

~ *G. lib. Jus. Pauli. Rom.* ~
OECONOMIA 36.26 F5

BIBLIORVM,

SIVE

PARTITIONVM THEOLOGICARVM

LIBRI QVINQVE:

QVIBVS SACRAE SCRIPTVRAE DISPOSITIO,
scù artificium & vis, atq; ratio in tabulis, velut ad viuum exprimitur,
& ita ob oculos ponitur, vt non modò absolutissimam comple-
ctantur vniuersæ Theologiæ S V M M A M, atque Methodum,
sed Commentarij etiàm vice haberi queant.

*Opus magno studio, & labore congestum, & ad solidam Diuinarum literarum cognitionem,
artemq; celestis philosophiæ rectè perdiscendam accommodatissimum: Quod non iniuria
quis, vel auream Catenam, vel Clauem dicat totius doctrinæ Christianæ.*

A V T H O R E

D. GEORGIO EDERO I.C. FRISING. DIVORVM TMPP. FERDINANDI
Augustissimæ memoriæ I. & nunc Cæsaris Maximiliani II. Consiliarij Aulico Imperiali.

*Hic adiecimus etiàm, eam propter Argumenti similitudinem, sicut vt studiosus Lector, quæ sacra scriptura sit vsus,
viuum habeat exemplar, Partitiones CATECHISMI Catholici Tridentini,
eodem D. GEORGIO EDERO Auctore.*

conuentus sancti

Charit. di. Paolo Rome

VENETIIS, Apud Dominicum Nicolinum.

M D CXXII.

VENETIA, April Dominicus Regulus.

M D I X L I

ILL. AC REV.

D. IO. ANTONIO FACINETIO

A NVCE EPISCOPO
NEOCASTREN.APVD SERENISS. VENETORVM REMP.
ORATORI PONTIFICIO.

VI suam in emendandis, aut explicandis, ad facilitatemq̃ intelligentiam reddendis veterum scriptis operam ponunt, praeclare agere mihi videntur. Qui vero sacros praecipue libros ornandos sibi sumunt, est cur ipsis plurimum debeamus. Cum enim in ijs Christianae religionis forma contineatur, & ex ijs tanquam e fontibus sitientes hominum mentes bibant, opera danda nobis est, ut & emendati in lucem prodeant, & vero aliqua elucidatione faciliores ad intelligendum fiant. Quod cum antea a viris doctis multis in libris factum sit: nouissime in D. Aurelij Augustini operibus imprimendis, quatenus in me fuit, diligenter fieri curavi. Ea q̃ tibi inscripta volumus, tanquam tibi multis pominibus debita. Nunc vero cum aggrededer opus eximium de Partitionibus Biblicis, in quo omnia, quae in Biblijs leguntur, ita distincte, itaq̃ plane partiuntur, ut uno adspectu ob oculos legentium appareant, committendum mihi non putavi, ut alium patronum haberent, quam te. Tu enim ijs eris pro centum millibus, tu eas hilari, benignoq̃ vultu accipies, ac fouebis, opus denique ipsum, pro tua eximia sapientia examinabis, probabisq̃. Quis enim acutior te ipso? Quis in perpendendis huiusmodi scriptis tuam aquare possit subtilitatem? Quod cum ipsum magnum sis, maius tamen in te apparet, qui tot districtus negotijs, & ijs negotijs, quae plurimum utilitatis Reip. Christianae afferunt, dū Legatus apud Sereniss. Venetorum Remp. conspirationem in communem hostem tuo praecipue interuentu factam videmus, libros tamen, veteres tuos amicos, quibus plurimum debes, cuique ipsi debent plurimum, nunquam dimittis, immo tantum tibi a summis curis ocii

a 2 surripis,

surripis, quantum otioso homini sperare non liceret. Præstat hoc virtus,
et tuum de hominibus bene merendi studium. Non enim ita legis, ut
nihil scribendum tibi sit, immo, et legis, et assidue scribis, scribisque ea, qua
cum apparebunt, nomen tuum illustre per se, et satis apud omnes no-
tum, immortalitati commendabunt. Quod quanquam tu non appet-
tas, omnes tamen te extollunt, debitisque laudibus ornant, qui in Con-
cilio Tridentino eximium tui specimen edideris, indiesque maior tua
laus, splendidiorque effulgeat. Non immerito igitur tibi doctorum vigi-
lie deferuntur, qui eas et facias plurimi, et tuo nomine illustriores
reddas. Accipe nunc a me Partitiones Biblicas a Georgio Edero con-
scriptas summo viro, et in hac scribendi facultate cum paucis con-
ferendo. Non dubito lectores plurimum utilitatis ex ijs capturos, si opus
attente considerabunt. Præcipuum fuit apud me, eritque semper, cum
potero, ut meis typis libros eos diuulgem, qui probentur a tui similibus.
Id si assequor, felicem me existimabo; sin minus, voluntas tamen, ad
præclara propensa, repudianda non videtur. Te interim Deus opti-
max. seruet incolumem: ut ex te promas ea, qua nunc tuo inclusa pecto-
re, suauitatis, et utilitatis reddent omnibus plurimum. Venetijs;
Idibus Sext. M D LXXII.

Amplitudinis tua studiosiss.

Dominicus Nicolinus.

3

S V M M I S
CHRISTIANAE REIPVB.
MONARCHIS, ET
PRINCIPIBVS,

SANCTISSIMO ET BEATISSIMO PATRI,
AC D. N. DOMINO PIO V.
PONTIFICI MAXIMO:

*Catholico in primis, eidemq̃ potentissimo Principi, ac D. Domino Maximiliano II.
Romanorum Imperatori &c. Hungariae Bohemiaeq̃ Regi &c. Archiduci
Austriae &c. Veræ, auitaq̃ Religionis Protectori &c.
Dominis suis clementissimis,*

SALVTEM, ET FELICITATEM IN CHRISTO
Iesu precatur, immortalem.

QUOD apud plerosq̃ omnes, qui Lucubrationes suas sub Principis alicuius viri nomine, & patrocinio in lucem edere student, in solenni more positum videmus, vt tam scriptiois, quàm dedicationis suæ causas diligenter exponant, Beatissime PATER, IMPERATOR inuictissime, id mihi rem neque tritam, neq̃ vulgarem adgressuro, sed scripturæ Diuinæ methodum quandam, sub vestra potissimū tutela edituro, nulla ratione, aut prætermittendū, aut dissimulandum esse sentio. Nam etsi de innata illa, & apud omnes peruulgata SANCTITATIS, ac MAIESTATIS vestræ clementia, & humanitate liberaliter mihi pollicear omnia, quæ ab optimis, & prudentissimis Principibus fidei subdito sunt expectanda, nec in re per se honesta opus longa sit excusatione: ex eo tamen, quod alijs, qui me multis nominibus antecellunt, in pari studio plerunque accidere solet, vt in hominum linguas, reprehensionesque incurrant, faciliè animaduerto, non defuturos qui laborem hunc meum, quantumvis candidè susceptum, citius etiam sibi carpendum fuman, quàm vel vtcunque cognōrint. Alijs enim hæc opera mea ideo tractassis videbitur superuacanea, quòd faciendi plures libros nullus sit finis, & dum ad scribendum nimia facilitate, ac temeritate plerique prouunt, nihil ferè effecerint aliud, nisi quòd fidei Catholicæ dogmata non pauca, etiam incertiora apud multos sint reddita, quàm aliàs ferè vllō vnquàm fuerint tempore: Nonnulli etiam indignum esse clamitant, res Diuinas ab alijs tractari, quàm ab ipsis sacre Theologiæ professoribus, nec me hominem aulicum, Iuris titulotenus consultum, & iam per annos viginti versatum in foro, falcem meam in segetem alienam mittere debuisse. Alij demum, quibus nisi, quod ipsi fecerint, placet nihil, suspicabuntur, nescio quid, cur hoc opus non vni, nec alijs, quàm vobis supremis Reipub. Christianæ Monarchis nuncupare voluerim. Quæ cogitatio cum multos exagitare, & me non improbis tantum odiosum, sed apud alios etiam temeritatis reum efficere possit quidem, iuxta præclaram D. Petri sententiam, illis omnibus, quantum in me situm est, paratus sum eius, quæ in me est, spei simplicem quidem, ac puram tamen, atque veram reddere rationem. Nam primum si quis sapientis verba, quibus studium plures scribendi libros, inter cæteras vanitatum numerat vanitates, accuratius expendat: faciliè intelliget, eum neque salutare fidei doctrinam, neq̃ necessariam veritatis defensionem vnquàm aut vetare, aut reprehendere, sed inutiles, & noxias tantum contentiones, & quidvis con-

Ad Pontificem, & Imper. Rom.

scribendi libidinem, castigare atque coercere voluisse. Deinde si temporum quoque aliqua est habenda ratio, tria fortassis assignari queant, quibus Ecclesia librorum copia, aut carere potuisse, aut non usque adeo indiguisse videtur: Vnum quo hominum tanta fuit pietas, vt per se quisque sibi quod fieri vellet, id ipse etiam præstaret alijs: Alterum, quo multitudinis credentium corymbum, & anima erat vna in Domino: Tertiū, quo apud omnes sua constabat factæ scripturæ autoritas, eiusque vigebar sana, & catholica interpretatio. Quod si inter nos quoque eadem esset in fide vnitas, in moribus pietas, & in doctrina integritas: supersedendum certè à tot scribendis libris potius videbatur, quàm vt vel margaritæ mitterentur ante porcos, vel malefana, & importuna alioqui ingenia ad nouos subinde virores concitarentur: Præsertim cum tot iam ante sanctorum Patrum prælara egregiaque de rebus ad salutem necessarijs extent monumenta, vt nihil penè dici possit amplius, quod non sit dictum prius. Verùm cum longè alia nunc sint tempora, alij mores, & studia planè diuersa, nunquàm propè Ecclesia Catholica doctorum hominum ingenijs, opera, industria perinde atque nunc in tanta rerum omnium perturbatione, indiguisse videtur. Poterò si roget aliquis, quæ illa tanta sit scribendi necessitas, cum D. Paulo teste, oporteat esse hæreses, nec vlla fuerit ætas, quæ non aliquid semper culeret mali: is mihi perpendat, quæso, quàm multæ, quàm varix, quàm perniciosæ extremis hisce temporibus in Ecclesia Dei grassentur sectæ, quæ in tot, tamque diuersas dissecæ sunt particulas, vt de grauissimis etiam Christianæ religionis capitibus tot penè sententiæ sint, quot non modò prouinciæ, aut vrbes, sed quot omnino sunt sectæ, & quot propemodum sunt homines. Nullius autem secta tam, vel impia est, vel absurda, & ab omni ratione aliena, quàm non illius studiosi pro se quisque incredibili tutentur perniciacia. Quàm verò facinus hoc fuerit indignum, dum aduersarij tot furiosis clamoribus, tot exitiosis scriptionibus, tot abominandis erroribus totum implent orbem terrarum, nos interea oscitabundos ad impias quasque blasphemias reticere, ac tacendo tantum non victos illis dedere, illorumque impietati non solum non esse obuiam, sed propè etiam concessisse videri? cum potius in contrarium nitendum esset, vt confundantur, & erubescant, qui dicunt nobis, Euge euge, vbi est Deus eorum, ipse nos moneat Christus. Neque enim mysterio caret singulari, quod is in monte Oliueti, Iuda proditore cum armata furiosorum hominum turba, ipsi pessima quæque machinante, tam acriter discipulos dormientes à somno excitauit. Ea enim re proculdubio nos docere voluit æquum non esse, vt sectarum authoribus, studijs, tam improbis in Ecclesiæ perniciem inhiantibus, in vtramuis aurem dormiant, illi, qui Christi fideles, & dici velint, & haberi. Oportet quidem esse hæreses, vt qui probati sunt, manifesti fiant in nobis, quemadmodum necesse est, vt veniant scandala: ac nihilo minus committendum non est, vt nostra ignauia, & negligentia incrementum, sed summopere continendum est, vt modis omnibus hæreses extirpentur. Auferte malum ex vobis ipsis, ait Apostolus: & in Apocalypsi angelus Pergami ecclesiæ à Deo repræhenditur, quod tolerant apud se Nicolaitas hæreticos, quos proligatos oportuit: itemque angelus Thyatiræ ecclesiæ, quod permiserit mulierem Iezabel, quæ se prophetissam diceret, docere, & seducere seruos Dei. Et si verò pia mater Ecclesia suos semper habuerit aduersarios, fuit tamen id non rarò eo tolerabilius, quod ei cum vno, aut altero plerumque homine vesano esset negotium, cuius conatus quantunvis improbi, usque adeo nihil obfuerunt vniuersitati, vt ipsa Ecclesia Catholica veluti lilium inter spinas, eo & speciosior, & augustior existeret semper, quod esset infestius, & impotentius oppugnata. Hoc autem in felici seculo non tantum innumerae grassantur sectæ, neque solum quotquot vlla fuerunt tempestate hæreses iam olim damnatæ, turmatim omnes, veluti ab Orco reuocatz sunt, sed quotidie nouæ sparguntur blasphemix, & errores prophani. Cogimur hodiè non alio quàm sacrosancti Euangelij loco habere, quod palam docetur, Fidem amitti per quodlibet peccatum mortale, Deum peccati esse auctorem: Opera nostra ad salutem nobis plus obesse, quàm conducere: iustum in omni opere bono peccare: Adulterium Davidis, æquè opus Dei esse, ac conuersio nem Pauli: Nullum esse peccatum mortale, nisi solam incredulitatem: Sacramenta non conferre gratiam, Missam cultum esse idololatricum: Christum in cruce desperasse, ac ob id esse

Epistola nuncupatoria.

esse damnatum : Ordinem Ecclesiasticum Antichristi esse regnum : & principes Catholicos , idolorum cultores . Quæ quidem omnia a notis noui euangelij præconibus non impunè tantum , sed magno etiam multorum applausu hodiè pro puro puto Dei verbo miseris obtruduntur . Omīto hic , & prudens sciensque prætereo , alia monstra penè innumera , quæ inter pios ne quidem nominari conueniat . Sed inquiet aliquis , Quis te horum constituit iudicem ? aut quis tibi hanc fecit alios dānandi potestatem ? Ego verò nullas iudicis mihi sumo partes , sed iudicāt illos ipsa scripra diuina , iudicant sacri Apostolorum Canones , iudicant Oecumenica sanctorum Patrum concilia , ac vniuersa iudicat Ecclesia : quam dum illi temerè negligunt atq; contemnunt , ab ipsius præpotentis Christi se disungunt corpore , & a propria damnantur conscientia . Quauis autē vnus idemq; semper hæreticis omnibus propositus hic sit scopus , vt orthodoxam Romanæ , & Catholicæ Ecclesiæ fidem , & vniatē penitus extinctā , & dissipatā velint , fraudes tamen , & machinæ , quibus illi , quantum in se est , id efficere conantur , mille inter se modis differunt . Nullorum verò impudentia , & improbitas fuit minùs tolerabilis , quàm illorum , qui Ecclesiæ Romanæ , & scripturam sacram ipsam , & germanam eius interpretationem , fraudulentè è manibus excutere conantur . Quorum alij libros aliquot scripture Diuinæ a sacro excludunt Canone : Quidam falsas obtrudunt versiones , ex quibus suas instruunt hæreses , & impia fulciunt dogmata : Multi scripturam totam frustatim in mutilatas discerpunt sententias , quas nomine specioso Locos vocant Communes : quibus nouas induunt appellationes , antè neque in templis , neque in scholis vsipiam auditas . Plerique ius sibi sacras interpretandi literas pro sua libidine violenter vsurpant , quæ potestas semper vnus fuit Ecclesiæ Catholicæ , cuius doctor & magister est Spiritus sanctus . Patrum deniquè scripta hi omnes , qui se nouos appellant Evangelicos , sic lacerant atque deprauant , vt nullus ferè bonus sit author , quem non prophanis , & impuris manibus suis contaminarint atque corrumperint . Quibus artibus effectum est sanè , vt recepta hætenus sacrorum Bibliorum translatio , multis in locis iam dudum explosa , & sanctorum patrum doctissimi commentarij exulare iussi sint : horum verò loco impie quotidie spargantur nugæ , & blasphemix , quas nusquam non pro vero venditant Euangelio , id quæ adeò impudentè , vt illorum ex numero quidam deploratæ cæcitatæ , & amentix , non sit veritus palam scribere , ad eruditionem spirituale , & sapientiam illam Ecclesiæ peculiarem , & mundo ignotam , de gratia Christi , & iusticia fidei rectè intelligendam , longè plus conducere vnicui Luteri in Epistolam ad Galatas Commentarij , quàm omnia Hieronymi , Basilij , Cyrilli , Origenis , Nazianzeni , Epiphaniij , Hilarij , & plerorumque Patrum opera in vnum conflata . Mirum est profectò , cur eundem ipsum , quem iam dudum inter se alij Eliam , alij Ioannem Baptistā , alij Euangelistam , alij prophetam , alij plus quàm prophetam , virum Dei , & Sanctum dicere non dubitarunt , tandem non etiā ipsis præferant Euangelistis , & Apostolis , cum is , dum viueret , doctrinam suam ne ab angelis quidem voluerit iudicari , persuadere nimirum hominibus volens , catualia sua dogmata esse supra angelos , supra Ecclesiam , & tantum non supra scripturam ipsam , immò id solum habendum pro Euangelio , quod is sibi Euangelium somniasset furore suo plus quàm satanico . Atque hinc sanè stupenda , & execrabilis illa in ipsum Spiritum sanctum profecta est blasphemia , qua turpissimè sibi mentita est profligata iniquitas , Euangelium verum hætenus semper sub scamnis delituisse , at nunc demum ab ipsis in lucem esse prolatum atque restitutum : Nam primum , quid obsecro tandem est , si non hæc est blasphemia insignis , superiorum ætatum Ecclesiæ hanc inexpiabilem inurere notam , quod illa nunquam vetum habuerit Dei verbum ? Deindè cum eadem ipsa Ecclesia pro sincero Dei verbo sacra semper venerata sit Biblia , quid hoc aliud est dicere , quàm in Biblijs non contineri putum Dei verbum ? Quasi verò vanus , aut fallax fuerit Christus , quando se discipulis suis spiritum sanctum missurum promisit , qui eos doceret omnem veritatem : aut quasi ipsa Ecclesia , quam suo proprio acquisiuit sanguine , a Christo Domino , & sponso suo aut deserta fuerit , aut illusa , aut quasi denique Maiores nostri , quotquot ab Apostolorum temporibus hætenus extiterè , nunquam veram tenuerint fidem , aut religionem . Qua quidem in sanctissimos Maiores nostros , & omnium secu-

Ad Pontificem, & Imper. Rom.

lorum Christianos homines intoleranda prorsus contumelia nihil neque atrocius dici, neque indignius fingi potuit, vel excogitari. Iam verò & si modis omnibus destitanda sit hæc tanta, tamq; immanis dementia, multò tamen magis illud dolendum est, atq; miserandum, quòd mala iam grassantia non pauci, aut dissimulare, aut certè non sentire videantur, quod non leue quidem extremæ, ac penè desperatæ miseræ, & infelicitatis nostræ est argumentum. Nam quando ægrotum aliquem ea vis morbi occupat, ut iam ipse ægritudinem non sentiat suam, id medici plerumque certissimum vultu esse mortis imminantis indicium, atque signum. Cùm itaque abominatio illa, quam Saluator noster tandè venturam esse prædixit, ut vbi ipse in hunc redierit mundum, vix aliquam reperturus sit fidem, iam nunc præ foribus esse conspiciatur, ac tanta vbique ferè sit còfusio, ut si fieri possit, ipsi etià seducantur electi, satis (opinor) patebit cuius, nos iam in ea incidisse tempora, in quibus necessitate, ac vi quadam impelli videamur, ut quisquis saluam, & integram velit religionem Christianam, stultis quidem, ut ait Sapiens, iuxta stultitiam, improbis verò secundùm malitiam suam respondeat, & Ecclesiæ Catholicæ vnitatem, tot miseris laceratam modis, quacunque potest ratione tueatur. Sed perget Momus: Quorsùm ista, quæso? quid sibi tam longa vult querelæ aut quod tu hoc opere malis istis omnibus adfers remedium? Dicam sanè, & breuiter dicam. Proxima est, atq; efficacissima ad resipiscèntiam via, redite vnde fueris digressus. Hæc enim dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum: Habeo aduersum te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti: Memor esto itaque vnde excideris, & age poenitentiam, & prima opera fac. Certus est in Ecclesiâ Catholica scripturæ diuinæ Canon, & genuina semper fuit eiusdem interpretatio. Quin & regula rectæ interpretationis certa fuit semper & iudicata, magisterium videlicet Spîntus Sancti, qui nec falli, nec fallere potest vnquam. Dum Maiores nostri sacrum hunc amplexi sunt Canonem, quandiu Patrum in hæserè vestigiis, & in illis permanere Traditionibus, quas ordinaria successione ab ipsis acceperant Apostoli, tamdiu etià sana, & integra fuit fidei doctrina. Sed postquàm homines importuni, & in res nouas audi, ipsos fontes deferere, priuatasque opiniones suas sectari coeperunt: ex vno mox in alium deuoluti errorem, in eum tandè inciderunt labyrinthum, ex quo se facîle extricare non possunt. Nec illis remedium alium etiamnum reliquum video vllum, quàm vt hæc grauissima angeli celestis admonitione excitati, diligenter aduertant, vnde exciderint, & prima faciant opera: hoc est, vt relictis suis adinventionibus, ad fontes, ad sacrosancta videlicet redeant Biblia, & in approbatis sanctorum Patrum acquiescant sententijs, & interpretationibus. Ad quam rem ego has collegi rerû in sacris Biblijs compræhensarum Partitiones: Quibus diuinæ scripturæ dispositio, & veluti summa quædam in tabulis exprimitur, & ob oculos ponitur, ut non modò illius scripturæ suam quandam peculiarem methodum complectantur, sed in non paucis etià commentarij vice haberi queant. Nec est quòd librorum aliqui mihi obijciat multitudinem: Quò enim plures extant in sacras Literas Commentarij, quibus legentium animos fortasse distrahi, atque memoriæ vigorem tanta rerum copia debilitari posse existimant, eò magis necessaria hæc nostra iudicari debet Oeconomia, cuius ille non postremus scopus est, vt quæ diffusè videntur, & propè infinita, in pauca & certa redigantur capita. Videmus enim hæc tempestate, à sacrorum librorum lectione plurimos, vel hoc potissimum nomine deterteri, quòd iter tot egregios, immò præclaros, ac Diuinos commentarios, vix vllus tamen extet liber, quantum quidem ego aduertere potui, qui totius scripturæ summam quandam, & methodum per singulas partes, perpetuo quodam ductu, atq; vno in corpore, ad oculum quasi ostenderet, ac representaret. Cuius rei causa, & me aliquandiu à his studijs remoratur fuisse, diffiteri non possum. Atque hoc illud est, quod olim optimos mouit principes, quando iam eò vsque multorum progressa erat quidvis scribendi, & commentandi licentia, ut esset quasi infinita librorum moles, publico vt cauerent edito, nè quis porro vllas sacras in leges scriberet commentarios, nisi vcl notas, aut breuia quædam paratitla, quæ summam rerum imprimis necessariorum capita tantùm præcipua, veluti sedes, ac genera causarum perstringerent; eorumque cùm ordinem, tum continuationes exprimerent. A quibus præceptis cum me

in hoc

Epistola nuncupatoria.

In hoc opere toto, quàm fieri potuit, minimum discessisse sperem, est quod mihi pollicear, fore ut si quando similis cautio, etiam in Diuinis exponendis Litetis, videatur adhibenda, nè quis posthac superfluos scribat commentarios, hæc ipsa Oeconomia, quæ eiusmodi continet rerum sacrarum, hoc est, titulorum, siue Locorum Communium, quasi paratila, nihilominus & in scholis, & in templis suum habitura sit locum, ita sanè, ut hic liber vnus haud secis atque directorium quoddam, multorum vicè cômòdè legi possit, & haberi. Quod si cui hæc opera mea non adeò præstans videbitur, aut magnifica, quàm ipsius argumenti tam præclari postulat ratio atq; dignitas, mihi fat erit, quod inuicilis nulli, multis verò etiam commoda, & opportuna esse queat. Ac ut nulla mihi pro his laboribus alia debeat gratia, id saltem sperare licebit, neminem futurum neque tam iniquum rerum æstimatorem, nec vsque adeò ab omni humanitate alienum, qui non vel tantum mihi concedat, me propter hoc tam pium Ecclesiæ iuuandæ studiū, nullius viri boni dignum esse inuidia, ut qui neminem suo honore defraudare, omnibus autem quantum in me fuit, prodesse voluerim. Atque hæcenus quidem illis primū, qui mihi librorum scribendorum licentiam obijcere poterant, abundè satisfactū esse puto. Longè minùs verò negocij nobis erit cum illis, qui res ad fidem, & religionē pertinētes, nō nisi à Theologis rerū sacrarū peritis, tractari volunt. A quibus ego vsque adeò nihil dissentio, vi idem affirmauerim semper, quod illi sentire videntur, immò quod sanctissimi Patres, & maximè D. sensit Hieronymus, cuius grauissima extat ea de re querela: Quod medicorum est, inquit, promittunt Medici, tractant fabrilis fabri. Sola scripturarum ars est, quàm sibi passim omnes vendicant. Sic etiam illis haud facillè me opposuero, qui rerum theologicarum tractationem Aulicis hominibus nō admodum conuenire autumant. Quin illud etiam addere ausim, Religionis causam tum quidem non potuisse non miseram, & calamitosam videri, quando ea temerè in forum contentiosum protrudi, & à leguleijs quibusdam in disceputationem, & controuersiam vocari cœpit. Sed hæc tum demū videntur habere rationem, quoties homines rerum Diuinarum imperiti, propria autoritate, seu potius temetitate quadam, non verentur noua & perniciosā subinde eudere dogmata. Cæterum si quis ea, quæ certam ac firmam semper habuerunt interpretationem, vel sanctorum Patrum, atque Conciliorum autoritate certa tueri, vel in ordinem, & Methodum quandam redigere studeat, id à nullius vel mediocriter docti ac pij viri, nedum Iuris periti, officio prorsus alienum, vel etiam absurdum esse puto: maximè cum tanta sit harum facultatum coniunctio, Sacræ, inquam, Theologiæ, & saluberrimæ Iuris prudentiæ, eius præferrim, quæ à Christianæ disciplinæ Regula, & piè ac religiosè viuendi ratione, Ius dicitur Pontificium, siue Canonicum, ut neutrius cognitio perfecta sine alterius ope acquiri posse videatur. Quo quidem nomine, multi insignes, & præstantes viri, qui cum Iuris cognitione etiam rerum Diuinarum coniunxerunt inuestigationem, præclare serè semper de Ecclesia sunt meriti: id quod doctissima illorum, post se relicta testantur scripta, & perpetua ingeniorum monumenta. Ego certè, ut citra inuidiam quod res est fatear, prius Theologiæ, quàm Iuris prudentiæ operam dare cœpi, ac licet consilium hoc paulo post, casu nescio quo, mutare fuerim coactus, nunquam tamen in totum Diuina defecui studia, sed sacra semper anteposui prophanis: in reliquis studijs non alio vnquam versatus sum animo, quàm ut essent mihi ad rerum Diuinarum cognitionem ac æternam salutem consequendam, quædam quasi adminicula, seu instrumenta. Neque etiam cuiquam mirum videri debet, si ego annum nunc agens quadragesimum propè quintum, ad ea me conuertam studia, quæ non senectutem tantum iucundam, sed mortis etiam expectationem mihi reddere possint expeditiorem. Satis enim diū, & plus satis mihi molestissimum hoc rixarum forensium saxum voluisse videor: quare quod reliquum fuerit à publicis occupationibus ocij, id totum in religionis Catholicæ defensionem impendere decreui est. Quod ut faciam, non solum quasi voti me quædam mouet religio, sed ipsa etiam mihi seræ, & afflictissima Ecclesiæ propè cogit necessitas. Defenduntur nunc maximis sæpe viribus homicidæ, adulteri, periuri, seditiosi & pacis publicæ hostes aperti: nec vllum crimen serè est tantum, quod non suos inueniat aduocatos, & Patronos: vna Ecclesia Catholica est relicta illa orphana, cuius calamitate ita, ut par erat, afficiuntur pauci, in quam

Ad Pontificem, & Imper. Rom.

quam infestissimis, & ætæ, & ætatis incurrit multæ, & quam nunc maior ferè pars Europæ nostræ deseruisse videtur. Sed ne post hæc mihi Catholice unitatis oblatret hostis aliquis, me scilicet in segetem mittere alienam, priusquam alia religionis antiquæ adgrederer patrocinia, hoc præmittere volui quasi specimen, ut iudicent illi, an sacra scriptura mihi planè missis sit aliena. Vt sit autem, neminem mihi bonum iure succensere posse sat scio, si contra tam varias horum temporum sectas, illius veræ, & vnicæ Ecclesiæ suscipiam aliquandò defensionem, in qua natus, in qua religione Christiana initiatus, in qua nutritus, in qua educatus sum, in qua omnia mea, & ponere, & conscrvare, in qua, & pro qua tuenda etià mortem ipsam oppetere sum paratus, in qua denique sola vnicuique vera speranda est salus. Atque hæc mihi satis iuste videntur meæ cùm scriptiois, tum editionis esse causæ, quas, nisi invidia corruptus, iure nemo possit reprehendere. Hoc autem posito causæ meæ veluti firmamento, erit tandem, eo infirmior etià ratio illorum, qui id porro vitio mihi vitare videntur, quòd vestrè potissimum Sanctitati, ac Maiestati has lustrationum meatum primitias præ cæteris consecrare voluerim. Quod ut facerem, nulla me duxit, vel commodi privati cura, vel vanæ gloriolæ aucupandæ studium, vel alterius rei cogitatio ambitiosa: sed illa potissimum impulit reverentia, & observantia singularis, qua Magistratum suum optimus quisque, & colere debet, & complecti. Deo nanque primum, ac deinde vobis etià primitiæ illorum debentur operum, quæ ex Dei benignitate, & vestro patrocinio fidei cuique obveniunt. Ac ut aliam huius dedicationis causam habuissim nullam, poterat vel hæc mihi sola iustissima esse defensio, quòd publicè inter sit, & reserat maxime, nè liber vllus, in religionis præsertim negotio, sine vestro nutu, vel auspicio in hominū manus emittatur. Quod utinàm rectius hodiè pendere nti illi, qui quod sumos somniant, mox ab omnibus legi, ac ut idolum aliquod adorari volunt: habere mus proculdubio in omni Rep. Christiana, & concordie plus, & omnis gentis perfidie minus. Ad hæc cum mihi optimè sim conscius, hoc opus totum, cuius ego non tam auctor sum, quam collector, per se ipsum esse eiusmodi, quod ad magni ac præpotentis illius DEI pertineat gloriam, & communem Reipub. Christianæ spectet utilitatem, in spem erigor non vulgarem, nec (ut opinor) vanam, S. ac M. V. id officij genus, quod non tam mea, quam vestra mihi causa susceptum est, ingratum videri haud posse. Nota est enim, Beatissime Pater, atque toti orbi cognita Pietas tua singularis, qua dies noctesque nihil aliud meditari, nihil prius, aut antiquius habere videris, quam ut restaurata illa vitæ ac morum sanctimonia, quam in primitivæ Ecclesiæ hominibus suspicimus, & veneramur, ipsa religio resforescat: castigatisq; malis moribus, profligatisque heresibus, orbis Christianus ad pacem, & tranquillitatem reuocetur: fiatque tandem, quemadmodum olim fuisse legimus, multitudinis credentium, eorū vnum, & anima vna in Domino. Id quod abundè satis testantur virtutes tuæ præclaræ, & innumere, conatusque sanctissimi ac laudatissimi, quos indies posteritati, & immortalitati commendant illi, qui nostrorum temporum conscribunt annales, & quæ ipsis etià aduersariis videntur esse terrori. Quanto autem studio, & pietate, Inuictissime Cæsar, tua quoque Maiestas in hoc iam diu tota sit, ut integra, & inuiolata sit Catholice religionis sinceritas, & fidei, animorumque optatissima conjunctio, & concordia restituatur, & consistet. ut, vberimè declarant tot, ac tanti tamque heroiçi labores, quos huius conciliandæ concordie causa ea persert infracti animi constantia, ut in spem non dubiam adducamur, Maiestatem tuam voto suo minime frustratam iri: præsertim cùm huius rei cura vltimè deo discrucari videatur, ut nō raro lachrymas illi exprimat, atque ipsam etiam corporis valetudinem afficiat: quin & in illam subindè vocem cogat prorumpere, tanto quidem principe, & Catholice Imperatore dignissimam, quòd tibi sanctissima illa veritas, & Catholice religionis unitas atque concordia, proprii sanguinis effusione tibi redimenda, & recipienda esset, te nihil vnquam tibi parciturum. Facit profectò vestrum uterque officium optimo principe dignissimum, ac Deo quidem gratum, toti verò Reipub. Christianæ his maxime exulceratissimis temporibus perquam necessarium. Tuè namq; Pater Beatissime, Sanctitati istius ommissa est cura, quo nihil Deus Optimus Maximus, neq; in cælo, neque in terra charius habuit, pro quo Christus Dominus preciosissimum

Epistola nuncupatoria.

sissimum suum voluit fundere sanguinem, quod Spiritus sanctus vsq; gubernat, & sanctificat. Tuæ, inquam, curæ, ad quam pleraque mysteria illa diuina, quæ sub Aaronico latitant sacerdotio, quod tui nobis Pontificatus typum quandam exhibuit, immò ad quam Christus ipsius, veri & primi Ecclesiæ suæ Pontificis, dicta pertinent, & facta. Tuæ verò, Augustissime Cæsar, Maiestati veræ illius religionis pia demandata est tutela, atque defensio, quam à Christo primum, & Apostolis eius, ac deinde etià à succedentibus inuicem Ecclesiæ pastoribus per manus veluti traditam accepimus, & quã in hodiernum vsq; diem, veram, integram, & incorruptam, quicquid de moribus obgã niant aduersarij, sola Romana Ecclesia non absque singulari præpotentis Dei beneficio conseruat, ac proficitur: Tuæ, inquam, protectioni, cuius figuram quandam nobis præbet dux Israelitici populi insignis ille Iosue: quem præ cæteris maximè decet eam propugnare religionem, pro qua tot sanctissimi Pontifices, tot potentissimi Reges, & Principes, tot omnium ordinum, & ætatum, tot vtriusq; sexus inuicti martyres proprium sanguinem fundere non dubitarunt. Vobis denique hæresum extirpatione grauissimè demandata est, adeò vt sanguinem ouium suarum Deus vestris ex manibus seuerissimè sit exaturus. Atque hoc certè est vnum, cur seditiosis quibusdam hominibus, qui vineam Domini depalcuntur, non vestra tantum sanctissima Monarchia, sed omnis penè Magistratus authoritas tam sit exosa, vt neque in Ecclesiastico, neque in politico regimine Romanum nomen amplius ferre posse videantur. Non enim religionis aut Iustitiæ diuinæ tanta est sitis, quam sceleratis suis prætexunt conatibus, sed vel Monarchiam vtranque sublatam, vel certè vinculum illud sanctissimum, quo Imperium Romanum cum Romana, id est, veræ & Catholica Ecclesia coniunctum est, omninò cupiunt dissipatum ac dissolutum, vt sic tandem eo liberius prophanos suos errores simplicioribus obtrudere, & impudè grassari queat, donec vniuersam euertant religionem. Quæ illorum deplorata nequitia, & effrenis audacia vtiã nò adeò nota iam sit ac manifesta, vt ejus exempla, iam Vrbi, & Orbi cognita, non tam referenda, quàm plangenda atq; etiã seuerè comprimenda sint. Norunt enim illi optimè, ac toties iam re ipsa sunt experti, neq; Ecclesiæ dignitatem absque Imperij præsidio, neque Imperij vires sine Ecclesiæ concordia satis constare, seque tueri posse. Cum enim duo hæc totius Reip. Christianæ capita, & luminaria magna sic inter se, vt anima cum corpore, sint coniuncta: quàm miseranda, quæso, tum erit ejus Reip. facies, si quod homines quidam improbi, & seditiosi non obscure machinari videntur, quædam inter ea, in religione præsertim, existat dissensio? Satis apertè id in vtranq; partem testantur infinita penè hitoriarum exempla, & varij rerum maximarum euentus. Quàm diu enim hi duo Monarche inter se concordēs fuerunt, tam diu etiam Reip. status saluus mansit, & incolomis. Vbi verò vel paululum ab hac discessum est concordia, in extremum sæpè discrimen Reip. adducta est. Neq; enim temerè est, quod Christus hac de re multò antè pronunciauit: Omne regnum, inquit, in se diuisum, desolabitur: notumque est illud Salustianum, Concordia res paruas crescere, discordia etiã maximas dilabi. Nunquàm verò vana, aut ociosa erit amplissima illa promissio Diuina, contra hanc vestram atque adeò totius Ecclesiæ Catholicæ sanctissimam concordiam, nec inferi quidem portas vnquàm præualituras: quod non ignorans malus dæmon, per suos administratos vasa perditionis, nihil tam studet, quàm religionis dissidia excitare, quibus nihil potest Reip. esse perniciosius. Ad eam verò vnitatē in Rep. Christiana arctius retinendam, Deus Optimus Maximus Ecclesiæ suæ primum veram patefecit religionem, sacris contentam Biblijs: Deinde nè hominibus peruerfis vlla relicta esset licentia, verba illa, quibus diuina expressa est voluntas, in alienos atq; impios detorquendi sensus, grauissima authoritate sacrarum literarum adhibita est interpretatio: Cuius iudicium & potestatem omnem Pater dedit filio, filius Apostolis, Apostoli legitimè succedentibus sibi Episcopis: quorum opera vera religio hæcūden conseruata, & ad nos vsque perducta ac propagata est. Idquæ Spiritus sancto hæddubiè efficiente, quem Christus Ecclesiæ suæ, & promisit, & misit, mansurum cum illa in æternum. Testantur id satis superque tot illius stupenda, nec vnquàm satis prædicanda miracula, tot illustra sanctorum Martyrum trophæa, tot denique sanctissimorum Patrum scripta doctissima, quibus catholica fides mirificè hæcūden, & illustrata, & propagata est. Ob

Ad Ponti. & Imp. Ro. Epist. nuncup.

Contra
epistolam
Mani-
chi c. 5
Ibi. c. 4.

est. Ob id enim Christus quosdam quidem dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec omnes occurramus in unitatē fidei &c. Quæ unitas, dubio procul, certissimam, & insallibilem habet voluntatis diuinæ, & cognoscendæ, & interpretandę promissionem. Vnde D. Augustinus non veritus est dicere: Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicę Ecclesię commoueret authoritas. In qua Ecclesia, quę illum ad mortem vsque retinuerint, idē ipse disertis testatur verbis: Multa sunt, inquit, quę in Ecclesię gremio me iustissimē teneant. Tenet consensus populorum atque gentium: tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui parascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum Catholicę nomen, quod non sinē causa inter tam multas hæreses siciesta Ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ab hac Catholica Ecclesia, vt idem Augustinus habet Epistola. 152. quisquis fuerit separatus, quærunlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi unitate disiunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum: nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Quæ cum ita sint, & in rebus atque diuis etiam pius laudandus sit conatus, omni qua possum animi submissione oro, & obsecro, vestra Sanctitas atque Maiestas, hanc voluntatis meę subiectissimę significationem ea, vt suscipiant, clementia, qua honestas bonorum virorum occupationes semper accipere soletis. Deinde si grata cuique illa debet esse opera, quæ ad Dei maximē spectat gloriam, non ingratum vobis sit opus hoc, non tam meum, quam sanctissimorum Patrum, ex quorum Diuinis lucubrationibus est collectum: quod quidem, vt Saluatoris nostri ipsa prima fronte humanam præ se fert imaginem, ita totum ad diuinę Maiestatis eius pertinet laudem, & honorem: Si denique illorum imprimis iuandæ ac fauore prosequendi sunt labores, qui non priuato, sed publico, & vestro maximē student commodo, vestrum quæso aduersus obtrectatorum liuidos morsus, & virulentas calumnias defendendum suscipite Ederum, filium deuotissimum, eundemque subiectissimum seruitorem, qui pro Ecclesię Catholicę amabilissima pace, pro sanctissima vestra auctoritate, & pro iustissimo vtriusque imperio, si sit opus, etiam extrema queque perpeti, tam promptus est, atque paratus, quam id ab homine sincere Catholico, & pietatis, & fidelitatis ratio postulare videtur. Deus Opt. Max. Sanctitatem, ac Maiestatem vestram ad totius orbis Christiani perpetuam Salutem diutissimē tueatur, & conseruet incolumes. Quibus infimus ego, & me ipsum, & fortunam, atque studia mea, ad pedum vsque oscula, quam humilimē cupio esse commendata. Data Viennę Austrię 1. X. Calend. Febr. Anno salutis. M D LXXVIII.

Sanctitat. ac Maiestat. V.

Obsequentissimus & humilissimus seruitor, & cliens

Georgius Eder.

PRO.

PROLEGOMENA AD LECTOREM STUDIOVUM.

DE SACRAE SCRIPTURAE METHODO:
ET PRIMUM, DE HUIUS OECONOMIAE
prescribendae occasionibus.

ISTI Iuris illius Civilis, quod Romani olim Principes ex antiquissimis virorum prudentum responsis & oraculis, in vnam ac perpetuam quandam consonantiam redigi curauerunt, tanta sit prudentia, vt nihil eo ipso quibusdam aut dignius videatur, aut diuinius: ego tamen huius sine artis, siue sapientiae penetralia vix dum ingressus, facile animaduerti, cognitionem eius, absque Theologiae Sacrosanctae studio, non mancam tantum, minusq; vilem, sed plerumq; etiam vanam esse atq; perniciosam. Cū enim Legum Politicarum omnium & animae, & scopus praecipuus ferè ac penè solus, aequitatis sit ratio: aequitas autem vera, in Dei potissimum ac proximi veretur amore: non videbam profecto, quomodo aut aequitas sine charitate subsistere, aut humana illa Philosophia, nomen suum tam gloriolum, tamq; superbum, sine hac Diuina scientia vilo vnquam pacto rectè posset tueri. Est enim imbecilla admodum acies rationis illius humanae, cui tantoperè civilis innititur prudentia, atque adeò deprauata misere est natura hominis, nisi diuini luminis verò illustretur lumine. Porro si cæcus cæcum ducat, quid aliud futurum arbitrari liceat, quàm vt turpiter ambo in foueam, hoc est, in tenebras Cimmerias perniciosissimorum incidant errorum?

Scientiar
omnes sa-
cra Theo-
logia legè
efficaciter
rea.

QUibus rebus diligenter expensis, prius ego Diuinarum literarum, quàm Iuris prudentiae studia, duxeram mihi esse capeffenda. Ac licet me paululum progressum, ab his vtunq; feliciter ceptis, non tam ratio constans, aut voluntas aliqua firma, quàm parum iuuenilis consilii imbecillitas, par-
tia verò sumptuum necessarium inopia, & melioris fortunæ captandæ blanda quadam expectatio, ad Iuris peritorum abstraheret scholas, sic tamen legum admiratus sum prudentiam, vt potiorẽ semper Diuinarum literarum haberem cognitionem: Sic legi Iuriconsultorum placita, vt interim tamen sacrae scripturae præcepta neuiquam mihi negligenda putarem: Sic etiamnum in forensibus verfor consiliis, vt legum peritiam ad retinendam rerum politicarum aequilibratẽ, imprimis quidẽ vilem, sed rerum diuinarum pietatisq; studium ad consequendam animæ salutem, longè magis pntem esse necessarium.

Theolo-
giam Iuris
prudentia
merito an-
teferendã.

Verum ab eo ipso tempore, quo cum speciosa boni & æqui arte illa, veram cœlestis Philosophiæ doctrinam coniungere cœpi, atque sic prophanis sacra præponenda esse didici, nulla in re neque frequentius occupatus, neque diutius fui sollicitus, quàm vt, quæ facultatis vtriusq; summa esset, certa quadam via tenerem æque Methodo. Nam ctti rerum non tantum humanarum, sed earum etiam, quæ mentibus nostris cum ipsa simul insit: sunt natura, perpauca primum & exigua quidem fuerint initia: vbi tamen hæc eadem in publicum produci, ac singula diligentius discuti cœperunt: ibi tum infinitis ferè sapientum opinionibus, ita paulatim sparsa pleraq; sunt & confusa, vt quid in disciplina quouis primum, aut quid vltimum esset, vix pauci rectè possent intelligere. Quamobrem necessaria sunt omnino studiosis præcepta illa communia, quibus variè lateq; diffusa, ad certa quædam capita & proprios suos fontes reducuntur.

Methodũ
in alijs di-
sciplinis om-
nibus, ita
in sacris et
literis vti-
liter adhi-
beri.

Sic veterum Iuris prudentum consulta, populo quondam Romano, de rebus alijs longo tempore Sæpè proposita, in tantam excreuisse legum varietatem atque multitudinem, vt verisum tricies centena essent millia, qui libris vix tribus nullibus contineri poterant. Et quidem apud Cicronem Crassus de legum civilium atque boni & æqui confusione iterum restituenda, & in artem redigenda, primo de Oratore libro tale post se reliquit iudicium: Si enim aut id mihi, inquit, facere licuerit, quod iam diu cogito: aut alius quispiam aut me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, vt primum omne ius civile in genera digerat, quæ perpauca sunt: deinde eorum generum quasi quædam membra dispartiat, tum propriam cuiusq; vim definitione declararet, perfectam artem iuris civilis habebitis, magis magnam atq; vberem, quàm difficilem atq; obscuram.

Consilium
de Theolo-
gia in Me-
thodum re-
digenda.

QUibus sanè verbis optimus illi iuris rei artifex, perfectissimam, non tam Iuris prudentiæ, quàm al-
terius cuiuscunq; disciplinæ in artem redigendæ rationem tradidit, qua nihil neque ad memoriam iuuandam commodius, neque ad res maximas propriè explicandas efficacius excogitari potuisset. Vt enim quæ confuse traduntur, nec intelligi exactè, neque diu memoria teneri possunt: ita quæ ordi-
nè discuntur, & facilius percipi, & hæere firmitus, atque sic paulatim in naturam quasi abire solent, vt nulla ferè vnquam ægritudine possint euelli. Nec etiam aliunde nobis rerum tam multarum artes propè innumerae, quas prisca secula quondam omnino putarunt esse infinitas, à Maioribus nostris per
b manus

Methodi
vtilitas.

Ad lectorem studiosum.

manus veluti traditæ, ac Dei beneficio nunc factæ sunt finitæ, quàm quòd optimi & doctissimi quique viri, id vnicè studuerunt semper, vt quæ in omni doctrinarum genere essent præcipua, ea Methodica ratione in certa capita colligerent, ad quæ cætera referri possent omnia, quæcunque illis de rebus, quas sibi uti necessarias tractandas quisque statuisset, vel ante fuissent dicta, uel etiamnum dici posse viderentur.

Theologus
sua quædam
Methodo
explicari &
posse, & de
bere.

Quod cum hoc nostro imprimis seculo, in omni propè genere scientiarum à multis, maximis viris tentatum, à quibusdam magna etiam cum laude sit perfectum, soleo sæpe non absque dolore admirari, cur scripturæ diuinæ nunc penè soli, profusus eueniat contrarium. Nam quantum in aliis disciplinis hucusque infudatum est ferè semper, ut certa essent professionis uniuersiuulq; placita: tantum hodie in id pleriq; vnum ex professio, & data quasi opera incumbere videntur, ut notus in dies de rebus etiam certissimis exitum controuersias, quibus omnia penè in dubium uocare, & incerta reddere nituntur, quorum in Ecclesia catholica semper fuit interpretatio & auctoritas: cum tamen illud ipsum in hoc augustissimo Diuinarum literarum campo, multo rectius quàm in vlla alia doctrina fieri & possit & debeat, vt videlicet certissima ratione constare omnia existimentur, quæ in sacro Bibliorum corpore sparsim sunt tradita. Quis enim tam est in spiritum sanctum blasphemus, vt cum, in tradendis celestis doctrinæ mysteriis, singulari neget vsum fuisse artificio? Aut cur non potius quod res est fateatur, diuino scilicet instinctu sic sanctam ab eo traditam esse scripturam, ut non modò peculiari quadam arte & ratione nos ad præpotentis Dei perduceret cognitionem, sed vt ipsa aliarum artium omnium suo quodam modo forma esset atq; regula? quod tamen non aliter accipi velim, quàm vt receptus apud Theologos hinc de rebus loquendi modus habet.

Omnino
miz huius
perferibere
de occasione.

Postquam ergo ad meum mihi vsum in præcipuos vtriusq; Iuris titulos ad Methodum iam olim à Crasso apud Ciceronem præscriptam, & ab optimo Imperatore Iuliano quàm diligentissimè obseruatam, breuissima quædam collegissem paratiua, eaq; commodis ad hanc rem partitionibus sic suam complexus, ut non tantum vltimæ germanæ ac veræ Iuris prudentiæ imaginem, sed absolutissimam vniuersi orbis Christiani Politiam exhibere viderentur, capii hinc etiam de sacrorum Bibliorum artificio summam explicando diligentius inquirere. In qua cogitatione cum, vt par est, diu multumq; versatus essem, en mihi non fortuito, sed quod constanter credo, non absque Dei quodam nutu, in manus venit libellus reuerè aureus, conscriptus primùm probatissimæ eruditionis & sanctitatis viro Petro Aureolo, postea verò à doctissimo viro Jacobo Vuimphelingo, magno Germaniæ Theologo D. Ioanni Ec'cio dicatus: qui quod toties mihi euenire optaueram, primò statim fronte pollicebatur, Compendium videlicet Bibliorum, hoc est, vtriusq; testamenti, quæ adeò totius sacre scripturæ Epitomen.

Libellus
Petri Aureoli
de Cæpeditio
Bibliorum.

Libelli
eiusdem
artificium
atq;
dispositio.

Quo semel atque iterum perfectò, magna cum voluptate cognoui, diuinum hinc virum illud proprius ipsum, quod olim apud Ciceronem Crassus de ipsa Iuris prudentia proposuit, in hac nostra Theologia Christiana, non tantum pari dexteritate conatum, sed maiori etiam cum laude assecutum fuisse, quàm ab vilo ferè potuerit expectari. Nam sacrosanctum illud diuinæ scripturæ corpus ferè totum in suas primùm partes, ipsas deinde partes in certos libros, hos in capita siue genera, capita verò in versiculos tanquam generum species, & tandem versiculos in singula sæpe paulò grauioris ponderis verba, tanquam specierum differentias, tanto artificio partitus est, vt tam huius terrene, quàm illius æternæ & immortalis Ecclesiæ formam atque adeò Bibliorum non summam tantum comprehendisset, sed etiam artem quandam tradidisset videretur. Mirabar profectò, vehementer, vtilissimum hoc opus adeò nostris hominibus esse incognitum, quòd ferè nullam antea audiuissim neque auctoris, neque libelli tam excellentis fieri mentionem. Qui dignissimus erat, meo quidem iudicio, vt cum exercitissimus aliquis Theologus, quasi postliminio reductum in perfectiorem paulò resisteret formam, & summis illustraret eloquentiæ viribus.

Vt ipsius
Aureoli
Compendii,
ab auctore
in tabulas
fuerit
reductum.
Quæ
operam
prestitit
terit in
supplémento
219,
quæ ipsi
Aureoli
ad pleniorē
facili
scripturæ
Methodum
describere
videbatur.

Cum itaq; ob id fortasse, huius scripti & lectionem & elucidationem negligi conicerem, tum quòd Castylus ingratus quandam redoleret, non dico barbariem, sed simpliciorum paulò illius ætatis dictionem: tum quòd distinctiones illæ, quibus perpetuo quodam ritui ductu in oratione continua nec vsque adeò sint græ, neque à quibuslibet facile percipi ac intelligi queant: ego, ne tantus thesaurus diuinitus latitaret, totum hunc librum in breues, ac, vt spero, dilucidas abulas congesi. In quibus etsi auctoris vsque secutus sum filium, non tamen parum multa commuio: ad me ordine ad præsentem Ecclesiæ statum accommodata, pleraque etiam ad prædictis vbique ferè ipsi sacre scripturæ & verbis & sententiis copiosius reddita, omnia verò purius multo, quàm erant antea, esse tradita & explicata, me etiam tacente, facile ipsa probabit veritas, & æquus quisq; Lector iudicabit.

Num, quod ego tum temporis desiderabam, illud erat, quòd hic auctor Partitiones suas à Salomone quis ferè auspiciatus sit libris, quos vulgò appellatur Sapientiales: Pentateuchi verò codices quinque, & historię sacre libros, inter ipsa quidem numeret diuinæ legis volumina: sed de propriis istorum partibus, aut partium earundem menbris, nec vllum quidem verbum fecerit, contentus solè eorumdem indicasse significationem generalem. Quàm autem suspicari minimè deceat, noscitur hic aureum Aureolum, aut tam fuisse reor dem, vt laborem etiam in his partibus excolendis subterfugeret: aut adeò

ad id imperitum, ut quod in plerisque potuit, non etiam posset in aliis præstare monumentis: aut ita posteris hanc felicitatem inuidisse, ut nollet tantum bonum orbi Christiano esse commune: sed uero longe uideatur similis, singulari hoc ab eo factum fuisse consilio: uel quod sibi in tanta actionum humanarum uarietate, quæ in historicis continetur libris, tam stricta ordinis ratio minimè uideretur esse necessaria: uel quod existimaret lectorem pium atque diligentem, artificium illud diuinum, quo præcipua edisseruit capita, in reliquis minori posse negotio addiscere: uel quod etiam aliis ea de re altius cogitandi, aliquam relinquere uoluerit ansam: mihi tamen Reipu. Christianæ plurimum interesse uisum fuit, ut isti etiam libri ab eo præternissi, simili quadam industria tractarentur.

Quod maluissimè equidem ab aliis rerum Theologicarum peritioribus tanta factum esse dignitate, quanta ab ipso Aureolo cætera mihi pertractata uidentur. Sedenim quando nunc id oneris in me potissimum recidit, ne prius à semelcepto desisterem opere, quàm id locis non paucis multo esset absolutius, & ego non stupida prorsus mihi assecutus uiderer coniectura, quos ille in tradendis Partitionibus suis secutus esset auctores, inter quos celebriores inueni Glossæ ordinariæ compilatores, & alios patres sanctos, qui scripturam sacram doctrinam suis illustrant Commentariis, eorumdem insistentes uestigiis, primum antedictos Pentateuchi & historię Biblicæ libros, eodem serè partitus sum modo & ordine, quo ille explicauit & prophetas & Apostolos. Deinde quia de libri cuiusque Biblici argumento, auctore, partibus, ordine, collocazione, usu, fide, intentione & autoritate, inter uiros doctos etiam & catholicos uariè sæpe & plerumque utiles minimeque contentiose incidenti disputationes, singulis sacræ scripturæ & partibus & libris, ex præclarissimis & probatissimis sanctorum Patrum monumentis, pia sanè ac utilia quædam prolegomena siue paratilla, quæ doctissimus eorum penè omnium, quæ de illis rebus solent queri, continent decisiones. Atque sic omnis scriptura sacra tribus nobis absolutius libris, quorum primus de legis antiquæ partibus, secundus de ipsius Euangelij summa, tertius de doctrinæ apostolicæ traditionibus est institutus.

Porro cum hæc quoque scientia diuina, ut aliæ disciplinæ pleræque omnes, sua quædam habeant principia, sine quorum cognitione ad fastigium eius summum nemo facile unquam possit peruenire, de his ipsius Theologiæ Principiis & elementis, librum Bibliorum tractationi præmissum singularem, qui ad ipsam scripturam sanctam utilissimam continet Iisagogen, id est, quandam siue præcognitionem, siue introductionem generalem, quæ uerum monstrat uiam, ad consequendam solidam diuinam litterarum notitiam atque scientiam. Denique ut nihil, quod ad perfectissimam perinet Theologiæ Methodum, à quo uis iure possit desiderari, his etiam quintum subiecimus librum, qui locorum huius professioni communium fuscantem proponit distributionem, hoc est, totius doctrinæ Christianæ compendiarium tradit summam, ex toto illo Bibliorum corpore collectam, quæ uerum nobis, non istarum tantum Partitionum, sed totius scripturæ diuinæ legitimum ostendat usum, qui potissimum ex rerum sacrarum applicatione ad Ecclesiæ gubernationem perspicitur. Interea mihi neque uolenti, neque speranti hoc opus, in hac neque propostam antea, neque expectatam, iusti uoluminis magnitudinem cretuit. Quod opus sanè non eo susceperam animo, ut mox in publicum ederetur, sed ut doctissimorum humanum id prius subicerem calculo.

Inter quos ut non uberioris tantum fidei, sed gratæ etiam memoriz causa nominem saltem aliquos, præcipuus est reuerendissimus Princeps & Dominus D. Urbanus Episcopus Gurcensis, S. Rom. Cæs. Maiestatis Consiliarius &c. Viennensis Ecclesiæ administrator, uir singulari pietate conspicuus & uita sanctimonia uerè illustris, ac uerbi diuini Præceptoris præceteris, quos habet Germania, ad miraculum usque potens atque disertus: Alter est Reuerendissimus item Dominus, D. Christianus nouæ ciuitatis Austriae Episcopus dignissimus, propter summam pietatem, & rerum sacrarum, ac eloquentiæ diuinæ peritiam incomparabilem, decus & ornamentum Episcoporum singulare. Ad hos accessit testis oculatusissimus magnus ille felix recordationis athleta Reuerendus D. Matthias Zittardus, optimorum Imperatorum Ferdinandi gloriosissimæ memoriæ primi, ac postea Augustissimi Cæsaris nostri Maximiliani II. optimus & Ecclesiasticus & orator diuinus, Catholicæ ueritatis propugnator, quamdiu uixit, acerrimus. Neque hic mihi cum propter egregiam hominis doctrinam, tum propter fratrem, quæ mihi cum illo est, amicitiam, prætereundus est Reuerendus Dominus Matthias Bertmei, sacræ Theologiæ Doctor, Viennensis cleri & præpositus & Cancellarius &c. Brinkenensis Ecclesiæ Cathedralis Canonicus, uir uitæ religionis & antiquæ pietatis tenacissimus. Quorum omnium suffragiis etiam alii tam pietate quàm eruditione clarissimi aliquot uiri subscripserunt, quos hic tum breuitatis, tum modestiæ gratia præterire cogor: quibus sanè, ut citra incertitiam quod res est fatear, labor hic qualescunque tantopere probari uisus est, ut ex illis me non pauci, neque semel ad editionem operis hortarentur necdum perfecti.

Ego uerò etiam metuerem, ne mihi hoc studium, his maximè temporibus, apud multos plus & uisus obtemperarem consiliis, non me illorum tantum, quos sciebam integerrimos, mouit autoritas, sed animi etiam mei propriæque conscientie testimonium. uidebam enim nihil in hoc opere positum, quod nō cum ipsis sacræ Theologiæ studiosis, tum in uniuersum omnibus ueræ & Catholicæ religionis

Totius economiz distributio in tres libros separatos. N. uis liber ab auctore collectus à dyana epistheologia. Alius liber auctoris & Summa de stringchritiana.

Urbanus episcopus Gurcensis. Christianus episcopus Neapolitanus. Matthias zittardus.

Matthias Bertmei.

Cur passus fuerit auctor has præfationes prodire in publicum.

Ad lectorem studiosum.

amantibus, omni loco & tempore futurum sit vilissimum: Tum me illud etiam solatur plurimum, quod nulla hic neque periculus, neque sententia, sed & vix illa sit vocula, quæ non vel ex sacris Bibliis, vel sancti aut Catholici alicuius viri monumentis sit desumpta, & cui non modò authorum, sed etiam locorum, ex quibus singula sunt veluti manû accepta, ubique ferè sit annexa demonstratio. Quod verò ad ipsos pertinet istarum partitionum fontes & authores, equidem verè ac (si sit opus) sanctè possum affirmare, me in eis colligendis nullius omnino vsum fuisse consilio, qui non cum fidei orthodoxæ, tum sanctimoniz perfectæ inter Ecclesiæ Catholicæ doctores integerrimum haberet testimonium: nisi quandoq; sic hominis alicuius hæretici fiat mentio, vt eis indicenter errores, quo cautius ab eorum sermone pius sibi Lector pulsus præcaueret. Atque hæc omnia eiusmodi esse videntur, vt iis diligenter expensis, facili æquus æstimet lector, quæ mea ab ineunte ætate de toto hoc studio Theologico fuerit sententia, quo, vt ita dicam, fato, quibusve occasionibus in hoc scriptiõnis genus inciderim, quorum studiis & vigilis in argumenti huius tractatione sum aduersus, quid in toto opere sit meum, quid alienum, & quæ me tandem impulerint causæ, vt simplicissima hæc Theologiæ rudimenta in lucem venire sim passus. Etsi verò iterum atque iterum esset optandum, quòd eximius aliquis Theologus hunc laborem suscepisset, qui hanc ipsam Theologiæ Methodum suis numeris omnibus rectius absolueret potuisset. Verum quando celebriores illi Theologi, sunt hoc seculo turbulentissimo studiis magis necessariis occupati, quàm vt eiusmodi Tyrocinis commodè incumbere queant, non puto illos mihi iurè censensuros, quòd eos aut hoc tardio, quòd mihi deuorandum fuit, subleuare, aut cerè stimulum adhibere vulerim hæc fufius aliquando pertractandi.

Epilogus.

Nam etsi hac diligentia meâ quantalacung; aliud efficiam nihil, quàm vt doctior aliquis rerum sacrarum interpres, hac mea simplici descriptione excitatus, tandem perfectum nobis sacræ scripturæ summam atque Methodum efformet, operam hanc satis me felicitè posuisse arbitror. Interea verò Deum Opt. Max. id precor solum, & ex animi viribus oro atque obsecro, vt hic labor, suo imprimis auspicio & susceptus, & consecutus, sic Ecclesiæ suæ gratus sit ac utilis, vt ego hinc laudem venor aliam profectò nullam, quàm solius Dei immortalis æternam gloriam, & verum factorum studiorum profectum. Qua in re si quid mihi in foro magis, quàm in choro, vt dici solet, versato imprudentius fortè exiderit, quod minus videatur Catholicum, id non solum pertinaciter tueri nolum, sed potius & me, & hoc opus vniuersum, atque adeò omnem animæ meæ salutem Catholicæ illi subûcio Ecclesiæ, cuius primarium in terris pastorem, Romanum Pontificem, sacrosancta æcumenica Concilia & protisentur, & reuerenter agnoscunt.

ARGVMENTVM OPERIS.

Corpus vtriusq; testamenti totum his Partitionibus in iustos primum tomos distribuitur: deinde totum in certos libros: libri in sua capita siue tractatus: Capita verò in versiculos, hoc est, præcipua rerum Theologicarum genera, quæ vulgò Locos vocant Communes: ac ipsi denique versiculi, non raro in singula penè uerba, quæ varias eorum generum continent species atque differentias, eo artificio facti, membraq; singula tam breuiter, tamq; dilucide & connexa sunt, & explicata, ut vel hinc protinus quicuis, non tantum quid omnino sit hæc ipsa, in qua uitæ & salutis nostræ posita est authoritas, sacra uidelicet scriptura: sed etiam quæ certa ad eam sit via, & quis tandem verus eius in Ecclesia sit usus, absque negotio quidem magno, sed non sine fructu maximo, & videre possit & cognoscere.

Partitio eiusdem generalis.

IN HUITVS tam præclari, tamq; latè pa- tentis argu- menti tracta- tione	Habetur ratio	Prima	Eorum	Principia Theologiæ,	
		Secunda	quæ per	Methodum vniuersæ scripturæ diuinæ,	
		Tertia	tinēt ad	Regulam fidei Catholicæ.	
		Necessariam præparationem, quæ veluti clauis tradita, rerum diuina- rum studiis eo facili or pateat aditus ad altiora cœlestis Philosophiæ mysteria.			
	Vel, ut po- tèstè dicitur explicatius, hoc opus to- tum uersatur circa	Explica- tionem	Ordinis	Quibus	Primùm edita,
			&	sacra	Deinde etiam à Maioribus nostris
Artifi- cii,			scriptura omnis	propagata.	
In perpetuum denique à nobis reti- nenda sit atq; custodienda.					
Summā doctrinæ Chri- stianæ, quæ consistit in		Recta in De- um fide.		Sive Vero vnus veri Dei culin, Disciplina morum.	
		Honestæ con- uersatione,			

Cur

Ad lectorem studiosum.

Cur author in his ipsis artificii Theologici demonstrationibus, tabulis uti maluerit, quàm oratione continua.

SI ulla in re pernicioſa eſt fucata battologia, in rebus proculduo ſacris eſt pernicioſiſſima. Veritas enim, quæ totius ſacræ ſcripturæ & baſis eſt & ſcopus, ſimplex eſt oratio. Quàm autem diſtinctionis temperantia ſive moderata dicendi ratio, Deo ſit grata, ſatis apertè præclara illa Sapientis docet ſententia, quæ in diuinis Prouerbiis recitatur: In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia ſua, prudens ſimilis eſt. Dum etiam Saluator noſter ipſe Chriſtianorum ſermonem non fucatum, neque ſequipedalibus uerbis phaleratum, ſed ſincrum & rectum eſſe uoluit: Sit ſermo, inquit, ueſter, eſt eſt, non non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. Hinc rectè D. Hieron. grande dixit eſſe periculum in Eccleſia loqui, ne fortè interpretatione peruerſa de Euangelio Chriſti, hominis fiat Euangelium: aut quod peius eſt, diaboli. Ac eam quidem ob cauſam Maiores noſtri, ne pios lectores rebus onerarent non neceſſariis, excogitauerunt rationem, qua res latiſſimè patentes, in unam contrahuntur quaſi tabulam: cuius ductu quodam naturali, quæ & quot rei cuiuſque non tantum partes, ſed etiam quæ ſingularum partium eſſent differentię, à ſicile quiuis uel unico mox intuitu cognoscere poſſit.

Maximè uerò illi tunc cuiusmodi tabulis uſi uidentur, quoties artium præcepta dilucidius paulò tradere, ac methodo quadam ad captum animorum magis rudium, quàm ad oſtentationem ingeniorum, explicare conati ſunt. Sive enim diſciplinam aliquam ex fundamentis conſtruere quis ſtudet, quam Methodum uocat ſyntheticam: ſive compoſitam in partes, quæ Methodus eſt analytica, reſoluere cupiat, accommodatiſſimæ ſemper ſunt tabulæ, quibus capita artis cuiuſque neceſſaria, à non neceſſariis & inutilibus diſtinguantur quæ ſtionibus. Ipſæ autem diſtinctiones, ſive artiſcium illud, quo ſingula ſingulis conuecti ſolent, ex oratione continua aut agere admodum, aut magno ſæpe deſcendunt cum labore: quod alioqui à lectore non omnino ſegni aut ſtupido, etiam primo ſtatim ad ſpectu deprehendi facile, & perfectè poſſeſt diiudicari.

Porro cum duo ſint tabularum genera: unum, quo præcipua tantum indicantur rerum cauſarumque ueluti capita: alterum, quo ſingulis capitibus accommodatæ etiam adhibentur explicationes: ros hic ſecundo genere ob id potius uel maluiſimus, quàm primo, quòd illo doctus tantum uideatur eſſe conſultum, ut quæ prius habuerunt cognita, uel memoria teneant percepta, uel reuocari oblita: hoc uerò inſtruantur etiam illi, qui rerum hic comprehenſarum antea fuerant omnino ignari. Continent itaque hæ tabulæ non tantum indicem generum, hoc eſt, locorum Theologiæ communium, ſed ſingularum etiam generum complectuntur diſtributionem in ſuas ſpecies, ac ſingularum penè ſpecierum proprias explicant differentias. Quibus ubique ſerè integræ adiectæ ſunt ſacræ ſcripturæ definitiones atque ſententiæ, eo quidem ordine, quo ſingula inter ſe connexa ſunt: ac ita proſuſi, ut hæ perlegens tabulas, unam quandam & perpetuam narrationem legere uideatur. In quam cogitationem ideò lubentius hic intendimus, ut ſi quæ tabulæ delectent minus, hæ omnia citra ullum propè negocium ad continuum ſi lubet, orationem quæcunque reducere. Quibus omnibus diligenter expenſis, eadem opera lector ſtudioſus id etiam ſciant, ut ſpero, ſacillimè, nihil ſerè in his tabulis, neque uel neglectum aut obmiſſum deſiderari, neque ut ſuperfluum aut ocioſum poſſeſt reiici. Id quod tum quiſque, cognoscet rectius, ſi & quæ totius Oeconomix huius intentio, & quæ Partitionum in ea poſitarum uerus ſit uſus, penitus intelligat.

De Oeconomix huius ſcopo & intentione.

Earum rationum, quibus me ad Oeconomix huius & collectionem & editionem non tam uoluntate ductum, quàm Eccleſiæ Catholice neceſſitate quadam impulſum fuiſſe ſentio, ſcopus fuit ſerè unicuique, ut Partitionum ſive diſtinctionum in ea comprehenſarum commoditate non ipſos tantum Theologiæ Tyrones, ſed aliarum quoque diſciplinarum alumnos, cum ad diligentem & religioſam ſacræ ſcripturæ lectionem, tum ad magis ſeriam inuitarem rerum ad animæ ſalutem pertinentium traditionem, hoc eſt, ad eam excitarem doctrinam, quæ aliarum omnium ſcilicet princeps eſt & caput. Nam quanto anguſtior eſt præ cunctis humanæ philoſophiæ partibus diuinæ ſcripturæ maiestas, tanto equidem mirandum eſt magis, nullum diſcipline genus, hæc quidem tempeſtate à plerisque excoli minus, quàm id, quo uera diuinarum rerum aſſicitur notitia, & uix immortalis æterna paratur gloria. Sic enim non paucos uidemus eſſe comparatos, ut doctrinæ magis ſtudent, quàm pietati: atque hinc deſcendi potius, quàm uel puiſſe uel religioſi, & uideri uelint, & haberi. Vnde permulti illis perdiſcendis artibus, quæ Maiores noſtri ratione quadam dixerunt liberales, maximis impendunt labores, qui tamen quod liberalem deceat animum, ne extremis quidem digitis attingunt.

Aliqui tanquam oracula diuina, rerum naturalium cauſas ſuſcipiunt, qui, quod omnium eſt turpiſſimum, totius naturæ ignorant auctorem, ipſum uidelicet Deum, qui in B. Apoſtoli & Euangelix Ioannis Apocalypſi rerum omnium & principium ſe dicit & ſinem. Pars maxima uocis non tantum humanæ, ſed rerum etiam inanimatarum delectatur harmonia, quorum tamen ſæpe mores inprobi per omnem diſſonant uitam. Omnes autem uim Romanæ illius eloquentiæ, ueluti dominæ ac rectricem rerum

Proue. 10.

Math. 5.

Hieron. in
exp. t. ad
Gal.

Tabularè
vſus.

Methodus
duplex.

Duo tabu-
larum ge-
nera.

Nihil ſerè
in hoc ope-
re, quod ad
Methodum
actinet, ne
praetermiſ-
ſum aut ſu-
perſuū eſ-
ſe.

Scopus hu-
ius operis
eſt, allicere
ſtudioſum
ad ſacræ
& religioſæ
lectionem.
Multi, do-
cui magis
quàm puiſ-
ſe uide-
ri uolunt.

Peruerſa,
hominum
ſtudia.
Apoca. 1.
21. 22.

Ad lectorem studiosum.

publicarum admirantur: cum sint paucissimi, qui vbi aut pro religione, aut pietate differendum esse summa Ecclesie afflictissimæ postulat necessitas, vel de rei veritate mutare aulint, vel etiam quod sentiant, liberè velint eloqui. Denique nulla in rebus humanis disciplina momenti tam est exigui, quæ non suos in maxima copia & alumnos habeat, & exornatores.

Pancos ef
se q Theo
logos dunt
operam, &
quibus id
hæc ex cau
fis.

a. Tim. 3.

Præposi-
ta studen-
di ratio.

Joan. 14.
Matt. 14.

Pietatis
fundamen-
ta ex sancti-
bus potius
quam vel
ex riuulis
ethnorum,
vel ex le-
nocinijs
verborum
esse peten-
da.

Opinio-
nes falsæ
de sacræ
scripturæ
lectiōne.

Veriusq;
senectus re-
prehensio.

Sola verò ars artium illa, & scientiarum omnium præstantissima, quæ Dei Opt. Max. voluntatem mor-
talibus patefacit, & diuinarum rerum cognitionem veram proferretur, ac ob id nomine convenien-
tissimò sacra theologia, est nunc ea, quam vix millecismus quisq; iudicat dignam, cui vel mini-
mam tribuat operam, nisi hoc vel obiter fiat, vel horis tantum subicijs: non quidem vt meliorem inem-
tem aut sanum intellectum ea sacra scriptura capiat, sed potius vt illius scripturæ interpretationem, per
falsæ & nefas, & quæ ad-cunq; possit ratione, ad suum sensum detorqueat. De quibus omnibus rectè ad-
modum magnus ille gentium doctor D. Paulus conqueritur: Semper discentes, & nunquam ad scien-
tiam veritatis peruenientes. Eius verò pestis duæ mihi causæ inter cæteras videntur esse præcipue: præ-
postera studiorum nostrorum observatio, & opinio de tota hac doctrina peruersa. Nam si verum fateri
liceat, quæ nunc quæso apud plerosq; licet Christianos, alia in hunc vsq; diem studendi ratio observa-
tur, quam quæ olim ab ethnicis usurpata est hominibus?

Primum ipsi Christianorum infantuli, quos ad se statim duci iubet Christus, & quorum gratia is
quoque factus est puer, ad Aesopi aniles fabulas perducuntur, quibus totam malè consumunt pueri-
tiam. Deinde facti iam ephebi, linguis à prophanis discunt authoribus, mores ex obsecris poetarum
formant fingentes, reip. rectè administrandæ prudentiam ex ethnicorum monumentis petunt: In qui-
bus vbi diu multuiq; fuerint versati, tandem etiam viri in spinosis illis philosophorum altercationi-
bus plerumque inutilibus ita consenescent, vt se illinc per omnem postea viam extricare nequeant.
De ipsa interim Theologia tam alium ferè apud quosdam est silentium, vt vel nulla eius omino hæc
beat ratio, vel non nisi diebus festiuis aliqua tantum Evangelii legatur particula: adeo vt ex multis
vix reperitur vnus, qui per annos vitæ suæ quantumvis diu:urnæ omnes, vel semel & obiter saltem,
ea quæ decet animi pietate & religione, integræ Biblia perlegerit: Cum non ista tantum omnia, putà
rerum ad bene beatq; viuendum vtilium cognitionem & præcepta morum, quæ foris plerumq; admo-
dum dissolutè quærantur, affatim habeamus domi, hoc est, nusquam neque trahantur grauius & san-
ctius quàm in sacro illo Bibliorum corpore, neque aliundè hauriri possint largius atque vberius, modò
tamen adsit animus purus & syncerus, quàm ex his ipsis inexhaustis diuinæ sapientiæ fontibus. Quo no-
mine vel solo hæc ipsa scriptura diuina, quæ in se thesaurum continet tam virtutum quàm scientiarum
incomparabilem, totus hic orbis Christianus non habet ferè aut diuinijs aut preciosis quicquam
sine quo thesauro nemo neque verè doctus dici potest, neque beatus. Quid enim scire is se iactare
poterit, qui ipsam Christum ignorat, qui ipsissima via est, & veritas, & vita? Aut quid, quæso, ho-
mini proderit quantumlibet Christiano, si totum mundum lucretur, animæ autem suæ periculum
detrimat?

Quæ cum ita sint, & vita vnus Christi vel sola, exemplar omnis & Sapientiæ & pietatis proculdu-
o sit perfectissimum, quod qui hæcenus imitati, aut pro virili saltem exprimere conati sunt,
illi nunc vt sancti & coheredes Christi coluntur in cælis, optandum sanè est vehementer, vt nos quoque
sapiamus tandem vel semel, etiamusq; vt pubes Christiana veræ pietatis rationem & scopum ex sa-
cris posthac potius doceatur literis, pro suo tamen capto & modulo, quàm vel ex turbidis ethnicorum
riuulis, vel ex fucatis verborum lenocinijs, quæ incautè iuuentuti sub specioso eloquentiæ pallio ita
nunc à quibusdam solent obtundi, vt mox velut absurdum & indignum non sine nausea reiciant, quic-
quid non vel Demosthenis, vel Ciceronis redolet eloquentiam: sicq; sermonis elegantie & puritati
studeant, vt morum vitæq; puritati prorsus nullam nauare velint operam.

Ex qua sanè tam peruersa & docendi & discendi ratione, de hac ipsa nunquam satis prædicata rerum
Theologicarum sapientia, à quibusdam absurdissimæ conceptæ sunt opiniones. Cum enim quæ
diuinis conueniunt scriptis, plerumque verborum præ se ferant simplicitatem, plurima verò sub simpli-
citate literæ cortice, maxima habeant recondita mysteria: innocentissimæ huic sacrarum rerum doctrinæ
eam quasi notam inurere non verentur, quòd eius cognitio non tantum difficilis sit, sed etiam obtine-
ri vix possit. Cuius rei timore etsi vanissimo permultos à lectione sacrarum literarum vel in primo ita-
m limine deterritos, vel à medio sæpè cursu constat esse reuocatos. Alii contrà humili simplicitate
illa dictiōnis offensi, prius eam veluti rem kuisissimam & per se abundè satis manifestam, negligere,
atque adeo fastidire incipiunt, quàm mysteriorum sub ea verborum facilitate comprehensorum vilius
gustum perceptorat. Vtriq; certè in grauissimo & pernicioso sunt errore. Quantum enim illi animos
studiosorum in detestabilem desperationem coniiciunt, tantum hi scripturam ipsam sacrosanctam indi-
gnissimum pertrahunt in contemptum.

Atque sic mali huius, quantum equidem intelligo, prima quidem fuit causa neglecta vera stu-
dendi ratio, cui deinde successit, nunc nimis difficultatis, nunc facilitatis opinio falsa, quæ
tandem omnia maximæ & perniciosissimæ ille insectus est contemptus. A quibus calumnias vt
falsissimis, ita etiam improbisissimis, quomodo sanctissimæ hæc Theologia, quæ ad nostram imprimis
utilitatem

Ad lectorem studiosum.

utilitatem præscripta est atque doctrinam, iustissimè vindicari & debeat, & possit, id planissimum faciet hæc ipsa totius Biblicæ scripturæ dispositio & Oeconomia : in qua viuo veluti ostenditur exemplo, immò re ipsa demonstratur, in tota scilicet scriptura sancta nihil aut tam esse obscurum, quod non aliquo saltem modo explicari possit : aut adeò difficile, quin labore & industria reddatur facilius : aut ita humile siue depressum, sub quo non diuina latent mysteria : quæ sine præceptoris manu ductione fidei, rectè nunquam possunt neque tradi aut doceri, neque perfectè perspicui. Sic itaque huius Oeconomiz Partitiones institutæ sunt, vt habeant diuinarum literarum studiosi quasi artem quandam seu viam atque compendium, quibus rebus & obscura pleraque facilius intelligere, & difficilia commodius inuestigare, atque etiam exiis, quæ prima fronte videntur minutissima, ingentem multitudine possint & sapientiz & pietatis colligere thesaurum.

Alius re-
tius, ope-
ris scopus
& institus.

De operis huius fructibus.

Longum esset hic operis huius utilitates omnes enumerare. Sunt enim ex cum diuinæ scripturæ fructibus omnino communes : cuius hæc tabulæ Summam quandam atque Methodum complectuntur. Cum enim pietas, vt piè admodum à D. Paulo dictum est, ad omnia sit utilis, sacræ autem scripturæ vis omnis ferè in pietatis maxime studio versetur, facile pius quilibet per se intelligit, rerum diuinarum transactionem, quibus prima debetur pietatis cura, non tantum ad vitam rectè insinuendam, sed etià ad consequendam immortalitatis gloriam magnas habere opportunitates. Quare nobis hoc loco, cæteris obmissis, id solum breuissimis perstringere visum est operis præcipuum, quid diligens Partitionum in hoc opere comprehensarum discussio, sacræ Theologiæ studiis & publicè, in Ecclesia videlicet ac scholis, & priuatim domi, pro Christiana religione sincere imbibenda, commodi sint altaturæ.

1. Tim. 4.

Quis harum partitionum usus esse possit in scholis.

Ad scholas hoc docendi genus, quo in his colligendis Partitionibus vsi sumus, quàm maxime pertinere, non inficior : quin illud etiam concedo facile, me in hoc opere toto id spectasse primum, vt quæ optima sit scripturarum sanctarum & docendi & discendi ratio, aliqua certa à me formula tradideretur. Perfectior autem doctrinæ Christianæ forma tradi haud potest, quàm est illa, qua ipsi primum Apostoli, ac deinde etiam viri Apostolici patresq; sancti & eruditi ad hæc nostra vsque tempora, in diuinis interpretandis literis & semper & vbique vsi sunt penè omnes. Ex quorum æternis, & sanctissimis monumentis nos huc ea tantum transulimus præcepta, quæ ad Summam atque Methodum diuinæ pertinent scripturæ, & quorum cognitio ad faciliorem Theologiæ notitiam plurimum conducere videtur.

1.

Primum, vt intelligant rerum sacrarum studiosi, quæ sint ipsius scripturæ partes, quo ordine sacri Bibliorum editi sint libri, & quo artificio singula inter se cohercant, quæ ad humani generis salutem in illis, veluti Thesauro quodam amplissimo, sunt recondita.

11.

Deinde, vt ordinis ratione perspecta, id porro, vel citra negocium aduertant, quæ propria sit partis cuiusque natura, quæ causæ, & qui effectus : ex quibus tandem liceat earum rerum, quæ ad perfectionem Christianam sunt necessariae, non exignam assequi scientiam.

111.

Postremo, vt ueram inde colligant diuini cultus rationem, siue communem quandam formulam, qua Deus piè rectèque sit colendus, & ad quam referri possint aliquo modo omnia, quæ de rebus diuinis humano generi sunt reuelata.

Atque hæc talia sunt ac tanta, sine quorum obseruatione singulari, neque ipsi sacræ Theologiæ professores munus suum pro dignitate tueri, neque literarum diuinarum studiosi egregium aliquem fructum ex suis studiis & laboribus, quantumvis alioqui arduis ac improbis, vnquam percipere possint.

Quid ecclesiæ conferat harum Partitionum dispositio.

Praterea non vulgaris erit harum Partitionum usus, ad sacras Conciones piè rectèque for-
mandas. In quibus tria maxime sunt spectanda, quæ in bono & idoneo requiruntur Concionatore.

1.

Quorum principem locum illud sibi merito vendicat, vt quæ primo aut secundo, quæ ve illo aut alio loco tradenda discenda quæ sunt, & ipse intelligat ecclesiastes, & fidelis populus per manus veluti accipere atque tenere possit.

Ad lectorem studiosum.

II.

Alterum est, ut quæ cum ipsius scripturæ diuinæ, tum sanctorum Patrum de singulis Christianæ fidei articulis, qui extremis hæcæ temporibus ab hominibus inquietis in controuersiam rapiuntur ferè omnes, uera & Catholica sit sententia, breue quoddam habeamus ueluti promptuarium, unde firma Ecclesiæ dogmata, quoties id ratio exegerit necessaria, non aliter quàm ex penu quodam uberrimo possumus in medium producere.

III.

Tertium est, si quando aut lectio prophetica, aut Apostoli diuini Epistola aliqua pro concione publice sit ediscenda, ut eius, quam sancti patres in iis rectè tradendis secuti sunt, sententiæ certam quandam habeamus regulam atque compendium.

Quæ quidem omnia in his tabulis, ueluti quodam in speculo tam proponuntur luculenter atque disertè, ut illis adiutus quasi præceptis, immodò uiuis ueræ & antiquæ pietatis exemplis faciliè quis magna cum dignitate ac omnium laude in Ecclesia Dei uersari queat.

Vt earundem Partitionum præsidio rectè quis studio etiam priuato, non vulgarem possit rerum diuinarum acquirere cognitionem.

Et si uerò hæc non contemnenda sint istarum Partitionum commoda, maiora tamen existimanda sunt illa, quæ ex earum lectione frequenti, ad eos præcipuè redundare possunt emolumenta, qui extra scholas sæpè, & absque præceptoris idonei copia in his sacris & arduis alioqui studiis uersari coguntur. Nam si quis huius Oeconomix partes eo ordine & artificio, quo hic distributivæ sunt & explicatæ, uel semel tanta perlegerit diligentia, quantum ipsius rei dignitas, hoc est, rerum diuinarum requirit indagatio, uberrimos proculdubio & amplissimos sentiet harum lectione fructus, ex quibus haud aliter, quàm ex uia totius scripturæ diuinæ imagine, hæc quæ sequuntur, omnia unico ueluti intuitu, ac per se quidem faciliè deprehendere poterit atque discernere:

I.

Quæ totius scripturæ diuinæ sit summa.

II.

Quæ habeat principia, quem ostendat progressum, & in quem finem tendat ac scopum.

III.

Quot eius partes, & quæ singularum partium uis sit atque differentia.

IIII.

Quot & quibus uniuersa scriptura sancta libris contineatur.

V.

Vt hi libri olim ferè fuerint amissi.

VI.

Cuius opera iterum sint restituti.

VII.

Quo ordine primum à Spiritu sancto dictati seu reuelati, atque per prophetas & Apostolos præscripti fuerint.

VIII.

Quam auctoritatem ueteris testamenti libri habuerint apud Hebræos, qui apud illos certi habiti fuerint semper, & quos illorum aliqui inter apocrypha scripta numerauerint.

IX.

Quos ex his Catholica in suum Canonem receperit Ecclesia.

X.

Quis noui testamenti sit Canon, hoc est, qui libri ab omnibus semper pro uero habiti fuerint Euangelio, quosue aliqui temere oppugnarint, & quod Catholicæ Ecclesiæ de utriusque testamenti libris iam olim fuerit iudicium.

XI.

Quibus rationibus occurrendum illorum sit calumniis, qui diuinos aliquot libros, quantum in se fuit ex sacro canone & ab Ecclesia excludere improbe conati sunt.

XII.

Certam & firmam esse sacram scripturam eiusque auctoritatem sanctam & inuiolabilem.

XIII.

A quibus singuli sacròrum Bibliorum libri uel scripti sint, uel restituti.

XIIII.

Vbi, quando, per quos, & qua occasione singuli editi fuerint libri sacri.

XV.

Quod & quale cuiusque sit Argumentum.

Quomodo

Adlectorem studiosum.

XXVl.

Quomodo hi libri non temporum tantum serie, sed argumentorum quoque ratione inter se co-
hærant.

XXVll.

Quæ libri vniuscuiusque summa sit, & quæ non tam authoris, quàm ipsius Spiritus sancti, veluti totius
scripturæ Magistri, ac eius interpretis Ecclesiæ Catholicæ præcipua fuerit intentio.

XXVlll.

Quæ potissima sint libri seu argumenti cuiusque capita, ad quæ reliqua omnia plerunque referri aut de-
beant, aut possint.

XXIX.

Quid singula, cum ad fidei regulam, tum ad morum disciplinam sint profutura.

XX.

Quæ vera semper eorum interpretatio, & quis Catholicus dogmatum fidei ubique fuerit consensus.
Quod tum rectè intelliget quisque, si illorum Patrum adhibuerit scripta, quorum aperta hic singulis serè
in tabulis adducuntur testimonia.

XXI.

Quibus, vt decet diligenter expensis, tum alia etiam multa intelliget impiger harum Partitionum le-
ctor præclara diuinarum literarum mysteria, quæ nunc vix dignè satis prædicari, aut verbis rectè con-
cipi possint.

XXIil.

Vnum certè hoc spero certissimum fore, vt qui hos libros vel semel tantum aperuerit, ac vnica per-
lustrauerit tabulam, is eleganti, quæ hic continetur, inuitatus harmonia, etiam plura legere & velit,
& gæstiat.

XXIv.

Hic enim operis huius vsus erit non postremus, vti quis aliquem sacrorum Bibliorum perlegere cu-
piat, is primum perbreues has in eundem librum editas peruideat tabulas, ex quarum diligenti inspec-
tione, non id tantum consequetur, vt absque illo serè commentario alio, summam quandam illius perci-
piat: sed tanta etiam afficietur voluptate, ut non prius à cæpto desistere uelit opere, quàm totum li-
brum perlegerit, uberiorem illius expositionem ex sanctis deinde patribus petiturus.

XXIv.

Neque uerò hæc ideo minus vera esse videri debent, quòd tam diligens artificii huius demonstratio,
non pari ratione, in omnibus sacræ scripturæ libris obseruata sit. Nam in quibusdam, ut in historicis, sin-
gula persequi, operis erat penè infiniti, neque admodum necessarij, cum ipsa historia rectius disponi
haud queat, quàm vt in ipsis descripta est autographis, cuius nos hic summa tantum veluti digito demon-
stramus capita, quæ in singulis ætatibus & imperiorum mutationibus celebriora, & notatu magis di-
gna videbantur.

XXV.

In prophetis certè & Apostolicis scriptis, necessaria quæque doctrinæ Christianæ fundamenta tan-
to digesta sunt artificio, ut nihil serè quod ad methodum à nobis institutam pertinet sit prætermis-
sum. Ac ut maximè quædam alicubi desiderentur, ea tamen eiusmodi plerunque sunt, quæ assiduus lector,
horum præceptorum ductu, etiam per se possit inquirere.

XXVl.

Maximè verò tunc unusquisque sacræ Theologiæ studiosus harum tabularum vsum intelliget esse am-
plissimum, si non contentus fuerit eas semel tantum perlegisse, sed secundo etiam atque tertio repetere
non grauetur, ita vt omni die unius libri examinet artificio atque dispositionem.

XXVll.

Deinde id etiam operæ precium erit, ut qui hasce Partitiones iterum atque iterum diligentissimè perle-
gerit, statim ipsum adgrediat Bibliorum textum, cumque cum hisce conferat tabulas, ac singula illo
perleget ordine, quo hic ex sanctorum Patrum sententia sunt percripta. Quòd si hoc modo primum
unoquoque triduo, deinde biduo, ac postremò singulis diebus integrum reuoluerit librum unicum,
intra biennium tota Biblia, paruo quidem labore, at fructu serè incomparabili, poterit absolvere.

XXVlll.

Atque hac ratione futurum est dubio procul, ut non artificium tantum atque Methodum quandam re-
rum diuinarum percipiat, sed illud etiam consequatur commodum, ut quoties aliqua de rebus in di-
uinis libris traditis incidat dubitatio, facilius possit diiudicare, ubi iis de rebus in Biblicis agatur scri-
ptis, quæ de illis ibidem statuatur.

XXIX.

Breuius, si dimidium facti, qui bene cæpit, habet: non parum habebit is, qui hæc studendi rationem
secutus fuerit: aut si quælibet ad perfectam diuinæ huius scientiæ Methodum deesse uidebuntur, mino-
ri negotio ea poterit cognoscere.

Nec

Ad lectorem studiosum.

XXX.

Nec est sanè, quòd me quispiam nimis gloriòse aut arrogantius de hoc opere pronunciare suspicetur, cum & sciam optimè, & fatear libenter, præcepta quæ hic continentur omnia, non à me inuenta vel excogitata, sed ex optimis quibusq; sanctorum patrum monumentis collecta esse atque congesta, eorum maximè, quos spiritu diuino afflatos fuisse, & Catholicum consensum habuisse, dubitare nemo neque debeat, neque possit.

XXXI.

Breuitèr quando uix ardentius aliquid ab huius scientiæ studiosis desiderari uidemus, quàm modum quendam ac rationem compendio ad eius cognitionem perueniendi, erit hæc non tam Bibliorù, quàm totius ferè Theologiæ Oeconomia, uel eo saltem nomine, ut spero, gratissima, quòd non tantum modum quendam de rectè formando Theologico studio præscribat: sed eo etiam ipso modo & ordine, qui huic doctrinæ sit commodissimus, locis non paucis sacram edisserat aperiatq; scripturam.

ORDO GRADVVM, QVIBVS NON TANTVM
ad perfectam ascendimus Theologiam, sed etiam ad vitam &
salutem pertingimus æternam.

VERBUM DEI EST SA-
pientia & intelligentia nostra. Deuter. 4.
Porro per

Verbum	Peruenitur ad	Intellectum.
Intellectum		em.
Rem		Rationem.
Rationem		Viam.
Viam		Veritatem.
Veritatem		Vitam.

DE

Adlectorem studiosum.

DE REBVS AD COMPARANDAM DIVINARVM
literarum scientiam necessariis, ex Hugon. lib. 3. Didascal.

TRIA SVNT S. Theologiæ stu- dios necessaria,	Natura,	Quibus effici- tur ut	{	Facile audita percipiant, & percepta firmiter retineant.
	Exercitatio,			Labore & sedulitate naturalem sensum excolant.
	Disciplina.			Laudabiliter viuentes, mores cum scientia componant.

ITEM EX GALENO.

GALENVS IN STUDIO homine septem desiderat necessaria. ad omnium rerum inquisitionem & cogni- tionem :	{	Primum scilicet, ingenium sagax & docile.
	{	Deinde, assuefactionem & exercitationem ab ineunte ætate in omni disciplinarum genere.
	{	Tertiò, assiduitatem.
	{	Quartò, vt præceptores audiat præstantissimos & celeberrimos.
	{	Quintò, inexplebile desiderium veritatis.
	{	Sextò, cognitionem eius Methodi & normæ qua verum dis- cernitur à falso.
	{	Vltimò autem, exercitium & vsum eiusmodi Methodi.

CATALOGVS AVTHORVM, EX QVIBVS OECONOMIA Bibliorum collecta est.

A		Dionysius Ritel Carthusianus.
Ambrosius Catharinus.		Dominicus Soto Segobienfis.
Ammonius Alexandrinus.		E
Athanasius.		Epistolæ Decretales.
Augustinus.		Euthymius.
Ambrosius.		Epiphanius.
Anselmus. Areta.		Eusebius Cæsarens.
Alphonfus de Castro.		Enchiridion Coloniense.
Albertus Nouicampian.		F
Antonius Fonseca.		Franciscus Sonnius.
B		Franciscus Ruitzius.
Beda.		Felicianus Ninguarda.
Bernardus.		G
Bartholomæus Caranza.		Gregorius Nazianzenus.
C		Glossa Ordinaria.
Canones Apostolorum.		Gratianus.
Concilium	Nicænum.	Gregorius Papa.
	Carthaginense.	Gelasius.
	Laodicense.	Gotfridus Viterbiens.
	Constantinopolitanum.	Gilbertus Pictauens.
	Toletanum.	Gerardus Matthiæus Gelricus.
	Ephefinum.	H
	Calcedonense.	Hieronimus.
	Florentinum.	Hilarius.
	Tridentinum.	Hippolytus.
		Hugo de S. Victore.
Catechismus Romanus.		Hadrrianus Cardinalis.
Clemens.		I
Cyrillus.		Iustinus Martyr.
Compendium Theologiæ veritatis.		Isidorus.
Cornelius Iansenius.		Iosephus.
Claudius Guiliandus.		Ioannes Damascenus.
Cælius Pannonius.		Ioannes Hentenius.
Chrysostomus Laellus.		Irenæus.
D		Iunilius.
Dionysius Areopagita.		

Auth. hoc in ope. vforū catalogus.

Innocentius III.
Ioannes Chrysostomus.
Ioannes Ludouicus Viues.
Iacobus Faber Stapulensis.
Iacobus Peres.
Ioachimus Perionius.
Ioannes Driedo.
Ioannes Viguerius.
Ioannes Hofmeisterus.
Ioannes Gropperus.
Ioannes Hefelius.

L

Lactantius.
Leo I.
Ludouicus Carbaia.
Laurentius à Villau centio.

M

Marcus Marulus.
Melchior Canus.
Michael Medina.
Nethodus Confessionis.

N

Nicephorus Calistus.
Nicolaus Lyranus.

O

Origenes.
Occumenius.

P

Petrus Aurcolus.

Petrus Lombardus.
Petrus Comestorius.
Petrus de Natalibus.
Petrus à Rosenheim.
Petrus Canisius.

R

Remigius.
Ruffinus.
Rabanus.
Rainerius Snouius.
Richardus à S. Victore.
Rupertus Abbas Tuitiensis.

S

Sanctes Pagninus.

T

Tertullianus.
Theophylactus.
Theodoretus Cyren. Episcopus.
Ticonius Alexandrinus.
Thomas Aquinas.
Thomas de Vio Caietanus.
Toring.

V

Victorinus.
Vincentius Lirinensis.

VV

Vuilhelmus Durandus.
Vuilhelmus Damasi Lindanus.

Præ cæteris verò bonam huius operis partem D. Petro
Aurcolo acceptam referimus.

CHRI-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM

LIBER PRIMVS,

CONTINENS ISAGOGEN

DE SACRÆ SCRIPTURÆ

Partibus in genere,

SIVE DE PRINCIPIIIS

Theologia

DE DIVISIONE

D. AMBROSIVS SVPER EPISTOLAM AD
ROMANOS, IN PRINCIPIO.

PRINCIPIA RERVM QVÆRENDASVNT, VT NO-

*titia earum possit haberi. Tunc demum enim facilius poterit
causa ratio declarari, si eius origo discatur.*

ET D. CHRYSOSTOMVS IN EPISTOLAM
AD HEBRAEOS CAPIT. VI. HOMIL. IX.

VBIQVE ENIM DIFFICILIA, INQVIT, SVNT PRINCIPIA,

Et exordia. Hæc ergo primum constituamus, & omnia
facilia erunt, atque leuia.

A DETO-

DE TAB

DE TOTIVS OPERIS DISTRIBUTIONE Generali.

TABULA I.

REBUS, QUAE AD VERAM pertinent Methodū, in disciplina quavis rectè constituendam, omnibus diligenter perpensis, commodius nos totius sacrae scripturae corpus partiri vix possibitror, quam si

Primū operi suscepto *ΙΣΑΓΩΓΗ*, hoc est generalem præmittamus introductionem, & quandam quasi præcognitionem, quæ nobis prima commonstret sacrae theologiae principia, sine quorum intellectu ad solidam divinarum literarū cognitionem nemo facile vnquam possit peruenire.

Deinde ipsam aggrediamur æconomiae explicationem, id est, veram atq; perfectam sacrae scripturae artem, atque scientiam. Quæ Methodicā continet totius Biblie distributionem, in

Legem,
Euangelium, &
Doctrinam Apostolorum.

Postremò, ex toto illo sacrae scripturae corpore, loco cuiusdam veluti Epilogi, per brevem colligamus librorum vtriusque testamenti summam, atq; totius Doctrinae Christianae compendium.

DE SVBDIVISIONE

eiusdem in specie.

TAB. 2.

EX HAC PARTITIONE
quinq; resultant libri. Quorum

Primus est de sacra scriptura in genere, quam hand absurde de Theologiam dixeris Methodicam.

Secundus, De lege, quæ in veteri continetur testamento.

Tertius, De Euangelio, quæ prima novi Testamenti pars est.

Quartus, De doctrina Apostolorum, secunda scilicet novi testamēti pars.

Quintus, De Prædicationum Partitionum vsu, & idoneae sacrae scripturae applicatione ad incidentes subindè in Ecclesia Dei controuersias: quam vulgò scholasticam vocant Theologiam.

Hic tres Libri historicam absoluant Theologiam.

DE PARTITIONE SACRAE SCRIPTURAE
in genere, Tabula. 3.

PRIMA HVIVS
operis pars præcipua,
continet sacræ scriptu-
ræ quasi elementa seu
principia, quæ perti-
nent ad explicationem
aut

Substantiæ, seu naturæ, de
qua solent queri decem.

- An sit ?
- Quæ sit ?
- Vnde sit ?
- Quid sit ?
- Quibus constet gradibus ?
- Quæ eius sint causæ ?
- Quæ differentiæ ?
- Quæ vis atque potestas ?
- Quis verus sit sacræ scripturæ Canon ?
- Quot hic canon habeat partes ?

Circumstantiarum,
quarum præci-
pue sunt vnde-
cim:

- An necessaria sit de fide doctrina aliqua ?
- Cur eam literis mandari oportuerit ?
- An certa sit scriptura sancta ?
- An ne scripta sint, quæ oportuerit, omnia ?
- Ad quam partem philosophiæ sacræ scriptura referri de-
beat, aut possit ?
- Quanta diuine huius scripturæ sit autoritas ?
- Itane obscure tradita sit doctrina Christiana, vt intelligi
omnino non possit ?
- An vero ita difficilis verus eius sit intellectus, vt a pau-
cissimis tantum possit assequi ?
- Quibus rebus sacræ scripturæ cognitio, non facilis tan-
tum, sed plana etiam fieri queat & iucunda ?
- Quid cuique conferat sacrorum librorum lectio ?
- Quæ vera sacræ scripturæ laus sit atque commendatio ?

QVIVS tandem omnibus in libri huius primi epilogo pro
excitandis ad frequentiorum sacrarum literarum lectionem, stu-
dioforum hominum animis piæ aliquot subiiciuntur exhor-
tationes.

PARS ISAÏO-GAE PRIMA, DE HIS QUAE AD
substantiâ sacrâ pertinent scripturâ, & primû de quæstione, An sit? Tab. 4.

In dubium vocant, de quorum improbitate conqueritur Chrysostomus super epistolam Pauli ad Hebræos, Homil. 8.

<p>UNA falsa & hæ- reti- ca, est eorû, qui sa- crâ scri- pturâ vdi</p>	<p>NOUÛ nunc</p>	<p>Pro parte</p>	<p>Totû, { Carprocrates, } Vt refert De hæresib. ad Qd uult vt { Cerdon, } Augustin⁹ deû, Hæres. 7. 11. 24. { Seuerus, } duobus in Ad Honoratû, de vili- { Manichæi. } locis, tate eredendi, cap. 2.</p>	<p>Partem, vt libros Machabæorum, quos Luterus eo, quod do- ctrinæ suæ manifeste repugnare viderentur, à cænonib. sacro- excludere conatus est, qui & Mosen alicubi reuincit, videlicet in sermon. de Mose & lege.</p>	
			<p>Totum, vt Iudæi.</p>	<p>Cerinthus & Ebion.</p>	
			<p>Euangelia oia, præ- ter euan- gelium</p>	<p>Matthæi, quod solum admittant</p>	
			<p>Lucæ, quod vnicum recipiebant</p>	<p>Cerdon & Marcion.</p>	
<p>DUAS sunt hæde reopi- nio- nes, Qua- rum</p>	<p>Omni- no re- ciunt te- stamen- tum illi</p>	<p>Pro parte</p>	<p>Acta apostolorum, vt Cerinthus & Seuerus.</p>	<p>Omnes, vt Ebion, Seuerus, Tatianus & Elcesaitæ, in</p>	
			<p>Epistolæ Pauli</p>	<p>Timoth. utranque, Titum, Hebræos.</p>	
			<p>Ad</p>	<p>Marcion & Basilides</p>	
			<p>Iacobi item epistolam, quam idem Luterus stramineam vo- care non erubuit.</p>		
<p>Euangelii & Apocalypsim B. Ioannis apostoli, vt Alogiani, qui negabant filium Dei esse verbum. August. De hæresib. ad Quod uult deû. Num. 30. Vide Alphôsa Castor de hæresib.</p>					
<p>Vtrumque, vt Saraceni: Quibus & Mahumetani innumeras immiscuerunt spurcicias.</p>					
<p>Testimonio Christi, Ioan. 5. Scrutamini (inquit) scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam habere æternam. Et illæ sunt, quæ testimo- nium perhibent de me.</p>					
<p>Altera vera Catholico- rum, qui vtriusq. testa- menti scripturam, quæ & Dei cognitione, & voluntatis diuinæ sug- gerit notitiam, firmam esse & indubiâ, tribus probant argumentis:</p>		<p>Euidencia rei, hoc est, ipsis quæ manibus no- stris tenemus, sacræ scri- pturæ monumētis quæ sunt</p>	<p>Scripta iussu Dei, Consignata a S. Patribus, Propagata ad nos temporis diuturnitate. Cōfirmata miraculorū virtute, teste Ioan. Driedo. lib. 1. de Ecclesiast. scriptur.</p>		
<p>Totius ecclesiæ Catholice iudicio. Nam vt diuus sentit August. Scri- pturam diuinam esse, per succedentium sibi inuicem ecclesiarum & sanctorum patrum demonstramus testimonio. Lib. 28. contra Faustum cap. 1. & 4. Item lib. 13. cap. 4. & 5.</p>					

		PVRA, hoc est, absque ullius falsitatis com mixtione edita.
CONTINENTVR propriè tantum ea, quæ per spiritum Dei inspirata, & per eos qui spiritu Dei sunt lo- cuti, administrata sunt: qualia cen- seri debent, quæ in sacro canone, hoc est, in libris veteris & noui te- stamenti comprehensa sunt. Et huic scripturæ competit soli, Quod sit	STABILIS, Quia verum Dei verbum.	
	INTEGRA, id est, omnia ad salutem demonstrans neces- saria, aut Per	Scipsam plano sermo- ne, Ecclesiam Catholicam sana interpretatione. Driado lib. 1. cap. 1. de ecclesiasticis scripturis & dogmatibus.
SACRAE scripturæ no- mine		
	EVANGELIA quædam, vt	Andrew, Thomæ, Bartholomæi, Nicodemi, & familia,
EXCLVDVNTVR sub falsis aut su- perflis nominibus edita.	LIBELI vs de saluatoris nostri infancia,	
	ITINERARIVM Petri apostoli, quod ap- pellatur s. Clementis.	
	ET id genus alia, qua paulo post suo numera- bimus loco, Dist. 15. Ca. Sancta Rom. eccle,	

DE QVAESTIONE TERTIA, HOC EST,
de sacre scripturæ origine. Tabula. 6.

PERVENIT ad nos sacra scri- ptura	Revelatione & in- spiratione divi- na, quæ facta est in lege	Antiqua p Dei patrē i veteri pri- mum testa- mento vbi dictum est	Moisi: Perge igitur, & ego ero in ore tuo, doce- boq; te quid loquaris. Exod. 4.
			Hieremiz: Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te hodie super gentes & regna, ut euellas & destruas, & disperdas, & disspes, & ædifices. Hier. 1.
			Ezechielis: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me. Ezechiel. 3.
		Nova per Christum omnibus hominibus. Nemo enim no- uit Christum Dei filium, nisi Pater: neque Patrem qui no- uit, nisi filius, & cui voluerit filius revelare. Matth. 11.	
Traditione apostolorum, apostolicorumq; virorum, hoc est, sanctorum patrū & scriptorum ecclesiasticorum monumentis, quos & ipsos spiritus sancti instin- ctu, sua ferè scripsisse constat. Hinc D. Paulus ad Galatas. 1. Evangelium, inquit, quod euangelizatum est à me, non est secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Iesu Christi.			

DE QVARTA QVAESTIONE, QUID
fit scriptura. Tabula. 7.

<p>QVARTA QVAESTIO explicatur definitione</p>	<p>Rei, per quam sacra scriptura à reliquis literarum seccernitur mo- numentis.</p>
	<p>Nominis, quæ diligentem inquirat rationem eorum, quæ sacra- rum literarum continentur appellatione.</p>

DE NOMINIS DEFINITIONE, SEU VARIIS
sacre scripture appellationibus. Tabula. 8.

	BIBLIA, cum totum illud significatur opus, quo libri tam veteris, quam noui testamenti continentur omnes.			
LIBER	{ DOMINI, in quo veteris tantum instrumenti comprehenduntur volumina.			
	{ INTVS, quantum ad intellectum mysticum & latentem.			
	{ FORIS, quo ad sensum literę historicum, planum & patentem. De quo Apocalyp. 5.			
VERBUM Dei vel Sermo & Doctrina, ab ipso Deo humano generi de rebus diuinis promulgata. Quod alias etiam mandatum vel praeceptum dicitur diuinum. Psal. 148.				
NOMINIS ratio per se plana est. Nec enim aliud ferē sonat Scripturę vocabulum, quā scriptum de Deo rebusq; diuinis testimoniu. Quod dicitur modo	TESTAMENTVM: nam vt clausum & infirmum est testamentum, quādo viuus testator: ita Lactantio teste, Lex etiam vetus fuit.			{ INFIRMA, quia neminem ad perfectum duxit vnquam. Heb. 7.
				{ CLAVSA, qđ prophetias & figuras, quę ante mortem Christi vix intelligebantur. Luc. 24. Nonne cor nostrū ardens stat &c.
	INSTRVMENTVM distinctius D. August. contra 1. epist. Pelag. lib. 3. cap. 4. dici putat, quā testamentū, Vel			{ QVIA sacris scripturis instruitur quisq; ad salutem, quid credere, quid sperare, quid agere debeat. Ioan. Dricdo. lib. 1. cap. 1.
				{ QVOD scriptura authentica probatissimis scriptoribus ac testibus sit obsignata, nec vlla falsitate suspecta.
LEX diuina	{ GENERALITER { Mandatum, iustificationes, Pręcepta, Testimonija, Iudicia.		{ QVę (vt pulchre distinguit glossa nu. 18. ca. vers. Hęc ergo accipies)	{ Conueniunt genere, Differūt specie.
	{ SPECIALITER pars aliqua eorum, quę in lege scripta sunt d. glossa num. 18. ca. 1.			
Canon seu regula, Vel quia	{ Recte ducat, nec vnquam aliorum trahat. Regat, & quasi normam viuendi pręscribat. Distortum prauumq; ad modum regulę corrigat.			{ Driedo.
	Ad sacram scripturam tanquam ad Lydium lapidem fidei ac vitę Christianę documenta probanda sint. Carbaualus de restitu. Theologię, cap. 12.			

DE VERA ET SPECIFICA SACRAE
scripturae definitione. Tabula 9.

DEFINITIO,
qua sacrae scripturae
explicatur natura &
substantia, alia est

PROPRIA,
sive stricta,
quae est aut

LARGA & ampla, ita ver-
tius eam descriptionem
dicas, quam definitionem,
quali antiquissimus olim
Theologus Hugo in suo
vltus est tractatu de Arca
Noe: Sacra, inquit, scri-
ptura liber est vitae, cuius

EXPLICITA, qua sacrae scripturae dicuntur eloquia diuini
spiritus, loquentis per Prophetas & Apostolos sibi inuicem
succedentes, quae communi totius Ecclesiae consensu, in nume-
rum & ordinem sacri Canonis recepta sunt, Ioan. Diedo.

IMPLICITA, hoc est, in breuem quandam summam con-
tracta. Atque sic re vera nihil aliud sacra est scriptura, quam
ratio & sermo de Deo, quae vno nomine dicitur Theologia.

ORIGO

Aeterna,

ESSENTIA

Incorporea,

SCRIPTURA

Indelebilis,

ADSPECTVS

Desiderabilis,

DOCTRINA

Facilis,

SCIENTIA

Dulcis,

PROFUNDITAS

Inscrutabilis,

VERBA

Innumerabilis.

Et vnum tantum verbum, Omnia. Hugo de S.
Victore, ubi supra.

DE REVELATIONIS DIVINAE GRADIBVS,
seu de varijs Sacre Scripturæ authoribus, Quæstione huius
partis quinta. Tabula. X.

Primum inspiravit, inquit, Moysi, & tabulas lapideas scripsit, deिननuit cum xl. diebus in monte, & iterum totidem, vt daret illi legem.

Post hæc autem Prophetas misit, qui innumera mala passi sunt: irruit bellum, quosq; sustulit & trucidavit, incensi sunt libri,

Inspiravit iterum alium vicum, vt mirabiles illas scripturas repararet: Esdras dico, & ex reliquis illarum componere fecit.

Θ. CHRYSOSTOMVS
super Epistolam ad Hebræ. Homil. 8.
docet, ex revelatione sacrarum literarum imprimis DEI in nos cognoscendam esse misericordiam. Vbi divinæ illius providentiæ, qua scriptura sancta ad nos vsque propagata est, hos facit veluti gradus. Nam

Post hæc dispensavit, vt interpretaretur eas Septuaginta: interpretati sunt illi.

Venit Christus, & suscepit eas.

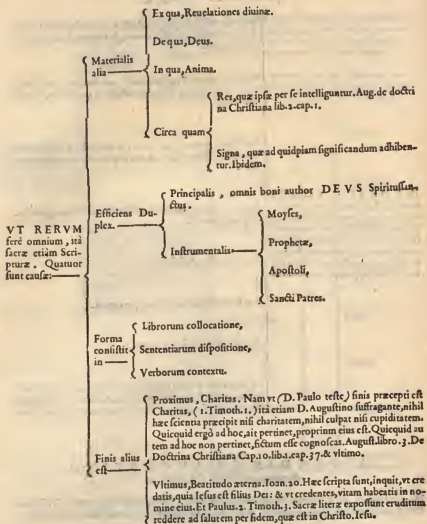
Apostoli disseminaverunt eas per omnes.

Signa & miracula fecit Christus.

Quid autem post tam negociosam diligentiam? Scripserunt etiam Apostoli, sicut & Paulus dicit: Ad admonitionem nostram scripta sunt, in quos fines seculorum deueniunt.

APPENDIX EX AVGVSTINO
de ciuitate Dei lib. xj. Capite. 3.

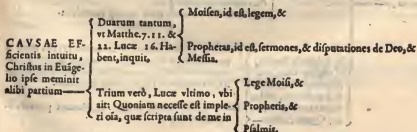
Hic prius, inquit, per Prophetas, dein de per seipsam, postea per Apostolos, quantum satis esse iudicauit, locutus, etiam scripturam condidit, quæ Canonica nominatur, eminentissimæ authoritatis.

DE QVAESTIONE SEXTA, ID EST, DE
quatuor Sacrae scripturae Causis. Tabula. XL

DE VARIIS SACRÆ SCRIPTURÆ DIFFERENTIIS, à Causarum qualitate desumptis, quæstione huius partis septima, & primùm de causa materiali. TABULA 12.

DE DIFFERENTIIS SCRIPTURÆ à causa efficiente. TABULA 13.

DE SCRIPTVRARVM DIFFERENTIIS

à causa formali.

TABULA 14.

A CAUSA formali tria no- tari possunt ex- empla, —	ScripturaS. in viroq; testa- mento, &c.	<div> <div>Mone ndo,</div> <div>Promittendo,</div> <div>Minando,</div> </div>	est	<div> <div>Recta,</div> <div>Alta,</div> <div>Terribilis,</div> </div>	Gregor. Homilia 6. super Ezech.
	In Libris omni- bus Sanctis in- tueri oportet, —	<div> <div>Quæ ibi æterna intimentur,</div> <div>Quæ facta narrentur,</div> <div>Quæ futura prænuñcientur,</div> <div>Quæ agenda præcipiantur.</div> </div>			Augusti. lib. 1. de Gene- si, cap. 1.
	In Sacra scriptura	<div> <div>Prohibentur mala,</div> <div>Præcipiuntur bona,</div> <div>Conceduntur media,</div> <div>Quædam perfectæ.</div> </div>			Hieronymus ad Deme- tridem.

DE DISCRIMINE SCRIPTVRARVM.

à causa finali.

TABULA 15.

A FINALI causa sunt hæc tria sacrarum litterarū discrimina, —	In Divinis lite- ris constituitur	<div> <div>Bonæ præmia vitæ æternæ,</div> <div>Malis verò damnationis poena perpetua.</div> </div>			
	Sacra scriptura constitit partim in	<div> <div>Speculatione, qua inquitur Dei</div> <div>Præceptis siue actione earum rerum, quæ sunt necessariæ ad</div> </div>	<div> <div>Naturam,</div> <div>Potentiam,</div> <div>Proprietatem.</div> </div>		
			<div> <div>Mores,</div> <div>Benè beatq; vivendi ra- tionem.</div> </div>		
	In scripturis Sanctis, id est, legitimis, pro- phetiis, Evangelicis, & Apostolicis, autho- ritate canonicis prædi- tis, Quædā sic sunt —	<div> <div>Posita, ut tantum sciatur & credatur, ut est, quod in principio fecit Deus cælum & terrā, & q in principio erat verbum, & quæcunq; facta, vel diuina, vel huma- na, tantummodo cognoscenda narrantur.</div> <div>Imposita, ut observentur & fiant: ut, Honora patrem, & & matrem, &c.</div> <div>Prohibita, ne fiant, ut, Non mœchaberis, &c. Augustinus in præfatione speculum.</div> </div>			

QVID SACRA SCRIPTURA à Gentilium prophanis differat literis.

Augustinus.

QVANTO minor est auri, argenti, vestisque copia, quam de Aegypto secum ille abstulit populus, in comparatione diuitiarum, quas postea Hierosolymæ consecutus est, quæ maximè in Salomone rege ostenduntur, tanta sit cuncta scientia, quæ quidem est utilis collecta de libris gentium, si diuinarum scripturarum scientiæ comparetur. Nam quidquid homo extra didicerit, si noxiū est, ibi damnatur: si utile est, ibi inuenitur. Et cum ibi quisque inuenerit omnia, quæ utiliter alibi didicit, multo abundantius inueniet ea ibi, quæ nusquam omnino alibi, sed in tantummodo scripturarum mirabili altitudine, & mirabili humilitate discuntur. cap. ult. lib. 1. De doctrina Christiana.

Idem.

NON ergo ille innumerabiles & impie fabulæ, quibus uanorum plena sunt carmina poetarum, ullo modo nostræ consonant libertati: Non Oratorū inflata & expolita mendacia, Non denique ipsorum Philosophorum garrulæ argutiæ, qui uel prorsus Deum non cognouerunt, uel cum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Absit omnino, ut istorum uanitates & insanix mendaces, uentose nuge ac superbus error, rectè liberales literæ nominentur. Isoninum scilicet infeliciū, qui Dei gratiam per Iesum Christum Dominum nostrum, quæ sola liberamur de morte corporis huius, non cognouerunt, nec in eis ipsis quæ uera sunt, senserunt. Ad Memorium Epistola 131.

Isidorus:

QVID prodest mundanis proficere doctrinis, & inanescere in diuinis? caduca sequi figmenta, & cælestia fastidire mysteria? Cauendi igitur sunt tales libri, & propter amorem sanctarum scripturarum uitandi. Gentilium dicta exterius uerborum eloquentia nitent, interius uacua uirtutis sapientia manent. Eloquia autem sacra exterius incompta uerbis apparent, intrinsecus autem mysteriorum sapientia fulgent. Vnde & Apostolus: Habemus, inquit, thesaurum istum in uasis fictilibus. In lib. 3. cap. 13. de summo bono.

Idem:

IDEO libri sancti simplici sermone conscripti sunt, ut non in sapientia uerbi, sed in ostensione spiritus homines ad fidem perducerentur. Nam si dialectici acuminis uersutia, aut Rhetoricæ artis eloquentia editi essent, nequaquam putaretur fides Christi in Dei uirtute, sed in eloquentiæ humanæ argumentis consistere: nec quenquam crederemus ad fidem diuino inspiramine prouocari, sed potius uerborum calliditate seduci. Ibidem.

Idem:

OMNIS secularis doctrina spumantibus uerbis resonans, ac se per eloquentiæ tumorem attollens per doctrinam simplicem & humilem Christi euacuata est, sicut scriptum est: Nonne stultam sicut Deus sapientiam huius mundi? Ibidem.

14 Partitionum theologicarum

DE OCTAVA PRIMAE PARTIS QVAESTIONE,
quæ scripturæ S. vis sit atque potestas. TAB. 16.

QVAE DIVI-
NAE huius scientiæ vis
sit & efficacia, cognos-
ci potest ex

Effectibus, qui tot
sunt, quot non tantum
libri, sententiæ aut ver-
ba, sed quot omnino
syllabæ, literæ, & pun-
cti. Ut tamen paucis
complectamur mul-
ta, Sacra scriptura pa-
rit inprimis

UTILITATIBVS.
D. enim Paulus 1. Tim. 3. Sacram
scripturam vtilem esse dicit ad

Non tantum in uero eius sensu & intellectu, qui me-
dullam ac radicem exprimit rationis. Hieron. in
cap. 1. epistolæ ad Galatas.

Multo minus in { Verbis.
Superficiis, aut
Foliis scripturarum

Sed potius in exercitio seu perfectione voluntatis,
quæ his literis expressa est. Huc respiciens D. Pau-
lus, non auditores legis iustos esse apud Deum,
sed factores legis iustificari docet. Rom. 1.

Quin etiam ut D. testatur Augustinus, Homo fidei,
Ipe & charitate subnixus, eaque inconcussè reti-
nens, non indiget scripturis nisi ad alios instruen-
dos, adeo ut per hæc tria multi etiam in solitudine
& sine Codicibus uiuant. lib. 1. De doctrina Chri-
stian. cap. 39.

Notitiam diuinæ uoluntatis

Notitia	} autē parit	Timorem.
Timor		Reuerentiam.
Reuerentia		Amorem.
Amor		Peccati odium.
Odium peccati		Contritionem.
Contritio		Pœnitentiam.
Pœnitentia		Remissionem peccatorum.
Peccatorum re- missio		Consolationem.
Consolatio	}	Tranquillitatem con- scientiæ.
Conscientiæ tran- quillitas		Spem uitæ æternæ con- sequendam.
Spes denique credentium nunquam confundit, sed saluos facit omnes. Rom. 5.		

Doctrinam, quæ versatur circa dogmata,
quæ de rebus diuinis aut asseruntur, aut
comprobantur.

Redargutionem, quæ ad cõsutationem fal-
sorum pertinet dogmatum.

Correctionem, qua reprehenduntur uicia,
ut fastus, ambitio, auaritia, desidia, &c.

Institutionem, quæ est ad iustitiam. ut
perfectus sit homo Dei ad omne opus
bonum instructus. 1. Tim. 3.

DE

DE QVAESTIONE PRIMAE PARTIS NONA,
quis verus Sacrae Scripturae sit Canon. TABVLA 17.

CANON ORDO
seu regula dicitur Do-
ctrinae Christianae, or-
do autem librorum,
quibus Sacra contine-
tur scriptura, est du-
plex:

Prior veteris testa-
menti, quo conti-
nentur libri De
Sapientia,
Bonitate, & DEI.
Iustitia

Alter librorum novi continens
testamenti, De statu po-
puli Christiani, collecti in
Fide,
Spe,
Charitate.
Driedo. lib. 1. cap. 1.
De scripturis, Ecclesiasticis.

Vtranque desi-
gnauit

Hieremias 21. Consummabo super domum Israel testa-
mentum nouum, non secundum testamentum, quod
feci cum Patribus eorum in die, qua eduxi eos de terra
Aegypti.

Sapiens, Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vo-
cis Sapientiae 1.

Augustinus lib. 1. De Genesi cap. 1. Omnis scriptura, inquit,
bipartita est, secundum id quod Dominus Matth. 13.
significat, dicens scribam cruditer in regno Dei, si-
milem esse Patrifamilias proferenti de thesauro suo no-
ua & uetera: quae duo etiam dicuntur testamenta.

DE PRIMO SACRAE SCRIPTURAE ORDINE,
qui libri veteris sint testamenti. TAB. 18.

LIBRORVM
veteris testamenti alij

Extant, quorum duplex est Canon
Hebraeorum unus,
Alter Ecclesiae.

Desiderantur, qui Iudaeorum inte-
rierunt partem
Incuria,
Perfidia.

PRIMO ordine continentur 5. lib. Moisis, quos Hebraei propriè Thorat, id est, legem appellant, ut sunt

Genesis,
Exodus,
Leuiticus,
Numeri,
Deuteronomium.

SECUNDVM ordinem faciunt Prophetarum, cui ascribunt libros octo.

ISSVM Naue, qui apud eos Io-
sue dicitur.
IUDICVM, cui compingunt li-
brum Ruth, eo quod histo-
ria eius, Iudicum facta fue-
rit tempore.

SAMVELEM, quem nos pri-
mum & secundum dicimus
Regum.

MALACHIM, qui tertio &
quarto Regum continetur
uolumine.

ESAIAM.

IEREMIAM.

LIBRVM 12 Prophetarum.

PRIMVS incipit à Iob.

SECUNDVS à Dauid, quem
quinque incitionibus & v-
no Psalmorum volumine
comprehendunt.

TERTIVS est Salomonis,
tres libros habens: Prouer-
bia, quæ illi parabolas ap-
pellant:

QUARTVS, Ecclesiastes:

QUINTVS, Canticum Canti-
corum:

SEXTVS est, Daniel.

SEPTIMVS, Verba dierum,
siue significantius Chroni-
con totius diuinæ histo-
riæ. Qui liber apud nos PA-
RALIPOMENON inscri-
bitur. Et apud Hebræos u-
nus est liber.

OCTAVVS, ESDRA s: qui
& ipse similiter apud Græ-
cos & Latinos in duos li-
bros diuisus est.

NONVS Hester.

Si ut positi sunt, nume-
res: sunt pariter vete-
ris legis libri 22. iuxta
totidem Hebræorum li-
teras:

HEBRAEI, VT
in Prologo Galeato
D. refert Hieronymus,
triplicem faciunt Sa-
crorum librorum ordi-
nem

TERTIVS
Hagiogra-
phi possi-
det: Et

Atq;
sic,

Sin, quod aliqui fie-
ri debere putant, librū
Ruth (adiectum alias li-
bris Iudicum) & Thre-
norum librum (inter
Hieremix scripta com-
prehensum) suo loco,
hoc est, inter Hagiog-
rapha collocemus,
24. habebimus libros,
qui signantur per 24.
señiores, adorantes
agnum in Apocalypsi,
cap. 5.

SAPIENTIAM, quæ Salomonis in-
scribitur.

LIBRVM IESV filii Sirach.

IUDITH.

TOBIAM.

QVID QVID præter hos est, id He-
braei extra Canonem esse statuebāt, &
uno nomine dicebant Apocrypha, id
est, secreta scripta, inter q̄ illi numerāt

QVIDVS
addunt

{ Esdræ posteriores duos,
Librum Enoch,
Libros Machabæorum.

DE

PRIMA eorum est, qui ad leges & status Mosaici præcepta pertinent: qui numerantur quinque, 1. Genesis est, 2. Exodus, 3. Leviticus, 4. Numeri, 5. Deuteronomium.

SECUNDA acies, totius illius Mosaici seculi historiam septendecim libris complectitur. In his primus numeratur, Iosue: secundus, Iudices: tertius, Ruth: quartus, Regum primus: quintus, Regum secundus: sextus, Regum tertius: septimus, Regum quartus: octavus & nonus, Paralipomenon primus & secundus: decimus, Esdræ primus: undecimus, Esdræ secundus, qui Nehemias inscribitur: duodecimus, Tobias: decimustertius, Iudith: decimusquartus, Esther: decimusquintus, Iob: decimussextus: Machabæorum primus: decimusseptimus, Machabæorum secundus.

POST has tertius ordo & acies eorum librorum constituitur, quibus humanæ vitæ suæ diuinitus, suæ iuxta rectæ rationis libramen agendæ, quod apud gentes maximè curarunt philosophi, præcepta clauduntur: Hos, quod vitam humanam prudenter instruere, sit vera sapientia, Sapientiales vocamus. Sunt verò quinque numero, inter quos, inueterato iam ordine priorem locum Prouerbia Salomonis obtinent, secundum Ecclesiastes, tertium Cantica Canticorum, quartum Salomonis sapientia, quintum Iesu filii Sirach monitorius, quem Ecclesiasticum vocant.

QUARTA deniq; ac postrema, non autoritate, sed ordine, acies Canonicorum librorum veteris testamenti, prophetica eius seculi vaticinia, quæ pro eius gentis Charitate Deus, quoties opus erat, eidem populo indulgebat, amplectitur. Hos à re contenta Prophetales vocamus, quos Hebræis quidem dissimiliter, decem & octo hoc ordine numeramus. Primum, quod uel à Dauid compositos, ut quibusdam Græcis ac Latinis placuit, aut à diuersis authoribus, ut cum Hebræis sapientibus plerique omnes credunt, psalmos in unum æceruum congestos complectatur, Psalterium vocarunt: Secundo loco reponuntur prophetiæ suæ sermones Isaïæ, tertio Hieremias ponitur, quarto Baruch, quinto Ezechiel, sexto Daniel, septimo Oseas, octauo Amos, nono Michæas, decimo Joel, undecimo numeratur Abdias, duodecimo Ionas, decimotertio Nahum, decimoquarto Abacuc: Decimumquintum locum obtinet Sophonias, decimussextum Aggæus, decimusseptimum Zacharias: Tandem Malachias, in quo eius ueteris seculi prophetici spiritus videtur extinctus, memoratur postremus. D. Michael de Medina, lib. 6. De recta in Deum fide, Cap. 3.

B 3 DE

PARTIUNTUR Ecclesiastici Authores sanctos & diuinos libros in quatuor classes: Quorum

18 Partitionum theologicarum

DE VTROQUE SIMVL, TAM HEBRAEO
scilicet, quàm Ecclesiastico, Canone. TABVLA 21.

SVNT QVI VETE-
ris testamenti libros, tum Iu-
daei tum Christianis sacros,
diuidant in

LEGVM, quæ à numero librorum &
Pentateuchus, id est, quinquarius di-
citur, & complectitur

Genesin,
Exodum,
Leuiticum,
Numeros,
Deuteronomium.

PRIORES, inter
quos còtinètur

Iosue,
Liber Iudicum,
Samuel, q primus & secundus est Regb.
Malachum, qui tertius & 4. est Regum.
Esaías,

PROPHETAS

Maiores, h
nuncian-
rantur, Hieremias,

POSTERIORES, per
quos intelligit
Prophetas

Ezechiel.
Hoseas,
Iohel,
Amos,
Abdias

Minores, q à nu-
mero duode-
cim vocatùr,
hi sunt:

Ionas,
Michas,
Nahum,
Habacuc
Sophonias,
Haggæus
Zacharias,
Malachias.

HAGIOGRAPHIA,
quòd veluti de
sanctis rebus à
sanctis viris
prodicta sint, &
sequentes còple-
ctùr vndecim
libros. Quorù

PRIMVS est Paralipomenon, id est, Prætermis-
sorum, qui ab Hebræis Verba dierum dicitur.
Et hunc Latini in duos distinxerunt libros, qui
apud Hebræos est unus.

SECUNDVS est hymnorum seu Psalmorum:

TERTIVS, Proverbia:

QUARTVS, Iob:

QUINTVS, Ruth:

SEXTVS, Ecclesiastes:

SEPTIMVS, Threni:

OCTAVVS, Cantica Canticorum:

NONVS, Esther:

DECIMVS, Daniel:

VNDECIMVS, Esdras.

LIBROS EC-
clesiasticos,
qui recepti
sunt ab Ec-
clesia, vt
sunt

SAPIENTIAE liber, (quem quidam suspicantur esse
Philonis Iudæi) Concil. Carth. 3. Florent. Trident.
Aug.

ECCLASTICVS, (quem putant esse Iesu filii
Sirach) Aug. in speculo, & lib. 2. de Doct. Christ.
Concil. Carth. &c.

LIBER Tobiz, Irido. 6. etym. ca. 1. Aug. de doct. Gela.
conc. sup.

IYDITH.

MACHABAEORVM duo. August. lib. 18. de ciuitate
c. 36. item in speculo & de doct. Christ. concil. ca-
dcm. Innocent. Gela.

Dux Historiz quæ Da { Vna de Susanna { Belo &
nieli annexæ sunt { Altera de { Dracone.

CANTICVM 3. puerorù. Baruch cum epist. Hieremiz. &
Mardochai somniù. Concil. Florent. & Trident. sess. 4.

D E

DE LIBRORVM VETERIS TESTAMENTI

Partitione. Tab. 22.

ET SI Gloss. Ecclesiastici 11. ex sententiâ D. Augustini, Omnes diuinæ scripturæ libros, propter perpetuum, qui in illis est, consensum, unum dicat esse librum, differunt tamen inter se.

{ Authoritate,
 { Argumento,
 { Tractatione, siue ratione do-
 { cendi.

QVOMODO AVTHORITATE SACRI INTER

se differant libri. Tab. 23.

CANONICI siue authentici, de quibus constat, quòd Spiritus sancto dictante à sacris authoribus editi sint, ut sunt, quos suprà memorauimus, penè omnes, exceptis tantùm paucis non Canonicis.

IVXTA HEBRAÏORVM, ut dictum est, Canonem, Librorum sacræ scripturæ dicuntur alii

NON CANONICI seu non-authentici: quos ideo apocryphos nominant, quòd non solum de eorum authoribus, sed fide etiam dubitabatur. Cuiusmodi sunt.

HISTORIÆ { Tobiz, &
 { Iudith.

SALOMONIS { Sapienti
 &
 { Oratio eiusdē

LIBER Ecclesiasticus I & SV filii Sirach.

PROPHETA Baruch.

EPISTOLA Hieremix.

CANTICVM trium puerorum.

HISTORIA item { Susannæ
 &
 { Belis.

SOMNIVM Mardochei.

EZRÆ lib. { Tertius
 &
 { Quartus

MACHABÆORVM Quatuor, quorum duos priores Latinos, alterum ex Hebræo, alterum ex Græco, Græcos uerò omnes 4. habemus, ait Medira libro 6. capite 1.

Partitionū theologicarum.

HODIE NONNULLOS ETIAM LIBROS, QVI
ab Hebræis numerantur inter Apocryphos, esse Canonicos &
Authenticos, ex ecclesiastico probatur
vfu. ex Medina.

VALET apud integros Christianos, semperq; valuit multum ecclesiasticus usus, præsertim sancto-
rum patrum autoritate probatus, quo ex his libris, quemadmodum & ex aliis sanctæ scripturæ volu-
minibus, in diuinis officiis, ad instructionem fidelium lectiones assumuntur. Cur enim sanctos Ponti-
fices, qui huius sancti ministerii instructores creduntur, Ambrosium dico, Gelasium, Gregorium,
Leonem &c. incertas & Apocryphas doctrinas, quibus nihil magis formidarunt & oderunt, institu-
endis populis proposuisse credamus, præsertim cū multa essent in sancta scriptura volumina, quæ illo-
rum loco legi potuissent? Sunt autem in hoc genere tot testimonia, tum in totius anni liturgiis, tum
in Canonicarum Horarum lectionibus, capitulis, antiphonis, responsoriis &c. ut huc non nisi cum ma-
ximo lectoris tædio deducantur.

SEQUUNTUR in martyrum, confessorum, virginum & viduarum Missis, sub titulo libri Sapientiæ,
tum ex ipso Sapientiæ libro, tum ex Ecclesiastico, penè omnes lectiones. Ex Machabæorum libris, fa-
ctum illud Iudæ memorabile, quo pro his, qui ceciderant in prælio, oblationes Hierosolymas miserat,
quemadmodum & Epistola Paulina recitatur in defunctorum liturgia: Tobiam, Iudith, & Hester per
mensis Septembris Dominicos dies, quemadmodum librum Sapientiæ per eos, qui celebrantur in
Augusto, & Libros Machabæorum per mensem Octobrem, Epistolam Pauli ad Hebræos per tres serias
maiores hebdomadæ, ex vetusta ecclesiastica consuetudine, legi, cum multorum Episcoporum concilio
docet Gelasius C. Sancta Rom. ecclesia, distinct. 15.

APOCALYPSIS Ioannis, tres epistolæ sub nomine & titulo Ioannis Apostoli, Iacobi, Petri pri-
ma ac secunda, necnon & epistola Iudæ Apostoli, sub horum titulis, per quinque illos hebdomadas, quæ
Pentecosten & festum resurrectionis interiacent, quasi diuinæ scripturæ, ad instructionem fidelium, ab
Ecclesia leguntur. Librum Baruch Sabbatho sancto, & Susannæ historiam sabbatho post Dominicam
tertiam Quadragesimæ, adulteræ historiam eodem sabbatho, Vltimum Marci capitulum ipso sancto
Dominica Resurrectionis die, quasi sanctæ scripturæ portiones, quibus tanta mysteria confirmari
oportebat, proponit Ecclesia. Atque hæc quidem, quæ pro istorum voluminum diuinitate asserenda
tum ex Conciliis & patribus, tum ex vfu Ecclesiastico protulimus, tanta sunt argumenta,
ut neminem, quamuis hæreticum, & ecclesiasticæ doctrinæ insensissimum hostem,
eis nisi cum manifesto leuitatis indicio, resistere posse appareat.

D. Michael de Medina, lib. 6. De recta in

Deum fide, cap. 10. per
totum.

QVAE RATIONES ECCLESIAM PERMOVERINT,
vt hos libros veteris testamenti, Catalogo diuinorum librorum
affcriberet. ex eodem.

SE d iam quæ rationes Ecclesiam impulerint, vt eos libros de quibus in tabula vigesima prima, quasi Canonicos coleret, paucis accipies. Inuenit in libro Sapientie, Iesus Saluatoris nostri mortis & passionis non tam Prophetiam, quam expressam historiam, Sap. 2. Inuenit in Ecclesiastico libro præter augustissima illa præcepta viuendi, quæ Deum auctorem non obscure prætendunt, non sine diuinæ sapientie, diuini verbi processum, & humanæ carnis, quam assumpserat erat, manifestum oraculum, aliq; multa, quæ vniuersis Ecclesiasticæ reipublicæ partibus, martyribus, virginibus, confessoribus, & ante hos ordines, Apostolis ipsis conuenire probantur, Eccl. 24. Inuenit in Tobia clarus, quàm alibi scripturarum, alterius vitæ fieri rationem. Vitam, inquit, illam expectamus, quam Deus daturus est iis, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Tob. 2. Inuenit in eodem præter admirandum illum prouidentie ordinem, quo, quorsum iusti nonnunquam affligantur, instruimur, non modò angelicos Spiritus esse, contra Seducorum insaniam, sed etiam in ministerium nostrum cœlitus supremos quosque descendere, quod Paulus scribit Hebr. 1. Inuenit demum in eo, non modò nuptias DEO acceptas, quod hæretici negant, sed & eadem angelico ministerio honoratas. Inuenit in Machabeorum libris, non tantum futuræ Resurrectionis fidem, sanctissimi Ducis testimonio confirmari, sed & Purgatorias poenæ, & defunctorum parentationes statui. Inuenit in Iudith historia, sanctissimæ Virginis quæ iuxta diuinum oraculum caput serpentis contriuit, expressissimum typum. Genes. 3. Inuenit in Baruch Prophetia, quemadmodum in Ecclesiastico, sapientie figura, irretragibile diuinæ incarnationis oraculum. Hic est, inquit, Deus noster, & non reputabitur alius ad eum. Baruch. 3.

Hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo.

Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Quo magis miror, li-

brum hunc, cum Epistola Hieremix, inter Apocrypha reijci à quodam ea

nostris, leuissimo argumento, quod scilicet non sit in Hebraico

Canone, quasi verò Ecclesiasticas scripturas Hebrai-

co Canone aut lingua metiri liceat.

Medina lib. 6. De recta in

Deum fide,

cap. 16.

Ludovic.
Carbual.

VT ARGVMENTO BIBLICI DIFFERANT LIBRI,
& primùm de Partitione veteris testamenti, ex
Damaſceno. Tab. 24.

ALIA PARTITIO LIBRORVM VETERIS

testamenti, ex doctrina D. Augustini & 4. Conclij

Carthag. Tab. 25.

AVGVSTINVS
lib. 2. De Doctrina
Christiana ca-
pi. 8. veteris testa-
menti libros po-
nit 44. Quos par-
titur in

His 44. libris, vt idem ait Auguſtinus, totius veteris
teſtamenti terminatur authoritas. In quibus om-
nibus, timentes Deum & pietate manſueti, qua-
runt voluntatem Dei: & in quibus inueniuntur
omnia, quæ continent fidem moresq; viuendi,
ſpem ſeſeſeet atq; charitatem. ibid. cap. 9.

QVOMODO TRACTATIONE VETERIS

legis differant libri. Ex compendio Petri

Aureoli. Tab. 26.

VETERIS
testamenti expli-
catio pro diuer-
sa docendi ratio-
ne varia est, &
in sex dividitur
partes: Quarum
alia est

POLITICA, quæ legis Mosaicæ conti-
net quasi summam, vt in Pentateucho: cu-
ius veluti partes sunt

{ Genesis,
Exodus,
Leuiticus,
Numeri,
Deuteronomium.

CHRONICA, quæ sacram descri-
bit historiam, & decem absolutus
libris: videlicet

{ Iosue,
Iudicum,
Ruth,
Regum II. II. II.
Paralipomenon II.
Esdræ III. III.
Tobiz,
Iudith,
Esther,
Machabæorum.

POETICA siue hymnidica, & quasi decantatiua:
cuius partis libri sunt III.

{ Psalmorum,
Threnorum,
Canticorum.

DIALECTICA, & disputatiua: quo in ge-
nere versantur libri duo

{ Iob, &
Ecclesiastes

ORATORIA, quæ prophetica di-
citur, seu quasi declamatoria, & diui-
ditur in homilias siue sermones

{ Esaiæ,
Hieremiz,
Baruch,
Ezechielis,
Danielis,
Et in libros XII.
prophetarum,

ETHICA, siue moralis, de
quæ in tribus agitur libris, sci-
licet

{ Proverbiorum,
Sapientiz,
Ecclesiastico.

{ Osee,
Iohelis,
Amos,
Abdiæ,
Ionæ,
Michææ,
Nahum,
Abacuc,
Sophoniæ,
Aggæi,
Zachariæ,
Malachiæ,

SEQVITVR ADHVC ALIA LIBRORVM VETERIS
testamenti Partitio vulgaris, ex sententia Latinorum Theologorum, eodem
terè modo & ordine, quomodo suprà ecclesiasticis par-
titus est Canon. Tab. 27.

LEGALES, quorum noinine appellant 5. libros Moſis,	GENESIN,	Quibus in no- uo testa- mento corre- ſpon- dent 4. Euange- lia,	Matthæi,
	EXODVM,		Marci,
	LEVITICVM,		Lucæ,
	NUMEROS,		Ioannis.
	DEUTERONOMICVM.		
LATINI THEO- logi communiter cor- pus utriusq; testamen- ti, Quadrifariam diui- dere ſolent in libros ſclicet	HISTORIALES, ſub quo- rum appellatione compræ- hendunt libros decem & ſe- ptem:		
	IOSVE,		
	IUDICVM,		
	RUTH,		
	REGVM IIIII.		
	PARALIPOMENON II.		
	ESDRÆ cum Nehemia,		Quibus correſpon- dent Acta Apoſto- lorum.
	TORIÆ,		
	IUDITH,		
	HESTER,		
	IOB,		
MACHABÆORVM lib.			
SAPIENTIALES, quales ſunt vi.	PSALTERIVM,	Quibus reſpon- dēt epi- ſtolæ	Pauli qua- tuor de- cim,
	PROVERBIA Salomonis,		
	CANTICA Canticorum,		Canoni- cæ ſe- ptem.
	ECCLESIASTES,		
	SAPIENTIA,		
PROPHETALES, faciunt xvi.	ECCLESIASTICVS,		
	ESAIAM,	Quibus reſpondet Apocalypſis.	
	HIEREMIAM, cum Baruch		
	EZECHIELEM,		
	DANIELEM,		
DVODECIM Prophe- tas minores.			

DE CONCILIATIONE DVBIORVM, QVAE EX
varietate praecltarum differentiarum suboriri posse videntur.

TABVLA. 28.

EX TOT tamque variis librorum veteris testamenti
differentiis duae nascuntur difficultates, Quarum est

{ VNA de numero, }
{ ALTERA de col- }
locatione. } LIBRORVM.

DE PRIMA DIFFICVLTATE, QVAE ORITVR
ex varietate Numeri. Tab. 29.

	<p>SEORSIM ponunt atque singularim disungunt in uniuersum omnes, connumeratis etiam particu- laribus, qui alioqui sub aliis veluti generalioribus contineri videntur: & horum aliqui numerant—</p>	<p>xlv. Idq; iuxta communē supputatio- nem, quae in Ecclesiasti- co habetur Canone, ut Concil. Flo- rent. & Tri- dent. sess. 4. xlv. Qui Thre- nos huc La- mētationes Hieremiae, ab ipsius se- iungit Pro- phetia, atq; sic priorem numerū u- no augent libro.</p>
<p>VETERIS TESTA- menti libros alii</p>	<p>Libros particu- lares ali- quos sub generali- bus com- prehē- dunt ca- pitibus: Et li- bros fi- ciūt ino- dō</p> <p>xxii. } vt secun- dum He- braeos Hierony- mus. Qui</p> <p>xxiii.</p>	<p>xliiii. Iuxta Partitionem Augustini, eo quod is libri Baruch prorsus nullam ibi fecerit mentionem. In caeteris autem conuenit cum Florentini & Triden- tini Concilii sententia.</p> <p>Duodecim Pro- phetas in unū contraxit uolu- men. Pro Regū autem Quatuor, ponit tantum duos. Obiisus peni- tus iis, quae di- cuntur Iudaeis Apocrypha.</p> <p>At- que sic,</p> <p>Si historia Ruth, Iudi- cū libro, & Threnorū liber, pro- phetia iun- gatur Hiere- mis, xxii. Sin uero sin- guli pro sin- gulis acci- piantur tra- ctatib. 24. sūt Libri.</p>

DE SECVNDA DIFFICVLTA TE, QVAE EX
diuersitate ordinis suae collocationis oritur. Tab. 30.

		Cur Augustinus Pentateuchum, hoc est, quinque libros Moisis, quos alii omnes inter legales numerant, Chronicis ascribere maluerit.
Mouentur tria:	Quid rursus mouerit Hieronymum, quoddam libros historicos reuulerit in ordinem Prophetarum	
	Et quae denique fuerit causa, ob quam inter hagiographa seorsim ponantur aliqua, quae rectius multo ad istorum ordinem aliquem, ad historiarum videlicet uel Prophetarum, pertinere uidentur.	
	Legis, quae accipitur interdum	<div> <div>Generali</div> <div>Pro</div> <div>Speciali</div> </div> <div> <p>Toto ueteri testamento, ut apud Diuum Paulum Ro. 3. ad Galat. 4. & 5. & in aliis multis locis.</p> <p>Quinque libris Moisis, ut Matthaei 22. 11-7.</p> </div>
	Historiarum, quae duas habent significationes:	<div> <p>Seriatim, ut in libris Iudicum, Ruth, Regum, Paralipomenon &c.</p> <p>Largam, & sic etiam quinque libri Moisis, non absurde referri possunt ad historiam. Glos. in Prolog. ad Lib. Regum.</p> </div>
DE LIBRORVM veteris testamenti collocatione	Ex uicini num	
	Prophetiarum, quae utimur, pro libro aut	<p>Ab aliquo prophetarum edito. Quae significatione libri Iosue, Iudicum, Samuel, Malachim &c. dici possunt prophetici.</p> <p>Stylo & oratione prophetica scripto, ut Ezechiel, Hieremias, & reliquorum eius ordinis monumenta. Glos. ubi supra.</p>
Solutio	Parum uero, & si de quibusdam inter hagiographa positis dubitari aliquo modo possit, ad historiam ne, an prophetica, aut alium proprium locum & ordinem sint referenda, facile tamen has & similes difficultates superabit is, qui praedictae primum distinctionis, deinde uero illius diligenter meminisse uoluerit, quod ex septimo & undecimo cap. Matthaei supra repetitum fuit, Nullum scilicet esse scripturam, quae non uel ad legem, uel ad Prophetas, uel ad Psalmos pertinere uideatur: ac ob id adeo absurdum non esse quod una eademque scriptura, diuerso habito respectu, ad plures & diuersos referatur fontes.	

28 Partitionū theologicarum

QUINTALIBRI VETERIS TESTAMENTI NVNC
desiderentur. TABVLA. 31.

Historica, vt liber	Bellorum Domini,	Numerorum 21.
	Iustorum,	
Historica, vt liber	Verborum dierum Salomonis, id est, rerū sub regno illius gestarum,	Qui citantur
	Verborum regum Israel,	3. Reg. 11.
	Regum Iuda & Israel.	3. Reg. 14.
Prophetica, qualia sunt	Asarie fili Obed,	Ad
	Anani,	
	Michae filii Zemai.	
Prophetica, qualia sunt	Iancis filii Zachariae,	Ad
	Elezer filii Dodan.	
	Oded,	
Promiscua, hoc est, tam historica quam prophetica, ex quibus sunt libri	Seuncie,	Ad
	Vrie,	
	Samuelis Videntis, id est, Prophetæ.	
Promiscua, hoc est, tam historica quam prophetica, ex quibus sunt libri	Nathan Prophetæ.	Ad
	Gad Videntis.	
	Nathan Prophetæ,	
Promiscua, hoc est, tam historica quam prophetica, ex quibus sunt libri	Achias Silonites,	Ad
	Addo.	
	Ozi Prophetia, 2. Paralip. 33.	
Promiscua, hoc est, tam historica quam prophetica, ex quibus sunt libri	Ionadab Rechabitarum statuta, Hieremias 35. & 4. Regum. 3.	Ad
	Iehu filii Anani, Iosaphat historia. 2. Paralip. 20.	
	Ozias Regis Iudæ historia, ab Isaia filio Amos scripta, 2. Paralip. 36.	
Promiscua, hoc est, tam historica quam prophetica, ex quibus sunt libri	Descriptiones Hieremias Prophetæ, 2. Machab. 2.	Ad
	Ioannis Hyrcani liber dierum, 1. Machab. ult.	
	D. Mich. Medina lib. De recta in Deum fide 6. cap. v.	

DE EISDEM SCRIPTIS QVAE INSAGRORVM
Bibliorum Scriptura commemorantur quidem, sed nusquam
inueniuntur, Sententia diui Athanasii.

QVI Nathan, Addo, Achiz Silonitz, Sernei & Iehu in libr. Regum, libri esse scribuntur, non habentur. Prophetæ uerò, qui quæ prophetarunt, scriptis quidem mandarunt, sed non inueniuntur, hi sunt: Psalmorum Davidis trium uisium numerus fuisse, in Paralipomenis scribitur: quibus tamen CL. tantum ab amicis Ezechiae regis selecti, reliqui uerò absconditi sunt. Quinque millia parœmiarum à Salomone editi esse, scriptura in Paralipomenis tradit: nunc uerò non sunt nisi ecclesiasticæ illæ, & Cantica Canticorum. Ex pluribus, quæ mysticæ sunt, selectas esse scriptum est, cum & quinque millia Canticorum Salomonis fuerunt. Et loquutus est de arboribus à Cedro quæ in Libano est, ad Hysopum usque quæ è muro nascitur. Locutus est etiam de iumentis, de uolucris, de reptilibus, & de piscibus. Et hæc tamen nusquam in Hebraicis literis reperiuntur. Iosephus Prophetam Ezechielem duos prophetæ libros scripsisse narrat. Nos uerò iam unum duntaxat inueniri scimus. Itaque hæc omnia per impiorum Iudæorum amentiam & incuriam interisse manifestum est. Athanasius in fine Synopsi.

QVID DE HIS LIBRIS CUIQUE SENTIENDVM
sit atque tenendum, iudicium Origenis.

DE HIS libris, qui in uetere illo statu ecclesiæ citantur nec in nostris Bibliis inueniuntur, sic inquit Origenes: Operosum est, si uelimus nunc inquirere, quàm multorum librorum commemoratio fiat in scripturis diuinis, quorum lectio nulla nobis omnino est tradita, sed neque apud Iudæos quidem usum huiusmodi reperimus lectionum, quæ siue propterea, quòd aliqua supra humanam intelligentiam continebant, placuit Spiritui sancto ferre de medio: siue quòd essent de scripturis, quæ uocantur Apocryphæ, pro eo quòd multa in eis corrupta, & contra fidem ueram inueniuntur à maioribus tradita, non placuit eis dari locum, nec admitti ad authoritatem. Supra nos est, pronunciare de talibus. Illud tamen palam est, multa, uel ab Apostolis, uel ab Euangelistis exempla esse prolata, & nouo testamento inserta, quæ in his scripturis, quas Canonicas habemus, nunquam legimus: in Apocryphis tamen inueniuntur, & euidenter exemplis ostenduntur assumpta. Origenes Homil. I. in Cantic.

HACTENVS de ueteris testamenti Canone, posthac de ordine illorum agendum erit uoluminum, quæ nouum constituunt testamentum.

DE SECUNDO SACRAE SCRIPTURAE ORDINE,

Qui libri noui sunt testamenti, Tab. 32.

DE LIBRORVM NOVI TESTAMENTI Partibus atque differentijs. Tabula 33.

VT VETERIS, SIC nouj etiam testamenti libri difficunt.	{	AUTHORITATIS: praiudicio,
		RATIONE argumenti,
		GENERE Doctrinæ.

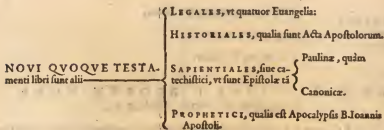
DE PARTITIONE LIBRORVM NOVI testamenti ab authoritate. Tabula 34.

EX HOC fonte noui tes- tamenti libros dicit esse alios	{	CERTOS, & indubios siue Canonicos, quibus à nemine contradicatur, quales sunt iam numerati omnes, exceptis tantum aliquibus controuersis.								
		<table border="0"> <tr> <td rowspan="6" style="vertical-align: middle;">INCERTOS atq; dubios, de quibus à nonnullis dubi- tatum est, & inter Apocry- pha scripta numerabant, Vt</td> <td rowspan="6" style="vertical-align: middle; font-size: 3em;">{</td> <td>Apocalypsis Ioannis,</td> </tr> <tr> <td>Epistola Pauli ad Hebræos,</td> </tr> <tr> <td>Iacobi Canonica,</td> </tr> <tr> <td>Petri posterior,</td> </tr> <tr> <td>Ioannis duæ postremæ,</td> </tr> <tr> <td>Epistola item Iudæ.</td> </tr> </table>	INCERTOS atq; dubios, de quibus à nonnullis dubi- tatum est, & inter Apocry- pha scripta numerabant, Vt	{	Apocalypsis Ioannis,	Epistola Pauli ad Hebræos,	Iacobi Canonica,	Petri posterior,	Ioannis duæ postremæ,	Epistola item Iudæ.
		INCERTOS atq; dubios, de quibus à nonnullis dubi- tatum est, & inter Apocry- pha scripta numerabant, Vt			{	Apocalypsis Ioannis,				
Epistola Pauli ad Hebræos,										
Iacobi Canonica,										
Petri posterior,										
Ioannis duæ postremæ,										
Epistola item Iudæ.										
<table border="0"> <tr> <td rowspan="2" style="vertical-align: middle;">ET quædam aliæ scriptu- ræ partes, quarum & Au- thoritas & Authores vo- cantur in quæstionem, vt sunt</td> <td rowspan="2" style="vertical-align: middle; font-size: 3em;">{</td> <td>Marci Euangelistæ ca. 16.</td> </tr> <tr> <td>Historia adulteræ Ioan. 8. Medina. d. lib. 6. cap. 7.</td> </tr> </table>	ET quædam aliæ scriptu- ræ partes, quarum & Au- thoritas & Authores vo- cantur in quæstionem, vt sunt	{	Marci Euangelistæ ca. 16.	Historia adulteræ Ioan. 8. Medina. d. lib. 6. cap. 7.						
ET quædam aliæ scriptu- ræ partes, quarum & Au- thoritas & Authores vo- cantur in quæstionem, vt sunt			{	Marci Euangelistæ ca. 16.						
	Historia adulteræ Ioan. 8. Medina. d. lib. 6. cap. 7.									

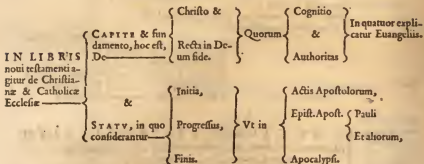
QVAS OB CAVSAS PER ECCLESIAM illietiam libri, quibus ab aliquibus fuit contradicatum, in Canonem sint recepti. Tabula 35.

HODIE SV- prà nominati li- bri, tam veteris q̃ nouj testamētī oēs Canonici sunt, & authenticidq; tñ propter	{	SANCTIMONIAM mysteriorum in illis contentam. Lex enim Domini imma- culata est. Psal. 118. & eloquia eius casta, Psal. 111.											
		<table border="0"> <tr> <td rowspan="3" style="vertical-align: middle;">DOCTRI- næ Chri- stianæ</td> <td rowspan="3" style="vertical-align: middle; font-size: 3em;">{</td> <td>Veritatem,</td> <td rowspan="3" style="vertical-align: middle; font-size: 3em;">{</td> <td>Neq; contrarium, Epipha. contra Audia- nos. Et August. de ciuitate Dei. lib. 18. cap. 41.</td> </tr> <tr> <td>Vnitatem,</td> <td>Vtpotè in qua nihil est</td> <td>Neq; superfluum. Matth. 5. Iota vnum aut vnus apex non præteribit.</td> </tr> <tr> <td>Certitudinē</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	DOCTRI- næ Chri- stianæ	{	Veritatem,	{	Neq; contrarium, Epipha. contra Audia- nos. Et August. de ciuitate Dei. lib. 18. cap. 41.	Vnitatem,	Vtpotè in qua nihil est	Neq; superfluum. Matth. 5. Iota vnum aut vnus apex non præteribit.	Certitudinē		
		DOCTRI- næ Chri- stianæ			{		Veritatem,	{	Neq; contrarium, Epipha. contra Audia- nos. Et August. de ciuitate Dei. lib. 18. cap. 41.				
Vnitatem,	Vtpotè in qua nihil est						Neq; superfluum. Matth. 5. Iota vnum aut vnus apex non præteribit.						
Certitudinē													
AUTHORITATEM Ecclesiæ inconsummā, quæ tanta est, vt D. Augustinus ei, qui præter eas, quas Catholica receperit Ecclesia, aliquas scripturas, vel au- thenticas habendas esse crediderit, vel saltem vt authenticas veneratus fue- rit, anathema dicere non sit veritus. Sermone 129. De tempore. & 1. Concil. Tolet. cap. 11.													

VT DIVERSITATE ARGUMENTI, NOVI Testamenti differant libri. Tabula 36.

A GENERE DOCTRINAE, QVAE OBSERVANDA sit differentia. Tabula 37.

DICTATIONIS QVOQVE SPECIE, NON NOVI
tantum, sed vtriusq; omnino testamenti libros inter se differre, ex sen-
tentia Iulij antiquissimi rerum sacrarum scriptoris
ostenditur. Tabula 38.

HISTO- rica, quæ continetur in lib. 17.	GENESIS I.	Leuitici I.	Paralipomenon 11.
	EXODI I.	Deutero. 2.	Iob 1.
Reg. secundum			Ezra 1.
			Iudith 1.
			Hester 1.
EVANGELIORVM 4			Machabæorum 2.
PROPHETICA, quæ suscipitur in li- bris decem quoque & septem:	PSALMORVM CL. lib. 1.	Osee 1.	Cæterum de Ioannis Apocalypsi apud orien- tales aliquando dubita- tum fuit.
	ISAIAE I.	Amos 1.	
SOPHONIAE I.			Nahum 1.
HIEREMIAE I.			Ezechi. 1.
			Aggei 1.
DANIELIS I.			Malachi. 1.
SPECIES dictionis, quæ Sæcra conce- pta est scriptu- ra, sunt Qua- tuor	SALOMONIS Prouerb. lib. 1.	Librum qui voca- tur Sapientiz,	
	ECCLESIASTIS lib. 1.	Cantica Cantico- rum.	
PROVERBIALIS, qualis accipitur in duobus libris			
SIMPLICIS Do- ctrinæ, ad quam per- tinent libri Cano- nici XVII. id est,			
Ex episto- lis Pauli			Iacobi vnam,
			Petri secundam,
Ad			Ioannis duas reli- quas,
			Iudæ vnam.
Romanos 1.			
Corinthios 2.			
Galatas 1.			
Ephesios 1.			
Philippenses 1.			
Colossenses 1.			
Thessalonicen. 1.			
Timotheum 2.			
Titum 1.			
Philemonem 1.			
Hebræos 1.			
B. Petri prima,		B. Ioannis prima,	

34 Partitionum theologicarum

QUIS TANDEM EX HIS OMNIBVS CERTVS
sacra scripturæ colligendus sit Canon, & primùm de veteri
testamenti Canone. Tabula 39.

NUMERVS LI-
brorum veteris Te-
stamenti, secundum
Ecclesiasticum Cano-
nem hic est —

GENESIS,
EXODVS,
LEVITICVS,
NUMERI,
DEUTERONOMIUM,
IOSVE,
LIBER Iudicum,
RUTH,
REGVM vni,
10. REGVM secundus,
REGVM tertius,
REGVM quartus,
PARALEPOMENON
primus,
PARALEPOMENON
secundus,
ESDRAS primus,
NEHEMIAS, qui & Esdra
secundus,
TORIAS,
IYDIER,
ESTHER,
30. IQB;
LIBER Psalmorum,
PROVERBIA Salomonis,
ECCLESIASTES,
CANTICA Canticorum,
LIBER Sapientie,
ECCLESIASTICVS,

Esaie Prophetia,
Hieremiz,
Baruch,
30. Ezechielis,
Danielis,
Osee,
Ioel,
Amos,
Abdia,
Iona,
Micha,
Nahum,
Abacuc,
40. Sophoniz,
Aggei,
Zacharie,
Malachie,
Machabæorum primus,
45. Machabæorum secundus.

Libros	{	Terrium	{	Ecclesia, quod in his nulla ap- pareant divini- tatis vestigia, tanquam apo- cryphos ac no- thos seu spu- sios abiecit. Medina.
		&		
		Quartum		
		Tertium		
				item &
				Quartum

QUIBUS libris sacris apud Iudeos olim tanta habita est reuerentia, ut iuxta illos
nullo modo sederent, sed in altum supra se ponerent, ne à quouis indignius tra-
derentur: secuti in hoc præceptum Moysis, qui Deuteronomii 32 sic ait: Tolli-
te librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri.
Nicolaus de Lyra, in Luca cap. 4.

DE CANONE NOVI TESTAMENTI Ecclesiastico. Tabula 40.

LIBRI CANO- nici noui testamenti sunt hi	{ EVANGELIUM secundum Matthæum. Euangelium secundum Marcum. Euangelium secundum Lucam. Euangelium secundum Ioannem. Acta Apostolorum.	{ Ad Timotheum vna : Ad Timotheum secundas: Ad Titum : Ad Philemonem : Ad Hebræos . Catholicæ . 10. Iacobi vna : Petri prima : Petri secunda : Ioannis vna : Ioannis secunda : Ioannis tertia : Iudæ vna : 17. Apocalypsis .
	EPISTOLAE PAULI ad Romanos : Ad Corinthios prima : Ad Corinthios secunda : Ad Galatas : 10. Ad Ephesios : Ad Philppenses : Ad Colossenses : Ad Thessalonicenses prima : Ad Thessalonicenses secunda :	

DE SUMMA LIBRORVM VTRIVSQUE Testamenti. Tabula 41.

LIBRORVM vtriusq; testamen- ti, iuxta opinio- nem	{ GLOSSÆ 1. Paral.ca. 23. & 25. sunt	{ VETERIS te- stamenti XLV. Summa LXXII.	{ Sed recepta magis est, um mò ab Eccle- sia approba- ta, glossæ opi- nio,	{ Cum propter sacra ibi huius numeri 72. ex- plicata myste- ria, Tum quia Ec- clæ 36 & 4. nò sint Canoni- ci.
	{ QVORVNDAM, testamēti quidem	{ VETERIS XLVII. Summa LXXIIII NOVI XXVII.		

QVID EX HIS LIBRIS TAM VETERIS quàm noui testamenti omnibus, Christiano lectori sit quærendum. Ex Augustino.

IN HIS omnibus libris timentes Deum & pietate mansueti quærunt voluntatem Dei. Cuius ope-
ris & laboris prima observatio est, nosse istos libros, et si nondum ad intellectum, legendo tamen vel
mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere. Deinde illa quæ in eis aperte posita sunt vel
præcepta viuendi, vel regulæ credendi, solertius diligentiusq; inuestiganda sunt. Quæ quanto quisq;
plura inuenit, tanto est intelligentia capaciôr. In iis enim quæ aperte in scriptura posita sunt, inueniun-
tur illa omnia, quæ continent idem moresq; viuendi, spem scilicet atq; charitatem, de quibus libro su-
periore tractauimus. Tum verò, facta quadam familiaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum, in
ea quæ obscura sunt, aperienda & discutienda pergendum est, vt ad obscuriores locutiones illustrandas,
de manifestioribus sumantur exempla, & quædam certarum sententiarum testimonia, dubitationem de
incertis auferant. In qua re memoria valet plurimum: quæ si defuerit, non potest his præceptis dari.
August. De Doctrina Christia. lib. 2. cap. 9.

DE PRAEFATAE COLLOCATIONIS

librorum vtriusque testamenti, authoribus.

Tabula 42.

PRAENOMI-
nati sacrae scripturae
libri ante annos mil-
le, non dico primū
recepti, (cū longē
antiquior illorum sit
authoritas) sed in eū
ordinem, quo in ho-
diernum vique diem
in Catholica retinen-
tur Ecclesia, Sunt—

REPETITI, & sem-
per inter Canonica scri-
pta positi, Ab—

CANONES Apostolorum. Canone 84.

DIGESTI
per—

CONCI-
lia qua-
tuor—

LAODICENSE ca. 59. In quo licet de libris Tobiae,
Iudith, Sapientiae, Ecclesiastici, Machabæorum &
Apocalypsi nulla fiat mentio, vel quia dubium ad-
huc aliquod de illis fuerit, vel quia sancti Patres iudi-
cium de re tam graui, in aliud tempus differre vo-
luerint, non tamen oportet semper dubitare, nec ab
vnius Concilii autoritate negatiue argumentari li-
cebit, cū sufficiat hos libros a sequentibus Conci-
liis, & paulo post totius Ecclesiae Catholicae consen-
su approbatos esse.

Carthaginense tertium, quod sub Aurelio celebratum
est, cap. 47. In quo supradicti libri, vnā cum illis qui
in Laodicensi fuerant obmissi, omnes inter Cano-
nicos libros numerati fuerunt.

Florentinum sub Eugenio, in quo illi ipsi libri omnes
confirmantur vt Canonici.

Tridentinum Catalogum texiit eorum librorū, quos
praecedentia adprobauerunt Concilia, eodem planē
ordine & numero quo hic sunt positi. Quam ob-
rem post tot sacra sanctorum Conciliorum decre-
ta, de autoritate illorum librorum amplius dubi-
tare, saluo pudore, nemini licebit.

INNOCENTIO Primo, in epistola ad Exuperium
Tolosanum episcopum, sub hanc.

Gelasio Papa Romae cum 1 x x. Episcopis, dist. 15.

B. Damasceno, in 4. De orthodoxa fide libro. c. 8.

O. Igene, In expositione Psalmi primi, & in lib. com-
mentariis super Mattheum, teste Euseb. lib. 6. hist.
Ecclesiast.

Augustino, lib. 1. De doctr. Christiana c. 8.

Hieronymo, in Prolog. super librum Regum.

Ruffino, in Expositione Symboli.

Eusebio, lib. 3. cap. 15. lib. 4. cap. 26. lib. 5. cap. 8. li. 6.
cap. 18. vel 25.

Isidoro Hispalen. lib. 6. Etymologiar. & lib. de Eccle-
siasticis officiis t. cap. 12.

Nicophoro Callisto, lib. 5. cap. 16.

Nicolao Lyrano, in Biblia de libris Canonici.

Ioanne Driedone, de Ecclesiasticis scripturis lib. 1.

Michaele Medina, lib. 6. De recta in Deum fide.

Melchior Cano, lib. 1. De locis Theologicis.

Et aliis rerum Ecclesiasticarum scriptoribus quā
plurimis.

APPROBATI, non modō longissima temporis praescriptione, & vsu san-
ctorum Patrum coramuni, sed pensato totius Ecclesiae Catholicae iudi-
cio. Cui qui resistit, & Dei ordinationi, & Spiritus sancti Censurae resiste-
re videtur.

QVAENAM SCRIPTURAE ETIAM HODIE dicantur Apocrypha. Tab. 43.

LIBRI QUI
etiam hodie habentur
Apocryphi, sunt Testa-
menti Aut.

Veteris, Vi

{ Enoch Patriarchæ, oratio Ioseph, Testamentum Moïsis,
Assumptio Moïsis, Abraham, Eldad & Modad, Eliz
Prophetæ, Sophonia Prophetæ, Zachariæ Patris Ioannis,
Baruch, Ambacum, Ezechiel & Daniel falso inscripti.
Athanasi in synopsi de diuinis scripturis, circa finem.

Noui,
qui nu-
meran-
tur par-
tim —

{ Ab eodem Athanasio in hæc uerba, Noui instrumenti quibus con-
tradicitur, sunt hi: Circuitus Petri, circuitus Ioannis, circuitus
Thomæ, Euangelium Thomæ, Doctrina Apostolorum, Clementina.
Athanasi in Synopsi circa finem.

Per Gelasi.
Papam in
c. sancta
Romana
Ecclesia.
dist. 15. ut
sunt,

{ Itinerarium nomine Petri, quod appellatur Sancti
Clementis, libri 8.

Actus nomine Apostolorum Andree, Philippi, Pe-
tri & Thomæ.

Euangelia Thaddæi, Thomæ apostoli, (quibus vtun-
tur Manichæi) Barnabæ, Bartholomæi, An-
dree, & quæ falsauerunt Lucianus & Hir-
cius.

Liber de infantia Saluatoris, De natiuitate Salua-
toris, & de Sancta Maria, & de obsterice Salua-
toris. Liber qui vocatur Pastoris, & libri omnes
quos fecit Leuiticus discipulus diaboli.

Item libri qui appellantur fundamentum, thesaurus,
de filiabus Adæ, vel Genesis. Pentametrum de
Christo, Actus Theodæ & Pauli Leporius, & liber
proverbiorum ab hæreticis transcriptus, & S. Sixti
nomine signatus.

Revelationes quoque, quæ appellantur, Pauli, Tho-
mæ, Stephani, & libri qui appellantur, transitus S.
Mariæ, Penitentia Adæ, & alius liber Diogenis,
nomine gigantis, qui post diluuium cum Dracone
ab hæreticis pugnasse perhibetur.

Testamentum Iob (alias Iacob) De penitentia Ori-
genis, De penitentia Cypriani. Libri item qui ap-
pellantur Iamæ & Manabris, sori Apostolorum,
Lufanæ, Canonum Apostolorum, & liber Physio-
logus ab hæreticis confcriptus, sed B. Ambrosii
nomine præsignatus.

Historia Eusebii Pamphili, & opusculum Tertulliani
sive Africani, &c. Quæ omnia sunt Apocrypha.

CENSURA D. ATHANASII DE APOCRYPHIS.

Ex his veriora quædam, & Spiritus Dei instinctum respicientia, transumpta, & ut legantur,
selecta sunt. Hi omnes cognitionis gratia expositi sunt, peruersæ uerò scripti, nothi ac re-
probi. Et nullus istorum, maxime Apocryphorum, approbatur aut utilis est, præsertim
noui instrumenti, sed omnes ab illis, qui supra digesti, & a uetustis sapientibus ac Patribus
approbati sunt, diuersi quiddam habent, digni qui abscondantur magis, quàm qui legantur,
etiam illi, & qui inter illos Euangelia quoque uocantur, extra quatuor illa, quæ tradita
nobis sunt. Sczpe allegat. cap. sancta Romana Ecclesia, Distinct. 15.

D EPILO-

38 Partitionum theologicarum

EPILOGVS

PRIMAE HVIVS ISAGOGAE PARTIS:

DE QVIBVSDAM ALIIS SACRAE SCRIPTVRAE

partitionibus, quæ prædictis & pleniores, & vsui quotidiano magis sunt accommodatae: quarum prima hæc est: TABVLA 44.

Canonica, id est, authentica, de quorum autoritate nemini vnquam licet vel tantillū dubitare, & quibus in omnibus religionis ac fidei controuersis plena semper & ubique adhibenda est fides: Quo in numero & ordine habendi sunt dubio procul libri, tam ueteris, quàm noui testamēti omnes, ut suprà in ecclesiastico nominati sunt Canone.

4. sy- { Nicena, { Contra { Arrianam,
nodi: { Constantinopolitana, { hæresim { Macedonianā,
{ Ephesina, { Nestorianam,
{ Chalcedonenſis, { Eutychanam.

Plenā quoque & indubiam merentur fidē

Hagiographa, id est, Sanctis de rebus à sanctis uel collegiis

Et in uniuersum omnia Concilia sacra, quæ hætenus à Patribus sanctis instituta, & in Spiritu sancto legitimè celebrata sunt. c. Sancta Romana. Dist. 15.

Epistolæ Decretales, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus, ab vrbe Romana, pro diuersorum Patrum consultatione dederunt. ibidem.

QVÆCUNQUE DE REBUS DIUINIS UNQUAM LITERIS SUNT PRODITA, SUNT VEL

nel ecclesiarum gubernatoribus edita: Quorum alia

Minoris sunt fidei, quàm Scripturæ sanctæ & Concilia generalia, ut sunt opuscula Cypriani, Athanasii, Gregorii Nazianzeni, Ioannis Chrysostomi, Basili, Hilarii, Augustini, Ambrosii, Hieronymi, Prosperi, Leonis, & in summa omnium orthodoxorum Patrum, qui in nullo à S. Romanæ Ecclesiæ consortio deuiarunt, nec ab eius fidei prædicatione se iuncti sunt, sed communionis ipsius gratia, Dei vsq; ad vltimū uite suæ participes fuerunt. De quorum sententiis, salua religione, licet interdū dubitare, nec eis aliter adhibenda est fides, quàm si cū Sacra Scriptura, & Oecumenicis cōueniant Cōciliis. d. c. Sancta Ro. & D. Aug. ad Hiero.

Dubitatur De

Veritate scriptorum, & de autore nonnunquā. Cuius classis sunt illa quæ etiam hodie diximus pro Apocryphis haberi. Vt Enoch Patriarchæ, oratio Ioseph: Euangelia itē Thomæ, Andree, Nicodemi: Liber de infantia Saluatoris, & itinerariū Petri. Quibus adde epistolam Iesu ad Abagarum, passionem Georgii, Quirici & Iulite, &c.

Apochrypha, id est dubia, non canonica neque Authentica: Quæ sunt duplicia, Aut enim

Ioniniani & Galli, Montani & Priscillæ & Maximillæ, Fausti Manichæi, Philateria omnia, quæ non ab angelo, ut illi confingunt, sed magis à demone, conscripta sunt.

Hæc & his similia, quæ Simon Magus, Nicolaus, Cerinthus, Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus, & Bonosus, qui simili errore defecerunt: Montanus quoq; cū suis obscenissimis sequacibus: Apollinaris, Valentinus siue Manichæus, Faustus, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Nouatus, Sabatius, Calixtus, Donatus, & Eustachius, Iulianus, Pelagius, Iulianus & Latien. Cælestinus, & Maximianus, Priscillianus ab Hispania, Lampadius, Dioscorus, Euty chius, Petrus & alius Petrus, ex quibus vnus Alexandriam, alius Antiochiam maculauit, Acacius, Constantinopolit. cum consortibus suis, nec non & omnes hæreses, quas ipsi, eorumque discipuli schismatici, docuerunt vel scripserunt, quorum nomina minimè retinemus, non solum repudiata, verum etiam ab omni ecclesia Rom. eliminata, atque cum suis authoribus, authorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo in æternum confitemur esse damnata. d. c. Sancta Rom. dist. 15.

Constat & de autore & falsitate scriptorū, ut sunt opuscula hæreticorum

Ioan. Vignierius instituit. Theologiæ, De Doctrinis & dogmatibus.

Tabula 45.

VT IVS
Romanū,
sic Doctrī-
na Christiā
na aut —

Tabula 46

ARGUMENTO.
rum quæ ex prædictis
petuntur Scripturis,
sunt alio

IN c. Quodam autem heretici. 2. q. 3.
IN c. Sancti Romi. Eccl. 1. dist.
IN c. Damianus, extr. De summa Tri-
nitat. & fide Cathol.
IN c. vnicuique. extr. in 6.
IN Clem. etiam eodem tit. h. m. b. i.
ITEM in Cleod. nostrum. de hereti-
in qua damnantur errores. Begat-
dorum. un. oc. et al. tit. h. m. b. i.
ET in aliis locis & Conciliis genera-
libus.

De quorum veritate,
um et Spiritu sancto
et dictata, non licet
dubitare.

Tales Doctrinas publicè vel privatum asserere nō licet, nec etiā legere aut vendere libros, eas continentes, propter periculum, quod qui amat, peribit in illo, Eccl. 3.

40 Partitionū theologicarum

DE PRAEMISSARVM PARTITIONVM VSV
& adplicatione, ad communem Ecclesiz vtilitatem.

Tabula 47.

ADPLICATIO-
ne, ad solutiones
questionum Theo-
logicarum. Nam in
causis Ecclesiasticis
definiendis, aut —

RECVR-
rendum
est —

- Primo ad scripta noui vel veteris Testamenti.
- Secundo, ad Canones Apostolorum & Con-
ciliarum.
- Tertio, ad Decreta & Decretales Epistolas Roma-
norum Pontificum.
- Quarto, ad dicta sanctorum Patrum.
- Quinto, ad exempla Sanctorum.

SI AVTEM nec hoc modo veritas inuenitur, congregandi
sunt Sapientes, & inuocandam diuinum auxilium: tunc
enim quid agendum sit, Dominus reuelabit, iuxta illud:
Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi in
medio illorum sum. Matthæi 18. Viguer. vt suprâ.

PARTITIO-
num præmissarū
atq; adeo totius
primæ huius Is-
agogæ Partis vsus
cupiunt in —

SANCTI DE
scripturis diui-
nis iudicio,
quod contine-
tur, his fecerit
quibque uel
uti regulis: —

NON sine causa tam salubri vigilantia, Canon Ecclesiasticus con-
stituitur est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri
pertinent, quos omnino indicare non audeamus, & secundum
quos de cæteris literis uel fidelium, uel infidelium liberè iudice-
mus. August. lib. 1. Contra Crescent. 21.

NOVVM & vetus testamentum recipimus in illo librorum nu-
mero, quem sanctæ Ecclesiæ tradidit authoritas. August. Ser. 191.
De tempore.

POTUIT enim fieri, ut Apostoli uel Euangelistæ, Spiritu S. reple-
ti, sciuerint quid assumendum ex illis esset scripturis, quidve re-
futandum, nobis autem non est absq; periculo, aliquid præ-
sumere, quibus non est tanta spiritus abundantia. Orig. in Pro-
log. super Cantica Canticorum circa finem de Apocryphorum
citationibus loquitur.

VNVM Euangelium apud nos esse, docet Ecclesia, nun hominum
eorum solū qui nunc sunt Christiani, sed Ecclesia illa, quæ
Matthæi temporibus, ad hoc usq; tempus certa successione
serie declaratur. Etiam si haberemus apud nos verorum Euange-
listarum Codices descriptos suis ipsorum manibus, illos non
alio argumento cognosceremus tales esse, quàm ex Ecclesiarum
sibi inuicem succedentium testimonio. Quod sanè testimonium
est spiritus sancti loquentis in Dei Ecclesiis & Prophetis. Sic fe-
rè Aug. 28. contra Faustum Manich. cap. 1. & 4.

TENEBIT igitur unusquisq; hunc modum in scripturis Canoni-
cis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præ-
ponat eis, quas quidam non accipiunt. In eis uero quæ non acci-
piuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures grauiorēsq; acci-
piunt, eis, quas pauciores, minorisq; authoritatis Ecclesiæ tenent.
Si autem alias inuenire non possit, æqualis tamen authoritatis eas
habendas puto. August. lib. 1. De doctrina Christiana, cap. 8.

ATQVE hæc quidem de prima Isagogæ Parte, hoc est, De sacræ Scripturæ natura & substan-
tia, saltem ad gustum aliquem diuinæ huius scientiæ præparandū indicasse sufficiat. Superest
nunc ut de grauioribus paulo ipsius scripturæ circumstantiis, dicamus ea, quæ nos ad vberio-
rem ducant Doctrinæ Christianæ cognitionem.

DE ALTE-

DE ALTERA ISAGOGAE

PARTE, QVAE AD EXPLICATIONEM PERTI-

net circumstantiarum ipsius Scripturae diuinæ: & primum de ea
quæstione, num humano generi necessaria fuerit de

Doctrina aliqua.

Tabula 48.

DUBITA- tur rationi- bus tribus	1. FRVSTRA inuestigantur ea, quorum ratio captum excedit humanū. A qua curiositate nos Scriptura ipsa dehortari uidetur, dū nē altius sapiamus quā oportet, tam fideliter nos D. monet Paulus Rom. xi.
	2. PERFECTA Dei sunt opera Deuteronom. 32. ac ea naturæ bonitate præditi sunt, non ipsi tantum homines, sed alia etiam animalia omnia, ut quæ sibi sunt necessaria, exinnata quadam vi, ipsa per se possint efficere. Qui autem, quantum ex se potest, facit, is secundum glossam Matth. 4. super illud, si filius Dei es &c. satisfecisse uidetur.
	3. AC VI maximè aliquid desit naturæ, Christus tamen se Apostolis suis, quid dicto aut facto opus esset, daturum promissit Dum steteritis, inquit, ante Reges & præfides, nolite cogitare quid loquamini &c. Matth. 10.
CIRCA hanc pri- mam quæ- stionē —	DICITVR, necessariam esse Do- ctrinam fidei, ut potè sine qua —
	Deo placere possit nemo, Ad Heb. xi. Sed perpetuò condemnatus sit omnis infidelis. Marc. ult.
RESPON- detur ad dubitandi rationes tri- bus modis	ET si homo ex sua natura, quæ supra cum sunt, peruestigare nequeat: Spi- ritus sancti tamen gratia prælucente, doctrinæ quibusdam ueluti præce- ptis, ad ueram Dei notitiam rectè perducipotest.
	SIC licet perfecti sint homines, quo ad statum naturæ, multa tamē defunt eis ad eam, quæ sursum est, perfectionem ex hac uita consequendā. Quæ in hac cœlesti doctrina omnia uberrimè docentur.
	DAT quidem Spiritus sanctus non ipsam tantum eloquentiam, sed omnes omniū nirtutes, non tamen ob id inutilis, sed potius eò magis necessa- ria est doctrina, quæ gratiæ illius & modum explicat, & quidam demon- strat quasi uiam.

APPENDIX EX SENTENTIA

DIVI AVGVSTINI.

HINC Augustinus lib. 4. de doctrina Christiana cap. 16. super eadem controuersia hu-
iusmodi tulit sententiam: Quisquis autem dicit, hominibus non esse præcipiendum, quid
uel quemadmodum doceant, si Doctores sanctus efficit spiritus: potest etiam dicere, nec
orandum nobis esse, quia Dominus ait: Scit Pater uester, quid uobis necessarium sit, an-
tequam petatis ab eo. Et tamen orandum esse moxet Matthæi 6.

DE QVAESTIONE SECUNDA,

Quæ sit causa, cur Deus doctrinam fidei literis mandari uoluerit, Tab. 49.

PRIMA, quod ex D. Pauli sententia, lex ipsa diuina omnibus hominibus ex vi quadam naturali sit indita. Cum enim gentes, inquit, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: cuiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: quia ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Rom. 2. Quod tamen de præceptis tantummodò morum, & nō fidei Regulis, quæ supra naturam sunt, intelligendum esse, sancti asserunt doctores.

CAUSAE
sunt tres.

SECUNDA, quia homines, præsertim Christianos, à Deo doceri cōstat ex cap. 31. Hieremiz, ubi Deus ipse per os Prophete populo suo loquitur in hæc uerba: Et pangam, ait, uobiscum fœdus nouum, dando leges meas in mente eorum, & in corde eorum perscribam eas, & erūt omnia à Deo docti.

TERCIA, quod Deus anteq̃ editas legis tabulas nec ueteris testamēti Patribus, neq; in nouo testamento ipsis Apostolis in scriptis aliquid traderit unquam, sed primum illis, Nox, Abrahæ, eiusq; posteris: Iob item & Moisi ipse coram proprio ferē semper locutus est ore. Deinde Apostolis se pro literis Spiritus sancti gratiam daturum esse promissit.

HUIUS
dubitatio-
nis

IN lib. 1. de doctrina Christiana c. 39. Homo itaq; ait, fide, spe & charitate subnixus, eaq; incōcuse retinēs non indiget scripturis nisi ad alios instruendos. Itaque multi per hæc tria etiā in solitudine sine Codicibus uiuunt.

AVGV
stinus

DE Ciuitate Dei lib. 11, ca. 3. Scripturæ, inquit, fidē habemus de his rebus, quas ignorare nō expedit, nec per nos scire idonei sumus.

SOLUTIO ferē una, scripturam uidelicet in defectum naturæ corruptæ subrogatam, ut patet ex cōmuni sententia patrū:

ORIGENIS, qui super illud Exodus: Proiecit de manu tabulas, ubi sacras literas, secundas uocauit tabulas. Lib. 1. cont. Cels.

SVPER illud Matthæi, Ecce Centurio &c. cap. 8. Scripturæ, inquit, ad præiudiciū peccatorum factæ sunt, non ad necessitatem sanctorum: Quia rectis & fidelibus scripturæ necessariæ nō sunt, sed iniustus, Magistra enim omnis iniustitiæ ipsa natura est hominum.

CHRY
sostomus

IN principio operis imperf. Commentarior. in Euangelium Matthæi, quæ ita exorsus est: Oportuerat quidem nihil nos indigere auxilio literarum, sed tam mūdā habere uitā, ut librorū uice gratia Spiritus sancti super peteret nostris animabus, & sicut atramēto illi, ita corda nostra inscripta essent à spiritu. Quia uerō hanc à nobis excusamus gratiam, agē uel secundam nauigationem amplexamur.

DE TERTIA QVAESTIONE,

An certa sit scripturā sancta. Tab. 50.

NOM ipsam tantum scripturam Canonicam esse certam, sed ea etiam, quæ diuinis literis sunt expressa, vera esse atque firma, probatur

DIGNITATE.

AUTHORIS, qui proculdubio Spiritus est sanctus, eo potissimum nomine in hunc mundum demissus, ut nos omnem veritatem doceret.

Antiquitate.

NULLA enim scriptura vel doctrina in toto mundo antiquior est, quam ea quæ in monumentis veteris testamenti comprehensa est.

Prænuntiatione Prophetica.

SOLVS enim spiritus diuinus futura prævidere nouit. Ioannis 16. Et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis.

Euentu infallibili.

EORVM, quæ per totam scripturam unquam prædicta fuere August. de ciuitate Dei lib. 12. cap. 10.

Consensu.

NOM tantum scriptorum, sed doctrinæ etiam constanti & perpetuæ. Qui licet loco & tempore essent disiuncti atque distici, re ipsa tamen ita conueniunt, ut ex uno eodemq; spiritu, illos omnes omnia scripsisse, animaduertere liceat. Idem August. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 41.

Integritate scribentium.

AVG. de ciuitate Dei lib. xi. ca. 33. Et Richard. De Trinitate ca. 1. A summæ sanctitatis uiris, inquit, hæc nobis sunt tradita.

Conuenientia & æqualitate.

SVS ut Scholaſtici dicunt Theologi, à rationabilitate. Quid enim rationi conuenit magis, quam Deū tanquam summum omnium diligere bonum, & proximum sicut seipsum? In quibus duobus mandatis tota lex pendet & propheta. Matthæi. 22.

Inconuenientia errorum.

QVOS singuli sibi hæretici somniarunt, & contra scripturam, ex proprio conamenti sunt figmento. Quid enim turpius est, quam secta Mahumetica, quæ suis asseclis felicitatem promittit porcinam, scilicet & forudum cotum? Et sic de similibus.

Martyrio & persecutionibus.

EORVM, qui pro hac fide, quæ in sacris continetur Bibliis, mortem oppetere non dubitarunt. Quæto enim Religio Christiana, cum à Iudeis & hæreticis, tum à tyrannis acris fuit oppugnata, tanto uberior creuit, & in immensum aucta est numerum, Iudeis interim in sua pertinacia per totum orbem miserè disiectis.

Miraculorum uirute & potentia.

QVIBVS doctrina Christiana multifariam, multisq; modis confirmata est. Et si verò miraculū aliud prorsus haberemus nullum, hoc tamen unum stupendum & potentissimum esset miraculum, quod totius orbis amplitudo, ad religionem carni & sanguini repugnantem, absque ullis miraculis fuisset subiugata. August. de ciuit. Dei lib. 22. cap. 5.

Inconuulsa Ecclesie Catholice autoritate.

CVIVS tanti uis est, ut D. Augustinus se nec Euangelio crediturum fuisse testetur, nisi illum Ecclesie moueret autoritas. August. contra Epistolam Manichæi, cap. 5.

Testimoniis aduersariorum.

HOC est, eorum qui extra catholicæ Ecclesie sunt gremium. Sic enim Iosephus, etsi Iudeus, de Christo tamen in 18. Antiquitatum suarum libro amplissimum protulit testimonium: Fuit, inquit, iisdem temporibus Iesus sapientissimus vir. Et paulo post: Christus, ait, hic erat. Vbi etiam doctrinam eius narrat, & resurrectionem confiteatur aperte.

Perseuerantia.

DVRABIT enim in perpetuum sacra scriptura, nec vnum Iota aut unicus siletem de lege Domini peribit apes, donec omnia fiant. Matthæi. 5.

44 Partitionum theologicarum

DE QVARTA QVAESTIONE, AN SCRIPTA

sint quæ oportuerit omnia.

Tab. 51.

ETSI D. AV-
gustinus in Epistola
ad Madaurenses dicat,
scripturam sanctā cō-
tinere omnia, quæ ad
veram salutem perti-
nent: solet tamen hac
de re interdum.

DVBITA-
ri, propter
ea quæ ha-
bent.

IOAN-
nes aposto-
lus, & —

Capite. 16. in hæc verba: Adhuc multa habeo vo-
bis dicere, sed non potestis portare modò: cū
autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit
uos omnem veritatem.

In fine Euāgelii sui his verbis: Sunt autem & alia
multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per sin-
gula, nec ipsum arbitror mundum capere posse
eos, qui scribendi sunt, libros.

D. AVGVSTINVS in questione super Leuiticum, cap. 31.
Nō omnia, inquit, sunt scripta, quæ Deus locutus est eis, per
quos nobis sancta scriptura eius administrata est.

Remota sunt à sensibus nostris, & ab intellectu
infirmis humanæ. Augustinus ad Orosium
contra Priscillianistas ca. 11. De quibus Eccle-
siasticus in 3. capite dicit: Altiora te nē quæsie-
ris, & fortiora te nē scrutatus fueris.

In ipsius scripturis ita sunt posita, ut eorum nobis
mandata sit cognitio. De quibus talis traditur
regula: Quæ tibi præcepit Deus, illa cogita sem-
per. d. ca. 3. Eccl. Et Augustin. ad uerbum in ci-
tato prius loco.

DISTIN-
gui duobus
modis —

PRIMO
loquimur,
uel de iis,
quæ —

SECUNDO,
Quorundam
cognitio ad sa-
lutem —

Non est necessaria, & ea cōsultò sunt obmissa.
Est necessaria, & ea proculdubio perscripta
sunt omnia.

SALOMONIS, omnia in mensura & numero & pondere ef-
se constituta, Sap. 11.

PRIMUM, Apostolis
Ioan. 16. Non no-
uam doctrinā, sed
prioris explicatio-
nem fuisse promif-
sam. Vnde est, quod
dici solet, Legem

In veteri testamento proponi,
In Euangelio impleri,
Per apostolicas traditiones de-
clarari,
Ab apostolis imperfecta expoliri,
Quædam etiā relicta esse discu-
tienda.

Do-
ctorū
scho-
lasti-
corū:

Deinde, & si mundus libros, qui de rebus à Christo ge-
stis scribi poterant, capere posset diuinitatis tamen
myteria omnia intelligere non potuisset, ita ut uni-
cum illud dictum, Verbum caro factum est, in ho-
dicernum usq; diem muli perfecte adhuc capere nō
potuerint. Gloss. Ord. in fine Euāgelii Ioannis.

RESPON-
deri ex sen-
tentia —

ORIGENIS in homilia de arca Noë, qui dicit: In nulla sciē-
tia omnia esse explicata, sed illa tantū, ex quibus reliqua om-
nia sufficienter possunt elici.

AVGVSTINI de Genesi ad literā li. 5. ca. 8. Quia. n. nō om-
nia, inquit, scripta sunt, quemadmodū post primā illam rerum
conditionem tēpora cucurrerint, seq; secutæ sint administra-
tiones creaturarū, quæ primis factæ, sextoq; illo die con-
summatae sunt: sed quantū satis iudicauit Spiritus, qui inerat
scribenti ea, quæ non solum ad rerum factarū notitiā, sed
etiā ad futurarum præfigurationem valerent.

CHRYSOSTOMI in Genesim homil. 3. Merito, inquit, the-
sauro cuiuspiam confertur diuinarum scripturarum lectio. Nā
sicut ex illo quisquis uel paruam micam capere potest, mul-
tas sibi parat diuitias: ita & in sacra scriptura, etiam in breui
dictione variarū sententiarum uim, & incredibiles diuitias in-
uenire licet. Et non solū thesauro similia sunt diuina eloq;:
sed fonti quoq; largis perennibusq; saturienti fluētis &c.

DE QVA-

DE QVAESTIONE QVINTA NVM AD ALIQVAM
Philosophiæ partem referri debeat aut possit sacra
scriptura. Tabula. 51.

STABILIS est earum rerum perceptio & comprehensio, quæ ex certis constantibusq; principijs manifesta connexionè iunguntur.
Origo eius est diuina, Principia certa, ratio firma, authoritas insuperabilis, cognitio perfecta, finis optimus & perfectio summa: quæ est vita æterna. Lud. Carbaial. De restituta Theolog.

NON TAN
tum sciētis,
tam quia

VNUM, an S. scriptura, hoc est, ipsa Theologia, sit scientia. Ex communi S. S. patrū calculo constat eam esse

SAPIENTIAM, eo quod earum rerum suppediat notitiam, quæ diuinæ sunt & certæ. Sic enim post Platonem D. Augustinus in lib. 14. De Trinitate cap. 1. veram definiuit sapientiam, rerum scilicet diuinarum cognitionem. Et Apostolus Paulus 1. Cor. 2. Theologiani disertis verbis vocat sapientiam. Loquimur, inquit, sapientiam quæ in mysterio est abscondita, quam nemo Principum huius seculi nouit.

SVNT HVIVS
disputationis duo, quæ
simul coincidunt, ca-
pitula:

AT QVÆ si cō ipso, quod sapientia est doctrina hæc cœlestis, etiam scientia dici debet: cum sapientia, vt in 6. Ethicorum habet Aristoteles, scientiam in se includat. Licet e contrā scientia, quæ rerum propriè est humanarum, sapientia dici non possit. Ludouicus Carbaial. De restituta Theologia cap. 4 & 5.

ALITERVM, quo id queritur, ad quam Philosophiæ partem diuina pertineat eloquia: Quæ de re semper tenenda est communis hæc Doctorem Scholasticorum sententia, Theologiam scilicet nulli scientiæ subalternari, id est, nulli Philosophiæ parti subiectam, sed supra omnem mundanā scientiam esse positam, cum sit

DO NVN Dei perfectum,
VIRTVS Spiritus S. æterna,
LVMEN rationis & intellectus cœlestis,

REGVLA veritatis firma, & insalubilis fidei ratio,

VITA salutis æternæ certissima.

DOCTORES Scholasticū Proem. sententiarum.

46 Partitionū theologicarum

DE SEXTA QVAESTIONE, QVAE ET QVANTA
sit S. Scripturæ Authoritas. Tab. 53.

(POSITA in eo, ut firma fide teneantur omnia, quæ in sacro continentur Canone, unde Augusti. lib. 1. contra Donatistas De baptismo cap. 5. Quis nesciat, inquit, sanctam scripturam Canonicam tam veteris quam novi testamenti, certis suis terminis contineri, tamq; omnibus posterioribus Episcoporum literis ita præponi, ut de illa omnino dubitari & disceptari non possit: utrum verum, vel verum rectum sit, quidquid in ea scriptum esse constiterit. Et D. Chryso. in Epistola Pauli ad Galatas, super illud: Sed etiam si ego, aut angelus de cælo &c. Scripturæ plus fidei adhibendum ait esse, quam angelis vel mortuis reuiviscentibus.

(PRIMVM, ex eisdem penè locis & causis, ex quibus certitudo eius probata fuit.

DEINDS per summam,

quæ in ea est

Prudentiam,
Calumniam,
Religionem,
Veritatem.

S. SCRIPTURÆ
authoritas, quæ
Augustinus lib. de
Civitate Dei 11.
cap. 3. dicit esse e-
minentissimam,
est

ACQUISITA

QVAE omnia Augustinus in lib. De utilitate credendi ca. 6. scribens ad Honoratum, his complexus est verbis: Testor Honorate conscientiam meam, & puri mentis fidelitatem Deum, nihil me existimare prudentius, castius, religiosius, quam illæ sunt scripturæ omnes, quæ testam. veteris nomine Catholica Ecclesia tenet. Quidquid enim est in scripturis illis, altum & divinum est. Inest omnino veritas, & reficiendus restaurandusq; animus, crede mihi, accommodatissima disciplina, & plane ita modificata, ut nemo non inde haurire possit, quod sibi satis est: si modò ad hauriendum deus potè & pie, ut vera religio possit, accedat.

(PROPTER virtutem & sapientiam in divinis literis comprehensam. Si enim iuxta Apostolum Paulum, Christus Dei virtus est & Dei sapientia, Rom. 1. & 1. Cor. 1. Qui nescit scripturas, nescit Dei virtutem, (dicit Hieron.) eiusq; sapientiam. Brevis, ignorantia scripturarum, Christi est ignorantia.

(AD consequendam fidei integritatem: Titubabit enim fides, si divinarum scripturarum vacillet authoritas. Porro fide titubante, etiam ipsa languescit charitas. Verba sunt Augustini in lib. 1. De doctrina Christiana, cap. 37.

DE QVAESTIONE SEPTIMA.

Itane obscurè tradita sit sacrarum literarum Doctrina, vt præcepta eius intelligi omnino non possint? Tab. 54.

OBSCVRAM ESSE SACRAM

scripturam

IN TOTVM negari non potest, Nam & D. Petrus in sua Epistola testatur: Non sicut voluit homo, locutum esse spiritum: sed sicut voluit spiritus, locutum esse hominem. Ex August. ad Volusian. Epistola 3. ita quædam obscurè dicit esse posita, vt acutissimis maxime negotium facessant, &c. Vnde scripturam sanctam in aliquibus esse obscuram, ad longum probat Medina lib. 7. De recta in Deum fide, per multa capita.

SED omnino eam dicere esse clausam, hoc est, ita obscurè traditam, vt nullo pacto intelligi possit: id verò non tantum falsum, sed impium etiam esset & blasphemum. Quæ enim blasphemia possit esse maior, quam tantæ obscuritatis accusare eam, quem tota Ecclesia veritatis agnoscit esse magistrum, spiritum scilicet sanctum? A quo, non vt nobis esset incognita, diuina promulgata sunt eloquia, sed potius vt eorum mysteria intelligeremus, & vitam in eis haberemus æternam.

DE CAUSIS, CVR OBSCVRE QVAEDAM

sint scripta. Tabula 55.

QUOD IN SACRIS LITERIS aliqua videntur obscurè tradita, id ratione fit

IMPRIMIS naturali, vt scilicet ordo seruetur in Ecclesia inter professores & discipulos, inter Doctores item vel Magistros, & auditores.

INTERDV M etiam singulari Dei prouisum est consilio.

PLERVQVE autem hominum id accidit vitio.

48 Partitionum theologicarum

QVAE ILLA RATIO SIT NATURALIS.
Tabula 56.

EXPLICA-
tur duobus in
locis —

A DIVO Paulo ad Hebræos quinto, ubi alios dicit pascendos esse lacte, alios verò cibo asscriit opus habere solidiore. Quasi diceret: Spiritum sanctum, dum sacras disceret literas, omnis & ætatis & conditionis hominum singularem habuisse rationem, atq; eo dictante, quæ ad salutem sunt necessaria, sic perscripta esse omnia, ut tantum quisq; ex earum lectione fructus & utilitatis haurire posset, quantum impiger & industrius lector ipse vellet.

PRÆTER Chry- sostomū su- per Matth. capi. 23. ho- mil. 44. Vbi ponit duas rationes: —	PRIMAM, { Quia Deus alios voluit esse —	Doctores, { Ad quos dixit, —	{ Loquimini sacerdotes in cor- dibus populi, Isaiæ 40. Interroga Patrem tuum, & di- cet tibi: Presbyteros tuos, & annuntiabunt tibi. Deut. 32.
	SECUNDAM, { Non tam utilis inveniatur, Quàm contemptibilis: Quod futurum est, si ab illis intelligatur, à quibus nec custoditur.	Discipulos: {	

QVOD IPSIVS DEI IN TRADENDA
scriptura fuerit consilium.

Tabula 57.

ET PIA, ET VERO
aliquo demum similis est sanctis-
Patrum conjectura, quæ diui-
nam providentia scribi quæ-
dam obscurius voluisse autu-
mari, quæ causas Quæstionum.

Ad excitandam legentium industriam.

Ne facilitate nimia vilesceret.

Ut tam prudentem, quàm simpliciorum habe-
ant ratio.

Quo ad se trahat in vniuersum omnes.

DE PRIMA CAUSA,

Sententia Augustini, quæ habetur in suo de vera religione opusculo, cap. 17.

SI IN scriptura, inquit, sacra tantum essent quæ facillimè intelligerentur, nec studiose quæreretur, nec suauiter inueniretur veritas. Quæ, ut alio in loco idem asserit Augustinus, in sacre scripturæ libris certa semper est, nec visquam deesse potest: etsi non facile, propter magnitudinem rei, intellectus quærentibus occurrat. De prædestinat. & gratia cap. 1.

DE SECUNDA CAUSA,

Sententia eiusdem. ex lib. 2. de doct. Christi. cap. 6.

ITA obscure quædam dicta sunt, ut densissimam caliginem obducant. Quod totum diuinitus prouisum esse, non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum, cui facile inuestigata, plerumque vilescunt. Magnifice igitur & salubriter spiritus sanctus ita scripturas sanctas modificauit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret. Nihil enim ferè de obscuritatibus illis eruitur, quod non planissimè dictum alibi reperitur.

DE TERTIA CAUSA,

D. Gregorius Papa ad Leandrum sic ait.

SACRA scriptura sicut mysteriis sapientes exercet, sic superficie simplices refouet. Habet enim in publico, unde paruulos nutriat: & seruat in secreto, unde mentes sublimium in admiratione suspendat: quasi quidam culpe est fluitius, ut ita dixerim, planus & altus: in quo & agnus ambulet, & elephas natet. In epistante libros moral. cap. 4.

IDEM IN MORALIBVS,

Lib. 20. cap. 1.

OMNEM scientiam atque doctrinam sacra scriptura ipso etiam locutionis suæ more transcendit: ut taceam quòd vera prædicat, quòd ad cœlestem patriam vocat, quòd à terrenis desiderijs cor legentis reuocat, quòd dictis obscurioribus exercet fortes, & paruulis humili sermone blanditur.

DE QUARTA CAUSA,

alia Augustini sententia, qua præmissa concluduntur omnia.

MODVS autem ipse dicendi, quo scriptura sancta conuenit, quamuis omnibus accessibilis, paucis tamen penetrabilis. Nam quæ aperte continet, quasi amicus familiaris sine furo ad eor loquitur indoctorum atque doctorum: Ea verò quæ in mysterijs occultat, nec ipsa eloquio erigit superbo: quò non audeat accedere mens tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad diuitem: sed inuitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascit, sed etiam secreta exerceat veritate, hoc in promptis, quod in reconditis habens. Sed ne aperta fastidirentur, eadem rursus operata desiderantur: desiderata, quodam modò renouantur: renouata, suauiter intimantur. His salubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia.

Augustinus in Epistola 3. ad Volusianum.

VT HOMINVM ACCIDAT VITIO,
quod obscura interdum sacra sit scriptura.

Tabula 58.

OMNI quidem vitiū genere. Nam si cor, quo creditur ad iustitiam, ipsum vel vitiis diffuat, vel secularibus curis nubilum, vel carnis implicatum fuerit sordibus, quid (quæso) mirum est, si quæ sunt spiritus non intelligat homo carnalis? Cassian. lib. 5. De institut. cœnobior. cap. 34. Pulchritudo enim diuinæ veritatis, vt in præfatione thesauri sui pulchrè dixit beatus Cyrillus, sic latet, vt solis integro animo & syncrè inquirentibus pateat.

EX PARTE LEGENTIVM sanctas scripturas, duobus modis accidit obscuritas: —

IMPRIMIS verò fastu & vana propriæ prudentiæ persuasione. Inter omnia enim vitia, quibus animus humanus plerumque obfuscari, & à vero abstrahi solet, non est ferè vllum, quod in Theologiæ studio æquè sit graue, aut perniciosum, quàm turpissima illa elatio animi & superbia, non Deo tantum inimica, sed hominibus etiam odiosa. Nihil enim prorsus habet spiritus diuinus cum ea, quæ inflat, sapientiæ commune. Nec vnquam se Christus hominibus patefecit elatis, nisi vel ad terrorem, vel ad confusionem: humilibus autem ad gratiam & consolationem persæpe. Deus nanque superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Atque hinc sanè illud est, quòd Saluator noster ipse Patri suo cœlesti tanto triumpho tantas aliquando egit gratias, quòd diuini verbi sui mysteria à seculi huius abscondisset sapientibus, & ea suis tam benigne reuelasset paruulis. Matthæi. 11.

EPILOGVS.

De obscuritate scripturarum, ex Gregorio.

Nec igitur clausa est, vt paucisci debeat: nec sic patet, vt vilescat: Sed vsu fastidium tollit, vt tanto plus diligatur, quanto amplius meditatur. Gregorius in Moralib. lib. 20. cap. 1.

DE OCTAVA QVAESTIONE, AN ITA

difficilis sacrae scripturae sit cognitio, ut à paucis possit
assequi. Tabula 59.

NON MINVS NE-
cessaria est huius quàm prio-
ris quæstionis discussio. Nā
et si clausa non est sacra scri-
ptura, si tamen ita difficilis
eius sit cognitio, ut à paucis
possit assequi, idē pænē erit
ac si omnino esset clausa.
Varie autem sunt hac de re
sententiae

NONnulli enim ea, de qua diximus, obscuritate deterriti, de sa-
crarum literarum difficultate prius conqueri, ac sepe etiam animum de-
spondere incipiunt, quàm ullum fecerint periculum.

Alii contra tam facilem sibi somniant sacrae scripturae cognitio-
nem, ut pristina eius explicandæ perdiscendæq, ratione penitus explo-
sa, ut quadam temeraria, & illotis (quod aiunt) manibus, in hæc sacra pro-
rumpentes, liberam omnibus uelint esse interpretationem eorum, quæ
hic diuinitus sunt tradita, ac circulatorum more alios, quod ignorant
ipsi, docere prius, quàm discere, præsumant.

QUERELA D. HIERONYMI CONTRA

eos, qui vano facilitatis prætextu, nimium sacris
abutuntur literis.

AGRICOLAS, inquit, cæmentarii, fabri metallorum, lignorum cæsores, lanarii quoque & fullo-
nes, & ceteri qui uariam suppellectilem, & uilia opuscula fabricantur, absque Doctore, esse non pos-
sunt quod cupiunt. Quod Medicorum est, promittunt Medici: tractant fabrilis fabri. Sola scriptura-
rum ars est, quam sibi passim omnes uendicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista
verbosus, hanc uniuersi præsumunt, lacerant, docent, antequàm discant. Alii adducto supercilio,
grandia uerba trutinantes, inter mulierculas de sacris literis philosophantur. Alii discunt, prohi pudor,
a feminis, quod viros doceant. Et ne parum hoc sit, quadam facilitate uerborum, immò audacia,
edisserunt alius, quod ipsi non intelligunt. Taceo de mei similibus, qui si fortè ad scripturas sanctas
post seculares literas venerint, & sermone composito aurem populi mulserint, quidquid di-

xerint, hoc legem Dei putant: nec scire dignantur, quid propheta, quid Apostoli
senferint. Sed ad sensum suum incongruis aptant testimonia. Quali

grande sit, & non uiciosissimum docendi genus, deprauare sen-
tentias, & ad uoluntatem suam scripturam trahere

re repugnantiem. Hieron. in Prolo-

go Biblicæ, cap. 6. ad
Paulinam.

QVAE VERA SIT HAC DE RE THEOLOGORVM
sententia. Tabula 60.

MEDIA AUTEM INTER
ista duo veluti extrema sententia, D.
est Augustini, in Epistola ad Volusia.
Vbi literas sacras

NON quidem vsque adeo difficiles esse, quin ex iis studio &
diligentia tantum quisq; possit assequi, quantum ei ad salutem
vile sit atq; necessarium:

ITA tamen esse, vt re uera sunt, sublimes censuit, quod ho-
mini etiam solerti, ad eas probè perdisceudas, uix integram æta-
tem sufficere exultant.

VERBA IPSIVS AVGVSTINI, EX QVIBVS
distinctio ista desumpta est.

TANTA est, inquit, profunditas Christianarum literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas so-
las ab incunje pueritia usq; ad decrepitam senectutem, in maximo orio, summo studio, meliore ingenio
conaretur addiscere: non quòd ad ea quæ necessaria sunt saluti, tanta in eis perentur diffœditate: sed
quòd cum quis ibi fidem teneret, sine qua piè recteq; non creditur, tam multa, tamq; multiplicibus my-
stheriorum umbraculis opaca, intelligenda proficiscens, ibi restant: tantaq; non solum in uerbis, quibus
ista dicta sunt, sed etiam in rebus quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiz, ut annosissimis, acu-
tissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem scriptura quodam loco habet:
CVM CONSUMMAVERIT HOMO, TUNC INCIPIT, Eccl. 1. 8.

QVIBVS REBVS SACRAE SCRIPTURAE
cognitio, non facilis tantum, sed plana etiam fieri queat
& iucunda. Tabula 61.

FACILIS FIT
sacrae scripturae co-
gnitio tribus fere
modis

IVSTA & idonea interpretatione

Rerum
&
Verborum.

STVDIO atque diligentia, quæ
consistit in

Lectione,
Meditatione,
Oratione,
Exercitatione,

ORDINE doctrinæ, seu uia docendi discendiq; ratione quadam atque
Methodo.

DE INTERPRETATIONE SCRIPTVRARVM.

TABVLA. 62.

QVAE DE INTERPRETATIONE scripturae sanctae quaeri plerumque solent, referri possunt serè omnia ad hæc potissimum capita quinque

- An sit licita.
- Ex quibus causis fuerit introducta.
- Quotuplex sit eius ratio, atque differentia.
- Quis harum differentiarum vsus.
- Ad quos interpretandæ scripturae sanctæ ius pertineat & authoritas.
- Ecquis in sacris scripturis rectè interpretandis seruandus sit mos.

AN SIT LICITA SCRIPTVRAE INTERPRETATIO:

TABVLA 63.

LICITA EST: QVIA scriptum legimus

- Isaie 57. Viam facite, præbete iter, declinate de semita, & auferite offendicula de via populi mei.
- Ecclesiastici 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.
- Lucæ 3. Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.
- Ephes. 4. Ob id enim Dominus, præter Apostolos, Prophetas & Euangelistas, quosdam dedit etiam Doctores, ut hi sacros illorum libros interpretarentur.
- 1. Cor. 12. Alij per spiritum datur prophetia, alij interpretatio sermonum.
- 1. Cor. 14. Propheta duo, aut tres dicant, & ceteri diiudicent, &c. Interpretationem habet omnia ad ædificationem fiant.

EX QVIBVS CAVSIS ORTA SIT SCRIPTVRAS

interpretandi necessitas. TABVLA 64.

Multiplīcē scripturæ sensum: Nam vt D. Paulus in 1. ad Hebræ. testatur cap. Multisariā multisq̃ue modis locutus est Dēvs:

Patribus olim in Prophetis, Nobis in nouissimis diebus in filio.

Per

Parabolas, Figuras, Aenigmata, Tropos.

Quibus plena est sacra scriptura. Epiphani. contra Orig. hær. 64.

NON TAN-
tū licita, sed
etiam neces-
saria est scri-
pturarum in-
terpretatio,
tum propter

Hæreses vitandas: quam
causam introducendę in-
terpretationis, præcipuam
fuisse testantur antiquissi-
mi authores.

Augustinus in tractatu super Ioannem 18. Neque enim inquit, natę sunt hæreses, & quędam dogmata peruersitatis illaqueant animas, & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturę bonę intelliguntur non benę: & quod in eis non benę intelligitur, etiam temerę, & audacitę affectitur.

Vincentius Lirinensis aduersus hæreses in princip. vbi tali vtitur præoccupatione: Sed forsitan, inquit, requirat aliquis: Cū sit perfectus scripturarum Canon, sibiq̃ ad omnia satis superq̃ sufficiat, quid opus est, vt ei ecclesiasticę intelligentię iungatur authoritas? Quia videlicet scripturam sacram propria sui altitudine non vno eodemq̃ sensu vniuersi accipiunt: sed eiusdem eloquia alitęr atque alitęr alius atque alius interpretatur, vt penę quot homines sunt, tot illinc sententię erui possę videantur. Alitęr nanque illam Nonatianus, alitęr Sabelius, alitęr Donatus exponit: alitęr Arius, Eunomius, Macedonius: alitęr Photinus, Apollinaris, Priscillianus: alitęr Iovinianus, Pelagius, Celsus: alitęr postremō Nestorius: Atque idcirco multum necesse est propter tantos tam varijs erroris anfractus, vt propheticę, & apostolicę interpretationis lines, secundum ecclesiastici, & catholici sensus normam dirigatur. Ibidem.

QVOTVPLEX SIT SCRIPTVRÆ

sensus. TABULA 65.

DVPLEX EST Scripturarum si- gnificatio	Vna ver- borum	Propria, quando sic accipiuntur verba, vt sonant veluti si di- ctio fermentum accipiat pro temperamento, quo miscetur pa- nis, vt eo fiat sapidior.
		Translata, quando in alium transferuntur sensum, vt cum vox eadem, scilicet fermentum, accipitur pro doctrina, aut sana, Matth. 13. aut falsa, vt Matth. 16. Cauete à fermento pharisæo- rum, &c.
	Altera rerum.	Habet enim hoc Sacra scriptura præ cæteris humanæ philo- sophiæ scriptis peculiare, qd non, vt in alijs disciplinis, verba tantum suas ha- beant tam proprias, quàm figuratas significationes, sed ipse etiam res, per vo- ces iudicatur, adhuc aliud, & maius quidpiam significat. Vt in eo quod Salua- tor noster de sua dixit persona Ioh. 15. Ego sum vitis vera, & Pater meus agri- cola est, vos palmites &c. Vbi dictiones, vitis, agricola, palmites : Personam Christi, Dei Patris, & Apostolorum, atq; adeo fidelis cuiusvis statum significat.

DE VARIIS INTERPRETATIONVM

speciebus. TABULA 66.

INTERPRETA- tionis species ponunt alij	Tres, vt	Duas, iuxta communem interpretationis Diuisionem.
		D. Hieron. ad Hedibiam quæst. 12.
		S. Hugo Victorian lib. 3. de claustro anime cap. 8. Quatuor, vt D. August. duobus in locis.

DE PRIMA INTERPRETATIONIS

diuisione. TABULA 67.

VT SCRI- pturæ sensus al- ius verborum est, & alius rerum, ita etiam inter- pretatio eiusdē alia	Mystica rerum, hoc est, spiritualis, qua sin- gularum non tantum vorum, sed rerum et- iam signatarum, in- quiruntur significatio- nes : & est triplex	Historica est verborum, qua primariæ vocum inuoluntariæ significationes, & ob id communiter literalis dicitur, seu Grammatica, vt exempli gratia, vox illa Hierusalem. iuxta grammaticam interpretationem, ciuitatem significat, olim in Iudæa Metropolitana.
		Allegorica, cum facta, vel sententiæ alijs rebus simi- litudinem habentibus accommodantur : & sic Hierusa- lem Ecclesiam magnificat militantem vt in Apocalyp. cap. 17. Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem.
		Tropologica, siue moralis, quando ex verbis colli- guntur actiones, seu officia hominis Christiani, quid vnumquemque agere debeat. Qua ratione Hierusalem ponitur pro anima fidei. Vnde Esa. 52. dicitur : Conser- ge &c. induere vestimentis gloriæ tuæ Hierusalem. Anagogica, qua præter verborum significationem elicitur aliquid, quod ad celestem pertinet conuer- sationem, & hoc pacto Hierusalem accipitur pro Ecce- lesia triumphante, vt Gala. 4. Illa quæ sursum est Hierusa- lem, libera est, quæ est mater nostra. Lyra prol. 1. in bibl.

DE SECUNDA INTERPRETATIONIS

Diuisione. TABLA 68.

SECUN-
do modo
interpreta-
tio diuidi-
tur secun-
dum

D. Hieronymum
ad Hedibii, in
hæc verba: Tri-
plex in corde no-
stro descriptio,
& regula scriptu-
rarum est

Prima, vt intelligamus eas iuxta historiam in qua eorum que
scripta sunt, ordo seruetur.

Secunda, iuxta tropologiam, in qua de litera ad maiora con-
surgimus, & quicquid in priori paulò carnaliter factum est, iux-
ta moralem interpretamur locum, & ad animæ nostræ emolû-
mentum conuertimus.

Tertia, iuxta intelligentiam Spiritualem, in qua Spirituali
theoria, ad sublimiora transimus, terrena dimittimus, de futuro-
rum beatitudine, & celestibus disputamus, vt præsentis vitæ me-
ditatio, umbra futuræ sit beatitudinis.

S. Hugonem De S. Victore in d. lib. 3. De claustro
animæ, vbi ait, In refectorio Sacræ scripturæ tres
sunt mensæ;

Historialis,

Mistica,

Moralis,

QVIBVS REBVS HÆ TRES INTER SE
conueniant, aut discrepent mensæ. TABLA. 69.

Conueniant se- po. Nam vt super Psal. dicit Cassio- dor. Quidquid in tota scriptura vel	Docetur,	Veritas, est Bonitas, Felicitas.	Veritas Nâm Deus est	Veritas Bonitas Felicitas	Fallacia. Malitia. Miseria.
	Præcipitur,				
	Promittit,				

MEN-
sæ prædi-
cte siue
interpre-
tationes
scriptu-
rarum,
partim

DIFFE-
runt, secû-
dum eandem
Hugonem in
d. li. de
claustro
animæ,
quatuor
modis.

Primo Mensæ	Prima	Competit	Simplicibus Doctoribus Vtriusque.
	Secunda		
	Tertia		
	Secundo in mensa	Prima	Cibus est
Secunda			
Tertia			
Tertio mensa	Prima	Continet saporem	Exemplorum- Mysteriorum. Morum.
	Secunda		
	Tertia		
Quarto mensa	Prima	Pascit	Miraculis. Figuris. Verbis.
	Secunda		
	Tertia		

DE TER-

DE TERTIA INTERPRETATIONIS
partitione. Tabula 70.

PRIMA est secundum historiam, cum uidelicet docetur, quid scriptum aut quid gestum sit, quid enim gestum, sed tantummodo scriptum, quasi gestum sit: Veluti cum Christus Matth. 12. citat ex 1. Samuel. 28. quod Dauid comederit panes propositionis.

SECUNDA est, secundum *historiam*, cum ostenditur, quae de causa aliquid dictum, uel factum sit. Exemplum Matth. 19. Christus prohibens repudium uxoris, nisi interueniente fornicatione, prudenter etiam exponit causam, ob quam libellus repudii Iudaeis antea concessus fuerat: Moyses, inquit, permisit cum uobis propter duritiam cordis uestri.

TERTIAM uocat secundum *historiam*, qua utriusque testamenti congruentia ostenditur.

QUARTAM secundum Allegoriam, cum docetur non ad litteram accipienda esse, quae scripta sunt, sed figurate intelligenda: Quomodo 1. Cor. 10. Apostolus historiam Exodi notat Allegoriam fuisse populi Christiani, & patribus omnia contigisse in figuris.

HISTORIAM, cum siue diuinitus, siue humanitus res gesta commemoratur.

ALLEGORIAM, cum figurate dicta intelliguntur.

ANAGOGIAM, cum ueteris & noui Testamentorum congruentia ostenditur.

historiam, cum dictorum factorumque redduntur causae.

AD LONGUM in libro de uilitate credendi, ca. 3.

QUADRVPLI-
cem S. scripturae in-
terpretatione, q. 1. ponit
Augustinus, duo-
bus in locis.

BREVIUS
in lib. De
Genesi ad
litteram, im-
perfect. c. 2.
secundum

APPENDIX.

HABET omnia in Sacrarum scripturarum lectione in primis annotari & obseruari debere, diligenter is idem monet Augustinus in lib. De uera religione. cap. 50. in haec uerba: Distingamus, inquit, quam fidem debeamus historiz, quam fidem debeamus intelligentiz, quid mandemus memoriz, uel um esse nescientes, sed credentes tamen. Et ubi sit uerum, quod non uenit & transit, sed semper eodem modo manet. Quis sit modus interpretandae Allegoriz, quae per Sapientiam dicta creditur in Spiritu sancto: utrum à inuisibilibus antiquioribus ad uisibilia recentiora eam perducere sufficiat, An usque ad animarum affectiones atque naturam, an usque ad incommutabilem aeternitatem: An aliae significant gesta uisibilia; aliae motus animarum, aliae legem aeternitatis: an aliqua inueniantur, in quibus haec omnia inuestiganda sint. Et quae sit stabilis fides, siue historica & temporalis, siue spiritalis & aeterna, ad quam omnis interpretatio auctoritatis dirigenda sit. Et quid profit ad intelligenda & obtinenda aeterna; ubi finis est omnium bonarum actionum, fides rerum temporalium. Et quid interit inter Allegoriam historiz, allegoriam facti, & allegoriam Sermonis, & allegoriam Sacramenti. Et quomodo ipsa locutio diuinarum scripturarum, secundum cuiusque linguae proprietatem accipienda sit. Habet enim omnis lingua sua quaedam propria genera locutionum, quae cum in aliam linguam transferuntur, absurda uidentur.

QVAE CVIVSQUE SPECIEI SINT
propria. Tabula 71.

QVAE PROPRIA differentiæ cuiusq; sit natura, huiusmodi consi- derari potest: —	PRIMO	HISTORIA ALLEGORIA TROPOLOGICA ANAGOGICA	Docet	Quid gestum sit. Quid credas. Quid agas. Quò tendas.
	SECUNDO interpretatio	HISTORICA ALLEGORICA TROPOLOGICA ANAGOGICA	Pertinet ad	Cognitionem. Fidem. Spem. Charitatem.

QVIS PROPRIVS ISTARVM DIFFERENTIARVM
sit vsus. Tabula 72.

VERVS PRÆDI-
carum specierum, in quas
omnis interpretandi ratio di-
stributa est, vsus, consistit in
eo, vt meminerimus non om-
nibus omnē, sed aliis aliam
conuenire interpretandi for-
mam, vt colligitur ex senten-
tia trium Doctorum, —

EPIPHANII contra Apostolicos, vbi sic ait: Omnia verba non
allegoria opus habent, sed prout se habent, accipienda sunt: Speculatio-
ne autem indigent & sensu ad cognoscendam vniuscuiusq; propositi ar-
gumenti vim & facultatem.

D. THOMAS, in 7. Quodlib.
qui quatuor cum explicari di-
cit modis, alias —

Vno,	Qui in sequenti continen- tur tabula.
Duobus,	
Tribus,	
Quatuor:	

AVGVSTINI
asserentis —

Nec illis consentiendum esse, qui solum histo-
riam recipiunt sine allegorica significatione.

Nec illis, qui solas figuras defendunt, repu-
diata historica veritate. lib. 15. De Ciuitate Dei,
cap. 27.

SED tripartita reperiri
prophetarum eloquia, quo-
rum spectent aliqua ad Hie-
rusalem —

Terrenam,
Cœlestem,
Vtrinq; lib. 17. De Ci- uitate Dei, cap. 3.

QVAE CUIQUE MAXIME CONVENIAT
interpretatio. Tabula 73.

RES GE- stas	VETERIS testamenti,	Et hæc ad- mittūt om- nes inter- pretationis species, sci- licet	Historicam, quo ad nudam facti se- riem. Allegoricam, referendo ea ad cor- pus mysticum. Tropologicam, si illa ad actus no- stros referamus, quæ secundum Christum debent regulari. Anagogicam, inquantum in ipso Christo est nobis iter gloriæ de- monstratum.
	CHRISTI in nouo te- stamento.		
ID TAM EX rerum quàm verbo- rum interpretandorū qualitate æstimari de- bet: Nam quæ sacris mandatur literis, om- nia pertinent vel ad	ECCLESIAM militantem, quæ tribus possunt explicari modis, Per interpretationem scilicet	Historicam,	Sensus literalis siue hi- storicus conuenit om- nibus.
		Ethicā seu tro- pologicam,	
	TRIUMPHANTEM Eccle- siam, quæ duplicem tantum ha- bent sensum,	Anagogicam.	Et sic
		Historicum & Anagogicum.	
			Mysticus verò, paucis tantum scripturæ lo- cus.

PRÆCEPTA Charitatis & consilia Euangelica, quæ vnicui tantum in-
terpretandi forma, literalis videlicet siue historica, contenta esse & possunt &
debent. Alioquin enim si singula singulis modis explicare quis conetur, veri us
se intricasse, quàm explicasse deprehendet. De his omnibus & vero allego-
riarum vsu, vide tractatum pulcherrimum doctissimi viri D. Laurentii à Villai-
centio, De formandis Sacris Concionibus, lib. 3. ca. 1. & de ratione studii Theo-
logici lib. 2. cap. 20.

60 Partitionū theologicarum

AD QVOS SACRAS INTERPRETANDI
litteras Ius pertineat atque potestas. Tabula 74.

		<p>SAPIENTIS Eccl.8. Non te prætereat narratio seniorum ipsi enim didicerunt à Patribus suis, quoniam ab ipsis discēs intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.</p> <p>D. AVGVST. lib.1. De moribus Ecclesiæ Catholicæ, ca.1. Quis enim mediocriter sanus, inquit, non faciliè intelligat, scripturarum expositionem ab his petenda esse, qui earum Doctores se esse profitentur: fieriq; posse, immò id semper accidere, ut multa indoctis videantur absurda, quæ cum à Doctoribus exponuntur, eo laudanda videantur elatius, quo abiectius aspernanda videbantur: & eo accipiantur aperta dulcius, quo clausa difficilius aperiebantur?</p>
	<p>DOCTORES Ecclesiæ Catholicæ, constat</p>	<p>PRIMUM, Quia nulla patet uia cōiungendi hæreticū, si cuiq; liceat sacrā scripturā pro suo arbitrio interpretari.</p> <p>DEINDE, antiquos sapientes fuisse nemo negat: Ecclesiæ fuisse magistros, certò constat: à Deo fuisse Ecclesiæ datos, Christi erga Ecclesiam providentia manifestat: datos esse, ut Apostolorum, Prophetarum, Euangelistarumq; oracula exponerent, Paulus innuit Ephē.4. Ab uno Pastore tam multos, atq; diuersis & locis & temporibus fuisse destinatos, sententiæ unitas & concordia monstrat. Canus lib.7. de locis Theolog. cap.3.</p>
<p>HOC IVS pertinere ad</p>	<p>RATIO</p>	<p>IAM, ut rectè is inferat ibidē, si sancti omnes, dum illas interpretarentur, errarunt: Deo auctore errat Ecclesia, cūm Doctores sibi à Christo datos sequeretur, & in factorum Codicum intelligentia, eorum ueligiis insisteret.</p> <p>TESTIMONIO Christi, quo ipse nobis Doctorum sententiis inter se discrepantibus, (quod Alphonsus de Castro lib.1. aduersus hæz. ca.4. etiam sanctis posse contingere affirmat) atque in omnibus ad eòs moris De scriptura sancta controuersiis, ad Ecclesiæ iudicium recurrendum esse, tam sedulò monet atq; præcipit.</p> <p>RATIONE euidentissima: qua enim lege credimus Ecclesiæ dicenti, hanc uel illam scripturam esse diuinam: eadem lege nos credere conuenit, eidem dicenti, hunc aut illum esse sensum sacræ scripturæ uerum. Vide Augustinū contra Epistolā Manichæi, quam Fundamenti uocat, ca.5.</p>
	<p>ECCLESIAM ipsam Catholicam, probatur—</p>	<p>AUTHORITATE Patrū, quorum hic duos tantum testes, ut omni exceptione maiores, ita etiam ualidissimos adduxisse sufficiat, Videlicet—</p> <p>ORIGENEM in Proem. lib.1. Per Archon: Illa sola credenda est ueritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat.</p> <p>AD Emeritum contra Doctos. Epist.164. Hoc, inquit, obseruandum est, quod obseruat Ecclesia Dei.</p> <p>Augu- stinum Epistola 59. ad quæst. Paulin. In scripturis sanctis interpretandis, etsi multa dici possint, quæ improbāda nō sunt, tamen in his eligendum, quod omnis uel penè omnis frequentat Ecclē. quæst.5.</p>

QVIS OPTIMVS SIT SACRAS SCRIP

pturas interpretandi modus.

Tabula 75.

<p>T Y C O - nius quidā, qui scripsit olim cōtra donatistas, integrū fe- cit lib. quē uocauit Re- gularum, & in 7. diuisit regulas —</p>	PRIMAM	Domino nostro Iesu Chro & eius corpore	<p>Glossam in Pro- logo Biblic. Paginā in sua Isagoge ad S. li- teras. 25. 26. Ioan. Driedo- nem de Scriptu- ra Ecclesiastic. lib. 3. cap. 3. Augustin. lib. 3. De Doctrina Christiana cap. 30. Vbi eas nec quidē inuētes, non tamen per omnia satis cere putat.</p>
	SECYNDAM	Corpore domini bi- partito.	
	TERTIAM	Promissis & lege.	
	QVARTAM	De Specie & genere.	
	QVINTAM	Temporibus.	
	SEXTAM	Recapitulatione.	
	SEPTIMAM	Diabolo & eius cor- pore.	

SACRAS

Scripturas
rectē inter-
pretādi re-
gulas tra-
diderūt —

AUGUSTINVS in
lib. 2. de doctrina Chri-
stiana cap. 7. ponit 7.
gradus, quibus ad uerā
quīsq; sapientiam per-
uenire queat: Quorum

PRIMVS est, timore Dei conuerti ad cognoscendam eius
voluntatem;

SECYNDVS, miscere pietate, neque contradicere diuinę
scripturę;

TERTIVS, diligere deum propter deum, & proximū propter
deum: & illum quidem ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota
mente diligere, proximum uerō sicut seipsum;

QVARTVS, per foris diuinę elurire & suture iustitię.

QVINTVS, consilio misericordię animā purgare tumultuatem.

SEXTVS, diligere inimicos: quare ipse purgant oculus, quo
peccāta uideri potest.

SEPTIMVS, ipsa est sapientia, ad quam cum pertigerit ho-
mo, pacatus ē tranquillūq; perficitur.

EXTANT præterea cū in ipso Biblicę Corpore, tum in antiquorum Patrum monumē-
tis, De uera Sacras Scripturas interpretādi ratione varia hinc inde præcepta, quę stu-
diosius quīque facili animaduertere & colligere poterit.

EX recentioribus quoq; non multo ante vir-
dum uideret doctissimus, & non absq; sum-
ma honoris præfatione nominandus, Pater Reuerendus D. Ioannes Hoffmeisterus, post
Franciscum Ruizium Vallisoletanum, vnum in libellum complures collegit sacras scri-
pturas interpretandi uelut Canones: ex quibus exempli tantum gratia, has generales &
per breues ascripimus Regulas, ex quibus quidem, quāuis uisus cuiusmodi regularum, ad sa-
cras scripturas rectē intelligendas & uilis sit & necessarius, facili quāuis intelligit.

62 Partitionū theologicarum.

REGVLA PRIMA.

SCRIPTURA diuina nihil temere uel fortuito loquitur, sed & syllaba & apiculus unicus recoditum habet thesaurum. Chrysost. hom. 10. in Genesim.

REGVLA II.

HVIVS thesauri mysteria non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Hieron. in Epistola aduersus Iacoberian. circa finem.

REGVLA III.

NEQVE opus habet diuina scriptura, ut intelligatur humana sapientia, sed reuelatione Spiritus. Chrysost. in hom. 21. in Genesim.

REGVLA IIII.

VERBA eius sic proculdubio sunt intelligenda, quomodo ea sancti intellexerunt. Augustin. De verb. Domini. Sermo. 18.

REGVLA V.

Hinc nobis non nisi ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia etiam de rebus, quæ hic signifi-
ficantur, impiam gignat opinionem. August. de Ciuitate Dei lib. 10. cap. 23.

REGVLA VI.

TERMINI enim nobis sunt positi, & fundamenta & ædificatio fidei, & Apostolorum traditiones, & scripturæ sanctæ, & successiones doctrinæ, & undique veritas Dei manita est. Epiphanius contra Melchisedechianos. Hæresi. 55.

REGVLA VII.

QUISQVE autem uoluerit transgredi terminos sanctæ Dei Ecclesiæ, & spem traditionis Prophetarum & Apostolicæ fidei ac doctrinæ, ab vno argumento exigitur & breuis sermo, vel exiguo temporis momento in Sapientie transgressione constituitur, eo de cæterò ad multa uaniloquia & periculosa opiniones, & ad inconuenientes ac peregrinas quæstiones, & nunquàm finientis gentilogias, iuxta Apostoli dicta, ratiocinatio conuerteretur. Epiphanius contra Diuercitas hæresi. 77.

REGVLA VIII.

SANCTI enim scripturæ non temerarios & superbos accusabiles, sed diligentes & pios desiderant lectores. Augustinus contra Adimantum cap. 5.

REGVLA IX.

LICET uero pauca sint Domini uerba, magna tamen, & non numero, sed pondere sunt æstimanda, nec ideo continentur, quia pauca, sed ideo quærenda, quia magna. Augustinus Tract. 37. in Euangelium Ioannis.

REGVLA X.

IN ipsa porro lectione Dei non tantum uerba, sed diuina etiam facta considerari debent.

REGVLA XI.

DOMINI enim nostri Iesu Christi facta, non sunt tantummodo facta, sed signa. Si ergo sunt signa, præter id quod uerba sunt, aliquid prædicto significunt. Augustinus Tract. 49. in Euangelium Ioannis.

REGVLA XII.

AD dicta quod attinet: Quæcumq; Deus in diuina scriptura dicit, ea credere oportet quod sunt: quomodo uero sunt, ipsi soli cogniunt. Epiphanius contra Audaces hæresi. 70.

REGVLA XIII.

IN uerisque hoc est, in ipsi Christi & discipulorum facta, diuina quædam sunt mysteria, quæ nec uerbis exprimerentur, nec mente concipere possumus. Superius enim diuina res & uerba & ingenium nostrum. Vnde fit, ut multa, non ut dicuntur, sed ut rebus conuenit, intelligantur. Cyrillus in Euangelium Ioannis lib. 1. cap. 4.

REGVLA XIII.

SUNT etiam aliqua, quæ Deus occultata esse uoluit, & ea non sunt scrutanda. Quæ autem manifesta sècunt, non sunt neganda, ne & in illis illicitè curiosi, & in his danabileriter inueniantur ingrati. Ambrosius De uocatione Gentium lib. 1. cap. 7.

REGVLA XV.

ATQVE sic quæ humanam excedunt rationem, fide tantum indigent. Ioannes Chrysostomus in 1. Cor. 13. homilia 4.

REGVLA XVI.

VERVMQVE autem Sacra scriptura spiritum per diuinos libros, motus in Deo amittit, seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebras, nares, os, habus, &c. Hæc & ista his similia, non carnaliter iuxta historiam, à rectè intelligentibus sentienda sunt: ut à Iudeis, & à peruersis hæreticis carnaliter sapientibus, qui Deum corporeum atque locale opinantur: sed spiritualiter omnia de ea intelligenda & confidenda sunt. Augustinus De essentia diuinitatis, non longe ab initio.

REGVLA

REGVLA XVII.

TVM itaque, qui uult intellectum eorum, quæ in scripturis Prophetis scripta sunt, capere, diligenter oportet attendere uel de scientum personas, uel ad quos, uel de quibus sermo sit personis. Origenes in cap. Rom. 2.

REGVLA XVIII.

EX causis item dictorum assumenda est intelligentia dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Hilar. lib. 4. De Trinitate.

REGVLA XIX.

POST hæc cauendum est, ne figuratam locutionem, id est translata, quasi propriam sequamur, aut propriam quasi figuratam accipiamus. August. lib. 3. De doctrina Christiana cap. 5. & 10.

REGVLA XX.

QUODQVID in sermone diuino neque ad morum honestatem, id est, ad diligendum Deum & proximum, neque ad fidei ueritatem, id est, agnoscendum Deum & proximum propriè referri potest, figuratum esse cognoscas. Augustinus ibidem cap. 10.

REGVLA XXI.

SI quæ porro sunt dubia, per ea quæ certa sunt, interpretari debent. Lyras. in Indic. 1. In verbo, Igitur non ego pecco.

REGVLA XXII.

FACILIVS namq; in scripturis quod queritur, agnoscitur, si ex pluribus locis, quæ de eadem re scripta sunt, proferantur. Origenes in Numer. Homil. 19.

REGVLA XXIII.

VNDI rectè monet Augustinus, inherendum esse his quæ in scripturis sunt apertissima, ut ex his reuelentur obscura, aut si mens nondum est idonea, quæ possit ea uel demonstrata cernere, uel abstracta inuestigare, sine ulla hæsitacione credantur. Augustinus de peccator. m. crit. lib. 3. ca. p. 4.

REGVLA XXIII.

SIC etiam secundum ea quæ scripta sunt, tractare debemus & ea quæ non scripta sunt. Origenes in Matthæi cap. 23. tractatu 23.

REGVLA XXV.

NAM & Apostoli etsi omnia intelligerent, pauca tamen exposuerunt, ut ad easdem regulas, cætera posteris intelligenda relinquerent. August. contra Adianum cap. 12.

REGVLA XXVI.

QVA in re nos quidem non uerborum seriem, sed sermum pondus examinare debemus. Ambros. lib. 8. in Luc. cap. 18.

REGVLA XXVII.

QUOTIES ergo scripturæ diuinæ utendum fuerit testimoniis, sensum magis ex ea capiemus, quam uerba. Quod in euangelis frequenter factum inuenitur. Origenes Rom. 3.

REGVLA XXVIII.

QUANDO enim de re constat, non opus est cernere de nomine. Augustinus De origine animæ. Ad Hieronymum epist. 28.

REGVLA XXIX.

AD utrunque, hoc est, tam ad rerum, quam uerborum cognitionem pertinet, quando locum scripturæ aliquem rectè intelligere uolumus; tria diligenter cõsideranda sunt: Tempus, quando scriptum sit, quod scriptum est: Persona, quæ dicat, uel per quam, aut de qua dicitur: Et res, propter quam aut de qua scribitur. Sic enim absque errore sensum poterimus inuestigare. Cyrillus in Thesaur. lib. 8. cap. 2. & libro 9. cap. 4.

APPENDIX DE XXXV REGVLIS

QUIBUS diligenter perperis, proxima cura hæc erit, ut in tanta multitudinè uerorum intellectum, qui de paucis uerbis eruuntur, & similitate Catholicæ fidei muniantur, id potissimum deligamus, quod certum apparuerit cum sensisse, quem legimus. Si autem hoc luer, id certe, quod circũstantia scripturæ non impedit, & cum sana fide concordat. Si autem & scripturæ circũstantia pertrahatur & discuti non potest, saltem id solum, quod fides sana præscribit. Aliud est enim, quod potissimum scriptor senserit, non dinoscere aliud autem, a pietatis regula cernere: Si utrumq; uideatur, perfectè se habet fructus legentis: si uerò utrunque mitari non potest, etiam si uoluntas scriptoris incerta sit, sanæ fidei cõgruum non inutile est tenuisse sententiam. August. de Genesi ad literam, lib. 1. cap. 1.

REGVLA XXX.

AT uerò si ultra hanc diligentiam adhuc occurrerit aliquid, quod absurdum uideatur, non licet tamen dicere, Author huius libri non tenuisse ueritatem: Sed, aut Codex mendosus est, aut interpret extraneus, aut tu non intelligis &c. August. contra Faustum lib. 1. cap. 5. & 6.

64 Partitionum theologicarum

REGVLA XXXII.

PRAETEREA pius lector id etiam vel imprimis aduertere & pendere debet, ueram Sacrae scripturae elucidationem consistere non tantum in propria ipsius expositione, sed etiam in sancta operatione. Closs. in praem. Bibliæ.

REGVLA XXXIII.

HINC diuinæ scripturae non solum præcepta Dei continent, sed etiam uitam moresq; iustorum, ut si forte occultum est, quemadmodum accipiendum sit quod præcipitur, in factis iustorum intelligatur. August. De mendacio ad Consentium cap. 15.

REGVLA XXXIIII.

PORRO etsi multa uerba sint in Scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisque sponte præsumpsit, non tamen id fieri oportet: non enim sensum quem extrinsecus aculeretis, alienum & extraneum debetis querere, aut quoquomodo ipsi ex scripturarum auctoritate confirmare, sed ex ipsis scripturis sensum capere ueritatis. Clemens epistola 5. de communium uita.

REGVLA XXXV.

OPTIMVS enim lector est, qui dictorum intelligentiam expectet ex dictis potius, quam imponat: & retulerit magis, quam attulerit, neq; cogat id uideri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpsit intelligendum. Hieronymus de Trinitate lib. 1.

REGVLA XXXVI.

AD hæc pius lector etiam obseruare debet, in S. scilicet scripturis interpretandis, etsi multa dici possint, quæ improbanda non sint, tamen in his eligendum, quod omnis uel penè omnis frequentat Ecclesia. Augustinus in Epistola 59.

REGVLA XXXVII.

SI autem semel aut bis lecta nondum intellexerimus, non improbemus, non detrahamus, sed perseueremus, excitemus, interrogemus. Ioan. Damasc. lib. 4. cap. 18. Orthod. fidei.

REGVLA XXXVIII.

OMNIVM uerò consultissimum est, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & unicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Rom. 12.

REGVLA XXXIX.

DENIQUE, nemo ad cognitionem ueritatis magis appropinquat, quam qui intelligit in rebus diuinis, etiam si multum proficiat, semper sibi superesse quod querat. Nam si se ad id in quod tendit, peruenisse præsumit, non quaesita reperit, sed in inquisitione deficit. Leo Sermones 9. de natiuitate Christi.

REGVLA XL.

CONSIDEREMVS itaque non quantum sciamus, sed quantum ignoremus. Victorius, lib. Didasc. Et Diuum inuenitur Augustinum, qui se in scriptura sanctis plura ignorare, quam scire fatetur. In Epistola ad Ianuarium 119. circa finem &c.

REGVLA XLI.

SAPIENTER autem dicit homo tanto magis uel minus, quanto in scripturis sanctis magis minusue proficit. Non dico in eis multum legendis, memoriæq; mandandis, sed bene intelligendis, & diligenter earum sensibus indagandis. Sunt enim qui eas legunt, & negligunt, legunt, ut teneant: negligunt, ne intelligant. Quibus longè sine dubio præferendi sunt, qui uerba earum minus tenent, & eorum earum sui cordis oculis uident: Sed utrisq; ille melior, qui & cum uolet, eas dicit, & sicut oportet, intelligit. Augustinus libro 4. De Doctrina Christiana cap. 5.

APPENDIX DE VERSIONIBVS BIBLIORVM

S. scripturae, quæ illæ & quot sint, ex **HEBRAEO** in Græcum factæ, & qui fuerint interpretes, ac quando sacram scripturam interpretati sunt, ex Athanasio. Tabula 76.

PRIMA uersio est LXXII. interpretum. Hi, cum Hebræi essent, seni electi ex unaquaq; tribu, diuinam scripturam sub Ptolemæo Philadelpho interpretati sunt, ducentis triginta annis ante incarnationem Domini nostri Iesu Christi.

ALTERA est Aquilæ, qui cum Sinopæ Pontis ortus, & Græcus esset, Hierosolymis baptizatus est. Postea uerò reprobato Christianismo, Iudeis sese coniunxit, & diuinam scripturam peruersa ratione uertit, sub Hadriano Rege, trecentis triginta post LXX. uersionem annis.

Tertius

TERTIA est Symmachi. Hic cum Samaritanus esset, nec populo suo acceptus propter ambitionis morbum haberetur, ad Iudæos sese recepit, ac secundò circumciscus est. Et ut Samaritanos subuerteret, vertit & ipse diuinas literas, sub Seuero Rege annis post versionem Aquilæ LVI.

QUARTA Theodotionis Ephesii est. Hic cum primùm hæresi Marcionis Pontici fauisset, postea affectatoribus hæresis illius succensus, & ipse sacram scripturam, sub Commodò Rege, eo ipso tempore, quo Symmachus, ad subuersionem prædictæ hæresis, interpretatus est.

QUINTA interpretatio cum abscondita fuisset, Pithis inuenta est, & sub Antonio Rege Caracalla dictò, in Iericho à quodam ex illis, qui Hierosolymis pietati vacauerant, conflatà.

SEXTA & ipsa Pithis inuenta est, & antea sub Alexandro Mammeæ filio, Nicopoli septentrionali à quodam Origenis familiari composita.

SEPTIMA & Postrema S. Luciani magni religiosi & martyris est, qui & ipse, cum in prædictas versiones, & Hebraicos libros incidisset, & diligenter quæ vel veritati decrant, vel superflua aderant, inspicisset, ac suis quoque locis correxisset, versionem hanc Christianis fratribus edidit, quæ sanè post ipsius certamen & martyrium, quod sub Diocletiano & Maximiano Tyrânis sustinuit, libro videlicet propria ipsius manu scripto comprehensa, Nicomediz sub Constantino Rege magno, apud Iudæos in pariete armarii calce circumlito, quo custodiæ gratia posita fuerat, inuenta est. Athanasius in Synopsi diuinæ scripturæ circa finem. De his translationibus Vide Euthymum in præfatione ad Psal. & Glossam in præfat. Bibliz.

DE TRANSLATIONE D. HIERONYMI.

NOVISSIMÈ superueniens B. Hieronymus peritus in tribus linguis, Hebraica, Græca, & Latina, primò correxit translationem LXII. interpretum in Latino cum asteriscis & obelis. Postea verò transtulit immediatè Bibliam de Hebræo in Latinum sine asteriscis & obelis. Et hac translatione nunc vbique vtitur tota Romana Ecclesia, licet non in omnibus libris. Et ipsius translatio meritò cæteris antefertur, quia est verborum tenacior, & perspicuitate sententiæ clarior. In præfatione Bibliz De Canonis & non Canonis libris. Isidor. de off. Eccles. lib. 1.

APPROBATIO EIVSDEM PER CONCILIUM TRIDENTINUM.

INSUPER eadem Sacrosancta Synodus considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex multis Latinis editionibus, quæ circumferantur, sacrorum librorum, quænam pro Authentica habenda sit, inuotescat: statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot seculorū vsu in Ecclesiâ ipsa probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus, pro Authentica habeatur, & quòd eam nemo reiciere quouis prætextu audeat vel præsumat. Decretum secundum sessionis quartæ.

CONCLUSIO LOCI HVIVS COMMVNIS De Sacra scripturæ interpretatione, ex eodem Concilio Tridentino.

PRÆTEREA ad coercenda petulantia ingenia decreuit, ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorqueat, aut contra eum sensum, quem tenuit & tenet Sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione Sanctarum scripturarum, aut etiam contra vniuersum consensum Patrum, ipsam scripturam Sacram interpretari audeat, etiam si huiusmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contrauerint, per ordinarios declaratur, & pœnis à iure statutis puniantur. In d. Decret. 1. Scissio. 4.

66 Partitionū theologicarum

QUOMODO STUDIO AC DILIGENTIA
facilior sacra fiat scriptura. Tabula. 77.

VT NIHIL EST tam difficile, quod non inuestigando fiat facile, ita pie super Ecclesiasticum monet Hieron. Scripturarum notitiam non ociosis dari aut vota scientibus, sed laborantibus. Eum autem laborem, qui saceris impenditur literis, studiū dicere solemus, quod consistit in

LECTIONE, in qua illa debet obseruari ratio, quam Lucz 1. D. præscripsit Ambrosius: Legimus (inquit) aliqua,

Nè negligantur,
Nè ignoremus,
Vt teneamus,
Vt euiemus.

MEDITATIONE, quæ frequens est cogitatio, inuestigans rei modum, causam, rationem.

ORATIONE, nam Sacre scripturæ intellectum vt habere, multi magis proficisse leguntur per orationem, quam per studiū simplicis exercitationem. Hieron. ad Paulinum, & post eum Ciosia Apocalyp. 5.

EXERCITIO pietatis, quo proficimus, & eorum sapè consequimur cognitionem, quæ ab aliis videri possunt: & abstrusa. Augst. lib. 1. De moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. 1. De vera item innocentia cap. 3. & cap. 77.

SANCTI ISIDORI IVNIORIS EPISCOPI

Hispalensis auræ de singulis, quæ ad sacrum pertinent
studium sententiæ: & primum

DE LECTIONE.

I.

GEMINUM confert donum lectio sanctarum scripturarum: siue quia intellectum mentis erudit, seu quoddā mundi vanitatibus abstractum hominem ad amorem Dei perducit. Excitati enim illius sermone, subtrahimur à desiderio vitæ mundanæ, atque accensi in amore sapientiæ, tanto vanā spēs mortalitatis huius nobis vili fiat, quanto amplius legendo spēs æterna claruerit. Isidorus libro. 3. sententiarum de summo bono, cap. 8.

II.

NEMO potest sensum Scripturæ sacre cognoscere, nisi legendi familiaritate, sicut est scriptum: Ama illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus. Idem d. lib. 3. cap. 9.

III.

QUANTO quisque magis in sacris eloquiis assiduus fuerit, tanto ex eis vberiore intelligentiam cepit: sicut terra quæ quanto amplius excolitur, tanto vberius fructificat. Ibidem.

IIII.

QUANTO amplius ad quamlibet artem homo conscendit, tanto magis ad hominem ars ipsa descendit, sicut in lege scribitur: Moyses ascendit in montem, & Dominus descendit. Ibidem.

DE MEDITATIONE

I.

OMNIS profectus ex lectione & meditatione procedit. Quæ enim nescimus, lectione discimus: quæ autem didicimus, meditationibus conseruamus. Isidorus lib. 3. sententiarum, cap. 8.

II.

MEDITATIO autem legis est, non solum in legendis scripturis, sed in his etiā quæ scripta sunt, faciendis. Hieron. super Psal. 1.

DE ORATIONE.

I.

ORATIONIBVS mundamur, lectionibus instruimur: vtrunque bonum est, si liceat: si non liceat, melius est orare, quam legere. Isidorus d. lib. 3. sententiarum, cap. 8.

II.

QUI vult cum Deo semper esse, frequenter debet orare, frequenter & legere. Nam cum oramus, cum Deo loquimur: cum verò legimus, Deus nobiscum loquitur. Ibidem.

DE EXERCITIO PIETATIS.

LECTOR strenuus potius ad agendum quæ legit, quam ad sciendum erit promptissimus. Minor enim pena est, nescire quid appetas, quam ea quæ noueris, non implere. Sicut enim legendo scire concupiscimus, sic sciendo recta quæ didicimus, implere debemus. Isidorus ibidem.

De ordine

DE ORDINE DOCTRINAE, SIVE DE RATIONE

atq; methodo compendii perueniendi ad veram sacrarum literarum
cognitionem. Tabula 78.

STVDENDI RATIO

in Theologia omnis atq; Me-
thodus, consistit in

- COGNITIONE earū scientiarū, quæ futuro Theologo sunt necessariae.
- OBSERVATIONE ordinis, quo sacri legendi sunt libri.
- STVDIO & cura retinēdi, atque in vsum publicum vertendi ea, quæ ex sacris quisque hauferit fontibus.
- SPECVLATIONE finis, ad quem hæc studia omnia sūt referēda.

DE DOCTRINARVM PARTITIONE IN GENERE,

Ex lib. 2. Augustini de Doctrina Christiana. Tabula 79.

Haruspicum & Augurum libri.

SUPERSTITIO-
sa, nepe quid-
quid instituti
est ab homini-
bus ad faciēda
& colēda ido-
la, vel ad colen-
dam sicut Deū
creaturam, vel
ad consultatio-
nes & pacta q̄-
dam significati-
onum cū De-
monibus pla-
cita atque se-
dita. Ex quo
genera sunt —

Omnes ligaturæ atq;
remedia, quæ sunt:
vel in —

Præcantationibus,
Quibusdam notis, quas
characteres vocant.
Rebus suspendendis at-
que alligandis.

Hæc mitiori
nomine vo-
cāt Physicā.

Inanes obseruationes, ut si membrum aliquod salierit: se
iunctim ambulantiū amicis, lapis aut canis, aut puer medius
interueniret, & id genus penē innumera.

Genethliaci siue natalium dierum consideratores, qui vulgō
Mathematici vocari volunt. Nam quisque liber cū id huius-
modi Mathematicum ingressus fuerit, dat pecuniam, ut seruus
inde exeat aut Martis, aut Veneris, aut potius omnium siderum.

Prædictiones euentuum ex constellatione, id est, ex notatio-
ne siderum.

Illā signa, quæ saltando faciunt histriones.
Picturæ atque statuae, ceteraq; huiusmodi ope-
ra simulata: nisi cū in eest, quid eorum qua de
causa, & vbi, & quando, & cuius auctoritate fiat.

Superflua
& luxurio-
sa, cuius ge-
neris sunt —

Milia denique fictarum fabularum & falsita-
tum, quarum mendaciis homines delectantur: hu-
mana instituta sunt. Et nulla magis hominū pro-
pria, quæ à seipsis habent, existimanda sunt, quàm
quæq; falsa & mendacia.

Politica
hominū
instituta.

Leges
Mores
Distinctio
Pacta.
Significationū
genera innumera-
bilia
Pondera
Mensura
Numeri.

Re-
rum

Physica.

Perfo-
raturā.

Libe-
rales

Grammatica
Dialectica Rhetorica
Arithmetica
Geometria Musica
Astronomia.

ARTES

ALTERVM earum
quas animaduertunt
iam peractas, aut di-
uinitus institutas: vt
fuit —

VERITAS con-
nexionum
&
ORDO Rerum.

Quæ non in-
uenta sunt
ab hominibus,
sed ueritate,
sicut
scriptum est in
lib. 1. De doctri-
na Christiana.

Mechanica,
quibus ali-
quid fabrica-
tur, vel
operari in
lib. 2. De doctri-
na Christiana.

68 Partitioñ theologicarum

DE ARTIBVS ATQVE SCIENTIIS AD THEOLOGIAM

studium vel necessariis, vel conducentibus, Sententia D. Augustini ex eisdem libris, De Doctrina scilicet Christiana, & primum

De

PHILOSOPHA Gentilium in genere.

PHILOSOPHI autem qui vocentur, si qua fortè vera & fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam iniustis possessoribus, in usum nostrum vendicanda. Sicut enim Aegyptii non solum idola habebant & onera grauias, quæ populus Israel detestaretur & fugeret, sed etiam vasa atque ornamenta de auro & argento & vestem, quæ illi populus ægens de Aegypto, sibi potius tanquam ad usum meliorem clanculò vendicauit, non auctoritate propria, sed præcepto dei, ipsis Aegyptiis nescienter commodantibus ea, quibus non bene utebantur: sic doctrinæ omnes Gentilium, non solum simulata & superstitiosa figmenta, grauesq; sarcinas superuacuei laboris habent, quæ unusquisque nostrum, duce Christo, de societate Gentilium ægens, debet abominari atque deuitare, sed etiam liberales disciplinas vsui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta vtilissima continent, de quæ ipso vno deo eulendo, nonnulla vera inueniuntur apud eos. Quod eorum tanquam aurum & argentum, quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam quasi metallis diuinæ providentiæ, quæ ubique infusa est, eruerunt, & quo peruersæ atque iniuriöse ad obsequia demonum abutuntur, cum ab eorum misera societate, se se animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad usum iustum prædicandi euangelii.

VESTEM quoque illorum, id est, hominum quidem instituta, sed tamen accommodata humanæ societati, qua in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit, in usum conuertenda Christianum: nam quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri? Nonne adspicimus quanto auro & argento & veste suffarciatus exierit de Aegypto Cyprianus Doctor sanctissimus, & martyr beatissimus quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? Vt de viuis taceam, quanto inuenerunt Græci? Quod prior ipse fidelissimus dei famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quod erudius fuerit omni sapientia Aegyptiorum. Augustinus lib. 2. De doctrina Christiana cap. 40.

DE ARTIBVS HVMANIS IN GENERE.

QUAMOBREM videtur mihi studiosis & ingeniosis adolescentibus & timentibus deum, beatamque vitam querentibus, salubriter præcipi, vt nullas doctrinas quæ præter ecclesiam Christi exercentur, tanquam ad beatam vitam capeffendam securè sequi audeant, sed eas subrè diligenter quæ diiudicent. Et si quas inuenerint ab hominibus institutas vanas, propter diuersas voluntates instituentium, & ignotas propter suspiciones errantium, maxime si habeant etiam cum Dæmonibus initia societatem, per quarundam significationum quasi quædam pacta atque conuenta, repudiēt penitus & detestentur: alienent etiam studia à superfluis & luxurijs hominum institutis.

ILLA verò instituta hominum, quæ ad societatem conuenientium valent, pro ipsa huius vitæ necessitate non negligant. In cæteris autem doctrinis, quæ apud gentes inueniuntur, præter historiæ rerum vel præteritū temporis, vel præsentis, ad sensus corporis pertinentium, quibus etiam vilius corporaliū experientia & coniecturæ annuerantur, & præter rationem disputationis & numeri, nihil vtile esse arbitror. In quibus omnibus tenendum est, NE QUID NIMIS. & maxime in iis quæ ad corporis sensus pertinentia voluntur temporibus, & continentur locis. August. de doctrina Christiana libro. 2. cap. 39.

DE LITERIS ET NOTIS.

MAXIME assumentæ sunt literarum figuræ, sine quibus legere non possumus: linguarumque varietas, quantum satis est. Ex eo genere sunt etiam notæ, quas qui didicerunt, propriè iam notari appellantur. Vtilia sunt ista, nec discuntur illicite, nec superstitione impliciant: nec luxu enervant, si tantum occupent, vt maioribus rebus, ad quas adipiscendas seruire debent, non sint impedimento. August. lib. 2. De Doctrina Christiana. cap. 26.

DE TROPIS.

SCIANT autem literati, modis omnibus locutionis, quos Grammatici Græco nomine Tropos vocant, auctor. s. nostros vsos fuisse & multiplici atque copiosius, quam possunt existimare vel credere, qui nesciunt eos, & in aliis ista didicerunt. Quos quidem Tropos qui nouerunt, agnoscunt eos in literis sanctis, eorumque scientia ad eas intelligendas aliquantulum adiungantur. August. lib. 3. De Doctrina Christiana, cap. 29.

De

DE DIALECTICA.

In iis quæ ad rationem animi pertinent, regnat disciplina disputationis & numeri. Disputationis disciplina plurimum ualet ad omnia genera questionum, quæ in literis sanctis sunt penetranda & dissoluenda. August. lib. 2. De doctrina Christiana. cap. 31.

SOPHISTICE.

Tantum ibi cauenda est libido rixandi, & puerilis quædam ostentatio decipiendi aduersarium. Sûtenim multa quæ appellantur Sophismata, falsæ conclusiones rationum, & perierunt ita veras imitantes, ut non solum tardos, sed ingeniosos etiam minus diligenter attentos decipiant. ibidem.

DE VTRAQUE.

VERITAS sententiarum in sanctis libris ecclesiasticis inuestiganda est. Regula connexionum, quid consequens, aut non consequens, aut repugnans sit, etiam extra Ecclesiam disci potest. Quamquam natura ipsi homines instruit, ut ingeniosus citius videat conclusionem non esse ratam, quam præcepta eius capiat. Vtilissima tamen est hæc notitia, tum aliis nominibus, tum ad soluenda & explicanda ambigua signa: Siquidem veris certisq; sententiis, cum incertæ veræ connexioni iunguntur, etiam ipsæ certæ fiât necesse est. Quumque ingenia his reddantur exercitiora, cauendum, nè reddant etiam maligniora, & inflatoria: hoc est, ut qui didicerunt ista, ament decipere verisimili sermone atque interrogationibus: aut aliquid magnum, quo se bonis atq; innocentibus anteponan, assecutos putent. Ibidem iuncto ca. 32. 33. 34. 35. & 37.

DE RHETORICA ET ELOQVENTIA.

QUOD etiam de Rhetorica tenendum, nè ipsa spectacula veritatis magis delectent, quam veritas in iudicando & disputando. Sunt etiam quædam præcepta uberioris disputationis, quæ iam eloquætiæ nominantur, quæ nihilominus vera sunt, quantum possunt eis etiâ falsa persuaderi. Sed quia & veræ esse possunt, non est facultas ipsa culpabilis, sed ea male vtentium peruersitas. d. lib. 2. De doctrina Christiana, cap. 36.

DE ARITHMETICA, GEOMETRIA;

Musica, & Poëtica.

NUMERORVM etiam imperitiâ, multa facit non intelligi, translata ac mysticè posita in scripturis. Ac numerum & Musicam plerisque locis in sanctis scripturis posita honorabiliter inuenimus. Augustinus de doctrina Christiana lib. 2. cap. 16. Siue autem in seipsis considerentur numeri, siue ad figurarum aut sonorum aliarumve motionum leges adhibeantur, incommensurabiles regulas habent, neque villo modo ab hominibus institutas, sed ingeniosorum sagacitate compertas. Idem d. lib. 2. cap. 38.

DE ASTRONOMIA.

SIDERVM autem cognoscendorum non narratio, sed demonstratio est: quorum perpauca scriptura commemorat. Et quamquam siderum cognitio per seipsam superstitione quosdam non alliget, non multum tamen ac propè nihil adiuuat tractionem diuinarum scripturarum, & infructuosa intentione plus impedit: Et quia familiaris est perniciosissimo errori fatua fati cantantium, commodius honestisq; contemnitur. Augustinus lib. De doctrina Christiana, cap. 39.

DE LINGVARVM COGNITIONE.

LATINÆ quidem lingue homines, etiam duabus aliis ad scripturarum diuinarum cognitionem habent opus, Hebræa scilicet & Græca: ut ad exemplaria præcedentia recurratur, siquam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas.

QUANTVM & Hebræa verba non interpretata sæpe inuenimus in libris, uel quia propter sanctioris auctoritatem seruata est antiquitas, ut in Amen & Halleluia: uel quia transferri in aliam linguam non potuisse dicuntur, ut Racha & Ofanna. Augustinus de doctrina Christiana. 2. cap. 11.

QUONIAM verò aut ignotum verbum facit hætere lectorem, aut ignota locutio, si ea veniat ex alienis linguis, aut querenda sunt ab earum linguarum hominibus, aut lingue eadem, si & ocium est, & ingenium, ediscendæ, aut plurius interpretum consulendæ collatio est.

SI autem ipsius lingue nostre aliqua uerba locutionesque ignoramus, legendi consuetudine audientique innotescunt. Nec vlla sunt genera verborum locutionumque magis mandanda memoriæ, quam quæ ignoramus: ut cum peritior occurrerit homo, aut talis lectio, quæ vel ex præcedentibus, vel confuentibus, vel vtrisque ostendat, quam vim habeat, adiuuant memoria faciliè possumus discere. Idem in d. lib. 2. cap. 14.

DE PHYSICA

70 Partitionū theologicarum.

DE PHYSICA ET GEOGRAPHIA.

EST etiam narratio demonstrationi similis, qua non præterita, sed præsentia indicantur ignaris. In quo genere sunt, quæcunque de situ locorum, naturisq; animalium, lignorum, lapidum, herbarum, aliorumve corporum scripta sunt. Nanque rerum ignorantia facit obscuras locutiones, cum ignoramus vel animantium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumve rerum, quæ plerumque in scripturis similitudinis alicuius gratia ponuntur. Exod. lib. 2. cap. 29.

DE HISTORIA.

QVOD QVOD de ordine temporum transactorum indicat historia, plurimum nos adiuuat ad sanctos libros intelligendos, etiam si præter ecclesiam puerili eruditione discatur. Nam & per Olympiadas, & per Consulium nomina sæpe multa quæruntur à nobis, & ignorantia consularum, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coegit errare, ut putarent, quadragesimæ annorum ætate passum esse Dominum: Quia per tot annos ædificatum esse templum, dictum est à Iudæis, quod imaginem Domini corporis habebat. d. libro. 2. capite 28.

DE OFFICIO DOCTORIS CHRISTIANI, ex eodem Augustino.

DEEST igitur diuinarum scripturarum tractator & Doctor, defensor rectæ fidei ac debellator erroris, & bona docere, & uia deducere atq; in hoc opere sermonis conciliare auersos, remissos erigere, nescientibus quid agatur, quid expectare debeant, intimare. Vbi autem beneuolos, intentos, dociles aut inuenerit, aut ipse fecerit, cætera peragenda sunt, sicut causa postulat. Si docendi sunt qui audiunt, narratione faciendum est. Si tamen indigeat res, de qua agitur, ut innotescat. Ut autem quæ dubia sunt, certa fiant, documentis adhibitis, ratiocinandum est.

SI uerò qui audiunt, monendi sunt potius quàm docendi, ut in eo quod iam sciunt, agendo non torpeant, & rebus assensum accommodent, quas ueritas esse fatentur, maioribus dicendi uiribus opus est. Ibi obsecrationes & interpretationes, concitationes & coërcitiones, & quæcunque alia ualent ad commouendos animos, sunt necessaria. Et hæc quidem cuncta quæ dixi, omnes ferè homines in iis, quæ loquendo agunt, facere non quiescunt.

SED cum alii faciant obtusè, deformiter, frigide: alii acutè, ornate, uehementer: illum ad hoc opus uindagamus, iam oportet accedere, qui potest disputare uel dicere sapienter, etiam si non potest eloquenter, ut proficit audientibus: etiam si minus prodesset, quàm si & eloquenter posset dicere. Qui uerò affluit insipienti eloquentia, tanto magis cauendus est, quàm si magis ab eo in iis quæ audire inutile est, delectatur auditor: & cum, quoniam uult diserte dicere audire, etiam uerè dicere existimat. Augustinus de doctrina Christiana. lib. 4. capite quarto & quinto.

QVO ANIMO THEOLOGIAE STUDIO SVM, prædicitum esse conueniat.

SED hoc modo instructus diuinarum scripturarum studiosus, cum ad eas perscrutandas accedere coeperit, illud Apostolicum cogitare non cesset: scientia inflat, Charitas ædificat. Augustinus libro 2. de doctrina Christiana capite 41. Et contra Adiniantum capite tertio sancta scriptura, inquit, non uenerat, sed superbos accusatores, sed diligentes & pios lectores desiderat. Omnia enim quæ leguntur in scripturis sanctis, ad instructionem & salutem nostram intentè oportet audire: Maxime tamen memorie commendanda sunt, quæ aduersus hæreticos ualent plurimum. Augustinus super Epistolam Ioannis tractatu 2.

EADEM DE RE EIVSDEM AVGVSTINI sententia.

AD COGNITIONEM diuinarum scripturarum talis homo accedat, qui de sanctis libris tam sanctè & ueraciter existimet, ut holi aliqua eorum parte delectari per officia mendacia, potius quàm id quod non intelligit, transeat, quàm cor suum præter illi ueritati. epistola octaua ad Hieronymum.

QVO ORDINE SACRA LEGENDA

sint volumina, Tabula 80.

PRINCIPIO libri canonici, non semel nec oscitanter, sed vehemēti attentione sunt evolvendi, atque illo perlegendi sunt ordine, quo in canōne ecclesiastico sunt collocati: vtpotē ex quibus hauriendum fundamentum Prophetarum & apostolorum, & dogmata catholice perdiscenda sint fidei.

DE INDĒ illi legendi sunt libri, in quibus præcipua capita, siue loci communes vniuersæ Theologiæ, ex ipsis Sacræ scripturæ fontibus dilucida ac certa Methodo explicantur. Quales sunt —	CLEMENS,	De vera religione.
	DIONYSIVS,	Enchiridion ad Laurentium.
	ORIGENES,	De ecclesiasticis dogmatibus.
	CYPRIANVS,	De fide ad Petrum Diaconum.
	AVGVSTINI opuscula,	De doctrina Christiana.
	LIBELLVS sententiarum Prosperi ex opibus D. Augustini,	De spiritu & litera.
	IOANNES Damascenus,	De natura & gratia.
	PETRVS Lombardus,	De peccatorum meritis & remissione.
	IOANNES Rossensis,	De fide & operibus.
	CARDINALIS Hosius,	De perfecta iustitia.
	IOAN. Viguernus, & similes.	

OPTIMVS disciplinarum omnium magister est ordo: Quo sine nemo vniquam perfectam Theologiam assequi poterit artem. Quare ni &c. leu perdere velimus & operā, hoc ordine sacrarum literarum legendi sunt auctores —

POST hæc ad eos libros legendos conuertat animū, quibus Ecclesiarum Praxis continetur, quique ad gubernationē Ecclesiasticā informant. Cuius generis sunt —	INTRINSECIS historiæ Ecclesiasticæ.	
	VETAS sanctorum martyrum, Pontificum & illustrium confessorum.	
	DEINCE Canonēs in Conciliis & synodis diuersis euulgati.	
	SIMVL quæ Pontificum atque eximiorum Theologorum de variis questionibus responsa.	
	QUIVS addas licet ex his congestos libros decretorum.	
	PRÆTEREA, qui inscribuntur De officio Episcoporum, presbyterorum, diaconorum: Necnon de ordinatione seu reformatione ecclesiarum.	
	POSTREMŌ, in quibus ratio dispensandi sacramenta, & quidquid ad ritus caeremoniasque statas ac solennes pertinet, explicatur.	

DENIQUE itam notuos quam veteres legat in Sacram scripturam editos commentarios. Non quod hi postremo loco sint habendi, sed quod ex præcedentium cognitione, facilius ad eos pareat aditus. Nā & hi aut sacras enarrat literas, aut explanat locos communes, aut alias scribunt ad institutionem & edificationē ecclesiarum, Quo loco habendi sunt —	QUATVOR doctores Ecclesiæ Latinæ,	Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius Magnus.
	Græci	
	ALII sacrarum literarum interpretes,	Basilius Magnus, Origenes, Chrysostomus, Gregorius Nazanzenus, Cyrillus.
	& Latini	
	Vetusistoribus —	Cyprianus, Hilarius, Beda presbyter, Bernardus.
	Neo-tericis	Rupertus Tuitien. Dionysius Riccelius, Thomas Caietanus, Ioannes Eccius.

QVIBVS REBVS FACILLIME RETINERI

A & publicum ad vsum accommodari possint ea, quæ ex
sacra quisq; perceperit lectione. Tab. 81.

VERVM
Sacra
scriptu-
ra vlti-
mum re-
ctæ vni-
usque
assequen-
tur, si

PRIMUM locos ex sacra scriptura colligat communes, qui tanquàm elementa & com-
munia quædam sunt Principia Theologiæ, quibus diligenter asseribatur, quicquid usquam
vel legerit, vel audiuerit memoria dignum, ut cum usus poscat, ex iis veluti promptuario
quodam uberrimo iterum possit repetere. Sūt autem loci huiusmodi: Sacra scriptura, Deus,
Trinitas, creatura, Angelus bonus, angelus malus, Homo, Ecclesia, lapsus hominis, Pecca-
tum originale, Arbitrium, voluntas hominis, Lex Peccatum, Mors, Dampatio æterna, Euā-
gelium, Christi incarnatio, Passio, Mors, Resurrectio, Penitentiæ, Fides, Iustificatio, Cha-
ritas, Bona opera, Spes, Sacra menta, Sacrificia, Circumcisio, Agnus Paschalis, Baptismus,
Eucharistia, Cærimoniz, Traditiones diuine, Leges ecclesiasticæ, Functiones ecclesiasticæ,
Magistratus, Resurrectio vniuersalis, Indiciū extremū, vita æterna: & alij eius generis loci
completes, sine quibus agere quis ad altiora progredi, immo sine quorum aliquata cogni-
tione, nihil unquā certe de questionibus in Theologia propositis constituere poterit.

PUBLICA, Disputationes,
Declamationes.

ut sunt — Epistolæ,
Tractatio the-
matum per cau-
sas & questio-
nes,

PRIVATA, in quibus se
etiam intra
parietes quos
potest exer-
cere: inter
quæ præci-
pua ferè hæc
sunt: —

Inuestigatio ar-
tificii.
Paraphrasis,
Epithome,
Dialogus,
Cõmentarij, &
Sermo extem-
poralis.

An sit,
Quid sit,
Qualis sit.

Dialectici } In bonis autho-
Rhetorici } ribus.

De quibus omnibus vide librum tertium
de recte formando Theologiæ studio, re-
sistentum per D. Laurentium à Villain-
centio.

DE DVPLICI STVDIORVM SACRAE

lectionis fines. Tabula 82.

DVO SVNT SACRORVM
studiorum fines, omnibus his, qui Theo-
logiz navant operam, propositi:

VNVS, ut ipsi vera pietate proficiant, & meliores quoti-
diè evadant & sanctiores, ac ita veram immortalēq; bea-
titudinem, apud immortalē tandem adipiscantur Deum.
De quo diuus Paulus 2. Timoth. 7. Pastores ecclesiæ sub
Timothei persona his monet verbis: Permane in iis quæ
didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris, & quod
ab infansia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad
salutem per fidem quæ est in Christo Iesu.

ALTER, docere alios, salubria dare consilia, atq; ex verbo
DEI viam monstrare, qua hi quoq; ad salutem perveniāt.
Nam qui docti fuerint, subeunt quasi splendor firmamen-
ti: qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpe-
tuas æternitates, Daniel 12. cap.

VT RVNQUE simul idem quoq; Paulus in priori ad Ti-
motheum epistola, unica complexus est sententia: Attende
lectioni, inquit, exhortationi, doctrinæ. Noli negligere gra-
tiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum im-
positione manuum presbyterii. Hæc meditare, in his esto,
ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende enim ti-
bi & doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciens, & te ipsum
saluum facies, & eos qui te audiunt. 1. Timoth. 4.

DE EODEM

DE EODEM EX AVGVSTINO

TABVLA 38.

FINES SACRÆ SCRIPTURÆ constituit in	FIDE,	QVIBVS omnis mi- litar &	Scientia, Et Prophetia.	Augustinus libro primo de doctrina Christiana capite trigesimo septimo.
	SPE, &			
	CHARITATE			

ET PAVLO POST.

QVAPROPTER, inquit, cum quisque cognoverit, finem præcepti esse charitatem de corde puro & conscientia bona & fide non ficta, omnem intellectum divinarum scripturarum ad ista tria referatis, ad tractationem illorum librorum securus accedat d. lib. 1. cap. 40.

QVID CUIQUE CONFERAT SACRORVM

librorum lectio. TABVLA 84.

QVI ignarus est, inquit, inueniet ibi quod discat.

QVI contumax est & peccator, inueniet ibi futuri Iudicii flagella quæ timeat.

QVI laborat, inueniet ibi glorias & promissiones vitæ perpetuæ, quibus amplius exaltetur ad opus.

QVI pusillanimis est & infirmus, inueniet ibi mediocres iustitiae cibos, qui & si pinguem animam non faciunt, tamen mori non permittunt.

QVI magnanimus est & fidelis, inueniet ibi spirituales escas continentioris vitæ, quæ perducant eum propè ad angelorum vitam.

QVI percussus est à diabolo, & vulneratus est in peccatis, inueniet ibi medicinales cibos, qui eum per poenitentiam reuocent ad salutem.

VT QVI enim ibi scriptum est, quod Achan propter furtum læuissimæ auræ sic lapidatus, nisi ut habeant fures quod timeant.

VT QVI ibi filii Israël, qui fornicati sunt cum filiabus Noëbitarum, percussi resugerunt in Beelphegor, nisi ut habeant fornicatores quod perhorrescant.

VT QVI concupitores carnis, castigati sunt in deserto, nisi ut nemo delicatæ concupiscat.

VT QVI enim Dauidem arguit Nathan & suscepit, nisi ut adulteri & homicidæ poenitentiae remedium non desperent.

POENITENTIA.

RAAB meretrix sanctificata est, ut meretricibus spes daretur.

QVA

QVAE VERA SACRAE SCRIPTURAE LAVS
sit atque commendatio. TAB. 85.

VERA SACRAE
scripturae LAVS
æstimatur ex

{ DIGNITATE,
AUTORITATE,
UTILITATE,
DIVINA, quæ sub ea latet, eloquentia.

DE SACRAE SCRIPTURAE DIGNITATE

EX IOSEPH.

NON RECEDAT volumen legis huius ab ore tuo: sed mediteris in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia, quæ scripta sunt in eo. Tunc diriges vitam tuam, & intelliges eam. Non declines à verbis legis huius ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis Iosue 1.

EX DEUTERONOMIO.

INTERROGA de diebus antiquis, qui fuerunt ante te, ex die quo creavit Deus hominem super terram, à summo cælo usque ad summum eius, si facta est aliquando huiusmodi res, aut unquam cognitum est, ut audiret populus vocem Domini loquentis de medio ignis, sicut tu audisti & vidisti Deut. 4.

EX PROVERBIIS.

IUSTI sunt omnes sermones mei, non est in eis paruum quid, neque peruersum: recti sunt intelligentibus, & æqui inuenientibus scientiam, Proverb. 8.

EX PSALMIS.

ELOQUIA Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septu-
plum. Psalm. 11.

LEX Domini immaculata, conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans
paruulis.

IUSTITIÆ Domini rectæ, iustificantes corda: præceptum domini lucidum, illuminans oculos.
TIMOR Domini sanctus, permanens in seculum seculi: iudicia Domini vera, iustificata in semet-
ipsa.

DESIDERABILIA super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauum.
Psalm. 18.

BEATI qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.

MIRABILIA testimonia tua Domine: ideò scrutata est anima mea.

ÆQUITAS testimonia tua in æternum: & omnes viæ tuæ veritas.

Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ. Psalm. 118.

EX EPISTOLA PETRI.

ET habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui bene facitis, attendentes, quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia: sed spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. 1. Petr. 1.

EX HIERONYMO.

ORO te frater charissime, inter hæc viuere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quæ aliud querere, non ne tibi videtur iam hic in terris regni cælestis habitaculum? Hieronymus ad Paulinum.

EX AUGUSTINO.

IMPERATORIS sacrum nemo sine periculo sui sanguinis contemnit, sed omnes suscipiunt cum tre-
more & ueneratione, & adorant vilissimam chartulam atramento scriptam, & velut diuinis adorant api-
ces. Scripturæ diuinæ leguntur, verba Dei tonant, ipse Dominus admonendo præsens præsentibus loqui-
tur, & non auditur: aut fastidiosè homines audiunt, aut (quod peius est) sedentes fabulis vacant. Impera-
tor longe positus, de chartula loquitur, & tremittur, & quasi præsens in illa charta adoratur. Testamen-
tum dominicum recitatur ab aliquibus hominibus, & contemnitur. Ipsum Prophetæ clamant, Aposto-
li prædicant, Evangelia loquantur, per se ipsum hominibus consabulatur, & non auditur. Augustinus in
tractatu de arboris scientiæ boni & mali.

COMMENDATIO SACRAE SCRIPTURAE ab Autoritate.

EX DEYTERONOMIO.

LEGES verba legis huius coram omni Israel, audientibus eis, & in omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, parulis & aduenis qui sunt intra portas tuas, vt audientes discant, & timeant Dominum deum vestrum, & custodiant, impleantque omnes sermones legis huius. Deut. 31.

EX PROVERBIIS.

OMNIS sermo dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se. Prou. 30.

EX PSALMIS.

Omnia mandata tua veritas.

In æternum domine verbum tuum permanet in cælo.

Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud. Psal. 113

EX EVANGELIO MATTHÆI.

EY quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus uestris. Amen dico vobis tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicii, quam illi ciuitati. Matth. 10.

EX AVGVSTINO.

Cedamus & consentiamus auctoritati sanctæ scripturæ, quæ nescit falli, nec fallere. Lib. 1. de peccatorum meritis. cap. 12. Et lib. 1. super Genes. ad literam. cap. 5. Maior est huius scripturæ auctoritas, inquit, quam omnis humani ingenii capacitas.

EX EODEM.

Adest domini gratia & misericordia, & non sinit peruertere scripturam suam. Quia circumsēpsit veritate sua omnes sententias suas, & liberauit, vt quisquis inde aliquid præscindere voluerit, aut inducere malè legendo, vel interpretando, ille qui cor habet, quod præcisum est, iungat scripturæ, & legis superioria vel inferiora, & inueniet sensum, quem ille volebat malè interpretari. August. de verba domini ferm. 49.

EX EODEM.

O domine, ista tua scriptura vera est, quoniam tu verax & veritas edidisti eam. Et iterum: O homo, quod scriptura mea dicit, ego dico. Et tamen illa temporalitèr dicit: uerbo autem meo æterno tempus non accidit, quia æquali mecum æternitate consistit. Libro confessionum 13. cap. 39.

EX EODEM.

Cùm effemus infirmi ad inueniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset auctoritate sanctorum literarum, iam credere cœperam, nullo modo te fuisse tributurum tam excellentem illi scripturæ per omnes iam terras auctoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te queri voluisses. Confessionum lib. 6. cap. 5.

LAUS SACRAE SCRIPTURAE

AB UTILITATE.

EX DEYTERONOMIO.

ET nunc Israel audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo te, vt faciens ea, quæ, & ingrediens possideas terram, quam dominus deus Patrum uestrorum daturus est vobis. Deut. 4.

EX EODEM.

SCITO ergo hodie, & cogitato in corde tuo, quod dominus ipse est deus in cælo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius. Custodi præcepta eius atque mandata, quæ ego præcipio tibi, vt bene sit tibi & filius tuis post te, & permanens multo tempore super terram, quam dominus deus tuus daturus est tibi. Ibidem.

EX EODEM

SI AUTEM audieris uocem domini dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego tibi præcipio hodiè, faciet te dominus deus tuus excellentiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. Venient quæ super te uniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent, si tamen præcepta eius audieris. Deut. 28. Catalogum autem istarum benedictionum integrum & prolixum vide eodem cap. iuncto cap. 30. & in Leuit. cap. 36.

CONTRÀ verò si audire nolueris uocem domini dei tui, custodias & facias omnia mandata eius, & carcerinias, quas ego præcipio tibi hodiè, uenient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Quæ maledictiones & graues & acerbæ plurimæque in prædictis sacræ scripturæ numerantur locis, Leuitici nimirum 26. Deut. 28. & 30.

EX PSALMIS.

BONUM mihi lex oris tui, super millia auri & argenti.
Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen seminis meis.
Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dæ paruulis.
Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum, Psal. 118.

EX PAULO AD Rom. 15.

QUAE CUMQUE scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum habeamus &c.

EX EODEM, 2. Timoth. 3.

OMNIS scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo dei, ad omne opus bonum instructus.

EX HIERONYMO.

AMAE scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. Ad Rusticum Monach. Et super illud Psalm. 147. Et adipe frumenti satiat te: Pinguissimus, inquit, sermo diuinus est, omnes in se habens delicias, quidquid uoluerit, ex sermone diuino nascitur: sicut tradunt Iudæi, Quoniam mæna quando comedebant, secundum uoluntatem uisus cuiusque sic sapiebat in ore.

EX EODEM.

SI quidquam est, quod in hoc sapientem, uirum tenet, & inter pressuras & turbines mundi æquo animo manere persuaadat: id esse uel primum reor, meditationem & scientiam scripturarum. Cum enim à cæteris animantibus hoc uel maxime differamus, quod rationale animal sumus, & loqui potius quam rari; autem omnis & sermo, diuinis libris contineatur, per quos & deum discimus, & quare creati simus, non ignoramus: miror quosdam exiisse, qui aut ipsi se inertes & somno dantes, nolint quæ præclara sunt, discere: aut cæteros qui id studii habent, reprehendendos putent. Quibus cum possum districte respondere, & breuiter eos uel offensos dimittere, uel placatos, multo esse melius scripturas legere, quam augendis & cumulandis opibus inhiare: Illud dicam, quod uel apud iniquissimū iudicem obtineam, prætere mæna decem meum, & solitudinem omni celebritate iucundiores uideri. Hieron. in Præfatione epistolæ Pauli ad Ephesios.

DE ELOQVENTIA QUAE SACRIS

inest fidei, ex Augustinō.

HÆC aliquis forsitan querit, uerū auctores nostri, quorum scripta diuinitus inspirata, Canonem nobis saluberrima auctoritate tæcerunt, sapientes tantummodo, an eloquentes etiam sumcupandi. Quæ quidem me ipsum, & apud eos qui mecum, quod dico, sentiunt, facillime soluitur.

NAM ubi eos intelligo, non solum eis nihil sapientius, uerum etiam nihil eloquentius mihi uideri potest. Et audeo dicere, omnes qui rectè intelligunt quod illi loquuntur, simul intelligere non eos autem loqui debuisse. Sicut est enim quedam eloquentia, quæ magis ætatem suam nitem decet, est quæ senilem, nec iam dicendi est eloquentia, si personæ non congruat eloquentis: ita est quedam quæ uirorum summa auctoritate dignissimos planeque diuinos decet. Hæc illi locuti sunt, nec ipsos decet alia, nec alios ipsa: ipsi enim congruit, aliis autem quanto uidetur humilior, tanto altius non uentositata, sed

re, sed soliditate transcendit.

Vbi verò non eos intelligo, minus quidem mihi apparet eorum eloquentia: sed eam tamen non dubito esse talem, qualis est vbi intelligo. Ipsa quoque obsecritas diuinorum salubriumque dictorum, tali eloquentiæ miscenda fuerat, in qua proficere noster intellectus non solum inuentione, verum etiam exercitatione deberet. Augustinus De Doctrina Christiana lib. 4. cap. 6.

ELOQUENTIAM DIVINARVM LITERARVM, cum sapientia esse coniunctam. ex eodem.

Sapienter autem dicit homo tanto magis, vel minus, quanto in scripturis sanctis magis minusve proficit. Non dico in eis multum legendis, memorarique mandandis, sed bene intelligendis, & diligenter earum sensibus indagandis: sunt enim qui eas legunt, & negligunt: legunt, vt teneant: negligunt, ne intelligant. Quibus longè sine dubio præferendi sunt, qui verba earum minus tenent, & cor earum sui cordis oculis vident. Sed utriusque ille melior, qui & cum volet, eas dicit: & sicut oportet, intelligit.

Hinc ergo, qui sapienter debet dicere, etiam quod non potest eloquenter, verba scripturarum tenere maximè necessarium est. Quanto enim se pauperiorem cernit in suis, tanto eum oportet in istis esse ditiores: Vt quod dixerit suis verbis, prober ex illis, & qui proprijs verbis minor erat, magnorum testimonio quodammodo crescat. Probandum enim delectat, qui minus potest delectare dicendo.

Porro qui non solum sapienter, verum etiam eloquenter vult dicere, quoniam perfectò plùs prodedit, si vtrumque poterit, ad legendos vel audiendos, & exercitatione imitandos eloquentes eum mitto libentius, quàm Magistris artis Rhetorice vacare præcipio, si tamen ij qui leguntur & audiuntur, non solum eloquentes, sed etiam sapienter dixisse, vel dicere, veraci prædicatione laudantur. Qui enim eloquenter dicunt, suauiter: qui sapienter, salubriter audiuntur.

Propter quod non ait scriptura, multitudo eloquentium: sed, multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum. Sicut autem sæpe sumenda sunt & amara salubria, ita semper vitanda est perniciosa dulcedo. Sed salubri suauitate, vel suauis salubritate quid melius? Quanto enim magis illic appetitur suauitas, tanto facilius salubritas prodest.

Sunt ergo Ecclesiastici viri, qui diuina eloquia non solum sapienter, sed eloquenter etià tractauerunt. Quibus legendis magis non sufficit tempus, quàm deesse ipsi studentibus & vacantibus. possunt, d. lib. 4. De doctrina Christi. cap. 3.

PIAE ALIQVOT AD SALVBERRIMA SACRARVM literarum capeffenda studia, & exhorta- tiunculæ, ex eisdem fontibus petitæ.

EX DEUTERONOMII CAP. IIIII.

Custodi igitur temetipsam & animam tuam sollicitè, ne obliuiscaris verborum quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Doceris ea filios ac nepotes tuos.

EX CAPITE VI.

Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo & narrabis ea filiis tuis, & medita- beris sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque confurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scriberisque ea in limine & ostijs domus tuæ &c.

EX CAPITE XI.

Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea per signum in manibus, & inter oculos vestros collocare. Docete filios vestros, vt illa meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubueris atque surrexeris. Scribes ea super postes & ianuas domus tuæ, vt multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum in terra, quam iurauit Dominus Patribus tuis, vt daret eis, quandiu cælum tamen tetra.

EX CAPITE XVII.

Postquam autem sederit Rex in folio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legensque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & caeremonias eius, quæ in lege præcepta sunt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse & filius eius super Israël.

EX EVANGELIO IOANNIS.

Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam eternam habere: Et ille sunt, quæ testimonium præbent de me: & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis. Ioan. 5.

EX D. PAVLO.

Testificor coram Deo, & Iesu Christo, qui testaturus est vivos, & mortuos, & per aduentum ipsius, & regnum eius: Prædica verbum: Insuper oportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina: Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi Magistros prurientes auribus: & à veritate quidem auditu auerrent, ad fabulas autem conuerterentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. 2. Timoth. 4.

EX AVGVSTINO.

Hortor, ut valeo, ut literarum verè cœticoque sanctarum studio, se curam non pigeat impendere. Sincera enim & solida res est, nec fucatis eloquijs ambit ad animum, nec villo linguæ testorio inane aliquod, ac pendulum crepitat. Multum mouet non verborum, sed rerum auditum, & multum terret, factura fecerunt præcipue Apostolorum linguas hortor, ut legas: ex his enim ad cognoscenda dos prophetas excitaberis, quorum testimonijs vtuntur Apostoli. Augustinus ad Volusian. epist. 1.

EX EODEM.

Rogo vos, discite Sacram scripturam, sapè legite, quia omni melle dulcor est, fortior vino, lenior oleo, sublimior auro, argenteo purior. Præcipue in Deum prouocat, & Deum diligit inuitat, corda illuminat, linguam purificat, cōscientiam probat, animam sanctificat, fidem roborat, Diabolum reijcit, peccata spernit, animas frigidas calefacit, lumen scientiæ ostendit, tenebras ignorantie expellit, tristitiam seculi extinguit, lætitiā Spiritus sancti accendit, futuri potum tribuit, de insipientibus sapientes facit, primos de nouissimis ponit, magnos de minimis, nobiles de ignobilibus efficit, naturam frenat, prohibet leuitatem, temperat dolorem, confert spem, coronat senem, docet iuuenem, mitiga dedignantes, reuocat errantes, in seuit ignorantes, sanat ægros, roborat infirmos, brutos facit sensatos, somnolentos excitat, ociosos increpat, laborantes lætificat, pigros incitat, credentibus gratiam dar, Reges humiliat, humiles exaltat, honores multiplicat. Quamobrem qui hanc diligit, & diligenter legem implet, in Regno cœlorum maximus vocabitur, & in præsentī Ecclesia præmia, & munera obtinebit. August. De laudibus Sacre scripturæ, Sermo. 18. ad Fratres in Eremito.

EX COMMENTARIIS CHRYSOSTOMI.

in primum cap. Genes.

Merito thesauro cœpiam confertur diuinarum scripturarum lectio. Nam sicut ex illo, quisquis vel paruū frustum capere valet, multas sibi parat diuitias, ita, & in sacra scriptura, etiam in brevis dictione variā sententiarum vim, & indicibiles diuitias inuenire liceat: Et non solum Thesauro similia sunt Diuina eloquia, sed fonti quoque largis perennibusque scaturienti fluentis.

ET PAVLO POST.

Magna enim est huius Thesauri abundantia, & larga huius fontis vberitas. Vnde etiam qui ante nos fuerunt, pro viribus aquas hausere, & similiter, qui post nos futuri sunt, idem agentibus, neque totum euacuare poterunt, sed magis interim augescunt flumina, & increscunt. Hæc enim spirituum fluminum natura est, ut hoc magis scatuant, & accrescat spiritualis grauitas, quo quis magis inde haurire studet. Propter hoc, & Christus dicebat: (Ioan. 7.) Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuentis.

HIERON. AD DEMETRIADEM.

Finem iungo principio, nec semel monuisse contentus sum, Ama Scripturas sanctas, & amabit te sapientia. Dilige eam, & feruabit te: honorabit te, & amplexabitur te: Hæc monilia in pectore, & in auribus tuis hæreat: Nihil aliud nowerit lingua, nisi Christum: Nihil possit honorare, nisi quod sanctum est.

LIBRI PRIMI FINIS.

PARTITIO-

PARTITIONVM THEOLOGICARVM

LIBER SECVNDVS,

CONTINENS OECONOMIAM

VETERIS TESTAMENTI,

LEGIS

SCILICET ANTIQVÆ,

Et eiusdem partium.

ARGVMENTI HUIVS AD PRÆFEC-

Præfationem
Theologicarum
Libri Secundi
Continens
Oeconomiam
Veteris Testamenti
Legis
Scilicet Antiquæ
Et eiusdem partium.

D. PAVLVS AD ROMANOS III.

Et ad Galatas III.

SCIMVS AVTEM, QUONIAM QUÆCVMQVE LEX loquitur, ijs qui in lege sunt, loquitur, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo, quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Atque hinc scriptura conclusit omnia sub peccato, vt promissio ex fide IESV. CHRISTI daretur credentibus. Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Itaque Lex Prædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur.

G 4 QVO ORDI-

Præfationem
Theologicarum
Libri Secundi
Continens
Oeconomiam
Veteris Testamenti
Legis
Scilicet Antiquæ
Et eiusdem partium.

QVO ORDINE ATQVE

METHODO SINGVLA HVIVS DOCTRINAE

capita sint pertrahenda. TAB. 1.

METHODIVS
serè omnis ex ordine
possimur perspicitur.
Ordinis autem ratio,
quantum ad institutam
attinet Oeconomiam,
consistit præcipue in

Perpetua & continua librorum virios.
que testamenti serie.
Propria libri atque adeò loci cuiusque
significatione.
Diligenti cum Authoris, tum loci atque
temporis investigatione.
Commoda & idonea argumenti narratione.
Artificiosa generum in suas partes distributione.
Dilucida partium subdivisione.
Breui rerum præcipuarum epilogo seu
epitome.

Toto Bibliæ corpore,
quàm in

Quæ ratio
diligenter
obseruanda
est tã in

Singulis sacræ scripturæ
voluminibus.

ARGVMENTI LIBRI HVIVS AD PRÆCEDENTEM Continuatio.

Præfatis hæc tenens, quanta fieri potuit breuitate, ijs veluti Principijs, quæ in genere cùm ad diligentem omnium sacræ scripturæ, & causarum & partium investigationem, tum ad necessariam doctrinæ Christianæ præcognitionem pertinere videbantur, proximum porro est, ut quod à principio nos facturos recepimus, ipsum nunc adgrediamur opus, Oeconomiam scilicet Bibliæ, ac tandem vberiore singularum partium suscipiamus enucleationem: Ita tamen, ut non tam scripturam hic totam explicare voluisse, quàm totius scripturæ rectè explicandæ perdiscendæque rationem quandam atque Methodum tradere videamur.

DE SIGNIFICATIONIBVS

Bibliæ TABVLA. 2.

SACRAM SCRIPTV-
ram totam, atque adeò libros,
qui in canonem recepti sunt,
omnes, vno nomine appellari
Biblia, iam suprà ostensum
fuit. Ipsa autem Biblia accipiuntur interdum pro

Legē: Lex enim vniuersalis, D. Augustino teste, continet omnia quæ de vnaquaque re legitimè præcipiuntur, lib. 4. Quæstion. 33. sup. Numer. vnde D. Paulus, ut ait Chrysostomus Homil. 7. in Epist. ad Roma. totum vetus testamentum legem appellare consuevit, præsertim ad Galat. 4. Hæc enim sunt duo testamenta, inquit, vñ quidem in monte Sina.

Testamento, Quo nomine nou (ut apud Iureconsultos) illud tantum continetur, quod non valet nisi testatoribus mortuis: sed olim omne pactum & placitum, testamentum vocabant. Nam Laban & Iacob testamentum fecerunt, quod vtrique etiã inter vivos valeret, Genes. 31. Augustinus in Psal. 82.

DE PAR.

DE PARTITIONE LEGIS.

A TABULAT 3.

Accipitur aliquando	Generaliter, & eo nomine simul omnia veteris instrumenti sanctarum scripturarum significantur eloquia. Atque sic continetur sub se &	Prophetas: Quia ratione D. Pauli. Cor. 14. in lege scriptum esse dicit, quod citat ibi ex Propheeta Esa. 28. In alijs linguis, & in alijs labijs loquar populo huic.
		Psalmos, ut ipse Dominus Ioan. 15. In lege, inquit, eorum scriptum est. Quia oderunt me gratis, cum hoc legatur in Psal. 24.
	Proprie vocatur lex, quae data est per Moysen, secundum quod dictum est, Lex & Prophetae usque ad Ioannem prophetaverunt Matth. 11. Et, In his duobus praeceptis tota lex pendet, & prophetarum, Matth. 22. Hic utique proprie lex appellata est de monte Sina. Augustinus de Trinitat. lib. 1. scilicet 17.	
LEX	DIVINA, quae distribuitur in	Non scripta, hoc est, naturalis ratione, aut
		Primum, id est, hominum mentibus, cum ipsa simul natura ab initio insitam.
		Corruptam, & obscuratam, propter transgressionem praecepti in paradiso.
DIVIDITUR intra communem traditionem, in	Ad	Scripta, id est, expressam Dei voluntatem. Quae recte quidam subdividunt in
		Antiqua, quod veteris Testamenti continetur, praecepta, quae pertinent, vel ad
		Mores pie formandos,
		Iudicia recte insinuantia,
		Ceremonias rite peragendas.
		Promissiones,
		&
		Sacramenta.
		Novam, Quae in nouo exprimitur testamento, & lex dicitur gratiae suae charitatis.
DE VET.	Humanam, quae hominum commercijs certam praescribit quasi formam, & vulgo lus dicitur Civile, cuius tria sunt praecepta:	
		Honestè vivere,
		Alterum non ledere,
		Suum cuique tribuere. Instit. de iustit. & iur.

DE TESTAMENTO, ET EIVS PARTIBVS

ingenero. TABULA 4.

TESTA mentum quoque	Dicitur vel	PACTVM, Genes. 9. Statuam pactum meum vobiscum. & ibi Chrysostom. Homil. 7.	
		Promissio, vt est promissio quæ facta est	Adq. de semine mulieris, Genes. 3. Noë, de diluuiio non reiterando, Genes. 9.
			Abrahæ, & semini eius, De Terra Chanaan Venturo Messia Futura liberatione filiorum Israel Genes. 12. 15. 18. & alijs multis in locis.
		Præceptum, Iosue 7. Peccauit populus, & transgressus est testamentum meum, quod posui ad eos.	
DISTIN guis bi liarium	Secundum Ire næum, humano generi 4. data sunt testamēta:	Vnum quidem ante cataclysmum sub Adam.	
		Secundum post cataclysmum sub Noë.	
		Tertium est legislatio sub Moise.	
		Quartum verò, quod renouat hominem, & recapitulat in se omnia: quod est per Euangelium eleuans & pennigens homines in celeste regnum. verba sunt Irenæi lib. 3. de hæres. cap. 11.	
DISTIN guis bi liarium	Iuxta comman dum diuisionē, in testamentum	Vetus, siue primum, quod nihil ferè est aliud, quàm prophetia noni testamenti. August. contra Faustum Manichæ. lib. 15. cap. 2. Idèd sic dictum, vel quòd temporalium rerum promissiones contineat. Aug. contra Faustum Manichæ. lib. 4. cap. 2. vel quia per nomen aboletur.	
		Nouum, siue secundum, iuxta. August. lib. 18. De Ciuitat. Dei. cap. 54. quod est perfectio veteris testamenti, sic dictum, quòd æternæ vitæ contineat promissionem. Idem August. dicto loco contra Faustum Manichæum lib. 4. cap. 2.	

DE VETE-

DE VETERI TESTAMENTO IN SPECIE.

TABULA 5.

PRAETER EA,
quæ de veteri hæc
dicta sunt testamēto,
adhuc non inutiliter
quæri posse videntur

1. Quid signifi-
cet. Nam veteris
testamenti nomi-
ne continetur—

2. Quæ ex vete-
ri testamenti ob-
servanda sint, vel
relinquenda. Lo-
quimur enim de
his, quæ pertinet,
vel ad—

3. Cum veteris
Testamēti mala,
preteritis cæremo-
nialia sunt abroga-
ta, cur libros nihili-
minus antiquæ
legis Ecclesia reti-
neat omnes. Id
quod tribus hæc de
causis,

Propriè, Lex Dei, quæ data est per Moysen. Aug. lib.
18. De Civitat. Dei cap. 11. & Retractat. 1. cap. 12.

Large, lex Moysis, & omne veteris instrumentum, quæ
D. Hieronymus, scribens Algasiz, elementa mundi
vincari dicit, quod ipsi quasi elementis, & religionis
exordijs Deum discamus.

Mores corrigendos, & illa mandata præcelsi dubio nõ
servanda sunt: De his enim dictum est, Mandatum
Domini lucidum, illuminans oculos. Psal. 18.

Ceremonias legis, & ritus sacrificiorum. Et ea omni-
nò sunt relinquenda. Hieron. lib. 2. adversus Pe-
lagian.

Primum, non ad consequendas illas temporalium
rerum promissiones, sed ad intelligendas in eis no-
vi Testamenti prædicationes: veteris quippè te-
stificatio, fides novo conciliat. August. contra Fau-
stum Manichæ. lib. 4.

Deinde, ne Prophetiæ extinguamus: Quia in illis con-
tenta, in umbra facta sunt futurorum. August. con-
tra Faustum lib. 32. cap. 9.

Postremo, Quia vetus testamentum, vi antea quoque
dictum fuit, rectè intelligendus per Prophetiam est no-
vi Testamenti. suprà tab. 4. ex August. contra Fau-
stum lib. 15. cap. 2.

DE VETERIS TESTAMENTI

Authoribus.

TABULA 6.

Scripti primùm iussu omnipotentis
Dei, & Spiritus sancti instinctu
editi, Per—

Moysen,
&
Prophetas.

Vi de singulis possi suo pae-
bit loco.

VETERIS
Testamēti Li-
bri sunt—

Amisii in expugnatione Babylonica,

Restituti per Esdrā scribā velocissimū.

Asservati, & in summi precin habiti ab Hebræis, quorum beneficio ad Christia-
nam pervenerunt Ecclesiam.

Recepti in Canonem, Cancellarum aliquot præcellentium auctoritate, atq; vna-
niti intus Ecclesie consensu.

Approbati in novo Testamento per Christum, & Apostolos. Qui pro confirma-
tione doctrinæ Evangelicæ, ex eisdem veteris instrumenti Libris integras sæpè
produxerunt sententias.

Nicephorus lib. 4. cap. 15. Euseb. lib. 5.
cap. 8. Athanasius in Synopsi de Di-
vina scriptura.

G 6 DE AR-

DE ARGUMENTO LIBRORVM
veteris Testamenti in genere. TAB. 7.

IN LIBRIS
veteris Testamenti agi-
tur de statu populi
Dei, hoc est, Ecclesie
Catholicę per omnes
eius partes, & etates.
Habet enim Ecclesia
etates serę quinq;

Infantiam, hoc est, initium à primis illis Parentibus nostris, Adam & Eua, vsq; ad tempora Noe.

Pueritiam, à Noe vsq; ad tempora Abrahę, & sub Abrahamo, vsque ad Moysen.

Adolescenciam, à tempore Moysis, quo Ecclesia sub lege, veluti adolescens sub iutoribus, & magistro debebat, vsque ad inductionem populi Israelitici in terram promissionis per

Iosue, & sequentes
iudices,
Reges,
Prophetas.

Iuuentutem, ab inductione præfata, vsq; ad Saluatoris nostri Domini Iesu Christi aduentum. Quo tempore licet à cura Prædicatorum nondum exempta esset Ecclesia, accepti tamen à Prophetis, qui tunc exierant, clarissimas de Christo eiusque regno, & vniuersis adeo fidei nostre mysterijs reuelationes.

Perfectam ætatem. Vbi enim venit plenitudo temporis, de qua Paulus ad Galat. in 4. agit capite, misit Deus filium suum vnigenitum, natum ex muliere, natum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. Qui tandem Ecclesiam sibi congregauit ralem, qualis in veteris Testamento præfigurata, et adumbrata erat in

Sinagoga,
Tabernaculo,
Sacerdotio.

DE VE-

DE VETERIS TESTAMENTI PARTIBVS.

A M T A B Y L A I V 8.

LEGIBVS, VI
in quinque li-
bris Moysis
Genesi,
Exodo,
Leuitico,
Numeris,
Deuteroómio.

Exemplis virtutum & vicio-
rum desumptis ex historijs
Iosue,
Iudicum,
Ruth,
Regum quatuor,
Paralipomenon 1.
Esdræ duobus,
Tobiz,
Iudith,
Esther,
Iob.

TRACTA-
tus veteris Te-
stamenti omnis,
in sex diuiditur
Partes: in quibus
illa, de qua
in præcedenti ta-
bula dictum est,
Ecclesia instrui-
tur.

Forma laudandi Deum, in quem Noem Dauid suos edidit Psalmos.

Præceptis diuine Philosophiæ, hoc est, re-
ctæ in Ecclesia Dei versandi scientia, in quin-
que videlicet libris Sapientiæ: Quales sunt
Prouerbia Salomonis,
Ecclesiastes,
Cantica Canticorum,
Liber Sapientiæ,
Ecclesiasticus.

Rerum futu-
rarum Revela-
tionibus diui-
nis, quibus popu-
lus Dei pec-
cator ad pœni-
tentiam inuita-
tur modò

Com-
mina-
tione
pœna-
rum,
Pro-
missione
Be-
neficio-
rum.

De quibus pro-
pheta
agitur
in libris
Prophe-
tarum

Maiores
Minores

Esaiæ,
Hieremiæ cū
Baruch,
Ezechielis,
Dauidis.

Osee,
Iohelis,
Amos,
Abdiæ,
Ioos,
Michæ,
Nahom,
Abacuk,
Sophoniæ,
Aggei,
Zachariæ,
Malachiæ.

Præparatione ad crocem, & ratione consolandi afflictos. Quod fitio 1. li-
bris Machabæorum.

Partitionum Theologicarum PARS VETERIS TESTA- MENTI PRIMA.

DE LEGIBVS DIVINIS.

TABULA. 9.

LEGES DI-
uerſo tēpore ho-
minibus datę

Prima, in Paradiso ante peccatum, prohibitione ligni.

Secunda, post præuicationem, & expulsio-
nem ex Paradiso, de humani generis multiplica-
tione.

Tertia, Noë ante diluuium de fabricanda Arca.

Quarta, post diluuium de Diuisionibus gen-
tium.

Quinta, Abrahę de circūcisione, & immolatio-
ne filij.

Sexta, Moisi in monte Sinal. Hęc intelligitur per sextum illius Samaritanę
virum, qui tamen nõ verus erat maritus. Vnde Saluator noster mulierem illam,
hoc est, Ecclesiam Catholicam, ab illo putatiuo marito, id est, à legē literę, quę
nullam contulit salutem, ad verum mittit virum, quę lex est spiritus & gra-
tię, in nouo Testamento comprehensa, à quo spiritualem virtutum concipiat
prole.

Septima, est illa ipsa lex Spiritus, & Euangelium gratię per Iesum Chri-
stum, quę etiam lex fidei dicitur, & peccatum (quod per legem Moisis non au-
fertur, sed ostenditur tantum) etiam abluat & tollit, Rom. 8. & ibi Gloss.

Hic de sexta tantum lege, quę (vel quia Moisi à Deo prius reuelata, vel quia ab ipso Moy-
se populo deinde Iudaico fuerit proposita) vno nomine lex appellari solet Moisaica.

Hę leges significatur per
V. viros, quos Christus
Ioan. 4. sedens apud fon-
tem dixit habuisse mulie-
rem illam Samaritanam.
Gloss. ibid.

DE LEGE MOSAICA, IN SPECIE

TABULA IO.

In genere, pro toto legis volumine, quod quia in partes quinque est diuisum, communiter Pentateuchum dicere solent.

LEGIS MOSAICÆ appellatione rerum sacrarum scriptores bifariam uti consueuerunt:

In specie, pro lege Decalogi, quæ (ut patet ex 19. Exodi capite) data fuit

A Deo per ministerium Angelorum.

Moyſi, & per eum filijs Israel, atq; adeo omnibus hominibus sub ipſius Dei caſtris militantibus. Sed non niſi prius

{ Sanctificariſ & Mandatiſ.

In monte Sinaï.

Non ſtatim poſt peccatum, ut experti homines arbitrij libertatem ad ſalutem non ſufficere, eo minus ſuperbirent, & legis neceſſitatem eo procliuſ agnoſcerent. Gloſſ. ad Galatas 3. Sed poſt duo tandem millia annorum à principio mundi, die ſcilicet quinquageſima ab exitu Iſrael de Aegypto, quæ tertia fuit menſis Iunii, teſte Auguſtino quaſtione ſeptuageſima in Exodum.

Cum { Clangore Buccinæ,
Tonitru & fulgure in nube denſiſſima,
Streptu vehementi.

{ Habentur hæc omnia dicto cap. 19. Exod.

Nè aut { Proprijs viribus nimium attribnerent, d. gloſſ. ad Galat. 3.

{ Aliquid ſibi deſuiſſe quaereretur. Auguſtinus Pſal. 57.

Vt qui reuocari à peccatis ratione non poterant, poenarum minis, atque terroribus coacercentur. Auguſtinus capite tertio, De vilitate credendi, ad honoratum.

DE PEN-

DE PENTATEVCHO, HOC EST, DE QVIN- que libris Moïſis, & primum de varijs eius typis. TABVLA II.

ETSI HISTORIA
Moïſis per ſe vnâ ſit & in-
diuidua, commodioris ta-
men vſus gratia, per partes
quaſi diſtincta eſt, in libros
quinque: Qui ſignifican-
tur per Quinque

Veſtes, tabulas tabernaculi continentes, quibus Eccleſia ab omni
præſeruatut impetu. Exod. cap. 26. & 40.
Columnas tabernaculi, Exod. 17.
Vitos, qui Iudeis in auxilium de cælo apparuerunt, in æquis, fre-
nis autem decoris, 2. Machab. 10.
Panes illos, de quibus fragmentorū 12. collecti ſunt cophini, Luc. 9.
Porticus. pſcinæ, Ioannis 5.

DE AVTHORE PENTATEVCHI I TABVLA II.

PENTATEVCHI

Author eſt Moïſes, Theologorum omnium antiquiſſimus.
Quod autem nomen ſuum libris à ſe ſcriptis nunquam addiderit, id
Franciſcus Ruizius Vallisoleranus ideo factum eſſe putat, quod is ſcri-
pſerit præſentibus, atq; ſic illi ſuperuacanea fuerit præſentis ſue decla-
ratio. In lib. de regulis intelligendi ſactas ſcripturas, reg. 151.
Reſtaurator Esdras. Hieron. aduerſus Heluidium: Siue Moïſes, in-
quit, dicere volueris authorem Pentateuchi, ſiue Esdras eiſdem re-
ſtauratore operis, non ſeculo. Idem quodque ſentit D. Auguſtinus de
mirabilibus ſactæ ſcripturæ, lib. 3. cap. 33.

DE MOISE ET VARIIS EIVS NOMINIBVS. II TABVLA II.

MOISES ID NO-
minis ab eueni ſortitus
eſt, eo quod de flumine ſit
ſaluatus. Auguſt. de tempo-
re Seren. 88. Aquam enim
tiſes Moi Aegyptij vocant, teſis
verò ſaluatus: Inde Moi-
ſes, id eſt, ex aqua ſalua-
tus. Iosephus lib. 1. anti-
quitat. capi. 9. Alijs etiam
dictus eſt

Mared,	Rebellans.
lared,	Deſcendens, quod de monte deſcenderit.
Pater Iedor,	Sepium, quod quaſi quâdam ſepis lege cir- cundederit populum.
Heber,	ſunctio, eo quod populum Dei ſeruitio iū- xerit.
Patet Socho,	Id eſt, Propheta, eo quod ipſe ſit doctus Prophe- tarum.
Icuthiel,	Sperans in Deum, eo quod ſpem habuerit liberandi populum de Aegypto, ſiue quod ſpe patentem de aquæ periculo libera- tus ſit.
Pater Zanoha.	Gubernator, eo quod magnam populo in eremo gubernationem exhibuerit, ſiue doctrina ſua quotidie gubernaret. Hieron. in Queſt. in Paralipom.

DE ORIGINE MOISIS.

Natus eſt tempore captiuitatis Aegyptiacæ ex matre Iochabet, (non illa quidem quæ propriè
fuit filia Leui, ſed de alia, de tribu eiſdem Leui proſecta. Lyranus in cap. 1. Exodi) & patre Am-
ram. Fuit autem Moïſes ab Abraham. Erat enim Ammitamis filius, qui fuit ex patre Chaat, qui
natus eſt, de Leui: Leui verò de Iacob, qui fuit ex Iſaac filio Abraham. Iosephus Antiquitatum Iu-
daicarum lib. 1. cap. 9.

DE VITA ET MORIBVS, REBVSQVE AB EO
præclarè gestis remissuè.

Quæ de Moïsis educatione miraculosa, forma præcellenti, moribus heroicis, studijs præclaris, prudentia singulari, rerum gerendarum dexterioritate inaudita, ac vita eius tota omnibus numeris absolutè, in sacris literis singulatim explicata sunt, ea omnia D. Gregorius ille frater Basilij Magni, & episcopus Nyssenus, in breuissimam collegit summam, quam veluti formulam viuendi cuiuslibet Christiano commodam atque perfectam, inter cætera eius opera præclara post se perscriptam reliquit. Quem librum vel semel legisse, per omnem vitam profuerit plurimum.

DE MORTE EIVSDEM.

Refert Augustinus alicubi, non posse deesse qui credant, si non desunt qui asserant, Moïsem adhuc viueret quia scriptum sit, eius sepulcrum non inueniri, Deut. 34. & apparuerit cum Domino in monte, vbi & Helias fuit, Mart. 17. quem mortuum legimus non esse, sed raptum 4. Reg. 2. Quasi verò Moïsis corpus non poterit alicubi sic abscondi, ut prorsus homines lateret vbi esset, atque inde ad horam diuinitus excitari, quando cum Christo Helias & ipse sunt visi: sicut ad horam multa sanctorum corpora surrexerunt, quando passus est Christus, & post eius resurrectione apparuerunt multis in sancta, sicut scriptum est, ciuitate. Augustinus in Euangel. Ioan. tractatu 124.

VBI MORTVVS SIT, ET QVANDO.

Mortuus est Moïses anno ætatis sue 120. oculis necdum caligantibus, nec dentibus motis, aut genus concisus, super montem Nebo, & sepeliuit eum Dominus in valle terræ Moab contra Phogor: & nullus hominum cognouit sepulcrum eius usque in hodiernum diem, Deut. 34. Quod glossa ibidem à Deo ideo factum esse dicit, nè Iudæi cohererent Moïsem tanquam Deum, propter magnitudinem & multitudinem signorum, Unde & virgam, in qua signa fecerat, vi plurimi putant, ne adoremur, secum abstulerat, Quoniam & serpentem quem fecerat, filij Israël postmodum adorabant. Omnis autem illius ætas in tres quadragenarias partes diuiditur. Quadraginta enim annis, in Aegypto in domo Pharaonis ab infania literas didicit, 40. annis exul ab Aegypto in domo sacerdotis Madiam fuit. Et 40. annis per desertum ducatum populo præbuit August. de mirabilibus sacre scripturæ lib. 1. cap. 35.

DE LAVDIBVS MOÏSIS, ECCLESIASTICVS. Cap. 45.

Dilectus Deo & hominibus Moïses, cuius memoria in benedictione est. Similem illum fecit in gloria sanctorum, & magnificauit eum in timore inimicorum, & in verbis suis monstra placauit. Glorificauit illum in conspectu Regum; & iussit illi coram populo suo, & ostendit illi gloriam suam. In fide & lenitate ipse sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne. Audiuit enim eum, & vocem ipsius, & induxit illum in nubem. Et dedit illi cor ad præcepta, & legem vitæ & disciplinæ, docere Iacob testamentum suum, & indicia sua Israël.

DEUTERONOM. VLTIMO.

Et non surrexit ultra Propheta in Israël sicut Moïses, quæ nosse Dñs facie ad faciem, in omnibus signis atque portens, quæ misit per eum, ut faceret in terra Aegypti Pharaoni & omnibus seruis eius, vniuersæque terræ illius, & cuncta manu robusta, magnaque mirabilia, quæ fecit Moïses coram vniuerso Israël.

DE ARGVMENTO ET PARTIBVS PENTA.

teuchi.		TABVLA 14.	
IN QVIN.	Domini	Statuentis:	Genesi,
que libris	Ministri	Proponentis,	Exodo,
Moïsis agi-	Corporis	Continentis:	Leuitico,
tur de quali-	Populi	Recipientis:	Numeris,
tate	Epilogi	Explicantis.	Deuteronomio.

GENESIS

LIBER PENTATEVCHI PRIMVS, DE CREATIONE
celi & terræ.

DE CONTINVATIONE.

VETERIS ILLIVS,		TABVLA. 15.	
quæ in his libris describitur, Ecclesiæ status est quintuples: alius enim fuit iem pote	Patriarcharum,	Primo.	Genesi,
	Ducum,	Secundo	Reliquis Pentateuchi
	Iudicum,	Tertio	libris & in Iosue, Iudi-
	Regum,	Quarto	cum, & Ruth, Regum &
	Pontificum,	Quinto	paralipo. Esdræ.

ALIA CONTINUATIONIS RATIO.

Legis diuinæ summam traditurus scriptor Pentateuchi Moyses, eius primum ostendit latorem, Quo, cognito eo, facilius quisq; intelligat, quid cum de ipsa lege, tum de eius authorē Deo & credere & sentire debeat. Deū autē homo utq; rectius cognoscere, neq; facilius apprehendere poterit, q̃ ex operibus creationis, & ordine rerū creatarū sapientissimo, qui in hoc primo describitur libro.

DE RATIONE NOMINIS. TABULA 16.

GENE- Grammatici ortum dicunt, sed natiuitatem August. in *Categoriis* cap. 11.
sim — Celi, & terre, quod Deus in illis alia omnia nobis inuenda reliquerit, ut sic omnes creaturas simul comprehendat tam in cōlo quā in terra: ut Chrysost. in 1. cap. *Geneseos* homilia duodecima. Cuius principium olim ante an-
 Theolo- nom incelsum a nemine legebatur. Hieron. in *proem.* in *Ezechielem*
 gi acci- Iustorum, Augustinus de ciuit. Dei lib. 23. cap. 38. Hieron. in *Ezechielem*
 p̃iur pro cap. 6. Sed in *Questiōn.* Hebraicis super Regnū lib. idem Hieronymus tra-
 libro — ctans id, quod ait, Ecce scriptum est in libro iustorum: Liber, inquit, iustoru
 liber Sam uelut est, ubi continentur prophete iusti, Samuel, Gad, & Nathan:
VBI, ET QUANDO SCRIPTVS SIT HIC LIBER.

Scriptus est liber *Geneseos*, in lingua Hebraica, nō in principio aut statim post Adam, neq; om-
 nibus hominibus, sed Iudeis tantū, & post multas tandem generationes. Chrysost. ad populum
 Annochenū Hō mil. 7. tunc scilicet, cum creuisset error eorum, qui de mundi creatione dubita-
 bant. Augustinus in lib. *Questiōn.* veteris testam. cap. 3.

SUMMARIVM GENESIS, EX D. HIERONYMO

ad Paulinum. TABULA 17.

IN GE- Creatura mundi, *Genes.* 1.
nesi agit Exordio generis humani, cap. 2.
De Diuisione terræ, cap. 10. & 11.
 Confusione linguarum, cap. 11.
 Descensione Hebræorum vlg. ad Aegyptum, cap. 12. &c.

EXPLICATIO SUMMARII EX ATHANASIO.

TABULA 18.

PRIMO — Primo facta est lux.
LIB — Secundo firmamentum, quod Deus celum vocauit.
II — Tercio congregatae sunt aquae, visaeq; arida, & collectiones aquarum vo-
III — cate maria, arida verò terra, terraque germinauit herbas semini & om-
IV — ne lignum.
ORDI — Quarto prodegit sol & luna, & vniuersus astrorum chorus.
N — Quinto facta est volucrum, piscium, & ceterorum, quae in aquis agunt,
DE — generatio.
PR — Sexto quadrupedia, & bestiae & serpentes, & inuenta, homoque adima-
GEN — ginem & similitudinem Dei formatus.
 Septimo requieuit ab operibus, dieiq; benedixit septimo.

Transgressionem Adæ, illiusq; e paradiso eiectionem.

Cædem Abelis, factam per fratrem suum proprium.

Translationem Enoch.

Fabricationem Arce.

Diluuium factum temporibus Noe.

Structuram turris.

Diuisionem linguarum.

Dispersionem nationum.

Egressum Abrahæ ex Chaldaea.

Legem de circuncisione latam.

Sodomiorum subuersionem.

Iusiurandum promissionis Dei Abrahæ factæ.

Generationem Isaac, Iacob, & qui ex illo sunt Patriarcharum.

Venditionem Ioseph, & miraculosam eius liberationem.

Athanasius in synopsi de diuinis scripturis.

PRIMVS
liber Mo-
sis cōiunct

ARGVMENTVM.

Ex præfationibus Anton. Fonseca ante commentaria Thomæ Caietani
io Pentateuchum.

Primus liber exponit originem, & causas rerum omnium. In quo voluit Moyses fidelis Propheta Domini mundo ostendere, in natura rerum aliquod numen, & aliquam Diuinam naturam subsistere. Quòd Deus vnus sit, aduersus eos, qui multos Deos introduxerunt: Quòd hic mundus sit creatus, aduersus eos, qui eum statuerunt sempiternum: Quòd hunc gubernet, cõtra nonnullos, qui sato, & stellis omnia subijciunt, mundumq; provideoria Dei destituit: Quòd vindex malorum sit, & omnia propter hominem creauerit.

Describit præterea hominis ortu, qualis fuerit ab initio, quomodò lapsus sit, quomodò ab vno nati sint omnes: perq; terras sparsi flagitijs nefarijs, diluuiò tantè ab irato Deo obruti fuerint. Rursus, qui in illo seruati, omnibus Regnis dederint initium.

Postemò Abraham, Isaac, Iacob, & Ioseph sanctorum Patriarcharum, qui ante legem tabularem vixerunt, vitæ describuntur, mores, illustria dicta, facta, & religio, & quomodò de terra Chanaan descenderunt in Aegyptum. Atq; propter hos aliosq; viros beatos, dictus est à quibusdam hic liber primus, LIBER HISTORIÆ, toties in scripturis repetitus.

DE PARTIBVS GENESIS.

TAB. 19.

GENESIS describit ipsius Dei, legem statuentis, Summam omnipotentiam, ab	Summam omnipotentiam, ab	Opere creationis, De quo agitur in cap. 1. 2. 3. 4. & 5.	Studio generis humani conservandi, quod prestat in liberatione Noë à periculis diluuij, cap. 6. 7. 8. & 9.	Vnde dicitur	Creator, Seruator, Auxiliator.
Immensam benevolentiam, & amorem erga humanum genus ineffabilem, Ex	Immensam benevolentiam, & amorem erga humanum genus ineffabilem, Ex	Segregatione Abraham à generatione ptaua, & peruersa, & hoc quo ad	Locum vnde iussus est exire, Signum circumcissionis, Factu oblationis filij.	A' cap. 12. vsq; ad cap. 25.	
Prælectione, & custodia Isaac, quem seruauit, & defendit inter illas nefarias nationes, à cap. 25. vsq; ad cap. 29.	Prælectione, & custodia Isaac, quem seruauit, & defendit inter illas nefarias nationes, à cap. 25. vsq; ad cap. 29.	Exaltatione Ioseph, à cap. 39. vsq; in finem Genesis.			

DE ALIA, HVIC NON ABSIMILI, SED VBERIORE
tamen, Partitione Genesis, ex sententia Bedæ præbyteri in lib. Quæstion.
super Genesim in principio.

TABVLA 20.

GENESIS CONTINET electionem populi ministerio Patriarcharum, siue rerum in Ecclesia Dei gestarum seriem, tempore Patriarcharum	Adq; Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph.	A' cap. 12. vsq; ad cap. 25.	Primo, Sexto, Duodecimo, Vigesimoquinto, Vigesimo octauo, Tricesimo septimo.	Vsq; ad cap. 25.	Sexum, Duodecimum, Vigessimu quintu, Vigessimu octauu, Tricesimu septimu, Quinquagesimu.

DE PRI

DE SECVNDA GENESIS PARTE.

TABVLA 22.

ANTE diluvium, vt sunt	CAVSA diluvii, humani scilicet cordis malitia. capite 6. vers. Videns autem Dominus.	
	COMMINATIO siue prædictio diluvii, vers. Cumq; vidisset deus. eod.	
	ARCAE Noë instructio, in qua Noë vir iustus cum suis conservaretur. vers. Fac tibi arcam de lignis, eod. cap. 6.	
	Noë ingressus in arcam, cap. 7. vers. Fecit ergo &c. Aquarum accessio. vers. Anno sexcentesimo. Diluvii ipsius excessus & inundatio. vers. Factumque est diluvium 40. diebus super terram. Omnis creaturæ extra arcam viventis interitus. vers. Consumptaque est omnis caro. dic. cap. 7.	
IN IPSO diluvio	INSTANTE confitemur	Arca mense septimo requieuit. cap. 8. vers. Requievit arca. Explorat Noë siccitatem terra, vers. Cumque transissent 40. dies. eod.
		Terra arefacta, evocatur ex arca cum præcepto, vt crescant & multiplicentur. eod.
		Liberatus } Aedificat altare, } Vers. Egressus est ergo ratu } Offert, } Noë. Noë, } Adorat Deum, }
		Paciscitur Dominus cum Noë, diluvium amplius nõ futurum. Vers. Odoratusque est Dominus. d. cap. 8.
RECEN- sentur in hac parte ea, quæ ac- ciderut cir- ca diluviũ, partim.	RECEDEN- te.	Confirmatio matrimonii. vers. Crescite. eod.
		Concessio ciborum. vers. Et omne quod move- tur. eod.
		Gladii potestate. vers. Quicumque effuderit. eod.
		Inventionem vini. vers. Cepitque Noë. d. cap. 9.
POST DI- lutionem de- scribuntur Noë	BENEDICTIO ca. 9. vers. Benedi- xitq; Deus Noë, &c. vna cum	Propagationem generis } Noë humani ex } & } Filii eius } toto. cap. 10.
		Regnorum & } Monarchiarum }
		Multiplicatio seminis: Quæ pars continet
		Inita
AGI- tur de	DIVISIO gentium, vbi etiã	Structura turris Babylonica, cap. 11. vers. Venite, faciamus nobis civitatem.
		Confusionem linguarum, vers. Venite igitur, descen- damus &c. eod.
		Repetitio Genealo- giæ Noë usq; ad Abra- ham.
		Vers. Hæ sunt gene- rationes Sem. dic. cap. 11.

DE SIGNIFICATIONIBVS NOË.

NOË Latine dicitur iustus, vel requies. Unde parentes eius dixerunt, Quia hic faciet nos requiescere ab operibus & à tristitia. Re autem cui maledixit Dominus Deus. Amorof. de arca & Noë. ap. 2. Et significat eos, per quos Ecclesia regitur: sicut per illum in aquis arca gubernata est, quæ figuram gerit Ecclesiæ. Augustinus libro secundo. Questionum Evangelicarum, cap. 44.

DE TER.

DE TERTIA GENESIS PARTE, QVOMODO

Abraham ex imperfecto ductus sit ad perfectum.

TAB. 23.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

ABRAHAM QVOMODO PATER MVLTARVM

dicatur esse gentium ex Augustino.

BEATVS Abraham, pater multarum gentium à domino dictus est. Omnes enim gentes, quæ in Christum credunt & credituræ sunt filii sunt Abrahæ, imitando fidem, non nascendo per carnem. Nam sicut Iudæi per infidelitatem degeneres, facti ex filiis Abrahæ filii diaboli, & progenies viperarum sunt in Euangelio appellati: ita è contrario omnes gentes, quæ Christum fideliter credunt, Abrahæ filii effici meruerunt: Augustinus sermone 54 de Tempore.

DE MVLTATIONE NOMINIS ABRAHÆ

ex Ambrosio.

MVTAT DEVS Abrahæ nomen litera addita, vt de Abram vocaretur Abraham, hoc est, de patre vano, sicut habet Latina interpretatio, vocaretur pater sublimis, pater electus: vel de patre, fieret & pater filii. Vanus erat, cum Deum nesciret: electus factus est, postquam cognouit Deum. pater erat, cum de ancilla prolem haberet: Sed pater filii nō erat, quia non erat ei filius, qui non erat legitimo susceptus coniugio. Ambrosi lib. 1. de Abraham cap. 4.

QVA RATIONE CHRISTIANI EX SEMINE DICANTUR ABRAHÆ.

cantur Abrahæ.

HIC secundum meritum filius est Abrahæ, qui fidem sequitur, per quam Deo dignus extitit Abraham. facti sumus enim filii Abrahæ, imitando fidem, D. ait Augustinus, non nascendo per carnem. Sicut Iudæi degenerando exheredes, sic nos imitando adoptati. Augustinus super Ioannem tractatu 49. Fides ergo Abrahæ, semen est Abrahæ: proinde qui pertinent ad credulitatis similitudinem, ipsi pertinent ad heredum promissionem. Augustinus de vera innocentia, cap. 133.

VT IMITANDVS SIT ABRAHAM.

SI QVÆ es anima mea, quæ cupis sequi vestigia fidei Abrahæ, exi de terra & de cognatione tua: relinque populum tuum & domum patris tui, id est, fideliter renuncia diabolo, pompis & angelis eius: & sequere viam rectam, quæ te perducit in terram, in qua disces & emineas, & efficiaris socius Abrahæ. Sed cum ista omnia feceris, si uirtus charitatis (quæ omnia credit) est in te, adhuc Deus tentabit te, & tētarum, coronabit te. Expetit à te sacrificium dilecti: tu quid à te expetis? quod Abrahæ illi dictum est, Da mihi unicum filium tuum. Tibi dicit sapientia: Fili, da mihi cor tuum. Ipse est dilectus vnicus. Quid metuis offerre cor tuum? offer sacrificium contritionem cordis Domino Deo tuo: & dic ei cum propheta, Holocaustus non delectaberis Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humilia. Pl. 50. tum De is non spernis: nihil metuas tali sacrificio oblato: & deo acceptum erit, & quod obtuleris, integrum permanebit.

DE PAR.

1. MATRIMONIUM cum Rebecca, cui licet sterili Dominus ad deprecationem Isaac prædicit, ea viro eius duos populos egressuros: Quorum unus alterum superaret, & 7 cap. 25. vers. 12. Maïse seruiret miniori.

2. GENERA	Qui primus egressus est Esau, rufus erat, & totus in morem pelis hispida.	Qui bus adul- tis, & 25. vers. 25. Quæ ama- bat.	Isa- que, vlti- mū.
logia: nam Rebecca	Altera egrediens, plū- tam fratris tenebat ma- nu, & idcirco appella- tus est Iacob.	Quæ ama- bat.	Re- bec- cas
duos peperit ei gemel- los. Quorū			

PROPO-
nuntur de
Patriarcha
Isaac Qua-
tuor:

1. ADVERSIS: Nam orta in terra fame, in Aegyptum regionem frugi-
bōs tam abundantiem, cadere statuerat: verū quando Iſac noluit in-
telligeret, in terra potius peregrinatus est intermedia, quantumvis sterili,
in terra scilicet Geraris, id est, aduenæ appropinquans, à principio ca-
pit. 26. vsque ad uers. Scminauit autem Isaac.

2. PROSPERIS, quibus vsque adeo non est abusus, ut in loco acceptæ
benedictionis ædificaret altare; inuocaretque nomen Domini. à d. vers. 26.
Seminauit autem. vsque in fin. capit. 26.

NATHAN

1. Iſac	1. Iſac
2. Iſac	2. Iſac
3. Iſac	3. Iſac
4. Iſac	4. Iſac

ISAAC

ISAAC VNDE SIC DICTVS FVERIT.

ISAAC filius Abrahā Patriarchæ, qui natus est ei in senectute, cum esset sterilis mater eius. Atq; hinc Isaac interpretatur risus. Riserat enim & pater, quando ei promissus est, admirans in gaudio. Riserat & mater, quod postea negavit angelo. Sed post partum ait, Risum mihi fecit Deus. Augustinus lib. de ciuitate Dei, cap. 31.

DE NOMINIS EIVS INTERPRETATIONE MYSTICA.

ex Ambrosio.

ITAQVE ipso nomine figuram & gratiam significat: Isaac etenim risus Latine significatur. Risus autem, in signe lætitiæ est. Ambros. lib. de Isaac, cap. 1. in principio.

DE DVOBV5 FILIIS ABRAHÆ. ex eod.

ABRAHAM duos habuit filios: vnū de ancilla Ismael, & vnum de libera Isaac. Sed quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est, quia iuxta consuetudinem natus est. Isaac verò non secundum cōsuetudinem, sed secundū prouidentiam Dei virtute natus est, quippe cum Sara & anus esset, & sterilis. In typum enim Christi natus est Isaac. ideo hæc per allegoriam asserit dicta, vt aliud ex alio significant personæ Ismael & Isaac. Ismael enim Iudæorum significat nativitatem, vel eorum qui serui sunt peccati: Isaac verò Christianorum, quia in libertatem nascuntur. Liber enim fit, qui accipit remissionem peccatorum. Hæc enim sunt duo testamenta.

ET NON MVLT0 POTS.

SED quid dicit scriptura? Etice ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Hæc uerba Saræ sunt, quæ typum habet Hierusalem celestis, de promissione generans Isaac: vt eiectio filio ancillæ, id est, Iudæo populo incredulitatis causa abiectio, (serui enim peccati sunt, quibus data remissio peccatorum non est) hæres sit filius liberæ illius Hierusalem supernæ, qui est populus nouus regni cælorum. Itaque non sumus ancillæ filii, sed liberæ. qua libertate nos Christus liberauit. Fuimus igitur ancillæ filii, dum peccatis eramus obnoxii: sed accepta remissa peccatorum à Christo, liberati sumus. Ambros. in epistolam ad Galat. cap. 4.

QVIS NOBIS POPVLVS PER NATIVITATEM

significetur Isaac.

REC TÈ significat Isaac, per repromissionem natus filios gratiæ, ciues ciuitatis liberæ, socios pacis æternæ. Vbi sit non amor propriæ ac priuati quodammodo voluntatis, sed communi eodemque incommutabili bono gaudens, atque ex multis vnum cor faciens, id est, perfectè facta concors obedientia charitatis. Augustinus de ciuitate Dei lib. 5. cap. 3. Reliqua huius historici mysteria videnda sunt in lib. D. Ambrosii de ipso Isaac & annua.

H DE QVIN.

DESCRIBITUR
status JacobPROFICIENS,
in perferendis
malis sibi illatisPERFECTI-
NAMPATRIS obedi-
entia, c. 18. ubi
narrantur tria:PROLIS mul-
tiplicatione, cap.
29. cuius occasio
ne scriptura reci-
tat1. Quomodo Pat. is iussu profectus in Mesopota-
miam ad Laban pro vxore, in principio.
2. Vt receperit oraculum diuini, dum scalam ui-
dit in somnis, de venturo Christo, uerf. Igitur egressus
Jacob.3. Qualiter uouerit Jacob Domino se Lapidem,
quem crexerat in titulum, uocaturum demum De-
uerf. Surgens ergo.

Aduentum Jacob in domum Laban, in principio.

Pactum eiusdem cum Laban, quo se obstringit ei ser-
uiturum 7. annos pro filia Rachel, uerf. Et postq. ina-
pleti sunt dies. eodem.Laboris p.ami in, promissum scilicet coniugiū, uerf.
Dixitque ad Laban, eodem.Coniugii fructus { Lix. uerf. uidens autem Dominus
eodem.
Rachelis, cap. 30.ADQUISITIONE bonorum temporalium. Nam inito cum Laban
pro p.atione ouium pacto, ditatus est Jacob ultra modum, & habuit gre-
ges multos, ancillas & seruos, camelos & asinos, uerf. Nato autem Iosaphi.
usque in fin. d. cap. 30.LABAN, qui cum Dei iussu in patriam fugientem cum uxoribus & re-
bus suis, insecutus est, atque de ablati clām per coniugem suam Rachel
idolis, cum eo expositulat, toto cap. 31.ESAU, quem
timuit ex-
Auditus: cum enim in-
telligeret Jacob, in
occursu sibi uenire
fratrem Esau cū qua
dringentis uiris, tunc-Præmisit primū ante se legatos, qui cum
muneribus placarent, cap. 32. a princip.
usque ad uerf. Dixitque Jacob.Postea oratione ad Deum facta, lucta-
tus est cum Angelo, superiorque eua-
sit, & pro Jacob dictus est Israel. a d.
uerf. usque in fin.Aduentus, ex quo ita percussus est, ut pronus in terram caderet,
sepius oraret, donec appropinquaret frater. Sed ab eo tam frater
nē est exceptus, ut inita inter eos gratia, unusquisque magna cum
tranquillitate tum lætitia, rediret ad sua, tot. cap. 33.SICHEM filio Hemor, per raptum filiz suæ Dinæ, quæ a dicto Sichem
fuerat oppressa: ex qua re grauissima deinde secuta est cædes Sichemitarū,
cap. 34. per tot.Pietate, qua abiicit &
infodit idola. cap. 35.
in princip. meruitq;Confirmationem mutati nominis Jacob in
Israel, uerf. Apparuit autem iterum, eodem.
Promissionem terræ Canaan. uerf. Ego
Deus, eodem.COM-
mendaturPatientia
in ferēdaMorte { Deboræ nutricis Rachelis, uerf. eodē tpe. eo.
Coniugis Rachel, uerf. Mortua est ergo, eod.Iniuria Ruben, qui dormiuit cum Bala concubina patris
sui, uerf. Cumq. habitaret. eodem.Veneratione Patris Isaac, quam ante obitū in ciuitatē Mambre usui-
tauit, & mortuū sepeluit, uerf. Venit etiam. usque in fin. d. cap. 35.SECERNITUR ab Esau. Cuius genealo-
gia describitur. cap. 36. tum

Filiorum, in principio.

Nepotum, uerf. Hæ sunt autem gene-
rationes, &c.

SUMMA HISTORIAE IOSEPH.

IOSEPH filius Iacob fere iunior, filius senectutis, & dilectissimus inter omnes fratres suos. Qui cum fratres suos de pessimo accusasset crimine, conati sunt eum interficere, & vendiderunt eum Israhelitis, à quibus rursus venditus est in Aegypto. Genes. 37. Euit cum Phitiphar Eunuchus Pharaonis, princeps exercitus. Genes. 39, fuisse Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prospere agens, habens gratiam apud dominum suum, pulchra facie & decore adspectu. Tentus est porro in carceribus duobus annis, atque de carcere sublatu, apperuit Pharaoni somnium, & promotus ab eo est in Principem Aegypti. Erat autem triginta annorum, quando stetit in conspectu Pharaonis, & Princeps effectus est. Genes. 41.

DE DIVINIS IPSIUS IOSEPH ET CORPO-

ris & animi dotibus, ex Augustino.

ERAT Ioseph corpore castus, & mente pudicus. Fulgebat in eo species corporis, sed plùs fulgebat animi pulchritudo. Et cum multis species corporis obelle soleat ad salutem, sancto viro nocere non potuit, quia eam animi pulchritudo gubernavit. Caro enim eius, ancilla animae fuit, & anima dominum suum fideliter tenuit, cui in nullo caro dominari poterit. Rogatur quidem à Domina sua & muliere im pudica, ut cum ea concumberet, qui acquiescere noluit, quia dominum animae non amiserat nec in conditione servili: Vnde calumnia appetitus, in carcerem missus est: sed vir sanctus carcerem illum, palatium deputavit: immò ipse in carcere, etiam in palatio erat: quia ubi fides, castitas & pudicitia, illic palatium Christi est, illic templum Dei, illic habitaculum Spiritus sancti. Si quis ergo vir de specie corporis sibi blanditur, vel si qua mulier de carnis suae pulchritudine gloriatur, sequantur exemplum Ioseph, sequantur exemplum Susannae: Sicut corpore casti, sint mente pudici: & tales non solum hominibus, sed etiam Deo erunt speciosi. Tria etiam sunt in ecclesia exempla castitatis, quae imitari singuli debent, Ioseph, Susanna, & Maria, Vni Ioseph imitentur, mulieres Susannam, virgines Mariam. Augustinus in sermone quodam.

DE EISDEM, EX AMBROSIO.

QVAD Ioseph loquar, qui vtiqùe habebat cupiditatem libertatis, & suscepit servitii necessitatem? Quam subditus in servitute, quam in uirtute còstis, quam benignus in carcere, sapiens in interpretatione, in potestate moderatus, in ubertate providus, in fame iustus, ordinem laudis rebus adiungens, & opportunitate temporibus, equitatem populis officii sui moderatione dispensans? Ambrosii. L. officiorum, cap. 14.

DE SENSU HISTORIAE HVIVS SPIRITUALI,

ex eodem Augustino.

QVOTIES lectiones vobis fratres charissimi de testamento veteri recitantur, non hoc solum debetis attendere quod sonat in uerbo, sed quod intelligitur: & sapit in spiritu. Ecce audimus quòd B. Iacob genuerit filium, & vocauerit nomen eius Ioseph, & eum plùs quam reliquos filios suos dilexerit. Hoc lo co beatus Iacob figuram habuit dei Patris, sanctus quoque. Ioseph typum gessit domini Saluatoris. Dilebat ergo Iacob filium suum, quia deus Pater dilexit unicuique suum, sicut ipse dixit: Hic est filius meus dilectus. Misit Iacob filium suum, ut de fratribus suis sollicitudinem gereret: & deus Pater misit unigenitum suum, ut genus humanum peccatis languidum, visitaret. Ioseph, dum fratres suos quaereret, errabat in eremo: & Christus genus humanum requirebat, quod errabat in mundo. Ioseph fratres suos quaerebat in Sichimis Sichima interpretatur humerus. Semper enim peccatores deo sum magis, quam faciem, ponunt in facie iusti. Humeri enim retrò sunt. Sicut enim fratres Ioseph invidia percussus, fratres dilectioni dorsum magis quam facies offerebant, ita infelices Iudei, veniente ad eos salutis auctore, invidere potius quam diligere maluerunt.

INVENIT autem Ioseph fratres suos in Dothaim. Dothaim interpretatur defectio. Vere in grádi defectione erant, qui de parricidio cogitabant. Videntes ergo Ioseph fratres sui, de morte illius tractauerunt. Sicut videntes Iudei verum Iosephi dominum Christum, & ut eum crucifigerent, vno omnes consilio itauerunt. Ioseph expoliaverunt fratres sui tunica polymita & talari, & Iudei Christum per mortem crucis, expoliaverunt tunica corporali. Ioseph exutus tunica, mittitur in cisternam, id est, in lacum: & Christus expoliatus carne humana, descendit in infernum. Ioseph postquam de cisterna leuatur, Israhelitis, id est, gentibus venditur: & Christus postquam de inferno, & greditur, à omnibus gentibus adu. com. n. reio comparatur. Ioseph per consilium Iudae triginta argenteis diltrahitur, & Christus per consilium Iudae Israhelitis eodem num. veni. latu. Ioseph descendit in Aegyptum, & Christus in iudaea. Ioseph à penuria frumenti salutem Aegyptum, & Caritas à fam: uerbi Dei liberat mandum.

Nisi Ioseph fratres sui uendidissent, defecerat Aegyptus: nisi Iudei Christū crucifixissent, perierat mundus. Interpretatur Ioseph augmentatio siue amplatio. Sed in illo Ioseph ampliationem non habuit, nisi sola Aegyptus: in nostro uero Ioseph augmentum habere meruit uniuersus mundus. Ille Ioseph erogauit triticum, noster erogare dignatus est uerbum. Nos ergo qui nullis precedentibus meritis tanta bona per misericordiam ueri Ioseph Domini nostri Iesu Christi consecui sumus, ad quos nō umbra ueteris Testamenti, sed ipsa ueritas uenit, quārum possumus, cum Dei gratia laboremus, ut quod nobis contulit iudicatus, integrum inueniat iudicaturus, Augustinus sermone 81. de Tempore.

DE SENSU EIVSDEM HISTORIAE ALLEGORICO,

uerba praefati Augustini.

Secundum uero allegoricam rationem, Ioseph in se typum Domini gessit, quod prius cognoscimus in eo, quod tunicam multicolore[m] habuit: & Dominus ac Saluator noster Ecclesiam ex uariis gentibus congregatam, uelut indumentum uestis accepit. Est & alia uarietas tunicae huius: habet enim ecclesia diuersas & uarias gratias, habet martyres, habet confessores, habet sacerdotes, habet ministros, habet uirgines, uel uiduas, habet operarios iustitiae. Sed uarietas ista non est colorum, sed gratiarum. Ioseph distractus à fratribus, ab Israelitis comparatus est: & Saluator noster distractus à Iudeis, à gentibus comparatus est. Denique Israelitae, qui Ioseph comparauerunt diuersa secum odorem[en]ta portabāt, ut exinde ostenderetur, quod uenientes Gentes ad fidem Christi, diuersis odoribus iustificentur, toti mundo fragantes. Augustinus in Sermone quodam.

ET LIBRO XII. CAP. XXVIII.

contra Faustum.

CHRISTVS, inquit, in Ioseph innuitur, qui persequentibus & uendentibus fratribus, in Aegypto post labores honoratur. Didicimus enim labores Christi in orbe gentium, quem significabat Aegyptus, per uarias passionis martyrium: & nunc uidemus honorem Christi in eodem orbe terrarum, erogatione frumenti sui sibi omnia subiugantis. Plura de historiarum huius fructibus, uide apud Ambrosium in libro De ipso Ioseph.

EPILOGVS GENESIS,

EX PRAEFATIONIBVS ANTE

Caictanum.

COMPLECTITVR Genesis historiam bis mille trecentorum & nouem annorum: nempe ab exordio mundi usque ad mortem Ioseph. Tantaq[ue] est huius libri dignitas, ut ex illo cum Apostoli, tum Christus ipse, in Nouo Testamento n[on]gintaseptem testimonia aperte & ad uerbum citauerint: eiusdem uero sententiae extant citata testimonia plussceto & triginta.

EXODVS

LIBER PENTATEUCHI SECVNDVS.

De exitu filiorum Israel ex Aegypto.

CONTINVATIO.

QVEM in modum ecclesia dei Patriarcharum ministerio primum collecta fuerit, diligenter hucusque ostensum est. Nunc quomodo ducum, Moisis uidelicet, eiusq[ue] successoris Iosue, opera dehinc & aucta, & à periculis grauissimis liberata sit, eadem pertractabitur fide atque diligentia. Ex praefationibus ante Caictanum in Pentateuch.

V E L

POST ostensam legislatoris dignitatem, recte hic sequitur tractatio de conditione ministri, per quem deus Opt. Max. legem suam humano generi proponere uoluit.

VNDE SIC DICTVS SIT HIC LIBER.

SECVNDVS liber Moisis, ideo dictus est Exodus, quod earum praecipue rerum contineat historiam, quae filiis Israel in exitu de Aegypto memoria contigerunt dignae: estq[ue] inter reliquos Pentateuchi libros ferè praecipuus, cum propter insignia quae hic describuntur facta, tum quia sub figura rerum praeteritarum futurum exprimit ecclesiae statum. Vide Rabanum in praefat. in Exod.

ARGV.

ARGUMENTVM EX PRAEFATIONIBVS

sçptæ Carcinum.

IN eo tractat Moyses de Institutione Reipublicæ. Nā cum Abraham & alii quæ Patriarchis promississet Dominus, sibi imitari locuturum sciret, ut fieret gens maxima populusque celeberrimus: cumque populus consistere non posset, nisi certis legibus & magistratibus, certaque religione fuerit constitutus & ordinatus, ideo in hoc libro Moyses legum publicarum, magistratuum, & religionis institutionē tradidit: quo pacto ex multis virorum millibus, Iudeorum gens in vniuersum leguminum corpus à deo constituta sit, nimirum tam ob causam, ut cretus esset populus, in quo promissiones de Christo, vsque ad eius aduentum, consuetarentur.

ET licet huius libri historia multa complectatur, ingressum scilicet populi Israel in Aegyptum cum septuaginta Iudeis, eiusque egressum cum sexcentis milibus: ut ostenderet re ipsa conprobati, iam inceptas de promissiones de multiplicando semine Abraham: Item quomodo contra Amalechitas pugnarint, cæcis depluto pane pasti sint, referatque duodecim primas populi mansiones, vsque ad desertum Sinai: Illud tamen commemoratur præcipue, admirabilis illa & omnibus seculis decantata libertas Israelitarum ex Aegypto, per quam mundo ferè vniuerso gloria dei nostri cognita fuit: quam & ipse deus effecit, ut suam orbi ostenderet fortitudinem.

TRADIT & magnam illam ac gloriosam promulgationem decalogi, quæ, excepto euangelio, maxima & clarissima inter omnes res diuinas in terra fuit: in qua aperta est dei nostri voluntas, & quid ipse à nobis requirat, qui salutem nostram ineditabatur. Et certè si sua rebus vocabula dare uolueris, hunc librum Catechismum Christianismi potius, quam Exodum, dices, cum nihil aliud doceat, quam dei legis veram religionem, mores sanctos, ceremonias & ritus.

QVAE LIBRI HUIVS SIT UTILITAS.

EXODI historia, futuræ Christianæ plebis allegoria fuit. August. ad Honoratum de utilitat. credendi. cap. 3. Et si diligenter stationes eas mansionesque castrorum, & conditiones locorum, quæ Exodo continentur, retractemus, magna in ipsis exlestis tunc mirabilia cernemus.

DE PARTIBVS EXODI IN GENERE.

TAB. 27.

DVO SVNT, DE QVIBVS IN HOC

libro scriptura promiscue tractare uidetur, De

Vocatione Moïsis, à 3. capitis princip. usque ad ca. 19.
Sic vnda, hoc est, spirituali, hominis creatione, à 19. cap. usque in fin.

DE VOCATIONE MOÏSIS, PRIMA EXODI PARTE. TAB. 28.

AD MOÏSIS

uocationē spectat,

quæ in hoc lib. tra-

ctantur De

MIRACVLOSA præseruatione in scirpo, cap. 2.
Persecutionibus & profligatione ex Aegypto, circa finem cap. 2.
Mandato diuinitus accepto, 3. & 4. cap.
Prodigiis & miraculis, quibus decem plagæ illatz sunt Aegypto, itemq; mitigatz. à cap. usque ad cap. 14.
Magnificencia, qua is idem coram populo fuit glorificatus. à cap. 14. usque ad cap. 19.

DE SECUNDA SIVE SPIRITUALI

hominis creaturæ.

TABULA 19.

PRIMO se-
cundū hi-
storiam De-

- Corporali exitu filiorum Israel ex terra Aegypti.
 Liberatione populi Dei per { Transiū maris rubri.
 Submerſione Pharaonis cum omni
 ſuo exercitu.
 Pugna Iſraelitarum cum Amalech.
 Lex data in Monte Sina.
 Conſtructione tabernaculi & uſ-
 ſorum eius, deque Sacerdotum— { Veſtibus
 &
 Vnctione.

QVAE HIC

de exitu ſcribun-
 tur filiorū Iſrael,
 ea (ut in fine E-
 xodi recte monet
 gloſſa) duplici in-
 telligi poſſunt ra-
 tione:

SECUN-
dū myſti-
cā: P. ſ. il-
lū. n. ſpiri-
tualiter in-
telligitur

- SPIRITUALIS ſanctorum hominum ex vera Aegypto, id eſt,
 hoc mundo & uitiorum tenebris exitus.
 Baptiſmus ſanguine Chriſti ſanctus, in quo Diaboli uicia ſubmer-
 guntur, & animæ fidelium liberantur, nempe à poeſtate Satanæ.
 Victoria Chriſti & ſuorum, & diaboli conſuſio.
 Informatio hominis, ut à terrenis ſubleuatus, cœleſtibus aſcat ſub-
 iei diſciplinis.
 Eccleſia præſens & diuerſæ perſonæ fidelium diuerſis officiis depu-
 tatz, ſicut uſq̃ diuerſis uſibus deputatz erant, uel officis, & ſacramen-
 totum & orationum ſacramentum ſuauiſſima odoramenta. Gloſ. ibidem.

DE SECUNDAE PARTIS EXODI

ſubdiuiſione.

TABULA 30.

D. HIERON. IN EPISTO-
 la ad Paulin. libri huius ſummam his
 pauciſſimis complexus eſt uerbis: Pa-
 tet, inquit, Exodus cum

- DECEN plagis, cap. 7. & 9. 10. 11. & 12.
 Decalogo, cap. 20.
 Myſtica diuinisq̃ præceptis, cap. 21. 22. & 23. & 26.

DE PRAECEPTIS CAEREMONIALIBVS.

TABVLA 35.

SACRAMENTA, vt sunt	{ CIRCVCNCISIO mariu, } { VNCTIO Regum. }	{ De quibus agitur in } { Genesi, & Libris Regum. }
SACRIFICIA, Quorum exempla sunt	{ Immolatio agni Paschalis, cuius ritus tradi- } { tur cap. huius libr. 12. } { Iuge sacrificium, & similia, De quibus agi- } { tur in Leuit. cap. 6. in principio. }	{ Quae erant figu- } { ra pfecti illius } { sacrificii Xpi in } { cruce offerendi. } { glos. Matth. 5. }
	{ Primitiis offerendis, hic Exod. cap. 25. in principio. } { Consecratione tabernaculi. eodem. }	
CAEREMONIALIA praecpta, sunt deter- minationes pri- mae patris De calogi, hoc est eorum quae ad ipsius DEI respiciunt cul- tum: Quorum alia pertinent ad	{ Arcae, } { Propitiatorii, } { Cherubin, } { Mensae. } { Sacrorum vasorum, } { Candelabri, } { Lucernarum, } { Veli, } { Tentorium, } { Altaris, } { Atrii, } { Olei lucernarum. }	{ Explicantur } { Exodi. ca. 25. } { 26. & 27. }
	{ Situ & forma }	{ Quae omnia }
	{ VIRVM De }	{ Repetuntur. ca. } { 35. 36. 37. 38. }
	{ Ornatu Aaronis & filiorum eius. cap. 28. }	{ 39. & 40. }
	{ Modo consecrandi Sacerdotes, ritumque pro eis offerendi. cap. 29. }	
	{ Altari thymiamatis, & labio seu labro aeneo. cap. 30. }	
	{ Praecepto Sabbathi. cap. 31. }	
RITVS varios, quorum hoc in li- bro aliq- uatum re- feruntur, qui spe- ctant ad cultu dei	{ Falsum, ob cuius detesta- } { tionem Moises duas De- } { calogi lapideas fregit ta- } { bulas. cap. 32. Quas ei Do- } { minus. }	{ Tradiderat scriptas digito Dei. cap. 31. in } { fine. }
	{ Restau- } { rauit ad }	{ Poenitentiam populi. cap. 32. }
		{ Intercessionem Moisis. cap. 34. }
		DE PRAE-

DE PRAECEPTORVM DIFFERENTIIS.

TABVLA 36.

TRIPLEX
illa præcepta,
Moralia scilicet,
iudicialia & Cæremonia-
lia, duobus dif-
ferunt inter se
modis:

PRIMO

MORALIA, præsertim illa, quæ in diuino continentur Decalogo, cum nihil sint aliud, quàm communes sententiæ, ex naturalibus ductæ rationibus, perpetua sunt & immutabilia.

IUDICIALIA verò & cæremonialia, per nouam Euangelii legem, non tantum mutata, sed penitus etiã sublata, & quod amplius, obseruatio illorum ut pestis est prohibita. Vnde D. Paulus ad Gal. 5. Si circumcidamini, inquit, nihil vobis proderit Christus.

SECUNDO

CÆREMONIALIA

IUDICIALIA
verò & Moralia

Reducun-
tur ad

Præceptum de obseruatione Sabbathi, de quo agitur Exodi cap. 20. & 31.

Duo illa natura præcepta,

Diliges Dominū Deū tuum ex toto corde tuo, & proximum tuū sicut teipsum. Le. 19. Deute. 6. Matt. 22. Mar. 12.

Quæcunque vultis ut faciant uobis homines, ita & vos facite illis. Matt. 7.

DE VSV PRAECEPTORVM LEGALIVM.

TABVLA 37.

EORVM QVAE
scripturis sunt præ-
cepta, seruantur quædam

IN veteri tantum testamento, ut Sabbathū & oblatio hostiarum: quorum obseruatio, ut dictum est, hodiè penitus est sublata.

TOTO vitæ huius tempore, ut in futuro suam consequantur mercedem. Quod illud pertinere videtur, quod Luc. 16. cap. dicitur: Facite vobis amicos de moneta iniquitatis.

TAM in hac quàm in futura vita. Ut, Non habebis Deos alienos, Deutero. 5. & similia.

EPILOGVS EX PRAEFATIONIBVS

ante Caietanum in Pentateuchum.

COMPLECTITVR Exodus historiam. 14. annorum, incipiēs à morte Ioseph vsque ad diem quo Moyses completo tabernaculo, in monte Sinai illud crexit, vixit & consecrauit cum omnibus vasis suis: Nam à morte Ioseph vsque ad egressum de Aegypto, intercesserunt anni 140. & ab egressu vsque ad consecrationem tabernaculi, intercessit annus vnus, Exod. 12. & 40. Cæterum si rectè attendas, reperies viginti quinque testimonia à Christo & Apostolis ex hoc libro ad verbum desumpta: cuiusdem verò sententiæ, 19. duntaxat.

LEVITI

LEVITICVS LIBER,

PENTATEVCHI TERTIVS.

CONTINVATIO.

QVÆSTIONIBVS de legis cū authoroe, tum ministro absolutis, commodè nunc subiicitur ipsarum legum diuinarum tractatio. In qua sacrificiorum ritus, & hostiarum diuersitas ac sacerdotum ministeria describuntur. Origenes Homilia 1. in Leuiticum.

NOMINIS INTERPRETATIO EX PRAEFATIONIBVS

ante Caietanum.

HIC (Exodo) pulchrè subnectitur liber tertius, qui à Leuiticis ministeriis, quæ instituit, nomen obtinuit: & appellatus est Leuiticus. Hebræis verò dicitur Vaiera, hoc est, et vocauit: quod hæcenus à constitutione mundi tam magnifica & gratiosa vocatio hominibus non contigerit. Inuenitur quidem Deum vocasse de celis, de nube, & de rubo ardenti: sed hic vocat ex domicilio, quod maiestate sua & gloria impleuit: & quod sibi vnicè in terris delegerat, vt inter homines habitaret. Caietanum in Leuiticum.

QVID REI, EX ATHANASTO.

QVÆ huius argumenti summa sit, ex ipsa nominis patet explicatione. Coniunct enim hic liber, vt verbis diuinitat Athanasii, peculiaritèr vniuersam Leuitici muneris dispositionem, quo significat, patet ex tribus Leui ad sacerdotium electi sint & vnici Aaron atque illius filii: Et quid discriminis sit inter sacrificia & oblationes, & qualis sit vniuersi tabernaculi cultus. Atque sic libro isto in summa De vero Dei agitur cultu. Athanasius in Synopsi.

ET PRIMAM CAV

VERVS DEI CVLTVS IN QVIBVS CONSISTAT

TABVLA 38.

VERVS Dei cultus cōsistit	{	PRINCIPALITER in actu mentis	{	Fide,
		interiori, seu (ut Augustinus d i- xit) in		Spe,
		Secundariò, in quibusdam actibus exterioribus, qui sunt quasi quedam protestationes cultus interioris,		Charitate.

DE PARTITIONE LEGVM, IN HOC LIBRO

Propositarum.

TABVLA 39.

LEVITICVS liber, in quo (ut Paulino D. scri- psit Hieron.) singu- la sacrificia, immo singulæ penè syl- labæ, & vestes Aa- ron, & totus ordo Leuiticus, cælestia spirant sacramen- ta, agit	{	POTISSI- mum de cæ- remoniis, & legibus —	SACRIFICII & offerendorum, à principio Leuitici us- que ad cap. 3. Sacerdotii & consecrandorum, à cap. 8. usque ad 11. Edulii & cibariorum, quæ animalia sint munda, & quæ immunda, cap. 11. Purificationis immundorum, à cap. 12. usque ad cap. 13. Iubilci, Phæse, & solenniorum, à cap. 13. usque ad cap. 17. Votorum atque promissionum, à cap. 17. usque in finem.		
		{ INCIDEN- ter etiam De	P'RÆCE- ptis —	{ Moralibus, à cap. 19. usque ad cap. 21. Iudicialibus, à c. 21. usque ad cap. 24.	Hæc & alia id generis plura, per se quisque faci- le animaduertere poterit: nos hic ea tantum attingere volumus, quæ ad præcipuas pertinent an- tiquæ legis ceremonias.
			ORSEQUIIS præ- standis, & ibi de le- gibus —	{ Tabernaculi, Vtensilium, Et indumen- torum,	

Hæc & alia id generis
plura, per se quisque faci-
le animaduertere poterit:
nos hic ea tantum attinge-
re volumus, quæ ad
præcipuas pertinent an-
tiquæ legis ceremonias.

DE SACRIFICIIS, ET PRIMVM CVR

fuerint instituta.

TABVLA 40.

SACRIFICIA ueteris Testamenti fuerūt instituta ad—	{	DOCTRINAM Iu- dzorum, ut	{	Reuocarentur ab impia illa, ad quam prouenerant, i do- latria,
				Exercerentur in uero Dei cultu.
		FIGVRAM ueri nouæ legis sacrificii, uidelicet Christi, in ara crucis immo- lari. Lyra in principium Leuitici		

IN SACRIFICIIS, QUAE SINT, CONSIDERANDA. TARVLA 41.

<p>1. IPSA sacrificia. Quorum triplex erat ratio. Offerrebatur enim</p>	<p>(ANIMALIA, ut armenta, pecudes, aues, c. 1. RAS aridae, ut simila, panis, thus, lagana, fermentum, fil. cap. 2. LIQUIDA, ut vinum & oleum cod.</p>	<p>Et dicebatur & proprie</p>	<p>Sacrificiū, Oblatio, Libatio.</p>	<p>In holocaustum, cap. 1. Pacifica, quae non erant ex auib. cap. 3. Pro peccatis commisissis aut — Per ignorantiam, c. 4 et 5. Ex proposito, cap. 6. & 7.</p>
<p>CIRCA doctrinam de sacrificiis (quae sunt quidam probationes fidei offerentium) consideranda sunt quinq;</p>	<p>1. PERSONAE. Alia enim offerri solebant pro personis</p>	<p>PUBLICIS, ut pro Principe hircus Sacerdote vitulus</p>	<p>Populo toto vitulus</p>	<p>Immaculatus, cap. 4.</p>
	<p>pro personis</p>	<p>PRIVATIS, hoc est, propria cuiusque anima, pro qua immaculata offerbatur capra, aut ovis, vel duo turtures, vel duo pulli columbarum, vel certe similes pars ephi decima. cap. 4. & 5.</p>		
	<p>3. TEMPUS. Aliqua enim offerrebatur</p>	<p>INTERPOLATE, hoc est, statis & diversis temporibus. d. cap. 2. 3. & 4.</p>		
	<p>offerrebatur</p>	<p>CONTINUE, id est, omni die: Quale IUGER erat sacrificium, d. cap. 6. & Exodi 29.</p>		
	<p>4. LOCUS. Qui est aut</p>	<p>SACER, ut</p>	<p>Altare, & Ostium tabernaculi.</p>	
		<p>Proprius</p>		
	<p>5. CAUSAE, Quarum triplex erat discretio. Offerrebant enim quae</p>	<p>NECESSARIO, & hoc vel ex</p>	<p>Præcepto, ut</p>	<p>Primitias { Frugum, Vuarum, Fructuum. } Decimas & Primogenita animalium, Fructuum, quàm Animalium.</p>
	<p>doq;</p>	<p>Spontè.</p>	<p>Voto tam</p>	
		<p>Casu.</p>		

ISTORVM sacrificiorum omnium ritus atque leges, singulatim explicantur à principio huius libri usque ad caput eiusdem octauum.

DE CONSECRATIONE SACERDOTIS AARON

& filiorum eius. TABULA 41.

IN CONSECRATIONE sacerdotum, Aaron scilicet & filiorum eius, observanda sunt tria

1. RITVS, quo usus est Moyses in consecratione sacerdotum, Qui

STATIM vt iusserat Dominus, obtulit Aaronem & filios eius; vestiuitque eos tunicis lineis, & cinxit balteis, eisque imposuit mitras.

POST hæc vinxit & consecrauit eos oleo.

CONSECRATOS denique, dies & noctes in templo manere, ac Domini custodias observare præcepit. tot. cap. 8.

2. VSVS, quo executus est Aaron officium suum, quando

PRIMUM obtulit pro

{ Sc, & Vitulum, cuius sanguinem obtulerunt ei filii sui.

DEINDE etiā populo bene præcatus est.

QUAE tandem omnia Domini approbavit gloria, quæ tum manifestò apparuit. cap. 9.

3. POENA ET INCURRITUS filiorum Aaronis, male sacra administrantium

NADAB &

QUI cum vino paululū obruti, minus reuerēter sacra peregrissent, igne coeli extincti, extraque castra filiorum Israel sepulti, atq; ob id etiā sacerdotibus ad sacra ingredientibus & vinū & omne quod inebriare potest, interdictum fuit. cap. 10. per totum.

ABIV.

LEGIBVS EDVLIORVM, HOC EST, DE
discrimine ciborum, ex Synopsi D. Athanasii. TAB. 43.

INTER cibos mun- dos & im- mundos ita discernitur, quod anima- lia omnia sunt aut —	GRADIENTIA, ut iumenta, quorum alia —	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>VNGVLAS habent diuisas, & ruminatione comesta regerunt: quæ habentur munda, ut sunt vitulus, ovis, capra, ceruus, caprea, & ualrus, pygargus, tragelaphus, camelopardalis, & quæ alia sunt hmōi.</p> <p>RUMINANT quidem, ungulam verò non diuidunt: qualia sunt Camelus, lepus, & chærogryllus.</p> <p>FINDVNT ungulam, non autem ruminant, ut fusc.</p> </div> <div style="width: 45%; text-align: right;"> <p>Et sunt im- munda.</p> </div> </div>
	VOLATILIA, quæ sunt aut —	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>Aquila, gryphes, halætus, uultur, miluus, coruus, passer, noctua, larus, accipiter, nicticorax, cataractes, ibis, porphyrio, cygnus, herodius, charadrius, uespertilio, & quæ his sunt consimilia. Item volatilia repêtia, quæ 4. ingrediuntur pedibus, omnia sunt immunda.</p> <p>PERMISSA, quæ crura habent pedibus sublimiora, ita ut illis de telluris superficie saliant, qualia sunt bruchus, attagen, locusta, la- certa, & quæ his sunt similia.</p> </div> <div style="width: 45%; text-align: right;"> <p>Quæ immunda sunt omnia.</p> </div> </div>
	AQUATICA, & horum —	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>QVÆ pinnulas habent & squamas munda sunt, ut trigla, scarus, glaucus, cestreus & similia.</p> <p>QVÆ uerò alterutris istarum careant, immunda nec edenda esse, sãcra dicit scriptura: qualis est sepiæ, quæ pinnulas quidem habet, sed squamas non habet.</p> </div> <div style="width: 45%; text-align: right;"> <p>Quæ immunda sunt omnia.</p> </div> </div>
	RAPENTIA, ut	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>Serpens, Mustela, Crocodilus, & similia.</p> </div> <div style="width: 45%; text-align: right;"> <p>Quæ immunda sunt omnia.</p> </div> </div>

DE LEGIBVS PURIFICATIONIS.

TAB. 44.

NON BRV- ta tantum animalia redduntur, ut dictũ est, immunda, sed contaminantur se- petiam —	Ipsi ho- mines, aut —	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>SINGV- li & pri- uati, & hoc 5. niodie- TOTVM Reip. corpus, de cuius quali cura seu reformatione agi- tur cap. 16. 17. & 18.</p> </div> <div style="width: 45%;"> <p>Puerperio, Lepra, Emanatione feminis, Fluxu sanguinis, Et maxime idolola- tria.</p> </div> </div>
	RES quoq; ina- nimatz, ut —	<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div style="width: 45%;"> <p>Sanctuarium, Tabernaculum, Altaria, Et uasa templi.</p> </div> <div style="width: 45%;"> <p>De horum qualitate & purgandi ritu tractatur in cap. —</p> </div> </div>

APPENDIX.

QVÆ hic interfertur a cap. 17. usque ad cap. 23. pertinent (ut dictum est in genere) uel ad —

PRÆCEPTA { MORALIA,
 { IUDICIALIA.
OPERAS & obiecta quia fidelium.

DE LEGIBVS SOLENNIORVM.

TABVLA 45.

	FERTAS DO- mini qualcs sunt	Sabbathum, qui dies est septimus dictus requiei. Phasē, id est, transitus, quæ est 14. mēsis pri- mi, quæ immolatus est agnus paschalis. Azymorū, per 7. dies post phasē proximos. Pentecoste, dies quinquagesimus ab obla- tione primitiarum. Festum tubarū, quæ est prima dies mensis septimi. Feriæ tabernaculorum 7. diebus, à 15. men- sis septimi. Sabbathum terræ, id est, annus septimus, dictus requiectionis: Quo omnis terra ius- sa erat quiescere. Iubileus, id est, annus quinquagesimus.	Quorum ra- tio indica- tur cap. 23. 24. & 25.
SOLENNITAS veteris legis pertine- bat partim ad		Panes Propositionis, quorum ritus explicatur cap. 24. post principium Promissiones factæ seruantibus mandata Dei. Paxnas transgressoribus paratas.	{ Quæ numerantur in specie cap. 26.

DE LEGIBVS VOTORVM.

TABVLA 46.

VOTA	{ FIUNT PERSONIS vel de REBUS REDIMUNTUR	{ OFFERENDIS VOTA DECIMAE	{ ACESTIMATIONE PRECII TOTIUS PARTIS	{ De quibus omnibus vti- mo agitur huius libri ca- pite.
-------------	---	--	---	--

EPILOGVS EX PRAEFATIONIBVS

ante Cajetanum.

IN HOC libro videre licet, quàm debeat sanctos, doctos & integros esse sacerdotes. In hoc item omnia Euangelii mysteria, licet typis inuoluta; ipsius Christi sacerdotium & sacrificium, adeoque tota redemptio & omnes Christi virtutes, continentur.

Sunt qui dicant, hunc librum complecti historiam primi & secundi anni, dum pararetur tabernaculum: & post nodum eo erecto, sacrificia inciperent, populusque ad iustas caeremonias à Domino per Moysen edoceretur. Alii verò sentiunt tempus unius mensis duntaxat continere, ab erectione tabernaculi, usque ad diem, quo praecepit Dominus Moysi numerare populum. Nam calendis primi mensis anni secundi, erectum est tabernaculum Exod. 40. Hinc Dominus vocauit Moysen de tabernaculo testimonium, ut traderet illi holocaustorum ritus, usque ad Calendas mensis secundi anno altero egressio- nis ab Aegypto: Quo tempore iussit Dominus Moysi numerare summam filiorum Israel Numero. 1.

Huius libri tredecim locos aut verbum, & totidem sententias citant tum Euangelistæ, tum Paulus ipse.

POSTEA QVAM
populus Dei, cum legi-
bus, tum iudiciis & cæ-
rimonis instructus, at
que nunc tādē ad ter-
ram promissam educē-
dus, eōq; nomine cum
barbaris gentibus, tam
occupantibus, multa &
gravissima bella forent
suscipienda, Deus opt.
Max. pericula ei in hoc
itinere obventura diui-
nitus prævidens, iussit
summā universam cō-
gregationis filiorū Is-
rael, per cognationes
& domos suas & nomi-
na singulorū, quidquid
sexus esset masculini, à
20. anno & supra, viro-
rum fortium ex Israel,
numerari. Quod dilige-
ter executum fuit per
Moysen & Aaronem.
Nam —

PRIMUM
cōstituti
sūt ex tri-
bus
Belli du-
ces &
princi-
pes, nēpe
de tribu-
{ RYBEN, Elisur filius Sediur.
SIMEON, Salamiel filius Suri Saddai.
IYDA, Nahafon filius Aminadab.
ISACHAR, Nathanael filius Suar.
ZABVLO, Elisab filius Helon.
IOSEPH filiorum Ephraim, Elisama fi-
lius Amiad.
MANASSE, Gamaliel filius Phadissur.
BENIAMIN, Abidan filius Gedeonis.
DAN, Achiezer filius Amizaddai.
ASSER, Phegiel filius Ochran.
GAD, Eliasaph filius Dael.
NEPHTALI, Ahira filius Henan. }

Per hos principes
mysticē 12. intelli-
guntur Apostoli, &
eorū successores:
sicut per Moysen
& Aaronem rectē
ipsum intelligimus
CHRISTVM.

Tur- ma- tim,	Non omnes homi- nes nec e- nim nu- merati sunt—	Mulie- res, Scru- i, Alic- nigenæ Pueri, nec in fra annū 20. ex- istētes, ex- ceptis—	Pro- pter Sexus fra- gilitatem, Degenē- rationē, Barbariē. Primogenitus, Filius sacerdo- tum aut Le- uitarum.	Vt. nō oēs ad bel- lū apti, ita non omnes diuinis nume- ris sunt digni.
NVME- rātur ex omni po- pulo ad arma fe- renda i- donei—	Sed tantum Israelitæ, masculi ul- tra 20. an- nū agentes, & ad pugnā apti ex tri- bu—	Prima 46500. Secunda 59300. Tertia 74600. Quarta 54400. Quinta 57300. Sexta 40500. Septima 32100. Octava 35400. Nonā 62700. Decima 41500. Vndecima 45650. Duodecima 53400.	Sūma, sex- centa tria millia quin- quaginta, per quos oēs signifi- cantur cre- dentes.	

DEIN
de—
{ Scorsim, ut-
puta—
De tribu Levi Moyses & Aarō secundum
uocē Domini à mēse uno & supra nume-
rarent 12000.
Primogenitos vero mascululos in omni-
bus aliis tribubus solus numeravit Moyses,
& inuētus est illorū num. 2273. Hæc om-
nia in 1.2. & 3. tractantur capit.
DESCRIBUNTUR — { Stationes siue classēs } Per singulas tribus, à cap. 1. usque ad
{ Et officia. } cap. 5.
ELICIVNTVR ex castris { Leprosi,
{ Qui semine fluunt, } cap. 5.
{ Polluti super mortuo. }
PRÆSCRIBUNTUR — { Leges, &
{ Modus benedicendi.

DE NUMERO ET ORDINE OBLATORVM.

TABVLA 49.

<p>PERFECTO iam tabernaculo, & excubiis ad eius custodiam distributis, ut pfectio propofita, ipfi us dei susci peretur aufpicio, oblata sunt sacrificia pro felici successu. Eorū autem quæ oblata fuerunt, duplexerat ordo: Nam</p>	<p>IPSO die quo vixit Moyses tabernaculum, xii Principes tribuum, obtulerunt in conspectu tabernaculi</p>	<p>SEX plaustra tecta</p>	<p>Ita vt penderent</p>	<p>Singuli bouem,</p>	<p>Ex his distributa sunt</p>
		<p>CVM bobus xii.</p>		<p>Bini plaustum.</p>	
<p>IN dedicatione quoque altaris, per dies 11. continuos, singulis diebus singuli principes obtulerunt</p>	<p>ACETABVLVM argentum pondo centum triginta siclorum.</p>	<p>PHIALAM argenteam, habentē 70. siclos iuxta pondus sanctuarii.</p>	<p>Vtrumque plenum simila cōspersa oleo in sacrificiū.</p>	<p>Summa oblato- rum fuerunt in dedicatione altaris,</p>	<p>Gerfonitis plaustra duo, & 4. boues. Meraritis 4. plaustra & 8. boues, iuxta ordinem misterii sui.</p>
<p>BOVEM de armento, & arietem, & agnū anniculum in holocaustum.</p>	<p>MORTARIOLVM ex decē siclis aureis, plenum incenso.</p>	<p>HIRCVM pro peccato.</p>	<p>Summa oblato- rum fuerunt in dedicatione altaris,</p>	<p>Acetabula argentea 12 Phiale argenteæ 12. Mortariola aureæ 12. Simulacra sili 120. In holocaustum Boues 12 Arietes 12 Agni anniculi 12. Hirci pro peccato duodecim. In holocaustum Boues 24. Arietes 60 Hirci 60. Agni anniculi 60.</p>	<p>Acetabula argentea 12 Phiale argenteæ 12. Mortariola aureæ 12. Simulacra sili 120. In holocaustum Boues 12 Arietes 12 Agni anniculi 12. Hirci pro peccato duodecim. In holocaustum Boues 24. Arietes 60 Hirci 60. Agni anniculi 60.</p>
<p>ET in hostiis pacificorum,</p>	<p>BOVEM 1. Arietes 1. Hircos 1. Agnos anniculos 1.</p>	<p>BOVEM 1. Arietes 1. Hircos 1. Agnos anniculos 1.</p>	<p>Summa oblato- rum fuerunt in dedicatione altaris,</p>	<p>Acetabula argentea 12 Phiale argenteæ 12. Mortariola aureæ 12. Simulacra sili 120. In holocaustum Boues 12 Arietes 12 Agni anniculi 12. Hirci pro peccato duodecim. In holocaustum Boues 24. Arietes 60 Hirci 60. Agni anniculi 60.</p>	<p>Acetabula argentea 12 Phiale argenteæ 12. Mortariola aureæ 12. Simulacra sili 120. In holocaustum Boues 12 Arietes 12 Agni anniculi 12. Hirci pro peccato duodecim. In holocaustum Boues 24. Arietes 60 Hirci 60. Agni anniculi 60.</p>

DE NUMERO ET ORDINE MINISTRORVM.

TABVLA

<p>Q V A N - do uero parum sit sacrificia ef- se instituta, nisi etiam sint, qui his rectè serui- re possint: ideo Dei iussu in mi- nisterium taber- naculi & sacer- dotum ordina- ti & consecrati sunt.</p>	<p>PRIMUM electi & se- gregati sūt.</p> <p>Ex tribu Leui, A uiginti quin- que annis & supra in locum pri- mogenitorū,</p>	<p>Numerus 8580. capit. 4. in fin.</p>
	<p>DEINDE adpersi aqua lustrationis, rasis pilis & mundatis uestibus, oblati sunt Domino.</p>	
	<p>LEVITAE in hunc fere modum, qui habeatur Numer. octa- uo. Num.</p> <p>POST hæc præ- sentati sunt.</p> <p>Populo, q. cis im- poneret manus. Aaron, & filiis eius, à quo in cō- spectu Domini elevatori & obla- ti sunt.</p>	<p>Horū erat.</p> <p>Officia</p> <p>Seruire Deo, Curam agere tem- pli & ysaorum, Et orare pro popu- lo, cap. 7.</p>
	<p>OFFE- rebatur pro eis.</p> <p>Simila oleo cō- spersa pro liba- mine, Bos in holocau- stum.</p>	
<p>PORRO ad onus populi sustentandum additi sunt Moysi septuagin- ta uiri,</p>	<p>ATQVE sic demū ab om- ni populo segregati, appli- cati sunt tabernaculo, ut ingredierentur & ministra- rent in tabernaculo usque ad annum 50. ca. 8.</p> <p>Congregati ex senioribus popu- li Israelitici, Quorum ætas Moysi cognita, & eruditio fuerat perspecta, Iussu ire unā cū Moise ad ostium tabernaculi foderis, cap. 11.</p>	<p>Victus, decimæ, cap. 5.</p> <p>Hi</p> <p>Sunt illuminati spiritu, q. erat in Moise. Prophetarunt, nec ultra ces- sauerunt.</p>
<p>SUMMVS sacerdos erat Aaron. Scriptum est enim: Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotiū. Externus qui administrandum accesserit, moriatur. Numer. 3.</p>		

DE NUMERO ET ORDINE EXPLORA-

torum.

TABULA 51.

IVSSIT DOMINVS MIT-
ti viros duodecim, de singulis scilicet
tribubus singulos, qui considerarent
terram, quam eis se daturum promise-
rat. Fecit autem Moyses quod Domi-
nus imperauerat, atq; ex deserto Pha-
ran viros principes exploratum misit
12, uidelicet de tribu

RUBEN, Samuua filium Sechur.

SIMEON, Saphat filium Huri.

IUDA, Chaleb filium Iephonaz.

ISACHAR, Igar filium Ioseph.

EPHRAIM, Ofec filium Nun.

BENIAMIN, Phalei filium Raphu.

ZABULON, Geddiel filium Sodi.

IOSEPH, Isephri Manasse, Gad-
di filium Sufi.

DAN, Ammiel filium Gemalli.

ASER, Zathur filium Michael.

NEPHTHALI, Nahabi filium Vapfi.

GAD, Guel filium Machi.

De quorum relatio-
ne, & turbis ex ea
motis, uide ca. 13. 14.
& 15.

DE NV,

DE NUMERO ET ORDINE PRAEVARI-

cantium. TABULA 52.

REBELLES,
aduersus Moſen
& Aaron. Quales
fuerunt

CORE filius Iſaar.

DATHANATQUE
Abiron.NON quoque filius
Pheleth de filiis
Ruben.ALIIQUE filiorum Iſrael CCL viri proceres ſynagoga,
& qui tempore conſilii per nomina vocabantur. cap. 16.

Cuius criminis cauſa, diſrupta eſt
terra ſub pedibus eorum: & aperiens
os ſuum, deuorauit illos cum taber-
naculis ſuis & uniuerſa ſubſtantia
eorum: Deſcenderuntque viui in in-
fernū, aperti humo &c. Core au-
tem & CCL viri igni caeleſti conſum-
pti ſunt.

CUM AVTEM PO-
pulo dei aduerſarius
& hoſtis eius perpetuus
diabolus, hanc
felicitatē inuideret,
ſuis dolis & fraudi-
bus effecit, vt multi
ex ſuprà numeratis
principibus & homi-
nibus facti fuerint
partim

INCREDULI. Murmurant enim omnis multitudo filiorum Iſrael ſequenti
die, contra Moſem & Aaron dicent: Vos interfeciſtiſti populum Domini.
Quam ob cauſam 14700. viri percuſi ſunt, & igni abſumpti. eodem. Per multi-
tudinē ob ſimile murmur ab ignitis ſerpentibus extincti ſunt, cap. 31.

MARIA quoque ſoror Moſis murmurans, punita eſt lepra. cap. 12. virgaque
Aarōnis germinatū, in ſignum rebellium filiorum Iſrael. cap. 17.

QVIN ipſe etiam Aaron, cū factus eſſet incredulus, prohibitus eſt intrare
terrā Aanaan, quā Deus filiis dederat Iſrael: Sed iuſſus ire in montem Hoſ,
ibi occubuit, & ſucceſſit ei filius ſuus Eleazar. cap. 20.

BALAAAM, dum accerſitus à Balac rege Moabitarum, peruerſa meditatū,
& animā, quæ os eius Domino aperiente locuta eſt, cecidit, ab angelo priuſ
corripitur, poſtea ob conſilium datum in exitum filiorum Iſrael, ab ipſis ce-
ditur. cap. 22. & 31.

EX filiis Iſrael plurimi cum filiabus Moabitarum fornicantur, & ab iis invita-
ti, illarum diis ſacrificant. Eam ob cauſam vehementer concitata ira diuina, ad
24. millia ex illis occidit. cap. 25.

DE NUMERO ET ORDINE DE NOVO
genitorum in deserto. TABULA 53.

RUBEN	43730
SIMEON	22100
GAD	40500
IYDA	76500
ISACHAR	64300
ZABYLOM	60500
MANASSE	52700
EPHRAIM	31500
BENIAMIN	45600
DAN	64400
ASSER	53400
NEPHTALIM	45400

EXTINCTIS PROPTER
varia peccata iis, qui suprà numerati fue-
runt, Moyses & Eleazar ex præcepto di-
uino iterum numerauerunt omnē sum-
mam filiorum Israel de nouo genitorū
in deserto, à 20. annis & suprà per do-
mos & cognationes suas, cunctos qui
possent ad bella procedere. De stirpe

Summa filiorum Israel de
nouo numeratorum, Sexcen-
ta millia & mille septingenti
triginta. cap. 26.

no. Partitionum theologicarum

DE NUMERO ET ORDINE MAN-

fionum. TAVLA 54.

<p>ANTE transitum maris ru- bri, 4.</p>	<p>Ram esse, i. cōmotio turbulenta, vel vt Hier. tonitruū gaudi. Socoth, id est tabernacula siue tentoria. Etham, id est, fortitudo atque perfectio. Phihahiroch, id est, os nobilium.</p>
<p>A MARI rubro vsq; ad mōtem Sinai, 8.</p>	<p>Marath, id est, amaritudo. Elim, id est, arietes fortesque; ubi erant 12. fontes aquarum, & palmæ 70. Mare rubrum, quod Hebraicè dicitur Iam Suph. Eremus Sin: eremus enim omnis vsq; ad montem Sinai, di- citur Sin. Daphca, id est, pulsatio. Alus, id est, fermentum. Raphidim, i. visio oris fortium, vel vt Hier. Sanitas fortium. Solitudo Sinai.</p>
<p>A MONTE Sinai vsque ad Cades, 21.</p>	<p>Sepulcra, Concupiscentiæ. Hazerorh, id est, atria. Rehma, id est, Sonitus aut iuniperus. Remmon-phares, id est, mali Punici diuisio. Lebna, id est, lateres. Reffa, id est, freni. Ceclatha siue Caalcha, id est, Ecclesia. Sepher, id est, pulchritudo. Harada, id est, miraculum. Maceloth, id est, coetus. Thaath, id est, pauor. Thare, id est, pashura, siue, vt Hiero. abactor seu depulfor. Methca, id est, dulcedo. Hefmona, id est, festinatio. Moseroth, id est, vincula siue disciplina. Bene-iaacan, id est, illi necessitatis seu stridoris. Mons Gadgad, id est, nunciis, expeditio, vel concisio. Letebàtha, id est, bonitas. Hebrona, id est, transitus siue transitio. Asion-gaber, id est, in lingua viri, siue delationis hominis. Cades, id est, mutata siue translata. Mons Hor, id est, mons montis siue vertex. Salmona, id est, imaguncula. Phunon, id est, os oris. Oboch, id est, magi, siue Pythones, vel tagare grandes. Ic-abarim, id est, acerui lapidum transcuntium. Dibon-gad, id est, fortiter intellecta tentatio. Helmon deblatham, contemptus plagarum siue opprobrium. Montes Abarim contra Nabo, id est, montes transcuntium. Campestria Moab supra Iordanem contra Hiericho.</p>
<p>A CADES vsq; ad Ca- pestria Mo- ab, 9.</p>	<p></p>

DE ISTORVM OMNIVM MYSTICA.

interpretatione.

PER hoc autem quod populus Israel exiens de Aegypto, venit ad terram promissionis per 42. mansiones, intelliguntur mysticè 42. generationes, per quas Dei populus ab Abraham Patre fidei nostræ venit ad Christum Matth. 1. Christus autem est hæreditas illa, quæ nobis tam in veteri quàm in nouo testamento promissa est. De singularum porro mansionum significatione spiritali, vide elegantem libellum D. Hieronymi ad Fabtolam de 42. mansionibus. Item apud Bedam in Quæstion. super librum Numer.

DE NV-

DE NUMERO ET ORDINE

praefidiorum. TAB. 55.

PRAECEPTUM, cap. 33. VI. DISPERDANT Israelitae cunctos habitatores terrae illius.
CONFRINGANT titulos.
COMMUNENT statuas.
VASTENT omnia excelsa.
MUNDENT terram.
HABITENT in ea.

TOTIVS TERRAE in 4. partes. Meridionalem,
Orientalem,
Occidentalem,
Septentrionalem. } Per Eleazar, Iosue et deputatos, ex singulis tribubus vnum. cap. 34.

VBI VEN-
tum est in mō-
tana Moab ad
fines terrae p-
missae, sit por-
rō

DIVI- Habitatione Leuitarum:
SIO Quibus destinata fuerunt Oppida 48. vt in ipsis maneant cap. 35.
} Suburbia totidem, quae sint pro ia-
mentis & pecoribus.
CIVITA- Refugio, oppida Trans Iordanem
tum & sub- ex illis 48. conita tria,
urbiorum, } In terra Canaan
Pro } & } Vt cōfugiat ad eas, qui nolens, fuderit lingui-
nem, cap. 35.
} tibus, Sex

PROMVGA- CONV- } Ducant & nubant quibus velint, tantum suae tribus
tie legum biorum, } & cognationis hominibus, ne commisceatur posses-
} Vt } sio, filiorum Israel de tribu in tribum. Haereditates
} at heredi- } permancant in familiis, nec sibi misceantur tribus,
} tatum, sup. } sed ita maneant à Domino separatae sunt, cap. 36.

EPILOGVS.

COMPLECTITVR hic liber Historiam trigintanovem annorum. Nam omnia fere continet, quae sub Moise sunt facta, vsque ad vndecimum mensem anni quadragesimi ab egressu de Aegypto. Vnum duntaxat locum huius libri in Ioanne etatum reperi, sententias vero decem & octo, tum in Ioanne, tum in aliis.

Ante Caletanum in Pentateuchum.

DEUTERONOMIVM, LIBER

PENTATEUCHI VLTIMVS; QVEM

epilogum siue epitomen dicunt esse legis Moisaicæ.

CONTINVATIO.

ARVO Rabinos dicunt hic liber Mosue, id est repetita lectio. Nam, vt dicant, nihil habet fere aliud, quam memoriam rerum ante dictarum: idque eorum causa factum est, qui leges traditas, memoriz non mandauerant. Nam multi cum iuvenes & pueri essent, eo tempore quo ex Aegypto egressi sunt, non factis eas intellexerant: Alii verò, dum lex daretur, nondum nati & in lucem editi erant.

112 Partitionū theologicarum

ADDITUM itaq; superioribus velut Enchiridion, & cōpendium totius philosophiz cælestis, & quasi commentarius & explanatio Decalogi. Etenim prætermissis illis, quæ ad Levitas & Sacerdotes pertinent, tantum ea docentur, quæ vulgo & populo erant necessaria. Itaq; si proprie ad nostrum usum libri hunc nelis appellare, rectè appellaveris explanationē decalogi copiosissimam & elegantissimam. **DOCTRINÆ** siquidē omnes ex decem præceptis bene vivere, instituit; interum consuetudine regnum, prophetiamq; simul politiam. Tradit præterea egregium cæronomiarum modum, divina sanè æquitate & sapientia: ut nihil sit in universo genere vitæ, quod non hic sit sapientissime dispositum. Atq; hac ratione voluit Dominus librum hunc à suis, semper tractari manibus. Foscica ante commentaria Caicetani in Pentateuch.

ALIA CONTINVENTIONIS RATIO, EX BEDA.

Aliquis interrogari solet, si aliquis ordo sit, qui hunc ordinem voluminum legis significaret. Quod ita soluitur: Quia Genesis istam sententiam significat, qua dicitur: Lex Domini immaculata, convertens animas: Exodus, Sapientiam præstans parvulis: Leviticus vero, demonstrans, Præceptum Domini illuminans. Numerus vero, Iudicia Dei vere iustificata. Hæc autem quatuor volumina, quatuor evangelia figurant eodem numero. Deuteronomium vero, totum evangelium: quia Deuteronomium novata lex interpretatur.

Sed sciendum est, quomodo supradictus ordo, huic ordini voluminum conveniat. Quod ita dicendum est, quod idcirco sententiā primā Genesis coaptatur: Quia Genesis enūciat, omnia verbo Dei esse creata, quæ idcirco lex est, in illa quoq; animarum conversio, id est, à vita ad mortem, ut Adam intelligitur: & à morte ad vitam, ut Noe. Exodus, Sapientiam præstans parvulis, adimplendo, quod Abraham, Isaac & Iacob, de terra repromissionis deus promisit. Omnes enim, in Dei comparatione, parvuli sunt. Leviticus autem, præceptum lucidum illuminans, discernendo inter munda & immunda animalia. Numerus vero, iudicia Dei vera sunt, maxime in Prophetia Balaam, in benedictionibus, maledictionibusq;. Beda sup. Levin in Princip. Quod autem Deuteronomium secunda lex, vel iteratio legis dicitur: significat, quod novum testamentum veteri succederet. Idem in princip. Deuteronomii.

DE NOMINIS SIGNIFICATIONE.

GRÆCÆ est ista huius libri appellatio, quæ Latine redditur Lex secunda. Non quod duæ sint leges, ut existimare videntur ii, qui legem aliam à deo, aliam verb per Moysen datam esse contendunt, ex eo, quod supra in Numeris in singulis ferè capitulis repetitur hæc clausula, Locutusque est dominus ad Moysen: hic autem à principio statim Moyses locutus esse dicitur. Sed quod sit quasi iteratio vel repetitio quatuor librorum præcedentium siue epitome totius legis Moysis. Aug. lib. 1. de mirabilibus S. Scripturæ, cap. 3. & Quest. 49. super deuteronomium. Sic D. quodq; Hieronymus, hunc librum alibi iterationem præteritorum, adversus Pelagian. lib. 1. circa finem, alibi verò meditatorium vocavit evangelii, hoc est, legis evangelicæ præfigurationem, Ad Fabiolam de 43. mansionibus circa finem, & ad Paulinum de hoc lib. cap. 7. Vbi is illud etiam affirmare videtur, ut si pauca dicta sint prius, quæ non hic repetantur, ita tamen singula hic esse pertractata, quasi nova sint omnia. Sic enim intelligit hunc locum Isidor. lib. 8. etymolog.

DE LIBRI HVIVS AVTHORE.

TAB. 36.

VNA eorum, qui Moysen hunc librum non scripsisse, sed dictasse tantum, & verba eius postea Iosue aut alios, ex memoria repetita in vnum volumen collegisse autumant, ex eo, quod in principio nullus scripti, sed verborum tantum Moysis, & in fine, mortis ipsius fiat mentio.

ALTERA hanc rem ita distinguendum, Quod si idcirco & principium scripsit huius libri, & finem: reliqua verò esse Moysis.

DE HVIVS LIBRI avthore triplex fuit opinio:

TERTIA verò est eorum, qui hanc controversiam sic dirimere student, Quod totus hic liber scriptus sit à Moise, excepto vltimo tantum capite, quod scriptum dicunt à Iosue post mortem Moysis. Et hæc, ut communior, ita dubio procal etiam verior est opinio, ut quæ probetur ex ipsa scriptura infra cap. 3. 1. vbi dicitur expressè: Scripsit itaq; Moyses legem hanc, & tradidit Sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis domini. Et paulo post: Postquam autem scripsit Moyses verba legis huius in volumine atque complevit, præcepit Levitis qui portabant arcam fœderis Domini, dicens: Tollite librum istum &c. Gloss. in principio deuteronom.

VBI

LIBER secundus. ¶ 113

VBI ET QUANDO HIC LIBER SCRIP-

tus sit. TABULA 57.

DEUTERONOMII liber scriptus est
 A MOISE, cap. 1. hoc ipso libro.
 A.D. omnem populum Israel.
 TRANS Iordanem.
 ANNO ab egressu filiorum
 Israel de Aegypto 46, die 11.
 mensis vndecimi.
 Cap. 1. & Gloss. hic eodem libe.

DE EIVSDEM LIBRI AMISSIONE

& recuperatione.

DEUTERONOMI volumen, D. Ioan. Chrysost. in cap. Math. 23. Hom. 9. scribit, loco quodam desolatum, ac pene deletum, post multum temporis fuisse repertum. Quod quibus acciderit modis, fufius explicatis idem 1. Cor. 3. Romil. 7. Liber Deuteron. inquit, vix tandem repertus in ruderibus. Siquidem magna librorum copia periit, & pauca ex prioribus capitulis volumina superfuerunt, quod ex reliquiis plane constat, ut quid ego captiuitatem memoro? Nam & ante captiuitatem multa abolita sunt librorum volumina; item Iudæi in vitram præcipiti sunt impietatem. Quod in calce quarti Regum manifesteprehenditur. Chrysost. ibidem.

DE ARGVMENTO. TABULA 58.

Quæ inter Pharon & Tophel & Laban & Hazeroth & loca aurea, abiecit Iuda infelicissimo, vñ hęc diem via de Horeb, per viam montis Seir, vsque ad Cadesbarne Moises populo sit locutus, & extremum canat canticum, in quo apertissime Synagoga prouincitur, & Ecclesia Domino copulatur.

BENEDICVNTVR filii Israel.

Et rursus in Simcone Iudas miseranter excludetur.

ARGVMENTVM

huius libri explicare videtur Hieron. in fin. illius Epistolæ ad Fabiolam de 42 mansionibus, in hæc verba: Succedit Deuteronomium secunda lex, Meditatorium euangelii, ibique breuiter discimus,

ASCENDIT Moises in montem Nabo, in verticem Phasga, qui est contra Hiericho, & ostendit ei Dominus omnem terram Galaad vsque ad Dan & Nephtalim, & Ephraim & Manassa, & vniuersam terram Iuda, vsque ad mare magnum contra Austrum, & regionem campestrem Hierichantis; ciuitatis Pahnarum, vsq. Segor. &c. Quis potest nosse tantumysteria? Hæc Hieronymus mansione 42.

BREVITER complectuntur 4. li libri, Exodus scilicet, Leuiticus, Numeri & Deuteronomium, acta populi Israelitici, ab egressu ex Aegypto in desertum, vsque ad ingressum terræ promissæ.

DE EODEM BEDA.

IN DEUTERONOMIO, namque, quæ est secunda lex, narratur es, quæ in Pharon & Obeth, Laban & Aseroth vsq. Cadesbarne fuerunt populo dicta à Moise, mandata videlicet atq. promissa, maledictiones peccatorum, & promissiones beatitudinis. Ibi canit canticum Moises, ibi dat benedictionem filiis Israel, ibique terra repromissionis conspecta, moritur atque sepelitur.

NONnulli autem Hebræorum quatuor tantum libros legis computant, id est, Genesim, Exodum, Leuiticum, & Numeros: Deuteronomium autem, repetitionem eorundem librorum, & quasi quoddam legis meditatorium dicunt, ea duntaxat ratione, pro eo quod illa quatuor proprias rerum gestarum continent causas, iste vero omnium. Beda.

114 Partitionū theologicarum

DE PRÆCIPVIS DEUTERONOMII partibus. TABULA 59.

ITINERIS & laborum ab Israelitis perceptorum, à princip. usque ad cap. 4.	FOEDERIS & præceptorum	{ Iudicialium, Cæremonialium, Moralium. }	à cap. 4. vsq; ad cap. 27.
OFFICIO RVM Ecclesiasticorum, qualia in Deuteronomio per discursum hincinde repetuntur.			
CONTINET hic liber repetitionem; siue summam & Epitomen	BENEDICTIONVM siue promissionum diuinarum, quæ filiis mandatis Dei obtemperantibus paratæ sunt.		{ à cap. 27. vsque ad cap. 33. Et L. c. 1. & 6.
	MALDICTIONVM siue poenarum, quæ in legum transgressores constitutæ sunt.		
	PRÆDICATIONVM, in qua parte Moyses iam moriturus, benedicens filiis Israel, quæ cuilibet tribui futura erant, breuiter exposuit atque prophetauit. cap. 33.		
MORITUR, QUIBUS peccatis, ipse de in Moyses		Desectur ab Israelitis, Sepelitur à deo, Substituitur ei Iosue, cap. 34.	

AD hæc enim veluti capita generalia, quæ perpauca sunt, referri possunt ferè omnia, quæ non tantum in hac Deuteronomii epitome ex quatuor libris prioribus repetuntur, sed etiam quæ in toto ferè continentur Pentateucho.

DE PARTIVM ISTARVM SVBDIVISIONE remissiue. TABULA 60.

DE PARTIBVS his Deuteronomii	TRI BVS prioribus, in præmissis libris tantum est dictum, quantum ad verum huius libri intellectum sit satis.	
	RELIQVIS vero, Benedictio nibus putà, maledictionibus, atque prædictionibus propheti cis, in locis paulo ante citatis, tam absoluta & succincta habentur tractatio, vt neque commodius, neque perfectius tradi aut comprehendi posse videantur, quàm ibi posita sumi & explicata, cap. videlicet huius lib. 27. 28. 29. 30. 31. 32. & 33.	

EPILOGVS.

COMPLECTITVR historiam duorum mensium anni quadragesimi, ab egressu ex Aegypto, nouissimæq; mansionis tempus in campis Moabiticis, vbi & Moyses seruus dei moritur, & sepelitur. cap. 34. Eaq; est huius libri Maïestas, vt in nouo testamento quinquages, & eo amplius in testimonium adducatur.

PARS VETERIS TESTAMENTI
SECUNDA, DE HISTORIA SACRA,

De vijs virtutum viciorumque exemplis,
& primum

QVOMODO HAEC PARS BIBLIAE
cohæreat cum superiori.

Id duobus in locis pulchrè admodum D. offendit Augustinus. Nam in *Questionibus ex utroque testamento*, cap. 119. Tantam dicit providentiam esse Domini circa nos, ut errare nos noluisset, & legem de ex-
pla bonorum operum daret, quibus modesta & tranquilla agi possit vita cum Dei timore. Et in libro
de vera religione cap. 25. Divina providentia, inquit, non solum singulis quasi priuatim, sed uniuerso
generi humano, tanquam publicè consulit. Quid cum singulis agatur, Deus scit, qui agitatque ipsi, cum
quibus agitur, sciunt. Quid autem agatur cum genere humano, per historiam commendari voluit, &
per prophetiam.

DE UTILITATE S. HISTORIAE,
sententia D. Ioannis Chrysostomi.

Sive de rege loqui voles, ecce Rex: siue de re militibus, siue de re familiari, siue de publicis civilibusque
negociis, videbis in scripturis horum omnium magnam copiam. Huiusmodi commemorationes maxi-
mam adferunt utilitatem. Impossibile est enim, impossibile inquam est, animum in hoc genus histo-
riis versantem, à cupiditatibus superari. Chrysost. in homil. 1. De Dauid & Saule.

QVOMODO LEGENDA SIT HISTORIA,
ex D. Hieronymo.

HISTORIA vt veritatis fundamentum amanda, magis tamen sequenda spiritualis intelligentia. Hie-
ronym. ad Eustachium virginem, circa finem.

QVOT LIBRIS CONSTET HISTORIA
sacra. TABULA 61.

SACRA HI-
storia Decem &
septem contine-
tur libris: videli-
cet,

{ IOSEPH,
IUDICVM,
RUTH,
REGVM 4.
PARALIPOMENON 2.
ESDRAS 2.
THOBIAE,
IUDITH,
ESTHER,
IOB,
NACHABEORVM 2.

116 Partitionū theologicarum

QVAE TOTIVS ILLIVS HISTORIAE, QVAE HIS
17. continetur libris, & summa. TAB. 52.

OSTENDI- tur his libris, Deum re vera praestitisse omnia, quae Israeli- tis Deutero. 27. 28. & 29. Legem eius vel	OBSE- uantib. pro- misit in su- ma	{ TERRAM sidentem lacte & melle. DEFENSIONEM laborantium. MYNELIUM emersionem. EXALTATIONEM iustorum. AVXILIUM in periculis. CONSOLATIONEM in affli- ctionibus, DE hostibus triumphum. }	{ Quae il- lis obri- pisse p- batur in lib. }	{ Iosuz, Iudicum, Ruth, Reg. 1. 2. & 3. vsq; ad c. 12. Par. 1. & 2. vsque ad cap. 10. Esdræ 2. Tobia, Iudith, Esther, Job. Machabæorum 2. }
Transgre- ssionibus comminatus est potissimum duo:	TRANSGRE- SSIONIBUS & CAPTIVITATEM.	{ Expulsionem & De qui- bus agi- tur Captivitatem. }	{ à dicto c. 12. lib. 3. Re- gum vsque ad finem. Paralipomenon. secun- do, à dicto cap. 10. ad fi- nem vsque. }	

IOSVE, LIBER BIBLIAE SEXTVS,

PARTIS SECVNDÆ PRIMVS,

De rebus gestis filii Naue.

CONTINVATIO.

SECVNDVM veteris Ecclesie statum, supra in duo diuisimus tempora: vnum Moisis, alterum Iosue. Cum ergo, quis ecclesie illius status fuerit sub dicto Moysi, huiusque sit dictum, proximum est, vt de illa nunc dicamus Resp. forma, quæ sub Iosue, secundo populi Israelitici Duce, fuit obseruata.

CVR HIC LIBER HOC NOMINE

fit inscriptus.

EA volumina, quæ deinceps ad Esdram vsq; sequuntur, non prorsus ab illis sunt conscripta, quorum inscriptiones proferunt, & de quibus tractant. Feruntur autem à Prophetis, qui singulis temporibus vixerunt, esse scripta. Distinguendum est itaq; inter illorum inscriptiones. Præfens liber, inscriptione habet Iesu Naue, propterea quod ipse Iesus Naue, Moisis successor, populi dux factus est, cuius isto volumine historia & res gesta continentur. Athanasius in Synopsi. Iesus autem hic dicitur Naue, ad differentiam alterius Iesu filii Sirach & Iesu filii Iosedech. Prius dictus Osce Num. 3. seu Anses, sicut Augustinus habet De Quæstion. ex nouo testamento, cap. 80. vel, vt Ambrosius in epistola ad Roman. cap. 9. Auxis.

IOSVE QVIS ET QVALIS FVERIT.

FORTIS in bello Iesus Naue successor Moisis in Prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum Dei. Vir in quo fuit spiritus Dei, qui hostes Domini percussit, Eccle. 46. Iste est, qui filios Israel introduxit per Iordanem in terram promissionis: qui item 31. Reges terræ percussit, & deleuit de terrâ nomina eorum, Ios. 7. & 12. Mortuus est, annos habens 110. sepultusq; in finibus possessionis suæ, in monte Ephraim, Iosue vit.

DE EODEM, EX IOSEPHO.

ILLI vero (Moises) ex multitudine pugnam eligens iuuentutem, super eos instituit Iesum Naue filium, de tribu Ephraim, valde robustum, & ad labores tolerandos fortissimum, ad cogitandum & loquendum simul nimis idoneum, qui nosset decenter Deum & Moisen doctorem colere pietate, essetq; apud Hebræos aptus. Iosephus lib. 3. cap. 2.

DE LIBRI HVIVS AVTHORE.

QVIS libri huius scriptor fuerit, certo non constat. Magister tamen historie Scholasticæ, ipsum Iosue eius autumat esse authorem. Cui suffragatur etiam Ioann. Driedo De script. & dogmat. ecclesiast. lib. 1. Sic & Iosue, inquit, post Moysen omnia verba, quæ locutus est ad ipsum Dominus, scripsit in volumine legis Domini, quemadmodum legitur Iosue ultimo. Alii Eleazarum filium Aaronis sacerdotem, qui comes & socius Iosue fuit, hæc omnia posteritatis causa in literas transulisse putant.

ARGVMENTVM.

ORIGENES homil. 1. in lib. Iesu Naue indicat nobis: Hic liber, inquit, gesta non tam Iesu Naue, quam Sacramenta Iesu Domini nostri depingit. Ex Hierony. ad Paulin. Veniam ad Iesum Naue, qui typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert. Idem affirmant Augustinus contra Faust. cap. 3. lib. 16. cap. 19. & Ambrosius Psal. 47. in fin.

DE HV.

118 Partitionū theologicarum

DE HVIVS LIBRI SCOPO ET INTENTIONE. TABULA 63.

CONTINET
probationē primæ
promissionis à

JORDANIS diuisione,
MVRORVM Hiericho stupenda collitione,
QVINGVE Regum captiuitate,
TOTIVS terræ depopulatione.

DE HISTORIÆ IOSVÆ PARTIBVS.
TABULA 64.

AGITVR hoc li-
bro de

INGRESSV filiorum Israel in terram promissionis, à principio vsq; ad cap. 4.
SVAVERSIONE regnorum impiorum, cap. 6.
DIVISIONE terræ sanctæ, ca. 13. 44. &c.
ORDINATIONE
DVCIS & OBIV. } Cap. 13. & 34.

DE PRIMA PARTE. TAB. 65.

De ingressu scilicet filiorum Israel in terram promissam.

IN PRIMA
parte

ORDINATVRacies, cap. 1. INGRESSV } cap. 3.
MITTUNTVR exploratores. } EXITV } Jordanis, }
cap. 2. } cap. 4. }
INGREDIUNTVR Israe- }
lite in terram promissam sic- }
cis pedibus per Iordanem. } STATV, cap. 5. } Pasche celebratione,
Vbi describuntur facta in } ibique De } Confortatione populi.

ARGVMENTVM.

DE HIS

DE IM.

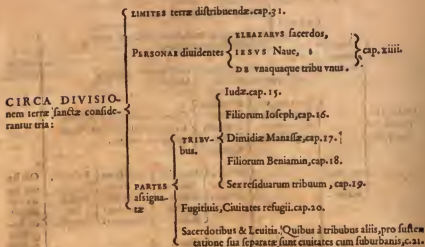
DE IMPIORVM REGNORVM SVBVERSIONE,
secunda parte Iosue. TABULA 66.

				Principaliter, cap.6.				
	{	HIERI	{	Incidenter, de anathemate Achan, propter quod lapidatur, cap.7.	{			
ADQVI- sitio ter- ræ,		cho						
	{	HAI, cap.8.	{	Cuius occasio- ne cœperunt alii sese	{			
				Communire, Dedere.	Cap 9.			
DESCRIBUNTUR IN hac parte	{	QVINQVE	{	Ierusalem	{			
		Regum, scilicet		Hebrōn		Quos percussit Iosue, & inter- fecit eos atque suspendit super 5. stipites, cap.10.		
		cōgregatorū,		Ierimoth				
		Regis scilicet		Lachis				
				Egloa				
	{	SVB- versio	{	Moisis,	Seon Rex	Quorū ter	Rubēitis,	Oēs Re- ges cō- tra Ior- danem cū Re- ge Hie- richo & Hai, 31 Cap. 12 & 13.
ultra Ior- danem,				Amor- rharorū, Og Rex Basan.	ra Moyses in posses- sionē dedit Nume. 21.	Gaditis, Mediz tribui Manassz.		
	{	REGVM 26. Quorum debellati sunt alii tempore	{	Gazer.	{	Quorum terram Iosue tradidit in possessionē filiis Israel, singulis par- tes suas, tam in monta- nis quā planis atque campestribus.		
				Dabir. Gader. Herma. Hered. Lebna. Adullam. Maceda. Beth-el. Taphua. Ogber. Aphec. Saron. Madan. Afor. Semeron. Acāph. Thenac. Mageddo. Cedes. Iathanam. Carmeli. Dor. Galgal. Therfa.				
				Iosue				

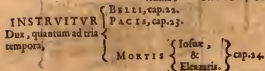
DE DL

120 Partitionū theologicarum

DE DIVISIONE TERRAE SANCTAE,
tertia Iosue parte. TAB. 67.

DE INSTITVTIONE PRINCIPIS PARTE IOSVAE ultima. TABULA. 68.

EPILOGVS.

COMPLECTITVR hic liber à morte Moïsis, vsque ad obitum Iosue, annos 31. Tam diu enim Iosue ex quorundam sententia praeuit imperio. Moritur itaque anno mundi 2525. Ab exitu Aegypti.

IVDICVM LIBER, BIBLIAE

SEPTIMVS, SECVNDAE VERO

partis secundus:

De successoribus Iosue.

CONTINVATIO.

ABSOLVTA secunda ecclesiae & reip. Israeliticæ forma, ducum scilicet autoritate, commodissime nunc tertius sequitur illius reip. status, de iudicum potestate.

ALIA ORDINIS RATIO.

DICTVM est hætenus de ingressum filiorum Israel in terram promissionis: in sequentibus vero, de progressu seu gubernatione agitur populi ingressi. Nec sane mysterio caret hæc iudicum distributio singulari. Sicut enim post Christum apostoli, ita post Iosue nostri succedunt iudices. Gloss. hic.

DE LIBRI HVIVS NOMINE.

A MATERIA proculdubio hic liber id sortitus est nominis. Iudicum enim vocatur propterea, quod post mortem Iesu Naue, populum suum deus à relictis Chanaanorum gentibus pressum, per iudices servauit. Quorum hoc volumine singulorum & facta continentur, & tempora. Athanas. in synopsi.

DE AVTHORE.

SUNT qui putent iudicum quenque per se annoasse & in acta redeigisse ea, quæ suo tempore populo acciderunt memorabilia. Quis autem acta illa omnia in vnum redegerit volumen, incerta est sententia. Alii namque id Samuelem, alii verisimilius Ezechiam præstitisse putant. Gloss. ad librum Iosue. Ioannes Driedo in lib. de ecclesiast. scriptur. cap. 3. Samuëli potius hanc laudem ascribere videtur. Post mortem Iosue, inquit, scripta sunt gesta iudicum & principum in terra sancta. Quorum historias sparsas & diuisas, secundum successuonis seriem nunc pridem editas Samuelem collegisse creditur in vnum volumen, quod vocamus Iudicum.

DE ARGVMENTO.

HABET hic liber probationem secundæ promissionis, Deum scilicet firmissimum semper & certissimum fuisse populi sui defensorem. ut enim peccantem populum in manus tradiderat nationem, ita reuersis pro defensione 14. substituit Iudices, qui eos de vastantium manibus liberarent. Iudic. 2. Et sic, ut dictam est, initium sumit ab hoc libro tractatio de gubernatione populi Israelitici, quæ facta est primum per iudices. Petr. Aureol.

QUOTVPLEX FVERIT GVBERNATIONIS

illius forma, TABULA 69.

IUDICES, à Iosue vsque ad Saulem Regem.

DEVS OLIM
populum Israel tribus
gubernauit modis: Per

REGES, à Saule vsque ad transmigrationem Babylonis.

PONTIFICES, à reditu captiuitatis Babylonice, ad tempus propè Christi, quando Ioannes Hyrcanus, qui descendit de Machabæis, primus imposuit sibi Diadema regium. Lyranus hic in princip.

DE PRIMA REIP. ISRAELITICAE ADMINISTRANDæ ratione.

ETSI DEVS Opt. Max. pro diuina sua prudentia, absque vilo medio ipse regere posset omnia, ad seruandum tamen vniuersitatis decorem atque ordinem, ea quæ sunt inferiora, per sua voluit regere instrumenta. Sic populum Israel rexit primum per Iudices, tanquam per ministros idoneos & decentes, qui propter virtutis excellentiam crescenti tum Ecclesiæ, quidam essent quasi mediatores. Horum pietate Deus in diebus eorum scethebatur misericordia audiebaturque afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium. infra cod. cap. 2.

122 Partitionū theologicarum

DE POTESTATE IUDICVM.

IUDICES illi qui ad tempus vsque Saulis tenebant gubernacula, non regebant per modum imperi; seu alicuius dominii: sed tantum per modum ministerii, exhortationis, & consilii. Deus enim retinuerat sibi istud dominium. Vnde cum filii Israel, vt infra 8. habetur cap. liberati essent per Gedeonem de manibus Madian, & ei dicerent: Dominare nobis tu, & filius tuus, & filius tui: Respondit, Non doni nabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur Dominus. Atque hinc etiam illud est, quod Moyses & Iosue non numerentur inter Iudices, quod illi non iudicauerint tantum, sed rexerint etiam populum Dei. Ex Lyrano.

DE IUDICVM NUMERO, ORDINE ET IMPERIO,

ex Athanasio.

TABULA 70.

IUDICVM quos deus in defensionem populi Israelitici suscitauit, fuerunt xiii.	OTHONIEL.		iii.		xl.
	Ahod ambidexter.		Eod.		lxv.
	Samgar filius Anath.		Eod.		i.
	Debora cum Barac filio abi noem.		iiii.		xl.
	Gedeon, qui & Ierobaal dictus est.	Quorū res geltz describuntur hoc lib.c.	vi. vii. viii.	Iudicarūt	xl.
	Abimelech, filius Gedeonis ex concubina.		ix.	Israēl an nos	iii.
	Thola filius Phua.		x.		xxiii.
	Iair Galaadites.		Eodem		xxi.
	Jephth Galaadites.		xi.		vi.
	Abesan Bethleemita.		xii.		vii.
	Ahialon Zabulonites.		Eod.		x.
	Abdon Pharonites.		Eod.		viii.
	Samson de stirpe Dan, Vsq; ad Eli sacerdotem.		13. 14. 15. & 16.		xx.
Qui populum iudicare incepit Anno mundi 2811.					

EPILOGVS.

SVMMA { **IUDICVM**, xiii. }
 { **ANNORVM**, cccc. xl. } Athanasius in synopsis

Hieronymus ad Paulin.

IN **IUDICVM** libro, quot principes populi, tot figuræ sunt.

Liber secundus. 123

R V T H, LIBER BIBLIAE OCTAVVS,

PARTIS SECVNDÆ TERTIVS,

De historia scēminē illius Moabitidæ nomine Ruth, vel De rebus gestis populi Iſraelitici,
sub principatu Eli sacerdotis vt vult Iosephus.

CONTINVATIO,

SECYNDVM Hebræorum Partitionem, quam in prologo Galeato Dæxpliat Hieron. hic liber non
separatus, neq; distinctus est liber, sed coniungitur cum libro Iudicum. Quem tamen D. Augustinus ad
Regnorum magis principia pertinere existimauit, Libro de doctrina Christiana 2. cap. 8.

INSCRIPTIONIS RATIO.

NEQVE hic liber ab authoris, sed scēminē illius nomine sic inscriptus est, cuius historia hic contexi-
tur. Est autem Ruth genere Moabitida, castitate honesta, relicta cognatione paternaque superstitione,
ad pietatem ac verum Dei cultum conuersa, Bethleem Iudæ cum socru sua incunctanter concessit. Vbi
& Booz ex tribu Iudæ, matrimonio coniuncta est, ex qua postea Dauid originem hoc ordine sumpsit:
Booz ex Ruth susculit filium Obed, Obed vero genuit Iesse, Iesse Dauidem. Athanasius hic in Synopsi,
& Iosephus lib. 5. cap. 14. per totum.

QVOMODO RVTH TYPVM GERAT ECCLESIAE, ex Theophylact.

RVTH alienigena fuit, coniuncta autem Boozita & ecclesia ex gentibus alienigena existens, & à testa-
menti extranea, oblita autem populi sui, & cultus simulacrorum & diaboli patris sui, cui iuncta erat, an-
pſit Dei Theophyl. super Matth. cap. 2.

DE AVTHORE.

AFFIRMANT aliqui incertum esse, quis hanc historiam consignarit: Ioannes tamen Driedo eius
authorē esse scribit, qui libri scriptor fuit Iudicū, id est, Samuel libro 1. De ecclesiast. scriptur. cap. 4.

ARGVMENTVM.

VEL ex præmissis facili, quæ huius libri ratio sit atque summa, patere poterit. Describitur enim hic se-
orsim Ruth. Quæ, vt Hieronymus asserit in epist. ad Paulinum, Esaiæ explet vaticinium, dicentis: Emit-
te agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion, hoc est de Ruth gentili.
Gentes enim lapides pro Deo colebant, & ob id à Deo deserti erant. Ad Hierusalem, vel potius ad Ec-
clesiam, quæ est in contemplatione tanquam speculationis filia.

DE SCOPO ET INTENTIONE. TABULA. 71.

DEVM placidissimum semper op { Peregrinatione Elimlech.
preſis fuisse omnibus, probat ex { Reuerſione Noëmi,
{ Desponsatione Ruth. Petr. Aureolus.

DE LIBRI HVIVS PARTIBVS. TAB. 72.

SVNT HVIVS LI- { Conuerſione ad Iudaismum, cap. 1.
bri 4. tantum capita, in qui- { Vita & moribus, cap. 2.
bus agitur de ipsius Ruth { Occasione futurarum nuptiarum, cap. 3.
{ Contraſtu matrimonii inter ipsam Ruth & Booz, per cessionem propin-
quioris, cap. quarto toto.

EPILOGVS.

FACTA videtur hæc historia anno centesimo septuagesimo post exitum ex Aegypto, anno
mundi 2613.

124 Partitionū theologicarum

REGVM LIBRI, HOC EST, HISTORIA

DE SECVNDA IYDAICAE, ADMINISTRANDÆ

reipub. forma, Siue, de gubernatione populi Israe-
litici ministerio Regum.

CONTINVATIO.

BENE post Iudicium, sequitur liber Regum: Quoniam nunc sunt præfules Ecclesiæ, postmodum Regnum: seu quia præcedet iudicium, sequetur imperium sempiternum. Quam connexionem hic approbat glossa 1. Regum in principio.

Tuli explicatio.

REGVM nominantur isti libri ob id, quòd Regum cum Iuda tum Israel, & facta contineant, & annos. Athanasius in Synopsi.

De auctore, ex Ioan. Driedone.

DVBIA est sententia, quis horum librorum sit author. Alii enim Ezechiam, alii Esdram eos edidisse dicunt. Alii autem Samuelem collegisse gesta Eli, Saul & Dauid in primo libro Regum recitata, vsque ad obitum illius, Nathan & Gad prophetæ scripsisse videbantur, propter id quod dicitur in fine primi Paralipomenon: Gesta Dauid regis priora & nouissima scripta sunt in libro Samuelis Videmus, & in libro Nathan prophetæ, & in volumine Gad. Ex qua sententia consequens esse videtur, Samuelem conscripsisse gesta Dauid, & ita edidisse eundem primum librum Regum, saltem vsque in cap. 25. Vbi Samuel moritur. Deinde Gad & Nathan scripsisse partes sequentes, à dict. cap. 25. vsque in finem libri secundi.

Sed hoc non placet: Siquidem libri secundum Hebræos inscribuntur huins vel illius, non semper ob id, quòd is vel ille fuerit libri illius author, sed interdum ob aliam causam. Nam secundum Hieronymum & ceteros, primus & secundus Regum apud illos inscribuntur esse Samuelis, & tamen est manifestum, non ambos esse editos à Samuele.

Vnde Isidorus & alii antiquissimi patres tradunt, Samuelem scripsisse primam partem primi libri Regum, Dauid autem scripsisse sequentia vsque ad calcem secundi libri. Post mortem autem Dauid, ceterorum Regum Israel gesta, in tertio & quarto libris Regum scripta (quæ & sparsa fuerant per singulorum regum historias) à diuersis prophetis, secundum seriem successionis descripta, alii Esdram, alii Hieremiam in vnum volumen collegisse tradunt. Sed quòd Hieremias id fecerit, esse verosimilius ex eo conicitur, quòd vltimi libri Regum, & libri Hieremiz, similis est finis. Ioan. Driedo lib. 1. cap. 2. De scriptur. Ecclesiasticis.

ARGVMENTVM. AB. 73.

AGITVR IN his lib. de regno Israel	{	VNITO, in libro Samuelis, id est, Regum	{ Primo, &
			{ Secundo:
	{	DIVISO, in libro Malachim, id est, Regum	{ Tertio, &
			{ Quarto.

DE PARTITIONE VOLVMINIS REGVM.

TABVLA 74.

REGVM LI- bri distinguun- tur secundum	{	HEBRAEOS in libros Quatuor, videlicet	{ Primum: Secundum, Tertium, Quartum.
		NOSTROS, id est, Græcos & Latinos, in volumina duo:	{ Samuelis. & Malachim.

Liber secundus. 125

VOLV MEN MALACHIM, HOC EST, RE

Regum historiz pars secunda. De Regno Iuda &
Regno Israel diuisb.

DE RATIONE NOMINIS.

RECTIV s hunc librum Malachim, id est, Regum, quàm Malachot, id est, Regnorum dici, testis est Hieronymus in prologo Galeato. Non enim (vt is inquit ibidem) multarum gentium de scribit regna, sed vnus Israeliticus populi, qui tribus duodecim continebat: a materia sic dictus, eo quòd Regum cõplectatur historiam. Gloss. super epistolam D. Hieronymi ad Paulinum.

AUTHOR.

QVAE in hoc continentur volumine sub singulis scripta sunt Regibus. Quis vero illa omnia in hoc vnium collegerit volumen, nondum satis cõstare putant. Alii enim (vt dictum est) Esdram hanc historiam contexuisse, alii Hieremiam eius authorem esse, colligunt ex eo, quòd vltimi Regum & libri Hieremiz idem fere sit finis. Gloss. in dict. epistola Hieron. ad Paulinum.

ARGVMENTVM.

DESCRIBVNTVR his libris Regnũ Iuda & Regnum Israel. Per regnum autem Iuda designatur paucitas fidelium: per regnum Israel, multitudo hæreticorum. Vnde Hieron. ad Paulinum sic ait: Si historiam respicias, verba simplicia sunt: Si in litera sensum latentem, ecclesiz paucitas, & hæreticorum contra ecclesiam bella narrantur.

SCOTVS. TABULA 78.

DECLARATVR in hoc volumine effectus primæ comminationis, Deum scilicet fuisse vali- dũ electorem populi Israelitici ex decursu Regũ	{ IYDA 19. ISRAEL 18. }	{ à cap. 12. tertii Regum, vsque in finem Quarti. }

PARTITIO. TAB. 80.

DISTRIBVITVR hoc volumen in duos lib. Regum posteriores, vide licet	{ TERTIVM & QVARTVM }	{ In quibus agi- tur de regno fi- liorum Israel }	{ Instaurato & florente, declinante & cadente, }

126 Partitionū theologicarum
REGVM LIBER PRIMVS, BIBLIAE
IX, SAMVELIS PRIMVS,
partis secundae Quartus.

De regno per electionem. TABULA 77.

			debellatione populi.
	OCCASIONIBVS gubernationē Iudicū transferēdi in arbitrium Regum, malitia scilicet filiorum	<p>HELETH, cap. 3. quorū peccata punita sunt</p> <p>SAMVELIS, qui erant avari. Propterea Israelitae petunt Regem, & deus orantem Samuelem docet Ius Regis, c. 3.</p>	<p>Captiuatione Arcae, c. 4. Quae capta</p> <p>Circunducitur, cap. 5. Reducitur, cap. 6. & 7.</p>
IN LIB. Regum primo agitur de	SAULIS labili, in quo consideratur	<p>Institutio, cap. 9. Vnctio, cap. 10. Confirmatio, cap. 11. Cui subiungitur increpatio Samuelis, qua agitur populum ingratitudinis, quod petierunt Regem, cap. 12.</p> <p>Reprobatio: Saul enim inobediens praecepto Dei, abiicitur ab ipso propter</p>	<p>Diffidentiam, cap. 13. Iuramentum, cap. 14. Cupiditatem, & elationē ex victoria, cap. 15.</p>
INITIO Regum, siue de Regno	DAUIDIS stabili, in qua parte describitur.	<p>Inunctio dauidis, cap. 16. Quae nō ideo facta est, ut statim, sed ut demum possideret, cum sic visum esset Deo. Deus autem tolerauit Saulē in possessione Regni usque ad mortem suam, ut ex persecutione dauid, malitia Saulis magis innotesceret, & Dauidis innocentia atque patientia probaretur.</p> <p>Aemulatio & inuidia Saulis, propter victoriam qua Goliath occiditur à Davide. cap. 17. & 18.</p> <p>Inuasit</p> <p>Persecutio manifesta, Quae Saul</p> <p>Eiecit Dauidem ex Regno, cap. 21. & 22. Insecutus est eundem variis modis, cap. 23. 24. 25. & 26. Prostrauit eam exilium, cap. 27. Mors Saulis, & exaltatio Dauidis, c. 28. 29. 30. & 31.</p>	<p>Ipsam Dauidem, cap. 19. Filium eius proprium Ionathan, cap. 20.</p>

Procemium, quomodo Saulem defleuerint.					
HISTO- RIAM suc- CESSORIS SAUL	De Saule, Isobeth filii Saul, quē instituit Abner princeps militiæ, cap. 1. Huius regnum	Debilitatur ex	Rebellionē suorum, Confoederatione Abner cum David. c. 3.		
	Destruitur omnino ex morte eiusdem, c. 4.				
	Electio, & in Regem inunctio in Hebron super Iudam tantum, cap. 2.				
	Innocētia in p- spis, ob quam in Regem euectus fuerit.	Confirmatio super totum regnum, cap. 5.	Deducenda arca, cap. 6.		
	In qua parte ip- sius de- scribun- tur	Deuotio erga Deum in	Aedificanda domo Domini, ca- pit. 7.		
	Dicitur, ni- mirum Da- uidis iam- dudum iun- cti à Samue- le, & à deo electi cuius describitur	Fortitudo in debellandis aduersariis, ca. 8.	Pietas erga proximum, domum scilicet Saul pro- pter Ionathan amicum suum, ca. 9.		
	Gratitudo pro accepto beneficio, cap. 10.				
	Insolentia quæ in illo reprehensa & punita est. Vbi etiā ostēditur eius po- nitentia & pacien- tia in aduersis. Pec- cauit autem David tribus modis. Per		Luxuriam ca. 11. pro- pter quam punius est	Occultē oc- cisiōne pue- ri, cap. 12.	De horum variis pec- catis agitur 2. 13. vsq; ad c. 21.
	Negligentiam, cap. 21.		Manifestē ca- pit. 13.		
	Superbiam, cap. 24.		GRATIAVM actionem Davidis pro liberatione à multis- simis periculis, cap. 22.		
PROPHETIAM Davidis de futuris: cui subiicitur catalogus fortium virorum, cap. 23.					

EPILOGVM, qui continet

EPILOGVS TOTIVS voluminis Samuelis.

LIBER Samuelis habet annos ab Eli vsque ad Davidis mortem, 120. Nam Eli 40, Samuel cum Saule 40, & David annos 40 regnarunt.

128 Partitionū theologicarum

Y II. VOLVMEN SAMVELIS, QVAE PRIMA PARS
est historiz Regum de regno Israel vnito.

QVIS HVIVS VOLVMINIS SIT AVTHOR.

PATET hoc exiis, quæ suprà ex Ioanne Briedone sunt adducta. Sortitus est enim hic liber id nominis ab eius auctore Samuele. Sed quæritur, cum Samuel primi Regum 15. describatur mortuus esse, prius quàm fierent ea, quæ in secundo Regum libro recitantur gesta, cur D. Hieronymus dicat Samuelis esse? Cui quæstioni sic respondet ipse Briedo. Priores Regum libros inscribit Samuelis, non quod ipse ambos scripserit, sed quod illorum duorum Regum, Saul inquam & David, quorum gesta in his libris describuntur, ipse Samuel Propheta exiit, qui & vtrunque in regem vnxit. Ipse enim Samuel & vates, & Propheta & sacerdos fuit & Iudex populi. Niceph. lib. 2. c. 4. Eius nauitas describitur, 1. Reg. 1.

DE SAMVELIS STATV ET CONDITIOE,
ex Ecclesiastico.

DIRECTVS à Domino Deo suo Samuel Propheta, renouauit imperium, & vnxit principes in gente sua. Eccl. 46.

DE EODEM, EX IOSEPHO.

SAMUEL filius Helchanæ viri Lewitz, ex coniuge Anna, quæ cum esset sterilis, suis precibus à Deo hunc impetrauit filium. Quem ideo parentes eius vocauerunt Samuelem, quali à Deo postulatum. Qui pleno iam anno duodecimo prophetauit. Natā & cladem prædixit I. Israeliticam, & filiorum Eli sacerdotis perditionem. Iosephus lib. 5. cap. 15. ex 1. & 2. cap. 1. Reg. 1.

HISTORIAE HVIVS SCOPVS ET INTENTIO.

TABVLA 75.

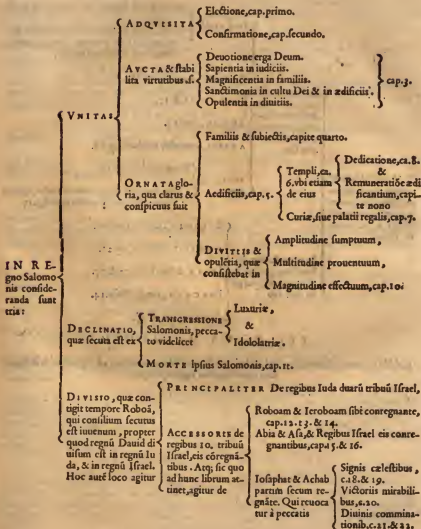
INTENDIT PROBARE SAMUELEM, à principia. Reg. vsque ad cap. 7.
quartā promissionē, euectionem } DAVIDE, per totum primum & secundum Regum: & primū,
scilicet filiorum Israel in regnum, } partim etiam secundum, Paralipomenon.
vt apparet in } SALOMONE, à principio tertii Regum, vsque ad c. 12.

ARGVMENTVM. TABVLA 76.

CONTINENTVR { PRIMVS } DE Regno { Electionem,
hoc volumine libri 1. Regum: { SECVDVS } Israel per { Successionem.

XI, MALACHIM PRIMVS, secundæ partis Sextus.

De florentis regni Davidici statu sub imperio Salomonis.
TABULA 81.

130 Partitionū theologicarum

REGVM LIBER QVARTVS, BIBLIAE XII, PARTIS SECVNDAE VII.

De cadentis regni statu, sub imperio Regum Iuda & Israel.
TABVLA 81.

					Morte & descensione ad inferos Ochoziz impij, cap. 1.
			IORAM, de		Ascensu Eliz ad caelos, miraculis Elifzi, & exaltatione Iehu propter virtutis constantiam, à cap. 2. vsque ad cap. 11.
			ATHALIA, dict. cap. 11.		
		IYDAE & Israel, eorumque defectione simul. Quae pars complectitur acta sub	IOAS, cap. 12. & 13.		
			AMASIA, cap. 14.		
			AZARIA, cum actis Ioathan, cap. 15.		
			ACHAZ, & eius		Præuaricatio, cap. 16.
					Totius regni Israelitici exterminatio, quæ ex præuaricatione illa consecuta est, c. 17.
				EZECHIA, cap. 18. 19. & 20.	
				MANASSE & Amon, cap. 21.	
				IOSIA & Ioachaz, c. 22. & 23.	
				IOACHIM, eiusq; filio, c. 24.	
				SEDECHIA, c. 25.	
		IYDAE & eius destructione per se: ubi ponuntur ea, quæ gesta sunt sub			

QVAE HOC
ultimo regum habent
tur libro, sub bimem
bri continentur parti
tione: Agitur enim
de Regno

EPILOGVS MALACHIM.

ANNOS complectuntur duo libri Malachim à Regno Salomonis vsque ad captiuitatem Babyloniam quadringentos vigintiquinque.

EPITOME RERVM GESTARVM SVB REGIBVS

Iudz, ex synopsi diui Athanasii.

TABVLA 83.

DAVID.

POST interitum Saulis, qui annos regnavit David super vniuersum Israël & ipse annos xli in Hebron septem, deinde super omnem Israelem & Iuda xliiii, & fecit quod rectum erat corde perfectio. Sub hoc erant Prophetæ, Samuel, Nathan, Gad.

SALOMON FILIVS DAVID.

ET IPSE super omni in populum regnavit annos xl, & fecit quod malum erat. Sub isto erant Prophetæ Nathan & Gad.

ROBOAM FILIVS SALOMONIS.

REGNAVIT annos xvii, & fecit quod malum erat: Sub hoc scissum est regnum. Manserunt autem cum ipso in Hierusalem tribus duæ Iuda & Benjamin: in Samaria vero reliquæ decem. Habuit sub se prophetas, Ahian Silonitem, & Semeiam, & Addo.

ABIA FILIVS ROBOAM.

ANNOS regnavit iii. Cor huius non erat perfectum, sicut Davidis, sed ambulavit in peccatis Patris ipsius. Sub hoc vixit Addo Propheta.

ASA FILIVS ABIAE.

QUADRAGINTAVNUM regnavit annos, & fecit quod rectum erat: veruntamen adhuc manebant excelsa. Sub isto prophetæ erant, Azarias filius Oded, & Anani.

IOSAPHAT FILIVS AIAE.

REGNAVIT annos xxi, & fecit quod rectum erat: attamen adhuc erant excelsa. Tandem vero culpa meruit, quod amicitiam iurasset cum Ochozia rege Israel, & in structura navium socius illi fuerat. Sub hoc erant Prophetæ Elias, Elisæus, Michæas, Iehu filius Zacharia, & Eliezer Dodahu de Marcia.

IORAM FILIVS IOSAPHAT.

ANNOS regnavit octo, & fecit quod malum erat. Habuit enim uxorem filiam Adhab. Sub hoc erant Prophetæ Elias & Elisæus.

OCHOZIAS FILIVS IORAM.

VNICVM regnavit annum, & fecit quod malum erat.

ATHALIA REGINA.

MATER ipsius Ochozia regnavit annos septem.

IOAS FILIVS OCHOZIAE.

REGNAVIT annos xl. Iste occidit Zachariam. & donec Ioiada vir prudens viveret, à quo instruebatur: fecit quod rectum erat. Hunc interfecerunt ipsius servi in domo Mello. Sub isto prophetavit Zacharias filius Ioiadae.

AMASIAS FILIVS EIVS.

VIGINTINOVM annos regnavit, & fecit initio regni quod rectum erat, sed non sicut David. Nā adhuc populus immolabat in excelsis, & lucos non excidit. Sub hoc prophetarunt Prophetæ quidam, quorum tamen nomina scripta non sunt. Postquam verò eos, qui in monte Seir habitabāt, percussit, in superbiam elatus, simulacra eorum quos percussit, coluit: ob quam causam & in manus hostium traditus, percussus est.

AZARIAS, QUI ET OZIAS.

ANNOS regnavit 42, & primum quod rectum erat, fecit, sicut & Pater ipsius, excelsa tamen non sustulit. Vbi vero rerum successu potiri cepit, elatus est animo, voluitque per seipsum immolare in templo, quod solis Sacerdotibus licebat. Quapropter & lepra percussus est, postquam audisset, Non tuum est, Ozia, immolare Domino, sed Sacerdotum filiorum Aaron, qui ad hæc sanctificati sunt. Sub hoc prophetavit Elisæus.

IOATHAM FILIVS AZARIAE.

REGNAVIT annos sedecim, & fecit quod rectum erat: quemadmodum pater eius, veruntamen excelsa non est demolitus: & sub hoc erat Elisæus.

ACHAZ FILIVS IOATHAM.

TOTIDEM regnavit annos, & fecit quod malum erat: & sub isto prophetavit Elisæus: deinde & Oded.

EZE-

132 Partitionū theologicarum

EZECHIAS FILIVS EIVS.

ANNOS regnavit 29. & fecit quod rectum erat, sicut dauid, perfectè. Iste demolitus est serpentem æneum, quem suspenderat Moyses: Sub hoc quoque prophetauit Eſaias. Iſto regnante, Senna cherib & Raſſaces Aſſyrii dominum blaſphemaverunt, qui quidem poſtea percuſi ſunt, tum autem vna nocte caſi ſunt ab angelo de illorum exercitu millia centum octogintaquinq; Ezechias vero cum agrotaret, ut iam moriturus eſſet, ad prorogationem vitæ annos accepit quindecim.

MANASSES FILIVS EZECHIAE.

QUINQUAGINTAQUINQUE annos regnavit, & malum fecit. Quæ nanq; Ezechias pater eius de molitus fuerat, ipſe reſtituit: Alter Ieroboam ſactus eſt Iudæ, ut huius gratia idem acciderit Hieruſalem quod Samariæ. Huius enim gratia tepræhenſus eſt, quod peccare fecerat Iudam, ob quam cauſam & in Babylonem captivus abductus eſt. In captivitate tamen conſtitutus, quemadmodum in Paralipomenis ſcriptum eſt, pœnitentiam egit, atque ita emendatum deus in Hieruſalem reduxit: vbi & regnum recuperavit. Poſtquam vero pœnitentiam egiſſet, & populum, ut deo ſerviret, docuiſſet, tandem mortuus eſt. In civitate tamen dauid non eſt ſepultus, ſed in horto Ozam.

AMON FILIVS MANASSE.

DUOS regnavit annos, & fecit quod malum erat, ſicut pater eius Manasse, & occiderunt illum ſervi ipſius, ſepultusq; eſt in horto Ozam, in quo ſepultus eſt & pater ipſius.

IOSIAS FILIVS AMON.

REGNAVIT annos triginta unum. Hunc populus regem creavit, cum annos octo natus eſſet, & fecit quod rectum erat, ambulans in omni via dauid, nec declinans neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Univerſos quippe lucos ſuccidit, & cuncta ſimulacra ſuſtulit, cum annorum eſſet ſedecim: Legem vero dei quaſiuit, & cum neglectam inveniſſet, legi curavit, ac Paſcha celebrandum præconis voce promulgavit, celebravitq; ſicut ſcriptum eſt. Iſtum occidit Phariſo Néchao ad euphratem, cum vellet amicus ad eum veniſſet. Sub hoc fuerunt Prophetæ Ieremias, Sophonias, & Oſa prophetiſſa, vxor Sellum.

IOACHAZ FILIVS IOSIAE.

MENSES regnavit tres, & fecit quod malum erat. Tranſtulit hanc Pharaſ Néchao. Sub hoc quoque prophetauit Ieremias.

ELIACHIM ALTER FILIVS IOSIAE.

QVI & Ioachim nominatus eſt, regnavit annos xi. & fecit quod malum erat.

IOACHIM, QVI ET IECHONIAS FILIVS Eliachim.

SIMILITER menſes regnavit tantum tres, & fecit quod malum erat, tranſlatusq; eſt in Babylo-
lonem.

MATHANIAS FILIVS IOSIAE.

HUNC Nabuehodonofor conſtituit Regem. Sedechiamq; mutato nomine vocavit, regnavitq; annos 11. & fecit quod malum erat. Sub iſto quoque erat Ieremias. Ad hunc uſq; duravit regnum Iudæ, ſub quo diſſipatum eſt, ſicut & Regnum Samariæ. Vrbis nanque Hieruſalem capta, & univerſi in Babylo-
nem captivi, abſque quoque templi uſuſ, abducti ſunt.

EPILOGVS.

REGES itaque in Hieruſalem à Dauide uſque ad captivitatem Babylo-
nicam fuerunt 21. præter Atha-
liam Reginam, quæ & ipſa (ſicut dictum eſt) poſt Ochozæ filii mortem ſeptem annos regnavit. Atha-
naſius in Synopſi De ſcripturis diuinis.

IEROBOAM FILIVS NABATH.

Hic cum redisset ex Aegypto, diuiso regno, regnavit in Samaria. Tam insigniter autem, quod malum erat, fecit, ut similis illi non fuerit. Veritus enim ne sacra defectione subuerteretur, duos aureos vitulos fecit, populumque seduxit, dicens: Hi sunt Dii tui, qui reduxerunt vos ex Aegypto. Instituit etiam populosque festos ac sacerdotes, atque ita peccare fecit & aberrare Israel. Ipsum enim omnes posteri Reges imitati sunt. Regnavit autem annos 22. Sub hoc erat Propheta Achia Silonita, & qui contra ipsum & altare ipsius clamavit.

Nadab filius Ieroboam.

REGNAVIT annos duos, & fecit quod erat malum. Nec amplius post illum de gente ipsius quisquam regnavit.

TITU

Baasa de alia stirpe, & Ela filius eius.

ANNOS regnavit 24. & fecit quod malum erat, nec de huius stirpe postea quisquam regnavit præterquam filius eius Ela duobus annis, fecitque malum.

Zambri, & Amri alterius generis.

DIEBUS septem regnavit, & quod malum erat, fecit. Cui successit Amri princeps militum, & regnavit 12. annos, & operatus est nequiter super omnes qui fuerunt ante eum.

Achab filius Amri.

VIGINTIDYOS regnavit annos, & præ cæteris, quod malum erat, fecit. Sub hoc Prophetæ erant Elias Elifaz, Michæas, & qui Regi Achab de Syria & filio Ader prophetavit, & qui proprio iussu percussus ac vulneratus, Regem Achab redarguit. Et præterea seorsum habitantes multi Prophetarum filii.

Ochozias filius Achab.

REGNAVIT annos duos, & fecit, quod malum erat. Sub hoc quoque erat Elias Elifaz. Quinquagenarios enim illius igne cælitus in verbo Domini percussit Elias.

Ioram alter filius Achab.

ANNOS regnavit 12. & fecit quod malum erat. Post hunc nemo amplius de hac stirpe regnavit. Sub isto assumptus est in cælum Elias. Elifaz vero perduravit usque ad Ieroboam filium Ioas Regem Israel. Erant autem sub istis etiam filii Prophetarum.

Iehu de alia stirpe filius Iosaphat.

VIGINTIOCTO regnavit annos. Hic genus Achab sustulit, statumque illius contriivit, & Prophetas Baal per insidias occidit. Et hæcenus quidem fecit quod rectum erat, promissionemque accepit, quod ipsius filii seculum essent super thronum Israel: veruntamen legem Domini non servavit toto corde. Neque enim à peccatis Ieroboam abstinuit propter vitulos aureos.

Ioaschaz filius Iehu, & Ioas.

SEPTENDECIM annos regnavit, fecitque quod malum erat. Ierusalem expugnavit, & templi aurum & vasa abstulit. Huic successit Ioas filius eius, qui regnavit annis 16. fecitque malum in conspectu Domini.

Ieroboam filius Ioas.

REGNAVIT annos 42 & fecit quod malum erat.

Zacharias filius Ieroboam.

MENSES regnavit 6. & operatus est malum. Hæcenus posteritas Iehu in quartam generationem duravit.

Sellum ex alia progenie filius Iabiz.

DIES tantum regnavit 30. & quod malum erat, operatus est.

Manaben ex alio genere filius Gadi.

DIEBUS annos regnavit, & operatus est quod malum erat.

Phaceia filius Manaben.

ANNOS regnavit duos, & fecit quod malum erat. Sub hoc prophetarunt Esaias & Osce.

Phacee de alia stirpe filius Romelia.

REGNAVIT annos 20. Hic occidit Phaceiam, & fecit quod malum erat. Sub hoc quoque erant Esaias & Osce Prophetæ.

Osce aliunde natus, filius Ela.

NOVEM regnavit annos. Iste occidit regem Phacee, & operatus est malum. Veruntamen non sicut qui ante ipsum regnarunt. Sub isto Osce finitum est Regnum Samarie. Tunc enim cessavit ac perditum est Samaria. Quam deinceps Assyrii inhabitaverunt, ex quibus orti sunt hæretici Samaritæ. Athanasius in Synopsi.

SVMMA- ta tempora eo- rum, qui	{	HEROSOLYMIS à tempore Davidis vsque ad Sedechiam regnarunt, cōstituant	{	ANNOS quadringentos.	{	Rectum, 9.
		REGES, deſcripta Atha- lia, eiusdem ſtirpis, videli- cet dauid, viginti unum.				
		Ex his fecerūt quod erat				
						Malum, ſ. excepta Athalia.
				ANNI 241.		
		IN SAMARIA Ieroboam vsque ad Oſee regna, ſunt		REGES VNIVER- ſi decem & nouem. Horum		Octo regnum inuaſerunt.
						Omnes verò ſecundum peccatum Iero- boam, quod malum erat, ſecerunt.

PARALIPOMENON.

HOC EST,

SVPPLEMENTVM HISTORIAE SACRAE, SEV TOTIVS.

penè veteris instrumenti Epitome.

CONTINVATIO.

CVM huius voluminis eadem ferè sit materia, quæ est prioris, scilicet Regum, idemq; (ut mox patebit) huius sit, qui illius est finis, rectè post principales illos libros, quibus Regum acta descripta sunt, hi sequuntur veluti accessorii, in quibus suppletur ea, quæ illic omiſſa uideri poterant. Differunt tamen, quoddam in Regum libris de regno utroque, hoc est, tam Israel quàm Iuda, hic tantum de Iuda Regibus agatur. Gloſſa hic in Prologo D. Hiero. 1.

RATIO NOMINIS.

GRÆCA est huius voluminis inscriptio Paralipomenon, quæ Latine redditur, liber prætermiſſorum. Isidorus lib. 6. Etymolog. At iuxta Hebræum, aliqui Latine uerterunt, uerba dierum. Hinc Hieron. in Prologo galeato significantius hunc librum dici putat chronicum totius diuinæ historiæ, id est, temporaneum, uel Chronica chronicorum, eo quoddam totum complectatur tempus ab Adam vsque ad captiuitatem Babylonicam factam sub Sedechis, in qua terminatur ultimus liber Regum, sicut & secundus Paralipomenon. Gloſſ. in 1. Prolog. D. Hieron.

AVTHOR.

HOS libros quis contexerit, à quibusdam incertum creditur. Alii enim autumant ab Esdra, alii ab Hieremia conscriptos: Rabbi tamen Salomon scribit Esdræ in unum collegisse uolumen singulorum Regum historias sparsas, & à diuersis prophetis secundum seriem successionis scriptas. Ioan. Driedo lib. 1. De Scriptur. Ecclesiast. cap. 3.

ARGVMENTVM.

PARALIPOMENON liber, instrumenti veteris Epitome, tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam scripturarum sibi uoluerit arrogare, semetipsum irrideat. Per singula quippe nomina, iuncturasque uerborum, & prætermiſſæ in libris Regum tanguntur historiæ, & innumerabiles explicantur Euangelii Quæſtiones. Hieron. ad Paulin. cap. 7.

DE PARTITIONE PARALIPOMENON
in genere.

PARTIS SECUNDÆ OCTAVVS.

RES GESTAE & cura circa	{	CULTVM Dei, cap. 21.	Leuitas, cap. 23.
		MINISTERIVM do-	Sacerdotes, cap. 24.
		mus Domini, cui	Cantores cap. 25.
		præfedit	Sanctos & Sacrificarios, cap. 26.
		GVBERNATIONEM	populi, 27. 28. & 29.

136 Partitionū theologicarum PARALIPOMENON SECVNDVS LIBER.

BIBLIAE XIII. SECVNDAE

partis nonus. TAB. 88.

DE re- gno Sa- lomonis	{ INTEGRO & vni- to, in quo nobis 3. proponuntur insignia:	{ PIETAS in diuinis, præsertim cura circa ædificationem templi, à prin- cip. vsque ad cap. 8. MAGNIFICENTIA in humanis. c. 8.	{ Quibus rebus pa- rauit li- bi	{ Famam & nois glo- riam.	{ Cap. 9.
I	{ DIVISIO, cap. 10. vbi describuntur tempora sive res gestæ sub tem- poribus.	{ ROBOAM filii Salomonis, cap. 11. & 12. ABIAE, cap. 13. ASA, cap. 14. 15. & 16. IOSAPHAT, cap. 17. 18. 19. & 20. IORAM, cap. 21. OSCHOSIAE, cap. 22. IOAS, cap. 23. & 24. AMASIAE, cap. 25. OZIAE, cap. 26. IOATHAN, cap. 27. ACHAZ, cap. 28. EZECHIAE, cap. 29. 30. 31. & 32. MANASSAE, cap. 33. IOSTAB, cap. 34. & 35. FILIORVM eius, cap. 36.			

DE SCRIPTIS PROPHETARVM, QVORVM
in libris Paralipomenon subinde facta est mentio.

TABVLA 89.

HISTO- rias	DAVIDIS	Scri- pserunt	Samuel, Nathan & Gad.
	SALOMONIS		Nathan & Abia.
	ROBOAM		Semcias & Addo Propheta.
	ABIAS		Addo propheta.
	ASAB		Habentur in lib. Sermonum de Regibus Iuda.
	IOSAPHAT		Iehu Propheta filius Hanani.
	IOAS		Relata sunt in scriptura regnorum.
	AMASIAS		Sunt in libro Regum Iuda & Israel.
	OZIAS		Esaia Propheta.
	IOATHAM		Sunt in lib. Reg. Iuda & Israel.
	ACHAZ		In lib. habentur Reg. Iuda & Israel.
	EZECHIAS		Esaia Propheta filius Amos.
	MANASSAS		Relata sunt in Sermonem Videntium.
	IOSIAS		In lib. sunt Regum Iuda.
	IOACHIM		In lib. habentur Reg. Iuda & Israel. Achanasius in Synopsi.

AVERT

AVERT

138 Partitionū theologicarum

ESDRAE LIBRI QVATVOR.

DE TERTIA REIP. IVDAICAE FORMA, SIVE de gubernatione populi Israelitici ministerio Pontificum.

CONTINVATIO.

POST iudicium Regumq; imperium, recte nunc de Pontificum agitur potestate. Hoc autem opus quadripartitum, prioribus duobus libris ob id statim adiectum aliqui putant, quod finis secundi Paralipomenon, idem sit cum principio Esdrae. Hieron. in lib. de Hebraic. Quæstio. Alii vero hos libros prophetis scripturis de ipsa captiuitate Babilonica fere omnibus postponere, & Malachiae libro adnectere solent, vt Augustinus De Ciuitat. Dei lib. 18. cap. 36. & Hieron. tam in prolog. galeato, quàm in epistola ad Paulin. Sunt etiam qui his libris preponant Tobiam, eo quod historia eius præcesserit. Glossa hic in principio Esdrae.

Esdras quis fueris, ex Gloss.

ESDRAM tradunt quidam esse Malachiam Prophetam, quia plura quæ in eius libro continentur, hic etiā commemorat, dicens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & leges requirentur ex ore eius, Malach. 2. Alii asserunt esse Iosedece patrem Iesu sacerdotis magni, Esdram vero esse sacerdotem, virum iustum & gloriosum Gloss. ord. 1. Paralipomenon 6. Quem alibi etiam cum scriptura velocem appellat scribā, & Sacerdotem, qui tempore Nehemæ reparauerit libros veteris testamenti per Chaldaeos combustos. Glossa in præfat. Hieron. ad lib. Regum, & 2. Machabæorum 2. Is etiam promptiores inuenit literarum figuras, quàm antea Hebræi habuerunt. Gloss. & Beda Esdrae 7.

De eodem, ex Iosepho.

ERAT autem in Babylone vir iustus, & gloria magna positus apud multitudinem, primus populi sacerdos nomine Esdras, qui cum legum Moysis integrari haberet experientiam, Xerxi regi amicus factus est. Quem in literis suis lectorem nominat Legis Dei, deditq; ei plenam veræ religionis instituendæ facultatem, sic ei scribens inter cætera: Sed etiam tu Esdra, secundum Dei scientiam censes ordina, qui Syriæ & Phœniciz tuam legem scientibus indicent, eamque discendam ignorantibus trade. Et si quis ex gente tua, & Dei sui legem vel Imperatoris transgressus fuerit, puniatur, & vel morte condemnatur, aut pecuniis &c. Atque hunc Esdram contigit post gloriam quam apud Deum habuerat, in senectute veneranda finire vitam, & in Hierosolyma multa sepeliri liberalitate. Ioseph. lib. 11. cap. 5.

SCOPVS. TABVLA. 90.

EFFECTVM CONTINET QVINTAE promissionis, { CVRO, Deum scilicet suos nunquā dereliquisse, sed propitium fuisse reducto-
rem filiorum Israel, & defensorem in captiuitate, SVB { DARIO,
REGIBVS Medorum.

PARTITIO. TABVLA. 91.

ESDRAE LIBRI AB { CERTI, anthen PRIMVS, qui propriè
Hebræis in vñ contracti sunt { tici, & canonici { dicitur Esdrae,
volumen. Nōnulli in 4. partiū { SECVDVS, Nehe- { Sæpè tamen hæc con-
tur libros. Quorum alii sunt. { mir. { fundi solent, & vterque
{ INCERTI & apocryphi, { TERTIVS
{ &
{ QVARTVS

Auctore hoc nomen obtinuit. Esdras enim iste cum & sacerdos esset & lector, reditum filiorum Israel ex Persia ad Hierusalem descripsit. Athanasius in synopsi. Esdras autem qui interpretatur adiutor, clarus habetur in Babylone anno 7. Darii Mnemonis magni Artaxerxis, qui facultatem dedit illi, ut cum populis & sacerdotibus illic relictis, redire in Hierusalem volentibus, ascenderet in terram sanctam, ad explenda omnia ad Dei cultum in templo iam ædificato pertinentia, prohibens etiam nequitias imponi sacerdotibus, datus eisdem per Esdram potestatem constituendi iudices ac Præsides, qui reos iudicent, siue in mortem, siue in exilium, siue in carcerem, siue in condemnationem substantiæ eorum, 1. Esdræ 7.

Adhuc de eodem Esdra, ex Augustino.

ESDRAS magis rerum gestarum scriptor est habitus, quam Propheta. Et infra, nisi forte Esdras in eo Christum prophetaſſe intelligendus est, quod inter quosdam iuvenes orta quaestione, quid amplius ualeret in rebus, cum Regem unus dixisset, alter uinum, tertius mulieres, quæ plerumque regibus imperarent, idem tamen tertius Veritatem super omnia demonstrauit esse victricem: consulto autem euangelio, Christum agnoscimus esse Veritatem. Augustinus de ciuitate Dei lib. 18. cap. 36.

ARGVMENTVM.

SCRIPſIT hunc librum Esdras de rebus gestis filiorum Israel, priusquam ex Babylone in Hierusalem ascenderet Nehemias.

PARTITIO. TABULA.

AGITVR HOC libro de

REDVCTIONE populi sub Iesu filio Iosedec, à principio vsque ad cap. 7.
INSTRVCTIONE reducti populi per Esdram legis Doctorem, cap. 7. & inde vsque in finem.

140 Partitionū theologicarum

ESDRÆ SECVNDVS LIBER.

BIBLIAE XVI, PARTIS SECVNDÆ
xi, dictus Nehemiz.

Et nominis & authoris ratio qua sit.

Et hic liber ab autore suo sic est inscriptus. Athanas. in Synopsi. Quem Nehemias scripsit de rebus Iudæorum & de ædificatione ciuitatis Hierusalem, sub suo seculo gestus. Nehemias autem, qui Latine dicitur consolator à Domino, clarus habetur sub eodem Dario Mnemone, anno regni eius 20. quo ex Babylone venit in Hierusalem, sub Elisib Pontifice, habens à Rege facultatem reedificandi muros Hierusalem.

Rationis redditio.

SORTITVR autem hic liber secundus, nomen Esdæ ob duas causas. Prima est, quia liber ille continet ea, quæ sub vtrisque simul sunt gesta. Deinde, quia secundum Hebræos, duo isti libri in vnum librum seu volumen connectuntur, qui apud Græcos & Latinos, in duos libros diuisus est, vt patet ex Prologo Galeato. Vnde & ipse Hiero. in prologo Esdæ: Apud Hebræos, inquit, Esdæ Nehemizque sermones in vnum volumen coarctantur.

Item de Nehemia, ex Iosepho.

NEHEMIAS Iudæus, Xerxis Persarum regis pincerna, qui accepit à Rege potestatem, vt muros Hierosolymæ reedificaret, ac reliquam partem templi perficeret: Quos labores per annos sustinuit duodecim & menses quatuor. Ac vbi multa bona & laudibus digna, cum summa fecisset magnificentia, ad senectutem perueniens, defunctus est, vir benignus & natura iustus, atque munificentissimus erga propriam gentem; qui in sui memoriam æternam, muros Hierosolymitanos reliquit. Iosephus lib. 11, cap. 5.

Quod Nehemias in sacris literis habeat testimonium, ex Ecclesiastico.

ET Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euersos, & stare fecit portas & sc̃as, qui erexit domos nostras. Eccl. 49.

Beda de eodem, Nehemia 5.

ATQVE vtram aliquis in diebus nostris Nehemias, id est, consolator à Domino veniens, mores nostros compescat, & præcordia nostra ad amorem diuinum accendat, & manus nostras à propriis voluntatibus auertens, ad construendam Christi conuertat ciuitatem. Ibid. & Glossa ordinat.

De eiusdem significatione mystica.

NEHEMIAS interpretatur Latine consolator Dominus, vel consolator à Domino, qui cum renouauerit muros Hierusalem, & populum Dei ab hostium insultatione liberatum, in diuinæ legis obseruantia sublimauerit, profecto contat, quia & opere, & persona sua non inconuenienter mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum designet, qui se ad consolationem pauperum spiritu missum insinuat, cum ascensus in cælum, discipulis ait. Ego rogabo patrem, & alium paracletum, hoc est consolatorem dabit vobis. Ioan. 14. Beda in Nehemiam, in princip.

ARGVMENTVM.

CONTINET historiam de reedificatione muri per Nehemiam, qui fuit missus tanquam Dux à latere Regis ad reedificationem ciuitatis.

PARTITIO. TABULA 93.

<p>NEHEMIAS à Rege missus, venit in Hierusalem,</p>	<p>PRIMO ad reedificationem ciuitatis Hierusalem, in quo aduentu</p>	<p>VENIT primo ad ciuitatem, cap. 1. & 2.</p>
		<p>MURO circumducto muniuit eam, à ca. 3. vsque ad cap. 7.</p>
		<p>MURUM portis clausit & vectibus, cap. 7.</p>
		<p>CIVITATE clausa, mensem septimum celebrauit festi-uum cap. 8.</p>
		<p>POPULOSAM reddidit, cap. 11.</p>
		<p>DEDICAVIT eam ministerio Sacerdotum, cap. 12. Vbi consequenter etiam Genealogia Sacerdotum & Levi- tarum describitur.</p>
		<p>SECUNDO, ad malorum in eius absentia ortorum, correctionem, cap. 13.</p>

ESDRAE TERTIVS ET QVARTVS LIBER,
PARTIS SECVNDAE XII, & XIII.

De titulo & vtriusque auctoritate.

DICVNTVR hi libri propterea tertius & quartus, quia apud Græcos & Latinos superior liber Esdrae di-uidebatur in duos. Hierony. in Prolog. Galeat. Sunt autem Apocryphi, teste Hieron. in prolog. Esdrae: nec in Ecclesiastico canonem recepti, quemadmodum ex Tridentino concilio, Florent. Carthagin. & aliis manifestum est.

Pauca tamen in gratiam Lectoris de his subiiciemus.

ARGVMENTVM CVM PARTITIONE.
TABULA 94.

<p>CONTINET re- petitionem alibi descri- ptorum, hoc ordine:</p>	<p>PRIMO, Quædam alibi scripta repetit, cap. 1. & 2. lib. 3.</p>
	<p>SECUNDO, Quæ huius libri sunt propria, subiungit, cap. 3. & 4.</p>
	<p>TERTIO, redit ad repetitionem eorum, quæ alibi scripta sunt, ca. 5. & seq.</p>
	<p>QVARTO describuntur visiones Esdrae, toto lib. 4.</p>

SVMMA EORVM, QVI EX CAPTIVITATE
redierunt Hierosolyma. TABULA. 95.

EX CAPTIVITATE ascenderunt Hierosolymā	HOMINES	DE tribubus Iuda & Benjamin cum Levitis, in vniuersum numero quadragintaduo millia, trecenti & sexaginta.
		SERVI & ancillæ septem millia, trecenti triginta septem.
		CANTORES ducenti quadragintaquinque.
	CAMELI	quadringenti trigintaquinque.
	ASINI	sex millia, septingenti viginti. 1. Esdræ 2. 1. Esdræ 7. & 3. Esdræ 5.
	ÆDIFICATORES	autem erant Zorobabel, & Iesus filius Iosedech, & Nchemias.
	ESDRAS vero cum esset dexter in cognitione legis, legem proferebat & legebat, disponebatque cuncta ad templum pertinentia, & Leuitas quoque ex lege ipse designabat. Præterea & alienigenas viros abici curauit ab illis, qui eas tempore captiuitatis duxerant. Abiecerunt enim illas omnes, & mundati sunt, & Pascha (sicut scriptum est) & ieiunium legitime seruauerunt. Athanasius in Synopsi.	

PARASCEVE AD RELIQVORVM LIBRORVM
historialium explicationem, & quæ illorum sit summa. TAB. 96.

LIQVIDAM faciunt hi libri Quintum & postremam promissionem, quam supra attingimus, Deum scilicet prætipuum fuisse adiutorem populi Israelitici in tempore captiuitatis. Adstitit enim	TOBIAE,	SYRCAPTIUITATE	Assyriorum,
	IUDITH & vniuerso populo,		Nabuchodonosor, Chaldeorum, seu Assyriorum secunda,
	HESTER & toti populo,		Medorum,
	MACHABÆIS & omni populo,		Græcorum, Petr. Aureolus.

TOBIAE LIBER, BIBLIAE XVII.

PARTIS SECVNDÆ XIII. ID EST,

historia de vita & moribus Tobiae, in qua proponitur exemplum crucis in matrimonio.

RATIO INSCRIPTIONIS.

TOBIAE vocatur hic liber propterea, quod historiam illius habet. Erat autem hic de tribu Nephtalim, in captiuitate constitutus in ciuitate Niniue, misericors, & timens Dei. Athanas.

Quo tempore facta sit historia Tobiae.

PRÆCESSIT autem Tobias historiam Iudith, vt dicunt, plus minus ducentos viginti quinque annos.

AUTHOR.

INCERTI est authoris, & inter Apocrypha à Iudæis numeratur hic liber. Hebræi enim secarunt eum à catalogo diuinarum scripturarum, & manciparunt his, quæ hagiographa memorant. Hieronym. hic in præfatione ad Chromatium. Cum itaque liber iste eorum, quos illi vocant apocryphos, veteris testamenti sit primus, non infrugiferum fuerit de apocryphis hic pauca interficere.

APO-

APOCRYPHA SCRIPTA QVAE DICANTVR. TABVLA 97.

<p>SCRIPTA Apocrypha dicuntur duobus modis:</p>	<p>IMPROPRIE, extra canonē Hebræorū titum posita, vt sunt Liber</p>	<p>Tobiz, Iudith, Ecclesiasticus, Sapientiz, Bartich, Machabæorum.</p>	<p>Quæ tamen à sequentibus ecclesiis receptæ, & tandem sapius approbatæ sunt, ac inde ecclesiastici hi libri dici cœperunt.</p>
	<p>PROPRIE, ab ecclesia nondum recepta, vt sunt euangelia</p>	<p>Andræ apostoli, Thomæ, Bartholomæi, Nicodemi, Libellus de infantia salustioris, Itinerariū Petri apostoli, quod vocatur Clementis.</p>	<p>Et id genus alia. Quæ ecclesia hætenus semper de falsitate habuit suspecta. de quibus libr. 1. tab. 43.</p>

QVIS HVIVS DIFFERENTIAE SIT VSVS.

Cum ergo duplex sit Canon, Hebræorum vnus, alter Ecclesiæ, ea quæ propriè dicuntur apocrypha, huius instituti non sunt: sed de illis tantum hic nobis sit sermo, quæ in Hebræorum canone siue catalogo non sunt comprehensa. Qua in re nē quis temere impingat, quæ hic notandæ sunt regulæ.

Regula prima.

Est apocrypha omnia extra canonem sint posita, non tamen sequitur, si liber aliquis in Hebræo Canone non sit expressus, cum mox apocryphum esse dicendum. Dist. 15. ca. Sancta Rom. & Medina lib. 6. De recta in Deum fide. Cuius ratio in sequenti redditur regula.

Secunda regula.

An liber aliquis sit canonicus, necne, ad solius ecclesiæ pertinet iudicium. Illius enim authoritas certa regula est, ad libros vel in sacrarum literarum numerum recipiendos, vel etiam ex eo numero reiciendos. Quam regulam tenuit Irenæus lib. 3. aduers. hæres. cap. 2. 3. & 4. & Augustin. lib. contra Faust. 13. cap. 4. & lib. 18. cap. 1. & 4. Et secundo lib. de doctrina Christiana cap. 8. Hæc eadem definitur à concilio Toletano in hæc verba.

Decretum concilij Toletani.

Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas esse Canonicas, præter eas quas Catholica recipit Ecclesia, anathema sit.

Iudaeorum obiectiones contra librum Tobiz.

In libro Tobiz illud tolerari non posse aiunt, quodd eius historiz capite tertio Sara Raguelis filia, in Rages ciuitate Medorum fuisse dicatur, cum peractis iam nuptiis capite nono, Raphael in Rages ad Gabelum pecunie debitorem, à Tobia mittatur: Ab ea (aiunt) vrbe missus est Raphael, in qua Saram Raguelis filiam matrimonio susceperat: suscepit autem eam in Rages ciuitate Medorum: Non igitur in Rages potuit mitti, aut Sara non fuit Rages, qua in vrbe tertio illo capite fuisse refertur.

Responsio Michaelis Medina.

Si hæc calumnia facile ex editione septuaginta euanesceat, in qua tertio illo cap. non in Rages, sed in Ecbatanis Mediæ, Sara memoratur fuisse, quæ ciuias nono capite ponitur, atque ita in Chaldaico originali scriptum fuisse: itaque Hieronymum conuertisse, fuisseque vitio scriptorum, vnam pro alia ciuitate intortam, non est dubitandum. Neque vero mihi placet eorum
responsio.

144 Partitionū theologicarum

responsio, qui ideo Hieronymum urbem illam, in qua Sara fuisse scribitur, Rages appellasse credunt, quod ad Rages urbis in qua Gabelus agebat, pertineret dominium, quemadmodum Mediolanum non ipsam urbem solum, sed & quae sunt Mediolani territorii, appellare assuevimus &c. aut quod esset illi urbi finitima. quo pacto ea quae parum distant, eodem nomine vocare solemus. Primo quidem, quod hic modus loquendi sit omnino improprius, nec sanctae scripturae familiaris. Deinde, quod ipsa historiae ratio locum certum, non autem integrum dominium aut regionem insinuare videatur. Postremo, quod ut plurimum hac loquendi licentia auctori historiae licuisset, non tamen licuisse Hieronymo, qui optimi ac fidelis interpretis, cuius est originale sensum exprimere, praestabat officium. Sunt vero multa in hac nostra vulgari versione similia, quae non interpretis vitio, sed scriptorum incuria irreplisse credendum est. Medin. De recta in Deum fide lib. 6. cap. 14.

LIBER TOBIAE AN ET CVR HABENDVS

sit authenticus. TAB. 98.

NON hunc tantum librum, sed eius ordinis etiam reliquos, Iudith, Sapientiam, Ecclesiasticum, duosque Machabzorū, quos Hebraei à catalogo suū excluderant, nunc & Canonicos esse & authenticos, probatur auctoritate

AVGVSTINI, lib. 2. de doctrina Christiana cap. 8.
 ISIDORI, 6. Etymologiarum, cap. 1.
 INNOCENTII primi, in epistola ad Exuperium Tolosanum episcopum.
 GELASII Papae, cum concilio 70. episcoporum.

IT CONCILII { Carthagen. tertii, quod etsi prouinciale, à Leone tamen cōfessionatum fuit. 10. distinct. cap. de libellis.
 Florentini sub Eugenio 4.
 Tridentini sub Paulo 3.

QVO TEMPORE CONTIGERIT HAEC HISTORIA.

TOBIAE historiam ex ipsa scriptura planè cognoscimus esse completam in diebus Salmanazar & Sennacherib Assyriorum regum, qui secundum successionem regnarunt sub temporibus Ezechiae regis Iuda. Sub cuius regno x. tribus per Salmanazar fuerunt ex Samaria translatae in Medorum montes: Quod ante captiuitatem duarum tribuum in Babylonem, accidit anno 135. aut circiter. Driedo de scriptur. ecclesiast. lib. 1. part. 2. cap. 3. Ante destructionem verò ciuitatis, anno 131. Ludovic. Carbaialus de rebus Theologia cap. 4.

De argumento.

VITAM & mores describit Tobiae, ut ex eo nostros quoque mores rectè formare & instituere queamus. Vnde D. Augustin. in lib. De quaestione ex utroque testamento cap. 119. Dei ergo simulacrum, inquit, sanctus Tobias post legem exemplum nobis datus est, ut quae legimus, quomodo fiant sciamus: & si tentationes adueniant, à dei timore non recedamus, neque auxilium aliunde, quam ab ipso speremus.

PARTITIO. TAB. 99.

HVNC LIBRVM in duas secuerunt partes, in quibus describi aiunt

VITAE rationē ipsius Tobiae laudabilē & honestam, à princip. vsq; ad c. 4.
 MISSIONEM in Rages ad Gabelum, à cap. 4. vsque ad 10. cap.
 CONSOLATIONES diuinas circa filii sui
 REVERSIONEM, & quae sibi deinceps contigerint, dict. cap. 10. 11. & 12.
 ET futurum reip. statum, cap. 13. & 14.

HISTORIAE HVIVS SVMMA.

CVM praedicta partitionis ratio propter nimiam breuitatem, non nihil sit obscura, lubuit totius historiae huius summam ex D. Athanasio huc ascribere. Isti, inquit, Tobiae studium erat sepeliendi mortuos ex Iudaeis. Huius gratia delatus ad regem Achirelem, fuga sibi consuluit. Regressus è fuga, cum mortuos aliquot sepelisset, extra septa obdormiuit, & cum pro more suo apertos haberet inter dormiendum oculos, albuginem illis contraxit, & ab eo tempore visum amisit.

ERAT autem in Ecbatani filia Raguelis cognati ipsius, nomine Sara. Hanc daemō Asmodaeus non permittebat ut nuptiis potiretur. Occiderat enim iam septem adolefcentes, qui illam sponfam acceperant. Propter hanc causam cum vehementer contristata, precibus se dedisset, misit illi Deus auxiliatorem

liatorem Raphaelem archangelum. Tobias igitur cum filio suo Tobie mandasset, ne sibi aliunde vxorem, quam ē tribu & cognatione sua sumeret, decem illi talentorum chirographum dedit, praecepitque ut abiret, & peteret ea.

FILIVS autem cum nec visum nosset, nec hominem ad quem erat proficiscendum, egressus est, vt via sibi ducera quaereret, & Dei prouidentia incidit in Raphaelem, qui hominis inlar foris stabat, precioque illum conduxit, eo quod se viae huius gnarum diceret. Comitatus itaque illum est angelus in specie hominis, qui Azarias diceretur. Cum autem ad Tigridis vsque fluuenta peruenissent, volebat Tobias in illa laudandi gratia descendere, & mox piscis quidam grandis insultum in illum faciebat. Angelus vero insisit illi, vt piscem hunc apprehenderet, & in frustra secaret, eo; illo epar, cor, & bilem desumeret & scruaret. ROGANTE postea puero, in quem illa visum profuturū iudicaret, respondit: Epar & cor incēsa, dzmonia fugant, bilis vero oculorum albuginem repurgat. Huius itaque consilio & cooperatione, Tobias isto suffitu dzmonium fugauit, & in superiore Aegypti parte, per angelum hgauit, atque ita Saram filium Raguelis in vxorem accepit. Cum autem apud vxorem haereret, Azariam tanquam hominem in Mediam misit, & cum per illum decem talenta recepsisset, ad patrem vnā cum illo & vxore sua reuersus est.

REVERSVS vero, oculos paria felle piscis obliniuit: quo facto, deciderunt ab illis squamz, & mox visum recepit senex. Is cum cecus fieret, annorum erat 58, cum vero visum reciperet, 66. Tum demum angelus seipsum manifestauit, quod non homo esset, sed angelus à Deo missus, vt ipsis & Sarz opem adferret. Vbi verò senex factus fuisset Tobias, filio suo mandauit, vt in Mediam abiret, propterea quod futurum esset, vt Ninive secundum verbum lonæ prophetæ, subuerteretur.

ET RVIBVS de futuris, mortuus est annorum 158, filius vero eius in Mediam migravit, vbi tandem se pulis sacerdoti & socro, & de Ninive subuersione percepta fama, mortuus est annorum 107. Hactenus Athanasius.

Quæ ex hac historia sunt persciscenda.

EA summam perstringit Ambrosius in lib. de Tobia, cap. 24. in hæc verba, Tobias tibi dicit: Luxuria mater est sanis, in quo continentiam docet. Dicit etiam, Mercedem omni homini, qui penes te operatus fuerit, redde eadem die, & non maneat apud te merces hominis. Dicit tibi, Noli vinum bibere in ebrietate. Dicit tibi, De pane tuo communica esurientibus. Vide quid te scire nare cupiat. Et de vestimentis tuis nudos reges. Et omnibus quæ abudauerint tibi, fac elemosynam. Omni tempore benedic Dominum. In his itaque; luxus æternum, & vltima perpetua.

IUDITH LIBER, BIBLIAE XVIII.

PARTIS SECVNDÆ XV. DE LIBERATIONE

Israël à persecutipne Holofernis.

TITVLI SIGNIFICATIO.

HOC NOMINE vocatur iste liber ob eam causam, quod historiam de Iudith continet, quomodo per illam Deus filios & populum Israël, ab Holoferno impugnatos & obsessos saluauerit, Holofernem vero percussit. Athanas.

DE AVTHORE.

PHILO testatur, Ioachim filium Iosue sacerdotis magni, hæc Iudith scripsisse, & anniuersariam liberationis memoriam quotannis agendam instituisse tradit, sub rege Prisco Artaxerxe Assuerogini à lex. Na buchodonosor appellatur, qui & regni sui anno xiii. audiens Holofernem principem malitiæ suæ à Iudeis occisum, publico edicto vetuit templum erigi: Quod filius eius, nomine Darius Longimanus, anno regni sui primo iterum reuolauit, regnauitque annos xxxvii. Cui successit Darius Nothes, regnans annos xix. Ioann. Driedo de ecclesiast. scriptur. lib. 1. cap. 3. part. 1.

De historia huius tempore, fide & autoritate.

QVIA in hoc continentur libro, gesta fuerunt tempore Cambyfis filii Cyri, post liberationem à captiuitate Babylonica anno Zorobabelis 37. mundi vero 3463. Gloss. Tu copiosius de his omnibus consule Carbazolum de restituta Theologia cap. 5. per tot. & Ioan. Driedonem in citato prius loco. Quæ non incommode ad verbum huc ascribi poterant omnia; nisi nobis verendum fuisset, ne si per sequi lingula comaremur, in molem hoc opus erigeret penè infinitam.

N EXT

An authenticus hic sit liber.

ET SI Hieron. in prologo galeato Hebræorum canonem secutus, hunc librum inter Apocrypha collocauerit, & hic in prologo Iudith verbus affirmet disertis, autoritatem eius, ad roboranda illa, quæ in contentione veniunt, minus idoneam iudicari: taceatur tamen is idem, Synodum Nicenam eundem hunc librum in numero sanctarum scripturarum legitime computasse. Et Augustinus huius historiæ discursum exponit penè totum, ad populum in sermone 228. & 229. de tempore.

Obiectiones Iudaorum contra librum Iudith.

SIMILITER calumnia Iudith librum fugillant, quæ Tobiam. Quomodo, aiunt, cum Iudith historia post Babyloniam captiuitatem acciderit, quo tempore, quod totius Asiatici imperii summa esset apud Persas, neque apud Medos, neque apud Babylonios, vlla erat regni potestas, aut Arphaxat regnare potuit in Media, aut Ecabatas in robur fortitudinis suæ edificare, aut Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui Holophernem cum exercitu miserit, eidem præualere?

Responsio Michaelis Medina.

VERVM hunc nodum non minori opera Christiani scriptores, quàm præcedentem dissoluunt. Neque enim, ut isti putant, de Nabuchodonosore primo aut secundo, qui ambo Persicum præcesserunt imperium, sed de Artaxerxe siue Assuero Prisco Cyri filio, qui post patrem, cum duodecim annis Nabuchodonosoris cognomento regnasset in Ninive, tyranno illo Arphaxat, qui post Cyri apud Scythas interfectionem, Ecbatanarum vrbe resecta, Medorum regnum occupare moliebatur, excluso, patrem recuperavit munarchiam: unde exaltatum cor eius fuisse describitur, & ad vniuersas gentes, quo in illius imperium, quod iure paterno acquisiuisse videbatur, concederent, legatos misisse.

EVITATERO hic Artaxerxes, vel gentis consuetudine, apud quam, ut antea docuimus, *in processu* in processibus, præcipit uero regibus, familiaris erat, vel ut multis nationibus & regnis, ipsi nominibus, quibus antea suos reges appellare solebant, placidus haberetur, *ut dicitur*. Nam præter nomen Cambylis, quo nomen apud historicos Græcos est celebris, Artaxerxes Persico nomine & Assuerus Medico, & decimum Nabuchodonosor Assyrico aut Babylonico fuit appellatus.

QUOD NE Iudæi Christianorum cōmentum existiment, sanctarum scripturarum testimonio probabimus: Ecce ego, inquit apud Hieronimum Dominus, assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruū meum, & ponam thronum eius super lapides istos, quos abscondi, & statuet solum suum super eos, veniensq; percutiet terrā Aegypti: quos in mortem, in mortem: quos in captiuitatē, in captiuitatem: quos in gladium, in gladium. Luquitur uero de lapidibus, quo sancto prophete sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis abscondere iussit.

ET RURSUS verbum quod locutus est Dominus ad Hieronimum prophetam, super eo, quod uenturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, & percussurus terram Aegypti &c. Constat autem, Aegyptum vsq; ad hunc Cambysem Cyri filiū, aut successorem, qui superstitionis rædio in eadem exercitum conuerit, nunquam fuisse subuersam. Quanquā antea idem Nabuchodonosor, qui Hierosolymā succendit, ad fluuium Euphratem superato Necho Aegypti Pharaone, eiusdem tentarit imperium. Hic solus est, qui (ut historix docent) non modo Aegyptum domuit, sed celeberrimum & toti orbi venerabile Iouis Ammonis templum, omnemq; Aegypti superstitionem subuertit.

EX HIS aperte colligitur, quare Philo in breuiario temporum, Iudith historiam sub Cambyse contigisse commemoret, quod idem nimirum Cambyse cum Nabuchodonosor isto Niniuita, Assuero, aut Artaxerxe fuerit, qui propter occisum à Iudæis Holophernem & Samaritarum prauas suggestiones, templum, quod Cyrus indulerat, edificari prohibuit. Medina de recta in Deum fide, lib. 6. cap. 15.

ARGVMENTVM.

CONTINET historia ista fortissimum matronæ constantissimæ factum, quo illa populum Israel ab impij Holophernis crudelissimi tyranni persecutionibus miraculose liberauit. In cuius laudem Origenes Iudicum cap. 7. homil. 9. ita prouincit: Quid ego illam magnificam, inquit, & omnium fœminarum nobilissimam memorem Iudith? Quæ iam perdens penè rebus, non dubitauit sola succurrere, seque suamq; caput immanissimi Holophernis neci sola subiicere: & processit ad bellum non in armis, neque in equis bellicis, aut in subsidij militaribus freta, sed virtute animi & confidentia fidei, consilio simul & audaciâ hostem peremit: & quam viri perdidierant, fœmina reddidit libertatem patriæ. Orig.

DESCRIBITVR hoc libro perfectio-
tionis ab Holopherne Israelitis illatae — OCCASIO, à princip. vsque ad cap.v.
IPSA persecutio, à cap.v. vsque ad cap.viii.
LIBERATIO, à cap.viii. vsque in finem.

II. SUMMA HISTORIÆ IVDITH, EX 2 Synopsis Athanasii.

NABUCHODONOSOR Assyriorum rex cum bellum gereret aduersus Arphaxad Regem Medorum, passim ab omnibus gentibus ad Aegyptum vsque auxilia petierat. Cum vero nemo auxilium misisset, sed omnes contradiuissent, posteaquam victoriam esset consecutus, & Arphaxad bello superasset, bellū iutulit illis, qui nihil auxilii miserant, misitq; Holophernem aduersus eos magno exercitu. Hic alias qui dem gentes omnes bello cepit, & idola ipsorum confregit: Israelitæ vero sese communicabant, nec obediabant Holopherni, neque minis illius perturbabantur.

SCRIPSIT autem sacerdos Iolachim ciuibus Bethulæ, vt viam Holopherni obstruerent. Per ipsorum enim territorium ducturus erat exercitus. Illi, quod iussu erant, viam Holopherni obstruxerunt. Holopherus igitur aciem belli aduersus eos direxit. Achior vero princeps Ammonitarum, consilium dedit rat Holopherni, ne genti Hebræorum bellum inferret, propterea quod à Deo protegerentur. Ille indignatus, misit eum ad Bethulianos; interitum illi comminatus, si quando Hebræos vinceret. Achior itaq; in Bethulia refocillabatur, Holophernes vero ciuitatem obsidebat, & is aquas illius occupauerat. Hic Iudith, cum siti iam periclitaretur populus, & principes ciuitatem tradituri essent, depolitis viduitatis vestibus, (maritum enim mortuum lugebat, & continuo ieiunabat) seipsam instar sponsæ ornauit, & multis adhortata primores ciuitatis, ne ciuitatem, sicuti iam statuerat, post quinque dies traderent, ad Holophernem egressa est, & tertia post exitum die, sua illum sapiēcia decepit, & clam ignorantibus hoc illius militibus, capite truncauit.

QVO facto, fugerunt Assyrii, Israelitæ vero vndeque concurrentes, in fugam datos trucidarunt, atque ita liberati, hostiumque spoliis direptis, Iudith victrici, quæ cumq; Holophernis fuerant, tradiderunt. Ipsa vero Iudith Hierosolimam profecta, omnia obtulit Domino, indeq; domum reuersa, pietatis exercitium retrahuit, & ad mortem vsque in viduitate perdurauit. Nemo enim illi nuptias perferre potuit. Mortua est autem postquam in viduitate honeste vixisset, ætatis anno 105. Athanas.

HESTER LIBER, BIBLIÆ XIX.

PARTIS SECVNDÆ XVI. DE CRUCE

Ecclesiæ, & miranda eius liberatione.

Et nominis & temporis reddita ratio.

SIC VOCATVR hic liber propterea quod historiam de Hester complectitur. Athanasii synopsis. Quæ historia Suxæ in Persia accidit, post reditum ex Babylonia tempore Assueri. Nam post Darium Nothum Magnus successit Artaxerxes, Assuerus, Darius Minemon, Darius & Pharastridis filius, sub quo historia Hester fuerat completa. Et ita Esther posterior est Iudith annis 74. & ultra. Neque his obstat ætas Mardochei: nam iuxta Philonis sententiam ipse vixit annis 198. Quis autem ille fuerit Assuerus, sub quo hæc gesta fuere, cupidum eius rei lectorem iterum remittimus ad Ioā. Driedon. de ecclesiastica scriptur. lib. 1. cap. 3. Communiter Assuerus censetur esse Artaxerxes Cyri successor in Persia.

AUTHOR.

ANCEPS est inter doctores etiam catholicos de auctore historię huius opinio. Sunt enim qui ab Esdra describam esse putent, inter quos est Isidor. lib. 6. Etymologiar. Eusebius alium posteriorem quandam ipsam edidisse docet, existimans historiam illam post mortem Esdræ contigisse: Alii eum huius libri auctorem fuisse existimant, qui fuerit Iudith, Ioachim scilicet summum Iudæorum pontificem. Ioann. Driedo de scriptur. ecclesiast. dict. lib. 1. cap. 3. par. 2.

ARGVMENTVM.

NVD A hic & simplex narratur historia, Quomodo scilicet per nobilissimam hanc fœminam Deus vni uersam Iudæorum gentem iamiam perituram seruauerit, & Aman, qui ex cidium illius infidiosæ machinabatur, percussit. Athanas. in synopsis.

AGITVR hoc libro de ipsius Esther { EXALTATIONE, cap. 1. & 2.
 { LIBERATIONE, ab inde vsque in finem.

SVMMA EX SYNOPSIS. D. ATHANASII.

ARTAXERXES rex abiecta vxore sua, aliam in regno suo, quæ omnium esset honestissima & formosissima, quam in uxorem acciperet, quaesivit. Et inuenta est Hester natione Iudæa. Illi cognatus erat nomine Mardocheus, & ipse in captiuitate, quæ sub Sedechia erat, in eodem cum illa loco constitutus.

Rex autem quendam ex aula sua, nomine Aman, sin sublime euerat, iusseratque illum ab omnibus adorari. Hic cum à Mardocho, propter Deum, quem ille colebat, non adoraretur, indignè tulit: & cū cognouisset quod Iudæus esset, Regi Artaxerxi persuasit, ut edicto iuberet, ut universos in regno suo Iudæos uno dei mensis duodecimi penitus ac funditus perdi.

Hoc cōperto, Mardocheus luctum induit & ieiunauit, atque ante Hester prouoluit, ut ipsa opem ferret, precatus est. Hester itaque, præmissis ieiunio & precationibus ad Deum, regali se mūdo ornauit, & inuocata etiā (erat autem illicitum inuocatis accedere regem) extra temporis opportunitatem, ad regem ingressa est, sperans protectionem opportunitatis loco futuram.

Cum insolentia facti admiratus esset rex, illa in terram præ metu prostrata est. At regis commotione DEVS in suauem affectum & mī suetudinem immutauit, ita ut è solip surgens coniugem prostratam erigeret, & metum ponere hortaretur, immo optionem daret petendi quicquid uellet. Illa, ut rex cum Aman ad conuiuium suum venire dignaretur, non semel, sed secundo quoque petiit.

AMAN præ gaudio effusus ac gestiens, quod dignus haberetur à regina uocari ad conuiuium, adhuc amplius aduersus Mardocheum erigebatur, curabatque lignum sublime collocari, uolens in eo sequenti die suspendere Mardocheum.

Rex uero bona quadam prudentia motus, noctem illam duxit in somnum: & cum dormire nequirit, iussit sibi commentarios actorum suorum legi: cumque legerentur, uentum est ad eum locum, in quo conscriptum erat beneficium, Regi à Mardocho factum. Duos enim Eunuchos regi insidiantes prodiderat, & conuicerat coram rege. Hic rex approbans Mardochoi erga se animum, quarebat, quoniam digno illius honore, pro hoc beneficio afficeret.

Cum autem manē ad eū ingrederetur Aman, quaerit ab illo rex, quoniam & quali honore dignus sit is, qui Regem beneficio afficeret. Ad hoc Aman, cum arbitraretur se eum esse, de quo rex quaerebat, dignū esse dixit, qui alter rex uocetur. Rex igitur Mardocheum isto honore celebrari, & Aman ante illius faciem præcedere iussit. Hester uero opportunitatem nacta, pro Iudæis orauit.

AMAN cum regē inuore affectum, & ira commotū propter indignum contra Iudæos facinus uidisset illo absente, Regina supplicauit, ad genus illius procumbens, & adblandiens. Rex cum regressus uideret Aman genus reginæ contingere, suspicatus quod id turpitudinis gratia faceret, iussit eum in ligno quod Mardocho parauerat, suspendi, & edicto statuit, ut Iudæi omnes securitate fruerentur, hostes uero eorum ab ipsis interimerentur.

NEMERVS autem eorum qui occisi sunt, fuit 65000. factique sunt illis festi dies quartusdecimus & quintusdecimus mensis duodecimi, qui uocatur Ader. Dicitur autem illa dies ipsorum lingua Phruræ. Quapropter & Iudæi in illa Aman incendunt, & festum diem agunt salutis ipsorum memorialem. Athanasius.

TITVLVS.

IOB inscriptus est hic liber, quoniam historiam illius complectitur, quid perpeſſus sit, tentatus à dia-
bolo, & quomodo vicerit, ac pie illatas plagas tolerauerit, rursus omnia duplicata receperit, illustriorq;
quam fuerat antea, factus, iterum & liberor adeptus sit; vixit enim post plagas acceptas annos adhuc
cxxx. Athanasius in synopsi. Eius historia olim legebatur in conuatu Ecclesiarum in diebus sanctis, in die
bus ieiunii, in diebus abstinentiæ &c. Origen. non longe à principio in Iob.

QVIS FVERIT ILLE IOB; CVIVS RES GESTAE

hoc libro descriptæ sunt.

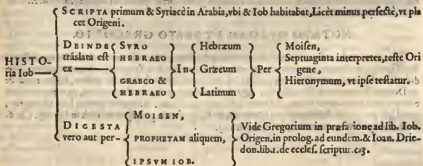
ORIGENES vulgarem editionem ac opinionem secutus, sic ait, de Iob loquens: In regione Anstide
morabatur, illic natus, ex ipsis fuit, & inter eos vixit. Ausitæ genus sunt Esau, posteritas Edom. Nam
Ausitæ & Minzi, & Euchar, & Themanitz & cæteræ omnes tribus, erant ex cognatione atque prosapia
Esau filii Isaac, qui & Edom cognominatus est. Et tunc vniuersæ tribus, Idumæi vocitæ sunt, ex nomi-
ne Esau ita nuncupatæ. Nunc vero omnes vno nomine Arabi appellantur, non solum Idumæi, sed &
Ammonitæ & Moabitæ. Origen. in lib. Iob post principium.

HVC sententiæ vulgò suffragantur fere omnes: & quidam ex gentilibus Aristæus, in Iudæica histo-
ria refert, Iob etiam filium fuisse Esau, habitasseque in Idumæa & Arabiæ finibus, iustitia & diuinis præ-
cipuum, tentatumque diuinitus magnis calamitatibus. Hinc Augustinus lib. de ciuit. Dei i. 8. cap. 47. hu-
ius Iob, quem visum vocat sanctum & mirabilem, honestissimam facit mentionem: Qui nec indigena,
inquit, nec proselytus, id est, aduenæ populi Israel fuit: sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibi
idem mortuus est: Qui diuino sic laudatur eloquio, vt quod ad iustitiam pietatemq; attinet, nullus ei ho-
minum suorum temporum coæquetur.

SED Hebræi quos imitatur Hieronymus, in libro de questionibus Hebræicis, dicunt Iob non (vt vo-
lunt aliqui) de genere Esau, qui est de Abraham, sed de Huz, qui est de Nachor fratre Abraham, descen-
disse, quemadmodum docet historia Genes. 11. Quod Nachor frater Abraham ex Melcha vxore genuit
Huz primogenitum, à quo Hebræi dicunt fuisse eum, qui dicitur in libro Iob: Vir erat in terra Huz no-
mine Iob, &c. ibid.

DE LIBRI HVIVS AVTHORE.

TABVLA 102.

QVO TEMPORE GESTA SIT

hæc historia.

QVIVS autem seculi gesta sint ea, quæ scribuntur in libro Iob, non oportet curiosius inquirere,
nisi quatenus ad intellectum eiusdem historię & scripturarum conducatur. Ioann. Driedo de scriptur. Ec-
clesiast. lib. 1. cap. 3. Etsi vero scriptura in Genesi, enarrans gesta longè ante Moisis tempora, eiusdem
Iob meminert, non tamen inde sequitur, quod is longè ante Moisis tempora existeret. Sed iuxta opinio-

150 Partitionū theologicarum

nem Origenis, temporibus Patriarcharum & Moisis vixisse perhibetur. Origen in Ezechiel. Hpmil. 4. Erat enim quintus ab Abraham ex posteris Esau, vt habet Athanasius in synopsis.

AD QVAM PARTEM BIBLIORVM HIC liber referri debeat. TABVLA 103.

HIC LIBER, si species —	{	VERBORVM conte- xtum, vt argumentorum, rerum gestarum se- riem,	}	Refer- tur ad	{	Psalms, Dialecticam sacrę scripturę tractationem, habetque dialogi seu familiaris colloqui speciem, Historiam.

ARGVMENTVM.

LIBER Iob, patientiam & reliquas virtutes ipsius commendat: disputationem quoque Iob cum amicis habitam, continet: qui licet ad consolandum venissent, iniuriosi tamen & contumeliosi in Iob fuerunt. Nam audientes quod Iob in grauissima afflictione constitutus malediceret diei natiuitatis suę, se quoque innocentem à Deo tam acerbe affligi assereret, ipsum arguunt impatientię, arrogantię, blasphemię, multorumque aliorum criminum: propter quę contendunt ipsum merito à Deo afflictum, cum Deus (vt impię volebant) hic tantum malos flagellet: ideoque vt Iob se ob sua peccata à Deo affligi agnoscat, & ab illis resipiscens, ad Deum se conuertat, iustitię quoque diuinę humiliter se subiiciat, multis rationibus exhortantur: Dei potentiam, sapientiam, iustitiam & bonitatem assidue ad hæc commendantes: item quod Deus in presenti vita tantum malis mala, & bonis bona, dispense. Quamobrem Iob resipiscenti liberationem à flagellis & bona quęque promittunt.

At Iob constanter suam tuctur iustitiam, & in presenti vita vniuersa æque euenire iusto & impio, sed veram iustorum retributionem post hanc vitam esse expectandam asserit, nempe futuram resurrectionem: quam quidem, teste Hieronymo ad Paulinum, sic propheta, vt nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit. Tum demum ipsius Iob à Deo correptionem & restitutam felicitatem, amicos quoque per ipsius orationem deo reconciliatos hic liber explicat.

EX BEDA.

SANCTVS Iob vir summę patientię & virtutis, Deiq; testimonio approbatus, multa de Christo Domino prophetauit: cuius etiam ipse personam figuraliter gessit: quod & ipso nomine declaratum est. Nam Latine Iob, dolens interpretatur. Multa etiam de Ecclesię mysteriis, peccatorum quoque felicitate præsentis, necnon & diaboli uirtute atque potentia obscure locutus est. Isti autem tres amici Iob, eos figurant qui intus sunt, & Christianitatis nomine palliantur: de quibus vel maxime sunt hæretici. Beda in princip. comment. in Iob.

NOTATO QVEDAM EX BEATO GREGORIO.

QVADAM verba responsionum Iob imperitis lectoribus aspera resonant: quia sanctorum dicta pie intelligere, sicut dicuntur, ignorant: & quia animi dolentis & iusti in semetipsis assumere nesciunt, ideo doloris uerba bene interpretari non possunt. Si enim beati Iob responsa redarguunt, falsam etiam de eo Domini sententiam fuisse testantur. Qui duplicia recipere quę amiserat meruit, ex remuneratione edocuit, quia nequaquam vitium, sed virtus fuit omne quod dixit. Assertioni quoque huic adiungitur, quod ipse pro amicis delinquentibus intercedit. Ita Gregorius in prolog. moralium in Iob cap. 5. & 6. Vide & Augustinum concione 4. in psalmum 103.

Liber secundus: 151

PARTITIO. TABLA. 104. 151

DESCRIPTIONEM fortunæ Iob		PROSPERAS, cap. 1. usque ad uers. Quādam autem die &c.		ADVERSAS, quo ad bonas		Externas, à citato versic. vsque in fin. cap. 1.		
						Corporis, cap. 3. per totum.		
CONTINET hic liber Capita in genere duo: —	PROBABILIBUS,	Dialectica,	Ipsū Iob & tres eius amicos: Quæ disputatio nouem cōtines respōsiones Iob. & 8. replicatio nes amicōrum. ad 9. enim tacuerunt. à cap. 31. vsque ad cap. 32. Helin, Cui Iob nō respondit, à cap. 32. vsque ad cap. 38. Dominum & Iob variis modis tentatum. à cap. 38. vsque ad cap. 42. Dominum & amicos Iob, ubi ipse Dominus definuit eos recta non locutus, à cap. 34. vsq. in finem.					
	DISPUTATIONE, quæ subitur ex argumētis, partium —	Sophistica,						Cuius generis hoc loco 6,
	QVARTIſtōibus capēsis,	Tentatus,						inter
	NECESSARIIS	Demōstratiua,						

TERTIA PARS VETERIS TESTAMENTI:

DE LAUDIBVS DIVINIS,

sive de antiqua Deum laudandi forma.

CONTINVATIO.

CUM vis omnis, non sacrae tantum scripturae, sed totius etiam religionis catholicae summa, in vero consistat veri Dei cultu, prima sanè & ferè præcipua semper piorum sacrificiorum, sacrorumque rituum fuit in Ecclesia Dei causa, quibus ipsa religio in hunc vsque diem proculdubio propagata est, atque conservata. Eorum porro sacrificiorum, quibus sancti Patres in veteri utebantur testamento, duo fuerunt genera: Vnum, quo populi quotidiana expiabantur peccata: alterum, quod in laude versabatur diuina. POSTQVAM ergo veteris testamenti sacrificia & ritus in his obseruati, in libris Moysis in eo præsertim, qui ob id dicitur Leviticus, primum instituti, deinde vero historiarum exemplis multifariè illustrati fuerint, & approbati, adpositè admodum illis hic nunc laudis subiiciuntur sacrificia. Iam & si non vna sit Deum rectè laudandi forma, celeberrima tamen ferè semper fuit ea, quæ in sacrorum Psalmorum consistit decantatione. Vnde aliqui partem hanc Bibliæ hymnicam seu (vt illorum utamur verbo) decantatiuam, alia ratione haud absumili poeticam appellare consueverunt.

DE SACRA POESI ET EIVS PARTIBVS.

TABLA 105.

VT POETICA prophana rectè à qui busdam diuiditur in —	CARMINA,	ITA cantus ecclesiasticus alius est	Lætitia, Amicitia, Luctus atque doloris.	Quibus corre- spondet	Psalmi, Cantica canticorum, Threni.	De q busa- gitur in lib.	Psalmos, Cantici canticorum, Hieremias prophetæ.
	DRAMATA,						
	ELEGIAS:						

HIC nunc de Psalmis tantum: de reliquis suo agendum erit loco. Licet enim hoc ipsum psalmorum volumen, à quibusdam inter propheticos referatur libros, nobis tamen rectius hic liber seorsim poni visus est, eo quod saluator noster Psalmos ipse à reliquis sacrae scripturae partibus seiuixerit. Lucæ 24.

152 Partitionū theologicarum PSALTERIUM DAVIDIS.

PSALTERIUM. SIVE LIBER PSALMORVM, LIBER

Biblize vigesimus primus.

Ratio inscriptionis, ex commentariis Bedæ.

INTITVLATVR autem hic liber apud omnes tam Hebræos, quàm Græcos atque Latinos, totius respicientis liber hymnorum, Soliloquiorum de Christo. Hymnus est proprie laus Dei metricè scripta. Constat enim, totum psalterium in Hebræo metricè compositum esse. Vnde proprie in Hebræo dicitur liber hymnorum. Apud nos vero & fortasse apud Græcos, nō seruat, impediēte translatione, metrum. Dicitur tamen apud nos recte liber hymnorum: quia licet nō teneat metrum, tenet tamen id quod est præcipuum, scilicet, quod in omni parte, tam apud Hebræos, quàm de Deo est conspiciendum.

LIBER vero soliloquiorum de Christo, non ideo dicitur Psalterium, quod de solo Christo apud alios quos in omni parte sua loquitur, cum etiam interdum (vt superius ostendimus) de corpore, id est de Ecclesia, loquitur: sed quia præcipue & maxime de eius diuinitate vel humanitate loquitur, ideo dicamus, quod emphaticè sic nominetur, sicut in Euangelio, Iudæorum pater Abraham vocatur, non quia non sit pater in fide multarum gentium credentium: sed quia ipsi præcipue in eius paternitate gloriabantur, cum carnalis pater eorum esset. Potest etiam, si quis altius speculetur, Psalterium dici de solo Christo loqui: Quia vbi etiam de corpore loquitur, ex magna coniunctione corporis & capitis, vt supra diximus, de ipso Christo per membra loquitur. Bedæ ibid.

De verborum sub hac inscriptione contentorum significatione.

PSALTERIUM D. Hieronymus ad Dardan. de diuersis generibus musicarum, vno verbo dixit laudatorium. Est enim organum siue instrumentum musicum, ad hymnos diuinos præparatum. Basil. Magnus in Psal. 19. in principio. Hinc venit dictio Psalmus. Hieron. in prologo Psalmorum. Quem Basilus in dicto loco sic definiuit: psalmus, inquit, sermo est musicus, quando concinnè apteque secundum harmoniz rationem, ad organum pulsatur. Atque sic differt à cantico, quod est vox concinna, quæ cum harmonica modulatione redditur sine organi sono & concentu.

De eodem, ex Hilario.

IN hoc libro eo organo prophetatum est, Græce Psalterio, Hebræcè Nabis nuncupato, quod vnum omnium musicorum organorum rectissimum est, nihil in se vel peruersum continens vel obliquum. Neque quod est inferioribus locis in sonum concentus musici commouetur, sed in formam Domini corporis constitutum organum, sine vilo inflexu deservit, directum est organum ex supernis commotum & impulsus, & in canticum supernæ & celestis institutionis animatum, non humili & terreno spiritui, vt cætera terræ organa, personum. Hilar. in prologo in psalmorum explanationem.

DE VARIIS SACRARVM CANTIONVM ET

organorum speciebus atque differentiis, ex Euthymio in Præfatione

in Psalterium. TABVLA 106.

PSALTES

DEVS est, qui canitur,

PSALMVS

POEMA est, & carmen, quod de eo canimus, siue quod simul cum Psalterii instrumento suavi voce profertur.

PSALMODVS

POETA est, qui hæc conficit carmina.

PSALTODVS EST

CHORVS canentium Psalmos.

DIAPSALMA

MVTATIONEM sententiæ aut cantus significat, aut pausam seu interiectionem quandam pulsationis, vel fulgorem atque illuminationem diuini spiritus, quæ tunc canentibus apparebat: scribebantur enim omnia hæc ab eis diligenter.

ODE SEV CANTICVM

VOX quædam est musica cum harmonia, solo ore prolata. Quanquam improprie ipsum etiam canticum septennumero Psalmus dicatur. Est autem canticum Psalmo antiquius. Moyses quippe cantici author fuit, sicut David Psalterii, quo antea ad demulcendos tantum greges utebantur. Sed David huiusmodi instrumentum sapientius coaptauit, & illius usum ad Deum transtulit.

HYMNVS

EST diuinæ gloriæ extensor atque amplior quædam laus.

CONFESSIO

ETIAM amplum quoddam testimonium est & fides, qua aut bona quæ recipimus fatemur, aut mala quæ commisimus.

ORATIO

PRECES significat, & votum promissionem, omniaque ad Deum pertinent.

CANTICVM AVTEM PSALMI

TUNC est, quando musice per organicum instrumentum prius disponitur, & deinde consequitur vox ore emissa, quæ secundum occupat locum.

PSALMVS VERO CANTICI

DICITVR tunc, quando eius quod nunc diximus, sit contrarium.

DIFFERENTIA PSALTERII A CITHARA.

TABVLA 107.

DIFFERVNT
Psalterium & cithara, quod

PSALTERIUM ex superiore parte habet testudinem, illud scilicet concauum lignum, cui chordæ innitentes, resonant:

CITHARA ex inferiore parte idipsum lignum canum & sonorum habet. Augustinus in Psalm. 32. & 41.

DE PRINCIPIBVS CANTORVM,

siue Choris præfatis.

CANTORVM quatuor erant principes, quatuor choris præfecti, ob totidem mundi climata, ad quæ Psalmorum voces peruenirent erant. Vnusquisque autem chorus ex duobus & septuaginta cantoribus constabat, ut quidam retulerunt: se apud Hebræos legisse, iuxta proportionem ac numerum linguarum, quæ in Babylonicæ turris edificatione confuse, seu potius diuise fuerunt. Euthymius in præf. Psalm.

Quæ de causa David choros Cantorum instituerit.

VT magnitudo sonitus organorum & vocum populi eor, & delectatio terrori mixta, compungeret. In præambulis, quæ habentur ante Enarrationes Remigii in Psalmos.

QVID

154 Partitionū theologicarum

Quid hæc omnia, iuxta Anagogen & sensum moralem significant, ex Euthymio.

PSALMV tunc canimus, quando corpus nostrum, quasi psalterii instrumentū intendit, & per bona opera quodammodo ipsum palpatēs, bonas ac concinnas actiones perficimus, quamquā ad altiores contemplationes nondum ascenderimus.

ODEN vero aut canticum canere tunc dici possumus, quando absq; vllis operationibus, veritatis tantum mysteria contemplamur, effectū iam in ea re admodum exercitati: & canticum Psalmi, quando præcedentibus bonis actionibus in contemplationem deuenimus, iuxta quod dicitur: Concupisti sapientiam? serua mandata, & Dominus cum tibi ministrabit.

PSALMV etiam Cantici tunc verē canimus, quando contemplatione, occultis quædam quæ ad mores pertinent, nobis reuelant, nos in eorum operationem procedimus. Hac ratione fortassis Psalmi primo loco, & deinde cantica collocata sunt, cum decet ut per actiones ad cōtemplationē accedamus. Et alii quidam cantorum, tuba, tympano, organo, cymbalis, lyra, aut cithara dulcē ac suauiter canebant, David vero regium Psalterii instrumentum tenebat. Tubæ, syringæ, ac fistulæ inflantur, lyra & cithara intenduntur, cymbala & tympana pulsanur, & alia quæcunque sonum potius habent, quā vocem.

PSALTERIUM vero (quod etiam alicubi cinniram, & citharam, & liram appellant) ad id genus instrumentorum pertinet, quæ intenduntur. Est tamen instrumentum hoc rectum, & supernè causis habet, vnde emittat voces: ea nimirum ratione, vt addiscamus & nos recti consistere, supernæque ac celestia meditari: atque vt hoc pacto efficiamus spirituale Psalterium, consentitane intra nos in vnum animæ & corpore, in ipsoque sancto spiritu, veluti peritissimo quodam artifice, pulsant nos ac percutiente. **DECEM** vero clauī in ipsius Psalterii brachio circinvoluti, intendebant chordas, easque remittebant ad ipsius modulantis arbitrium ac concentum. Et dextera quidem manus plectrum tenebat, sinistra vero desuper, contræctans & circūferens clauos, grauem aut acutam, seu etiam mixtam vocem reddebant decem præterea chordas vocibus sibi inuicem contrariis habebat. Ex quo docemur, oportere nos, ex decem sibi mutuò aduersantibus chordis, ex quinque nimirum animæ potentis, & ex quinque corporis sensibus harmoniacum & concinnum cantum in hac vita Deo præludere. Euthymus in d. præfatione in lib. Psalmorum.

Adhuc de Mystica siue spirituali istorum interpretatione, ex Basilio Magno in Psalmum 19.

DIVo Basilio teste, Psalterium figuratè est corporis nostri structura. Psalmus vero ipse actiones sunt corporis, quas veluti debitas exoluimus in gloriam Dei, cum sit decore ad præscriptum verbi Dei nosuppositæ componimus, vt nihil consiciamus, quod in ipso corporis motu appareat incoincinnum. Canticum est, quodcunque contemplatione simplici theologicæque comprehenditur.

AD IDEM AVGVSTINVS.

AVGVSTINVS vero in Psalmo 43. apertius hoc mysterium explicat, in hæc verba: Sed quia Psalterium istud Organum dicitur, quod de superiore parte habet testudinem: illud scilicet tympanum & concinnum lignum, cui chordæ innitentes resonant: Cithara vero id ipsum lignum cauum & sonorum ex inferiore parte habet: discernenda sunt opera nostra, quando in psalterio sint, quando in cithara, vtræque tamen placita Deo, & suauia eius auditui.

QUANDO ergo ex præceptis Dei aliquid agimus, iussis eius obtemperantes, & obaudientes, ad implenda præcepta eius, ubi facimus & non patimur, psalterium est. Faciunt enim ita & angeli, nec tamen aliquid patiuntur. Cum autem aliquid patimur tribulationum, tentationum, scandalorum in hac terræ quia non patimur, nisi ex inferiore parte, id est, ex eo quod mortales sumus, ex eo quod primæ nostræ causæ quiddam tribulationum debemus: & quia patimur multa ab eis, qui non sunt desuper, cithara est. Venit enim sonus suauis ex inferiore parte: patimur & psallimus, vel potius cantamus & citharizamus, Augustinus ibidem. Hinc Germani zizan dicunt pro flere.

De libri huius, quem dicimus Psalterium, auctore: ex Euthymii Præfatione in Psalmos.

AIVNT quidam, Psalmos non solius esse David, sed quosdam Idithum, alios filiorum Core, alios item Asaph, Ethan & Euan Israhelitarum, unum Moisis, & alios Salomonis. Quod manifestum esse asserunt ex inscriptionibus, eosque post captiuitatem dicunt ab Esdra fuisse in unum collectos. Multi etiam Psalmi pro inscriptione habent tantum Alleluia, & alii inscriptionem sine auctore, alii etiam omni prorsus carent inscriptione. Quam ob causam totum hoc opus, non Psalmos David, sed indefinite, librum Psalmorum appellari aiunt, vt in Actibus Apostolorum legimus, atque indicari, quod totus

quodd totus Psalmorum liber, soli Dauid ascribendus non sit. Nam quodd Psalmicium appellamus hanc Psalmorum collectionem, improprie id dicimus: Quia Psalterium proprie organi quoddam genus est, quod apud Hebræos dicitur Nבל, à psallendo sic dictum, quemadmodum oratorium ab orando. Sed huiusmodi appellatio, ad Psalmorum librum postmodum translata est. Qui tamen uel es etiam ratione denominationem hanc sortitus est, quia Psalmos continet.

Alii vero, quibus ego consentio, asserunt Psalmos omnes, à dauide fuisse compositos. Cæterum in inscriptiones Idithum, filiorum Core, Asaph, Eman & Ethan, hoc tantum volunt significare, quosque instituerat, ut uariis organis uicem laudarent, & quorum organorum genera aperte postremus omnium Psalmus connumerat, quod his, inquam, uiris unusquisque Psalmorum, iuxta nominum inscriptionem, priuatum ad psallendum sit traditus, cum alii Psalmi ab uniuersis cantoribus, atque in commune canerentur. Illi igitur Psalmi, qui priuatum ab aliquo eorum decantati sunt, cantoribus sui inscriptionem retulerunt.

DE EODEM, EX LUDOUICO VIVE.

TABULA 108.

HAC DE re Ioan. Ludouici Viues in lib. D. August. de ci- uit. Dei 17. ca. 14. ex sententia Iaco- bi Peres varias re- citauit fuisse opi- niones	NAM HE- bræos	ANTE Origenem hanc quæstionem inter se non habuisse ambiguum, sed ita & credidisse cunctos, & literis prodidisse, omnes Psalmos dauidis esse authoris.	Omnes, quemadmodum superiores Iudæi docuerant.
		POSTEA vero quàm Origenes cepit ostendere, quæcunque in Prophetis continentur, ad Christum iam natum pertinere, multum irritauit Iudæos ad ueteribus contrarias opiniones. Quorum dixerunt aliqui, ipsum dauid fecisse Psalmos	Nouem duntaxat.
			Omnes, qui ipsius nomine præscribuntur.
			<ul style="list-style-type: none"> Filiis Core, Asaph, Ethan, Idithum.
ISTIS opinionibus posteriorum suam adiecit Rabbi quidam Salomon Gallus homo insigni impudentia, isque decem Psalmistas esse commentus, uidelicet			<ul style="list-style-type: none"> Cæteros Qui non habet, eos ab aliis uiris sanctis conscriptos esse, qui tamen ignorantur.
			<ul style="list-style-type: none"> Melchisedech, Abraham, Mosen, Filios Core, Dauid, Salomonem, Asaph, Idithum, Ethan, Eman.
PORRO	<ul style="list-style-type: none"> Origenes, Ambrosius, Hilarius, Augustinus, Calsiodorus, 	Psalmos unius esse dauidis tradiderunt:	

APPARET

etiam hic esse di-
scerpant inter

HIERONYMVM, cuius hæc extant ad Sophronium verba: Psalmos omnes eorū testatur authorum, qui ponuntur in titulis, D. uid scilicet, Asaph, & Idithum, filiorum Core, Eman Ezzahut, Moïsis & Salomonis, & reliquorum quos Esdras primo volumine comprehendit.

AUGUSTINVM asserentem, vt apparet, contrarium in d. c. 1. 4. lib. de ciuitate Dei 17. vbi sic statuit: Mihi autem credibilis videntur existimare, qui omnes illos centum quinquaginta Psalmos eius (Dauidis scilicet) operi tribuunt.

QVI ipse etiam Augustinus di-
xit suæ sententiæ apertè contra
dicere videtur: idq; vbi agit

De titulo Psalmi primi: Nō renim omnes Psalmi (inquit) à Dauid editi sunt. Ipse enim Dauid ex omni populo quatuor Principes spiritu-
sancto mundatos elegit, quorum nomina sunt Asaph, Eman, Ethan & Idithum: vt in quem-
cunque diuinus spiritus intrasset, hymnum Deo caneret. Dauid ergo solus nouem Psalmos ore proprio cecinit: Reliqui autem, ab illis 4. princi-
pibus, iuxta titulorum inscriptionem sunt dicti.

DISCREPANTIÆ ISTIVS CONCILIATIO

VERVM rectius has sententias intuenti, facilis erit solutio, si quis perpēdat, Psalmorum aliquos ab aliis quidem, iussu & mandato Dauidis scriptos, ab eo tamen dispositos fuisse atque editos. Nam & Christus Matthæi 23. Iudæis obiecit, quòd Dauid in Spiritu dixerit Dominum suum. Quod testimonium ex 109. sumptum est Psalmo, Dixit Dominus Domino meo &c. Quem tamen Psalmum non à Dauid factum, sed sibi ab aliq; ascriptum fuisse, vel ex ipso constat titulo. Atque sic saluari potest communis doctorum Ecclesiasticorum sententia, Psalmos nimirum omnes, opus esse ipsius dauid. Cui suffragari vult Iohannes Ludouicus Viues multa argumenta, quæ adducta sunt per eum, quem diximus, commen-
torem Iacobum Peres, quibus is probat hanc opinionem esse veriorē.

Alia solutio ex Athanasio.

SOL: Dauidi Psalmorum liber inscribitur propterea, quòd ille primus spiritum psallendi à Deo accepit, primusq; Psalmos composuit & scripsit, & præ dictos Psalmistas, vt potè Asaph, Idithum, Eman, & filios Core, ipse ex sacerdotibus selegit ac instituit, stationem quoque locorum illis, & ordinem melodiarum, ac tempus psallendi matutinum & vespertinum determinauit, & ita ordinauit, ut alii aperto, alii clauso tabernaculo, alii à dextris, alii à sinistris starent: atque ita quidam Deo psallerent, laudemq; ac hymnū uoce canerent: quidam vero confessionem ac laudem præluderent, illi in musicis instrumentis, citharis, nablis, ac cymbalis, isti in tubis sablime personarent. Athanas. in Synopsi.

De Dauidis origine, statu, & conditione, ex Iosepho.

OBETH habuit filium Iesse, ex quo Dauid, qui regnauit, & principatum suis filiis per uiginti & unam generationes uirorum longo tempore dereliquit. Iosephus lib. 5. cap. 14. Qui ex Pastore ouium in Regem electus & inuentus est. Puer quidem colore rubens, & pulcher aspectu. De quo tacite dixit Samuel ad Iesse: Hic est qui Deo placuit ad regnandum. Idem lib. 6. cap. 10. Cum filium suum Salomonem nūciū fct de omnibus rebus & amicis, & de his quos nouerat pœna dignos, defunctus est, cum uiuisset annis 70. Ex quibus regnauit 7. annis in Hebron super tribum Iuda, & menses sex: in Hierosolymis autem regnauit super prouinciā uniuersā annis triginta tribus. Hic enim fuit uir optimus, & omni uirtute plenus, quam esse oportet in regibus, quibus tantarum gentium committitur salus: fortis, qualis non fuit alius. Idem Iosephus lib. 7. c. 16. & ultimo.

De eodem, ex Ecclesiastico.

EY quasi à deo separatus à carne, sic Dauid à filiis Israel, cum leonibus ludit quasi cum agnis, & in uis similibus fecit, sicut in agnis ouium in iuuentute sua, Eccl. 47.

QVO TEMPORE PSALMI IN ECCLESIA
cantari cœperint.

Hac de re extat sententia Augustini lib. confessionum 9. cap. 7. in hæc verba: Tunc (tempore scilicet Insulæ & filij eius Regis Valcodniani) Hymni & Psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium Partium, ne populus mororis radio contabesceret, institutum est: & ex illo in hodiernum seculum, multis iam ac penè omnibus gregibus tuis (Deo enim loquimur) & per cetera orbis imitantibus. Augustinus.

ARGVMENTVM.

Ex præfatione cuiusdam recentioris in commentarios
Augustin. in Psalm.

Psalmi per modum laudis comprehendunt; quidquid in Sacra scriptura continetur. Unde & hic Psalmorum liber Registrum est totius Sacre scripturæ: & consummatio totius Theologicæ præsentis. Vide Dionysij Ecclesiasticæ Hierarchiam in Contemplatione de Synaxi.

EX PROLOGO IPSIVS AVGVSTINI
eiusdem operis.

Psalmorum liber, quæcunque vilia sunt, ex omnibus continet. Futura prædicat, veterum gesta commemorat, legem viventibus tribuit, gerendorum statuit modum. Et ut breviter dicam, communis quidam bonæ doctrinæ thesaurus est, apud singulis necessaria subministrans.

Liber Psalmorum, thesaurus doctrinæ Chæstianæ.

EX HILARII PROLOGO IN PSALMOS.

Sunt enim universa allegorice & typice contexta virtutibus per quæ omnia vniuersi Dei filij in corpore & gignendi, & patiendi, & moriendi, & resurgendi, & in æternum glorificatis sibi qui in eum crediderint, regnandi, & ceteros iudicandi, Sacramenta pascuntur.

EX EPÍSTOLA HIERON. AD PAVLINVM,
De omnibus diuinæ historię libris.

David Simonides noster, Pindarus, & Alæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Sæcenus, Christus lyra personat: & in decachordo Psalterio ab inferis excitat resurgentem.

SVMMA TOTIVS PSALTERII QVÆ SIT, I
ex Basilij Magniproemio in Psal.

Psalmorum liber quidnis ex omnibus in se cõplectitur, quod vsui sit omnibus. Futura certissimis præcinit oraculis, historicam continet narrationem, leges sancti vique sanctius instituere, cuiusque agenda præscribit & submonet. Vtque semel omnia, liber hic bonæ omnis doctrinæ vberissimus quoddam est & commune promptuarium: Vulnera animarum perficit, quantalibet vetustate occalluerint: vulnere regens infirmo celerè etiamque adferre emendationem, diutino item morbo affectum pristinæ astringit sospitati: quod verò incolūme est & integrum, tueretur interim, ac sequeatur. Denique omnem proflus, vitiole affectionis insepeliem, quoad eius fieri potest, ab animis nostris renouat ac submouet, quantiscunque modis per vix istius consuetudinem, inuenerint, idque cum per amena quadam deductione, ac moderata iocunditate animorum, quæ & menti honestas inserat cogitationes. Hæc Basilus.

Promptuarium.

QVIS SCOPVS, EX PRAEFATIONE
Euthymij in Psalmos, TABULA IIO.

SCOPVS hujus operis primus, tra- ctare DE	PROPRIIS ærumnis ac laboribus,	GENERATIONEM & gesta Patriar- charum,
	ANTIQUITATIBVS Iudaicis & alijs vetu- stioribus, quæ continent.	Peregrinationes,
	REBUS naturalibus & vniuerso Dei opi- ficio.	Migrationes,
	CRUCIS dispensatione.	Descensum in Aegyptum,
	PROPHETIA earum rerum, quæ post Christi in celos ascensionem contige- runt.	Seruitutem,
	THEOLOGIA Trinitatis.	Exitum ex Aegypto,
	INTELLECTUALIBVS creaturis, de angelis, demonibus, & anima, eiusque mo- tibus & potentijs.	Legem datam,
	MORVM disciplina & institutione.	Tabernaculum,
	COGITATIONIBVS, de demonum insidijs, de sensatione passionum, de quæ pu- gna aduersus illas.	Sacerdotium,
	MANDATIS & præceptis diuinis, Euthymius in Præfatione in Psalmos.	Numeros,
		Deuteronomium,
		Iesum Naue,
		Distributionem promissæ terræ, in dices, &c.

INTENTIO QVAE, EX AVGVSTINO.

Eleganter hoc declarat D. Augustinus in prologo suo ad Psalmos: Quoniam quidem Spiritus sanctus, inquit, videns obluantem ac resistentem ad virtutis viam humani generis animum, & ad delectationes vitæ huius magis indignari, quàm ad virtutis rectum iter erigi, delectabilibus modulis cantilenæ, vim suæ doctrinæ permiscuit: vt dum suauitate carminis mulceretur auditus, di-
gna sermone pariter utilitas inferatur. Augustinus.

DE PARTIBVS PSALTERII
TABULA III.

PSALTE- rium diuidi- tur in.	PRIMUM, à principio vsque in Psalmum quadragessimum.	Quod inde colligunt, quia toties repetitur in Psalmis hæc clausula, Fiat fiat. Augustinus in Psalmum 105.
	LIBROS quinqve:	
	SECUNDVM, à 40. vsque ad 71.	
	TERTIVM, à 71. vsque ad 88.	
	QVARTVM, ab 88. vsque ad 105.	
	QVINTVM, à 105. vsque in 150.	
	PSALMOS centum & quinquaginta, Cuius numeri rationes & mysteria acutè (vt omnia) explicat D. Augustinus, in Psalmum 150.	

IVDICIVM DE HAC PARTITIONE A HILARI.

Hanc partitionem rejicit D. Hilarius in principio Prologi sui ad Psalmos. Sed nos, inquit, secundum apostolicam auctoritatem, librum Psalmorum & nuncupamus, & scribimus. Ita enim in Actis apostolorum dictum meminimus: Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat domus eius deserta, & episcopatum eius accipiat alter. Ergo neque secundum quosdam Hebræos, quinque libri, neque secundum plurimorum simplicitatem, Psalmi David dicendi sunt: Sed secundum apostolicam auctoritatem, liber Psalmorum esse noscendus est. Hilarius.

EADEM DE RE SENTENTIA D. HIERO.

ad Sophronium.

Scio quosdam putare, ait, Psalterium in 5. lib. esse diuisum, ut ubique apud Septuaginta interpretes scriptum est, Fiat fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur, Amén Amen. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, & maxime Apostolorum, qui semper in nouo testamento, Psalmorum librum nominant, vnum asserimus Psalmorum volumine. Quæ sententia ipsa etiam probatur ab Augustino, in Psalmum, 150.

<p>DE SINGL.</p>	<p>DE SINGL.</p>	<p>DE SINGL.</p>
<p>1. Psalms 2. Psalms 3. Psalms 4. Psalms 5. Psalms</p>	<p>1. Psalms 2. Psalms 3. Psalms 4. Psalms 5. Psalms</p>	<p>1. Psalms 2. Psalms 3. Psalms 4. Psalms 5. Psalms</p>

DE PSALMORVM DISTRIBUTIONE

in genere,

TABULA IIZ.

LXX.

.1. DA

.mull

.2.1

.3.1

.4.1

.5.1

.6.1

.7.1

.8.1

.9.1

.10.1

.11.1

.12.1

.13.1

.14.1

.15.1

.16.1

.17.1

.18.1

.19.1

.20.1

.21.1

.22.1

.23.1

.24.1

.25.1

.26.1

.27.1

.28.1

.29.1

.30.1

.31.1

.32.1

.33.1

.34.1

.35.1

.36.1

.37.1

.38.1

.39.1

.40.1

.41.1

.42.1

.43.1

.44.1

.45.1

.46.1

.47.1

.48.1

.49.1

.50.1

.51.1

.52.1

.53.1

.54.1

.55.1

VARIAE

sunt Psalmorum

Distributiones, sed

hic in genere

sufficiat obser-

uare duas,

Alleluia, siue iubilei, qui cordis vberius expriment iubilon, & in Dei laudem prorumpunt: vt sunt, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum de caelis, &c.

Cantica, qui ore à Levitis & sacerdotibus canebantur, vt est videre in canticis 15. gradum, ideò sic dictus, quòd David dum ascenderet ad domum Domini per 15. gradus, in quolibet gradu vnum ex ijs, & in fine cecinit, Ecce nunc benedicite Domino, &c.

Intellectus, qui in futurum profundius aliquid de Deo speculantur, vt est Psalmus, Misericordias Domini, &c.

Psalmi absolute, sic dicti, quòd in organo exteriori, vt cithara & Psalterio, canerentur.

Tituli, qui personam Christi propius prae se ferunt in titulo: Quatis est, Eripe me Domine, &c. Psal. 139.

Orationes, qui feruentiori animo pronuntiatur, vt sunt, Exaudi orationem meam, &c. De vultu tuo iudicium meum, & similes.

DE

Alteram, à fine deductam, Psalmi enim omnes cātari solent, aut i Persona	CHRISTI,	Qui- bus ferè semper	ECCLESIAE,	Confitemur	Beneficia accepta & Delicta cōmissa.	Hieronym. in proœmio Psalmorum.
PROPHEAE,				Petimus & bona	Corporis & Anime.	
				Repetimus, seu recitam⁹	In laudem, Pro gratiarum actione.	

DE SINGV.

DE SINGVLORVM PSALMORVM PAR-

titione in specie.

ET SI huius quoque rei inuestigatio per se vtilissima sit atq; pernecessaria, longior tamē eius extractio, quā quæ suscepto coueniat operi, quo viam tantum exactioris sacre scripturę interpretationis demonstrare institutum est. Tot enim sunt Psalmi cuiusq; Partes, quot non tantum verus, sed etiam quorū omnino verba, & quorū penē syllabę. Ad hæc si diligens lector illa, quæ de Psalmorum differentiis ac circumstantijs hæc collecta sunt, diligentius paulō & iudicio exactiori perpendere voluerit, futurum arbitramur, vt per se singulos Psalmos in proprias classes collocare, ac vniūquēq; in suas veluti partes distribuere possit. Denique si quis pleniorē adhuc Psalmorum omnium desideret cognitionem, is eam ex solidissimis D. Augustini commentarijs, & aliorum in singulos penē editis lucubrationibus, his maxime adiurus principijs, abundē & intelligere & consequi poterit.

IN PSAL-

IN PSALMIS QVÆ SINT CONSIDERANDA.

TABULA. 113.

NVMERVS & or-
do, qui magni sa-
cramenti continet
secreta. Auguſt.
in Pfalm. 150. Vbi
iterū duo respicien-
da ſunt tempora

Vnum Hebræorum, apud quos discretus ſuit nu-
merus Pfalmorum, ſed iſdem ſine ordinis annota-
tione conſcripti ſunt. Eſſe autem, vt antiquæ tradi-
tiones ſerunt, incompoſitos eos, & pro authorum
ac temporum diuerſitate diſperſos, in volumē vnū
collegi & retuli.

Alterum 70. interpretum, qui eos in numerum at-
que ordinem redegerūt, ſingulis quibuſque numpe-
ris pro efficientia ſua & abſolutione perfectis, perfe-
ctorum & efficientium pfalmorum ordinem deputa-
ntes. Hilarius in Prolog. ad Pfalm. Vt nunc Pfalmi
ſint centum & quinquaginta.

IN PSALMO-
rum lectione pro fa-
ciliorem intelli-
gentiā duo in genere
ſunt obſeruanda—

In finem. Eſt autem finis, cuius cauſa cætera ſunt,
ipſum autem nulli, alijs cauſam ſuam præſtat. Ob ſi-
nem enim omnia, nihil vero aliud poſt finem. (Ac-
que hiſ eſt Chriſtus.)

Pſalmus, qui eſt, cūm, ceſſante voce, pulſus tan-
tum organi continentis auditur.

Canticum, quod eſt, cūm cantantium chorus li-
bertate ſua vrens, neque in conſonum organi ad-
ſtriſtus obſequium, hymno canoræ tantū vocis
exultat.

Canticum Pſalmi, quod eſt, cūm organo præci-
nente, ſubſequentis & æmula organo vox chori ca-
nentis auditur, modum Pſalterij modulū vocis imi-
tata.

Pſalmus cantici, qui eſt, cūm, choro ante canente,
humanæ cantationis hymno ars organi conſonan-
tis apiatur, vocisq̃ue modulū præcinentis pari pſal-
terium ſnauitate modulatur.

Aut alijs diſtiones habentes, quæ aut res geſtas ſe-
cundum hſtoriam ſignificēt, aut tempora, aut dies,
aut aliud aliquid complexe ſint. Hilarius in Prologo
in Pſalmos.

TITVLII & inſcri-
ptio, quæ ab alijs di-
cuntur cauſæ ſive
clauſe, per quas in-
gredimur Pſalmo-
rum intellectum.
Hiero. in Proem.
ad Pſal. Sunt autē
Pſalmorum tituli
diuerſi: Dicuntur
enim alijs

EXPLICATIO TITVLORVM,

ex eodem loco Hilarij, :

TABULA III.

IN FINEM.

Hic titulus quoties reperitur præfixus, Psalmum ad Christum Saluatorem nostrum, non aliter, quam in finem legis directum esse intelligi debet, Rom. 10. Finis enim est, cuius causa cetera sunt: Ob si-
ipse autem nulli alij causam suam præstat. Ob finem enim omnia, nihil verò aliud post finem. ne om-
Nanq; ad finem tenditur, sed in fine desinitur. Ita finis & anteriorum perfectio est, & ex se nihil
in aliquid aliud protendens, propria in semetipso ipsa possessio est.

Psalmi igitur qui inscribuntur, in finem, tituli intelligendi sunt, ut ex perfectis, atque absolutis
bonorum operum doctrinis & speciebus existant: Quia ad ea, quæ dicuntur, fidei se nostræ cur-
sus extendat, & in his nullo ulteriore procurat, ipso suo optatq; & adeptæ beatitudinis fine, requie-
scat. Hilarius.

PSALMVS.

In eo Psalmo, in quo tantum psalmus inscribitur, fidelium operum & religiosorum gestorum,
aut doctrina, aut confessio continetur, cum propheta, commemorando quæ egerit, ad doctrinam
nos gestorum simulium instruit, motu corporis organi nostri ad pios officiorum usus temperato.
Idem.

CANTICVM.

At verò cum Canticum in titulo ponitur, scientia in eo spiritualis, & intelligentia cœlestis arca-
ni, quam quis per cognitionem sapientiæ consequitur, existit, cum commemoratis fidei operibus,
solam doctrinam perfectæ de Deo cognitionis ostendit. Non enim statim omnis scientia in bono
opere est, neq; rursus omne opus bonum veram scientiam consequitur. Idem.

CANTICVM PSALMI.

Ob quod & illud, quod in tertio superscriptionum genere est, Canticum psalmi, cum bonorum
operum efficientiæ scientia & doctrina coniungitur, Prius enim in bonis operibus viuendum est,
ut perfecta possit ea, quæ deinceps succedit, diuini sacramenti esse cognitio, secundum id quod Eccl. 1.
dictum est: Desiderasti sapientiam? serua mandata, Dominus præstabit tibi eandem. Præstat
ergo Dominus Sapientiam his, qui per meritum operum, gratiam intelligentiæ consequuntur. Ex
his ergo operum doctrinæq; studijs psalmi illius, qui Canticum psalmi superscribitur, erat causa
notanda. Idem.

PSALMVS CANTICI.

Vbi autem est psalmus cantici, illic per cognitionis scientiam, usus boni operis tractatur, cum
desideratam nobis fidelium gestorum efficientiam præstet anterior de Deo adeptæ cognitio. Idem.

EPILOGVS TITVLORVM.

Hæc igitur musicæ artis quadrifata diuersitas, Psalmorum est diuersitati coarctata, ut Psalmus
per organi corporis motum in commemoratione gestorum sit: Canticum verò per sapientiæ co-
gnitionem habeat in se doctrinæ scientiam. Canticum verò Psalmi est, cum præeunt gestorum
merito, cognitio præstat: Psalmus deinde cantici, cum per adeptæ scientiæ cognitionem, fide-
lium gestorum opus inchoat & geritur. Hilarius in d. prologo.

TITVLI EX AVTHORVM NOMINIBVS,

aut rerum gestarum significationibus.

Aliæ verò superscriptiones, quæ aut res gestas secundum historiam significant, aut tempora, aut
dies, aut aliquid aliud complexæ sunt, vel ex interpretatione nominum, vel ex comparatione ge-
storum, vel ex consimilium specie, ex quibus rebus Psalmus consistat, ostendunt: ut sicubi est, Pro
die sabathi, aut Pro oculis filij, aut Pro die octaua, per corporalem superscriptionem signifi-
cantiam,

tiam, spiritualis psalmi intelligatur editio, vel cum illius David, vel illi David, vel Absalon, vel Saul, vel Doëg in stirule sub gestorum historia praeorantur, in eo per nomen qualitates, ut illi, vel illius David, aut per nomen virtutes, ut est Absalon, & prophetiam, quae in psalmo sit, consequantur. Hilarius in prologo super psalmos.

DE PSALMIS SINE TITULO.

Non omnes psalmi praefixas habent causas, vel inscriptiones, sed leguntur aliqui sine titulis. De quibus Hilarius, in Prologo suo ad psalmos, sic ait: De his autem psalmis, qui sine anthorum nominibus sub diuersis superscriptionibus habentur, antiquorum virorum ista traditio est: quod ex eo psalmo, cuius author in superscriptione proponitur, qui deinceps sine anthorum superscriptione succedunt, eius esse existimandi sunt, qui anterioris psalmi author inscribitur, usque in eum psalmum, quo nomen authoris alicuius praefertatur. Hilarius.

DE HORVM INTELLECTV, ex eodem loco.

Eos vero, idem ait Hilarius, qui sine inscriptione ulla significationis alicuius habeantur, ut est primus, vel secundus, & ceteri complures alij, intelligendum est ex doctrina Spiritus sancti, ad spirituales cognitionem generalis scientiae fuisse canatos: ut vauisquisque ex his secundum fidei suae sinceritatem, rationem intelligentiae spiritualis expeteret.

QUIS SIT TITVLORVM PRAEFATORVM in Psalmorum explicatione vsus.

Scriptura Psalmorum mysteria in titulis ponere, & frontem psalmi sublimitate sacramenti decorare solet, ut sciamus, qui intraturi sumus, cum tanquam super postem, quid intus agatur, legimus, vel cuius domus sit, vel quisnam illius praedij sit possessor. Sunt enim, ut dictum est, psalmorum tituli veluti clauis, per quas in psalmorum intellectum ingredimur. Augustinus.

DE VIRTUTE ET LAUDIBVS Psalmorum Basilii Magni.

Psalmus igitur, animi laetitia, tranquillitas animarum, pacis caducuss, cogitationum tumultuum, ac fluctuantium moderator, animi commotionem mitigat: Lasciuia refrenat psalmus. Idem amoris conciliator, dissidentium compositor, inimicorum reconciliator est. Et paulo post: Psalmus item Daemonum fugator, angelici auxilij praebitor, securitas in timoribus nocturnis, & requies diurnorum laborum, infantium tutela, iuuenum praesidium, senum consolatio, mulierum ornatus competentissimus, in solitudine dulces diuersorum praebet, fora modatur: incipientibus institutio, proficientibus augmentum, absolutis firmamentum, Ecclesiae vox. Insuper celebritates illustrat: tristitia, quae ex Deo est, operatur, lachrymas ex corde lapideo prouocat. Psalmus denique officium est Angelorum, administratio caelestis, spirituale thymiana. Quid enim non inde discas? non fortitudinis magnificentiam? non iustitiae severitatem? non modestiae decus, aut ornamentum? non prudentiae perfectionem? non penitentiae modum? non patientiae mentutiam? nonne demum omnia, quae possis bona excogitare? Hic & perfecta reperitur Theologia, vaticinium in primis venturi Christi, futuri iudicij rector, resurrectionis spes, supplicij metus, gloriae promissio, mysteriorum reuelatio, omnia denique in magno communique promptuario, in psalmorum libro condita reperiuntur. Basilii in Prologo ad Psalmos.

DE PSALMORVM APPLICATIONE

METHODO DIVINAE

DVPLEX EST
psalmodum applica-
tio. Fit enim vel ad

Summa illa, de quibus in precedenti dictum est schemate, siue genera,
siue capita. Quod qua ratione dummodò fieri queat, ex ipsa psalmodum
inscriptione, siue titulis citra negotiū ferè cognosci poterit.

Varia hominum affectiones, atq; necessitates. Qua de re magnus ille
Athanasius integrum scripsit opusculum, quod Rainerij Snoij Goudani
paraphrasibus in Psalmos Davidicos adiunctum circumfertur.

CANTVM ECCLESIASTICVM

qualem esse deceat.

Cantus Ecclesiasticus plenus sit grauitate: nec lasciuia resonet, nec rusticitatem. Sic son-
us, ut non sit leuis: sic mulceat aures, ut moueat corda. Tristitiam leuet, iram mitiget, sensum
licet non euacuet, sed fecundet. Vnde, vè refert Augustinus lib. 10. Confess. c. 33. Athanasius
Episcopus Alexandrinus, tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, ut pronun-
tianti vicinior esset, quàm canenti.

DE PHILOSOPHIA DIVINAE PARTIBVS

TABULA

PARS

LIBRVM

CAPITVLVM

SECTIO

PARAGRAPHSVS

ARTICVLVS

SERMO

QUESTIO

PROPOSITIO

THEOREMA

LEMMA

SCHOLIVM

NOTA

DEFINITIO

ACCIPIENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

SOLVENDVM

CONCIPENDVM

PARS VETERIS TESTA- MENTI QUARTA, DE DIVINA

Philosophia, siue Sapientiae coelestis studio,
atque disciplina,

CONTINVATIO.

Tam manifesta est huius tractatus ad praecedentes coherencia, ut per se facile obuia, & cognita esse queat. Neque enim alium ferè in finem, aut lex ipsa Dei populo tam seuerè praecepta, aut historiae sacrae exempla ita diligenter inculcata, aut diuinæ laudes adeo copiosè, tantèq; cum maiestate sunt declaratae, quàm ut ex illis generalia quaedam bene beatèq; viuendi colligerentur quasi praecepta, & regulæ: Quae dictorum factorumq; omnium diuinæ contineri rationes, quas animam legum dicere solemus. Cum ergo hucusq; de legum corpore, tam discretè in superioribus Biblicae Sacrae libris tractatum sit, non absurdum est, ut tandem etiam de ipsarum legum anima dicatur, scilicet ratione. Sacrarum autem rerum rationes ex diuina petuntur philosophia. Quae potissimum in sequentibus hisce continetur libris, quos Maiores nostri ob id dixerunt Sapientiales.

DE PHILOSOPHIAE DIVINAE PARTIBVS.

TABVLA III.

2 3 4 5

LIBRORVM
qbus diuina tra-
ditur Sapientia,
sunt Quinq;—

Prouerbia,
Ecclesiastes,
Cantica Cantico-
rum,
Sapientia,
Ecclesiasticus,

Quorū
pcepta
pertingit
ad—

Philoso-
phiam
Iudicia instruenda,
Populi vniuersi institutionem.

Moralem,
Naturalem,
Theoricam siue contemplatiuam.

QVIS

INQUISITORVM LIBRORVM
sit Author.

Augustinus in libro De Ciuit. Dei 17. cap. 20. hos libros magna ex parte regi tribuit Salomoni. Vbi de ipso Salomone, Davidis filio loquens, sic ait: Prophetasse etiam ipse (Salomon) reperit in suis libris, qui tres recepti sunt in auctoritatem Canonicam, Prouerbia, Ecclesiastes, & Canticum canonicorum. Alij vero duo, quorum vnus Sapientia, alter Ecclesiasticus dicitur, propter eloquij omnium similitudinem, vt Salomonis dicuntur, obtinuit consuetudo. Non autem esse ipsius, oib. dubitant doctores, eos tamen in auctoritatem, maxime ecclesiasticam antiquitus recepit ecclesia.

DE ORIGINE, VITA, ET MORTE SALOMONIS

Epitome, ex varijs authoribus in hoc redacta

veluti compendium

Salomon ioterpretator Pacificus, Augusti. De Ciuitate Dei lib. 17. cap. 8. Quod oomiois ei indidit Propheta Nathan, Filius fuit David ex Bethsabee, Iosephus lib. 7. antiq. cap. 7. Imperauit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, vt conderet domum in oomioe foo, & pararet fundamentum in sempiternum, quemadmodum eruditus est in inuentura sua: Et impletus est quasi flumen sapientia, & terra metata anima sua, Eccl. 47. Ccepit autem regnare Patre adhuc viuente: & bonis iocitijs malos habuit exitas. Quippe secundo res, que sapientum animos fatigant, huic magis obfuerunt, quam profuit ipsa sapientia, etiam nunc & deinceps memorabilis, & tunc longè lateq; laudata. Augusti. De Ciuitate Dei lib. 17. cap. 20. Nam irrationabili constrictus amore, viros Principum insignimq; virorum filias duxit 70. & 300. habuit concubinas. Mortuus taodem valde longeuus: qui regnauit quidem annis 40. (alias octoginta) vixit autem quatuor & nonaginta, & sepultus est in Hierosolymis, conctos felicitate & prudentia atq; diuinijs excellens Reges. Iosephus d. lib. 8. cap. 7.

ALIVD TESTIMONIUM DE SALOMONE

& eius libris, ex Athanasio.

Salomon filius Davidis, cum regnum Patris sui accepisset, à Deo petijt, vt sapientiam acciperet magis quàm diuitias & hostium vitionem. Hanc cum esset adeptus, prae omnibus mortalibus, qui ante & post ipsum fuerunt, Sapiens, ac propter ea, quæ faciebat & dicebat, admirabilis factus, tria millia parabolarum, & quicq; carminum prolocutus est, disputatq; de omnibus, tam de ijs quæ ex terra proueniunt, quàm de oiois generis animantibus. Scripsit libros Canonicos tres, Prouerbia videlicet, Ecclesiasten, & Canticum canticorum, & alterum præter istos, non Canonicum, quæ Sapientia Salomonis dicitur. Athanasius in Synopsi.

DE PARABOLIS

PROVERBIORVM SALOMONIS

LIBER, BIBLIÆ XXII, QVARTÆ PARTIS

Primus, De Morali Philosophia.

RATIO COLLOCATIONIS, QVAM
vocat continuationem.

Qui sapientiam scire desiderat, eum ab eruditione morali incipere oportet, & intelligere illud quod scriptum est: Concupisti sapientiam & serva mandata, & Dominus eam dabit tibi. Ob hoc Magister hic, qui primus homines diuinam Philosophiam docet, operis sui exordium Proverborum posuit libellum, in quo moralis traditur locus. Origenes in Prolog. ad Cantica.

S V M M A.

Quia hoc continetur libro, vno nomine dicta vocantur sapientum, hoc est, sententiarum sine sermonibus, nullam sophismatum fallaciam habentes, neque per probabilitatis speciem seducentes, sed exacte veri, nec secundum Dialecticam protasi dicta, sed tanquam qui ab ipsis sunt cogniti, & velut ipsorum sententiarum prolata. Athanasius hic in tituli explicatione.

QVOTVPLICIA SINT, QVÆ HVC PERTINENT,

Sapientum Dicta.

SAPIENTVM
Dicta; quantum huic
conuenit loco, sunt
ferè triplicia:

Pronerbia, siue paræmiæ:

Parabolæ, quas Latini similia siue similitudines dicere solent:

Ænigmata, hoc est, obscurè dicta.

Quæ promiscuè huic libro reperiuntur inserta.

DE PROVERBIIS.

Proverborum nomen, de eo quod vulgariter dicitur, apud externos compositum est, & de illis plerumque, quæ in triuijs dicuntur. Oemos enim apud illos via dicitur. Vnde paræmia designatur verbum iuxta viam, vsu multorum tritum, & quod à paucis ad plura similia transferri potest. Apud nos verò Pronerbiū est sermo vtilis, sub vmbra signatæ; idonea expressus, multum & vsus & grauitatis complectens, in recessu quoque multum aliarum sententiarum contegens. Basilii Magni in huius lib. princip. Homil. 1. variarum rerum.

DE PARABOLIS.

Parabolæ sunt sermones, qui velut imagines sunt eorum quæ dicuntur. Ex ipsis namque propter similitudinem, quod dicitur, intelligitur: vt, sicut venti, nebule & pluuie, ita qui gloriantur in dono mendaci. Athanasius hic in synopsi.

DE AENI-

Aenigmata verò sermones sunt obfcuri, qui ita cautè sunt pòfiti, vt mœrore afficiant fi quis in illos incidat: propterea quòd nihil manifesti habeant, & ne quidem fufpicionem aliquam fenfus præbent: vbi verò diligenter inq̃uifiti fuerint, fenfum quem habent, indicant. Quales funt, Sanguisuga tres funt filiae dilectione dilectæ. Et hæ tres & quarta non dicunt, fatis est. In ferpis & amor mulieris, & terra quæ non furatur aqua, & aqua & ignis nunquàm dicunt, fatis est. Et iterum: Tria funt, quæ cognitu mihi funt impoffibilia, & quartum non cognofco: Via aliqua volantis, & via ferpentis fupra pettara, & via navis in mari guntis, & via viri in adolefcentia: & quæcunq̃ eufmodi funt ænigmata. Nam licet aliorum cogitationem moueant, alia tamen significant & obfcura quidam funt, abfconditum verò fenfum habent. Idem Athanaſiud.

QVARE PROVERBIORVM TANTVM NOMINE

hic liber fit infcriptus.

Proverbia dictæ funt huius libri fententiæ, quòd hoc nomine etiam reliqua contineri videantur. Nam & Chriftus Proverbiom in genere, occultiorem & obumbratim appellavit sermonem, qui cum obfcuritate tegatur, non facile ab audientibus percipiat. Cyrillus in Euangel. Ioan. lib. 11. cap. 8. Atque hinc prouertitum etiam accipitur pro obfcuritate, vt idem Cyrillus ibidem cap. 11. Et Origenes in prologo ad Cantica: Proverbia attrulauit hunc libellum, inquit, quod vtuq̃ nomen fignificat, aliud quidem palam dici, aliud verò intrinſecus indicari. Quo illud etiam petinet, quod Heron in cap. 12. Eccleſiaſticis dixit, huius libri occultas eſſe ſententias.

QVIS HVIVS LIBERI SIT AVTHOR.

Salomonem huius libri eſſe auctorem, id paulo ante ex Auguſtini commentarijs de Ciuitate Dei oſtenſum eſt, & probatur etiam teſtimonio Iosephi, qui fic ſcribit de Salomone: Compoſuit libros de canticis & modulationibus quinquies mille: parabolarum atq̃ ſimilitudinom facie libros tria millia. Per vnumquodque enim arboris genus parabolam duxit, ab hylſopo vſque ad cedrum. Eodem modo de ſumentis, & de reliquis terrenis, nec nõ aquatilibus & aeris animalibus diſputauit. Nullam nanque naturam ignorabat, inexamiatamq̃ præterijt, ſed de omioibus philoſophatus eſt, & diſciplinam proprietatum eorum emicenter expoſuit. Præſtitit autem ei Deus, vt etiam contra dæmones, ad vtilitatem hominum & eorum curas ediceret, & incantationes inſtitueret, quibus ægritudines ſoleant mitigari: modos etiam coniorationum, quibus obſtri-

di dæmones, ne denuo redeant, eſſugantur, inſtituit Iosephus. lib. 8. cap. 1.

QVOT SALOMON SCRIPSERIT LIBROS.

T A B V L A 118.

Salomon,	Pacificus,	Iuxta quæ numerum	Proverbia,	Parvulos,	De quibus Hieron. in epistola ad Paulin. Salomon, inquit, pacificus & amabilis Domini,	Mores corrigit,
Idida	Id est,	Dilectus,	Canticum cantorum,	Ad Maturos,		Naturam docet
Ecclesiastes:		Concionator,	Ecclesiastem,	Perfectos.		Ecclesiam iungit & Christum, sanctorumque nuptiarum dulce canit epithalamium.

DE LIBRI EIVSDEM ARGVMENTO.

Proverborum liber, instructio morum est quidam, necnon animi perturbationum correctio. Denique vitæ in vniuersum documentum, frequentes ac breues eorum, quæ sunt agenda, continens præceptiones. Basilius Magnus in principium Proverborum, Homil. 11. ex diuersis.

S C O P V S.

In proverbijs parvulum docens, & quasi de officiis per sententias erudiens: Vnde & ad filium, eius sermo crebro repetitur, Hieron. in primum caput Ecclesiastæ.

P A R T I T I O.

T A B V L A. 119.

PROVERBiorum collectione diuidit Lyranus in Partes tres:	Primam, à princip. vsq; ad cap. 10.	Non quod tres sint libri, sed quæ tria hic inveniuntur principia & præfationes:	Vnum, cap. 1.
	Secundam, à cap. 10. vsque ad cap. 25.		Alterum, in cap. 10.
	Tertiam, à cap. 25. vsque in finem.		Postremum, in cap. 25.

ALIA

ALIA ET COMMODIOR PARTITIO.

YSAIA 120,

MAGIS VER-
rò ad rem facit
illa diuisio, qua
totum hunc li-
brum in qua-
tuor distribu-
it partes, in qui-
bus Salomon—

Sapientiam
introducitur
ipsam, vt Do-
minam

Exhortantem paruulos ad studium sapientie, cap. 1.
Reuocantem à desiderio mulieris extraneæ ad amorem suū. c. 1.
Promittentem multa bona, à cap. 2. vsque ad cap. 8.
Gloriantem de sua dignitate, atque excellentia, cap. 8.
Inuitantem ad conuiuium paratum, cap. 9.

Ipsæ varia tradit tam virtutum præcepta, quàm cantelas vitiorum. Ordine alio
vsque adeò strictè non obseruato, quàm vt spiritus eloqui dabat illi. à cap. 9. vs-
que ad cap. 15.

Inter cap. 14. & 30. inseruntur alia capita quinque, quæ ab ipso Salomone
hoc libro primùm non comprehensa, sed ab ore eius in membranis & schedu-
lis excepta, longoq; tempore post, Regis Ezechie iussu, à sapientibus, hisce pa-
rabolis, veluti corpori, adiecta sunt.

Vltimis verò duobus capitibus, tricesimo videlicet & xxxj, stylo quodam ama-
torio omnes homines in vnum veluti corpus colligere studet.

QVIS PROVERBIORVM SIT VSVS.

Proverbiis vtitur, cum non palam, quod volumus, ostendere cupimus. Omnia enim quæ pro-
uerbialiter dicuntur, alium verba sensum significare videntur, alium ex ipsis verbis veritas partu-
rit. Cyrillus in Theaur. libro quinto, capite quarto.

ECCLE-

ECCLESIASTES,

LIBER BIBLIAE

XXIII.

PARTIS QVARTAE

Secundus,

*DE PHILOSOPHIA
NATVRALI.*

VENETIIS,

Apud Dominicum Nicolinum.

M D LXXII.

ECCESTES

LIBER PRIMUS

XXII

PARTIS QVARTAE

Secundus

DE VINDICTA

LIBER

VENTIS

Abud Dominicus Nicolinus.

MDLXXII

ECCLESIASTES,

LIBER BIBLIAE XXIII,

PARTIS QUARTAE

SECUNDÆ,

De Philosophia naturali

CONTINATIO.

Cum intellectu & moribus quis profecerit, proximum est, ut veniat etiam ad naturalis intelligentiæ disciplinam, atq; ibi rerum causas, naturasq; distinguens, cognoscat vanitatem vanitatum relinquendam, ad æternam autem & perpetuam propter æternitatem & ideò post Prouerbia ad Ecclesiasten peruenitur, qui docet (vt diximus) visibilia omnia, & corporea, caduca esse, & fragilia: quæ vtiq; cum ita esse deprehenderit, is, qui sapientiæ studet, sine dubio contemnet ea, ac despiciet. Orig. in Prolog. ad Cantica Canticorum.

NOMINIS ORATIO.

Ecclesiastes propriè concionator dicitur. Quod nominis hic liber ideò sortitus est, quia Salomon in eo quali tumultuans turba suscepit sensum, vt ea per inquisitionem dicat, quæ fortasse per tentationem mens imperita sentiat. Gregor. lib. 4. Dialog. cap. 4.

ALIA LIBRI HVIVS DESCRIPTIO.

TABULA IZI.

VOCANT HVNC LIBRVM aliqui, Soliloquium Salomonis, in quo ipse loquitur interdum in Persona—

Sapientis, vt in hoc dicto: Cogitavi à vino abstrahere animam meam, vt transferrem animam meam ad sapientiam, &c.
Stulti, cum inquit: Vadam, & affluam diuitijs, & fruor bonis.

LIBER

Q: AVTHOR.

A V T H O R .
E C C L E S I A S T E S

Et hunc librum scripsit Salomon. Athanas. hic. Et patet ex ijs, quæ paulò ante ex Augustini com-
mentario de civitate Dei lib. 7. cap. 10. adducta fuer. LIBER B I B L I C O S A P I E N T I A L I S

A R G V M E N T V M .
S E C U N D V M

In hoc secundo Salomonis libro de contemptu vanissimæ huius agitur mundi. Nam ut in prin-
cipio Prouerborum scribit Basilus Magnus, Ideo Ecclesiastes attrahit Physiologiam, nobis quæ in
hac vita vanitatem palam ostendit, ut in ijs quæ citò prætereant, minime sit homini inuigilandum,
neque item animi curas in rebus vanis collocandum. Et Orig. hic in Proœmio: In hoc, inquit, li-
bro Salomon naturalem complectitur Philosophiam, multa de rebus naturalibus differens, & ina-
nis ac vana ab vtilibus necessarijs quæ secernens, relinquendam vanitatem admonet, & vtilia recta-
que sectanda. **S E C U N D V M M A .**

Summa præsentis libri est, mundi huius cognoscere & continere vanitatem. Bernard. super
Cantic. sermo. 1. Hoc est, contemnendum esse totum mundum cum omni eius concupiscentia, &
soli adhaerendum Deo.

O S T E N D I T V R

In Ecclesiaste verò naturæ vicum & ratio instituitur, ne quidquam in mundi rebus pareretur esse per-
petuum, sed caducæ & breuissimæ vniuersæ quæ cernimus. Hieronym. in Ecclesiast. in princip.

A L I A L I B R I H A I V S D E S C R I P T I O .

T A B U L A .

VO ANT HANC LIBRUM
E C C L E S I A S T E S
S E C U N D V M
A R G V M E N T V M .
S E C U N D V M
A R G V M E N T V M .

PARTI-

A L I B I .

AVTHOR. ITHA

Ex præmissis satis constat, etiam hanc librum esse Salomonis. Testatur id etiam Orig. hic in prolog. circa finem. Et locutus est Salomon, inquit, tria millia parabolarum, & erant cantica eius quinque millia. Ex his ergo 3. millibus canticis, volunt videri hoc vnum esse canticum, quod habemus. Sed vsquequò, vel ubi cantata sint, non solum ad vsum, sed ne ad noticiam quidem pervenit ecclesiarum Dei. Orig. ibid.

ARGVMENTVM.

Describunt in hoc loco mutans Dei & populi Israelitici amor. Sub populi autè Israelitici perseverantia in fide, ex mente Lyrant & communi doctorum calculo, Christi intelligitur Ecclesia Quæ ob fidei puritatem & integritatem sponsa dicitur sponsi sui, Domini scilicet ac Saluatoris nostri Iesu Christi. Lyr. in hunc librum.

S V M M A.

Cantica canticorum, animæ perfectionis modum demonstrant. Sponsi namq; ac sponsæ concordiam continent, hoc est, animæ cum Deo verbo familiaritatem. Basilius Magnus in principio Prouerb.

S C O P V S.

Ad extremum iam consummatum virum, & calcato seculo præparatum, in canticis canticorū sponsi iungit amplexibus. Nisi enim ptius reliquerimus vicia, & pompis seculi renunciantes, expe- ditos nos ad Christi aduentum parauerimus, non possumus dicere, Osculetur me osculo oris sui, &c. Hieron. super Ecclesiasten, in princip.

GENVS ORATIONIS

Oratio huius libri tota est figurata. Augustin. de Genesi ad literam lib. 8. cap. 1. Et in speculo ex can- ticiis, Hic liber, inquit, totus amores sanctos Christi & ecclesiæ figurata locutione commendat, & prophetica pronunciat altitudine &c. Atque hinc forsitan est, q. Origenes hæc ipsa canticorum cantica, ante annum tricesimum non legenda putarit. Verum vi prosequitur in citato loco Augustinus, & si difficilissimus sit hic liber, possumus tamen facile advertere, quantum sit diuina illa & diuinitus inspirata chari- tas appetenda, quantique pendenda.

PARTI.

S A P I E N T I A E L I B E R,

BIBLIAE XXV. QVARTAE PARTIS QVARTVS,

De secunda parte moralis Philosophiæ, hoc est, De officio

Magistratum. Tabula. 124.

Quot sint moralis Philosophiæ partes.

IN MORIBVS hominū recte forman- dis sacra scriptura fun- gitur officio interdum	PARENTIS,	Vt in lib.	Prouerbio- rum, Sapientiz, Ecclesiasti- ci.	In qui- bus insti- tuitur	Prius ut quisque ut filius, Magistratus, Vniuersus popu- lus.
	MAGISTRATVS,				
	PRÆCEPTORIS,				

CONTINVATIO.

In volumine Prouerbiorum Salomon sub persona patris erga filium communia edidit præcepta, quid homo qui uis aut imitari, aut fugere debeat. Hic ut princeps Magistratus instruit, quid imperando ac iudicando præ oculis habere debeant.

TITVLVS.

Propterea hic liber Sapientiz sortitus est nomen, quia in eo Christi aduentus, qui est sapientia patris, & passio eius, euidenter exprimitur.

QVAE D. OLIM AVGVSTINI DE LIBRI
huius authore fuerit sententia.

In libr. 1. de doctrina Christiana capit. 8. Augustinus de libri huius authore ita scripserat: Nam illi duo libri, inquit, unus qui Sapientiz, & alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur. Nam Iesus filius Sirach, eos scripsisse constantissime perhibetur.

VT AVGVSTINVS HANC SENTENTIAM
retractarit.

Quam sententiam postea in secundo retractionum libr. cap. 4. iterum retractauit his verbis: In secundo hunc libro, de authore libri, quem plures vocant Sapientiam Salomonis, quod etiam ipsum, sicut Ecclesiasticum, Iesus Sirach scripserit, non ita constare, sicut a me dictum, postea didici, & omnino probabilius competi, non esse eius libri authorem. Augustinus.

QVIS ERGO VERVS SIT HVIVS DOCTRINAE
author.

Liber qui Sapientiz Salomonis inscribitur, apud Hebræos nusquam est. Quin & ipse stylus Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli scriptorum veterum hunc esse Iudæi Philonis affirmant. Ita Hieron. in præfat. in libros Salomonis ad Chroma. & Heliod. Philonem autem hunc esse quidam putant non cum qui sub Nerone claruit, de quo vulgo apud Græcos dicitur: Aut Plato Philonem sequitur, aut Platonem Philo, qui & in laudem religionis Christianæ apud primitiuam Ecclesiam obseruatæ conscripsit nonnulla, quemadmodum testatur Hieron. de viris illust. sed alium quendam Philonem vetustiorum, peritissimum linguæ Græcæ, supra centum & 60 annos ante Christi ortum, sub temporibus Oniz pontificis Iudæorum. Driedo libr. 1. de Ecclesiast. scripturis. capit. 3. part. 1. Ex qua sententia duæ nascuntur Quæstiones.

QUESTIO PRIMA.

Primum quaerit hoc loco acutissimus Theologus Ioan. Driedo, super eo quod Hieron. dicit: Sapientiam quae vulgo Salomonis inscribitur, & librum Iesu filii Sirach, non esse Salomonis, cum tamen totus antiquorum patrum chorus, ut Irenaeus, Tertullianus, Cyprianus, Origenes in suis libris plane asserant, Salomonem dicere ea, quae in eisdem libris continentur, recitantes ex Sapientia & Ecclesiastico testimonia, tanquam diuinas sententias, & tanquam dictas à sapientissimo Salomone ex Dei spiritu loquentur.

SECUNDA QUESTIO.

Deinde, qua ratione Augustinus in lib. 2. de doctrina Christiana capit. 8. constantissime tradat, illos duos libros, quorum vnus est Sapientia, & alter Ecclesiasticus inscribitur, non Salomonem, sed Iesum filium Sirach scripsisse, cum longe ante Eusebius doceat, quod omnis antiquorum chorus, librum attitulum Sapientiae, Salomonis esse dixerit? Driedo lib. 1. cap. 2.

RESPONSIO AD VTRANQUE.

Salomoni frequentius attribuitur hoc opus, non quod ab ipso Salomone sit confectum vel editum, sed quod sententias contineat Christi veri Salomonis, ab eo prolatae, qui est vel Salomon ipse figuratus Christum, vel personam gerit illius. Is est enim frequens in scripturis vsus, ut is qui loquitur, in persona alterius loquatur. De Augustini retractatione dictum est. Driedo cap. 4. dict. lib. 1.

AN SIT AVTHENTICVS.

Inter canonicas & sanctas scripturas numeratur à concilio 3. Carthag. Innocentio I. ad Exup. Gelasio cum concilio 70. Episcoporum, Isidoro lib. 6. etymolog. Concil. Floren. & Trident. B. August. li. 2. de doctr. Christiana cap. 8. Hic in suo de sanctorum praedestinatione libro, cap. 14. illud ei libro dedit testimonium: Quae cum ita sint, inquit, non debuit repudiari sententia libri Sapientiae, qui meruit in ecclesia Christi, de gradu lectorum ecclesiae Christi, tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis, ab Episcopis vsque ad extremos laicos fideles, poenitentes, cathecumenos, cum veneratione diuinæ auctoritatis audiri, August.

TESTIMONIA PATRVM EX SALOMONIS

libro, qui Sapientia dicitur, desumpta.

Est ingens eorum librorum, quos inter apocryphos nonnulli posuerunt, diuinitatis testimonium, quod eosdem Ecclesiastici doctores sine vilo discrimine, pro Ecclesiasticis dogmatibus adducant. Neque enim ea apocryphis authoribus, quos nullius auctoritatis credebant, voluissent sancire. Sunt vero in hoc genere per sanctos authores loci multi dispersi, qui curiosi lectoris studio notari poterunt. Medina de recta in Deum fide, lib. 6. cap. 9.

PATRES AVTEM QUI HVIVS LIBRI
authoritatem approbarunt, hi sunt. Tabula. 125.

DIONYSIVS

APOSTOLI Pauli discipulus, libro de ecclesiastica Hierarchia cap. 2. vsurpat ex eo quasi ex diuina scriptura illud: Accet diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra infatos sap. 5. & cap. 4. de diuinis nominibus, amator factus sum formæ illius, sap. 8.

ORIGENES

Adamantius, sanctarum scripturarum observator grauissimus, in eius libri citatione est tam frequens, ut eos omnes locos huc velle pertrahere sit opus immensum.

BASILIUS

Sanctarum scripturarum integerrimus cultor, contra Apologeticum eunomii, & in Psal. 37. vsurpat illud: In maleuolam animam non intrabit sapientia. Item in eodem apolog. Omnia in sapientia fecisti, sap. 9. In epistola vero. 141. cohercet hæreticos illo eiusdem libri testimonio: spiritus domini repleuit orbem terrarum. et libro de spiritu sancto cap. 30. appellat propheticum oraculum illud, prudens in tempore tacebit, sap. 8.

CIRILLVS ALEXANDRINVS

Patriarcha, cuius & sanctitas & eruditio non Græciæ modo, sed & Latio fuerunt venerandæ, lit. 2. contra Iulianum apostatam, sub nomine diuinæ scripturæ adducit illud: et delectabar per singulos dies, ludens coram illo omni tempore &c. sap. 8.

IOANNES CHRYSOSTOMVS

Constantinopolitanus Patriarcha, in vastissimo illo suorum librorum pelago, tam frequens est in petendis ex hoc libro sapientiæ sub nomine sanctæ scripturæ sententiis, ut si huc adducendi fuissent loci, multas chartas implerent.

HILARIUS

Pictauiensis episcopus, cuius eruditionem & sacrarum literarum peritiam, olim non solum Galli, sed vniuersæ per orbem Christianum provinciæ senserunt, dum psalmum centesimum decimum-octauum exponit, ex hoc libro illa verba vsurpat: magna sunt indicia tua domine, sapien. 17. Idem in Psal. 136. adducit illud: spiritus domini repleuit orbem terrarum, sap. 1. et in psalm. 127. vsurpat illud, Salomonis nomine: Quæsiui sapientiam mihi accipere sponsam.

CYPRIANVS

Carthaginensis episcopus, eloquentia, eruditione, Martyrii gloria & antiquitate celebris, multa ex eodem libro diuinæ scripturæ nomine, desumit, ex quibus pauca adducimus. Epistolarum libro primo, epistola nona, & libro tertio ad Quirinum, vsurpat illud, Qui abiicit disciplinam, infelix est, sap. 3. lib. 2. de habitu virginum, illud: Quid vobis profuit superbia? sap. 5. Tractatu. 1. aduersus Demetrium. illud: Stabant iusti in magna constantia, sap. 5. libro tertio ad Quirin. tractat sub sapientiæ Salomonis titulo, penè totum huius libri cap. 13. In eodem adducit illud, Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter, sap. 1. libro de exhortatione ad martyrium, illud: et si coram hominibus tormenta passi sunt &c. sap. 3. In eodem lib. illud: Omnia idola nationum æstimauerunt Deos, sap. 15. Libro item de singularitate clericorum, illud: Qui enim custodierunt iustitiam, iuste indicabuntur, sap. 6. Item illud: Quis enim hominum scire poterit consilium Dei? Sap. 9. Quæ & illud eod. lib. Deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem, sap. 9. Aduersus Iudæos illud: Contumelia & tormento inerrege mus cum, sap. 1. et alia multa.

AUGUSTINVS;

CIVIS & eruditio & in dinoscendis scripturis diligentia fuit semper illustris, ita est in hoc libro adducendo perpetuus, vt si omnia huc adducenda essent testimonia, instum conficerent librum. Suficit hic, pau. a pro multis inferere. Lib. 3. Contra literas Periliani, cap. 26. v'surpat illud: Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum. Libro de præscentia Dei ad Dardan, cap. 3. illud, Spiritus domini repleuit orbem terrarum, Sap. 1. Item in libro de essentia Dei, illud: Auris zeli audit omnia &c. lib. de mendacio, cap. 5. illud: Os quod mentitur, occidit animam suam, sap. 2. In foliloquio illud: Inuidia diaboli mors intravit in orbem terrarum, lib. 4. de Genesi ad literam, cap. 3. 4. & 5. illud: Omnia in mēn sūra, numero & pondere disposuisti, Sap. 1. Et illud: Multitudo sapientium, sanitas est orbis terrarū, Sap. 6. Libro item quarto de Trinitate, cap. 10. illud: Instus si morte preoccupatus fuerit, &c. cum alius pene infinitis. Hæc ex Medina;

ARGUMENTVM.

AGITVR in hoc libro sub iustitiæ & sapientiæ nomine summam de omni virtutum genere, tam iustitiæ, quàm sapientiæ vocabulū vniuersaliter accepto. Gloss. hic circa principium.

SCOPVS.

REFORMATIO est iudiciorum, vt magistratus subditis suis bene præsent. Quos in principio statim his alloquitur verbis: Diligite iustitiam, qui indicatis terram. Querite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis querite illum, cap. huius libri. 1.

PARTITIO.

Tabula 126.

Disinditur autem totus hic liber in partes tres: Quarum

Prima exhortationem continet, ad excipandum vnumquemq; ad zelum & amorem iustitiæ capeſſendum, a princip. vsque in finem cap. 6.

Secunda originem explicat sapientiæ, a cap. 7. vsque ad cap. 10.

Tertia virtutis vtriusque, tam iustitiæ scilicet, quàm sapientiæ, effectus declarat, ac utilitates, a d. cap. 10. vsque in finem.

CAPITA EXHORTATIONIS.

Tabula 127.

Primæ partis, quæ exhortationem continet ad iustitiam, sex sunt capita, in quibus

Præmittit introductionem ad sapientiam generalem, cap. 1.

Enumerat ea, quæ a stultis & insipientibus contra sapientiæ studium obiciuntur, cap. 2.

Quibus respondet in 3. cap.

Recenset ludes sapientiæ, cap. 4. ab eius emolumentis, quibus eregiōne opōnit insipientiæ incommoda, cap. 5.

Præmissa omnia veluti per epilogum repetit, & in vnum colligit acervum, cap. 6. Vbi tandem sic concludit hanc partem: Si ergo delectamini in sedibus & seceptis o Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regactis.

DE ORIGINE SAPIENTIAE.

Tabula, 128.

HUIUS PARTIS

initium sumitur a fine
sexti capitis, ubi sapiens
rationem explicat origi-
nis: & diuiditur in tria
vicesima capita.

Ostendit sapientiam rem esse inextimabilem, & ob id nec auro, nec ar-
gento comparandam, cap. 7.

Requirit in sapientiae studioso seruorem atque perseverantiam, cap. 8.

Docet, opus esse sapientiae studioso deuota precatione ad Deum, a quo
ut bona omnia, sic etiam ipsa venit sapientia. cap. 9. Vbi etiam forma
contingitur precationis.

DE EFFECTV SEV FRVCTIBVS

& emolumentis sapientiae.

Tabula, 129.

ADAM,

NOAE,

Personarū
priuarū,
scilicet

ABRAHAM,

LOTH,

IACOB,

IOSEPH,

MOISIS.

In quibus mirabiles elaruisse cum iustitiā tum sa-
pientiae effectus, declaratur toto cap. 10.

IN HAC
parte Salomō
sapientiae vti-
litates demon-
strat exemplo

Totius po-
puli Israeli-
tici, cui in
memoriam
reuocat sa-
pientiae qua-
tor in eū
collata be-
neficia.

Aquae & fon-
tis propter

Iustitiam concessa filiis Israel, cap. 11.

Iniustitiam & idololatriam negata Chanaanis, cap.
12. 13. 14. & 15.

Carnis & panis & manna, cap. 16.

Diei & lucis, Nam
filii Israel iustitiam

Derelinquentes, densissimis circumdati sunt te-
nebris, cap. 17.

Arripientes, iterum adepti sunt beneficium lu-
cis, cap. 18.

Columna & nubes, cap. 19.

Partitionum theologicarum ECCLESIASTICVS, LIBER BIBLIAE XXVI. PARTIS QVARTAE vltimus, De tertia moralis Philosophiæ parte, in qua (vt dictum est) Iesus Sirach fungitur officio præceptoris.

CONTINVATIO.

Post Magistratum institutionem, commode nunc populi corriguntur mores: v t sic mutua concordia inter omnes reip. Christianæ partes tueri & conseruari queat.

TITVLI EXPLICATIO.

Librum Iesu filii Sirach, dicit se Hieronymus apud Hebræos reperisse, non Ecclesiasticum, vt apud Latinos, sed Parabolas prænotatum: cui iuncti erant Ecclesiastes & Canticum canticorum: vt Salomonem non modo librorum numero, sed & materiarum genere coæquaret. Raban. hic in prolog.

QVID DIFFERAT HAEC INSCRIPTIO.

ab Ecclesiaste.

Ecclesiasticus, congregator vel collector interpretatur, sicut ille (scilicet Ecclesiastes) concionatoris Ecclesiastes ad Christum refertur, Ecclesiasticus verò ad quemlibet prædicatorum. Idem Rabanus ibidem.

AUTHOR.

Secundum sententiam Ioannis Damasceni veteris Theologi Græci, Iesus pater Simach, composuit Hebraicè librum istum: Nepos autem eius etiam vocatus Iesus filius Sirach, eundem librum traduxit in linguam Græcam. vide ipsum Damascenum lib. 4. cap. 18.

QUANDO SIT SCRIPTVS.

Ex traditione veterum, vt Eusebii, Hieronymi, Augustini & aliorum, certo cognoscimus, Iesum filium Sirach edidisse librum illum ante Natiuitatē Saluatoris nostri annos ferme ducentos, paulò ante tempora Iudæ Machabæi & fratrum eius, & id quidem, vt ex præfatione, quam is, per quem sermo libri compositus est, eidem libro præscripsit, intelligitur, sub temporibus Ptolemæi Evergetis, qui regnavit in diebus Simonis Magni pontificis Oniæ filii, cuius & ipse meminit in vltimo libri sui capite. Ioan. Driedo de scriptor. ecclesiast. lib. 1. cap. 3.

AN SIT AVTHENTICVS.

Iudæi hunc librum non recipiunt, quia in eodem Domini passio manifeste probatur. Glossa ordin. hic in prolog. galeat. circa finem in vers. Igitur sapientia &c. Verum a sanctis patribus cum æque ac Sapientiæ librum, in numerum & ordinem librorum sacrorum receptum atque numeratum esse, primum liquet ex eo, quòd illi sententias huius libri allegarint in suis libris vt sacram scripturam. Deinde probat hoc ipsum Augustinus verbis paulo ante recitatis ex libro. 2. de doctrina Christiana cap. 8. vbi de Sapientia Salomonis & hoc libro differens, sic ait: Qui tamen quoniam auctoritatem meruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Denique, quòd eadem concilia, iidemq; pontifices Max. a quibus Sapientiæ liber inter canonicos numeratus est, Ecclesiasticum etiam receperunt.

S. PATRES QVI HVIVS LIBRI TESTIMONIIJ TANQVAM AUTHENTICIS VSI SUNT. Tabula. 130.

CYPRIANVS

De laude martyrii, allegat illum locum, Fili, accedens ad seruitutem Dei &c. Eccl. 1. In libro de singularitate clericorum, illud ex eodem: Qui spernit modica, paulatim decedit, &c. Eodem libro illud: Cum salatrice noli esse absi duus, ne audias illam, Eccl. 5. Item illud: De vestimentis procedit timea, &c. de muliere iniquitas viri, Eccl. 42. In Epistola ad Quirinum, illud: Qui baptizatur a mortuo, quid prodest lautio eius? Eccl. 34. In eadem epistola, illud: Initium sapientie timor Domini, cap. 1. & illud: Multum iurans, replebitur iniquitate, Eccl. 23. In epistolarum libr. 1. epistola. 1. adducit illud: & tota anima tua time Deum, & sacerdotes eius sanctifica, Eccl. 7. Libro item epistolarum 1. epistola. 3. illud: Sepi aurem tuam spinis, Eccl. 15. Et pluribus aliis in locis multo plura.

HILARIVS

In Psal. 67. usurpat illud: Initium sapientie timor Domini, Eccl. 1. libr. 12. De Trinitate, illud: Ante secula fundata sum, Eccl. 24.

AVGVSTINVS

Primum tractatu 9. in epistolam Ioannis, adducit illud: Initium sapientie timor Domini, Eccl. 1. Contra Faustum lib. 2. cap. 53. illud: Fili, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, Eccl. 1. contra epistolam Parmeniani lib. 3. illud: Non contradicas verbo veritatis vilo modo &c. Eccl. 4. In libro. 50. homiliar. 15. homil. illud: Non tardes conuerti ad Dominum, Eccl. 5. De salutaribus documentis cap. 6. illud: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus. Eccl. 6. De speculatione peccatoris, cap. 3. 4. & 5. illud: Memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis, Eccl. 7. lib. de amicitia, cap. 5. illud: Amicus fidelis medicamentum est vitæ, Eccl. 6. De sancta virginitate illud: Quanto magnus es, humiliare in omnibus, Eccl. 3. De conflictu vitiorum & virtutum, cap. 3. illud: Time Deum bene erit in extremis, Eccl. 1. Homiliarum libr. 50. humil. 9. illud: Beatus diues, qui post aurum non abiit, Eccl. 31. De salutaribus documentis, cap. 53. illud: Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu Patris sui, Eccl. 34. De spiritu & anima cap. 1. illud: Melior est iniquitas viri, quam benefacientia mulier. Eccl. 42. Et similia alia hincinde multa: Lege Medinam.

ARGVMENTVM

Syluam continet hic liber optimarum sententiarum, quas Iesus Sirach, vt ipse hic in proæmio suo testatur, ex variis libris congescit. Vadẽ etiã propter summam virtutum, quas tractat, excellentiam, id est, omnium virtutum quasi receptaculum appellatur. Cuius tanta claritas, tantaq; latitudo est, vt ipse sibi commentator sit. Rabanus in prolog.

SCOPVS.

Correctio est morum, vt homines in vniuersum omnes, iustitie & sapientie præceptis instructi, atque ad omnium virtutum præsidio adiuti, gratiam habeant in presenti, & gloriam in futuro videant seculo. Et ecclesiasticus in proæmio suo ipse hunc librum se illis scripsisse testatur, qui volunt animum intendere & discere, quemadmodum mores debeat instituere is, qui secundum legem Domini vitam agere proposuerit.

IN HOC LIBRO
tria maxime sunt obseruanda:

Encomia siue commendationes sapientiz,

Præcepta siue sententiæ prudentum, tam de sapientiz, quam aliis virtutum speciebus.

Exempla sapientum, a d. cap. 44. vsque in finem.

} Promiscuè a
princípio vs-
que ad c. 44.

DE SAPIENTIAE DIVINAE ENCOMIIS & laudibus. tabula. 132.

ENCOMIA SAPIENTIAE non vno traduntur in loco, sed ip-
sis virtutum præceptis sparsim sunt
inserta. Præcipue vero sapientia com-
mendationes, quarum in hoc libro
peculiaris habetur tractatio, sunt no-
uem. Quæ attinguntur in Capite—

Primo, in vers. Omnis sapientia a Domino &c.

Medio cap. 4. vers. Sapientia filiis suis vitam inspirat.

Sexto, in vers. Fili, a iuuentute tua excipe doctrinam.

Circa finem 14. vers. Beatus vir qui in sapientia morabitur.

Vigesimo quarto, vers. Sapientia laudabit animam suam.

Circa medium 31. vers. Qui timet Deum, accipiet doctrinam.

Principio cap. 36. vers. Misere mei Deus.

Tricesimo nono, vers. sapientiam omnium antiquorum re-
quiret sapiens, &c.

Circa finem. 43. com-
mendat sapientiam

} In genere, vers. Memor ero igitur
operum Domini.

} In specie vero, capit. 43. per totum.

DE PRAECEPTIS.

SENTENTIAE PRVDENTVM, SIVE LOCI
communes explicantur hoc libro L I I. Tabula. 133.

QVORVM

PRIMVS EST DE

Timore Dei, De quo agitur circa medium cap. 1. versi, Timor Domini gloria &c. vsque in fin.

I I. DE

Patientia, toto cap. 2. quod incipit, Fili, accedens ad seruitutem Dei, prapara animam tuam ad tentationem.

I I I. DE

Pietate erga Parentes, in princip. cap. 3. vsque ad versi. Fili, in mansuetudine opera tua perfice.

I I I I. DE

Humilitate, d. cap. 3. à loco citato, vsque ad versi. Ignem ardentem extinguit aqua, &c.

V. DE

Elecmofyna & commiseratione erga Pauperes, à fin. cap. 3. vsque ad medium quarti, versi. scilicet, Sapientia filii.

V I. DE

Veritate & iustitia, à d. loco vsque in finem cap. 4.

V I I. DE

Detestatione peccati, & conuersione ad penitentiam, à princip. cap. 5. vsque ad versi. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei.

V I I I. DE

Taciturnitate, à d. versi. Esto mansuetus, vsque in fin. cap. 5.

I X. DE

Amicitia vera, quæ cum virtute sit coniuncta, a prin. cap. 6. vsque ad versi. Fili, in iuuentute tua excipe doctrinam.

X. DE

Prudentia gubernandi familiam, cap. 7. per totum. Vbi varia traduntur officia. Patris familias, tam erga domesticos, quam extraneos.

X I. DE

Tranquillitate & concordia, toto cap. 8. incipiente: Non litiges cum homine potente.

X I I. DE

Castitate & pudicitia, a princip. cap. 9. vsque ad versi. Non derelinquas amicum tuum.

X I I I. DE

Constantia, maxime in amicitia retinenda, inde vsque ad versi. In manu hominum artificum opera laudabuntur, & principes populi in sapientia, eod.

X I I I I. DE

Prudentia administrandi Remp. d. versi. In manu, cap. 9. & tot. cap. 10.

X V. DE

Penitentia, per tot. cap. 12. quod incipit, Si benefeceris, scito cui benefeceris.

X V I. DE

Affabilitate & societate honesta, toto cap. 13.

X V I I. DE

Liberalitate, a primo versi. cap. 14. beatus vir qui non est lapsus, vsque ad versi. Beatus vir qui in sapientia morabitur.

X V I I I. DE

Fiducia in Deum, cap. 16. 17. & partim 18. vsque ad versi. Fili, in bonis non des querelam.

X I X. DE

Simulochina seu lingua curiali, à præfatio uersiculo usque in finem cap. 18.

X X.

suspi. Non facinora tantum, sed leuem etiam culpam, atque a deo facinorum suspicionem omnem esse sus-
no fu- giendam, a princip. cap. 19. usque ad uersu. Est prudentia nequitia.

X X I.

Inter prudentiam ueram & falsam esse distinguendum, a d. uersu. usque in finem eiusd. c. 19.

X X I I.

Vt cauendum sit ab omni peccato, cap. 21. a principio; Fili, peccasti? non adicias iterum &c. usque
ad uersu. Non erudietur, qui non est sapiens in bono.

X X I I I.

In uerbis & gestibus seruandum esse modestiam & maturitatem, inde usque in finem d. c. 21.

X X I I I I.

Pro strenuitate cōtra pigritiam, agitur cap. 22. usque ad uer. Confusio patris est de filio indisciplinato.

X X V. D E

Disciplina filiorum, ab allegato uersu. usque ad uer. Pungens oculum, deducet lachrymas.

X X V I. D E

PROHIBITA CON- tumelia uerborum, tam erga—	{ Amicos, ad uersu. Pungens, usque in fin. cap. 22. Quam in Deum, c. 23. a principio usque ad uer. Est & alia loquela. Et quoscunque homines, usque ad uersu. Homini fornicario, eiusd capit. 23.

X X V I I. D E

Fornicatione, a fine cap. 23. usque ad uersu. Sapientia laudabit animam suam, cap. 24.

X X V I I I. D E

Muliere bona, & mala, circa finem cap. 24. iuncto cap. 25. & 26. per totum.

X X I X.

Dinitias uix absque iniquitate comparari, cap. 27. a principio, Multi deliquerunt propter inopiam,
usque ad uersu. Qui denudat arcana amici, eod.

X X X. D E

Amore proximi & fide amicorum, ad uersu. usque in finem cap. 27.

X X X I. D E

Vindicta prohibita, cap. 28. per tot. Vbi etiam agitur de lingua tertia & nequam.

X X X I I. D E

Gratitudine & ingratitudine, cap. 29. a principio, Qui facit misericordiam, usque in finem.

X X X I I I. D E

Liberorum educatione atque correctione, cap. 30. a principio usque ad uersu. Melior est pauper &c.

X X X I I I I. D E

Auaritia & cupiditate lueri, a dict. uersu. in finem cap. 30. & in cap. 31. usque ad uersu. Super mensam.

X X X V. D E

Temperantia & sobrietate, a præsato loco usque in finem d. cap. 31.

X X X V I. D E

Officiis senum atque iuuenum præsidentium, cap. 32. a principio usque ad uersu. Qui timet Deum, ex-
cipiet doctrinam.

X X X V I I. D E

Institutione patrum familias, quales esse debeant erga filios, uxorem, seruos & amicos, cap. 33. a uersu,
Audite me magnates, usque in fin.

X X X I I I.

XXXVII DE

Augurio ex somniis & aliis præstigiis prohibitis, cap. 34. à principio, Vana spes & somnia extollunt imprudentes: vsque ad vers. Spiritus timentium Deum queritur.

XXXIX ADHVC DE

Vanitate eorum, qui spem suam in somniis potius, vel in prudentia, quam in Deo ponere consueverunt. à prædicto vers. vsque ad vers. Miserere nostri, cap. 36.

XI DE

Viri & uxoris legitima coniunctione atque societate, circa finem dict. cap. 36. vers. Omnem escam,

XII DE

Consilio & consiliario bono, quanti sint facienda, cap. 37. à principio vsque ad vers. Fili, in vita tua, circa finem.

XIII DE

Sanitate corporali tuenda per abstinentiam, à fine cap. 37. vsque ad vers. Fili, in mortuum producit chrymas, cap. 38.

XIII DE

Præparatione ad mortem, quomodo fieri debeat. à citato loco vsque ad vers. Sapientiam scribe in tempore vanitatis.

XIII DE

Artificum operis, earumque vilitatibus, à d. vers. vsque ad cap. 39. Quod octauum continet Sapientie commendationem,

XIV DE

Miseria vite humanæ, cap. 40. à principio, Occupatio magna creata hominibus, vsque ad vers. Omne munus.

XVI DE

Armis & quibusdam quasi remediis contra prædictam miseriam, à vers. præfato vsque in finem d. c. 40.

XVII DE

Mortis recordatione amara, cap. 41. à principio vsque ad vers. Noli metuere iudicium mortis &c.

XVIII DE

Remediis contra timorem mortis, à prædicto loco vsque ad vers. Curam habe de bono nomine. eodem.

XIX DE

Boni nominis acquisitione & honestæ famæ conseruatione, & quibus ea rebus parari queant, à præ allegato vers. Curam habe: vsque ad vers. Veruntamen in his, eod.

I DE

Verecundia, ubi deceat, uel non deceat, à d. vers. finali cap. 41. usque ad vers. Non pro his omnibus confundaris, cap. 42. Ac ibi de differentiâ inter verecundiam ueram & confusionem.

II DE

De quibus rebus non sit erubescendum. Inde usque ad vers. Filia patris abscondita. eodem.

III DE

Crimine stupri, ab illo loco usque ad vers. Memor ero. eodem cap. 42. Nam cætera quæ ibi & in toto cap. 43. sequuntur, ut in præcedenti dictum est schemate, ad nonam pertinent Sapientie commendationem.

DE EXEMPLIS SAPIENTVM.

Tabula. 134.

IN TERTIA parte ecclesiasticus nos ad Sapiētiæ virtutumq; omnium studium allie- cere conatur, exemplis sanctorum Patrum ve- teris testamenti. Quo- rum omni serē tempo- re aliqui his virtutibus ornati fuerunt, vt—	ANTE legem	{ ENOCH, NOE, ABRAHAM, ISAC, IACOB, & DVODECIM Patriarchæ. }	De quibus agitur in cap. 44.
	Sub lege	{ MOISES, AARON, PHINEIS, }	Cap. 45.
	Post legem tempore scilicet iudicum,	{ IOSVE, CALEPH, SAMVEL, & CAETERI Iudices, }	Cap. 46.
	Tempore Regum	{ NATHAN, DAVID, SALOMON, }	Cap. 47. Vbi etiā fit men- tio de— Roboam & Hieroboam, qui dimi- serunt legem. Helia, Elisæo, Ezechia, & Esaia, cap. 48. Tandem de Iosia, Ieremia, Ezechie- le, & duodecim prophetis agitur in cap. 49. vsque ad fin.
	Post Reges	{ ZOROBABEL, IESVS sacerdos ina- gnus, NEHEMIAS, & Simon filius Oniæ, }	Circa fin. cap. 49. vsque ad fin. cap. 50.

EPILOGVS ECCLESIASTICI.

Tabula. 135.

TANDEM seipsum introdu- cit Iesus filius Si- rach—	Scribentem doctrinam sapientiæ, in fin. cap. 50.
	Orantem, in princip. cap. 51. vers. Confitebor tibi Domine Rex &c.
	Laborantem pro sapientia acquirenda, circa medium eiusdem vers. Cum adhuc iunior sum, quaesivi sapientiam &c.
	Inuitantem ad sapientiam, vers. Appropiate ad me indocti, vsque in finem Eccle- siastici.

PARS VETERIS TESTAMENTI QUINTA,
DE RERVM FVTVRARVM
reuelationibus diuinis.

ORDINIS SIVE COLLOCATIO-
nis ratio.

ITA Deus Opt. Max. suam hactenus instruxit Ecclesiam, vt nihil quidem homini, quod ad consequendam perfectam pertineat salutem, vlla ratione deesse queat. Sed hoc Maiestati suæ diuinæ videbatur parum, nisi etiam eorum, qui à præmissarum legum obseruatione, quoquo modo cecidissent, singularem haberet curam. Tanta est enim diuinæ naturæ suæ bonitas atque clementia, vt nullo vnq̃ tempore mortem velit peccatoris, sed magis, vt conuertatur & viuat. Ezechiel. 18. & 33.

HANC suam voluntatem humano generi per Sacrosancta prophetarum aperuit oracula. Nam et si peccatorum pertinacia eosque diuinam adigit iustitiam, vt pœnam toties meritam decernere cogatur, non facile tamen suam exequitur sententiam, sed inuitat prius per prophetas suos ad poenitentiam omnes, antequam puniat. Origen. in Hieremiam homilia. 1. Et hoc duobus ferè modis, pœnarum comminatione, nisi resipiscant: & promissione beneficiorum, si in viam redire studeant.

ATQVE hic mos erat apud Iudeos vetus, vt prophetæ diuinitus afflati prædicerent illis quæ imminerent, siue bona essent, siue mala, autoritate licet pari, voto tamen & consilio longe diuerso: Bona quidem, vt eueniant: mala verò, vt auertantur. Nam sic & Christus ipse gehennam minatur, ne gehennam inferat. Quare nos, & inquit D. Chrysostomus, verba terreant prolata, sed rerum non contristet austeritas. Chrysost. homil. De Iona Propheta.

ALIA CONTINVATIO.

HACTENVS actum est de lege, hic nunc de legum interpretibus dicendum erit. Sunt enim prophetæ interpretes legis, vt apostoli interpretes sunt vtriusque & legis & prophetarum.

PARTITIO. TABULA 136.

TRIA hoc loco
erunt explicanda: QUID sit Prophetia.
PROPHETAS qui dicantur.
QVÆ sint eorum scripta.

DE PROPHEZIA, ET PRIMVM,

quid sit prophetare.

PROPHETARE, nihil aliud est, quam rerum futurarum prævidere ac pandere eventus. Chrysost. De verbis Esaiæ. Vidi Dominum, homil. 2. Quæ uerba quem mysticum habeant sensum, non minus eleganter quam pie D. explicat Bernardus: Non considerare, inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur, sine dubio prophetare est: ambulare in spiritu, ex fide viuere, quæ sursum sunt querere, non quæ super terram, obliuisci quæ retro sunt, & extendi in anteriora, ex magna parte prophetare est. Alioqui, quonam modo conuersatio nostra in cælis est? Bernardus in Sermone 1. ad fratres de altitudine & basitudine cordis. Atque hinc est, quod D. Paulus dixit, præstantius esse prophetare, quam linguis loqui, 1. Cor. 14. & ibi Ambrosius.

PROPHEZIA QUID.

PROPHEZIA est facultas illa prævidendi ac prædicendi futura. Quæ ob id in sacris literis communiter dicitur visio. Hieron. lib. 3. in Oseam, cap. 12. Et in prophetam Amos in principio. Breuiter prophetiam dicit Augustinus, quidquid in scripturis sacris Christum & futuram significauit Ecclesiam. Augustinus contra Adimantum, cap. 15. in fine.

ALIA DEFINITIO.

CASSIODORVS Prophetiam dicit esse diuinam inspirationem, rerum eventus immobili ueritate denuntiantem. Nicolaus de Lyra in præfatione ad Psalmos. dicitur etiam oraculum, id est, eloquium vel responsum diuinum. Glossa in prolog. Esaiæ.

QUIBVS MODIS FIAT HÆC

inspiratio. TABULA 137.

FIT AUTEM inspiratio dicta Aut	{	GRATIA, ut in Moïse, & in cæteris bonis.	{	QUI multa diuino instinctu prædixerunt. Seda in præfat. ad psalmos.
		PERMISSIONE, ut in SYBILLA Vate INFIDELIBVS philosophis.		

ORIGO.

SPIRITVS SANCTI donum est Prophetia, quæ non humana voluntate allata, sed diuinitus hominibus à deo concessa est & infusa, Rom. 12. 1. Cor. 12. 2. Pet. 1. Nihil enim loqui potest propheta dei, nisi quod deus in os eius posuerit, ut docet Michas 3. Reg. 18. Vnde os prophetarum, os plebunque ipsius dicitur nomen. Hieron. in Quæstion. Hebraicis in lib. Regum.

QUOT MODIS CONTINGAT
hæc infusio.

PROPHETIS suis deus olim, aut in visione, aut per somnium loquebatur. Soli autem Moïsi facie ad faciem locutus est. Num. 12. Siquis inter vos, inquit, propheta fuerit, in visione apparebo ei, aut per somnium loquar.

AN DIVIDATUR PROPHEZIA

ETS: Origenes dicat, Prophetias non esse diuinas, sed quasi ex vno spiritu, quasi ex vna anima & ex una uoce, consensu uidelicet operante in eis, sunt dictæ & scriptæ. Origen. in Mattheum tractat. 6. Sunt tamen, ut iam dictum est, uaria prophetandi genera: quorum unum est somniorum, quale est in danielle. Hieronymus. lib. 4. in Hierem. cap. 23. ubi ait: Sunt hodie quoque somniores in ecclesia, & maxime in nostro grege, qui errores suos domini iactant prophetiam.

DIVISIO PRIMA, EX BEDA. AT

TABVLA 138.

PROPHECIA est diuina inspiratio, qua rerum cunctis de monstratur aut per	{ VISIONES, Vt FACTA, vt in immolatione Abraham, qui monitus à Deo, proprium im- molauit filium, qui Christi fuit figura. DICTA, vt quod in Moïse de Christo legitur: Suscitabo de fratribus vestris Prophetam, tanquam me, ipsum audi- te, & vt	{ EZECHIELI, DANIELI, BEATO Iohanni	In ecclasi positis diuina inspiratio per quasdam imagines futura pramon- strauit. Psalterium, & Quorundam dicta prophetarum, Bed. in prolog. Psalterii.

SECUNDA DIVISIO, EX ORIGENE.

TABVLA 139.

EST PRO- phetia alia	{ VETERIS, NOVI	{ Testamenti	{ Illa fit per verba, Hzc dicit Dominus. Hzc fit ad	{ Aedificationem, Exhortationem, Consolationem,	{ 1. Cor. 14. & Orig. in c. 12. epistol. ad Romanos.

TERTIA DIVISIO, EX CHRYSOSTOMO.

PROPHECIA alia est ex	{ PRÆSCIENTIA, vt hzc & ecce virgo concipt &c. isa. 7. IUDICIO operu: vt, Adhuc 40. dies, & niniue subuer- tetur: subintelligimus, nili pernicea. lon. 3.	{ Tum quod differunt duo bus modis: Tum quod	{ Prior sit immutabilis: Altera vero mutari solet, se- cundum quod verba sonant, nō secundum intellectum. Illa impleatur dei solummodo operatione, vt & virgo pareret. Hæc impleatur hominum admi- nistratione siue cooperatione, vt peniteat, & sic fiat iustus. Chrysost. Matthæi 1. homilia 1. operis imperfecti.

EADDEM DIVISIO LATIVS EXPLICATA

per D. Anselmum. TABULA 141.

ALIA PROPHETIA est ex	PRAEDESTINATIONE Dei, quod necessarium est omnibus modis euenire, vt sine nostro implicatur arbitrio: vt est, Ecce virgo concipiet &c. Esa. 7.
	PRAESCIENTIA Dei, cui nostrum admiscetur arbitrium, & cooperante gratia consequimur praemium, vel ab ea iuste relictum, tormentum.
	NON ex praescientia, sed est quaedam quasi comminatio more humano facta: sicut illud, Morieris tu, & non viues, Esa. 38. Item, Adhuc x l. dies, & Ninive subuertetur, Ion. 3. Quod intelligendum est, nisi cortigantur, Anselmus in Matthaei cap. 1.

QUARTA DIVISIO.

TABULA 142.

AD HVC ALIA Prophetia est De	Præterito, vbi de casu primi angeli dicitur: Quomodo de caelo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Esa. 14.
	Futuro, vt, Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Esa. 1.
	Præfenti, Cuius exemplum est in verbis Apostoli. 1. Cor. 14. Occulta cordis eius manifesta fiunt. Vbi spiritus non prædicat, quod futurum est, sed quod est ostendit. Anselmus 1. Cor. 14.

QUA RATIONE PROPHETIA PRAETERITO AUT
præfenti tempori possit accommodari. TABULA 143.

PROPHETIA huius non inepte dubitatio nis, notandum est, quod insuit hac dere, & Gregor. super Ezechielē hom. 1. Duplice videlicet esse Pro phetiae significa tionem.	Propriam & strictam, quando prædicuntur futura. Ea enim est Prophetiae natura, multo ante tempore prædicere, quae certo euentura sunt Chrysostom. in Esa. 1.
	Largā, quando non tantum prædicuntur futura, sed praedictae occultae. Et sic prophetiae tempora sunt tria, vt recte dicatur, Prophetiam aliam esse De tempore
	Futuro, vt, Ecce virgo concipiet & pariet filium. Esa. 7.
	Præterito: vt, In principio creauit Deus caelum & terram. Vbi de illo tempore dixit homo, quod non erat homo, Genes. 1.
	Præfenti: Quando apostolus Paulus in proximè citato loco dicit, Occulta eius manifesta fiunt &c. Et hæc dicitur prophetia, non quod prædicat ventura, sed quia prodixit occulta. Anselm. vbi supra.

QVOMODO OCCVLTORVM INTERPRE-
tatio, dici possit Prophetia.

ESVS rationem idem Gregorius reddit eam: Rem quippe, ait, quamlibet, sicut ab oculis nostris in futurum subtrahunt tempora, ita ab oculis nostris in presenti subtrahit causa. De hac Prophetia, hoc est, de interpretatione scripturarum, dicit Ecclesiasticus: Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, Eccl. 24.

PROPHETIA QVID DIFFERAT A' DIVINATIONE.

ALIVD apud scripturas diuinas Prophetia, aliud diuinationis habetur. Prophetia enim ex instinctu Spiritus sancti proficiscitur, diuinationis autem demonum sit ministerio. Origen. sup. Num. cap. 22. homil. 13.

DE SPIRITV PROPHE'TICO.

AUGUSTINVS in lib. De Genesi ad literam 12. cap. 9. disertè probat, Prophetiam ad mentem pertinere potius, quàm ad nudam visionem. Proinde, inquit, quibus signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrantur in Spiritu, nisi accessisset mentis officium, ut etiam intelligerentur, non erat Propheta: magisque propheta erat qui interpretabatur, quod alius vidisset, quàm ipse qui vidisset. Vnde apparet, magis ad mentem pertinere Prophetiam, quàm ad istum spiritum, qui modo quodam proprio vocatur spiritus, vis animæ quædam mente interior, ubi corporalium rerum similitudines exprimentur. Itaque magis Ioseph propheta, qui intellexit, quid significarent septem spicæ & septem boues, quàm Phara'o, qui eas uidit in somnis. Illius enim spiritus informatus est, ut uideret: huius mens illuminata, ut intelligeret.

QVOS AFFICIAT SPIRITVS PROPHE'TIAE.

HABERE prophetiam, & malis contingere potest: inuenimus enim Saulem Regem habuisse prophetiam. Persequatur sanctum David, & impletus est spiritu Prophetiæ, & prophetare cepit. Augustinus in Epistolam B. Ioan. tractatu. 7.

QVOMODO AFFICIAT.

T A B U L A 144.

SPIRITUS Prophe- tiæ, ut d. scri- bit Au- gustin ⁹ , afficit aut	Sciē- tes, & quidē alios per	FRACTVM mentis ad intelligen- tiam aut	<p>SOMNIUM, sicut non solum plerique sancti, sed & Phara'o & Nabuchodonosor: uerque uidit quod nemo eorum intelligere ualebat, sed tamen uterque uidere poterat.</p>
			<p>Demonstrationem, in ecclasi, quod nonnulli stuporem interpre- tantur, sicut Danieli demonstratum est, quod non intelligebat. Et Petro illud vas summum de celo quatuor linteis: Nā & ipse, quid illa demonstratio figuraret, postea cognouit.</p>
			<p>CVM hæc ipsa, quæ demonstrantur imaginibus, quid significant, & quo pertineant, reuelantur: quæ certior prophetia est: nam magis ipsam Apostolus uocat Prophetiam, sicut Ioseph meruit intelligen- gere, quod Phara'o non nisi uidere: & Daniel exponit regi, quod ille cernit & nescit.</p>
			<p>QVANDØ uero, ita mens afficitur, ut non rerum imagines conie- cturali examinatione intelligat, sed res ipsas intueatur, sicut intelli- gitur sapientia & iustitia, omnisque incommutabilis & diuina spec- ies, ad prophetiam de qua nunc agimus, non pertinet.</p>
			<p>VTRAQUE inspiratione, id est, utroque munere Prophetiæ donantur hi, qui & rerum imagines in spiritu vident, & quid valeant, simul intelligunt: aut certe ma- nifestis locutionibus in ipsa demonstratione informantur, sicut in Apocalypsi quædam exponuntur.</p>
			<p>NESCIENTES autem afficit prophetiæ spiritus, sicut Caiphas cum esset Pontifex prophetauit de Domino, quod expediret vnum mori pro tota gente, cum aliud in verbis quæ dicebat, attenderet, quæ non se a seipso dicere, nesciebat. Augustinus ad Simplicia- num de solutione quarundam Question. lib. 2. quæstion. 11.</p>

QVO TEMPORE AFFICIAT.

TABULA 145.

UT NON VNO modo, ita nec sp
 Prophetæ Spiritus, Prophetæ at-
 tingit animum, sed
 attingit aliquan-
 do ex —

Præfenti, nec tamen ex futuro.
 Futuro, nequaquam verò ex præfenti.
 Præfenti, & futuro.
 Præterito, non autem ex futuro.
 Futuro, nec tamen ex præterito.
 In præfenti, ex parte, & ex parte non.
 In futuro, ex parte, & ex parte non.

Exemplum singulorum vi-
 de apud Gregorium super
 Ezechiel in principio. Et
 partim in præfatione Nico-
 lai de Lyra ad Psalmos.

QVIS PROPHETIÆ SIT FINIS.

Prophetica oracula non in hoc edebantur, ut Iudæi futura utcumque prænoscent: sed ut per ea quæ didicissent, lucrum luculentum reportarent, ac proinde redderetur modestiores, timore periculi p. o
 pheticæ comminationis, & pollicitatione bonorum ad obeundam virtutem efficerentur alacriores, &
 ut utraq; ex parte edocerentur & potentiam Dei, & erga eos ipsius providentiam. Et ne exstimator, quæ futura prædicebantur, ea temere aut fortuito casu eveniura, sed verè certissime scient, Dei hæc su-
 premo fieri Decreto. Chrysost. in Esai. cap. 7.

QUANDO COEPERIT.

Tempore primi templi Prophetæ discurrebant per Iudæam, populum a malis retrahendo. Tempo-
 re vero secundi templi, non leguntur habuisse nisi Aggeum, Zachariam, & Malachiam, qui propheta-
 uerunt tempore ædificationis templi secundi. Sed postea populus Iudæus caruit prophetis eiusmodi
 per 300. annos & amplius; usque ad tempus Ioannis Baptistæ, Qui cepit prædicare poenitentiam,
 & Christi enuntiare aduentum. Lyranus in Esai. cap. 35.

QUANDIV DURAVERIT.

Prophetia, ut trahebat Iudæi, cessauerat ante finem secundi templi per 42. annos: Quod tempus
 concurret cum passione Christi. Burgenius in additad Lyran. 1. in c. 1. ad Hebr.

DE GRADIBVS PROPHETIÆ,

ex Lyrano. Tabula 146.

EX PRÆDICTIS
 sanctorum Patrum
 sententiis, colligun-
 tur prophetiæ qua-
 tuor quasi gradus:

PRIMVS, quando cum visione alicui communicata datur visionis intelligen-
 tia, sicut Hieremias vidit ollam succensam, & facies eius à facie aquilonis, ut
 habetur Hierem. 1. cap. Per quam visionem intellexit significum exercituum Reg-
 is Babylonis venturum ad comburendam civitatem Hierusalem.

SECUNDVS, quando non fit talis visio seu apparitio, sed auditur vox in-
 struens, de aliquo supernaturali, sicut 1. Reg. 3. Samuel audiuit vocem Domi-
 ni sibi loquentis, nec tamen vidit aliquam effigiem sibi apparentem.

TERTIVS, quando non solum auditur
 vox instruens, sed
 etiam enim hoc appa-
 ret persona aliqua lo-
 quens, Aut —

Homini sancti, sicut 2. Mach. 15. habetur cap. q. Onias
 iam defunctus apparuit Iudæ Machabæo, dicens ei de
 Hieremia propheta similiter apparent: Hic est qui
 multum orat pro populo &c.

Angeli, quales sunt veteris ac novi testamenti revela-
 tiones ferè omnes.

Dei, ut Esai. 6. ubi dicitur: Vidi Dominum sedentem su-
 per solium excelsum &c.

QUARTVS, quando sine apparitione alicuius figuræ vel signi sensibilis,
 capitur veritas intelligibilis, de occultis per divinam revelationem, quo modo
 factæ sunt revelationes Dauidi. Lyranus in præfatione ad librum Psalmor.

DE PRO-

DE PROPHEtis.

QVId PROPHEta SIT.

Propheta Dei, iuxta sententiam Augustini, aliud est nihil, quàm enunciator verborum Dei, hominibus qui Deum vel non possunt, vel non merentur audire. Augustinus super Exodum quæstione 17.

VNDE SIC DICTVS.

A prouidendo nomen habet propheta. vt enim Prophetiæ visiones appellari dictum est, ita Prophetæ videntes dici consueuerunt, 1. Reg. 9. Hieron. lib. 3. In Osee, cap. 12. Et in prophetam Amos, in princip.

ALIA ETYMOLOGIA.

TABVLA 147.

PROPHEta secundum nominis interpretationem, dicitur quasi procul sans, quia denunciat ea, quæ procul à natura seu remota sunt a cognitione humana: Idq; propter difficultatem	{	Eminentia rerum diuinarum.				{	Exempla, quibus illustratur hæc tabella, vide in præfatione Nicolai de 179 in psalmos.		
		Rerum cognoscendarum, quæ nascuntur ex							
		Occultis mysteriis, quæ soli Deo sunt cognita.							
		Dissitua	{	Loci	{			Præsentis,	
									{
		{							
Personæ cognoscentis mysteria prophetiæ.									
Modi intelligendi & cognoscendi signa prophetica.									

PROPHEtarVM APPELLATIONE qui contineantur.

Prophetarum appellatione continentur non veri tantum prophetæ, sed etiam falsi: Hic nunc de veris. Post etiam de falsis dicendum erit.

QVOT MODIS DICATVR ALIQVIS

Propheta. TABVLA 148.

PROPHETA iuxta Britonem in prologum Galeatū ad verbum secundū ordinem prophetarum dicitur tripliciter :	Officio, quando aliquis eligebatur, qui in dubiis consuleret Dominum, sicut Moyses & Iosue.	{ Hæc tri- dicuntur prophetiæ.
	Missione, sicut ille quem mittebat Dominus, ad denunciandum quæ ei inspirauerat, vt Ionas.	
	Gratia, sicut ille qui per inspirationem notitiam aliquorum dabat, quæ nec natura, nec disciplina aliqua dari poterat, sicut Dauid & Daniel. Hi quia nec electi fuerunt, neque missi, inter prophetas non numerabantur.	

VERI PROPHETÆ QVI.

TABULA 149.

<p>QVI libros de suis vi- sionibus re- liquerunt,</p>	<p>ESAIAS, Hieremias, Baruch, Ezechiel, DANIEL, Osee, Iohel, Amos, ABDIAS, Jonas, Michzeas, Nahum, ABACVC, Sophonias, Ag- geus, ZACHARIAS, Malachias,</p>	<p>De his titum in hac quinta agitur parte.</p>	<p>Hi oēs typi fuerūt Chri- sti. Hieron. in Hieremiam cap. 11.</p>
<p>VERI prophe- tæ sunt omnes, qui à Deo missi sunt & instructi, vt futura prædi- cerent, quales nō illī tantum sunt,</p>	<p>Patriar- chæ —</p> <p>Adam, pri- mus & ho- mo & pro- pheta. Qui mysterium Christi vi- dit in sopo- re. Enoch. Noc. Abraham Gen. 20. Iſac. Iacob &c.</p>	<p>Et q- dem</p>	<p>Longē tamē adhuc plu- res fuisse p- phetas pa- tet ex eo, quod scri- ptura teste- tur, Abdiam pphetas cē- rum abscon- disse in spe- lūca, ne occi- derentur ab Iezabel do- mina sua. 3. Reg. 18.</p>
<p>Sed etiam quorū non extant quidē monumē- ta, & ob id inter pro- phetas non numerant. (Viues super August. de ciuit. Dei lib. 17. cap. 1, sed tamen ha- bent sua in sacris lite- ris testimonia, vt —</p>	<p>Duces, Reges, & alii, vt</p> <p>Moyses. Aarō Ex. 7 Septuagin- ta seniores Numer. 11. Samuel. Dauid. Nathan. Gad. Salomon. Abdias. Addo. Elias. Eliseus. Hanani. Iehu filius. Hanani. Iahaziel. Semeias. Azarias fi- lius Obed. Vrias &c.</p>	<p>Horū tempo- ra, vi- tā, pro- pheti- as, & res ge- stas stu- diosi ex priuata lectio- ne ipsi obser- uari po- terunt.</p>	<p>Longē tamē adhuc plu- res fuisse p- phetas pa- tet ex eo, quod scri- ptura teste- tur, Abdiam pphetas cē- rum abscon- disse in spe- lūca, ne occi- derentur ab Iezabel do- mina sua. 3. Reg. 18.</p>

QVOTVPLICES SINT PROPHETAE

TARVLA 150.

PROPHETAE
ex sententia D. Au-
gustini contra Fau-
lmanichzum lib. 19.
capit. 2. sunt tripli-
ces. Alii enim sunt

Iudzorum: veri enim Prophetæ ex Iudzorum tantum profapia. Augustin. in
epistola ad Ro. inchoata. Oportebat enim vt ex illa gente orientur Chri-
sti prænunciatores, ex qua ge-
te carnem assumpturus erat; quem prænunciabant. Et hi

Parentes la-
buerunt
Matrem, Sapientiam. Origer. in
Hieremiam Homil. 11.
Patrem, Deum spiritum sanctum.
Idem in euangel. Ioan. Tom. 30.
in fin.

Gentium, de quibus si quis ambigat, inquit Augustinus, audiat Paulum, qui
scribens ad Titum de Cretenfisibus, dicit: Dixit quidam proprius eorum Pro-
pheta: Cretenfes semper mendaces, male bestie, ventres pigri &c.

Tam Christus Math. 23. Ecce ego mitto
ad vos prophetas & sapientes & scribas,
& ex illis occidetis & crucifigetis &c.

Veritatis, nã
& hanc habere
suos prophe-
tas, signifi-
cant

Quam idem Paulus Ephes. 4. Ipse
Dominus, constituit primum Aposto-
los, deinde Prophetas.

Aque. hi reuera
pphetæ noui sũt
testamenti, non
quod Iudzorũ o-
mnes fuerint fal-
si, sed quod Chri-
stũ, quem illi prẽ-
dicabant, hi digi-
tis demonstraue-
rint, vt Ioan. Ecce
agnus Dei. Io. 1.

ALIA DIVISIO.

TARVLA 151.

Veteris, quales solos sancta scriptura nuncupat eos, qui prænunciauerunt ad-
uentum Christi, vel ad quos sermo factus est de aduentu Christi. Rupert. Abb.
in c. 1. Osee. Licet enim omnia sancta Moyses & prophetæ conscripserint, ta-
men ad comparationem Prophetiæ, in qua Saluatoris aduentum prophetarũt,
humilia sunt cetera. Hieron. in commentar. in Michæ. c. 4.

PROPHETARVM
porro alii sunt testa-
menti

Noui, non qui vacinantur futura, quales in ueteri legimus testamẽto, sed qui
in fideles & imperitos arguant atque dũdicent. Hieron. lib. 3. in epistolam ad
Ephes. ca. 4. Qui etiam doctores & interpretes scripturarum dici solent, sicut
prophetia interdum facultatem significat interpretandi sacras scripturas, 1.
Cor. 14. Quin etiam vt Moyses olim optabat omnes prophetare, Num. 11. ita
Chrysostomus hanc appellationem ad omnes homines quodammodo exten-
dere videtur, dum ait: Prophetæ dicuntur, non tantum qui prophetarunt de
Christo, sed etiam qui interpretantur ea, quæ de Christo ab antiquis fuerant
prophetata, id est, Doctores ecclesiarum. Sed & omnes Christiani prophetæ
dicuntur, qui in regnum, & in sacerdotium, & in prophetiam unguntur. Nec
enim potest quis propheticos interpretari sensus, nisi habeat spiritum pro-
phetiæ. Chrysost. Math. 7. hom. 19. operis imperfecti.

PROPHETARVM NOVI TESTAMENTI

subdiuifio. A 1

Prophetas ergo duplici genere intelligamus, & futura dicentes, & scripturas reuelantes. Quamuis sint & apostoli prophetæ, quia primus gradus omnia subiecta habet. Ambro. 1. Cor. 12.

TYPVS PROPHE TARVM.

Sicut Moyses olim legem sic Helias prophetam significabat. Chrysostomus in Marcum homil. 10. Porro vt prophetæ per Heliam significantur, Hieron. in Malachiam cap. 4. circa finem: ita propheta quilibet personam gerit Helix, August. lib. 1. De doctrina Christiana cap. 16.

PROPHETA ET VATES QVID DIFFERANT.

Hoc vatis proprium est, mente commoueri, & necessario compelli, & trahi tanquam furis percussum. Propheta autem non eiusmodi est, sed sobria mente, & modesta, & firma, quæ loquitur omnia vt decet, nouit. Chrysost. 1. Cor. 12. homil. 19.

QVO IN LOCO PRÆ CAETERIS CELEBRES fuerint prophetæ.

Non est quidem prophetia alligata loco, sed omnibus ferè communis. Hieron. tamen in Esaiam lib. 5. cap. 12. tradit, Sion seminarium fuisse prophetarum, in qua extructum templum, & visiones Domini multiplicatæ sunt. Hebræi in ea sunt hæresi, quod omnes prophetæ fuerint in monte Sinai, & ibi à Deo acceperint prophetias suas, sicut Moyses legem. Sed hoc falsum esse, vel inde constare poterit, quod Esaias. 60 c. annis post fuerit primum natus, quem demum secuti sunt Hieremias, Ezechiel, Daniel, Aggeus, Zacharias, & alii. Lyran. in Esaiæ. 4°.

QVO TEMPORE CELEBRES FVERINT Prophetæ.

Prophetæ non solum fuerunt ante Christi aduentum, sed etiam post Christi Ascensionem. De prophetis porro, qui post Ascensionem fuerunt, scribit Paulus. 1. Cor. 12. Et quosdam constituit in Ecclesia, primum quidem apostolos, deinde prophetas: (de quibus non dictum est,) Lex & prophetæ usque ad Ioannem: sed de iis qui primum Christi aduentum prophetauerunt: Quos qui vult nosse, actus apostolorum legat. Et illud. 1. Cor. 14. prophetæ duo vel tres loquantur, &c.

CVIVS INSTINCTV DOCVERINT PROPHETAE.

Non vt Montanus cum infans sceminis somniat, prophetæ in Ecclasi sunt locuti, vt nescirent, quid loquerentur: & cum alios erudirent, ipsi ignorarent quid dicerent: Sed iuxta Salomonem, qui loquitur in Proverbiis, Sapiens intelligit quæ profert de ore suo, & in labiis suis portabit scientiam: etiam ipsi sciebant quid dicerent. Hieron. in prolog. Commentarior. in Esaiam. Vbi hanc sententiam multis probat argumentis. Ex quibus tandem manifestum euadit quod dixit B. petrus: Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetiased spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. 1. pet. 2.

QVOMODO PROPHETAE VIDERINT DEVM.

Deum viderunt prophetæ, non in substantia: sic enim nemo vidit eum vnquam. 1. Ioan. 4. Sed in figuris. Chrysost. de incomprehensibili Dei natura, homilia quarta.

QVOT SINT VISIONVM GENERA.

Tabula. 152.

TRIA SVNT visionum genera: { Corporale, quo videmus cælum & terram, & huiusmodi.
{ Spirituale, quo sicut in somnis, imagines rerum videmus & hominum.
{ Intellectuale, quod est in ratione, per quod creatorem cognoscimus, & spiritu sancto reuelante intelligimus quodlibet. Glossa ordinaria Esa. cap. 1.

VT PRO-

VT PROPHETARVM VISIONES SINT

multiplicate. Tabula. 153.

DEVM. TESTE

Chryfost. in Genes. ca. 12.
homilia. 3. a. vidit.

Esaías sedentem, Esa. 6.

Daniel, vt antiquum dicunt, Daniel. 7.

Zacharias autem aliter cum contutus est, Zachar. 1.
Sed & Ezechiel aliter, vnde dicebat: Ego visiones multiplicavi, hoc est,
vnicuique apparui pro sua dignitate. Ezechiel. 1.

CYR. PRAEMISSI SINT PROPHETAE.

Prævidens Dominus Iesus Christus impios quosdam futuros, qui miracula eius calumniarentur, magis artibus ea tribuendo, prophetas ante præmisit. Nunquid enim si magus erat, & magicis artibus sciret, vt coleretur & mortuus, magus erat antequam natus? Prophetas audi o homo mortue, & vermesecendo calumniose. Prophetas audi, lege: audi qui ante Dominum venerunt. August. in Euang. Joann. Tractat. 35. cap. 8.

DE OFFICIIS PROPHETARVM.

Tabula. 154.

OFFICIORVM,

quæ ad prophetas pertinent, studiosi ex priuata lectione per se variis colligere poterunt: Præcipua tamē ex quibus cetera spū pendere videntur, hæc sunt:

Arguere populum de peccato, eumq; ad poenitentiam excitare. Exod. 23. nume. 14. 1. Reg. 2. 11. & 13. Esa. 2. 5. 8.

Prædicere futura, siue lata sint, siue tristia. Orig. in libr. Regnor. homil. vnica post princip. Au autem & quando prospera nuptient, vlt tristia prophetæ, ex titulis eorum deprehendi dicit Hieron. lib. 4. in Hiere. cap. 13. vbi hæc de re tradit regulas duas:

Vbicunque graue est, quod Dominus cōminatur, & plenum pondus ac laboris & importabile, in titulo quoque leuissimum, hoc est, pondus siue assumptio dicitur.

Vbicunque autem prospera Dominus pollicetur, siue post comminationem meliora promittit, ibi visio dicitur, vel certe verbum Domini.

Orare pro populo, vt eueniant bona & prospera. Augustinus in quæstion. ex veter. testam. cap. 46.

Doce- re cun- dem &	Ver- bo, & ope- re.	illis enim pro- phe- tica fuit	Non tantum lingua, Sed etiā	Vita, Augustinus contra Faust. Manicheum, lib. 22. cap. 24. Facta, quæ omnia sunt mystica. Augusti. eodē cap. 8.	Vt sic verba & opera eorū nobis sint exemplo.

Consolari afflictos, & promissionibus mitigare poenarum rerumq; aduersarum severitatem, vt. 1. Reg. 12. Osee. 11.

I N I PROPHE TAR V M S C O P V S. I I

PROPHE TAR V M scopum Christum esse, D. Augustin. declarat super Ioann. tractat. 9. in hæc verba: Lege libros, inquit, Propheticos omnes, non intellecto Christo, quid tam insipidum & fatuum inuenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit quod legis, sed etiam inebriat, mutans mentem à corpore, ut præterita obliuiscens, in ea quæ ante sunt, extendaris. Quod clarius exprimens D. Bernard. in epistola 106. in hæc prorumpit verba: Prophetica lectiois sensus, Christus est: quem altius sequendo, quàm legendo, consequi potes. Quid enim quæris verbum in verbo, quod iam caro factum, præsto est oculis? Iam enim de latibulo prophetarum, egressus est ad oculos piscatorum.

D E P S E V D O P R O P H E T I S.

NON OMNES ESSE PROPHE TAS, QVI SE ostentant Prophetas, ex Origene.

AT QVI, inquit, si aliquis quidem propheta est, prophetat; Sin verò quis prophetat, non continuè etiam est propheta. Nam & Balaam prophetauit Num. 23. Perspicuum tamen est, quòd propheta non erat: Augurem enim fuisse, scriptum est. Origen. in Euangel. Ioan. tom. 10.

P S E V D O P R O P H E T A Q V I S D I C A T V R.

P S E V D O P R O P H E T A à vero propheta præcipuè uocatio distinguere nidetur. Reuera enim Pseudoprophetae sunt illi, qui sibi hoc munus non uocati arrogant, & genuinam prophetæ sensum, sub specie veri subvertere nituntur. De quibus Deus alibi ipse conqueritur: Non misi eos, & non præcepi eis: uisionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant uobis. Hieron. 14. Item cap. 23. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad illos, & ipsi prophetabant. Et iterum Ezechiel. 13. Vident uana, & diuinant mendacium, dicentes, ait Dominus, cum Dominus non miseris eos, & perseverauerunt confirmare sermonem.

A L I A I N T E R V E R V M E T F A L S V M

Prophetam differentia.

PROPHE TAE ueri à falsis differunt: Quia ueri, si quid de suo spiritu dicunt, per spiritum edocti, citius illud corrigunt: Falsi autem & falsa denunciant, & in sua fallitate perdurant. Gregor. super Ezechiel. homil. 1. & Hieron. in 4. Comment. in Ezechiel. cap. 13. Cum prophetarum, inquit, nomē secundum regulam scripturarum bonis malisq; commune sit, in eo differunt, quòd boni Prophetæ esse dicuntur sapientes, mali autem stulti & insipientes. Hieron.

P S E V D O P R O P H E T A R V M O R I G O.

T A B V L A 155.

EX PATRE DIABOLO sunt Pseudoprophetae, qui ubique disseminauit zizaniam. Nam cum essent.

PROPHE TAE,
APOSTOLI,
CHRISTVS,
DOGMATA
sana.

Ipsè sub
hutu spe
cie exci
tauit

Pseudoprophetas,
Pseudoapostolos,
Pseudochristos,
Corrupta dogma
ta.

De quibus uide
Chrysost. super
Lucam, cap. 16.
De Lazaro con
fatione quarta.

PSEVDOPROPHETAE QVI ET QVOT SINT.

TABVLA. 156.

FALSORVM PROPHETARVM semper infinitus fere fuit numerus: præcipui verò, quorum in sacris literis sit mentio, sunt	Baal quadringenti quinquaginta,	} Qui se omnes vni opponcbant Eliz. 3. Reg. 18.
	Lucorum quadringenti,	
	Sedechias cum aliis quadringentis, qui bellum consulunt Regi Achab contra Ramoth Galaad, dissuadente Michza solo Dei propheta. 3. Reg. 22.	} Sedechias cum aliis quadringentis, qui bellum consulunt Regi Achab contra Ramoth Galaad, dissuadente Michza solo Dei propheta. 3. Reg. 22.
	Prophetæ Samaritæ, & prophetæ Hierosolymitani, Hierc. 22.	
	Hananias, Hierem. 28.	
	Achab & Sedechias, Semeia Nehelamites, Hierem. 29.	

CVR DEVS PERMITTAT FALSOS PROPHETAS
in Ecclesia grassari.

Causam cur in Ecclesia Dei nouæ subinde nascantur hæreses, diuinus Moyses docet imprimis hanc esse, quodd diuina eius nauetas sic suos tentare soleat, vt palam fiat, vtrum diligant eum, an non, in toto corde & in tota anima sua, Deutero. 10. Et B. Paulus. 1. Corint. 11. Oportet (inquit) hæreses esse, vt hi qui probati sunt, manifesti fiant. Quæ de re latius apud Vincentium Lincentium contra nouationes.

PSEVDOPROPHETARVM IMPOSTVRAS,

quantumuis signis & portentis phaleratas, semper tamen
esse fugiendas. TABVLA. 157.

CVM NVLLA VERAE religioni pestis sit perniciosior quàm falsa doctrina, ideo Deus ipse tam sollicitè & paterne hortatur filios suos fideles & pios omnes, vt sibi à scetido caneant Pseudoprophetarum fermentumque	Cum in veteri testamento per os ministri sui Moysis: Si surrexerit in medio tui propheta, inquit, aut qui se somnium vidisse dicat, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, (quos ignoras) & seruiamus eis: non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, &c. Deute. 13.
	Tum in nouo, ex ore dilectissimi filii sui Saluatoris nostri Domini Iesu Christi, dicentis: Surgent enim Pseudochristi & Pseudoprophetæ: & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem ducantur (si fieri potest) etiam electi. Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere, &c.

QVI SPIRITVS SINT EX DEO.

Regulam huius rei nemo nec breuiorem, nec commodiorem vnquam statuere poterit, quàm beatus apostolus Ioannes in prima sua epistola post se scriptam reliquit: Charissimi, inquit, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt: Quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc (autem) cognoscitur spiritus Dei: Omnis spiritus qui constituit Iesum Christum (tunc venturum) in carne (tam) venisse, ex Deo est: & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, &c. Sed dicas, Pelagiani & Donatistæ olim, & nouæ sectæ modo consentunt Christum in carne venisse, & tamen non sunt ex Deo: quia aliis erroribus perniciosius tenentur. Respondet Ambrosius Catharinus, quod si considerentur verba dilecti iuxta profundiorcm sensum, agnosceremus totam in eis fidem nostram comprehendere: vt quicumque in vno quouis articulo pertinaciter errauerit, non verè confiteatur hunc, Christum videlicet in carne venisse. Qui enim credit Christum, etiam doctrinam eius euangelicam, & quæcunque ipse vel per seipsum docuit esse credenda, vel

1. Ioan. 4.

T mandauit

mandauit obseruanda: aut per apostolos, & successiue per eos qui in Ecclesia potestatem & auctoritatem ab ipso per spiritum sanctum accipiunt, reuerenter ac sincere fide recipit & confitetur, idque non solum corde, sed etiam opere.

FALSUS PROPHETA QVOMODO A VERO sit dinoscendus.

Quamuis Chrysostr. in epistola Pauli ad Corinth. priorem, cap. 12. homil. 29. hoc iudicium putet esse difficilimum, quis nimirum mundo, & quis immundo loquatur spiritu, tum quod prophetarum dicta in futurum plerumque sint concepta, nec ante id tempus facile cognosci queat, quinam propheta, aut quis mentiat: tum quod etiam pseudoprophetae suadent signo, eadem facientes in simulatione, quae faciunt fideles in veritate. Nam quandoque castitati student, & ieiunia celebrant, & elemosinas faciunt, & omnem ecclesiasticum suppleunt canonem. Chrysostr. in Matth. cap. 24. homil. 49. Vtunque tamen se ex hac difficultate extricare poteris, quisquis spiritus malos à bonis diiudicare didicerit, & duas B. Vincenzii Lirinensis obseruauit quasi regulas.

REGVLA PRIMA.

Moses postquam à falsis prophetis cauendum esse docuisset, ipse hanc questionem mouit in hæc verba: Quod si tacita cogitatione responderis, quomodo possum cognoscere verbum, quod Dominus non est locutus? & statim subdit: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum. Deut. 18.

SECVNDAREGVL A.

Contra vero, etsi interdum eueniant quæ falsi prædixerint prophetæ, non tamen sequitur eos propterea veros dici prophetas, aut eorum doctrinam ob id solum, ut veram, mox esse amplectendam, maxime si expressio Dei repugnet verbo, eiusdem scripturæ probatur auctoritate, quæ hic iam ex. 18. Deuter. cap. adducta fuit, vbi expresse dicitur: Si prædixerit signum & portendunt, & euenerit quod locutus est, non audies verba prophetæ illius. Ratio est, quia pseudopropheta Deos docuerat alienos, & tentat vos Dominus Deus vestester. Vincentius Lirinensis.

Quamobrem hac in re nos cautos esse volens, ille, inquit, est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui ecclesiam, qui Christi corpus diligit: qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumque decernit: quicquid vero ab aliquo deinceps vno, præter omnes vel contra omnes sanctos nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Ita ille.

PSEVDOPROPHETARVM NOTAE, SIVE mores hæreticorum.

Eos ita descripsit Paulus: Erunt homines seipfos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemæ, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immixti, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei: habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Quemadmodum autem Iannes & Mambres resistenter Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Quorum insipientia manifesta erit omnibus. 2. Timoth. 3. Nec minus luculentè Vincenzius: Hoc apud omnes hæreses quasi solenne est ac legitimum, ut semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ, à fide naufragent. Siue apud suos, siue alienos siue priuatim, siue publice: siue in sermonibus, siue in libris: siue in conuiuiis, siue in plateis: nihil inquam pene de suo proferunt, quod non etiam scripturæ verbis adumbrare conentur. Sciunt enim factores suos nulli ferè cito esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcirco eos cælestis eloquii velut quodam aromate adspargunt: ut ille qui humanum facile despiceret errorem, diuina non facile contemnat oracula, &c.

FALSORVM PROPHE TARVM POENAE.

Malis prophetis diuina scriptura non vno in loco pessime minatur. Nam in Hieremia cap. 14. hæc dicit Dominus de pseudopropheta, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi: in gladio & fame consumentur prophetae illi: & populi quibus prophetant, erunt proiecti in viis præ fame & gladio. Sic Ezechielus. 13. Dominus falsos prophetas ipse est allocutus: Quia locuti estis vana, inquit, & vidistis mendacium, adeo ecce ego ad vos: Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In consilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur. Denique Moyses Deut. 13. & 18. falsum prophetam interficiendum esse statuit.

DE LIBRIS PROPHE TICIS.

PROPHE TARVM APPELLATIONE QVI LIBRI
contineantur.

Sicut legis appellationem aliquando vniuersaliter cum prophetis & Psalmis, interdum vero & proprie, præter psalmos & prophetas eam tantum quæ per Moysen data est, accipere solemus: ita etiam communiter prophetæ simul cum psalmis, proprie vero per se absque psalmis hoc nomine appellantur. August. de Trinita. lib. 15. cap. 17.

AN DAVID EVERIT PROPHE TA.

Non solum propheta fuit Dauid, sed prophetis aliis non paucis potior habetur & excellentior. Nicolaus de Lyra in præfatione super Psalmicium.

QVA RATIONE PSALMORVM LIBER INTER
prophetas numerari possit, aut non possit.

TABVLA. 158.

Hebraici LIBRVM Psalmorū ponunt—	Hebraici In ter	Hærodo- grapha Libros prophe- ticos. Nicola- us de Ly- ra in præ- fatione Psalmi- cum.	Vtraq; opi- nō suos ha- bet defenso- res. Concilia- tur autē ista controuer- sia hac distin- ctione, quod aliquis pro- pheta dica- tur vel	Actu, & non offi- cio, vt David, Iob, & alii com- plures. Officio, & nō a- ctu, vt multi sum- mi pontifices, & sic Melchias. Vtroque modo, actu scilicet & of- ficio, vt Esaias, Hieremias.	Primo modo nu- merari & potest, & debet. Secundo autē mo- do & ter- tio nō po- test.	Mat- thias Do- ringus in pri- mum caput hierie- mia.
---	-----------------------	--	--	--	---	--

AN EXTENT OMNIA PROPHE TARVM
scripta.

Non extant omnia de rebus gestis prophetarum scripta, aut quæ ab illis fuere composita, satis cla-
re ostendit Chrysostomus in Math. cap. 23. homil. 9. Multa, inquit, ex propheticis perire monumentis,
quod ex historia Paschalipomenon videre licet. Desides enim cum essent iudei, & crebro in impietate
et in liberentur, alia quidem perdidit negligentia, alia vero tum incendit, tum conciderunt.
Et hoc quidem Hieremias; illud vero author quartii libri Regum asserunt: Quoniam post multum
temporis vix Deuteronomii volumen sit repertum, desolatum quodam in loco ac pene deletum. Si au-
tem priusquam barbarus miles grassaretur, adeo libros neglexerunt, multo magis barbaris ingruenti-
bus, id factum est.

NVM ILLA SALTEM QVAE EXTANT PROPHETARVM
oracula, sint integra.

Non omnes integre extant conciones prophetarum, sed tantum fragmenta & selecta: aliquot capitula, quae iudicata sunt ecclesiae maxime profutura, & ex quibus reliqua possunt intelligi. In libro de recte tormand. Theolog. studio restituitur per Laurentium à Villavicentio, lib. 3. cap. 13. oblat. 4.

AN VNO EODEMQVE TEMPORE SVA prophetarum ediderint oracula.

Nequaquam: Lique enim, ut D. hac de re scribit Chrysostomus, non vno & continenti tempore prophetas sua oracula edidisse omnia: sed pro diversa qualitate temporis (dum numine adspirantur) quosdam enuntiabant inestiones, quae tandem conscriptae, librum unum, sua omni parte absolutum, perierunt. Chrysost. in 1. 1. 2. cap. 2.

VTRVM EODEM ORDINE PROPHETARVM conciones sint scriptae, quae fuerunt habitae.

Nec id quidem. Nam Origenes in Cantica canticorum homilia, 1. Prophetiae dictae non temporibus, sed ratione dicit esse pensanda. Quod clarius edisserens D. Hieron. Notandum est, inquit, quod in prophetis, maximeq; in Ezechiele & Hieremia, nequaquam regum & temporum ordo servetur, sed praepostere quod iuxta historiam postea factum sit, prius referri: & quod prius gestum sit, postea. Alio in enim est historiam, aliud prophetiam scribere. Hieron. in Hierem. cap. 2. Et in scriptis prophetarum praecipua ratio habetur eorum, ad quos instituta est prophetia, quid auditoribus & lectoribus debeat proficere. Gloss. ord. Hierem. 25. in princip.

CVR IN PROPHETIS PLERAQVE TAM obscura sint tradita.

In prophetis, inquit, D. Hieron. difficultas est, ut non facile pateat sanctum canis, & margaritae porcis, & prophanae sancta sanctorum, Hieron. in Nahum cap. 3.

QVAE RES PROPHETARVM SCRIPTA FACIUNT obscura, ratio prima.

Inter multas & varias causas, quae tam obscura faciunt atq; difficultia prophetarum oracula, praecipua ferè haec est: Quia prophetia omnis aenigmatibus & praeciliis sententiarum involuitur. Dum enim de alio loquitur, transit ad aliud, ne si ordinem scripturae conservet, non sit vaticinium, sed narratio. Hieron. in Nahum. 2. Cuius generis est, quod in eo ipso propheta Nahum, ad finem capitis primi dicuntur laeta ad Iudam; protinus vero cap. 2. dicuntur tristia, sed ad Niniven referenda.

RATIO SECUNDA.

Sic Chrysost. in Matth. cap. 3. homil. 8. Hanc dicit esse quasi legem prophetiae, ut multa saepe de aliis dicantur rationem, sed in aliis implentur, ut illud quod de Simeone & Levi dicitur: Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. Hoc enim non ipsis, sed in eis etiam factum est, qui de illorum stirpe processerunt.

TERTIA RATIO.

Aliam huius rei rationem reddit Euthymius in Psal. 117. ut nimirum ipsae prophetiae, umbra quadam ac velamine obtegantur, ne si a peritiis traderentur, maius sacris literis immineret ab inimicis periculum.

QVAE IN PROPHETARVM LECTIONE IN PRIMIS sint aduertenda, Regula prima.

In prophetis historiarum veritas quaerenda primum, deinde allegoria: Hieron. in Zachar. lib. 3. cap. 1. Hoc est, post historiarum veritatem spiritus sancti omnia sunt intelligenda. Idem in praef. Commentar. in Esaiam. Quam sententiam latius explicans in Esa. lib. 4. cap. 1. Prudens & Christianus lector, inquit, hanc habeat re promissionis prophetiarum regulam, ut quae Iudaei & nostri, immo non nostri, Iudaeorum res carnaliter futura cõtendunt, nos spiritualiter iam transacta doceamus, ne per occasionem istiusmodi fabularum & inextricabilium (iuxta apostolum) quæstionum, Iudaeizare cogamur, Hieronym.

SECUNDA REGVLA, EX IOAN. DRIEDO.

Sed hic obseruandum est, ne in vniuersum omnia prophetarum dicta & facta, ita referamus ad tem-
pora futura, vt interim negligamus historiz veritatem, quam propheta nunc vt presentem, nunc vt
præteritam insinuat. Mos est prophetarum, spiritu prophetico transire de littera ad spiritum, & reci-
tare historiam rerum tam presentium, quam gestarum, velut umbram, typum seu figuram eorum, quæ
futuræ sunt. lib. 3. de ecclesiasticis scripturis, tractatu. 2. cap. 5.

TERTIA REGVLA D. GREGORII

Inter cætera prophetiæ miracula, hoc quoque mirandum habent libri prophetarum, quod sicut in
eis res verbis, ita nonnunquam verba rebus exponuntur: vt eorum non solum dicta, sed etiam res ge-
stæ prophetiæ sint. Grego. 22. Moralium cap. 21. & super Ezechiel. homil. 11.

EORVM PROPHETARVM ORDO ET NOMINA,
quorum monumenta ad nos vsque peruenerunt. TABULA. 159.

Prophetarum libri alio ordine sunt

EDITI,

VI
ABDIAS.
IONAS.
AMOS.
MICHAËAS.
OSEAS.
ISAÏAS.
IOHEL.
NAHVM.
ABACVC.
SOPHONIAS.
HIEREMIAS.
DANIEL.
EZECHIEL.
AGGÆVS.
ZACHARIAS.
MALACHIAS.

POSITI IN CANONE,

VI
ISAÏAS.
HIEREMIAS.
ABACVC.
EZECHIEL.
DANIEL.
OSEAS.
IOHEL.
AMOS.
ABDIAS.
IONAS.
MICHAËAS.
NAHVM.
ABACVC.
SOPHONIAS.
AGGÆVS.
ZACHARIAS.
MALACHIAS.

DE TEMPORIBVS PROPHETARVM.

Temporum inuestigationem ad intelligenda prophetarum oracula non vtilem tantum, sed etiam
necessariam docet Hieron. his verbis: Proinde qui nescit tempora eorum quæ dicta sunt, quæ ve cuen-
iunt, qui poterit homini contentioso demonstrare Prophetiæ certitudinem?

PROPHETARVM LIBROS NON TANTVM IPSIS
philosophis, sed etiam nomine philosophorum esse antiquiores.

Augustinus vero de ciuit. Dei lib. 18. cap. 7. propheticam autoritatem Græciæ sapientum ac philo-
sophorum scriptis probat longe esse antiquiorem. Tempore, inquit, nostrorum prophetarum, quo-
rum iam scripta ad notitiam fere omnium gentium peruenerunt, philosophi gentium nondum erant,
qui hoc etiam nomine vocarentur, quod cæpit a Samio Pythagora, qui eo tempore, quo Iudæorum
soluta est captiuitas, cæpit excellere atq; cognosci. Multo ergo magis cæteri Philosophi post prophe-
tas reperiuntur fuisse. Quam sententiam multis argumentis confirmant Iosephus contra Apionem,
Eusebius in Evangelica præparatione, & Iustinus martyr ad gentes.

EADDEM DIVISIO LATIVS EXPLICATA

per D. Anselmum. TABULA 141.

ALIA PROPHETIA est ex	PRAEDESTINATIONE Dei, quod necessarium est omnibus modis euenire, vt sine nostro impleatur arbitrio: vt est, Ecce virgo concipiet &c. Esa. 7.
	PRAESENTIA Dei, cui nostrum admiscetur arbitrium, & cooperante gratia consequimur primum, vel ab ea iuste relictum, tormentum.
	NON ex praesentia, sed est quaedam quasi comminatio more humano facta: sicut illud, Morieris tu, & non viues, Esa. 38. Item, Adhuc 21. dies, & Ninive subuertetur, Ion. 3. Quod intelligendum est, nisi corrigantur, Anselmus in Matthaei cap. 1.

QUARTA DIVISIO.

TABULA 142.

AD HVC ALIA Prophetia est De	Præterito, vbi de casu primi angeli dicitur: Quomodo de caelo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Esa. 14.
	Futuro, vt, Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Esa. 1.
	Præfenti, Cuius exemplum est in verbis Apostoli. 1. Cor. 14. Occulta cordis eius manifesta sunt. Vbi spiritus non prædicat, quod futurum est, sed quod est ostendit. Anselmus 1. Cor. 14.

QUA RATIONE PROPHETIA PRAETERITO AUT

præfenti tempori possit accommodari. TABULA 141.

PRÆTERITO fatione huius non ineptæ doctri- nis, notandum est, quod insit hac dere, & Gregor. super Ezechielē hom. 1. Duplicē videlicet esse Pro- phetis significa- tionem.	Propriam & strictam, quando prædicantur futura. Ea enim est Prophetiae natura, multo ante tempore prædicere, quæ certo euentura sunt Chrysostom. in Esa. 7.
	Largā, quando non tantum prædicantur futura, sed produntur occulta. Et sic prophetia temporis sunt tria, vt recte dicatur, Prophetiam aliam esse De tempore
	Futuro, vt, Ecce virgo concipiet & pariet filium. Esa. 7.
PRÆSENTI Præterito: vt, In principio creauit Deus cælum & terram. Vbi de illo tempore dixit homo, quod non erat homo, Genes. 1.	Præfenti: Quando apostolus Paulus in proximè citato loco dicit, Occulta eius manifesta sunt &c. Et hæc dicitur prophetia, non quod prædicat ventura, sed quia prodit occulta. Anselm. vbi supra.

QVOMODO OCCVLTORVM INTERPRE-
tatio, dici possit Prophetia.

Et vs rationem idem Gregorius reddit eam: Rem quippe, ait, quamlibet, sicut ab oculis nostris in futurum subtrahunt tempora, ita ab oculis nostris in presenti subtrahit causa. De hac Prophetia, hoc est, de interpretatione scripturarum, dicit Ecclesiasticus: Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, Eccl. 24.

PROPHETIA QV ID DIFFERAT A' DIVINATIONE.

ALIVD apud scripturas diuinas Prophetia, aliud diuination habetur. Prophetia enim ex inflatu Spiritus sancti proficiscitur, diuination autem demonum fit ministerio. Origen. sup. Num. cap. 22. homil. 13.

DE SPIRITV PROPHE TICO.

AVGVSTINVS in lib. De Genesi ad litteram 12. cap. 9. differtè probat, Prophetiam ad mentem pertinere potius, quàm ad nudam visionem. Proinde, inquit, quibus signa per aliquas rerum corporalium similitudines demonstrantur in Spiritu, nisi accessisset mentis officium, ut etiam intelligerentur, non erat Prophetia: magisque propheta erat qui interpretabatur, quod aliis vidisset, quàm ipse qui vidisset. Vnde apparet, magis ad mentem pertinere Prophetiam, quàm ad istum spiritum, qui modo quodam proprio vocatur spiritus, vis animæ quædam mente inferior, ubi corporalium rerum similitudines exprimuntur. Itaque magis Ioseph propheta, qui intellexit, quid significarent septem spicæ & septem boues, quàm Phara'o, qui eas uidit in somnis. Illius enim spiritus infor-
matus est, ut uideret: huius mens illuminata, ut intelligeret.

QVOS AFFICIAT SPIRITVS PROPHE TIAE.

HABERE prophetiam, & malis contingere potest: inuenimus enim Saulem Regem habuisse prophetiam. Persequitur sanctum Dauid, & impletus est spiritu Prophetiæ, & prophetare cepit. Augustinus in Epistolam B. Ioan. tractatu. 7.

QVOMODO AFFICIAT.

TABVLA 144.

SPIRITVS PROPHE TIAE, ut d. scribit Auguſtinus, afficit aut	Sci-tes, & quidē alios per	Informationem Spiritus, duobus modis: Aut per	SOMNIVM, sicut non solum plerique sancti, sed & Phara'o & Nabuchodonosor: uterque uidit quod nemo eorum intelligere ualebat, sed tamen uterque uidere poterat. Demonstrationem, in ecclasiis, quod nonnulli stuporem interpretantur, sicut Danieli demonstratum est, quod non intelligebat. Et Petro illud vas suauissimum de caelo quatuor linteis: Nā & ipse, quid illa demonstratio figureret, potest cognouit.
		FRVCTVM mentis ad intelligentiam aut	CVM hæc ipsa, quæ demonstrantur imaginibus, quid significant, & quo pertineant, reuelantur: quæ certior prophetia est: nam magis ipsam Apostolus uocat Prophetiam, sicut Ioseph meruit intelligere, quod Phara'o non nisi uidere: & Daniel exponit regi, quod ille cernit & nescit. QVANDO uero, ita mens afficitur, ut non rerum imagines coniecturali examinatione intelligat, sed res ipsas intueatur, sicut intelligitur sapientia & iustitia, omnisque incommutabilis & diuina species, ad prophetiam de qua nunc agimus, non pertinet. VTRAQUE inspiratione, id est, utroque munere Prophetiæ donantur hi, qui & rerum imagines in spiritu vident, & quid valeant, simul intelligunt: aut certe manifestis locutionibus in ipsa demonstratione informantur, sicut in Apocalypsi quædam exponuntur. NESCIENTES autem afficit prophetiæ spiritus, sicut Caiphas cum esset Pontifex prophetauit de Domino, quod expediret vnum mori pro tota gente, cum aliud in verbis quæ dicebat, attenderet, quæ non se a seipso dicere, nesciebat. Augustinus ad Simplicianum de solutione quarundam Question. lib. 2. quæstion. 1.

QVO TEMPORE AFFICIAT.

TABULA 145.

UT NON VNO
modo, ita nec sp
Prophetæ Spi-
ritus, Prophetæ at-
tingit animum, sed
attingit aliquar-
do ex

Præfenti, nec tamen ex futuro.
Futuro, nequaquam verò ex præfenti.
Præfenti, & futuro.
Præterito, præfenti, & futuro.
Præterito, non autem ex futuro.
Futuro, nec tamen ex præterito.
In præfenti, ex parte, & ex parte non.
In futuro, ex parte, & ex parte non.

Exemplum singulorum
1. de apud Gregorium super
Ezechielē in principio. Et
parum in præfatione Nico-
lai de Lyr. ad Psalmos.

QVIS PROPHETIAE SIT FINIS.

Prophetica oracula non in hoc edebantur, ut Iudæi futura utcumque prænoscent: sed ut per ea quæ didicissent, lucrum luculentum reportarent, ac proinde redderetur uos destiores, timore periculi p. a
pheticæ comminationis, & pollicitatione bonorum ad obeundam virtutem efficerentur alacriores. Et
ut utraq; ex parte edocerentur & potentiam Dei, & erga eos ipsius providentiam. Et ne exiliarent, quæ
futura prædicebantur, ea temere aut fortuito casu euentura, sed ut certissime scirent, Deū hanc su-
premo fieri Decreto. Chryfost. in Esa. cap. 7.

QUANDO COEPERIT.

Tempore primi templi Prophetæ discurrebant per Iudæam, populum a malis retrahendo. Tempo-
re vero secundi templi, non leguntur habuisse nisi Aggæum, Zachariam, & Malachiam, qui propheta-
uerunt tempore ædificationis templi secundi. Sed postea populus Iudæicus caruit prophetis eiusmodi
per 300. annos & amplius, usque ad tempus Ioannis Baptistæ, Qui cepit prædicare poenitentiam,
& Christi enuntiare aduentum. Lyrano in Esa. cap. 35.

QUANDIV DVRAVERIT.

Prophetia, ut tradunt Iudæi, cessauerat ante finem secundi templi per 42. annos: Quod tempus
concurrit cum passione Christi. Burgenfis in addita d Lyrano. 2. in c. 1. ad Hebr.

DE GRADIBVS PROPHETIAE,

ex Lyrano. Tabula 146.

EX PRÆDICTIS
sanctorum Patrum
sententiis, colligun-
tur prophetiæ qua-
tuor quasi gradus:

PRIMVS, quando cum visione alicui communicata datur visionis intelligen-
tia, sicut Hieremias vidit ollam succensam, & facies eius à facie aquilonis, ut
habetur Hierem. 1. cap. Per quam visionem intellexit significari exercitum Re-
gis Babylonis venturum ad comburendam civitatem Hierusalem.

SECUNDVS, quando non fit talis visio seu apparitio, sed auditur vox in-
struens, de aliquo supernaturali, sicut 1. Reg. 3. Samuel audiuit vocem Domi-
ni sibi loquentis, nec tamen vidit aliquam efigiem sibi apparentem.

TERTIVS, quando non solum auditur
vox instruens, sed
etiam cum hoc appa-
ret persona aliqua lo-
quens, Aut

Hominis sancti, sicut 2. Mach. 15. habetur cap. 6. Onias
iam defunctus apparuit Iudæ Machabæo, dicens ei de
Hieremia propheta similiter apparente: Hic est qui
multum orat pro populo &c.

Angeli, quales sunt veteris ac noui testamenti reuela-
tiones ferè omnes.

Dei, ut Esa. 6. ubi dicitur: Vidi Dominum sedentem su-
per solium excelsum &c.

QUARTVS, quando sine apparitione alicuius figuræ uel signi sensibilis,
capitur veritas intelligibilis, de occultis per diuinam reuelationem, quo modo
factæ sunt reuelationes Dauidi. Lyrano in præfatione ad librum Psalmos.

DE PRO-

DE PROPHETIS.

QVID PROPHETA SIT.

Propheta Dei, iuxta sententiam Augustini, aliud est nihil, quam enunciator verborum Dei, hominibus qui Deum vel non possunt, vel non audent audire. Augustinus super Exodum quæstione 17.

VNDE SIC DICTVS.

A prævidendo nomen habet propheta. ut enim Prophetis visiones appellari dictum est, ita Prophetæ videntes dici consueverunt, 1. Reg. 9. Hieron. lib. 3. In Osee, cap. 12. Et in prophetam Amos, in princip.

ALIA ETYMOLOGIA.

TABVLA 147.

PROPHETA secundum nominis interpretationem, dicitur quasi procul fans, quia denunciat ea, quæ procul à natura seu temota sunt a cognitione humana: Idq; propter difficultatem	{	Eminentia rerum diuinarum.			{	Exempla, quibus illustratur hæc tabella, vide in præfatione Nicolai de 17a in psalmos.	
		Rerum cognoscendarum, quæ nascuntur ex	Occultis mysteriis, quæ soli Deo sunt cognita.				
		Distinctio	{	Loci			
				Temporis			
				{ Præsentis, Præteriti, Futuri.			
		Personæ cognoscentis mysteria prophetiæ.					
		Modi intelligendi & cognoscendi signa prophetica.					

PROPHETARVM APPELLATIONE
qui contineantur.

Prophetarum appellatione continentur non veri tantum propheta, sed etiam falsi: Hic nunc de veris. Post etiam de falsis dicendum erit.

QVOT MODIS DICATVR ALIQVIS

Propheta. TABVLA 148.

PROPHETA iuxta Britonem in prologum Galatæ ad verbum secundum ordinem prophetarum dicitur tripliciter :	Officio, quando aliquis eligebatur, qui in dubiis consuleret Dominum, sicut Moyses & Iosue.	{ Hic proprie dicuntur prophetæ.
	Missione, sicut ille quem mittebat Dominus, ad denunciandum, quæ ei inspirauerat, ut Ionas.	
	Gratia, sicut ille qui per inspirationem notitiam aliquorum dabat, quæ nec natura, nec disciplina aliqua dari poterat, sicut David & Daniel. Hi quia nec electi fuerunt, neque missi, inter prophetas non numerabantur.	

VERI PROPHETÆ QVI.

TABULA 149.

<p>VERI prophete sunt omnes, qui à Deo missi sunt & instructi, vt futura prædicarent, quales nō illi tantum sunt,</p>	<p>Qui libros de suis visionibus reliquerunt,</p>	<p>ESAIAS, Hieremias, Baruch, Ezechiel, DANIEL, Osee, Iohel, Amos, ABDIAS, Jonas, Michæas, Nahum, ABACVC, Sophonias, Aggeus, ZACHARIAS, Malachias,</p>	<p>De his tantum in hac quinta agitur parte.</p>	<p>Hi oēs typi fuerūt Christi. Hieron. in Hieremiam cap. 11.</p>
	<p>Sed etiam quorū non extant quidē monumēta, & ob id inter prophetas non numerant. Viues super August. de ciuit. Dei lib. 17. cap. 1. sed tamen habent sua in sacris literis testimonia, vt —</p>	<p>Patriarchæ — Adam, primus & homo & propheta. Qui mysterium Christi vidit in fopore. Enoch. Noc. Abraham Gen. 20. Isaac. Iacob &c.</p>	<p>Et quodēdem</p>	
		<p>Moyses. Aarō Ex. 7 Septuaginta seniores Numer. 11. Samuel. David. Nathan. Gad. Salomon. Abdias. Addo. Elias. Eliseus. Hanani. Iehu filius. Hanani. Iahaziel. Semeias. Azarias filius Obed. Vrias &c.</p>	<p>Horū tempora, vidē, prophetas, & res gestas istius diuinitatis priuata lectio- ne ipsi obseruare poterunt.</p>	<p>Longē tamē adhuc plures fuisse prophetas patet ex eo, quod scriptura testetur, Abdiam prophetam cētum abscondisse in spelunca, ne occiderentur ab Iezabel domina sua. 3. Reg. 18.</p>
		<p>Duces, Reges, & alii, vt</p>		

QVOTVPLICES SINT PROPHETAE.

TABVLA 150.

PROPHETAE
ex sententia D. Augu-
stini contra Faus-
t. Manichaeum lib. 19.
capit. 2. sunt tripli-
ces. Alii enim sunt

Iudaeorum: veri enim Prophetae ex Iudaeorum tantum prosapia. Augustinus. in
epistola ad Ro. inchoata. Oportebat enim vt ex illa gente orirentur Chri-
sti praenuntiatores, ex qua ge-
te carnem assumpturus erat; quem praenuntiabant. Et hi

Paren-
tes ha-
buerunt

Matrem, Sapientiam. Origen. in
Hieremiam Homil. 11.
Patrem, Deum spiritum sanctum.
Idem in euangel. Ioan. Tom. 30.
in fin.

Gentium, de quibus si quis ambigat, inquit Augustinus, audiat Paulum, qui
scribens ad Titum de Cretenisibus, dicit: Dixit quidam proprius eorum Pro-
pheta: Cretenenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pignae &c.

Veritatis, nã
& hanc habe-
re suos pro-
phetas, signi-
ficant

Tam Christus Math. 23. Ecce ego mitto
ad vos prophetas & sapientes & scribas,
& ex illis occidetis & crucifigitis &c.

Quam idem Paulus Ephes. 4. Ipse
Dominus constituit primum Aposto-
los, deinde Prophetas.

Atque, hi reuera
pphetæ noui sũt
testamenti, non
quod Iudaeorũ o-
mnes fuerint fal-
si, sed quod Chri-
stũ, quem illi præ-
dicabant, hi digi-
tis demonstraue-
runt, vt Ioan. 1.
agnus Dei. Io. 1.

ALIA DIVISIO.

TABVLA 151.

Veteris, quales solos sancta scriptura nuncupat eos, qui praenuntiauerunt ad-
uentum Christi, vel ad quos sermo factus est de aduentu Christi. Rupert. Abb.
in c. 8. Osee. Licet enim omnia sancta Moyses & prophetae conscripserint, ta-
men ad comparisonem Prophetiae, in qua Saluatoris aduentum prophetarunt,
humilia sunt caetera. Hieron. in commentar. in Michae. c. 4.

PROPHETARVM
porro alii sunt testa-
menti

Noui, non qui vaticinantur futura, quales in ueteri legimus testamento, sed qui
infideles & imperitos arguant atque diiudicent. Hieron. libr. 2. in epistolam ad
Ephes. ca. 4. Qui etiam doctores & interpretes scripturarum dici solent, sicut
prophetia interdum facultatem significat interpretandi sacras scripturas, 1.
Cor. 14. Quin etiam vt Moyses olim optabat omnes prophetare, Num. 11. ita
Chrysostomus hanc appellationem ad omnes homines quodammodo exten-
dere videtur, dum ait: Prophetæ dicuntur, non tantum qui prophetarunt de
Christo, sed etiam qui interpretantur ea, quae de Christo ab antiquis fuerant
prophetatae, id est, Doctores ecclesiarum. Sed & omnes Christiani prophetæ
dicuntur, qui in regnum, & in sacerdotium, & in prophetiam unguuntur. Nec
enim potest quis propheticos interpretari sensus, nisi habeat spiritum pro-
phetiae. Chrysost. Math. 7. hom. 19. operis imperfecti.

PROPHETARVM NOVI TESTAMENTI

subdiuifio.

Prophetas ergo duplici genere intelligamus, & futura dicentes, & fcripturas reuelantes. Quamuis fint & apostoli prophetæ, quia primus gradus omnia fubiecta habet. Ambro. 1. Cor. 12.

TYPVS PROPHETARVM.

Sicut Moifes olim legem, fic Helias prophetam significabat. Chryfoftomus in Marcum homil. 10. Porro vt prophetæ per Heliam significantur, Hieron. in Malachiam cap. 4. circa finem: ita propheta quilibet perfonam gerit Heliz, Auguft. lib. 1. De doctrina Chriftiana cap. 16.

PROPHETA ET VATES QVID DIFFERANT.

Hoc vatis proprium est, mente commoueri, & necessario compelli, & trahi tanquam furis percitum. Propheta autem non eiusmodi est, fed sobria mente, & modesta, & firma, quæ loquitur omnia vt decet, nouit. Chryfoft. 1. Cor. 12. homil. 29.

QVO IN LOCO PRÆ CAETERIS CELEBRES fuerint prophetæ.

Non est quidem prophetia alligata loco, fed omnibus ferè communis. Hieron. tamen in Efaïam lib. 5. cap. 22. tradit, Sion seminarium fuisse prophetarum, in qua extructum templum, & visiones Domini multiplicatæ sunt. Hebræi in ea sunt hærefi, quod omnes prophetæ fuerint in monte Sinai, & ibi à Deo acceperint prophetias suas, ficut Moifes legem. Sed hoc falsum esse, vel inde conflare poterit, quod Efaïas. 60 c. annis post fuerit primum natus, quem demum fecuti sunt Hieremias, Ezechiel, Daniel, Aggæus, Zacharias, & alii. Lyrani. in Efaïas. 49.

QVO TEMPORE CELEBRES FVERINT Prophetæ.

Prophetæ non folum fuerunt ante Chrifti aduentum, fed etiam post Chrifti Afcenfionem. De prophetis porro, qui post Afcenfionem fuerunt, fcribit Paulus. 1. Cor. 12. Et quofdam conftituit in Ecclefia, primum quidem apostolos, deinde prophetas: (de quibus non dictum est, Lex & prophetæ vfque ad Ioannem: fed de iis qui primum Chrifti aduentum prophetauerunt: Quos qui vult noffe, ætius apostolorum legat. Et illud. 1. Cor. 14. prophetæ duo vel tres loquantur, &c.

CVIVS INSTINCTV DOCVERINT PROPHETAE.

Non vt Montanus cum infanis formis fomniat, prophetæ in Ecclafi funt locuti, vt nescirent, quid loquerentur: & cum alios erudirent, ipfi ignorarent quid dicerent: Sed iuxta Salomonem, qui loquitur in Prouerbiis, Sapiens intelligit quæ profert de ore fuo, & in labiis fuis portabit fcientiam: etiam ipfi fciebant quid dicerent. Hieron. in prolog. Commentarior. in Efaïam. Vbi hanc fcientiam multis probat argumentis. Ex quibus tandem manifestum euadit quod dixit B. petrus: Non enim vgluntate humana allata est aliquando prophetias fed fpiritu fâncto infpirati, locuti funt fâncti Dei homines. 1. Petr. 2.

QVOMODO PROPHETAE VIDERINT DEVM.

Deum viderunt prophetæ, non in fubftantia: fic enim nemo vidit eum vnquam. 1. Ioan. 4. Sed in figuris. Chryfoft. de incomprehenfibili Dei natura, homilia quarta.

QVOT SINT VISIONVM GENERA.

Tabula. 152.

TRIA SVNT } Corporale, quo videmus cælum & terram, & huiusmodi.
visionum genera: } Spirituale, quo ficut in fomnis, imagines rerum videmus & hominum.
} Intellectuale, quod est in ratione, per quod creatorem cognofcimus, & fpiritu
fâncto reuelante intelligimus quodlibet. Gloffa ordinaria Efa. cap. 1.

VT PRO-

I. I. P R O P H E T A R V M S C O P V S. T V

P R O P H E T A R V M scopum Christum esse, D. Augustin. declarat super Ioann. tractat. 9. in hæc verba: Lege libros, inquit, Prophetieos omnes, non intellecto Christo, quid tam insipidum & farum inuenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit quod legis, sed etiam inebriat, mutans mentem à corpore, ut præterita obliuiscens, in ea quæ ante sunt, extendaris. Quod clarius exprimens D. Bernard. in epistola 106. in hæc prorumpit verba: Prophetice lectionis sensus, Christus est: quem citius sequenda, quam legendo, consequi potes. Quid enim queris uerbum in uerbo, quod iam caro factum, præsto est oculis? Iam enim de latibulo prophetarum, egressus est ad oculos piscatorum.

D E P S E V D O P R O P H E T I S.

N O N O M N E S E S S E P R O P H E T A S, QVISE ostentant Prophetas, ex Origene.

A T QV I, inquit, si aliquis quidem propheta est, prophetat; Sin verò quis prophetat, non continuò etiam est propheta. Nam & Balaam prophetauit Num. 23. Perspicuum tamen est, quòd propheta non erat: Augurem enim fuisse, scriptum est. Origen. in Euangel. Ioan. tom. 10.

P S E V D O P R O P H E T A QV I S D I C A T V R.

P S E V D O P R O P H E T A M à vero propheta præcipuè uocatio distinguere uidetur. Reuera enim Pseudoprophetae sunt illi, qui sibi hoc munus non uocati arrogat, & genuinum prophetæ sensum, sub specie ueri subuertere nituntur. De quibus Deus alibi ipse conqueritur: Non misi eos, & non præcepi eis: uisionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant uobis, Hiere. 14. Item cap. 23. Non mittebam prophetas, & ipsi currébant: non loquebar ad illos, & ipsi prophetabant. Et iterum Ezechiel. 13. Vident uana, & diuinant mendacium, dicentes, ait Dominus, cum Dominus non miserit eos, & perseuerauerunt confirmare sermonem.

A L I A I N T E R V E R V M E T F A L S V M
Prophetam differentia.

P R O P H E T A E ueri à falsis differunt: Quia ueri, si quid de suo spiritu dicunt, per spiritum edocti, citius illud corrigunt: Falsi autem & falsa denunciant, & in sua fallitate perdurant. Gregor. super Ezechiel. homil. 1. & Hieron. in 4. Comment. in Ezechiel. cap. 13. Cum prophetarum, inquit, nomè secundum regulam scripturarum bonis malisq; commune sit, in eo differunt, quòd boni Prophetæ esse dicuntur sapientes, mali autem stulti & insipientes. Hieron.

P S E V D O P R O P H E T A R V M O R I G O.

T A B V L A 155.

EX PATRE DIABOLO sunt Pseudoprophetae, qui ubique disseminauit zizania. Nam cum essent.	{ PROPHETAE, APOSTOLI, CHRISTVS, D O G M A T A sana.	{ Ipse sub hutu spe cie exci- tauit	{ Pseudoprophetae, Pseudoapostolos, Pseudochristos, Corrupta dogma- ta.	{ De quibus uide Chrysost. super Lucam, cap. 16. De Lazaro con- fessionem quarta.
--	--	--	---	---

mandauit obseruanda : aut per apostolos, & successiue per eos qui in Ecclesia potestatem & auctoritatem ab ipso per spiritum sanctum accipiunt, reuerenter ac syncera fide recipit & confitetur, idque non solum corde, sed etiam opere.

FALSVS PROPHETA QVOMODO A VERO sit dinoscendus.

Quamuis Chrysost. in epistola Pauli ad Corinth. priorem, cap. 12. homil. 29. hoc iudicium pntet esse difficilissimum, quis nimirum mundo, & quis immundo loquatur spiritu, tum quod prophetarum dicta in futurum plerumque sint concepta, nec ante id tempus facile cognosci queat, quinam prophetae, aut quis mentiat: tum quod etiam pseudoprophetae suadent signo, eadem facientes in simulatione, quae faciunt fideles in veritate. Nam quandoque castitati student, & ieiunia celebrant, & elemosinas faciunt, & omnem ecclesiasticum suppleant canonem. Chrysost. in Matth. cap. 24. homil. 49. Vt unque tamen se ex hac difficultate extricare poterit, quisquis spiritus malos à bonis diiudicare didicerit, & duas B. Vincentii Lirinensis obseruauit quasi regulas.

REGVLA PRIMA.

Moyses postquam à falsis prophetis cauendum esse docuisset, ipse hanc questionem mouit in hæc verba: Quod si tacita cogitatione responderis, quomodo possum cognoscere verbum, quod Dominus non est locutus? & statim subdit: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenierit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis cum. Deut. 18.

SECVNDAREGVL A.

Contra vero, etsi interdum eueniant quæ falsi prædixerint prophetæ, non tamen sequitur eos propterea veros dici prophetas, aut eorum doctrinam ob id solum, ut veram, mox esse amplectendam, maxime si expressio Dei repugnet verbo, eiusdem scripturæ probatur auctoritate, quæ hic iam ex. 18. Deuter. cap. adducta fuit, ubi expresse dicitur: Si prædixerit signum & portentum, & euenierit quod locutus est, non audies verba prophetæ illius. Ratio est, quia pseudo ille propheta Deos docuerat alienos, & tentat vos Dominus Deus vestester. Vincentius Lirinensis.

Quamobrem hac in re nos cautos esse volens, Ille, inquit, est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui ecclesiam, qui Christi corpus diligit: qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumque decernit: quicquid vero ab aliquo deinceps vno, præter omnes vel contra omnes sanctos nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Ita ille.

PSEVDOPROPHETARVM NOTAE, SIVE mores hæreticorum.

Eos ita descripsit Paulus: Erunt homines seipfos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemæ, parentibus non obediens, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminales, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptuosi amatores magis quam Dei: habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Quemadmodum autem Iannes & Mambres resisterunt Moysi, ita & hi resistent veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Quorum insipientia manifesta erit omnibus. 2. Timoth. 3. Nec minus luculenter Vincentius: Hoc apud omnes hæreses quasi solenne est ac legitimum, ut semper phanias nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ, à fide naufragent. Siue apud suos, siue alienos: siue priuatim, siue publice: siue in sermonibus, siue in libris: siue in conuiuiis, siue in plateis: nihil vnquam pene de suo proferunt, quod non etiam scripture verbis adumbrare conentur. Sciunt enim factores suos nulli ferè cito esse placituros, si nudi & simplices exhalentur atque idcirco eos celestis eloquii velut quodam aromate asperserunt: ut ille qui humanum facile despiceret errorem, diuina non facile contemnat oracula, &c.

FALSORVM PROPHE TARVM POENAE.

Malis prophetis diuina scriptura non vno in loco pessime minatur. Nam in Hieremia cap. 14. hec dicit Dominus de pseudopropheta, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi in gladio & fame confusuentur prophetae illi: & populi quibus prophetant, erunt proiecti in viis prae fame & gladio. Sic Ezechielus. 13. Dominus falsos prophetas ipse est allocutus: Quia locuti estis vana, inquit, & vidistis manducum, adeo ecce ego ad vos: Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In consilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur. Denique Moyses Deut. 13. & 18. falsum prophetam insensendum esse statuit.

DE LIBRIS PROPHE TICIS.

PROPHE TARVM APPELLATIONE QVI LIBRI CONTINGANTUR.

Sicut legis appellationem aliquando vniuersaliter cum prophetis & Psalmis, interdum vero & proprie, prae psalmos & prophetas tam tantum quae per Moysen data est, accipere solemus: ita etiam conuenerunt prophetae simul cum psalmis, proprie vero per se absque psalmis hoc nomine appellatur. August. de Trinita. lib. 15. cap. 17.

MAI. DAVID EVERIT PROPHE TA.

Non solum propheta fuit Dauid, sed prophetis aliis non paucis potior habetur & excellentior. Nicolaus de Lyra in praefatione super Psalterium.

QVA RATIONE PSALMORVM LIBER INTER prophetas numerari possit, aut non possit.

TABULA. 158.

LIBRVM Psalmorū ponunt	Hebraei In ter tini	Hagiographa Libros prophe ticos. Nicolaus de Lyra in praefatione Psalmorum.	Vtrique opus nō suos habet defensores. Conciliatur autē ista controuersia hac distinctione, quod aliquis propheta dicatur vel	Actu, & non officio, vt Dauid, Iob, & alii complures. Officio, & nō actu, vt multi summi pontifices, & sic Helchias. Vtroque modo, actu scilicet & officio, vt Elias, Hieremias.	David ergo inter prophetas	Primo modo numerari & potest, & debet. Secundo autē modo & tertio nō potest.	Matthias Dominicus in primum caput hieremias.
------------------------------	------------------------------	--	---	--	----------------------------	---	---

AN EXTENT OMNIA PROPHE TARVM Scripta.

Non extare omnia de rebus gestis prophetarum scripta, aut quae ab illis fuere composita, satis clare ostendit Chrysostomus in Math. cap. 23. homil. 9. Multa, inquit, ex propheticis perire monumentis, quod ex historia Palatipomenon videre licet. Desides enim cum essent iudaei, & crebro in impietate laborarent, alia quidem perdidit negligentia, alia vero tum incenderunt, tum conciderunt. Et hoc quidem Hieremias, illud vero author quarti libri Regum asserunt: Quoniam post multum temporis vix Deuteronomii volumen sit repertum, desolatum quodam in loco ac pene delerum. Si autem priusquam barbarus miles grassaretur, a deo libros neglexerunt, multo magis barbaris ingruentibus, id factum est.

NVM ILLA SALTEM QVAE EXTANT PROPHETARVM
oracula, sint integra.

Non omnes integre extant conciones propheticae, sed tantum fragmenta & selecta aliquot earum capita, quae indicata sunt ecclesiis maxime profutura, & ex quibus reliqua possunt intelligi. In lib. de recte formando. Theolog. studio restituitur per Laurentiū à Villavicentio, lib. 2. cap. 13. obferuat. 4.

AN VNO EODEMQVE TEMPORE SVA
prophetiae ediderint oracula.

Nequaquam: Lique enim, vt D. hac de re scribit Chrysostomus, non vno & continenti tempore prophetas sua oracula edidisse omnia: sed pro diuersa qualitate temporis (dum nunc adspirantur) quosdam enuntiabant incisiones, quae tandem conscriptae, librum vnum, sua omni parte absolutum, perrederunt. Chrysost. in 1. sa. 2. cap. 2.

VTRVM EODEM ORDINE PROPHETARVM
conciones sint scriptae, quae fuerunt habitae.

Nec id quidem. Nam Origenes in Cantica canticorum homilia. 1. Prophetica dicta non temporibus, sed ratione dicit esse pensanda. Quod clarius edisserens D. Hieron. Notandum est, inquit, quod in prophetis, maximeq; in Ezechiele & Hieremia, nequaquam regum & temporum ordo seruetur: sed praepostere quod iuxta historiam postea factum sit, prius refertur: & quod prius gestum sit, postea. Alio enim est historiam, aliud prophetiam scribere. Hieron. in Hierem. cap. 2. 1. Et in scriptis prophetis praecipua ratio habetur eorum, ad quos instituta est prophetia, quid auditoribus & lectoribus debeat proficere. Gloss. ord. Hierem. 2. 5. in princip.

CVR IN PROPHETIS PLERAQVE TAM
obscura sint tradita.

In prophetis, inquit, D. Hieron. difficultas est, vt non facile pateat sanctum canis, & margaritae porcis, & prophetae sancti sanctorum, Hieron. in Nahum cap. 3.

QVAE RES PROPHETARVM SCRIPTA FACIANT
obscura, ratio prima.

Inter multas & varias causas, quae tam obscura faciunt atq; difficilia prophetarum oracula, praecipua fere haec est: Quia prophetia omnis & enigmatibus & praecisus sententis involuitur. Dum enim de alio loquitur, transit ad aliud, ne si ordinem scripturae conseruet, non sit vaticinium, sed narratio. Hieron. in Nahum. 2. Cuius generis est, quod in eo ipso propheta Nahum, ad finem capitis primi dicuntur laeta ad Iudam; protinus vero cap. 2. dicuntur tristia, sed ad Niniven referenda.

RATIO SECVNDA.

Sic Chrysost. in Matth. cap. 2. homil. 8. Hanc dicit esse quasi legem prophetiae, vt multa saepe de aliis dicantur quidem, sed in aliis impleantur, vt illud quod de Simeone & Leui dicitur: Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. Hoc enim non ipsi, sed in eis etiam factum est, qui de illorum stirpe processerunt.

TERTIA RATIO.

Aliam huius rei rationem reddit Euthymius in Psal. 117. vt nimirum ipsae prophetiae, ymbra quadam ac velamine obtegantur, ne si apertius traderentur, maius sacris literis immineret ab inimicis periculum.

QVAE IN PROPHETARVM LECTIONE IN PRIMIS
sint aduertenda. Regula prima.

In prophetis historiae veritas quaerenda primum, deinde allegoria. Hieron. in Zachar. lib. 3. cap. 14. Hoc est, post historiae veritatem spiritus aliter omnia sunt intelligenda. Idem in praem. Commentar. in Esaiam. Quam sententiam latius explicans in Esa. lib. 4. cap. 1. Prudens & Christianus lector, inquit, hanc habet reponitionis prophetiarum regulam, vt quae Iudaei & nostri, immo non nostri, Iudaizantes carnaliter futura contendunt, nos spiritualiter iam transacta doceamus, ne per occasionem istiusmodi fabularum & inextricabilium (iuxta apostolum) questionum, Iudaizare cogamur, Hieronym.

SECVNDA

SECUNDA REGVLA, EX IOAN. DRIEDO.

Sed hic obseruandum est, ne in vniuersum omnia prophetarum dicta & facta, ita referamus ad tem-
pora futura, vt interim negligamus historię veritatem, quam propheta nunc vt presentem, nunc vt
preteritam insinuat. Mos est prophetarum, spiritu prophetico transire de litera ad spiritum, & reci-
tare historiam rerum tam presentium, quā gestarum, velut vmbra, typum seu figuram eorum, quę
futurę sunt. lib. 3. de ecclesiasticis scripturis, tractatu. 2. cap. 5.

TERTIA REGVLA D. GREGORII

Inter cętera prophetię miracula, hoc quoque mirandum habent libri prophetarum, quod sicut in
eis res verbis ita nonnunquam verba rebus exposuntur: vt eorum non solum dicta, sed etiam res ge-
stę prophetę sint. Grego. 2. Moralium cap. 21. & super Ezechiel. homil. 11.

EORVM PROPHETARVM ORDO ET NOMINA,
quorum monumenta ad nos vsque peruenerunt. TABVLA. 159.

Prophetarum libri alio ordine sunt

EDITI,

VT
ABDIAS.
IONAS.
AMOS.
MICHAËAS.
OSEAS.
ISAIAS.
IOHEL.
NAHVM.
ARACVC.
SOPHONIAS.
HIEREMIAS.
DANIEL.
EZECHIEL.
AGGAEVS.
ZACHARIAS.
MALACHIAS.

POSITI IN CANONE,

VT
ISAIAS.
HIEREMIAN.
BARUCH.
EZECHIEL.
DANIEL.
OSEE.
IOHEL.
AMOS.
ABDIAS.
IONAS.
MICHAËAS.
NAHVM.
ARACVC.
SOPHONIAS.
AGGAEVS.
ZACHARIAS.
MALACHIAS.

DE TEMPORIBVS PROPHETARVM.

Temporum inuestigationem ad intelligenda prophetarum oracula non vtilem tantum, sed etiam
necessariam docet Hieron. his verbis: Proinde qui nescit tempora eorum quę dicta sunt, quę ve eucne
runt, qui poterit homini contentioso demonstrare Prophetę ecrtitudinem?

PROPHETARVM LIBROS NON TANTVM IPSIS
philosophis, sed etiam nomine philosophorum esse antiquiores.

Augustinus vero de ciuit. Dei lib. 18. cap. 7. prophetiam auctoritatem Gręciz sapientum ac philo-
sophorum scriptis probat longe esse antiquiorem. Tempore, inquit, nostrorum prophetarum, quo-
rum iam scripta ad notitiam fere omnium gentium peruenerunt, philosophi gentium nondum erant,
qui hoc etiam nomine vocarentur, quod cepit a Sancto Pythagora, qui eo tempore, quo Iudęorum
soluta est captiuitas, cepit excellere atq; cognosci. Multo ergo magis cęteri Philosophi post prophe-
tas reperiuntur fuisse. Quam sententiam multis argumentis confirmant Iosephus contra Apionem,
Eusebius in Euangelica preparatione, & Iustinus martyr ad gentes.

QVAE FVERINT ILLA TEMPORA, SVB QVIBVS
prophetarum coepit doctrina. TABVLA. 160.

PROPHE- tarū iuxta do- ctrinā Hiero. in Hierem. in principio, & Gloss. Hier. 1. alii propheta- runt	Ante captiuitatē decem tribuum Israel, siue duarū tribuum Iudæ & Beniamin, vt	ESAIAS, OSÉE, IOEL.	Agg- us,	Legem
	Post capti- uitatem, vt	DANIEL, AGGAEVS, ZACHARIAS.	Ylli- mi Zacha- rias,	Inter- medi omnes inter,
	Imminente ca- ptiuitate, vt	HIEREMIAS in terra Iuda, EZECHIEL in Babylone.	Mala- chias.	Et Christum. Gregor. Nazianzenus in Apo- logetico.

VNDE COGNOSCERE LICEAT, QVO TEMPORE
Prophetarum quisque suo perfunctus fuerit officio.

Ea de re Ludouicus Viues talem tradidit regulam: Nusquam certius, inquit, colliguntur tempora, quam ex ipsis eiusdem prophetis, si sub quibus scripserint, testificentur. Ideo, cum eorum testimonia, ac veluti syngraphas habuerimus, aliorum adducere superuacaneum fuerit. Vide hae de re, ac de vniuersis Prophetarum temporibus pulchre multa apud August. de Ciuitate Dei, lib. 18. cap. 27. cum sequen- tibus & scholiis Ioan. Ludouic. Viuis.

LIBRORVM PROPHETICORVM DIVISIO

secundum materiam subiectam. TABVLA 161.

EPIPHANIVS IN lib. de mensuris & ponderi- bus, (Pag. mibi. 61.) libros prophetarum à priscis tes- tatur partitos fuisse in. 9. speculationes, seu potius in locos communes: nem- pe in	DOCTRINAS,
	SPECVLATIONES,
	EXHORTATIONES,
	MINAS,
	LVCTVS,
	CONSOLATIONES,
	PRECES,
	HISTORIAS,
	PRÆDICTIONES.

DE PRAEDITIONVM PARTITIONE.

TABVLA. 162.

PRAEDICTIO- num porro quadrupli- ces sunt differentiae.	Primo, alia sunt De	{ Reiectione legis secundum carnem, Nouo testamento legi successuro.
	Secundo, alia iterum sunt De	{ Depositione prioris populi, Vocatione Gentium.
	Tertio, alia De	{ Promissionibus ad patres factis, Christo peculiariter, Ecclesia.
	Quarto, nonnullae sunt Contra	{ Provincias & certas personas, Omnes in vniversum impios. Villauicent. De Theo- log. stud. recte formando, lib. 2. cap. 13. obseruat. 7.

ALIA PROPHETICORVM LIBRORVM

diuisio. TABVLA. 163.

PROPHETARVM, qui primi fuerunt verbi diuini Doctores, dicuntur alii	Maiores, ob magnam sententiarum plenitudinem.
	Minores, quod non tanta sit in eis sententiarum plenitudo, vt ait Petrus Aureolus.

DE PROPHETIS MAIORIBVS, AC PRIMVM

quare sic dicantur. TABVLA. 164.

PROPHETARVM primo aliqui dicuntur mai- ores, vel quia	Ceteris sunt principales, & Spiritus sanctus illis adfuit in ma- gna latitudine & plenitudine sententiarum, vt habet idem Au- reolus.
	Prolixiora volumina condiderunt, comparatione scilicet eorum, quorum sermones sunt breues. August. De Ciuitate Dei, libr. 18. cap. 19.

QVI ET QVOT HVIVS CLASSIS SINT

prophetae. TABVLA. 165.

QVATVOR SVNT prophetae, qui à Patribus nu- merantur inter maiores.	Esaías, id est, Salus Domini,
	Hieremias, id est, excelsus Domini, cui adiunctus est amanuensis eius- dem Baruch, id est, Benedictus.
	Ezechiel, id est, robur vel imperium Domini,
	Daniel, id est, iudicauit me Dominus.

QVO ORDINE HI PROPHETAE INTER
se coherent. TABULA. 166.

MAIORES
prophetæ secundum
ipſius captivitatis &
exilii, cuius denun-
tiâdi gratia miſſi fue-
re prophetæ, tempus
diſtinguitur. Eius au-
tem tēporis quinque
ſunt partes, nempe

(Præconceptæ atque definitæ, quo Deus Iſraeli-
tas propter peccatorum multitudinem atque
pertinaciam eiciendos ſtatuit de terra ſancta.
Id quod ſic futurum eſſe ex iuſſu diuino denun-
tiauit Eſaias.
Executionis præfatæ diſſinitiuæ, in quod tempus
incidit Hieremias.
Transmigrationis primæ Babylonice, quo tem-
pore in Chaldaea prædicauit, & conſolatus eſt
captiuos Ezechiel.
Deſolationis, quo tempore ab Hieremia miſſus
eſt Baruch.
Reuocationis, quo Deus populi ſui miſertus, ca-
ptiuos reducere dignatus eſt in terram promiſſio-
nis. Ac eo quidem nomine miſſus fuit Daniel,
Qui denuntauit deſtructionem regni Chaldaeo-
rum, & introductionem Regni Medorum, ac
deinde etiam Regni Graecorum. Hæc ferè Petrus
(Aureol.

(Oſiæ, A-
chaz & Eze-
chiz.
Iſaiæ, Ioa-
chim, & Se-
dechiz.
Ioachim.
Sedechiz :
qui omnes
reges Iuda
fuerunt.
Cyri Regis
Perſarum.

PROPHETIA
E S A I AE, L I B E R
BIBLIAE. XXVII. PARTIS QVINTAE.
primus.

QVIS HVIVS LIBRI SIT AVTHOR.

Libri quatuor Prophetarum maiorum, & duodecim minorum, ſinguli ſuorum anthorum nomi-
bus ſunt inſcripti. Ioan. Driedo. Quod hic ſemel pro ſemper annotaſſe conuenit, ne in ſequentibus
idem toties repetere ſit opus.

ESAIAS QVIS FVERIT.

Eſaias, cuius Prophetia duodecim prophetis juxta numerum verſuum, ant maior eſt, aut æqualis,
ſilins fuit Amos, vt patet ex primis huius Prophetiæ verbis. Hieron. in Prolog. Commentar. in Eſaiam,
Auguſt. De Ciuitat. Dei lib. 18. cap. 17. Amos autem pater Eſaiæ, non vt pleriq; autumant, tertius duo-
decim Prophetarum eſt, ſed alius, diuerſiſq; apud Hebræos ſcribuntur literis. Idem Hieron. Eſai. 1. in
princip. Dicitur fuiſſe auunculus ipſius Manaſſæ ex parte matris. Vnde illum generis nobilitatem du-
xiſſe ferunt. Gloſſ. 4. Reg. 11. circa finem.

QUALIS FVERIT.

Vir nobilis & urbane erat eloquentiæ, nec habens quidquam in eloquio ruſticitatis admixtum,
non tam propheta, qnàm euangelista dicendus. Ita enim vniuerſa Chriſti eccleſiæq; myſteria ad li-
quidum proſecutus eſt, vt non cum pntes de futuro vaticinari, ſed de præteritis hiftoriam texere.
Hieron. in prolog. ad Eſaiam. Cui Auguſtinus tale dedit teſtimonium, quòd euangelii vocationiſq;
gentium prænuntiator præ cæteris fuerit apertior. Auguſt. lib. Confeſſ. 9. cap. 5.

QVO IN LOCO PROPHETAVERIT.

Prophetauit autem Eſaias in Hieruſalem & Iudæa, hoc eſt, tribubus Benjamin & Iudæ. Hieron. in
Prolog. in Eſaiam.

QUANDO

QUANDO FACTA FVERIT HAEC PROPHETIA.

Texuit Eſaias hoc oraculum, decem tribubus necdum in captiuitatem ductis, hoc eſt, ſub Ozia, Ioſathan, Aclaz, Ezechia regibus Iuda, Eſai. cap. 1. in princip. & Hieron. in Prolog. Tempore enim Regis Ozia cepit prophetaſe. Lect autem & tempore Manaſſe filii Ezechia prophetauerat, nullam tamen de illius tempore fecit mentionem: tum quia peſſimus fuit in cultu idolorum, & in occiſione & perſecutione innocentium, vt habetur. 4. Re. 21. Tum quia ab eo occiſus fuit, eo quod peccata ipſius & populi arguebat. Lyra in Eſa. cap. 1.

QVOS HABVERIT CONTEMPORANEOS.

Vno atq; eodem tempore, Eſaiam, Oſee, ioel, & Amos prophetaſſe, ex Regibus, qui ponuntur in titulo, cognoscimus. (Sic enim Eſaias ſuam auſpicatur prophetiam: Viſio Eſaiæ filii Amos, quam vidit ſuper Iudam & Hieruſalem, in diebus Ozia, Ioſathan, Aclaz, Ezechia Regum Iuda &c.) Sed principium verbi Domini fuit in Oſee filio Beeri. Hieron. hic in principio.

AD QVOS FACTA SIT ISTA PROPHETIA.

Prophetauit Eſaias contra Iudam & Hieruſalem. Deinde etiam contra gentes, videlicet Babylo- nem & Philiſtios & Damascum. Viſione vidit contra Aegyptum, contra Idumæam, contra Phalan- ga Sion, contra Tyrum, & contra Quadcupedia in ſolitudine. Exponit & exodum, Sennacherib, & arro- gantiam Raſaphis, & viſum, caſum & perditionem, &c. Deniq; etiam de Eunuſchis prophetauit & gentibus, & in calce de die Iudicii. Athanaſin Synopſi.

QVIBVS DE REBVS.

De vtroq; agit regio, id eſt, X. tribuum Iſrael, & duarum Iuda & Benjamin, nunc commixtim, nunc ſeparatim. Et cum interdum ad præſentem reſpiciat hitoriam, & poſt Babyloniam captiuitatem, redi- tum populi ſignificet in Iudam: tamen omnis eius cura de vocatione gentium, & de aduentu Chriſti eſt. Hieron. in Prologo ad Eſaiam.

FVSIOR HVIVS ARGVMENTI, EXPLICATIO,

ex eod. Hieronymo.

Nullus, inquit, me pœter, voluminis iſtius argumentum breui cupere ſermone comprehendere, cum vniuerſa Domini Sacramenta præſens ſcriptura cõlineat: & tam natus de virgine Emanuel, quàm Miſericordiam patris operum, & ſignorum, moribus ac ſepultus, & reſurgens ab inferis, & Saluator vniuerſarum gentium prædicetur. Quid loquar de Phyſica, Ethica & Logica? Quicquid ſanctarum eſt ſcripturarum, quidquid poteſt humana lingua proferre, & mortalium ſenſus accipere, iſto volumine continetur. Hieron. in præf. Comment. in Eſaiam.

DE EODEM, EX AVGVSTINO.

Eſaias inter illa, quæ iniqua arguit, & iuſta præcepit, & peccatori populo mala futura prædixit, etiam de Chriſto & Eccleſia, hoc eſt, de rege, & ea, quam condidit, ciuitate multo plura quàm cæteri, prophetauit, vt & quibuſdam Euangelis, quàm propheta, potius diceretur. Auguſtinus De Ciuitate Dei. lib. 18. cap. 29.

DE SEVERITATE VITAE.

Hic propheta corporis caſtigacione pleriq; iam ſuperatis, nudus & diſcalceatus ad tertium annum inceſſit. Origen. contra Celſum lib. 7.

DE MORTE EIVSDEM.

A Manaſſe rege Iuda, vt Hebraei ſerunt, ſerra lignea ſerratus, & in duas partes diſſectus eſt. Vnde quod ad Hebræos. xi. de ſanctorum ſupplicio legitur, ſerrata ſunt, ad Eſaiam referri ſolet. Hieron. in Eſa. lib. 1. cap. 37. Sic Eusebius: Manaſſes impius, inquit, Eſaiam interfecit, ſtatuanq; ſuam poſuit quinque facies habentem. Sepultus eſt ſub Quercum Hogel, iuxta tranſitum aquarum, quas olim Ezechias Rex iſto obſtruxerat pulvere. Idem Hieron. in ſuo ad hunc librum argumento, vt reſert Ioan. Ludo, Viues in Auguſt. De Ciuitate Dei lib. 18. cap. 24.

DE CAUSIS, CUR SIT OCCISVS ESAIAS.

ex Origene primum.

Exod. 33. Aiuunt Esaiam ideo esse sectum à populo, quasi legem præuariantem, & extra scripturas annuntia-
 Esa. 6. tem. scriptura enim dicit, Nemo videbit faciem meam, & uiuet. Ille vero ait, Vidi Dominum Sabaoth.
 Moises, aiunt, non uidit, & tu uidisti? Et propter hoc eum fecerunt, & condemnauerunt eum ut im-
 pium. Non enim sciebant, quia duabus alijs uolauerunt faciem Dei Seraphim: Vidit dominum, sed fa-
 ciem non uidit Esaias: nec Moises uidit. Posteriora uidit, ut scriptum est, Moises. Origenes in Esaiam
 Homilia. 1.

DE EISDEM, EX HIERONYMO.

Esa. 1. Hebraei dicunt, duas ob causas interfectum Esaiam: Quòd Principes Sodomorum & populum Go-
 Exod. 33. mortuæ eos appellauerit, & quòd Domino dicente ad Moysen, Non poteris videre faciem meam, iste
 Esa. 6. ausus sit dicere: Vidi Dominum sedentem super thronum ex celsum, & eleuatum &c. Hieron. in Esa.
 libr. 1. cap. 1. Hoc autem quòd uiderit Dominum, scripsit Esaias eo contigisse anno, quo mortuus est
 Rex Ozias. Idem Hieron. in Quæstion. seu tradition. Hebraicis in Paralipomenon. CA

QVAE IN HAC PROPHETIA SINT
obseruanda.

Ea tradit Hieron. in Proemio suorum Commentariorum in Esaiam his uerbis: Vnde post historiz
 ueritatem, inquit, spiritualiter accipienda sunt omnia: Et sic Iudæa & Hierusalem, Babylon & Phila-
 stium, Moab & Damascus, Aegyptus & desertum mare, Idumæa & Arabia, ac uallis Sion, uel uallis uisio-
 nis, & ad extremum Tyrus, & uisio quæ drupedum intelligenda sunt: ut cuncta quæramus in sensu: & in
 1. Cor. 3. omnibus his quasi sapiens architectus Paulus Apostolus iaciat fundamentum, quod non est aliud præ-
 ter Christum Iesum.

PARTITIO.

TABULA. 167.

PROPHETIA Tragicum, qui multas continet exprobrationes & comminationes, qui-
 Esaiæ diuiditur in duos } bus Propheta præcipue populum Iudaicum perstringit, & a peccandi libi-
 principales tractatus, } dine abstrahere studet, à princip. huius lib. vsq; ad cap. 40. Alias, hæc pars
 } Comicum, qui crebras habet tum exhortationes, tum consolationes, à d.
 } cap. 40. vsq; in fin. libri. Et lætum appellatur nuntium. Petrus Aureol.

TRACTATVS PRIMVS.

TABULA. 168.

DIVIDITVR
 in quinque Partes. Per-
 stringit enim Prophe-
 ta suis comminationi-
 bus gentem modo

Iudaicam, nempe regnum duarum tribuum Iudæ & Benjamin, idq; per tredecim capita.

Finitimam totam: Vbi uicinis nationibus in uniuersum omnibus, varias minatur pœnas & aduersitates, per xi. capita.

Uniuersam mundi machinam simul & summam, per 4. iei.

Reliquas X. tribus & simul etiam duas ante dictas coniungim, per 4. iei.

Rursus gentem Iudaicam, id est, duas tribus separatim, per capita octo. Pe-
 trus Aureol.

PARS PRIMA ADVERSUS DVAS

tribus regni Iudaici. TABVLA. 169.

IN PRIMA PAR-
te huius prophetiæ Efa-
ias duplicē videtur ha-
buisse respectū: vnum
videlicet ad populum
Iudaicum, & alterum
ad Christum. Vnde ca-
pita sub ea comprehen-
sa partim

Ad populū
referuntur
Iudaicum.
Atq; sic sub
hoc veluti
membro tra-
ctatus pri-
mi, conti-
nentur

Ad Chri-
stū, Cuius
respectu po-
pulo prædi-
cit

Exprobratio flagitiorum, propter quorum multitudinem & atrocitatem, legis antiqua fit euacuatio & abrogatio, cap. 1. & 2. Vbi inter cætera dicitur: Ne offeratis vltra sacrificium frustra &c. Et, Incensum abominatio est mihi &c.

Nouæ legis introductio, & noui gregis electio, cap. 2. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini &c.

Comminatio multiplicis supplicii, præcipue ob necem Christi, cap. 3. &c.

Noui gregis ab iis pœnis præseruatio, cap. 4.

Pœna populo comminata, iusta ostenditur, cap. 5.

Impositio officii prophetici, & purgatio labiorum eius per calculum, quem Seraphin forcipe tulerat de altari. Quæ iuxta Hebræum, visio Efaie prima est, cap. 6. vers. In anno quo mor-
tuus est &c.

Liberatio populi Israelitici, & speciatim Achaz, de manibus duorum Regum, Rabin scilicet Regis Syriæ, & Phacee filii Romeliæ Regis Israel, cap. 7. & 8.

Liberatio, item Regis Ezechie de manu Sennacherib Regis Assyriorum, à duobus filiis suis interfecti, cap. 9. & 10.

Gratiarum actio & Canticum laudis, cap. 11. & 12.

Abolitionem legalium sacrificiorum, rituum, &c. cap. 1.

Euangelii substitutionem, & gentium vocationem, cap. 2.

Destructionem Hierusalem & Synagogæ, cap. 3.

Ecclesiæ nouæ ædificationem, cap. 4.

Compositionem cantilenæ de synagoga repudiata, cap. 5.

Destinationem filii Dei, cap. 6. ibi, Vade, & dices populo huic.

Eiusdem filii incarnationem, conceptionem, & natiuitatem ex virgine, cap. 7. Ecce virgo concepit & pariet.

Discipulorum & credentium collectionem, & aliorum scan-
dalum & offensionem, cap. 8.

Passionem Christi, & regni eius inchoationem, cap. 9.

Conuersionem filiorum Israel ad Christum, cap. 10.

Resurrectionem Christi gloriosam, & Ecclesiæ ex diuersis po-
pulis adunationem sub vno pastore Christo, cap. 11.

Sacramentorum efficaciam, & gratiarum diffusionem per to-
tam ecclesiam, cap. 12. Conſte or tibi Domine, &c. Vbi di-
citur, Haurietis aquas de fontibus Saluatoris,

PARS COMMINATIONVM SECVNDA

aduersus finitimas nationes. TABULA. 170.

SECVNDA
pars Comminationum,
decem continet
onera, Quibus
propheta minatur,

1. Babylonis, quorum destructio facta est per Cyrum & Darium, cap. 13. & 14. Vbi interiectis quibusdam de Christo, inuehiunt in Nabuchodonosor Regem Babylonis.
2. Philistinis, circa finem cap. 14. ibi, Ne leteris philistina omnis tu, &c.
3. Moabitibus, cap. 15 & 16, iterum interiecta propheta de Christo venturo ex Ruili Moabitis, à principio cap. 16. v. que ad vers. Lmitle agnum Domine.
4. Damasco & Syris, tot. cap. 17.
5. Aethiopibus & Aegyptiis, cap. 18. 19. & 20. Vbi iterum multa interfecta propheta de Christo.
6. Assyriis, siue rursus Babylonis, cap. 21.
7. Iduumis, circa finem eiusdem cap.
8. Arabibus, in eod. cap. ubi, Onus in Arabia &c.
9. Hierosolymis, maxime Principibus & Praepositis templi, cap. 22. Onus vallis &c.
10. Tyris, cap. 23. Onus Tyri &c.

PARS COMMINATIONVM TERTIA,

aduersus totam mundi machinam. TABULA. 171.

PRÆVNTIAT
excidium totius orbis
terrarum, agitq; de

1. Iudicio extremo, totius terræ dissipatione, & sententia proferenda in demones & homines istos.
2. Iustitia diuina, quæ prædicat, adhibita etiam, reularum actione.
3. Premio siue gloria bonorum, cap. 26.
4. Suppliciis damnatorum, cap. 27.

PARS COMMINATIONVM QVARTA,

aduersus duas, itemq; x. tribus Israel coniunctim.

TABULA. 172.

HAEC PARS
cōminando dicitur,
Vz

1. Populo Israelitico, id est, X. tribubus cap. 28. Vz coronæ superbiæ &c.
2. Genti Iudicæ, id est, duabus tribubus, cap. 29. Vz Aris.
3. Reliquis, quas Nabuzardan voluit esse sub manu Godoliz, volentibus dehortante Hieremia descendere in Aegyptum, cap. 30. Vz filii desertiores.
4. Eis qui descendunt in Aegyptum, cap. 31. Vz qui descendunt. Vbi iterum Propheta se vertit ad Christum, ac de eo multa identidem vaticinatur.

PARS COMMINATIONVM QVINTA

aduersus Gentem Iudaicam, id est, duas tribus

seorsum. Tabula 173.

IN POSTRE- mo tractatus pri- mi parte, prophe- ta procedit duo- bus modis :	PRIMO, obscure & propheti- cè, De	EZECHIA & eius perfectione, sub cuius figura agit de Christo, cap. 32.
		SENNACHERIB, & eius destructione, cap. 33.
		ROMANIS, & Iudæorum ab illis facta vastatione sub Tito & Vespasiano, & hoc (ut dicunt Magistri Iudæorum) sub figura Iudææ & Borsæ, cap. 34.
		ECCLESIAE propagatione & florido statu, cap. 35.
	SECUNDO, dilucidè, & serè histo- ricè, intro- ducens	SENNACHERIB superbientem, cap. 36.
		EZECHIAM
		Ad Deum clamantem, & Dominum illum eri- pientem, cap. 37.
		Infirmum conualescentem, cap. 38.
		Vanè gloriantem, ostendendo Babylonii diui- tias suas. Vnde Esaias comminando conclu- dit, Captiuitatem futuram, & omnia deper- tenda in Babylonem.

TRACTATVS ESAIAE SECVNDVS, QVI

consolatorius est, & populo Iſrael nunciat

liberationem. Tabula 174.

CVM POPVLVS IYDAICVS IN AFFLICTIONIBVS

suis etiam à Regibus suis esset derelictus, introducit Propheta perso-
nam Christi, populi sui miserentis, ac ita pro consolatione afflicta-
rum mentium, agit in summa De liberatione populi facta per

CHRISTVM	A	Peccato,
CYRVM,		Exilio,
ITERVM per Chri- stum,		Peccato.

DE LIBERATIONE CHRISTI, PRIMA SECVNDI

tractatus Parte. Tabula 175.

IN HAC PRIMA parte inchiatur subin- de propheta in idolola- triam, idque ne putent homines cultum Chri- sto impensum, esse ido- lolarriâ, quod hodieq; Iudæi sentiunt. Agit verò De		PRÆCURSORE Ioanne Baptista, & eius prædicatione, cap. 40. vers. Vox clamantis in deserto.
		VNIONE naturam in Christo, & humanitatis assumptione ex semine Abrahæ, c. 41. vers. Er tu Iſrael serue meus, semen Abrahæ.
		INCARNATI verbi conuersatione, cap. 42. vers. Non clamabit &c.
		VOCATIONE testium, scilicet Apostolorum, cap. 43. vers. Educ foras populum cæcum &c.
		SPIRITVS ANCTO, Apostolis in die Pentecostes diuinitus inspira- to, cap. 44. vers. Effundam Spiritum meum &c.

DE CYRILIBERATIONE,
pars secunda. Tabula 176.

OSTENDIT PROPHETA, quomodo liberatio facta sit per Cyrum, nimirum non ex sua aut idolorum virtute, sed potentia diuina quæ Cyro vñ sit cœu instrumento. Itaque commemorat hic

Diuinæ liberationis organum seu instrumentum, Regem scilicet Cyrum, cuius tamen occasione se vertit ad ipsum Christum, cum ait: Rorate cœli desuper &c. Item, Tantum in te est Deus, & non est præter te Deus, cap. 45.

Liberatorem præcipuum, scilicet Deum. Vnde ait, Ego feci, & ego feceram, cap. 46.

Liberationis modum, qui consistit in destructione Babylonis & regni eius, cap. 47.

Causam huius prædicationis, ne scilicet Iudæi liberationem suam ascriberent idolis, cap. 48. vers. Prædixeram tibi ex tunc.

ITERVM DE CHRISTO, PARTE
secundi tractatus Tertia. Tabula 477.

REDIT ITERVM ad liberationem Christi Esaias, ac deinceps quasi Euangelista & Apostolus, expromit misteria fidei nostræ, quæ ad Christum potissimum pertinet, de quo dum agit, isthæc duodecim persequitur:—

Infantiam & absconsonem Saluatoris, quam per annos fere triginta quasi ignotus latuit, cap. 49.

Multifarias iniurias & persecutiones in hoc mundo perpeſſas, cap. 50. vers. Corpus meum percutientibus dedi &c.

Sapientiam & doctrinam siue prædicationem Christi, cap. 51. & 52. Vbi dicit, Audite me, qui sequimini quod iustum est &c.

Passionem & mortem, atque in his omnibus summam patientiam ac tolerantiam, circa fin. cap. 51. vers. Ecce intelliget seruus meus, & per totum cap. 53. Vbi dicitur: Non est species ei neque decor.

ECCLESIAM, { Ostendit, Ecclesiam non arctari ad vnum aliquem populum, sed sparsam esse per uniuersum orbem, cap. 56.
{ Præcepta habet moralia, quibus Ecclesia instruitur, cap. 57. & 58.

Gloriam & resurrectionem, cap. 59. & 60. ibi, Ecce non est abbreviata manus Domini.

Famam & exultationem, per totum orbem diffusam, idque apostolorum prædicatione.

Nominis Christiani, noui sanè & gloriosi, impositionem, quo credentes orantur, cap. 61. vers. Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit &c.

Ascensionem triumphalem, & gloriosum ingressum in cœlum, cap. 63. Quis est iste qui venit &c.

Iudæorum nequitiam & exæcationem, circa medium 63. vers. Misericordiam omni recordabor. Vbi reducit in memoriam beneficia Dei, præcipue illud, quo educti sunt Iudæi ex Aegypto, & beneficium aduentus Christi, cap. 64.

Reversionem Iudæorum ad Christum & eius misericordiam, cap. 65.

Iudicium extremum, ac ibi iterum de bonorum præmiis & pœnis malorum, cap. 66.

PROPHETIA HIEREMIAE,
LIBER BIBLIAE XXVIII.
partis quintæ Secundus.

HIEREMIAS VNDE SIT ORIVNDVS.

HIEREMIAS & Sacerdos & Propheta. Author operis imperfecti in Matth. cap. 22. homil. 41. Tertullian. aduers. Gnosticos. Augustinus cum Gentium dixit prophetam, in lib. De quæstion. ex veter. testam. c. 44. Anathothites fuit, & de genere Sacerdotum. Greg. 1. Re. cap. 13. Est autem Anathoth viculus, tribus ab Hierosolymis distans millibus. Hieron. hic in Prolog.

QVIS EIVS FVERIT PARENS.

PATER Hieremiz, Helias sacerdos ille magnus, qui librum legis inuenerat tempore Iosif. Hieron. in quæst. Hebraicis in 1. Paralipomenon: & ipse propheta fuit. Quod patet ex primis huius prophetiz verbis: Filii Heliz &c. Tradunt enim Hebraei, cuiuscunque prophetæ pater aut auus ponatur in titulo, ipsos quoque prophetas fuisse. Hieron. in Sophon. in princip. & Glossa hic cap. 1. in princip.

Regula,
quorū pro-
phetarū pa-
rentes fue-
rint pro-
phetæ.

NATIVITAS EIVS.

SACERDOS ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus, virginitate sua Evangelicum utrū Christi Ecclesiz dedicans. Hieron. hic in Prolog. & in Apologia aduersus Rufin. August. epistola 57. Vnde in Sermone de natiuitate S. Ioan. Bapt. quem quidam D. Bernardo alii alteri adscribunt, ita legimus: Et Hieremiz quidem admiranda sanctificatio: Quia & si in peccato conceptus est, nascitur tamen sine peccato. Ante enim quam exiret de ventre, sanctificatus est, nec poterat nasci non sanctus, qui in utero matris erat sanctificatus, &c.

QUANDO ACCEPERIT SPIRITVM PROPHETIAE.

SACRA scriptura testatur ipsa, Hieremiam & Danielem spiritum prophetiz perceperisse adhuc pueros, Hier. 1. & Daniel. 13.

QVIBVS ET QVID PROPHETAVERIT.

PROPHETAUIT in Hierusalem, De futura siccitate, & contra gentes Aelam. Reprehendit iniustitias Hierusalem in multis, & de aduentu Regis Babylonii, ad excidendum terram Aegypti, & aduersus Babylonem &c. Athanas. in Synopsi, ubi fusius hinc agitur.

VBI PROPHETAVERIT.

IN Iuda tantum & in Beniamin prophetauit, & ciuitatis suæ ruinas quadruplici planxit alphabeto, (id est, quatuor lamentationibus, quarum singuli versus, singulis respondent Hebræorum literis.) Hieron. in præfatione in Hieremiam.

QVIBVS TEMPORIBVS PROPHETAVERIT,
sententia Origenis.

INTER Esaiam & Hieremiam interceserunt anni 750. Hieron. in Esaiam lib. 9. cap. 30. in principi. Ccepit autem prophetare in diebus Iosif filii Amnon regis Iuda, vsque ad annum tertium decimum regni eius: Deinde prophetauit in diebus Ioachim filii Iosif Regis Iuda, vsque ad consummationem vnde decimi anni Sedechiz filii Iosif regis Iuda, ita ut eius prophetia per tres Reges contexta sit vsque ad captiuitatem hierusalem in quinto mense. Origen. homil. 1. in Hieremiam.

DE EODEM AVGVSTINVS.

HIEREMIAS propheta de maioribus est, sicut & Esaias. Prophetauit autem regnante Iosia in hierusalem, & apud Romanos Anco Martio, iam propinquantem captiuitate Iudæorum. Tetendit autem prophetiam suam vsque ad quintum mensem captiuitatis, sicut in eius literis inuenitur. Prophetauit ergo non solum Anci Martii, verum etiam Tarquinii præci temporibus. Augustin. De ciuitate Dei lib. 18. cap. 33.

EADDEM DE RE TESTIMONIUM HIERONYMI.

HIEREMIAS cum esset adhuc puer, prophetare cepit anno 13. Iosiae filii Amos Regis Iudz, prophetauitq; in Imperio eius annis decem & nouem: & postea sub Ioachim filio eius annis xi. & sub Sedechia, qui vltimus fuit Regum Iuda, annis xi. vsque ad 5. mensem, quando à Babylonis capta est Hierusalem. Ac per hoc ab exordio prophetiæ suæ, vsque ad captiuitatem Hierusalem, in qua & ipse captus est, prophetauit annis 41. præter illud tempus, quando ductus est in Aegyptum. Ibiq; prophetauit in Taphnis, vt hoc ipso volumine continetur. Hiero. lib. 1. in Hierem. c. 1. in princ.

QVI HVIVS PROPHETAE FVERINT contemporanci.

SOPHONIAS & Hieremias contemporanci fuerunt. Athanasius in Synopsi. Augusti. De Ciuit. Dei lib. 18. cap. 33.

QVO GENERE MORTIS INTERIERIT Hieremias.

IOSEPHVS lib. 10. c. 10. testatur, Hieremiam in cæno fuisse demersum. Diuus porro Hieron. in summario siue argumento in hieremiam, & Author operis imperfecti in Matth. cap. 22. homil. 41. dicunt eum post multas iniurias tandem apud Taphnas in Aegypto à populo lapidibus obrutum, occubuisse.

DE SEPVLTVRA EIVS MIRACVLIS CELEBRI.

IACET verò in eo loco sepultus, quo dudum Pharaò Rex habitauerat. Et quoniam postulatione sua de fugatis ab eodem loco serpētibus, Aegyptios à tactu aspidum facit esse securos, magna cum ibi religione Aegyptii venerantur. Idem Hieron. hic in summario.

DE LIBRIS HIEREMIAE COMBUSTIS, ex Iosepho.

PROPHETA hieremias omnes prophetias suas conscribens, ieiunante populo, & in Ecclesiam congregato, in templo mense nono quinti anni Regi Ioachim, relegit librum, quem de futuris rebus ciuitati & populo temploq; conscripsisse videbatur. Audientes itaque principes, tulerunt ab eo librum: iusseruntq; eum, & scribam Baruch, de medio tolli, ne quibusdam fierent manifesti. Ipsum verò librum portantes, regi dederunt. Qui præsentibus amicis iussit scribam suum relegere, & audiens quæ scripta noscebantur in libro, iratus Rex dirupit eum, & igne cremauit: & requisitos hieremiam & Baruch, iussit ad se puniendos adduci. Illi siquidem eius tunc iram declinauerunt. Iosephus Antiq. lib. 10. c. 8.

DE EISDEM LIBRIS ITERVM RESTITVTIS.

POSTQVAM autem combusserat Rex volumen, & Sermones quos scripserat Baruch ex ore hieremiz, factum est verbum Domini ad hieremiam, dicens: Rursus tolle volumen aliud, & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Ioachim Rex Iuda &c. Et paulò post: hieremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch filio Neriz scribæ: qui scripsit in eo ex ore Hieremiz omnes Sermones libri, quem combusserat Ioachim Rex Iuda igni: & insuper additi sunt sermones multò plures, quàm antea fuerant, Hierem. 36. cap. circa finem.

DE GENERE ORATIONIS, QVA HAEC propheta est perscripta.

SERMONE quidem hic propheta, apud Hebræos Efsaia & Osee & quibusdam aliis prophetis videtur esserusticior, sed sensibus par est, quippe qui eodem spiritu prophetauerit. Hieron. in prologo Hieremiz: Et in proemio lib. 6. in Hierem. Qui quantum in verbis, ait, simplex videtur, & facili, tantum in maiestate sensuum profundissimus est. Compassione certè hic Hieremias inter prophetas habetur præcipuus. Gregorius Nazianzenus in oratione ad subditos timore percussos.

PROPHETIA HIEREMIAE IN quot diuidatur libros. Tabula 178.

DVO SUNT HV- ius Prophetae volumina: {	Concionum propheticarum vnum: Alterum Threnorum, siue lamentationum.	{ Quibus admittitur Oratio Hieremiz.
		SACRA-

SACRARVM CONCIONVM HIEREMIAE.

partitio. TABULA. 179.

ETSI AVTHOR COMPENDII
Biblei Petrus Aureolus hunc librum in sede-
cim distribuerit partes, faciliorem tamen eius
explicationem futuram esse iudicauimus, si
has conciones diuideremus in ea, quæ conti-
nerunt partim

Ante publicationem in-
iunctæ prophetiæ.
In ipsa prædicatione seu
exécutione legationis.
Post factam execu-
tionem.

Atque sic in

Ante-
cedentibus
Adiun-
ctis,
Conse-
quentiis.

PRIMA PARS PROPHETIÆ

ex antecedentibus. TABULA. 180.

Conditionem & qualitatem Legati, hoc est, ipsius prophetæ Hieremiæ legalitatem
atque sufficientiam, cap. 1. vers. Priusquàm te formarem, noui te.
Formam siue tenorem mandati, sub his verbis: Tu ergo accinge lumbos tuos, & sur-
ge, & loquere ad eos, eodem.

Ingratitudine iudæorum, & culpa grauissima in
Decum, cap. 2.

Summa clementia Dei, sub figura sponsi contem-
pti, volentis sponsam etiam ipsum spernentem,
ad se recipere, cap. 3.

Facilitate veniæ consequendæ, cap. 4. vers. Si con-
uerteris Israel, &c.

Præuaricatione omnium, vt nec facile inueniretur
vnus qui faceret iudicium, cap. 5. Circumite vias
Hierusalem, &c.

Peruersione sacerdotum & prophetarum, cap. 6.
vers. A propheta vsque ad sacerdotem cuncti fa-
ciunt dolum, &c.

Prophanatione templi & sacrificiorum, cap. 7. vers.
Nolite considerare.

Mendaciis & impletate scribarum & hominum do-
ctorum, cap. 8. vers. Vere mendacium operatus
est stylus mendax scribarum, &c.

Interiecta lamentatione, cap. 9. Quis dabit capiti
meo aquam, & oculis meis fontem lachry-
marum?

Cæcitate & ignorantia iudæorum, qua versi erant
ad idolatriam, cap. 10. Audite verbum.

Pactio Domini cum filiis Israel, quod iudæis redu-
cit in memoriam, vt ex his omnibus illorum cul-
pa aggrauetur &c. cap. 11.

Difficultatem atque periculum huius legationis, vers. Tu autem Domine, d. cap. 11.
& cap. 12. per tot. Vbi conqueritur propheta de malis, quæ præiudit se ex hac le-
gatione subiturum. Cuius rei occasione addita etiam his inuenies multa de passioni-
bus Christi.

ANTECE-
dentia prædi-
cationem Hie-
remiæ, expli-
cant

IUSTIFICATIONEM
decretæ pœnæ. Qua demonstra-
tur, causam huius legationis, si-
cet scelerioris, fuisse iustam atq;
pernecessariam. Id quod probat Ab

SECUNDA PARS HVIVS PROPHECIAE

ex adiunctis. TABULA. 181.

PRAEDICATIONIS } Contra Hierusalem & iudeam,
 unus adgreditur propheta } In rectores urbis eiusdem.
 } Adversus eos, qui alius in Babylonem transmigrantibus, remanserunt
 in Hierusalem.

PRAEDICATIO PRIMA.

TABULA. 182.

IN PRAEDICATIONE prophetae primae consideranda sunt

Forma sub metaphoris

- { I umbaris linei, quod computruit, cap. 13.
- { Sermo siccitatis, cap. 14.
- { Moïsis & Samuelis, qui etiam alii exaudiri sint, nunc tamen exaudiri non possunt, cap. 15.
- { Eunuchi & hominis sterilis, cap. 16.
- { Seyli ferrei & adamantini lapidis, cap. 17.
- { Figuli & confracti vasis, cap. 18.
- { Lagunculæ & testei vasis, cap. 19.

Effectus, qui alius ferè non erat, quàm quòd propheta persecutioni fuit subiectus, atque sic pro beneficio prædicationis accepit iniurias, cap. 20.

PRAEDICATIO SECUNDA.

TABULA. 183.

HVIVS quoque prædicationis duplex habetur ratio:

Vna circa formam, qua prophetizat contra

- { Urbem Hierusalem, cap. 21.
- { Regem, cap. 22.
- { Malos prophetas atque doctores, cap. 23. Vbi agit etiam De adventu Christi, vers. Ecce dies venient.

Altera circa effectum, qui est duplex:

- { Primò enim narrantur quædam ita evenisse, ut prædixerat Hieremias, maxime quo ad primam transmigrationem Iechonæ & principum eius in Babylonem: ubique prospera promittuntur transmigrantibus, remanentibus vero aduersa, cap. 24. & 25.
- { Iterum persecutiones fert propheta ob veritatis prædicationem à
 - { Populo, cap. 26.
 - { Falsis prophetis, cap. 27. & 28.

TERTIA PRAEDICATIO.

TABULA. 184.

HIC VERO consideratur quinque

- { Consolatio, quam præmittit propheta tertiæ prædicationi ad egressos in Babylonem, à cap. 29. usque ad cap. 34. Vbi multa eisdem de Christo habentur.
- { Ipsa prophetia, qua prædicitur captivitas Sedechie, & remanentibus in Hierusalem desolatio, cap. 34.
- { Additio de libro Hieremie primò confecto, deinde combusto, ac tandem iterum reflecto, per tot. cap. 35. & 36. Et fit in cap. 35. mentio obedientie Rechabitarum erga Ionadab de non bibendo vino.
- { Tertia prophetie persecutio, qua capitur & incarceratur, cap. 37. & 38.
- { Historia de captivitate Hierusalem & combustionem templi atque muri, cap. 39.
- { Vbi etiam agitur de liberatione Hieremie.

PARS TERTIA CONCIONVM HIEREMIAE

ex consequentibus. Tabula 185.

	PRIMO enim narratur, quanta benevolentia Hieremias populum secum vna liberatum, & reliquias superstites, contra consilium descendentes in Ae- gyptum vsque, prophetando sic profecutus, a cap. 40. vsque ad cap. 46.			
HAEC PARS tria cōtinet mēbra :	DEINDE hęc Prophetia etiam ad alias protenditur nationes, vt puta contra	<table><tr><td>Aegyptios, Palæstinos, Moabitas, Ammonitas, Babylonios.</td><td>} a cap. 46. vsque ad cap. 50.</td></tr></table>	Aegyptios, Palæstinos, Moabitas, Ammonitas, Babylonios.	} a cap. 46. vsque ad cap. 50.
Aegyptios, Palæstinos, Moabitas, Ammonitas, Babylonios.	} a cap. 46. vsque ad cap. 50.			
	TANDEM lamentatur pro- pheta pro conclusione	<table><tr><td>Combustionem templi, & Depradationem vasorum.</td><td>} cap. 51.</td></tr></table>	Combustionem templi, & Depradationem vasorum.	} cap. 51.
Combustionem templi, & Depradationem vasorum.	} cap. 51.			

PROPHECIAE

HIEREMIAE PARS ALTERA,

sive lamentationes Hieremiae, quæ
Græcè dicuntur Threni.

CONTINVATIO. Tabula. 186.

DVPLEX EST continuat̃ huius par- tis cum præcedentibus ratio:—	VNA remota, a triplici sacre scripturæ pœscos differentia, qua ante vbi de Psalmis agi ceptum fuit, omnem sacre scripturæ cātum, in Psalmos, Cantica & Threnos, sive Lamentationes partiri sumus. Cum ergo de Psal- mis & canticis, suo dictum sit ordine, æquum fuit vt, nacta occasione tam opportuna, tandem etiam vel semel ageretur de Threnis.
	ALTERA propinqua, quæ cum materia suscepta omnino coheret. Hactenus enim de futura actum fuit clade, hic de præsentī agitur calamita- te: ac vt se pœnam antea longe decretam prædixisse testaretur inuitum, sic eo vehementius nunc deplorat irrogatam. Ex mente Glossæ hic in principio.

DE LIBRI HVIVS TITVLO.

NIC liber apud Hebræos est sine nomine, nisi quod a prima dictione, qua incipit, vocant cum
Echa, id est, Quomodo. In commentariis tamen appellant eum Cinoth, id est, Lamentationes: Lxx
autem, Threnos, quod etiam Lamentationes sive fletus significat. Atque hunc ipsum librum, iudei
Hebræi, putant esse eum, quem Ioachim rex Iudæ, ab initio legisse, & mox in ignem proiecis-
se dicitur, Hier. 36.

QVAE SIT HVIVS LIBRI SVMMÆ.

DEPLORAT propheta ruinam perversi populi, & subuersionem perfidæ ciuitatis, quæ semper
contraria Domino suo sentiebat, & præceptis suis aduersabatur, ingrata beneficiorum Dei, Prophe-
tas eius ipsumq; hæredē nouissime trucidabat. Vnde in manus hostiū tradita, deusata est ita, vt quæ
prius diuersis gentibus & prouinciis imperabat, postmodum dura seruitute premeretur: Hieron. in
Threnor. cap. 1. statim in princip.

DE HORVM MYSTICA INTERPRETATIONE

MYSTICE autem plangitur anima fidelis hominis, quæ quondam plena fuit numerositate vir-
tutum, & imperabat diuersis affectibus, dominans concupiscens carnis: postea autem a malignis spi-
ritibus flammis libidinis succensa, destituta angelorum solatio, & carēns diuino consortio, tot seruit
sceptis dedita, quot vitiis. Idem ibidem.

DE GENERE ORATIONIS.

Lamentationes Hieremiae in Hebraeo, scriptae sunt metris, id est, versibus, quorum singuli per ordinem, à singulis auspicantur Alphabeti literis. Quale genus carminis tum forte, tempore scilicet Hieremiae, visitatum fuisse ut primus versus inciperet à prima litera Aleph, secundus à Beth, tertius à Gimel, & sic de cæteris. Quibus Paschasius hunc Prophetam non ob id usum fuisse testatur, ut metris vel ornatu luderet, sed quòd sapientia humana vitro diuinæ seruiat sapientiae. Gloss. in Lamentat. Hierem. c. ap. 2. in princip.

QUOT LIBRI HVIVS SINT PARTES.

TABULA. 187.

DIVIDITVR hic liber in duas partes, videlicet in	{	Quatuor planctus sive Lamentationes & totidē capita, qui bus Propheta deplo- rat destructionem.	{	Civitatis Hierusalem, quæ erat caput regni. Israel & totius regni. Populi Aut { Christi Sanctuarii & templi.	{	Iud. item Secundum sensum Literalem.	{	De qui- bus agi- tur in cap. —	{	1. 2. 3. 4.
		Orationem Hieremize ad Deum, quo eius implorat auxilium & misericordiam, ut afflicto opiuletur.								

SVB DIVISIO.

Singula capita totidem constant versibus, quot sunt literæ apud Hebræos, quæ (ut dictum est) singulæ singulis præponuntur versibus. Atque hinc est, quòd D. Hieron. dixit in prologo Hierem. hunc prophetam civitatis suæ ruinas quadruplici planxisse à lphabeto. Idem in epistola ad Paulinum de libris sacris, huius libri hisce meminit verbis: Et quadruplex diversis metris necit alphabetum. Et in præf. Ezechiel. de Hieremia loquens, sic ait: Qui in lamentationibus suis sub typo Hierusalem. 4. plagas mundi quadruplici plangit alphabeto.

AN LITERAE SINGVLIS VERSIBVS PRAEFIXAE,
hoc loco aliquid significant.

Refert hic Lyranius quosdam in ea fuisse opinione, quòd existimarent literas, quibus Lamentationes Hieremiae distinctæ sunt, ad significandam versuum sententiam huc esse appolitas. Quam opinionem falsam esse aliquot docet rationibus & argumentis. Interim tamen negari non potest, Hebræorum literas per se positas, suas habere interpretationes, nec earum connexiones omnino esse ociosas, sed sua habere mystèria. Hieron. in præf. Lamentationum. Quæ vel semel recte intellexisse, cum magni sit momenti, & operæ valde precium, ea quàm fieri potest brevissime, ex sanctorum patrum in hunc librum commentariis, huc ascribere lubet.

DE INTERPRETATIONE LITERARVM

Hebraicarum. Hieron. in procem. Lamentationum ad

Eusebium .

Tabula 188.

LITERARVM APVD
Hebræos sunt xxii.

ALIPH,
BETH,
GIMEL,
DALETH,
HE,
VAV,
ZAIN,
HETH,
TETH,
IOD,
CAPH,
LAMED,
MEM,
NYN,
SAMECH,
AIN,
PHE,
ZADE,
COPH,
RES,
SIN,
THAV,

INTER-
pretantur

Doctrina,
Domus,
Plenitudo,
Tabularum,
Ista,
Et,
Hæc,
Vita,
Bonum,
Principium,
Manus,
Discipline, sue cordis,
Ex ipsis,
Sempiternum,
Adiutorium,
Fons sue oculus,
Os, (oris)
Iustitiæ,
Vocatio,
Capitis,
Dentium,
Signa.

DE CONNEXIONE SIVE DE ORDINE
intelligentiæ istarum literarum, ex cod. Hieron.

T A B U L A . 189.

CONNEXIO- nes literarum He- braicarum sunt se- ptem: Quarum est	Prima, literarum quatuor, —	Aleph, doctrina Beth, domus, Gimel, plenitudo Daleth, tabularum:	Doctrina domus, plenitudo tabularum: Quodd videlicet, doctrina ecclesiæ, quæ domus Dei est in librorum reperitur plenitudine diuinorum.
	Secunda quatuor,	He, ista Vau, & Zain, hæc Heth, vita	Ista & hæc vita. Quæ enim alia potest esse vita sine scientia scripturarum, per quam etiam ipse Christus cognoscitur, qui est vita credentium?
	Tertia duarum,	Thet, bo- num Iod, prin- cipium.	Bonum principium: Quia quanuis nunc sciamus vniuersa quæ scripta sunt, tamen ex parte cogno- scimus, & ex parte prophetamus, & nunc per spe- culum videmus in ænigmate. Cum autem me- ruerimus esse cum Christo, & similes angelis fue- rimus, tunc librorum doctrina cessabit.
	Quarta duarum,	Caph, manus Lamed, cor- dis siue disci- plinæ.	Manus cordis, siue disciplinæ. Manus intelli- guntur in opere: cor & disciplina interpretan- tur in sensu: Quia nihil facere possumus, nisi quæ prius facienda sint, fecerimus.
	Quinta trium,	Mem, ex ipsis Nun, sempiternum Samech, adiutoriū.	Ex ipsis sempiternum adiutorium. Hoc explanatione non indiget, sed omni luce manifestius est, scripturis æterna subsidia ministrari.
	Sexta trium, —	Ain, fons Phe, oris Zade, iustitiæ.	Fons siue oculus oris iustitiæ, secundum illud quod in tertio numero exposuimus.
	Septima quatuor	Coph, vocatio Res, capitis Sin, dentium Thau, signa.	Per dentes articulata vox promitur, & his signis ad caput omnium, qui est Christus, itur: per quem venit ad regnum sem- piternum.

HVIVS CONNEXIONIS VSVS.

Ex quibus Hieron. infert: Verum hæc idcirco inferuimus, vt instruant lectorem, quò sciat non frustra iuxta seriem literarum à Propheta hæc esse edita, sed vniuersa quæ scripta sunt, ad Christi & Ecclesiæ pertinere sacramenta.

DE PRIMO ALFABETO SIVE
lamentatione Hieremig.

ARGVMENTVM.

PRIMI Threni ciuitatis, potissimum Hierusalem, deplorant excidium, quæ antea, Davidis maxime tempore & Salomonis, Domina fuerat gentium sibi subiectarum, vt habetur 2. Regum & 3. ac nunc facta fuerat quasi vidua, hoc est, dignitate Regni & Sacerdotii destituta. Vide hinc gloss. ordinarij.

PARTITIO LAMENTATIONIS PRIMAE.

TABVLA 190.

EIVS LAMENTATIONIS duo sunt membra: { Primò seipsum alloquitur Propheta, & summa quasi cum admiratione ipsius vrbis Hierusalem, quæ in vastissimum creuerat Regnum, miserandam deplorat desolationem, à principio usque ad uers. O uos omnes qui transitis &c.
Deinde ciuitas ipsa lamentatur seipsam, à d. uers. O uos omnes usque in fin. cap. primi.

MEMBRVM PRIMVM.

TABVLA 191.

HÆC PARS vndecim habet versus. Quibus (vt dictum est) urbis ipsius Hierusalem deplorat iacturam atque amissionem pristinae { Authoritatis, cap. 1. vers. Quomodo sedet sola &c.
Lætitie & iocunditatis, uers. Plorans plorauit &c.
Securitatis, uers. Migravit Iuda.
Celebritatis & solemnitis multiplicis Domini, uers. Vix Sion luget &c.
Pacis & tranquillitatis, vers. Facti sunt hostes eius &c.
Fortitudinis & bellicæ probitatis, vers. Egressus est à filia Sion &c.
Prosperitatis & rerum omnium affluentia, uers. Et recordata est Hierusalem dierum &c.
Laudis & famæ, uers. Peccatum peccauit Hierusalem, &c.
Pulchritudinis atque formæ, uers. Sordes eius in pedibus eius &c.
Diuini cultus & sanctitatis ceremoniarum, uers. Manum suam misit hostis.
Saticitatis & saturitatis, uers. Omnis populus querens panem eod. cap. 1.

SECVNDVM MEMBRVM LAMENTATIONIS

primæ. TABVLA 192.

SECVNDVM { Deplorat magnitudinem et immensitatem miserie suæ, idque quatuor uersiculis, membrum quatuor habet partes, in quibus ciuitas { quorum primus est, O uos omnes qui transitis etc.
Lamentatur implacabilitatem iræ diuinæ, uers. Idcirco ego plorans, et sequenti.
Confitetur suam culpam et laudat iustitiam dei, uers. Iustus est dominus etc.
Solat seipsam, atque diuinam sibi affuturam sperat clementiam, uers. ultimo.

LAMENTATIO HIEREMIAE SECVNDÆ.

IN hac lamentatione secunda, Propheta admirando querit, quomodo pulcherrima habitatio Sion, et inclita Israelitarum gens, quæ angelico ministerio suffulta, per ipsius domini ducatum, de terra Aegypti per mare rubrum translata est, et in deserto multis miraculis, ac diuinis solatiis, diutissime per Moysen et Aaron educata, ita ut uocabulo scabelli pedum domini, propter statutum diuini cultus, qui in ipsa plebe tunc præcipuus erat, merito nuncuparetur: nunc de summa felicitate, in maximam miseriam, in die furoris domini, et vindictæ in eam prolata, quasi de cælo in terram proiecta et conculcata sit. Hieronymus in Lamentat. cap. 1. in principio.

DIVISIO SECUNDAE LAMENTATIONIS.

TABULA 193.

A CAPIT. THRENORVM
secundo incipit secunda Lamentationis
qua propheta terræ Israel atque ad eam
totius regni destructionem deplorat.
Dividitur autem hic planctus in qua-
tuor partes. Nam

Primo Propheta, sicut homo desolatus, loquitur ad scip-
sum, cap. 1. vers. Quomodo obtexit caligine &c. in prin.
Secundo, sermonem convertit ad terram atque regnum
Israel, vers. Cui comparabo te &c. eod.
Tertio vile & salutare adhibet remedium siue consilium,
vers. Clamavit cor eorum ad Dominum, &c.
Quarto instituit orationem, piūq; textit oraculum, vers.
Vide Domine, vsque in fin. cap. 2.

DE PRIMA SECUNDAE LAMENTATIONIS

parte. Tabula 194.

HIC PLANCTVS SIVE
soliloquium duodecim continet
partes, in quibus propheta intue-
tur priorem regni Israel statum:
atque in ea contemplatione per-
currit duodecim felicitatis gra-
dus, quibus hoc regnum alia regna
anteccellere videbatur. Nam &

Fertilitate soli hoc regnum præcipuum erat: adeo ut diceretur
terra sancta, terra promissionis, terra inclita, & terra fertilis
atq; pinguis. d. c. vers. Quomodo obtexit caligine &c.
Alia regna superabat principum nobilitate atque præstantia. Stir-
ps enim David regnabat in Israel. vers. Præcipitavit Domi-
nus, nec pepercit:
Militum robore præ cæteris valebat plurimum. vers. Confregit
in ira furoris sui omne cornu Israel &c.
Venustatis & amoenitatis eorum quæ gignit humus, tandem aliis
regnis facili omnibus prætipiebat, vers. Tetendit arcum suum
quasi inimicus &c.
Vrbes habebat munitissimas & fortia castella ac propugnacula.
vers. Factus est Dominus velat inimicus.
Locus ipse rerum sacrarum dignitate sanctissimus erat. Nam in
hoc regno solo Dei residebat tabernaculum. vers. Et dissipauit
quali hortum tentorium suum &c.
Sacrificiorum quoque frequentia aliis præcellabat, & Dei altare
ibi fuit erectum. vers. Repulit Dominus altare suum &c.
Auxerat huius regni dignitatem atque præstantiam ipsius vrbis
Metropolitanae, Hierusalem scilicet, nobilitas & excellentia,
quæ istius regni caput erat atque solium. vers. Cogitavit Do-
minus dissipare murum.
Nullibi amplior fuit cætus hominum doctorum, diuina sapien-
tia atque prophetiæ dono illustrium. Nullum enim aliud Re-
gnum receperat legem Dei, habebat prophetas Dei. vers.
Dehinc sunt in terra: item in verb. Reges eius & principes.
Regni huius populus, honore atq; reuerentia aliis dignior erat,
tum ob senes & virgines utriusque sexus, tum ob vitæ sancti-
moniam &c. vers. Sederunt in terra, conticuerunt senes &c.
A multitudine infantium commendabatur hoc regnum, D. B. O.
Opt. Maxim. præ cæteris nationibus multiplicante semen fi-
liorum Israel sicut Abraham promiserat Genes. 1. j. vers. Defece-
runt præ lachrymis oculi mei &c.
Annorum & victus copia, ac cæteris naturæ beneficiis, vitæ termi-
nus huic populo consueque plerumque prorogatus fuit, ut iuxta
benedictionem diuinam filios viderent filiorum. vers. Matri-
bus suis dixerunt, Vbi est triticum?

SECUNDA PARS LAMENTATIONIS SECUNDAE.

TABULA 195.

EA PARS PRO phetia, in qua propheta sermonem suum dirigit ad populum Israel, quinquē ob oculos ponit. Nimirum

Vt consideret magnitudinem poenae & miseriae suae. versu. Cui comparabo te? dic. cap. 2.

Originem suae culpae & malitiae: Quae origo fuerunt prophetae non apertentes filiis Israel iniquitatem suam, ut eos ad poenitentiam prouocarent. versu. Prophetæ tui viderunt tibi falsa &c.

Quam nemo e vicinis gentibus ipsi compatiantur. versu. Plauscrunt super te &c.

Exultationem & gaudium gentis aduersariae & nationis inimicae. versu. Aperuerunt super te os suum inimici.

Hoc non esse factum ei su, sed potius secundum praenotionem iustae sententiae Dei. versu. Fecit Dominus quae cogitauit &c.

SECUNDAE LAMENTATIONIS PARS TERTIA.

TABULA. 196.

PRO REMEDIO ET consilio his malis adhibendo, propheta populum Israel ad Deum recurrere monet. à quo ut eo facilius & auxilium consequantur, & salutem, sex res docet eos obseruare. Quae sunt,

Orare cum clamore. versu. Clamauit cor eorum. eod. cap. 2.

Plorare. eod. versu. in verb. De dudu quasi torrentem.

In plorando perseverare, eod. versu. in verb. Non des requiem.

Noctu in oratione vigilare. versu. Confurge, lauda in nocte &c.

Cor suum humiliare, & sicut aquam effundere. ibidem in verb. Effunde sicut aquam cor tuum &c.

Leuatione manuum ad Deum, & aliis gestibus ipsum placare. eod. versu. Confurge, in verb. Leua ad Dominum manus tuas.

QUARTA PARS LAMENTATIONIS SECUNDAE.

TABULA. 197.

IN VLTIMA PARTE lamentationis secundae, propheta textum ponit precationis ad Deum: qua nititur diuinam permouere misericordiam, allegando

Diuinam magnificentiam, & vilitatem propriam. versu. Vide domine & considera, quem vindemiaueris ita &c. d. cap. 2.

Infelicitatem multam iam per-

peffam, videlicet Quod —

Mater comederit filios.

Propheta & sacerdos occisi sint in sanctuario.

Nulli exati pepercerit gladius.

Hostium & aduersariorum immanitatem atque malitiam. Quo magis Deus comparatur. versu. vocasti quasi ad diem solennem. vsque in finem cap. secundi.

PLANCTVS HIEREMIAE TERTIVS.

ARGVMENTVM.

Hæc pars primum calamitatem gentis Iudae, seu potius humani generis, deslendo pronuntiat: Deinde sacramentum Dominicae incarnationis ac passionis manifeste exprimit: ubi Iudaeorum persecutio, & innocens Christi poena, ac mors describitur. Hieron. in proem. 2. lib. Commentar. in Lamentationem. & in ipso libro Commentar. 2. in cap. 3. sic ait: Conqueritur ergo populus fidelis paupertatem suam in correptione indignationis Domini: Quia plurimos à statim recte fidei, & studio bonorum operum in tenebras erroris, & vitiorum barathrum cernit deuolui. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Dicit autem idem Hieron. hoc alphabetum trimetro scriptum, & à ternis literis, sed eisdem, ternos Matt. 20. versus incipere. Hieron. in d. Proem.

PARTITIO LAMENTATIONIS TERTIAE.

TABULA. 198.

HVIVS LAMENTA-
tionis duplicem tradunt in-
tellectum:

Vnum, quòd deploret hoc in loco propheta ipsius populi captivi af-
flictionem, vel suam ipsius in carcere & lacu constitui.
Alterum literæ magis consonum & appositum, quòd Christi potius
lugeat passionem.

SECUNDVM PRIMVM INTELLECTVM.

TABULA. 199.

PROPHETA
induit personam,
modo

Depingentis & deplorantis suam miseriam, cap. 3. à vers. 1. Ego vir videns. vsque
ad vers. Et dixi, Recordare paupertatis &c.
Expectantis & implorantis Dei auxilium atque clementiam. à d. vers. Recordare.
vsque ad vers. Pars mea Dominus &c.
Confidentis firmiter & expectantis Dei beneuolentiam. à d. vers. Pars mea. vsque
ad vers. Quis est iste qui dixit &c. Vbi ad longum ostendit, bonum esse, Dei
causa opprobriis saturari, nec ideo minus sperandum esse.
Reprobantis falsum iudicium atque sententiam eorum, qui hæc casu potius huic
populo, quàm Dei ordinatione & iusta animaduersione contigisse autumant.
à d. vers. Quis est iste, vsque ad vers. Scrutemur vias nostras &c.
Confitentis & penitentis super iram, malitiam & culpam. à d. vers. Scrutemur.
vsque ad vers. Inuocavi nomen tuum Domine &c.
Adspicientis seu inuenientis atque iamiam captantis consolationem diuinam.
à d. vers. Inuocavi, usque in fin. Lamentationis tertie.

IUXTA SECUNDVM INTELLECTVM.

TABULA. 200.

CONVERTIT
se ad Christum, ac il-
lius acerbissimam iux-
ta & indignissimam
deplorat passionem.
Quæ sexdecim per-
sequitur articulis,
quibus agit de

Denudatione seu spoliatione, qua exuerunt eum omnibus uestimentis atque
ornatu, cap. 3. vers. Ego uir uidens &c.
Captiuitate & uinculis, quibus noctu à cohorte & tribunis alligatus est. vers.
Me minauit & adduxit in tenebras &c.
Vexatione, qua per totam noctem in domo Annæ & Caiphæ fuit à Iudeis vexa-
tus. vers. Tantum in me vertit &c.
Pedum suorum confessione. vers. Circumdificauit aduersum me &c.
Voiferatione, qua clamauit in cruce, nec tamen exaudiri visus est. vers. Sed &
eum clamauero.
Illusionibus & blasphemis. vers. Versus insidians factus est mihi &c.
Cibatione & potatione, ex vino myrrhato cum felle mixto. vers. Repleuit me
amaritudinibus &c.
Solitudine & destitutione siue defectione omnium, excepto latrone, de cuius
conuersione agit in vers. Memoria memor ero &c.
Colaphis & verberibus. vers. Dabit percu tenti se maxillam.
Effusione lacrymarum in cruce. vers. Otulus meus afflictus est.
Morte, sepultura & lapidis obuolutione. vers. Venatione ceperunt me &c.
Emilatione & fletu mulierum. vers. Inundauerunt aquæ.
Descensione sua ad limbum. vers. Inuocavi nomen tuum de lacu &c.
Resurrectione sua. vers. Appropinquasti in die &c.
Malitiosa Iudeorum machinatione, qui post resurrectionem dederunt pecu-
niam militibus, vt dicerent corpus Iesu à discipulis eius sublatum esse. vers.
Vidisti Domine iniquitatem illorum aduersum me.
Sumpto propter illud peccatum à Iudeis supplicio, quo in hodiernum vsque
diem assignantur. vers. Persequeris in furore tuo &c.

LAMENT-

LAMENTATIO HIEREMIAE QVARTA.

ARGVMENTVM.

In hoc alphabeto, quod sicut primum & secundum, Sapphieo metro decurrit, vt in cæteris casum populi Iudaici, atque vastationem vrbs lamentabili voce propheta historialiter deplorat: spiritualiter autem ipsum animæ fidelis, atque ruinam in peccatis miserabiliter plangit. Hieron. in proem. lib. 3. Commencatur in Lamentat. Hierem.

Idem dicto lib. 3. cap. 1. in princip.

Licet hæc historialiter, inquit, vrbs Hierosolymitanæ destructionem, & templi concremationem videamur sonare, vbi totus ille ornatus veterum dissipatus est, & ad nihilum reductus: tamen altiori sensu templi mystici deiectionem significat, quod quotidie in reproborum vita & moribus obfuscatur atque destruitur.

PARTITIO QVARTAE LAMENTATIONIS.

TABVLA. 201.

PLANCTVS QVARTVS, { Deplorat templi & diuini cultus desolationem: à princ. cap. 4. quo propheta templi & diuini cultus usque ad vers. Non crediderunt Reges &c. luget desolationem, in tres diuiditur partes: { Inquirat causam huius desolationis, & inuestigat rationes. à dict. vers. Non crediderunt. { Prædicat lætabundus futuram consolationem. vers. Gaude &c.

PARS PRIMA LAMENTATIONIS QVARTAE.

TABVLA. 202.

IN PRIMA PARTE, HOC est, in ipsius templi deploratione, propheta luget quatuor: { Apparatum, quo ipsum templum erat instructum atque exornatum, d. cap. 4. vers. 1. Quomodo obscuratum est aurum, &c. Coctum atq; frequentiam eorum, partim nobilium &c. qui in illud ingredi consueverant. vers. Filii Sion in clyti &c. Nazæarum ritus atque coelibatum, quo oblectabatur. vers. Candidiores Nazææ &c. Structuræ atque totius fabricæ statum flammis penitus absumptum. vers. Compleuit Dominus furorcm suum &c.

SECVNDÆ PARS QVARTAE LAMENTATIONIS.

quæ malorum istorum reddit causas.

TABVLA. 203.

CAVSAS AVTEM HVIVS desolationis templi ostendit fuisse has: { Effusionem sanguinis iusti & innocentis prophetarum, Zachariæ, Esaie & aliorum. vers. Propter peccata prophetarum eius. { Præstolationem humani, puta Aegyptiaci, auxilii potius quam Dei. vers. Cum adhuc subsisteremus. { Mortem & interfectionem Christi. vers. Spiritus oris nostri Christus.

LAMENTATIONIS QVARTAE PARS TERTIA.

TABVLA. 204.

CIRCA CONSOLATIONEM duo facit propheta:

Ironice loquitur ad nationes vicinas & Idumæos. *vers.* Gaudet & lætare filia Edom &c.
 Verissime consolatur iudæos de reditu à captiuitate Babylonis. Quod tamen iuxta litteram rectius accipimus de conuerfione iudæorum ad fidem Iefu Christi, quæ erit sub finem mundi. *vers.* Ultimo, Completa est iniquitas tua.

PARS THRENORVM SECVNDA,

id est, Oratio Hieremix.

ARGVMENTVM.

Post lamentationem ergo (quæ litteris Hebraicis secundum seriem earundem litterarum quadruplicem, opportunis locis, ut diximus, prænotata est) sequitur oratio prophetae, quæ vastationem vrbs Hierusalem, & casum populi iudæorum historialiter deplorat: Et spiritualiter ruinam animarum fidelium, & vastationem, quam passæ sunt à nequitia spiritualibus, flebiliter commemorat. Ad extremum vero, ipsius Domini opem & misericordiam subuenire afflictis humiliter deprecatur. Hieron. hic in præfem.

ORATIONIS HIEREMIAE ARTIFICIVM

siue Methodus. TABVLA. 205.

CAPVT HOC quintum, & huius voluminis vltimum, orationem prophetae continet pro populo afflictio. In qua ita proceditur:

Deum ad clementiam & misericordiam admodum pie commouet. *vers.* Recordare Domine, capite quinto.
 Exponit multiplicem calamitatem & afflictionem iudæorum. *vers.* Hæreditas nostra.
 Recitat iniurias multifarias, ab aduersariis illatas captiuis. *vers.* Mulieres Sion &c.
 Deplorat pristinam dignitatem atque consolationem, quod defecerit eos sapientia cum rerum omnium excellentia & iucunditate. *vers.* Senes defecerunt de portis.
 Agnoscit culpam, & iustam fatetur punitionem. *vers.* Vx nobis quia peccauimus.
 Prædicat diuinam maiestatem, in æuum omne permanfuram. *vers.* Tu autem Domine in æternum &c.
 Iterum confugit ad benignitatem diuinam, quam pro celeri implorat populi reductione & reditu. *vers.* Quare in perpetuum obliuisceris &c. seu pro conuerfione ad fidem Christi. *vers.* Conuertere nos Domine &c.
 Contempletur diuinam seueritatem, atque inde cernit non ita celeriter suas admitti preces. *vers.* Sed proiciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer d. cap. 5. & vltimo.

PROPHETIA
BARUCH, LIBER
 BIBLIAE. XXIX. QUINTAE PARTIS TERTIVS.

CONTINVATIO.

Si ordinem respiciamus temporum, hic liber proximum obtinet locum post historiam Tobiz, quæ temporibus Ezechiz contigit. Fuit autem Baruch scriba Hieremiz, & librum hunc, dempta epistola Hieremiz, post Hierosolymorum destructionem conscripsit, adiunxitq; ad verba Hieremiz, quæ antea scripserat. Vide Lyranum in cap. 1.

BARUCH QVIS FVERIT.

Filius erat Neriz filii Maasiz, hic cap. 1. & à tempore Ioaehim filii Iosiz, scriba siue notarius fuit prophetæ Hieremiz: 36. Hier. Refert hoc ipsum beatus etiam Augustinus de ciuitate Dei lib. 18. cap. 33.

MYSTICA HVIVS NOMINIS INTERPRETATIO
 D. Hieronymi.

Baruch, in lingua nostra benedictus dicitur, qui erat filius Neri, qui interpretatur lucerna mea, dicente propheta: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis ardens, Psal. 118. Neri quoque pater Baruch, filius Maasiz, id est, factus & operis Domini. Animaduertamus ergo, quantis virtutum priuilegiis discipulus Baruch Hieremiz ministrauerit, dicente David: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, Psal. 100. Hieron. in 3. cap. Hieremiz.

QVO TEMPORE PROPHETA VERIT.

Hierusalem per Chaldeos iam destructa descendit cum Hieremia Baruch in Aegyptum, post interfectionem scilicet Godoliz, Hier. 43. atque tunc scripsit ea, quæ per quinque habentur huius libri capita. Nam epistolæ illius, quæ in sexto continetur capite, Baruch non author, sed scriptor tantum fuit ante Hierosolymæ excidium. Vide Lyranum in Baruch cap. 1. & 6.

IUDICIUM DIVI HIERONYMI DE PROPHETIA

Baruch, in præfatione ad Hieremiam.

Libellum autem Baruch, qui vulgo editioni Septuaginta copulatur, nec habetur apud Hebræos, & ~~quidam~~ epistolam Hieremiz, nequaquam censui differendam. Quibus vobis aperte indicat, id quod communiter dicitur, librum istum, qui Baruch nomine prænotatur, in hebræo canone non haberi, sed tantum in vulgata editione, similiter & epistolam Hieremiz. Propter notitiam tamen legentium hic scripta esse, quia multa de Christo nouissimisq; temporibus indicant, ut habet præfatio in Baruch.

CENSURA DE EODEM, IOAN.

Ludouici Viuis.

Sed Ioannes Ludouicus Viues, vir nostra ætate doctissimus, in Augustin. De ciuitate Dei lib. 18. cap. 33. hunc librum in ecclesia receptum esse testatur, in hæc verba: Hieremias, inquit, in libro suorum vaticiniorum, Baruch scribam & ministrum fuisse suum significat: cuius extat breuis propheta, quam ecclesia recepit, quoniam de Christo & postrenis temporibus plerumq; continet. Viues.

SANCTI PATRES, QUORVM TESTIMONIIS
hic liber probatur Authenticus. TABULA. 206.

EPIPHANIVS.

Baruch prophetæ, sub nomine ac titulo Hieremiæ prophetæ, quasi nullam inter utrumque differentiam constituens, meminit Epiphanius contra hæresim trigemam, quæ est Ebionæorum, illo loco, quo de Christo inquit: Homo est, & quis cognoscet eum?

AMBROSIVS.

Meminit eiusdem Ambrosius in Psalm. 113. Sermone. 12. illo loco, Proficiscimini &c.

CYRILLVS.

Item Cyrillus Alexandrinus lib. 10. contra Iulianum Apostatam, illo loco, In terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

PARTITIO PROPHETIAE BARVCH.

TABULA. 207.

DIVIDITVR { Prophetiam ipsius Baruch,
hic liber in { Et epistolam Hieremiæ.

DE PARTIBVS PROPHETIAE BARVCH.

TABULA. 208.

HUIVS prophetiæ hæc sere sunt partes:—	{	PRIMO OMNIUM	{	Oblationem & sacrificia, à princip. cap. 1. vsque ad versic.
		propheta commemorat populi captiui in Babylone studium placandi Deū per		Et dicetis Domino Deo &c.
				Confessionem omnium peccatorum suorum & iustitiæ diuinæ. à dict. loco vsque ad versic. Auerte iram tuam à nobis, cap. 2.
				Orationem & supplicationem seruientem. inde vsque ad vers. Audi I Israel, cap. 3.
	{	Deinde subiicit propheta salutarem admonitionem, ab illo loco, Audi I Israel, vsque ad, Obliti estis &c.		
		Postea habet querelam siue lamentationem ciuitatis Hierusalem sub figura nutricis, desiderantis reditum captiuorum. vers. Obliti enim estis. vsque ad vers. Anima quior, circa finem cap. 4.		
		Quibus tandem pro consolatione adiicit, Promissionem iocundam, regalem atque diuinam mox Hierosolymæ aduenturam. a d. vers. vsque in finem cap. 5.		

DE EPISTOLA HIEREMIAE ET EIVS PARTIBVS.

TABULA. 209.

IN HAC EPISTOLA quæ habetur in 6. & ultimo huius libri capite Hierem. instruit captiuos in Babylone. Quæ in tres subdividitur partes. In quibus	{	B) Prohibetur idololatria, versic. Nunc autem videbitis & cæte. cod.
		A) Narratur captiuitatis huius causa, à princip. cap. 6. vsque ad vers. Nunc autem &c.
		C) Detegitur idolorum falsitas & ignominia. vers. Nam ligna ipsorum polita à fabro &c. cod.

P R O P H E T I A
E Z E C H I E L I S, L I B E R.
BIBLIAE XXX, QVINTAE PARTIS
Quartus.

QVIS FVERIT HIC PROPHETA.

EZECHIEL, quem Gregorius Nazianzenus in oratione ad Hieronem inter Prophetas admirandum dicit & subtilissimum, in Apologetico verò magnorum vocat inspectorum, & misteriorum ac visionum interpretem) & Propheta erat & Sacerdos. Auth or operis imperfecti in Matthzum. 21. Homil. 41. Interpretatur autem hoc nomen Ezechiel, fortitudo Dei. Gregor. in Ezechiel. Homil. 2.

CVR EI FRONS DATA FVERIT
adamantina.

DATA ei fuit frons adamantina, quòd dura quæ ventura erant, locuturus esset, Ezech. 3. Vnde & sibi & aliis dicitur fuisse durus, Gregor. in 1. Regum cap. 9. lib. 4.

VBI PROPHTAVERIT.

SI MVLT cum Daniele in captivitate fuit populi Iudaici in Babylone, quod ex eius scriptis aperte colligitur. August. in Psal. 64. & in lib. 18. De civitat. Dei, cap. 34. ac ibi etiam Viucs.

QVANDO PROPHTAVERIT.

SECVTVS est Hieremiam, & prophetare cepit anno quinto transmigrationis Iechoniz: qui idè annus regni erat Sedechiz. Hieron. in Hierem. lib. 5. cap. 29. tricesimo ætatis suæ anno. Idem Hiero. hic in Prolog. Absolvit autem Prophetiam suam annis 10. Gregor. in Ezechiel. Homil. 13.

DE MYSTICA EIVS ÆTATIS
interpretatione.

NON frustra in trigesimo anno prophetat Ezechiel. Nam & nomen eius figura Christi est. Interpretatur quippe Ezechiel imperium Dei, imperium autem Dei, nullus est nisi Christus Iesus. Filius quoque Buzi scribitur, quod interpretatur contemptus. Si venias ad hæreticos, & audias eos spernentes, & pro nihilo ducentes creatorem, & insuper etiam criminantes, videbis iuxta illos contemptissimè creatoris filium Dominum nostrum Iesum Christum. Origenes in Ezechiel. Homil. 1.

DE PROPHTIS SIBI CONTEMPORANEIS.

CONTEMPORANEVS ei fuit, ut dictum est, Daniel, & confirmat hoc idem Augustinus de civitat. Dei, lib. 18. cap. 34. In ipsa porro captivitate babilonica, inquit, Daniel & Ezechiel prophetauerunt prius, alii scilicet duò ex maioribus prophetis.

QVIBVS PROPHTAVERIT.

PATET hoc ex verbis D. Hieron. quibus aspicimus est si in hunc prophetam prologum. Ezechiel propheta, inquit, cum Ioachim Rege Iuda captivus, ductus est in babilonem, ibique eis, qui cù eo captivi fuerant, prophetauit poenitentibus, quòd ad Hieremiam vaticinium se viro adfectuarius tradi dissent, & viderent adhuc urbem Hierosolymam stare, quam ille casuram esse prædixerat. Hæc Hieron. Prophetauit etiam contra Prophetas Israelis, & contestatus est Hierusalem de iniquitatibus & peccatis ipsius. Vide hinc plura apud Athanas. in Synopsi.

QVID PROPHTARIT.

EVNDÈM fere habet coucionis suæ scopum, quem habuit Hieremias. Nam & hierosalem prædicit vastationem atque abductionem populi, & causas monstrat huius mali, ac sedulo suos concipit, ut ad seriam hortatur poenitentiam, ut ex infra posita patebit tabula.

Author operis imperfecti in Mathæum, cap. 23. Homiliæ, 46. refert, hunc Prophetam super lapides tractum, excercbratum esse.

DE PROPHETAE HVIVS DIFFICVLTA TE.

Huius prophetæ difficultatem Hebræorum probat traditio. Nam nisi quis apud eos ætatem Sacerdotalis ministeriū, id est, tricesimum annum impleuerit, nec principia Geneseos, nec Canticum canticorum, nec huius voluminis exordium & finem legere permittitur, vt ad perfectam sciētiā & mysticos intellectus, plenum humanæ naturæ tempus accedat. Hieron. in Proœmio libr. 1. Commentar. in Ezechielem.

PARTITIO PROPHETIÆ EZECHIELIS.

T A B V L A. 210.

Oraculum ingens de præpotente Deo, sedente super thronum positum super firmamentum, quod imminabat quatuor animalibus, quibus quatuor monarchiæ signifi-
cabantur, cap. 1.

Missionem Ezechielis Prophetæ, demandatūq; illi grande munus prædicandi, cap. 2.
vers. Fili hominis, mitto ego te, & toto. 3. cap.

COMMINATIO-
nem iudicii, & pena-
rum, quæ nuntiat iudæis
obcuratione, videlicet

Obsidionem & famem Hierusalem, cap. 4.
Captiuitatem atque dispersionem populi, cap. 5.
Depopulationem ac desolationem regionis, cap. 6. & 7.
Enumerationem abominationum atque scelerum, quæ he-
bant Hierosolymæ & in templo, cap. 8.
Euerſionem ciuitatis ac templi combustionem, cap. 9. & 10.
Animadversionem in principes, reges & prophetas, cap. 11.
12. & 13.
Exclusionem omnis de ferendo remedio consolationis,
cap. 14.

OPVS
huius pro-
phetæ, se-
ptem habet
partes:

MVLTITVDINEM PEC-
catorum vrbis Hierusalem, atque to-
tius iudaici populi, quibus tot tan-
taq; supplicia commeruere, cap. 15.
Quæ innuit sub parabolis

Vitis, cap. 15.
Sponsæ deformis, cap. 16.
Aquilæ grandis, cap. 17.
Vux acerbæ & agrestis, cap. 18.
Leuæ & leonis, cap. 19.
Saks & nemoris comburendi, cap. 20.
Gladii climati, cap. 21.
Scoriz flanni, ferri & xis, cap. 22.
Duarum vnius feminae filiarum, cap. 23.
Ollæ æneæ, & pinguis animalis, cap. 24.

Denuntiationem excidii etiam aliarum nationum

{ Ammonitarum, } à cap. 26.
{ Tyriorum, } vsque ad
{ Aegyptiorum. } cap. 32.

Promissionem futuræ cōsolationis, & populi captiui ab exilio reuocationem, à cap. 33.
vsque ad cap. 40.

Structuram solennis tabernaculi & noui templi, à cap. scilicet. 40. vsque in finem Eze-
chielis.

P R O P H E T I A
D A N I E L I S, L I B E R
B I B L I A E X X X I, Q V I N T A E P A R T I S
Quintus.

DE DANIELIS ORIGINE, EX EPIPHANIO.

DANIEL Propheta ex tribu quidem fuerat Iuda, genere optimatum, Regis administrationis filius, adhuc infans puerus à Iudæa in Babylona perductus est. Prognatus est in Bethchero superiore haud procul à Hierosolymis. Epiphanius de prophetarum vita & interitu .

DE EADEM, EX HIERONYMO.

DANIEL fuit de genere David, si tamen, ut Hebræis placet, de semine regio fuit. Hieron. in Daniëlem post principium, & de filiis fuit Iuda, non sacerdos, sicut in sine Belis fabula continet. Idem in Daniel. cap. 2.

DE VOCATIONE EIVS AD MVNVS
prophetandi.

QVONIAM, inquit Augustinus, cum esset spiritu Dei plenus, & prophetiæ munere condonatus, quæ hominibus cæteris liebant incognita, ipsi Deus demonstrabat. Augustinus De mirabilibus sacræ scripturæ, lib. 1. cap. 30. Quæ desumpta videntur ex Antiquitatibus Iosephi, lib. 10. cap. 13. Vbi sic ait: Præcipue tamen Daniel sapientia erat idoneus, & ad somniorum interpretationes expertus, cuique reuelebatur aperte diuinitas.

DE FORMA HVIVS PROPHETAE, ET
moribus eiusdem.

VI R ad spectu quidem aridissimus, ac squalore obditus, in fauore autem ac gratia Domini perquam speciosus. Epiphanius De prophetar. vita. De cuius vita, pietate, ieiuniis & aliis dotibus præclaris si quis plura nosse cupiat, Ioan. videat Chrysost. De incomprehensibili Dei natura, Homi. 3. Gregor. certe de illo loquens in Moralibus in Iob, lib. 1. cap. 13. Quid per Daniëlem, inquit, (cuius mira abstinentia describitur) nisi continentium vita figuratur?

DE EIVS SAPIENTIA ET AVTHORITATE.

MAXIMO in pretio habitus est sapientiæ nomine à Balthasare ultimo Chaldæorum Rege, & deinde apud Darium Medum gratiosissimus, ut in libro ipsius Daniëlis & Iosephi de Antiquitatibus 10. legimus. Ioan. Lud. Viues super August. de Ciuit. Dei lib. 18. c. 34.

DE NOMINIS SVI MUTATIONE.

Ex Daniëse Balthasar vocatus est. Et hoc nomen illi inditum fuit, vel (ut Iosephus refert, lib. 10. c. 12.) à Rege Nabuchodonosor, vel (ut putat Ioannes Lud. Viues in Aug. de ciuit. Dei, lib. 18. c. 34.) ab eunucho regio, cui puerorum erat demandata cura. Hoc certum est, illum in Babylonia Balthasarem fuisse dictum. Origenes in Numer. cap. 31. homil. 25. Ab archangelo autem Gabriele, vir dicitur desideriorum, siue amabilis & Dei amore dignus, Daniel. 9. & ibi Hieronym. Quo nomine etiam nunc in hodiernum diem apud sanctos Patres appellari solet. Origen. in epistola ad Rom. lib. 6. cap. 8.

VBI ET QUANDO PROPHETAUERIT.

IUXTA sententiam sacræ historię communem, Daniel tempore captiuitatis prædicauit in Babylone. Cui etiam suffragatur B. August. Quo, inquit, tempore (captiuitatis putà Babylonice) Daniel, quem in primordio captiuitatis vnum de obsidum numero posuimus, in Babylone ex Iudæorum stirpe, illustri fama clarebat. August. De mirabilibus sacræ scripturæ, lib. 1. cap. 30.

QVID ET QVIBVS PROPHETAUERIT.

FIDEM populo prædicauit Iudaico, cui contemporaneus suus prophetauit Ezechiel ab impiis qui dem prædict destructionem, piis vero certam promittit, ac digito quasi demonstrat liberationem. Quo autem hoc faciat ordine, & qua occasione, infra scripta latius declarabit Partitio.

GENVS MORTIS, EX EPIPHANIO.

Tunc igitur Babylone ex hac vita discessit Daniel vir sanctus in pace. Et humatus est in angusta cauerna honoribus magnis. Exiat monumentum ipsius vsque ad hoc seculum nostrum, in Babylone cunctis notissimum. Epiphanius De prophetar. vita & interitu, in vita Danielis, in fine.

DE SCRIPTIS DANIELIS, ET AN LIBER
eius sit authenticus.

D. Hieronymus Porphyrium negare dicit hunc librum esse Danielis, in præfatione Commentar. in Danielen. Porro in Apologia aduersus Rufinum ait se non negasse Danielen esse prophetam, ut quem statim in fronte prologi prophetam esse confessus sit: sed quid Hebræi dicerent, & quibus argumentis suam niterentur probare sententiam, voluisse monstrare: & docuisse lectorem, ecclesias Christi hunc prophetam, iuxta Theodotionem legere, & non iuxta Septuaginta translatores. Et post pauca: Quod autem cetero, inquit, quid aduersum Susanna: historiam, & hymnum trium puerorum, & Belis Draconisq; fabulas, quæ in volumine Hebræico non habentur, Hebræi solcant dicere: qui me criminatur stultum, se sycophantam probat. Non enim quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicere soleant, explicauit. Hæc Hieron.

ALIUD D. HIERONYMI DE HOC LIBRO
testimonium.

Illud in præfatione commoneo, nullum prophetarum tam aperte dixisse de Christo. Non enim solum scribit eum esse venturum, quod est commune cum cæteris, sed etiam quo tempore venturus sit, docet, & reges per ordinem digerit, & annos enumerat, ac manifestissima signa prænuntiat. Idem.

DE GENERE ORATIONIS, ET QVO STYLO
editus sit hic liber.

Libre Danielis usque ad capitulum octauum, Chaldaico Syria coq; sermone conscriptus est. Cætera quæ sequuntur usque ad finem uoluminis, Hebræice leguntur. Hieron. in Daniel. cap. 7. in fine.

DE TRANSLATIONIBVS EIVSDEM.

Hieronymus in dicta Apologia aduersus Rufinum tradit quatuor huius libri in promptu esse editiones, Aquilæ, Symmachi, Septuaginta, & Theodotionis. Ex quibus ecclesie receperunt Theodotionis interpretationem, qui utique post aduentum Christi incredulus fuit: illa interim, quæ illis. i. x. x. ascribitur uiris, posthabita: eo quod à ueritate multum discordet, & ob id recto iudicio sit repudiata. Vide Hieron. in præfatione commentar. in Danielen, & in alia præfatione in ipsum Danielen.

CAUSA, CVR. LXX. INTERPRETVM
editio a vero aberrauerit.

Idem Hieron. in prologo huius lib. præfixo monet, Danielen maxime & Esdræ Hebræicis quidem literis, sed sermone Chaldaico conscriptos. Iam an ipsi. i. x. x. noluerint Chaldaicæ linguæ linguas in translatione seruare, an uero sub nomine eorum, ab alio non satis Chaldaicam linguam sciente editus sit liber, ignorare se dicit: se tamen ecclesie iudicium secutum consistetur. In citato prius loco aduersus Rufinum.

PARTITIO PROPHETIAE DANIELIS.

TABULA. 211.

PROPHETIAE HUIVS
pars alia est iuxta Hebræos

{	Canonica, quæ in Hebræorum Canone inter sacros numerantur libros.
{	Apocrypha, quæ non itidem in Hebræorum Canone comprehensa est.

PRIMAR

PRIMAE PARTIS SVBDIVISIO.

TABVLA. 212.

IN PARTE huius prophetiae pri- ma, fiunt in summa haec tria:	Ostenditur Danieli collatum	{	Donum intellectus & sapientiae, cap. 1. vers. Dedit autem Deus Danieli,
			Ut possit in- telligere
	{	{	Somnia, cap. 2.
			Visiones, cap. 3.
			Audita, cap. 4.
Probatur sanctimonia Danielis, dum iussu Regis, quod cum adorare nollet, in lacum leonum proiectus, saluus & incolumis euadit, cap. 6.	Expromitur prophetia de	{	Scripta, cap. 5.
			Successione quatuor monarchiarum & regnorum sub specie quatuor bestiarum, itemq; de regno Christi tanquam quin- to, cap. 7.
			Destruccione regni Medorum, & erectione suae introductione regni Graecorum sub figura arietis & hirci, cap. 8.
			Reduccionem Iudeorum ex captiuitate, & ibi, tam de aduen- tu quam morte Christi sub mysterio. 70. hebdomadarum, cap. 9.
			Deuastatione regni Graecorum, & persecutione Machabeo- rum, ubi etiam agitur de Antichristo, cap. 10. & 11.
IN SECUNDA PARTE	{	{	Resurrectione & iudicio supremo, cap. 12.

DE SECUNDA HUIVS PROPHETIAE PARTE.

TABVLA. 213.

HIERONYMVS IN dicto Prologo in Daniele, huius partis dicit esse	{	{	Hymnum trium puerorum,	{	De quibus agitur in cap.	111.
			Historiam Susannae,			x111.
			Belis & Draconis fabulas.			x1111.

DE VARIIS ADVERSVS HAEC SCRIPTA
Calumnijs.

Multa aduersus hunc librum scripsit impius Porphyrius. Vt autem eius calumnijs per Eusebium, Apollinarium & Methodium abunde sit occursum, vide ipsum Hieronymum in vtroque Prologo, tam in Danielem, quam in suos super eo commentarios.

QVOD D. HIERONYMI DE HIS PARTIBVS
fuerit Iudicium.

Quæ vero ipsius hac de re sententia fuerit Hieronymi, id abunde satis, grauisima eius declarat aduersus Ruffinum Apologia, vbi sic ait, quemadmodum etiam paulo supra commemoratum est: Quod autem refero, quid aduersus Susannæ historiam, & hymnum trium Puerorum, & Belis draconisq; fabulas, quæ in volumine Hebraico non habentur, Hebraei soleant dicere: Qui me criminatur stultum, se sycophantam probat. Non enim, quid ipse sentiret, sed quid illi contra nos dicere soleant, explicauit &c. Atque sic intelligenda est etiam D. Augustini de his capitibus sententia, cum ait: De lacu vero, iterum & Abacuc translato in Belis & draconis fabula, idcirco in hoc ordine non ponitur, quod in auctoritate scripturæ diuinæ (secundum Hebræos videlicet) non habentur. August. de mirabilibus sacre scripturæ, lib. 2. cap. 32.

ADHVC ALIA DE EISDEM SCRIPTVRIS
testimonia, & primum de Hymno trium Puerorum,
ex Concilio Toletano.

Trium puerorum hymnum, in quo vniversa cæli & terræ creatura Deum collandat, vt docet Concilium Toletanum quartum, Ecclesia tota Catholica per totum orbem diffusa celebrat. Vide etiam hinc duas B. Chrysost. homil. Tom. 1.

DE HISTORIA SVSANNÆ, TESTIMONIUM
Origenis.

Historiam Susannæ, Hebraei de Catalogo diuinorum voluminum defecerunt. Nos autem & suscipimus & opportune contra eos proferimus. Augustinus certe hanc historiam, atque adeo totum caput. 13. Danielis exponit Tractat. 36. in Euangelio Ioannis.

DE BELIS DRACONISQVE HISTORIA.

Mersio Danielis in lacum leonum, adducitur ab Ambrosio sermone. 12. in Psal. 112. Medina de recta in Deum fide, lib. 6. cap. 9.

DE MINORIBVS

PROPHETIS, ET PRIMVM,

QVARE HOC NOMINE APPELLENTVR,

TABVLA. 214.

RELIQVI DEHINC PROPHE-

tarum, communiter dicuntur Minores, —

{ Propter breuitatem voluminum, vt ait Auguftinus in Speculo de Prophetis minoribus: & quòd eorum sermones fint breues, in eorum comparatione, qui maiores vocantur. Idem Auguftinus De ciuitate Dei, lib. 18. cap. 29.

Verifimile eft enim, pro Concionum vel magnitudine vel breuitate, Prophetas alios Maiores, alios vero dictos fuiffe minores, potius quàm à gratia vel abundantiori vel minori. Conftat enim, pofteriores Prophetas, quales aliqui funt, etiam ex minoribus non minus luculentas habuiffe reuelationes de Chrifto, quàm priores. Vide Auguftinum de ciuitate Dei, lib. 18. cap. 29. & in Speculo de prophetis minoribus.

DE NVMERO ET ORDINE PROPHETARVM

minorum. TABVLA. 215.

PROPHETAS
minores effe duode-
cim, inter omnes cõ-
uenit. Non idem ta-
men eorũ effe apud
omnes oñdofed ali-
ter eos nũmerant.

SEPTVAGINTA
interpretes, qui ponunt

Primum Ofec.

1. Amos.
2. Micheam.
3. Ioel.
4. Abdiam.
5. Ionam.
6. Nahum.
7. Abacuc.
8. Sophoniam.
9. Aggeum.
10. Zachariam.
11. Malachiam.

HEBRAEI,
qui collocant
prophetas mi-
nores hæc ordi-
ne, quos Hiero-
sequitur

1. Ofeam.
2. Ioel.
3. Amos.
4. Abdiam.
5. Ionam.
6. Micheam.
7. Nahum.
8. Abacuc.
9. Sophonia.
10. Aggeum.
11. Zachariam.
12. Malachiam.

Quos nos
iuxta in-
terpreta-
tionẽ D.
Hieroni in
prolo. cõ-
mẽtari in
Ioel, pos-
sumus di-
cere

1. Saluatorem.
2. Incipientem.
3. Portantem.
4. Seruum Domini.
5. Columbam. (ti.
6. Quẽ quafi, aut, quẽ velu
7. Confolationem.
8. Amplexantẽ, fiue luctatẽ,
9. Arcanum Domini.
10. Feltium, fiue folennẽ,
11. Memoriam Domini.
12. Nuntium meum.

NOTA.

Ex his pofteriores ad tempus Chrifli appropinquantes, habuerunt clariore reuelationes de Chrifto, quàm priores. Gloff. 1. Reg. 3.

REGVM NOMINA SVNT ALIA

DECEM TRIBVVM,

HIEROBOAM.
NADAB.
BAASA.
HELI.
ZAMRI.
AMRI.
ACHAB.
OCHOZIAS.
IORAM.
IEHV.
IOACHAZ.
IOAS.
HIEROBOAM.
ZACHARIAS.
SELLVM.
MANAHEN.
PHACEIA.
PHACE.
OSEE.

DVARVM TRIBVVM.

ROBOAM.
ABIA.
ASA.
IOSAPHAT.
IORAM.
OCHOZIAS.
ATHALIA.
IOAS.
ANASTIAS.
OZIAS, SEV AZARIAS.
IOATHAN.
ACHAZ.
EZECHIAS.
MANASSES.
AMON.
IOSIAS.
IOACHAZ.
IECHONIAS, qui & Ioschim.
IOACHIM.
SEDECNIAS.

DE VARIIS TRIBVVM APPELLATIONIBVS,

Deq; earum in prophetis minoribus vsu Regulæ tres.

Ex Prologo in lib. 12. Prophetarum.

PRIMA REGVLA.

QVOTIESCVNQVE
ad X. tribus tenditur prophe-
tia, sub his nominibus desi-
gnantur, id est,

Ephraim.
Samarita.
Israel.
Ioseph.
Iezrael.
Bethel.
Bethauen.
Et interdum Iacob.

SECUNDA REGVLA.

QVANDO AVTEM AD DVAS
loquitur tribus, sub his nominibus sermo
profertur, id est,

Iuda.
Hierusalem.
Beniamin.
Domus David.
Et interdum Iacob.

TERTIA REGVLA.

Aliquoties Israel ad totas duodecim tribus refertur.

QVOD LIBER. XII. PROPHETARVM MINORVM,
vnum sit volumen.

Volumen duodecim prophetarum minorum, vnus est liber: vel, vt essent apud Hebræos tot libri quot sunt literæ Alphabeti: vel secundum Isidorum propter sermonum breuitatem. Vnde etiam, vt notatum fuit, dicuntur Minores, quod breues sint, & sibi inuicem ea causa connexi. In expositione Prologi ad librum Osee.

MINORVM PROPHE TARVM OFFICIA
distributa. TABULA. 217.

<p>COMMUN- tis, captiuitatem &c. Vt sunt</p>	<p>OSEE,</p>	<p>Qui cō- munātur</p>	<p>Viriq; regno, Israelitico & Iudaico. Duobus tantum tribubus, seu (vt ait Hieronymus) Regno Iudaico. Non istis duobus tantū Regnis, sed vicinis etiam Regnis omnibus. regno principaliter israelitico, eoq; alteri regno fuerit causa erroris.</p>
	<p>IOEL,</p>		
	<p>AMOS,</p>		
	<p>MICHAS.</p>		
<p>PROPHE- tarū, quos mi- nores dicere solemus, alii funguntur fe- re officio —</p>	<p>CONSOLANTIS, quo ad Iudæos, (Re- liquis enim nationi- bus fuerunt & hi mi- naces) Quorum simi- liter sunt quatuor:</p>	<p>ABDIAS,</p>	<p>Regnum Idumeorū, qui nati erant de Elau, & æmuli Israelitarum. Niniuen & Regnum Assyriorum. Eosdem, à pœnitentia ad prædica- tionem Iosæ suscepta, iterum declinantes, & x. tribus in captiui- tatem abducentes. Nabuchodonosor & Regnum Chal- dæorum, à quibus captæ sunt duæ tribus reliquæ.</p>
		<p>IONAS,</p>	
		<p>NAHVM,</p>	
		<p>ABACVC.</p>	
	<p>REVOCA- tis à captiuitate Ba- bylonica. Quorū idem sunt qua- tuor:</p>	<p>IOPHONIAS,</p>	<p>Primus, Futuram.</p>
		<p>AGGÆVS,</p>	
		<p>ZACHARIAS,</p>	
		<p>MALACHIAS.</p>	
		<p>Qui prædi- cauerunt li- berationē. Et quidem</p>	<p>Secundus vero & tertius præ- sentem, & ob id exhortantur populum ad exitum à Baby- lone, & instaurationem Hie- rosolymæ.</p>
			<p>Quartus præteritam, hortans ad studium pietatis.</p>

HIERON. AD PAVLINVM.

Duodecim prophetæ in vnius voluminis angustias coarctati, multo aliud
quàm sonant in litera, præfigurant.

P R O P H E T I A
O S E A E, L I B E R
BIBLIAE XXXII, QVINTAE PARTIS

Sextus.

DE PROPHETAE HVIVS ORIGINE.

Osce propheta filius Beer, in Belomoth, vel secundum Glossam in Botschemetz, de prosapia tribus Isachar progenitus. Epiphanius. De vita & interitu prophetarum. Cuius nominis interpretationem Origenes annotavit his verbis: Oseas filius Beer, inquit, interpretatur servatus: Beer autem vox, sonat puteos. Efficitur enim quilibet eorum, qui servatur, putei filius, quia sapientia Dei ex profundo fecurrit &c. Hieronymus. ut dictum est, interpretatur cum Saluatorem, in Prolog. Commentar. in Iobeleum.

HVNC PROPHETAM NON VERBO TANTVM
prophetasse, sed eius etiam facta, fuisse prophetica.

Quod Oseas Dei iussu fornicariam duxerit in uxorem, in eo figuram gerit Christi: qui Patris iussu exequens, ex gentium fornicatione accepit in corpore suo Ecclesiam. Glossa hic cap. 1. post principium. Quare autem Deus Opt. Max. interdum ea, quae specie habent mali, fieri ant precipiatur, auctor permittit, vide elegantem disputationem D. Hieronymi in prolog. Commentar. in nostrum hunc Oseam. Vbi cum eo ipso propheta sic concludit: Quis sapiens, & intelligens ista? intelligens, & cognoscet ea?

VBI ET QVANDO PROPHETARIT.

<p>IN IVDAEA & Hierusalē prophetauit in diebus Regū</p>	<p>{</p>	<p>IVDA IOATHAN, ACHAZ, EZECHIAS</p>	<p>{</p>	<p>Id est,</p>	<p>{</p>	<p>Fortitudinis Domini, Consummationis atque perfectionis, Virtutis, Imperii Domini.</p>
---	----------	--	----------	----------------	----------	--

Ifract, Ieroboam, id est, moris vel temporalitatis, filii Ioas, Regis Israel, cap. 1. hic in princip. & ibi Hieronymus.

SVPPVTATIO HORVM TEMPORVM,
ex commentar. Hieron. in hunc Prophetam.

Azarias, qui vocatur & Ozias, de stirpe David, regnavit in Hierusalem super duas tribus, quae appellabantur iuda, annis. 52. Cui successit in Regnum filius eius Ioathan: Qui & ipse regnavit annis sedecim. Cuius anno vndecimo decem tribus, quae appellabantur Israel, capite sunt à Salmanasar rege Chaldaeorum, & in Medorum montibus collocatae. Post Achaz regnavit filius eius Ezechias annis. 28. Eo autem tempore, quo Ozias regnare coepit super iudam, duodecimum annum super Israel regnabat Ieroboam pronepos Iehu, cui Dominus reproposuerat usque ad quartam generationem sobolem illius regnaturam, eo quod percussisset duos Reges impios iuda & Israel. Hieronymus in 1. cap. Oseae.

DICTORVM VTILITAS PRIMA.

Hae ideo hic observanda esse, tradit idem Hieronymus, ut intelligamus Oseae prophetam, & ante captivitatem Israel, & post captivitatem eius vaticinatum, & tam vicinam, quam praesentem & praeteritam, & denuntiassse venturam, & luxisse ingruentem, & incensationem iudae retexuisse praeteritam. Idem loco memorato.

SECVNDATA VTILITAS.

Deinde, ut perspicuum fieret, prophetante Oseae regnum X. tribuum esse finitum: quod à primo Rege Ieroboam usque ad ultimum Oseae permansit, annis ducentis & quinquaginta. Idem.

SYNCHRONI OSEAE QUI FVERINT.

Contemporanei eius fuerunt Eſaias, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, & Michas. Hæc omnia ſerè Hieron.in Oſeam, cap. 1. poſt principium.

QVID ET QVIBVS PRAEDICAVERIT.

Iudæos prædixit in ultimo tempore ad Chriſtum redituros. Prophetavit autem contra decem tribus de eorum fornicatione & de interitu Samaritæ, pauca de duabus loquens reliquis. Gloſſ. in principio capitis. 1.

QVOD SIGNVM DEDERIT DE ADVENTV Chriſti.

Prædixit porro Dominum cæliſus venturum in terram. Cæterum hoc fore indicium aduentus eius: Si quercus illa in Seloni findatur à ſeipſa in portiones his ſenas, & fierent totidem quercus: & accidit ita. Epiphanius de prophetar. vita &c.

DE MORTE ET SEPULTVRA.

Vitam cum poſuiſſet in pace, propria terra humatus eſt. Epiphanius ibidem.

PROPHETIAE EIVS PARTITIO.

TABVLA. 219.

OSEAE PROPHETIA ETSI difficile poteſt continuari, reſpectu tamen ipſius prophetæ, in quinque diſtribuitur partes, eo quod is hanc prophetiam ediderit ſub perſona modo

Vatis, futura in ſeipſo ante, quàm ſiant, præſignificantis, cap. 1. 2. & 3.
Iudicis, & in iudicio contententis cum eis, contra quos prophetabat, à cap. 4. vſque ad cap. 8.
Præconis, ſeu tubæ ſonitu clagentis, cap. 8. & 9.
Patris, expoſtulantis cum filiis ob declaratam erga accepta beneficia ingratitudinem, à cap. 10. vſque ad cap. 14.
Amici, familiariter & amanter conſulantis, cap. 14. & ult.

SVB PERSONA VATIS.

TABVLA. 220.

Pœnam venturum ſuper Iſrael & domum regiam, ſub primo portento filii nati de fornicaria; à loco illo, Vade, ſume &c. cap. 1. vſque ad verſ. Et concepit adhuc &c.

Captiuitatem { Dnarum quidem tribuum } Sub portento ſecundo, De filia quæ temporalem, } vocata eſt. Sine miſericordia. d.
{ Decem vero perpetuam, } verſ. Et concepit, &c.

Cæcitatem atque duritiem cordis vtriuſque gentis, ſub tertio portento, De filio qui dictus eſt, Non populus meus vos: Quod hodie licet cernere in iudæis vſque ad verſic. Et erit in loco ubi dicitur. eodem.

Illuminationem reliquiarum ex iudæis, videlicet apoſtolorum & iudæorum in Chriſtum credentium à d. verſi. vſque in fin. cap. 1.

Captiuitatem prædictam fuiſſe iuſtam, interpellat iudicium eorum, qui ſalvi facti, & miſericordiam conſecuti ſunt. à principio cap. 2. vſque ad d. verſi. Propter hoc ecce ego &c.

Proſequitur illuminationem reliquiarum promiſſam, à d. verſic. Propter hoc, vſq; in finem, cap. 2.

Aperit aliam conuerſionem filiorum Iſrael, quæ tum demum ſit futura, cum plenitudo gentium intraverit, ſub portento de muliere adultera &c. cap. 3. Vbi concluditur, Futuros quidem filios Iſrael per multos dies ſine Rege, ſine ſacerificio & ſine altari: ſed tandem euerſuros ad Dominum Deum, & David Regem ſuum, ſcilicet Jeſum Chriſtum. Ibidem. Rom. 11.

PRAEDICIT
filii Iſrael

INTRODVCT

Dominum volentem subire iudicium, in se nean iniuste po-
pulum, tam grauitur multisq; modis peccantem, punire
statuerit, à princip. cap. 4. vsq; ad versu. Veruntamen &c.

Populum iudicium eiusmodi subire nolentem, dicto versu.
Veruntamen.

Iudicio sic recusato prophe-
ta X. tribus cominatur sup-
plicium propter duo peccata

Ignorantiæ & obliu. legis Dei. versu. Nocte feci
tacere &c. eodem.

Idololatriæ, versu. Fornicati sunt &c. vsque in fi-
nem. cap. 4.

Ingressus iudicium, excluso toto populo, cum cætu Sacerdotum, Principum &
Maiorum, à princip. cap. 5. vsque ad versu. Ruet etiam Iudas &c.

PROSEQUI-
tur propheta o-
cto prædication-
is suæ membra,
in quibus

Etiam duabus reliquis cominatur tribus, consilium suum negligentibus, ab eo
loco, vsque ad versu. Ephraim in desolatione erit &c. eod.

Reprehendit Israelitas, quod afflicti non confugiant ad Deum, sed subsidium va-
num & inutile, quærant à Rege Assyriorum. Inde vsque ad versu. Vadens ad lo-
cum meum, &c. eodem.

Ostendit eos olim ad Christum reuersuros, & eius opem imploratos. à d. versu.
Vadens, vsque in finem cap. 5. & per totum serm. 6. Vbi etiam de Christi æterna
generatione, temporali natiuitate, & resurrectione habentur nonnulla.

MISERICORDIAM

Promittit duabus Tribubus,

Negat eandem decem reliquis.

Circa finem cap. 6.

Reddit eis rei rationem, cur nimirum misericordia illis præstita, his vero negata
sit. Quæ est, quod nulli ex regibus Israel ad Deum reuersi sint, cum tamen re-
ges iuda ad eum redierint. Per totum cap. 7.

SVB PERSONA PRAECONIS.

TABVLA. 222.

DESCRIBIT	DVAS	CVPAS	Transgressionem legis, à princip. cap. 8. vsque ad uers. Ipsi regnauerunt.
			Assumptionem regis Hieroboam, & omnium eorum qui regnarunt deinceps in 10. tribubus contra voluntatem diuinam, d. vers. Ipsi regnauerunt &c. Vbi etiam de idet vitulum, quem fecerunt Deum. eod.
			Persecutionem factam ab Assyriis tempore Phul, Theglathphasar, Salmanasar & Sennacherib. vers. Deuoratus est Israel. eod.
			Quæ pœna correspondet assumptioni regis.
DESCRIBIT	DVAS	POS-	Aliam persecutionem illatam ab Aegyptiis. versic. Qui multiplicauit &c. vsque in fin. cap. 8. Quæ correspondet transgressioni legis.
			Opulentia & lætitia, in famem & tristitiam, ac sterilitatem opulentia contrariam, à princip. cap. 9. vsque ad uers. Scitote Israel &c.
			Sapientia & prophetia, quæ prædixit fuit populus Israel, in stultitiam & amentiam. d. vers. Scitote.
			Sanctitate quam in pluribus habuit in peccata & spurcitias. Vers. Quasi uias in deserto &c. eod.
DESCRIBIT	SEX	MUTATIONES	Forcunditate filiorum, in sterilitatem, vers. Ephraim quasi auis auolauit &c. eod.
			Dignitate, in ignominiam & opprobrium. vers. Ephraim, ut uidi eodem.
			Prælectione, in abiectione, vers. Abiiciet eos &c. in fin. d. cap. 9.

SVB PERSONA PATRIS.

TABVLA. 223.

ARGVIT INGRATITVDINEM filiorum Israel, erga collata illis beneficia, præfertim quatuor:	FOUR	POSSESSIONEM terræ uberrimæ, cap. 10. per tot.
		EDVCTIONEM atq; liberationem ab Aegyptiaca seruitute, per tot. c. 11.
		PROTECTIONEM Iacob patris sui, in peregrinatione illius in Mesopotamiam Syriæ, toto cap. 12.
		CONSERVATIONEM totius populi in deserto & solitudine, per cap. xiii. integrum.

SVB PERSONA AMICI CONSULENTIS.

TABVLA. 224.

PROPHETIAM suam tandem concludit, dum	FOUR	EXPRESIT suam indignationem contra filios Israel, quod Deum suum dereliquerint, uers. 1. cap. 14.
		SUAM subdit consolationem uers. Convertere Israel. eod.
		CVT deinde adiicit promissionem diuinam, uersic. Sanabo. contritionem eorum. eod.
		ANIMVM legentis excitat ad attentionem diligentem eorum, quæ hoc libro sunt proposita, uers. Quis sapiens. d. cap. 14. & ultimo.

P R O P H E T I A

I O H E L I S, L I B E R

BIBLIÆ XXXIII, QUINTAE

partis VII.

QVIS ET VBI NATVS FVERIT IOHEL.

IOHEL propheta filius Phatuel, de tribu Ruben natus dicitur in agro Bethoron, vbi etiam in pace mortuus est & sepultus. Hic in prologo, & Epiphan. De vita & integrit. Prophetar.

QVO TEMPORE FLORVERIT.

AUGUSTINVS de ciuit. Dei. lib. 18. c. 27. dicit se hulus & Ionæ Prophetæ tempora non in illorum scriptis, sed in Chronicis inuenire potuisse, Iohelē tunc prophetasse, cum iā regnaret Ioathan. Quod tempus Hieronym. extendit etiam ad Achaz, Izechim & Ieroboam. Tempora quoque, air, in quibus prophetauit, eadem debemus accipere, quæ & in Osee legimus, in diebus scilicet Oziz, Ioathan & Achaz & Ezechia Regum Iuda, & in diebus Ieroboam filii Ioas regis Israel. Hieron. in 1. cap. Iohelis. Sed Nicolaus de Lyra sequitur opinionem Rabini Salom. qui Iohelē putat tempore pontificum Ioram Regis prophetasse Israel.

AD QVOS HAEC PROPHECIA

fuerit instituta.

SCYT in Osee sub nomine Ephraim ad decem tribus confertur vaticinium, quæ vel Samaria, vel Israel sæpè memorantur sic in hoc Propheta omne quod dicitur, ad tribum Iuda, & ad Hierusalem pertinere credendum est, & nullam omnino Israelis, id est, decem tribuum, in hoc fieri mentionem. Hieron. in commentar. cap. 1.

SVMMA EIVS PROPHETIÆ

quæ sit.

DESCRIBIT terram duodecim tribuum, ærua, brucho, locusta, rubigine vastante, consumptam, & post euerisionem prioris populi effusum iri spiritum sanctum super seruos Dei & ancillas, id est, super centum viginti credentium nomina, & effusum iri in cœnaculum Sion. Qui centum viginti ab vno vsque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in Psalterio mysticè continentur. Prologus in hunc Prophetam tertius.

PARTITIO PROPHETIAE IOHELIS.

TABULA. 225.

DVAR HIC ppheta sum- psit sibi par- tes, in quartu	PRIMA minatur	Toti regioni Iudæ; de uastationem, cap. 1. per tot.
	Sion & Re- gia ciuitati	Obsidionem, cap. 2. versic. Canite tuba in Sion &c. Perturbationem vcr ic, ante faciem eius. eod. Depopulationem & captiuitatem. versic. Urbem in- greditur. eod.
	SECUNDA consolatur iterum, —	Hortando ad pœnitentiam, versicul. Nunc ergo dicit Dominus &c. dict. capit. 1.
	Repromit- tendo —	Benevolentiam & abundantiam post reditum de capti- uitate, versic. Zelatus est Dominus. eod. Spiritus sancti gratiam in filios Iudæorum effundendam. Quod debet referri ad apostolos post conuersionem populi prioris. versic. Eris post hæc. eod. Vindictam diuinitus exercendam in iudicio in omnem gentem, cap. 3. in principio. Bonis gloriam, malis poenam à iudicio æternam, versic. Et erit in die illa, vsque in fin. c. 3. & vltimi.

ROMA J A I 1 7 1 5 H 9 7 9

1825 A 1 3 A 1

PROPHETIA AMOS.

LIBER BIBLIAE XXXIII, QUINTAE

partis VIII.

AMOS VNDE SIT ORIVNDVS.

Amos propheta, Æthecue oppido oriundus est, de tribu Zabulon. Epiph. de vit. & interi. prophet. 1. Quem Deus de grege caprarum sumptum, spiritu suo instruxit, & ad prophetiam dignitatem exultit. Basil. Magn. epistola. 55. Sic enim de scipso. in 7. faetur capre, pastorem se vel armentarium fuisse, in de diuinitus ablitum atque missum, vt Dei populo prophetaret; Augustinus de doctrina Christiana, libr. 4. cap. 7. Non est ergo, vt supra monuimus, Pater hic Esaiæ: quanquam & ille propheta extiterit. Hieron. hic & alii pluribus in locis. Sed is est, quem ablatum de numero pastorum, misit Dominus vt in Samaria prophetaret. Idem hic in prolog.

AMOS CVR SE PROPHETAM
esse negarit.

Quod autem Amasiaz sacerdoti Bethel in d. c. 7. De scipso loquens, respondit: Non sum prophe-
ta, neque filius prophete, sed armentarius ego sum, vellicans sycomoros: id cum B. Gregor. libr. 1.
Moralium, cap. 4. r. in Iob. ideo fecisse putat, vt ostenderet prophetæ spiritum tum sibi decisse sensis-
se, cum hæc diceret.

QVO TEMPORE PROPHETAE
officio functus fuerit.

Prophetare cepit sub Ozia, quando & Esaias prophetæ suæ habuit exordium, ut ait Hieronym. in
Esai. lib. 3. cap. 7. Ita enim de suo tempore scribit ipse 1. cap. Et refert hoc idem August. de ciuita. Dei
libr. 18. cap. 27. vbi ait, Amos quoque in diebus Ozia regis se prophetasse scribit. Prophetauit tamē
etiam sub Ieroboam filio Ioas regis Israel. Hieron. in 1. c. Amos. Porro in prologo 3. dicitur, cum ali-
quantulum exorsum esse ante Isaiam.

CONTRA QVOS PROPHETAVERIT.

Prophetauerit in gentes, ait Hieronymus, quæ lectione, id est, ipsa operis narratione comprehensa sunt in d. prolog. Videlicet contra Damascum, Gazam, Ascalon, Azotum, Accaron, Tyrum, Idumæi, Theman, filios Ammon & Moab: Athanasius in synopsi. Maxime enim contra Arabibus locutus est, in terferens pauca de duabus. Et est hic Amos primus, qui prophetauit contra Israhel, dicens: Israhel autem captiuus ducetur de terra sua. Hieron. in Esaiam lib. 4. c. 7. ex sententia Hebræorum.

DE QVIBVS REBVS PROPHETAVERIT.

Imperitum Hieron. scribit hunc prophetam fuisse sermone, sed non scientia: Ad Pammachum hic in prolog. Cōmentar. ut qui ruborum mora distringens, repente propheta effectus sit. Idem ad Heliodorum de vita solitaria. Denunciat autem gentibus prædictis iram Dei, ob causas quas memorauit. Hieron. hic in prolog. 1.

DE PROPHETÆ HVIVS MORTE.

Hunc Amasias sacerdos frequenter plagis affixit, tandem filius eius Ozias, vixit per tempora transfixit. Post hæc seminiuus in terram suam cunctus, post aliquot dies dolore vulneris expirauit: sepultusque est cum patribus suis. Epiphanius de prophet. & in prolog. 3. in Amos.

PARTITIO PROPHETIÆ AMOS.

TABVLA 226.

HAEC PROPHE- tia fere tota versatur in minis: In qua propheta visionem minatur	PRIMUM	Damasco, Gazæ, vel philistis, Tyro, Edom, Filiis Ammon.	cap. 1.
	DEINDE	Moab, Iudæ, id est, duabus tribubus. Israhel, id est, decem tribuum populo.	cap. 2. & sequentib.
	RVRSVS specia- liter filiis Israhel pro pter peccatum	Idololatriæ, cap. 3. Impenitentis, cap. 4. Iniustitiæ, violentiæ & rapinæ, cap. 5. Lasciuie & superbis, cap. 6. Malitiæ & affectatæ ignorantis, cap. 7. Avaritiæ, cui delicto pro pœna præmittit visionem vicini pomorum, cap. 8.	
	POSTREMO	Commnatur Israhelitis in peccato obstinatis negatio- nem misericordiæ Dei, cap. 9. Vidi Dominum. Aliis duabus tribubus, præsertim reliquis in Christum credituris, promittit misericordiam, ibid. Introducit Christum & in eum credituros, dum ait: In die illo suscitabo tabernaculum David, &c.	

P R O P H E T I A

A B D I A E, L I B E R

BIBLIÆ XXXV, QVINTAE

partis I X.

DE PROPHETAE HVIVS ORIGINE.

ABDIAS propheta, qui interpretatur seruus Domini, ex famulatu Dei nomen accepit. Hieron. in epistolam Pauli ad Titum post principium. Originem duxit ex Sichen, agroq; Betachamar. Epiphani. de vita prophet. Secundum doctores Hebræicos & Latinos, dispensator domus Achab regis Israel. Tyrannus hic in princ. Post, relicta aula, Heliaz se adiunxit diuinatori, & eius factus est discipulus, cuius gratia, plurimum sustinens, seruatus est. Idem Epiphani. ibidem. Paruus est hic propheta, cuius supputatione, non sensum: Alioqui ea videt, ea audit, quæ prophetali digna sunt seruicute. Hieronym. in cap. 1. huius, alludens ad nomen Abdiz, quod vt diximus, significat seruum Domini.

QVOMODO AD PROPHETIÆ
munus peruenit.

CUM Iezabel ad necem vsque persequeretur prophetas Domini, Abdias centum ex his pauit in specubus, qui non curauerunt genu Baal: & de 7. millibus erant, quos Helias arguitur ignorasse: Pro quo pietatis officio gratiam accepit prophetalem, & de duce exercitus, fit dux Ecclesiæ. Tunc in Samaria paruum gregem pauperat, nunc in toto orbe Christi pascit ecclesias. Hieron. cap. 1. hic in princip. & in Epitaphio Pauli ad Eustoch. Vt vel hinc intelligere liceat, verissimum esse, quod saluator noster Christus apud Matthe. in 20. dixit capite: Qui prophetam recipit in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Eius autem pars magna in Hieremie volumine continetur. Idem Hieron. hic d. cap. 1.

QVO TEMPORE DOXERIT.

HVIVS prophetæ tempus D. Augustin. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 31. neque ex suis, nec aliorum scriptis chronicis satis liquere asserit, his uerbis: Tres, inquit, prophetæ de minoribus, Abdias, Nahum & Abacuc, nec sua tempora dicunt ipsi, nec in Chronicis Eusebii & Hieronymi, quando prophetarint, inuenitur. Abdias enim positus est quidem ab eis cum Michæa, sed non eo loco ubi notantur tempora, quando Michæam prophetasse ex eius literis constat. Quem Eusebii locum ita hic super Augustinum explicat Ioannes Iudou. Viues: Abdiam Eusebius Michææ coniungit, regno Iosaphat, de Abdia recte: de Michæa vero contra suum Michææ ipsius testimonium, quod Augustinus annotauit. Quippe Michæas se nisionem uidisse perhibet sub Regibus Ioathan, Achaz & Ezechia, multo posterioribus Iosaphat. Fuit ergo hic propheta vetustior quouis superiorum ætate Iosaphat regis Iuda, rege Latinorum Tyberino Sylio.

ADVERSVS QVOS PROPHETAVERIT.

VISIONEM annunciat contra Idumæam & finem eius, & contra gentes, quæ Israeli insultabant. Prædicat enim futurum, vt domus Esau à posteris Iacob expugnetur. Athanas. in synopsi.

QVO GENERE MORTIS
interierit Abdias.

SVVM autem diem obiens, in agro Betachamar cum patribus suis capulum obtinuit. Epiphanius de uita Prophet. Sepulchrum eius est in Samaria, ubi etiam Helisæus & Ioannes Baptista sepulci sunt. Hieron. in Epitaphio Pauli ad Eustoch.

A R G V M E N T V M.

Complectitur D. Hieron. huius prophetæ summam, panis hisce uerbis ad Panlinam de diuinis scripturæ libris. Abdias, ait, qui interpretatur seruus Domini, personat contra Edom sanguineum, terrenumq; hominem: fratris quoque Iacob. Semper æmulum, hasta percuit spiritali.

QVIS HORVM VERBORVM SIT SENSVS.

S E N S V M istorum verborum latius explicat prologus, quem quidam D. Hieronymo tribuunt. Iacob, inquit, Patriarcha fratrem habuit Esau, qui ob ruborem corporis sui Edom Hebræa lingua appellatus est, quod Latine sanguineus dicitur vel rufus. Is memoratum fratrem suum, (qui Israel nomen acceperat) graui odio commotus, interimere conatus est. Qua de causa omnes qui populum Israel, id est, filios patriarchæ Iacob, prædicti Esau odium imitati, persecuti sunt Esau & edom appellati sunt. Hæc ibi. Atque sic à Iacob Israelitz, id est, viri videntes, & ab Esau siue edom, Idumæi sunt appellati. Idumæa autem caro est, quæ pugnat aduersus spiritum, ut quibusdam placere ait D. Hieronymus.

PARTITIO PROPHETIAE ABDIAE.

T A B V L A 227.

VNICVM NABET
hæc Prophetia caput in
quo Propheta Abdias

INVENTUR in Idumæos propter eorum	{	Superbiam & arrogantiam, vers. Superbia cordis tui extulit te &c.
		Scientiam vanam & mundanam, versic. Non est prudentia in eo &c.
PROMITTIT filiis Iacob, quantum ad tribum Iuda, durationem perpetuam, & Iesu Christi Saluatoris præsentiam in monte Sion, vers. Et in monte Sion erit saluatio &c.	{	Inuidiam & malitiam erga fratrem suum Iacob, vers. Propter interfecionem &c.

P R O P H E T I A I O N A E,

LIBER BIBLIAE XXXVI, PARTIS
quintæ decimus.

DE ORIGINE, STATV, ET CONDITIOE IONAE.

I O N A S propheta, qui columba interpretatur & dolens, teste Hieronymo in cap. 1. Ionæ, patria fuit ex terra Cariatanaum, haud porro ab Aoto vrbe Græcorum mari vicina. Epiphanius de vita prophetæ filium Amathi prophetæ, id est, veritatis, qui fuit de Geth, quæ est in Opher. Tradunt autem Hebræi, hunc esse filium viduæ Sareptanæ, quem Helias propheta mortuum fuscitauit. Porro Geth, in secundo Sephorim milliario, quæ hodie appellatur Diocæsarea, euntibus Tiberiadem, haud grandis est viculus. Vbi & sepulchrum eius ostenditur. Quoddam additur, quæ est in Opher, ad distinctionem aliarum eius nominis Geth sit urbium. Hieron. in proœmio in Ionam. Et Augustinus de mirabilibus sacre scripturæ, libr. 2. cap. 17.

QVO TEMPORE IONAS DONVM
acceperit Prophetia.

T E M P O R I B V S Ieroboam regis Israel, filii Ionas, Ionam prophetam fuisse, quartus liber Regum indicare videtur. Traduntq; Hebræi, Osee & Amos & Esaiam ac Ionam, iisdem prophetasse temporibus. Hieronymus ibidem.

Q V I B V S

QVIBVS ET QVID PROPHETAVERIT.

Concionatus est Niniuitis, quibus futuram vrbis prædicaui subuersionem, quam poenam vt effugiant, hortatur illos ad poenitentiam, vt videre licet per totum hunc librum.

SVMMA TOTIVS PROPHETIÆ.

Ad prophetam Ionam factum est verbum Domini, vt abiret in Niniven, ibique prædicaret quòd post triduum subuertenda esset Ninive. Ille vero prædicationem hanc fugiens, nauem conscendit: ex qua postea, cum vrgeret tempestas, eiectus & à cete marino deuoratus est. Post tres autem dies eiecit cete Ionam viucentem, atq; ita secundo factum est ad eum verbum Domini. Quo facto, abiit, & prædicaui in Ninive. Illi audita hac prædicatione, poenitentiam egerunt, & amouit ab illis Dominus iram suam. Athanas. in Synopsi.

SCOPVS HISTORIAE HVIVS QVIS SIT.

Et de sensu eius mystico.

Jonas autem propheta non tam sermone Christum, quàm sua quadam passione prophetauit: profecto apertius, quàm si eius mortem & resurrectionem voce clamaret. Vt quid enim exceptus est ventre beluino, & die tertio redditus, nisi vt significaret Christum de profundo inferni die tertio reditum? Augustinus de ciuit. Dei lib. 18. cap. 30. Sic enim Saluator noster hanc prophetiam Iudæis ipse interpretatus est, atque pro signo suæ resurrectionis certissimo, eorum obiecit incredulitati. Matthæi 12. & Lucæ 11. Sicut enim Jonas, inquit, fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

PARTITIO PROPHETIÆ IONÆ.

TABVLA 228.

DESCRIBIT
Ionas

DOMINI Imperio resistentem, a principio capitis primi vsq; ad
vers. Dominus autem misit &c.
Eam ob causam in mare proiecctum, à d. loco vsq; in finem cap. 1.
De vtero ceti magno miraculo prodeuntem. tot. cap. 2.
Diuino mandato & imperio tandem obedientem, cap. 3. a princip.
vsq; ad vers. Et crediderunt viri Niniuitæ &c.
De non impleto oraculo suo dolentem, & quasi de mendacio erubescentem. à prin. cap. 4. vsq; ad vers. Et præparauit Dñs Deus;
REGEM & populum Niniæ, prophetę dictis commotos, egisse poenitentiam,
d. cap. 3. vers. Crediderunt. vsq; in finem eiusdem.
Dominum sub quodam portento & iudicio lenientem & demulcentem, sub signo scilicet hederæ viridis, quæ percussa exaruit, à d. vers. Et præparauit vsq; in finem capit. quarti & vltimi.

2 PROPHE.

P R O P H E T I A
M I C H A E A E, L I B E R
BIBLIÆ XXXVII, PARTIS QVINTÆ
vndecimus.

D E P E R S O N A M I C H A E A E.

Michæas Morasthites, qui interpretatur humilis & coheres Christi, Propheta de tribu Ephraim oriundus. Epiphan. de vit. Prophetar. Qui tanto ardore complexus est suos, ut anathema esse optaret pro fratribus. Hieron. in Michæam lib. 1. cap. 2.

QVOTEMPORE IN NVMERVM ADSCITVS
sit Prophetarum.

Et si hic Propheta coætaneus fuerit eorum, qui sub Ozia rege prophetarunt, ut sunt Osee, Amos & Esaias, Hieron. tamen in cap. huius libri 1. à principio statim tradit, Michæam Ozia temporibus non prophetasse, sed filii eius Ioathan, post quem regnavit Achaz, Ezechia in patris Achaz imperium succedente: Sub quo decem tribus ab Assyriis in captiuitatem ductæ sunt. Concordat cum hac supputatione August. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 27. Michæas, inquit, etiam eadem suæ prophetiæ commemorat tempora post dies Ozia.

AD QVOS PERTINEAT HAEC PROPHETIA.

Prophetauit contra Hierusalem & Samariam, & contra prophetas populi seductores, & contra Achab. Athanas. in synopsi.

QVID PRAEDIXERIT.

Praenunciavit etiam aduentum seruatoris, dicens: In posterioribus diebus illustris erit mons domus Domini. Athanas. ibid.

D E P R O P H E T I A E H V I V S M O R T E.

Michæas, quem in maxillam percussit Sedechias filius Canan. 3. Regum 22. quum plurima defignasset ille Achab regi Israel, ab eiusdem filio, cui nomen Ioram, præcipit: tus occubuit, eo quod de iniquitatibus suis, progenitorumq; suorum, quas perpetrauerant, redarguisset. Is mortis carcere liberatus, in Marathi propria terra plane solitarius, tumulum iuxta Polyandrium sortitus est. Et est quidem monumentum ipsius, in hodiernum vsque tempus, nobilissimum. Epiphanius de vita & interitu prophetar.

PARTI.

PARTITIO PROPHETIAE MICHAELAE.

TABULA. 229.

COMINATIONES, quibus
cominatur filiis
Israel propter

DIVIDITUR haec propheta
in duas partes, videlicet in —

CONSO-
lationes à pro-
missionibus di-
uinis sumptas.
Quibus iterum
solatur eundem
populum, dum
praedicat illi —

Peccatum { Idololatriæ commissum in Deum, ca. 1. versu. In scelere.
Calumpniæ & iniustitiæ erga proximum, in principi. cap. 2.
Incredulitatis & contumaciæ erga ceterum propheta-
rum, versu. O Israel. eodem.

Culpam Principum, cap. 3. in principi.
Imposturas & seductiones Pseudoprophetarum, versu. Hæc dicit Do-
minus. eodem.

Communia delicta, tam principum, quam prophetarum atque sacer-
dotum, versu. Audite hoc principes, d. cap. 3. ubi propheta in hæc
concludit verba: Propter hoc causa vestri Sion quasi ager arabitur, &
Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons sepulchri excelsus sylvæ.

SALVTEM
atque redemptionem
Christi fore
universalem, id
est, omnibus co-
municam, cap. 4.
Vbi agit de

NOBILI-
tatem Christi,
tot. ca. 5. Ibiq;
agit de

LEGIS Chri-
sti suavitatem,
cap. 6. Quo lo-
co Propheta —

SCANDA-
lum & occa-
sionem Iudæo-
rum, cap. 7. In qua
parce Michæas

VOCA-
tionem

Indignorum multorum, versu. In die
illa.
Regni Christi potestate, ad est, Ecclesia primitiva
futura in Sion, ubi Apostoli cum aliis spirituum
sanctum receperunt, ibidem.
Exilio Chaldaeorum & Babyloniorum, quod co-
silio diuino neglecto subire coacti sunt, versu.
Dole & fange &c. d. cap. 4.

Patientia Christi, versu. In virga &c.
Eiusdem ortum in Bethleem, versu. Et tu Beth-
leem &c.
Generatione Christi à patre æterna, versicul. Et
egressus eius à principio &c.
Eius matre Virgine, versu. Propter hoc &c.
Vocatione, versu. Et suscitabimus &c.
Apostolorum — Dispersione per orbem, versu. Et erunt
reliqui &c.
Triumpho, versu. Et erit in die illa &c.

Commemorat partim beneficia diuina, versicul.
Popule meus.
Excludit legis antiquæ onera, versu. Quid dignum
offeram.
Substituit nouæ legis suauia consilia, versu. Indi-
cabo tibi homo.
Aperit filiis Israel & scelera sua, & flagella, versu.
Audite tribus.
Miratur Iudæorum nequitiam, malignitatem &
cæcitatem, versu. Non est botrus.
Suam declarat fidem & credulitatem, versu. Ego
autem ad Dominum.
Orat seruentur Christum, ut reuertatur ad suum
gregem & hæreditatem suam, versu. Pasce popu-
lum tuum &c. ubi concludit, Dabis veritatem
Iacob, misericordiam Abraham &c.

PROPHETIAE
NAHV M. LIBER
 BIBLIAE XXXVII. PARTIS QVINTAE
 duodecimus.

CVIVS SIT PROPHETA NAHV M.

Nahum propheta (qui consolator interpretatur) natus erat ab Elkesh, traas Iordanem fluvium, versus Begabar, de tribu Simeon. Atque hic est propheta ille, qui post Ionam ostentum ac prodigium dedit super Niniue, quod ab aquis dulcibus igneque terreno, olim vastaretur. Id quod tandem contingit, quippe tam ex terre motu igne undique ambiente, mox etiam aqua de solitudine supercruens, subtiliores etiam omnes vrbis locos occupavit. Epiphanius de vit. prophet.

HELKESAEVS QVIS FVERIT, EX HIERONYMO.

Quidam putant Helkesam patrem esse Nahum, & secundum Hebraeam traditionem, etiam ipsum prophetam fuisse, cum Helkesai usque hodie in Galilaea viculus sit parvus quidem, & vix relictis veterum aedificiorum indicans vestigia, sed tamen notus Iudeis, & mihi quoque à circumducente monstratus. Hieron. in proemio huius prophetiae ad Paulam & Eustochium.

QVO TEMPORE PRAEDICAVERIT.

Quod D. Hieron. hic in Prologo, hunc prophetam ex traditione Hebraeorum ante adventum regis Assyriorum, qui populum Israel captivum in suas regiones transfugerat, fuisse confirmat: id glossa eiusdem prologi, non ita intelligendum esse monet, quod tum etiam propheta vixerit: Sed prophetaisse illum putissimum tempore Bzechiz, eo scilicet, quo etiam Michas prophetaisse perhibetur. Iosephus autem libro antiquitatum. 9. cap. 1. scribit, hunc fuisse tempore Ioathan regis Iuda. Expiravit animam in pace, & in Begabar sedibus ille suis placidus in morte quiescit. Epiphanius.

QVID ET QVIBVS PRAEDICAVERIT.

Argumento convenit hic liber cum prophetia Iona, quod uterque de Niniue Assyriorum metropoli, quae nunc vocatur Ninus, textat vancinium. Nam ubi Niniuitz accepta clementia divina, qua illis poena per Ionam praedicta, tam benigne fuerat remissa, ita essent securi, ut in antiqua & longe graviora relaberentur vitia, hic propheta spiritu perfusus sancto, eisdem Niniuitis ac omnibus Israelis persecutoribus, iudicium Dei & interitum denuntiat venturum. Quomodo autem sint impleta, quae praedixit illis Nahum, ex ipso contextu cognoscere licebit.

DE PROPHETIAE HVIVS TITVLO.

Inscribitur haec prophetia Onus Niniuz, eo quod eam, adversus quam videtur, premat, nec sinat elevari cernicem. Hieron. hic ad Paulam & Eustochium. Sunt autem quatuor in duodecim prophetarum volumine, & quibus tres in principio titulus, id est, Pondus, titulum habent, Nahum, Abacuc, & Malachias, Zacharias in medio & circa finem bis habet hunc titulum. Hieron. in prologo in prophetam Abacuc ad Chromatium.

DE SENSU HVIVS PROPHETIAE MYSTICO.

In proemio in hunc prophetam B. Hieron. hanc prophetiam secundum *damianum* texti ait de consummatione mundi, in consolationem sanctorum, ut quaecumque in mundo vident, quasi praetercunctia & caduca contemnant, & praeparant se ad iudicii diem, ubi vitur adversus veros Assyrios futurus, Dominus est:

PARTITIO PROPHETIAE NAHVM.

TABULA. 230.

TRIA POTISSIMUM exequitur in hoc libro propheta Nahum, Nam &

In vniuersum omni nationi legem diuinam transgredienti peccatum, à princip. cap. 1. vsque ad vers. Bonus Dominus.
 Regi Assyriorum Sennacherib mortem, d. vers. Bonus Dominus &c. Quae secuta est tempore Ezechiae, quo liberata fuit Hierusalem.
 Minatur { Nabucho donosor { Proficiscientem contra Ninuen, vers. Ascendit qui &c. eod. Oppugnantem cam, vers. sic. Ascendent muros eius &c.
 IN SPECIE, { Niniae ciuitati depopulatione, tot. cap. 1. vbi propheta introducit { Ninuen & Regem Assyriorum succumbentes atque fugientes, vers. Et Ninive quasi &c. eod. Iterum Nabuchodonosor eius opes diripientem, vers. Diripiet argentum. eodem.
 Causam huius mali assignat, multitudinem fornicationum, atque ita culpam omnem in ipsam transfert ciuitatem Ninuen, cap. 3. vsque ad vers. Et erit: omnis qui viderit &c.
 Praedicit Ninuen omnibus gentibus fore ludibrio, quae antea conctis fuerat terrori, d. vers. Et erit &c. Vbi sic concluditur haec propheta: Regni Assyriorum gloriam, sicut locustae auolant, transiuram.

PROPHETIA
 A B A C V C, LIBER
 BIBLIAE XXXIX. PARTIS QVINTAE XIII.
 VNDE ORI VNDVS SIT ABACVC.

Abacuc propheta ex agro Bexaochar, è tribu Simeon oriundus. Epiphan. de vita prophet. Qui vel ex eo, quod amabilis Domini est, vocatur amplexatio: vel quod in certamen & luciam, & vt ita dicam, amplexum cum Deo congregitur: amplexantis, id est, luciantis sortitus est nomen. Hieron. hic in prologo ad Chromatium.

QVO TEMPORE PROPHETAEE OFFICIO functus fuerit.

Eo tempore fuit Abacuc, quo iam duae tribus, quae vocabantur iuda, ductae erant in captiuitatem, vt probatur ex historia Danielis cap. 14. vbi Abacuc propheta missus, ac ab angelo deportatus fuit cum cibo ad Daniele in lacum leonum, qui erat in Babylone. Atque vel hinc patet, tunc vaticinatum esse Abacuc, cum iuda & Beniamin iam in captiuitatem abiissent, à Nabuchodonosore ductae, in quem & Babyloni hae suae diriguntur vaticinia. Ioannes Ludou. Viues partem sup. Augustin. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 31. Vide Hieronymi prologum in hunc prophetam.

QVID ET QVIBVS FVERIT VATICINATVS.

Prophetia eius est contra Babylonem Nabuchodonosor regem Chaldaeorum: vt quomodo prior propheta Nahum, quem Abacuc sequitur, vaticinium habuit contra Ninuen & Assyrios, qui vasta uenerunt decem tribus, quae vocabantur Israel: ita Abacuc prophetiam habet aduersus Babylonem & Nabuchodonosor, à quibus iuda & Hierusalem, templumque subuersi sunt. Hieron. in eod. prologo.

DE MORTE ABACVC. TIT. I.

Cum de aduentu Domini non pauca uisitatū esset, biennium antequam populus à Babylone redisset, mors cum occupauit, & magnus honoribus in agro suo sepultus est. Epipha.

PROPHETIAE HVIVS SVMMA.

Summam huius prophetiae D. August. de ciuitate Dei, lib. 18. cap. 31. his paucis complexus est uer-
bis: Abacuc, inquit, de quo alio, quam de Christi aduentu, qui futurus erat, intelligitur dicere. Et re-
spondit Dominus ad me, & dixit: Scribe uisum aperte in buxo, ut assequatur, qui legit ea: Quia adhuc
uisio ad tempus, & oritur in fine, & non in uacuum: Si tardauerit, sustine cum: Quia ueniens ueniet,
& non morabitur.

PARTITIO PROPHETIAE ABACVC.

TABVLA. 231.

CONTINET
hic liber tria, nem-
pe

Querelam prophetæ, admodum cōfidenter
ex Deo perquirentis, cur sinat pius ab im-
piis opprimi, & adeo crescere uiribus regem
Nabuchodonosor, cap. 1. idque duas ob cau-
sas. Sic enim

Regem illum & eius exercitum fo-
re inuictum, uersū. Adspicite in
gentibus. eodem.
Suam potentiam illum non Deo,
sed suo ascripturum idolo, uer-
sus. Ter mutabit spiritus eius. ibid.

RESPONSVM DIVI-
num, cap. 2. per totum. In
qua parte propheta

PARAT se ad audiendum diuinum responsum,
uersū. Super custodiam.
Promittit illud responsum fore luculentum, uersū.
Et respondit mihi Dominus.
Prædicat destructionem regni Chaldaeorum, uersū.
Et quomodo uinum. eod. cap. 2.

DISCURRIT
per uicia, quibus
hoc regnum me-
ruit excindi, qua-
lia sunt

Violentia, qua alia regna oppress-
it, uersū. Væ ei qui multiplicat.
Auritia, uersū. Væ qui congregat.
Cordes & malitia, uersū. Væ qui
ædificat.
Ebrietas & crapula, in qua Rex
Balthasar est interfectus, uersū.
Væ qui dat potum.
Idololatria, uersū. Væ qui dicit li-
gno. d. cap. 1.

INCARNATIONE
& prædicatione Chri-
sti, cum designatione

Temporis, uersū. In mediū
annorum.
Locī, uersū. Deus ab austro.
Modi, uersū. Operuit co-
elos &c.

GRATIARVM ACTIO-
nem prophetæ canico cō-
prehensam, tot. cap. 3. in
quo prophetiam texit de

PASSIONE eiusdem, uersū. Splendor eius.
Destructione mortis, & Christi resurrectione, uersū.
Ante faciem eius.
Spoliatione inferni, uersū. Egredietur diabolus.
Conuersione totius orbis, à ritu gentili & peruerso,
ad Christum, uersū. Aspexit & dissoluit.
Iudicio extremo, uersū. Suscitans suscitabis.
Liberatione populi à captiuitate Chaldaica, causa
uenturi Christi, & destructione regis Babylonis,
uersū. Egredietur es in salutem populi.
Nomine & titulo Christi, uersū. Ego autem in Domi-
no gaudebo, & exultabo in Deo Iesu mco. d. ca. 3.
& ultimo.

PROPHETIA
 SOPHONIAE, LIBER
 BIBLIÆ XL, PARTIS QVINTÆ
 decimusquartus.

DE SOPHONIAE ORIGINE.

Sophonias Propheta Sarabathides, siue à monte Sarabatha, è tribu ac profapia erat Simeon, teste Epiphani. Qui nomine prophetico & gloriosa Maiorum suorum stirpe generatus est. Habuit enim Patrem Chusi, auum Godoliam, proauum Amariam, atauum Ezechiam, omnes prophetas: iuxta regulam quam aiunt, omnes Maiores quos in titulo nominat propheta aliquis, etiam Prophetas fuisse: & talem quadiu iam ipse velut extremus auriga compleuit. Hieron. fere cap. 1. commentariorum in hunc Prophetam in principi.

VNDE HOC NOMINE FVERIT appellatus.

Nomen Sophoniz alii speculam, alii speculum Domini transulerunt. Siue igitur specula, siue absconditum Domini interpretetur, utrunque Prophetæ conuenit. Dicitur enim ad Ezechielem: Fili hominis, speculatorem te posui domui Israel. Idem ibidem.

DE MYSTICA HORVM NOMINUM interpretatione.

Filius erat Chusi, qui interpretatur humilitas, vel Aethiops incus. Habebat quoque auum Godoliam, qui dicitur magnitudo Domini: & proauum Amariam, qui & ipse vertitur in Sermonem Domini: & atauum Ezechiam, qui sonat fortitudinem Domini. De fortitudine itaque Domini, natus est sermo Domini: & de sermone Domini, nata est magnitudo Domini: & de magnitudine Domini, nata est humilitas: ut cum peruenierit aliquis ad perfectum, dicat: Non sum dignus uocari Apostolus, 1. Cor. 15. Et illud in Psal. Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Psal. 130. Hieron. ubi supra.

QVO TEMPORE HIC PROPHETA fuerit celebris.

In diebus Iosif filii Amon Regis Iudæ, se prophetasse Sophonias testatur ipse cap. huius lib. 1. Videtur August. De ciuitat. Dei lib. 18. cap. 33. Atque sic patet eum, ante tempus Prophetasse captiuitatis Babylonice. Lyranus in d. cap. 1.

QVID ET QVIBVS CONCIONATUS sit.

Prophetauit in Hierusalem & in uersa Iudæa, prædixitque diem, in quo demolienda essent omnia idola & nemora, futurusque esset fletus multus ac plangens. Prophetat autem & de seruatore, & de resurrectione eius, quam nostri gratis secit. Deinde & contra Gazam, & Ascalon, & Azoton, & Accaron, & contra Moab & Ammon, & Damascus, & Niniuen, & Aethiops. Athanas. in Synopsi.

DE EIVS MORTE.

Vitam cum morte commutauit in Apocalypsi domini, & solitarius in aruo suo funeratus est. Epiphani.

PARTITIO PROPHETIÆ SOPHONIÆ.

T A B U L A 232.

	COMMINATIONEM generalem ad omnes populos, cap. 1. versic. Congregans congregabo:	
CASTIGATIONEM specialem ad	{	Habitatores Hierusalem & Iudæos, versicul. Et extendam, eodem.
		Sacerdotes, versic. Et disperdam. eodem.
		Reges & Principes, versic. Et erit in die hostiæ.
		Habitatores omnes, versic. Et erit in die illa.
		Latitantes, versic. Et erit in tempore illo.
	{	Quibus addit magnitudinem & acerbitatem tribulationis. Ibi, Iuxta est dies magnus. vsque in fin. d. c. i.
	EXHORTATIONEM ad Pœnitentiã, cap. 2. versicu. Quærite Dominum, quærite iustum.	
QVINQVE habet hæc prophetia partes:	{	Philistinorum, præsertim ciuitatum — { Gaza, Ascalonis, Azoti, Accaronis. } Vers. Quia Gaza. cod.
		Moabitum & Ammonitarum, versicu. Audiui opprobrium Moab. eodem.
		Aethiopum, vers. Sed & uos Aethiopes, eodem.
		Assyriorum & Babyloniorum, versic. Et extendet manum super &c. usque in finem cap.
		Ab exprobratione incipit, ut ostendat illos consolatione indignos. vers. Vx prouocatrix. eodem.
CONSOLATIONEM maximam ad futuram liberatam ciuitati Hierusalem ca. 3. per tot. Qua in parte Prophetia	{	Deinde præsentiam Christi promittit, vers. Dominus iustus in medio eius. eod.
		Iudæos malos ad præsentiam Christi occæcatum iri prædicit, vers. Nesciuit iniquus.
		Quosdam Iudæos ostendit credituros, vers. Dixi: attamen timebis me, &c.
		Multas gentes Iudæis in Christum credentibus adiungendas docet, vers. Quapropter expecta me, eod.
		Tandem huius nouæ Hierusalem, quæ est Ecclesia, ex gentibus & Iudæis collecta, gloriam & exultationem prædicit, vers. Lauda Sion usque in fin. cap. 3. & ultimi.

PROPHE-

AGGAEI, LIBER
BIBLIAE XII. QUINTAE PARTIS

Decimus quintus.

VNDE SIC DICTVS SIT AGGAEVS.

Aggeus, qui (vt refert Epiphanius) etiam dum iuuenis ad prophetiae munus vocatus est, & re & nomine festiuus siue solennis interpretatur & latus. Hiero. in Prolog. Commentarior. in prophetiam Ioelis, & in Epistola ad Paulin. de diuinis sacrae scripturae libris.

QUANDO FLORVERIT.

Quo tempore Aggeus in ordinem cooptatus fuerit prophetarum, breuissime ostendit August. De ciuitate Dei lib. 18. in principio statim cap. 3. 5. Vbi licet: Restant tres minores prophetae, qui prophetauerunt in fine captiuitatis, Aggeus, Zacharias, Malachias. Glossa Lyraei hoc loco dicit eum prophetafse post reditum captiuitatis Babylonice regi, Darii anno secundo, mense eiusdem anni sexto, cap. 1. Aggaei.

QVID ET QVIBVS PROPHETAVERIT.

Sermo sibi fuit praecipue ad Zorobabel & Iesum filium Iosedech, & deinde ad totam populum, qui erat in Iuda & Hierusalem, quibus praecipit vt reedificarent templum Domini. Gloss. Lyraei hic in principio, cap. 1.

DE SCRIBENDAE HVIVS PROPHETIAE

occasione.

Occasio huius prophetiae describitur ad longum in 1. Paralipomenon. Nam ibi Nabuchodonosor rex Chaldaeorum, Sedechiam regem Iuda, propter violatam fidem & factam ab eo discessionem, cum omni populo in Babyloniam duxit captiuum, templumque accenso, totam destruxit ciuitatem Hierusalem. Mortuo autem Nabuchodonosore, & filio eius Balthasare, vt in Danielis. 5. habetur capite, interfecto, Darius Medus successit in regnum vnde cum Cyro rege Persarum.

Is vero Cyrus primo regni sui anno, cum valis a Nabuchodonosore ablatis, misit in Hierusalem circiter quinquaginta milia Iudeorum, quibus praefecit Zorobabel filium Salathiel, & Iesum filium Iosedech, eisq; praecipit, vt templum Domini iterum reedificarent. Illi praeepto Regis incumbendo, altari extructo, fundamenta iecerunt templi. 1. Esd. 3. Verum cum interea Cyrus vita decederet, ei q; Artaxerxes in regno succederet, genubus quae erant circa Hierusalem, mandauit ne templum instaurari permitterent. 1. Esd. 4. & 5. Quam ob rem opus susceptum, vsque ad annum Darii filii Hystaspis secundum, mansit imperfectum.

Quo anno Aggeus & Zacharias prophetae, nec Regis curantes edictum, nec populorum adiacentium omnes inimicitias, & Zorobabelem & totum hortati sunt populum, vt templi reedificationem persequerentur, atque ad finem vsque perducere viderent, eo quod tempus, quo Hieremias templum reedificandum esse praedixerat, iam adesset. Glossa in 1. cap. huius prophetiae.

ARGUMENTVM EX D. HIERONYMO

in Epist. ad Paulinum.

Aggeus festiuus & latus, qui seminat in lachrymis, vt in gaudio meteret, destructum templum reedificat, Deumq; Patrem inducit loquentem: Adhuc vnum modicum est, & ego cominorabo caelum & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus. Aliam de occasione huius prophetiae narrationem vide in Prologo D. Hierony. in hunc ipsum Prophetam.

OMNIA AVTEM
quæ in textu huius prophæ-
tiae continentur, per-
tinent vel ad

Reversionem populi,
Ædificationem templi,
Renouationem ciuitatis,
Obedientiam sacerdotum,
Interitum Regnorum gentium externarum, d. gloss. super Epistolam
Hieron. ad Paulin.

DE GENERE MORTIS,

.TII quo interijt Aggeus.

Aggeus, qui vt oculis structuram templi Hierusalem vidit, ita primus omnium cecinit ibi Alleluia, quod est, Laudibus offeramus viuientem Deum, Amen amen, (quod, Fiat Fiat, interpretatur) eodem loci vitam finiuir, & homo prope Sacerdotes, cum honore & gloria conditus est. Proinde etiam dum hodie psallimus, Alleluia, qui hymnus Aggei & Zachariae perhibetur. ita Epiphanius.

PARTITIO PROPHETIAE AGGAEI.

TABVLA. 234.

QVAE CONTINEN-
tur in hoc propheta, in qua-
tuor diuiduntur membra: In
quibus

Reprehenditur corpor & negligentia eorum, qui postquam de Baby-
lonia regressi sunt, magnifica sibi extruebant ædificia, templi vero
instaurandi prorsus nullam habebant curam. à princip. cap. i. vsq;
ad versu. Et nunc hæc dicit Dominus.

DEO HANC INCY-
riam displicuisse, dupli-
ci confirmat signo:

Quod ex templi neglectu secuta sit pau-
pertas & inopia, d. versu. Et nunc.

Ex instantiatione vero templi, rerum om-
nium sint habituri copiam, versu. Ascen-
dite in montem. eod.

Exhortatur populum ad ædificationem templi, versu. Et dixit Ag-
geus, vsque in fin. cap. i.

PROMIT-
tuntur

Christus, à princip. cap. 2. vsque ad versu.
In vicesima. in verb. Veniet desideratus
eunclis gentibus.

Successus bonus & copia rerum tempora-
lium, si templum instaurant, d. versu.
In vicesima. eod.

Zorobabeli, Christum ab eo descensurum. versu. Assu-
mam te, vsque in fin. cap. 2.

P R O P H E T I A
Z A C H A R I A E, L I B E R
B I B L I Æ X L I I, P A R T I S Q V I N T Æ
Decimus sextus.

D E G E N E R E E T P A R E N T I B V S Z A C H A R I A E.

Propheta hic seipsum describit, dum se mox in principio huius Prophetiz Zachariam nominat, filium quidem Barachiz, nepotem vero prophetæ Addo, cap. 1. hic. Neq; ambigi dicit quidam, quin hic Addo is sit, qui iuxta Paralipomenon librum, missus est ad Ieroboam, filium Nabath, sub quo altare disruptum est, & manus Regis aruit, rursusq; ad preces illius restituta est. 3. Reg. 13.

1. Par. 12.
fit mentio
Addo vi-
dentis,

Verum ut in August. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 3. scribit Ioan. Ludouicus Viues, in neutro Sacram literarum loco, nominatur Addo Nam in lib. Regum subiecit nomen prophetæ, in Paralipomenon nuncupatur Semeias: & propheta qui illis temporibus vixerit, non potuit ne atauus quidem esse hominis Iuduci Babylone captiui. Ita Viues; cum quo Gloss. Lyrani hoc loco concordat,

D E N O M I N V M I S T O R V M
interpretatione.

Zacharias, interpretatur memoria Domini: Barachia, benedictio Domini: Ad lo, testimonium eius. Quoniam ergo populus, qui ab aedificatione templi defecerat, adhuc domini habebat memoriam, & propter memoriam benedictionem, & ob benedictionem testimonium, ideo ad eum Zacharias filius Barachiz, filii Addo, mittitur. Hieron. in 1. cap. Zachariæ.

Q V O D P L V R E S I N S A C R I S L I T E R I S H O C
nomine sint appellati.

Plures in sacra scriptura esse Zacharias, refert Hieron. in Matth. lib. 4. cap. 23. circa fin. Alius enim fuit Ioiadæ, alius Barachiz, & alius pater Ioannis Baptistæ. Estq; inter Doctores sacros aliqua con- trouerfia, quis ex his omnibus ille fuerit Zacharias, quem Iudæi, ut Matthæi 23. obiecit illis Christus, inter templum occiderunt & altare: tum quibus ex causis fuerit occisus. Quibus de rebus diuersi diuer- sa sentire videntur. Quæ si quis plene cognoscere cupiat, poterit videre ea, quæ Origenes, Hieron. & Anselmus in cap. Matt. 23. perscripserunt. Chrysostomum vero in cap. Matth. 1. homil. 1. & in Sermo- ne de natiuit. Ioan. Baptistæ, ex Luc. cap. 1.

Q V O T E M P O R E F V E R I T C L A R V S.

Hunc prophetam Aggeus duobus præcessit mensibus. Cum enim Aggeus anno Darii 1. mense vero sexto, die prima eiusdem mensis prophetare incepisset: Zacharias mense octauo eiusdem anni fu- dit vaticinium. Vnde recte iuxta ordinem duodecim prophetarum ille decimus, & hic vndecimus po- nitur. Hieron. in 1. cap. huius.

D E E I V S D E M P R O P H E T A E E X H A C
vita discessu.

Decessit vltima senectute in Iudæa, & proxime cum Aggeo Propheta humatus est. Epiph. De vi- ta & interit. prophetar.

Q V A E

QV AE PROP HET AE H V I V S F V E R I T
Doctrina.

Eandem quoque habuit cum Aggeo prouinciam atque legationem. Vterq; enim missus fuit, vt populum Dei ad templi animaret reparationem. Auguft. De ciuitat. Dei lib. 18. cap. 35. de Zacharia loquens, Zacharias, inquit, De Christo prophetauit & Ecclesia, dum ait: Exulta valde filia Sion, iubilans filia Hierufalem: ecce Rex tuus veniet tibi iustus & Saluator: ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinae: & potestas eius à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsque ad fines terrae &c.

DE VISIONIBVS ZACHARIAE,
& totius prophetiae Summa.

Zacharias memor Domini sui, multiplex in Prophetia, Iesum vestibus sordidis indutum, & lapidem oculorum septem, candelabrumq; aureum cum totidem lucernis, quot oculis, duas quoq; oliuas à sinistris lampadis cernit, & dextris: & post equos varios, & rufos, & albos, & dissipatas quadrigas ex Ephraim, & equum de Hierusalem, pauperem regem vaticinatur, & prædicat sedentem super pullum asinae filium subiugalis. Hieron. hic in argumento. Vide etiam Synoplim Athanasii.

QV IS PROP HET IAE H V I V S
fuerit effectus.

Effectus vtriusq; & Aggei & Zacharie concionum, breuiter describitur in Prologo Zacharie præfixo, his verbis: Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedech, & principes eius, inchoaueruntq; ædificare domum Dei, quæ est in Hierusalem. Quibus cum adessent Prophetæ, adiungerunt eos sua exhortatione.

PARTITIO PROP HET IÆ ZACHARIÆ.

TABVLA 235.

PROP HET IÆ
Zacharie quatuor
respicit tempora, Ni-
mirum

- { PRAESENS tempus, scilicet instaurationis templi, cap. 1. 2. 3. & 4.
- { FUTVRVM, videlicet inhabitationis in Hierusalem, cap. 5. 6. 7. & 8.
- { MACHABAEORVM, cap. 9. & 10.
- { ROMANORVM, à cap. 11. vsq; in finem totius Prophetiae.

TEM-

TEMPVS ÆDIFICATIONIS.

TABVLA 236.

CONTINET
Prophecias, que
pertinent ad con-
structionem.

Totius popu-
li, tot. ca. 1. Quo
in loco

Ad ciuitatis & templi
Hierusalem ædificatio-
nem, ca. 2. per tot. Vbi

Iesu Sacerdotis ma-
gni, qui venerat de Ba-
bylone ad ædificandū
templum, cap. 3. Ibiq;
Propheta

Zorobabelis Ducis re-
gni primarii. Per tot.
cap. 4. Et ibi

ADMONENTVR omnes, ne sint increduli, vers. Ne
sitis sicut Patres vestri.

Promittitur consolatio, vers. In die vicefima.

Explicatur, eadem consolatio qualis sit, vers. Et dixit
ad me.

Predictur 4. regnorum, quæ Iudæos vexarūt, destructio,
vers. Et leuaui oculos meos, vsque in finem cap. 1.

Præmittitur apparitio Angeli metiri volētis locum,
in quo Hierusalem debeat ædificari. In principio.

Introducitur apparitio alterius angeli phibentis Hie-
rusalem metiri, vers. Et ecce angelus.

Vocantur filii Israel toto orbe dispersi ad habitandū
in Hierusalem reædificata. ver. O, o, fugite de terra.

Ostenditur, filiis Israel etiam alios populos adiungē-
dos, vers. Et applicabuntur gentes. Quæ omnia non tam
de ipsa ciuitate Hierusalem, quàm de regno Christi &
tota Ecclesia sunt intelligenda, vsque in fin. cap. 2.

Intue- { Iesum in veste sordida, & Satanam sibi ad-
tur. — uersantem, pro eo quod uxorem duxerat alie-
nigenam. in principio.

Culpam ipsi Iesu remissam. vers. Qui re-
spondit.

Audiuit promissionem amplissimam factam ipsi Ie-
su, vers. Et contestabatur angelus.

Convertit. Propheciā ad Christum nasciturum ex
Zorobabele, vers. Audi Iesu Sacerdos magne, vsque in
fin. cap. 3.

Inquiritur mysterium aurei candelabri, quo signifi-
catur robur Spiritus sancti, cuius virtute, & non robore
exercitus, templum restitui deberet, vers. Et respondi.

Predictur Christus nasciturus ex Zorobabele, vers.
Quis tu mons magne.

Petitū expositio duarum oliuarum, quæ designa-
bant duos filios olei, Zorobabelem scilicet & Iesum sa-
cerdotem magnum, vsque in fin. cap. 4.

IN DVO partitur capi- ra. principa- lia, quæ expli- cant	Propheciâ eo- rû quæ infra tem- pus Zorobabelis & Machabeorum futura sint. In qua parte prædici qua- tuor, videlicet	Idolatriâ abolen- dam, cap. 5. Quam abo- litionem tres declarât visiones,	Vna de volumine maledictionis, in principio. Altera de amphora & impietate seden- te super ea, quæ significat idolatriam. vers. Et egressus Tertia duarum mulierum, decem scilicet tribuum Israel, & duarum Iuda, quæ illam impietatem transfulerunt secum in Babylonem, ac ibi eam reliquerunt. Ad ver. Vsq; in fin. cap. 5.	Assyriorum, Medorum, Græcorum, Romanorum, in princip.
		Medorum mo- narchiam à Græ- cis distinguendam, capit. 6. sub figura quadrigarum qua- tuor, quarum	Prima cum equis rufis, Secunda cum ni- gris, Tertia cum al- bis, Quarta cû varii coloris equis,	Signifi- cat mo- narchiâ
	Promissiones eorum, quæ de pace & prosperitate filio- rum Israel, in 7. capite bre- uius tacta fuerunt per totum caput octauum. Vbi eis pro- mittuntur,	Principatum Iesu magni illius sacerdotis, futurum esse glorio- sum, & post eum cōsequentes, etiam alios Sacerdotes, fore Duces, vsque ad tempora Machabeorum, vers. Et sumes aurum & argen- tum, vsque in fin. cap. 6.	Populi pacem atq; prosperitatem, cum explicatione quæstionis; An, quemadmodum filii Israel tempore captiuitatis per annos x x. quinto quoquo mense, diem illam, quæ capta erat Hierusalem, ieiun- arunt: ita etiamnum post reditum sit eodem tempore ieiunand- um, cap. 7. à vers. Loquere ad omnem populum, vsque in finem eiusdem.	Futura sanctitas, vers. Zelatus sum Sion, Aetatis longæuitas, vers. Adhuc habitabunt senes.
		Bonorum temporalium abundantia & prosperitas, vers. Vinea dabit fructum suum, Benedictio & celebritas, vers. Et erit.	Quæ tandem omnia ad Christi refert tempora, à quo ista Prophetia captura sit effictû, vers. Vsq; quo, &c. Vbi caput hoc 8. ita concludit Propheta, Apprehen- dent decem homines ex omnibus linguis gentium simbriam viri Iudæi.	

TEMPVS MACHABÆORVM.

TABVLA 238.

PROPHETIA
huius temporis ha-
bet duo capita, in
quibus agitur De
Machabæorum

<p>Promittitur eiſdem victo- ria contra finitimas ciui- tates</p>	<p>Tyri, Sidonis, Gazz, Aſcalonis, & Reliquarum.</p>	<p>Verſ. Onus verbi Domini.</p>
<p>Deinde, nè Machabæum propter hanc virtutem ha- beant pro Deo, redit pro- pheta ad Chriſtū, ac eius aduentum deſcribit 4. mo- dis :</p>	<p>Non fore illum bellatorem, neque ſu- per equum, ſed ſuper aſinam ingreſſu- rum, verſ. Ecce Rex tuus.</p> <p>Nec habiturum arcum, aut quadri- gam, verſ. Et diſperdam.</p> <p>Sed pace adquiſiturum dominium, verſ. Et loquetur pacem.</p> <p>Non denique liberaturum populum per ſagittam & arcum, vt falſo expectant iudæi, ſed per ſanguinem proprium ſuos redempturum, verſ. Tu verò in ſanguine teſtamenti, vſque in fin. d. cap. 9.</p>	
<p>Proſperitate capi. 10. In qua parte Prophe- ta</p>	<p>Promittit futuram illo tempore bonorum omnium copiam & abundantiam, verſ. Petite pluuiam &c.</p> <p>Contra verò aliorum excratur idololatriam, quam, Antiocho duce, multi in Iſrael, tam Sacerdotes quàm alii, receperant. verſ. Quia ſimulacra. Item, Super paſto- res iratus eſt furor meus.</p> <p>Prædicat iudæos, qui, dum Machabæi rerum potiren- tur, auſugerunt, iterum fore congregandos. verſ. Sibila- bo, & congregabo eos. Vſque in fin. cap. 10.</p>	

CONTINET
destructionē Hic
rusalem, simul ac
dispersionem iu-
deorum per uni-
uersum orbem, &
captiuitatem eo-
rum eternā, quæ
in hodiernū vsq;
durat diē. In qua
parte agitur De

PECCATO pastorum & Sacer-
dotum, quorum malitia & inuidia
Christus circumuentus & interfectus
est, Cuius rei causa post à Roman-
capta est Hierusalem. Quam prophe-
ta per totum cap. vndecimum.

Persecutione fidelium & congre-
gatione iudeorum, quæ post destru-
ctionem Hierusalem à Romanis se-
cuta est, tot. cap. 12. Vbi etiam agi-
tur De

Iudeorum & infidelium
dispersione, cap. 13. per totū.
Ac ibi etiam prædicat

Fine & consumma-
tione seculi, cap. 14. In
quo Zacharias conse-
quantur agi De

PRIMUM deplorat, vers. Pasce pec-
cora &c.

Deinde ponit eius causam, quæ fuit ve-
mundatio Christi, sub parabola duarum
virgarum, quæ designabāt duo pacta, quæ
Deus iniit cum filiis Noë, & cum patre
Abraham, vers. Et assumpsi mihi duas.

Ostendit, Christi doctrinam negligenti-
bus dandum esse Antiehrismum. vers. Et
dixit Dominus ad me, vsq; in fin. cap. 11.

Collectione Ecclesiæ primitiæ, In
principio.

Protectione eiusdem diuina, ver. In die
illa, dicit Dominus.

Plañctum piorum super passione &
morte Christi. vers. Et erit. Vbi sequitur,
Plangent cum eod.

Sacramentorum efficaciam, versic. In die illa
erit.

Cessationem pseudoprophetiæ & idololatriæ,
vers. Et erit in die illa, dicit Dominus. &c.

Fideles veritatem & fidem suam zelaturos, ita
vt configant etiam filios suos, si eos inuenerint
infideles. vers. Et erit cum prophetaueris, &c.

Passionem Christi, à qua arguit, falsos prophe-
tas illos longè iustius pati, quam Christum. vers.
Famea, suscitare super pastorem meum. vsque
in fin. d. cap. 13.

Obsidione Hierusalem facta per Romanos, In prin-
cipio.

Aduentu Domini ad iudicium, versic. Et egredietur
Dominus.

Die iudicii extremi, vers. Et veniet Dominus, & in
die illa non erit lux, sed frigus & gelu.

Gloria sanctorum & Hierusalem ecclesiæ, vers. Et erit,
in die illa exibunt.

Pœna damnatorum, vers. Et hæc erit plaga.

Fidelium congregatione, quæ est Ecclesia, ad quam
multæ gentes sint conuersuræ. versic. Sed & iudas pu-
gnabit.

Conuersione Romani Imperii ad Roma. Ecclesiæ,
versic. In die illa erit, quod super frenum &c. Id quod
tempore contigit Constantini.

Sanctitate ac deuotione gentium ad fidem conuerfa-
rum, vers. Et erunt lebetes in domo, vsq; in finem ca. 14.
& huius Prophetiæ vltimi.

P R O P H E T I A
M A L A C H I A E, L I B E R
B I B L I Æ X L I I I, Q V I N T Æ P A R T I S
Decimus septimus & vltimus.

D E P R O P H E T A E H V I V S F A M I L I A E T O R I G I N E.

MALACHIAS propheta è tribu Zabulon emicuit. Hic post reditum populi de Babylone, natus perhibetur in Sopha, in terra nempe Zabulon. Ob vitæ autem, qua præditus erat, sanctimoniam & , quam præ se ferebat, mansuetudinem, Malachil (id est, angelus) dici cœpit. Epiphan. De vit. Prophet. Hieronymus porro eum non à forma angelum, sed ab annunciando dici scribit: ut angelus dicatur, non quasi formosus, sed annuncians Dominum. Vnde etiam scriptura hoc in loco Sacerdotes Dei omnes, angelos Dei esse testatur. Idem hic, & in prologo ad prophetam Iohel.

E A D E M D E R E O P I N I O O R I G E N I S.

ORIGENES, cum in hunc prophetam scriberet, significationem dedit se putare, eum reuera fuisse angelum, iuxta id quod de Ioanne dicitur. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Sed hoc nostri doctores omninò non recipiunt, quòd angelus de cælo veniens, susceperit corpus humanum, nè animarum rinas de cælo suscipere cogamur. Gloss. hic ex Hieronymo. Neque etiam nomina, cum in alias linguas veniunt, ex etymologia mutanda sunt. Nemo enim Platonem vocatum, aut Aristotelem optimum perfectum, vel Iosue seruatorem, vel Athenas Mineruas. Sed relinquuntur nomina, vt cuiq; in proprio sunt imposita sermone. Ludouicus Viues super August. De ciuit. Dei, lib. 18. cap. 3 s.

H E B R A E O R V M D E H O C P R O P H E T A
iudicium.

MALACHI autem hunc ipsum Prophetam Malachiam, existimant Esdras esse Sacerdotem: tum, quòd omnia quæ in illius libro continentur, etiam hic propheta commemorat, dicens: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est: tum, quòd vtriusque & tempus, & titulus conueniat vtrique. Hieron. hic in prolog. ad Minerium & Alexandrum monachos. Videndus est omninò de hac opinione Augustinus, De ciuit. Dei lib. 18. cap. 35. & lib. 20. cap. 25.

Q V O M O D O H I C P R O P H E T A T I T V L O C V M
Esdra conuenire possit, cum titulum omninò nullum
habeat.

QVEMADMODVM de Psalmis dici solet, qui titulos non habent, eorum esse credendos, quorum priores Psalmi nominibus prænotati sunt, ita & Malachi, id est, Esdras, post Aggæum & Zachariam, qui sub Dario prophetarunt, fuisse credendus est. Et propterea titulum seu inscriptionem non habere, quia liber eius sit pro titulo. Hierony. in præfat. Malachiz ad Miner. & Alexandr. monachos.

V A N D O E D I T A S I T H A E C
Prophetia.

MALACHIAS cæteris prophetis posterior, qui fuit post reditum de Babylone, ac post ciuitatis instaurationem, de quæ rebus nostris, aperte vaticinatus est. Etenim posteaquam rediissent, ac restituta ciuitate templum extruxissent, hanc illis præsentem narrat desolationem, ac futuram

denunciat sacrificiorum sublationem. Hieron. aduersus Iudæos orat. 2. Id quod idem Hieron. hic in Prolog. ad Miner. sub Dario Hystaspæ factum esse testatur.

AD QVOS HÆ CONCIONES EVERINT PERSCRIPTÆ.

AD Israel siue super Israel, & non contra Israel, locutus esse dicitur. Quod Hieron. in 1. huius prophetiæ capite aliquid putat habere consolationis. Aliud est enim, quando verbi gratia, ad illum vel illum scribimus: aliud, quando contra illum & illum: Quia in altero pars amicitia, in altero inimicitiarum aperta est confessio. Hieron. in Malach. cap. 1.

QVID DOCVERIT MALACHIAS.

ONUS siue pondus dicit graue, quo Israeli exprobrat transgressiones eius, & accusat illum neglectarum decimarum, & omisse communicationis cum pauperibus. Prophetatur etiam de die iudicii & illustratione seruatoris, Heliamque ante aduentum eius mittendum prænunciat. Athanas. in Synopsi.

DE HISTORIAE HVIVS PERSCRIBENDÆ occasione. ex prologo in Malachiam in Biblijs.

Leuit. 21. DEVS per Moysen populo Israel præceperat Sacerdotes tabernaculi sui omni corporali vitio liberos, hostias omni vitio vacuos sibi offerre. Quibus leges suas ad populum regendum ob hoc dederat, vt per Sacrificiorum oblationem, internuncii DEI & hominum facti, populum præceptis cælestibus facerent obedire. Sed quia tanti muneris gratiam contemnentes, supradictus populus ac Sacerdotes, sacrificia vitio deturpata, ipsi criminibus atque impietatibus maculati, Deo offerre ceperunt: ideo per Malachiam prophetam Deus populum suum Israel increpans reprehendit, ac diem iudicii venturi prænunciat, vt paulò ante fuit ostensum.

QVAE EIVS SIT SVMMA.

MALACHIAS aperte & in fine omnium Prophetarum dicit de abiectiōe Israel & vocatione gentium. Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, ibidem.

DE PROPHETAE HVIVS MORTE atque sepultura,

ANTE diem adhuc iuuenis, Propheta hic noster factus est sanctus, iuxtaque maiores suos in proprio agello repositus est. Epiphani.

De vita Prophetarum.

PARTI

PARTITIO PROPHETIÆ MALACHIÆ.

TABULA. 240.

INGRATITUDINEM { Dilectionis Dei,
cum exprobratione { Liberationis à captiuitate,
{ Restaurationis vrbis ac
templi Hierusalem. } à princip. capit. lvi.
que ad vers. Dicit Dominus.

IMPIETATEM atque sacrilegium, quo pro oblatis Deo animalibus suppo-
nebant viliora. d. verſ. Dicit Dominus. eod.

o n quam impietatem minatur illis amissionem sacerdotii & sacrificii ac eius rei occasione de vocatione gentium agit: Sa cerdotio item & sacrificio Chri stiano, verf. Non est voluntas mihi.

1 **IN** P^{RE}S^{EN}TIAM sacerdotum, qui oblatis non contenti, obmutuerant, dicendo, Ecce quale præmium habemus pro labore nostro, vers. Ecce de labore, usque in fin. cap. 1.

TRANSGRESSIONEM pacti Domini, initi inter Deum & Levi. Dum autem mentionem facit Levi, intelligit Aaron, Phinees, Moisen & filios eius cap. 1. in princip;

SUPERBIAM & contemptum tam sacerdotum, quàm aliorum, vers. Nun-
quid non pater eod.

MISSVS FVIT
hic propheta, vt po-
pulo Iudaico annun-
ciaret peccata sua.
Quod dum facit, re-
prehendit in cis—

LASCIVIAM & voluptatem, cui vsque deo erant dediti, vt vxores ex captiuitatis molestia factas deformiores, communerent pulchrioribus, sicut apparet in lib. 6. d. 2. v. 1. Transgressus est iuda hic eod. cap. 2.

DESPERATIONEM: cum enim gentes exaltari, & se pressos viderent, proverbii loco in ore habebant impium illud dictum, quod in conspectu Dei, mali in eodem essent precio quo boni. versic. Laborare fecistis Dominum. vsque in fin. cap. 2.

FALSA esse hanc opinionem, ostendit ex aduentu Christi, qui redditurus sit cuius secundum opera sua. cap. 3. in princip.

A VARITIAM atque diffidentiam, quòd temporibus paulò difficilioribus
abstinerent ab immolatione & sacrificiis. verf. Revertimini ad me. eod.

BLASPHEMIAM in iusticiam divinam. Obloquebantur enim Deo, quod malos non modo non statim puniret, sed etiam perzemiis afficeret, bonis interim sepe afflictis. vers. Inuoluerunt super me, vltque in fin. cap. 3.

c v i bla-
 (phemiz op
 ponit:

{ Diem iudicii in quo nulli bono malè, nec malo cuiquam sic be-
 ne futurum. cap. 4. in princip.
 Ae demùm igit de præcursore aduentus vltimi, & iudicii exte-
 mi, scilicet de propheta Helia, versic. Ecce ego mittam vobis
 Heliam vsque in finem dicti cap. 4. & vltimi.

IONAS,	Niniuitis.	Subuersione vrbs.	Oziæ regis an-
OSEAS,	Contra Samariâ, id est, decem tribus Israël.	Earum fornicatione, & interitu Samariæ.	no 15. Ieroboam 30. Mundi 3150.
ABDIAS,	Contra Idu-mæos, & oēs pſcutores filiorum Israël.	Venturis super eos calamitatibus.	Oziæ 18. Ieroboam 31. Mundi 3153.
AMOS,	Contra gētes finitimas.	Ira Dei super illas vêtura, & captiuitate 10. tribuū.	Tempore regis Iosaphat anno Oziz 2. mudi 3157. Anno Oziz 23. mundi 3158.
ISAIAS,	In Iudæam & Hierusalē, id est, tribui Benjamin & Iudæ.	Impenitētium ira poenitentium verò gratia.	Ante captiuitatem sub Ozia anno 28. mudi 3163.
IOEL,	Eisdē tribui Iudæ & Hierusalē.	<i>Terra 1. tribuum, ante Sp. S. effusionem, eruca, bruce, locusta confusum.</i>	Anno Oziz 34. mundi 3169.
MICHAEL,	Contra Hierusalem & Samariâ.	Aduentu Saluatoris.	Circa annum Iosihan 3. mundi 3190.
NAHUM,	Assyriis & præcipuē Niniuitis relapsis.	Iudicio & interitu illis obuenturo.	Eodem tēpore quo & Michas.
ABACVC,	Qui prophetant	Contra Babylonem & Nabuchodonosor.	Tempore
HIEREMIAS,	Ciuitati Hierusalem.	De	<i>Circa annum Manasse 37. mudi 3183. quo tempore 1. tribus erant in captiuitate.</i>
BARUCH,	Populo in captiuitate Babylo-nica existenti.	Futura siccitate, & aduentu regis Babylonii.	Decumotertio anno Iosæ, mundi 3316.
SOPHONIAS,	In Hierusalem & vniuersa Iudæa.	Inuocatione nominis diuini, et spe futuræ liberationis.	Hierusalem iam per Chaldeos destruetur.
EZECHIEL,	Cōcaptiui suis cū Iechonia in Chaldæa abducti.	Idolorū destructione.	Iosæ anno 20. mudi 3323. adhuc ante capti. Babylo.
DANIEL,	Eidem populo Iudaico, cui & Ezechiel.	Deuastatione Hierusalē & abductione populi.	Iechonæ vel Ioschim anno 5. mundi 3350.
HAGGEUS,	Toti populo, qui erat in Iuda & Hierusalem.	Destructioe impiorum, & piorum liberatione.	Tpe capti. Bab. circa ann. Nabuch. 23. mundi 3361.
ZACHARIAS,	Eisdē quibus & Aggeus.	Reedificatione templi, quam illis sermo præcipit.	<i>In fin. capti. Babylon. post reditum Darij, anno Nabuchab. 18. mundi 3444.</i>
MALACHI.	Ad Israël.	<i>Eodem quoque de re, sibi de reedificatione templi, & aduentu Christi.</i>	Duos tantū mē ses post Aggeum.
		<i>Futura sacrificiorum sublatio, & Hec aduentu Christi præconferre.</i>	<i>Et illi tempore illius quibus & Zacharias post reditum à Babylon, & reedificationem ciuitatis.</i>

PARS VETERIS TESTAMENTI

SEXTA ET VLTIMA, DE PRAEPARATIONE

ad crucem, & viuo quodam affictos consolandi velut
exemplo, quod continetur in duobus
libris Machabæorum,

ORDINIS RATIO QVAE SIT.

Libros Machabæorum omnino esse historicos, ac ob id eos, materiarum attenta similitudine, ad secundam potius testamenti partem, quàm ad vllam aliam referri & posse & debere, nullum est reuerendū dubium; verum si quis temporum obseruet ordinem, merito hos libros post scripta prophetica posuisse esse deprehendet, cum ea historia, quæ in hoc describitur volumine, post captiuitatem Babylonicam, quæ prophetiarum scriptis continetur, annis acciderit fere trecentis & quadraginta octo. Is enim fuit annus, quo Iudas Machabæus, Dei præsidio fufus tyranni illius copias, templum iherosolymitanum recuperauit, anno scilicet 3. postquàm ab Antiocho idolum in eo positum fuerat, ante natum Christum 152.

ALIA CONTINVTATIONIS RATIO.

Cum illa quæ in præcedentibus libris, de corrupta hominis natura, deq; tam variis ecclesie illius antiquæ casibus, & grauissimis rerum penè omnium mutationibus sunt perscripta, eò proculdubio pertineant omnia, vt animus humanus, neque in secundis rebus nimium effratur, nec protinus deiciatur in aduersis, sed regia semper & quali media tam erga Deum, quàm proximum incedat via: rectè hic liber, cæterorum omnium veluti epilogus, in hunc postremum referuatus est locus, vt qui vtriusq; excessus optimum contineat temperamentum. Quod ex variis rerum humanarum afflictionibus, atq; diuinis consilium est consolationibus. Nam sicut plerunq; vtilis est ad retinendam æquabilitatem tentatio, vt agnoscamus militiam esse hominis vitam super terram, Job 7. ita etiam ad tuendam in fide constantiam, necessaria semper est consolatio, nè videamur derelicti. Fidelis enim est Dominus, qui non patietur nos tentari supra id, quod possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possumus sustinere. 1. Cor. 10. cap.

DE MACHABAEORVM LIBRIS ET HISTORIA

in genere, & primùm vnde sic dicti.

Vel à Iuda Machabæo, primo Iudæorum post captiuitatem Babylonicam duce, cuius hic nobiles describuntur triumphis, sic dicti sunt: vel à septem fratribus Machabæis, qui sub Antiocho rege, pro sacris legibus dira tormenta passi sunt.

DE PRIMA HVIVS INSCRIPTIONIS RATIONE.

Interpretatur autem Machabæus, proteges vel protectio. Protegebat enim Iudæorum castra gladio suo, 1. Machab. 3. Ex cuius nomine hi libri nuncupati sunt Machabæi. Brio ad Glossam in prolog. 1.

PRO EADEM SENTENTIA OPINIO

Gosfridi Viterbienfis.

Machabæus, inquit, interpretatur nobilis vel triumphans. Ipsi Machabæi filii Matathie fuerunt quinque: Ioannes, Simon, Iudas Machabæus, Eleazar, & Ionathas. Machabæi isti quor triumphos gesserint aduersus gentem Persarum, & de circumsimissimis nationibus, & quomodo pro legis obseruantia sint occisi, manifesta narrat historia. Idem Viterbien. in fin. lib. 13.

DE SECVNDA EIVSDEM INTITVLATIONIS
ratione.

Machabæi 7. fratres, ab vna matre, Machabæa nomine, geniti, custodientes legem, patris traditionem, non manducantes carnem porcina, ob hoc ab Antiocho rege fœuissimo in Antiochia, martyrii gloria coronati sunt, atq; sepulti cum magna veneratione ibi quiescunt, prolog. 2. in libros Machab.

D E

DE HORVM NOMINIBVS EX IOSERHO.

TABVLA. 242.

NOMI- na 7. fra- trum Ma- chabæorū, sunt	{ MACHA- bzus, ABER, MACHIR, IVDAS, ACHAS, ARETH, IACOB. }	De quo- rum	{ Suppli- ciis Agi- tur Et con- stantia matris }	{ In libro 1. Machabæorum, cap. 7. Iosephū in libello de imperio rationis, Ambros. lib. 2. de Iacob & vita beata, cap. 11. & 12. Grego. Nazianz. in oratio. de Machab. Bernardum epist. 98. Chrysostom. in sermone de Machab. Euseb. Emisenum serm. de 7. Machab. }

VNDE ORTI FVERINT MACHABAEI.

Modum vicus iuxta Diospolim, vnde fuerunt Machabæi: quorum hodieq; ibidem sepulcra mon-
strantur. Hieron. de locis Hebraicis in litera M, circa fin.

VBI NVNC SINT SEPVLT.

Sed nunc ad Coloniam Agrippinam translati referuntur, vbi in Ecclesia sanctimonialium, ad Ma-
chabæos dicta, coluntur.

DE MACHABAEORVM FESTO, ET SACRO
cius mysterio.

Machabæorum 7. fratrum festum in ecclesia celebratur, idq; propter singulare mysterium. Nam
per numerum septenarium, vniuersitas significatur, cum totidem diebus totum reuoluatur tempus.
Hinc per 7. hos fratres, pro lege Moisaica durissimè cruciatus, vniuersitas præfigurata fuit martyrio-
corum, qui pro lege Christiana sunt passi. Per matrem autem ipsorum, quæ singulos hortabatur, ve
cruciatu pro lege fortiter tolerarent, sancta mater significatur ecclesia, quæ filios suos hortatur
vbique, pro lege Christi & iustitia constanter graui sustinere. Sic per hoc, quod ipsa etiam passa est
mater, significatur, quod ecclesia patiatur in filius, sicut & Christus, eorum pater, pati dicitur in illis.
Lyranus in 2. machab. 7.

MACHABAEORVM LIBRI AN SINT AVTHENTICI.

De rationibus, ob quas hi libri non à iudæis tantum, sed ab aliis etiam in dubium sunt vocati: &
quibus ad eas fundamentis, pro asserenda illorum autoritate, sit respondendum, ad longum pertine-
rant Ioannes Driedo lib. 1. cap. 3. part. 2. D. melchior Canus episcopus Canariensis, lib. 2. cap. 9. 10.
& 11 & D. Michael Medina, de reccia in Deum fide, lib. 6. cap. 9. 11. & 13. Quos hac de re diligenter
euoluere, & vtile videtur, & necessarium.

D. AVGVSTINI DE HIS LIBRIS CENSURA.

Rom. 8. Et hanc quidem scripturam, quæ appellatur Machabæorum, non habent iudæi, sicut legem & pro-
phetas & psalmos, quibus Dominus testimonium perhibet, tanquam testibus suis, dicens: Oportebat
impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis de me, Luc. 24. sed recepta est ab eccle-
sia non inutiliter, si sobrie legatur vel audiat, maxime propter illos Machabæos, qui pro Dei lege
sicut veri martyres à persecutoribus tam indigna atq; horrenda perpessi sunt: vt etiam hinc populus
Christianus aduerteret, quoniam non sunt condignæ passionem huius temporis ad futuram gloriam,
quæ reuelabitur in nobis, pro quibus passus est Christus: si tanta patientissimè pertulerunt pro lege,
quam dedit Deus per famulum hominibus illis, pro quibus nondum tradiderat filium. August. con-
tra secundam Gaudentii epistolam lib. 2. cap. 23. Item de ciuit. Dei lib. 18. cap. 36. Machabæorum li-
bros, inquit, non iudæi, sed ecclesia pro canonicis habet, propter quorundam martyrum passionem
vehementes atque mirabiles, qui antequam Christus venisset in carnem, vsque ad mortem pro Dei le-
ge certauerunt, & mala grauissima atque horribilia pertulerunt. Ita Augustinus. Quid multis? de li-
brorum horum autoritate canonica habemus totius orbis Christiani consensum, in generali Triden-
tina synodo sess. 4. explicatum. Nec mirum cum etiam olim inter canonicos libros & scripturas san-
ctas commemorati sint ab iisdem conciliis & S. patribus, qui Tobiam, Sapientiam & Ecclesiasticum
in sacrorum voluminum catalogum retulerunt.

CATALOGVS PATRV M, QVI IN REBVS

fidei sua ex his libris adduxerunt argumenta,

TABVLA 243.

B. DIONYSIVS

Atheniensis, Pauli apostoli discipulus, dum angelicarum virtutum signa, quibus in sancta scriptura apparuerunt, enumerat, apparitionem equitis cataphracti, qui Heliodorum oppressit, adducit, 2. Machab. 3.

CYPRIANVS

Libro 3, ad Quirinum, eius loci meminit: Abraham nonne in tentatione inuentus est fidelis, 1. Machab. 2. Meminit quoque in eodem illius: Iustum est, Deo subditum esse. ibidem. Libro etiam de exhortatione martyrii, late tractat historiam matris, & 7. filiorum, & Elcazaris, 2. Machab. 6. & 7. cap.

AVGVSTINVS

Contra literas Petilian lib. 1. cap. 93. ex priori libro Machab. citat illud: Abraham in tentatione fidelis inuentus est, 1. Machab. 2. Et illud: Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum, ibid. Ex secundo libro, De anima & origine eius allegat illud: Nescio qualiter in vtero meo apparuistis, 2. Machab. 7. Et contra Gaudenti secundam epistolam, lib. 2. cap. 17. illud: Razias vir amator ciuitatis, 2. Machab. 14.

QVAE TOTIVS HISTORIAE HVIVS SIT SVMMMA,

ex Cypriano,

Quid in Machabaeis beatorum martyrum graua tormenta, & multiformes 7. fratrum poenae, & confortans liberos mater in poenis, & moriens ipsa quoque cum liberis? Nonne magnae virtutis & fidei documenta testantur, & nos ad martyrii triumphum suis passionibus adhortantur? Cyprianus epistola 6. lib. 4.

DE CRUCE ET PERSECVTIONIBVS PIORVM,

sententia diui Pauli.

Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, Act. 14. Ac iterum: Omnes, qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patiantur. 1. Tim. 3.

DE VARIIS PERSECVTIONVM GENERIBVS.

TABVLA 244.

DV SVNT { Vnum, quo publicus turbatur Ecclesiae status,
persecutionum genera: { Alterum, quo singuli tentantur homines.

DE PRIVATIS SINGVLORVM TENTATIONIBVS.

Quam diu in corpore viuimus, aut à diabolo, aut à sensuum nostrorum concupiscentia molestias pati necesse est. Propterea quidem in Ecclesiastico. est scriptum: Fili, accedens ad seruitutem Eccl. 1. Dei, sta in iustitia & in timore, & prepara animam tuam ad tentationem, Marulus lib. 3. euangelii, cap. 16.

DE TRI.

DE TRIBVLATIONVM CAVSIS.

TABVLA 245.

QVINQVE SVNT
(inquit. Beda) differentie
causarum, pro quibus in
hac vita molestus corpora-
libus affligimur: Aut enim
ad

Merita augenda per patientiam iusti corporis infirmitate grauatur, ut
B. patres Iob & Tobias, & innumeri martyres in utroque testamento.

Virtutum custodiam, ne superbia tentante dispercant sicut Apostolus
Paulus, cui, ne magnitudine reuelationem exolleretur, datus est singu-
lus carnis sue angelus satanae qui eum colaphizaret. 2. Cor. 12.

Peccata nostra intelligenda & corrigenda, sicut Maria soror Aaron in
eremo ob verba temeritatis & superbiae lepra percussa est. Num. 12.

Dei gloriam, sicut cecus natus in euangelio, qui neque ipse peccauit,
neque parentes eius, sed ut manifestarentur opera Dei in illo. Ioan. 9. Pi-
cut Lazarus, cuius infirmitas non fuit ad mortem, sed pro gloria Dei, ut
glorificaretur filius Dei per eam. Ioan. 11.

Damnationis aeternae inchoationem: quod reprobis est proprium,
sicut Antiochus & Herodes, 2. Mac. 9. Act. 12. Bed. in 1. c. Marci.

CVM QVIBVS HOSTIBVS PVGNANDVM SIT MILITI
Christiano, siue de tribus tentationum modis. TABVLA 246.

D <small>EO</small> , ut probemur, sic tentati sunt	Abraham, ut obedientissimū sibi ostenderet.	Qui nunc	Que tentatio, probationis est, non malitiæ, neque precipitationis.
	Fili Israel 40. annos per desertum deducti, ut manifesta fieret illorum constantia in obseruandis Dei mandatis.		Promissis allicit,
DIABOLO, ut vincamur, & præcipitemur. Nam hic est	Pharao ille teterrimus, qui nos vetat exire de Aegypto, & Moïsem sequi in desertum.	Item	Minis terret,
	Leo rugiens, qui circuit quærēs quē deuoret.		Assentatione blanditur,
T <small>EN</small> -tamur, aut a	Fur & latro, qui non venit, nisi ut furetur & mactet.	Item	Verberibus compellit.
	Lupus rapax, Dominico ouili semper insidians.		
CARNE, ut mancipia siamus diaboli. Perpetuus enim est inter hæc duo conflictus, videlicet inter	Fornicatio, Immunditia, Luxuria, Idolorum seruitus,	Item	Ira, Rixæ, Dissensiones, Scissæ,
	Veneficia, Inimicitia, Contentiones, Acumulationes,		Inuidia, Homicidia, Ebrietas, Comestiones, & his similia, ad Gal. 5.
ET SPIRITUM, cuius fructus sunt	Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas, Bonitas, Benignitas, Mansuetudo,	Item	
	Fides, Modestia, Continentia, Castitas, ad Galat. 5.		

Marcus Marulus libro 3. euangelistarii, capite 17. & sequentibus:

Marcus Marulus libro 3. euangelistarii,
capite 17. & sequentibus:

DE PER.

DE PERSECUTIONVM UTILITATE.

Non sunt condignæ passionēs huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Paulus ad Rom. 8. Et ad Corinthios: Id enim quod in præsentī est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem nō videntur, æterna. Aurēi cœtæ cordis tribulatio aperit, quam sæpe prosperitas huius mundi claudit. Gregor. in Moralib.

2. Cor.
4.

NON SEMPER, NEC OMNES PRODESSE PERSECUTIONES, sed eas tantum, quæ patienter suscipiuntur & iniuste.

Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Quæ enim est gratia, si peccantes & colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustineatis, hæc est gratia apud Deum, 1. Petr. 2. Et in cap. quarto: Nemo autem vestrum, inquit, patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, nō crubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

CVR INTERIM ETIAM PATIANTVR IUSTI,
sententia Glossæ ordinar.

Ne indignemini, si mali in hoc mundo floreat, & vos patiimini, quia non est Christianæ religionis, in mundo exaltari, sed deprimi: mali nihil habent in cælo, vos nihil in mundo. Sed spe illius boni, ad quod tenditis, quidquid in via contingerit, gaudere debetis. Glossa super illud, Omne gaudium existimate fratres. Hinc D. Paulus: Et in nullo terreamini, ait, ab aduersariis, quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis. Et hoc à Deo: Quia vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiimini, ad Philip. 1.

Iac. 1.

QVID PIO HOMINI CONSIDERANDVM,
si etiam iustos in hac vita affigi videat.

Quum recognosco Iob in sterquilinio, Ioannem esurientem in eremo, Petrum extensum in paribulo, Iscobum decollatum ab Herodis gladio: cogito, qualiter Deus in futuro cruciabit, quos reprobos, qui ita durè affigit quos amat. Gregor. in Moralib.

TRIBVLATORVM PRECES CVR NON
semper exaudiantur.

Intelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnā ad damnationem. Sub medicamento positus, vreris, secaris, clamas, Non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem. Augustinus super Psal. 21. expositione 2.

TENTATIONES ET PERSECUTIONES
homini Christiano ad salutem esse necessarias.

Tentationes vincere possumus: nē autem tentemur, efficere non possumus. Vnde D. Paulo non fuit à Domino dictum, Non teneeris: sed, sufficit tibi gratia mea, 2. Cor. 12. Alioquin saluator noster ipse sub crucem suam inuitat in vniuersum omnes: Si quis vult post me venire, inquit, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me &c. Math. 16.

QVOT MODIS DICAMVR CRUCEM TOLLERE.

Duobus modis crux tollitur, cum aut per abstinentiam affigitur corpus, aut per afflictionē proximi affigitur animus. Gregor. homil. 32. super illud cōang. Si quis vult venire. Sed hæc de piorum crucē & persecutionibus, præcipuo huius parui scopi prætata sufficiant: nunc iterum ad susceptam redeamus artificii & economiæ demonstrationem.

HISTORIA MA chabæorū secatur pri- mū in duos libros,	Primum	{	Scriptus est	{	Prior Hebræis,	{	Hiero. in pro logo galeato.
	&		autem, teste		Alter verò Græce. qđ		
	Secundum.		Hieronymo,		ex ipsa quoque phrasi probari potest.		

M A C H A B A E O R V M

LIBER PRIMVS, BIBLIÆ XLIII, SEXTÆ

partis primus. De prælîjs inter Hebræorum duces & gentes
alias, siue de liberatione populi Iudaici, sub Mata-
thia, Iuda, Ionata & Simone.

DE PRIMI HVIVS LIBRI AVTHORE, DRIEDO.

De Machabæorum libris sciendum est, quòd Machabæorum gesta ac facta, in his libris descripta, habebantur olim tanquàm verissima apud veteres Hebræos, etiam ante Christum, quoniam non ab initio cum supputationibus temporum digesta fuerant & ordinata, sicut sunt collecta postmodum in duo hæc volumina, non ab eodem, sed à duobus diuersis authoribus, nobis quidem incertis: cuius indicium hoc est, quòd primus (si Hieronymo credimus) hebræicè, secundus græcè scriptus inuenitur. Item secundus epitome, id est, compendium siue breuiarium quoddam est cuiusdem voluminis magni editi à Iasone Cyrenæo, quemadmodum dicit eiusdem libri author in cap. 2. Ab Iasone, inquit, Cyrenæo quinque libros comprehensus, tentauimus vno volumine breuiare. Quis autem fuerit abbreviator, quibus item temporibus scripserit librum istum, certò non constat: nisi fortè fuerit Iosephus, qui (vt inquit Hieron. in lib. de viris illustribus) conscripsit librum valde elegantem, in quo Machabæorum digesta sunt martyria. Et plura quæ ibi sequuntur. Ioann. Driedo de scriptur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 3. Part. 2.

DE EODEM, D. MICHAEL A MEDINA.

Machabæorum priorem, à quo prius scriba eorum, qui Sanedrim constituunt, vel à toto eodem concilio, qui annales digerendi curam agebant, fuisse editum, communiore dè ceterorum sententia tenetur. Secundam verò epitomen illorum quinque librorum, quos Iason Cyrenæus, eorum temporū scriptor ediderat, fuisse, ex eiusdem 2. cap. colligitur: quæ epitome facta fuerit à Simone Machabæo sacerdote maximo, in epistolæ modum, admittendum fratribus per Aegyptum dispersis, vt solennia prebendiciis receptis illic contenta concelarentur. Neque verò Iason, neque scriba ille, neque Simon Machabæus tanquàm potuerunt esse vetustatis, vt à totius illius seculi hominibus, eorum scripta in ordinem diuinorum voluminum redigerentur, quauis vel propter authorum sanctitatem, vel gestorum gloriam, vel styli veritatem venerabiles essent. D. Michael Medina de recta in Drum fide lib. 6. cap. 12.

ARGVMENTVM PRIMI MACHABÆORVM

libri. TABVLA 248.

DESCRIBITUR hic liber —	{	Prælia inter	{	Hebræorum duces,	{	ARGV.
		Gentesq; Persarum,				
		Pugnam Sabbatorum.				
		Et nobiles Machabæi triumphos.				
		Fædus quoque amicitiarum cum Romanorum ducibus atque legationum, hic in prologo, secundo Bibliorum.				

ARGVMENTI HVIVS DECLARATIO,

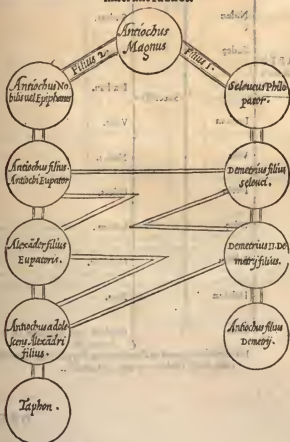
ex Lyrano .

Ad evidentiam autem historię, aliquid est hic pręmittendum, ex prędicti regni (Syrię videlicet) successione. Sciendũ igitur, quod post mortem Alexandri Magni, eius monarchia in quatuor regna fuit diuisa, Macedonię, Asię, Aegypti, & Syrię, sicut Danielis. 8. fuerat prophetatum . Hic principaliter agitur de regno Syrię, & occasionaliter tantum de regno Aegypti. Lyranus in Machab. 1. in principio.

PROCESSVS REGNI SYRIÆ, EX EODEM.

Sciendũ igitur, quod mortuo Alexandro Magno, primus regnauit in Syria Seleucus, & alij quatuor post ipsũ, & sextus fuit Antiochus Magnus, qui duos habuit filios, scilicet Seleucũ Philopatorem, qui sibi successit in regno tanquam primogenitus, & Antiochũ Epiphaneĩ, qui traditus fuit Romanis obsequio, & audita morte patris, & inertia Seleni sui fratris, venit in Syriam, & ab aliquibus ciuitatibus receptus fuit, & tandẽ Syrię regnũ obtinuit . Propter quod inter posteros eius, & posteros fratri sui, de Syrię regno longa fuit cõcertatio: ita vt nunc vna, nũc altera pars pręualeret, & Syrię regnum de vna posteritate transiret ad aliam : Quęmadmodũ hic transitus & commutatio, in sequenti arbore, per lineas transuersim ductas, apertius ostenditur . Idem eodemq; in loco.

EPITOME REGVM, QVI PERPETVO AFFIXERUNT Iudęos.

ORDO SUMMORVM SACERDOTVM

[ad eos vsque, quorum in libris Machabæorum fit mentio, & primò
eorum, qui fuerunt ante captiuitatem Babylonicam.]

T A B U L A 249.

PRIMVS Sadoch, qui fuit Pontifex templi, quod ædificauit Salomon.	
Huic Sadoch	Achimaas eius filius.
Achimaz	Ioram.
Iorq	Auxieramus.
Auxieramo	Nideas.
Nidez	Sudeas.
Sudeq	Hilus.
Hilo	Ioathan.
Ioathan	Vrias.
Vrias	Nerias.
Nerias	Odeas.
Odeq	Sellum.
Sellum	Helchias.
Helchiz	Zara.
Zara	Iosedech, qui captiuus in Babyloniā deductus est.

Isti siquidem omnes in Pontificatum filij patribus per ordinem successerunt. Gloss. Ordinat. in cap. 3. Machab. 2.

ORDO PON-

ORDO PONTIFICVM POST CAPTIVITATEM
Babylonicam. TABVLA 250.

	<p>SVMMO pon- tifici Iosedech</p> <p>IERV</p> <p>IOACHIMO</p> <p>IOANNI</p> <p>IADDO</p>	<p>Iesus eius filius, sub quo templum re edificatum est.</p> <p>Ioachim filius.</p> <p>Ioannes filius.</p> <p>Filius Iaddus, sub quo Alexander rex Macedonũ Hierosolymã venit.</p>
<p>POST CAPTIVITATEM Babylonicam</p>	<p>ONIAE</p> <p>SIMONI</p> <p>ELBAZARO</p> <p>MANASSAE</p> <p>ONIAE II.</p> <p>SIMONI</p>	<p>Suc- cessit</p> <p>Onias filius.</p> <p>Simon filius, cognomento Iustus.</p> <p>Eleazarus eius frater, qui Ptole- mæo Philadelpho petente, 70. inter- pretes ad interpretandam legem diui- nam transmisit.</p> <p>Manasses eius auunculus.</p> <p>Onias I. L. Simonis Iusti filius.</p> <p>Simon Oniæ filius. sub quo Iesus Sirach Sapientiz librum composuit.</p> <p>Onias tertius, eiusdem Simonis</p>

filius. Sub quo pontifice omnia hæc, quæ de Simone præposito templi narrantur, facta sunt, regnante Syriz & Aliæ Seleuco Philopatore, cui successit in regnum Antiochus Epiphanes. Simon autem præpositus templi Hierosolymorum, ad Appollonium Phœniciz ducem confugiens, multis ei muneribus repromissis, Sacerdotiũ sibi vendicare cœpit. Quo Seleucus audito Heliodorum mittit ad negotium peruidendum, qui cum in Iudæam pervenisset, iniquè diiudicans, & multa per peram gerens, diuinis aduersum se signis deterretur, & ad Seleucum reuertitur. Onias autem sacerdos curauerat, vt Simon profugus fieret &c. dict. gloss. in 2. Mach. 3.

DE PARTIBVS LIBRI MACHABÆORVM

primi. TABULA 251.

IN LIB. I. res explicantur ge- stæ pro tuenda libertate populi Iudaici maximè Syriæ sub 4. di- cibus	Mathathia, capit. 1. & 2.
	Juda, à cap. 3. vsque ad 9.
	Ionatha, à 9. cap. vsque ad 13.
	Simone, à cap. 13. vsque in finem lib. primi.

SERIES RERVM SVB MATATHIA PRO DE-
fensione populi gestarum contra Antiochum Epiphanem.

TABULA 252.

QVAE SVB
Matathia gesta
sunt, duobus co-
tinentur capiti-
bus, in quorum

Primo agitur de
persecutionibus
Antiochi. Qui

In secundo verò
capite narratur
tria,

Primum Aegyptum & Hierusalem suæ subiecit ditioni, cap.
1. vers. Et paratum est reg.

Deinde exusta Hierusalem, Dei tollit legem, ac in locum
eius suæ obtrudit impia dogmata, ac idolum erigit super altare
Dei, idq; sub mortis poena colendum præcipit, vers. Et conuer-
tit Antiochus.

Denique huic idolo repugnantes, morte plectuntur & igno-
minia afficiuntur: pueri verò circumcisi, à ceruicibus per domos
suspendebantur vniuersas. vers. Et apud quemcunque.

Pii verò multi in id conueniunt, se potius morituros, quàm
cibis coquinari immundis. vers. Et multi de pop.

Zelus Matathie & filiorum eius, atque adeò totius populi
foderati studium pro tuenda lege Dei: qui idolis sacrificare
magna constantia pernegans & recusant. vers. Hi viderunt
male.

Consilium Iudeorum quo se etiam sabbatho defensuros sta-
tuunt, vers. Et dixit vir prox.

Exhortatio Matathie morituri ad populum, pro antiquæ
religionis retinendæ constantia. vers. Et appropinquauerunt
dies.

DE REBUS SVB IVDA MACHABEO,

secundo Iudæorum Duce gestis, quæ in sex proximè
sequentibus continentur capitibus.

TABULA 253.

	<p>Antiochū Epi- phanē ex quo bello quatuor celebres repor- tauit victorias nimis ad- uersus</p>	<p>Apollonium, quem occidit. vers. Et cognovit iudas. cap. 3. Seron principem Syriæ, qui & ip- se cum toto exercitu profligatus & contritus est. Ibidem. vers. Et audi- uit. Gorgiam, cuius insidiis in ipso occurrit tempore, ex cuius exercitu, vsque ad tria ceciderunt millia viro- rum, cap. 4. Lysiam, quem magna profligauit dexteritate, cæcis quinque milibus de eius exercitu. Eodem cap. vers. Quibus ille auditis.</p>	<p>Templum purificat, Quibus consecu- tis, pro gratiarū actione Altare dedicat, Instituit Encensum.</p>
<p>DESCRIBV- tur quatuor insignes Iudæ Machabæi ex- peditiones bellicæ. Contra</p>	<p>Gentes finitimas, quas Israellem perdere tentantes, auxiliantibus fratribus Simone & Ionatha, non tantum ad extremum vsque pro- fligauit, vt in principio s. habetur cap. sed etiam hæc memoria præ- stitit digna.</p>	<p>Ciuitatem Ephron euerit ob dene- gatum transitum, cap. 5. Expugnauit filios Esau. vers. Et exiuit iudas. eod. Idola gentium igne exterminat atque succendit. vers. Et declinauit iudas. d. cap. 5.</p>	
	<p>Antiochum Eupa- torem, Epiphani illius filium. Qui</p>	<p>Venit in Iudæam Vnico eum iuda conflictu, 600. amisit viros. vers. Et appropinquauit, eod. Ex consilio Lysie init cum iuda pacem, quam tamen mox iterum violauit. vers. Et audiuit Lysias. d. cap. 6. Nicanorem interfecit, quo viso, milites eius proii- ciunt arma, & aufugiunt. tot. cap. 7. Pacem init cum Romanis. cap. 8. per tot. Tandem ex conflictu cum Bacchide & Alchimo De- metrii ducibus, strenuè detracto, & ipse cecidit. cap. 9.</p>	<p>Pedum centum milibus. Equitum viginti milibus. vers. Et co- gnovit Lysias. cap. 6.</p>

R E R V M A I O N A T H A T E R T I O

iudæorum Duce gestarum summa. TABULA 254.

DVCATVS

Ionathæ, qui fra-
tri suo in cap. 9.
vers. Et congregati sunt, &c.
substituuntur, in
quatuor distin-
ctus est tempo-
ra, totidem Re-
gem Syriz, ni-
mirum

Demetrii, sub quo
Ionathas tria præclara
præstitit facta:

Alexandri filii Antiochi Eupato-
ris, quo tempore cupit Demetrius
inire pactum cum Ionathæ, quod is
refellens, sædus paciscitur cum Ale-
xandro, cap. 10. Qui sic fœderati, pro
defensione mutua duo suscipiunt
bella:

Demetrii II. qui cum Io-
nathæ fœdus confirmans, iu-
dæam liberâ permittit ca. 11.
Sub quo Rege, Ionathæ 4.
contigerūt memoria digna:

Antiochi filii Alexandri, cuius
temporis acta describuntur cap. 12.
Et sunt quæ Ionathæ historiam res-
piciunt, potissimum tria:

Sumit à Iambris pœnas propter captum ab illis fra-
trem suum Ioannem, vers. Et cognouit Ionathas d. cap. 9.
Bis graui conflictu oppugnatus ab Alehimo & Bacchi-
de, semper euasit victor incolumis. vers. Et anno 153.
eodem.
Pacem componit cum Bacchide, eiq; restituit omnem
captiuitatem, vers. Et cognouit Ionathas. vsque in fi-
nem cap. 9.

Vnum Alexander pro Ionathæ contra
Demetrium, in quo is idem Demetrius
etiam interimitur, cap. 10. vers. Et congre-
gavit Rex &c.

Alterum Ionathas pro Alexandro contra
Demetrium præstati Demetrii filium, in
quo bello deuictus est illius Dux Apolloni-
us cum tuto exercitu, ex quo octu ferè
millia virorum occubuerunt. vers. In an-
no 165. vsque in fin. d. cap. 10.

Demetrium confœderatum liberat ab Antiocho
Alexandri filio, quem in cum excitauerat Tryphon.
vers. Tryphon autem erat &c. eodem.
Sed Demetrius liberatus, iſtum prius fœdus tur-
piter violat. vers. Et mentitus est omnia, quæ dixit.
eodem.
Expulso Demetrio, pacem iuit cum Rege nouo
Antiocho. vers. Post hæc autem. eodem.
Exteras debellauit gentes. vers. Et exiit Ionathas.
vsque in fin. d. cap. 11.

Primò, confirmandi cum gentibus fœde-
ris gratia Ionathas legatos mittit Romam, &
ad Spartiatæ. d. cap. 12. mox à principio.

Principes Demetrii compellit in fugam,
vers. Et audiuit Ionathas, quoniam regressi
sunt Principes. eod.

Tryphon Ionathas præteatu simulatz su-
bicciónis & amicitiz, dolo inducit, vt cum
paucis militibus ingrederetur Ptolemaidam:
Quo facto, ciues clauserunt portas, & com-
prehenderunt eum: & omnes qui cum eo in-
trauerant, gladio interfecerunt, vers. Et cum
cogitasset Tryphon. eod. Quem postea Try-
phon noua excogitata fraude, vna cum filiis,
pro eius liberatione cum pecuniis in obſides
missis, interficit, cap. 13. Vsque ad vers. Try-
phon autem &c.

DE ACTIS SIMONIS, QVARTI POPVLI

Iudaici Ducis post captiuitatem Babylonicam. TABVLA. 255.

DEFENSIONEM

& prosecutionem
eorum quæ à Iona-
tha fuerant incepta,
ca. 13. Vbi post inji-
ciã Demetrio pacem

Expugnat Gazam, vers. In diebus illis adplicuit Simon
ad Gazam.eod.

Artem Sion occupat: vers. Qui autem erant in arce.eo.

Ioannem filium constituit Ducem, vers. Et videns Simo
Ioannem &c.d.cap.12.

QV AE A'

Simone pro
Iudaici popu-
li salute gesta
fuerunt, per-
tinent vel ad

Renouationem
fœderum cum

Spartiatii & Romanis, cap. 14. Vbi prædicatur summa sub
hoc Duce Simone in Israel quies.

Antiocho vltimo Demetrii filio: Quod tamen Antiochus
non multo post temerè iterum & iniussè violauit. cap. 15. Pro
qua leuitate tamen & is tandem à filijs Simonis profigitur.
cap. 16. à principio.

Mortem, Nam in medio vltimi huius cap. 16. scribitur, quomodo Ptolemæus
Abobi filius, Simonem cum duobus filijs interfecerit in conuiuio. vers. Et Pro-
lemæus, vsque in finem huius primi Machabæorum libri.

MACHABEORVM LIBER

SECVNDVS BIBLIÆ XLV. SEXTAE

partis secundus; De tribulatione populi Iudaici, & libe-
ratione eiusdem per Iudam Machabæum.

CONTINVATIO.

In historijs scribitur, in secundo Machabæorum libro historiam non continuari, sed tanquã
peni primo libro dicta. Brito in prologum lib. I. Machabæorum. Vbi docet nihil aliud esse secundũ
Machabæorum, quã Epistolam, quam scribunt Iudas Machabæus & tenains Iudæorum Hiero-
solymæ, ad illos Iudæos, qui hincinde in diuersis Orientis regionibus dispersi erant. Idem ex sen-
tentia Rabani dicit, quod secundus liber, etsi nonnihil diuersam à priore habeat narrationem, ean-
dem tamen sit historiarum veritas. Nec tamen ob id ociosa est hæc narratio: nam præter prioris testi-
monia, multa narrantur hic, ibi non comprehensa.

DE LIBRI HVIVS SECVNDI AVTHORE,
& quid eius narratio differat à priori.

Secundus libet historiz Machabæorum, licet brevior sit priori eiusdem operis libro in histori-
ca narratione, antiquiora tamen quodammodo cõpingit tempora. Habet quoq; duersam à prio-
re narrationem, sed tamen historiz non destruit veritatem: qui licet multa prioris libri contineat
testimonia, tamen plura interferat, quæ in illo non reperiuntur. Scriptus enim ab his videtur, qui
morati sunt in terra Iuda, ad eos qui in exteris fuerunt regionibus. Gloss. Ordin. in princip. lib.
secundi.

EADÉM DE RE SENTENTIA MEDINAE.

Falluntur Iudæi, dum duos Machabæorum libros vnam, & eandem historiam existimant, cum
prior integram vsq; ad Ioannis Sacerdotum narrationem contineat, posterior verò sola Indæ fa-
cta, nec omnia recenscat. Sunt illi duo libri duorum auctorum: Prior ab eius gentis Concilio,
quod annales conficiendi curam gerebat, compositus: Posterior à Simone sacerdote maximo, ex
quinq; libris in epistolæ modum coactus. D. Michael Medina lib. 6. De recta in Deum fide, cap. 13.

ARGVMENTVM.

Secundus liber Machabæorum de ciuitatis Hierusalem delolatione, per Antiochum facta pri-
mum, narrationem continet: De Heliodoro quoq; volute templum spoliaro, & diuina correptione
flagellato, de signis cœlestibus in aere circa Hierusalem apparentibus commemorat. Insuper
de templi violatione iussu Antiochi facta, Iudæorumq; compulsionē ad legis præuaricationem, de
passione septem fratrum Machabæorum, & matris ipsorum, de Iuda Machabæo fortiter resistente
Antiochi ducibus prosequitur: de plaga quoq; dinino indicio illata Antiocho, de fera eius pœni-
tentia, ac misera morte, de templi emundatione per Iudam facta, de occisione Iudæorum, qui ido-
lorum donaria sub tunicis absportauerat, atq; SACRIFICIO PRO DEFUNCTIS ORATO:
deniq; de Nicanoris morte, & eius capite in Hierusalem delato, rem gestam refert.

DE HVIVS LIBRI PARTIBVS.
TABVLA 256.

D V A S
hic liber
habet par-
tes,

Proœmiũ,
in quo Iu-
dæi Hiero-
solymitani
eos, qui in
Aegypto
habitabant,

Hortantur ad
obseruationē
festorum

Scenopægiæ, id est, Tabernaculorum, cap. 1. ver. Et
nunc frequentate.
Ignis, qui datus est, quando Nehemias ædificatio tem-
plo, & altari, obtulit sacrificia. verſc. Et diem
ignis. eodem.

Instrunt de materia huius libri, cap. 2. verſ. De Iuda verò Machabæo.
Vbi dicit ea, quæ à Iasone Cyrenæo quinque libris comprehensa
fuerant, se in hoc breue coegisse compendium.

Narrationem siue contextum totius historiz De actis Iudæ Machabæi, & sociorum
eius, à cap. 3. vsq; in finem libri secundi,

DE IPSIVS HISTORIÆ PARTITIONE

in Genere. TABULA 257.

AGITVR IN HAC
Historia de

Iuda Machabæo & fratribus.

Templi magni purificatione, & de aræ dedicatione.

Præliis, quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & eius filium Eupatorem.

Illuminationibus, quæ de cælo factæ sunt ad eos, qui pro Iudæis fortiter fecerunt, ita vt quantumvis pauci vniuersam vindicarent regionem.

Iis summam quæ ab Iafone Cyrenæo quinque libris comprehensa sunt, cap. 2. vers. De Iuda verò Machabæo &c.

ALIA PARTITIO IN SPECIE, SIVE VBERIOR

istorum omnium per singulas partes diducta explicatio.

TABULA 258.

TOTO HOC
libro de liberatione
agitur templi, facta
per

Oniam, ex cuius
historia obseruandi
sunt hi veluti gra-
dus:

Templi honor & dignitas, in qua prius fuerat, summa: quæ describitur à Princip. cap. 3. vsque ad ver. Simon autem.

Contemptus eiusdem templi maximus, d. vers. Simon autem. eod. cap.

Pœna pro eodem contemptu cœlitus inflicta, vers. Heliodorus autem. eodem.

Eiusdem pœnæ mitigatio per orationem Oniæ, vers. Tunc verò ex amicis. Vsque in fin. cap. 3.

Incommoda & persecutiones Iudæorum sub Oniæ successoribus, à cap. 4. vsque ad octauum.

Iudam, ca. 8. Et hoc
partim tempore.

Antiochi Nobilis, cap. 8. vsque ad cap. 11.

Antiochi Eupatoris, à cap. 11. vsque ad cap. 14.

Demetrii Selyuci, d. cap. 14. & 15.

DE REBUS IVDÆ MACHABÆI

gestis tempore Antiochi Epiphanis.

TABULA 259.

			Tentationes variz per execrabilem Pontificum sm- bitionem, d. cap. 4.
		Persecu- iones	Præiūz ex signis cælestibus, cap. 5. in princ.
	Mala quibus afflicti sunt Iudzi, sunt	Perpetræ, quando	Iasun persecutus est ciues suos, cod. vers. Sed cū falsus. Antiochus spoliavit templū, d. cap. 5. vers. His itaque gestis.
			Iudzi legem Dei relinquere compelluntur, & templum mul- tis violatur modis, tot. cap. 6.
			Martyria & supplicia septem fratrum Machabæorum, cap. 7. per tot.
SUB ANTIOCHO, qui Epiphanes seu Nobilis appellabatur, hæc accide- runt:			Bello satis dubio vincitur Nicanor, profligato toto Antiochi exercitu, tot. cap. 8.
	Liberatio ab eisdem pericu- lis miraculosa. Nam indu- stria & pietate Iudæ Macha- bæi,		Antiochus ipse Persopolim expoliare conatus, à Domino percutitur, ac tan- dem moritur, cap. 9. per tot.
			Ciuitate recuperata, templum purga- tur ab idolis, ac Deo pristina restauran- tur Sacrificia, cap. 10. A princip. vsque ad vers. Nunc autem de Eupatore &c. Vbi etiam apparatus & summa futuri descri- bitur belli contra dictum Eupatorem,

ACTA IVDÆ SVB IMPERIO ANTIOCHI

Eupatoris. TABULA 260.

CONTRA
Eupatorem iu-
das quatuor
gesit bella, cū

Ducibus Antio-
chi tria, videlicet
cum

Lysis, quem auxilio cœlitus demisso vertit in fugam, cap. 11.
Timotheo, qui in bello capitur, & rursus dimittitur illæsus, cap. 12.
Gorgia, quem fugere compulit in Maresa, vers. Et post Pentecostem, &c. eod. Vbi iudas oblato pro mortuis sacrificio, spem ostendit resurrectionis futuræ, à d. loco vsque in fin. cap. 12.

Ipsa Eupatore
vnum, in quo
bello

Iudas quatuordecim hominum interficit millia in castris Antiochi, cap. 13. vers. Quibus iudas cognitur.
Rhodocus iudeorum proditor comprehenditur. vers. Enunciavit autem mysteria hostibus Rhod. &c. eod.
Antiochus cum iudeis redit in gratiam. vers. Iterum rex sermonem habuit, dict. cap. 13.

DE SVCCESV RERVM IVDÆ SVB

Demetrio Seleuco. TABULA 261.

DEMETRII SELEVCII
tempore iudæ Machabæo duo fe-
liciter acciderūt pro liberatione
templi & populi iudaici. Nam &

Nicanor ad interficiendum iudæos à Demetrio missus, pactum inivit cum iudeis, quod tamen, rege impellente, iterum soluit, tot. cap. 14.

Eius perfidie Nicanor dignas luit pœnas. Nam exercitu ipsius Nicanoris prostrato, iudas Machabæus caput eius, cum manibus præscindi iubet, & linguam particulatim aubus dari, cap. 15. per totum.

HISTORIÆ SACRÆ EPILOGVS.

Post mortem Simonis Machabæi, & filii eius Ioannis Hyrcani, terminum accipiunt historiæ Machabæorum. Omnes etiam aliæ Canonicæ historiæ finem habent, sola Romana historia remanente. De iudeis autem Iosephus & Egesippus, à tempore Machabæorum seriem scripserunt, & non solum Sacerdotes, sed etiam reges postea, vsque ad Herode, sub quo Christus natus est, fuisse demonstrant. Vnde iudæi, qui in transmigratione Babylonis vñctionem regum suorum defecisse asserunt, mentiuntur. Quia post Machabæos regnavit Ioannes Hyrcani filius, nomine Aristobulus, & Alexander frater eiusdem Aristobuli, & vxor Alexandri, nomine Alexandra, & postea Aristobulus filius Alexandri. Et post Aristobulum regnavit frater eius Hyrcanus, quem Hyrcanum Pompeius Magnus per violentiam fratri suo Aristobulo viventi subrogavit, ipsumq; Aristobulum captum in Hierusalem, Romam vincum transmisit. Post quem postea Herodes alienigena, filius Antipatri Pagani, & matre iudeus, per potentiam Romanorum successit. Ex his omnibus patet, quia nascente Christo, ablatum est sceptrum & regnum de iuda, secundum Patriarcham dicentem: Non auferetur sceptrum de iuda, & dux Gene. 49 de semore eius, donec veniat qui mittendus est, scilicet Christus. Gotfridus Viterb. Part. 12.

DE TRIBVLATIONVM CAVSIS.

TABVLA 245.

QVINQVE SVNT
(inquit. Beda) differentie
causarum, pro quibus in
hac vita moleſtijs corpora-
libus affligimur: Aut enim
ad

Merita augenda per patientiam iusti corporis infirmitate grauiatur, vt
B. patres Iob & Tobias, & innumeri martyres in vtroq; testamento.
Virtutū custodiam, ne superbia tentante dispercant sicut Apostolus
Paulus, cui, ne magnitudine reuelationem extolleretur, datus est stingu-
lus carnis suæ angelus satanæ qui eum colaphizabat. 1. Cor. 12.
Peccata nostra intelligenda & corrigenda, sicut Maria soror Aaron in
eremq; ob verba temeritatis & superbiz lepra percussa est. Num. 12.
Dei gloriam, sicut cæcus natus in euangelio, qui neque ipse peccauit,
neq; parentes eius, sed vt manifestarentur opera Dei in illo. Ioan. 9.
sicut Lazarus, cuius infirmitas non fuit ad mortem, sed pro gloria Dei, vt
glorificaretur filius Dei per eam. Ioan. 11.
Damnationis æternæ inchoationem: quod reproborum est propriū,
sicut Antiochus & Herodes, 2. Mac. 9. Act. 12. Bedā 1. c. Marci.

CVM QVIBVS HOSTIBVS PVGNANDVM SIT MILITI
Christiano, siue de tribus tentationum modis. TABVLA 246.

DEO, vt pro- bemur, sic ten- tati sunt	Abraham, vt obedientissimū sibi ostenderet. Filii Israel 40. annos per desertum deducti, vt manifesta fieret illorum constantia in obseruan- dis Dei mandatis.	Que tentatio, pro- bationis est, non ma- licitiæ, neque præcipita- tionis.
DIABOLO, vt vincamur, & præcipite- mur. Nam hic est	Pharao ille terribimus, qui nos ve- tat exire de Aegypto, & Moysen sequi in desertum. Leo rugiens, qui circuit quæres quē deuoret. Fur & latro, qui non venit, nisi vt fu- retur & mactet. Lupus rapax, Dominico ouili sem- per insidians.	Promissis allicit, Minis terret, Assentatione blan- ditur, Verberibus compel- lit.
TEN- tamur, aut a	CARNEM, vt mancia fia- mus diaboli. Perpetuus e- nim est inter hæc duo consi- stētis, videli- cet inter	Ira, Rixæ, Dissensiones, Sectæ, Inuidiæ, Homicidia, Ebrietates, Comessationes, & his si- milis, ad Gal. 5.
ET spiritum, cuius fructus sunt	Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas, Bonitas, Benignitas, Manſuetudo, Fides, Modestia, Continentia, Castitas, ad Galat. 5.	

Marcus Marulus libro 3. euangelistarum,
capite 17. & sequentibus:

DE PER.

DE PERSECVTIONVM VTILITATE.

Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Paulus ad Rom. 8. Et ad Corinthios: Id enim quod in præseu est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem nō videntur, æterna. Aurēi certē cordis tribulatio aperit, quam sæpe prosperitas huius mundi claudit. Gregor. in Moralib.

NON SEMPER, NEC OMNES PRODESSĒ PERSECUTIONES, sed eas tantum, quæ patienter suscipiuntur & iniuste.

Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Quæ enim est gratia, si peccantes & colaphizati sufferitis? Sed si benē facientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum, 1. Petr. 2. Et in cap. quarto: Nemo autem vestrum, inquit, patiat ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Christianus, nō crubescat gloriificet autem Deum in isto nomine.

CVR INTERIM ETIAM PATIANTVR IVSTI, sententia Glossæ ordinar.

Ne indignemini, si mali in hoc mundo florent; & vos patimini, quia non est Christianæ religionis, in mundo exaltari, sed deprimi: mali nihil habent in cælo, vos nihil in mundo. Sed spe illius boni, ad quod tenditis, quidquid in via contingerit, gaudere debetis. Glossa super illud, Omne gaudium existimate fratres. Hinc D. Paulus: Et in nullo terramini, ait, ab adversariis, quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis. Ethoc à Deo: Quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini, ad Philip. 2.

QVID PIO HOMINI CONSIDERANDVM, si etiam iustos in hac vita affligi videat.

Quam recognosco Iob in sterquilinio, Ioannem esurientem in eremo, Petrum extensum in patibulo, Isacolum decollatum ab Herodis gladio: cogito, qualiter Deus in futuro cruciabit, quos reprobos, qui ita durè affligit quos amat. Gregor. in Moralib.

TRIBVLATORVM PRECES CVR NON semper exaudiantur.

Intelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnā ad damnationem. Sub medicamento positus, vteris, secaris, clamas, Non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem. Augustinus super Psal. 21. expositione 2.

TENTATIONES ET PERSECVTIONES homini Christiano ad salutem esse necessarias.

Tentationes vincere possumus: ne autem tentemur, efficere non possumus. Vnde D. Paulo non fuit à Domino dictum, Non tentaris: sed, sufficit tibi gratia mea, 2. Cor. 12. Alioqui saluator noster ipse sub crucem suam inuitat in vniuersum omnes: Si quis vult post me venire, inquit, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me &c. Math. 21, 16.

QVOT MODIS DICAMVR CRUCEM TOLLERE.

Duobus modis crux tollitur, cum aut per abstinentiam affigitur corpus, aut per afflictionem proximis affigitur animus. Gregor. homil. 32. super illud euang. Si quis vult venire. Sed hæc de piorum crucē & persecutionibus, præcipuo huius partis scopo prælata sufficiant; nunc ipserum ad susceptam redeamus artificii & economiz demonstrationem.

DE HISTORIÆ HVIVS PARTIBVS.

TABVLA 247.

HISTORIA MA chabæorum fecatur pri- mum in duos libros,	Primum	{ Scriptus est autem, teste Hieronymo,	{ Prior Hebræis, Alter verò Græce, qd ex ipsa quoque phrasi probari potest.	{ Hiero. in pro logo galeato.
	&			
	Secundum.			

M A C H A B A E O R V M

LIBER PRIMVS, BIBLIÆ XLIII, SEXTÆ

partis primus. De prælijs inter Hebræorum duces & gentes
alias, siue de liberatione populi Iudaici, sub Mata-
thia, Iuda, Ionata & Simone.

DE PRIMI HVIVS LIBRI AVTHORE, DRIEDO.

De Machabæorum libris sciendum est, quod Machabæorum gesta ac facta, in his libris descripta, habebantur olim tanquam verissima apud veteres Hebræos, etiam ante Christum, quamvis non ab initio cum supputationibus temporum digesta fuerant & ordinata, sicut sunt collecta postmodum in duo hæc volumina, non ab eodem, sed à duobus diversis authoribus, nobis quidem incertis: cuius indicium hoc est, quod primus (si Hieronymo credimus) hebræicè, secundus græcè scriptus invenitur. Item secundus epitome, id est, compendium siue breuiarium quoddam est cuiusdam voluminis magni editi à Iasone Cyrenæo, quemadmodum dicit eiusdem libri author in cap. 2. Ab Iasone, inquit, Cyrenæo quinque libros comprehensos, tentauimus vno volumine breuiare. Quis autem fuerit abbreviator, quibus item temporibus scripserit librum istum, certo non constat: nisi forte fuerit Iosephus, qui (vt inquit Hieron. in lib. de viris illustribus) conscripsit librum valde eleganter, in quo Machabæorum digesta sunt martyria. Et plura quæ ibi sequuntur. Ioann. Driedo de scriptur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 3. Part. 2.

DE EODEM, D. MICHAEL A MEDINA.

Machabæorum priorem, qui sic piam scriba eorum, qui Sinedrim constituebant, vel à toto eodem concilio, qui annales digerendi curam agebant, fuisse editum, communiori doctiorum sententia teneatur. Secundum verò epitomen illorum quinque librorum, quos Iason Cyrenæus, eorum temporū feri pror ediderat, fuisse, ex eiusdem 1. cap. colligitur: quæ epitome facta fuerit à Simone Machabæo sacerdote maximo, in epistolæ modum, admittendum fratribus per Aegyptum dispersis, vt solennia pro beneficiis receptis illis contenta concelebrarent. Neque verò Iason, neque scriba ille, neque Simon Machabæus tantæ potuerunt esse vetustatis, vt à totius illius seculi hominibus, eorum scripta in ordinem diuinorum voluminum redigerentur, quamvis vel propter authorum sanctitatem, vel gestorum gloriam, vel styli veritatem venerabiles essent. D. Michael Medina de recta in Deum fide lib. 6. cap. 12.

ARGVMENTVM PRIMIMACHABÆORVM

libri. TABVLA 248.

DESCRIBIT hie liter —	{	Prælia inter	{ Hebræorum duces,	{
			Gentiq; Persarum,	
		Pugnæ Sabbatorum.		
		Et nobiles Machabæi triumphos.		
		Fœdus quinquè amicitiarum cum Romanorum ducibus atque legationum. hic in		
		prologo, secundo Bibliorum,		

ARGV.

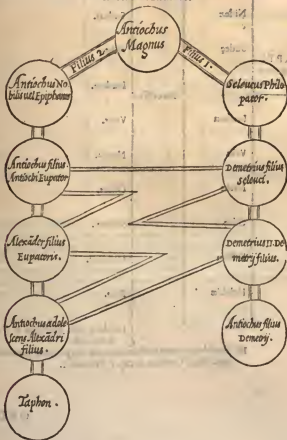
ARGVMENTI HVIVS DECLARATIO, ex Lyrano .

Ad evidentiam autem historię, aliquid est hic pręmittendum, ex p̄dicti regni (Syrię videlicet) successione, Sciendam igitur, quod post mortem Alexandri Magni, eius monarchia in quatuor regna fuit diuisa, Macedonię, Asię, Aegypti, & Syrię, sicut Danielis. 8. fuerat prophetatum . Hic principaliter agitur de regno Syrię, & occasionaliter tantum de regno Aegypti. Lyranus in Machab. 1. in principio.

PROCESSVS REGNI SYRIÆ, EX EODEM.

Sciendũ igitur, quod mortuo Alexandro Magno, primus regnavit in Syria Seleucus, & alij quatuor post ipsũ, & sextus fuit Antiochus Magnus, qui duos habuit filios, scilicet Seleucũ Philopatorem, qui sibi successit in regno tanquam primogenitus, & Antiochũ Epiphaneĩ, qui traditus fuit Romanis obles, & audita morte patris, & inertia Seleni sui fratris, venit in Syriam, & ab aliquibus civitatibus receptus fuit, & tandẽ Syrię regnũ obtinuit. Propter quod inter posteros eius, & posteros fratris sui, de Syrię regno longa fuit cõcertatio: ita vt nunc vna, nũc altera pars pręvaleret, & Syrię regnum de vna posteritate transiret ad aliam : Quemadmodum hic transiit & commutatio, in sequenti arbore, per lineas transuersim ductas, apertius ostenditur . Idem eodem in loco.

EPITOME REGVM, QVI PERPETVO AF- fixerunt ludęos.

ORDO SUMMORVM SACERDOTVM

ad eos vsque, quorum in libris Machabæorum fit mentio, & primò
eorum, qui fuerunt antecapitiuitatem Babyloniam.

TABVLA 249.

PRIMVS Sadoch, qui fuit Pontifex templi, quod ædificauit Salomon.

Huic Sadoch	Achimaz eius filius.
Achimaz	Ioram.
Ioraz	Auxieramus.
Auxieramus	Nideas.
Nideaz	Sudeas.
Sudeaz	Hiluz.
Hiluz	Ioathan.
Ioathan	Vriaz.
Vriaz	Neriaz.
Neriaz	Odeaz.
Odeaz	Sellum.
Sellum	Helchiaz.
Helchiaz	Zara.
Zara	Iosedech, qui captiuus in Babyloniam ductus est.

ANTE CAPTI-
uitatem Babyloniam
post Regnum Dau-
id

Successit

Isti siquidem omnes in Pontificatum filij patribus per ordinem successe-
runt. Gloss. Ordinar. in cap. 3. Machab. 2.

ORDO PON-

ORDO PONTIFICVM POST CAPTIVITATEM

Babylonicam . TABVLA 250.

	SUMMO pontifici Ioseph	Iesus eius filius, sub quo templum reedificatum est.
	IESV	Ioachim filius.
	IOACHIMO	Ioannes filius.
	IOANNI	
	IADDO	Filius Iaddus, sub quo Alexander rex Macedonũ Hierosolymã venit.
	IADDO	
POST CAPTIVITATEM	ONIAS	Onias filius.
Babylonicam	SIMONI	Simon filius, cognomento Iustus.
	ELEAZARO	Eleazarus eius frater, qui Ptolomæo Philadelpho petente, 70. interpretes ad interpretandam legem diuinam transmisit.
	MANASSAE	Manasses eius auunculus.
	ONIAS II.	Onias I. I. Simonis Iusti filius.
	SIMONI	Simon Oniz filius, sub quo Iesus Sirach Sapientie librum composuit.
		Onias tertius, eiusdem Simonis

filius. Sub quo pontifice omnia hæc, quæ de Simone præpositi templi narrantur, facta sunt, regnante Syriæ & Aliæ Seleuco Philopatore, cui successit in regnum Antiochus Epiphanes. Simon autem præpositus templi Hierosolymorum, ad Appollonium Phœnicie ducem confugiens, multis ei muneribus repromissis, Sacerdotiũ sibi vendicare cœpit. Quo Seleucus audito Heliodorum mittit ad negocium peruidendum, qui cum in Iudæam peruenisset, inique diiudicans, & multa per peram gerens, diuinis aduersum se signis deterretur, & ad Seleucum reuertitur. Onias autem sacerdos curauerat, ut Simon profugus fieret &c. di. gloss. in 2. Mach. 3.

DE REBUS SVB IVDA MACHABÆO,
secundo Iudæorum Duce gestis, quæ in sex proximè
sequentibus continentur capitibus.

TABULA 253.

DESCRIBVNTUR
quatuor insignes
Iudæ Machabæi ex-
peditioes bellicæ.
Contra

Antiochū Epi- phanē: ex quo bello quatuor celebres repor- tauit victorias nimirum ad- uersus	<p>Apollonium, quem occidit. vers. Et cognovit iudas. cap. 3.</p> <p>Seron principem Syriæ, qui & ip- se cum toto exercitu profligatus & contritus est. Ibidem. vers. Et audi- uit.</p> <p>Gorgiam, cuius insidiis in ipso occurrit tempore, ex cuius exercitu, vsque ad tria ceciderunt milia viro- rum, cap. 4.</p> <p>Lysiam, quem magna profligauit dexteritate, cæcis quinque milibus de eius exercitu. Eodem cap. vers. Quibus ille auditis.</p>	<p>Templum purificat,</p> <p>Quibus con- secu- tis, pro gratiarū actione</p> <p>Altare dedicat,</p> <p>Institu- it Encœnia.</p>
Gentes finitimas, quas Israhælem perdere tentantes, auxiliantibus fratribus Simone & Ionatha, non tantum ad extremum vsque pro- fligauit, vt in principio s. habetur cap. sed etiam hæc memoria præ- stat digna:	<p>Ciuitatem Ephron euerit ob dene- gatum transitum, cap. 5.</p> <p>Expugnauit filios Esau. vers. Et exiuit iudas. cod.</p> <p>Idola gentium igne exterminat atque succendit. vers. Et declinauit iudas. d. cap. 5.</p>	
Antiochum Eupa- torem, Epiphanis illius filium. Qui	<p>Venit in Iudæam</p> <p>Vnico cum iuda conflictu, 600. amisit viros. vers. Et appropinquauit. cod.</p> <p>Ex consilio Lysiz init cum iuda pacem, quam tamen mox iterum violauit. vers. Et audiuit Lysias. d. cap. 6.</p> <p>Nicanorem interfecit, quo viso, milites eius proli- ciunt arma, & aufugiunt. tot. cap. 7.</p> <p>Pacem init cum Romanis. cap. 8. per tot.</p> <p>Tandem ex conflictu cum Bacchide & Alchimo De- metrii ducibus, strenuè peracto, & ipse cecidit. cap. 9.</p>	
Demetrium filium Seleuci quo tempo- re iudas		

R E R V M A I O N A T H A T E R T I O

iudæorum Duce gestarum summa. TABULA 254.

DVCATVS

Ionathæ, qui fratris suo in cap. 9. vers. Et congregati sunt, &c. substituitur, in quatuor distinctus est temporibus, totidem Regum Syriæ, nimirum

Demetrii, sub quo Ionathas tria præclara præstitit facta:

Sumit à Iambris pœnas propter captum ab illis fratrem suum Ioannem, vers. Et cognouit Ionathas d. cap. 9. Bis graui conflictu oppugnatus ab Alchimo & Bacchide, semper casualiter victor incoluit. vers. Et anno 13. eodem. Pacem componit cum Bacchide, cuique restituit omnem captiuitatem, vers. Et cognouit Ionathas. vsque in finem cap. 9.

Alexandri filii Antiochi Eupatoris, quo tempore cupit Demetrius inire pactum cum Ionathæ, quod is resellens, sœdus paciscitur cum Alexandro, cap. 10. Qui sic sœderati, pro defensione mutua duo suscipiunt bella:

Vnum Alexander pro Ionathæ contra Demetrium, in quo is idem Demetrius etiam interimitur, cap. 11. vers. Et congregauit Rex &c.

Alterum Ionathas pro Alexandro contra Demetrium præfati Demetrii filium, in quo bello deuictus est illius Dux Apollonius cum toto exercitu, ex quo octo ferè milia virorum occubuerunt. vers. In anno 16. vsque in fin. d. cap. 10.

Demetrii II. qui cum Ionathæ sœdus confirmans, iudæam liberâ permittit cap. 11. Sub quo Rege, Ionathæ 4. contigerunt memoria digna:

Demetrium confederatum liberat ab Antiocho Alexandri filio, quem in eum excitauerat Tryphon. vers. Tryphon autem erat &c. eodem.

Sed Demetrius liberatus, ictum prius sœdus turpiter violat. vers. Et mentitus est omnia, quæ dixit. eodem.

Expulso Demetrio, pacem iuit cum Rege nouo Antiocho. vers. Post hæc autem. eodem.

Exteras debellauit gentes. vers. Et exiit Ionathas. vsque in fin. d. cap. 11.

Antiochi filii Alexandri, cuius temporis acta describuntur cap. 12. Et sunt quæ Ionathæ historiam respiciunt, potissimum tria:

Primo, confirmandi cum gentibus sœderis gratia Ionathas legatos mittit Romam, & ad Spartiatam. d. cap. 12. mox à principio.

Principes Demetrii compellit in fugam, vers. Et audiuit Ionathas, quoniam regressi sunt Principes. eod.

Tryphon Ionathan præteatu simulatæ subiectionis & amicitie, dolo inducit, ut cum paucis militibus ingrederetur Ptolemaidam: Quo facto, ciues clausuerunt portas, & comprehenderunt eum: & omnes qui cum eo intrauerant, gladio interfecerunt. vers. Et cum cogitasset Tryphon. eod. Quem postea Tryphon noua excogitata fraude, una cum filiis, pro eius liberatione cum pecuniis, in obsides missis, interfecit. cap. 13. vsque ad vers. Tryphon autem &c.

DE ACTIS SIMONIS, QVARTI POPVLI

Iudaici Ducis post captiuitatem Babylonicam. TABVLA. 255.

QVAE A'

Simone pro
Iudaici popu-
li salute gesta
fuerunt, per-
tinent vel ad

DEFENSIONEM

& prosequutionem
eorum quæ à Iona-
tha fuerant incepta,
ca. 13. Vbi post injū-
cū Demetrio pacem

Renouationem
foederum cum

Expugnat Gazam, vers. In diebus illis adplicuit Simon
ad Gazam.eod.

Artem Sion occupat: vers. Qui autem erant in arce.eo.

Ioannem filium constituit Ducem, vers. Et videns Simō
Ioannem &c.d.cap.12.

Spartatis & Romanis, cap. 14. Vbi prædicatur summa sub
hoc Doce Simone in Israel quies.

Antiocho ultimo Demetrii filio: Quod tamen Antiochus
non multo post temerè iterum & iniuste violauit. cap. 15. Pro
qua leuitate tamen & is tandem à filijs Simonis profligatur.
cap. 16. à principio.

Mortem, Nam in medio ultimi huius cap. 16 scribitur, quomodo Ptolemæus
Abobi filius, Simonem cum duobus filijs interfecerit in conuiuio. vers. Et Pto-
lemæus, vsque in finem huius primi Machabeorum libri.

MACHABEORVM LIBER

SECVNDVS BIBLIÆ XLV, SEXTAE

partis secundus; De tribulatione populi Iudaici, & libe-
ratione eiusdem per Iudam Machabæum.

CONTINVATIO.

In historijs scribitur, in secundo Machabeorum libro historiam non continuari, sed taurū re-
peti primo libro dicta. Brito in prologum lib.I. Machabeorum. Vbi docet nihil aliud esse secundū
Machabeorum, quā Epistolam, quam scribunt Indas Machabæus & tenatus Iudæorum Hiero-
solymæ, ad illos Indæos, qui hinc inde in diuersis Orientis regionibus dispersi erant. Idem ex sen-
tentia Rabani dicit, quod secandus liber, etsi non nihil diuersam à priore habeat narrationem, ea-
dem tamen sit historiarum veritas. Nec tamen ob id ociosa est hæc narratio: nam præter prioris testi-
monia, multa narrantur hic, ibi nou compræbensa.

DE LIBRI HVIVS SECVNDI AVTHORE,
& quid eius narratio differat à priori.

Secundus liber historię Machabęorum, licet breuior sit priori eiusdem operis libro in histori-
ca narratione, antiquiora tamen quodammodo cōspicit tempora. Habet quoq; diversam à prio-
re narrationem, sed tamen historię non destruit veritatem: qui licet multa prioris libri contineat
testimonia, tamen plura interferat, quę in illo non reperiuntur. Scriptus enim ab his videtur, qui
morati sunt in terra Iudę, ad eos qui in exteris fuerunt regionibus. Gloss. Ordin. in princip. lib.
secundi.

EADEM DE RE SENTENTIA MEDINAE.

Falluntur Iudęi, dum duos Machabęorum libros vnam, & eandem historiam existimant, eđm
prior integram vsq; ad Ioannis Sacerdotium narrationem continere, posterior verò sola Iudę fa-
cta, nec omnia recensere. Sunt illi duo libri duorum authorum: Prior ab eius gentis Concilio,
quod annales cōficiendi eorū gerebat, cōpositus: Posterior à Simone sacerdote maximo, ex
quinq; libris in epistolę modum coactus. D. Michael Medina lib. 6. De recta in Deum fide, cap. 13.

ARGVMENTVM.

Secundus liber Machabęorum de ciuitatis Hierusalem desolatione, per Antiochum facta pri-
mam, narrationem continet: De Heliodoro quoq; volente templum spolizare, & diuina correptione
flagellato, de signis celestibus in aere circa Hierusalem apparentibus commemorat. Insuper
de templi violatione iussu Antiochi facta, Iudęorumq; compulsionē ad legis pręparationem, de
passione septem fratrum Machabęorum, & matris ipsorum, de Iudā Machabęo fortiter resistente
Antiochi ducibus prosequitur: de plaga quoq; diuino iudicio illata Antiocho, de sera eius pęni-
tentia, ac misera morte, de templi emundatione per Iudam facta, de occisione Iudęorum, qui ido-
lorū donaria sub tunicis absportauerāt, atq; SACRIFICIO PRO DEFUNCTIS OBLATOS
deniq; de Nicanoris morte, & eius capite in Hierusalem delato, rem gestam refert.

DE HVIVS LIBRI PARTIBVS.
TABVLA 256.

D V A S
hic liber
habet par-
tes,

Proœmiū,
in quo Iu-
dęi Hiero-
solymitani
eos, qui in
Aegypto
habitabāt,

Hortantur ad
obseruationē
festorum

Scenopegię, id est, Tabernaculorum, cap. 1. ver. Et
nunc frequentare.
Ignis, qui datus est, quando Nehemias ædificato tem-
plo, & altari, obtulit sacrificia. versic. Et diem
ignis. eodem.

Instrunt de materia huius libri, cap. 2. vers. De Iudā verò Machabęo.
Vbi dicit ea, quę à Iasone Cyrenęo quinque libris comprehensa
fuerant, se in hoc breue coegisse compendium.

Narrationem sine contextum totius historię De actis Iudę Machabęi, & sociorum
eius, à cap. 3. vsq; in finem libri secundi,

DE IPSIVS HISTORIÆ PARTITIONE

in Genere. TABULA 257.

AGITVR IN HAC
Historia de

- Iuda Machabæo & fratribus.
- Templi magni purificatione, & de arz dedicatione.
- Præliis, quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & eius filium Eupatorem.
- Illuminationibus, quæ de cælo factæ sunt ad eos, qui pro Iudæis fortiter fecerunt, ita vt quantumuis pauci vniuersam vindicarent regionem.
- Iis summæ quæ ab Iasone Cyrenæo quinque libris comprehensa sunt, cap. 2. vers. De Iuda verò Machabæo &c.

ALIA PARTITIO IN SPECIE, SIVE VBERIOR

istorum omnium per singulas partes diducta explicatio.

TABULA 258.

TOTO HOC
libro de liberatione
agitur templi, facta
per

- Templi honor & dignitas, in qua prius fuerat, summa: quæ describitur à Princip. cap. 3. vsque ad ver. Simon autem.
- Contemptus eiusdem templi maximus, d. vers. Simon autem. eod. cap.
- Pœna pro eodem contemptu cælius inflicta, vers. Heliodorus autem. eodem.
- Eiusdem pœnæ mitigatio per orationem Oniæ, vers. Tunc verò ex amicis. Vsq. in fin. cap. 3.
- Incommoda & perfectiones Iudæorum sub Oniæ successoribus, à cap. 4. vsque ad octauum.
- Antiochi Nobilis, cap. 8. vsque ad cap. 11.
- Iudam, ca. 8. Et hoc partim tempore.
- Antiochi Eupatoris, à cap. 11. vsque ad cap. 14.
- Demetrii Seleuci, d. cap. 14. & 15.

DE REBUS IUDÆ MACHABÆI

gestis tempore Antiochī Epiphānis.

TABULA 259.

SUB ANTIOCHO,
qui Epiphānes seu Nobilis
appellabatur, hæc accide-
runt:

Mala quibus
afflicti sunt
Iudæi, sunt

- Tentationes variz per execrabilem Pontificum am-
bitionem, d. cap. 4.
- Persecutiones
 - Præiūz ex signis cælestibus, cap. 5. in princi.
 - Iason persecutus est ciues
suos, eod. vers. Sed cū falsus.
Antiochus spoliavit templū,
d. cap. 5. vers. His itaque gestis.
 - Iudæi legem Dei relinquere
compelluntur, & templum mul-
tis violatur modis, tot. cap. 6.

Martyria & supplicia septem fratrum Machabæorum,
cap. 7. per tot.

Liberatio ab eisdem pericu-
lis miraculosa. Nam indu-
stria & pietate Iudæ Macha-
bæi,

Bello satis dubio vincitur Nicanor,
profligato toto Antiochi exercitu, tot.
cap. 8.

Antiochus ipse Persepolim expoliare
conatus, à Domino percussus, ac tan-
dem moritur, cap. 9. per tot.

Ciuitate recuperata, templum purga-
tur ab idolis, ac Deo pristina restauran-
tur Sacrificia, cap. 10. A princip. vsque ad
vers. Nunc autem de Eupatore &c. Vbi
etiam apparatus & summa futuri descri-
bitur belli contra dictum Eupatorem.

ACTA IVDÆ SVB IMPERIO ANTIOCHI

Eupatoris. TABULA 260.

CONTRA Eupatorem iu- das quatuor geſſit bella, cū	{ Dncibus Antio- chi tria, videlicet cum	Lyſia, quem auxilio cœlitis demifſo vertit in fugam, cap. 11. Timotheo, qui in bello capieitur, & rurfus dimittitur illaſus, cap. 12. Gorgia, quem fugere compulſit in Mareſa. verſ. Et poſt Pente- coſtem, &c. eod. Vbi iudas oblato pro mortuis ſacrificio, ſpem oſtendit reſurrectionis futuræ, à d. loco vſque in fin. cap. 12.
		Iudas quatuordecim hominum interficit millia in caſtris An- tiochi, cap. 13. verſ. Quibus indas cognitus. Rhodocus iudeorum proditor comprehenditur. verſ. Enun- ciauit autem myſteria hoſtibus Rhod. &c. eod. Antiochus cum iudeis redit in gratiam. verſ. Iterum rex ſer- monem habuit, diſt. cap. 13.

DE SVCCESſV RERV M IVDÆ SVB

Demetrio Seleuco. TABULA 261.

DEMETRII SELEVCII tempore, iude Machabæo duo fe- liciter acciderūt pro liberatione templi & populi iudaici. Nam &	{	Nicanor ad interficiendū iudeos à Demetrio miſſus, pactū init cum iudeis, quod tamen, rege impellente, iterum ſoluit, tot. cap. 14. Eius perfidie Nicanor dignas luit pœnas. Nam exercitu ipſius Nicanoris proſtrato, iudas Machabæus caput eius, cum manibus præſcindi iubet, & linguam particulatim aubus dari, cap. 15. per totum.
--	---	---

HISTORIÆ SACRÆ EPILOGVS.

Post mortem Simonis Machabæi, & filii eius Ioannis Hyrcani, terminum accipiunt historiæ Ma-
chabæorum. Omnes etiam aliæ Canonicæ historiæ finem habent, ſola Romana remanente.
De iudeis autem Iosephus & Egeſippus, à tempore Machabæorum ſeriem ſcripſerunt, & non ſolum
Sacerdotes, ſed etiam reges poſtea, vſque ad Herode, ſub quo Chriſtus natus eſt, fuiſſe demonſtrant.
Vnde iudei, qui in tranſmigratione Babylonis vñctionem regum ſuorum deſeciſſe aſſerunt, mentiu-
tur. Quia poſt Machabæos regnavit Ioannes Hyrcani filius, nomine Ariſtobulus, & Alexander fra-
ter eiufdem Ariſtobuli, & vxor Alexandri, nomine Alexandra, & poſtea Ariſtobulus filius Alexandri.
Et poſt Ariſtobulum regnavit frater eius Hyrcannus, quem Hyrcanum Pompeius Magnus per violen-
tiam fratri ſuo Ariſtobulo viventi ſubrogavit, ipſumq; Ariſtobulum captum in Hieruſalem, Romam
vincum tranſmiſit. Poſt quem poſtea Herodes alienigena, filius Aneipatri Pagani, & matre iudæus,
per potentiam Romanorum ſucceſſit. Ex his omnibus patet, quis naſcente Chriſto, ablatum eſt ſce-
ptum & regnum de iuda, ſecundum Patriarcham dicentem: Non auferetur ſceptum de iuda, & dux Gene. 49
de ſemore eius, donec veniat qui mittendus eſt, ſcilicet Chriſtus. Gotfridus Viterb. Part. 12.

RERUM à deo crea- tarum.	{	Substantiam,	{	Quod sit (inquit Dionys. Carchus.) præsertim in Genesi, Exodo, & alijs li- bris Moysis.
		Ordinationē,		
		Gubernationē,		

Legalem Hierarchiam, id est, Principatum Israeliticæ plebis sub lege: quod specialiter fit in libro Numerorum.

Divini populi hæreditatum distributiones, & habitationes: quod fit præcipuè in Iosue libro. Vbi describitur, qualiter terra promissionis fuit sorte diuisa, & distributa in hæreditatem duodecim tribuum, quæ tunc de-
ditæ erant cultui veri Dei.

Gubernationem	{	Iudicum, De quibus in libro agitur Iudicum.
		Regum sapientum, De quibus in libris Regum & Paralipomenon.

QVÆ SIT LIBRORVM
veteris testamenti summa, breuiter ita describit Dionysius Arcopagita cap. 3. De Ecclesiastica Hierarchia. Tota scriptura, inquit, Canonica & Hagiographa describit vel

Intelligentiam Sacerdotum diuinorum. Vt fuerunt Esdras scriba velox, & Hieremias, & Machabæi. De quibus in libris Esdræ & Machabæorum.

Gesta antiquorum virorum in multis, & varijs anxietatibus, Iob videlicet & Tobie, vt patet in libris eorum.

Immutabilem in patientia philosophiam, qua sancti illi viri in rebus aduersis fuerant vsi.

Actionum sapientes Synagogas, id est, congregationes fideles in actibus strennas.

Diuinorum amorum Cantica, videlicet Cantica Canticorum.

Diuinas imagines, id est, Personas seu Typos spiritualis sponsæ & sponsi, sicut in Canticis.

Futarorum propheticas prædicationes, id est, vaticina Prophetarum, tam quatuor maiorum, quàm duodecim minorum. Vide Dionysium Carchus. in caput 5. Ecclesiæ hierarchiæ. B. Dionysii Arcopagite.

ANACEPHALÆOSIS DE STATV TOTIVS ORBIS
sub Imperio Hebræorum, ex Chronicis Eusebij.

TABVLA 263.

DE HEBRÆORVM DVCIBVS.

TABVLA 265.

DVCES HEBRÆORVM DVO. { MOISES, } ANNIS præfuit { XL.
 { IOSVE } { XXVII.

DE IVDICIBVS.

TABVLA 266.

I V D I C E S
 præfuerunt Hebræis
 XIII. inter quos

OTHONIËL	XL.
Aioth	LXXX.
Barach	XL.
Gedeon	XL.
Abimelech	III.
Thole	XXIII. vel XXVI.
Iair	Præfue- runt annis XXX.
Iepthe	VI. vel VII.
Abefan	VII.
Ahialon	X.
Abdon vel Labdon	VIII.
Samfon	XX.
Heli faceros.	XL.

DE REGIBVS HEBRAEORVM Mi TAB. 267.

	Vnitum sub Regibus	Saul, cum quo Samuel, Dauidē, Salomōne.	Annis	X L. vt habetur X L. (A. G. 13.) X L.
REGNUM Hebræorū du- plex		Rôboam, Abias, Asa, Iosaphat, Ioram, Ochozias, Athalia regina, Ioas, Amazias, Ozias, Ioathan, Achaz, Ezechias, Manasses, Amon, Iosias, Ioachaz, Ioachim, Iechonias, vel Ioachin, Sedechias,		XVII. III. XII. XXV. VIII. I. VII. XL. XXIX. LII. XVI. XVI. XXIX. LV. XII. XXXI. Menses III. XI. III Menses. XI.
	Diuisum in Re- gum			
		Hieroboam, Nadab, Baasa, Hela, Amri, Achab, Ochozias, Ioram, Iehû, Ioachaz, Ioas, Hieroboam, Zacharias, Sellum, Manahen, Phaceia, Phacee, Osce,		XXII. II. XXIII. II. XII. XXII. II. XII. XXVIII. XVII. XVI. XII. VI. Dies XXX. X. II. XX. IX.

Post hæc tempora secuta est transmigratio Babylonica, & capti-
uitas Iudæorum. Vbi 111. annis sub Regibus
fuerunt gentium.

DE HEBRÆORVM PONTIFICIBVS ET
prophetis. TABVLA 268.

SVB HAEC
tempora regū vi-
delicet Iuda, &
Samarie, fidei po-
tissimum rerum-
que sacrarum cu-
ram habuerunt

PRO-
phetæ
Jonas
Oseas
Abdias
Amos
Esaïas
Iohel
Michæas
Nahūm
Abacuc
Hieremias
Baruch
Sophonias
Ezechiel
Daniel
Aggeus
Zacharias
Malachias

Qui clame-
runt sub re-
gibus vtrius-
que Regni

Tam Iuda,

Quam Israël:

Et maximè transmigratione Babylo-
nica imminente.

PON-
tifices
Sadoch
Achimaas
Ioram
Auxieramus
Nidæas
Sudzæas
Hilus
Ioathan
Vrias
Nerias
Odeas
Sellum
Helchias
Zara
Iosedech q̄ ca-
ptiuus ī Baby-
lonē duct⁹ est

Qui
omnes

Pontificatū filijs per
manum tradiderunt

Vsq; ad captiui-
tatem Babylo-
nicam

Deindè ordine sibi mu-
tuo successerunt.

De reliquis pontificibus qui fuerunt post ca-
ptiuitatem, videatur Iosephus libr. 20. antiq.
ca. vltimo, & Euseb. in Chron.

DE HEBRÆORVM DVCIBVS, QVI POST BA-
bylonicam captiuitatem in historijs sacræ scripturæ commemorantur.

TABVLA 269.

DVCES
fuerunt
Iudas Machabeus
Ionathas
Simon
Hyrcanus

Annis

III.
XIX.
VIII.
XXVI.

DE ALIARVM GENTIVM REGIBVS, ET PRIMO

Persarum, TABVLA 270.

PERSA- rum reges,	Cyrus	An- nis	XXX
	Cambyfes		IX.
	Fratres magi		VII. mensibus.
	Darius		XXXVI.
	Xerxes		XX.
	Artabanus		VII.
	Artaxerxes		XL
	Xerxes		II. mensibus.
	Sodrianus		XVIII.
	Darius Nothus		XIX.
	Artaxerxes, qui & Memnō		XL.
	Artaxerxes Ochus		XXVI.
	Artes		IIII.
	Darius Arsam filius		VI.

SVBVERSO Persarum Regno, regnavit Alexander Magnus annis VI.

DE REGIBVS IVDÆORVM ALIENIGENIS

TABVLA. 271.

REGES Iudæorum alienigenę	Arifobolus	An- nis	L.
	Iannęus, qui & Alexander		XXVI.
	Alexandra		IX.
	Hyrcanus Pontifex		XXXIII.
	Herodes rex		XXVII.
	Archelaus Dux		IX.
	Herodes Tetrarcha		XXIII.
	Agrippa		VIII.
	Agrippa rex		XXVI.

HEBRÆORVM regnum à Romanis est finitum.

DE REGIBVS ÆGYPTIORVM.

TABVLA. 272.

REGES Ægypti post tem- pora Ale- xandri	Ptolemęus Lagi filius.	An- nis	XL.
	Ptolemęus Philadelphus		XXXVIII.
	Ptolemęus Evergetes		XXVI.
	Ptolemęus Philopator.		XVII.
	Ptolemęus Epiphanes		XXIII.
	Ptolemęus Philometor		XXV.
	Ptolemęus Evergetes		XX.
	Ptolemęus siue Soter		XVII.
	Ptolemęus Alexander		X.
	Ptolemęus Cleopatrzę filius		VIII.
	Ptolemęus Dionysius		XXX.
	Cleopatra		XXII.

POSTEA regnauerunt ibi Romani

DE REGIBVS SYRIÆ, ET ASIÆ.

TABULA 273.

REGES Seriæ, & Aliæ fue- runt	Seleucus, qui & Nicanor	An- tis	LII.
	Antiochus Soter		XIX.
	Antiochus, qui & Theos		XV.
	Seleucus Gallinicus		XX.
	Ceraunos		III.
	Antiochus Magnus		XXXVL
	Seleucus, qui & Philopator		XII.
	Antiochus Epiphanes		XL
	Antiochus Eupator		II.
	Demetrius Soter		XI.
	Alexander		X
	Demetrius		III.
	Antiochus Sidetes		IX.
	Demetrius		III.
	Antiochus Gryphus		XVIII.
	Antiochus Cyzicenus		II.
	Philippus		

DE CÆSARIBVS ROMANIS.

TABULA 274.

CÆSA- res, cū qui- bus pœci- puè rē ha- buerunt Hebræi, fuerunt	Iulius Cæsar	An- tis	LII.
	Octavius Augustus		LVL
	Tiberius		XXIII.
	Caligula		III.
	Claudius		XIII.
	Nero		XII.
	Gallus		VII.
	Otho		III.
	Vitellius		III.
	Vespasianus		IX.
	Titus		II.
	Hadrianus ex initio		
	Croncorum Eusebij.		

Arque his temporibus absol-
tur vniuersa Hebræorū historia.

EPILOGVS DE ÆTATIBVS MVNDI

TAVLA 275.

SEX SVNT ætates mundi, in- quit Aug. quæst. 49. super Iudicij:	} Prima ab Adam Secunda à diluvio Tertia ab Abraham Quarta à David Quinta à Transiug. Sexta à Christo	} Vsq; ad	} Diluvium. Abraham. David. Transmigrationem in Babyloniam. Christum. Huius seculi finem.

TEMPORVM SVPPVTATIO VSQVE AD CHRI-

stum TAVLA 276.

DVRA- uit etas	} Prima Secunda Tercia Quarta Quinta	} iuxta Hebr. annis	} 1656. 192. 241. 473. 600.	} iuxta. 70 in- terpr.	} 2242. 1072. 94. 481. 384.	} Vide Massee Chronica.

SVMMATIM ergo numerantur à	} Condito mundo Vsqve ad Christum	} anni iuxta supputationem	} Hebr. 39621 Septuag. 5318. Euseb. Cæsaree. in Chron. habet 5499, alij plures, pauciores alij.

TAVLA 277.

DE RELIGIONVM VARIETATE ANTE CHRISTI.

ortum, ex Epiphanio.

TAVLA 277.

ANTE CHRISTI aduentum, teste Epiphan. in præfation. operis contra Hæreses, viguit	} Barbarismus ante diluvium à tempore Adam. Scythismus post diluvium à diebus Noe. JIV GRAECISMVS ab idololatriâ cepit, diuisus postea in sectam JVI IVDAISMVS à tempore Abrahæ: diuisus eadem in SAMARITISMVS à tempore Nabuchodonosor, dissectus in	} Pythagoræorum. Platoniorum. Stoicorum. Epicuræorum. Scribas. Phariseos. Saduceos. Hemerobaptistas. Ossens. Nazareos. Herodianos. Gorthenos. Sebuços. Essenos. Delsithços.

EPILOGVS

INTER

INTER OMNES PRISCORVM SECVLORVM

genres, solos Hebræos veram secutos fuisse fidem & pietatem,
ex Eusebio.

Solum, inquit, Hebræorum genus, inter tot tantoque errores (cū antea de variarum gentium impiis superstitionibus esset locutus) ab vno voluptatis collo, tanquā hydra in diuersa capita profusos, veram pietatem secutum est. Hebræi enim soli pia sanctaque consideratione primum clementia, & quæ ab elementis composita sunt, solem similiter & lunam & cæteras stellas, & cælum ipsum, non solum deos non esse, verum etiam animæ penitus expertia iudicarunt.

Deinde, quoniam neque à lapidibus casu vāquā sine artifice domus ædificari, nec pannus absque textu fieri, nec navis sine gubernatore potest: cum animalibus rationalibus atque irrationalibus & substantiis animatis atque inanimatis plenum hunc mundum viderent, non absque sapientia Dei omnia facta putantes, à magnitudine atque pulchritudine creaturarum, puritate mentis, creatorem omnium immortalem cognouerunt.

Cum autem non contemnendam totius partem, hominem esse viderent, patrem eius præcipuum, animam videlicet, verum hominem: corpus verò, quasi hominis indumentum, esse affirmarunt. Quare maiorem curam cultui animæ asserere non dubitarunt, creatori hoc Deo placere arbitrantes, qui à genere hominum non corporis robore, sed animi ratione, omnia quæ in terris sunt, gubernari constituit.

His fundamentis factis, corpus quidem & quæ corpori suaui sunt, non maioris quàm reliqua pecora, fecerunt. Animum autem, qui rationalis atque intellectiuius est, quique ad similitudinem Dei creatus est, summo studio excoluerunt, nec quidquam verum bonum, præter bonorum omnium largitorem Deum credentes, extremum finem, summamque beatitudinem in cognitione, atque coniunctione Dei posuerunt, qui solus humanæ vitæ rerumque omnium causa est.

Quare illum solum Deum cognoscere, illi se soli vitæ puritate coniungere studuerunt ac pietate, veraque in Deum religione, altissimi sacerdotes, genus electum atque regium, & gens sancta, aliisque similibus appellationibus digni visi sunt. Cur igitur reprehendēti nos sumus, qui hæc Græcorum, Aegyptiorum, Phœnicum, cæterarumque gentium nugis præposuimus?

In tantum virtutis multi ex genere ipsorum perueniunt, ut angelorum visione diuinisque oraculis, non syllogismis neque coniecturis instituēcentur, vi quæ futura erant, plerumque Dei gratia repleti quasi præsentia viderent. Hæc antequam Græcorum nomen esset, immò vero etiam ante Moysen à Iudæis appellati sunt. Hebræi verò ab Hebræo, à quo Abraham originem traxit, multis ante Moysen seculis, absque lege aliqua scripta pie sanctoque viuunt, absque doctrinā legum, oraculis veritatem diuinis & mentis acumine, magnitudinēque animi consecuti.

Primus verò apud eos eximius ille Theologus Moyses scripta reliquit, qui diuinitus antequam leges poneret, Maiorum vitas animis hominum impræcavit. Ita bonorum præmiis, & impiorum suppliciis, ad amplectendum virtutem, & fugiendam impietatem exhortatus, leges tandem in medium proposuit. Iudicauit etiam, ne fortè difficillima legis præcepta Iudæi dicerēt, atque ab illis resisterent, priscorum exempla esse proponenda, ut omnibus pateret, absque legum mandatis sola ratione nixus, optimè Maiores Iudæorum vixisse, atque ideo non esse sibi distheile, vitas illorum imitari, si paria diuinis consequi præmia desiderarent, Euseb. lib. 7. de euangelica præparatiōe, cap. 2.

PRIMA

Continet ea, quæ ab orbe condito sub patribus & patriarchis acciderunt, De quibus agitur in Geneſi, & in 1. Paralipomenon, item ab initio libri primi antiquitatum Iosephi vsque ad cap. 6. libri 2. iuxta nouam translationem.

SECUNDA,

Quæ sub Moïse & Iosue ducibus, & post hos à iudicibus acta sunt: atq; in Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio, Iosue & Iudicum libris habentur, Et in Iosepho, à sexto secūdi, vsque ad caput sexum libri sexti.

TERTIA,

Quæ sub Saule, Dauide, Saolmone, in regno Hebræorum gesta sunt. Et hæc explicant Primus, Secundus, Tertius vsque ad cap. xii. libr. 3. Regum, Duo Paralipomenon, Et Iosephus à cap. 6. libri sexti, vsque ad cap. 4. libri octauo.

QUARTA,

Hebræi regni diuisionem in regnum Iudæ & regnum Israel, & quæ sub vtriusque regni Regibus sunt facta, & huius translationem in Medos & Persas, illius transmigrationem in Babyloniam, vt habet tertius & quartus liber Regum, Secundus Paralipomenon, & partim quidam prophetæ, Iosephus vero à cap. 4. octauo, vsque ad librum vndecimum.

QUINTA,

Reditus Iudzorū ex Babylone, & quæ illis & ducibus suis sub regibus Persarum, Aegypti & Syriæ acciderunt, quorum multa à prophetis sunt vaticinata, & in libris Esdræ, Nehemias, Machabæorum, Iudith, in Iosephi item vndecima libro vsque ad caput xviii. libri xiii. habentur.

SEXTA,

Iudzorum statum sub regibus alienigenis: (tunc enim appropinquante Melchiz aduentu, sceptrum de Iuda fuit ablatum) De illo Iosephus à cap. xviii. libri 13. deinceps.

SEPTIMA,

Humane salutis assertorem Iesum Christū, Qui finis est & cōsummatio legis Moſaicæ, item apostolicam primæuam vitam, de quibus Euangelio graphi & acta docent Apostolorū, Abbreviator Iosephi.

FINIS.

PARTITIONVM

THEOLOGICARVM

LIBER TERTIVS,

CONTINENS OECONOMIAM

PRIORIS PARTIS

Noui Testamenti,

EVANGELII SCILICET

Jesu Christi.

D. PAVLVS AD GALATAS III.

& IIII. & Tit. II.

At ubi venit fides, iam non sumus sub pedagogo. Hoc est, Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Apparuit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrietate & iustitiam & pietatem vivamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum glorie magni Dei & Saluatoris nostri IESU CHRISTI, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Partitionum Theologicarum

VT HVIVS LIBRI TRACTATIO

CVM PRÆCEDENTIBVS

cohæreat.

INITIVM Evangelij, suis est legis, Dicit Chrysost. in euangelium Marci, homil. 1. Quasi dicat: Vbi lex definit, ibi euangelium incipit: ita vt lex vetus sit quædam dispositio ad nouam. Lyranus in præfatione in 4. euangelistas. Atq; hoc est, quod superius ex eodem Augustino adduximus, vetus. i. testamentum rectè in intelligentibus prophetiam noui esse testamenti. contra Faust. lib. 15. c. 2. Quod etiam D. Paulus in 3. ad Galat. c. respexisse videtur, dum legem dicit fuisse pædagogum nostrum in Christo. Cum ergo, quæ legis in veteri testamento fuerit ratio & auctoritas, in secundum huius operis libro per singulos temporum atq; locorum ordines fuerit ostensum: consequens porro est, vt etiam in ordinem redigantur ea, quæ de perfectione ipsius legis in sacris continentur literis.

APPROBATIO EIVSDEM CONTINVENTIONIS,

ex sententia diui Pauli. ad Gal. 4.

DICO autem, inquit, Quâto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit Dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est usq; ad præfinitum tempus à patre: ita & nos cum essemus paruuli, sub elementis mundi huius eramus seruientes. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Vbi Paulus paruulos vocat, sub legis leuenter degentes: & legem Moïsis, atq; ad eam omne vetus instrumentum. Hieronymus ad Algasiam, elementa vocauit mundi, quibus quasi elementis & religionis exordijs Deum discimus. ex quibus sanè verbis etiam alia & secunda colligitur hunc librum ad superiora continuandi ratio: videlicet, qd ibi de collapsa, hic de restaurata agendum sit ecclesia.

LEX ET PROPHETAE IN QVIBVS CONSISTANT,

& quomodo Christus impleuerit vtrunque, ex auctore operis
imper facti in Matthæum.

LEX & prophetae duo hæc agunt: Et de Christo prophetizant, & legem viuendi constituunt: quæ vtraq; Christus impleuit. De le quidem sic, quando uatus est, & vocatus est Emanuel: quando circumciscus est, quando præsentatus est in templum, & oblatum est pro illo sacrificium. f. duo turtures, aut duæ columbæ, quando in Aegyptum fugit, legem adimplenit: Quando in Nazareth conuersatus est, quando cum asino in templum ingressus est, quando à pueris laudatus est, quando crucifixus est inter iniquos, quando felle & aceto potatus est, quando in manibus patris sui spiritum commendauit, quando vestimenta sua diuidenda reliquit, quando descendit ad inferos, & uisitauit omnes dormientes: quando ascendit in strepitum, quando sedit ad dexteram patris, quando adhuc venturus est, vocans terram à solis ortu usque ad occasum, quando federit in valle Iosaphat, & iudicauerit omnes gentes, adimplens prophetias: Quia si hæc facta fuissent, mendaces erant prophetae: nunc autem omnes impleti sunt, & adhuc implebuntur, cum stellæ ceciderint, cum sol tenebratus fuerit, cum luna sanguineo colore mutata fuerit, cum cælum plicatum fuerit sicut liber.

SECUNDVM autem modum viuendi, legem impleuit duobus modis. Primum exteriores quidem legis figuras soluens, interiores autem veritates eius adimplens: Vtputà, in lege præcepit omne opus seruile in sabbatho quenquam facere non debere, præterquam quod sit omni animæ, scilicet quod est necessarium vitæ humanæ: hoc figurale est, quia sic Deus in sabbatho cessat ab opere. Spiritualiter secundum Euangelicam veritatem, opus seruile peccatum est. Quoniam omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Omne autem opus bonum, non est seruile, sed liberale, & pro animæ fit libertate, licet videatur ipsum opus in prima facie corporale. Vides ergo quia Christus sabbathis operans, adimpleuit legem, non soluit: manifestauit,

nifestavit, non occulavit? Deinde implevit legem in istis minimis, de quibus Saluator noster CHRIS TVS ipse discent Marthæ s. Mandata enim Moysis in actu facilia sunt, Non occides, non ad alterabis: & ideo in remuneratione modica, io peccato aut magna. Mādaia autem CH RIST I, id est, Neq; irascaris, neq; cōcupiscas, ipso actu difficilia sunt: & ideo in remuneratione magna sunt, in peccato autem minima. Author operis imperfectū in Marth. 5. Homilia. 10.

DE EO DEM, SENTENTIA
Clementis Romani.

Legem enim naturæ non sustulit, sed confirmavit: Nam qui dixit io lege, Dominus Deus tuus, Dominus vobis est: idem dicit in Euangelio, Vt cognoscant te solum Deum: & qui dixit, Diliges proximum tuum, sicut teipsum: in Euangelio renouavit præcepto, Maudatum non om, inquit, do vobis, vt diligatis vos inuicem. Qui tunc eadem prohibuit, modò prohibet inconsideratam iram: qui tunc adulterium, modò illicitam cupiditatem: qui tunc latrocinium, modò magis commendauit eum, qui de proprijs laboribus in opibus præbet: qui tunc odium prohibuit, nunc inimicorum dilectionem præcepit: qui vindictam, nunc præcipit patientiam, non q̄ iniusta sit vindicta, quæ iuste sumatur, sed q̄ præstantior sit patientia. Neq; verò naturales affectiones excidi iussit, sed illarum exuperantiam: qui colendos parentes præcepit, ipse ijs subiectus erat: qui sabbatum feruari voleit, vt ille dies consumeretur in legum meditatione, nuoc quotidie iussit nos cogitantes conditæ naturæ providentiæq; legem, gratias agere Deo.

Circumcisionem sustulit, cū eam in se expleset. Ipse enim erat, cui reposita erat expectatio gentium: qui iusiuramentum præceperat, & per iuramentum prohibuerat, omnino iurare vetuit, Baptismū, sacrificium, sacerdotium, localem adorationē, alio modo motauit: pro quotidiano baptismū, vñ solum baptismum instituit, qui iū eius mortem perficitur: pro vna tribu, de quahbet natione præcepit optimos deligi: nec corpus integrum spectari, sed religionem, ac vitam. Pro sacrificio cœrento, rationale, & inuentum, ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem Domini per symbola corporis, & sanguinis sui celebratur: pro adoratione locali, ab ortu solis, vsq; ad occasum in omni loco imperij sui, nomen suum celebrari statuit.

Quare non sustulit à nobis legem, sed vincula: Nam de lege Moyses inquit: Meditaberis verbum, quod ego tibi mando, sedens domi, surgens & ambulans in via. Et David ait: In lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditaberis die, ac nocte: Vbiq; enim nos legibus obsequentes esse vult, non legum contemtores. Beati enim, inquit, immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: Beati qui s̄crotantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Er hierum: Beati sumus Israel, quoniam quæ placent Deo, cognita sunt nobis. Er Dominus inquit: Si hæc cognouistis, beati estis si feceritis ea. Cleuens Roman. in constitutionibus apostolicis, lib. 6. cap. 23.

Deut. 6.
Ioā. 17.
Leuit. 19.
Ioan. 13
Gen. 9.
Matt. 5.

Deut.
Psā. 1.
Psā. 118
Bar. 4.
Ioan. 13

DE VARIIS NOVI TESTAMENTI
appellationibus. TABULA PRIMA.

TESTA-
mentum nouū
dicitur inter-
dum,

Lex noua, siue secunda respectu veteris, quæ (vt suprà mouimus) dicitur prima.

Gratis, quia non quasi debitum iustitiæ redditum est, sed gratuito datum. Augustinus io expositione epistolæ Pauli ad Rom. inchoata.

Euangelium, non propter ea bona tantum, quæ iam existissent, sed propter ea, quæ futura essent. Chrysost. io epistolam ad Rom. io principio.

QVIBVS NOMINIBVS PAVLVS VTRVNQVE

significauerit testamentum.

1. Cor. 3. D. Paulus testamentum vetus comparauit literæ, nouum autem uinum dixit spiritum: Litera (inquit) occidit, spiritus autem uinificat. Quem locum Augustinus sic uult accipiendum, quod legis litera, quæ docet non esse peccandum, si spiritus uiuificans desit, occidat. De spiritu & litera, ad Marcellinum cap. 5. Quæ distichio etiam CHRISTUS confirmatur sententia, in 6. Ioan. cap. prolata, ubi ait: Verba, quæ ego loquor uobis, spiritus, & uita sunt.

QVID NOVO CVM VETERI CONVENIAT
testamento.

Vnus idemq; est scopus, idemq; author, tam veteris, quam noui testamenti. Id quod Origenes contra hæreticos, qui dicebant Deum legis non esse bonum, sed iniustum: & Moyses legem non bonitatem continere, sed iustitiam, his declarat uerbis.

Videant ergo, qui Deum pariter criminantur, & legem, Quomodo Moyses ipse, & Aaron priores fecerunt hoc, quod postmodum Euangelium docuit: Ecce diligit Moyses inimicos, & orat pro persecutoribus suis, quod utiq; fieri CHRISTVS in Euangelijs docet. Audite enim, quomodo cadentes in faciem super terram, orant pro illis, qui ad interficiendum eos insurrexerunt.

Sic ergo inuenitur, & Euangelij uirtus in lege, & fundamento legis subnixæ intelliguntur Euangelia. Nec uetus testamentum nomino ego legem, si eam spiritaliter intelligam. Illis tantummodo lex uetus efficitur testamentum, qui eam carnaliter intelligere uolunt. Et necessarii illis uetus effecta est, & senuit, quia uires suas non potest obtinere.

Nobis autem, qui eam spiritaliter, & euangelico sensu intelligimus, & exponimus, semper uoua est, & utrunq; nobis nouum testamentum est, non temporis ætate, sed intelligentiæ nouitate. Origen. in Numeror. cap. 16 & 17. Homil. 9.

DE EODEM, EIVSDEM ORIGENIS

sententia etiam alibi repetita.

Debes ergo prius meditari, inquit, legem Dei, ut si forte actus tui intemperati sunt, & mores inconditi, lex Dei te emendat, & corrigat. Vis videre, quia Moyses semper cum IESVS est, hoc est, lex cum euangelijs: Docet te Euangelium, quia cum transformatus esset in gloriam IESVS, etiam Moyses, & Elias simul cum ipso apparuerunt in gloria. Ut scias, quia lex, & Prophetæ, & Euangelia in unum semper conueniunt, & in una gloria permanent. Deniq; & Petrus cum uellet eis tria facere tabernacula, imperitiæ notatur, tanquam qui nesciret quid diceret. Legi enim, & Prophetis, & Euangelio non tria, sed unum est tabernaculum, quæ est Ecclesia Dei. Idem Origenes in Leuit. cap. 8. De indumentis Pontificis Homil. 6.

SENTENTIAE PRAEDICTAE RATIO

ex Hieronymo.

Rationem istorum assignat Hieron. ad Gerontiam de Monogamia, his uerbis: Hæc dicimus, inquit, non separantes legem, & Euangelium, ut Marcion calumniatur: sed unum, atq; eundem suscipiētes Deum, qui pro uarietate temporum, atq; causarum, principium, & finis, serit ut metat: plantat, ut habeat quod succidat: iacit fundamentum, ut ædificationi, consummato seculo, culmæ imponat. Et D. Augustin. in Manichæos, & alios hæreticos, qui dicebant, aliu datorem fuisse legis, quæ data est per Moysen, alium autem largitorem Euangelicæ gratiæ, illum quidem Deum malū, illum uerò Deum bonum, hoc refutat argumento, q. unus idemq; fuerit utriusq; author Deus. De tempore Dominica quinta post octauas Epiphaniæ, sermone secundo.

DE VETERIS, ET NOVI TESTAMENTI
differentijs.

- Exod. 9. In hac tam mirabili congruentia illud certe plurimum distat, quod ibi populus accedere ad locum, ubi lex dabatur, horrendo terrore prohibetur: hic autem in eos superuenit spiritus sanctus, qui cum promissum expectantes, in unum fuerant congregati. Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus est, hic in cordibus humanis. Ibi ergo lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrentur: hic intrinsecus data est, qua iustificarentur. Augustin. de spiritu & litera, cap. 17.

DE

DE EISDEM SENTENTIA HYERONIMI.

T v nos Manichæos vocas, cur legi Evangelium præferentes, in illa vmbra, in hac veritatem esse dicamus : & non intelligis sultitiam tuam impudentiæ copularam ? Aliud est, damnare legem, quod Manichæus facit: aliud, legi præferre evangelium, quæ Apostolica doctrina est. In illa enim sermō, in hoc præfatus Dominus loquitur : Ibi promittitur, hic impletur : ibi initia, hic perfectio est: in illa operum fundamenta iaciuntur, hic fidei & gratiæ culmen imponitur. Hieron. lib. 1. aduers. Pelagian.

VSVS SIVE SCOPVS VTRIVSQVE TESTAMENTI
verus quis sit, ex Augustino.

L e x data est, vt gratia quæreretur: gratia autem data est, vt lex impleretur. Augustinus, qui etiā lib. 3. contra duas epistolās Pelagianorum ca. 2. Lege, inquit, dicimus fieri, vt Deus quid fieri velit, audiat: gratia vero fieri, vt legi obediat.

ADHVC DE VTRIVSQVE TESTAMENTI
differentijs, sententia Isidori.

I NTER legem & euangelium hoc interest, quod in lege litera, in Evangelio gratia: illa habuit vmbra, ista veritas: illa data est propter transgressionem, ista propter iustificationem. Illa ignorantia demonstrat peccatum, ista agnitum iuvat, vt videretur. Illa flagitijs dediros inceperat, ista peccantes bonitate propria liberat. Illa talionem decreuit reddere, ista etiam pro inimicis orare iussit. Illa coniugio multas habere, crescere & generare præcipit, ista continentiam suadet. Illic prædicant circumcisio carnis, hic lauacrum in ablationem cordis & corporis. Illic chanaan regnū & promissiones temporalium rerum continent, hic vita æterna regnūq; cælorum promittitur. Illic sabbati ocium & requies celebratur, hic sabbati requies in Christo habetur, qui dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Illic à sanctis animalia immunda prohibentur, hic in corpore Christi (id est, in sanctis) uis non admittitur, quicquid per illa immunda animalia in moribus hominum significatur. Illic pecoribus immolatis, carnis & sanguinis hostiæ offerebantur: hic sacrificium carnis & sanguinis offertur Christi, quod per illa animalia figurabatur. Illic ex carne agni pascha celebratur, hic pascha nostrum immolatus est Christus, qui est verus agnus immaculatus. Illic noemeniæ (id est, nouæ lune) principia celebrantur, hic noua creatura in Christo accipitur, vt Paulus ait: Si qua noua in Christo creata, vetera transferunt: ecce facta sunt omnia noua.

Math. 11.

1. Corin. 5

1. Corin. 1.

Q u o d plura? In lege quippe res gestæ pro figura in significationem futurorum annuntiabantur: in gratia verò euangelicæ veritatis, quæ enuntiata suerunt, explentur. Item in lege mandata scripta sunt & promissa: Sed in lege mandata tenentur, quæ legem implere vel conseruare iubent: promissa verò, in euangelij plenitudine consummantur. Item, lex peccatum monstrauit, non abstinuit: sed sub suo terrore redactos homines, seruos effecit, & inde spiritum seruitutis habuisse priore populum. Apostolus docuit: Evangelium verò veniens, crudelitatem legis amouit: peccata quæ lex puniebat per spiritum seruitutis, laxauit: per spiritum adoptionis, filios ex seruis reddidit, amorem implendæ legis omnibus donauit: & si deinceps puniendæ cōmiserint, per eundem adoptionis spiritum indulget. Formam bene agendi præbuit, & vt possint agi quæ docuit, adiutorium spiritum infundit. Nam præcepta legalia, comparatione Enangelij etiam non bona dicuntur, quia quod præcipiunt, non perficiunt. Gratia verò Enangelij quod exterius imperat, interius vt perficiatur, iuvat. Ezechielis enim testimonio dicitur: Dedi eis præcepta non bona. Vtriq; non bona, Evangelio comparata, quia in eis quædam inutilia infirmioribus sensibus agenda permilla sunt, sicut illud, ubi Deus Israelitarum cupiditatem spolijs Aegyptiorum satiare permisit. Nam pro eo quod carnalis populus modum egrederetur vindictæ, lex permittit carnalibus rependere vicem mali, quod Evangelium spiritioſioribus vult. Unde Iulianus in libro ad Primum episcopum: Veteris testamenti intentio est nouum figuris & ænigmatibus demonstrare: Enangelij autem, ad æternæ beatitudinis gloriam mentes humanas accendere. Isidorus in libro differentiarum.

Ezech. 16.

Exod. 11.

DE PARTITIONE EORVM, QVAE IN NOVO
continentur testamento. T A B. 2.

QVAE IN NOVO TESTAMENTO continentur omnia, { Evangelium CHRISTI, in quo tñm vita & actiones ipsius describuntur, tñm salutaris doctrina proprio eius ore promulgata, qui totius Ecclesiae caput est, explicantur. ad Ecclesiae pertinet instructio, & constructio, & in duas in CHRISTO fundatur aedificium consummatur.

DE EVANGELIO.

Inter omnes Divinas auctoritates, quae sanctis literis continentur, Evangelium meritis excellit. Quod enim lex, & prophetae futurum praenuntiaverunt, hoc redditum atque completum in Evangelio demonstratur. Augustinus de consensu Evangelistarum, lib. 1. cap. 1.

APPELLATIONES EVANGELII PLURES.

TABULA 3.

EVANGELIUM appellatur modo { Verbum fidei, Rom. 10. Siue, quod idem est, Praedicatio veritatis, & vitae, Ioan. 6. Virtus Dei, ad salutem omni credenti, Rom. 1. Scientia salutis, Lucæ 1. Coelestis quaedam epistola D. Michael Medina de recta in Deum fide, lib. 3. cap. 9. Doctrina Christiana, Matthæi 4. & 9. Marci 1. Lucæ 4. & 6.

VERA EVANGELII DEFINITIO.

TABULA 4.

EVANGELIUM definitur duobus modis, { Largo quodam modo, quodcumque vñcium bonum dici potest Evangelium. Augustinus contra Faustum Manichæum lib. 1. cap. 2. Qua ratione nō dubitant Origenes affirmare, aliquo modo Evangelium esse, quae scripserunt Apostoli: cū ad Evangelizæ munus attingat, adhortatoria etiam oratione fidei ijs, quae de Iesu tradita sunt, acquirere. Origen. in praefat. ad Evangelium Ioannis. Proprie tamen hoc vocabulum obtinuit annunciatio Salvatoris. Aug. lib. 2. ca. 1. contra Faustum Manichæum. Atque hoc modo narratores originis, dictorum, factorum, passionum Domini nostri IESU CHRISTI, proprie dicti sunt evangelizæ. Idem Augustinus ibid.

DEFINITIONES ORIGENIS.

Origenes in praefatione ad Evangelium Ioannis, ita definit: Evangelium, inquit, est oratio, quae bonam, & convenientem rationi rerum annunciationem continet, quae lætū reddunt auditorem propter utilitatem, simulatque ab ipso admissa fuerint, quae annunciantur. Nec verò minus talis oratio est Evangelium, quando ex habitu audientis perpendatur: Vel Evangelium oratio est, continens boni praesentiam cuicumque credenti. Vel, oratio affirmans adesse bonum, quod expectabatur. Omnes autem, quas praedicamus, definitione ijs conveniunt, quae inscribuntur Evangelia.

ALIA DEFINITIO HIERONYMI.

Evangelium abbreviatus, atque perfectus est sermo, qui pro cunctis lacrimosa legis caeremoniis dedit praeceptum brevissimum dilectionis, & fidei: ut quod nobis fieri noluerimus, ne fecerimus alteri. Hieron. lib. 4. Comment. in Esaiam, cap. 10.

DEFINITIO IOAN. DRIEDONIS DE EODEM.

Evangelium est bonae rei nuncium, a CHRISTO manifestatum, in scripturis legis, & prophetarum velatum. Vnde dicitur Evangelium pacis, Evangelium Regni caelorum, Evangelium salutis aeternae, Evangelium gloriae Dei, Evangelium gratiae, & misericordiae, Evangelium magni gaudij. Dried. lib. 2. cap. 3.

QVAE

QVÆ ILLA SINT BONA, QVÆ NOBIS
Christi promittuntur Evangelio. TABULA 5.

EVANGELIUM EX
sententia Chrysostomi in Euan-
gelium Matthæi in princip. &
cap. 4. homilia 8. in tenebris se-
dentibus nunciat

{ Pœnarum sublationem,
Veniam peccatorum,
Sanctificationem atque iusticiam,
Redemptionem, Adoptionem filiorum,
Cœlorum hereditatem,
Cum Dei filio fraternitatem,
Paternitatem Dei,
Resurrectionem mortuorum,
Vitæ immortalitatem,
Societatem angelorum & communicationem Spiritus,
Beatitudinem cœlestem,
Possessionem gloriæ sempiternæ.

QVOT IN ECCLESIA SINT EVANGELIA,

sententia eiusdem Chrysostomi Catholica.

Vnde dilucidum est, quatuor Evangelia vnum esse Evangelium. Quoniam enim quatuor eadem loquantur, non est aliud atque aliud, ob personarum differentiam, sed vnum ob eorum qui loquuntur, consonantiam. Nam etiam decies mille sint Evangelistæ, qui scribunt evangelia, modo scribant eadem, multa illa vnicum sunt Evangelium: neque quidquam obstat scribentium multitudo, quominus vnum sit evangelium. Quemadmodum exaduerso, si quis vnus scribens commemorer contraria, non esset vnum Evangelium quæ scribuntur. Vt enim vnum sit Evangelium, aut non vnum, non æstimatur numero scribentium: sed hinc, eadem ne sint, an diuersa quæ scribuntur, Chrysost. in epistolam Pauli ad Galat. cap. 1.

QVÆ SINT ILLA EVANGELIA SVB ISTO
quaternario numero per Ecclesiam Catholicam approbata,
ex Athanasio.

Quatuor nobis Evangeliorum libros sacri sanctæ & Catholice Ecclesie Canones sanxerunt. Primum, secundum Matthæum: Alterum, secundum Marcum: Tertium, secundum Lucam: Quartum, secundum Ioannem, iuxta Prophetiam visionis, quam Ezechiel Propheta de quatuor Cherubin vi Ezech. 1
dit. Quatuor enim Cherubin Propheta ille vidit, vnum similem homini, id est, Evangelium secundum Matthæum: Alterum similem vitulo, quo significabatur Evangelium secundum Marcum: Tertium similem leoni, id est, Evangelium secundum Lucam: Quartum similem aquilæ, imaginem habentis Evangelij secundum Ioannem. Præter ista non est vllum aliud Evangelium. Athanas. in Synopsi diuinæ scripturæ circa finem.

VBI, ET QVANDO, QVIBVSQVE LITERIS
quatuor ista edita sint Evangelia.

Evangelium secundum Matthæum, ab ipso Matthæo Hebraica dialecto conscriptum est, & editum Hierosolymis, & interpretante Iacobo fratre Domini, secundum tamen, espositum, qui & primus à sanctis Apostolis Hierosolymorum Episcopus constitutus est.

Evangelium secundum Marcum, Romæ quidem ab Apostolo Petro prædicatum est, editum vero à Marco beato Apostolo, & ab ipso Alexandria postea, & in Aegypto, & in Pentapoli, & in Libya prædicatum.

Evangelium secundum Lucam, prædicatum quidem est ab Apostolo Paulo, conscriptum verò & editum à Luca beato Apostolo, ac medico. Quemadmodum & Apostolorum Acta prædicauit Apostolus Petrus, idem vero Lucas literis mandauit.

Evangelium verò secundum Ioannem, & predicatum est ab Ioanne Apostolo & dilecto, cum exul esset in Patmo insula, & postea ab eodem Ephesi editum, per Gaium dilectum Apostolorum hospitem, de quo & Paulus Romanis scribens, dicit Salutat vos Gaius hospes meus, & tota Ecclesia. Idem Athanas. ibidem.

QVÆ IN EVANGELIO QVOVIS PRÆ- cipuè sint spectanda, ex sententia Hieronymi. TABULA 6.

QVATVOR sunt qualitates, De quibus sancta con- tescitur Evangelia:	{ Præcepta, Mandata, Testimonia, Exempla	{ In	{ Præceptis, Mandatis Testimonijs Exemplis	{ Consi- stit	{ Iustitia, Charitas, Fides, Perfectio.
---	--	---------	--	---------------------	---

Ioan. 4. Aque hi quatuor sunt menses, quos Christus ante mensem prædixit, dicens, Nonne quatuor menses sunt usque ad messem? ut & nos per præcepta Dei & mandata, ac testimonia atque exempla, maturus post iudicium metamus cum gaudio fructus, qui in lachrymis timoris semina pœnitentiae, & clamamus in terra, nostros portantes charitatis manipulos cum gaudio metamus in caelo. in præfatione ad Evangel. Marci.

EVANGELII VIRTUS QVIBVS IN REBVS SIT posita, iudicio Hieronymi.

Ezec. 13. Hæretici non habent Dei Evangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanus sit Evangelium quod doceretur. Nec potemus in verbis scripturarum esse Evangelium, sed in sensu. Non in superficie, sed in medulla. Non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Alioqui & Diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses, secundum Ezechielem inde sibi consuevit carnalibus, quæ pogan sub cubito vniuersæ ætatis. Hieron. in lib. 1. In epistolam ad Galat.

QVAM OB CAUSAM EDITA SINT Evangelia.

Evangelij scribendi causa fuit, ut omnes crederent Iesum Christum esse filium Dei. Hilarius lib. 6. De Trinitate.

IN QVEM FINEM EVANGELIA REDACTA sunt in scripturam.

Sicut necesse fuit ad confirmationem fidei evangelium prædicare, sic & contra hæreticos scribi. In Prologo in Matthæum.

QVOD EVANGELII SIT CAPVT.

Eiusdem Evangelij hoc caput, hoc summum est, ut Deum hominem factum, Crucifixum, vitæ redditum sciamus. Chrysostomus in epistolam ad Corinth. priorem, cap. 1. j. homil. 38.

DE MINISTERIO, SIVE DE SCRIPTORIBVS EVANGELII

De sacro Evangelij ministerio sic scribit D. Paulus in 4. ad Ephesios capite: Er ipse (CHRISTVS scilicet) dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis CHRISTI: donec occurramus omnes in unitate fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis CHRISTI.

DE DIVERSIS EORVNDem OFFICIIS.

TABVLA 7.

CHRISTVS dedit Ecclesiæ suæ	{	APOSTOLOS,	{	Regendam Ecclesiam.
		PROPHETAS,		Futura prædicenda, Act. xi. & xij.
		EVANGELISTAS,		Ad Evangelium scribendum.
		PASTORES, & Doctores		Curam animarum, & morum informationem. Lyranus ad Ephes. 4.

DE EVANGELISTIS.

Evangelistæ propriè dicti sunt narratores originis, factorum, dictorum, & Passionum Domini nostri IESU CHRISTI. August. contra Faustum Manichæ. lib. 2. cap. 2.

ALIA EVANGELISTAE DESCRIPTIO, ex D. Ioan. Driedone.

Evangelista ab evangelizando dictus. Est autem evangelizare, bona hæc annunciare: Regnum videlicet cælorum, Pacem, Salutem æternam, gratiam, & misericordiam. Euangelista, bonus dicitur bonæ rei nuncius. Driedo De scriptur. Ecclesiast. lib. 2. cap. 3.

QVORVM EVANGELIA SINT AB Ecclesia recepta.

Evangelistæ sunt plures, veri tantum quatuor: Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. Hieron. in præfatione ad Evangelium Matthæi. Nam ex alijs plurimis istorum tantum quatuor electa sunt Evangelia, & tradita ecclesijs. Origenes in præfatione Evangelij Lucæ. Quæ Epiphanius in libro quem inscripsit Ancoratus, summas dicit habere mille centum sexaginta duas.

Hæc tamen quatuor, vnum tantum sunt Evangelium, quia vnum nobis decantant Deū. Iuncta enim sibi sunt Evangelia, hærentq; mutuo, & in toto orbe volitantia huc illucq; discurrunt, nec finem habent volatus, nec aliquando superantur, & recedunt, sed semper ad vltiora procedunt. Hieron. in Ezechielis, cap. 1.

Atq; hinc est, q̄ quatuor illa Sacrosancta Evangelia supremum dignitatis apicem summamq; auctoritatem, à tota Christianorum schola habere dinoscuntur. Ioan. Driedo De Script. Ecclesiast. lib. 1, cap. 3. part. 3.

QVARE

QVARE ALIIS EXCLVSIS, ILLA TANTVM
quatuor approbata sint euangelia.

Quòd posthabitis alijs euangelijs, hæc quatuor tantum, quæ diximus, euangelia in Canonem sunt recepta, cum tamen duo ex euangelistis intermedij, Marcus videlicet, atque Lucas, non vt cæteri ipsius Christi, sed Pauli tantum & Petri fuerint discipuli, eius rei tres serè affiguntur causæ.

PRIMA.

Quod sancti Patres veri iudices rerum, & non dignitatum, non tam personam, aut titulos, quàm sancti spiritus assatum in scriptura quærebant, & c. Medina lib. 2. cap. 4.

SECUNDA.

Deinde cum extitissent quidam, qui sine spiritu & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quàm historiam texere veritatem, teste Hieron. in præfat. in Matthæum, futurum erat, vt multi sub Apostolorum discipulorumque Christi efficto nomine infinitos ecclesie possent obtrudere errores, nisi euangelistarum, quorum fides & integritas iam tum, cum recens adhuc omnium esset memoria, exacto totius Ecclesie iudicio cognita fuerat & approbata, certus consuetus fuisset numerus.

TERTIA.

Denique non caret hæc res singulari diuinæ providentiæ mysterio. Ecclesia enim quæ supra Petram Domini voce fundata est, quatuor flumina paradisi instar eructans, quatuor & angulos & annulos habet, per quos quasi arca testamenti, & cultus legis Domini, lignis immobilibus vehitur. Hieron. in Præfat. in Commentarios in Euangelium Matthæi.

DE EODEM MYSTERIO, EX PROLOGO
in Matthæum, testimonium.

Cum autem plures, inquit, Euangelium scripserint, quatuor tantum habent autoritatis testimonium: Quia per 4. mundi partes fidem nunciant Trinitatis, & sunt quasi quatuor rotæ in quadriga Domini, quæ vehit eum per prædicationem euangelii, & genus humanum, quadiuina morte peremptum, eorum erat prædicatione viuificandam: Vnde & aliorum euangelia decidunt, nec recepta sunt: quia nolebant præfinitum numerum cassari propter virtutem Sacramenti.

CVR QVATVOR, ET NON PAUCIORES,
aut potius omnium loco vnus receptus sit
Euangelista.

Sufficiebat vnus Euangelista cuncta memorare, sed cum quatuor sint, qui euangelia conscribant, nec eisdem certè temporibus, aut in eisdem locis, neque pariter congregari, neque mutuo colloquentes, & tamen quasi vno ore pronunciant, sit hoc sine dubio veritatis grande documentum. Chrysost. in Euangel.

Matthæi post principium. Atque hinc Irenæus neque plura, neque pauciora Euangelia esse posse ostendit, quàm quatuor. Lib. aduers. hæreses 3. cap. xj.

DE VARIIS EVANGELISTARVM TYPIS.

TABULA 8.

D I C V N- tur	{ Quadrige Domini. Cherubim, quod interpretatur scientiæ plenitudo. Corpus plenum oculis.	{ Hieron. ad Paulin. De diuini. sacræ scripturæ libris.
Q V A- tuor Euā- gelistæ—	{ Illos in lege celebres { Moisen Aatonem Nadab Abiud	{ Augusti. Quæst. super Exod. libr. 2. ca- pi. 102.
Figurantur per quatuor	{ Mensas de quadris lapidibus, ad Sacrificium & holocaustum extru- ctas: De quibus Ezechielis xj. agitur capite.	{ Ezechieli, capite prophetiæ suæ l. Ioanni, in Apocalypsi cap. 4.

VISIO EZECHIELIS DE IIII. ANIMALIBVS, EX
præmio. D. Hieron. in Comment. in Mattheum.

Prima visio habetur in Ezechiele in hæc verba: Et in medio sicut similitudo quatuor animalium, & vultus eorum, facies hominis, & facies leonis, & facies vituli, & facies aquilæ. Et paulo post: Et dorsa eorum plena oculis, & scintillæ ac lampades in medio discurrentes, & rota in rota, & in similitudine quatuor facies.

QVID QVATVOR DENOTENT FACIES.

TABULA 9.

FACIES	{ Hominis Leonis Vituli Aquilæ	{ Significat Euangelis- tam	{ Matthæum, qui quasi de homine exorsus est scribere, Li- ber Generationis Iesu Christi &c. Marcum, in quo vox leonis in eterno rugientis auditur: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas faci- te semitas eius. Lucam, qui à Zacharia sacerdote sumpsit initium. Ioannem, qui assumptis pennis aquilæ, & ad altiora festi- nans, de verbo Dei disputat. Hierony. in eodem præmio Commentar. in Euangelium Matthæi.

DE SECVNDÆ VISIONE IOANNIS
in Apocalypsi.

Apocalypsis Ioannis post expositionem 14. senotum, qui tenentes citharas & phialas, adorant agnū Dei, introducit fulgura, & tonitrus, & septem spiritus discurrentes, & mare vitreum & quatuor animalia plena oculis, dicens: Animal primum simile leoni, & secundum simile vitulo, & tertium simile homini, & quartum simile aquilæ volanti. Et post paululum, plena, inquit, erant oculis, & requiem non habebant, die ac nocte dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat & qui est, & qui venturus est. Apocalyp. 4. Hieron. ibidem.

QVOMO.

QVOMODO ANIMALIA ILLA QVATVOR,
Quatuor significant Euangelistas. TABVLA 10.

S V B H I S I I I I figuris, quæ non sunt deceptoris, sed iucundi myste- rij sibi conscia,	Designatur quatuor Eua- gelistæ, Nani	Matthæus	Intel- ligitur in	Homine, quia circa humanitatem Christi principaliter moratur. Leone, quia agit de resurrectione. Virulo, agens de Sacerdotio. Aquila, scribens sacra diuinitatis.
		Marcus		
		Lucas		
		Ioannes		
Descri- bitur	Ipse Chri- stus, Qui	Homo	Fuit ia	Natiuitate. Resurrectione. Passione. Ascensione.
		Leo		
		Vitalus		
		Aquila		
	Christi,	Humanitas	In	Homine. Leone. Vitulo. Aquila.
		Sacerdotium		
		Regnum		
		Diuinitatis sacramentum.		

SENTENTIA D. AVGVSTINI DE PRÆ-
dictis quatuor figuris.

Vnde mihi videntur, inquit, qui ex Apocalypsi illa quatuor animalia ad intelligendos quatuor Euangelistas, interpretati sunt, probabilis aliquid attendisse illi, qui Leonem in Matthæo, hominem in Marco, vitulum in Luca, aquilam in Ioanne intellexerunt: quum illi, qui hominem Matthæo, aquilam Marco, bouem Luca, leonem Ioanni tribuerunt. De principijs enim librorum quidam coniecturam capere voluerunt, non de tota intentione Euangelistarum, quæ magis fuerat perscrutanda.

Multo enim congruentius ille, qui regiam Christi personam maximè commendauit, per Leonem significatus accipitur. Vnde & in Apocalypsi, cum ipsa tribu regia leo commemoratus est, vbi dictum est, Vicit leo de tribu Iuda. Secundum Matthæum enim & magi narrantur venisse ab Oriente, ad regem querendum & adorandum, qui eis per stellam natus apparuit: & ipse Rex Herodes regem Christum formidat infantem, atque, vt eum possit occidere, tot paruulos necat.

Quod autem per vitulum Lucas significatus sit, propter maximam victimam Sacerdotis, non tri dubitauerunt. Ibi enim à sacerdote Zacharia incipit sermo narrantis: ibi cognatio Mariæ & Elizabeth commemoratur: ibi Sacramenta primi Sacerdotij in infante Christo impleri narrantur. Et quæcunque alia possunt diligenter aduertiri, quibus appareat Lucas intentionem circa Sacerdotis personam habuisse.

Marcus ergo, qui neque stirpem Regiam, neque Sacerdotalem, vel cognationem, vel consecrationem narrare voluit, & tamen in eis veritas ostenditur, quæ homo Christus operatus est, tantum hominis figura in illis 4. animalibus significatus videtur.

Hæc autem animalia tria, siue leo, siue vitulus, in terra gradiuntur: vnde isti tres Euangelistæ in his maxime occupati sunt, quæ Christus in carne operatus, & quæ præcepta moralis vitæ exercebant carnem portantibus tradidit.

At verò Ioannes super nubila infirmitatis humanæ, velut aquila volat, & licet incommutabilis veritatis acutissimis atque firmissimis oculis cordis iuuetur. Augustinus de consensu Euangelistarum, lib. 1. cap. 6.

DE ORDINE EVANGELISTARVM.

Isti igitur quatuor Euangelistæ, vniuerso terrarum orbe notissimi, & ob hoc fortasse quatuor, quoniam quatuor partes orbis terræ, per cuius vniuersitatem Christi Ecclesiam dilatari, ipso sui numeri sacramento quodammodo declarant, hoc ordine scripsisse videntur.

Primum Matthæus, deinde Marcus, tertio Lucas, vltimo Ioannes. Vnde alius eis fuit ordo cognoscendi atque prædicandi, alius autem scribendi. Ad cognoscendum qui ppe atque prædicandum, primi vtrique fuerunt, qui secuti Dominum in carne præsentem, & centem audierunt, facientemque viderunt atque ex eius ore ad euangelizandum missi sunt.

Sed in conscribendo euangelio, quod diuinitus ordinatum esse credendum est, ex numero eorum quos ante passionem Dominus elegit, primum atque vltimum locum duo tenuerunt, primū Matthæus, vltimum Ioannes, vt reliqui duo, qui ex illo numero non erant, sed tamen Christum in illis loquentem secuti erant, tanquam filii amplectendi, ac per hoc, in loco medio constituti, vtroque ab eis latere munerentur. Aug. De consensu Euangelistarum lib. 1. cap. 2.

DE CONSENSV EVANGELISTARVM.

Quatuor euangelistæ non omnes omnia conscripserunt, sed alius ista, alius illa, summa tamen cum concordia veritatis, August. De temp. Dominica Paschæ, Sermone 4.

Nonaunquam sanè alius Euangelista contexit, quod alius dineris temporibus dictum iudicat. Non enim omnimodo secundum rerum gestarum ordinem, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationem, quam exorsus est, ordinauit. Augustinus in Quæstion. ex Matthæo cap. 15.

Quod autem alius alium verborum tenet ordinem, non est vtiq; contrarium. Neque illud contrarium est, si alius dicit quod alius prætermittit: Vt enim quisque meminerat, & vt cuique cordi erat, vel breuius vel prolixius, eandem tamen explicare sententiam, ita eos explicasse, manifestum est. August. d. lib. De consensu Euangelist. 1. cap. 12.

Et quanuis singuli suum quandam narrandi ordinem tenuisse videantur, non tamen vnusquisque eorum, velut alterius præcedentis ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata prætermisisse, quæ scripsit alius inuenitur: Sed sicuti vnicuique inspiratum est, non superfluum cooperationem sui laboris adiunxit. August. De consensu Euangelist. lib. 1. cap. 1.

Ex quibus perspicuum euadit, & si in verbis aliquibus non omnino conueniant Euangelistæ, rebus tamen & sententiis omnino non discrepare. Aug. in quæst. super Genes. l. 64.

DE EODEM. TABULA II.

EVAN- gelistæ	DISCRE- pant non nun- quam	Verbis, Temporibus, Locis, Miraculis recedendis, Reb. alijs minoriorib.	Quæ varriè nar- rantur, nè videan- tur, vel	Ad decipiendū cōmuni cōsilio fuisse congregati. Ex humana quadam cō- spiratione euangelium cō- didisse.
EVAN- gelistæ	CONVENIUNT circa dogmata fidei Chri- stianæ: Qualia sunt	Quòd Deus homo factus sit. Quòd mirabilia operatus. Quòd crucifixus. Quòd sepultus. Quòd resurrexerit. Quòd ascenderit in cœlum. Quòd iudicaturus sit. Quòd salutaria præcepta dederit. Quòd non contrariam legem intulerit priori. Quòd filius Dei sit. Quòd vnigenitus sit. Quòd eiusdē cōm Patre substantiæ, & quæcūque sunt talia.		
		Chrysost. Homil. 1. in Euangel. Matthæi.		

SENTENTIA CYRILLI DE CONCORDIA

Euangelistarum.

Nulla in Euangelistis est discrepantia. Nam cum necessarium ad pietatem non esset, modum quoque rerum omnium minutius conscribere, alius alter scripsisse videtur. Quia cum omnia quæ scribunt, facta sunt, non omnia omnes, sed aliis aliud conscripsit. Cyrillus in Euangelium Iohannis lib. 12. cap. 35.

AUTHOR OPERIS IMPERFECTI IN MATHEUM Homil. 28.

Sicut ex diuersis itineribus venientes, ad vnam mansionem contendunt: sic & Euangelistæ ex diuersis occasionibus loquentes, in vnum sensum ingrediuntur.

REGVLA CONCORDANDI EVANGELISTAS per D. Ioan. Driedonem.

Si apud vnum Euangelistam aliquid factum narratur, quod videtur ab alio Euangelista etiam recitatum, secundum aliquam tamen sui partem alteri repugnans, vt omnino solui nõ possit, iam nihil aliud intelligatur, quam vtrumque in diuersis locis aut temporibus factum esse, & ita vtrumque Euangelistam; verum dixisse. Nihil enim obest veritati euangelicæ, si vnus commemorat, quod alter tacet. Ioan. Driedo De Scriptura Ecclesiast. lib. 3. tractat. 3. cap. 4.

ALIA REGVLA EIVSDEM.

Quæ vnus aut alter Euangelista narrat, sine vlla temporis consequentis differentia, ea intelligantur facta secundum ordinem, quem trahere possumus ex alio Euangelista. Quæ si apud omnes Euangelistas recensentur facta, non intimata temporis consequentis differentia, pro certo credantur facta, quæuis factarum rerum series sit nobis incerta. lib. 3. tractat. 2. cap. 3.

CVR DOMINVS NIHIL SCRIPSERIT, VT alijs de ipso scribentibus necesse sit credere.

Sed nequaquam dicendum est, quod ipse non scripserit, quandoquidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quidquid enim de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit. August. De consensu Euangelistarum. lib. 1. cap. 35.

VNDE QVATVOR EVANGELISTARVM SCRIPTA, fidem atque authoritatem Euangelij sortita fuerint: & vn-de constet, verum apud nos esse Euangelium.

Verum apud nos Euangelium esse, inquit Augustinus, Catholica nos docet Ecclesia, non hominum eorum solus, qui nunc sunt Christiani, sed ecclesia illa, quæ ab ipsis Matthæi temporibus ad hoc usque tempus certa successuum serie declaratur. Etiam si haberemus apud nos verorum Euangelistarum Codices, descriptos suis ipsorum manibus, illos non alio argumento cognoscere tales esse, quam ex ecclesiarum sibi inuicem succedentium testimonio. Quod sanè est testimonium Spiritus sancti, loquentis in Dei ecclesiis & Prophetis.

EVANGELISTARVM OMNIVM QVÆ PRÆCIPVA intentio, & quis eorum sit scopus. TABVLA 12.

SCOPVS OMNIBUS Euangelij scriptoribus fuit, homo ille le-
sus de Maria virgine na-
tus: Quem

Matthæus
Marcus
Lucas
Ioannes

Describit vt

Messiam & Christum a lege promissum.
Regem omnium & Dominum.
Saluatorem hominum.
Filiū Dei.

EVAN-

EVANGELIVM MATTHAEI,

LIBER BIBLIÆ XLVI, NOVI TESTAMENTI

primus, & primæ eius partis primus. De
Humanitate Christi.

DE LIBRI HVIVS INSCRIPTIONE SIVE TITVLO.

Liber hic vocatur genealogiæ sine generationis Christi, Quod nominis à primis Evangelistæ sortitus est verbis, quibus Evangelii sui narrationē auspicatus est, Liber generationis Iesu Christi &c. Nam hic mos Hebræis fuit familiaris, vt liberos suos à capite plerunque, id est, primis eorum verbis, inscriberent. Sic primus liber Moïsis, ab exordio suo dictus est Genesis; quo cum huius libri initium, non uominis tantum, sed et etiam ipsa conuenire videtur. Vt enim ibi de generatione hominis primi, & totius mundi creatione scribitur: ita hic de generatione secundi agitur hominis, ac de mundi ipsius dissolutio restoratione, Anselmus hic in princip.

ALIA EIVSDEM TITVLI RATIO, Ex
Chrysostomo.

Euangelium suum (Matthæus) vocauit librum generationis Christi, ab ipso omnium fonte & capite bonorum. Chrysost. in caput Matthæi primum, Homil. 3.

DE LIBRI HVIVS AVTHORE D. MATTHÆO, & in qua lingua scripserit Euangelium,

Matthæus, qui & leui, ex publicano apostolus, primus in Iudæa propter eos, qui ex circumcisione crederant, Euangelium Christi Hebræicis literis verbisque composuit. Hiero. in Catal. script. Ecclesiast. Idem alibi: Nonum testamentum Græcum esse, dubium non est, excepto apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa euangelium Christi Hebræicis literis edidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & in diuersos riuulorum tramites ducit, vno de fonte querendum est. Hieronymus in Præfatione ad Damasum in 4. Euangelia. Quis vero postea idem Euangelium in Græcum transliterit, non satis certum est, eodem teste Hieronymo in Catalo script. Ecclesiast. vbi etiam hæc addit: Porro ipsum Hebræicum habetur vsque hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissime edidit. Mihi quoque à Nazareth, qui in Berthogæ urbe Syriæ hoc volumine vtuntur, describendi facultas fuit. Hæc ille.

QVO TEMPORE EDITVM SIT A D. MATTHÆO
Euangelium.

De tempore autem quo fuit scriptum, diuersæ sunt Patrum Sententiæ. Nam Irenæus antiquissimus rerum diuinarum scriptor, lib. 3. aduers. Valent. cap. 1. affirmat, Matthæum in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidisse euangelii, dum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent Ecclesiam. Eusebius vero in Chronicis, & quidam alii tradunt, dū Petrus Antiochenæ præfideret ecclesiæ, Matthæum in Iudæa scripsisse euangelium, anno 3. Caii Cæsaris Caligulæ, qui longe præcessit secundum Neronis annum, qui fuit 25. à morte Christi, in quo Paulus victus Romam mittitur, quemadmodum dicunt Hieron. de viris illustrib. & Eusebius in Chronicis.

Quæ si ita sint, et si Matthæus suum ediderat euangelium, dum Paulus prædicabat Romæ, porro Lucas qui post Matthæum probatur conscripsisse euangelium, commendatur à Paulo tanquam euangelista, cuius laus, inquit, est in euangelio per omnes ecclesias; & id quidem in secunda ad Corinthios, quæ 3. Co. 8. constat Paulum scripsisse, antequam Romam victus duceretur: non iniuria quis dubitet, quomodo hæc tam diuersæ sententiæ, sibi constare queant.

PVGNÆ ISTIVS CONCILIATIO:

Pro dissolitione huius difficultatis sciendum est, primum, Patres in his, quæ aut facti sunt, aut ex sacris scripturis demonstrari non possunt, aut si possunt, nō dum seculis illorum neque scripturis sacris,
Ecce 2 neque

neque experimento, neque autoritate vel ratione certa fuerunt elucidata, crebro inter se discrepare, cum pace tamen Christiana & fide catholica, se invicem neque iudeant, neque à sacra communione separantes. Quemadmodum D. Cyprianus cum suis collegiis quondam in Africa dissentiebat à cæteris &c. Deinde non esse contrarietatem ullam, si Matthæus dicatur scripsisse prius evangelium suum in Iudæa, & Postea Petro & Paulo prædicantibus Romæ, edidisse ipsum in lucem & dedisse legendum omnibus. Donec maneret in Iudæa Matthæus, vivis vocibus prædicabat illis evangelium suum iam scriptum, quod postea inde commigrans, omnibus legendum tradidit. De hoc sic loquitur Eusebius lib. ecclésiast. historiæ 3. cap. 24. Matthæus primo Hebræis prædicavit Evangelium. Verum cum pararet transire ad gentes, patriâ lingua scripturam composuit, & ea quæ prædicaverat, comprehendens, reliquit his ad memoriam, à quibus proficiscebatur, ut gentibus prædicaret. Iohannes Driedo, De scripturis ecclésiast. lib. 1. cap. 4. Theophylactus in præfatione ad evangelium Matthæi, dicit Matthæum hoc evangelium Hebræico scripsisse idiomate post octo annos assumpti in cælos Christi.

QVID AD HOC SCRIBENDVM EVANGELIVM

Matthæum impulerit.

Sicut referunt, Matthæum conscribere evangelium causa compulit talis. Cum facta fuisset in Palæstina persecutio gravis, ne periclitaretur dispergi omnes, ut carentes sortè Doctores fidei carerent doctrina, petierunt Matthæum, ut omnium verborum & operum Christi conscriberet eis historiam, ut ubicunque essent futuri, totius secum haberent fidei statum.

Quod autem ab humana eius cepit natiuitate, & humanam eius generationem exposuit, compulit impu impudentia Iudeorum, denegantium Iesum Christum de David semine ducere genus. In prologo operis imperfecti in Matthæum, quod Chrysostomi operibus sub incerto auctore insertum est.

DISPOSITIO TOTIVS EVANGELII SECVNDVM

Matthæum, ex Prologo eodem.

TABULA 13.

CORPVS AVTEM
narrationis suæ Matthæus
ordinavit hoc modo:

- Primo, natiuitatem.
- Deinde, Baptismum.
- Tertio, tentationem.
- In quarto, doctrinam.
- In quinto, miracula.
- In sexto, Passionem.
- In septimo, resurrectionem & ascensionem eius.

Non solum historiam de Christo exponere volens per hæc, verum etiam evangelicæ vitæ statum docere. Quoniam nihil est, quod ex parentibus nascimur, nisi iherum per aquam & Spiritum sanctum renati fuerimus ex Deo. Post baptismum autem necesse est contra diabolum stare, quoniam ad hoc renati vngimur, & reconditur in baptismo, ut contra tyrannum suscipiat bellum. Post hæc quasi omni superata tentatione, factus idoneus ad docendum. S. quidem Sacerdos est, doceat, & Doctrinam suam bonæ vitæ (quasi miraculis) factis commendat. Si autem laicus est, operibus doceat fidem. Deinde necesse est, exire nos de hoc stadio mundi, & tunc restat, ut tentationum victoriam, resurrectionis mercedem sequatur & gloria.

EVANGELII HVIVS QVIS SIT SCOPVS.

Matthæus in evangelio suo potissimum versatur in eo, ut ostendat Messiam illum, in tota serie scripturarum veteris testamenti toties promissum, iam tum aduenisse, & hunc esse reuera hominem illum Iesum, qui dicitur Christus. Petrus Aurcol.

ARGVMENTVM, QVO BREVIS EXPRIMITVR historiæ summa.

In quocunque homine veteris testamenti absoluitur, & perfectæ sunt Prophetiæ ad Messiam pertinentes, is verus Messias & solus est Christus. At vero in homine Iesu reuera absolutum & perfectum est, quicquid de venturo Messia usquam scriptum aut prædictum sacri reliquerunt Prophetæ, Homo itaque, Iesus, verus Messias & solus est Christus in scripturis promissus. Idem.

DE

DE PROBATIONE MINORIS, HOC EST,

De certis quibusdam & indubitat^{is} demonstrationibus, quibus
homo Iesus verus probatur esse Mefsias.

TABULA 14.

PRIMVS EVANGELISTA

Matthæus, testimonia Prophetarum de venturo
Mefsia, quibus non aliter, quàm certissimis qui-
busdam demonstrationibus seu notis, eius adue-
tus cognosci queat atque diiudicari, cõfert cum
persona hominis Iesu, ex quibus conuincit, eun-
dem verè esse Christum illum & Mefsiam, à le-
ge pronissum. Sunt autem venturi Mefsie notæ,
quas Matthæus in suo demonstrat Euangelio, 22.

Dauidica & Regia Prosapia, cap. 1.

Conceptus & partus virgineus, cod.

Regum stella duce adoratio, cap. 11.

Nomen Nazarzi, id est, floridi, potius quam Beth-
leemitz, cap. 2.

Antecessio præconis & præcursoris, tot. cap. 3.

Ministerium angelorum, cap. 4.

Conuersatio in patria, & vocatio apostolorum, cod. 5.

Doctrina iustitiæ perfectæ, explicatio & innouatio
Decalogi, & expositio consiliorum nouæ legis,
cap. 5. 6. & 7.

Opera & miracula diuina, cap. 8. 9. 10. & 11.

Mores tranquilli & summa in conuersatione mod-
estia, cap. 12.

Eruditio parabolica, siue modus docendi per para-
bolas, cap. 13. per totum.

Sustentatio populi prouida & benigna, cap. 14.

Hypocritis & prauorum doctrinarum detestatio, cap.
15. & 16.

Gemina vnius personæ natura, diuina scilicet & hu-
mana, cap. 17.

Hierarchica noui eiusdemque æterni regni consti-
tutio, cap. 18. 19. & 20.

Summa rerum inopia & paupertas, cap. 21.

Execratio Iudeorum, cap. 21. 22. & 23.

Prophetica futurorum & arcanorum enarratio, cap.
24. & 25.

Noui sacrificii & sacramenti institutio, cap. 26.

Passio acerbissima & salutaris, cap. 27.

Resurrectio magnifica & Triumphalis, cap. 28.

Gentium ex omni lingua & tribu conuocatio, dicto
cap. 28. Petrus Aureol.

Ecce 3 DE PRI-

DE PRIMA VERI MESSIAE NOTA.

TABULA 15.

PRIMA NOTA
fuit, Daudica & Re-
gia propagatio ex fe-
mine & radice Iesse,
quam

Futura praedixerunt Pro-
phetae

Esaías cap. 11. vers. Egredietur virga de radice Iesse, &c.

Hieremias cap. 2. vers. Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, &c.

Ezechiel cap. 37. Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, & erunt mihi populus, & servus meus Dauid erit Rex super eos, & princeps in perpetuum.

Amos 9. In die illo suscitabo tabernaculum Dauid &c.

Aggeus 2. ad Zorobabel, qui descendit de semine Dauid: Ponam te quale signaculum, quia elegi te.

Zacharias 4. de Zorobabel dicit. Quod educet lapidem primum, hoc est, Christum.

In Christo impletam probat Evangelista Matthaeus in ipso statim Evangelii sui exordio. cap. 1.

DE NOTA SECUNDA.

TABULA 16.

SECUNDA NOTA
est, Natiuitas ex virgine, Quae
fuit

Praedicta per Esaíam 7. vers. Ecce virgo concipiet & pariet filium.

Demonstrata in Christo per Evangelistam Matthaeum, à cap. vers. Christi autem generatio sic erat.

DE TERTIA NOTA.

TABULA 17.

TERTIAE
notae duae sunt
Partes

Apparitio stellae, quae praedixit
Balaam Num. 24. Orietur stella
ex Iacob, &c.

Regum adoratio, de qua Psal-
mista: Reges Tharsis & insulae mu-
nera offerent, &c.

vt tranq;

Praedixit Esaías cap. 60. Surge, illu-
minare Hierusalem, quia venit lumen
tuum. Item, Et ambulabunt gentes in
lumine tuo, Rursus, Omnes de Saba
venient &c.

Extitisse ostendit Evangelista Mat-
thaeus, in princip. cap. 2.

DE QVARTA NOTA.

TABVLA 18.

QVARTA NOTA
est ratio cognominis,
quod illi multo ante indi-
tum fuit. Licet enim

Prophe-
tz
Prædix-
sent
Nasciturum in Betleem Iudz, Michas c. 5. Et
tu Bethleem Effrata &c. Ex te enim mihi egredie-
tur &c.
Discessurum ex terra Iuda, trucidandosq; pa-
pulos: Hieremias 31. Vox in excelsis audita est la-
mentationis, luctus & stetus Rachel plorantis &c.
Secessurum in Aegyptum, Osee 11. Ex Aegy-
pto vocavi filium.
Iidem tamen affirmarunt, ob id eum nō Bethleemitam, Ef-
fratæum, aut Aegyptium, sed Nazareum nuncupandum esse,
à ciuitate quæ vocatur Nazareth sumpto nomine.
Matthæus verò hæc omnia in Christum cadere testatur, dic. cap. 1. vers.
Qui cum recessissent &c.

DE QVINTA NOTA.

TABVLA 19.

QVINTA
nota est vatici-
nium de præcur-
sore Christi, quæ

Viam Christo preparatu-
rum prædixerant
Esaias 40. Vox clamantis in deserto, Parate viam
Domini.
Malachias 3. Ecce ego mitto angelum meum, &c.
Iam venisse, eumq; fuisse Ioannem Baptistam, probat Matthæus capite tertio, &
vndecimo.

DE SEXTA NOTA.

TABVLA 20.

SEXTA NOTA EST
post reportatam de dæmone victo-
riam ministeriū angelorum: quod

Pollicinus est Psalmographus his verbis: Angelis suis manda-
uit de te. Item, In manibus portabunt te &c. Præterea, Super
aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draco-
nem. Psal. 90. Euseb. lib. 9. de demonstrat. euang. cap. 7.
Præstiterunt Angeli in deserto; Matth. 4.

DE SEPTIMA NOTA.

TABVLA 21.

SEPTIMA NOTA
est conuersatio in Galilæa,
& vocatio discipulorum.
Quorum vtrunque

Prædixit
Esaias capi-
te
Octauo: Liga testimoniū, Signa lege in discipulis meis;
Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus &c.
Nono primo tempore alleuiata est terra Zabulon &
terra Nephtalim, via maris trans Iordanem Galilææ gen-
tium. Populus qui ambulabat in tenebris &c.
Euenisse scri-
bit Matthæus
dict. cap. 4. pu-
tā
Vocatio
nem
Petri,
Andræ,
Iacobi,
Ioannis.
Alleuiationem, i. informationem, seu instructionem
primam, quæ facta est à Christo per vniuersam Gal-
ilæam d. c. 4.

DE NOTA OCTAVA.

TABULA 22.

NOTA
octava duo
habet mem-
bra:

Vnum, quod prædixerint
prophetæ, cū qui mittendus
esset iustitiam perfectiorem
traditurum. Inter hos est

Alterum, q̃ decalogus per
cū deberet renouari, monuit

Vtrunque Christum execu-
tum esse, demonstrat math.
c. 5. 6. & 7. vbi continentur

Esaïas 11. Erit iustitia cingulum lumborum eius.

Hieremias 23. Faciet iudicium & iustitiam in terra.

Osee 10. Tempus requirendi Dominum, cum venerit
qui docebit vos iustitiam.

Hieremias 31. Et feriam domui Israel, & domui Iudæ
fœdus nouum, non secundum pactum quod pepigi cum
eis, putâ decem Verborum decalogi.

Idem d. c. 31. Hoc erit pactum quod feriam cum domo
Israel: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in cor-
de eorum scribam eam.

Sermo Domini in monte.

Explicatio atque innouatio decalogi.

Translatio consiliorum nouæ legis, in quibus iustitia con-
sistit perfecta, sub his verbis: Nisi abundauerit iustitia
vestra. Et, Erat enim docens eos sicut potestatem ha-
bens.

DE NOTA NONA.

TABULA 23.

NOTA
verò nona
sunt opera
& miracula
planè diui-
na: Quæ

Demonstrat
his omnibus
Christum cla-
ruisse Euange-
listâ mattheus
per 4. capita.
Nam in capi-
te

Prænidit in Messia venturo Esaïas cap. 35. Ecce Deus noster ipse venit, & saluabit
nos tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet claudus si-
cut ceruus, & aperta erit lingua mutorum.

Octauo &
nono ostē-
dit

Curasse infectos lepra febrej & paralyti laborantes, im-
mandoq; spiritu siue dæmone vexatos.

Potestatem exercuisse in ventos, mare, & mortuos.

Fecisse etiam alia miracula penè infinita.

Decimo, re testatur ipsa, hanc potestatem suis etiam communicasse
Apostolis, ut virtute sua miracula, quæ ipse fecisset, & ipsi facerent.

Vndecimo discipulis Ioannis responsum fuit: Euntes renunciate
Ioanni, quæ auditis & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi
mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur.
Ac ob id non multo post, cepit Christus ciuitatibus, in quibus vi-
tutes illæ & prodigia diuina facta fuerant, exprobare incredulitatem
suam.

DE NOTA DECIMAE.

TABULA 24.

DECIMA
nota est, pacifica
& humilima con-
uersatio. Hæc au-
tem duo

Prænunciata sunt per Esaiam cap. 41. Ecce seruus meus &c. Non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur vox eius foris. Calumnia quassatum non conteret, & linum fumigans non exstinguet: Non erit tristis, nec turbulentus, donec ponat in terra iudicium.

Exiterunt in Christo vberissima, Matthæi 12. per totum. Vbi allegat prædictam prophetiam, Ecce puer meus, & persequitur ibi de pacifica, & humilima Christi cum hominibus consuetudine, multa.

DE VNDECIMA NOTA.

TABULA 25.

VNDECIMA
nota continet parabolas, quibus Christum

Vsurum esse { David Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Psal. 77.

Esaias 6. Auditum audietis, & non intelligetis, iuxta 70.

Vsum fuisse testatur Euangelista Matthæus 13. Exiit qui seminat, seminare &c. vbi etiam ad verbum inducit prophetias.

DE DVO DECIMA NOTA:

TABULA 26.

NOTAM DVO-
decimam vnice verbo
exponunt summa libera-
litas & incomparabilis be-
neficentia: hilaritas, à qua
virtutem Messiam ventu-
rum

Commendat Ezechiel 34. Suscitabo super gregem pastorem vnum, qui pascat eum, seruum meum Dauid. Ipse pascet, & ipse erit eis in pastorem.

Ostendit eandem in Christo summam & mirabilem fuisse Matthæus 14. Cum enim propter decollationem Ioannis fecisset in desertum, multa millia eorum, qui eum ob sermonis dulcedinem sequebantur, quin que panibus, & duobus tantum pavit piscibus. Vbi etiam multi languentes & male habentes, ex solo tactu fimbriae vestimenti eius curati, ac pristinae sanitati fuerunt restituti.

DE NOTA DECIMATERTIA.

TABULA 27.

DECIMATERTIA
nota Christi venturi fuit,
eum ab hypocritis & falso cul-
tu homines auocaturum,
quemadmodum

Prædixerat Esaias 11. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet, sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et c. 19. Populus iste labius me honorat, cor autem eorum longe est à me.

Fecisse perhibet Matthæus c. 15. & 16. Vbi etiam hanc prophetiam, populus iste &c. inducit ad verbum.

DE NOTA DECIMA QVARTA.

TABVLA 28.

NOTAM VERI Messie decimam quar- tam statuant Prophe- tæ, duplicem in Chri- sto naturarum: videlicet,	HUMANAM	Esaias 9. Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Michasas 5. Et tu Bethleem Effrata, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel.
	Divinam	Idem Michasas 5. Et egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Esaias d. cap. 9. Et vocabitur nomen eius, admirabilis, confiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi &c.
	Vtraque in Christo fuisse, demonstratur in c. 16. & 17. Et	Divinum quidem ex <div> <div>Responsione D. Petri Tu es Christus filius Dei vivi.</div> <div>Transfiguratione Domini, Quia splenduit facies eius sicut sol.</div> </div>
		Sed humanam per <div> <div>Revelationem passionis super eum futuræ.</div> <div>Solutionem didrachmi in tributum;</div> </div>

DE NOTA DECIMA QVINTA.

TABVLA 29.

DECIMA quinta nota, est Ecclesiastica Hierarchia, in qua Messias Monarcham futurum esse	Prædixerunt	Esaias 9. Multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis. Daniel 7. ait, in Christo resuscitari regnum novum quod destruet alia regna omnia. Non regnum terrenum, sed regnum cælestis, & regnum sanctorum.
	Christus imperium tenuisse declarat Evangelista Matth. c. 18. 19. & 20. Vbi agit de regno Christi, quod est Ecclesia, Quomodo sit	Humilitate in prin. c. 18. Quis putas maior est in regno cælorum? Fraterna charitate: si peccaverit in te frater tuus eodem. Misericordia & pietate. Ideo assimilatum est regnum cælorum. ibidem vsque in fin. Castitate matrimoniali, c. 19. Si licet homini dimittere. Pudicitia virginali & virginali, Sunt cunuchi &c. ibid. Paupertate: Tunc oblatus sunt ei parvuli, Item, si vis perfectus esse. Et ibi, Ecce nos reliquimus omnia. eodem. Probitate & virtutum exercitio, ca. 20. Sub parabola de operariis conductis ad vineam excolendam. Concordia, pace & tranquillitate. Et ascendens Iesus. Quo loco reprehenditur contentio duorum fratrum de ambitione. eod. Fundatum impetum & orationum assiduitate. Quod cæcorum ostenditur exemplo, qui ad Deum clamantes, misericordiam consecuti sunt. d. cap. 20. vsque in fin.

DE NOTA DECIMASEXTA.

TABULA 30.

DECIMASEXTA
nota est, cum imperio iun-
cta humilitas, in qua Chri-
stum ad regnum suum

Accessurum annunciat Zacharias 9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem: Ecce rex tuus venit tibi iustus & Saluator. Ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinae. Et loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari vsque ad mare.
Ingressum Hierosolymam testatur Mattheus à principio cap. 21. vsque ad vers. Manè autem reuertens &c. Vbi hæc prophetia ad verbum penè refertur.

DE NOTA DECIMA SEPTIMA.

TABULA 31.

DECIMA
septima Nota
fuit Dei permis-
sione ludæos ex-
cædidos, id quod

Futurum præcinit Ezechias 6. Excæca cor populi huius. Item ca. 29. Claudet oculos vestros: Prophetas & Principes vestros, qui vident visiones, operiet.

Factum & vsque ad insaniam corda ludæos excæcata esse probauit Mattheus à prædicto loco. cap. 21. vsque ad cap. 24. sub

Figura sciulæ, quæ non protulit fructum, & arefacta est significabat enim ludæos.
Duobus filiis.

Variis Parabolis de Agriculis, qui interfecerant heredem Domini vineæ.

Nuptiis & invitatis qui fuerunt indigni, capite 12.

Specie machinationis iniquæ, ibid. Tunc abeuntes pharisei, mittere discipulos suos cum Herodianis.

Punitum, ac ob id ludæis maledictum esse, patet ex cap. 23. per totum.

DE NOTA DECIMA OCTAUA.

TABULA 32.

NOTA DE-
cima octaua fuit,
christum prophe-
tam seu interpre-
tem arcanorum
omnium

Fore, vt prædixerat Moyses 18. Deuteron. prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui. Rursus, prophetam de fratribus tuis sicut me, suscita bit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, vt peius à Domino Deo tuo in Horeb.

Fuisse probat Mattheus c. 24. & 25. tribus potissimum argumentis: Quod scilicet

Destructionem ciuitatis & templi Hierusalem futuram per Romanos, Titum scilicet, & Vespasianum.
Signa, quæ diem iudicii sint præcessura, cap. 24.

Determinauerit modum, quo homines venturi sint ad iudicium, sub parabolis quinque virginum, & talentorum inter seruos in lucrum distributorum, à principio cap. 25. vsque ad vers. Cum autem venerit.

Declarauerit formam iudicii celebrandi, à prædicto loco vsque in finem cap. 25.

DE NOTA DECIMANONA.

TABULA 33.

NOTA XIX.
est, institutio no-
ui sacrificii & sa-
cramenti sub spe-
cie panis, & vini.
Quam

ORACIO
suo promi-
serant

David Psal. 109. Tu es sacerdos in æternum secundum ordi-
nem Melchisedech, qui obtulit panem & vinum, ut habetur Ge-
nesis 14.

Zacharias 9. Quid bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi fru-
mentum electorum, & vinum germinans virgines?
Vide B. Cyr. lib. 1. epist. 3. ad Cezilium. & B. Brenanum lib. 4. con-
tra hæreses Valentini cap. 32.

Ad effectum perduxit Christus Matthæi. 26. Vbi agit de cæna Domini vsq; ad
vers. Et hymno dicto.

DE VIGESIMA NOTA.

TABULA 34.

**NOTA VI-
gesima** pertinet
ad omnis generis
opprobria, con-
sumelias & igno-
minias. Quam
Christum

Pati debe-
re prædixe-
runt

Esaias 53. Sicut ovis ad occisionem ducetur. Propter scelus prop-
rii mei percussus est. Et cum sceleratis reputatus est. Et 50. Corpus
meum dedi percutientibus &c.

Zacharias 9. Tu quoque in sanguine testamenti cui emisisti vin-
ctos tuos de læcu, in quo nõ est aqua. Et 12. Adspicient ad me quem
confixerunt, & plangent cum planctu quasi super vniuentum &c.

Hieremias 11. Cogitauerunt super me consilia, dicentes; Mutab-
imus lignum in panem eius, & eradimus eum de terra viuendum &c.

David, Foderunt manus meas &c. Et, Diuiserunt sibi vestimenta
mea. Psal. 21.

Passum esse non hæc ipsa tantum omnia, sed alia etiam plura, ac tandem ipsam
crudelissimam sustinuisse mortem, testatur Matth. à prædicto loco. cap. 26. vsque in
finem cap. 27.

DE NOTA VIGESIMAPRIMA.

TABULA 35.

VIGESIMAPRIMA
nota, est victoria & Trium-
phus Christi gloriosus. Quo-
sum à mortuis

Resurrectu-
rum præui-
derant

Osee 6. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia
suscitabit nos. Et 13. Ero mors tua, o mors, morsus tuus
ero inferne.

Psalmistæ: Caro mea requiescet in spe: Quoniam non
derelinquens animam meam in inferno, nec sanctum tuum
dabis videre corruptionem. Psal. 15.

Tertia die resurrectisse testatus est cum aliis Euangelistis & aposto-
licis scripturis Matthæus cap. 28.

DE NOTA VIGESIMASECVNDA.

TABULA 36.

VLTIMA NOTA

est, Gentium ad unitatem fidei conuocatio. Quam à Christo

Fieri debere prædicant prophete

Jacob Genesis 40. Ipse erit expectatio gentium.

Esaïas 9. Ipsum gentes deprecabuntur. Et 2. Et fluent ad eum omnes gentes. Sic 49. Vedi te in lucem gentium, ut sis salus mea vsque ad extremum terræ. Et 41. Legem eius insule expectabunt.

Zacharias 8. Apprehendent homines ex omnibus linguis gentium, simbriam viri Iudæi.

Malachias 1. Non est mihi voluntas in vobis. Ab omni enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus.

Factam atque collectam ex omnibus gentibus Ecclesiam, testis est Euangelista Matthæus. d. c. 28. Vbi Christus ipse concludit in hæc verba: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.

EPILOGVS.

Atque sic manifestum euadit, hominem Iesum, de quo omnis euangelistarum instituta est doctrina, verè esse Messiam & Christum illum, à lege & prophetis promissum.

EVANGELIVM SECVNDVM

MARCVM BIBLIORVM LIBER XLVII.

Noui testamenti & primæ eius partis secundus. De Resurrectione, siue de regno Christi.

CONTINVATIO.

Diurnus Marcus, qui interpretatur expolitus, Euangelium suum appositè admodum aspiciatur ab eo, quod in fine Matthæi Christus de seipso testatus est, Data est mihi, inquit, omnis potestas in cælo & in terra, &c. Ex quo rectissimè noster hic infert Euangelista, eoque ferè omnia dirigit, ut ostendat, eundem hominem Iesum, quæ Matthæus demonstrauit esse Christum, à lege promissum, etiam regem ac Dominum esse omnium supremum.

QVIS EVANGELII HVIVS SIT AVTHOR.

Sunt qui putent huius Euangelii authorem esse diuum Petrum, eo quod Hieron. ad Hebræos quæstio. 1. dicat, Beatum Petrum habuisse interpretem Marcum, cuius Euangelium, Petro narrante, & illo scribente, sit compositum. Communis verò opinio non negat hoc euangelium ipsius esse Marci, licet in eo conscribendo Petri, vti præceptoris sui, secutus sit auctoritatem, ac quod ipsum referentem audierat, id posteritati post se scriptum reliquerit. Ita Lucam quoque præceptorem suum D. Paulum imitatum fuisse testatur Chrysost. Matth. 1. hom. 4. Euangelistarum duorum, inquit, sum in quosque probè secutus est Magistrum, Marcus quidem Petrum, verborum paritate gaudentem, Lucas vero Paulum, suumque copiam vbertate loquendi superantem.

DE EODEM SENTENTIA D. HIERONYMI.

Marcus discipulus & interpretas Petri iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus,

Ff

tribus, breue scripsit Euangelium, quod cum Petrus audisset, probauit, & Ecclesie legendum sua auctoritate dedit, sicut scribunt Clemens in sexto hypotyposeon libro, & Papias Hieropolitanus episcopus. Hieron. in catalogo scriptorum ecclesiasticorum.

MARCVS EVANGELISTA QVIS FVERIT.

Memorie huius Marci, vt Hieron. in d. refert loco, & Petrus in epistola prima sub nomine Babylonis figurat, iter Romam significans: Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta, & Marcus filius meus &c. Fusius in prologo huius Euangelii describitur in hæc omnino verba.

Marcus Evangelista Dei electus, & Petri in baptismo filius, & acque in diuino sermone discipulus, sacerdotium in Israel agens, secundum carnem Leuita, conuersus ad fidem Christi, Euangelium in Italia scripsit, ostendens in eo, quid & generi suo deberet, & Christo &c.

DE VITA EIVS ET MORTE.

Assumptum itaque Euangelio, quod ipse consecrat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandria Christianum annuncians, conuulsam Ecclesiam tanta doctrina & viua conuenientia, vt omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Ita Hieron. in catalogo, & Eusebius lib. 2. hist. eccles. cap. 16. Denique amputatæ ubi post fidem pollicem dicitur, vt sacerdotio reprobis haberetur: (cuius rei meminit etiam Ipsi dorus) Ipsi tunc conuersus fidei prædestinata potuit electio, vt nec hic in opere verbi perderet, quod prius meruerat in genere: In dicto prologo. Cõstituit autem & confirmatis Ecclesiis per Libyam, Mariticam, Ammoniacam, Pentapolim, Alexandriam, locaque quæ Bucolicæ dicebantur, vicina Alexandria circa mare Aegyptium, plena ferocum barbarorum, atque Aegyptum vniuersam, ad vñum tenus est a populo, qui remanserunt Alexandria. Qui videntes eum die sancto paschæ Matiam exierem, miserunt tunc in collum eius, & trahebant eum ad loca Bucolicæ, quæ erant iuxta mare sub rupibus, ubi erat Ecclesia constructa. Et desuebant carnes eius in terram, ac saxa inficiebantur sanguine. Vespere autem facto miserunt eum in carcerem, ubi circa mediam noctem, primo angelica visitatione coloratus est, deinde ipso Domino sibi appARENTE, ad cœlestia regna vocatus est. At manè dum traheretur ad loca Bucolicæ, gratias agens & dicens, Domine, in manus tuas commendo spiritum meum, defunctus est, & a viris religiosis sepultus in loco lapideis excisus cum gloria. Ordinauerat autem pro se Episcopum Alexandria Ananum. Mortuus est vero octauo Neronis anno. Aliis quoque ecclesiis longe lateque episcopos, presbyteros, & diaconos dederat. Ado Treuitens. in martyrologio. 7. Calend. Maii.

QVO CONSILIO MARCVS, ET POST EVM LVCAS, cum non fuerint Apostoli, ad Evangelistarum munus sint vocati, sententia beati Augustini.

At ne putaretur, inquit, quodd attinet ad percipiendum & prædicandum Euangelium, interesse aliquod, verum illi annunciant, qui eundem Dominum hic in carne apparentem, discipulatu fatulantes, secuti sunt, an ii, qui ex illis fideliter comperta crediderunt, diuina providentia procuratum est per spiritum sanctum, vt quibusdam etiam ex illis, qui primos apostolos sequebantur, non solum annuncianti, verum etiam scribendi Euangelium tribueretur auctoritas. Hi sunt Marcus & Lucas. Augustinus de consensu Euangelistarum, lib. 1. cap. 1.

QVO TEMPORE SCRIPSERIT EVANGELIVM suum Marcus.

Hunc Theophylactus Euangelium suum scripsisse dicit Romæ, post decem assumpti Christi annos in argumento hic. Irenæus id post mortem Petri & Pauli factum esse affirmat, Contra Valent. lib. 3. cap. 1.

QVAESTIO.

Sed quomodo hæc sibi consilare poterunt, cum Hieronymus & ceteri (vt dictum est) patres tradidit, Petrum vidisse Euangelium Marci, suæque auctoritate probatum, ecclesie legendum tradidisse? Ioan. Dridio de scriptis ecclesiasticis, lib. 1. cap. 2.

RESPON-

Nihil repugnant, Marcum, quod ex ore Petri, vel ut à Petro audiuerat, scripsisse euangelium, & hoc ipsum ubi Petrus approbasset, eo demum mortuo, omnibus legendum obtulisse. Idem Driedo de feri p. Ecclesiast. lib. 1. cap. 4.

DE HUIUS EVANGELII CHARACTERE, sue descriptionis modo.

Est autem character huius euangelii manifestus, nihil ferè habens, quò mens hæreat. Et per omnia fermè processum eundem habet, quem Matthæus, nisi quòd Matthæus sit diffusior, Theophylact. hic in prologo. Vnde etiam noster hic Marcus à quibusdam abbreviator Matthæi dici consuevit. Et auctor Còmentariorù illorum, qui vulgo ascribuntur Hieronymo, in hunc Euangelistam, eam putat esse causam, quare tam pauci in hac scriptura euangelii, quòd eadem pègo narret, quæ disserit Matthæus.

EIVSDEM EVANGELII ORDO, ATQVE DISPOSITIO.

Denique cum perfecti euangelii opus intrans, & à Baptismo Domini Deum prædicare inchoans, non laboravit natiuitatem carnis, quam in prioribus viderat, dicere; Sed totius exprimens expositione deserti, ieiunium, tentationem diaboli, congregationem beatorum, & ministerium protulit angelorum; & instituens nos ad intelligendum, singula in breui còmpingens, ne auctoritatem factæ rei demeret, & perficendi operis plenitudinem non negaret. Prologus in Marcum.

EVANGELII, QVOD EST SECVNDVM Marcum, scopus, & summa.

Cuiusque omnes parent potestates, is re vera summus est Imperator; verum Christi potentia, omnes potestates aliæ sunt subiectæ: Est ergo summus Imperator, & Dominus omnium Christus.

DE PROBATIONE MINORIS PROPOSITIONIS, sue de potentia diuina. TABULA 37.

HOMINEM IESVM, quem Matthæus demonstrauit esse Christum à lege promissum, Marcus ostendit eum Regem, ac Dominum omnium esse supremum: idque probat ex summa eius auctoritate, & potestate incorporabili. Cuius ipse xx. enumerat quasi species: nisi officia, & effectus dicere malis, seu potius argumenta, ut puta —

- Obsequium sue ministerium spirituum, cap. 1.
- Curationem omnis generis morborum, eod.
- Remissionem peccatorum, cap. 2.
- Dispensationem & arbitrium legis, eod.
- Ius auctoritatem suam transferendi in alios, cap. 3.
- Imperium super nare & ventos, cap. 4.
- Potestatem vitæ & necis, cap. 5.
- Prohibitionem rerum ad vitæ sustentationem necessarium, cap. 6.
- Abrogationem traditionum impiarum, cap. 7.
- Restitutionem auditus & loquelæ, eod.
- Illuminationem visus, cap. 8.
- Mutationem naturæ, d. cap. 8. & in princ. 9.
- Potestatem in externos, cap. 9.
- Interpretationem, seu potius perfectionem legis scriptæ, cap. 10.
- Imperium Dauidicum, eod. & in cap. 11.
- Iudicium, atque scientiam cogitationum cordis alieni, d. cap. 11. & 12.
- Cognitionem euentuum futurorum, cap. 13.
- Fortitudinem & constantiam in ferendis aduersis, cap. 14. & 15.
- Potestatem in mortem, cap. 16.
- Imperium supra celos, eod. 16. cap. & ultimo.

DE OBSEQVIO ET MINISTERIO SPIRITVVM.

TABVLA 38.

PRIMUM DIVINAE in Christo potestatis argumentum est, obsequium, & ministerium, quo omnes ei servebant spiritus —

Propheticī, { Efaiz,
Malachiz,
Ioannis Baptistz.
Diuius, qui in specie columbz dimissus est super eum.
Angelici, Nam & angeli ministrabant ei.
Apostatici, id est, dæmones, qui ab hominibus obfessis expulsi clamabant: Scimus quia sanctus Dei es, à princ. cap. 1. vsque ad versicū. Et protinus egredientes.

DE CVRATIONE MORBORVM.

TABVLA

39.

ARGVMENTVM SECVNDUM est, virtus curandi omnes li- quores corporis, vt sunt —

Febris,
Lepra, &
Aliæ infirmitates omnes.

Quas Christum solidissimè, & ex fun- damēto curasse perhibet Mar. d. vers. Et protinus, vsque in fin. cap. 1.

DE REMISSIONE PECCATORVM.

TABVLA

40.

ARG. TERTIVM EST, curatio morborum animi, i. remissio peccatorū. Quam potestati sibi Christus ab inuidis Iudæis, vendicauit non tantum

Verbis, dum ait: Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: sed etiam
Re ipsa, hoc est, { Mentē à peccato,
curatione para- quā in { à princ. cap. 1. vsque ad
lytici, tam in { Corpore à paralyti. { versicū. Et erant discipu-
li Ioan.

DE LEGIS DISPENSATIONE

TABVLA

41.

ARG. QVARTVM est, arbitrium atque potestas legis Moisaicæ —

Modo-
randz, { Qua potest
Mutan-
dz: { vsus est —

Dispensando cum discipulis, nè tam stricte co- gerentur ieiunare, qui Ioannis discipuli.
Immutando sabbathi obseruationem, à prædict. loco cap. 1. vsque in finem eiusdem, & in prin- cipio tertii.

DE SVBROGATIONE SIVE DELEGATIONE

potestatis diuinæ.

TABVLA 42.

ARG. QVINTVM EST, Ius autoritatem suam transferendi in alios. Quod ius Christo com- petere, Marcus ex ipso probat apo- stolorum, quibus dedit potestatem

Curandi in-
firmitates,
Efficiendi dē-
monia.

à prædict. loco vsque in fin. cap. 3. vbi eleganti di- sputatione conuincit, potestatem hanc nulli crea- turæ posse attribui, nisi eam habeat à Deo.

DE IMPERIO IN MARE ET VENTOS.

TABULA 43.

SEXTVM ARG. EST, **Potestas imperandi elementis** { **Aqz.** } Cuius rei occasione Christum sub variis parabolis docuit
 & { **Acri.** } ex nauis, cap. 4. per totum.

DE POTESTATE VITÆ ET NECIS.

TABULA 44.

SEPTIMVM ARG. EST, **Potestas** { **Mortis.** } Quam probet euange- Porcorum, ex spirituum immundorum in-
 & { **listæ Marcus exemplo** } gressu ad 1000. suffocatorum.
 { **Vitæ.** } Filii Archisynagogi, per Christum à mortuis
 resuscitate, cap. 5. per tot.

DE PROVISIONE ALIMENTORVM.

TABULA 45.

OCTAVVM ARG. EST, **procuratio cibi corporalis.** Cuius occasione Euangelista, ponit { **Primum causas, cur Christus exiret in desertum, nimirum propter** } Contemptum prophetæ in patria sua propria.
 { **Decollationem Joannis Baptistæ.** }
 { **Deinde ad propositum redeundo, ostendit Christum quinque tantum panibus, & duobus piscibus ad satietatem usque passisse quinque milia hominum, toto cap. 6.** }

DE ABROGATIONE TRADITIONVM IMPIARVM.

TABULA 46.

NONVM est argumentum, **abrogatio frivolarum traditionum humanarum, & diuinis legibus repugnantium, quas Christus reprobavit à principio.** cap. 7. vsque ad versicu. Et inde surgens. Vbi { **Primum Christus ipse arguitur à phariseis, quod discipuli sui non lotis manibus manducarent.** }
 { **Deinde arguit & ille eos, quod propter traditiones suas irritum fecerint mandatum Dei.** }

DE RESTITVTIONE AUDITVS.

TABULA 47.

ARG. DECIMVM **Euangelista** { **Surdos audire** }
 { **Marcus his breuissimis populi verbis** } & { **d. cap. 7. à vers. Et inde surgens vsque in finem.** }
 { **complectitur: Benè omnia fecit, & Mutos loqui.** }

DE CVRATIONE VISVS.

TABULA 48.

PRO ARGVMENTO **vandem** { **Spiritali scilicet, dū ait: Adhuc cæcatū habetis cor vestrū** }
 { **Oculos habentes, non videtis? & aurē habentes, nō auditis?** }
 { **&** }
 { **Corporali, dum cæco facultas videndi** } { **Primum imperfectius,** }
 { **Deinde perfecte restituitur.** } Marc. 8.

DE MUTATIONE NATURÆ.

TABULA 49.

DUODECIMVM ARG. EST, mutatio naturæ patibilis in impatibilem. Ad cuius euidentiā Euangelista

Primum recitat diuersas hominum opiniones de Christo.
Deinde Christus prædicit mortem, & resurrectionem suā, cap. 8.
Denique se per hanc resurrectionem transfiguratione significat, omnem mortalitatem exuturum declarat, cap. 9.

DE POTESTATE IN EXTEROS.

TABULA 50.

ARG. XIII. EST, virtutem Christi non alligatam esse loco, sed extendi etiam ad omnes nationes, & populos. Quod Euangelista Marcus, c. 9. probat

Primum fundamento fidei, quæ ad omnia se porrigit. Credenti enim omnia sunt possibilia. Vnde Christus à discipulis interrogatus, cur illi dæmonium illud, cuius hoc loco mentionem facit Marcus, eicere non potuerint, eorum incredulitatem in causa fuisse respondit.
Deinde exemplo extranei cuiusdam, qui & si Christum minime sequeretur, neque ab eo subrogatus esset, dæmonia tamen in Christi nomine eiciebat.

DE INTERPRETATIONE LEGIS DVINÆ.

TABULA 51.

ARG. XIII. EST, legis interpretatio, atque adeo perfectio: perficit enim Christus legem Moisaicam euangelicis consiliis, dum

Reprobat libellum repudiij,
Virginitatem,
Castitatem,
Paupertatem, } Marci, cap. 10.

DE IMPERIO DAVIDICO.

TABULA 52.

ARG. XV. EST, Imperium Dauid, quod in Christo perfectum, post Euangelis. Matthæum cōprobant eua apud Mar. d.c. 10. & 11.

Duo filii Zebedæi, dicētes: Da nobis vt vnus ad dexteram sedeat, alter ad sinistram in regno tuo.
Cæcus adclamans: Iesu fili Dauid miserere mei.
Totus populus occurrens, & clamans: Benedictus qui venit in nomine Domini. Et, Benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid, Osanna in excelsis.

DE CORDIS PERSECVTATIONE.

TABULA 53.

XVI. ARG. EST, cogitationum humanarum persecutio: qua Christus hominum malignorum deprehendit astutias: vt patet dict. cap. 11. ex

Maledictione sicut infructuose: Quæ proculdubio figura fuit arefactionis Phariseorum.
Disputatione Christi de— } Potestate diuina, & Baptismo Ioannis.

DE

DE PRÆSCIENTIA EVENTVVM
futurorum.

TABVLA 54.

DECIMVM SEPTIMVM

Argumentum est, cognitio eorum quæ futura sunt, quæ Christus præsciuit totum decursum mandanz fabricæ. Id quod ex diuina illa patet Prophetia Marci 13. Vbi non absque magno errore prædicit

Destructionem Hierusalem, quæ facta est per Titum & Vespasianum.

Persecutionem fidelium, præsertim per 300. annos sub Imperatorum Romanorum principatu, usque ad Constantinum duraturam.

Aduentum Antichristi, &

Iudicium extremum, ad quod se ipsum venturum prædixit.

DE CHRISTI FORTITVDINE ET
constantia in ferendis malis.

TABVLA 55.

ARGVMENTVM XVIII.

est, aduersum omnium atq; ad eum mortis perperissio patientissima. Quam

Declarauit Christus in omnibus Passionis suæ articulis ad mortem usque crucis.

Testatus est Centurio verbis discretis. Vere hic homo filius Dei erat, cap. 14. & 15.

DE PŒTESTATE IN MORTEM.

TABVLA 56.

DECIMVM OCTAVVM ARGVMENTVM,

est potestas in mortem & infernum, quam Christus iuxta euangelicum testimonium D. Marci 16. cap. probauit

Sua gloriosa resurrectione.

Vita corporis sui ostensione, & visibili consuetudine cum Apostolis habita.

DE IMPERIO SVpra COELOS.

TABVLA 57.

DIVINAE MAIESTATIS, ET

potentiz argumentum, quo Euangelista Marcus, circa finem Euangelii sui, Christi regnum & imperium probare nittur, est potestas supra omnes celos. Quam ipse

Dentio velut acquisiuit suæ latissimæ ascensionis triumpho.

Nunc sedens in gloria Dei Patris.

Venturus tandem iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem.

EPILOGVS.

Patet ergo, hominem Iesum, quem Euangelista Matthæus demonstrauit esse messiam à lege promissum etiam Regem esse, & Dominum omnium supremum.

Ff 4 EVAN.

EVANGELIUM SECUNDUM

LUCAM LIBER BIBLIÆ XLVIII.

Noui testamenti, & primæ eius partis tertius.

De Sacerdotio Christi.

CONTINUATIO.

Descripta Christi, resurrectione, per quam leo ille de tribu Iuda uniuersum cœli, & terræ subiecit arbitrium, & regnum parauit immortale, optimo sanè ordine Pontificatus eius atque Sacerdotii sequitur descriptio, quæ sub vituli, hoc est, immolationis mysterio, paulò ante vberius explicato, continetur.

ARGUMENTUM.

Lucas (vt dictum est) circa Sacerdotalem Domini stirpem atque personam magis occupatus videtur, vnde per vitulum significatus est, propter maximam victimam Sacerdotis. Augustinus De consensu Evangelistarum, ubi suprà. Et Ambrosius hic, Vitulus enim, inquit, sacerdotalis est victima, vnde bene congruit vitulo hic euangelii liber, qui à Sacerdotibus inchoauit, & consummavit in vitulo, qui omnium peccata suscipiens, pro totius mundi vita est immolatus. Ambros.

DE HUIUS EVANGELII AVTHORE.

Quod Marco contigisse diximus, vt euangelium eius quidam suo ascriberent Magistro, D. nimirum Petro, id nostro etiam accipit Lucas. Cum enim & is quæ à Paulo audiuerat, in hoc quod pia Maiorū nostrorum traditione ad nos vsque peruenit, redegit euangelium, non defuerunt qui id ipsi Paulo, ex cuius ore, vt in ecclesiastica historia testatur Eusebius, fuisset excerptum, rectius attribuendum esse putarent, quàm Lucas: ac ob id Pauli verba, quotiescunque in epistolis suis dicit, iuxta Euangelium meum &c. de Lucæ Euangelio intelligenda esse crederent. Sed certum est, Diuina Lucam non eas solum scripsisse, quæ à Paulo tantum, sed etiam à cæteris percepit Apostolis, quod ipse quoque in principio huius voluminis sui testatur, dicens. Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Vnde communis iandù & à principio vsque nascentis ecclesiæ, constans vbique retinuit vsus, vt hoc, cuius partitionem præ manibus habemus, non Pauli, sed Lucæ dicamus euangelium, non ex D. Pauli tantum sacris concionibus excerptum, sed aliorum quoque Apostolorum doctrinam collectum. Quin ipse etiam Paulus in ea epistola quam scripsit ad Corinth. 2. cap. 8. Lucæ hoc euangelium ascribere videtur, cum ait, Mitimus cum illo fratrem, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. Ita enim hæc verba intelligunt sancti Patres hoc loco fecerunt omnes. & Hieron. in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum.

LUCAS ISTE, QVIS ET QVALIS FVERIT.

Lucas medicus Antiochenus, vt eius scripta indicant, Græcæ sermonis non ignarus fuit, sectator apostoli Pauli & omnis peregrinationis eius comes: de quo idem Paulus ad Colossenses: Salutar vos Lucas medicus charissimus, & ad Timotheum, Lucas est mecum solus. Euangelium sicut audierat, scripsit, Acta vero Apostolorum sicut viderat, composuit. Hieron. in Catalogo. Vir summa industria, discendi studiosus, laboris patientissimus, qui à Paulo auelli non potuit. Chrysostomus homil. 10. in poster. epistola ad Timoth. Hunc eundem euangelistam tradunt veteres Ecclesiæ tractatores, medicinæ artis fuisse scientissimum, & hagiis Græcæ literas scisse, quàm Hebræas. Vnde & sermo eius tam in euangelio quàm in Actibus Apostolorum compitor est, & seculari redolet eloquentiam, magisq; testimoniis Græcis vitatur, quàm Hebræis. Matthæus autem & Ioannes, quorum aliter Hebræo, alter Græcæ sermone euangelia texuerunt, testimonia de Hebraico posuerunt. Hieron. in cap. 6. Esaiæ. Sicut autem Apostoli de piscatoribus piscium, piscatores hominum facti sunt, ita Lucas de medico corporum, in medicum versus est animarum, cuius liber quotiescunque legitur in Ecclesiis, toties eius medicina non cessat. Idem Hieron. in epistola ad Philemonem. Fertur in quoque primus, Christi & eius matris, atque item principum Apostolorum effigiem pingendi arte dumbrasse. Vnde in omnem deinde habitabilem orbem tam venerandum, & preciosum opus est illatum. Nicephorus lib. 1. histor. Eccles. cap. 43.

DE AMORTE EIVS. V. Q. VI

Vixit octoginta & quatuor annos, uxorem non habens. Sepultus est Constantinopoli, ad quam vixit vicelimo Constantii anno, ossa eius cum reliquiis Andreæ apostoli translata sunt de Achaia. Hicron. in Catal.

DE SCRIPTIS AB EO RELICTIS,
ex Eusebio.

Lucas ergo, genere quidem Antiochenus, arte medicus, hanc medicinam, quam ex Apostolorum vel societate, vel traditione susceperat, duos nobis medicinales libros (Euangelium intelligens & Acta apostolorum) reliquit, quibus non corpora, sed animæ curentur. Euseb. in Ecclesiast. historia, lib. 3.

QVO TEMPORE LVCAS SVVM SCRIPSERIT
de Christo Euangelium.

Post Christi ascensionem anno 15. Lucam suum scripsisse euangelium refert Theophylactus in euangelium Matthæi, & hic in principio. Et Augustinus de concordia euangelistarum eo tempore Marcum & Lucam sua dicit scripsisse euangelia, quo non solum ab Ecclesia Christi, verum ab ipsis etiam adhuc in carne manentibus Apostolis probum meruerunt. August.

DE EODEM IOANNES DRIEDO.

Verum hic non videtur prætereundum, Lucam scripsisse euangelium, priusquam cum Paulo victo Romam duceretur, quod hinc possumus colligere, quod in Actuum apostolorum proæmio Romæ edito testetur, se scripsisse euangelium, & 9. sectida ad Cor. in qua testatur laudem Lucæ in Euangelio esse, iam scripta erat, priusquam Paulus, & Lucas Romam venissent. Driedo lib. De Ecclesiast. scri. c. 3. par. 3.

QVOMODO SCRIPSERIT.

Prolixiorum hunc Euangelii librum, quam ceteros esse, nemo dubitanerit. Et ideo non ea quæ falsa sunt, sed quæ vera, sibi vendicat. Non scripsit omnia, sed asscucus est omnia. Quia si scribantur, quæ Christus, ut Ioan. 21. ait cap. fecit omnia, nec ipsum capere mundum arboritor. Advertis enim, quod consule etiam ea, quæ ab aliis sunt scripta, præterit, ut diuersa in Euangelio gratia resfulgeret, & propriis quibusdam singuli libri mysteriorum gestorumque miraculis cminerent. Ambros. in proæmio Lucæ. Seruio eius, tam in euangelio quam in Actibus apostolorum, compitior est & seculari redolent eloquentiam Hieron. in cap. 6. Euseb. Historico stylo hunc euangelii librum digessit. Nam velut quendam historicum ordinem tenuit, & plura nobis gestorum Domini miracula reuelauit, ita tamen, ut omnes sapientie virtutes euangelii istius complecteretur historia, docet naturalia, docet moralia, docet etiam rationabilia. Ambros. in præfatione Commentariorum in Lucam.

AD QVEM SCRIPSERIT.

Ad Theophilum scripsit, hoc est, ad eum quem Deus diligit. Si Deum diligit, ad te scriptum est. Si ad te scriptum est, suscipe munus Evangelistæ, pignus amici in penetralibus animi diligenter asserua. Bonum depositum custodi, per Spiritum sanctum qui datus est nobis, frequentius inspicere, sæpius discere. Fides pignori debetur, fidem sequitur diligentia, ne commissa tibi pignora, aut tineam consumat, aut ærugo. Idem Ambros. in d. præfatione. Vbi tineam interpretatur hæreticum, & æruginem malas dicit animi esse cupiditates.

CVIVS IMPVLSV EDITVM SIT HOC
Euangelium.

Cum essent iam scripta Euangelia, per Matthæum quidem in Iudæa, per Marcum autem in Italia, Lucas sancto instigante Spiritu, in Achaia partibus hoc scripsit Euangelium, significans etiam ipse in principio, ante suum alia esse descripta. Cui extra ea, quæ ordo Evangelicæ dispositionis exposcit, ea maxime necessitas laboris fuit, ut primum Græcis fidelibus omni prophetatione venturi in carnem Dei Christi manifesta esset humanitas, ne Iudaicis fabulis attenti, in solo legis desiderio tenerentur, vel ne hæreticis fabulis & stultis sollicitationibus seducti, exciderent à veritate, elaboraret. Prolog. in Lucam.

IN QVEM FINEM FACTA SIT
hæscriptio.

Causam ſcriptionis ſuæ finalem Lucas in prologo huius Euangelii ponit ipſe. Vt habeas, inquit, eorum verborum, de quibus cruditus es, veritatem, id eſt, vt ſape commemoratus, certus ſis, ac in eertitudine permancas. Chryſoſt. Matthæi 1. homil. 1.

QVAE HVIVS EVANGELII SIT SVMMA
& intentio.

Cuiuscunque hominis actiones aliis ex ſua virtute adſerunt ſalutem, is rectè dicitur Saluator, Sed Chriſti actiones omnes ad totius mundi ſalutem inſtitutæ ſunt, Chriſtus ergo rectiſſimè verus dicitur totius mundi Saluator. Petrus Aureol.

QVAM CHRISTVS HVMANO GENERI
attulerit medicinam & ſalutem, ſive De Partibus Euangelij
ſecundum Lucam. TABULA 58.

CHRISTVM PORRO
medicinam & ſalutem huic mundo non attuliſſe
tantum, ſed re ipſa etiam præſtituiſſe, id planiſſi-
mum facit D. Euangelista Lucas ab ipſius Chriſti ſa-
lutari

In hunc men-
dum ingreſſu,	1. In conceptione, cap. 1.
	2. In natiuitate, cap. 2.
	3. In baptiſmo, cum hominibus
innotuit, cap. 3.
Conuictu cum hominibus, & conuerſatione,
cap. 4. 5. 6. & 7.	Officio ſtudio, & voluntate, cap. 8. 9. & 10.
	Doctrina, à cap. 11. vſque ad cap. 22.
	Ex hac vita per mortem tranſitu, cap. 22. & 3.
	Reditu ad nos per reſurrectionem à mortuis,
cap. 24. Petrus Aureol.

DE CHRISTI IN HVNC MVNDVM
ingressu salutifero.

TABVLA 59.

INGRESSVM
Christi describit
Evangelista Lucas
triplicemPrimum, quo descen-
dit in vterum virginis
Mariæ per concep-
tionem, vbi saluatorem
eum esse ostenditur c.
1. perAnnunciationem an-
gelicam, quæ facta
est{ Zachariæ de præcurfore Chri-
sti Ioanne Baptista, quod is Do-
minum præcessurus, eiq; plebem
præparaturus sit perfectam.{ Mariæ, cui dicitur, Vocabis
nomen eius Iesum.Exclamationem Elizabeth, quæ ait: Benedictus fru-
ctus ventris tui.{ Canticum Zachariæ, quo is præ gaudio in hæc pro-
rupit verba, Benedictus Dominus Deus Israel, quia vi-
sitauit, & fecit redemptionem plebi suæ.{ Angelicam ad Pastores: Ecce euangelizo vobis gau-
dium magnum, quod erit omni populo. / 11. VOSecundum, quo venit
in lucem humanam, sci-
licet per natiuitatem.
Quæ ipsa etiam huma-
ni generis eum saluato-
rem demonstrat, c. 2.
per VocemProphe-
ciam{ Simeonis gestientis & dicentis: Quia
viderunt oculi mei salutare tuum &c.{ Annæ, quæ superueniens confitebatur
Domino, & loquebatur de illo omnibus
qui expectabant redemptionem Israel.{ Euangelicam, ipsius nimirum Lucæ, qui caput
Euangelii sui ita concludit, Et Iesus proficiebat sa-
pientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homi-
nes.Tertium, quo hominibus innotuit
per Baptismum Ioannis, vbi to-
tius mundi Saluatorem eum esse
testantur{ Vox Dei patris, de cælo aperto audita,
Tu es filius meus dilectus.{ Spiritus sanctus, qui sub specie columbæ
visus est sacratissimo eius vertici insidere.{ Euangelista, recensendo Genealogiam il-
lius à primo homine Adam, vsq; ad Ioseph
virum Mariæ, de qua ipse fuit natus. Hæc
omnia habentur Luc. 3.

DE SALVTARI CHRISTI CONVICTV

atque conuersatione. TABULA 60. 1

Agendæ pœnitentiæ & abstinentiæ, cap. 4. Vbi ieiunium, quod Christus 40. diebus & noctibus exercuit in deserto, describitur vsque ad ver. Et regressus est.

Religionis & Pietatis in Deum, qua incipiente secundum consuetudinem suam venit in Synagogam, ac ut manifestum fieret Iudeis, eum esse saluatorem, non casu incidit in locum Esai. 61. Spiritus Domini super me, propter quod vixit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, quem ad se pertinere ostendit, d. ver. Et regressus &c. eodem.

Patientiæ & tolerantæ. Nam etsi consilium Phariseorum, quo eo ex monte præcipitare decreuerant, optimè intelligeret, at nihil commotus, per illorum medium transibat, & lenitate su perabat malitiam, eo loco, Et duxerunt illum vsque ad supercilium &c. eodem.

Liberalitatis & Beneficentiæ, qua languores omnium liberalissimè sanabat, omnibus se medicum & saluatorem exhibens: Vnde ait, Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum. ver. Et descendit in Capharnaum, vsque in fin. cap. 4.

Humilitatis, & beneuolentiæ, qua inter peccatores degit perhumaniter, discipulos ad se acciuit familiariter, & verum se medicum probans, non se venisse iustos, sed peccatores vocare ad penitentiam, ait, Non egent medico, inquit, qui sani sunt, sed qui malè habent. cap. 5. per tot.

Veritatis & sinceritatis. Posteaquam enim Phariseorum reprehendit hypocrisin, qui sabbathum superstitiosè colebant, viuo dehinc probauit exemplo etiam sabbatho licere benefacere. à princip. c. 6. vsque ad ver. Factum est autem &c.

Perfectionis tantæ, quâ tam nemo ante eum habuit, nec quiquam habiturus est vnquam. Quod indicat illa sublimis conicio De veræ beatitudinis partibus & consiliis euangelicis, Quæ prius in seipso expressit, ac deinde alios docere cepit. d. ver. Factum est vsque in fin. cap. 6.

Misericordiæ atq; clemenciæ, qua motus fuit erga

Seruum Centurionis,

Filium vnicum viduæ, qui defunctus efferebatur.

Peccatricem, procumbentem ac lachrymantem ad sanctissimos eius pedes. toto cap. 7.

QVAM VERO CHRISTI
cōuersatio generis humani eum sal
uatorē ostenderit, pulcherrimæ eius
& prorsus diuinæ testantur virtu
tes: quas ille vere excoluit, ac viuo
suo exemplo hominum mētibus in
sinuauit. Hinc Euāgelista Lucas præ
cipuas Christi actiones breuissimis
quidem perstringit verbis. Sed iis ta
men depingit coloribus, vt Christū
nobis perfectissimum ob oculos si
stat exemplar pulcherrimarum vir
sutum videlicet

DE SUMMO STUDIO ET VOLUNTATE,
quibus Christus officium veri executus est Saluatoris.

TABULA 61.

SI CONATVM
spectes atque diligen-
tiam, quam Christus
pro conseruatione ho-
minum indefessus ad-
hibuit, nihil deprehē-
des ab eo prætermis-
sum, quod ad salutem
illorum pertinere vide-
retur. Id quod facile
euincit Euangelista Lu-
cas à summo studio,
quod Christus illis ser-
uandis impendit, par-
tim

Per se

Vocando omnes homines ad salutem, variis & saluberrimis per-
suationibus parabolicis ad eam rem adhibitis, quibus animos
omnium ad pietatem inducere & sanare conabatur.

Peragrando Iudææ regionem, dæmonia eiiciens, languores cu-
rando, atque mortuam puellam excitando, cap. 8. per tot.

Per alios,
dū ad hoc
suos insti-
tuit

Primum apostolos 12. Quibus dedit virtutem & potestatem su-
per omnia dæmonia &c. toto cap. 10. Nam quæ ibi conti-
nentur, omnia pertinent ad Apostolicam viuendi normam:

Deinde alios discipulos LXXII, quibus functionis suæ præ-
scripsit formam, iuxta quam in prædicatione salutis versari
deberent, à principio cap. 10. vsq. ad vers. Et conuersus ad
discipulos: Vbi etiam ostendit fore quosdam, qui ad prædica-
tionem regni Dei mancant duri & obstinati: alios porro, ne-
pe humiles & simplices, qui eam libentibus animis sint com-
plexuri.

DE DOCTRINA CHRISTI.

TABULA 62.

Vt exemplo suo nos ad virtutis, & pietatis studium hætenus excitauit Christus, ita saluberrima
eius doctrina eò potissimum est instituta, vt animorum morbos, & vitia
depellat. Atq; hinc nos benignissimus Iesus
tam sedulò dehortatur.

A B

INHUMANITATE ET INCLEMENTIA, AD

Pietatem, & misericordiam, sub paradoxa sanciti, cuius solus misertus erat Samaritanus. versic. Et
conuersus ad discipulos, d. cap. 10.

AB IMMODERATIS CVRIS ET DISTRACTIO-
nibus animi, ad

Vitam tranquillam, & vni Deo intentam. Vnde dictum est Marthæ sollicitæ. Porro vnum est neces-
sarium: Mariam optimam partem elegit. Ibidem etiam docet discipulos orare, mentemque, exclusis re-
bus laboribus, orando, & meditando vni Deo coniungere.

A LIVORE ET INVIDENTIA, AD

Mutuum charitatem, beneuolentiam, cap. xi. ver. Et erat eiiciens. Vbi acriter castigat inuidiam iudo-
rum blasphemantium, & dicentium Christum in potestate Beelzebub dæmonia eiicere: quod erat ope-
ra Spiritus sancti per summam contumeliam adscribere sathanæ.

Gg AB

AB HYPOCRISI ET SIMVLATIONE AD

Sinceram & minime fucatam viuendi rationem, Nam pie admodum monet Christus, vt videamus, ne lumen quod in nobis est, tenebræ fiant: deinde etiam obiurgat Phariseos hypocritas, eosque dicit similes esse monumentis &c. partim xi. & xii. cap.

AB IMMODICA CVRA ET SOLICITVDI-
ne, amoreque vitioso temporalium, ad

Studium, atque desiderium beatitudinis æternæ, cod. Sub parabola diuitis, cui dictum fuit: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te &c. Nolite ergo solliciti esse, ait benignissimus Iesus, animæ vestræ quid manducetis, neque corpori quid induamini, &c. cap. 12.

A NIMIA SECVRITATE ET OSCITANTIA, AD

Providentiam, atque diligentiam, ne mors subita nos imparatos opprimat, atque iudicio sistat noxios. A quo malo nos pie admodum dehortatur: Sint lumbi vestri, ait, præcincti, Et vos esto te parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet &c. d. c. 12. vers. Sint lumbi vestri, vsque in fi. eiusdem.

A PERTINACIA ET ANIMI OBSTI-
natione ad

Pœnitentiam, cap. 13. Nisi pœnitentiam, inquit, habueritis, omnes similiter peribitis. Quod laus sibi prosequitur sub parabola ficus instructus. Ac tandem inhabitatoribus Hierusalem pœnitentiam negligentibus severissime couiminatur: Ecce, ait, relinquetur vobis domus vestra deserta.

A COMESSATIONIBVS ET POMPA
conuiuiorum, ad

Frugalitatem & erga pauperes benignitatem, cap. 14. In quo eam præscribit conuiuii legem, vt non vocemus potentes, sed pauperes, debiles, claudos & cæcos. Agit etiam de conuiuio paradisi, & ad illud ferenda cruce docet perueniri.

AB ANIMI ELATIONE ET SVPER-
bia, ad

Humilitatem & modestiam. Nanque cum peccatoribus ipse manducat & conuersatur familiariter, eaque causa, murmurantibus Phariseis opponit parabolam 99. ouium & vnius perditæ, ite decem drachmarum, & filii prodigi, cap. 15.

AB AVARITIA ET VITAE MOL-
litie, ad

Liberalitatem, ab exemplo diuitis Epulonis, & villici qui de Mammona iniquitatis fecit sibi amicos, cap. 16.

AB APOSTASIA, AD

Fidei constantiam, dum apostolis suis prædicit persecutionem, quæ ante diem iudicii sit futura: Vbi etiam discipuli petunt, vt adaugeat illis fidem. Præmiserat enim in ipso capitis exordio impossibile esse, vt non veniant scandala: sed ius moueri non debemus.

A TORPORE ANIMI ET CORDIS
repore ac acedia, ad

Deuotionem & orationis instantiam ac perscuerantiam, sub parabola viduæ instantem postulantis à Iudice vindictam contra aduersarium suum. Porro orantes hortatur ad animi summisionem, sub parabola Pharisei & publicani. Remedium autem efficacissimum contra acediam opponit, admonsens de assumenda cruce, & denique adiungit cæcum feruenter orantem vt illuminetur, lumenque ea precâdi instantia impetrantem, cap. 18.

AB OCIO ET DESIDIA AD

Operum bonorum studium & sedulitatem. Ad quæ nos hortatur exemplo Zachari, proponendaque parabola De homine nobili, qui peregrè profecturus, distribuit servis suis pecunias summam, ut negotiarentur, & quibus servus nequam minam suam reposuit in sudario, damnatusque est à domino suo, quod nihil fecisset lucrì, cap. 19.

AB IRA ET ACERBITATE ANIMI, AD

Manfuetudinem: Et hoc suo ipsius exemplo. Nam et si Iudeorum iniurias sæpe esset expertus, atque insidias, quas sibi struebant, nequiquam ignoraret: nihilominus tamen invitavit eos mansuetus, insidians pullo asina, &c. super civitatem Hierusalem, ubi erat paulo post occidendus, cap. 19.

A MALITIA ET ASTVTIA, AD

Studium veritatis: ab exemplo versatæ disputationis Phariseorum, Saduceorum, Scribarum, & Principum Sacerdotum, qui Christo insidiabantur, multis ab eo parabolis confutati & pudenti, cap. 20.

A TIMORE ET PVSILLANIMITATE, AD

Virilem perseverantiam & animi firmitatem, ad quam discipulos suos hortatur. dum illis narrat persecutiones futuras. la cula enim (quod dici solet) præstis animus ferunt; toto cap. 21.

DE SALVTIFERO CHRISTI EX HAC

vita discessu.

TABULA 63.

2VTO

EXITVM CHRISTI
morientis fuisse verè salutarem, in
ter alia quæ recenset Lucas in cap.
Evangelii 22. & 23. abunde satis
testantur vel hæc paucissima

Institutio sacrosanctæ Eucharistiæ, in qua nobis Sacratissimum
suum corpus in memoriam sui reliquit, ita dicens, Hoc est cor-
pus meum, quod pro vobis tradetur, &c.

Sudor eius factus sicut guttæ sanguinis decurrentis in tertiam, in si-
gnum huius salutis.

Oratio ipsius Christi clementissima, qua pro persecutoribus suis
patrem suum rogavit in cruce: Pater, inquit, dimitte illis, quia
nesciunt quid faciunt.

Conversio latronis, cui Christus gratiam promisit. Hodie, inquit,
mecum eris in paradiso.

Testimonium Centurionis: Verè hic homo iustus erat. Si iustus,
ergo & Saluator ille, cuius fit mentio Esa. cap. 51.

DE REGRESSV, HOC EST, RESVR-

rectione Christi.

TABULA 64.

CHRISTI REDITVS
ab inferis, qui per resurrectionem
suum contingit gloriosam, eius-
modi fuit, qualis decet verum mû-
di saluatorem. Hanc ipsam autem
resurrectionem vberimè probat

Primum frequentissimæ apparitiones, quibus se apostolis non se-
mel ad oculum statuit,

Deinde Sermo Christi cum discipulis centibus in Emmaus susci-
psimus, cap. 24. Vbi postquam illis Passionis suæ mysteria ad 16-
gum explicasset, in hæc tandem sublimitate conclusit verba: Et
sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die,
& prædicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem pec-
catorum in omnes gentes: i quibus verbis ostendit, se verum ef-
se mortaliū omnium medicum & servatorem.

EPILOGVS.

Dubium ergo amplius nemini hinc esse, neque potest, neque debet: Videlicet Christum Iesum non
tantum esse Regem, aut Imperatorem & Dominum cæli & terræ supremum, sed vnicum etiam generis
humani saluatorem, & verum medicum, Extra quem nulli vnquam vlla speranda sit salus.

Gg 1 EVAN-

Partitionum Theologicarum EVANGELIUM IOANNIS,

LIBER BIBLIORVM XLIX. PARTIS NOVI

Testamenti primæ quartus, De diuinitate Christi.

CONTINUATIO.

Cùm legisset D. Ioannes Matthæi, Marci & Lucæ volumina, probauit quidem textum historię, & vera eos dixisse firmavit, sed vnus tantum anni, in quo & passus est Christus, historiam texuisse. Prætermissis itaque anno, cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis, antequam Ioānes elauderetur in carcerem, gesta narrauit, sicut manifestum esse poterit his, qui diligenter quatuor euangeliorum volumina legerint. Hieron. in Catalogo scriptor. ecclesiasticor.

DE IOANNIS EVANGELISTAE origine.

Ioannes, qui interpretatur gratia Dei, & significat carper Aquilini, filius fuit Zebedæi, frater Iacobi Apostoli, vnus ex discipulis Domini: Qui virgo electus à Deo est, quem de nuptiis volentem nubere vocauit Deus. Hieron. ibidem, & in eo qui illi ascribitur, prologo in Ioan.

DE EADEM, THEOPHYLACTVS.

Hic enim patre quidem piscatore natus, eandem quam pater exercebat artem. Non solum imperitus erat gentiliſſimæ disciplinarum Iudaicæ eruditionis, seu planè totus illiteratus erat, quem admodum diuiniſſimus Lucas in Actis apostolorum de eo tradit. Nam & patria eius vilis & obscura, non insignibus artibus clārā, sed piscaturæ apta, Bethsaida erat. Nihilominus illiteratus ille, ignobilis ille, qui in nullo spectabilis erat, vide quantum sortitus sit spiritum. Etenim quæ nullus aliorum euangelistarum nos docuit, ea ipse intonare ausus est.

Fortassis autem non absurdum fuerit, nomina & matris eius & euangelistæ aperire. Etenim mater eius, quæ Salome dicebatur, interpretatur pacifica: Ioannes autem, gratia eius. Sciat igitur omnis anima, quoddam Patrem, quæ erga homines, & quæ in anima ab affectionibus libera, mater sit diuinæ gratiæ, generat istam in nobis.

Consideremus autem & mirabilius quiddam, quod circa sanctam illam Euangelistam accidit. Vnus enim ille tres matres habere comparet, Deipatam, Salomen, & tonitruum. Nam filius tonitruu est propterea, quod in Euangelio vocalissimus fuerit: Deipatæ, dicitur enim, Ecce mater tua. Theophylact. in Prologo huius euangelio præfixo.

DE VITAE EIVS SANCTIMONIA, & suauitate morum.

Dilectus est Ioannes præ discipulis omnibus maxime à Domino, eo quod absolute intus erat, suauissimisque moribus ac mundo corde, nempe virgo. Theophylact. ibidem, Cui virginittis in hoc euangelio duplex datur testimonium, & quod præ cæteris dilectus à Deo dicitur, & huic matrem suam pendens in eruce, commendauit Dominus, vt virginem virgo feruaret. Hieron. in d. Prologo ad hoc euangelium. Ad hæc de pectore Christi vbi recubuit, euangelii fontem potauit, & quasi vnus de paradisi fluuij.

Marc. 4. 19. auribus, verbi Dei gratiam in orbem diffudit. Viterb. in Chronicis, Parte 14.

DE OFFICIIS EIVS ET DIGNITATIBVS.

Ioannes & Apostolus est, & Euangelista, & Propheta. Apostolus, quia scripsit ad ecclesias vt Magister, Euangelista, quia librum euangelii condidit, quod, excepto Matthæo, alii ex duodecim apostoli non fecerunt. Propheta, vidit enim in Parmos insula (in quam fuerat à Domitiano principe, vbi Domini martyrium relegatus) Apocalypsim, infinita futurorum mysteria continente. Hieron. lib. 1. ad Iulianum. Vbi de priuilegijs huius Euangelistæ vide pulchra multa.

DE

DE EVANGELISTAE HVIVS MIRACVLIS.

Miracula eius hæc sunt: Virgas siluestres in aurum mutauit; Lapides de littore collectos, in gemmas conuertit: item alias gemmas confractas & contritas, in propriam formam restituit: Et matronam viduam ad preces populi suscitauit: Iuuenem mortuum reddidit rediuuium. Venenum absque periculo bibit, & iuuenem eodem veneno mortuum suscitauit, Viterb. d. parte. 14. Tertullianus scribit, quòd à Domitiano missus in feruentis olei dolium, purior & vegetior exiuerit, quàm intrauerit. Hieron. d. lib. 1. aduers. Iouinian.

DE EIVS MORTE.

Vixit annis 99. Requieuit autem apud Ephesum sexto Calend. Ianuarii. Quod ita accedit. Nam anno 1451. post passionem Domini: tumultum (fratribus valedictis) intrauit, & tanquàm in lecto, facta oratione, quieuit. Vnde quidam eum non mortuum asserunt, sed in sepulchro viuum requiescere & dormire affirmant: Pro eo, quòd terra ipsius tumuli scaturiens, & se commouens, semper ad superna conscendit, & in superficie sepulchræ se moueat, & puluis quasi statum inuis quiescentis, semper ebulliat. Viterb. in d. part. 14.

DE RELICTIS POST SE SCRIPTIS.

Quartodecimo anno secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, in Paimo in insulam relegatus, scripsit Apocalypsim, quam interpretantur Iustinus Martyr & Irenæus. Interfecto autem Domitiano, & acris eius ob nimiam crudelitatem à senatu rescissis, sub Nerua Principe rediit Ephesum, ibique rogatus ab Asiæ episcopis, suum scripti: Euangelii, aduersus Cerinthum, aliosq; hæreticos, & maximè tunc Ebionitarum dogma confurgens, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Vbi ad Traianũ vsque Principẽ perseverans D. Ioannes, totas Asiæ fundauit, rexitq; ecclesias.

Scripsit autem & vnã epistolam, cuius exordium est, Quod fui ab initio, &c. quæ ab vniuersis ecclesiasticis & eruditis viris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est, Senior electæ domini &c. Senior Caio charissimo, quem ego diligo in veritate, Ioannis presbyteri asseruntur, cuius & hodiè alterum sepulcrum apud Ephesum ostenditur. Hieron. in Catalog. scriptor. ecclesiasticorum. Idem autem ipse Hieronymus in Prologo in Epistolas Canonicas, omnes tres epistolas dicere esse Iosias, & ita tenuit Ecclesia.

DE EISDEM, IOAN. DIEDO.

Cùm autem iam omnes Pauli & cæterorum Apostolorum epistolæ scriptæ forent, & iam per omnem Asiam, Europam & Africam essent semina fidei sparsa, & ecclesiæ continuæ, & hæreses in Ecclesia inciperent, contra diuinitatem Christi pullulare, Cerinthæis & Ebionitis negantibus Christum hominem Deum esse: postremus omnium Ioannes solutus ab exilio, rogatus ab omnibus tunc penè Asiæ episcopis, & multarum ecclesiarum legationibus, postquàm Apocalypsin iam in Paimo scripserat, vt asserit super Ioannem prologus, à quibusdam Hieronymo ascriptus, in Asia suum edidit euangelium, De diuinitate Christi, cæteris Euangelistis alius scribens contra hæreticos, qui asserunt Christum ante Mariam non fuisse. Diedo de script. ecclesiast. lib. 1. cap. 3. Par. 3.

DE EVANGELII HVIVS EXCELLENTIA,
& sublimitate.

Omnibus scripturæ diuinæ paginis euangelium excellit, quia quod lex & Prophetæ futurum prædixerunt, hoc completum dicit euangelium. Inter ipsos autem euangeliorum scriptiores, Ioannes eminet in diuinorum mysteriorum profunditate. Augustin. in Prologo in Commentaria super euangelium Ioannis.

QVID HOC EVANGELIUM A RELIQVIS DIFFERAT
Euangelistarum scriptis.

Tres priores Euangelistæ in his rebus maximè diuersati sunt, quas Christus per humanã carnem temporaliter gessit. porro autem Ioannes ipsam maximè diuinitatem Domini, qua Patri est æqualis, intendit, eamque præcipuè suo euangelio, quantum inter homines sufficere credidit, commendare curauit. Itaque longè à tribus istis superius fertur, ita vt hos videas quodammodo in terra cùm Christo homine conuersari, illum autem transcendisse nebulam, qua tegitur omnis terra, & peruenisse ad liquidum cælum. Augustinus, De consensu Euangelistarum. lib. 1. cap. 4.

QVAE DIFFERENTIAE ISTIVS
sit ratio.

Idem autem tres illi Euangelistae, Mattheus scilicet, Marcus & Lucas, plura nobis viuendi dede-
runt praecepta, quia eam maxime secuti sunt Partem, quae actius dicitur. Quia verò Ioannes contem-
platiuam magis tenuit, ideo cum eius euangelium supereminet ceteris, multo pauciora tamen in eo
morum praecepta comperimus. Idem Augustinus in Speculo, ne euangelio Ioan. ex cap. 4.

QVAE IOANNI DESCRIBENDAE HISTO-
riae euangelicae fuerit causa.

IOANNES verò ipse quidem causam descriptionis tacet. Vt autem loquitur sermo superius repe-
titus, & Patrum ad nos traditione delatus, nec ipse ad scribendum absque certa ratione descendit. Sed
quia illa iam trium fuerat intentio, vt in suscepti morarentur hominis sacramento, & de ipsa deitate
dogma periclitabatur taceri, ad scribendum, Christo inspirante motus, accessit, quod ex ipsa certa his-
toria, & de euangelii declaratur exordio. Neque enim ab inferioribus coepit, vt ceteri: sed ad superio-
ra continuò, ad quae urgebatur, ascendit, propter quae librum ipsum protectò composuit. Neque enim
solis inuenitur differre principis, sed per totius ferè euangelii textum grandior ceteris ingreditur, atque
sublimior. Chyfof. in Mathei cap. 1. homil. 1.

QVAE HISTORIAE HVIVS SVMMA
sit & intentio.

Summa huius historiae Euangelicae consistit in eo, quòd author eius D. Ioannes demonstret, homi-
nem illum Iesum verè fuisse filium Dei. Quod autem is primo narrationis suae capite vel solo contriue-
rit haereses, tractat Ambrosius. De fide lib. 1. cap. 5. Theophylactus & scriptores alii in praedictum ca-
put quàm plurimi.

DE PARTITIONE ISTIVS QVOD SECVNDVM,
Ioannem est, Euangelij. TABULA 65.

EVANGELIVM
Ioannis eam senten-
tiam, quòd Christus Je-
sus fuit verè filius Dei

Primò aperit, & proponit, à principio cap. 1. vsque ad medium eiusdem.

Deinde confirmat & adstruit, à praedicto loco vsque ad finem capituli 20.

Postremò infert & concludit, Circa finem 20. & per totum 21. Porro ibi-
dem etiam Euangelista de seipso quaedam commemorat, tanquàm eorum,
quae scripsit, teste certissimo, & ipsi Christo praecipue charo &c.

DE
mi

DE SENTENTIÆ EIVS PROPOSITIONE.

TABULA 66.

IN HAC PARTE
ponit Euangelista Ioannes
totius euangelii sui veluti
summam hominem, scilicet
Iesum verè fuisse filium Dei,
eundemque

Vnigenitum.
Patri coeternum.
Non factum, nec creatum, sed genitum.
Perfectum Deum, perfectum hominem, ex anima rationali, & humana
carne subsistentem.

Deum, }
Ex substantia } Patris.
Hominem, } Matris.

Vnum cum patre, non conuersione diuinitatis in carnem, sed assump-
tione humanitatis in Deum.

Per quem omnia facta sunt;
Lucem, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.
Saluatorem, plenum gratiæ & veritatis, de cuius plenitudine omnes ac-
cepimus gratiam.

Hæc omnia Athanasius serè in suo symbolo colligit ex prima parte
Ioann. Cap. 1.

DE SENTENTIÆ HVIVS CONFIRMATIONE

& probatione. TABULA 67.

Mediam obtineat in Trinitate personam, d. cap. 1. vers. Et hoc est testimo-
nium.

IN IPSA PORRO
sententiæ huius confirma-
tione Euangelista Ioan-
nes prolixè docet Iesum,
verè esse filium Dei, idq;
his argumentis, quod is
idem

Deo sit in omni-
bus diuinitatis
conditionibus,
& perfectionib.
per omnia aequa-
lis, videlicet

Authoritate, cap. 1.
Efficacia saluandi, vel salutem conferendi, cap. 1.
Penetrationis mentium, & immensitate, cap. 4.
Operationis similitudine, cap. 5.
Animi & cordis plena refectione, cap. 6.
Doctrinæ maiestate, cap. 7.
Aeternitate, cap. 8.
Honore, Latræ vni Deo debitæ dignitate, cap. 9.
Essentiæ identitate, cap. 10.
Beneuolentia & misericordia, cap. 11.
Imperio, & regno, cap. 12.
Charitate, cap. 13.
Diuinitate, cap. 14.
Collatione gratiæ, & sanctitatis infusione, cap. 15.
Sapientia, & scientiæ splendore, cap. 16.
Beatitudine, & felicitate, cap. 17.
Patientia & longanimitate, cap. 18 & 19.

Et quod ab eo sicut à patre procedat Spiritus sanctus, capite vigesimo, vsq;
ad eum locum, Multa quidem & alia signa &c.

DE PRIMA CONDITIONE.

TABULA 68.

CHRISTVM IN
Trinitate mediam ob-
tinere personam, pro-
batur testimonio —

D. Ioan. Euang. cap. 1.
vbi in vna Dei essentia
tres ostendit esse per-
sonas: —

Vnam patris, sub his verbis: Qui misit me baptiza-
re, ille mihi dixit.
Alteram, idest, mediam, filii, dū ait: Post me veniet
vir, qui ante me factus est, quia prior me erat.
Tertiam, spiritus sancti, his verbis: Super quem vide-
ris spiritum descendentem, & manentem super
eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto.

Nathanaelis, exclamantis: Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Israel.

DE SECVNDA CONDITIONE.

TABULA 69.

PAREM CHRISTO
cum Deo patre fuisse
authoritatem, ostendi-
tur cap. 1. Ex —

Mutatione naturæ, aquæ scilicet in vinum.

Stupore, quem hominum mentibus solo interdum adspectu iniecit, ita vt ne-
mo se ei posset opponere. Cuius exemplum est grauissimum, quod emen-
tes, & vendentes exiguo quasi flagello etiam inuitos eiecit exemplo, eo-
rumque mentes subuertit.

Signis quæ faciebat, quibus multi compellebantur credere in eum. d. cap. 2.

DE TERTIA CONDITIONE.

TABULA 70.

QVOD VNI DEO
est proprium saluare,
nimirū homines, Esaia
45. Id D. Ioannes Chri-
sto probat cū Deo fuisse
commune, cap. 3. à

Prophetia Christi de seipso. Oportet exaltari filium hominis, vt omnis qui
credit in ipso, non pereat, sed vitam habeat æternam.

Testimonio Ioannis: Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui autem
incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Baptismi efficacia: Quo sacramento veluti medio, salus ex Christo in om-
nes deriuatur fideles.

DE CONDITIONE QVARTA.

TABULA 71.

SALVATORI NOSTRO IESV
Christo etiam mentes hominum, atq; adeo
intimos cordium recessus fuisse cognitos,
& perspectos, liquet cap. 4. ex —

Colloquio cum Samaritana, cui etiam res illius secretissi-
mas, & quæcunque (licet occulte) fecisset, enarrauit.

Curatione etiam absentium. Curauit enim Reguli filium
longo intervallo distantem.

DE CONDITIONE QVINTA.

TABVLA 72.

OPERANDI MODO CHRISTVM

Deo fuisse æqualem, satis manifestum reddit curatio peralytici in sabbatho ad piscinam probaticam, Ioan. 5. Vbi ipse iudæis, id ex invidia culpantibus, respondit se eodem modo, quo pater,

Operari, ibi; Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.

Viuificare: Sicut enim pater suscitatur mortuos, & viuificat, sic & filius, quos vult, viuificat.

Iudicare: Pater enim nō iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.

In die iudicii homines ex sepulchris resuscitare.

Quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, d. cap. 5.

DE CONDITIONE SEXTA.

TABVLA 73.

IN MENTIBVS REFI-

ciendis, & cordibus exaltandis vim Christo eandem esse, quā patri, indicatur cap. 6. duobus argumentis;

Miraculo, quo panes hordæ accot quinque, & pisciculos duos, ita benedixit, & multiplicauit, vt non tantum quinque millibus hominum sufficerent, sed ex reliquijs etiam duodecim cophini fragmentorum colligerentur.

Suauissima illa concione, de pane illo vitæ, mentes reficiente, qui caro est Christi, ex quo quisquis manducauerit, viuet in æternum.

DE CONDITIONE SEPTIMA.

TABVLA 74.

DOCTRINA CHRIS-

ti Deo parem fuisse, id in capite septimo testantur,

Christus ipse, Qui in die festo docens in templo, sui apud iudæos admirationem excitauit: tum etiam dixit; Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.

Ministri pontificum; & pharisæorum, qui cum Christum apprehendere non possent, dominis suis, à quibus vt illum caperent, ablegati erant, responderunt; Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo, d. cap. 7.

DE CONDITIONE OCTAUA.

TABVLA 75.

SE CVM PATRE

æternum declarat Christus à iudæis reprehensus, quod seipsum dixisset lucem mundi, his omnino argumentis;

Quod ipse solus nihil dicat, sed quæ à patre acceperit, proferat; Ergo te stimonium hoc, quod de se ipso dederit, etiam patris sui esse.

Quod non iudicet secundum carnem, sed quemadmodum præcepit illi pater.

Quod æternus sit, & vnus cum patre.

Quod sit antiquam Abraham fieret, ergo etiam æternus, & similia.

Quæ omnia explicantur cap. 8.

DE CONDITIONE NONA.

TABULA 76.

LATRIAE QVOQUE CVLTVM,
Christo eundem deberi, quo Deus coli-
tur pater, id diligenter explicat D. Ioan-
nes cap. 9. vbi

Primum ostenditur, Christum honore esse dignum, quia
opera fecerit patris.

Deinde Christus ob id passus est se adorari à cuncto mundo, cui
visum restituerat, qui honor soli debetur Deo.

DE CONDITIONE DECIMA.

TABULA 77.

EANDEM ESSENTIAM
esse hominis Iesu, quæ Dei; hoc
Christus ipse apud Ioan. 10. tribus
innuit in locis. vbi se dicit esse

Ostium, per quod cunctis pateat ad vitam ingressus. Ego sum
ostium. Per me si quis introierit, saluabitur.

Pastorem bonum, quem cognoscunt seruandi omnes. Ego sum
pastor bonus, & cognosco oues meas. Et potestatem habeo po-
nendi animam meam, & iterum sumendi eam.

Vnum cum patre. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus
est. Ego & pater vnum sumus. Pater in me est, & ego in pa-
tre. eo. cap. 10.

DE CONDITIONE VNDECIMA.

TABULA 78.

BENEVOLENTIAM,
& misericordiam Christi abun-
dè facis declarant.

Lachrymæ pro Lazaro.

Excitatio Lazari à mortuis.

Commissio erga afflicta sorores Lazari Martham, & Mariam.
Consolatio, qua iustis sororibus viuum restituit Lazarum, cap. 11.

DE CONDITIONE DVODECIMA.

TABULA 79.

REGNO, ET IMPERIO
Christum Deo fuisse æqualem,
ostendunt capite decimo.

Congratulatio celebris, quam iudæi Christum Hierosolimam in-
gradientem honorifice exceperunt vt regem, & acclamatio pu-
blica, Benedictus qui venit in nomine domini, ex Israel.

Vox quæ venit de celo dicens, Et clarificauit, & iterum clarifica-
bo: quod pertinet ad eam gloriam, & claritatem imperii, quam
habet toto orbe terrarum in Ecclesia sua, super quam à Deo pa-
tre constitutus est rex. Psal. 2.

DE CONDITIONE DECIMATERTIA.

TABULA 80.

VT DEVS CHARITAS
est, ita maiorem charitatem erga
genus humanum nemo habuit,
quàm mitissimus Iesus, quam

Exhibuit, quando ipse verus dominus, & magister Apostolis lauit
pedes, inestimabili summi amoris dignatione.

Præcepit, & mandauit, dicens: Exemplum dedi vobis. Item manda-
tum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. c. 13.

D E

DE CONDITIONE DECIMAQVARTA.

TABVLA 81.

INDIVISA DEI

patris, & filii operatio atque
inseparabilis diuinitatis v-
nio, c. 14. inter cetera decla-
rantur his maximè dictis—

Creditis in Deum? & in me credite.
Ego sum via, veritas, & vita.
Non credis, ait ad Philippum, quia ego in patre, & pater in me est? &
Pater in me manens, ipse facit opera.
Si quis diligit me, sermone meum seruabit: & pater meus diligit eum,
& ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vbi ergo pa-
ter, ibi & filius: & contrà, d. cap. 14.

DE CONDITIONE DECIMAQVINTA.

TABVLA 82.

COLLATIONE GRA-
tiz Deo parem fuisse Christū,
facile patet ex iis, quæ ipse 1 j.
edidit capite, De—

Similitudine vitis, vt enim ea nutrit palmites, ita Christus fidelibus
impertit sanctitatem. Ego sum vitis vera, inquit, vos palmites.
Gratiz promissione, vers. Elegi vos, vt eatis, & fructum afferatis, &
fructus vester maneat.
Et similibus aliis ad cultum sanctitatis pertinentibus, quæ, nisi ipso
concedente, haberi non potest.

DE CONDITIONE DECIMASEXTA.

TABVLA 83.

SIC ETIAM SAPIEN-
tiæ lumine Christū, Deo non
fuisse inferiorem, ostenditur

Dicto Christi, quo discipulis suis indicauit, se adhuc habere multa illis
dicenda. Verum quando illa necdum capere queant, missurum Spiri-
tum sanctum, qui illos omnem doceat veritatem.
Confessione discipulorum: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbum
nullum dicis. Nunc scimus, quia scis omnia, cap. 16.

DE CONDITIONE DECIMASEPTIMA.

TABVLA 84.

BEATITVDINEM

atque felicitatem, quā ha-
buit cum Deo parem, vt
alia multa, ita etiā hæc,
quæ Ioannis 17. habetur
capite, maximè reddunt
testatam: vt sunt—

Clarificatio patris, de qua Christus ait: Clarifica me tu pater apud temet-
ipsum claritate, quam habui prius quam mundus fieret, apud te.
Vitz æternæ gloria. Hæc est autem, inquit, vita æterna, vt cognoscant te so-
lum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.
Communicatio huius gloriæ electis omnibus. Pater, quos dedisti mihi,
volo vt sint mecum: vt videat claritatem meam, quam dedisti mihi, quia
dilexisti me apte constitutionem mundi.

DE CON-

DE CONDITIONE DECIMA OCTAVA.

T A B U L A 85.

S V M M A M C H R I -
stus patientiam & longani-
mitatem tunc maxime decla-
ruit, quando passus est se

{ Ligari à cohorte, quam paulò antè vnico tantum verbo prostrauerat.
{ Cædi pugnis, virgis, atque flagellis.
{ Illudi, conspui, & spinis coronari.
{ Cruci, quam ipse portauit, affigi.
{ Occidi tandem adspiciente matre mortissima, & inter latrones reputa-
ri, cap. 18.

DE CONDITIONE XIX. ET VLTIMA.

H A R V I S S I Christum facultatem largiendi Ecclesie sue Spiritus sancti gratiam, atque spiritum sanctum ab eo simul & à patre procedere, id probat celeberrimus ille actus, quem describit Euangelista hic noster D. Ioannes capite Euangelii sui 20. Cum enim Iesus à mortuis summa totius orbis salute resurrexisset, atque ad apostolos congregatos clausis Ianuis venisset. datis prius omnibus signis, quòd ipse verus esset Christus ille crucifixus, ac dato illis pacis symbolo, tandem insufflauit & dixit eis: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Ioan. 20.

DE SENTENTIAE ILLATIONE, VEL CON-
clusionione.

T A B U L A. 86.

S E N T E N T I A E
huius illatio, vel cõclu-
sio tria habet membra

{ P R I M O enim cõditionibus prædictis omnibus (quarum vnaquævis ad
institutam probationem satis sit firma) infert tandem Euangelista id, quod pri-
mo loco proposuerat, illum scilicet hominem Iesum, quem Matthæus demò-
strauit Christum, Marcus Imperatorem, & Lucas Saluatorem probauit esse om-
nium, verum & vnicum esse filium Dei, & ipsum quoque Deum, Deo patri au-
thoritate, potentia, ac diuinitate per omnia æqualem.

{ D E I N D E causam explicat huius demonstrationis potissimam, atque
ad eò totius euangelicæ doctrinæ finalem vt scilicet credentes vitam habeant
æternam, d. cap. 20. vers. Multa quidem & alia signa.

{ I N postremo tan-
dem capite, vige-
simo scilicet pri-
mo, Fidem huic
euangelio haben-
dam esse ostēdit
duas ob causas:

{ Vnam, quòd hæc omnia ipse viderit, & tempore ecce-
Dominicæ requieuerit in sinu ipsius Dei, ac Saluatoris
nostri Iesu Christi, & ab eo (vt asserit Theophylactus) ad
scribendum hoc euangelium sæpè sit admonitus.

{ Alteram, quòd Christus hunc discipulum prædilectū,
sic manere, id est, viuere vsque ad consummationem se-
culi voluit, vt tunc cum Enoch & Elia de illo testetur, vs-
idem Theophylactus hunc locum quosdā intelligere ait.

Q V A T V O R

QVATVOR EVANGELIORVM

HARMONIA, EX AMMONIO ALEXAN-

drino collecta, & in hæc, quæ sequuntur, capita
nunc primum distributa.

De æterna & temporali Christi generatione. Caput 1.

In principio erat verbum, per quod condita sunt omnia, in fine tandem temporum caro factum, Ioan. 1. Idq; nouo nascendi modo, ex virgine Maria, Ioseph quidem nupti tradita, Matth. 1. sed Gabrielis paranymphæ cœlestis nuncio è spiritus sancto granida, Luc. 1. Quæ res maritû Ioseph, sacramenti nescium, traxit in admirationem, vt nisi diuino fuisset edoctus oraculo, consilium de virgine deferenda, ita vt conceperat animo, haud dubiè impleffer; Matth. 1.

Censu capite sunt tum sortè Octauij Augusti edicto, omnes qui Romano parebant imperio, quum Ioseph Bethleem, quæ ciuitas erat Dauid, ad quem genus referebat, simul cum virgine proficiscitur. Vbi illa partu soluta, enixa est Christum. Aderat mox angelus à celo delapsus præco, agmine cœlestium spiritu longo stipatus, qui pastoribus noctu, eo loci excubias agentibus, natum hominibus seruatoremm nunciaret, Luc. 1.

De infantia Christi. Cap. 2.

Ne qvæ latulit Magos ad solis ortum longis terrarum spatijs etiâ diffisos ex natiuitas, Mat. 2. Quippe post circumciscum octauo die infantem Iesumq; vocatum, Luc. 2. Ipse terdecimo Hierosolymam noua quadam stella duce venientes, Regem Iudæorum prædicantem natum. Ac communicato cum Herode principe & scribis consilio, in Bethleem inuentum adorant, ac venerantur munusculis, Matth. 2.

Sed & iustus ille Simeon, Annaq; Phanuelis filia, prophetico spiritu afflata, oblatum die 2, in templum agnoverunt Christum, lætis precationibus fausta terris ominantes, Luc. 2. Iniquo animo hæc tulit Herodes, natumq; recens puellum conatur extinguere. Itaq; Ioseph rediit Nazaret, Luc. 1. oraculo admoneretur, vt fuga in Aegyptum infantis vitæ consulat, idq; in tempore Nam non multo post ita successus rex, bimulos omnes ac natu minores, gladio sustulit, Matth. 2.

Crescebat interea puer, & confortabatur spiritu, continuum septennium agens in Aegypto vique post Herodis interitum, Quem ubi Ioseph cœlitus per quietem didicerat, reducem sese tum patriæ Nazaret protinus exhibuit, Luc. 2.

De pueritia Christi. Cap. 3.

Porro annum agens Iesus duodecimum, parentes Hierosolymam sequutus, quò illi statim quibusdam annis diebus sacrorum gratia confluebant, Patris cœlestis agens negotium, diuinæ legi doctorum cœtui triduo permixtus, parentes paululum declinavit. Deinde inuentus ab eis, diuinæ voluntatem causatus, quia se subduxerat, domum redit morigerus in omnibus, Luc. 2.

De præcurfore Christi Ioanne Baptista. Cap. 4.

Ioannes aliquantulo post Zachariæ filius, Christi antecubulo, prædicationis munere clarus fuit, Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Accessit prædicationi penitentia, iuncto baptismo, tanta vitæ sanctimonia, cultusq; austeritas, vt à Iudæorum primoribus dubitatum sit, num esset ille Christus, legatione ad sciscitandum veritatem in id decreta. Verum Ioannes falsus planè quod erat, Esaiæ de se asserti vaticinium, quò clariù delegata sibi à Deo prouincia intelligeretur, Ioann. 1.

De perfecta Christi ætate. Cap. 5.

Iesus interea trigessimu sermè ætatis annum attigerat, quum Galilæam relinquens, Iordanis peteret fluuia, ubi à Ioanne lauacro tinctus, multum primò reluctante, quasi preposterum illud esset officium: anditq; vox patris cœlestis, hunc dilectum sibi filium attestantis, Matth. 3. Marc. 1. Luc. 1.

H h Subducus

Subductus hinc in desertum, post quadraginta dierum inedia, tentatoris sustinuit grassantia insidias, Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4. Iohannes deinde viso Iesu, agniti Dei hunc esse a petre indicat, qui totius mundi auferat delicta. Atque eo testimonio primum illecei Bariona cum fratre Andrea, Iesum sequuntur: Philippus mox vocatus, addit se socium, Ioan. 1.

Tertio die vocatus ad nuptias, virtutem diuinam, aqua in vinum mutata, prodidit, similique: ciuitas è templo mercatoribus, Ioan. 2. Huic accessit copiosa piscium captura in Iesu verbo, quum vano labore Petrus totam noctem consumpsisset. Vnde stupor ille, verbaque: Exi à me Domine, quia homo peccator ego sum. Luc. 5. Baptizabant interea passim & Iesu Ioannis discipuli, Ioann. 4. Quæ res materiam ortæ post inter illos emulationis cuiusdam suppeditabat.

De morte Ioannis, cuius ipse sibi fuit propheta. Cap. 6.

VERVM Ioannes de Iesu rebus selticius promouendis, ita loquebatur: Illum oportet crescere, me autem minui. Qui de cælo venit, super omnes est, Ioann. 3. Atque ita futurum, breui indicauit euentus, Ioannes per Herodem, quod se admonuisset errati, primum coniecto in vincula, deinde capitis damnato, Matth. 14. Marc. 6. Quæ crudelitas, Iesu in Galileam migrandi in fines Zabulon & Neptalim, occasio fuit. Vbi primum penitentiam, regniq; cælestis consuetudinem prædicauit, Matthæ. 4.

ANNVS DOMINICAE PRAEDICATIONIS PRIMVS, ET primum de euangelij prædicatione. Cap. 7.

FIRMATA de se, editis miraculis, diuinitatis opinione, ad doctrinam euangelicam longè lateq; diuulgandam Iesus animum conuertit. Locumq; Esau, quo ait: Spiritus Domini super me, eò qd vnaueris me, euangelizare pauperibus misit me, cum ijs quæ sequuntur, palam suæ personæ congruentè indicauit, Luc. 4.

De vocatione apostolorum. Cap. 8.

ELEGIT autem discipulos 12. Matth. 10. Marc. 3. Lucæ 6. quibus consensu monte separatim proposuit beatitudinis quasdam formulas, longè diuersas ab ijs, quas vulgus hominum secutur. Proinde definiuit arma, quibus vellet esse instructos, cælestis doctrinæ præcones, potestate illis facta, impios demones pellendi, simulque curandi morbos, Matth. 10. Nec minor illi fuit sollicitudo docendi plebem, postquam relicto monte, in late patentes campos descenderat, Luc. 6.

De miraculis Christi. Cap. 9.

DOCTRINAM secuta sunt miracula, aut si quis sic malit appellare, varia in miseros collata beneficia. Lepra viuarum corpus suæ puritati restituitur, Matth. 8. Marc. 1. Luc. 5. Centurionis fama li paralysis consolidatur, Matth. 8. Luc. 7. Vexatus à cacodemone in synagoga sibi restituitur, Marc. & Luc. 4. Viduæ natus vnicus, à morte ad vitam reuocatur, ad portam ciuitatis Naim. Luc. 7. Quid multa? omnes corpore affecti, quos fama per vniuersam Syriam dispersa de Iesu coegerat, bonæ valetudini reducuntur, Matth. 4. Marc. 3. Luc. 4. Ioann. 6. Nec contentus iis beneficijs corporalibus, mulierem in pharisei conuiuio, malè actæ vitæ conscientia, agram abfoluit, Luc. 7.

De impedimentis vitæ æternæ. Cap. 10.

MULTOS tum cupidò inceserat illum sequendi: verum affectus terrenarum rerum obstitit, Alius enim fortunæ strepitum sibi pollicetur, & audir filium hominis ne tantillum quidem habere ditionis, vt caput eò reponat, quum alitibus nidi sint, & vulpidus sui specus. Alius paterni funeris carationem præfert Christi contubernio, cui dicitur: Sine mortuos sepelire mortuos suos, Matth. 8. Luc. 9. Alius proinde domesticorum ac necessariorum curam prætextu, vt non proinde sequeretur, quem aranti similem facit, vultu in tergum verso, Luc. 9.

De actis Christi in regione Gerasenorum. Cap. 11.

CÆTERVM regionem petiuro Gerasenorum, transiendos erat lacus, in quo nani ventus dormiebat, ac coorta interim tempestas, ventos mareque compescuit, Matth. 8. Marc. 4. Luc. 8.

LUC. 8. Porro ad portum ubi appulit, spiritibus immundis obnoxios, præter modum sequentes liberrans, porcorum gregem rapi in præcepis permisit, Matth. 8. Marc. 5. Luc. 8.

De reditu per Capernaum in Iudæam, & vocatione Matthæi ad Apostolatam. Cap. 12.

REDIENS inde Capernaum, paralyticum per regulas demissum, alienæ fidei respectu sanar, Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5. Et paucos post dies Iudæam repetit, atq; in teloneo conspectum Matthæum publicanum vocat ad apostolici muneris functionem, Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.

De itinere in Galilæam per Samariam, & colloquio cum muliercula apud puteum. Cap. 13.

REVSVS in Galilæam profectus per mediam Samariam, in colloquio iucidit cum muliercula propè puteum. Vnde illa edocta, Messiam venisse, qui dicitur Christus, palam fatetur, Ioann. 4.

De gestis sub professione in Canam Galilææ, & quid pharisæi potissimum in Christo reprehenderint. Cap. 14.

DEINDE in Canam Galilææ se contulit, inter eundem regij cuiusdam viri filium iam moribundum, ea hora qua ille salutem petebat, viuere prædicauit, Ioan. 4. Succedit mox conuiuium Leui, quo receptus Iesus simul cum publicanis, à Pharisæis reprehenditur. Verùm ille medicum se esse testatus, morbo laborantes potissimum sua ope indigere indicauit. Proinde misericordiam qua egenis succurreret, longè præstare sacrificio.

De æmulatione inter discipulos Ioannis & apostolos Domini.

Cap. 15.

VERTUNT item vitio discipulis Iesu, Ioannis sectatores, qd se nou ad pharisæorum morem ieiunijs macerarent. Et audiunt iniquum videri, vt se sponso præiente lugeant filij, nouumq; viuendi institutum, veterum permissione confundatur: perinde ac in communi rerum vsu desipere dicatur, qui veteri vestimento particulam noui paui assuat, nouumq; vinum vitibus aunos audeat committere, Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.

De malignitate pharisæorum, qua nouum petunt signum.

Cap. 16.

NEC contenti pharisæi obsecratione, qua omnia Christi facta calumniabantur: Sed signum quoq; uisum expetunt, quasi verò ille nullum exhibuerit. Et reportant aptum malignitatis suæ responsum, in filios videlicet degeneres & sceleratos, lonæ signum rectè competere, alio piscis triduo olim inclusi, cuius monitis Niniuitæ etiam deploratè improbitatis homines resipuerint: Atq; ea ratione damnationem manere incredulos.

Subiecit mox Regiæ Austriæ exemplum, quam Salomonis sapientia ab vltimis terrarum oris attraxerat. Et quod omnium aptissimè quadrabat, imputi spiritus in hominem vnde paulo ante exierat, reditum longè infelicissimum: Quando, qd veritatis attinet prædicationem, Ionas & Salomon in multis partibus se essent inferiores, Matth. 12. Luc. 11.

Verbi diuini obseruationem, Parentibus, amicis, & rebus omnibus esse anteponendam. Cap. 17.

NEC DVM sermonem institutum finierat, & mulier quædam è medio turbæ beatum exclamar ventrem Christi genitricis, ac felicia vbera. Sed ille, quod potius esset, magisq; ère nostra, malebat expendi: Beatos videlicet haud dubiè futuros, qui verbum Dei conciperent animo, generarent benefactis, Lucæ 11.

Deniquè in prædicationis Euangelicæ negocio, quemadmodum abesse debeat cognationis & aliterius cuiusvis necessitudinis affectus, matre ac fratribus se querentibus, diffiniuit, dum illos repudiaret, & diuinæ voluntati morigeros, parentes & fratres suos agnoscit, Matthæi. 12. Marc. 3. Lucæ 8.

Iterum doctrina confirmatur miraculis, quæ pharisæi demonis artibus tribuebant. Cap. 18.

SERMO autem Dni cum iam confirmandus esset miraculis, cõmodum à Iaito synagoge præsesto innitatur ad beneficiũ defuncti filij præstandum. Id quod faciliè obinuit, Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8. Cæci item duo Iesum sequentes, visum precibus impetrarunt, Matth. 9. Mutus demoniacus, eiectò immundo spiritu, loquitur, ita vt turbam non mediocriter caperet insolitè rei admiratio.

Hh 2 Verùm

Verum pharisæi dona Dei nō agnoscetes, Beelzebub Dæmoniorum principi accepta **CHRI-
S T I** opera referunt, Matth. 9. Luc. 11. Qua in re tam atrox piaculum est admissum, ut neque hic
diluī queat, nec sūro seculo, Matth. 12. Marc. 3. Luc. 11. Quanquā nihil est, cur miremur natu-
ra improbus in maledicta prorūpere, quōd vir bonus de bono thesauro bona proferat, malignus
perniciosa: Verumq; sic, quod dicitur, Ex arbore fructum dinosci. Atqui prospiciendum erat, nē
lingua peccaremus, de quocunque verbo ociofo coram Deo iudice exactam rationem reddituū;
Matth. 12.

CHRISTVS à Martha excipitur hospitio. Cap. 19.

Sub hęc ingressus **I E S V S** oppidulum quoddam, à Martha hospes excipitur, quæ dum sedulū
in apparando conuiuio occupata, sororem Mariam, ab ore Domini pendentem, iucufaret, mox
discit se negocijs, nou quidem negligendis, sed fluxis tamen incumbere, sorore interim, quæ sunt
optima, complectente, Luc. 10.

De electione 72. discipulorum, & eorum potestate. Cap. 20.

Designauit præterea alios 72. discipulos, quos in mellem euangelici negociij ium impendiō co-
piofam, antea mbalones præmitteret, nihil obmittens præceptorum salubrium, quæ ad Apostoli-
cam integritatem venandam ijs conducerent: Denique præceptis dotes additæ sunt curandorum,
langūorum, simulq; ei sciendorum Dæmonum.

Superbos verum Euangelij senu capere non posse. Cap. 21.

Capitis felix non defuit successus, atque inde in arrogantiam iaphi discipuli, Dominico sermo-
ne, quo se vidisse, ait, Satiānam cū fulgur è cælo deciduum, ad modestiam reuocantur, Luc. 10. Ea-
dem sermē hōra commendatur à **CHRI S T O** lætitiæ gestitēte, Patris sui cœlestis benignitas, quæ
magnates Euēgelij sacramēta celasset, infimæ fortis hominibus illa aperuisset, Matt. 11. Luc. 10. Cæ-
terū felicitatis comes inuidia, Pharisæos tū extimulabat, ut **CHRISTO**, ac suis vndiq; obtu-
barēt.

De Sabbatho. Cap. 22.

Flexerat ille fortē iter Sabbatho persegetes, & Apostoli famem spicis mann conuulsis solaban-
tū, quod opus à superstitionis istis veluti impiū carpebatur. At **I E S V S** Dauidis exemplo,
scripturæq; dināz permissū, innoxios esse discipulos ostendit, seq; tanquā Sabbatho superio-
rem, eius legibus nequaquā adstringi, Matth. 12. Marc. 2. Luc. 6.

Proximo dein Sabbatho arentem hominis dexteram in synagoga ad vigorem reduxit, veritum
viri; non esse Sabbatho contestans, ut beneficiis existas, quando in patrem collapsam pecudem
imponē extraxeris, ut nefas quoq; videri possit, tunc hominis salutem negligere, Matt. 12. Marc. 3.
Luc. 6. Quæ res prima annulis occasio fuit, ut de petendo **I E S V** consiliū ceperint.

CHRISTVS maleuolentiæ Pharisæorum cedens, primū in montem

se recepit: deindē è naui docens, auditoribus viles aliquot

proponit parabolas. Cap. 23.

Parabo-
lar.

Verū ille ad tempus cedens improborum maleuolentiæ, montem conscendit, in quo solidam
eam noctem precibus vacauit, Matth. 12. Luc. 6. Postero die verbi cœlestis eminentiam, ac fructū è
naui ad plebem in littore collectam exponit, parabolis in eam rem varijs, atq; adeo aptissimis ad-
ductis: Nempē seminātis, cuius seges partim in iter publicum, petram & spinas, partim in ferile
solum inciderat, Matth. 13. Marc. 4. Luc. 8. Confinis huius parabolæ erat illa, de seminate ziza-
uiam in agrum, dormiente eo, qui bonum semen in eundem paraserat, Matth. 13. Marc. 4. Tum illa
de grano lapidis minimo, in iustam arboris magnitudinem succrescente. Cui successit ea de sermō-
to, quod mulier abscondit in farina satis tribus, Matth. 13. Luc. 13.

De ser-
mento.
De The-
sauro in
agro re-
perio.
De sage-
na missa
in mare.

Deindē dimissa plebe, in ædium penetralibus explicat discipulis parabolarum superiorū myste-
ria, adiectis insup alijs, pui à thesauro in agro reperto, ac negociatore margaritas pulchras que-
rente, quæ vtraq; non uisū diuenditis omnibus potuerint acquiri, latenter indicans verbi cœlestis
sublimitatem. Ac nē quis hostium illius veritus insidias, defectionem medietur, aut de tollen-
dis è medio improbis cogitet, eoq; disserat suum in re Euangelica studium, protinus verriculo in
mare iactō, piscibusq; extractis, pro eo q; boni fuerint, aut vitiosi, retentis aut abiectis, tolerandū
hoc trāctum, quandiu vitas, ostendit, Matt. 13. Id quod sermē superiore quoq; de zizanjs parabo-
la non obscurē docuit.

ANNVS DOMINICAE PRAEDICATIONIS

Secundus, & primum, Prophetam gloriae non expertem,
nisi in patria.

Cap. 24.

Anni autem secundi initium IESVS docendae patriae dedicauit. Porro frequentia, & familiaritas, prius cōtempibilem reddidere, vt diceret id sibi commune esse cum Prophetis, qui in patria duntaxat expertes gloriae fuissent, Matth. 13. Marc. 6. Luc. 4. Heliae exemplum, ac Helisei uou abfurdè huc trahebatur, quorum uener in gentem suam impendio beneficis extitisset. Ceterum hic ferò quantum exagitauerit municipes IESVS, euenius planè edocuit. Conati enim sunt illum ex edito urbis loco praecipitare, erantque dictis parùm creduli, vt nullo illic prodito miraculo, diuina uirtute è manibus illorum laboretur, Matth. 13. Luc. 4.

Fugit CHRISTVS fraudes Herodis.

Cap. 25.

Herodes interim Tetrarcha, necato Ioanne, cùm fama de CHRISTI miraculis per omnem finitimam regionem dimanaret, suspicans Ioannem reuixisse, decidendo uideudi illius teuebatur, Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. At IESVS, agnita fraude, in solitudine se addidit, quò secuta ingens turba, commeatu iam deficiente, de quinque panibus, & piscibus duobus pascitur. Quo beneficio IESVS adeò sibi multitudinis animos concilianit, vt dignum iudicare principatu. Sed is alienus ab omni ambitione, clanculum fugit in montem, ubi solus perpetuis precibus noctem ad quam usque caelestem vigiliam protraxit, Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 6.

De discrimine, & periculo discipulorum in tempestate maris.

Cap. 26.

Erat tum discipuli in summo marinae tempestatis discrimine, ventis praeter modum saeuientibus, & nauim qua uehebantur, in diuersum agitantibus, quum IESVS in undis inde atque in solida terra deambulans, praesentia metus sua solatur. Verùm illi nouitate rei deterriti, spectrum esse inane quod uiderant, putabant, Matth. 14. Marc. 6. IESVS autem loquente, Petrus fide in CHRISTVM super mare ambulat, incredulitate mergitur, Matth. 14. Conquieuit autem illic ventus Domino nauim ingresso, Matth. 14. Marc. 6.

De aquis Christi, dum traiceret in terram Genezareth.

Cap. 27.

Ei traiecit in terram Genezareth, Matth. 14. Vbi varijs languoribus affectos, qui vel fimbriam uestis illius optabant contingere, sanauit, Matth. 14. Marc. 6. Postero die inuentus ab ijs, quos pauidi in solitudine, causam intelligens, qui se longis ambagibus quæssissent, cibum corporalem ad caelestem alimoniam comparandam longo sermone cohortatus, manna illo cibo longè esse inferius edocuit, Proinde quum de verbo uitae aeternae loquens iam panem nominaret, modò carnè, & sanguinem, multi horrore rei perperam intellectae concepto, à CHRISTO deficiuere. At Petrus contra, quòd uerba haec sunt uitae aeternae, perdurandum sua debat, Ioan. 6.

De reprehensa nimis anxia traditionum obseruatione.

Cap. 28.

Deindè cùm uocatus ad pharisaei cuiusdam prandium, neglecto lauacro discubuisse, & is plurimùm eo fuisset offensus, stultos uocat, qui nimium anxie maiorum obseruarent traditiones, iudicio Dei, & charitate interim obmissis, Luc. 11. Decimabant illi mentham, rutam, & olus quoduis, in uasis quoque mundandis, quæ ad victum pertinebant, plus iusto erant curiosi. Ceterum ambiriosi in affectandis primis in synagoga cathedris, hypocritarum in extrinsecò cultu, uereque sepulchra foris dealbata. Impij denique in lenes ualitudinarios, quibus oblationum praetextu subtrahebant alimoniam, circuuentis falsa doctrina liberis. Vnde carcos uocat illos CHRISTVS, & plurationem, quam Pater caelestis minime agnoscat, ideoque breui interituram. Rectè proinde in istos competere Esaiae uaticinium, quo ait: Populus hic me labijs honorat, cor autem eorum in longè est à me: sine causa autem colum me, docentes doctrinas, & mandata mortalium. Ostendit autem hominem minime contaminari ab ijs, quæ per os immittuntur: sed magis adulterio, fornicatione, homicidio, furto, auaritia, impostura, dolo, impudicitia, obreccatione, superbia,

Hh 3 & similia,

& stultitia, quæ omnia in cordis officina clàm concepta, magno malo fortis præfident in publicum: esseq; simplex genus expiandarum impunitatum, si elemosyna in fratrem beneficis casillas, Matt. 15. Marc. 7. Lucæ 11.

C H R I S T O, relicta Iudæa, pergenti ad oras finitimas Tyri, & Sidonis, offeruntur claudi, cæci, & languidi. Cap. 29.

Dimissa inde Iudæa, I E S U S in oras finitimas Tyri petiit, & Sidonis. Vnde Chanana quædam mulier egrella, fidei magnitudine, iugiq; precû instantia, filiz à Dæmone vehementer afflicta salutem impetrauit, Matth. 15. Marc. 7. Ex illico cæcos, claudos, ac quosvis inibeciles, ac valetudinarios ad pedes Domini porrectos ille sanitati restituit, magna; hinc populum cepit admiratio, Matth. 15. Longè autem maior, muto surdoq; audiendi, ac loquendi officijs reddito, dum relicta Tyri finibus, Decapoleos peragrat oras: acclamabant enim, eum prohibente Domino: Beuè omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui, Marci 7.

De processione C H R I S T I versus Hierosolymam ad solèmnia Pentecostes. Cap. 30.

Contulit autem se eo itinere Hierosolymam ad solèmnia Pentecostes, ubi ad probaticam piscinam expositum duo de quadraginta annorum languidum, sabbatho, mirum in modum sequentibus Phariseis, sanum fecit. Porro causam sciscitantibus; dixit se Patris cælestis Dei opera in omni sua functione hactenus fuisse adiutum. Scripturas diuinas, in quibus illi vitam æternam constituebant, de se certum præbere testimonium. Denique, quòd omnium maius acceperit à Deo: Id quod Ioannes quoque non obscure firmasset. Verum incredulos vicissim sibi gloriam tribuere, quæ quàm sit vana, abundè perspicuum ex eo videri, qd à solo Deo omnis gloria procedat. Incitauit hic sermo magis, atque magis istorum in I E S U M animos, ut necis illis non in medioce seminatium exiterit, Ioan. 5. Aliquantò post transmissio mari Galilee, ex septem panibus, & pauculis piscibus quaterna millia hominum cibauit in solitudine, Matth. 15. Marci 8.

Inde digressus, nauigio venit ad oras Dalmanutha, ubi discipulos dehortatur à fermento phariseorum. Cap. 31.

Vnde digressus, nauigio venit in oras Dalmanutha, ubi recessit à Phariseis, accuratè docuit impossibilitatem illorum prorsus fugiendas, fermentum appellans, eò quòd multos sensum lupum mentientes, ouilla huiusmodi corrumperent, Matth. 7. 16. Mar. 8. Lucæ 12.

De rebus gestis in partibus Cæsareæ Philippi, ubi C H R I S T V S Petrum crucem desuadentem vocauit Satanam. Cap. 32.

Ac mox in Cæsareæ Philippi partes concessit, & confessionem Petri de se recipiens, eius occasione, clanes regni cælestis promisit, ita suam stabiliendo ecclesiam, ut portæ Inferorum nihil virtutis aduersus illam sint habituræ. Indicat autè quanta se maneat calamitas, deniq; & mors ipsa, in quâ conspiraturi sint ludæorum scribæ, & annales. Sed tertio mor die sit renicturus, Matt. 16. Mar. 8. Luc. 9. At Petrus mortem audiens, iocrepuit occultè Dominum, ceu parum consuli acturus sit, si illam spontè suscipiat. Quo contrà I E S U S à se abegit Petrum, Satanam eū vocans, qui diuinæ voluntati repugnet, & in humanis tantum rebus sit ocularus, Matt. 16. Mar. 8. Quin magis domâdos offèdit humanos affectus, sese prorsus aboegato, & cruce sua ipsius suscepta, quò liberius illi lequi nobis liceat, Matth. 16. Mar. 8. Luc. 9. Contèptum autè se in humana specie, aliquando in gloriam Patris inter Angelorû agmina visendum ait, quando ius sit redditurus, & præmia cniq; promeritis. Sed quid ego, inquit, vos longius moror? quando ex hoc præsentis cæti quidam sunt, quibus maiestas mea etiamnum vixit palam reddetur conspicua, Matth. 16. Mar. 9. Lucæ 9.

De transfiguratione Domini. Cap. 33.

Et interiectis sex ferme diebus, planè conigit hæc promissio, præsentibus io monte quodam excelso, Petro, Ioanne, & Iacobo discipulis, qui mirabili luce cornicum viderunt, cum Moïse, & Helia sermones miscerent, Patre cælesti tum denuò filium hunc esse dilectum testante. Atque hæc visio tam grata fuit Apostolis, ut cogitarent de sedibus illic construendis: placuit enim, nunquam ab immenso hoc gaudio diuellit, Matthæi 17. Marci 9. Lucæ 9. Quanquam quod ad fidem attinet, quæ ips rebus gestis debebat accendi, Apostoli adhuc mirè frangebant. Id quod obstitit, quò minus à Dæmone

à demone arreptum potuerit liberare. Nam Iesus, sanato homine, prout incedulitatem taxat, & fidem iummo præconio ex tolli, Matth. 17. Marc. 9. Luc. 9.

Venit Christus Capernaum, & soluit tributum. Cap. 34.

VENIT deinde Capernaum, ubi tributum soluit, Petro ad mare piscarum missio: fore enim ait, ut sciretur, id est, quatuor drachmas in ore piscis quem primum prehensisset, inueniret. Etiam si ostenderet se tanquam terræ Dominum, minime ad hoc teneri, Matth. 17.

Reprehendit Christus in discipulis suis ambitionem, & puerorum ab illis requirit innocentiam. Cap. 35.

INVASERAT autem discipulos ex visis miraculis, & auditis de regno celorum sermonibus, partim liuor, quo ægrè ferebat quisque; alterum sibi præferri: partim ambicio, quia honores ipsi, qui in terris sunt, similes, animo conceperant. Sed præceptor virumque damnans, accessit puello, regnum celeste ad illos duntaxat pertinere dixit, qui prius in alium hominem mutari, sese ad paruum modum scirent dimittere, Matth. 18. Marc. 9. Luc. 9.

Quomodo Christus affectus fuerit erga poenitentes, & quoties nos fratribus in nos peccantibus dimittere debeamus. Cap. 36.

DEINQUE qualiter Deus erga huiusmodi esset affectus, parabola ostenditur ovis centesimæ, quam amissam repertis, humeris latus imponat, vocans autem epulandum eius rei gratia amicis. Confinit est huic parabola, quam de drachma perditâ recensuit, magno cum gaudio inuenta. Et quæ omnium maxime indulgentem in nos Patrem celestem primumque, modò respiciamus, expressit, de filio prodigo, cui parens obuiam vadens, in illius cupidè ruit amplexus. Siola ad hæc præbri simul cum anulo & crepidis asserui iussus, opiparum mox apparando conuiuium, Luc. 15.

CÆLESTIS autem Parentis erga nos benignitatem, ostendit modis omnibus formulæ esse agendi cum lapsis fratribus, quo animas illorum lucremur, dum solummodo arguimus soli, deinde adhibitis arbitris, ac mox ecclesiæ, postremo tantisper abijcimus, dum illos pudeat delicti, rationem deinde ac firmum se in celis habiturum, quidquid illi in terris suo nomine collecti statuerint. Cæterum in condonatio eretico noluit Petro normam aut modum præcibere, septuagies septiens absolendum peccantem docendo, Matth. 18. Luc. 17.

Quò autem clarius intelligamus, ob inclementiam nostram non solum à Deo noxam nobis non remitti, sed etiam redire eam quæ remissa est semel, parabolam dixit de Rege, qui seruum cui condonata erant debita, ad carcerem & poenam repetiit, quia parem benignitatem conferuo non impetierat, Matth. 18.

Digressus Iesus à Galilæa in Iudæam, respondet Phariseis ad interrogationem, Num marito liceat uxorem ex quauis causa abijcere. Cap. 37.

FINITO hoc sermone, digressus à Galilæa Iesus, in Iudæam, quæ sicut est trans fluenta Iordanis, profectus est, magna se comitante hominum multitudine, quorum ille primò languidos curat, deinde ad doctrinam animam conuertit. At Pharisei, quibus mos erat, in deteriori omnia torque: e pariem, capiosè sciscitantur: Num liceat marito, ex quauis causa uxorem abijcere? Futurum rati, ut si permitteret, secum pugnare videretur, Moysem ad duritiem Iudæorum repperisse, cum diuortii frena laxasset. Cæterum diligentius expendenda erat vel ex Genesios libro diuina hac in re voluntas, Matth. 19. Marc. 10.

Difficultate autem attenta, quæ incidit in re uxoriæ, celibatum prætulit, Eunochos esse nonnullos testatur, qui se castrarent regni celestis gratiâ. Verum id negotii ad paucissimos, quibus concessum sit, pertinere, Matt. 19. Afferitur subita occasione idoneum paritari & absolute modeste exemplum, improbitate maium adducti infantes, Apostolis impendit prohibentibus, quos omnes ad se vocans, Dominus complexus est & exosculatus, talium esse comprobans regnum celorum, Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18.

Relinquens Iudæam, Galilæam repetit: ubi liberata muliere obsessâ, eludit seruos Herodis, cum ab his finibus abigentes. Cap. 38.

RVRSUS, deinde relinquens Iudæam, quia in perniciem illius Iudæi conspirauerat, Galilæam petit.

Hb 4

Parabo.
De arbo-
re fici.

petit, Ioan. 7. Vbi cū audisset Pilatū præsidentē extrema crudelitate in quosdam Galilæos ad-
māduertisse, adeo vt sanguinem quoq; necatorum cum sacrificijs misceret, ad respiscēciam om-
nes cohortatur, si ab ioteritu veliot se vindicare. Ad pauciores enim plerūq; p̄ccatū pertinge-
re, veluti illis quoq; contigisset, quos duosdeuginti turtis in Siloe olim compresserat, quum mul-
to plures culpe fuissent obnoxij. Et vt tenacius memori insideret, quod maximē omnium vel-
let, parabolam subiecit de arbore fici, cui succisionem comminatur Patrifamilias, quia fructum
de se non ediderat, atque sic fecisset, oīs vinitor suāvisset dilationem, spe quadam de frugibus etiā-
vūm concepta, Luc. 13.

Docebat fortē tunc in Synagoga Sabbatho, & verba comprobās miraculis, mulierem decem, &
octo annis dēmonio obnoxiam sanat, quanquā vitio sibi verterit illud Princeps synagogæ, Chri-
stus autem ait legem non solui, si sabbatho bonem aur asinum ligatū vinculis expedit, & aquarū
ducas. Ceterum multo minus, quia Abraham filiam quis ab immundi spiritus potestate exemerit.
Pharisei huic felici successui invidentes Evangelici negocij, summovere loco Dominum conati:
Abi hinc, aiunt, quo necem, cui te Herodes destinavit, evadas: atq; Iesus frange cogita, respondit,
quod istos vehemētē morderet: Ite, inquit, dicite vulpi huic: ecce eicio dēmonia, & pecticio san-
tates hodie & cras, & tertia die consummō, Luc. 13.

Iterum venit Hierosolymam ad celebritatem Scenopegiz, vbi varium
vulgi de se audit iudicium. Cap. 39

Subiecit mox seminarium odij & malevolentiz illorum, testimonium perhibens opertum ma-
lignitati: & quandoquidem in propinquo tum erat scenopegiz celebritas, conulit se Hierosoly-
mam, vbi post diuersam vulgi de se opinionem, (quidam enim virum bonum esse Iesum prædica-
bant, alij impostorem) ipse in longum protracto sermone, non suum agere se negocium, sed patris,
qui se misisset, iudicat. Mirabantur enim qoi illū audiebant, quomodo probē literas calleret, quas
nunquā didicisset: Ac mox secreta cordium illorum prodit, quod pertinaci proposito essent sup-
plicium de se fumptruri. Et inieciissent illi planē maous, nisi remoratus illos fuisset Dominus, eo
quod hora sua nondum adesset, Ioan. 7.

Concio Christi aduersus auaritiam, & quid cuiq; ad perfectionem prope-
ranti sit faciundum. Cap. 40.

Neque ita multo post accessit Iesum quidam, fratrem suum inculsans cupiditatis, quod hæredi-
tatem secum non partiretur. At ille ad se minime pertinere ait foreose iudicium. Admonuit tamē,
avaritiam modis omnibus esse fugiendam, proposita io hoc diuinitis parabola, cuius opes magnis
sudoribus per improbitatem patris, ad incertum venissent hæredem, stulti illius animi noctu, dū
minime in fore cogitasset, ablata, Luc. 12. Exorsus mox alium sermonem deinde in templo, dege-
nerate Iudzos ab auitis moribus probabat, quandoquidem Abraham factis non referentes, diabo-
lum imitarentur, cuius verē essent filij. Illi contra Samaritanum appellat & dēmoniacum, lapidū
iactu, nisi abiens sibi prospiciat, perniciem allaturi, Ioan. 8.

Præteriens tum fortē quandam, ex eo tempore quo fuerat oatus, cæcum, omnibus mendicitate
cognitum, cui vidēdi tribuit facultatem, atq; ea res multum Phariseos vrebatur, Ioan. 9. Quum pro-
tious adolescens quidam accedens: Magister, inquit, bone, quid boni faciam, vt consequar vitam
zternam? At Iesus præceptorum Dei obseruationem commodaui: ita tamen, vt meritis proprijs
diffideremas, quod non sit bonus nisi vnus nempē D E v s. Verūm iuvene arrogantius se se iactan-
te, quod diuinitis iussibus sedulo paruisset, Christus quem nihil larebat, intuitus cor æris aliquanto
appetentius, ad vēdenda omnia, quæ mox erogat in pauperes, seq; sequendū inuitat. Verūm quum
ille in diuersum se torqueret, rectē (ait Dominus) ex ijs moribus consequitur: Facilius camelum
per acns foramen, quā diuitum regnum celsesse, ingredi. Proinde Petro res Christi amore dimis-
sit, fiduciam sperandē mercedis fecerant, & protinus audit, in Maiestate Domini proximās se-
des, sui similes habituros, deniquē centuplum, simul cum gloria cælesti recepturos, Mathe. 19.
Mar. 10. Luc. 18.

Vt Pharisei hanc concionem deriserint. Cap. 41.

Ceterum opibus & potentia prestantes, hæc quæ de rerum terrenarum contemptu disseruerat, cædè proposito suo repugnantia effusè ridebant, quùm Iesus parabolam minimè ridiculam affert de Lazaro, id est, in solum Deum spem omnem collocant, qui ex fame & squalore ereptus, in suum Abrahæ, cuius verè erat filius, recipitur: Epulone quodam diuite contà, qui omnes vitæ delicias sectatus, Lazarum prædictum non alimoniam, & ne micis quidem panis dignatus fuisset, in tartara deiecto, ubi perpetuò pœnas acerbissimas ac penitus intolerabiles sit daturus, Luc. 16.

Laudatur providentia illius, qui sibi ex mammona iniquitatis parauit amicos. Cap. 42.

Proximam parabolam discipulis proposuit de iniquo dispensatore, qui in rem suam Dominica bona cautus profuderat, latenter indicans, nihil hic nostrum esse, sed Domini, qui tamen prudentiam laudet ministri, ex bonis alienis in egentes beneficii: vnde illum vicissitudo quædã, maneat officij. Luc. 16.

Parabola de conductis in vineam Domini operarijs. Cap. 43.

Aliam item superioribus conuexit parabolam Patris familias, qui varijs diei horis operarios in vineam suam, mercede pacta, cõduxit, impari laborem pari præmio remunerans, quo significari voluit, iam olim futurum, vt Genes fide Iudæos anteuertent, Matth. 20.

Parab. de laborantibus in vinea.

Restituto Paralytico, ambitionem repræhendit eorum, qui p. mos vbiquè affectant accubitus. Cap. 44.

Consequitur autem paulisper à Sermone Iesus, & Pharisei cuiusdã ingressus ædes Sabbatho, vt cibum caperet, hydropicum lanauit, ac mox docuit perperam agere, qui inuitati ad conuiuium, primos accubitus curiosè ambirent. Optimates enim verè esse ac aliorum antesignanos, qui sese scirent animo demittere. Proinde in conuiuijs apparandis, inopum voluit haberi rationem, qui ad reddendum vices essent impotes, tamen illius præmij quod sperandum sit in resurrectione iustorum, certa viderentur occasio, Luc. 14. Et hæc quidem res gestæ, sinem secundo Dominicæ prædicationis anno imposuere.

ANNVS DOMINICAE PRAEDICATIONIS TERTIVS,
& primum, quid egerit Christus in porticu templi Salomonis in Encensijs Iudæorum. Cap. 45.

Extremus annus Dominicæ prædicationis, idem illi planè, qui & vitæ finis fuit. Deambulabat tum fortè Iesus in porticu templi Salomonis in Iudæorum Encensijs, & circuebat illum Iudei, im probis conatibus sermè vrgentes, vt palam Christum se esse fateretur. Verùm ille ex opetibus facile iudicandum ostendens, quis esset, vnum nihilominus se esse cum Patre ingenuè confitetur. Quo dicto, lapidibus, ni fugiat, obtruere Dominum adorti sunt, Ioan. 10.

Fugit Dominus insidias eorum, qui eum lapidibus obtruere moliebantur, in vltiorem ripam Iordanis, & resuscitat Lazarum quatrduo mortuum. Cap. 46.

Fugit igitur in vltiorem ripam Iordanis, & tristè accipit nuncium de Lazari morbo, dormire hominem significans, qui iam fero concellerat. Præbuit ea mors Iudæis repetendæ occasionem, etià si discipuli, cauendam Domino eam regionem, ob necem, quam ei Iudæi minabantur, apertè prædicarent. Venit igitur Bethaniam quarto die, ex quo Lazarus in monumentum reconditus fuerat, & deploratum iam penitusque desperatum se reuocatum ad vitam pollicetur. Nec mirum si Lazaro præstaret, quod omnes in illo expectamus. ait enim: Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet: & omnis qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Nec mora, dicto fides certa affuit: prodit è monumento, qui quartum iam diem mortuus fuerat.

Consilium Iudæorum de occidendo Christo, quorum furor iterum cedens, profectus est in Efræm. Cap. 47.

Qua re permoti ex Iudæis complures, fidei Christi colla subdiderunt. Porro Pharisei ubi hæc rescuere, coacto cõcilio in foribus esse periculum, nisi vana I. E. S. V. S multorum vice peccat, Cap. 48. Pontificis

Pontificis sententia cognoscunt. Itaque mox decernitur, quo celerius fieri possit, quoq; commodius è medio tollatur, Ioan. 11. Cessit furori Dominus, Estram profectus, quæ vrbs non longè à vasta solitudine aberat, vbi in tuto mansit cum discipulis suis, Ioan. 11.

Vt Christus ipse, adueniente hora sua, vltro venerit ad locum passionis, sicut Hierusalem: & quomodo discipulos aduersus Iudæorum malitiam & conatus improbos ad mansuetudinem hortatus sit & patientiam. Cap. 48.

Postquam autem ita visum est illi, ut mortem disciperet, declinauit latibula, & iter flexit Hierosolymam. Enndum autem illi erat per mediam Samariam & Galileam, qua oppidum quoddam ingressus, decem viros à lepra mundavit, è quibus vnus duntaxat, & ille Samaritanus, rediens à sacerdotibus, gratias egit, Luc. 17. Præmisit autem nuncios, quos auersati sunt Samaritani, Iacobo & Ioanne vindictam expetentibus, ut flamma celestis contumaces absorbeat ad eum modum, quo, Helia orante, conigit. Sed increpuit concitatos in iram Dominus, spiritum celestem & verè apostolicum, esse spiritum lenitatis, mansuetudinis, & patientiæ indicans, sequæ haud quaquam venisse ut perdat animas, sed ut seruet. Luc. 9.

4. Reg. 1.

Spiritus
vere apo-
stolicus.

Prædicat Christus discipulis suis Passionem & resurrectionem suam, & ambitionem repræhendit filiorum zebedæi. Cap. 49.

Atq; antem ad illos secretò: Ecce ascendimus hierosolymam, proderuntq; illic filius hominis per martijis sacerdotibus & scribis, qui illum damnantes capitis, Gentibus tradent, quo illufum ac flagris caelum cruci affigant. Cæterùm iertia die resurgens à morte reuiuifcet, Matthe. 20. Marc. 10. Luc. 18. discipuli ijs verbis in spem erecti, futuri cuiusdam regni ditione affectabant, ac primi omnium Iacobus & Ioannes, Zebedei filij simul cum matre prima loca dominici regni ambiebant, (scilicet hanc mentis elationem paucis verbis confutante, quippe facta mentione de calice, id est, pena crucis) & dona Dei, quibus vtriusq; via aperiuit ad summa contendendi. Denique cæteros monet, Principatum non cogitent, cuius inter ethnicos respectus quidem habeant. Verum suo exemplo qui aliorum necessitatibus inseruitutis aduenerit, rectius facturos, qui omnem animi saltum depouant, Matthe. 20. Marc. 10. Luc. 22.

In suscepto hoc ad Hierosolymam itinere, diuertit primum ad Zachæum, vbi cæcis visum reddidit. Cap. 50.

Recta autem Hierosolymam petens, delatus est Hiericho, inter eundem nano illo Zachæo, ut se hospitio reciperet, accessit. Qui postquam res per nefas aliquando paratas, quadruplo redderet, dimidio nihilominus in pauperes, concepto celestium amore, dispensato, salutem eo die huic homini contigisse ait Iesus, vereq; Zachæum Abraham esse filium, quippe quem benedixit, Luc. 19. Et mox cæcis, vehementi clamore misericordiam poscentibus, visum reddidit. Sciscitatus tamè prius, num id gratum haberent, cum multi cæcutiant, qui tamen lucem penitus execrantur, Matthe. 20. Marc. 10. Luc. 18.

Deinde diuertit in ardes Simonis leprosi Bethaniæ, vbi Maria illi venterandum caput precioso vngit oleo. Cap. 51.

Diuertit proinde eodem itinere in ardes Simonis cuiusdam, cognomento leprosi Bethaniæ, ac inibi conuiuans cum Lazaro, Mattheam habuit ministrum, & Mariam eius sororem plùs solito officiosam. Nam alabastrum vnguento refertum precioso fregit, liqore totum caput Domini cuius diffusio. Id eum malè haberet discipulos, qui diuenditum vnguentum maluissent, & inopia laborantibus precio consulunt: Forte ait, ut nunquam desint Pauperes quos foueamus, sed vnguentum hanc in mortis ac sepulture suæ gloriam meritò impendi, quod eius rei gestæ memoriam nulla vnquam obliuiscencia esset obliuio, Matthe. 26. Marc. 14. Ioan. 12.

Adpropinquans ciuitati Hierusalem, iubet sibi adduci asinam cum pullo, cui insidat, & sic mansuetus ingrediatur ciuitatem. Cap. 52.

Vicinus indè Hierusalem Dominus, nouam aduentus sui pompam instruit. Missos enim à Bethphage ad oppidum, quod eregione situm erat, discipulos, inbet asinam simul cum pullo adducere, quibus insideat. Ac sic iumentorum vinctus tergis, æterni sibi viam vestibus ac arborum frondibus

bus Passus est, & à pueris promiscuè; multitudine acclamari letis gratulationibus: Osanna filio David, Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel, Mathe. 21. Marc. 11. Luc. 19. Ioan. 12.

Fleuit Christus super ciuitatem Hierusalem. Cap. 53.

Ceterum propius incensus ciuitatem, desceit illius cladem omnium miseriam, quam à Romanis Principibus Tito & Vespasiano esset acceptura, Luc. 19. Iamque erat intra vrbs incenia, cū subito omnes occupat motus, quo nouarum rerum cupidi, scire gestiebant, quis ouationibus vique adeo insolytis Hierosolymam ingrederetur, Matth. 21. Ioan. 12.

Ciuitatem ingressus, statim visitat templum, quo ab ementium & vendentium for-
dibus purgato, mox docere incipit, & primò omnium nimiam de proprijs
operibus repræhendit fiduciam. Cap. 54.

Ac protius templum inuisens, primum studium domni paternæ scelestis negotiatoribus pur-
gaude adhibuit, flagello ex sanibus ad eam rem parato, Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19. Proximum, ca-
cis ac claudis sensuum integritati restituendis. Matth. 21. Querebant Iudei signum acerbè illius ca-
stigationis, & audiunt fore vt templum ab ijs diruendum, sua virtute restauretur, Ioan. 2. Sedens
autem eregione gazophylacij Dominus, viduam pauperulam duo minuta æris (id est, quadran-
tem) iniicientem contemplatus, cū nihil illi esset reliquæ, plus omnibus iniecit eam ostendit,
Marc. 12. Luc. 21.

Ac mox docendæ multitudini intentus, elationem pharisaicam damnat, qua nimium plerique
de suis beneficijs præsumerent, omnibus præ se alijs, veluti nihil videantur, contemptis. Seruie-
bat huic negotio parabola Pharisei, iactans bona sua, & Publicani nihil horum agnoscentis, sed
torum quod assequi possit boni, diuino beneficio tribuentis: quorum posterior, iustitiæ dotes à
Deo accepit, Luc. 18.

Alij ad
primom
annu re-
ferunt
illud
Ioan. 12.

Parab.
De Pha-
risæo &
Publica-
no.

Vespere concessit Bethaniam, vbi eum nocturno tempore visitat
Nicodemus. Cap. 55.

Appetebat autem vespere, & rediit Iesus Bethaniam, Matth. 21. Marc. 11. Vbi Nicodemus no-
cturno congressu arcana celestis generationis didici, causamque Domini aduentus & imminen-
tis iam exitij, vt videlicet omnis qui credit in Christum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Execratur ficum. Cap. 56.

Postero dierediens Hierosolymam famelicus, & accedens ficum arborem, cū nil præter folia
in ea reperisset, execratus est illam, quia fructum non edidisset, imprecatus vt perpetuo sterilis per-
maneret, Matth. 21. Marc. 11.

Rectius
hoc cum
Nicode-
mo factū
collo-
quium,
ad pri-
mum an-
num re-
fertur.

Ingressus templum, liberat adulteram: vbi aduenientibus ad se ethni-
cis, perit, à patre suo clarificari: & accedente vespere,
iterum concessit Bethaniam. Cap. 57.

Ingresso autem templum Domino, Scribe, & Pharisei adulteram in opere nephario deprehensam
producunt, captiosè querentes quid fieri statueret. Porro Iesus ita responsum temperauit, vt
neque illam absoluens, Moysis legem abrogare, neque condemnans, in tanta peccantium multitu-
dine vindictam à sola hac pauperula expectere videretur, Ioan. 8.

Ostendit autem mox fore, vt gloria sua ethnicis a Patre celestis reuelaretur, commodam uiam
occasionem ethnicorum quorundam aduenarum, qui Philippi & Andree vbi parocinio, Iesum
videre desiderabant. Qua hora Patrem inuocauit, vt se clarum gentibus redderet, id quod facile
impetrauit, voce cæli audita, Et clarum reddidi, & posthac reddam, Ioan. 11. Rediit eodem die,
cū ad uespera fecerit, Bethaniam, Marc. 11. postridiè Hierosolymam repetiturus.

Redeundo à Bethaniam in Hierusalem, quæ ad orationem
efficacem sint necessaria, diserta demonstrat con-
tione. Cap. 58.

Et diluculo vidētes ficum execratam à Domino, aruisse, trahuntur in admirationem verum Ie-
sus fidei pertinaci maiora tribuit, Matth. 21. Marc. 11. preces parum efficaces esse prædicans, quæ si
de ca-

Para. De de careant, Matth. 21. Cul hoc addidit, instantes quoque esset preces & tenaci proposito fixas oportere, parabolam afferens iniqui iudicis, quem vidua precibus tandem urgentibus, ad ius reddendum induceret, alioqui in rebus agendis remissum. Unde appareat desperati esse hominis, ne tantulum quidem de Deo presumere, Luc. 18.

Templum ingressus, interrogatur à Phariseis de suæ prædicationis potestate, quibus propositis quibusdam parabolis, suam illis exprobrat incredulitatem, adeo ut illis publicanos præferat, & meretrices. Cap. 59.

Parab. De duobus filiis. At quom venisset in templum, à Sacerdotum antesignanis, & plebis senioribus interrogator, quis illi fecisset potestatem docendi. Iesus autem hanc questionem altera repulit de Baptismo Ioannis, num è coelo esset, an ex hominibus, Matth. 21. Marc. 11. Luc. 20. Publicanos, ait, & meretrices in celis præfetti incredulis, quòd Ioanni obsequentes respiciunt. Ad quod mirè congruebat parabola de duobus filiis, quorum uterque iussus à parente vineam colere, qui operam esset pollicitus, cessator fuit: qui illam negavit telipiscens tandem præstitit, Matth. 21.

De Patre familias vineam locante Proxima huic parabola erat de Patrefamilias, vineam colonis locante, qui ministros simul cum herili filio fructus poscentes cruciassent: quam adduxit, ut sententiam rogatus, ipsos damnaret, qui pari scelere cum colonis noverantur. Verùm quo meritis ob id penas intelligeret evidentius, lapidem se esse te probatum ab edificantibus, testatus est, cuius meministi Prophetia. In quem lapidem aut impingenti, aut ab eodem illiso haud dubie sit pereundum, Matth. 21. Marc. 12. Luc. 20. **Pfal. 117** Huc pertinebat & illa parabola, quam de rege nuptias filio apparuit, recensuit. Ioviani enim ius iudei, obstinati animo, varias causas erroris prætexerunt, Matth. 22. Luc. 14.

Subornantur qui tenent Christum, an ne Cæsari tributum sit persolvendum. Cap. 60.

Subornantur Pharisei discipulos, qui simul cum Herodianis ad Iesum profecti, de tributo Cæsari pendendo interrogarent, ut si licet id affirmaret, Iudeos offenderet, qui prophetam principi parere indignum putabant: si non esse, Cæsareanos in senos haberet. Sed Dominus versutiam subdoloratus, numismatis inscriptionem ab alijs discere cepit, quasi ipse ignoraret, quæ ad veram pietatem non essent maxime conducibilia, quorum usus quoque cum promissum videretur, Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.

Victi Pharisei à Christo, alium subornant legis Doctorem, qui eum de magno interroget mandato. Cap. 61.

Quest. De magno mandato Verum dum nihil hinc acceperat Pharisei victorie, videntes luducos quoque succubuisse, qui resurrectionem non credebant, dum arguuntur in se iura scripturarum, quæ crebro Deum appellant Abraham, Isaac & Iacob: Neque consentaneum sui, Deum rectè dici mortuum, Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20. Rursus alium subornant legis Doctorem, qui quærat de magno mandato, & responsum accipit liore, odio & malevolentia istorum non indignum, de proximo videlicet post Deum diligendo, parabola, unde id perspicuum fieri posset, de vulnerato à latronibus, in medium allata, qui à Sacerdote & levita prætereuntibus neglectus, Samaritani tandem cuiusdam pietatem sensit. Hoc aptum esse aut exemplum, quod alieni à Charitate imitarentur. Luc. 10.

P arabo. De eo qui incidit in latrones, & Samaritano. Mittuntur tandem ministri, qui Christum vi adorantur, & capiant. Cap. 62.

Missi sunt protinus à zmalis ministri, qui captum afferrent, sed deterruit illos sermo, cui parum nunquam audissent: deinde quod dixerat, Quæretis me, & non invenietis Ioan. 7. Exortus inde varius in populo de Christo rumor. Vbi etiam ipsi interrogantur Pharisei, cuius filium credant Christum. Cap. 63.

Deinde variis in plebe rumor de Iesu subortus est: Quidam Prophetam esse prædicabant, quidam verò Christum, alij, ex Bethleem oppido nasci Christum, non à Gahla originem trahere, contendebant, Ioan. 7. Porro Iesus Pharisæos in hac controuersia accessit in vnum collectos, & inquit, rogavit:

rogavit: Cuius tandem filium crederent Christum? Et cùm incunctanter responderent, David, clam notavit impiam illorum de se opinionem: Quippè qui humilem confitebantur, Deum ignorarent: Nisi enim Deus sit, absurdum videri quod David in Psalmis Dominum appelleret, qui illi sit filius, Matth. 22. Matc. 12.

Docetur populus, Sanè doctrinæ non officere Doctorum improbitatem.

Cap. 64.

DE I N D E plebem introitus, docebat sanam doctrinam, quam de aurture à Moïse receperissent, patienter à Scribis & Phariseis in cathedra Moïsis confidentibus recipiendam. Atqui vitæ exemplum, eò quoddam esset turpissimum, haud quaquam ut sequeris, proponendum. Nam uerant, inquit, facinis imperitiores, quas digito ipsi dedignatur attingere. Omnia agunt ad uisitationem, ambiunt loca honorificentura, Rabbi ab hominibus salutari gestientes, quando unus est Rabbi & Pater, nempe qui agit in celis.

Phariseis comminatur exitium. Cap. 65.

DE I N D E ad Phariseos vestis comminatus est illis exitium: Vt, ait, vobis Phrisei, Scribæ & hypocritæ, qui regnum celorum alijs clauditis, ipse perpetuò exortis. Vuratis domus viduarum, longum precamini, vagamini terra marique, ut in superstitionem vestram pettrahatis impliciores. Vt vobis duces cæci, qui ex Patribus homicidis nati, ut illi prophetas, ita vos apostolus ut trucidabitis, quò verè teatum contrahatis omnis ianuxij sanguinis. Futurum vobis anguror, ut me aliquando videatis in gloria, quem iam habetis despectum, Matth. 23. Marc. 12. Luc. 11.

Discipulis templi structuram admirantibus prædicitur primum eiusdem templi ruina, deinde totius mundi annunciatum destructio, datis quibusdam veluti signis, quæ vniuersalem rerum humanarum omnium interitum sint præcelsura. Cap. 66.

EX E V N T I autem templum Domino, discipuli pteclara & sumptuosa eius phani ædificia, ad imitationem quadam capiti, offendunt. Sed ille vanitatem mentibus eximit, prædicet breui futuram, ut ne vllus quidem lapis alteri coherere lapidi; Matth. 24. Mar. 13. Luc. 21. Ac mox abiens, in monte oliuarum urbem intuitus, paulisper cunfedit. Vbi secetèrò huic cunctressi discipuli, initia futuræ huius cladis cundificunt, videlicet Antichristus, bella, seditiones, terræmotus, pestilentiam, famem, terrificam de cælu signa, idolum abominabile, Danielis vaticiniū celebre, extremam denique calamitatem eorum, qui docebunt Evangelium. Quanquam ne vnus quidem capillus de capite illorum sit periturus: sure enim, ut in patientia sua animas asseruent.

Hierusalem verò, capitis habitatoribus, & quaquaversum abductis, à gentibus tantisper calcaturū iri, dñi euangelium vniverfos illarum fines occupauerit: tum enim finem instare mandit, què & ipsum portenta quædam præcedent in sole, luna, stellis, & pelago, Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21. Solicitudine autè cauendum ait, nè crapula, ebrietate, aut curis huius vitæ detineamur, ita ut impruvidus opprimat, ex inopinatu dies illa, Luc. 21. vsque adeò incerta, ut nec angelis celestes eam possint prædicere, Matk. 24. Veni enim subitò, cœa fulgur curuscans de cælo, Luc. 21. Fit ad eum sermè modum quo diluuium, quod contigit Noë temporibus: edentes enim & bibentes, ac vuptijs incumbentes, in expectatum curripuit.

Vigilandum esse, nè imparatos obruat nos dies illa magna & incognita, in qua Dominus ab ignis hædos, id est, a bonis separabit malos. Cap. 67.

IT A Q U E prudenti cuique vigilandum est, boni Patrifamilias exemplo, qui sucibus nocturnis domum suam patere non sinit. Idem frugi minister non indulget potationibus, rixis aut summo sub id tempus, quo Domini suspectum habet aduentum, Matth. 24. Sic videntur desipere virgines in occursum sponsi venturæ cum incensis lampadibus, si noctè excitatæ è somno, vlenm quod in promptu esse illis debuerat, iam primum emptum ferunt. Et serenus ille parum frugi iraditur exstirpisse, qui acceptam à Domino pecuniam, per incuriam domi uicisiam iacere passus est, quam illo cum sereno se recepturum sperauerat.

Separari autem tunc à bonis, ait Iesus, eus, qui fuerint nuxij homines & scelerati, non alitèr quam Pastor ab quibus hædos segregat: bonorum numero censi eos, qui suo nomine

Signa munda
de interitū
precedunt.

Pater de u.
virginibus.

Pater de u.
lenno in s.
dariole re-
terno.

miseris charitatis opera impenderint: malorum contrā, qui hæc pertinaciter negauerunt. Hos execrabiles, igni & cruciibus nunquam finiendis tradi: illos benedixit, ad cælestē regnum vocari, Matth. 26.

Sequenti die Dominum in Bethania mansisse, & quid interea contra eum Sacerdotum moliti sint Antistites & scribæ. Cap. 68.

CATERVM profecto post hunc sermonem in Bethaniam Domino, ubi consentaneum est illum sequentem egisse diem, interea Sacerdotum antistites & scribæ, coacto concilio in Caiphe attingendum per insidias Iesum morteq; plectendum statuunt. Inuentus est hanc negotio idoneus Iudas discipulus, qui pecunia corruptus, triginta argenteos stipulatur à Iudæis, ut proditor Magistrum, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

De præparatione ultimæ Cœnæ Domini, & quid in ea gesserit Christus. Cap. 69.

POSTERODIE, qui primus erat eorum, quibus à sermone abstinebant Iudæi, præmisit Iesus duos ex discipulis, qui psicha in ciuitate pararent, ipse securus, vñ cernans, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. lauit pedes discipulorum, tanta exemplo ad animi demissionem & modestiam illos inuitans. Simul ex eo coru, quem tanto ardore dilexerat, quandam esse subdiciant, qui se esset Iudæis proditorus, Mat. 26. Ioan. 13. Et mox accepto pane, deinde vini calice, corpus esse suum ac sanguinem testatus, manducare illos iussit & bibere, quod ea sit futura calamitatis suæ mortisq; memoria. Fore proinde, ut omnibus ea res fieret ostendiculo, Petro contrā neque carceres, nec mortis se formidatum constanter pollicenie. Sed Iesus triuam de se illius negationem prædixit, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Facta cœna, præscribit Christus discipulis suis nouū mandatum dilectionis; eosq; contra futura instruit pericula, & patrem orat nō pro apostolis tantum, sed pro omnibus etiam qui in eum sint credituri. Cap. 70.

COMMENDAT autem protinus nouum illud de noua dilectione mandatum, Symbolum id esse significans, quo discipuli sui ab exteris distinguantur, Ioan. 13. Deinde ad proxima pericula instruens animos, iubet merorem ac metum omnem deponere, leturum se præparatum suis locū, quo illos ad se recipiat. Et planè se viam esse, veritatem ac vitam: argumentum præterea videri, quod se magistrum ament, si præceptis sint motigeri. Nāquā se commissurum, ut desertos omnē solatio relinquat, quando spiritum cælestem consolatorem in hoc illis mittendum destinauerit, pacem interea suam impetientis, Ioan. 14.

Denique, ut omnem spem salutis non aliò, sed in se duntaxat collocent, vitam se esse prædicat, à qua semotos palmes, sterilis reddatur, & mox in flammam, postquam aruerit, videatur conijctus. Non se item electum ab ijs fuisse, sed cum delectu illos factos fuisse apostolos. Magistro proinde hunc mundum tendere insidias, ut Prophetæ oraculo continetur: Odio, inquit habuerunt me gratis. Itaque non mirum videri, si idem accidat discipulis, qui dignitate ceaseantur inferiores, Ioan. 15.

Ceterum spiritum consolatorem, cuius paulo ante meminist, suo aduentum incredulum hunc mundum de peccato condemnatum, breuem esse tristitiam, & patientis scemine similitiam. Vt enim hanc ingens finiat gaudium recens nati infantis, ita discipulorum corda post præsentem merorem læticia perpetua exhilarabit. Postremo pacē Iesus discipulis in sese habituros ipsondet, modo suo exemplo animentur, qui magnum vicerit, Ioan. 16. Fixis deinde in cælum oculis, Patrem orat, ut se clarum mundo reddat, discipulos & eos quoque qui illorum verbo credituri sint, à malo seruet, vnumque faciat per dilectionem, ad eum modum, inquit, quo ego & tu vnū sumus, Ioan. 17.

De egressu Iesu trans torrentem Cedron in hortum, montem s. oliueti, & quid ibi fecerit. Cap. 71.

ET euestigiò cū hymnum absoluisset eum discipulis Iesus. vrbē egressus in prædium Gethe semani, quod est situm vltra torrentem, qui à cedris nomen habet. vnde hortus erat Iudæi proditori non ignotus. Solebat. n. se plerumq; Dñs in semotū ab urbano strepito recessum hunc cū suis accipere. Illic accessit ad se Petro cū duobus Zebedei filiis, ceteros iubet quietos paululū se expectare, qui pēibus vellet insilire. Et pēssus in dē, mortuū se esse indicat, aliq; tristitia reperi, q̄ sola morte sit finitēda, iubēs tō illis, ut cōuideāt & secū vigileāt. Ipse solus nō admodū lōgo spatio diuēctus, sed quod

quod iacta lapidis possis attingere, humi pronus conseruitur, Partem oris, si qua fieri possit, immunem se reddat ab imminente ærumnarum calice, ne hunc degustet. Quanquam si omnino ita visum sit, nihil detrectaturum se, verum in omnibus morem gesturum.

Et surgens à precibus, quos vigilare iusserat, somno oppressos inuenit. Itaq; rursus admonet, ne dormiant, sed orent magis Deum, ne sinat illos labi in tentationem, q. Spiritus equidem nihil non moliatur, at caro perq. est fragilis. Ac mox rediens ad preces, tertio eisdem repetijt, toties somnolentos increpauit. Laborabar autem angore tanto Dominus, vt sudore eius sanguinolento tellus etiam maderet, cum vox angelica auditur, quæ animum, ac robur addidit.

Qualem se CHRISTVS erga proditorem Iudam, & Pontificum ministros ad capiendum instructos, exhibuerit. Cap. 72.

Iamque ad eam Iudas proditor cum cohorte, ac multisq. Phariseorum, & Pontificijs, quibus in occursum veniens Dominus, oscitantibus discipulis, inquit: Dormite iam, & requiescite, quasi verò tempore tam periculoso quies apta videatur. Et compellans multitudinem tertio, quæ quærant, sciscitatur. Illis toties respondentibus, IESVS Nazareum: Dominoq. subiciente, Ego sum, in terram dilabuntur. Ac protinus, vt discipulos abire paterebunt, si se quærerent, iussit. Quo dicto, Iudas exosculatus est Magistrum. Nam id ei symbolum fuit prodicionis, quam cum Iudæ pactus fuerat. Et confestim illi hostiles manus iniiciunt, vinculis membra stringentes.

At Petrus prolatò in medium gladio, ministro Pontificio, cui Malcho nomē erat, dextera abscidit auriculam, quam confestim Dominus loco suo restituit, vetans gladio ferire eum, qui nolit ferro succumbere. Versus inde ad capientes, causam reddidit, cur se veluti latronem capereut, id qd prius crebro docenti in templo nunq. contigisset: Nimirum quia iam permissa videretur tenebris potestas quiduis audenti, atq; ita futurum, Prophetarum oracula præciperent.

Quomodo CHRISTVS à suis derelictus, in domum Annæ ductus, & quid ibi passus sit. Cap. 73.

Discipuli interea omnes fuga saluti suæ consulere: cū magno imperi in ædes Annæ, qui Caiaphæ Pontifici focer erat, IESVS ducitur, interrogatus ibi de discipulis, & doctrina. Verum ille potius quærendum duxit ab auditoribus, quorum ingens erat numerus, quidnam illos docuisset. Ad quæ verba Pontificis minister alapam Domino, non aliter, q. si fuissent contumeliosa, impiegit. Et audiuit: Si perperam locutus sum, de hoc pfer testimoniū: Sin rectè, cur abs te vapulo?

Quæ CHRISTVS fuerit passus in domo Caiaphæ Pontificis. Ca. 74.

Missus deinde Caiaphæ, ubi omne Iudeorum concilium testes iniucos aduersus Dominum conquisierat, reiectis quibusdam cœd. scriuolis, ac prorsus ineptis, quò sepe interrogatus, nihil ab obiecta responderet, quærit Pontifex: Num CHRISTVM Dei filium se esse sateretur. At ille. Tu, inquit, ita dixisti, fore significans, vt aliquandò multa luce conspicuum in nubibus cœli Dei filiū viderent, quæ modò humilem aspernarentur. Ad quam vocem Pontifex cœd. execrabilem concitatus, vestem scidit, & morti obnoxium esse IESVM, toto cœtu adclamante, pronunciat. Illudebant illi interea ministri, velato capite mēbra ferientes, ac scedantes spūto, Prophetam insuper salutabant, seduld exi gentes, vt illū proderet, qui se verberasset, multis quoq; alijs huiusmodi in hūc collatis conuicijs.

Petrus negat CHRISTVM. Cap. 75.

Interea Petrus in Aux. ario semel, atq; iterum ab ancilla alijsq; interrogatus de IESV: Num illius esset discipulus, constanter, ac deuidè sanctè iurans, illum abnegauit. Id quod in Caiaphæ quoq; adibus ad eum modum accidit. Et cum vocem edidisset gallus, meminit Petrus verbi Domini: Priusq. gallus bis cecinerit, tu me tertio abnegabis. Atqui IESVS intuius Petrum, moxq. reddidit, vt se fors cum ingenti fletu proiiceret, Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

Vt IESVS adueniente diluculo, in die Pasceues, primum ductus sit in prætorium Pilati, & quantis ibi affectus sit iniurijs. Tum de nephanda

Iudæ desperatione, & falsis in CHRISTVM accusationibus. Cap. 76.

Porò ubi primùm diluxerat dies pasceues, vinctum omnis sortu multitudine IESVM in prætorium ducit ad Pilatum præsidem, non tamen cunctes intrò, ne contaminarentur, sed pascha maderent. Id cum viderat Iudas, poenituit eum prodicionis, & coniectus in templum triginta

li 2 argenteis.

argenteis : Vnde illi agrum in peregrinorum sepulcrum mercati sunt : Peccaui, inquit, sanguinem iustum vobis tradens : ac mox abiens, laqueo vitam finiuit.

Exijt autem foras ad Iudæos Pilatus, accusationem in IESVM receptam : sed illi opinione sospitos commendabant, quo grauius eum premeant. Si hic, aiunt, immanis esset à scelere, non viq; conspectui tuo illum obtulissimus. Verùm accusationem, nē in ea parte te moremur, paucis accipe : Subuertit populum nostrum : Vetiuit tributa pædi Cæsari : dixitque se CHRISTVM Regem esse. Prasces recepta accusatione, interrogauit secretò IESVM, Rex ne esset, & subodoratis accusationis Iudæorum vanitatem, absolvere Dominum constituit. At illi seditiosum esse hominem prodiderunt, qui à Galilæa exorsus, doctrina sua motus in populo ad Hierosolymas vsque pertingentes suscitauerit.

Quomodò CHRISTVS ad Herodem missus, & ab eodem delusus,

Pilato iterum fuit traditus.

Cap. 77.

Audita autem Galilæa, Prasces IESVM Galilæum esse edoctus, ad Herodem tetrarcham, qui tum Hierosolymis fortē agebat, misit. Vbi expectatus vt portenta ederet, conticuit. Itaq; indutus veste alba, ludibrio habetur ab Herode, omniq; exercitu, atq; ad Pilatum prasidem remittitur.

Pilatus CHRISTVM, agnita sua innocentia, liberare studijt : sed propter metum Iudæorum, condemnauit innocentem.

Cap. 78.

Qui innocuum libertate pro virili adnitens, consuetudinem Iudæis solemnem, qua in Paschali celebritate vinctum aliquem illis dimittere solebat, suoni suo preteruit. At illi in diuersum nitentes, Barrabam quendam viculis eximi homicidam cupiūt, IESVM verò voce increbrescente cruci affigi desiderant. Prasces autem lenite illorum seruitiem volens, nudatum veste, flagris cædi iussit. corona ex spinis mox ceruici impressa, & arundo dextra tradita, corpus multis, acque adeo horrendis plagis contusum est, salutarisq; à miliubus, Rex Iudæorum, ceptus per ludibrium.

Vnde Pilatus eum eripiens, iam satis superq; castigatum Iudæis ostēdit, quò ad commiserationem eos commoueret, inuocantem viri etiā, atque etiā inculcans, quam vxor, quæ in fornibus multa ob IESVM passā, de illo palam prædicabat. Cæterum obstinati eiusdem teoaces propositi, cruci affigendum clamant. Nili enim ita faceret prasces, Cæsari illum aduersari. Laui mox manus Pilatus, immunem se esse ab ionoxio sanguine contestatus. Verùm illi sibi, & filijs hunc imprecant, ad condemnandum cruci IESVM, præsidem impulerunt.

CHRISTVS Iudæorum potestati a Pilato traditus, cruci affigitur.

Cap. 79.

Itaque lata hac sententia, eductus inter duos latrones Dominus, crucem ipse sibi gestare cogitur. Sed & Simonem quendam Cyrenensem adiungunt ad opem in ea te ferendam, Sequebatur ingens multitudo, & inier eam matronæ, quædam à Galilæa IESVM sermone attraxer. Hæ iontē Hierosolymitanis, miserè Domini vicem deplorabant, sed is Hierosolymitanis iussit, vt seac suos magis lugerent liberos, qui cedi lignum atidum, pœnis essent dignissimi.

Affixus autem cruci in Caluariæ loco, inter duos latrones medius peodebat, omnium iniurijs, & probris expostus. Quum illene tunc quidem solitè in omnes beneuolentia, poterat obliuisci. Acprimò Patrem celestem precatus, vt errori illorum daret veniam, Latroni mox oranti, vt in Regno celesti noo grauaretur sui, vel meminisse, Paradisum eo die se præstaturum, quem nō rogatus pollicetur. Titulus præterè à Pilato ceruici Dominicæ appositus est, Iudæis multum repugnantibus, ad eum, qui sequitur modum : IESVS Nazarenus Rex Iudæorum.

Quæ præterea CHRISTVS in cruce egerit moribundus.

Cap. 80.

Vestes, militum voluntati cessere. vt Prophete oraculo continetur, forte in ijs patridis iacta. Commendabat IESVS Mariam genitricem cruci vicinam Ioanni discipulo, mulierem appellā, nē quid affectibus humanis tribuere videretur, qui Patris celestis iam ageret negotium. Filium insuper se esse negans, dum illum in vicem suam substituit.

Congregante mirè hæ res gestæ cum Davidis vaticinio, vt videri possit ad illud respexisse Dominus, cum voce Hebræa clamaret : Deus Deus meus, cur me deseruisti ? Hinc item pertinebat, quòd sui affici sese clamabat, selle mox, & aceto potatus.

Euensse tam omnia dixit, quæ oraculis olim vates futura de CHRISTO præcitiuissent : Itaq; demisso in pectus capite, Patrem affatus : In manus, inquit, tuas commendo spiritum meum. Quæ vox illi vitam linquenti extrema fuit,

Quæ

Quæ signa & prodigia CHRISTI mortem fuerint secuta. Cap. 81.

Mortem exemplo secuta sunt prodigia. Sol caligine obductus, tellus tremis, velum templi dirumpitur, petrae dissiliunt, & monumenta aperiantur, & prodentibus inde quibusdam peripetis sanctitatis hominibus. Quæ res Centurioni, qui tum aderat, alijsq; complurimis fidè de CHRISTO faciebant: pulsus enim pectoribus, domum redeunt, verè huc esse Dei filium faterantur.

Rogabant proinde Pilatum Iudæi, ut corpora condemnatorum eo die pareretur auferti, obsequens Sabbathum quoq; celerius extingueretur. Latronibus contra comminuta sunt, CHRISTO iam exanimi latro cuspidè confossus, crucis, & aquæ vberim riuos edidit.

Vesperis Ioseph Decurionis precibus à Pilato concessum corpus Dominicum honorificè sepelitur, obseruato etiam Iudæorum in vngendo rito. Quæ in re Nicodemus, cuius paulò superius facta mentio, allatis myrris & aloes libris plus minus centum, suo non defuit officio. Sed & mulieres è regione monumenti sedentes, ac locum tacitè secum considerantes, egre diuelli inde poterat, Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

De victoria triumphali, & gloriosa CHRISTI Resurrectione. Cap. 82.

Pollero die Iudæi, nè corpus Dominicum clam à discipulis auferretur, vocati, à præfide Pilato excubias sepulcro Dominico adhiberi impetrarunt. Nondùm enim exciderat illorum mentibus, quod de resurrectione sua petactò ridicuo aliquandò prædixerat CHRISTVS. Itaq; in munimento sepulcro magna lapidis mole, consignandoq; ostio, nihil prætermisum, Matth. 27.

Sed quid sunt ad Deum humana consilia? Tertia die terræ motus ingens ad Domini resurrectionem, adspexitq; angelicus cælus fulgur custodum animos, vsq; adeò exterruit, ut à mortuis nihil viderentur differe. Quod ubi rescuere Iudæi, excogitato commotò subornarunt pecunia, qui dicerent sursum IESVM è monumento noctu sublatum, Matth. 28.

CHRISTI resurrectio per Angelos nunciatur primum mulierculis

sepulcrum Domini visitantibus. Cap. 83.

Interea Maria Magdalena, Maria Jacobi, & Salome dum Sabbatho legis præcepto obsequentes quiescissent, diluculo præparatis ad vngendum corpus Dominicum aromatis, ad sepulcrum properant, Luc. 23. Vbi cum lapidem oppido ingentem ab ostio motum cernerent, ac corporis Domini vestigium, id quod referebant fasciæ, iubentur ab Angelis CHRISTI resurrectionem discipulis illius prædicare, motum deponere, eam qui viuat, inter mortuos minime quætere, denique meminisse quid prædixerit adhuc in Galilæa agens Dominus, iam de proditione, modo de poenis, ac de morte, à qua tamen, tertia die resurrecturus, Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24.

Discipuli Domini, huic muliercularum nuncio credere primum

noluerunt. Cap. 84.

Mulieres dicto audientes, resurrexisse quidem discipulis narrabant Dominum: Sed illi verè esse negabant, quæ dicebantur, ac mulierculas planè siebant desipere, Luc. 24. Quamquam Ioannes & Petrus conspecto sepulcro, veraces fuisse mulieres deprehenderè poterant, Luc. 24. Ioan. 20.

De primâ CHRISTI post resurrectionem apparitione, quæ facta

est Mariæ Magdalene. Cap. 85.

Mariam autem Magdalenam moror paulisper circa monumentum, discipulis abeuntibus, reuertens, quæ moræ illi primò conspiciendi Domini occasio fuit, Ioan. 10.

De secundâ CHRISTI apparitione factâ duobus discipulis

euntibus in Emaus. Cap. 86.

Ac moræ eodem die in Emaus ab Hierusalem profectis duobus apparuit discipulis, dum in longum de Domino sermonem protraherent, ipse, quàm obtruso essent ingenio, productis à Moyse ac Prophetis de se scriptoris ostendit. Quippe omnino videri necessarium, ut CHRISTVS poenit plecteretur, & ita demùm gloriam sibi æternam pararet, Luc. 24. Marc. 16.

De tertiâ apparitione, quæ facta est toti discipulorum collegio, solo absente

Thoma: quibus precatur pacem, & priores illis de morte, ac resurrectione

sua conciones in pristinam reuocat memoriâ, data in-

super noua Spiritus sancti gratia. Cap. 87.

Neque ita multo post apparuit discipulorum cœui, dum fores essent clausæ vesperi, pacem illis imprecatos. Deinde rei nouitate obsto pscenitibus, latro, manu, ac pedes præbuit contrectandos, iussuq; affecti, si quid haberent quod esset eiui atque ibi coram piscis illi partem comedis

ac fauim mellis, id quod spiritus nulla ratione possit efficere.

Aperuit protinus scripturæ arcanæ sensa, fieriq; non potuisse dixit, vt quæ de se in lege Moÿsis, Prophetis, ac psalmis sint conscripta, irrita protus videantur. Commonefecit item eos verborū, quæ super hac re crebrè habuerit, quo pacto videlicet extrema quæq; ferenda fuerint. *Cum autem* 10, & tertia die resurgendum à morte. Jamque fore, vt in illius nomine penitentia etiā in gētib; prædicetur, iuncta peccatorum condonatione, *Luc.* 24.

Vilo autem Domino, ingens læticia perfudit discipulos. Et ille denuò pacem comprecatur, suo rum nomine ad Apostolicam cohortatus functionem, ad eum sanè modum, quo ipse Patris legationem obisset. Nec mora, spiritum cœlestem afflatu suo impetrit, in quo errata aut remittant, aut certè diutius constingant, *Ioannis* 20.

De quarta apparitione, qua octaua post resurrectionem die, iterum congregatis apparuit discipulis, præsentem tum D. Thoma, cui suam exprobrat incredulitatem. *Cap.* 88.

Rursus post dies octo, clauulo ostio discipulis visus, solito pacis symbolo consalutat, Thomæ ibi discipuli castigans pertinacem de se dubitationem, quod condiscipulis ea, quæ superiùs gesta memorauimus se absente, parùm fuisse credulos. Digiti tum in latus cuspide iampridem apertum immisiss, ac manus *Cum autem* 11 membris clavis nuper perforatis admoitæ. Vbi beatitudinis præconio commendantur à Domino, quicunq; non visa pietatis studio crederent, *Ioannis* 20.

De quinta apparitione, qua se discipulis in mari Tiberiadis piscantibus manifestum reddidit. Vbi Petro agnos suos concedidit pascendos, atque adeò totius ei ecclesiæ commendauit curam. *Cap.* 89.

Tertiò in mari Tiberiadis piscantibus discipulis manifestū se reddidit, dum præciperet in dexteram iactari verriculum, vbi pransus vnà post tertiò confessum sui amorem, Petro pascendos concedidit suos agnos, sub quodam verborum inuolucro adjiciens, quis illum maneret pro suo nomine vitæ exitus, *Ioan.* 21.

De sexta apparitione, qua se discipulis visendum præbuit in monte, quem locum ad hoc illis constituerat *Insuper* 1: ibiq; nonnullorum de sua resurrectione dubitantium repræhendit incredulitatem. *Cap.* 90.

Postremò in Galilæa visendum se præbuit Dominus, in monte quem ad hoc destinarat, consuetis eò discipulis, & adorantibus, vbi parùm synceræ fidei homines repræhendit, quia eos, qui se resurrexisse viderant, vanos reputassent.

De conuocatione gentium, siuè collectione Ecclesiæ catholicæ, opera & ministerio Apostolorum, quibus ad hoc sacram inspirat doctrinam, & miraculorum confert potestatem. *Cap.* 91.

Traditam autem sibi mox indicat omnium, quæ cælo terraq; continentur, ditionem, contestatus eam esse verè & salutaris doctrinæ formulam, quam se doctore auribus hausissent, lamq; nihil restare aliud, quàm vt ea genus longè lateq; innotesceret, id quod vestrarum, inquit, posthac erit partium.

Doctrinæ huius comitem voluit esse baptismam, qui in Patris, Filij, & Spiritus sancti nomine credituris impederetur. Ad hæc nò defutura miracula, & valetudinis restituendæ varia beneficia. Quanq̃ quid attinet hæc commemorare, quum ipse suo negotio se præstò assuturū certò definierit? Ecce, inquit, vobiscū sum omnibus diebus vsque ad seculi consummationem, *Matth.* 28. *Marc.* 16.

De Magnifica *Cum autem* 1 ascensione, & diuisione Apostolorum, quorum sonus in omnem exiuit terram. *Cap.* 92.

Hæc dicens, receptus est in celum, sedetq; ad dexteram Dei, At discipuli Dominicis obtemperantes iussibus, cœlestem doctrinam in orbem vniuersum diuulgant, & Dominicam opem semper circa se ad eum modum, quo prædixerat ille, præsentem senserunt, *Marc.* 16.

A L I A

ALIA QVATVOR EVANGELIORVM CONCORDIA,

sive totius Evangelicæ historiæ Compendium, ex concordia evangelica Cornelij Iansenij Hulstensis, in partes quinque distributum.

PRIMA EVANGELICAE HISTORIAE PARS, continens per Compendium, quæ ad CHRISTI infantiam, & pueritiam pertinent.

Verbum Dei æternum, & vita & lux, caro factum. Cap. 1.

Verbum, quod apud Deum erat ab æterno, & ipsum Deus existens, per quod omnia facta sunt, omnium item vita, sed hominum peculiariter lux, misso prius testificandi gratia Ioanne, in mundum tandem venit, carnemque assumpsit, nobiscum conuersatus, Ioan. 1.

Annunciatur Ioannis conceptio Zachariæ, & concipitur ab Elizabeth.

Cap. 2.

Quod ad hunc accidit modum: In diebus Herodis Regis Iudæ, Zachariæ sacerdoti seni per Angelum Gabrielem apud aram prædicitur, filium, qui Ioannes sit nuncupandus, ipsi ex vxore Elizabeth, sterili & anu, nasciturum, ipsumque usque ad horum euentum, ob incredulitatem, iudicium permaurum, Luc. 1.

CHRISTI incarnatio Mariæ nunciatur.

Cap. 3.

Itaque cum post hæc verba mox conceperet Elizabeth, sexto ab eius conceptu mense, idem Gabriel à Deo ad Mariam, desponsatam Iosepho, missus Nazareth, prædicitur, filium, qui Iesus sit appellandus, ex ipsa nasciturum, idque illius eius virginitate, nimirum per spiritum sancti superuentionem, Luc. 1.

Visitatur à Maria Elizabeth.

Cap. 4.

Ex quo nuncio, cum item conceptum cognate suæ Elizabethi virgo intellexeret, atque ob id illam mox saluandi causa inuideret, ad eius præsentiam mater scetusque spiritu afflantur, lætitiæque signa edunt. Unde & Virgo ad magnificandum Deum celebri commouetur carmine, Luc. 1.

Nascitur Ioannes, & Zacharias recepta loquela benedicit

Deum.

Cap. 5.

Post tres ergo deinceps menses, quibus apud anum Virgo perseverauit, peperit Elizabeth filium, cui cum octauo die alijs frustra renitentibus, nomen Ioannis impositum à parentibus esset, recepta Zacharias loquela, Magnificè Dei beneficium humano generi recens præstitum, prophetico spiritu cantauit, Luc. 1.

Texitur à Matthæo Genealogia CHRISTI.

Cap. 6.

Secuta est suo tempore, hoc est, sexto dein mense, CHRISTI generatio, nobile habens ex Abraham per David exordium, per tres tessera decades: in quarum prima Regnum Abraham promissum expectabatur: In secunda, idem in Dauide corpus floruit: In tertia, idem collapsum, nouo modo per CHRISTVM expectabatur restaurandum, Matth. 1.

Angelus Iosepho nunciat sacrum Virginis conceptum.

Cap. 7.

Ceterum priusquam Virgo CHRISTVM pareret, Ioseph eius maritus, cum animo fluctuaret, quoddam se neutiquam cognitam, grauidam aduerteret, Angeli in somno monitu confirmatus est, ne desponsatam sibi relinquere vxorem, edoctus illam esse Spiritu sancto concepisse, Matth. 1.

Natus in Bethlehem CHRISTVS, pastoribus nunciatur,

& circumciditur.

Cap. 8.

Proinde cum Cæsarei occasione edicti cum illa ascendisset à Nazareth in Bethlehem ciuitatem David, accidit ut tum ibidem Virgo filium pareret, quem panis inuoluitum, ac in Præsepio positum, Angeli monitu, pastores primi inuiderunt, Luc. 2.

Magi stella duce inventum Christum adorant. Cap. 9.

Ac post hos magi ex Oriente nouæ stellæ ortu excitî, Hierosolymis prius de natiuitatis loco præpheticis verbis instructi, ac deinde eisdem stellæ ductu ad eundem locum delati, ex quo post sacra munera puero oblata, nē ad vāsum Herodem redirent, oraculo in somnis cōmonefacti, alia via redierunt ad sua, Matthæi. 2.

Oblatus in templo Christus, à Simeone & Anna agnoscitur. Cap. 10.

Post hæc demum ipso purificationis puerperæ die, oblatus tanquā primogenitus in templo puer, primū à Simeone in suo seno, post longam eius expectationem, deinde & ab Anna viuis agnoscitur ac prædicatur, Lucæ. 2.

Angeli monitu fugit cum puero in Aegyptum, & redit Ioseph. Cap. 11.

Quibus peractis, Ioseph angeli impulsu, cum puero & matre fugiens in Aegyptum, eundem Herodis iniuriæ subtraxit, quā noui regis metu impius ille in Bethleemiticis exercuit infantes. Quo extincto, rursum angeli monitu, in tetram Israël regressus Ioseph, relicta metū Archelai Herodis, filij Iudæ, oraçulo, cessit in Nazareth Galileæ: vnde Nazareti nomen puer accepit, Matthæi 2.

Quæsitus à parentibus Iesus, inuenitur in templo. Cap. 12.

Qui iam duodennis factus, cum solenni paschæ die parentibus pro consuetudine Hierosolymæ perentibus iunctus & ipse eò ascendisset, ab ipsis desideratus, post triduum in templo est reperiens inter doctores: cum quibus reuersus Nazareth, subditus illis, profecit non tantū ætate, sed & sapientia, ac gratia apud Deum, & homines, Lucæ 2.

SECUNDA EVANGELICÆ HISTORIÆ PARS,
conticens acta Christi ab eius baptismo, vsque ad secundum pascha,
hoc est, acta vnus anni & aliquot mensium.

Prædicat & baptizat Ioannes. Cap. 13.

Cum autem iam virilem attingisset ætatem Ioannes & Christus, tempusq; esset prædicandi per ipsos euangelij, anno quindécimo imperij Tiberij Cæsaris, procutante Pontio Pilato Iudeam, prior Ioannæ austeritate loci, vestitus ac victus populo venerabilis, verbo ac baptismo ad penitentiam homines inuitare cœpit, seuerè incessens ac terrens, præsertim phariseos ac Saduceos, turbis misericordiæ opera, publicanis iustitiæ tenorem, insinibus iniuriæ abstinentiam præscribens: ne non, vt putabatur, Christum esse contestans, sed alium qui post se venturus esset fortior ac dignior, Matthæi 3. Marci 1. Lucæ 3.

Baptizatur à Ioanne Christus, eiusq; à Luca genealogia in Deum reducitur. Cap. 14.

Et ecce promissus Christus, mox inter alios, & ipse Ioannem adiit baptismi gratia, quem ab eo licet aliquandū reluctante, suscipiens, paterna voce ac spiritu sancti in columbæ specie delectu declaratus est esse filius Dei, cum ætatis putaretur esse filius Ioseph, iam tricesimum agens annū, per quem deinceps humanum genus reduceretur ad Deum, vt qui filius Dei existens, homo factus est, homines per se Dei filios redderet, Matthæi 3. Marci 1. Lucæ 3.

Ieiunat & tentatur in deserto Christus. Cap. 15.

Paterno ac spiritus testimonio declaratus, quis esset Iesus, mox in deserto secessit, vbi post quædragenerarium ieiunium, sine omni cibo peractum, tandem famis occasione, variè est à satana tentatus, scire percipidū, autem is esset, qui celesti voce denunciatus erat: quo in omnibus superatus, sancti angeli ministerium ei debitum obtulerunt, Matthæi 4. Marci 1. Lucæ 4.

Ioannes testificatur de Christo. Cap. 16.

Suecessit his Ioannis de ipso testimonium, qui & rogantibus missi ad se sacerdotibus respondit se nequaquam eum, quem putabant, esse: sed alium iam venisse, qui is esset dignior ac prior, & postera die præsentem Iesum digito demonstrans, denunciavit ipsum esse. qui à se promissus erat, & ab omnibus expectabatur, Ioan. 1.

Demon-

Demonstratum à Ioanne Christum, quinque discipuli agnoscere

& sequi incipiunt. Cap. 17.

Ac rursum altera die eundem discipulis suis demonstrando, agnum Dei prædicant, qua occasione quinque illum discipuli agnoscere, ac sequi ceperunt, Andrea ipsum fratri Simoni, Philippo eundem Nathanaeli insinuante, Ioan. 1.

Mutatur aqua in vinum in nuptijs. Cap. 18.

Tertia dehinc die, discipulis videntibus, per matris sollicitationem, aquam in nuptijs convertit in vinum, hoc suorum omnium miraculorum primo, Galilææ vicum, cui Cana nomen erat, cohonestans, ac se tandem, quis esset, post aliorum testimonia declarans, Ioan. 2.

In paschate eijcit Dominus vendentes & ementes in templo, mortem & resurrectionem suam Iudeis insinuans. Cap. 19.

Post hæc seipsum magis manifestaturus, è Capharnaum, ubi aliquor diebus cum suis manserat ob iustans Pascha Iudeorum, ascendit Hierosolymam, ubi flagello de funiculis facto, è templo abegit vendentes, rogatusque signum vendicatz auctoritatis, mystico sermone templum à Iudeis solvendum, & à se post triduum excitandum, denunciat multisq; eo loci patris miraculis, plerisque ad credendum in se pertrahit, Ioan. 2.

Nicodemus docetur mysteria fidei. Cap. 20.

De quorum numero vnus Nicodemus Phariseus princeps Iudeorum, nocturno cum ipso colloquio docetur regenerationis per aquam & spiritum, mysterium crucis, item ac fidei vim, Ioannis tertio.

Baptizat per discipulos Christus in Iudæa. Cap. 21.

Regenerationis necessitate denuncians, Dominus qui ad hoc vsque tempus in Galilæa commoratus fuerat, cum suis discipulis in Iudæa morari incipiens, cepit & baptizare, cum adhuc Ioannes baptizaret. Qua occasione cum discipuli Ioannis quæretentur apud ipsum, quod plures ad Iesum confunderent, Ioannes rursum illum, se longe superiorem non obscure testatus est, quem proinde necesse esset crescere, se autem minui, Ioan. 3.

Ioannes ab Herode, ob reprehensum adulterium, recluditur in carcerem. Cap. 22.

Qui sub idem tempus, quasi suo defunctus officio, Christo suam auspicante legationem, ab Herode tetrarcha ob reprehensam adulterium, coniectus est in carcerem, Matthæi 14. Marci 6. Lucæ 3.

Ioanne tradito, Christus rediens in Galilæam per Samariam, mulieri Samaritanæ innotesce. Cap. 23.

Hulus captivitatem, ac simul Phariseorum contra se ob populi ad suum baptismum confluum, invidiam intelligens Dominus, relicta Iudæa, suam repetit Galilæam. In quo itinere, cum necessariò interiacentem Samariam pertransiret, occasione petiit à se fatigato aqne, mulieri cuida Samaritanæ, post longam vltro citroque colloquio em, tandem innotesce, ac per eam multis Samaritanorum, apud quos duos dies rogatus mansit, post quos ceptum profectus iter, peruenit in Galilæam, ab incolis benigne receptus, ob miracula Hierosolymis conspecta, Matthæi 4. Marci 1. Lucæ 4. Ioan. 4.

Sanatur à febris filius Reguli. Cap. 24.

Rursum ergo iauisens vel in transitu Canam Galilææ, à se prius miraculo primo nobilitatam, Reguli filium in Capharnaum ex febris periclitantem, à patre seriò requisiti, absens verbo sanitati restituit, fuitque id secundam iam miraculum, ab ipso in Galilæa editum, Ioan. 4.

Prædicat in Galilæa Christus, & fama eius vbique spargitur. Cap. 25.

Ceterum iam ingressus Galilæam, relicta ob causam ciuitate Nazareth, in qua enntitus, ad hoc vsque tempus habitauerat, Capharnaum nobile Galilææ emporium, veluti commodam suæ prædicationis sedem, sibi pro mansionem delegit, in qua & ex qua deinceps post Ioannem, palam ac clare aduentum regni Dei denunciavit, ad penitentiam ac fidem prouocando, quam prædicationem cum per vniuersam Galilæam longe lateque spargeret, morborumque eurationibus illustraret per totam Syriam celebre factum est nomen eius, ita vt ad eum vndique cum agris plerique confluere, Matthæi 4. Marci 1. Lucæ 4.

Vocati

Vocati è naui quatuor discipuli, sequuntur Christum. Cap. 26.

Cum autem opus illi esset perperuis quibusdam suorum operum ac doctrinæ testibus ac coadiutoribus, mox à predicationis exordio, cum forte iuxta mare esset Galileæ, è mari duo fratrum piscatorum paria ad se sequendum euocat, miraculo capturæ piscium prius in sui admirationem ratos: qui & mox omnibus relictis, constantes iam illi adhaerunt. Erant autem Petrus & Andreas fratres, Iacobus item & Ioannes fratres, Zebedæi filij, Matthæi 4. Marci 1. Lucæ 5.

Sanatur in synagoga dæmoniacus. Cap. 27.

Cum his Capharnaum ingressus, in synagoga sabbatho post doctrinam spiritum immòdum pelit à dæmoniaco, multis ob hoc ipsius potestatem & doctrinam mirantibus, Marci 1. Lucæ 4.

Curatur à febris focus Simonis, & ægroti multi. Cap. 28.

Vnde egressus, & cum eisdem discipulis in dñm Petri ingressus, febricitantem eius socrum suo imperio sanat. Quorum rerum fama increbrescente, ad vespertam eius diei domus à multis languidis & dæmoniacis, eo adductis, oblecta est, quos omnes manibus impositis curauit. Posttidie verò, summo manè egressus, Dominus, solus desertum petijt orandi causa: vbi primum à Simone cum suis ipsum requirente, deinde & à turbis repectus est, Matthæi 8. Marci 1. Lucæ 4.

Reprehenduntur à Christo tres ipsum sequi volentes. Cap. 29.

Itaque cum se à turbarum multitudine, circumspectum videret, iussit discipulos transire, ibi tum quidam ipsum sequi volentes reijciuntur, Matthæi 8. Lucæ 9.

Maris tempestas iussu Christi sedatur. Cap. 30.

Cum autem dimissis turbis, nanim ascendisset, ipso inter nauigandum obdormiente, grauis tempestas exorta, metum discipulis iniecit, à quibus excitatus, post increpatam illorum dissidentiam, suo imperio itaq; uilum mare reddidit, cum omnium qui aderant stupore, Matthæi 8. Marci 4. Lucæ 8.

Sanatis in regione Gerasenorum duobus dæmoniacis, demones porcos ingressi præcipitant in mare. Cap. 31.

Nauigio ergò delatus in regionem Gerasenorum, Galileæ oppositam, obuio duos dæmoniacos liberauit à dæmonibus, quibus ipsius permisso in portus ad duo millia ingressis, eosque in mare demergentibus, à perplexis in colis rogatus ut discederet, rursus eo, vnde venerat, transiit, Matthæi 8. Marci 5. Lucæ 8.

Sanatur paralyticus per regulas demissus. Cap. 32.

Egressus nauim, à turba confluentè benignè excipitur, ac Capharnaum rursus ingreditur, ubi vna dierum in domo existens ac docens, paralyticum per regulas ob turbam, ad se demissum, post peccatorum remissionem sanat, pharisæorum ob murmuracionem confutans, Matthæi 9. Marci 2. Lucæ 5.

Vocatur Matthæus, & de ieiunio disputatur cum discipulis Ioannis & pharisæorum. Cap. 33.

Post quæ rursus ad mare egressus, in via Matthæum ad teloneum sedentem, ad sequelam sui vocat, à qua deinde conuiuio cum plerisque publicanis exceptus, secutus ob id Pharisæorum murmuracionem sapienter repressit, sicut & eorandem cum discipulis Ioannis murmuracionem aliam, mox subsequenter, ob neglectum à discipulis ipsius ieiunium, Matthæi 9. Marci 2. Lucæ 5.

Suscitatur filia archifynagogi, & curatur Hæmorrhœissa. Cap. 34.

Cui disputationi cum adhuc esset intentus, à principe quodam synagogæ lairo, rogatur pro sananda moribunda eius filia duodenari, ad quam dum pergit curandam, Hæmorrhœissam duodenariem in via sanat, ac postea domum lairi ingressus, eius filiam ianu mortuam vitæ reddidit, Matthæi 9. Marci 5. Lucæ 8.

Duo cæci curantur, & vnus dæmoniacus. Cap. 35.

Vnde digressus, duobus cæcis se sequentibus visum reddidit, ac post eos mox dæmoniacum tantum curat, turbis, quidam mirantibus, ac pharisæis calumniantibus, Matthæi 9.

TERTIA PARS CONTINENS ACTA CHRISTI
à secundo Paschate vsque ad tertium, hoc est, Acta secundi
anni prædicationis eius.

Sanato in sabbatho homine, qui laborauerat 38. annos, disputat cum
Iudæis Dominus. Cap. 36.

Post hæc, cum ob pascha iudeorum, Dominus rursum ascendisset à Galilea Hierosolymam, apud Probaticam piscinam sabbatho eum, qui triginta & octo annos languerat, curat, iussim à se tollere suum grabatam: vnde iudeorum insectationi obnoxius, prolixè disserit de sua cum patre operatione, ac potestate etiam mortuorum suscitandi, & indicandi omnes, pro quorum confirmatione testimonium profert Patris, Ioannis, suorum operum, omniumque scripturarum, Ioan. 5.

Phariseos, ob confricatas à discipulis spicas in sabbatho offensos, confu-
tat Dominus. Cap. 37.

Sic confutatis semel Iudæis, cum deinde pharisei discipulos ob spicas sabbatho decerptas, conficiatas, ac comestas calumniarentur, rursus eorum calumniam confutat, Matthæi 12. Marc. 2. Lucæ 6.

Eisdem ob sanatam in sabbatho manum aridam offensos, rursùm confu-
tat Dominus. Cap. 38.

Itidem & tertio faciens, cum alio quodam sequenti sabbatho, in synagoga curans quendam habentem manum aridam, sentit phariseos tacite se criminari. Qua tamen satis factione cum nihilo meliores illi efficerentur, sed consulerent de peccando ipso, Dominus fecerit ad mare, multa tamen eum sequente turba, ex omnibus collecta regionibus, cuius egros cunctos & demoniacos curauit, Matth. 12. Marc. 3. Lucæ 6.

Electis duodecim Apostolis, disserit Dominus in quibus sita sit
beatitudo. Cap. 39.

Quo tempore cum turba relicta, in montem orandi causa ascendisset, post noctem orando tractatam, ex omnibus discipulis ad se vocatis duodecim legit, quos & Apostolos nominauit. Cum quibus è monte descendens, coram immensa hominum multitudine, insigni sermone summam euangelicæ vitæ, ac perfectionis complexus est, primum quidem docens, quibus in rebus verè, contra hominum sententiam, sita sit felicitas ac infelicitas hominum, Matthæi 5. Marci 3. Lucæ 6.

Præcipitur abundantior iustitia, quàm sit phariseorum. Cap. 40.

Deinde veterem legem perfectionibus mandatis adimplens, per quorum obseruationem phariseorum iustitia superanda sit, Matth. 5. Lucæ 6.

Docet quomodo facienda elemosyna, quomodo item orandum
& ieiunandum. Cap. 41.

Tum & elemosynam, orationem, ac ieiunium, aliter à nobis exhibenda, quàm à Phariseis, docens, Matthæi 6.

Docet abijciendum curam rerum terrenarum. Cap. 42.

Ab auaritia potest, ac solitudine rerum temporalium auocans, Matthæi eod. cap. 6.

Non temerè iudicandum. Cap. 43.

Adjiciens his, nec temerè iudicandum, nec temerè docendum, orationi iustandum, à pseudo prophetis cauendum, suorumque huius doctrine firmiter inhaerendum, Matth. 7. Lucæ 6.

Curatur leprosus. Cap. 44.

Doctrinam secuta leprosi mūdatio, quæ mundatū ad sacerdotem misit, Matt. 8. Marci 1. Lucæ 5.

Sanatur seruus Centurionis. Cap. 45.

Ingressus deinde Capharnaum, Centurionis ob raram fidem insigniter commendati seruum abiens paralyti liberauit, Matth. 8. Luc. 7.

Resuscitat filius viduæ. Cap. 46.

Post quod ad ciuitatem Naim profectus, vngentium viduæ filium sepultusque proximum, ad vitam reuocat, Luc. 7.

Mittit Ioannes ex carcere discipulos. 2. Cap. 47.

His autem miraculis ex discipulorum suorum narratione auditis, Ioannes è carcere ad Christum discipulos misit, per quos rogaret num ipse esset expectatus Messias. Quibus cum mandato ad Iohannem remisit, cepit Dominus & Iohannis predicare dignitatem, & eorum exprobrare duritiam, qui nec per Ioannem, nec per se, ad resipiscenciam commoti fuissent, phariseos potissimum ac scribas notans, eis que apud Deum praeferens publicanos, atque apud seculum abiectos, Matth. 1. Luc. 7.

Mulier peccatrici remittuntur peccata. Cap. 48.

Quod ipsum insigni aliquando exemplo demonstratum est, cum rogatus à Simone phariseo ad conuiuium Dominus, Peccatrici ob singularem doloris & amoris significationem, multa peccata remissa, ac phariseo frigide amanti, ac parum humili prelatum esse testatus est, Luc. 7.

Curato demoniaco caeco & muto, confutantur pharisei.

Cap. 49.

Cum autem post longum per diuersa loca circuitum sese aliquando domum recepisset, confestim rursus à turba circumdatus, oblatum sibi demoniacum, caecum & mutum, ab omnibus simul liberat malis. Quod factum cum admirantibus turbis, rursus quidam phariseorum ac scribarum calumniarentur tanquam demoniacum, alij caeleste potius signum requirerent: Dominus primum efficacibus ostendit rationibus, nequaquam illud debere videri diabolica factum virtute, sed potius contraria, diuina scilicet, atque ob id phariseorum calumniam, tanquam in spiritum sanctum commissam inextinguibilem, tum & negat illis dandum, quale volebant signum è caelo, sed potius è terra, quod eos maxime sit condemnaturum, Matth. 12. Marc. 3. Luc. 11.

Matri & fratribus carnalibus praeferuntur verbi Dei obseruatores. Cap. 50.

Hac eius rationabili, ac planè diuina dispositione audita, mulier quaedam è turba felicem proclamat tanti magistri matrem. At Dominus felices praedicat auditores, & obseruatores verbi Dei. Quos eisdem mox matrem ac fratres appellat, cum à quodam interpellaretur, suggerente matri fratrumque aduentum, querentium illi loqui. Matth. 12. Marc. 3. Luc. 8. & 11.

Proponitur parabola seminantis. Cap. 51.

Eodem die egressus domo, rursus mare adiit, vbi congregata ad eum turba plurima, iterum cepit docere, sed in varijs parabolis. Et in primis parabolam proposuit seminantis, quadriformi seminis euentu, variam verbi diuini in hominibus operationem indicans, quemadmodum à apostolis suis seorsum aperuit, Matth. 13. Marc. 4. Luc. 8.

Parabolę zizaniorum, seminis crescentis, grani sinapis, & fermenti. Cap. 52.

Tum & subiunxit parabolam de zizaniis, semini bono permixtis, quae ad consummationem seculi paterfamilias crescere voluit, significans in regno Evangelico malos semper bonis permixtos fore, quemadmodum item apostolis finis seorsum aperuit. Adiecit & tres parabolae, significantes modum ac vim incrementi euangelicae doctrinae, parabolam, scilicet, de semine, quod in terram iactum, sensim crescit nocte & die: parabolam de grano sinapis, quod cum minimum sit, crescit in arborem: parabolam de fermento, quod tribus farinae satis commixtum, totum fermentat, Matt. 13. Marc. 4.

Parabola thesauri, margaritae, & sagenae. Cap. 53.

Quibus apud populum habitis, sed domi seorsum apud discipulos explicatis adiecit apud eosdè priuatim duas, insinuantes eiusdem euangelicae doctrinae precium de thesauro scilicet & margarita inuentis, & omnium bonorum distractione emptis, tertiam addens de sagena, bonos simul & malos pisces concludens te, significans rursus malorum ac bonorum in ecclesia permixtionem, Matt. 13.

Docens in Nazareth Dominus, incredulitatis eam condemnat. Cap. 54.

Post quas parabolae egressus in patriam suam Nazareth, postquam in synagoga die sabbathi obuium laicis locum, in se explem exposuisset, ac deinde incredulitatis suos ciues condemnasset, ab eis ciuitate eiectus, subdixit se de medio eorum, cum conarentur è montis supercilio praecipitare, Matth. 13. Marc. 6. Luc. 4.

Mittunt.

Mittuntur ad prædicandum duodecim Apostoli. Cap. 55.

Circumiens deluceps omnes ciuitates, ac vicos, cum Apostolis, & aliquot mulieribus ei ministrantibus, misertus turbarum, quod Pastoribus bonis desitire essent, mittit cum certis mandatis, ac præscriptis duodecim Apostolos, pridem à se electos, prædicans eis mala, quæ ob euangelicam prædicationem eos manebant, ac contra ea ipsos confirmans. Quibus ablegatis, suorum officio fungentibus, per euangelij prædicationem, & morborum curationem, secutus est ipsos Dominus quoque uersum, Matth. 9. & 10. Marc. 6. Lucæ 8. & 9.

Describitur Ioannis decollatio, & fama Iesu apud Herodem. Cap. 56.

Cum hæc ageretur, Herodes tetrarcha, fama nominis Iesu ad se delata, dubitare cepit, num Ioannes à se decollatus, à morte reuixisset. Paulo ante enim Herodes die suo natalitio Ioannem, à se nuper in carceratum, ad petitionem salantis filiz Herodizadis, in carcere decollari iussit, capite eius in disco puellæ tradito, Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9.

Quinq; panibus pascuntur quinq; millia hominum. Cap. 57.

Itaque cum intellexeret Dominus, quam de se suspicionem haberet Herodes, & simul, quia ad ipsum reuerſi erant Apostoli, peractis mandatis, inuidia declinande, ac simul quietis causa, cum suis secessit nanigio trans mare Galilæe in desertum locum, ubi cum item ad ipsum conſueret immensa hominum multitudo, post doctrinam ac morborum curationem, quinq; & millia virorum, quinq; panibus hordaceis, ac duobus piscibus panis, duodecim copinis fragmentorum post reſectionem collectis, Matth. 14. Marci 6. Lucæ 9. Ioan. 6.

Ambulat Iesus super mare, & Petrus. Cap. 58.

Accidit autem hoc, instante iam alin Iudeorum paschate, ob quod miraculum cum aduerteret se à turba rapendum in Regem, discipulis iussit se trans mare præcedere, ipse solus in montem fugit, unde ad suos pedesſti in mari itinere ueniens, nocturno tempore cõternatos ob tempeſtatem, ac phantasmatis exſtimationem, conſtituat, Petro facultatem faciens ambulandi super aquas, omniq; tempeſtate ſedata, nauem in petitam ripam deferens. In quam reuerſus, vndique collectos ægros contactu ſimbriz ſanauit, Matth. 14. Marci 6. Ioan. 6.

Diſcret de manducando pane coeleſti. Cap. 59.

Postera die, cum hæc ſermonis miraculi quinq; panum, ad ipsum plerique cõuenirent, à paupis corporalis deſiderio abducit ad querendum panem coelestem, diſcretus de eo pauc prolixè, quem iam Pater miſiſſet in mundum, quem & ipſe daturus erat pro vita mundi, quem qui ederet, haberet vitam æternam; qui non ederet, viuere non poſſet, Ioan. 6.

QUARTA PARS EVANGELICAE HISTORIAE, continens acta tertij anni, vsq; ad Lazari reſurrectionem.

Reprehenduntur phariſei discipulos calumniantes, quod illotis manducarent manibus. Cap. 60.

Accidit autem post hæc, ut cum Dominus non in Iudeis ab Iudeorum odium ſed in Galilæa conuerſaretur, quidam phariſæorum, ac ſcribarum ad ipsum ex Hieroſolymis deſcenderet, quibus offenſis, ac cum Iesu expoſtulantibus, quod discipuli eius illotis manducarent manibus contra ſeniorum traditionem, Dominus viciffim obijcit neglectum mandatorum Dei, docens, quæ intrant in os, non poſſunt inquinare mentem, ſed quæ de ore ex tota procedunt, Matth. 15. Marci 7.

Sanatur filia Chananæ. Cap. 61.

Hinc egreſſus in partes Tyri, & Sidonis Chananæ filiam à Dæmonio liberat, improbis matris vocibus precibus, Matth. 15. Marci 7.

Reſtituitur ſurdus, & mutus. Cap. 62.

Vnde reuerſus ad mare Galilæe, ſurdum & mutum, digitis in aures miſſis, ac lingua ſputo contacta, ſanat. Marci 7.

Septem panibus pascuntur quatuor millia. Cap. 63.

Ascenso princeps monte, multos ad se debiles declaros curavit, ac rursus multitudinis, que ipsum triduo secuta erat, miserat, eam in deserto pavit septem panibus ac paucis pisciculis, ita saturans quatuor millia virorum, prater parvulos & mulieres, ut superesset septem sportæ fragmentis plenæ. Quo miraculo peracto, statim conscensa navi, venit in fines Magadan, Matth. 15. Mar. 8.

Pharisæi signum quærentes, rejiciuntur: eorumque fermentum cavendum docetur. Cap. 64.

Accedentes autem ad Iesum Pharisei & Saducei, rursus tentantes, signum celeste ab eo requirunt. Ipse verò rursus tale eis dandum negat, sed potius è terra. Eisq; dimissis, rursus ascensa navi transfreta, ibi cum discipulis à se communitos cavere fermentum phariseorum & Saduceorum, cum de panibus solicius essent, diffideat coarguit, in memoriam reducens duo superiora multiplicationis panum miracula, Matth. 16. Mar. 8.

Cæcus sanatur in Bethsaida. Cap. 65.

Cum autem venisset Bethsaidam, cæco ad se adducto, visum restitui, prius imperfectè, postea perfectè, Mar. 8.

Petrus Christum confitens, commendatur. Cap. 66.

Illinc digressus, in partes Cæsareæ Philippi, postquam rogasset hominum de se sententiam, ac Petrus post multorum diversas opiniones ab alijs indicatas, veram confessionem edixisset, beatè illum ob id pronuntiavit, ac singulare illi ecclesiæ suæ regimen addiit. Eundem tamen mox severe redarguit, cum statim subiiciens de sua passione Hierosolymis subeunda: Petrum reluctantes audiret, addens crucem omnibus post se tollendam, qui salvi esse vellent, Matth. 16. Mar. 8. Luc. 9.

Transfiguratur Dominus. Cap. 67.

Post quæ cum gloriæ suæ, quæ crucem sequeretur, specimen aliquod edere promississet, octavo deinde die, coram tribus apostolis in monte, post colloquium cum Moise & Eliâ, transfiguratus est, paterna voce e cælis ei testimonium rursus dante Matth. 17. Mar. 9. Luc. 9.

Eijcitur dæmonium, quod non potuerunt eijcere discipuli. Cap. 68.

Quam visionem cum suis silentio ad tempus tegendam iussisset, ac è monte descendisset, postea die eijcit è puero dæmonium, quod ob imperfectionem fidei discipuli non potuerunt eijcere, cõfessans, tale dæmoniorum genus in ieiunio & oratione expellendum Matth. 17. Mar. 9. Luc. 9.

Statere in ore piscis inuento, soluitur didrachma, ac mors prædicatur. Cap. 69.

Indè profectus, cum adhuc in Galilæa diuetsaretur, omnibus admirandus, secundò Imminente sibi prædicit passionem, apertis quidem verbis, sed tamen à discipulis necdum intellectis. Post longam autem professionem, rursus Capharnaum revertis, nè quævis scandalizaret, pro se ac Petro didrachma solui iussit, statere ex ore piscis recepto, Matth. 17. Mar. 9. Luc. 9.

Contendentibus discipulis pro primatu, humilitas docetur. Cap. 70.

Eodem loci, quia intellexerat discipulos inter eundem pro priuatu inter se contendisse, eodem, puero in medium producto, humilitatem docet, saluandis necessariam, ac per eam quenque maximum fieri, Matth. 18. Mar. 9. Luc. 9.

Scandalum pusillorum cauendum docetur. Cap. 71.

Mox subiicit studiosè cauendum, nè quis scandalum aut faciat, (pusillis potissimum) aut ipse alicunde pariat, Matth. 18. Mar. 9.

Condonandum fratri in nos peccanti, docetur. Cap. 72.

Et quia fieri non potest, quin aliquando scandala & offensiones oriantur, docet deindè quomodo monendus frater peccans, quomodo item eidem condonandum, efficaci ad hoc adhibita similitudine de patrefamiliis, qui serui sui, in conseruum immisericordis, debitum decem millium talentorum, semel remissum repetiit, Matth. 18.

Deinde Dominus

Dominus, relicta Galilæa, venit in Iudæam, nec recipitur à Samaritanis.

Cap. 73.

His dictis profecturus Hierusalem, ubi, quemadmodum prædixit, passurus erat, migravit in totum à Galilæa. Priusquam tamen eam relinqueret, cognatis monentibus, ut ob instantem tabernaculorum festivitatem, in Iudæam transiret, non acquievit, nec prius eo ascendit, quam illi precessissent. cum ergo iam pergeret Hierusalem, & inter eundem à Samaritanis quibuidam civitate excluderetur, noluit tamen, precantibus licet discipulis, nonnulli iniuriam vindicari, sed patientiam docens, abiit cum eis in alium pagum. Mat. 19. Lucæ 9. Ioan. 7.

In itinere curat decem leprosos. Cap. 74.

Immo, nec benefacere quidem in Samaria ob id desistit. Nam Samariæ quendâ vicum ingressus, obvius decem leprosos curavit, collaudato Samaritano, qui solus ad ipsum, gratias acturus, rediit. Lucæ 17.

Docet in templo in festo Scenopegiæ. Cap. 75.

Ingressus autem Hierusalem, in media scenopegiæ solennitate, post longam Iudæorum expectationem, cepit docere in templo, contra quorundam calumniam, & doctrinæ suæ & operum rationem reddens, adeo efficaciter hæc aliaque discrens, ut cum eum quidam cõprehendere desiderarent, atque ad id etiam Pharisæi ministros mitterent, nemo illi manus iniicere ausus fuerit, Ioan. 7.

Adulteram mulierem absoluit. Cap. 76.

Post hæc perrexit in moentem olivæ, ac ubi diluxisset, rursus regressus in templum docendi gratia, adulteram mulierem à scribis & pharisæis subdole adductam, absoluit, scribis ac pharisæis pudore affectis, Ioan. 8.

Rursum docet in templo, & lapidantium se manibus eripit. Cap. 77.

Tum & novo sermone ostendit quis esset, ac post longam cum Iudæis contentionem, cum eò tandem deuenium esset, ut inquam blasphemum lapidare vellent, abscondit se, egressus è templo, Ioan. 8.

Cæco nato restituitur visus. Cap. 78.

Secuta est mox nova calumnia, ob cæcum à natiuitate, quem intransitu Dominus sabbatho visu donavit, iussim prius Iuim à se oculis impositum abluere in Siloe: unde cum cæcus Iudæos contra pharisæos defendere pergeret, atque ob id ab eis ejiceretur, à Christo receptus est, & in fide plenius instructus, Ioan. 9.

Dissertit Dominus de vero pastore & ouibus. Cap. 79.

Dissertit deinde Dominus de veri pastoris, ac mercenarij conditionibus, sibi veri pastoris conditiones competere adstruens, Iudæorum verò principes mercenarios insinans, Ioan. 10.

Mittuntur 72. discipuli, & redeunt. Cap. 80.

Post hæc etiam alios septuaginta duos discipulos designavit, qui instar aliorum duodecim, ipsum bini præcederent ad quævis loca eadem illis mandata præscribēs, quæ nuper ipsis duodecim. Quibus cum gaudio ad se reueris, et iam ipse felicitatem ipsorum prædicans, vicissim in spicitu exiit, quod divina sapientia parvulis esset detecta, sapientibus superbis reclusa, Lucæ. 10.

Et quidem, quæ hæcenus habita sunt ordinem inter se consequentem habent: quæ verò sequuntur, aliquotque sine certo ordine referuntur.

Proponitur parabola de Samaritano. Cap. 81.

Cum ergo aliquando turgidis quidam legisperitis, tentandi gratia Dominum rogaret de commoda ratione consequendæ vitæ æternæ, ac Domini iussu ipse protulisset duo dilectionis mandata, accepta hinc occasione, parabolam de Samaritano in introduxit, qui hominis à latronibus vulnerati, à sacerdote autem, ac Levita neglecti, sollicitam habuit curam, notans contemptos Samaritanos, in dilectionis negotio Iudæos excellere, Lucæ 10.

Martha Dominum suscipit hospitio. Cap. 82.

Contigit autem, ut dum aliquando Dominus iter faceret in Hierusalem, à Martha reciperetur hospitio in Bethania, quæ cum Mariæ sororis interpellaret sanctum oculum, cohibita est ab ipso Mariæ parte præ ipsius collaudata, Lucæ 10.

Docet orationis modum, ac vim Cap. 83.

Kk 1 Quodam

Quodam tempore, cum ab oratione cessasset, rogatus à discipulis orationis modum, & breuem illis orandi formam præcipiit, & efficacia orationis perseverantis vim ostendit, parabola introducta de eo, qui importunitate panes ab amico nocte impetravit, Luc. 11.

Reprehendit præposteram phariseorum mundiciam. Cap. 84.

Alio tempore, cum inter loquendum à quodam phariseo ad prandium vocatus esset, ac ab eo ob neglectam lotionem reprehenderetur, libere phariseorum, ac scribarum taxavit præposteram & mundiciam & religionem, superbiam item, hypocritum, ac homicidalem animum, Luc. 11.

Docet non timendam mortem corporis. Cap. 85.

Ab eorundem hypocritis potissimum aliquando coram multa hominum turba suos cavendum docet, eosdem à timore hominum corpus occidentium auocans & ad nominis sui confessionem confirmans, Luc. 12.

Docet abijciendam diuitiarum sollicitudinem. Cap. 86.

Ab avaritia item, ac sollicitudine rerum temporalium, eorum animos abduxit, occasione sumpta ab eo, qui de hereditate cum fratre diuidenda sollicitus erat, similitudinem inducens de homine, qui cum ob fructuum abundantiam, sollicitus esset de receptaculis, eadem nocte coactus est, omni bus relictis, hinc migrare, Luc. 12.

Docet officium fidelis serui erga venturum Dominum. Cap. 87.

Subiecit his officium fidelis serui, erga venturum Dominum, docens ob aduentus sui incertitudinem, semper suos paratos esse debere ad excipiendum ipsum, Luc. 12.

Docet poenitentiam agendam ob Dei patientiam. Cap. 88.

Cum autem inter loquendum hæc, quidam nuntiarent de Galileis à Pilato occisis, illinc occasione accepta, ad poenitentiam agendam inuitat, iuncta similitudine de arbore ob sterilitatem amputanda, post longam fructuum expectationem, Luc. 13.

Sanatur mulier contracta. Cap. 89.

Rursum autem cum in synagoga sabbathis aliquando doceret, ac mulierem demonis malitia contractam sanaret, archisynagogum obmurmurantiem reddita ratione repressit, & pudore cum alijs suffudit, populo interim gaudente, vnde & subiecit duas illas à se nuper dictas parabolas, de grano sinapis ac fermento, significans rursum Evangelicam doctrinam ex humilibus initijs in summam amplitudinem processuram, Luc. 13.

Docet angustam esse viam regni cælorum. Cap. 90.

Ceterum cum aliquando per civitates ac vicos docens iter faceret in Hierusalem, rogatus num sint pauci saluandi, contendendum docuit ad ingressum per angustam portam, cuius ostium semel clausum, nemo ingredi poterit, quodq; familiaritate prætendentibus plerisque exclusis, externos recipi. Eodem tempore monitis à quibusdam phariseorum, ut sibi ab Herode caueret, in Hierusalem sibi moriendum prædixit, eius civitatis obstinatum incredulitatem & secururam vindictam deplorans, Luc. 13.

Sanatur hydropicus in sabbatho. Cap. 91.

Alio aliquando tempore, ingressus ad sumendum sabbatho cibum in domum cuiusdam inter phariseos magni, hydropicam studio ante se collocatum sanat, tacite phariseorum reprehensioni ratione efficaci satis faciens. Eodem deinde consilio docuit & inuitatos, quam humilitatem in deligendo mense loco servare debeant, & inuitantem, quos maxime inuitare conveniat. Cumque, ed sermo processisset, ut à quodam mentio ingereretur, de manducando pane in regno Dei, Dominus assumpta parabola de homine quodam, qui inuitatis ad cenam paratam sese excusantibus, pauperes vndeunque collectos introduci iussit, significavit superbis iudeis exclusis, ad cæleste convivium humiles, ac gentiles admittendos, Luc. 14.

Docet omnibus renunciandum. Cap. 92.

Quodam autem tempore, cum multæ cum ipso irent turbæ, docuit eum, qui verus eius esse vellet discipulus, debere omnibus terrenis affectibus esse superiorem, crucemque et baiulandam, proinde quenque apud se expendere debere, num his par sit, instar edificantium aut militantium, Luc. 14. Et hæc quidem varijs sic locis, ac temporibus acciderunt.

In festo

In festo encarniorum eripit se lapidantium manibus.

Cap. 93.

Porro cum post tabernaculorum fessinitatem, quæ septimo quoquo mense celebrabatur, ob encarniorum festum, quod in fine noni mensis obseruabatur, Dominus rursum Hierosolymam ascenderit, atque in templo ambularet, à Iudeis ipsum circundantibus rogatus, ut palam ediceret, num ipse esset Christus, opera dixit de se testimonium perhibere, sed per hæc illos ad fidem non adduci, quod non essent ex ouibus suis. Eo autem procedente sermone, ut se Patri æquaret, rursum Iudei lapidare ipsum adgrediuntur, quorum conatus cum irrationabilem verbis ostendisset, subraxit se tandem manibus quærenium eum apprehendere, secessitque in fines Iudææ trans Iordanem, in locum Ioannis baptismi insignem. Nec ibi tamen laedere potuit, quin ad ipsum plurimi conuenirent, quos pro more, & docuit, & curauit, Ioan. 10.

Proponuntur parabole de oue, drachma, & filio perditis.

Cap. 94.

Cum ergo ad illum publicani, ac peccatores plerique accederent audiendi gratia, ac ob id pharisei, & scribæ murmurarent, tribus parabolis, scilicet de oue, drachma, ac filio perditis, sed postea inuentis, ostendit quàm grata, ac iucunda sit Deo Angelis, sanctis peccatorum cōuersis, Luc. 15.

Parabola de villico iniquo.

Cap. 95.

Subiecit deinde parabolam de dispensatore iniquo, qui cum intelligeret se dispensatione priuatum, prudenter sibi de bonis Domini prospexit, in sinuans bonis temporalibus amicos parados, per quos postea bene nobis sit, ac elemosynis insitendum, avaris phariseis hæc identibus, Lucæ 16.

Differit de matrimonio indissolubilitate.

Cap. 96.

Qui cum tentandi animo rogarent, num licitum esset diuortium, ostendit Dominus matrimonij omnimodam indissolubilitatem, ob quam eum discipuli colligeret coniugij difficultatem, differuit de celibatu, tanquàm qui coniugio sit præferendus, sed quem non omnia contingit præeligere, Matth. 19. Marc. 10. Lucæ 16.

Parabola de diuite Epulone proponitur.

Cap. 97.

Adiecit his, phariseorum auariciam, ac luxum notaturus, parabolam de diuite Epulone, qui hie felix, cum nullam pauperi Lazaro misericordiæ exhibuisset, in alio seculo infelix, nullam vicissim à Lazaro felici consecutus est, Lucæ 16.

Docet scandalum vitandum, & fidei virtutem.

Cap. 98.

De scandalo vitando deinde, ac fraire monendo, ac in gratiam recipiendo, rursum sermonem inserit apud discipulos, de fidei item virtute differit, ac humilitate exhibenda post præstita multa opera bona, Lucæ 17.

Proponitur parabola de Phariseo, & Publicano.

Cap. 99.

Rursum aniem quandoque phariseorum reuertet superbiæ, parabolam proponit de phariseo, ac publicano, templum simul ingressi, quorum ille per superbiæ inistitia excidit, hic per humilitatem iustitiam adeptus est, Lucæ 18.

Paruulis manum imponit, & adolescentem diuitem ad perfectionem inuitat.

Cap. 100.

Cum autem iuter loquendum, paruuli ad ipsum deferrentur, ac discipuli ob id indignarentur, increpatis discipulis, paruulos suscipiens, ac complexans, rursum docuit paruulorum simplicitatem, & humilitatem imitandam ei, qui saluus esse uolet. Ceterum cum post hæc inde abiisset Dominus, in viam egressus, adolescentem quendam diuitem, qui de ratione obtinende uitæ æternæ sollicitè inquirebat, post mandatorum obseruationem, ad perfectionem, omnium bonorum in pauperes distributionem, inuitat: quod cum adolescenti darum videretur, differuit Dominus de difficultate, quam diuitie afferunt hominibus ad obtinendum Regnum Dei, & felicitate eorum, qui propter ipsum omnia relinquunt, Matth. 19. Marc. 10. Lucæ 16.

Proponitur parabola de operariis in vineam conductis.

Cap. 101.

Post quæ parabolam proponit de patrefamilias, varijs diei horis operarios in vineam conductos, quibus in fine diei eandem ille reddi voluit mercedem, concludens sic fore nouissimos primos, & primos nouissimos, Matthæi 20.

kk 3 QVIN.

QVINTA PARS, CONTINENS ACTA

CHRISTI, à Lazari resurrectione, vsque ad
CHRISTI ascensionem.

Lazarus resuscitatur,

Cap. 102.

Cum autem Dominus adhuc esset in finibus illis Iudeæ, (in quos, ut diximus, Iudeorum persecutionem fugiens, secesserat, ubi & superiora gesta sunt) ibiq; Lazari infirmitatem, ex nuncio à fororibus misso intellexisset, non prius in Iudæam pergere voluit, quam sciret eum mortuum. Tunc enim in Iudæam profectus cum suis, post fiduciam Mariæ, ac Mariæ sororibus ingratam, posturbationem, ac lachrymas in se provocatas, quatuordecim annorum è sepulcro suscitavit, multis Iudeorum, qui spectabant, per hoc ad fidem adductis, Ioan. 11.

Consultant Pharisei de perdendo Domino.

Cap. 103.

Id cum quorundam narratione intellexissent pontifices, & pharisei, collecto concilio, ex sententia Caiaphæ pontificis, cerò definiuerunt ipsum occidendum. Itaq; Dominus publici fugiens, secessit iuxta desertum in ciuitatem Ephraim: & iam pascha proximum erat, cum hægerentur, Ioan. 11.

Mortem suam prædicit, & Zebedæi filijs primatum petunt
denegat.

Cap. 104.

Itaq; cum iam appeteret tempus subeundæ in proximo paschæ passionis, Dominus è suo secessu ascendens Hierusalem, in via duodecim discipulis secutum sumptis apertè iam testis prædicti, quæ Hierosolymis passurus erat, nec tamen intellexerunt, quæ dicebantur. Cuius autem suspicarentur adesse tempus Regni ipsius, mater filiorum Zebedæi cum filiis Dominum ascendens, in horum nomine petiuit primas in Regno ipsius sedes. At Dominus, & ostendit impetienti ipsorum petitionem, & ex ea suborientiæ aliorum indignationem repressit, docens futurum, primum in Regno Dei humilitatem maximè congruere, Matth. 20. Marci 10. Luc. 19.

Sanatur cæcus ante ingressum Hiericho.

Cap. 105.

Post hæc, cum ciuitati Hiericho, quæ Hierusalem eunni obuiam erat, iam proximus esset, cæcum constanter, licet à turba prohiberentur, misericordiam implorantem, visum donat, Luc. 18.

Zachæus publicanus CHRISTVM suscipit.

Cap. 106.

Hiericho ingressus, Zachæum se videndi cupidum ex arbore vocat, atq; ab eo susceptus conuertit, salutis illi ob conuersionem promissa, Luc. 19.

Parabola proponitur de decem minis.

Cap. 107.

Subiecit mox parabolam de homine nobili, qui tradidit decem seruis decem minas, profectus in regionem longinquam, post reditum rationem 101½ centis collaudatus, seruis frugi, inutili autem seruo reprobat, ac hostibus suis iniectis, significans in Regno suo, quod iam instare existimabant, similia euentura, Luc. 19.

Duo cæci sanantur post egressum Hiericho.

Cap. 108.

Quibus dictis cum ex Hiericho pergeret Hierosolymam, duos sursum æcos, quorū alteri omne erat Barimeus, non longè ab Hiericho, cæcitæ post constantes illorū preces liberauit, Luc. eod.

Cana in Bethania facta, Maria Dominum perfundit
vnguento.

Cap. 109.

Corptum ergo profectus iter, ante sex dies paschæ venit Bethaniam, ubi in domo Simonis leprosi honorifica exceptus est cena, in qua Lazaro accumbente cum alijs, & Mariâ ministrante, Maria precioso vnguento perfudit caput Domini recumbentis. Ob quod, cum indignarentur discipulorum quidam, & precipue Iudas, Dominus ab eorum calumnia Mariam vindicauit, conuictus factum bonum fuisse, ac mysticum, Matth. 26. Marci 14. Ioan. 12.

Insidens asino, intrat Dominus gloriôsè in Hierusalem.

Cap. 110.

Post tridie a seculo insidens, ab Apostolis iussu ipsius adducto, per viam ramis instructam, cum gratulanda populi acclamatione, intrat gloriôsè in Hierusalem, deplorans ante ingressum, futuram ciuitatis excidium, Matth. 21. Marci 11. Luc. 19. Ioan. 12.

Cæci

Cæci & claudi curantur à Christo, & Gentiles ipsum videre cœsede. ant.

Cap. 111.

Templum deinde ingressus, cecos, ac claudos sanauit, cumq; Pontifices, Pharisæi, ac scribæ ob-
ta, quæ videbant & audiebant, indignarentur ac contabescerent, gentiles quidam contra accede-
bantur desiderio videndi ipsum, qua occasione ad ipsius petitionem voce celesti eius claritas de-
clarata est, Matth. 21. Ioan. 12.

Maledicuntur ficulnea, & eijciuntur euentes & vendentes è templo.

Cap. 112.

Post salutare deinde monitiones, vesperi ciuitatem egressus, concessit cum suis in Bethaniam. Vn-
de cum mane reuerteretur in ciuitatem, ficulneæ fructibus carenti, in via maledicunt, ac maledicen-
do aridam faciunt. Ingressus mox templum, zelo commotus, euentes & vendentes eiecit, principi-
bus Sacerdotum, ac scribis ob id grauiter turbatis. Rursum autem vespera facta, ciuitatem egres-
sus est: cumque mane reuerteretur, discipulis mirantibus, sicum ac telam esse: fidei vim & gra-
tiam expouit, Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19.

Proponitur Quæstio de baptismo Ioannis, & parabola de duobus filiis.

Cap. 113.

Templo dehinc docendi gratia repetito, multis à Pharisæis & Sadduceis impetitus, sub dolè
Questionibus, ipse vicissim varijs eos notauit & questionibus, & parabolis. Et inprimis rogatus
à pontificibus ac scribis, quæ auctoritate faceret, quæ faciebat, vicissim de baptismo Ioannis rogat,
Ex cælo sit, an ex hominibus: illisq; ignorantiam proferentibus, negat item se illorum respondu-
rum questionibus, subiiciens parabolam de duobus filiis, quorum is Patris voluntatem peregit, quæ
prior recusauerat: alter neglexit, qui promiserat, inferens, peccatores ipsi fore coram Deo prio-
res, Matth. 21. Marc. 11. Luc. 20. Ioan. 20.

Notantur Pharisæi parabola de locata vinea.

Cap. 114.

Adiecit & alteram parabolam de vinea, quæ cultoribus fructum negantibus, in super & seruorum
filium Domini occidentibus, alijs sit locanda, significans se ab eis occidendum post prophetas, ac
regni Dei à ipsis ad gentes transferendum, Matth. 21. Marc. 12. Luc. 20.

Parabola proponitur de nuptijs filij.

Cap. 115.

Tertiam deinde adiunxit, de nuptiali cœuino, ad quod inuitatis venite recusantibus, ac etiam vo-
cantes occidentibus, alijs prius non inuitati recepti sunt, significans rursum pro Iudeis gentes ad
gratiam admittendas euangelicam, Matth. 22. Luc. 14.

Soluitur Quæstio de tributo Cæsari dando.

Cap. 115.

Per hæc Pharisæi se notatos sentientes, nec tamen vim inferre audentes, inquit consilio ut eum ca-
perent in sermone, questionem per subornatos proponunt, de censu Cæsari persoluen-
do, Matth. 22. Luc. 20.

Soluitur Sadducæorum Quæstio contra resurrectionem.

Cap. 117.

Qua sapienter soluta, accesserunt & Sadducæi, quæstionem de resurrectione, quam illi nequa-
quam credebant, inferentes: sed hæc prudenter discussa, Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.

Soluitur quæstio Pharisæorum de maximo mandato.

Cap. 118.

Ac resurrectionis fide comprobata, successerunt & Pharisæi de primo legis mandato rogantes,
Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.

Quæstio proponitur de Christo, cuius filius sit.

Cap. 119.

Ad quam interrogationem cum Dominus duo dilectionis mandata respondisset, subintulit &
ipse vicissim Quæstionem de Christo, cuius filius esset. Ad quam cum non possent respondere, de-
seruerunt ipsum ulterius ea die interrogare, Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20.

Docet audiendos & cauendos scribas. Cap. 120.

Illis ergo cessantibus, & confusus, Dominus ad plebem conuersus, docere cepit audiendum doctrinam, sed vitanda opera scribarum, ac Phariseorum, eorumque vitia varia, vi & alijs aperire depingit & iustificatur, Matth. 23. Marc. 12. Luc. 20.

Præfertur oblatio viduæ. Cap. 121.

His alijsq; dictis, cum sederet contra gazophylacium, in quod multi munera mittebant, viduæ duo minuta immittent oblationem præfert omnibus oblationibus, Marc. 12. Luc. 21.

Prædicatur euersio templi & Hierusalem. Cap. 122.

Post hæc egressus templo, discipulis mirantibus templi magnificam structuram, prædicat eius perfectam destructionem, Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21.

Prædicatur aduentus filij hominis. Cap. 123.

Caius cum ab ipso in monte Oliveti sedente, tempus simul & aduentus sui tempus requireretur, longe repetito sermone, prædicat ventura post se mala, falsos scilicet Prophetas & Christos, bella, famem, pestes, persecutiones, ac demum templi, vrbisq; Hierusalem eversionem, atq; post hæc tandem se in magna maiestate apertè venturum ad iudicium, terrificis signis præcedentibus, quæ iam pios conturbarent, pijs verò spem redemptionis præberent, Matth. 24. Marc. 13. Luc. 19. & 21.

Docet quomodo ad aduentum suum nos parare debeamus. Cap. 124.

Proinde monet suos, vt ad hunc suum aduentum inopinatam sese parent sobrietate, vigilantia, oratione, cuius vim quo magis insinualet, parabolam adiecit de iudice iniquo, quem cum Dei hominumque metus non moueret, viduæ constantes preces vicerunt, Matthe. 24. Marc. 13. Luc. 17. 18. & 21.

Parabola de decem virginibus. Cap. 125.

Quodque ad vigilantiam ac diligentiam magis prouocaret, subiungit duas Parabolas, alteram de decem virginibus, quarum solum quinque prudentes, in nuptialem thalamum cum sponso ad sponsa receptæ sunt, alijs quinque fatuis exclusis, quod oleum non haberent in lampadibus suis, Matth. 25.

Parabola de distributis talentis. Cap. 126.

Alteram de talentis, à Domino in seruos distributis, quorum qui lucrum fecerunt, laudati sunt & honorati: qui inutilis fuit, non tantum vituperatus est, sed in tenebras etiam cæcis exteriores, Matth. eodem.

Modum aperit iudicandi in nouissimo Iudicio. Cap. 127.

Post hæc, modum prosequitur futuri nouissimi Iudicii, nimirum quomodo filius hominis in maiestate magna adueniens, separatione bonorum à malis facta, illos ob præstita misericordie opera ad æternam vocabit vitam, hos ob eorundem operum neglectum, in ignem mittet æternum, Matth. 25.

Paciscitur Iudas cum Iudæis. Cap. 128.

Hæc prolocutus, subiecit post biduum se in Paschate cruciandum. Quod postquam dixit, vt quod diuinitus prædictum erat, adimpletetur, ecce mox potestate facta diabolo, & Principes Iudeorum collecti, consilium iniierunt de capiendò & occidendò Iesu, & ad eos consultantes, ingressus Iudas, triginta argenteis pactus est, se illum eis traditurum, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Paratur agnus Paschalis. Cap. 129.

Post quæ, cum iam adesset dies prima azymorum, misso Petro & Ioanne, Dominus Paschalem agnum vesperti edendum parare iussit in Hierusalem, in domum eis nouo signo demonstrant. Itaque hora opportuna, cum reliquis apostolis veniens, discubuit, agnumq; paschalem esciauit, Matthe. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Lauantur Apostolorum pedes. Cap. 130.

Post cuius escum, suorum discipulorum, Petro licet aliquandò reuolente, lauit, pedes, in exemplum simul & mysterium. Exemplum quidem humilitatis, ac charitatis, mysterium verò puritatis Eucharistiam sumpturis necessariæ, Ioan. 13.

Instituatur Eucharistia. Cap. 131.

Post agni ergo typici escum, ac pedum lotionē, suum corpus, ac sanguinem discipulis somenda tradit, atq; idem eis in posterum faciendum præcipit in sui memoriā, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

Pra-

Prædicatur Iudæ proditio.

Cap. 132.

Prædicat deinde se à discipulorum vno tradendum, omnibusq; perplexis, Iohanni, quis esset, in-
tincto pane demonstrat: quo sumptio, Iudas eius iussu egressus est, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioh. 13.

Contentio discipulorum pro primatu, sedatur, & prædicatur eorum
abnegatio.

Cap. 133.

Secuta mox rursus contentio inter Apostolos de primatu, quam non solum, ut olim, sedat ho-
miliaris præcepto, sed & magni honoris promisso. Post de suo discessu sermonem inferens, non
dilectionis mandatum suis commendat, eosq; omnes in ipsa nocte scandalum in se passuros, ac Pe-
trum, qui sibi id euentum fortiter negavit, ter se ante secundum gallicinium negaturum prædi-
cit, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioh. 13.

Sermo Domini post cœnam.

Cap. 134.

Mox ad consolationem mœstorum discipulorum conuersus, prolixo eodemq; longè amantissi-
mo, & mellitissimo sermone varijs modis eorum delectos animos erigit, Ioh. 14.

Continuatio sermonis.

Cap. 135.

Eadem oratione contra imminuentia eos præmunit mala, hæc agens partim inter accumbendum,
partim exiens inde, Ioh. 15. & 16.

Oratio Iesu ad Patrem.

Cap. 136.

Quo sermone completo, oratione ad Patrem habita, suos oēsq; credituros illi comēdat, Ioh. 17.

Ter orans, deprecatur mortem, & capitur.

Cap. 137.

His omnibus gestis, egressus Dominus cum suis in hortum quandam, à se frequentari solitum,
orationis gratia, angorem animi sui ob instantem mortem, primùm delectis à se tribus Apostolis
familiarioribus, deinde Patri in oratione, qua ter mori deprecatus est, aperuit: post quod ab An-
gelo confortatus, ultro de hostibus, Iuda prodente, capiendum tradidit, Petrum à vi inferenda pro-
hibens, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioh. 18.

Indicatur & illuditor in domo Caiphæ.

Cap. 138.

Captus, ac victus post Annam Caiphæ pontifici præsentatur, apud quem post accepta in do-
mo Annæ ob liberum responsum crudelem alapam, post auditos falsos testes, sed nihil idoneū ad-
ferentes, tanquàm blasphemus condemnatur, & illuditor, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioh. 18.

Ter Petrus negat Dominum.

Cap. 139.

Quæ dum geruntur, Petrus nocte ipsa ter Dominum negavit: ac Dominum ipsum respiciente, ad
secundum gallicinium, lapsum suum agnoscens, egressus foras, fleuit amarè, Matth. 26. Mar. 14. Lu-
c. 22. Ioh. 18.

Ducitur ad Pilatum Iesus, & Iudas se laqueo suspendit.

Cap. 140.

Mane factò, Principes Iudeorum rursus Dominum, à se ob veritatis confessionem condemna-
tum, vinclum tradiderunt Pilato præfidi. Quibus vultu, Iudas penitentia ductus, laqueo se suspen-
dit, proiectis priùs in templo argentis, quibus deinde decreto concilij emptus est ager in sepul-
crum peregrinorum, Matth. 27.

Accusatur coram Pilato, & ab eo mittitur ad Herodem.

Cap. 141.

Pilato præsentatus Dominus, de varijs accusatur à Iudæis, quæ cum parùm pbabilia index exi-
stimaret, atq; innocentem ipsum iudicaret, intelligens Galilæum esse, ad Herodem Galilææ tetrar-
cham ipsum misit, qui ob silentium à se contemptum, indurumq; veste alba, eundem mox remisit
ad Pilatum, eidem ob honorem sibi exhibitum per hæc reconcilians, Luc. 24.

Barraba dimisso, flagellatus & coronatus Christus,
traditur crucifigendus.

Cap. 142.

Pilatus de innocentia rei satis apud se persuasus, atq; ob id perplexus, varijs illū absolue-
re pergit modis. Et primùm quidem tentat, num occasione festi possit dimitti populi favore: deinde
cùm id non succederet, & præ illo Barrabas latro eligeretur dimittendus, eundem gravitèr flagellatū,
& spinea corona, vesteq; purpurea illū Iudæis videndum exhibet, si vel sic satiati desisterēt. At
cū eo magis eius necem poscerent, ac merū Pilato iniicerent, manibus aqua lotis, post innocentiam
frequenter à se testatam, crucifigendum Iudæis tradidit, Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioh. 18. & 19.

Ducitur

Ducitur ad crucem, & crucifigitur. Cap. 143.

Traditus ducitur ad mortem, crucem suis gessit inprimis humeris, quæ deinde post ipsum por-
toranda Simon cuidam Cyrenensi imposita est, atque inter eundem plorantes mulieres, non suâ
mortem, sed imminens ipsis excidium deplorare iubet. Ad montem dehinc Calvarie progressus,
vino myrrhato selle mixto potatur, ac crucifigitur inter duos latrones, cum affixo titulo. Pendens
in cruce, orat pro crucifixoribus suis, quanquam coram cerneret milites vestimenta sua sibi diuidē-
tes, eosdemque cum principibus Iudeorum audire sibi illudentes, & conuiciantes. Quod
cum vnus latronum isdem faceret, alter eo reprehensus, ad Dominum se conuersiens, obtinuit pa-
radisi promissionem. Matrem deinde ex cruce discipulo commendat. A patre se derelictum quæ-
ritur, aceto solum professus potatur, ac tandem omnibus consummatis, in manus patris Spiritui tra-
dens, moritur circa horam nonam, cum ante sextam in crucem fixus fuisset, varijs interim signis
ostensis, ex quibus & centurio & omnis turba innocentiam eius intelligebant. Matt. 27. Marc. 15.
Luc. 23. Ioan. 19.

Aperitur eius latus, & sepelitur honorificè. Cap. 144.

Mortuo latus lancea aperitur, sanguine simul & aqua inde proflante, honorifica sepultura ci-
dem à Iosepho ac Nicodemò impenditur, sepulcrumque eius altera die principum studio custodi-
bus munitur, Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19.

Surgit Christus, & angeli apparent mulieribus. Cap. 145.

In cuius dici, quæ Sabbatum erat, vespera sanctæ conuenerunt mulieres, emptiæ ac pa-
ris aromatis, cum summo mane sepulcrum vngendi gratia adijissent, ab angelo docentur
Dominum resurrexisse, quod cum eiusdem iussu discipulis & inprimis Petro renuicentem, Petrus
& Ioannes ad monumentum excurrunt: sed illis abeuntibus, cum Maria Magdalena ad sepulcrum
perisset, post angelorum colloquium prima mernit Dominum à morte redituū videre, ac post
eam mulieres reliquæ, quibus in via Dominus occurrit. Huius resurrectionem cum satis ex ange-
lorum verbis cognoscerent custodes milites, pecunia iam à Pontificibus corrupti, mentito disci-
puli crediderunt, Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24. Ioan. 20.

Apparuit Dominus duobus discipulis euntibus Emaus. Cap. 146.

Itaque post hæc, eadem die, duobus discipulis in Emaus euntibus, iunctus in aliena specie, post
diuturnum cum eis colloquium, agnitus est in fractione panis, Marc. 16. Luc. 24.

Bis apparet Dominus congregatis in domo discipulis. Cap. 147.

Quibus in Hierusalem reuersis, eadem vespera, dum apud Apostolos vndecim sibi narrat Do-
minum visum, ac vicissim audiunt Petro visum, assilens in medio per ianuæ clausas Dominus,
videndum se, ac palpandum omnibus præbet, fidemque edendo cum ipsis confirmat, potestatem post
hæc remittendi, retinendique peccata eis concedit. Cæterum cum absens Thomas aliorum testifi-
cationi non acquiesceret, octauo post die rursus ianuæ clausis ingressus Dominus, ipsum videndo
ac palpando ad fidem adducit, Marc. 16. Luc. 24. Ioan. 20.

Apparet discipulis Dominus ad mare Galilææ. Cap. 148.

Post hæc à septem discipulis in mari Tiberiadis piscantibus, cum eius licet incogniti iussu im-
mensam piscum vim conclusissent, tandem agnitus est. Vbi post communem cum eis mensam,
Petro suas oues pascendas commisit, vtiq; se sequitur præcipit, excussa eius de Ioine cura, Ioan. 21.

Apparet discipulis in monte Galilææ. Cap. 149.

Visus deinde est à suis in monte Galilææ, quem olim eis constituerat. Vbi & negotium eis inui-
git euangelizandi, ac baptizandi, collata etiam potestate signorum, Matth. 28. Marc. 16.

Promittit spiritum sanctum, & ascendit in cælum.

Cap. 150. & vltimum.

Dehinc post scripturarum explanationem, post promissionem spiritus sancti, quem in Hie-
rusalem eos expectare iussit, cum eduxisset suos foras in Bethaniam, è monte

Oliueti ascendit in cælum, vbi sedet à dextris Patris cum quo & Spiri-
tus sancto, est benedictus in secula. Amen.

PERE-

PEREGRINATIO IESV
CHRISTI, EX QUATVOR EVANGELIIS COL-

lecta, ac nobis per Reuerendum D. Ioannem Egenolp. à Knor-
ringen, Augustanæ & Herbipolensis Ecclesiæ Canoni-
cum &c. Virum antiquæ & pietatis & familiæ
ampliss. communicata.

CHRISTVS In Nazaret conceptus, in Bethleem nascitur. Octavo die sistitur Domino in Hierusalem, fugit in Aegyptum. Redit habitatq; in Nazareth. Natus serè triginta annos, disputat Hierosolymis in templo. Redi cum parentibus in Nazareth. Natus serè triginta annos, baptizatur in Iordane, littore eius orientali in Bethabata: In deserto ieiunat, & tentatur à Diabolo, à quo tandem ductus in Hierosolymam super pinnaculum templi, Deinde in montem excelsum. Venit Bethabaram trans Iordanem ad Ioannem. Vocat discipulos, Petrum, Andream & Philippum. In Cana Galilæe aquam in vinum mutans, nuptiis adest. Capernaï cum mare, & suis paucis diebus manet: Hierosolymis sub pascha vendentes ementesque ex templo eijcit. Hinc abiens, moratur in Iudæa cum discipulis suis: Capto Ioanne abiens in Galilæam, venit Sichar Samariæ ad fontem Iacob, quatuor mensibus ante messera. Samariæ duos dies manet. Pergens in Galilæam, venit Canam. Vbi sanat filium Reguli. In Nazareth synagogam ingreditur. Capernaï habitat: incipit prædicare regnum Dei. Galilæam totam perambulat, docent in Synagoga. Iuxta mare Galilæe, vocat Simonem & Andream, Iacobum & Ioannem. Hinc Galilæam totam peragrat, primum reuertitur Capernaum, Domum Simonis & Andreæ ingreditur. Diluculo in desertum egreditur, ac seinceps totam Galilæam peragrat, Trajcit mare Galilæe tempestuosum, & venitque in regionem Gergesenotum, vbi porci à demoniis merguntur, iterum transierat Capernaïm: Egreditur ad mare Galilæe, vocat Mattheum. Reuertitur Capernaum, Accumbit in domo Matthei. Adijt edes Iairi archisynagogi. Ascendit Hierosolymam, ad solum pasche. Abiit per sata sabbatho secundo, discipuli spicas conficiantibus & edentibus. Alio Sabbatho Hierosolymis synagogam incitat. Inde secessit ad mare Galilæe. Nauiculam ingreditur propter pressuram multitudinis. Ascendit in montem, duodecim apostolos ex discipulis selegit, & de beatitudinibus disserit. In vna ciuitatù Galilæe leprosum curat. Vbi cum propter vulgi de se sermonem, non posset manifestè versari, secedit in desertum. Intra Capernaum. Naimi it: A Simone Phariseo inuiatur. Venit in domum suam Capernaï. Concionatur è nauicula in littore maris Galilæe. Redi Capernaum & domum. Venit Nazareth, vbi à Synagoga expellitur. Ex præcipiendus, in supercilium montis, in quo Nazareth sita est, ducitur. Deinde circumiit ciuitates & vicos Galilæe. Duodecim apostolos binos mittit annunciatum regnum Dei. Circumeundoq; (quantum videtur) Capernaum, redit seorsum à turba. se conuenientium, atque huc iam redeunt Apostoli, perfuncti prædicationis munere. Duci Apostolos, esurientesque ex itinere, in propinquum desertum, vt liberi à turba quiescant, edantque. Transfretans mare Galilæe, secedit in desertum Bethsaidæ transmarinum, & confluente illuc quoque turba, subit in montem cum suis: vnde iterum descendens, Turbas docet, ac pascit quinque panibus & duobus piscibus. Cumque vellent eum Regem creare, iterum in montem secessit. Discipulis abnauigantibus, CHRIS TVS super mare Galilæe ambulans insequitur: simul appellant ad litus terræ Genezareth, quæ est Bethsaidæ & Capernaï. pergunt Capernaum. Versatur in Galilæe locis. Secedit in partes Tyri ac Sidonis. Redi ad mare Galilæe per medios fines Decapoleos. Ascendit in montem ultra mare Galilæe. Cibat turbam septem panibus & piscibus paucis. Navigat in fines Magedan & Dalmanutha. Iterum transferat mare Galilæe. Redi Bethsaidam. Exit in partes Cæsareæ Philippi. In mōte Thabor transfigiatur. Iter facit per Galilæam. Redi Capernaum, & domum. Migrans ex Galilæa, transit per mediam Samariam & Galilæam: Ex hac præmittit duodecim discipulos suos Hierosolymam ad solum iahernaculorum, mox oculis subsequens: præmittit nuncios Samariam, qui illi patent: à Samaritanis non recipitur: venit Hierosolymam, docet palam in templo vltimo die festiuatis.

festiuitatis. Pergit in montem Oliueti. Diluculo redit in templum. Mittit Septuaginta duos discipulos, binos in omnem locum, quod ipse venturus erat. In Bethanla à Martha suscipitur hospitio. Per ciuitates ac Castella ambulans ac docens, Hierosolymam venit: Vbi in domo Principis Pharisæorum cibum sumit. In Encenais ambulat in Templo, in porticu Salomonis idq; hyeme, Abilit in fines Iudæe trans Iordanem: Vbi Ioannes primum baptizabat. In Bethania Lazarum suscitatur. Subducit se in Ephrazem oppidum iuxta desertum, in quo ieiunauerat, situm. Hierosolymam sub festu Pascha clam ascendens cum duodecim discipulis, intrat Hiericho & domum Zachari. Venit Bethaniam ante sex dies Pasche: cenat cum Maria, Martha, & Lazaro. Venit Berphage iuxta montem Oliueti. Intrat Hierusalem, asina & pullo eius vestus, ingrediturq; in Templum. Vespere egreditur Bethaniam. Postridiè manè Hierosolymam regressus, in templo docet, vendentes ementesque eiicit. Vespere egressus Hierosolymam, rursus Hierosolymam venit, docens quotidie in templo: Vbi quondam die contra Gazophylacium, sedens, offerentes munera spectat. Ingressus templum, secedit in montem Oliueti, & interdum in templo docens, vespere semper in eundem regreditur. Hierosolymam venit, paschalem agnum comesturus. Post cenam egreditur trans torrentem Cedron, in hortum Gethzemani, qui erat in monte Oliueti: Vbi iactum lapidis à discipulis recedit, orat, preceque finita ad illos rediens, comprehensus est. Hierosolymis primum ad Annam ducitur, Deinde ad Caipham. Ad Pilatum in prætorium, Ad Herodem, Ad Pilatum iterum in prætorium, à quo in atrio prætorij flagellandus traditur. Foras educus, populo ostenditur, in Prætorium reducitur. Foras iterum ductus, morti adiudicatur. Extra ciuitatem in Caluarie loco crucifigitur. In sepulcro conditur. Tercio die resurgens, apparet Mariæ Magdalene. Occurrit mulieribus, missis ab angelis Hierosolymam nuntiatis apostolis resurrexisse Christum: Hic videtur apparuisse Petro comitatus cunctis Emanantem, Apparet apostolis Hierosolymis, primum absente Thoma, deinde iterum præsentente Thoma. Postea Petro, Thomæ, Nathanaeli Cananæo, & filijs Zebedei, alijsque duobus discipulis, iuxta mare Tiberiadis siue Galilee. Præmissis vade decem discipulis in montem quendam Galilee, ibi plusquam quingenti fratribus simul apparet. Inde discipulos suos Hierosolymam duxit, deinde visus est Iacobo, 1. Corinth. 15. Eductis discipulis suis in Bethaniam, ex monte Olivæ in cælum sublatus est, illis videntibus. Post ascensionem in cælum, primum visus est Stephano, Acto. 7. Deinde Paulo, 1. Cor. 15. Tertio Ioanni Apostolo in Patmo, Apocalypst.

F I N I S.

SIT LAUS DEO.

PAR.

PARTITIONVM

THEOLOGICARVM

LIBER QVARTVS,

CONTINENS OECONOMIAM

SECVNDÆ PARTIS

Novi Testamenti,

DOCTRINÆ SCILICET

Apostolorum.

D. PAVLVS AD EPHESIOS IIII.

ET IPSE dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatē fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut iam non simus paruuli fluctantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris: veritatem autem faciētes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus: ex quo totum corpus compactum & coanexum per omnem iuncturam subministratiōis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

DE DOCTRINA APOSTOLORUM.

QVA RATIONE HAEC PARS DOCTRINAE Christianæ, cum præcedentibus cohæreat libris.

Quadruplicia paulo ante, per quatuor Evangelistas, tanquam eximios quosdam regni celestis Archicancellarios, de Christo tradita sunt mysteria, in quibus consistit totius religionis Christianæ summa, humanitatis scilicet, regni, Sacerdotii, & divinitatis Christi. Quorum cognitio quidem homini Christiano adeo est oecessaria, ut sine hac salus nemo fieri queat. Verum quando non est cuiusvis, tanta mysteria per se nosse, aut apprehendere, diuinitus sanè institutum est Sacrum illud Apostolorum Collegium, quos propterea Ecclesie sue præfecit Christus, ut Sacrorum mysteriorum dispensatores essent, & Interpretes, 1. Cor. 4. & 1. Atque sic post evangelij traditionem, rectè Apostolorum sequitur Doctrina, & prædicatio. Ut enim parum est, in Rep. benè constituta Ius esse positum, nisi etiam sint, qui iura reddere possint: ita verbi divini auctoritas in Ecclesia sine ministerio eorum, qui scriptoræ rectè interpretandæ, & gratiam habeant, & potestatem, retineri non potest.

ALIA CONTINUATIONIS RATIO.

In Sacro sancto Iesu Christi evangelio, quod licet à ploribus, diversis & locis & temporibus editum, & iuxta mysticum quatuor evangelistarum numerum in quatuor libros sit divisum, vov tamen est: nec plura, cum vnus sit Christus, esse possunt: potissimum agitur de eodem Christo, qui toti populo Christiano, id est, vniuersæ Ecclesie sue, & Dux datus est, & caput. Porro verò in Apostolicis Epistolis eius Ecclesia, quæ mysticum illius corpus est, vberius & accuratius de ijs, quæ ad fidem, & mores pertinet, instituitur: ut facili appareat, ad quatuor sacrosancta Evangelia, quæ supremam dignitatis apicem, summamq; auctoritatem à tota Christianorum Schola obtineor, apertissimo ordine, nec sine singulari præpotentis Dei providentia, apostolorum epistolas esse adiectas.

BREVIS HVIVS PARTIS SYMMA.

Cathechistica serè est hæc traditio, omnis, & saluberrimæ complectitur Apostolorum Institutiones, quæ crederetur agendorumque, hoc est, fidei, ac morum continent præcepta saluberrima, & summariam quandam verè pietatis cognitionem, ac viuos rerum diuinarum omnium veluti fontes. Quæ dubio procul omnis ad huic vovum tendens quasi scopum, ut fide, quæ pædilectionem operatur, mens imbuit, quemadmodum præclare ab Augustino dictum est in Enchiridion, cap. 1. attendat benè viuendo etiam ad speciem peruenire, ubi est salubris & perfectis cordibus nom, & ineffabilis pulchritudo, totius plena visio summa felicitas.

DE TRIBVS HVIVS PARTIS MEMBRIS.

T A B U L A I.

Initia, quæ explicanda tibi sumpsit Lucas Euangelista libro, quem dicimus Acta Apostolorum.			
APOSTOLORUM scripta veritas tor circa Ecclesie, quam ex præcepto diuino susceperant instituendam, vel	Fidem & mores informandos, de quo agitur in Epistolis	Pauli, quas ad certas speciatim scripsit Ecclesias.	
		Iacobi,	Scriptæ sunt generatim ad vniuersam Christi Ecclesiam. Communiter dictæ sunt Canonice, & in Canooem Ecclesiasticæ scripturæ receptæ sunt, ut ait Glossa ordinaria.
		Petri,	
		Item Ioannis,	
		Iude.	
Decorumq; res, futuras, totumq; adeo statum, qui in diuina illa D. Apostoli Ioannis, & Evangelistæ & Prophetæ Apocalypsi, ad viuum depictus, atque descriptus esse deprehenditur.			

P A R S LIBRI Q V A R T I

PRIMA, DE ACTIS APOSTOLORVM,

Liber Bibliæ L, Partis huius Primus.

DE LIBRI HVIVS AVTHORE.

Author huius libri, in quo describuntur ab Apostolis gesta, D. est Lucas Euangelista. Is enim, vt B. ait Hieron. de medico corporum, in medicum versus animarum, Ecclesijs Euangelium dereliquit, & Actus Apostolorum: qui libri quouiscunque leguntur in Ecclesijs, toties eius medicina non cessat. Hieron. in Epistola ad Philemonem circa finem.

CONTINVATIO EIVSDEM AD

Euangelium Lucæ.

Quomodo cohzreat hæc de Apostolorum Actis D. Lucæ descriptio, cum historica Euangelij sui narratione, satis ipse declarat primis huius libri verbis: Vbi se Christi historiam, quam assecutus erat, ad Christi assumptionem vsq; perduxisse testatur: quibus hæc quæ in delegata Euangelij prædicatione, ab ipsa statim ascensione vsq; in biennium Pauli Romæ commorantis, id est, vsq; ad annum Neronis quartum, cõgisse hoc libro commemorat, apudissimo ordine connectuntur, inde hic sumpto narrationis exordio, in quo Euangelium desinit. Vide Ioan. Driedonem lib. 1. cap. 3. Part. 3.

A R G V M E N T V M.

Hic liber executionem continet mandati illius diuini, quod à Magistro suo Christo, Marci ultimo, acceperant Apostoli: Euntes in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ. Nam vt in ipso Euangelij volumine modus describitur, quo lex noua à Christo lata est, atque edita: in hoc libro, promulgationis ostenditur ratio, qua lex eadem Spiritui sancto Authore, ministro vero Apostolorum, vniuerso mundo publicata fuit, & exhibita. Glossa Lytani hic in princip.

A R G V M E N T I H V I V S P A R T E S,

ex oecumenio.

Capita eorum, quæ hic narrat Lucas, hæc sunt: Angelis excipientibus assumptum esse Dominum, Spiritum sanctum in Quinquagesima in Apostolos, & omnes, qui aderant, effusum fuisse Marthiam loco Iudæ proditoris fuisse substitutum: Septem Diaconos institutos fuisse, Quo pacto electus Paulus fuerit, & quæ sit passus: Quæcunque item Apostoli ex fide in Christum miracula fecerint. Oecumenius in Acta Apostolorum.

DE APOSTOLORVM VARIIS

appellationibus.

T A B. 2.

APOSTOLI

sunt, qui à Domino ad res eius gerendas missi sunt. Ambros. in Epistola ad Rom. cap. 1. Et dicuntur interdum

- Sal terræ, & lux mundi, Matt. 5. Sal, inquit, hic Chrysost. spiritale, & lumen intelligibile, ipsoq; sole fulgentius.
- Dispensatores mysteriorum Dei, 1. Cor. 4.
- Christi ministri, ibidem.
- Testes præordinari passionis, & resurrectionis Christi, quam prædicare debebant omnibus gentibus, Luc. 24. Act. 1. & 10.
- Credentium Magistri, Chrysost. super illud Sapientiz, Iustorum animæ in manu Dei sunt.
- Sacerdotum principes, Chrysost. in Euangel. Marci, Homil. 1.
- Totius mundi Doctores, & ob id prophetis potiores, Chrysost. in Math. 5. Homil. 15.
- Beatissimi lucis Angeli. Idem in Act. cap. 1. Homil. 4.

DE QVATVOR APOSTOLORVM GENERIBVS
ex Commentar. D. Hieron. in cap. 1. Epistolæ ad Galatas.

TABVLA 3.

QVATVOR
sunt Apostolo-
rum genera, —Vnum, quod neq; ab hominibus est,
neq; per hominē, sed per Iesum Chri-
stum, & Deum Patrem :Aliud, quod à Deo quidem est, sed per
hominem :

Tertium, quod ab homine, nō à Deo :

Quartum, quod neque à Deo, neque
ab homine, neque per hominem, sed
à semetipso.Esaias, ceterique Prophetæ,
& ipse Apostolus Paulus.Iesus filius Naue, qui à Deo
quidem est Apostolus con-
stitutus, sed per hominem
Moysem.Cum hominū favore, & stu-
dio aliquis ordinatur.Pseudoprophetæ, & Pseudo
Apostoli.Cuius
gene-
ris sūtDVODECIM APOSTOLORVM NOMINA,
& quibus in locis Christi Euangelium prædicauerint, quoque
modo vitam finierint, Ex Oecumenio. TAB. 4.APOSTOLORVM, VT MATTH. X.
numerantur capite, sunt XII. Quorum.

PRIMVS.

Simon Petrus Apostolorum Princeps, (veluti per suas Epistolas ipse indicat) in Ponto, Galatia, Cappadocia, & Bithynia, præterea & in Italia prædicato Euangelio, Romæ tandem, Nerone Imperatore, verso dorsum capite crucifigitur, sepelitur autem ibidem tertio Calendas Iulij.

II.

Andreas frater eius, sicut tradiderunt Maiores nostri, Scythiis & Sogdianis, ac Sacis Domini nostri Iesu Christi Euangelium prædicauit: in magna quoque ciuitate, ubi castrum est Aporus, & Phasis fluuius. Sepelitur autem Patris Achaie ciuitate, ab Aegæa Proconsule crucifixus.

III.

Philippus Apostolus in Phrygia Euangelium Domini prædicauit. Sepelitur autem in Hierapoli.

IIII.

Bartholomæus Apostolus Indis Euangelium Domini prædicauit ijs, qui felices appellantur, ip-
susq; Euangelium Matthæi tradidit. Albani consopitur, quæ magnæ Armeniæ indicæ vrbs est.

V.

Iacobus Zebedei filius duodecim tribubus, quæ in dispersione erant, Euangelium prædicauit, &
ab Herode Tetrarcha, qui etiam Agrippa dicebatur, gladio interemptus, in vrbe Marmarica scy-
pultus est.

VI.

† Aut in Asia Ioannes frater eius in Asia Christi prædicauit Euangelium. Traiano † autem Imperatore, in
libratio Patmos insulam, propter verbum Domini relegatus, ibi conscripsit Euangelium. Sepelitur autem
médum Ephesi adhuc viuens, Dei voluntate sic ordinante.
fuit, aut
memorie lapsus in Authore. Eusebins Cæsar. & hunc secutus Hieron. aliq; plu-
rimi dicunt, sub Domitiano id factum esse.

VIL

VII.

Thomas Apostolus, sicut proditum memoriz est, Parthis, Medis, Persis, Carmanis, Hyrcanis, & Bactris Christum euangelizauit. In vrbe Calamina Indiz sepultus est.

VIII.

Mattheus Publicanus Euangelista, Euangelii Hebraica lingua conscriptum edidit. In Hierapoli Parthi obdormiuit, atque ibidem est sepultus.

IX.

Iacobus Alphæi, qui Iustus est cognominatus, primum Hierosolymorum Episcopus, lapidibus à Iudeis in Hierusalem est interfectus, atque ibi sepultus in templo est.

X.

Thadæus, qui & Lebbaeus, & Iudas Iacobi appellabatur, Edessenis & toti Mesopotamiz verbum Christi annunciauit sub Augaro Edessenorum Principe. Beryti est defunctus, ac sepultus.

XI.

Simon Cananæus Cleopæ filius, qui & Iudas, post Iacobum Iustum Episcopus Hierosolymis extitit. cumque annum centesimum ac vigesimum ageret, crucis martyrio sub Traiano Rege è vita discessit.

XII.

Matthias vnus ex LXX. discipulis, loco Iudæ Iscariotis cum vudecim connumeratus, in Aethiopia exteriore maritima, in regione vbi est castrum Apfarus, cum ibi verbum Domini nunciasset, Occumenius in Acta Apostolorum. Plura de singulorum Apostolorum origine, vita, Martyrio & morte videnda sunt apud Eusebium, Niceporum, Hieronymum & alios illustrium virorum scriptores, quos in vnum veluti corpus redigit Ioachimus Perionius in libello de vitis Apostolorum.

ITEM DE QVIBVSDAM E LXX. DIS-

scipulis Domini, ex eodem.

TABVLA 5.

PRAETER HOS DVO-
decim Apostolos, Dominus de
signauit etiam alios septuaginta-
duos : & misit illos biuis ante
faciem suam in omnem ciuitatem &
locum, quod erat ipse venturus. Ex
quorum numero fuerunt et hi :

Barnabas.
Sathenes.
Cephas cognominis Petrus.
Matthias, qui inter duodecim con-
numeratus postea fuit.
Barfabas.
Linus, de quo ad Timotheum scribens
meminit Paulus.
Thaddæus.
Cleopas, & qui cum ipso erant.

Occumenius in Acta
Apostolorum.

NOMINA SEPTVAGINTA DISCIPVLORVM,
ex Hippolyto, & Dorotheo.

1 Iacobus frater Domini, episcopus Hierosolymorum.	36 Hermes episc. Dalmatiz.
2 Cleopas episc. Hierosolymorum.	37 Patrobas episc. Potiunensium.
3 Matthias, qui 12. Apostolorum numerum lauruit.	38 Hermoes episc. Philippopolis.
4 Thaddeus, qui Abgarum à morbo liberauit.	39 Linus episc. Romæ.
5 Ananias, qui baptizauit Paulum, postea episcopus Damasci.	40 Gaius episc. Ephesi post Timotheum.
6 Stephanus primus Martyrum.	41 Philologus episc. Sinopes, aliàs Sinorum.
7 Philippus, qui Eunochum baptizauit.	42 Olympas, cuius Apostolus mentionit.
8 Procorus episc. Nicomediz.	43 Herodias, cum Petro Romæ sub Nerone cæsus est.
9 Nicanor, qui, cum Stephanus coronaretur martyrio, obiit.	44 Lucius episc. Laodicæ.
10 Timon episc. Bostri in Arabia.	45 Isalon episc. Tarsensium.
11 Parmenas episc. Solorum.	46 Sospiter episc. Iconij.
12 Nicolaus episc. Samariæ.	47 Erastus episc. Paneadis.
13 Barnabas episc. Mediolan.	48 Quartus episc. Beryti.
14 Marcus euangelista episc. Alexandriæ.	49 Apollo episc. Cæsareæ.
15 Lucas Euangelista.	50 Cephas episc. oniz.
16 Silas episc. Corinthi.	51 Soithenes episc. Colophonij.
17 Sylvanus episc. Thessaliz.	52 Epaphroditus episc. Adicentium.
18 Crescens episc. Carthaginis in Galatia.	53 Tychicus episc. Colophoniz.
19 Epēnerus episc. Paneadensium.	54 Cæsar episc. Dyrrhachij.
20 Andronicus episc. Paneadensium.	55 Marcus cognobrinus Barnabæ, episc. Apolloniadensium.
21 Amplias episc. Odyssæ.	56 Iustus episc. Eleutheropolis.
22 Vibanus episc. Macedoniæ.	57 Artemas episc. Lystrensium.
23 Stachus episc. Byzantij.	58 Clemens episc. Sardicensium.
24 Barzabas episc. Heracleæ.	59 Onesiphorus episc. Coronæ.
25 Phygello, episc. Ephesiorum, sed à Paulo discedens, Simoni studuit.	60 Tychicus alter, episc. Chalcedonensium.
26 Hermogenes Megarensium occidentaliū anachites.	61 Carpus episc. Beraæ Thraciæ.
27 Demas, qui deinde factus est sacerdos idolorum.	62 Euodius episc. Antiochiæ.
28 Apelles episcopus Smyræ ante Polycarpum.	63 Aristarchus episc. Apameæ Syriæ.
29 Aristobulus episc. Bithyniæ apud Gallos.	64 Marcus } episc. Bibliapoli.
30 Narcissus episc. Athenarum.	65 Ioannes }
31 Herodion episc. Paraisium.	66 Zenas episc. Diospolis.
32 Agabus propheta.	67 Philemon episc. Gazæ.
33 Rufus episc. Thebarum.	68 Aristarchus alter.
34 Asyncritus episc. Hircaniæ.	69 Pndens.
35 Philegon episc. Marathonsium.	70 Trophimus cum paulo martyrio coronatus.
	71 Timo.
	72 Miges.

QVID SANCTI POTISSIMUM PRAEDICA-
uerint Apostoli.

Apostoli ceterique Domini discipuli, non inveniuntur vñ vñlo alio Euangelio, quàm eo, quod in sepe nominato quatuor Euangelistarum volumine est comprehensum. Ioan. Driedo lib. 4. cap. 1. Porro quod maximè agit hic liber (Actuum Apostolicorum,) est Resurrectionis Christi declaratio, quæ si crederetur, ceteris aperta est via, Argumentum igitur, inquit Chrysostomus, & scopus huius libri, si quis rei summam crassiore sermone velit complecti, hic potissimum est:

DE OPSEVDO APOSTOLIS.

Pseuodapostoli operarii sunt iniquitatis, transfigurantes se in Apostolos Christi, qui dicunt, Hæc dicit Dominus, & Dominus non misit illos, 1. Cor. 11. Vide Hieron. in 1. cap. ad Galatas.

PSEVDO APOSTOLI CVR ECCLESIAM

inuadere permittantur.

Idco interdum falsa fieri Deus signa concessit, vt abundantijs vera monstraret. Propter ea & Pseuodopphetas tempore prophetarum, & pseuodapostolos cum Apostolis apparere permisit, vt disceres, quia splendentes eius ubique virtutes nequaquam obscurare possit similitudo & vmbra quædam virtutum: Chrysost. de laudibus D. Pauli homil. 4.

DE LIBRI IPSIVS, QVI DE ACTIS INSCRIBITVR.

Apostolicis, præstantia ex D. Hieronymo ad Paulinum.

Actus Apostolorum, nudam quidem videntur sonare historiam, & nascentis Ecclesie infantia texere: Sed si nouerimus, scriptorem eorum Locam esse Medicum, cuius laus est in Euangelio, animaduertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam.

DE VTILITATIBVS EIVSDEM, EX CHRY-

stomij Homil. 1. in Act.

Siquidem hinc non minor nobis contingeret poterie utilitas, quàm ex ipsis Euangelij tanta sciret philosophia, tanta abundat cum omnium dogmatum rectitudine, tum præcipue eorum, quæ de Spiritu sancto prodita sunt.

VTILITAS PRIMA.

Etenim promissis, quæ Christus in Euangelio ante verbis pollicitus erat, ea hic re præstita & exhibita videre licet, ipsamque veritatem ipsis factis relucens intueri.

SECYVDA VTILITAS.

Simulque videre est, discipulos misisse ad meliora transmutatos, nihilum sancto Spiritu vim suam in illis exercente.

VTILITAS TERTIA.

Conspectus autem hic & illa, nimirum apostolos ipsos cet volucres, ieram mariaque, percurrentes, ac timidos illos quoddam rudes que subitò in alios homines esse versos, saltuque diuturnum, gloria, ira, concupiscentia, breuiter rebus omnibus, superiores esse factos.

QVARTA VTILITAS.

Videbis summam inter ipsos concordiam, nec quicquam omnino prioris illius livoris aut inuidenæ restituisse, nec iam loci principis ambitum inter ipsos seruire, sed omnem virtutem in eis ab solutam percipies, tum summam eximiamque charitatem in illis relucens.

QVINTA VTILITAS.

Quin & dogmata quædam hic repetere licebit, quæ nisi liber fuisset proditus, haudquaquam fuissent vñ tam dilucide cognita, quin potius, quod est caput salutis nostræ, fuisset occultum, & in obscuro latuisset: nam de his loquor, quæ ad bene viuendum, quàm quæ ad fidei nostræ dogmata pertinent. Hæc omnia Chrysost. loco memorato.

NVM HOC IN LIBRO APOSTOLORVM

omnium describantur acta.

Porro eorum quæ hic tractantur, maior pars sunt acta Pauli, qui plus omnibus laborauit. Eius rei causa est, quod is qui librum hunc conscripsit, discipulus & cultor Pauli fuit, nimirum beatus Lucas, cuius virtutem tum ex alijs multis argumentis, tum hoc præcipue licet perspicere, quod præceptor suo indiuisus adhæserit, quæque per omne tempus illam fuerit affectatus. Idem ibidem.

QVAESTIO CHRYSOSTOMI.

Quòd si quis dixerit, quid tandem fuit in causa, quo minus omnem historiam ad finem usque persecutus sit, cum illa semper adfuerit?

RESPONSIO EIVSDEM.

Huic sic respondere poterimus: Primum, quòd hæc quoque sufficiebant his, qui vellent animam advertere: deinde quòd Evangelistæ semper incubuerunt in ea quæ magis vegebant, nec illis curæ fuit historias conscribere. Siquidem non parùm multa & absque scripto tradiderunt.

QVID POTISSIMUM IN HOC LIBRO
sit admirandum.

Itaque cum omnia sint admiratu digna, quæcunque hoc libro continentur: tamen illud potissimum admirandum in apostolis, quomodo se ad infirmorum ac rudium copiam demiserint, atque hoc ipsum eis spiritus sanctus suggessit, ut hoc illos præparans, ut in dispensando verbo Dei verarentur.

ALIA D. CHRYSOSTOMI QVAESTIO.

Vnde factum sit, ut cum tam multa de Christo, disserterint, pauca dicerint de eius diuina natura, plurima verò de eius natura humana, de morte, de resurrectione, & ascensu?

RESPONSIO EX EODEM.

Enim quod id temporis quærebatur, illud erat, ut homines audirent eum excitatum à mortuis, ascendisse in cælum. Quemadmodum igitur ipse Christus illud in primis agebat, ut per ipsum faceret, quòd venisset à patre: itidè hic præcipuè studet hoc persuadere, quòd reuixit, quòd in cælum receptus est, quòd ad eundem reuersus est, à quo profectus fuerat.

Nam nisi hæc prius credita fuissent, præsertim cum accessisset assertio de resurrectione, deq; in cælum reditu, nimirum vniuersum dogma Iudæis visum fuisset vanum & incredibile. Proinde etiam Apostoli sensim ac paulatim instruunt Iudæos, seseq; miro studio ad captum imbecillium in dispensatione dogmatum demittunt.

QVI SECVTI FVERINT EX HAC MO-
destia fructus.

Cæterum, quo magis se demittunt apostoli hoc vberior contingit illis à diuini spiritus liberalitate gratia, dum in eius nomine maiora faciunt, quam ipse fecerat, nimirum ut utroque modo proficiat euangelium, dum sese demittentes, auditores humiles & humi iacentes erigunt, & sermonem de resurrectione miraculis probabilem reddunt. Hactenus Chrysost. Homil. 1. in Act.

PARTITIO. TABULA 6.

ECCLESIE ITAQUE
& fundamento, & capite, quod est
Christus, in euangeliorum libro
declarato: Lucas porro ostendit, ut
Ecclesia per Christum instituta, &
collecta, suas paulatim adquisuerit
vires. Agit enim hoc libro, De na-
scensium primum Ecclesiæ Catholice

Corroboratione & confirmatione, cap. 1. vsq; ad vers. His
autem auditis.

Augmentatione in Hierusalem, à d. loco vsque ad cap. 6.

Propagatione siue disseminatione per totam Iudæam &
Samaritam, cap. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. vsque ad vers. Et illi quidq;
qui dispersi fuerant.

Certa appellatione, quòd ad credentes attinet, qui dicti sunt
Christiani, d. c. 11.

Translatione à Iudæis ad Gentiles, siue de gentium con-
uersione, à prædicto loco per sexdecim capitula integra vsq;
in finem totius libri Actuum.

Perfectionibus, & liberatione ab eisdem miraculosa, di-
uersis sparsim locis.

DE ECCLESIAE CORROBORATIONE, ET CONFIRMATIONE.

TABULA. 7.

Promissione Christi, qua adhuc cū discipulis conuescens & loquens de regno Dei, præcipit eis, ab Hierosolymis ne discederent, vsque dum acciperent gratiam spiritus sancti in ipsos superuenturam. à princip. cap. 1. vsque ad versic. Et cum hæc dixisset.

Adspectu ascendentis Christi cum triumpho & gloria. Nam videntibus Apostolis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. versic. Et cū hæc dixisset, eod.

Subrogatione Matthiæ in Apostolatū Iudæ, versic. In diebus his exurgens Petrus, d. capi. 1. vsq; in finem eiusdem.

Duorum virorum in vestibus albis, id est, angelorum adstantium testimonio, quod is idem Christus quem in cælum assumptum viderunt, sic iterum aliquando sit venturus, versic. Cumq; intuerentur, ibidem.

Spiritus sancti missione in corda Apostolorum, quibus in die Pentecostes iuxta præceptum Domini congregatis, & in oratione perseverantibus, apparuerunt dispersæ lingue tanq; ignis, sediq; supra singulos eorū: & repleti sunt oēs spiritus sancto, & ceperūt loqui variis linguis, prout spiritus dabat eloqui illis, à princip. cap. 2. vsque ad ver. Stupebant autē oēs &c.

Iohelis 2. De spiritus sancti missione sub his verbis: Erit in novissimis diebus &c. Esandam de spiritu meo super omnem carnem.

David, Psal. 15. De resurrectione Domini: Proindebā Dominum in conspectu meo semper &c. Quoniam non derelinques animam meam in inferis, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Eiusdem David, Psal. 109. De ascensione Domini: ubi pbat, nō David, sed Christum Dominū ascendisse in cælum Dixit enim Dñs Domino meo, &c. donec ponam inimicos tuos scabellum &c.

GRAVISSIMA illa Petri disputatione, qua resuscitavit calumniis eorum, qui Apostolos magalia Dei loquentes dicebant multo plenos, per prophetias

ECCLESIA
Dei robur ac firmamentum accepit fortissimum ex

VNAM trium
millium anima-
rum, d. cap. 2. in
ver. His autē an-
ditiis &c. circa
quam obseruan-
di suot hi propa-
gande religio-
nis Christianae
veluti gradus:

DESCRIBIT
autē D. Lucas tres
iostignes & memo-
rabiles Ecclesiae
augmentations, q-
bus deinde creden-
tium numerus ad
infinitam ferē cre-
uit multitudinē,
videlicet

ALTERAM
quoque mil-
lium, cuius
occasione a-
git de

TERTIAM
numeri inde-
finiti, in qua
parte D. Lu-
cas facit qua-
tuor

{	Euangelij prædicatio. Priocipio enim D. Pe- trus ijs q ab eo salutis cōsequendæ ingreabant ratioem, prædicauit	{	Pœni- tentia, Bapti- smū.	{	Quorū fructus sunt	{	Dooem (pi- ritus sancti,
							Remissio peccatorū,

Resipiscētia. Nam ex hac prima statim concione D.
Lucas mox circiter tria millia hominum ad fidem con-
uersos & baptizatos esse perhibet.

Exemplariz & honeste conuersationis eorum, qui fi-
dem susceptam vitæ & morum custodiebant sanctimo-
nia. Erant enim perseverantes in doctrina apostolorum,
& communicatione, & fractione panis, & orationibus.

Augmentatio Ecclesie multifaria. Exemplo nanque
conuersationis tam pie, ad Ecclesiam Christi indies accre-
debant plures. Dominos enim, ut ait Lucas, augebat quā-
salui fierent, quotidie in idipsum, lo fi. cap. 2.

Sanatione claudi per D. Petrum in nomie Christi facta
in templo. Quod miraculum causam dedit huic auctiori se-
cundæ, à princ. cap. 3. vsq; ad ver. Videns autem petrus &c.

Excusatione Petri, & egregia ad populum concione post
istud miraculum cum exhortatione secunda ad penitentia,
ut. ver. Videns autem, vsque in fi. cap. 3.

Incarceratione apostolorum Petri & Ioānis, lo prioci. c. 4.
Liberatione eorum illustri, & gloriosa, ver. Factum est au-
tem &c. eodem.

Gaudio credentium ex hac liberatione, & profecto eorū
vberimo ver. Dimissi autem &c, vsque io fi. cap. 4.

Alio miraculo, morte scilicet Ananiz & uxoris eius su-
bitanea, quo falsus & simulatio punita est. In priocipio ca-
pit. quinti.

Primum extollit miracula apostolorum, quibus infinitus
tandē numerus ad fidem Christi permotus fuit, versic.
Per manus autem Apostolorum, eod. vbi ostenditur, pluri-
mos ex umbra tantum D. Petri fuisse curatos.

Deindē aliam & oovam persecutionem ortam recitat ex
invidia Saducæorum: ac ibi de secunda ait incarceratione
apostolorum: vers. Exurgens autem princeps, eod.

Tertio refert disputationem, quam apostoli, angelorum
ministerio liberati, cum principe sacerdotū habuerunt Deo
scilicet magis obediendum esse, quā hominibus, vers. Et
cum adduxissent illos, d. cap. 5.

Quarto declarat seototiam Gamalielis de prædicatione
verbi diuini. Quoniam, inquit, si ex hominibus est hoc con-
siliū, aut opus, dissoluetur: Si vero ex Deo, nō poteritis illi
soluere, ne forte & Deo repugnare videamini, &c. ibidem,

DE ECCLESIAE DISSEMINATIONE, SIVE PROPAGATIONE fidei Christianæ. TABULA 9.

Stephani Protomartyris, post cuius necem & martyrium secuta sunt

Persecutio magna. Timor. Dispersio. Propagatio, atque disseminatio fidei, cap. 6. & 7.

Philippi, vnus ex septem Diaconis, qui descendens in ciuitatem Samariam, predicabat illis Christum, ac ibi Simonem Magum cum tota Samaria conuertit ad fidem, versicul. Philippus autem descendens, cap. 8.

Ioannis & Petri simul: qui ab apostolis Samaritaniam ablegati, orabant pro conuersis, ac manus super eos imponebant, ut acciperent spiritum sanctum, ver. Cum autem audissent apostoli, d. c. 8.

Angeli instigantis Philippum ut pergat versus Gazam, Qui Ennucho ad fidem traducto & baptizato, pertransiens Azotum, euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec veniret Caesaream, vers. Angelus autem Domini, usque in finem eiusdem.

Pauli, Nam & is ex persecutore non sine magno miraculo uas factus electionis, continuo ingressus synagogas, predicabat Iesum esse filium Dei, in principio. cap. 9.

CRESCENTE
numero discipulorum, doctrina fidei diffusa est in Iudeam & Samariam uniuersam, idque per

MINISTERIUM
viro-
rum Apo-
stolicorum,
videlicet di-
uorum

prædicauit inter	Iudeos, vers. factus, eo. ubi duo describuntur ab eo facta miracula:	Curatio paralytici Aenæ, Excitatio Tabithæ mortuæ, usque in finem. cap. 9.
Petri, qui & ipse. Euangelium Christi	Gentiles & Paganos, toto cap. 10. ubi agit de	Visione D. Petri, ubi audit nemo in Christi predicatione excludendum. Annunciatione fidei veræ, quæ facta est Cornelio Centurioni. Cōuersione ipsius Cornelii, & omnium qui fuerant cum eo.
Defendit atque sustinuit contra eos, qui erant ex circuncisione, cap. 10.		

Cuius ministerij fructum D. Lucas explicat cap. 11. in vers. Et illi quidem qui dispersi fuerant &c. Vbi hanc partem ita concludit: Er erat manus Domini cum eis, multusque numerus credentium conuersus est. Rebus autem ita prospere succedentibus, Discipuli, prout quisque habebat, inquit Lucas, proposuerunt in ministerium mittere habitantibus in Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli.

DE ECCLESIAE, QVOD AD CREDENTES AT-
tinet, appellatione, qua dicti sunt Christiani. TAB. 10.

Principiò fideles proprium nomen non habebant, sed dicebantur simpliciter discipuli in Antiochia. Verùm credentium numero instantum aucto, propagataq; Evangelij doctrina, ex eo tempore ab autore suo Christo, cuius religionem profitebantur, non absq; singulari Dei consilio Antiochie primò appellati sunt Christiani, idq; tam ob multitudinem, tum ob pietatem, & devotionem eorum, qui in ea urbe crediderant.

OFFICIUM AV-
tem hominis verè Chri-
stiani quale sit, per par-
tes quasi explicat D. Lu-
cas toto ca. 12. ubi exem-
plo Ecclesiarum primitivæ
ostendit, omnibus Chri-
sti nomine insignitis,
in primis consideranda
esse quatuor,

Primum, ut quisq; intelligat vitam hominis Christiani esse militiam, quæ sub cruce Christi mille periculis sit exposita. Sanctam enim fidei professionem, ac nominis tam celebri acquisitione, mox secuta est persecutio, mort. s. Jacobi, & D. Petri incarcerationio, cap. 12. in princip.

Secundum, ne vquam ab se crucem impatièter abijciat, sed in rebus quantumlibet aduersis, semper speret liberationem: Exemplo miraculose liberationis D. Petri, vers. Cum autem producturus, &c. eod.

Tertium, si quid indignum accidat, ne querat ultionem, sed vindictam omnem reijciat in Deum. Is enim, ut ex Herodis morte pater infami, nullum malum relinquit impunitum, vers. Sentito autem die Herodes, ibidem.

Quartum, nihil obesse persecutiones integritati fidei: sed quo grauiora sint pericula, tanto laudabiliorem esse constantiam. Sicut enim lilium crescit inter spinas, & in igne probatur aurum: ita fides pietas q; Christiana rebus aduersis, & probatur, & crescit, versic. Verbum autem Domini crescebat, &c. vsq; in fin. cap. 12.

DE GENTIVM CONVERSIONE.

TAB. 11.

IUDÆIS EVAN-
gelium respueribus, Pau-
lus & Barnabas mitun-
tur ad gētes. In qua mis-
sione duo potissimū sunt
aduertenda,

ORDO,
qui versatur
circa duo-

Primum est mittēdis autoritas, Spiritus scilicet sancti, dicentis: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos, in princip. cap. 13.

Secundum verò est, manuum impositio. Discipuli enim Antiochie degentes, Spiritus sancti iussu intellecto, mox ieiunantes, & orātes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos, eodem.

Executio. Paulus enim & Barnabas sic à Spiritu sancto missi, mox abiierunt. Quanta autem fide, atque diligentia accepti mandati fines expleuerint, id sequentia indicant acta.

DE ACTIS APOSTOLORVM, QVÆ ILLIS IN
prædicta executione, hoc est, in gentium conuersione, con-
tulerunt. TABULA 12.

IN APOSTOLORVM
actis singulæ perpendendæ sunt
peregrinationes, ob fidei prædica-
tionem susceptæ, quid illis in quo-
uis itinere contigerit memorabile.
Itinera autem Pauli præcipua
fuerunt ex Antiochia versus

Seleuciam, cap. 13
Cyprum, cap. 13
Perge, Pamphiliæ, cap. 13
Antiochiam Pisidiæ, cap. 13
Iconium, cap. 14
Derben, & Lystram, cap. 14. & 16
Antiochiam Sciriæ, cap. 14. & 15
Myriam, & Troadem, cap. 16
Philippis, Macedonia, cap. 16
Thessalonicam, cap. 17
Berrham, & Athenas, cap. 17
Corinthum, Achaia, & Ephesum, cap. 18. & 19.
Macedoniam, & Græciam, cap. 20
Troadem iterum, cap. 20
Asson, Mytilenem, Miletum, cap. 20
Tyrum, & inde Cæsaream, cap. 21
Hierusalem, ibidem, & cap. 22
Cæsaream Paulus vincitus remittitur, cap. 23. 24. 25. & 26
Romam ducitur, cap. 27. & 28
Inde liberatus in Hispaniam abiit, ut est probabilis coniectum, &
ex fine huius libri ferè potest colligi.

DE ACTIS IN CYPRO.

TABULA 13.

Annunciant verbum Dei in synagoga Iudæorum, cap. 13. versu. Et ipsi quidem
missi.

MISSI
à spiritusan-
cto Paulus
& Barna-
bas, vene-
runt Seleu-
ciam, & in-
de nauiga-
runt Cy-
prum, ubi
autem ve-
nissent Sa-
laminam

Dehinc vniuersa in insula peragrata, veniunt Paphum versu. Et cum perambulassent.
Ibi Paulus Elymam magum prædicationi Evangelicæ resistentem, ad tempus excuca-
uit versu. Resistebat autem illis &c.

Proconsulem Sergium Paulum eo miraculo conuertit ad fidem. Tunc proconsul &c.
A Papho veniunt Antiochiam Pisidiæ, ubi cum essent ingressi synagogam, Paulus Iudæis
Christum prædicauit grauissima oratione, in qua summam perstringit, quæ tam in ve-
teri, quam nouo testamento ab exitu filiorum Israel de Aegypto, usque ad Christi ascen-
sionem gesta fuerant, versu. Surgens autem Paulus.

Iudæis autem contra blasphemantibus, constanter dixerunt in faciem: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes, versu. Sequenti uero sabbato.

Ex qua re indignatione, & pertinacioris adeo facti Iudæi, Paulum & Barnabam perse-
qui cœperunt, versu. Diffeminabatur.

Atque illos tandem de suis finibus eiecerunt, ibidem.

Illi uero spiritu sancto repleti, excusso in eos puluere pedum, abierunt Iconium. Circa
finem, cap. 13.

Multoꗑe illic tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa, & prodigia fieri per manus eorum: effeceruntq; ut crederet ludæorum, & Græcorum copiosa multitudo. cap. 14. in principio.

Diuisa autem ciuitatis multitudine, & imperu gentilium, & iudæorum factio, confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ Lystram, & Derben. versic. Diuisa autem, eodem.

PAVLVS, ET
Barnabas à ludæis re-
pulsū, conuertuntur ad
gentes, & venerunt pri-
mum Iconium

Lystræ sanat Paulus claudum ex utero matris suæ, qui nunquā ambulauerat. versic. Et quidam uir Lystris &c.

Turbas, quæ illis propter miracula præstita sacrificium immolare cupiebant magna contentione prohibuerunt, dicentes; Et nos mortales sumus, uobis similes homines. versic. Turbæ autem.

Paulus Lystræ lapidatur, & semiuiuus extra ciuitatem trahitur. versic. Superuenerunt autem.

Posteaquā. uerō ad se rediisset, iterum ingressus est ciuitatem: & altera die cum Barnaba profectus est in Derben. versic. Circundantibus autem.

Tandem ecclesiis confirmatis, & presbyteris institutis, redeunt Antiochiam: Vbi cæteris discipulis retulerunt, quanta fecisset Deus cum illis, & quia speruisset gentibus ostium fidei. versic. Cumque euangelizassent, usque in finem capitis decimiquarti.

DE ACTIS. HIEROSOLYMITANÆ

TABULA 15.

ORTO ANTIO-
chiz schismate de cir-
cuncione, atque sic
de lege Mosāica, an ea
ad salutem, vt quidam
contendebant, esset ne-
cessaria, habium est cō-
cilium Hierosolymz, vbi

Conuenerunt apostoli, & seniores vidē de verbo hoc, id est, ad conferenda
consilia de p̄fato schismate. à princip. cap. 15. vsque ad vers. Cum autem
magna conuulsiō.

Surgens Petrus, grauisimam habuit orationem de lege, & gratia, d. versicul.
Cum autem.

Paulus, & Barnabas narrant per ipsos facta signa, & prodigia in gentibus.
Iacobus deinde Petro subscribens, pronūciat non inquietandos eos, qui ex
gentibus conuertuntur ad Deum: Sed scribendum moner ad eos, vt absti-
neant se à contaminationibus simulacrorum, & fornicatione, & suffocatio,
& sanguine. vers. Et postquā tacuerunt &c.

Ablegantur à concilio cum Paulo, & Barnaba, Iudas, & Silas ad Christianos
Antiochie, Syriz, & Ciliciz, cum literis concilii, quibus hoc dissidium di-
rimitur. vers. Tunc placuit apostolis.

Inter Paulum quoque & Barnabam quædam oritur dissensio, assumendusnē
sit ad visitandas ecclesias redituris Marcus, an non. versicu. post aliquot
dies &c.

Paulo remuente, Barnabas assumpto Marco, nauigauit Cyprum: Paulus verò
electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, prædi-
piens custodire præcepta apostolorum & seniorum. vers. Facta est autem
dissensio, vsque in fin. cap. 15.

DE ACTIS IN DERBE, ET LYSTRA:

TABULA 16.

VBI PAVLVS
peruenit in Derben, &
Lystram

Timotheum hominem probæ estimationis, propter iudzos circuncidit, &
secum assumit in opus ministerii, cap. 16. in princ.

Deinde veritus à spiritu sancto in Asia euangelizare, visione in Macedoniam
vocatur. vers. Cum venisset autem.

Philippis Macedoniz vrbe, Lydiam mulierem purpurariam in fide Christi
instruit, vers. Nauigantes autem Troade.

A puella diuinatrice, quæ dominis suis magnum faciebat quæstum, spiritum
Pythonem expellit, vers. Factum est autem euntibus &c.

Ob quod virgia cæsus, in carcerem cum Sila conicitur, vers. Videntes autem
domini eius, quia exiuit spes quæssus &c.

Carceris autem ianuis terræmotu apertis, custos sibi vinus illaturus, à Pau-
lo instituitur, & Christi fidem amplectitur, vers. Subito verò terræmo-
tus factus.

Facta liberatione, Paulus conuerit se & Silam, vt Romanos, & indemna-
tos, virgia esse cæsos, cuius timore venientes ad carcerem magistratus, de-
precati sunt culpam, & incarceratos educentes, rogabant vt egredierentur
de vrbe. vers. Timuerunt, audito quòd essent Romani.

Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam, & uis fratibus, consola-
ti sunt eos, in fin. cap. 16.

DE ACTIS THESSALONICÆ ET

Athenis.

TABULA 17.

CVM AVTEM PER-
ambulasset Amphipolim & Apol-
loniam, venerunt Thessalonicam,
vbi erat synagoga Iudeorum, in
quam secundum consuetudinem
Paulus

Introiuit, & per sabbata tria differebat de scripturis, adaperiens &
insinuans. Quia Christum oportuit pati, & resurgere a mortuis
&c. cap. 1. 7. in principio.

Quibus auditis, Iudæi concitauerunt in Paulum, & eique adiunctos
verbi ministros, plebem & principes ciuitatis. Quorum furori
cedere coacti Paulus & Silas, secesserunt in Bertheam. vers. Ze-
lantes autem Iudæi, eod.

Eo intellecto, Iudæi Apostolos insecuti, multitudinem & illic cō-
tra eos permouere conati sunt: adeo vt Paulus iterum sibi fuga
consulere coactus sit. In qua turba venit Athenas. vers. Cum au-
tem cognouissent.

Ducitur ad Areopagum, vt explicet nouitatem doctrinæ suæ Ere-
gione Paulus illos superstitionis arguitur. vers. Quidam au-
tem Epicurei.

Hac disputatione quidam ad fidem sunt conuersi. Inter quos Dio-
nysius fuit Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum
eis. vers. Quidam vero, vsque in fin. cap. 17.

DE ACTIS CORINTHI, IN ACHAIÀ ET

Epheso.

TABULA 18.

DVM PAVLVS IN CO-
rintho, Achaia & Epheso Christi
negocium agit, hæc interim ibi
contigere

Paulus Corinthi apud Aquilam & Priscillam artem scenofactio-
riam exercens, verbum prædicat Christi. In princip. cap. 18.

Aduersantibus autem ei Iudæis, iterum sese conuertit ad gentes,
vers. Contradicientibus autem &c.

Nocte illum admonet Dominus ne timeat. vers. Dixit autem Do-
minus &c.

Cum per annum & menses sex ibi sedisset Paulus, captus Gallioni
sistitur proconsuli, sed frustra. vers. Sedit autem ibi.

Sosthenes percutitur. vers. Apprehendentes autem Sosthenem.

Hinc nauigans Paulus in Syriam, Ephesum, Cæsaream, Antiochiā,
Galaticam regionem & Phrygiam ex ordine perambulans, Ec-
clesias confirmat. vers. Paulus verò cum adhuc, &c.

Apollos natione Alexandrinus, a Priscilla & Aquila Christi viam
edoctus, Ephesi primum, deinde Corinthi magno cum fructu
annunciat verbum Dei. vers. Iudæus autem quidam, vsque in
fin. cap. 18.

DE ACTIS EPHESI.

TABULA 19.

FACTVM EST
autem eū Apollus ef-
fet Corinthi, vt Paulus
superioribus peragra-
tis partibus, veniret
Ephesum: vbi

Quosdam Ioannis baptisinate baptizatos in nomine Iesu baptizat, & eis ma-
nus imponit, cap. 19. in princip.
Biennio Christum annunciat, & ingentia miracula edit. versic. Hoc autem fa-
ctum est, eodem.
Indzi exorcizt, Iesu nomine abulā à diabolo laceratur. versic. Tentauerunt
autem &c.
Cuius rei timore correpti sunt iudæi, & gentiles: multiq; credentium venie-
bant confitentes & annunciantes actus suos. versic. Hoc autem notum fa-
ctum est.
Magici libri comburuntur. versic. Multi autem ex iis &c.
In Paulum discipulum parantem, seditionem magnam concitat Demetrius ar-
gentarius. versic. His autem expletis.
Seditionem hanc tandem componit scriba, & causę cognitionem, pro diuer-
sa facti qualitate, vel ad forum, vel ad legitimam ecclesiam remittendam
esse indicat. Circa fin. dicti cap. 19.

DE ACTIS IN MACEDONIA, GRÆCIA,

& Mileti. TABULA 20.

POSTQVAM AV-
tem cessauit tumultus,
profectus est Paulus in
Macedoniam, cuius iti-
neris hic fuerat cursus

Cum perambulasset partes Macedonię, ibique fideles multo exhortatus esset
sermone, venit in Græciam. in princ. cap. 20.
Vbi cum fuisset menses tres, factz sunt illi insidię à iudzis nauigatro in Sy-
riam, habuitq; consilium, vt reuerteretur per Macedoniam. ibidem.
In Troade Eurychum, in concione prę somno de fenestra delapsum, excitat
à morte. versic. Vna autem sabbathi, eod.
Mileti ad se vocatis Ecclesię Ephesiorum presbyteris, suam in verbi prædica-
tione testatur integritatem. versic. A Mileto autem.
Indicat eisdem profecionem suam in Ierusalem, & quę ibi sit passurus, quo-
rum se nihil vereri dicit, modo cursum suum, & verbi ministerium cōsum-
met, versic. Et nunc ecce ego alligatus spiritu.
Admonet eos, vt attendant sibi, & vnincro gregi, in quo illos spiritus sanctus
posuerit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam adquisiuit sanguine suo.
versic. Et nunc ecce scio, quia amplius non videbitis faciem meam.
Facta oratione, magno cum luctu Paulum deducunt ad nauē, versic. Et cum hæc
dixisset &c. vsque in finem cap. 20.

DE ACTIS CÆSAREÆ ET HIÉROSOLYMÆ.

TABVLA 21.

PAVLVS HIERO-
solymam petēs, primò
venit Tyrum, & inde
Cæsaream. Quo loci

Philippum Euangelistam (cui erant quatuor filiz prophetantes) conuenit
in princip. cap. 21.

Eò veniens vir quidam à Iudæa, nomine Agabus, Paulo prædicit vincula, si
veniat in Hierusalem. ibidem.

Quam ob causam amici illum à suscepto dehortantur itinere. versic. Quòd
cum audissemus. eod.

Paulus autem non solum alligari, sed & mori propter nomen Iesu paratus,
hoc vaticinio nihil obstante, peruenit in Hierusalem. versic. Tunc respondit
Paulus.

Ibiq̃ue consilio Iacobi cum quatuor votum super se habentibus, iudæorum
more purificatur, versic. Sequenti autem die.

In templo à iudæis comprehenditur. versic. Tunc Paulus assumptis &c.

Tota ciuitate commota, & concurrente, Lysias tribunus eripit illum ex tu-
multu ad necem Pauli instructorum. versic. Querentibus autem eum occi-
dere. vsque in finem cap. 21.

DE ACTIS ITIDEM IN HIÉRVSALEM.

TABVLA 22.

ACCEPTA AB
Lysia tribuno dicendi
venia, Paulus

Narrat conuersionis suæ modum, ac fidei susceptæ reddit rationem. cap. 22.
in principio.

Quam paulisper audiunt iudæi, ibidem.

Porro animis commoti, finem expectare noluerunt, sed concitato iterum tu-
multu è medio tollendum clamitant. versic. Audiebant autem.

Ad quem clamorem illum tribunus flagellis cædi, & torqueri iubet, versic. Vo-
ciferantibus autem eis.

Sed vt ciuem Romanum esse percepit, timet sibi, & eum virgis cædi vetat.
Accedens autem tribunus, vsque in finem cap. 22.

DE ACTIS CÆSAREÆ.

TABULA 23.

INTELLECTA

conspiratione, qua Iudei coniurauerant, se Paulum Ananiam iussu percussum, quando ad concilium foret ductus, in ipso itinere, atque quam audiretur, occisuros: Claudius Tyfias Tribunus misit eum noctu cum literis in Cæsarem ad felicem præsidem, cap. 23. per totum. Quid autem ibi cum eo fuerit actum, id tribus continetur capitibus proxime sequentibus, Capite scilicet

Vigesimo Quarto

Coram Felice præside Tertullus orator Ananiam, Paulum accusat. In princip.
Contra Paulum suam causam defendit, Verf. Ex multis annis &c.
Differt iudicium. Felix in aduentum Lyzie, Verf. Distulit autem illos.
Audit Felix cum vxore sua Paulum seorsim. Quibus ille verbum annunciat Christi, Verf. Post aliquot autem dies.
Prouincia biennio post decedens Felix, Paulum in gratiam Iudeorum relinquit ibi vincum, Verf. Biennio autem expleto, vsque in fin. d. ca. 24.

Vigesimo quinto

Paulus iterum causam suam agit coram Festo præside, Felicis prædicti successore. A principio vsque ad verf. Festus autem volens.
Cum autem sentiret Paulus Festum hoc agere, ut illum remitteret Hierosolymam, Cæsarem appellat. Verf. Festus autem volens.
Idem Festus confert cum rege Agrippa de negotio Pauli. Verf. Et cum dies aliquot transacti essent.
Nolens Festus Paulum indicta causa condemnare, coram Agrippa produci eum & audiri iubet, Verf. Altera autem die vsque in finem eiusdem.

Vigesimo sexto

Apud Agrippam regem Paulus suam innocentiam tuetur. A principio ultra medium.
Præcipue fidei & vocationis suæ reddit rationem. Ibidem.
Tanta hæc omnia agit authoritate, ut animum Agrippæ ad Christum non parum flexisse videretur. Verf. Agrippa autem ad Paulum.
At re deliberata, Paulus vincus Romanum, quo appellauerat, mittendus censetur. Ibidem vsque in finem.

DE ACTIS IN MARI, IN MELITE,

& Romæ. TABULA 24.

PAVLVS AD Cæsarem Romam du-
cendus

Traditur Centurioni nomine Iulio cohortis Augustæ, cap. 27. In princip.
Qui spero Pauli futura pericula prædicentis consilio, aduersa navigatione conflictatur. Verf. Multo autem tempore, eodem.
Diu vento & fluctibus agitati, naufragium facere coguntur. Verf. Cum autem dies factus esset.
Homines salui in Meliten insulam enatant. Verf. Militem autem consilium, d. cap. 27. & in princip. cap. 28.
Paulus à vipera morsus, euasit illæsus. Verf. Cum congregasset autem Paulus. Publici Patrem atque alios multos variis morbis laborantes sanat. Verf. Contigit autem.
Hinc consensa naui peruenit Romam. Verf. Post menses autem tres.
Vbi idem Paulus, Iudeis congregatis, suam fidem & navigationis causam exponit. Verf. Post tertium autem diem.
Christum toto biennio prædicauit vincus, Ibidem vsque in fin. d. cap. 28. & vltimi.

DE ACTIS IN HISPANIA ET RELIQUIS

Occidentis plagis.

TABULA 25.

EX EO QVOD

D. Lucas dicit in fine huius libri Paulū mansisse totum biennium in conductu suo, colligunt quidam, reliquum temporis cum prædicasse occidentalibus partibus, maxime Hispaniæ, quam coniecturam confirmant

Ipsi Pauli Epistola ad Roman. scripta: Ex multis iam præcedentibus annis, inquit, spero, cum in Hispaniam proficiscar, videre vos. Vnde etiam in Narbona dicitur reliquisse Sergium Paulum Archiepiscopum, cum de Hispania rediret.

Historia vitæ eiusdem Pauli. Quando enim à Romana captivitate liberatus fuit, quartus agebatur annus Neronis. Sed certum est, Petrum & Paulum de decimo quarto anno imperii eiusdem Neronis interfectos esse. Non obscure itaque ex his colligi potest, Paulum reliquum temporis, quo absuit Roma, hoc est, per annos decem, ferè versatum esse in locis occidentalibus, & maxime in Hispania.

EPITOME PEREGRINATIONVM

D. Pauli, ex Qcumenio.

Paulus Apostolus à Damasco incepit, & Hierusalem ascendit. Inde Tarsum, & ab eo loco Antiochiam, rursusque secundo Hierusalem, atque iterum secundo Antiochiam: & inde cum Barnaba separatus ad apostolatū, descendit Seleuciam, Deinde Cyprum: Vbi & Paulus vocari cœpit. Deinde Pergen, postea Antiochiam Pisidiæ, inde Iconium, exinde Lystram & Derben Lycaoniz: Deinde in paphlagoniam, postea Pergen, postmodum Attaliam, deinde rursus tertio Antiochiam Syriæ, postea tertio rursus Hierusalem propter circumcisionem: postea rursus quarto Antiochiam. Deinde Syriam pertransiit ac Ciliciam. Exinde rursus secundo Derben ac Lystram, vbi & Timotheum circumcidit: postmodum in Phrygiam & Galaticam regionem: Deinde in Mysiam, postea Troadem, & inde Neapolim: exinde Philippus Macedoniæ urbem. Postmodum vbi Amphipolim & Apolloniæ pertrāsissent, venerunt Thessalonicam, Postea Berrhæam, exinde Athenas, deinde Corinthum: Postea Ephesum, deinde Cæsaream: postmodum secundo Antiochiam Pisidiæ, deinde in Galaticam regionem ac Phrygiam, vnde rursus secundo Ephesum: postea pertransita Macedonia, venit in Græciam, & inde cum pertransissent Macedoniam, rursus venerunt Philippus, & à Philippis Troadem, vbi Eutychum, qui à cœnaculo ceciderat, suscitavit: Hinc Asson, deinde Mitylenen, postmodum in partes quæ sunt contra Chium, exinde venit Samum, & inde Miletum, vnde advocatis his, qui Ephesi erant, locutus est cum eis: hinc Couum, post Rhodum, & inde Pataram: hinc Tyrum, postea Ptolemaidem, indeque Cæsaream: & hinc rursus ascendit quarto Hierusalem, vnde transmissus est Cæsaream, ac postmodum vincit Romam. Ita à Cæsarea venit Sidonem, & hinc Myram Lyciæ: postea Gnidum ac inde plurima passi, in insulam Meliten venerunt, vbi vipera manum eius apprehendit, māsque illæsus, deinde Syracusas, postea Rhegium, & inde Putcolos, vnde pedes ascendit Romam, occurrentibus ipsi fratribus ad Appii forum ac tres Tabernas. Postmodum cum Romam ingressus esset, multoque tempore docuisset, tandem in ipsa urbe Roma martyrio vitam finiuit, quum ibidem bonum certamen certasset. Romani vero inclusus eius reliquiis polchris ac argenteis thecis annum ei memoriz diem colunt, tertio Calendas Iulii martyrium eius celebrantes.

DE PERSECUTIONIBVS ECCLESIE PRIMÆ

tiuz, vltima huius libri Parte. TABULA 26.

PERSECUTIONIBUS
Ecclesia

Nunquam caruit, sed
ipso statim momento,
quo Christi verbū prę
dicari cępit, mox infi-
nita occurrunt persecu-
tionū genera, quas

Fideles plerique
omnes principio
statim passi fue-
re, vt

Calumnias Iudeorum, quibus Apostolos
ex Spiritu Dei loquentes, musto plenos
esse falso criminabantur, Actor. cap. 2.
Minas, quibus Iudæi D. Petrum & Ioānem
a verbū diuini prędicatione deterere, &
abstrahere conati sunt, cap. 4.
Inuidiam Saduceorum, quorum technis in
carcerem cōiecti. Apostoli, per angelum
educti sunt, cap. 5.

Tyrannidē
& crudeli-
tatem, quā
capti sunt

D. Stephanus, qui violatę le-
gis Moisaicę accusatur, la-
pidibus miserrere trucidat-
us est, cap. 6. & 7.
Christiani, qui a Saulo ad ex-
tremum, vsque persecutio-
nem perpessi, atque disper-
si sunt, cap. 8.
Iacobus, qui ab Herode occi-
ditur, quo tempore etiam
Petrus in carcerem conii-
citur, sed is Ecclesię ora-
tione liberatur, cap. 12.

Paulus in
primis cū
Barnaba &
Sila susti-
nuit. Nam

Ex Antiochia cum Barnaba pulsus, cap. 13.
Iconio discedere coactus, Lystris lapidatur, c. 14.
Philippis virgis cæsus, in carcerem conuictur: a
quo terramotu liberatus est, cap. 16.
Paulus, Iudeis tumultuātibus, Berthea abire co-
gitur, Cap. 17.
Idem captus, Gallioni sistitur, cap. 18.
Demetrius argentarius seditionem in eum con-
citauit, cap. 19.
Ananias Paulum causam pro se dicentem percu-
ti iubet, Cap. 23.
Vinctus mittitur Romam, ac passus in itinere
naufragium, biennium ibi docet, cap. 27. & 28.

Semper euasit libera, nec vnquam deserta, sed in hunc vsque diem diuinitus conseruata
est. Adeo vt verissimum pateat, quod in Ecclesia laudem Dicitur dixit Hilarius in 7.
lib. De Trinitate: Hoc Ecclesię, inquit, proprium est, vt tum vincat, cum læditur, tum
intelligatur, cum arguitur, tum obtineat, cum deferitur. Sic ille. Tam efficax fuit illa
oratio, qua Christus ex hoc mundo abiturus, Patrem suum cœlestem pro Catholica
rogauit Ecclesia, vt nunquam a fide vera deficeret, Luc. 2.

SVMMA SIGNORVM ET MIRACVLORVM,
quæ in Actis narrantur Apostolis, ex Occumenio. TAB. 27.

PRIMUM.

Petrus & Ioannes per nomen Domini curarunt eum, qui ab utero matris claudus erat, & sedebat ad portam, quæ Speciosa dicebatur, Acto. 3.

II.

Petrus Ananiam & Saphiram uxorem ipsius, mœdicii conuicit, quod suffurarentur ex eo, quod apud Deum promiserant, ac repente mortui sunt. Acto. 5.

III.

Petri umbra ad ægrotos pertingens, curabat eos. Ibidem.

III.

Stephanus faciebat signa & prodigia. Acto. 6.

V.

Philippus Eunuchum animaduertit legentem Esaiam Prophetam, & baptizauit eum, Acto. 8.

VI.

Philippus in Samaria multos spiritus eiecit, pluresque claudi ac paralyti dissoluti, ab eo curati sunt, Ibidem.

VII.

Paulus cum accederet Damascus, vidit visionem, statimque Euangelista factus est. Acto. 9.

VIII.

Petrus Lyddæ Aencam paralyticum ab octo annis in grabbato decubentem curauit. Ibidem.

IX.

Petrus Ioppæ mortuam Dorcadam, quæ & Tabitha dicebatur, fusa oratione excitauit à mortuis; Ibidem.

X.

Petrus vas è cælo descendens, plenum omni genere animalium, vidit. Acto. 10.

XI.

Petrus seruatur ac vinctus in carcere, ab angelo solutus est, ignorantibus id militibus, Herodesque à vermibus exesus, expirauit, Acto. 12.

XII.

Paulus in Cypro Elymam magnum increpauit, & cæcus factus est ipse magus, Acto. 13.

XIII.

Paulus Lystris cum, qui à natiuitate claudus erat, per nomen Domini sanauit, Acto. 14.

XIII.

Paulus à visione in Macedoniam vocatus est, Acto. 16.

XV.

Paulus mulierem, quæ spiritum habebat diuinatorem, Philippis emundauit. Ibidem.

XVI.

Paulus & Silas in carcerem coniecti sunt, pedesque ligno constrictos habebant, media autem nocte terræmotus factus est, eorumque vincula dissoluta sunt, Ibidem.

XVII.

A corpore Pauli deserebant sudaria super infirmos ac dæmonio vexatos, & curabantur. Acto. 19.

XVIII.

Paulus Troade Eutychem, qui à fenestra ceciderat, & mortuus erat, excitauit, dicens; Anima eius in ipso est. Acto. 20.

XIX.

Cum Romam versus nauigaret Paulus, tempestatem passi sunt ipse omnesque qui cum ipso in nauem erant, 14. dies una cum noctibus, omnibus sese perituros arbitrantibus, adstans Dominus Paulo, dixit ei, Propter te hæc vitam concedo, & seruati sunt, Acto. 27.

XX.

Egressum ē nāq; Paulum vipera momorlit, & omnes quidem arbitrabantur illum moriturum, verum cum illæsus permanisset, existimarunt ipsum esse deum, Actor. 28.

XXI.

Patrem Publii in Insula dysenteria laborantem Paulus manibus impositis sanavit, multosq; alios ægrotantes curavit. Ibidem.

SECUNDA PARS LIBRI

QUARTI, DE PROGRESSV ECCLESIAE, QVI
in epistolis continetur Apostolicis, & primum.

QVID HOC DOCTRINÆ GENVS ECCLESIAE
post Sacra profuerit Euangelia.

Cum euangelia supplemētum, siue perfectio sint legis, in quibus nobis bene pieq; viuendi præcepta plenissimè sunt tradita, non ociose hic D. querit Hieronymus, cur Apostolus Paulus suas Epistolas ad singulas scē ecclesias destinare voluerit.

RESPONSIO EIVSDEM.

Hac autem causa factum videtur, vt scilicet initia nascentis ecclesiæ nouis causis existentibus præueniret, & vt præsentia atq; orientia refecaret vicia, & post futuras excluderet quæstiones, exemplo prophetarum, qui post editam legem Moysis, in qua omnia Dei mandata legebantur, nihilominus tamen Doctrina sua rediitua semper populi compressere peccata, & propter exemplum viuēdi liberos ad nostram etiam memoriam transmiserunt. Hier. in præfationes i nomnes S. Pauli epistolas, quæ in Bibliis reperiuntur.

DE ORDINE EORVM, QUÆ IN HAC

Parte dicenda sunt. TABULA. 28.

PRAEFANDVM erit hoc loco de	{	Pauli Apostoli	Nomine.
			Origine.
			Præfiguratione.
			Vocatione.
			Rebus gestis.
			Miraculis.
	{		Morte & sepultura.
			Laudibus.
	{	Scriptis eiusdem.	
	{	Partitione epistolarum Apostolicarum.	

DE PAVLI nomine triplex est Doctorum ve- terum sententia	Vna eorum qui hunc Apostolum initio binominem fuisse indicat, eumque nominatum fuisse, apud		Homines quidem suæ gentis, Saulcm, vel Saulum.
			Cæteros verò, & maximè Romanos, Pau- lum. Origenes in præfat. ad Roman.
	Altera ve- rò eorum qui dicunt eum fuisse nominatū	Ab initio Saulum.	Ipse sibi mox à suscepta fide modestiz, & hu- militatis sumpserit gratia, vt Ambrosius, & Hie- ronymus in eandem epistolam, Augustinus. De spiritu, & litera, cap. 7. & in Psal. 72. & Sermo 25. de tempore.
		Postea vero Pau- lum, quod nomi- nis, vt volunt ali- qui, vel	
Alti demum longè post Sergio Paulo Cypri proconsule ad Christi fidem con- uerso, cum hoc nomine ab euentu donatum fuisse arbitrantur. Quemadmodum Ro- manis Imperatoribus ab hostibus deuictis ac superatis, nomina imponi antiquius solita erant, vt B. Hieron. in Commentariis epistolæ ad Philemonem. Aug. lib. 8. confessionum, cap. 4. Beda cum Rabano in cap. 13. Actuum.			A Deo (nè cæteris Apostolis ac parte videre- tur inferior) sic fuerit appellatus, vt Chrysosto- mus, Theodoretus, Theophylactus, & alii pluri- que existimant.

Ex his tamen omnibus Origenis illam (nempe apud suæ gentis homines Saulcm, apud alios
Paulum ab initio nominatum fuisse) præ cæteris haberi solidiorem rectè asseruit vir eximius
Gerardus Matthæus Geldricus, apud Colonienfes olim in Philosophicis præceptor meus ob-
seruandissimus, in doctissimis suis Commentariis in epistolam ad Romanos, ex quibus hæc ad
verbum desumpsimus.

DE TITVLIS PAVLI,

PAVLVS DICTVS est	Gentium Doctor, 1. Timoth. 2.	Viterbien. in Chronicis par. 14.
	Magister coruandem, 2. Timoth. 1.	
	Apostolus gentium, Rom. 11.	
	Minister Christi inter gentes, Rom. 15.	
	Angelus Gentium.	
	Aduocatus iudiciorum.	
	Ex lupo ouis.	
	Ex persecutore Vas electionis.	
Vocatione inter Apostolos nouissimus, 1. Cor. 5.		
Prædicatione, & labore præcipuus, ibidem.		

DE EISDEM CHRYSOSTOMVS, DE BARNABAE
reditu ad Paulum.

Id est, inquit, venit ad Aihlectam, ad duces belli, ad certantem singulari duello, ad leonem: nec habeo, quo nomine dignè vocem illum, venit ad canem venaticum, leones occidentem, ad taurum fortem, ad faciem claram, ad os orbi sufficiens. Chrysost. in acta apostolorum Homil. 25. Os Pauli
orbi suffi-
ciens.

DE ORIGINE PAVLI.

PAVLVS Apostolus, qui antè Saulus, extra numerum 12. Apostolorum, de tribu Benjamin, & opido Iudæ: Giscalis fuit: quo à Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciz commigravit, à quibus ob studia legis missus Hierosolymam, à Gamaliele viro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Hieron. in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum.

VT PAVLVS SCRIPTVRIS PROPHETICIS FVERIT
præfiguratus.

PAVLVM mihi etià Genesis olim repromissit. Inter illas enim figuras, & propheticas super filios suos benedictiones, Iacob cum ad Benjamin direxisset: Benjamin, inquit, lupus rapax, ad matutinum comedit adhuc, & ad vespèram dabit escam. Ex tribu enim Benjamin orturum Paulum prævidebat, lupum rapacem ad matutinum comedentem, id est, prima ætate vastaturum pecora Domini, vt persecutorem Ecclesiarum: dehinc ad vespèram escam daturum, id est, deurgente iam ætate, oues Christi educaturum, vt doctorem nationum. Nam & Saulis primò asperitas insectationis erga David, dehinc penitentia & satisfactio bona pro malis recipientis, non aliud portendebat quàm Paulum in Saul secundum tribus, & Iesum in Davide secundum virginis censum. Tertullian. contra Marcionem, libro quinto sub initium.

DE EVOCATIONE PAVLI.

Paulus vas electum, præordinatus à Deo, & segregatus ab utero matris, vt portaret nomen Domini coram gentibus & regibus & filiis Israel, Actor. 9. & 21. vbi D. Paulus ipse suæ cum vocationis, tum doctrinæ prolixam ac diligentem reddit rationem.

DE REBVS AB EO PRAECLARAE GESTIS.

Res à D. Paulo tam ante vocationem ad persequendum populum Christianum susceptæ, quàm post conversionem pro Christi nomine admiranda constantia gestæ, tam copiosè descriptæ sunt per totum Actorum Apostolicorum librum, vt superfluum sit, ea huc iterum repetere. Hoc tantum præteriri noluit hoc loco Hieronymus. Quòd post passionem Domini 35. anno, id est, secundo Neronis, eo tempore quo Festus procurator Iudææ successit Felici, Romam vinctus missus fuerit Paulus, & biennium in libera manens custodia, aduersus Iudæos de aduentu Christi quotidie disputauerit. Hieron. in Catalogo Script. Ecclesiast.

DE MIRACVLIS EIVSDEM.

TABVLA 31.

Pauli miracula (vt ex Actis colligitur Apostolicis) sunt ista	Sudariis & semicinctiis ægrotos curauit, & dæmones profligauit. Acto. 19.
	Spiritum Pythonis obmutescere fecit, Cap. 16.
	Adulescentem mortuum suscitauit, Cap. 20.
	Magnum cæcitæte percussit, Cap. 13.
	Claudo donauit ingressum, Acto. 14.
	Viperæ in se ipso morsum non timuit, sed viperam in igne combussit, Act. 28.
	Patrem Publij à febribus oratione sanauit. Ibidem.

ALIVD MIRACVLVM, QVOD IN EIVS
morte accidit.

D E Pauli ceruice cum eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse lactis magis vna, quam sanguinis: & mirum in modum sanctum Apostolum baptismi gratia in ipsa nece fecit splendidum po-
1. Cor. 3. tius, quam cruentum. Quæ quidem res in D. Paulo stupenda non est. Quid enim mirum, si abunde lacte nutritor Ecclesiarum? Sicut ipse ad Corinth. ait, Lac vobis potum dedi, non escam. Quæ enim Pauli epistola non nulle dulcior? non lacte candidior? Quæ epistolæ tanquam vbera Ecclesiarum, populos nutriunt ad salutem, Augustin. De sancto Petro & Paulo, sermo. 1. & Ambrós. sermon. 68.

D. PAVLI MORTE ET SEPVLTVRA.

H I c ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus, sepultusque est in via Ostiensi, tertio ab vrbe milliario versus plagam Occidentalem, anno post passionem Domini 37. tertio Calendas Iulii. Hieronymus in Catalog. Scriptor. Ecclesiasticor. Et Viterbius in Chronicis, Part. 14.

LAODES D. PAVLI DESCRIPTAE
per Chrysostomum.

C V I te o beate Paule iustorum veteris testamenti vel noui audeam comparare? Omnium quippe virtutem quasi in arca quadam, sed cum multo prorsus cumulo condidisti. Denique si totum contra te aliquis singulatim iustorum appendat chorum, inueniet trutinam virtutum ponderibus a tua parte depressam. Paulus enim secundus Abel, verum non semel, sed per dies singulos immolatus. Paulus alter Noe, sed absque Arca, insurgentes aduersus se vndas impietatis enauigans. Paulus alter Abraham, non modò à Patria & gente, sed post vocationem suam ab ipsa etiam vita protersus abscessus. Paulus alter Isaac, spontè in hostiam colligatus. Paulus alter Iacob, quasi pro vno quodam totius mundi grege semper inuigilans. Paulus alter Ioseph, spiritali fame tabescente mundo, veritatis alimenta distribuens.

P A V L V S alter Moyses, qui omnes gentes à tyrannide diaboli reduxit ad Christum. Paulus alter Aaron, totius mundi populus inunctus sacerdos. Paulus alter Phinees, impietatem Iudeorum atque gentilium quasi fornicationem mentium vno fidei mucrone confodiens. Paulus alter Dauid, qui velut quendam Goliath in certamine diabolum prouocat. Paulus alter Elias, clariùs raptus in cælos. Paulus alter Helisæus, qui gentes ab interiore lepræ pollutione mundauit. Paulus alter Ezechias, qui ad vnam fidem Christi diuersos populos attraxit. Paulus alter Iosias, qui abominationes gentilium dissipauit & perdidit.

P A V L V S alter Ioannes, pro Christo capite truncatus. Paulus alter Petrus, non de terra, sed de cælo vocatus ad credendum. Paulus alter Gabriel, qui Christi ortum cunctis gentibus nunciavit. Paulus alter Michael, qui Christianorum Dux esse sortitus est. Etiam si angelorum, etiam si iustorum hominum circunuolet choros, non inuenio comparationem, cui non tamen cumulo meritum Paulus occurrat. Acclamatio populi, & post acclamationem etiam mortuus Paulus ardentissima nobis Theatra pietatis accendit. Chrysost. De laudibus D. Apostoli Pauli, Homil. 8.

DE EISDEM HIERONYMV.S.

V B I est electionis vas, tuba euangelii, rugitus Leonis nostri, tonitruus gentium, flumen eloquentiæ Christianæ, qui mysterium retrò generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei magis miratur, quàm loquitur? Hierony. ad Pammachium aduers. errores Ioan. Hierosolymit. Paulum quotiescunq; lego, videor mihi (inquit alibi idem Hieron.) non verba audire, sed tonitrua. In apologia ad Pammachium, pro libris aduersus Iovinianum.

DE SCRIPTIS A D. PAVLO EDITIS.

Paulus qui inter omnes Apostolos eruditior, etiam in verbis videtur, & in sensibus præpotens, non amplius quam paruum epistolarum suarum corpus reliquit, qui utique immensa contineret intra se, atque innumera sacramenta, utpote qui etiam ad tertium vsque casum raptus, quæ gererentur, inspicere, & in ipsum quoque Deo dignum paradysum abductus, audierat ibi ineffabilia verba, & doctrinam (quæcunque illa inibi est) siue corporeus, siue incorporeus, illius interim scholæ discipulus effectus, exceperat. Eusebius de historia ecclesiast. lib. 3. cap. 24.

EPISTOLARVM NOMINE QUID CONTINEATUR.

TABULA 32.

Hoc loco dicuntur, literæ post traditum evangelium, à Paulo fidelibus transmissæ, quasi post seu supermissæ, & euangelio superadditæ. Anselm. in præfatione epistolæ ad Rom.

EPISTOLAE Interdum Christi fideles ipsi dicuntur epistolæ, in qua significatione Paulus 2. ad Cor. 3. Manifestati, inquit, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. August. de spiritu & litera. cap. 17.

DE PARTITIONE SACRARVM EPISTOLARVM.

TABULA 33.

SACRARVM Paulinarum vnum, quæ ab ipso Paulo sunt editæ. } Dicuntur Apostolicæ,
epistolarum opus est duplex } Alterum earum, quas vocant Canonicas, vel Catholicas, quæ à cæteris scriptæ sunt Apostolis. } Hæc omnes } &
} } Parem in ecclesia obtinent auctoritatem.

DE EPISTOLIS PAVLINIS.

TABULA 34.

D. PAVLVS Romanos. I.
quatuordecim scripsit Epistolas, destinatas partim ad } Corinthios. II.
} Galatas. I.
} Ephesios. I.
} Philippenfes. I.
} Colossenses. I.
} Theſſalonicenſes. II.
} Cum ea, quæ dicitur ad Hebræos.
} Discipulos quatuor, ſcilicet ad } Timotheum. II.
} Titum. I.
} Philemonem. I.

QVARE HÆ EPISTOLÆ DICANTVR

Pauli.

Pauli epistolæ vocantur propterea, quod eas ille scripsit. Et per has cum eos quos viderat, & docuerat, admonet, & corrigit, tum quos non viderat, instruere conatur ac docere, quemadmodum scire possunt, qui in eas incidunt. Athanas. in Synopsi.

QVAESTIO D. HIERONYMI DE NUMERO
epistolarum.

Quæritur, cur non amplius quam decem epistolas ad ecclesias scripserit? Decem sunt enim cum ea, quæ dicitur ad Hebræos. Et quatuor reliquæ ad discipulos specialiter sunt porrectæ.

RESPONSIO EIVSDEM.

Vt ostenderet novum non discrepare à veteri testamento, & se contra legem non facere Moïsis, ad numerum primorum Decalogi mandatorum, suas epistolas destinavit: & quot ille præceptis à Pharaone influit liberatos, totidem hic epistolis à diaboli, & idololatriz servitute edocet acquisitos. Nam & duas tabulas lapideas, duorum testamentorum figuram habuisse, viri eruditissimi tradiderunt. Hieron. in præfatione in omnes sancti Pauli epistolas. Per quatuor autem ad discipulos scriptas, quatuor evangelia, & per consequens, novum designatur testamentum. Anselm. in præfatione epistolæ ad Romanos. Et glossa in principio eiusdem.

ANNE PRAETER HAS ET ALIAS D. PAVLVS SCRIPSE-
rit epistolas, ex Michael de Medina.

Sed neque apostoli Pauli uniuersas epistolas superstitisse credendum, cum, ut par est, sentire de viro sanctissimo, & doctissimo ad scribendum, propter ingentem evangelicæ doctrinæ zelum proclui, non solas has quatuordecim tot viribus, tot nationibus, quibus euangelium prædicauit, scripserit. lib. 6. de recta in Deum fide, cap. 6.

DE ALIA D. PAVLI EPISTOLA AD LAODICENSES,
ex eodem.

Inter has enumerari solet epistola ad Laodicenses, cuius in ea quæ est ad Colossenses, sub his verbis meminit: Facite ut hæc epistola legatur in Laodicensium ecclesia, & ea quæ Laodicensium est, ut vobis legatur, Coloss. 4.

Quamvis hanc epistolam Theophylactus doceat non esse aliam, quam eam, quæ priori loco ad Timotheum per Tychicum diaconum à Laodicea fuit missa. Cui sententiæ quorundam Bibliorum correctiorum littera suffragari videtur, quæ sic habet: Facite ut hæc epistola legatur in Laodicensium ecclesia, & ea quæ scripta est ex Laodicea, ut vobis legatur. Porro nulla alia ex Laodicea fuit missa, quam prior illa ad Timotheum.

Sunt & qui per Laodicensium epistolam, non aliquam quæ fuerit ab Apostolo missa, sed eam, quam eadem ecclesia ad eundem Apostolum, quædam, quæ ad evangelicæ vitæ rationem conducerent, rogans, scripsit, intelligant, cui per epistolam ad Colossenses vel sit satisfactum.

Communior tamen doctiorum sententia, ipsæque Paulinus contextus, quandam aliam, ab his, quas modo habemus diuersam, quæ fuerit ad Laodicenses scripta, insinuare videtur. Vnde sunt etiam nostra memoria, qui quandam epistolam ad Laodicenses Pauli nomine insignem, nec multum ab eius dictione abhorrentem circumterant, quam eam esse crediderim, quam suo seculo à quibusdam legi, lib. De viris illustribus Hieronymus retert. Legunt quidam, inquit, & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur. Medina de recta in Deum fide, lib. 6. cap. 6.

DE ARGVMENTO EPISTOLARVM PAVLI

in genere. TABVLA 35.

EPISTOLAE PAVLI

omnes pertinent, vel ad

Dognata fidei,

Institutionem morum,

Missim ad vtrunque, vt epistola ad Rom.

DE POPVLIS, QVOS EPISTOLIS SVIS

instituit Paulus.

Ad quos D. Paulus scripserit suas epistolas, ex singulis earum constat titulis, & inscriptionibus: Sed illud tantum meminisse oportet, quod August. lib. 1. contra Cresconium. 9. monet capite: Memento, inquit, Apostolicas epistolas non eis tantum scriptas, qui tempore illo quo scribebantur, audiebant, sed etiam nobis; Non enim ob aliud in ecclesia recitantur.

QVIBVS TEMPORIBVS EDITAE SINT

D. Pauli Epistolæ.

Non modicum facit ad tractandas questiones cognitum epistolarum tempus. Chrysost. in præfatio ad epistolæ ad Romanos. Quo nomine diligenter hoc loco observari debet, quod Paulus à Christi passione secundo anno nondum exacto, ad fidem Christi ex iudaismo conuersus, supra 24. annos viua voce diuersas in Asia fundauerit ecclesias, ita vt ab Hierusalem vsque in Illiricum impleuerit euangelium Christi, vt patet ex libro Actuum, & ex ipsius epistolis.

Post multos igitur annos vidēs easdem ecclesias aut à se, aut ab apostolis fundatas, vel deuiare à rectitudine fidei acceptæ, vel à falsis prophetis subuerti, & in rectitudine fidei non perseverare, dum se illis præsentem exhibere non poterat, tandem post decimumquartum à sui conuersione annum exactum, diuersas incipit scribere epistolas, quibus aut reuocat, aut arguit errantes, aut laudat, commendat, roborat perseverantes, aut docet & instruit ignorantes. Ioan. Driedo. De script. ecclesiasticis lib. 1. cap. 3. part. 3.

DE LOCIS VNDE FVERINT PROFECTAE.

Omnes quidem epistolæ Pauli, sanctæ sunt; habent tamen amplius quiddam, quæ ab eo ex vinculis sunt missæ, vt potè quæ est ad Ephesios, quæ ad Philemonem, quæ ad Timotheum, quæ ad Philippenses, & quæ ad Colossenses. Chrysost. homilia prima in epistolam ad Colossenses.

DE VTRIVSQUE, TEMPORIBVS SCILICET ET
locis editarum epistolarum, ex Driedone.

TABULA 36.

PAVLVS epistolas quasdam scripsit —	Priusquàm Romam victus duceretur, vt	Epistolam ad Romanos, à Corintho in Achaia. Vtrâque ad Corinthios, quarum primam scripsit ex Epheso Asiæ metropoli: secundam verò à Troade. Ad Galatas ex Epheso, vel (vt Theophylactus) ex Roma. Et primam ad Timotheum, ex Laodicea. Theophylactus.		
		Iam vin- ctus, ad	{ Philippenses, Ephesios, Colossenses, Philemonem, }	{ Ex vrbe Roma. }
	Postquàm à primis vinculis fuisset solu- tus, ad			
				{ Ioan. Driedo. De script. eccle- siast. lib. 1. cap. 3. part. 3. }

DE ORDINE EPISTOLARVM PAVLINARVM.

TABULA 37.

ORDINIS epistolarum Pau- linarum duplex est ratio: alio e- nim ordine—	Ab ipso Paulo primū scriptæ sunt, atque edi- tæ. Nam Theodoretō teste, scripsit—	I.	Primo, Ad Thessalonicenses priorem.	
		II.	Secundam ad eosdem.	
		III.	Priorem ad Corinthios.	
		III.	Ad eosdem secundam.	
		V.	Ad Timotheum primam.	
		VI.	Ad Titum.	
		VII.	Ad Romanos.	
		VIII.	Ad Galatas.	
		IX.	Ad Philippenses.	
		X.	Ad Philemonem.	
		XI.	Ad Ephesios.	} Vtrisque eodem scripsit tem- pore, vno vsus tabellatio.
		XII.	Ad Colossenses.	
		XIII.	Ad Hebræos.	
		XIII.	Ad Timotheum posteriorem.	

A sanctis patribus Spiritus sancti consilio in eum ordinem collocatæ sunt, quo in
 vulgatis Bibliorum exemplaribus vsque in hodiernum vtimur diem, vt primum
 locum habeat ea quæ ad Romanos scripta est, secundum, ad Corinth. & sic de
 cæteris iam supra numeratis, eo loco, & ordine, quo in ipso Bibliorum corpore
 ponuntur.

QVAE HVIVS DIVERSITATIS SIT RATIO.

Quòd verò in Bibliis alio locatæ sunt ordine, non est quod mireris, quando & duodecim illi Pro-
phetæ, licet, si tempora inspexeris, ordine sibi inuicem non ita succedant, sed plurimum hic alius ab
alio distet. Chrysost. in præfatione epistolæ ad Roman.

DE

DE SVMMARIA OMNIVM EPISTOLARVM
intentione. TABULA 38.

INTENTIO D.
Paulus in suis epistolis
vniuersalis, fuit studiū
illud singulare, vt om-
nes homines, quantum
in se foret, Christo lu-
crificaret, quod non-
nulli probare nituntur
ex duobus scripturæ ca-
pitulis

Primum ex
quadrime-
bri confesio-
ne Pauli, quæ
habetur 1. Co-
rinth. 9. sub
hæc distinctio
ne

Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt
plures lucrificerem, & factus sum ludæis tanquam ludæus,
vt ludæos lucrarer.

Et iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, cum ipse non
essem sub lege, vt eos qui sub lege erant, lucrificerem.

Et iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, cum si-
ne lege Dei non essem, sed in lege essem Christi, vt lucrifica-
rem eos, qui sine lege erant.

Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrificerem;
omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.

Deinde ex alio loco, 1. Corinth. 1. in hæc verba, Sapientiam loquimur in-
ter perfectos.

IN QVEM FINEM D. PAVLI SCRIPTÆ
sint epistolæ.

Finis huius descriptionis est idem, qui & Evangelii, vt omnes Christi doctrinæ obediant, & per hoc vi-
am consequantur æternam vitam.

QVAE IN DIVINIS D. PAVLI EPISTOLIS
præcipue sint spectanda, ex Hieronymo.

Sed cum aliud sit, proprios libros componere, verbi gratia, De auaritia, & de fide, de uirginitate, de
uidio, & super unaquaque materia testimoniis scripturarum hincinde quæritis, eloquentiam iungere
secularem, & penè in communibus locis pompaticum iactare sermone. Aliud, in sensum prophetæ,
& Apostoli ingredi, intelligere cur scripserint, qua sententiam suam ratione firmauerint, quid habeant
in veteri lege proprium Idumæi, Moabitæ, Ammonitæ, Tyrii, Philisthiim, Aegyptii, & Assyrii, Quid
natum in nouo testamento Romani, Corinthii, Galatæ, Philipenses, Thessalonicenses, Hebræi, Co-
lossenses, & quam nunc ad Ephesios epistolam habemus in manibus. Necessè est enim, vt iuxta diuersi-
tates locorum, & temporum, & hominum, quibus scriptæ sunt, diuersas & causas, & argumenta, & ori-
genes habeant. Et quomodo B. Ioannes in Apocalypsi sua, ad septem scribens ecclesias, in unaquaque
earum specialia, uel uitia repræhēdit, uel uirtutes probat, ita & sanctus Apostolus Paulus, per singulas
ecclesias uulneribus mædetur illatis, nec ad instar imperiti medici, uno collyrio omnium oculos uul-
nerare Hieron. in præfatione epistolæ ad Ephesios.

COMMENDATIO EPISTOLARVM PAVLI
ex Hieronymo.

Paulum Apostolum proferam, quem quotiescunque lego, uideor mihi non uerba audire, sed toni-
trua. Legite epistolas eius, & maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios, in quibus totus in certa-
mine positus est, & uidebitis cum in testimoniis, quæ sumit ex ueteri testamento, quam artifex, quam
prudens, quam dissimulatus sit eius quod agit. Videntur quidem uerba simplicia, & quasi innocentis
hominis ac rusticani, & qui ne facere, nec declinare nouerit insidias, sed quocunque respexeris, fulmi-
na sunt. Hæret in causis, caput omne quod tetigerit, tergum uertit ut superet, fugam simulat, ut occidat.
Hieron. in apologia pro libris contra Iovinianum.

EX CHRYSOSTOMO.

Cuius certè scripta instar muri ex adamante constructi, omnes orbis uniuersi ecclesias, quouis loco
positas, circumuallant. Idemq; ille, forsissimè ac generosissimè bellatoris exemplo, medius etiam non

Nn 4 stat,

stat, captiuam ducens omnem cogitationem ad obediendum Christo: itemque, & consilia celsitudinemque omnem aduersus Dei cognitionem sese extollentem demoliens: quæ omnia ille perfecit per illas ipsas, quas nobis reliquit epistolas admirabiles, easdemque diuina sapientia refertas. Chrysostom. de sacerdotio libro quarto.

DE VTILITATIBVS EPISTOLARVM PAVLINARVM,

atque adeo totius eius doctrinæ, quas D. Chrysost. in tribus præcipue complectitur locis.

IN QVARTO DE SACERDOTIO LIB.

Sunt autem Pauli scripta nobis accommodata, non solum, vt notha atque a dulciorina à nobis dogmata amoliamur, verisq; ac germanis nos muniamus, sed etiam ad bene beatq; viuendum maxime operæ conducentia.

II.

IN DICTVM APOSTOLI, HABENTES

vnum spiritum, homil. 3.

Paulinæ enim epistolæ, metalla sunt spiritus, & fontes: metalla quidem, quia quouis auro preciosiores nobis præbent diuitias: fontes verò, quia nunquam deficiunt, sed quantumlibet exhauris, tantumdem ac multo amplius rursus affluit: hoc euidenter declarare potest totum tempus quod præterit.

Siquidem ex quo Paulus vixit, quingenti iam clapsi sunt anni, totoq; hoc tempore multum commentatores, tum doctores ac interpretes, multa sæpe inde exhaurerunt, nec tamen repositas inibi diuitias exinanire voluerunt: non est enim sensibilis huius thesaurus, & ideo non consumitur à multis effodientium manibus, sed augetur, & multiplicatur.

Et quid dico de illis, qui ante nos fuerunt? quàm multi post nos dicturi sunt, ac rursus post illos alii, nec tamen deficient fontis in modum scatentes diuitiæ, neque metallorum hoc genus exhaurietur.

III.

DE LAVDIBVS D. PAVLI, HOMILIA QVARTA.

Homo etenim ignobilis, abiectus, & circumforaneus, qui artem exercebat in pellibus, tantum virtute progressus est, vt vix triginta annorum spatio, & Romanos, & Persas, & Parthos, & Medos, & Indos, & Scythas, & Aethiopes, & Sauromatas, & Saracenos, & omne proterfas humanum genus sub iugum mitteret veritatis.

EPILOGVS.

Atque his ita præfatis, nunc ipsas agrediamur epistolas, inter quas primum locum habuit semper ea, quæ Romanæ scripta est ecclesiæ.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI

AD ROMANOS, DE LEGIS OPERIBVS,

& gratia, Liber Bibliæ L I. partis I I. libri quarti, I.

RATIO ORDINIS EX CHRYSOST.

Epistolam autem hanc adgressurus, necessarium erit, & tempus, quo scripta sit exponere. Neque enim quemadmodum multi putant, alias omnes antecedit, sed eas tantum quæ ex Roma sunt scriptæ, reliquis vero posterior est, licet non omnibus. Chrysost. in præfatione ad hanc ipsam epistolam. Vbi huius assertionis pulchram, & euidentem inuenies probationem.

DE EADEM, EX DRIEDONE.

Super ordine epistolarum tradant communiter omnes Doctores sancti, Hieron. Augustinus, & cæteri, eas non esse positas in canone Bibliorum secundum ordinem temporum, quibus sunt scriptæ, asserentes epistolam ad Corinthios I. scriptam esse ante epistolam ad Romanos. Nam, & eam, quæ est ad Corinthios

Corinthios secunda, scripsit Paulus, quatuordecim iam annis à sui conversione effluxit, ipso dicente in eadem epistola: Scio hominem ante annos quatuordecim &c. Si ergo utraque ad Corinthios, scripta est ante eam, quæ est ad Romanos, & hæc scripta est ante cæteras eiusdem epistolas, consequens erit, Paulum primum incepisse scribere epistolas post annum à sui conuersione decimumquartum. Ioan. Dried. de script. eccl. lib. 1. cap. 3. par. vltima.

Quando Paulus cepit scribere epistolas

O B I E C T I O.

Sed videtur forsitan iste ordo stare non posse, quin potius epistolam illam ad Romanos, scriptam esse ante eam quæ est ad Corinth. Nam Aquila, & Priscilla, quorum meminit in vtriusque epistolæ capite vltimo, primum Romæ commorantes, per Claudium Cæsarem, vna cum cæteris Iudeis, pulsi sunt ab vrbe Romæ, qui venientes illinc, commorati sunt Corinthi. Tandem Pauli illic prædicanti adhaerentes, & cum eodem inde commigrantes Ephesum, vt patet Actor. 18. Cum ergo epistola ad Romanos scripta sit, Aquila & Priscilla adhuc Romæ commorantibus, quemadmodum patet ex vltimo capite eiusdem ad Romanos, vbi Paulus scribit eisdem verba saluatoria, tanquam adhuc degentibus Romæ: Salutate inquit, Priscam & Aquilam adiutores meos in Christo Iesu, qui pro anima mea suas cervices supposuerunt Epistola verò ad Corinthios scripta sit, eisdem Aquila & Priscilla iam ab vrbe pulsas, vt patet vltimo capite eiusdem ad Corinthios, vbi scribit se hospitari apud illos, cum epistolam illam ad Corinthios scriberet: Salutate vos multum, inquit, Aquila, & Prisca, apud quos & hospitor: Ex necessitate videtur consequens esse, epistolam ad Romanos scriptam esse, priusquam scriberetur illa, quæ est ad Corinthios.

S O L V T I O.

Sed hanc ratiocinationem non concludere, manifestum est considerantibus Paulum scripsisse epistolam illam ad Romanos, postquam Priscilla, & Aquila fuissent adiutores Pauli in fide Christi, qui & pro anima eiusdem Pauli, suas iam cervices periculis mortis supposuerant. Postquam etiam Paulus ab Hierusalem per circuitum vsque Illyricum repleverat Christi Euangelium, ita vt non haberet amplius in illis regionibus locum, in quo non esset Euangelium Christi prædicatum. Ex quibus consequens est, eosdem Aquilam, & Priscillam, postquam Corinthi, & Ephesi ad tempus fuissent commorati, reuersos esse in urbem Romam, priusquam Paulus Romam vincitus duceretur. Non ergo scripsit Paulus epistolam illam ad Romanos à Corintho, tempore illo quo apud Priscillam, & Aquilam hospitaretur, sed illis absentibus, & in urbem reuersis, apud Caium hospitatus. Intelligendum est enim, Paulum frequentius fuisse Corinthi, quemadmodum & Ephesi, atq; Hierusalem, transiens enim erat, & perambulans de provincia in provinciam. Ioan. Driedo vbi supra. Vide huc etiam Theodoretum in præfatione ad hanc epistolam.

Q U O T E M P O R E S I T S C R I P T A.

Vltima ergo omnium, quæ ex Asia, & Macedonia, & Achaia missæ sunt, scripta est ad Romanos epistola, & locum habet septimum. Theodoret. in præf. ad omnes diui Pauli epistolas.

C V R A M A I O R I B V S N O S T R I S P R I M O loco posita sit hæc epistola.

Epistola ad Romanos, prima est: quia cum fides prima virtus sit, & fundamentum aliarum virtutum & sine qua impossibile est placere Deo, digna fuit ut illa epistola in capite aliarum locaretur, in qua de prima virtute agitur, & in qua corriguntur, atque ad fidei perfectionem reuocantur quicumque Romanis secundum fidei imperfectionem sunt similes. Anselmus in præfatione huius epistolæ.

A L I A R A T I O E X C O M M E N T A R. G E R A R D I Matthijsij in epistolam præsentem.

Missa itaque tum Hieronymi, tum Origenis sententia, non iniuria hanc ad Romanos epistolam, cæteris omnibus antepositam existimamus, non modo ut hac in re Romæ populi (penes quem tum summus imperij totius versabatur) ratio aliqua præ cæteris populis suo merito habita esse videatur, (in qua

Capita
religio-
nis Chri-
stianæ.

qua sententia nonnullos fuisse Theodoretus author est) sed multo magis, quia tale argumentum hæc epistola tractatur, quod non solum dignitate ac gravitate aliis omnibus facile præponderat, sed quod ipsa Christianæ institutionis ac pietatis prima quoque rudimenta, & tanquam incunabula quædam tra-
dit. Quæ enim sunt alia nostræ religionis incunabula, rudimenta, principia, quàm quibus omnis reli-
gio nostra innititur, Fides, gratia, ac Christi merita, 1. Cor. 3. Gerard. Matthæius in argumento cõmen-
tariorum in epist. ad Roma. cap. 1.

EX QVO LOCO SCRIPTA SIT.

Sunt qui dicunt epistolam hanc ad Romanos, scriptam ab Athenis, quemadmodum sentire videtur Glossa interlinearia ad Rom. vltimo, Salutat vos Erastus Arcarius ciuitatis. In qua sententia etiam Hay monem fuisse testatur glossa ordin. hic ad Roma. Verum hoc non esse verisimile, inde patet, quod hæc epistola sit scripta in ea ciuitate vbi habitabat Caius, apud quem Paulus eam scribens hospitabatur. Caius autem Corinthius erat, quem & Paulus baptizauerat, vt patet 1. Cor. 1. Probabilior ergo est opi-
nio communis, & Origenis, hanc epistolam ex Corintho Roman esse transmissam, vt etiam in huius epistolæ argumento dicitur, Tum scilicet, cum eos nondum quidem vidisset, audisset vero de illorum fide cuperetque videre eos, vt ait Athanas. in Synopsi.

QVI SINT ILLI ROMANI, AD QVOS hæc scripta est epistola.

Romanorum nomine continetur hoc loco illi, qui ex Iudeis, & gentibus crediderunt, & partis sunt Italiz. Hieron. in prolog. & in argum. ad Rom. Chrysost. hic cap. 1. in princip.

QVAE SIT EPISTOLAE HVIVS SVMMA.

Contentionem inter eos qui ex Iudeis, et illos qui ex gentilibus conuersi fuerant, ortam, qua pars vna potior altera haberi conueniebat, vti vanam, superbam, & inutilem, dirimere studet. Ex prologo speciali Bibliorum in epist. ad Rom.

QVA DEFENSIONE PRO SE VSI fuerint Hebræi, ex cod.

Hi dicebant, Nos sumus populus Dei, quos ab initio dilexit, & frouit. Nos circuncisi ex genere Abra ham, sancta descendimus ex stirpe, & notus retrò apud Iudæam tantum Deus, Psal. 75. Nos de Aegypto signis Dei, & virtutibus liberati, mare sicco pertransiimus pede, cum inimicos nostros grauissimi flu-
ctus inuoluerent, Exod. 14. Nobis pluit manna Dominus in deserto, & quasi filiis suis celeste pabu-
lum ministravit. ibi. 16. Nos die noctuque in columna nubis ignisque præcessit, vt nobis in inuito iter ostenderet. Atque vt cætera eius erga nos immensa beneficia taceamus, nos soli digni sumus Dei legem accipere, & vocem Dei loquentis audire, eiusque cognoscere voluntatem, Exodi 13. In qua lege nobis promissus est Christus, ad quos etiam ipse se venisse testatus est, dicens. Non veni, nisi ad oues, quæ pe-
rierant, domus Israel, cum vos canes potius quàm homines appellauerit Matt. 15. Aequum ne ergo est, vti dola hodie deferentes, quibus ab initio deseruistis, nobis compremeni, & non potius in profectu-
torum locum ex legis auctoritate, & consuetudine depntemini? Et hoc ipsum non mercedamini, nisi quia larga semper Dei elementia voluit vos ad nostram imitationem admittere.

DEPVLSIO EORVM, QVI EX GENTIBVS conuersi fuerant.

Gentes etiam contra respondebant: Quanto maiora erga vos Dei beneficia natraueritis, tanto maioris vos criminis reos esse demonstrabitis. Semper enim his omnibus extitistis ingrati. Nam ipsi-
pedibus quibus aridum mare transiistis, Iudebatis ante idola, quæ fecistis, & in ipso ore quo paulo ante ob necem aduersariorum Domino cantaueritis, simulacra vobis fieri poposcistis illis oculis quibus ne-
crando Deum in nube uel igne conspiciere solebatis, simulacra intuebamini. Manna quoque vobis fistidio fuit, & semper in deserto contra Dominum murmuraistis, ad Aegyptum, vnde vos manu valida eiecerat, redire cupientes. Quid plura? ita patres uestri crebra prouocatione Dominum irritauerunt, vt omnes in eremo morerentur, nec plures ex senioribus corò, quàm duo hoies terram repromissionis intrarent. Sed quid antiqua replicamus, cum etiã illa minimè fecissetis, de hoc solo nemo uos dignus
venia

venia iudicaret, quod Dominum Christum, prophetarum semper vobis vo-
cibus repromissum, non solum suscipere nolulistis, sed etiam morte pessima peremistis: quem nos, ut cognovimus, statim cre-
didimus, cum nobis de eo antea non fuerit predicatum? Vnde probatur, quod idolis servivimus, non
obstationi mentis, sed ignorantie deputandum. Qui enim cogniti illico sequimur, olim vique se-
queretur, si antea cognovissemus. Sic autem vos de generis nobilitate iactatis, quasi non morum imi-
tatio magis, quam carnalis natiuitas filios faciat esse sanctorum. Denique Esau, & Ismael cum de stir-
pe sint Abraham, minime tamen in filiis reputantur.

DECISIO APOSTOLI PAULI.

His taliter altercanibus, Apostolus se medium interponens, ita partium dirimit questiones, ut neu-
trum eorum sua iustitia salutem meruisse confirmet, ambos vero populos, & scienter, & grauer deli-
quisse. Iudeos quidem, quod per praeparationem legis Deum inhonorauerint Gentes, vero, quod cum co-
gnitum de creatura creatorem, ut Deum debuerant venerari, gloriam eius in manifesta mutauerint
stimula. Utroque etiam similiter veniam consecutos, aequales esse verissima ratione demonstrat,
praesertim cum in eadem lege praedictum sit, & Iudeos, & gentes ad Christi fidem vocandos esse. Quan-
tobrem vicissim eos humiliter, ad pacem & concordiam cohortatur. In prologo ad Romanos.

QVIS HVIVS Scriptionis SIT SCOPVS.

Intentio Pauli in hac epistola est, ut de operum meritis nemo glorietur, de quibus audebant Israeli-
tae gloriari, quod dante sibi legi seruissent, & ex hoc evangelicam gratiam tanquam debitam meritis suis
percepissent, quia legi seruiebant, unde nolebant eam gratiam dari gentibus tanquam indignis, nisi Iu-
daica sacramenta susciperent. Augustinus ad Simplicianum lib. 1. quaest. 2.

QVIBVS DE CAVSIS HAC EPISTOLA ALIIS

D. Pauli scriptis habeatur difficilior, ex Origene.

TABULA 39.

Quod ceteris Apostoli Pauli epistolis difficilior putatur ad intelligendum haec,
quae ad Romanos scripta est, duabus ex causis mihi fieri videtur:

I.

Vna, quod elocutionibus interdum confusus, & minus explicitis vtitur.

II.

Alia, quod questiones in ea plurimas mouet, & eas praecipue, quibus innitentes haeretici adstruere
solerent, quod vniuersuiusque gentium causa, non ad propositum debeat, sed ad naturae diuersitatem refer-
ri, & ex paucis huius epistolae sermonibus, totius scripturae sensum, qui arbitri libertatem concessam a
Deo homini docet, conantur euertere.

III.

His idem Origene paulo post etiam tertiam addit causam. Illud sane inquit, non parum cedit ad in-
telligendae difficultatem, quod multa de lege Moylis in hac eadem connectuntur epistola, de vocatione
gentium, de Israel, secundum carnem, & de Israel qui non est secundum carnem, de circumcisione car-
nis, & cordis, de lege spiritali & lege litterae, de lege carnis, & lege membrorum, de lege mentis, & de
lege peccati, de interiore, & exteriori homine, quae singula praedixisse sufficiat, in his enim continen-
tia haberi videtur epistolae. Origin. in praefat. Epistolae ad Romanos.

DE PARTITIONE EPISTOLÆ AD ROMANOS.

TABULA 40.

IN EPISTOLA } Occasio seu causa, quæ illum ad hoc genus argumenti tractandum per-
Pauli ad Romanos, duo po- } mouerit.
tissimum spectanda sunt } Forma seu ratio docendi, quæ in hac epistola vsus est.

DE SCRIPTI HVIVS OCCASIONE.

TABULA 41.

POSITO iam fidei iura- mento, dissen- sio orta est inter Christianos con- uersos ex	{	Gentilibus, qui se conuersi ex Iu- dzorum numero potiores habent existimabant	{	Philosophiæ, & prudentiæ humanæ, quæ excellentior fuerit Romanis & Græcis, quàm Iudæis. Electiois, seu vocationis, & gratiæ singularis, quæ Chri- stus Iudæis verbum suum respuentibus, conuersus sit ad gen- tiles. Imperii, & potestatis secularis, quæ Deus opribus maximus gentes, & in primis populum Rom. præ cæteris illustrauerit.
		ratione		
{	Iudæis, qui se cõ- tra præferebant Romanis ppter	{	Legis diuinæ authoritatem, quæ non gentilibus, sed Iudæis primum data fuisset. Signum circumcisionis, & cæremonias in lege Mosæica con- tentas. Vitæ sanctimoniam, quæ gentiles, quos propter idololatriæ cultum, & alias vitæ sordes, peccatores appellare solebant, an- tecelleret.	

DE RATIONE DOCENDI, QVAM HIC

obseruare licet. TABULA 42.

MODVS PROCEDENDI } Principio, cap. 1. vsque ad vers. Non enim crubescō.
in hac epistola, continetur } Tractatu, Inde vsque ad cap. 15.
} Epilogo, cap. 15. & 16.

DE PRINCIPIO.

TABULA 43.

PRINCIPIVM } Salutationem, in princip. cap. 1.
Epistolæ ad Rom. ha- } Gratiarum actionem, de prospero Christianæ religionis, & prædicationis
bet partes tres } suæ successu. vers. Primò quidem gratias ago. eod.
} Declarationem suæ erga Ecclesiam Romanam voluntatis, atque desiderii
illos eorum, & viuendi, & docendi, vers. Testis est mihi Deus, vsque ad d. vers.
Non enim crubescō, eod.

DE IPSO TRACTATV.

TABULA 44.

IN IPSO } Disputat, & rationibus confutat partium argumenta. à d. vers. Non enim cru-
tractatu diuus Pau- } besco, vsque ad cap. 2.
lus facit duo } Exhortatur virosque & Iudæos, & Græcos ad concordiam, & vnitatem cum
} omnibus retinendam, à 13. cap. vsque ad cap. 15.

DE

DE REFUTATIONE RATIONVM, ET PRÆDICTÆ
diffensionis compositione, prima huius epistolæ parte.

TABVLA 45.

LOCI, EX QVIBVS

diffensionis prædictæ argumen-
ta refutantur, sunt nouem: Agit
enim Apostolus de

Legē naturæ, sine naturali ratione & sapientia, à sæpe dict. versicul.
Non enim erubescō. vsque in fin. cap. 1.
Imperio, & potestate iudiciaria, à princip. cap. 2. vsque ad versū. Non
enim est acceptio personarum, eod.
Scripta legē decalogi, à prædict. versic. vsque in fin. cap. 2.
Circumcisione & cæremoniis legis Moisaicæ, tot. cap. 3.
Fide, & eius iustitia, cap. 4. per totum, & in princip. 5.
Modo & forma iustificationis, cap. 5.
Legē gratiæ vel spiritus, c. 6. & 7. vsque ad versū. Quid ergo dicemus?
Legē peccati siue culpa originali, prædictæ gratiæ legi contraria, c. 7.
& 8. vsque ad versū. Scimus autem quoniam diligentibus Deum.
Electione Dei gratuita, & prædestinatione æterna, à prædicto loco
vsque ad cap. 12.

DE LEGE NATVRÆ.

TABVLA 46.

PRIMÆ GENTIVM RATIONI

Paulus opponit euangelium, ex quo probat
hominem fide, & non scientia philosophica
saluari. Non ergo esse quoddam gloriatur de sa-
pientia sua, sed magis illos iram mereri, quoddam
ea turpissimè fuerint abusi. Sæpe dict. versic.
Non enim erubescō &c. Vbi ostendit

Inter gentes quidem non exiguum fuisse Dei cognitio-
nem. versic. Deus enim manifestauit illis.
Sed euauisisse illos in cogitationibus suis, ita ut nimis
humani inmixti prudentiæ, non stulti tantum, sed &
reprobi fuerint sacri. ver. Quia cum cognouissent &c.
Ex qua stultitia in grauissima inciderint peccata, qui-
bus Dei in se prouocauerunt iram, & indignationem.
versū. Propter quod tradidit illos Deus.
Atque hanc poenam iure illis obtigisse declarat, à versū.
Et sicut non probauerunt, vsque in fin. cap. 1.

DE EXCELLENTIA IMPERII, ET IVDICIARIA

authoritate. TABVLA 47.

NEQVE HAC

ratione Hebræis genti-
les esse potiores, aribus
probat argumentis:

Qui aliis imperant, aliosque pro authoritate iudicant, non habent inde se is-
ctandi materiam: in quo enim alterum quis iudicat, in eo se ipsum con-
demnat, cap. 1. in principio.
Nec debent esse sine metu, quod in præsentia nita floreat, nec sentiant ultio-
nem. neque enim aufertur in dictam, quæ ex diuina cōganimitate, & pa-
tientia differtur ad tempus, versū. An diuitias bonitatis eius &c.
Sed Deum in die reuelationis iusti iudicii fuerint vindicaturum, versū. Se-
cundum autem duritiam. eod.

DE LEGE SCRIPTA DECALOGI.

TABULA 48.

SIC HEBRAEOS
propter legis scripturæ, seu de-
calogi dignitatem gentili-
bus nihil præferendos esse,
conuneit hæc rationes;

Hebræi legem quam scriptam habebant in tabulis lapideis, transgressi sunt; itaque non gloriæ, sed ignominiz fuit illis. versie. Non est enim acceptio personarum. eod.

Gentiles verò plerique cum legem in iis tabulis scriptam non haberent, operibus demonstrarunt se habere legem in eordibus suis, quod eis maiori gloriæ fuit. versie. Cum enim gentes, vsque in fin. cap. 2.

DE CIRCUNCISIONE.

TABULA 49.

ADVERSUS HEBRÆORVM
secundam argumentationem, quæ
instruerant ex ritu cæremoniariū,
maximè circuncisionis, D. Paulus
in c. huius Epist. 3. edisserit duo,

Circuncisionem iudæis datam quidem ad utilitatem eorum, verum quando adhuc sub peccato manebant, ita ut non esset vsque; ad vnum qui faceret bonum, non poterant se eius nomine gentibus anteferre. cap. 3. in principio.

Iustitiam Dei non per opera legis, aut cæremonias, sed per fidem in mediatorem fuisse. Eam autem fidem habuisse etiam gentiles quosdam.

DE FIDE ET EIVS IVSTITIA.

TABULA 50.

PRO CONFIRMA-
tione autem priorum, diu-
Paulus exemplo Abrahæ ho-
minem ostendit iustificari

Non ex lege, vel legalibus operibus. Nam ante legem datam scriptum est, quod credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. cap. 4. in princip.

Sed ex fide in mediatorem Iesum Christum, ut secundum gratiam firmæ sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum. versie. Ideo ex fide. vsque in fin. cap. 4. & in principio quinti.

DE FORMA IVSTIFICATIONIS.

TABULA 51.

FORMAM, ET
rationem, qua fides in
mediatorem iustificat
declarat ex collatione

Personarum Adæ & Christi, sicut enim per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, atque sic ex inobedientia unius multi constituti sunt peccatores; ita per unius obedientiam iusti constituuntur multi. cap. 5. versie. Propterea sicut &c.

Peccati, & gratiæ. Sed non sicut delictum, inquit, ita & donum. Si enim vnus delicto multi mortui sunt; multo magis gratia Dei, & donum, in gratia unius hominis Iesu Christi, in plures abundauit, &c.

PRO

PRO LEGE GRATIÆ CONTRA
carnis libertatem. TABULA 52.

NE AUTEM HOMINES

Christiani ex eo quòd in locum legis Moſaice per Chriſtum introducta ſit lex gratiæ, ſiant effrenes, aut in eam prolabantur bæreſim, vt libertatem ſpiritus conuertant in libertatem carnis: oſtendit porro, libertatem Chriſtianam nõ eſſe ocium aut libertatẽ carnis, ſed ſeruitutem ſpiritus, cui omnes ſeruire, & non à peccatis tantum abſtinere, ſed honeſtẽ etiã & piẽ viuere teneantur. Id quod probat ab

Exemplo Chriſti & ſignaculo baptiſmi. Vt enim Chriſtus propter peccata noſtra primum mortuus eſt, & deinde in vitam reſurrexit nouam & immortalẽ: ita homo Chriſtianus baptiſmo immerſus, peccato primum mortuus, deinde ex fonte emergens, idẽ nouis induitur veſtibus, quòd aſſumpta vita noua, ſancitẽ ambulare, nec amplius peccatis inferuire debeat, à princip. cap. 6. vſque ad verſic. An nescitis.

Contrario, Nam is qui libertatem quærit carnis, in ſeruitutem incidit peccati, cuius ſtipendium mors eſt. Deo autem & iuſtitiæ qui ſeruunt, fructum habebunt in ſanctificationem, ſinem verò vitam æternam. verſic. An nescitis. eodẽ.

Exemplo vxoris & yiri. Vt enim vxor nõ aliter ſit libera, quàm ſi maritus ſit defunctus: ita nos ei, cui reſurgenti coniuncti ſumus, Chriſto videlicet Ieſu Domino & liberatori noſtro, in vitæ nouitate atque ſanctimonia fructum ex nobis producere, & inferuire tenemur, à princip. cap. 7. vſque ad verſic. Quid ergo dicemus?

DE PECCATO ORIGINIS, SEV LEGE
peccati, Legi gratiæ contraria TABULA 53.

ABSOLVTIS GEMINIS

vtriuſque partis rationibus, aſſumit tertium argumẽtum Iudæorum de iactata vitæ ſanctimonia, quod reſtat rebellionẽ carnis, cui ſinẽ gratia Chriſti reſiſtere nemo queat. d. verſic. Quid ergo dicemus? Vbi

PONIT pri
mò differentiã
legi triplicem:

Primam ſcriptam, quæ dum prohibet peccatum, excitat in nobis concupiſcentiam. Nitimur enim in vitium ſemper, &c.

Secundam ſpiritus ſive mentis, quæ dictat homini faciendã &c.

Tertiam membrorum, quam ſtimulum dicimus carnis, legi Dei & mentis repugnantem, efficientemque vt non faciat homo, quod mens dictat & imperat.

DEIN
DE ex
his colligit duo

Miferum & infelicem eſſe hominem, quippe qui ſit legi & mortis & peccati ſubiectus. verſic. Infelix ego homo, vſque in fin. cap. 7.

Ab iſta lege ſeu potius ſeruitute peccati, ſola nos liberari gratia Chriſti, & lege ſpiritus eius. Itaque non debet Chriſtianus ſeruiri carni & peccato, ſed vitam agere iuſtitiæ & virtutum ſtudioſam. à princip. cap. 8. vſq; ad verſic. Scimus autem, quoniam &c.

DE ELECTIONE DEI GRATVITA, ET PRÆDE-
stinatone diuina. TABULA 54.

VLTIMO loco Paulus respondet etiam ad Gentilium rationem tertiam & postremam: Non esse nimirum, ut glorietur de electione, eo quod electio, siue prædestinatio Dei æterna ex gratia, non ex meritis illorum fuerit. Ad hæc cum Indorum reprobatio gentilibus sit causa salutis, indignum iudicat Paulus, quod se hac ratione præ illis essent. Quam disputatione in quinque partibus est hypothesis siue propositiones: Quarum

Prima est de vi & efficacia prædestinationis immobili. Prædestinatis scilicet omnia cooperari in bonum, nec illis creaturam ullam Christi charitatem posse eripere. d. vers. Scimus autem. cap. 8.

Secunda, de prædestinationis veritate. Nihil infirmari certitudinem prædestinationis, quod non omnes filii Israel ad fidem sint vocati. Promissio enim quæ facta est Abraham aut Jacob, non de omnibus eorum filiis secundum carnem, sed de quibusdam intelligi debet, qui etiam sunt vocati. Id quod ex duabus ostendit sacre scripturæ autoritatibus, à princip. cap. 9. vsque ad vers. Nunquid iniquitas.

Tertia, de prædestinationis ac reprobationis æquitate. Neque verò prædestinationem vel reprobationem Dei esse iniquam, quod alios elegit, alios reprobauit ex Iudæis & gentibus, d. vers. Nunquid iniquitas, eodem.

Quarta, de causa ob quam Iudæi fuerint reprobati: Quam statuit duplicem.

Vnam Primariam, quæ fuit, Quod offenderint in lapidem offensionis & Petram scandali, scilicet in Christum vers. Quid ergo dicemus? vsque in finem cap. 9.

Et alteram immediatam, Quod propria iustitiam prætulert iustitiæ Dei: suam iustitiam vsquæ adeo zelantes, ut Christum recipere noluerint. Id verò illis accidit, quod emulationem quidem legis habuerint, sed non secundum scientiam, cap. 10. per tot.

Quinta, quam in specie respondet gentiliū objectioni postremæ: gentem videlicet Indicā propter reprobationē eius nō esse contemnendam: tum quod

Multi ex Iudæis fuerint vocati & electi, inter quos Paulus & se & alios numerat discipulos. cap. 11. in principio.

Et si maior pars Iudæorum exæcata sit, reliquissæ tamen sibi Dominum complures, qui salui fuerint. vers. An nescitis quia in Elia, eod.

Reprobatio Iudæorum, gentium fuerit salus, ac ob id metuendum sit gentibus, ne & ipsi aliquando excedant. vers. Nunquid sic offenderunt. eodem, ubi ait, Propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time.

Iudæis cæcitas illa ex parte tantum, & ad tempus acciderit, in posterum verò futurū, ut cum plenitudo intraverit gentiū, saluus fiat omnis Israel. vers. Sed & illi si non permanferint.

Incomprehensibilia sint humano generi iudicia sapientiæ & scientiæ Dei, & inuestigabiles viæ eius, versic. O altitudo. vsque in finem. cap. 11.

DE ALTERA HVIVS EPISTOLÆ PARTE, HOC
est, Exhortatione ad vnitatem in Ecclesia retinendam.

REFVTATIS SIC VT
præmittitur, partium argumentis, ac vna
eademq; opera disidii illius fundamen
to penitus cuerfo, D. Paulus in eo de in
de totus est, vt vnitatem & concordiam
in Ecclesia tueatur, ac ob id Romanis
persuadere nititur, vt habeant pacem cū

Aequalibus, quia singuli sua pecuniaria & ab aliis differentia
accipiunt dona. cap. 12. per tot.
Superioribus. Non est enim potestas nisi à Deo. toto ca. 13.
vbi etiā agit de præstandis tributis, & proximis dili
gendis.
Infirmis in fide & imperfectis. cap. 14. per totum.
Omnibus hominibus, sicut Christus, licet esset Iudæus & mi
nister circumcisionis, tamen etiā gentiles suscepit, à prin
cip. cap. 15, vsque ad vers. Certus sum &c.

EPILOGVS

IN EPILO
go D. Apostolus
Paulus

Excusat Romanis audaciam suam, cur eos absentes, necdum visos, & per alios
conuersos, tam liberè admonere fuerit ausus, idque ab officio suo, & quod geniti
bus maximè destinatus sit Apostolus d. vers. Certus sum. Vbi recitat prædicatione
nis suæ ambitum, & occasionem querit illos inuiscendi. Quod vt fiat in gaudio, in
plorat illorum ad Deum preces, vsque in fin. cap. 15.
Salutat plurimos, itemque nonnullos commendat, per totum capit. 16. & vlti
mam.

EPISTOLA PAULI AD

CORINTHIOS PRIMA, DE VARIIS FIDEI

dogmatibus & correctione morum, Liber Bibliæ LII,

Partis secundæ libri quarti, secundus.

RATIO ORDINIS.

Illā verò quæ est ad Corinthios, iure postponitur epistolæ ad Rom. quoniam eos qui fidem iam ac
ceperant in bono opere instruit. Primò enim iaciendum est fundamentū, id est, fides, & inde bona ope
ra sunt superædificanda. Anselmus in præfatione epistolæ ad Ro. & in arg. epistolæ ad Cor. 1. Hæc epi
stola, inquit, post illam ad Rom. iure locata est, licet ante illam scripta sit. Quia quisquis in fide iam in
structus est, de qua cum Romanis agitur, debet consequenter à subrepentibus vitiis corrigi, & in virtu
tibus plenius informari, sicut nunc corriguntur & instruuntur Corinthii. Ob hoc etiā postea est hæc
post illam, quoniam in materia quandam habet affinitatem cum illa.

QVOMODO CONVENIAT HAEC EPISTOLA

cum illa, quæ est ad Romanos.

Hæc epistola, cum doctrina Pauli, quam tradidit Romanis, magnam habet affinitatem, vt enim illi
de meritis suorum antecessorum gloriabantur, & suam saluationem non gratis deputabant, sed quæ
dam legis obseruationibus, quidam vero facultati ingenii & libertati arbitri, sic & Corinthii de sancta
te suorum baptizatorum gloriantes, & quidquid boni habebant, illis ascribentes, alii aliis præferri vo
lebant. Anselmus in Argum. huius epistolæ.

Corinthus est ciuitas metropolis, caput Achaiae, decus Graeciae: Anselm. hic cap. i. in princip. Vnde dicti sunt Corinthii, qui inter omnes maxime Pauli erant discipuli. Idcirco ad eos locutus est: Si alius non sum apostolus, sed tamen vobis sum: Nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino. Chrysost. in praefat. ad hanc epistolam ad Corinth. primam.

QVAE D. PAVLVS IN HAC CIVITATE perpeffus fit.

In hac demon egressus est, quem cum Iudaei adiurarent, passus sunt molestissima. In hac coactos magorum libros penitentia ducti cremauerunt ad millia quinquaginta. In hac ante tribunal coram Gallione praefule Paulus virgis caesus est. Chrysost. ibidem.

DE SCRIPTI HVIVS OCCASIONE, EX eodem Chrysostomo.

Corinthus urbs prima Graeciae, multa quondam rerum omnium abundantia, maxime vero pecunia, tum florebat. Quamobrem quidam scriptorum illorum, diuitem tam rationem appellauit. In istimo enim Peloponensi sita, negotiationibus quam opportunissima est. Erant praeterea in hac ciuitate plurimi oratores, atque philosophi, quorum unus ex septem sapientum numero fuit. Rerum abundantia, corruptelam morum: oratorum vero praestantia, & inanis sapientiae mundanae persuasio, religionis ac fidei dogmatum peperit contemptum quendam: Haec autem & alia nonnulla Apostolo Paulo occasio nem scribendi praebuerunt non iustam modò, sed etiam necessariam.

VERBA CHRYSOSTOMI.

Cum igitur diabolus ciuitatem magnam, populosam, veritati inhaerentem, diuitiarum & sapientiae nomine admirabilem, Graeciae caput, (Atheniensium enim & Lacedaemoniorum res, amisso iam principatu, defecerant) maxime autem promississimè animo verbum Dei suscipientem videret, inter cives di-
scordiam disseminauit. Nòrat enim, regna quoque firmissima inter se diuisa & scilari.

Ad has autem insidias, occasione ei fuere diuitiae, sapientia, & inde incolarum factiones. Siquidem multitudo sponte sua quosdam principes constituerat: alii alios tanquam diuites, alios tanquam sapientes se, uti, à quibus persuasi homines, maius quiddam hos, quam Apostolum, & dicere & docere posse contendebant. Quod Paulus significans: Non potui, inquit, vobis loqui tanquam spiritualibus. Quibus verbis ostendebat, nò sua ipsius, sed aliorum imbecillitate eos audire multa non potuisse. Quod etiam his verbis ostendit: Sinè nobis diuites facti estis. Neque hoc paruum erat, sed omnium maxime exiuiosum, quòd laceraretur Ecclesia &c. Chrysost. in d. praefat. epistolae huius ad Corinth. primae.

ALIA HVIVS Scriptionis CAUSA.

Quin & Christum ipsam Paulo hanc scribendi necessitatem imposuisse sacrae testantur literae Actor. 18. Vbi scribitur, Christum Paulo in Corintho apparuisse, & dississe: Noli tacere, sed loquere: quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate. Vnde etiam factum est, quòd Apostolus duos in hac ciuitate manserit annos. Chrysost. ibidem.

VBI ET QVANDO SCRIPTA FVERIT. hac epistola.

Post utraque ad Thessalonicenses epistolam, scripta esse existimo priorem ad Corinthios, postquam eos iam viderat & docuerat, ut per illa eos admoneret. Athanasius in Synopsi. Eam autem scripsit, cum Ephesi tunc temporis ageret. Et hoc ipse declarauit. Dicit enim circa finem epistolae: Permanebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten, ostium enim mihi apertum est magnum & efficax, & aduersarii multi. Venit autem Ephesium postquam praedicasset Macedonibus & Atheniensibus & Corinthiis, ut docet historia actuum Apostolorum. Theodoret. in praefat. in 14. sancti Pauli epistolas.

Ex Epheso itaque Afix Metropoli scripta est haec epistola, vbi triennium Paulus commoratus, cum Aquila & Priscilla hospitatus, nocte & die non cessauit cum Iachrymis vnum quens; admonere, Act. 20. Ioan. Driedo de script. ecclesiasticis lib. 1. cap. 3. part. 3.

PER QVOS CORINTHIIS, HÆC

Epistola sit allata.

Ferendis autem literis ministerium exhibuerunt Stephanas, & Fortunatus, & Achaicus, ad ipsum missi à Corinthiis, vt ipse docet in fine. Beatum enim Timotheum ad ipsos quidem misit, sed non eū epistola, & hoc ipse ostendit. Ait enim: Si venerit Timotheus, videre, vt sine metu sit apud vos. Theodoret. hic in argumento.

QVIS HVIVS EPISTOLAE SIT SCOPVS.

Corinthii per falsos quosdam Apostolos à veritatis verbo multifariē seducti, atque adeo tandem fuerant subuersi, vt nec resurrectionem crederent mortuorum. Hieron. aduers. Luciferianos. Theophylact. in præfat. epistolarum Paulinarum. Quò alii à Philosophiæ verbosa eloquentia, alii secta legis Iudaicæ induci sunt. Hos reuocat Apostolus ad veram fidem, & Euangelicam sapientiam. Hieron. hic in Argumen. Vbi contra Theodoretū sententiam, etiam hoc additur, Paulum hanc epistolam misisse ab Epheso per Timotheum discipulum suum, sed in Græcis codicibus in calce huius epistolæ hæc leguntur verba.

EPISTOLA AD CORINTHIOS PRIOR.

Missā fuit à Philippis per Stephanam, & Fortunatum, & Achaicum, & Timotheum.

PARTITIO EPISTOLÆ AD CORINTHIOS

primæ.

TABVLA

57.

A N I M A D V E R-
tit D. Paulus, in Eccle-
siam, quæ erat Corin-
thi, grauissimos quos-
dam irrepsisse errores,
adco vt

Baptismi vim, & efficaciam ex ministrorum meritis sanctitate, quo etiam nomine alios aliis præferebant, cap. 1. vers. Obsecro, ac tot. cap. 3. & 4.

Fidei simplicitatem ad Philosophiam reducere conarentur. d. c. 1. versic. Ver-
bum enim crucis, vsque in finem, & toto cap. 2.

Immunditiis, & fornicationibus dediti, & inquinati essent, cap. 5. & 6.

Virginitatem intantum præferrent, vt damnarent matrimonium, cap. 7

Cum idololatris non absque aliquo erga illos fauore demoniis immolata comedrent, cap. 8. 9. & 10.

Ad eucharistiæ communionem non rectè accederent, cap. 11.

De donis gratiæ gratis datæ, non rectè sentirent, cap. 12. 13. & 14.

Mortuorum resurrectionem futuram negarent impiè, cap. 15.

Ad præstandas, & colligendas eleemosynas in usus Pauperum, qui erant Hierosolymæ, essent tardiores, cap. 16.

PRIMVS
error versatur cir-
ca ministerium
Apostolorum, &
est duplex

Primum quidem existimabant, Baptismum ex ministri sanctitate fieri excellen-
torem: ac ob id alius Pauli, alius Apollō, alius Cephæ, alius verò Christi discipu-
lus, & vocari, & haberi volebat. Non aliter ac si diuisus esset Christus. Vers. Obse-
cro autem vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes.

Deinde hoc sanctimoniz prætextu alios alijs magna contentione præferebāt.
Quæ res diuisiones in Ecclesia varias excitabat, & perniciosas. ibid.

Vtrumq; vanum
esse, & erroneū,
septem euincitur
rationibus

1. Quod adhuc sint carnales, nec conueniat inquirere, quæ
sint ultra caprum suum, cap. 3. in princip.

2. Neque etiam Paulum, Cepham, aut alium ministrum ex
se esse aliquid, sed Deum qui dat incrementum.

3. Tum verò ministri vnum debent esse, & ab vno Deo pro-
priam expectare mercedem.

4. Deinde ministri non horum, aut illorum, sed omnium
Corinthiorum erant, vt absurdum fuerit propter illos velle in
factiones distrahi.

5. Quis autem alio sit melior, id Domini declarabit dies, ne
que illorum erat inde contendere aut disputare.

6. Ac vt maximè alius alio fuisset excellentior, non decuit
tamen in eo gloriari, cum id non ex se habeat, sed à Deo. Vers.
Nemo se seducat. vsque in fin. cap. 3.

7. Honor ex ministrorum labore proficiens, in Corin-
thios redundabat. Eodem autem loco omnis murmuratio, &
inflatio, & contentio, vt res vniati, & publicæ tranquillitati
perniciosa, vehementer improbat, & reprehenditur.

CONTRA II. ERROREM.

Verbum crucis, percuntibus quidem uideri stultitiam, sed iis qui salui sunt,
Dei esse uirtutem cap. 1. uers. Verbum enim crucis.

SECUNDVS
Corinthiorū error
versabatur in eo, q
ea, quæ sunt fidei,
philosophicis ratio-
nibus metiri, ac sim-
pliciter credentes,
præ se contemnere
non vererentur. Cui
errori has 4. oppo-
nit sententias.

Placuisse Deo, per stultitiam prædicationis, hoc est, per fidem, quæ multa
complectitur, quæ humanæ sapientiæ uideantur absurda, saluos facere creden-
tes. uers. Nonne stultum fecit Deus. eod.

Deum, quæ stulta uidentur mando, elegisse, ut confundat sapientes, infir-
ma, ut confundat fortia, ignobilia item ac contumptibilia, & ea quæ non sunt,
ut ea quæ sunt, destrueret, ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius.
Sed qui gloriatur, in Domino gloriatur. uers. Videte enim uocationem ue-
stram.

Ipsum quoque Paulum, etsi esset sapientissimus, non tamen prædicasse Chri-
stum in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus, &
uirtutis. Vs enim ea, quæ sunt hominis, nemo intelligit, nisi spiritus hominis, ita
& quæ Dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus Dei, qui perscrutatur omnia, &
iam profunda. tot. cap. 2.

CONTRA III. ERROREM.

TABULA 60.

FORNICATIONEM,
tertium Corinthiorum erro-
rem, Paulus

Abominatur, & fornicatorem illum, qui cum vxore patris sui concubuerat, excommunicat, & tradit satanae, vt spiritus in die Domini saluus, & incolumis conseruari queat, cap. 5.

Cane & angue peius fugiendam esse monet. Omne enim peccatū quodcumque fecerit homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat, cap. 6.

CONTRA ERROREM IIIII.

TABULA 61.

FVERVNT APVD
Corinthios, qui matrimonium,
vt rem illicitam, non tantum
vetare, sed etiam damnare aude-
rent, Contra quorum errores
ostendit Quatuor

Bonum quidem esse homini, mulierem non tangere, quod etiam consulti, si quis cælibatus legem capere possit, cap. 7. In princip.

Si qui tamen sint, qui sese continere nequeant, illis in matrimonium, non tantum licitum, sed commodum etiam esse, atque consultum. ibidem.

Et coniugii, & cælibatus leges diligenter conseruandas, quas ipse hoc capite summa fide præscribit, & seruandas præcipit, per tot.

Vnumquenque debere permanere in ea vocatione, in qua vocatus est. Ibidem. Vique in finem cap. 7. Eodem autem loco præfert coniugio virginietatem, suoque exemplo hortatur alios ad amplectendum cælibatum.

CONTRA V. ERROREM.

TABULA 62.

Octa-
uo facit
duo

Comprimat arrogantiam, & animi tumorem, quo sibi scientiam plerique vendicabant, sed ea ipsa abutebantur.

Reprehendit, quod ista scientia instati, Idolis immolata comedebant. Ex qua re offendi poterant simpliciores, & colligere, tali comestione Idolis præstari reuerentiam, atque se ipsos ad similem quoque cultum teneri.

QVINTVS ERROR
est eorum, quod in cibis im-
molatiis sumendis excede-
bant. Id verò refutat Apo-
stolus tribus huius Epistolæ ca-
pitibus Nam in

Nono à quibusdam aliqui licitis, ad evitacionem scandali, quod inde sequi posset, abstinendum suo docet exemplo. Nam etsi potestatem habuerit manducandi, & bibendi, mulierem item sororem in stat aliorum apostolorum circumducendi, se tamen ab his abstinuisse demonstrat, ne quos offenderet, & vt maiori cum fructu Christum annuntiaret.

Decimo

Redit ad ea, quæ de cibis immolatiis dicere instituerat, ostenditq; filiorum Israel ex Aegypto egredientium exemplo cibum, & potum illis & idololatriam colendi, & fornicandi, & murmurandi, & omnis generis malorum præstitisse occasionem.

Suam de ciborum discretionem explicat sententiam, & vt licitum, vtq; illicitum, sit vsci immolatis, atq; vt siue manducant, siue bibant, vel aliud quid faciant, omnia in gloriam Dei faciant, vbi hanc disputationem totam huc concludit verbis, Sine offensione estote Iudeis, & gentibus, & Ecclesiæ Dei.

CONTRA

SEXTVS ERROR
versatur circa Cōmunionem Eucharistiz : Qua Corinthii abutebātur tribus modis

Primo, ad hanc communem viri contra decorum, capite aperto, mulieres vero aperto, & nudo accedebant, cap. 11. in princip.

Secundo, ditiores suas collocabant in Ecclesia mensas, ubi sumpta Eucharistia lautē epulabantur, Pauperioribus interim fame, & egestate laborantibus. Ex quare contentiones plerumque nascebantur ac hæreses, sapē etiam percussiones. Vrsf. Hoc autem præcipio, eodem.

Tertio, Plerique nec probati, nec præmeditati, sed sine deuotione, sine pietate, sine conscientiz excusione, & absque omni accedebant reuerentia. Vrsf. Quid dicam vobis? vsque in finem d. cap. 11.

CONTRA ERROREM VII.

ERROR CO-
ri nthiorum vii. is erat,
Quòd de donis gratiz
gratis datæ non rectē
iudicarent, sed tribus
modis à vero discede-
rent

Vno, dum hæc ipsa dona, qualia sunt prophetia, donum linguarum, gratia sanitatum, & id genus similia, non (vt debebant) gratiz diuinæ, sed suis ascribebant meritis. Sed hoc erroneum esse, patet ex eo, quòd vnus idem author sit eorum omnium, Spiritus scilicet sanctus, diuidens singulis prout vult. cap. 12.

Altero, quòd ex his alia aliis ita præferrent, vt interim charitatem proximi, quæ inter omnes virtutes locum sustinet primum, neglectui haberent. Cuius quidem charitatis excellentiam egregiè explicat cap. 13.

Tertio, quòd in expectendis gratiz gratis datæ muneribus præpostero ducerentur studio, dum plerique donum linguarum prophetiz anteponebant, tametsi in Ecclesia maiorem habet vtilitatem prophetandi, id est, docendi, & scripturas interpretandi munus, quàm donum linguarum, cap. 14.

CONTRA ERROREM VIII.

TABULA 65.

IS ERROR

Octauus, & præez-
teris erat grauissi-
mus, quod aliquos
ex Corinthiis resur-
rectionem mortuo-
rum negare non pu-
deret. Quos confun-
dit quinque rationi-
bus, sumptis à

Resurrectione Christi. Si enim resurrectio mortuorum non esset, neque Christus resurrexisset: atque sic inanis esset omnis de Christo prædicatio, & vana esset fides nostra, cap. 15. Vsq̃ ad versicul. Ergo hi qui dormuerunt in Christo.

Spe communi omnium fidelium. Alioqui enim miserrimi essent omnium pii homines, præsertim verò Apostoli, & martyres Christi. d. vers. Ergo & qui dormierunt.

Inconuenienti, & absurdo. Si enim mortui non sint resurrecturi, frustrà fie-
rent pro defunctis baptismus, eleemosynæ, & alia pia opera. vers. Alioqui quid facient &c. cod.

Similitudine seminis, quod fructum nō producit, nisi prius fuerit mortuum. Ita feminatur corpus animale, vt resurgat spirituale. Qualis enim primus homo terrenus, tales & terrent, & qualis cœlestis, tales & cœlestes. vers. Sed dicit ali-
quis. Quomodo?

Spatio, & tempore, quo resurrectio omnium futura sit. Id quod singularis mysterii loco explicat D. Paulus, à vers. Ecce mysterium vobis dico. Vsq̃ in finem cap. 15.

CONTRA ERROREM IX.

TABULA 66.

NONO TANDEM

loco D. Paulus desidi-
am perstringit Corinthiorū
in colligenda pro Paupe-
rum sustentatione Ele-
emosyna. Et hoc in cap. hu-
ius epistolæ ultimo, vbi

Deinde
huius scri-
pto suo im-
ponit finē
seu Epilo-
gū, in quo

Primum hortatur, vt eo absente tantum quisque in vsus pauperum sepo-
nat, quantum velit, donec ipse Corinthum aduenire, & quid de his colle-
ctis fieri oporteat, possit constituere, cap. 16. In princip.

Aduentum suum nunciat. vers. Veniam autem.

Commendat illis Timotheum, vers. Si autem venerit.

Hortatur eosdem ad constantiam retinendam, sua detēque
vt omnia faciant cum charitate. vers. De Apollo.

Obsecrat, vt subditi sint pastoribus suis. vers. Obsecro nu-
tem vos.

Precatur illis salutem, & gratiam diuinam. vers. Salutant
uos.

Excommunicat non amantes Dominum nostrum Iesum
Christum. In fin. cap. 16. & ultimi.

EPISTOLA PAULI AD

CORINTHIOS SECUNDA, LIBER BIBLIÆ

L.III. Partis secundæ libri Quarti, Tertius.

RATIO ORDINIS, ET ARGUMENTI.

Post actum à Corinthiis penitentiam, consolatoria m scribit eis epistolam Apostolus, à Troade per Titum, & collaudans eos hortatur ad meliora, contristatos quidem eos, sed emendatos ostendens, Hic non hic in Argu.

ALIA CONTINUATIONIS RATIO,

ex Glossa Lyrani.

Postquam Apostolus scripsit Corinthiis, instruens eos de sacramentis Ecclesiæ in epistola prima, hic consequenter scribit eis de ministris Ecclesiæ in epistola secunda. Cuius ratio fuit, quia post prædicationem Apostoli receperant Pseudo Apostolos, quos aliqui veris Apostolis præferbant. Propter quod Apostolus scribit, commendans veros Apostolos, & eorum doctrinam: & vituperans falsos, & eorum falsitatem. Glossa Lyrani hic in principio.

DE PRAECIPVIS HUIUS EPISTOLAE SCRIBENDAE

causis, quarum prima hæc erat.

Cum in quarto prioris epistolæ capite dixisset, Veniam ad vos, & cognoscam non sermonem eorum qui sunt inflati, sed vim. Rursum sub epistolæ finem, hoc ipsum scruerius etiam pollicens: Veniam enim, inquit, ad vos, cum Macedoniam transiero, per Macedoniam enim proficiscar, apud vos autem fortasse permanens sum, aut etiam hymenaturus: dies verò præscriptus iam præterisset, & tamen etiamnum cunctabatur, spiritu nimirum eum detinente in alijs multis magis necessariis, ob id opus habebat altera epistola. Chrysost. in hanc ipsam epistolam, homil. 1.

SECUNDA CAUSA.

Cæterum non ob hanc tantum causam scripsit iterum, verum etiam eo quod prior illa epistola rediderat illos meliores. Par enim erat, ut quemadmodum peccantes increpauerat, ira correctos compleret, & collaudaret. Hinc est, quod neque per totam hanc epistolam admodum invehitur in eos, sed in paucis illius partibus, nimirum circa finem. Nam erant, & apud illos nonnulli ex Iudeorum genere, qui quemadmodum sese fastu efferebant, ira Paulum traducebant, ut inopistorem, nulliusq; precii virum. Idem Chrysost. ibidem.

QUANDO SCRIPTA SIT HAEC EPISTOLA.

Secunda quoque ad Corinthios, post eam, quæ prior ad illos missa est, scriptam esse existimo. Cum enim (ut erat pollicitus) ad eos non veniret, & aliquantum temporis in Macedonia ageret, illine misit. Et hoc rursus in eadem declaravit epistola. Cum enim quas in Asia & Troade subiisset, afflictiones narasset, dicit in medio: Etenim cum nos venissemus in Macedoniam, nullam quietem habuit caro nostra. Sed omnem tribulationem passi sumus. Foris pugna, intus timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos in aduentu Titii. Non solum autem in præsentia ipsius, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis. Theodoretus in præfatione ad omnes D. Pauli epistolas.

VNDE ET PER QVOS FVERIT TRANSMISSA.

Misit Paulus hanc epistolam Corinthiis à Troade per Titum. Supra in explicatione continuationis, & Argumenti. Vbi primum venienti illi ostensa est vilio, ut transiret in Macedoniam. Vbi & secundo, um rediret, commoratus septem diebus, suscitavit adolescentem mortuum de cenaculo lapsum. Act. 20.

DE PARTITIONE EPISTOLÆ

ad Corinthios secundæ. TABULA 67.

Genere, & causa dicendi. Sunt autem causæ, cur Paulus in hac epistola Corinthiis familiaris scribit, quàm in priori, quatuor. Tum quia

Fama, & existimatio Corinthiorum, ex reductio-
ne illius fornicarii, qui Patris sui violauerat torū,
nonnihil videretur esse læsa atque diminuta.

Acrius aliquantulo errores eorum notasse, &
hac ratione aliquos offendisse videri poterat, quos
iterum lenire studet.

Pseudo aliqui Apostoli, & discipuli quidā falsi,
apud Corinthios in maiori, quàm par erat, habe-
rentur precio, & reputatione.

Hi ipsi pseudo Apostoli famam eius multis mo-
dis denigrare conarentur.

H V I V S
Epistolæ dispo-
sitiō sumi po-
test ex duobus,
videlicet ex —

Summa ar-
gumentici-
us ratio
est duplex

Consolatoria: Vt enim in prio-
ri epistola quorundam animos
errorum explicatione ex acer-
bat, ita hic poenitentia secuta
laudat eos, & mentes solatur af-
flictas, has sibi inde inculcans
sententias, ad quas referri posse
videntur pleraque in hoc scri-
pto expressa. Quales sunt

Deum suorum esse, & liberatōre,
& consolatore, cap. 1.

Literam quidem occidere, spiri-
tum autem viuificare, cap. 3.

Per vasa humilia, & fictilia Deum
sæpè magna efficere, cap. 4.

Hic nos exulare, ut in cælo eter-
nam obtineamus mansionem, cap. 5.

Tristitiam, quæ est secundū Deū,
non carere consolatione, cap. 7.

Et similia, quæ diligēs lector per
discursum inserta deprehendet.

Apologetica, id est, defenso-
ria, qua contra pseudo Apo-
stolorum falsas criminatio-
nes defendit, &

Se, suamque Doctrinam,

Corinthios, utpotè in quorum villi-
tatem redundarit hoc totum, quidquid
dictum factumque fuerat.

STATIMANT TATIMANT

VI

AB EVIDENTIA ET A CORINTHIOS

Poterat Corinthiis calumniis illis, quibus Pseudo apostoli D. Pauli auctoritatem deprimere frustra laborabāt, nonnihil moueri, vt eo minus suæ Doctrinæ haberent fidei. Quod ne fiat, hac epistola præcauere studet. In qua plurimis ostendit argumentis, se nihil intermisisse, vnquam, quod verum deceat Apostolum Christi, & fidelissimum fidei Doctorem. Verum quando laus propria, plerumque est suspecta, causam suam tanta agit modestia, vt hoc ipsum quod facit, nō nisi coactus, & in honorem Dei potius, quàm propriam laudem, fecisse iudicari vilo modo aut debeat, aut possit. Argumenta autem, quibus Paulus doctrinam suam Corinthiis, aduersus calumniariorum suorum falsas criminationes, purgare nititur, desumpta sunt partim.

A PATIENTIA.

Quæ se aduersa omnia æquo animo tolerasse demonstrat. Est autem patientia virtus præclarissima, quæ in Paulo Apostolo fuit singularis, & eximia, cap. 1. vers. Benedictus Deus.

II. AB INNOCENTIA, SVA.

Quæ fuit in eodem tanta, vt conscientia teste gloriatur, se in simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei, conuersatum esse in hoc mundo. versic. Nam gloria nostra, eodem.

III. A VERITATIS CONSTANTIA.

Nam quod Pseudo facere solent apostoli, vt nusquam sibi consentiant, sed in nouas indies mutantur formas, id se nunquam fecisse his indicat verbis: Quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo Est, & Non: sed est in illo Est, atque vna eademque semper & constans fidei professio. versic. Cum ergo hoc voluissim.

IIII. A PIETATE.

Ostendit prioris Epistolæ, præsertim, erga fornicarium illum, quem in 5. notauit capite, reprehensionem à benevolentia manasse, seque non sine lachrymis & saluandi magis studio, quàm contristandi voluntate, reprehendisse. Ac ob id fornicarium illum, quem antea excommunicauerat, ob manifesta in eo penitentiam, iterum recipiendam & consolandam præcipit, cap. 1. vsque ad vers. Cum uenissim.

V. A DEXTERITATE ET HABILITATE, docendi.

Quæ tot gentiles ad Christi religionem traxerat: Ad eò ut Deus odorem notitiæ suæ manifesta- ret per eum in omni loco, d. uers. Cum uenissim. usque in finem cap. 2.

VI. AB EVIDENTIA, ET ERGA CORINTHIOS conuertendos prærogatiua.

Dicit enim se integritatis suæ nullo scripto egere testimonio, cum Corinthi ipsi sua sint epistola, scripta non atramento, sed spiritu Dei uiuino in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quæ scitur & legitur, inquit, ab omnibus hominibus, cap. 3. in princip.

VII.

A DIGNITATE ET PRAEEMINENTIA MINISTERII
& officij sui, prae functione Mosaisca.

In veteri testamento Moyses velamen imponebat super faciem suam, ut non intenderent in illam filii Israel, quando ad illos loquebatur. Porro in nouo testamento gloriam Domini procul remoto velamine, facie reuclata se speculari Apostolus proficitur.

VIII. TAB. 60. QUA
A SOLICITVDINE ATQVE DILIGENTIA.

Domine prouineiam suam semel susceptam, nunquam deseruisse asserit, sed abdicasse procul omnia, quae cumque euangelij veritatem possint impedire. à principio cap. 4. vsque ad vers. Habemus autem.

IX.

A B H V M I L I T A T E.

Vbi se vasi eo parat fieri, exposito multis afflictionibus, & angustiis. Offenditq; se in omnibus quidem tribulationem pati, sed non angustari a porariis, sed non delitui: persecutionem pati, sed non derelinqui: humiliari, sed non confundi: deiici, sed non perire: semper mortificationem Iesu Christi in corpore suo circumferre, ut & vita Iesu manifestetur in illo. d. vers. Habemus autem thesaurum. Id vero maxime contra illos facit, qui ex demandatis ipsis ministeriis, & functionibus animo intumescunt.

X.

A S P E E T F I D V T I A.

Quoniam qui suscitauit Iesum, & nos, inquit, cum Iesu suscitabit. Licet autem is qui foris est homo, corruptatur: tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in praesenti est momentaneum, & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. vers. Habentes autem eundem spiritum, vsque in finem cap. 4.

XI.

A C O N T E M P T V V I T A E H V I V S.

Scimus enim, ait, quoniam si terrestris domus nostra dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in caelis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de caelo est, superinduci cupientes: si tamen vestigi, & non nudi inueniamur, &c.

XII.

A B I N T E N T I O N E R E C T A.

Cuius integritate fretus, dicis: Ideo contendimus siue absentes, siue praesentes placere illi: additq; se Corinthiis non tam emendare seipsum, quam occasionem dare illis, pro se gloriandi. Cum voluntas sua non solum Deo, sed ipsorum etiam conscientis, probè cognita sit atque perspecta. d. vers. Audientes.

XIII.

A C H A R I T A T E E R G A D E V M.

TABULA

69.

VBI DOCET
tria esse, quæ ipsum, ut
Christum summè dili-
gat, perurgat, & exti-
mulent

Quia mortuus est pro ipso, & pro omnibus.

Quia veteri lege abrogata, omnia innouauit virtutibus, & scientia.

Quia mundum reconciliauit Deo. Itaque hortatur Corinthios, ut ipsi quoque velint Deo reconciliari per Christum. vers. Caritas enim Christi, vsque in finem cap. 5.

XIII.

A VITAE ET DOCTRINAE SVAE EXEMPLIS.

Capite. 6. multa enumerat, quæ insigniter ornent veros Dei ministros, qualis ipse erat, quemadmodum tota eius à conversione exacta vita testabatur, & ipse quoque hoc loco satis indicat: vbi etiam hæc habet: Nemini dantes ullam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum &c.

XV.

A GAUDIO OB FRATERNAM CORRECTIONEM
suscepto.

Gaudere se ait, non quia contristati sint, sed quia contristati sint secundum Deum ad poenitentiam. Quæ enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur; seculi autem tristitia mortem operatur, tot. cap. 7. Vbi ita concludit: Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

XVI.

A COMMISERATIONE ERGA PAUPERES.

TABULA 70.

AD CUIVS DECLARATIONE Corinthios hortatur ad eleemosynam sanctis, Hierosolymæ degentibus, præstendam, idque ab	Exemplo	Aliorum fidelium, scilicet Macedonum, capitu. 8. in principio.
		Christi, qui eisi ditissimus esset omnium, propter nos tamen factus est egenus. ver. Scitis enim, eodem.
		Vtilitate & commodo, quod eleemosynæ plerumque sequitur. ver. Hoc enim vobis vtile est, eodem.
		Nunciorum opportunitate, per quos eleemosynas suas transmittere possint. ver. Gratias autem ago. d. cap. 3. & in principio 9.
		Facili. Neque enim plus exigere Deum, quam præstare possint. In eo autem quod quisque possit, Deum hilarem diligere datorem. ver. Hoc autem dico, d. cap. 9.
		Remuneratione diuina multiplici & immensa. ver. Qui autem ministrat, vsque in fin. cap. 9.

XVII.

A POTENTIA ARMORVM SPIRITVALIVM.

Ait enim se non secundum carnem militare, & arma militiæ suæ nõ carnalia esse, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentem & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in carniuitatem redigentem omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentem vlcisci omnem inobedientiam, cap. 10.

XVIII.

A DICTORVM FACTORVMQUE CONSTANTIA.

Quoddam loquendo, quàm scribendo absens æque vt præsens, magna semper libertate & constantia tum reprehenderit, tum execratus sit vilia, iisquæ deditos, cum tamen obrectatores eius pseudo apostoli dicrent, epistolas quidem illius graues & fortes esse, porro præsentiam corporis infirmam, & sermonem contemptibilem, &c. ver. Vt autem non exstimer. vsque in fin. cap. 10.

XIX.

A MODESTIA.

Insigne huius virtutis exemplum in D. Paulo hoc fuit: Quoddam licet eo tempore, quo fuit apud Corinthios, tæpè egeret, nihil tamen ab illis, quàmuis iure posset, accipere voluit, ne cuiquam esse onerosus
ita

ita vt Pſeudo faciebant Apoſtoli, qui cum operarii eſſent ſubdoli, tranſfigurabant ſe in Apoſtoloſ Chriſti, vt hac ratione pecuniam à Corinthiis extorquerent. à princip. cap. vñdecimo, vſque ad verſ. Iterum dico.

XX.

A LABORVM ET AFFLICTIONVM

tolerantia.

TABVLA 71.

NECESSITATE

coaſtus D. Paulus, in Dei ſolum honorem gloriatur ſe aliis fuiſſe peritum

Acqualem, vel parem genere. d. verſ. Iterum dico: Hebrai ſunt, & ego &c.

Superiorum

Laborebus, & rebus aduerſis perferendis. ver. Miniſtri Chriſti ſunt, plus ego. Vbi mox ſuos tum labores, tum perſeſiones enumerat. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortis periculis frequenter, &c. ibidem.

XXI.

A REVELATIONIBVS DIVINIS,

ijsque eximijs.

Teſtatur enim ſe raptum fuiſſe vſque in tertium cœlum, & in paradifum, vbi audiuerit arcana verba, quæ non liceat homini loqui. Et ſi verò eo nomine poſſet gloriari, parcere tamen ſe, ne quis cum exiſtimet ſupra id quod in eo videret, vel audiret. cap. 12. à princip. vſque ad ver. Et ne magnitudo reuelationum.

XXII.

A PVGNA ADVERSVS TENTATIONES.

Ait enim datum ſibi ſtimulum carnis, & angelum ſathanz, qui ipſum colaphizet, ne reuelationum magnitudine extollatur. d. ver. Et ne magnitudo.

XXIII.

A VERECVNDIA.

Inuitum nanque prædicare teſtatur ea, quæ ad ſuam ipſius laudem pertinent. Cum tamen hæc ſcire illoſ reſerat, maluiſſe ſe eorum gratia deſepte videri, quam celare quippiam, quod ad illorum pertineat ædificationem. ver. Factus ſum inſipiens. vſque in fin. d. cap. 12.

XXIII.

AB ODO VITIORVM, ET CRIMINVM.

Minatur D. Paulus, & iſi qui ante præceſſerunt, & ceteris omnibus, quando iterum eo ſit venturus, ſe nihil illis parciturum. Vt autem intelligant, ex qua authoritate id faciat, mox ſubdit: Ideo autem hæc abſcens ſcribo; &c. Vt non præſens duriciat ſecundum poteſtatem; quam Dominus dederit ſibi in ædificationem, & non in deſtructionem. à princip. cap. 13. vſque ad ver. Decetero.

XXV.

A STUDIO ET AMORE PACIS, VNITATIS,

& concordia.

Id quod inde colligi poſſe, quod tam religioſe illis hæc tria inculcauerit: Idipſum ſapite, inquit, pacem habere, & Dei pacis, & dilectionis erit vobiſcum, d. uer. Decetero. vſque in fin. Vbi hæc epiſtolam concludit, in hæc verba: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio ſan- cti Spiritus ſit cum omnibus vobis, Amen.

EPISTOLA PAULI AD

GALATAS, QVAM RES INDIGNA ET

periculis plena sit, religionis semel rectè imbutæ mutatio,

Liber Bibliæ LIIII. Partis Quartæ libri secundî, Quartus.

RATIO ORDINIS.

Rectè post epistolam ad Rom. & Corinthiorum secundam, sequitur hæc ad Galatas epistola. Magnam enim cum utraque habet cognationem. Quod tum demum cui vis planum esse poterit, si prius, quod huius epistolæ sit argumentum, intelligat. Anselmus hic in præfatione.

ARGVMENTVM.

Galatæ cum benè edocti ab Apostolo fuissent, syncerèque in Christum credidissent, peregrè profecto Apostolo, sic à nonnullis surrepti sunt, ut circumciderentur. His igitur compertis, Apostolus scribit ad eos: ac primum quidem testimonium eis illius, quam erga Christum habebant, fidei, syncerèque in Christum affectus perhibet, redarguit porro illos, ut qui stultè egerint, & immutati fuerint. Occumenius ad eandem.

QVID HABEAT HAEC EPISTOLA CVM EA, QVAE
ad Romanos est, commune, ex Hieronymo.

Nullus quidem Apostoli sermo est, vel per Epistolam, vel præsentis, in quo non laboret docere, atque legis onera deposita, & omnia illa quæ in typis & imaginibus præcesserunt, id est, ocium Sabbathi, circumcissionis injuriam, calendarum & trium per annum solemnitarum recursus, scrupulositatem ciborum, & per singulos dies lauacra iterum sordidanda, gratia Evangelii subrepente, cessasse, quam non sanguis victum erat, sed fides a nimæ credentis impleret. Verum alibi pro parte, & ut se aliud ageret hæc quaestio obtulerat, ex latere disputatum est, & penè perfrictum. In his autem duabus, (ad Romanos & Galatas) ut dixi, epistolis, specialiter antiquæ legis cessatio, & novæ introductio continetur. Hieron. in præfatio huius epistolæ ad Paulam & Eustochium, ubi etiam ait, eandem esse materiam & epistolæ ad Galatas, & quæ ad Romanos scripta est.

QVID DIFFERAT AB EADEM.

Sed hoc differt, inquit, inter utranque, quod in illa (ad Romanos) altiori sensu & profundioribus usus est argumentis, hic quasi ad eos scribens, de quibus in consequentibus ait, O insensati Galatæ, &c. sic insipientes estis, tali sermone moderatus est, quod increparet potius quam doceret, & quem possent stulti intelligere, ut communes sententias communi oratione vestiret, & quos ratio suadere non poterat, revocaret auctoritas Hieron. ibidem.

ALIA DIFFERENTIA, EX AVGVSTINO.

Differt ab epistola ad Romanos, in qua similis quaestio verè videtur, quod ibi contentionem ipsam dirimit, itemque componit, quæ inter eos, qui ex Iudeis, & eos, qui ex gentibus crediderant, orta erat, cum illi tanquam ex meritis operum legis sibi redditum evangelii præmium arbitrarentur, quod præmium incircuncis, tanquam immeritis, volebant dari. Illi contra Iudeis se præferre gestirent, tanquam interfectores Domini. In hac verò Epistola ad eos scribit, qui iam commoti erant auctoritate illorum, qui ex Iudeis erant, & ad observationes legis cogebant, cæperant enim eis credere tanquam Paulus Apostolus non verè prædicasset, quod eos circumcidi noluisse. Et ideo sic cepit, Miror quod tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium. August. in præfatione expulsiōnis in epistolam ad Galat.

QVID

QVID CONVENIAT HVIC CVM EPISTOLA
ad Corinthios secunda.

Hæc duæ epistolæ non quidem materia, sed tamen in modo conveniunt repræhendendi. In utraque enim repræhenduntur, qui pseudo apostolos recipiebant, & eorum prædicationi, postposito veritatis apostolo, adqueſcebant. Anſelm. in præfatione huius epistolæ ad Galatas.

IN QVIBVS DISCREPENT.

Inter hanc, & illam ad Corinthios secundam hoc intereſt, quia in illa Corinthii non solum ob hoc repræhenſi ſunt, quod illos pseudo apostolos audierint, sed quod aliis etiam multis, & variis vitiis erant irretiti. Anſelm. ibidem. Hic verò Galatæ nullius alterius arguuntur criminis, nisi de hoc tantum, quod calidissimis pseudo apostolis crediderunt, ut ait Hieron. in præfatione in omnes Pauli epistolas. vnde ad Galatas scribens, increpat potius, quam doceat. increpat inquam, non criminis illos arguendo, sed ab errore, quo decepti erant, recuocando. Ioan. Driedo, De ecclesiast. script. lib. 2. c. 3. par. 3.

GALATÆ QVI DICANTVR.

Galatæ dicuntur aduenæ, qui commorabantur in Galatia, provincia sic appellata, quod in eam Galli aliquando venientes, cum Græcis se miscuerunt. vnde primum illa regio Gallogræcia, post Galatia est nominata, propterea quod Gallos tanquam aduenas suscepit. Quemadmodum, & ipsa Italia à Græcis populis occupata, quondam maior Græcia appellabatur. Ioan. Driedo, de script. ecclesiast. lib. 2. cap. 3. par. 3. ubi etiam hæc addit. Galli, inquit, Lactantius quondam à candore corporis Galatæ nuncupabantur, quos ex Antiochia veniens Paulus, confirmaverat in fide, ut patet Act. 1. 8.

QVI FVERINT ILLI PSEVDO APOSTOLI, PER
quos seducti fuerant Galatæ,

Qui ex Iudæis crediderant, partim occupati persuasione Iudaismi, partim inanis gloriæ sibi temulenti, dum sibi doctorum cupiunt parere dignitatem, authoritatemque, profecti ad Galatas, docuerunt illis opus esse circumcisione, seruanda sabbata, & nouilunia, nec tolerandum esse Paulum, qui harum rerum tolleret observationes. Chrysost. hic ad Galat. cap. 1.

QVIBVS ARGVMENTIS ID GALATIS
conati fuerint persuadere.

Pro confirmatione huiusmodi erroris, & falsæ doctrinæ suæ, primum pseudo illi asserbant apostoli, Petrum quoque & Iacobum, & totas Iudææ ecclesias, Evangelium Christi cum lege veteri miscuisse. Hieron. hic in præfatione. Deinde Pauli authoritatem; præ illis iam nominatis apostolis, huiusmodi sermonibus elucare studebant. Non est ferendus Paulus. Nam hic heri ac nudius tertius exortus est. At Petrus, & qui cum illo sunt, primi sunt apostolorum. Tum hic quidem discipulus fuit apostolorum, illi verò Iesu Christi. Præterea hic solus est, illi multi, & ecclesiæ columna. Denique & simulationis calumniam Paulo intendebant, dicentes. Hic ipse qui tollit circumcisionem, alibi visus est iis, quæ damnat, aliter vobis, aliter aliis prædicans. Idem Chrysost. in cap. 1. ad Galat.

ISTARVM CALVMNIARVM CONFUTATIO.

Sed hoc erroneum, & falsum erat. Petrus, & cæteri apostoli, legalium observationem non præceperunt, sed ad tempus tantum Iudæis permisit. Et hoc solum, ut eorum qui ex Iudæis crediderant, imbecillitati morem gererent, & ne yllum eis facerent scandalum. Nam si primo statim adgressu ritus illorum destruere cepissent, futurum erat omnino, ut fidem nostram abhorrerent citius, quam susceperant: sic etiam Paulus, quando versatus est in Iudæa, Iudæis morem gessit. Sed quoties, ut in hac ad Galatas epistola gentibus prædicauit Paulus, nunquam permisit eis Iudaizare, sed in legis evangelicæ retinuit illos obseruantia. Vide præfationem Hieron. in hanc epistolam, & Chrysost. in cap. 1. eiusdem.

**QVA MODERATIONE PAVLVS IN
hac vsus fuerit epistola.**

Quamobrem cum Paulus hic non scribat ad eos, qui ex Iudeis in Christum crediderant, & paternas putabant obseruandas ceremonias: sed ad eos, qui ex gentibus fidem euangelii receperant, & rursus retro lapsi, quorundam fuerant auctoritate deteriti: tanquam medius inter utroque incedens, ita sermonem temperat, vt nec occasionem præbeat ex auctoritate Maiorum credendi quiddam contra Christi gratiam, nec illis maioribus faciat iniuriam, docens Petrum pro dispensatione quadam temporum, locorum & personatum, ad utilitatem iudeorum in fide adhuc infirmiorum, pie simulasse, arguens tamen eandem, cui & sic argui placuit ad instructionem gentium. Hieron. in præfat. epistolæ ad Galat. & post eum Ioan. Driedo in loco sæpius citato.

**VBI ET QVANDO SCRIPTA SIT HAEC
epistola.**

Prima est earum, quas Apostolus misit ex Roma, & si temporum consideres ordinem, octaua. Antequam enim in Macedonia peregrinaretur, peruasit Phrygiam, & Galatiz regionem, prædicans euangelium. Deinde cum aliquantum temporis in Macedonia, & Achaia, & etiam in Asia esset versatus, profectus est quidem in iudæam. Illinc autem post Ephesum Romam venit. Et cum intellexisset, quod quidam pietatis decreta confunderent, illis ex scripturis præitam medicinam adhibuit. Theodoret. in præfata ad omnes D. Pauli epistolas.

**QVAE APOSTOLO SCRIBENDAE HVIVS EPISTOLAE
fuerit causa.**

Causa propter quam scribit Apostolus ad Galatas, hæc est, vt intelligant gratiam Dei id secum agere, vt sub lege non sint. Cum enim prædicata eis esset euangelii gratia, non defuerint quidam ex circumcissione, quamuis Christiani nomine, nondum tamen tenentes ipsum gratiæ beneficium, & adhuc volentes esse sub oneribus legis, quæ dominus Deus imposuerat, non iustitiæ seruientibus, sed peccato, iustam scilicet legem iniustis hominibus dando, ad demonstranda peccata eorum, non auserenda. Non enim auferit peccata, nisi gratia fidei, quæ per dilectionem operatur. Sub hac ergo gratias Galatas constituit, illi volebant, constituere sub oneribus legis, &c. Augustinus in prælatione in hanc ipsam epistolam.

QVO STYLO SIVE DOCENDI GENERE PAVLVS

in hac epistola fuerit usus, ex Chrysostomo:

Ceterum hanc epistolam esse plenam vehementiæ, cuius perspicuū est vel ex ipso statim lectionis ingressu. Sed aperiendum est, quid Apostolum prouocaret in discipulos. Neque enim id pusillum fuit, neque parui momenti; alioqui nec ipse tam acerbe fuisset in eos inuictus. Si quidem quibuslibet de causis irritari hominis est pusilla nimis, morosi, miseri quæ; quemadmodum ex adducto in grauibz causis supinum, ac negligentem esse, viri est inertis ac somniculosi. At huiusmodi nequaquam erat Paulus. Quod igitur erat peccatum, quo sic commotus erat. Profecto magnum erat, & supra modum graue, quod quæ illos omnes abalienabat à Christo, quemadmodum ipse in progressu sermonis declarat, dicens: Ecce ego Paulus dico vobis, quod si circumdaminis, Christus nihil vobis profuerit. Ac rursum: Quicumque in lege iustificamini, à gratia excidistis &c. Porro tam placide, leniter quæ loqui discipulis, cum opus est acrimonia, non doctioris, sed corruptoris potius fuit, & hostis. Chrysost. in ead. ad Galat.

DE HVIVS EPISTOLÆ PARTITIONE

TABVLA 72.

SI FORMAM HVIVS EPISTOLÆ diligentius quis intueatur, non incommode in 5, poterit diuidi partes. Ostensus enim D. Paulus circumcisionem, & antiquæ legis ægemonias, non tantum inuitiles, sed pleræque etiam perniciosas esse, assumit in se personam modo

Pastoris, seu prælati ecclesiastici, cap. 1.

Ecclesiasticæ & præconis euangelici, cap.

Doctōris & magistri, cap. 3. & 4.

Consultoris & amici bene picque monentis, cap. 5.

Zelotypi, & æmulatoris Christi, cap. 6.

DE

DE SVÆ FVNCTIONIS AVTHORITATE,

prima huius epistolæ parte. TABVLA 73.

IN PRIMA parte, ubi prælati vel pastores sumit personâ, hæc quinque profectur

Exponit officii sui authoritatem: sequē non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christum, & Deum patrem, apostolum institutum a Iesū, c. 1. in prin. Miratur Galatarum leuitatem, quod se tam cito per falsos apostolos, à fidei puritate semel acceptæ, transferri atque seduci passi fuerint, vers. Miror, cod. Detegit malitiam eorum, per quos seducti fuerant: quorum studium hoc erat vnicum, vt Euangelio Christi credentes subuerterent, ibidem. Errorem illum, quo Galatæ malè persuasi fuerant, vt Christianis circumcisionem necessariam crederent grauitè, & seueritè damnat, & vna cum authoribus anathematizat, vers. Sed licet nos, cod. Excusat suam hanc seueritatem, atque sibi non id studio, vt hominibus placeat, vel ad plausum capter popularē, sed vt placeat Deo, ver. Modo enim hominibus suadē, d. c. 1.

DE DOCTRINÆ SVÆ AVTHORITATE.

TABVLA 74.

inno

Prima est, quia

Non ab hominibus sibi data. Nā ipsemet

Persecutor erat Ecclesiæ, & æmulator Patrum traditionum. Triennio ante Euangelium prædicauerat, quā Hierusalem venisset ad apostolos, vel cum iis villam habuisset consuetudinem.

Sed à Deo fuit inspirata, cuius authoritate, & instinctu Euangelium, & Iudæis annuntiabat, & gentibus, vers. Notum enim vobis facio & c. vsque in fin. cap. 1.

SVB ECCLESIASTÆ, & præconis Euangelici persona, suâ doctrinam, authenticam esse, sex probat rationibus. Quarum

Secunda, quia cum iis, qui Euangelicæ doctrinæ exactam habuerunt cognitionem, de ea contulerit ac multo ante disputarit, cap. 2. in prin.

Tertia, & si à falsis fratribus non semel, nec sine multo conatu sit impugnata, nunquā tamen expugnari potuerit, vers. Sed neque Titus cod.

Quarta, quia à præcipuis, & excellentissimis apostolis, Petro scilicet, Ioanne, & Iacobo, sit approbata, vers. Mihi enim qui videbantur, cod.

Quinta, quia D. Petro Antiochiæ in faciem restiterit, cum is timore Iudæorum se subduxisset, vers. Sed cum vidissem & c. cod.

Sexta, quia opinionem contrariā duo sequantur absurda

Vnum, quod hac ratione reprehenderetur factū Christi, quo cæremonias legis antiquæ abrogauit, & sic minister diceretur peccati, vers. Nunquid Christus peccati minister est? Alterum, quod frustra passus fuisset Christus, si circumcisio conferat hominibus iustificationem. In fin. cap. 2.

DE TERTIA HVIVS EPISTOLÆ PARTE, IN
qua personam magistri & doctoris sumit.

TABVLA 75.

CONTRARIAM GALATARVM
de circumcisionis præsumpta necessitate opi-
nionē, qua illos Christū nō tantū proscrip-
se, sed in seipsis vituperasse atq; adeo de nouo
crucifixisse affirmat, Quatuor refutat modis

Rationibus siue argumentis, cap. 3. in princip.
Sacrae scripturae autoritate, à vers. Qui ergo vobis tri-
buit spiritum, vsque in finem d. cap. 3.
Consuetudine, cap. 4. in princip.
Figura quadam & allegoria veteris testamēti vers. Sed
tunc quidem ignorantes. vsque in fin. eiusdē cap. 4.

DE RATIONIBVS.

TABVLA 76.

FIDE GALA
tas, & non ex le-
gis operibus esse
iustificatos, toti-
dem cōvincit ra-
tionibus.

Iustificationis eadem ratio est, quæ accipiendi spiritus sancti. Vt ergo spiritus san-
ctus non ex operibus legis datus est Galatis, ita neque iustificatio, sed ex auditu
fidei & gratia Dei. vers. Hoc solum à vobis. In princip. cap. 3.

Quod spiritu cœptum est, id carne velle consummare, stultum est. Galatæ ergo
cum spiritu iustificari cœpissent, stultè fecerunt admodum, quòd eius perfectio-
nem quæsierint ex carnis circumcisione. spiritus enim est qui viuificat, caro au-
tem non prodest, quidquam. vers. Sic stulti estis, &c.

Si fides non iustificat sine circūcissione, frustra à se illic omnia, quæ Galatæ à Iudæis
& cinibus suis antea passi fuerant, eē quòd in Christum crederent, nec uellent
circumcidi. uers. Tanta passi estis.

Constat apud Galathas nulla edita esse miracula ab illis, qui eos nolebant circumci-
di, nec ex legis operibus eos fecisse miracula, sed postquam crediderant, Deum
in illis miraculorum pirtutes esse operatum, itaque non ex operibus legis, sed ex
auditu fidei eos esse iustificatos. uers. Qui ergo tribuit &c. cap. 3.

DE SCRIPTURÆ AUTHORITATE.

TABVLA 77.

CONFIRMAT
eamdem sententiā dua-
bus sacrae scripturae sen-
tentiis quæ proponitur

Genesis 15. Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iusticiam. Ad eò ve-
etiam filius eius promissa sit benedictio, Genesis 22. Filii autē Abraham sunt,
qui fidem illius imitantur. Fide ergo illi omnes, & non legis operibus, ius-
tificantur. Iustus enim ex fide uiuit, Abac. 2. uers. Sicut scriptum est &c.
d. cap. 3.

Genesis 22. Iuramento promisit Deus Abraham hæreditatem, non ergo debe-
tur ex lege, ne uanum reddatur iuramentum, quali testamento confirma-
tum. Iam si fas non est, humanum infringere testamentum, multo minus
Dei labefactanda est uoluntas. uers. Frater, secundum hominem dico.
usque in fin. cap. 3. Vbi elegantem subiicit limitationem, quæ legis fuerit
utilitas.

DE CONSVETVDINE.

Quemadmodum hæres etiam dominus sic facultatum pauperum, dum tamen infans est, & paruulus, nihil differi à seruo, sed tutorum subiectus est potestati: nos quoque, postquam temporis venit plenitudo, in qua Deus vnigenitum filium suum misit in hunc mundum, à legis eiusq; seruitutis iugo liberati, & in adoptionem filiorum recepti sumus. cap. 4. à prin. vsq; ad ver. Sed tunc quidem ignorantes.

DE VETERIS TESTAMENTI FIGVRIS, QVIBVS

hæc conuersa non tantum præfigurata, sed etiam decisa est.

TABVLA 78.

STATVS HVIVS
controversiæ designatur
per duo testamenta, seu
duos filios Abrahæ

Vnum ex ancilla per carnem,
cui comparatur lex quæ Moyse
data est in monte Sina.

Alicum ex libera per repro-
misionem, qui legis nouæ, hoc
est Euangelii figuram exhibet.

Vt ancilla vna cum filio olim
dicta est.

Ita legem antiquam vna cum
obseruatione eius abolitam; &
antiquitatem oportuit. ver. Sed
tunc quidem, vsque in fi. cap. 4.

DE D. PAVLI AMICO CONSILIO,

parte huius epistolæ quarta.

TABVLA 79.

ET SI PRÆ-
missa omnia in viram-
uis partem sint firmis-
sima, cum tamen sint
aliqui quos magis vil-
litis commendatio-
ne, quam argumeto-
rum pondere flectere
possis, ideo D. Paulus
personam amici asu-
mit bene recteque con-
sulentis. Conatur itaq;
plebem ecclesiæ Gala-
ten. à legis obserua-
tione ad fidei cultum ad-
huc duabus reuocare
rationibus

Enu-
mera-
tione

Incommodo-
rum circuncen-
sionis, quæ co-
rinetur his ve-
luti axiomati-
bus

Commo-
dorum fidei,
quæ sunt

Christi nihil ipsis circuncis-
p futurum, c. 5. in prin.
Circuncisos, debiores fieri vniuersæ legis, ibidem.
Excedere à gratia eos, qui in lege iustificantur, ibid.
Non habere illos spem iustitiæ, quæ est ex fide, per
charitatem operante, ibid.
Breuiter, in Christo lesu, neque circuncisionem ali-
quid valere, neque præputium, sed fidem, quæ
per charitatem operatur, ibidem.

Libertas spiritus absque omni onere legis Moysæ.
Impletio totius legis, quæ in vnico consistit verbo, Di-
liges proximum tuum sicut teipsum.
Ambulare non in carne, sed in spiritu, atq; ita non car-
nis, sed spiritus exercere opera. ver. Vos enim d. c. 5.

Operum
carnis, quæ
sunt

Fornicatio, Immunditia, Impudi-
citia, Luxuria, Idolorum seruitus,
Veneficia, Inimicitia, Contentio-
nes, Aemulationes, Iræ, Rixæ, Dis-
sensiones, Sectæ, Inuidiæ, Humi-
lidiæ, Ebrietates, Comestiones,
& his similia, ver. Manifesta
autem. eod.

Quæ excludunt
hominem à Re-
gno Dei.

Colla-
tione

Fructus
spiritus

Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas,
Bonitas, Benignitas, Mansuetudo, Fides, Modestia,
Continentia, Castitas, ver. Fructus autem, vsque in fi-
nem cap. 5. Et à princip. 6. vsque ad ver. Videte quali-
bus licetis.

MOTVS D.
Paulus veræ religionis
amore, & pietatis, qua
urgebatur, zelo, pro-
rumpit tandem in has
sequentes exclamatio-
nes, tum

Contra

Infidelitatem, & ignauiam Pseudo apostolorum, quos ad de-
fectionem huius schismatis, putà de observanda circuncisione,
nihil mouebat aliud, quàm vt hac ratione effugerent crucis Chri-
sti persecutionem, quam Paulus multiplicem patiebatur, quòd do-
ceret, circuncisionem, & plerq; alia legis Mosàicæ esse abolita,
vers. Videte qualibus literis. cap. 6.

Superbiam eorundem, eo quòd suam ex Galatarum circunci-
sione aucuparentur gloriam, vt scilicet in carne eorum gloriaren-
tur.

Ad

Seipsum, ostendens suum erga Christi crucem studium, & amo-
rem, in qua ipse longe potius sibi gloriantium statuisset, quàm in car-
ne. Mihi autem absit gloriari, inquit, nisi in cruce Domini nostri Iesu
Christi, eod.

Vniuersum mundum, cuius id maxime interesse existimauit, ut sci-
ret, quid potissimum cuique consuetudum sit, & expetendum. In
Christo enim Iesu, ait, neque circuncisio aliquid valet, neque præpu-
tium, sed noua creatura, eod.

Galatarum ceterum, ne hac legis emulatione sibi amplius sint mole-
sti, sed sententiam prædictam pro communi obseruent regula. Vnde
dubio procul id sint consecuturi, vt pax & misericordia veniat super
illos, & super Israel Dei. Circa finem cap. 6. vltimi.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI

AD EPHESIOS, DE LAVDIBVS

constantis in retinenda vera fidei Catholicæ doctrina,

Liber Bibliæ L V. Partis secundæ libri
quarti, Quintus.

ORDINIS RATIO.

Hæc epistola rectè post illam, quæ ad Galatas inscribitur collocata est. Quia vt ibi Galatæ reuoca-
tur ad fidem, ita hic Ephesii confirmantur in fide. Ibi carnales legis obseruantur: à illis, qui eas susce-
pere ceperant, remouentur: hic, ne suscipi debeant, prædamauntur. Anselmus hic in præfatione ad Ephe-
sios.

FALSA ET ERRONEA HAERETICORVM

quorundam de hac Epistola opinio.

Sciendum sanè, quòd hanc epistolam, quam nos ad Ephesios scriptam habemus, hæretici, & Marcio-
niste ad Laodiceos attulerant, Glossa hic in princip.

EPHESII QVI FVERINT.

Ephesii sunt Asiani, ab Epheso ciuitate, quam incolabant, sic dicti. Ephesus autem metropolis ciui-
tas est Asiæ, in qua Paulus triennio moratus est, prædicans Evangelium ita, vt omnes qui habitabant in
Asia, audirent verbum Domini, & Iudæi, & gentiles. Anselmus ibidem.

QVIS

QVIS EPHESIOS PRIMVM DOCTVERIT FIDEM
Christianam.

Quidam ex iis qui diuinum apostolum antea interpretati sunt, dixerunt diuinum Ioannem Euangelium salutarem predicationem primum tradidisse Ephesiis, aliqui vero aliquos alios hoc fecisse dicunt; Diuinitum autem Paulum, cum nondum vidisset Ephesos, hanc ad eos scripsisse epistolam. Theodoret. in arg. hic ad Ephesios. In qua sententia diuus etiam fuit Athanasius, dum ait; Mihi & istam e Roma, cum nondum eos vidisset, sed audisset de illis.

Sed Apostolicorum Actuum historia nos neutrum eorum docet. Vbi Paulus sic de se testatur ipse; Quapropter vigilate, inquit, recordantes, quia triennio nocte, ac die non cessavi cum lachrymis mone re vnumquemque vestrum; & nunc commendo vos Deo, & verbo gratiae eius, qui potens est edificare, & dare vobis hereditatem in sanctificationis. Ex quibus verbis clarum est, eum, cum eis Euangelium antea praedicasset, hanc scripsisse epistolam Actor. 20. Qui enim Ephesiis praedicauerat, secundo in Macedonia, & Achaia profectus est, & illinc in Iudaeam. Deinde cum Ephesi versatus esset, venit Romam. Theodoretus ibidem.

QVO TEMPORE SIT SCRIPTA HAEC EPISTOLA.

Hae epistola ordine temporis sequitur eam, quae ad Philippenses scripta est. Vide Theodoretum praefationem in omnes D. Pauli epistolas. Scribit vero illam per Tychicum ex Roma vincitus in carcere. Quemadmodum & ipse dicit: Orate pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei, ut cum libertate notum faciam mysterium euangelii, cuius gratia legatione fungor in caetera. Chrysost. in argum. huius epistolae.

SCRIBENDI OCCASIO QVAE D. FVERIT PAVLO.

Occasio autem huius scribendae epistolae haec est: Ephesii cum credidissent in Dominum nostrum Iesum Christum, genuinam habebant in ipsum fidem, & in omnes sanctos dilectionem, cupiebantque a Paulo confirmari. Hoc ubi cognouisset, scribit ad eos hanc epistolam, velut instruendi gratia. Athanas. in Synopsi.

ARGVMENTVM.

Et principio ostendit, fidei nostrae mysterium non esse recens, sed ab initio, & ante iacta mundi nostri fundamenta esse istam benevolentiam Dei, qua Christum pro nobis pati, nosque saluare voluit.

Deinde disserit de vocatione gentium, ut ostenderet eos recte credidisse, declaraturque nos, non per hominem aliquem, sed per Christum esse vocatos, qui filius Dei est: ut etiam ex eo discerent, hominis se cultores non esse factos, ubi in Christum crediderunt, sed veros cultores Dei. Significat se quoque huius gratia amandatum esse, ut praedicaret Euangelium, & curam eorum haberet singularem.

Post ista, adhortatorios sermones viris ac mulieribus, Patribus & liberis, Dominis ac seruis in hac epistola ponit, & circa finem vniuersos contra diabolum, & demones eius instructos reddit, dicens, aduersus illos nobis esse luctum. Et ubi tanquam bonus athletarum praeceptor omnes contra diabolicas operationes doctrinae uerbis iunxit, epistolam claudit. Oecumenius hic in argumento.

IN QVO GENERE ORATIONIS PRAESENS
hæc versetur epistola.

Abundat autem, ut dixi, vehementer sublimibus, & excellentibus sensibus. Nam quæ sæpe nusquam locutus est, hic loquitur, utpote cum dicit. Vt nota fiat principatibus, ac potestatibus caelestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Et iterum, Excitavit, & simul cum eo federè fecit inter caelestes. Et, Quod aliis generationibus non est manifestum, nunc reuelatum est sanctis ipsius Apostolis, ac Prophetis in spiritu, nimirum quod gentes coheredes sunt, & eiusdem corporis, confortesque hereditatis ipsius in Christo. Chrysost. in argum. epistolæ ad Ephesios.

SVMMA QVAE INTENTIONEM HVIVS
exprimit epistolæ.

Cum non minor uirtus sit, quàm querere, parta tueri, & adeò lubrica usque hominis sit uita, ut qui nunc stat, facillimè iterum cadere possit, 1. Corin. 10. Paulus in hac epistola Ephesios suos, primum in ea, quæ prædici fuerant, constantia fidei confirmare, deinde ad maiora etiam prouocare nititur. In primis uero illud etiam inculcat, ne ipsius deserant traditiones, nec rebus effraquantur secundis. Vide Glor., ad hanc epistolam in argumento.

DE IPSIVS EPISTOLÆ PARTIBVS.

TABVLA 81.

TOTA HAEC
epistola exhortato-
ria est, qua Ephe-
sios hortatur ad

Gratitudinem Deo pro beneficiis acceptis exhibendam, ut iugi istorum memo-
ria, eo firmitus in fidei constantia, & morum integritate retineantur. capit.
1. 2. & 3.

Omnis generis uirtutum studia capescenda, ut intelligant non nudam requiri
in homine Christiano fidem, sed eam quæ operatur per charitatem. a capit. 3.
usque in finem.

DE GRATITVDINE PRIMA HVIVS EPISTOLÆ

parte. TABVLA 82.

	Genera- lia	<p>Celestis benedictio, cap. i. in principio.</p> <p>Aeterna Dei prælectio, qua elegit nos ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati in conspectu Dei in charitate. vers. Sicut elegit nos. eod.</p> <p>Adoptatio in filios & coheredes regni celorum per Iesum Christum, ibid. vers. Qui prædestinavit nos. eod.</p> <p>Redemptio per sanguinem eius, & remissio peccatorum. vers. In qua glorificavit nos.</p>
Enumer- atione, quorum sunt alia	Specia- lia, quo	<p>Interim, plenitudo sapientie, quam pater alijs fidelibus suis contulit apostolis. eodem cap. i. vers. Quæ superabundavit in nobis &c.</p> <p>Externum, restauratio omnium per ministerium apostolorum. Cum enim infideles per apostolos sunt conversi celi instaurati sunt, angelorum reparata ruina, & terra moribus & doctrina innovata est. vers. Ut non faceret nobis. eod.</p>
GRATIARVM actionem suadet à beneficiis		<p>Vnum peculiare, quo vocati sunt ad fidem, & quidem</p> <p>Primo Iudei. vers. In quo, & nos sorte. eod.</p> <p>Deinde vero Ephesii. vers. In quo & vos.</p>
	Colla- tione	<p>Dignitatis beneficiorum adeptorum, quam etiam difficile sit vel intelligere ita ut oportet, dignasq; pro illis gratias agere.</p> <p>Potentie auctoritatis istorum beneficiorum, ipsius scilicet Christi qua resurrexit à mortuis, & nunc sedet à dextris patris sui celestis, atque tum triumphanti illi præsider, tum huic militanti ecclesie sua dona impertit. vers. Propterea & ego audiens. usque in fin.</p>
Magni- tudine, quam o- stendit ex	Dupli- citer sta- tus fidei, & paganismi differentia	<p>Primo</p> <p>Dum in paganismo versarentur Ephesii, erant mortui.</p> <p>Per fidem autem, vitæ iterum sunt restituti.</p>
		<p>Secundo, qui prius erant à populo Dei alieni, hospites, & advenæ, cives iam sanctorum & domestici Dei sunt facti. cap. i. per tot.</p>
	Suo studio, & ardore quo ipse apud Deum pro Ephesiis intercedit, ut det eis virtutem	<p>Fidei, per quam Christus inhabitat, & corroboretur in cordibus eorum, Charitatis, & dilectionis, Sapientie, & scientie, cæterorumque donorum spiritus sancti plenitudine.</p>

DE VIRTVTIBVS HOMINIS CHRISTIANI

secundo huius epistolæ capite. TABULA 83.

SECUNDA PARS MODVM describit, quo gratitudinem suam quisq; declarare queat, uirtutum scilicet studia. De quibus hic D. Paulus sub triplici agni discriminate,

Primum de diuersis uirtutibus in genere, cap. 4. & partim in 5.
Secundo, de officiis hominum singulorum, cap. 5. & ex parte in 6.
Tertio, de armis spiritualibus, quibus homo Christianus contra demones, & uitia pugnare & possit & debeat.

DE VIRTVTIBVS IN GENERE.

TABULA 84.

ITAQUE D. PAULUS primo generatim hortatur Ephesios ad uirtutes, puta

Humilitatem & mansuetudinem, cap. 4. in princip.

Charitatem, pacem, & concordiam, atque spiritus unitatem, uers. Solicii seruare unitatem, eod.

Pudicitiam, castitatem, & honestatem, uers. Hoc igitur dico, eod.

Veritatem sermonis, uers. Propter quod, eod.

Patientiam, & lenitatem, uers. Irascimini, & nolite peccare, eod.

Laboris strenuitatem, uers. Qui furabatur, iam non furetur.

Modestiam, & benignitatem

Oris, uers. Omnis sermo malus.

Cordis, uers. Omnis amaritudo, usque in finem, cap. 4.

Imitationem Christi, & uitationem gentilis conuersationis, cap. 5. in princip. Estote imitatores Dei &c.

Prudentiam & circumspectionem, uers. Videte itaque fratres, eod.

Sobrietatem, orationem, contemplationem, & laudem diuinam in psalmis, hymnis, & canticis, uers. Nolite inebriari, eod.

DE OFFICIIS SINGVLORVM.

TABULA 85.

OFFICIA DEINDE D. Paulus describit particulatim hominum singulorum nempe

Vxorum, ut maritis suis exhibeant obedientiam, & subiectionem. Nam ut Christus caput est Ecclesie, ita vir uxoris caput est, & dominus, uers. subiecti inuicem estote, d. cap. 5.

Maritorum, ut uxores suas diligant, sicut Christus dilexit ecclesiam, uers. Viri, diligite uxores vestras, eod.

Filiorum, ut reuerentur parentibus, cap. 6. in princip. uers. Filii, obedite parentibus.

Parentum, ut educant filios in disciplina, & correptione Domini, uers. Et uos patres, eod.

Seruorum, ut obediant dominis cum timore, & tremore, sicut Christo, non ad oculum seruientes, uers. Serui, obedite, eod.

Dominorum, ut serui clementes sint, & benigni, nec durius eos tractent, uers. Et uos domini.

DE ARMIS CHRISTIANORVM SPIRITVALIBVS.

TABVLA 86.

QVANDO MILITIA est vita hominis super terram, & perpetuo nobis luctandum est aduersus mundum, carnem & diaboli iam postremo D. Paulus instruit Epheſios ad hanc pugnam armis spiritualibus: Qualia sunt

Cingulum continentie, quo carnis libido coercetur, versic. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, d. cap. 6.
Loricæ iustitiæ, quo vniquē protegantur. Ibidem, In verbo, Loricam. Ornamenta pedum, vt sint expediti tum ad annūciandum, tum ad cæquendum euangelium pacis. In verbis, & calcetati. Ibid.
Scutura fidei, vt nihil noceant tela nequissimi satanæ ignea. In verb. In omnibus sumentes scutum,
Galea salutis æternæ, cuius spes mentem confirmat, ne in persecutionibus deficiat. In verb. Galeam, ibidem.
Gladius spiritus; id est, verbum Dei à spiritu sancto promulgatum, in verb. Et gladius spiritus, d. versic. State ergo succincti. vsque in fin. cap. 6. & vltimi.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI

AD PHILIPPENSES, DE FUGIENDA PRIMA-

tus ambitione, & studio humilitatis amplectendo, Liber Bi-

bliæ LVI. Partis Secundæ, quarti libri,

Sextus.

ORDINIS RATIO.

Post editam ad Galatas epistolam, Paulus ex Roma proximè misit hanc, quam scripsit ad Philippenses, cum illos semel vidisset & docuisset. Sic enim id finis huius declarat epistolæ: Salutat vos, inquit, qui sūt de domo Cæsaris. Theodoret, in præfata ad omnes D. Pauli epistolas, & Athanas. hic in synopsi.

PHILIPPENSES QUI FVERINT.

Philippenses quos hoc loco coronam suam vocat Apostolus, dicti sunt à Philippis ciuitate Macedoniæ, quæ est ciuitas Colonia, quemadmodum Lucas refert. Chrysost. in suo ad hanc epistolam argumento. Quæ ciuitas hoc nominis à conditore suo Philippo sortita fuit, sub Thessalonica metropoli constituta. Theophylact. hic in prologo.

QVAE HVIC CIVITATI IN PAVLI

prædicatione contigerint præclara.

Hic purpurarum venditrix mulier vehementer pia, rebusque diuinis attenta, ad Dominum conuersa est. Hic archisynagogs Dominus credidit. Hic Paulus ac Silas virgines cæsi sunt: Hic Magistratus, vt abierent, prececi sunt eos, idque non sine timore. Habiuit & hic splendidum Euangelii prædicationis initium. Chrysost. hic in arg. & Act. 16.

DE DESCRIPTIONIS HVIVS OCCASIONE,

ex Theophylact.

Transmiserant Philippenses Paulo per Epaphroditum, quæ illi ad vitam essent necessaria, ac simul etiā rescire cupiebant, vt tunc cum eo ageretur, Et quoniam par erat, illos, cum præceptorem vinctum intellexissent, animo huiusmodi mediocriter angere eos scribere commone facit, nihil propterea hos vel meto re affici, vel offundi perturbatione debere, quin potius letari magnopere & gaudere, quandoquidem pro Christo hæc patitur Theophylactus hic in argumento.

ALIA SCRIBENDI CAUSA.

Tantum iam ex prædicatione Pauli tam in fide, quam in moribus profecerant, ut illorum vita per omnia ferè eius responderet doctrinæ: de primatu tantum inter eos erat contentio, quoniam alij se volebant alijs præferre, quasi gloriando de meritis. Quia de causa Apostolus præcipue scribens illis à Roma, intendit illos ad humilitatem reuocare, licet ut de meritis non gloriarentur, neque alter alteri se præferat: sed quicquid boni habet, siue remissionem peccatorum, siue dona virtutum, gratiæ Dei ascribat, à quo totum habet, & nihil à se. Anselm. ibidem.

Atque hinc colligunt, Paulum in hac epistola officij sui nomen & authoritatis, quod est Apostolus, ideo non posuisse, quoniam illos inuiter ad humilitatem, ibidem Ambrosius tamen id ideo factum putat, quia ad illos scribat, qui recte de eo sentiebant. Ambros. cap. 1. ad Philppen. in principio.

QVID PRÆ CAETERIS MAXIME PAVLVS

in Philippensibus commendauerit.

Philippenses verò multo magis collaudantur, quam Ephesii, ut qui nec audire quidem falsos apostolos voluerint, non solum tam credentes in Christum, sed & patientes ac certamen habentes pro illo. Vobis, inquit, donatum est, ut non solum in eum credatis, sed ut etiam patiamini pro illo. ad Philppen. 1.

IN QVO GENERE DICENDI VERSETVR

hæc epistola.

Videretur autem, illis potissimum cum magna honorificentia & nihil omnino obiurgatorium scribere, id quod & virtutis illorum indicium est, nimirum quod nullam præceptorum dederint occasionem, quò vel per modum reprehensionis, sed duntaxat adhortando omnia ad eos scriberet. Hoc autem ipsum est, quod initio dixi, nempe quod hæc ciuitas tantum commoditatis ad fidem Christi exhibuerit. Chrysost. hic in explicatione argumenti.

DE PARTITIONE EPISTOLÆ AD PHILIPPENSES.

IN HAC EPISTOLA APOSTOLVS Philippenses ad afflictiones, & persecutiones Christi causa præferendas hortatur, quippe qui

IN FIDEI RETINENDA VERITATE CONSTANTES SE PRÆBUERANT.

PSEUDO APOSTOLOS SILEM SUBVERTERE AUDENTES RESPUERANT.

PRO CHRISTI NOMINE PASSI FUERANT.

DE HVIVS EPISTOLÆ PRINCIPIO.

TABULA 88.

PRINCIPIO AUTEM VTI TUR

Salutatione, cap. 1. in princip. { Fidem Christianam non receperint tantum. Sed eam iam fecerint professi, ut sint ipsius Pauli socii. Nihil aliud illis deesse videatur ad salutem amplius, quam ut ita persevereant, crescantque & abudent in charitate ad Dei laudem, & gloriam, vers. Gratias ago Deo eod.

Congratulatione, quod { Defensionis, & confirmationis euangelij. Persecutionis gaudij.

Communicatione animi & propoliti sui admodum familiari, in qua illis explicat { Vincula sua, quibus Romæ ligatus fuerat, plus suæ doctrinæ commo- modi attulisse, quam incommodi, eo quod tum non pauci exemplo suo animati, liberius multo, quam antea euangelij prædicare videbantur. vers. Scire autem vos volo cap. 1. Speciem ex vinculis conceptam, quod per ea speret accessum ad salutem & gloriam. vers. Dum omni modo eod.

Expectationem atque desiderium ad martyrium & mortem pro Christi nomine sustinendam. vers. Mihi enim unire Christus est, & mori lucrum eod.

Dubitationem, an mortem potius, an vitam sibi præcari & eligere debeat. vers. Coarctor autem eod.

DE EX.

DE EXPLICATIONE EORVM, QUÆ D. PAULUS Philippenses ex hac epistola scire & intelligere voluit.

TABVLA 89.

		Generat constantiam æquo animo perferendi & martyrium, & alia aduersa omnia. vers. Et in nullo terreamini. in fin. cap. 1. Vbi ait: Quia vo- bis datum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & audi- stis de me.			
DE IN- dè verò lu- culenter & egregiè	PREAMO- net eos, ut si- bi caueant	Instruit eos in	SPECIE ad	Vnitatem fidei, cap. 1. In princip. Vt idem sapiatis. Humilitatem ueram, ibidem in uerb. Nihil per contentio- nem, neque per inanem gloriam. Timorem Dei, uer. Itaque charissimi, eod.	
				Animi tranquillitatem & suauitatem, uerf. Omnia autem facite sine inurmurationibus & hesitationibus &c. eodem.	
			Vt imiten- tur	A Pseudo apostolis, quos uocat	{ Malos operarios. Non circumcisionem, sed concisionē, irridicule, cap. 3. }
					Ipsum Paulum, & circumcisionem spiritus quærant po- tius quam carnis. Vbi ostendit uerē circumcisos, qui spiri- tu seruiunt Deo.
					Non autem inimicos crucis Christi, quales erant, qui Euangelii gratiam, circumcisionis obseruatione obfusca- re conabantur. uerf. Imitatores mei estote. Vsq̃ue in fin. d. cap. 3.
	Solatur af- flictos, Ab	Auxilio perfectorum, atque sanctorum hominum, cap. 4. in princip.			
		Aduentu Christi, quem in auxilium illorum prædicit esse propinquum, uer. Dominus propē est, eodem.			
		Virtutum studio, ut quæcunque sunt uera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ s̃mz si qua uirtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitent. uerf. Decetero. eodē.			
		Sic Deum pacis futurum cum illis. ibidem.			

DE ACCEPTIS A PHILIPPENSIBVS BENEFICIIS.

TABVLA 90.

POTREMO GRATIAM
ostendit memoriā eorum, quæ
ipsi in uinculis de uento Philippen-
ses suppeditauerant. Quorum no-
mine testatur se in Domino uel-
ementer gauisum.

Non propter suam, quam patiebatur, penuriam, vt qui in omnem
euentum institutus esset, omnia æquo ferre animo, & satuari,
& esurire, & abundare, & penuriam pati.

Sed quod sui tam plam habuissent rationem, atque sic ipsius me-
riti tribulationum suarum effecti essent participes, uerf. Ga-
uissus sum autem, usque in fin. cap. 4. & huius epistolæ ultim.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI

AD COLOSSENSES, DE RECTA AD DEVM

Patrem via, nempe per Christum, Liber Bibliæ LVII.

Secundæ Partis Quarti libri,

Septimus,

ORDINIS RATIO, EX CHRYSOSTOMO.

Videtur autem ista epistola post eam quæ ad Romanos est, data esse. Nam illum quidem Romanis scripsit, cum eos nondum vidisset istam verò, cum iam vidisset, & prope finem esset prædicationis suæ, id quod & ex eo liquet, quod in epistola ad Philemonem inquit: Cum talis sim, nempe Paulus senex, & rogem pro Onesimorum ista verò ipsum mittit Onesimum, quemadmodum dicit: Quem mihi unà cū Onesimo fido & dilecto fratre, & dilectum & fratrem cum vocans.

Arbitror autem hæc vetustiorē esse eam, quæ est ad Timotheum, & circa mortem eius quoque scriptam, dicit enim illi: Nam ego nūc immolor, 1. Timot. 4. Vetusior sanè est ista, quàm ea sit, quàm ad Philippenfes scripsit, Chrysost. ad Colos. cap. 1. in principio.

DE COLOSSENSIBVS.

Colossæ ciuitas erat Phrygiæ, quod ex eo liquet, quod vicinam habuit Laodiceam. Chrysost. ibidem. & ad Philemon. homil. 1. Vnde dicti sunt Colossenses, quos Paulus hæc epistola suscepit instituendos. Hos epistolæ huius argumentum dicit Asianos, sicut & Laodiceenses. Nam etiam Phrygia ipsa, pars est Asiæ minoris.

VNDE ET QUANDO COLOSSENSIBVS

scripsit Paulus.

Et hæc vinctus misit Roma, quemadmodum scribens dixit: Propter quod & vinctus sum, ut manifestum illud, sicut oportet me loqui. Chrysost. ubi supra. In argumento huic epistolæ præfixo scribitur, eum ab Epheso per Tychicum Diaconem, & Onesimum Acolythum fuisse transmissam. Sed Theodoretus eodem tempore dicit Apostolum scripsisse, & Ephesis, & Colossensibus, admirabili Tychico vsum tabellario. Romæ autem scripsisse, eum iam prius euasisset periculum, idque hoc ipsum ostendere epistolæ huius progenium. Theodoret. hic in explicatione argumenti.

NVM APOSTOLVS COLOSSENSES PRIVS VIDERIT,

quàm hæc ad illos scriberet, sententia Chrysostomi, Anselmi, & Glossæ.

Nondum viderat autem Apostolus, neque istos, neque Romanos, neque Hebræos, cum ad eos scriberet. Et de illis quidem multis ex locis clarum est, de istis verò audi, quid ipse dicat: Et quotquot faciem meam in carne non viderunt. Et iterum, Licet carnē absens sim, tamen spiritu vobiscum sum. Chrysost. ibidem. Athanas. in Synopsi. Anselmus, & Glossa hic in principio.

DE EODEM SENTENTIA THEODORETI.

Atqui nonnulli quidem dicunt, diuinum Apostolum cum nondum vidisset Colossenses, scripsisse ad eos epistolam, idque conantur confirmare ex illis verbis. Volo enim vos scire, qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodiceæ, & quicumque non viderunt faciem meam in carne. Col. 1.

Oportebat autem eos considerare verborum sententiam, vult enim dicere. Non solum vestrum sed eorum etiam, qui me non viderunt, maximam curam gero. Si enim de iis solum qui eum non viderant, curam gerebat, eorum qui illum viderant, & ab eo doctrinam acceperant, nullam omnino curam gerit.

Iam verò nos etiam docuit beatissimus Lucas in Actis, quòd eodem tempore pervasit Phrygiam & Galatiam, Act. 18. Colossæ autem sunt Phrygiæ, cuius Metropolis & vicina est Laodicea. Quomodo ergo fieri potuit, ut qui in Phrygiam venerit, non eis divinum traderet evangelium?

Nec verò dixerit quispiam, eum fuisse à divinis prohibitum gratia hoc facere. De Asia enim & Bithynia dixit B. Lucas, eos prohibuisse sanctum spiritum. De Phrygia autem nihil dixit tale. Sed de hac re, quòd sentias, quis quod velit. Neque enim ullam dogmarum inducit differtentiam, an hoc vel illo modo dicatur. Theodoretus in Argumentò huius epistolæ.

ARGUMENTVM.

Colossensium aliqui per angelos se credebant consiliatos, accessum habere ad Deum: & multas habebant observationes tam Iudaicas quàm Gentiles. Istas itaque corrigit. Vade & initio statim dicit: Per voluntatem Dei, &c. Chrysost. hic cap. 1. in principio.

DE PRIMA SCRIBENDI OCCASIONE.

Ex his verbis duæ colliguntur scribendæ huius epistolæ occasiones. Quarum prima, dogma illud prævium illorum, qui (ut dictum est) putabant, nequaquam per filium, sed per Angelos ad Deum & Patrem se adduci absurdum putantes credere, quod filius Dei in extremis temporibus apparuerit, cum in veteri testamento per angelos omnia fierent. Theophylact. hic in Argument.

ALIA HUIUS SCRIPTIIONIS OCCASIO,

ex sententia Anselmi.

Colossensibus non ipse Apostolus prædicavit, sed eius discipuli Epaphras & Archippus, quando ex his originem docebant. Epaphras enim quæ à Paulo didicerat, prædicans eis, convertit illos, & factus est Apostolus eorum, Archippus verò episcopatum super eos accepit. Superuenientibus autem Pseudopostolis, carnales observationes prædicantibus, dubium fuit quibus potius credendum esset.

Vnde Paulus, cuius autoritas celebris erat, quasi medius iudicat, quæ pars sit potius tenenda. Describit autem Christum & eius beneficia, quomodo est sufficiens ad omnia: carnalia verò omnino improbat. Vnde fit, ut hæc epistola magnam affinitatem & similitudinem habeat cum illa, quæ est ad Ephesios. In illa quippe & in ista simili modo continetur crinologia divinorum beneficiorum, & carnalium observatio legis destruitur, & mores Dei instruuntur. Anselm. in præfat. ad hanc præsentem epistolam.

SCOPVS.

Intentio D. Pauli est, hæc ut Colossenses hac epistola in eadem confirmet fide, & doctrina, quàm à discipulis eius acceperant: doceatq; non in alio quàm in Christo spem ponendam esse salutis. Glossa hic in explicatione argumenti.

PARTITIO.

TABULA 91.

VT PLERAEQUE
aliae D. Pauli epistolae, ita
& haec diuidi poterit in
partes principales tres

Principium, cap. 1. vsque ad vers. Cum gaudio gratias agentes,

Statum causae, seu argumenti suscepti tractationem, d. cap. 1. 2. 3. & 4. vsque
ad uer. Orationi instantes,

Conclusionem, seu epilogum, a loco praefat. vsque in fi. cap. 4. & ultimi.

DE PRINCIPIO.

TABULA 92.

PRINCIPIO
sibi illorum animos pre-
parat per

Solutionem familiarem, & amicabilem cap. 1. in principio.

Fidei,
Spei,
Laudem,
Dilectionis in Deum & sanctos, VHAIA
Omniumque perfectionis,

Impleantur agnitione uoluntatis eius in omni sapientia, & intel-
lectu spiritali.

Precatio
ne piam

Digne ambulent Deo per omnia.

In omni opere bono fructificent, & crescant in scientia Dei.

In omni uirtute confortentur, secundum potentis claritatis eius.

In omni quoque patientia, & longanimitate. uer. Gratias agimus
Deo &c. cod. cap. 1.

DE STATV. CAUSAE.

TABULA 93.

ARGVMENTI
tractatio duabus absol-
uitur partibus,

Incitatione ad amorem Christi, eiusque doctrinam, seu fidem Euangelicam
magis, magnisque sectandam.

Exhortatione ad uaria uirtutum genera, & honesta hominis Christiani of-
ficia.

DE AMORE CHRISTI ET FIDEI CHRISTI.

stiana.

TABULA 94.

SUMMA
huius epistolæ hæc est, qd
D. Paulus Colossenses alligere studet in
amore Christi. Argumen-
ta autem quibus id efficere
conatur, sumuntur partim
a

Persona

Christi, cuius benefici-
cia rursus mentiendi
sunt ex per-
sona

Nostri

Dei pa-
tris

Omnium
rerum

Totius
corpo-
ris Ec-
clesiæ

PAULI
in qua con-
siderantur
tria

MVNERE

sapientie diuinæ,
cuius pñdio Pseu-
do apolo-
rum tech-
nas, ex spino-
sa philosophia,
humanis traditi-
onibus, & elemen-
tis mundi cõstru-
ctas possint &

Intelli-
gere ex

Auerte-
re & di-
luere ra-
tionibus
duabus

Quod sorti nos sanctorum & collegio adiun-
xit fidelium.

Quod nos de potestate eripuerit tenebrarum,
Diaboli & inferni.

Quod nos transfulerit, & inferuerit in regnum fi-
lii dilectionis sue.

Quod nobis redemptionem acquisierit & re-
missionem peccatorum.

Quia imago sit ipsius Patris.

Quia à Patre genitus, ac omnis generationis ad-
filiatorem sit principium: vnde primogenitus di-
catur omnis creaturæ.

Quod per ipsum omnia sint condita.

Quod omnia existant per ipsum, & in ipso, & sub
ipso tanquam protectore & conservatore.

Quia solus sit caput ecclesiæ sue vinificans,

Quia sit primogenitus inter resurgentes, resurre-
ctionem annuncians.

Quia ipse Deitatis fons sit vberimus, ecclesiæ
Deo reconcilians. à vers. Gratias agentes. vsq;
ad ver. Cuius factus sum ego. d. cap. 1.

Exemplum patientie & cõsolationis, quam testatur his verbis:
Nunc gaudeo in passionibus, & adimpleo ea, quæ defunt,
passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod
est ecclesiæ.

Auctoritas, quam ostendit se habere à Deo. Cuius, inquit, fa-
ctus sum ego Paulus minister, secundum dispensationem
Dei, quæ data est mihi. à d. ver. Cuius factus. vsq; in sic. 1.

Amer, quo ipse cõplexus est Colossenses. Nam etiam eos ocu-
lis humanis nunquam viderit, se tamen eorum causa ad-
modum sollicitum esse affirmat, nè per aliquorũ verba sub-
limia & fallacia decipiantur. ca. 2. In princip. vsq; ad ver.

Videte nè quis vos decipiat per Philosophiam.

Praua doctrina, qua carnis tribuunt concisioni, quod
tribuendum erat baptismo, quo spiritus mundatur à
præputio peccatorum. d. ver. Videte ne quis.

Moribus improbis: Foris enim pte se ferunt humilitate
& religionem angelorum, interius frustra inslan-
tur sensu carnis suæ. ver. Nemo vos seducat.

Prima, Quia carnis cõcisio nõ pdest quidquid. Baptis-
mus aut q in eius successit locũ, tinctos & à mortuis
suscitauit, & Christi corpori inseruit. d. v. Videte.

Secunda, Quia Christi morte circuncisio, vt alia id ge-
neris legalia sublata & extincta sunt pleraq; omnia.
d. ver. Nemo vos seducat. vsq; in fin. cap. 2.

Potentia Dei gloriosa, qua vicit mortem, & nunc triumphat ad dexteram sui Patris.
Quo ministerio monemur, vt quæ sursum sunt, sapiamus, & spem nostram non po-
namus in his, quæ sunt in terra, sed conuersatio nostra cum Christo sit in cõlis.
cap. 3. In principio.

DE

DE NECESSARIIS QVIBVSDAM HO-
mini Christiano virtutibus. TABULA 95.

HAEC PARS PA-
rænetica est. Horatur
enim Colossenses ad

Virtutes Sex

Officia sex

Mortificationem membrorum, quæ sunt super terram, For-
nicationis scilicet, immunditiæ, libidinis, concupiscen-
tiæ malæ, & auaritiæ, quæ est seruitus simulacrorum. ver.
Mortificate ergo. d. cap. 3.

Renouationem, seu depositionem affectuum, vt iræ, indi-
gnationis, malitiæ, blasphemias, & turpis sermonis. ver.
Nunc autem disponite.

Emendationem totius vitæ. Ibidem in verb. Nolite men-
tiri. Vbi exuto veteri, novum hominem induendum
esse monet.

Ornamenta noui hominis induenda, qualia sunt, Misericor-
dia, benignitas, humilitas, modestia, patientia, clemen-
tia, pax & similia virtutum Christianarum genera. ver. In-
duite vos. eod.

Charitatem, quæ vinculum est perfectiōnis. Ver. Super om-
nia autem hæc. eodem.

Animi gaudium excitandum Psalmis, hymnis & canticis spi-
ritualibus. ver. Verbum Christi habiet in vobis. eodem.

Mulierum
Virorum
Filiorum
Parentum
Seruorum
Dominorum

Viros.
Vxores.
Parentes.
Filios.
Dominos
Seruos.

Ca. 3. & prin-
cipio 4.

DE EPILOGO.

TABULA 96.

In epologo facit
duo

Requirat illorum intercessionem, ut Deus apperiat apostolis suis ostium sermonis
ad loquendum mysterium Christi, vt manifestent illud ita, vt oportet eos loqui.
d. c. 4. ver. Orationi instate &c.

Salutem illis nunciat diuersorum Christi ministrorum nomine, ut mutuam inter il-
los retineat beneuolentiam. ver. Salutat vos Epiphra. usque in fin. cap. 4.
& ultimi.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI

AD THESSALONICENSES PRIMA,

De patientia in aduersis propter spem futuræ resurrectionis

retinenda, Liber Bibliæ LVIII. Secundæ Partis

libri Quarti, Octauus.

ORDINIS RATIO.

De fide hæcenus præcipue disputatum est, hic nunc de opere agitur fidei. Sed quid Paulus vocat opus fidei? Quod nemo, inquit, instantiam vestram infregit. Hoc enim opus est fidei. Si credis, omnia patere: Si non pateris, non credis. Etenim an talia non sunt, quæ nobis promissa sunt, vt credentem etiam mille mortes pati malle oporteat, quam ipsis excidere? Propositum est regnum cælorum, & immortalitas, & vita æterna. Itaq; qui credit, omnia patitur. Proinde fides per opera probatur. Chrysost. in epistola Pauli ad Thessal. 1. homil. 1.

THESSALONICENSES QVI, ET VNDE

fuerint dicti.

Thessalonica est vrbs nobilis in Macedonia, & eius regionis Metropolis, à qua Thessalonicenses sunt dicti. Anselm. in præfatione huius epistolæ, & Theophylact. ibidem. Hi, vt præ cæteris maiori laude digni, duabus ab Apostolo commendantur epistolis, & quod non solum fidem incunctam veritatis, seruauerint, sed & in persecutione fuerint constantes, perferentes etiam alacriter persecutiones à ciuibus suis. Ioan. Driedo, De scriptu. eccl. iust. lib. 1. cap. 1. part. 3.

DE HVIVS EPISTOLAE TITVLO, CVR NIHIL IN EO

de se ipso ponat, nec apostolum se, nec seruum Christi vocans, ex Chrysostomo.

Mihi videtur, ob id auctoritatem suam non posuisse, quod isti recens in fide essent instructi, sui que nondum experientiam cepissent, essetque adhuc initium prædicationis ad eos factæ. Chrysost. hic cap. 1. in principio. uel, vt ibidem Anselmus, quia ipsi ad ubediendum parati erant, ideo non ponit nomen auctoritatis suæ, vel officii, sed vt pares admonet.

CVR SYLVANI ET TIMOTHEI NOMEN HVIC

epistolæ in titulo præfixerit.

Sylvanum autem (id est Silam) & Timotheum ideo secum posuit, quia in conuersione Thessalonicensium fuerant cum illo participes laboris, vel quia nunc erant cum ipso Athenis. Anselm. ibid.

QVANDO, VNDE, ET PER QVOS MISERIT

hanc epistolam Paulus.

Prima epistolarum omnium, quas Descripsit Paulus, est illa prior ad Thessalonicenses. Ea enim misit Athenis, vt ad eos scribens docuit. In medio enim epistolæ sic dicit: Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis Athenis remanere solis, & misimus Timotheum fratrem nostrum, & fidelem ministrum Dei, & cooperatorem nostrum in Euangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra. 1. Thess. 3. Theodoreus in præfat. ad omnes D. Pauli epistolas, & B. Anselmus in præfatione ad Thessalonicenses. Misit autem postquam eos & vidisset, & in fidei rudimentis instituisset, per Tycheum quoque diaconem, & Onesimum, Theodore, & in vulgato huius epistolæ argumento. Licet Athanas. in Synopsi, & Theophylact. in præfatione ad omnes B. Pauli epistolas, scribant, cum hac epistola Timotheum ad Thessalonicenses missum fuisse. Sed perpenso eo quod Timotheus in titulo, & in salutationis formula numeratur, tanquam vna cum Paulo scribens, verisimilius est, per cum non fuisse transmissam, sed quod tunc Athenis cum D. permanerit Paulo.

DE OCCASIONE SCRIBENDI THESSA-
lonicenfibus.

Quoniam multa cum in Berthoea, tum Macedoniæ ciuitate Philippis, tum Corinthi, & Theſſaloni-
cæ Paulus fuerat perſeſſus, veritus eſt, ne vel ſuis preſſuris illi offendi, haud ſatis ſtabilis foret, vel mor-
tore nimio ob ſuorum et vitæ diſſentum conficeretur, quo patrio more aliqui plurimum angebantur
hanc miſit illis epiſtolam, vt in fide ſue confirmarentur, ne quoquo pacto ab ea deſicerent, ſue ipſi
afflictaſſentur, ſue alios cernebant afflicti, adeo vt nec morientium ægrius ferrent caſus, ſed eam ſe-
cotentur vitam, quam ab eo accepiſſent, vt hac de re D. ſentit Athanaſ. hic in Synopſi.

DE EADEM, EX THEODORETO.

Cum autem eorum qui crediderant, perpetuam curam gereret, beatissimum Timotheum Athenis misit Theſſalonicam, ut eos ſollicitaret, & confirmaret, & omnibus aduerſariorum machinationibus eos potentiores efficeret. Is reuerſus laudauit qui dem eorum fidem inexpectabilem, dixit autem eis opus habere aliquo exhortationis doctrina, de quibusdam quaſtionibus, quae apud eos mouebantur. Quibus intellectis Paulus, pro ſuo in omnes Chriſtianos amore, permoſus fuit de his rebus aliquid ad conſcribere. Theodor. hic in argum.

QVID IN SVMMMA SCRIPSERIT.

Primum quidem laudat eorum singularem in fide constantiam; Deinde hortatur eosdem, ut mortuorum certam expectent resurrectionem: tum illud etiam monet, ne in Domini adventu inuestigando nimis sint curiosi, aut foliciti. Idem Theodoret. ibidem.

QVIS TOTIVS EPISTOLAE SCOPVS.

Eum autem hæc scribit in finem, ut leniter corrigat errantes: perfectiores verò commonefaciat, ne rebus cedant aduersus, neve apostolis falsis aliquid præstent fidei, quin & ipsi potius alios corrigant errantes.

P A R T I T I O.

TABVLA 97.

GRATVLATORIA
est hæcepistola, & in duas di-
stribuitur partes : Quarum

GRATULATORIA Prior ad communem pertinet totius Ecclesiæ Thessalonicensis laudem
est hæc epistola, & in duas di- cap. 1. 2. & 3.
stribuitur partes; Quarum
Altera privatorum quorundam notat errores, & imperfectiones, quibus
D. Paulus commoda adhibet remedia.

DE LAVDIBVS THESSALONICENSIVM

in communi.

TABVLA 98.

	Gratiarum actionem, qua gratulatur	Sibi, quod euangelium suum ad Thessalonicenses non fuerit in sermone tantum, sed & in virtute, & in spiritu sancto, & in plenitudine multa.
PARS PRIMA, quae circa laudem versatur Thessalonicensium, tria continet capita:	Cōsolationem, qua in mediis laborum, & molestiarū fluctibus solatur	<div data-bbox="357 294 502 393">Ipsis Thessalonicensibus propter assecutam perfectionem in</div> <div data-bbox="502 279 668 476"> <p>Operibus fidei, Sustinentia spei, Plenitudine charitatis, Et omni virtutum genere.</p> </div> <div data-bbox="668 325 730 446">Quare effecerunt, vt</div> <div data-bbox="730 279 894 476"> <p>Fides illorum toti innotesceret orbī. Forma essent omnibus credentibus. Imitatores fierēt D. Pauli, cap. 1. per totum.</p> </div>
	Thessalonicenses	<p>Quod suo ad eos aduentu non inanem luserit operam, cap. 1. in princip.</p> <p>Quod nullos induxerit errores, nec ad fauorem populi rem, sed ad Dei praedicauerit gloriam ea, quae vera sunt, & sancta. versicu. Exhortatio enim nostra, eodem.</p> <p>Quod ab omni adulatione, auaritia, & vanae gloriae cupiditate, quae re vera pestes sunt religionis pestilentissimae, semper alienus fuerit, & immunis. versic. Neque enim aliquando fuimus.</p> <p>Quod nemini fuerit oneri, nec vllis pepercerit laboribus. ver. Cum possemus vobis oneri esse. eod.</p> <p>Quod animam suam posuerit pro euangelio. ibid.</p> <p>Quod euangelium non vt hominum, sed Dei verbum acceperint. ver. Ideo & nos gratias agimus. eod.</p> <p>Quod sicut eadem passi sunt à suis persecutoribus, quae Apostoli à Iudeis: ita cum illis habituri sint eandem spem, idem gaudium, & aequalem gloriae coronam. versic. Quia eadem passi estis & vos. vsque in finem. cap. 2.</p>
	Amorem D. Pauli erga Thessalonicenses singularem. Quem testamentum illis facit tribus praecipue argumentis	<p>Quod miserit illis Timotheum, vt eos per fidem suam confirmaret, & exhortaretur. cap. 3. in principio.</p> <p>A gaudio singulari, quod ex felici illorum in fide progressu concipiat: versic. Quoniam nunc viuimus, si statis, eod.</p> <p>Intercessione sua pia, & fideli, qua obsecrat, vt dominus multiplicet eos, & abundare faciat charitatem, tam inter se, quam erga alios, & corda eorum in aduentum vsque Christi corroboret, atque confirmet. ver. Quam enim gratiarum actionem. vsque in fin. cap. 3.</p>

R r DE

DE ERRORIBVS ET IMPERFECTIONE
quorundam priuata. TABULA 99.

IMBECILLI
tati, & erroribus
humanis, q. Chri
sti fideles in su
cepto salutis iei
nere spedire ple
runq; & remora
rt solent, duo D.
Paulos adhibet re
media

Correctio
ne, qua re
prehedit er
rantes, &
præsertim

Fornicarios, ver. Hęc est enim voluntas Dei, eod. cap. 4.

Deceptores, ver. Et ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum, eodem.

Ociosos, versicu. Rogamus autem vos fratres, vt abundetis &c. eodem.

Sollicitos ni
mum de

Morte amicorum, versu. Nolumus autem vos ignorare fratres. vsque in fin. d. cap. 4.

Die iu-
dicii, qui

In fidelibus quidem terribilis,
Fidelibus autem nihil formidandus.

Agnoscant eos qui in ecclesia laborant, & præfunt in Domino, eosq; propter opus Euangelii, & diligant, & pacem habeant cum eis.

Corripiant inquietos.
Consolentur pusillanimes.
Suscipiant infirmos.
Patientes sint ad omnes.

Ne quia malum pro malo alicui
reddat, sed quod bonum est, e
xerceat in omnes.

Semper gaudeant.
Sine intermissione orent.
In omnibus gratias agant.
Spiritus ne extinguant.
Prophetias ne spernant.
Omnia probent, quod bonum est
retineant.

Ab omni specie mala abstineant.
Alius pro alio oret.

Exhorta
tionem, vt

Sic futu
rum, vt

Sanctificetur à Deo
paci per omnia.

Integer eorum spiri
tus, & anima, & cor
pus, sine querela in
aduentu Domini cō
seruetur. versu. Roga
mus autem vos fra
tres. vsque in fin. ca
pit. 5. & vltimi.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI

AD THESSALONICENSES SECVNDA,

De nouissimis temporibus, & de aduersarij, hoc est, Antichristi
deiectione, Liber Biblicæ LIX. Secundæ Partis

Quarti libri, Nonus.

ORDINIS RATIO, EX AMBROSIO.

Quoniam in prima epistola ad Thessalonicenses data, inter cætera etiam de aduentu Domini quædam scripsit, & de resurrectione sanctorum, nunc aliam scribit ad eos, in qua significat, licet obscure, neque enim posset aperte scribere, de abolitione regni Romani, & de Antichristi apparentia, & damnatione, & de quorundam fratrum inquietudine. Ambrosius hic in præfatione.

VBI ET QVANDO SIT SCRIPTA.

Non multo post primam scripta est hæc ad Thessalonicenses epistola. Theodoret in præfatione ad omnes D. Pauli epistolas. Ab Athenis, ut idem Theodoretus in sin. huius docet epistolæ, per Titum Diaconem, & Onesimum Acolytum. Hic in argum. vulgato.

A R G V M E N T V M.

Huius epistolæ summa eadem serè est, quæ prioris. Nam ut ibi jta hic etiam Thessalonicenses ad patientiam, quæ potest maxima hortatur diligentia, ostendens iustum Dei iudicium, ut boni gloriam consequantur, mali vero pœnam. Glossa hic in principio.

CVR BIS SCRIPSERIT AD EOSDEM.

Cum rescisceret diuibus Apostolus utilitatem quam receperant Thessalonicenses ex prioribus literis, & quod grauiter pro fide oppugnati, fori, & generoso animo ferrent aduersariorum impetus, ad eos quoque scriptis secundam epistolam, ad virtutem, & animi magnitudinem excitans, & spe futurorum consolans. Theodoretus hinc argum.

Vel (ut Origenes ait) ob eam causam, quod quidam sub nomine Pauli Apostoli falsam epistolam scripsissent, ut conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini, & seducerent eos. Nam propter hanc epistolam dixit: Rogamus vos fratres &c. neque per epistolam tanquam per nos missam. cap. 3. Rufin. in apolog. pro Origene hæc citat.

ALIA HVIVS SCRIPTIIONIS OCCASIO.

In Thessalonica quidam ociosi, & inordinatè viuentes circuibant, ac fratres seducebant, quasi iam tum dies Domini præ foribus esset. Seducebant autem audientes eo prætextu, quasi hoc ab Apostolo id manifestante, & ab ipso Spiritu sancto audissent. Athanas. in Synopsi.

Hanc suspicionem aliquibus non parum angere videbatur id, quod ipse in prioribus epistola scripsisset Paulus: Mortui in aduentu eius resurgent prius, deinde nos qui viuimus, qui residui sumus, simul rapiemur cum illis. Quæ verba ita contristauerunt eos, ut putarent iam vicinum esse diem Domini, timebantque ne damarentur, eo quod tardè ad fidem venientes, imperfecti essent. Glossa hic in principio.

Atque hunc metum illis diabolus procul dubio ob hanc iniecerat causam, ut spem illis futuræ adimeret resurrectionis, & Christi ipsius de aduentu suo prædictionem, quæ Matth. 24. habetur capite, in illorum mentibus irritam faceret, & inane, atque sic, quod crudelius est, Spiritum sanctum ipsum, quantum in se est, redderet mendacem. Theophylactus hic in argumento id insinuat.

Has ob causas Apostolus Paulus etiam hanc scripsit epistolam. In qua etiam inter cetera, de prædicatione saluatoris nostri aduentu, his instruit verbis: Rogamus autem vos fratres, inquit, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, ut non moueamini cito à sensu vestro, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, tanquam per nos mittam, quasi instet dies Domini. Nemo vos seducat vilo modo. 2. Thess. 2.

QVÆ SIGNA D. PAVLVS ANTE DIEM EXTREMI iudicii prædixerit euentura.

Mat. 24. Primum Christus ipse multam huic rei diligentiam, & curam impendit: & sedens in monte, de omnibus quæ ad consummationem sæculi pertinent, exactè ad discipulos disputat. Quamobrem si ne locus esset illis, qui Antichristos, & Pseudochristos inducant. Poniunt autem & ipse multa signa, vnum qui dem maximum, dicens: Quando prædicabitur Euangelium apud omnes gentes. Et aliud quoque, ne quòd ad eius pertinet aduentum, errarent: Sicut fulgur, inquit, veniet. Quod non in angulo quodam oculatur, sed vbique resplendet. Non opus habebit indicatore, ita erit illustris, quemadmodum, neq; fulgur necesse habet iudicari. Chrysost. 2. Thessalonie. homil. 1.

Signa iudicii extremi.

Dedit etiam Paulus aliud quoddam extremi iudicii signum, dicens: Quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Defectionem autem, ipsum vocauit Antichristum, à re ipsa ei nomine imposito: conatur enim homines à veritate abducere, & efficere, ut deficiant. Theodoret. 2. Thess. 2.

S C O P V S.

Triplicem Apostolus videtur in hac epistola scopum sibi habuisse præfixum. Vnum, ut bonos, & quietos ad patientiam moneret. Alterum, ut inquietos corrigeret. Tertium, ut quæ in præcedenti epistola paulo dixerat obscurius, hic aliquo modo apertius ostenderet.

Glo. hic in prin.

DE

DE PARTITIONE EPISTOLÆ AD THESSALONICENSES secundæ.

TARVLA 100.

ADHVCTES.
Thonicenses in fide qui
dem constantes, sed de
temporibus & momē
tis magis, quā par
erat, anxios

Commen-
dat à — Fidei constantia, cap. 1, in princip. vers. Gratias agere debe-
mus &c. Quoniam supererexit fides vestra.
Mutua charitate, ibid. vers. Et abundat charitas vniuscuiusque.
Patientia in tribulationibus, vers. Ita vt & nolipfi. ibidem.
Merito vitæ æternæ, versic. Vt digni habeamini. cod. vbi etiam
de bonis differit malorum, & pro martyrii orat honore atq;
dignitate, vsque in fin. cap. 1.

Quod tam citò non sit ventura, quā illi credere ac nimis for-
midate videbantur, cap. 2, In principio. versic. Vt non citò
moueamini, neque terreamini.

Leniter re-
prehendit,
magis tamē
solatur, &
præmunit
aduersus ti-
morem de
die iudicii
extremi

Quod eam præ-
cessura sint hæc
signa — Discessio primum ab imperio, scilicet Ro-
mano, & obedientia ecclesiæ Romanæ.
Deinde homo peccati, & filius perditionis,
id est, Antichristus, versic. Ne quis vos se-
ducatur. cod.

Etsi eius speciem habere poterat, qui tum sæuiebat in Christia-
nos Nero, non tamen illum verum esse Antichristum. vers.
Et nunc quid detineat scitis. cod.
Deum prius Antichristi fraudem & dolum reuelaturum, vers. Et
tunc reuelabitur ille iniquus. d. cap. 2.

Monet duos ma-
xime necessaria

Primum, vt caueant sibi à societate & conuersatione Pseu-
dosapostolorum, inordinate & non secundum tradi-
tionem verè apostolicam viuentium, & ipsum potius
imitentur Paulum, cap. 3. à princip. vsque vers. Vos au-
tem fratres: Vbi iterum inuehitur in homines occisos,
publicam ecclesiæ tranquillitatem perturbantes.
Secundum, ne deficiant in bono: Et, si quis non obediat
Euangelio, ut eum notent per epistolam, nec consue-
tudinem habeant cum eo. Ita tamen, ut magis vitia fu-
giant quā hominem, nec oderint vt inimicum, sed
corripiant ut fratrem. d. vers. Vos autem fratres, noli-
te deficere benefacientes, usque in fin. cap. 3. & ultimi.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI

AD TIMOTHEVM PRIMA, DE OFFICIO

Episcopi, siue de Ecclesiastica disciplina, Liber Biblię L X.

Partis secundę libri quarti, decimus.

ORDINIS RATIO.

Hucusque de moribus Christianorum actum est in genere: Epistolę uerò ad Timotheum duę, & ad Titum una, de Ecclesiastico statu scripę sunt, Tertulliano teste aduersus Marcion. lib. 5. in fine. uel haec tenus discipulos instruit Paulus, hic magistros instruit Ecclesię. Chrysost. hic in præfatione.

TIMOTHEVS QVIS FVERIT.

2. Ti. 1. Timotheus Ephesiorum episcopus, de ciuitate Lystrensi, patre Gręco, id est, Atheniensi, matre autem Iudęa, ut refert Apostolus, dicens, Recordationem accipiens eius fidei, quę est in te non ficta, quę & habitauit primum in aui tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quod & in te. Hic autem fuit discipulus Pauli, eiusq; spiritalis filius. Quem puerum proprię idem Paulus secum assumpsit: qui pudicus & virgo permansit, quique apud Ephesum in monte, qui uocatur Pjon, cum magno honore sepultus est. Isidorus de paribus noui testamenti. Constantinus autem Imperator sanctas reliquias Andrę, Lucę & Timothei transulit Constantinopolim, apud quas & monachi rugiunt. Hieron. aduersus Vigilantium.

QVAE IS IN SACRIS LITERIS HABVERIT
testimonia.

Actestatur autem & Lucas in Actis apostolorum, admirabilis eum fuisse indolis iuuenem, cui & fratribus qui Lystris, atque Iconii morarentur, testimonium perhibebatur probitatis atque virtutis, qui una & discipulus fuit, & magister euasit: atque adeo prudentia sapientięque præclarus, ut ei Paulus omne ministerium conere daret. Actor. 16. Et Chrysost. hic in argumento.

CVR A PAULO TIMOTHEVS FVERIT

circuncisus, cum ipse contra circuncisionem ubique gratiam prædicaret Euangelij.

Non propterea Timotheum circuncidit Paulus, quod putaret aliquid iustificationis illi iam ex circuncisione prouenire, sed propter Iudęos qui erant in illis locis. Cum enim scirent illi omnes, quod pater eius fuisset gentilis, timebat Apostolus ne Iudęi doctrinam fidei protinus respuerent, si esset incircuncisus. Anselmus in præfatione ad hanc epistolam ad Timoth. 1.

VNDE FIAT, QVOD CVM PAVLVS PLVRES

habet discipulos, duobus tantum, Timotheo & Tito, sacras scripserit epistolas, ex Chryf.

Verum enim si quis curioso perquirat, quid sit cur Tito ac Timotheo tantum ex omni discipulorum numero scribat, cum Silas & Lucas probati quoque ac mirabili virtute præditi fuerint: Ait namque ipse cum scriberet: Lucas solus est mecum. Sed & Clementis vnus ex comitibus eius fuisse colligitur, cum de ipso scribat, Cum Clemente & cæteris coadiutoribus meis, non id quidem ab re, aut incongrue faciet. Cuius ergo rei gratia Tito ac Timotheo tantummodo scribit?

Quod his iam ecclesię gubernacula curamq; tradiderat, illos uerò adhuc secum circūducebat, Ad eò uerò erat uirtutis excellens insigne, ut neque adolescentia ipsa impedimento esset. Idcirco etiam scribens ait inter cætera, Nemo adolescentiam tuam contemnat. Vbi enim uirtutis certa argumenta præluxerint, omnia quadrant, nihilque impedimento esse poterit. Chrysostomus hic in argumento.

QVAM

QVAM OB REM HOS DISCIPVLOS PAVLVS TVM
demum, cum eis Ecclesiæ gubernacula commiserat, & non potius
antea, reddiderit instructos.

Sic enim dicto in loco vltérie Chrysostomus. Cur autem discipulo, inquit, qui iam in magi-
stri transferat ordinem, hanc epistolam scribit? Nonne antea perficiendus erat, quàm præficiendus ec-
clesiæ? Quod si iam perfectus erat, superfluo illi hanc epistolam scribit. Sed enim doctrina illi opus
erat, non eadem, qua discipuli instruebantur, verum quæ magistro, præceptorique congrueret. Videas
namque illum per totam epistolam doctori congruam inferre doctrinam, statimque ex ipsis initiis nō
ait, Ne intendas his qui aliter te docent: sed quid? Ut eos admoneas, non docere aliter. Chrysost. ibid.

VBI ET QVANDO EDITA SIT HAEC
epistola.

Clarum est, quòd quando secundo ex Epheso venit B. Paulus in Macedoniam, tunc illic optimum
Timotheum reliquit, vt eorum curam gereret, qui salutarem prædicationem susceperant. Theodoretus
in omnes D. Pauli epistolas.

ARGVMENTVM EX ATHANASIO
in Synopsi.

In hac epistola Paulus, inter cætera de quibus instruit Timotheum suum per Asiam episcopum, Ca-
nones illi præscribit ecclesiasticos: De constituendis episcopis, presbyteris, & diaconis. Quomodo hi
sefe gerere, quales esse, & quid præcipuè in ecclesiâ pro statu, & conditione omnis generis hominum
docere debeant. Ex quibus etiam, quis huius epistolæ sùscopus, & intentio, facile quivis intelligere, &
cognoscere poterit.

DE PARTIBVS PRIMÆ AD TIMOTHEVM
epistolæ. TABVLA IOI.

EPISCOPI officium cōstitit in	Defensione doctrinæ sanæ, cap. 1. per tot.
	Oratione, tot. cap. 1.
	Impositione manuum, seu ordinum collatione, integro cap. 3.
	Honestate vitæ, cap. 4.
	Liberalitate erga pauperes. à princ. cap. 5. vsque ad vers. Aduersus presbyterum.
	Iurisdictione ecclesiastica. à d. vers. vsque in finem cap. 5.
	Prædicatione euangelii, cap. 6.

DE VERBI DEFENSIONE.

TABULA

102.

S ANAM DO- ctrinam D. Paulus tam esse affirmat, quæ est secundum Evangelium gloriz beati Dei, quod ipsi erat creditum. cap. 1. versu. Scimus autem. Cuius	Summa cõ fessio	Non intra Statione	Fabularum & Disputationum de genealogiis interminatis, ca. 1. in princip.
		Sed in prædicatione ad ædi- ficationem Dei, quæ est in	Fide & Charitate, quæ finis est præce- pti, vers. Quæ quæstiones. eod.
	Effectus sunt	Et in discrimine legis & Euan- gelii. Nam	Lex impio, non autem iusto, hoc est, iâ per fidem Christi & gratiam Dei iustificato posita est, quod ea velut pædagogus in di- geat, ut legis terrore iustus incitei ad be- ne agendû, sed sponte & ex charitate Dei præcepta servat.
		Modus docendi ac veræ illius do- ctrinæ non tan- tum conservan- dæ, sed etiâ pro- pagandæ ratio du- plex: Quarum	Euangelium autem datum est, omni creden- ti, in tanta abundantia, ut qui illud serva- verit, vna etiam adimplerit totû, quid- quid habet lex boni. d. vers. Scimus. eod.
			Gratia Domini nostri cû fide & dilectione, quæ est in Chri- sto Iesu. vers. Superabundavit autem gratia. eod. Remissio peccatorum. vers. Fidelis sermo. eod.
			Prima, exemplis eorum qui convertuntur ad fidem, quod D. Paulus ex sua declarat vocatione. Nam ob id maxi- me se ex blasphemo & persecutore conductum esse as- serit, ut in se primo Christus ostendcret omnem pati- entiam ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam. vers. Gratias ago ei &c. eod.
			Secunda, Prædicatione ex Corde puro, in princ. Conscientia bona, & in fine Fide non ficta, cap. 1.

DE ORATIONE.

TABULA

103.

A LTERVM pastoris officiû est: orationi va- care, quæ de re D. Paulus monet tria	Pro quibus faci- dæ sint peccatio- nes. Orâdum est autem pro	Quales esse debeât præces Christiano- rum, q̄ diuiduntur in	Obsecrationes pro iis rebus, quæ ad salutem sunt necessariæ, cap. 1. In princip.
			Gratiarum actiones pro beneficiis acceptis. Ibidem.
	Quo ritu sit orâdû. Nam		Regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quie- tam sub illis & tranquillam agamus vitam in omni pietate & castitate. ibidem.
			Omnibus hominibus, ut ad agnitionem veritatis perveniant. Nam & Deus ipse omnes vult saluos fieri. Eodem loci.
			Viros vult orare in omni loco, leuantis puras manus, sine ira & di- scertatione. vers. Volo ergo viros. d. cap. 2.
			Mulierem verò in habitu ornato, eû vercûdia & sobrietate, nō i tor- tis crinibus aut auro vel veste præciosa. vers. Sicut & mulieres. eod.
			Docere autem mulieri, aut dominari in virum, permittit nunquam. vers. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. eod.
			Nec tamen ob id deterior mulierum conditio censi debet, Salva- buntur enim & ipsæ per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate. vers. Sal- vabitur autem, usque in fin. cap. 2.

DE

DE MINISTRIS ECCLESIAE ORDINANDIS

TABULA 104.

QUANTUM AD
Ecclesiae ministros atti-
net, diuus Paulus hoc
loco —

Primum
describit
qualita-
tes

Episcopi,
in quo re-
quiruntur

Vt sit irreprehensibilis, vnus vxoris vir, sobrius,
prudens, ornatus, pudicus, hospitalis, doctor: nō
vinolentus, non percussor, sed modestus: non li-
rigiosus, non cupidus, cap. 3. in princip.
Qui bene possit domui suae praesse. ibidem:
Et testimonium habeat ab iis, qui foris sunt, vt non
in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli.
vers. Oportet. eod.

Diaconis, qui & ipse vnus vxoris vir sit, & bene praestit, & filiis, &
domibus suis. versic. Diaconos similiter, eod.

Pollicetur iis, qui be-
ne administrauerint

Bonum gradum.

Fiduciam in fide multam, quae est in
Christo Iesu. versic. Qui enim bene
eodem.

Deinde

Rationem reddit Timotheo, cur haec ad eum perscripserit, vt si
ulterius non conueniat, sciat nihilominus, quomodo opor-
teat eum versari in domo Dei, quae est ecclesia Dei, colum-
na, & firmamentum veritatis. versic. Haec tibi scribo. vsque in
fin. cap. 3. ibid.

DE VITA, ET HONESTATE CLERICORVM.

TABULA 105.

REQUIRIT
D. Paulus non tantum
in episcopo, sed in quo
uis sacerdote, & cleri-
co, vt bonus sit mini-
ster cap. 4. versic. Haec
proponens fratribus.
Quod futurum ait —

Si caueant sibi ab imposturis:
eorum qui discedunt a fide.
d. c. 4. i. prim. vbi mores doctri-
bic haereticorum: Quod sint

Attendentes spiritibus erroris, & doctrinis
demoniorum, in hypocriti loquentium
mendacium.

Cauteriatam habentes conscientiam.

Prohibentes licita, & permissa, vt nubere, &
abstinere a cibis. ibid.

Si ineptas, & aniles decident fabulas, & se ad pietatem potius exercent. Quae
ad omnia vtilis est, promissionem habens vitae, quae nunc est, & futurae.
vers. Ineptas autem &c.

Si bonum edifi-
cantur fidelibus
exemplum in —

Verbo,
Conuersatione,
Charitate,
Fide,

Castitate. versic. Nemo adolescentiam tuam.

Lectioni,

Horationi,

Doctrinae. versic. Dum venio ad te. eod.

Si attendant —

Si obseruent gra-
tiam, & data est illis

Per Prophetiam,
Cum impositione manuum presbyteri. versic. Noli negli-
gere gratiam. eod.

Haec facientes,
saluos facient, &

Seipsum,

&

Alios omnes, qui eos audiunt. versicu. Hoc enim, in fine
d. cap. 4.

DE

DE BONIS ECCLESIAE IN VSVS PAVPERVM
distribuendis, TABULA 106.

IN HAC PAR- te D. Paulus	Præmissa prius admonitione de moribus erga	Seniores non increpandos, sed vt parentes obsecrandos: Iuvenes, vt fratres: Auius, vt Matres: Iuenculas, vt sorores in omni castitate, capit. 5. In principio:
	Agit de liberali- tate episcoporum, vbi præcipit, ex bonis ecclesie a- lii debere	Viduas (qui- bus hodie suc- cedunt potis- simum paupe- res religiosi) non quidem sine discrimi- ne amatas, sed cas
		Quæ verè sint viduæ & desolatæ. Quæ instant obsecrationibus & oratio- nibus nocte & die. Non quæ in deliciis viuunt. Sed quæ sunt irreprehensibiles, & pro- batæ in regimine domus suæ. Non minus 60. annorum, quæ vnus vi- ri fuerit vxor, in bonis operibus testi- monium habens. Non fornicariæ, nec verbosæ, curiosæ aut vagæ, ver. Viduæ honora, hoc est, vt D. interpretatur Augustinus, iuua & subleua. d. cap. 5.
		Presbyteros & prædicatores eos, qui bene præfunt. Nam hi duplici digni sunt honore, maxime qui laborant in verbo & doctrina. uerf. Qui bene præfunt. eod.

DE IVRISDICTIONE ECCLESIASTICA.

TABULA. 107.

IVRISDICTIO Ecclesiastica versatur circa	Authoritatem coer- cendi delicta, in qua hæc seruandæ sunt re- gulæ:	Non quamlibet accusationem contra presbyteros ad- mittendum, nisi sub duobus aut tribus testibus. uer. Aduersus presbyterum, d. cap. 3. I. H. 1. 7. 1. 1. 1. Publicè peccantes, publicè arguendos. uerf. Peccantes coram omnibus. eod. Ne in alteram partem declinet iudex. uerf. Testor co- ram Deo. eod. Iudicem debere esse irreprehensibilem, ne, dū alios iudi- cat, seipsum cōdēnet. uerf. Teipsum castū custodi. eo.
	Manuum impositionē, Vbi cauendum præcipit	Ne citò alicui manus imponat. uerf. Manus ci- tò. eod. Nec peccatis communicet alienis. ibidem.

DE RATIONE CONCIONANDI.

TABULA 108.

Subsunt, admonet eorum officium esse, obedire, & reuerentiā exhibere dominis, non tantum

Fidelibus, sed etiam Infidelibus. capit. 6. in principio.

Retinere populum in officio. Et quia hominum alii alii, aut —

Præfunt, & quæ plerumque sunt diuites monet eos

Primum, diuitias non affectare. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, quæ mergunt homines in interitum. vers. 7. Habentes autem eod. Deinde, si honesto modo contingant, quomodo eis sit utendum, Ne scilicet sperent in incerto diuitiarum, sed studeant diuites fieri in bonis operibus. vers. 10. Diuitibus huius seculi præcipe.

PRAEDICA toris partes, de quibus hic quicquid sit mentio, sunt duæ.

Vtriusque verò generis homines variis distinguunt conditionibus & qualitatibus. Quibus tripliciter scribitur regulæ

Fugere cupiditatem, quæ radix omnium est malorum. vers. 1. Radix eod.

Iustitiam, Pietatem, Fidem, Sectari, Charitatem, Patientiam, Mansuetudinem.

Persistere in vocatione ad quam quisque vocatus est. ver. Certa bonum certamen fidei.

Sanam doctrinam, cuius rei summa quatuor constat præceptis —

Inanes fugiant questiones, & pugnas verborum, ex quibus oriuntur

Inuidiæ, Contentiones, Blasphemias, Suspiciones malæ, Cōflictationes hominum seditionum. vers. 1. Hæc doce, & exhortare. ibid.

Mandatum Dei seruent sine macula irreprehensibile, vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi. d. vers. 1. Certa bonum certamen

Depositum, hoc est, doctrinam ab apostolis traditam custodiant. vers. 2. O Timothee, eod.

Prophanas & uicinas uocant nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Eodem vers. 3. O Timothee, d. cap. 6. & ultimi.

ARGUMENTVM

15 EPISTO

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI

AD TIMOTHEVM SECUNDA, QVOMODO

pastoribus ecclesiæ pro animarum salute sit certandum, siue de
martyrio pro vera fidei catholicæ doctrina libenter
suscipiendo, Liber Bibliæ LXL. Secundæ
partis quarti libri, yndecimus.

ORDINIS RATIO.

Et si inter hanc posteriorem, & illam ad Timotheum priorem epistolam, editæ sunt epistolæ ad Timotheum, ad Romanos, ad Galatas, ad Philipenses, ad Ephesios, ad Colossenses, ad Philemonem, & Hebræos, quæ omnes hanc secundam ad Timotheum epistolam temporis ordine præcedunt, adeo ut prior illa ordine quinta, hæc verò omnium sit postrema, tamen optima ratione hæc post illam à maioribus nostris collocata est.

Quantalibet enim quisque, ut pie scribit hoc loco Chrysostomus, animi virtute polleat, cum tamen clauum, & ecclesiæ gubernacula suscipit, insperatis fluctibus quatitur, & variis vndique negotiis actus penè submergitur. Quod cum semper alias ferè contingit, tum in ipso prædicationis initio necessariò fiebat, cum omnia essent plena periculis, cum maria vndique, & vndique cælum, cum persecutionibus & inimiciis cuncta seruerent, cum omnia simul obssisterent, cum præterea ex iudaicis obseruationibus hæreses inchoarent, quas & in priore signauit epistola.

Cum ergo de officio episcopi, atque adeo cuiusvis verbi diuini prædicatoris dignitate in prima ad Timotheum actum sit epistola, rectè nunc sequitur secunda, in qua de persecutionibus, inuidia, exilio, damnis, & mille aliis agitur veri pastoris periculis, ad quorum aculeos leniter, patienterque perferendos, Paulus episcopum suum Timotheum, atque bonos ecclesiæ doctores omnes admonere voluit.

VBI, ET QVO TEMPORE SIT EDITA.

Hanc epistolam omnium quas scripsit Paulus, esse postremam, & ab eo iam ex hoc mundo transituro Roma ex vinculis ad Timotheum fuisse transmissam, constans omnium ferè sanctorum est hoc loco patrum sententia: videtur enim tunc eam scripsisse, cum esset proximus fini. Ego enim, inquit, iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Est iterum: In priore meâ defensione nullus mihi adstittit. Chrysost. hic in d. princip. Ambrosius item, Theodoretus, Theophylactus, & Anselmus ibidem.

QVA OCCASIONE HANC SCRIPSERIT
epistolam.

Quid sibi vult, quod secundam quoque ad Timotheum epistolam scribit? Dixerat, spero celerius venire ad te. Frustratus ille spe, & expectatione sua, consolatur eum literis, corporalis præsentis vice fortassis ob hoc ipsum mercedem, & quod iam gubernationis onus subiisset. Chrysost. homil. 1. super hanc epistolam.

S C O P V S.

Hoc agit in hac epistola Paulus, ut Timotheum roboret contra falsos prædicates, & eum de omni primum regula veritatis, deinde etiam de his, quæ victimis futura sunt temporibus, ac postremo de sua instruat passione. Breuiter, suo ipsius exemplo hortatur illum ad martyrium, pro fide fortiter subeundum. Anselmus in præfatione huius 2. ad Timotheum epistolæ.

A R G V M E N T V M.

In vinculis existens Paulus, fecerat iam secundam coram Nerone confessionem, Ex qua re facilè colligere poterat, nihil sibi superesse aliud, quàm martyrium, atque ipsam adeo mortem. Quamobrem Timotheo fidei negotium hac epistola commendat, ac veluti testamento relinquit, ut si ei, quod timebat, accideret, idem Timotheus sibi in apostolatam succederet. Petrus Aureolus.

DE PARTITIONE EPISTOLÆ AD TIMOTHEVM.

Secundæ. TABULA. 109.

IN HAC ERGO

epistola Paulus in apostolatu suo substituit Timotheum. Quia substitutionem, ut in se recipiat, conatur ei persuadere à

Sua in Timotheum fiducia, quam conceperat erga illum iamdudum propter fidem non tantum suam, sed etiam matris eius, & auæ non fictam, cap. post princip.

Gratia diuina, quam ipse Timotheus à D. Paulo per manuum impositionem uberiorem aliis acceperat, spiritum scilicet non timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. vers. Propter quam causam. eod.

Necessitate: Quia non Phygellus tantum, & Hermogenes, sed omnes, quotquot in Asia erant discipuli, ab ipso auersi fuerant. vers. Bonum depositum custodi. vsque in finem d. cap. 1.

Compara-
tione ad { Militem, qui debet esse strenuus.
Athletam, in quo legitimum requiritur certamen.
Agricolam, qui debet esse in laborando sollicitus, ut in fructibus percipiendis sit primus, cap. 2. vers. Labors &c.

Spe futuræ gloriæ, ad quam, ut congregentur, quantum fieri possit, omnes, bono pastori omnia sustinenda sunt. Si enim commortui sumus, & conuiuemus: Si sustinebimus, & conregnabimus. ver. Memor esto. eod.
Petulantia, & procacitate hæreticorum, quæ veritatis studio refrenanda est, & compescenda. vers. Noli contendere verbis, ad nihil enim utile est. vsq. in fin. cap. 2.

Multitudine improborum hominum, qui sunt in diebus nouissimis grassaturi. Contra quos ita se armare debet Timotheus, & pastor quilibet bonus, & fidelis: Primum, ut eos deuitet. Insuperantia enim eorum manifesta eris omnibus. Deinde, ut permaneat in eis quæ didicit, & credita sunt ei. Denique, ut sacræ scripturæ se muniat auctoritate. cap. 3. per tot.

Periculis im-
minentibus { In genere omnibus. Futurum enim esse ait, ut hæretici quidam sanam doctrinam deserant, & à veritate ad vanas conuertantur fabulas. Quos arguere, obsecrare, & increpare debent episcopi. cap. 4. in princip.
Sibi martyrii scilicet & mortis: Ego enim iam delibor, ait, & tempus resolutionis meæ instat. Eodem cap. 4. & ultimo.
Quæ verò inde in finem vsque huius sequuntur epistolæ, familiaria quædam sunt, quæ ideo D. Paulus Timotheo communicat, ut suum ad se aduentum præparet.

EPISTOLA PAULI APOSTOLI

AD TITVM, DE VITA, ET HONESTATE

clericorum, Liber Bibliæ LXII. Partis secundæ

Libri quarti, duodecimus,

ORDINIS RATIO.

Vt in præcedentibus episcopos instituit Paulus, ita in hac epistola, quales non ipsi tantum episcopi, sed eorum etiam in spiritualibus ministri, sacerdotes, diacones, & clerici omnes esse debeant, edisse rursus. Ex sententia Petri Aureoli.

ALIA CONTINUATIONIS RATIO.

Non solum iis qui in continenti, sed etiam qui in insulis habitabant, diuinus apostolus doctrinam impartitus est salutarem. Theodoret. hic in argum. Nam ea intentione Titum apud Cretenses episcopum reliquerat, vt vniuersam insulam Cretam regeret & doceret. Eius vero gubernationis modum illi in hac breui præscribit epistola. Anselmus in præfatione ad Titum.

DE TITO.

Vnus ex Pauli sociis hic vir fuit probatus: neque enim profecto illi integram insulam permisisset, neque ea quæ decrant, præcepisset implenda (ait enim: vt quæ desunt, corrigas) & tam multorum episcoporum iudicium commisisset, nisi multum illi confideret. Chrysost. hic in princip. cap. 1.

CVIAS TITVS FVERIT, ET QVALIS.

Aliunt autem quidam hunc iuuenem fuisse, idcirco quoddam eum scribens Paulus, eum filium vocet, sed hoc sanè non satis manifestum est. Arbitror autem ipsius etiam in scribis apostolorum fieri mentionem. Erat autem fortasse Corinthius, nisi alius aliquis a pater eor fuerit eodem nomine. & Zenam qui dem ad se aduocat, atque Apollon mitti cupit, hunc autem non, nanque coram Cæsare plus illis fortitudinis atque virtutis fore testatur. Idem Chrysost. ibidem.

DE EODEM, EX ISIDORO.

Titus Pauli discipulus, & in baptismo spiritalis filius, natione Græcus, ex gentibus solus a Paulo circumcissus post Euangelium, quem ad instruendas Ecclesias reliquit Apostolus Cretæ, ibique in pace defunctus est atque sepultus. Isidorus de patribus noni testamenti.

CRETENSES QVI ET VNDE DICTI FVERINT.

Cretenses dicti fuerunt a Creta, quæ maxima erat insula, quàm Apostolus cognitionis luce illuminauerat. Theodoretus hic in argumento.

CVR BREVIVS TITO QVAM ALIIS

scripserit Paulus.

Breuem scribit epistolam merito, quod nirtutis testimonium fuit ipsius Tici, neque enim is ille erat, cui uerbis plurimis opus esset, sufficiebatque illum tantum breuiter admoneri. Chrysost. ad Tit. cap. 1.

VBI ET QVANDO SIT SCRIPTA.

Ex Nicopoli data fuit hæc epistola, statim post illam ad Timotheum priorem, sic vt numero sit sexta. Cum enim in Macedoniz locis Paulus ageret, inuisit Tito vt ad se veniret. Sic autem dicit: Cum misero ad te Arteman vel Tychicum, festina ad me venire Nicopolim, ibi enim statui hymare. ad Tit. 3. Dicunt autem Nicopolim esse urbem Thraciæ, & esse Macedoniz propinquam. Theodoretus in præfatione ad omnes D. Pauli epistolas. Sitæ est autem in asiatico littore. Anselmus ibid.

DE EODEM EX CHRYSOSTOMO

011 A 1 3 4 7

Videntur autem mihi, inquit, tempora quædam media intercessisse, Paulumque dum ista scriberet, in libertate fuisse. Nihil enim de temptationibus loquitur, ceterum assidue Deo gratias agens, quæ cunctis deus erat sufficiens consolatio ad incitamentum virtutis, namque cum discerent, quæ suis meritis deberentur, & ad quæ per gratiam vocati essent, non minimum ex hoc solatium capiebant.

Videtur autem mihi eam præcedere, quam ad Timotheum (secundo) scripsit; illam etenim instantem morte scripsit, hic autem liber, & absolutus esse deprehenditur. Nam quod ait, decreui hyemare Nicopolis, ad Tit. certum argumentum est, quod necdum in vincula fuerit coniectus: illic autem vincitum se assidue vocat. Chrysost. cap. i. hic in princip.

CVR HIC PAVLVVS INCREPARIT IVDAEOS.

Inuehitur etiam aduersus Iudeos: quod si in totam gentem inuehitur, nihil est quod mireris, & hoc enim ipsum scribens ad Galatas, facit; O insensati, inquit, Galatz. Porro hoc non contumeliosi erat affectus, sed amoris propensioris. Nam si sui gratia istud fecisset, meritò quis illi crimen inureret. Sin uerò ignitus, & zelo fidei feruens, & gratiæ prædicationis insinuans, ita loquitur, non iniuriosè id facit. Namque & Christus multa, & sæpenumero Phariseis, ac scribis criminatur. Verum non sui ipsius gratia, sed ideo, quod alios omnes perderent. Chrysost. ibidem.

ARGVMENTVM EX THEODORETO.

Primum quidem docet, quales esse oporteat eos, quibus creditum est diuini sacrificii munus. Deinde etiam accusat aliquos, qui ex Iudeis crediderant, qui salutarem prædicationem conabantur corrumpere. Ac diuinæ tandem meminit Oeconomiz, eius etiam ostendens causas. Theodoretus in argumento ad hanc, quæ Tito inscripta est, epistolam.

DE PARTIBVS EPISTOLÆ AD TITVM.

TABVLA IIO.

Primò causam explicat Tito, cuius rei gratia reliquerit eum Creta, vt scilicet ea quæ desunt corrigat, & per civitates presbyteros constituat, ita vt idem sibi disposuerat Paulus. versic. Huius rei gratia. cap. 1.

D V O
sunt, quæ
D. Paulus
pertrahat
in hac epi-
stola

Quales debeat ordinare epi-
scopos, & presbyteros, in
quibus requiritur, vt sint

Sine crimine. d. versic. Oportet &c. Hospita-
les, benignos. &c. ibidem.
Potentes exhortari in doctrina sana, & eos
qui contradicunt, arguere. versic. Vt po-
tens.

Loquantur quæ decet sanam do-
ctrinam, cap. 2. in principio.

Presbytero-
rum, & epi-
scoporum, vt

In omnibus præbeat se exemplum
bonorum operum &c. vt qui ex
aduerso est, veretur, nihil ha-
bēs malum dicere de illis. ver. In
omnibus. d. c. 2. Item. ver. Fidelis
sermo. & ver. discat. circa fi. c. 3.

Deinde in-
struit eundem

Mori-
bus, &
officiis

Sennam, vt sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fi-
de, in dilectione, in patientia. ver. Senes. d. c. 2.
Annum, in habitu sancto, non crinatrices, non
multo vino seruientes. ver. Anus. eod.
Adolescentularum, vt viros suos ament, sint pru-
dentes, castæ, subditi viuis, ut non blasphemetur
verbum Dei. versic. Adolescentulas. eod.
Iuuenum, ut sobrii sint. ver. Iuuenes. eod.
Seruorum, ut dñis suis sint subditi in omnibus, non
contradicentes, non fraudantes, sed in oībus fi-
dem bonam ostendentes. ver. Seruos dñis. eo.
Omnium Christianorum, ut principibus, & po-
testatibus sint subditi, ad omne opus bonum
parati, non blasphemii, non litigiosi, sed mode-
sti, omnem ostendentes mansuetudinem erga
omnes homines. cap. 3. in principio.

Quæ vera
sūt Christia-
næ religio-
nis doctri-
na de

Fide, Cuius summa sub his breuissimis verbis cōprehenditur:
Apparuit enim gratia, inquit, Dei, & saluatoris nostri om-
nibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem,
& secularia desideria, sobrietē, & iustitiam, & pietatem uiuamus in
hoc seculo; Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ
magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit se
metipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquita-
te, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectato rem
bonorum operum. ver. Apparuit enim. vsque in fi. cap. 2.
Falsi Christiani, qui uniuersas subuertunt domos, turpis lu-
cri gratia docentes quæ non oportet, sunt redarguendi,
Extranei, seu a fide Christiana alieni, mansueti, & leniter
monendi. d. princ. cap. 3.
Hæretici post unam, atque alteram correptionem deuitan-
di. ver. Hæreticum hominem. d. cap. 3. & ultimo.

Quomodo
tractandi
sunt

EPISTOLA

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI

AD PHILEMONEM DE POENITENTIBVS.

iterum in gratiam recipiendis, Liber Bibliæ L XIII, Partis
secundæ libri quarti, decimustertius.

ORDINIS RATIO.

Ne quis putet apud Deum vllum esse respectum personarum, non absque singulari factum est spiritus sancti consilio, quod à Maioribus nostris etiam hæc epistola in hunc ordinem sit collocata: ut dum videmus Apostolum, hominis etiam serui, & fugitiui, & furis, tam diligentem habere curam, certissimum inde capiamus argumentum, nemini viam neque ad doctrinam fidei, neque ad gratiam salutis æternæ cōsequendam, vilo unquam tempore fuisse præclusam, iuxta mentem Theodoretici hic in argumentō.

ARGVMENTVM.

Commendatitia est hæc epistola tota. An fugerat enim à Philemone seruus Onesimus, rebus quibusdam furto secum ablati. Is cum Romam sorte venisset ad D. Paulum, & ab eo dum erat in vinculis, fuisse baptizatus, tantum profecit, ut dignus haberetur cui prædicationis postea committeretur officium. Quamobrem Paulus eum Philemoni cum hisce remittit literis, ac ita commendat, ut eum in gratiam prius receptum, non tantum asserat liberum, sed etiam complectatur ut fratrem. Eam enim esse huius epistolæ summam testantur omnes, quotquot eam iustis illustrant commentariis.

PHILEMON QVIS FVERIT.

Philemon & si Phryx fuerit genere, moribus tamen fuit fidelis. Theophylact. hic in prolog. de quo circa principium huius epistolæ sic scribit Chrysost. Philemon quidam vie fidelis ac nobilis. Quod enim fuerit virtute mirabilis, ex eo imprimis constat, quod domus quoque eius omnis fidelis erat, atque adeo fidelis, ut ecclesia etiam appellaretur. Quocirca scribit ad eum Apostolus, Saluta & ecclesiam. quæ est in domo tua. attestatur autem & illi singularis obedientie meritum, & quod in eo viscera sanctorum quieuerunt, ipse quoque in hac epistola admonet, ut sibi hospitium paret, idem mihi videtur illius domus, sanctorum fuisse diuerforum. Chrysost. in argumento in epistolam ad Philemonem.

DE ONESIMO.

Onesimus seruus fuit Philemonis, qui fugerat dominum, quibusdam rei domesticæ cōpilatis. Nam quod furatus quædam sit, audias Apostolum sic dicentem, Si quid autem te læsit, aut debet, ego persoluum. Chrysost. in arg. Eundem autem Onesimum B. Paulus episcopum ordinans, prædicationis que verbum ei committens, apud Ephesiorum ciuitatem reliquit, cui episcopus post beatum Timotheum & ipse resedit. De quo & beatus Ignatius Ephesii scribens epistolam, ita dicit, Quoniam ego suscepi multitudinem vestram in nomine Domini, in Onesimo dilecto præceptore nostro, vestro autem episcopo. Obsecro enim secundum Christum Iesum diligere vos, & vos omnes in cōcordia eius in ipso esse. Benedictus enim Deus, qui vobis talibus talem episcopum donauit habere in Christo. Hic Romam perductus, atque ibi pro fide Christi lapidatus, sepultus est Christi martyr primum ibi, deinde ad loca ubi fuerat ordinatus episcopus, corpus eius delatum. Ado Treuirens. in martyrologio. 14. Cal. Martij.

VBI ET QUANDO SCRIPTA SIT

hæc epistola.

Romæ scripsit Paulus hæc epistolam, dum ibi in Neronis detineretur vinculis, Edita autem est ante epistolam ad Philipenses, mox post eam, quæ ad Galatas scripta est. Theodoretus in præfatione ad omnes D. Pauli epistolas, Missa verò per Onesimum, ut ex his ipsis patet literis.

CENSURA D. HIERON. DE EPISTOLA PAULI
ad Philemonem.

De hac epistola sic loquitur Hieron. Volunt aliqui hanc epistolam quæ scribitur ad Philemonem aut non esse Pauli aut etiam si Pauli sit nihil habere quod edificare nos possit, & ob id à plerisque veteribus repudiata, dum commendandi tantum scribatur officio, non docendi.

At è contrario, qui germanæ authoritatis eam esse defendunt, dicunt nunquam in toto orbe à cunctis ecclesiis fuisse susceptam, nisi Pauli Apostoli crederetur. Hieron. in præfat. ad Philemonem.

DE EIVSDEM EPIST. SIMPLICITATE AC
breuitate ex eodem.

Sed mihi videntur, dum epistolam simplicitatis arguunt, suam imperitiâ prodere, non intelligentes quid in singulis sermonibus virtutis ac sapientiæ lateat.

Si autem breuitas habetur contemptui, contemnatur Abdias, Nahum, Sophonias, & alii duodecim Prophetæ, in quibus tam mira & grandia sunt quæ feruntur, ut nescias virum breuitatem sermonum in illis admirari debeat, an magnitudinem sensuum.

Quod si intelligerent hi, qui epistolam ad Philemonem repudiant, nunquam breuitatem despiceret: quæ pro laciniosis legis ueribus, euangelico decore conscripta est, dum breuiatum cõsummatumque sermonem facit Dominus super terram. Hieron. in præmio Commentariorum in hac epistolam.

QVAE HVIVS EPISTOLAE SINT VTILI-
tates, ex Chrysostomo.

Spiritua- Cæterum quodd hæc epistola nimium necessario conscripta sit, hæc præterea ratione disceris. Cũ quis
lis vitæ enim spiritualiter uiuit, huius habitus ipse, & incessus, & uerba, & actus, & omnia prorsus audientibus
actus om- profunt, nihilque id impedit aut prohibet fieri. Verum quodd necessario hæc epistola missa sit, hinc iam
nes pro- animaduerte, quantumque habeat in se utilitatis.
sunt om-
nibus.

PRIMA VTILITAS.

Primum quidem nihil negligere monemur hoc exemplo. Si enim Paulus pro fugiuiuo sure, pro seruo tantum prouidentia ostendit, nec dubitat illum cumulatam tot laudibus mittere, nihilque vereatur: quanto magis nos conuenit, in huiusmodi quoque non esse negligentes?

VTILITAS SECUNDA.

Deinde seruilem conditionem desperandam non esse, etiam si uitiis omnibus dederit manus, quandoquidem sur iste atque fugitiuus adeo uirtutibus claruit, ut illum voluerit & Paulus habere socium, scribensq; ad dominum, dixerit? Ut pro te mihi ministret: quanto magis liberos non esse desperandos?

TERTIA VTILITAS.

Tertiõ, seruos à dominis non oportere abstrahi. Nam si Paulus, qui ita Philemoni confidebat, Onesimum sibi adeo utilem & necessarium ad ministerium tenere noluit præter sententiam domini, multò sanè magis id nobis quoque seruandum est. Si enim seruus uirtute clarus est, ideo in primis oportet illum in seruitute durare, dominatumq; recognoscere, ut omnibus qui sunt in domo, commodo & utilitati esse possit.

VTILITAS QVARTA.

Addam & aliam huius epistolæ utilitatem, docet nos seruos non erubescere, si probi sint. Nam si Paulus ex celsiori atque excellentiori omnibus tanta de seruo loquitur, multò sanè magis nos de nostris id facere conuenit.

Cum ergo tam multa nobis commoda largiatur epistola, & certè nedum omnia diximus, audet quis adhuc superfluum dicere? Quantæ istud, quæ lo, temeritatis est? Chrysost. in huius epist. argumento.

DE

DE PARTIBVS EPISTOLÆ AD PHILEMONEM.

TABVLA III.

COMMENDATIO ergo est hæc epistola, qua Onesimum Philemoni reconciliare studet tribus modis. nam	Primo, benevolentiam capiat à	Laudibus Philemonis, propter eius charitatem, & fidem, quam habebat in Domino. cap. vñico. ver. Gratias ago Deo meo. Sua in Philemonem fiducia singulari. vers. Propter quod multam fiduciam &c.
	Dehinc precatur eidem veniam	Per viscera sua. Onesimum enim, vt suam propriam diligebat animam. Propter commune societatis vinculum. Et mutuum inter illos amorem. ver. Obsecro te pro meo filio.
	Tandem	Factum summa excusat modestia. Forfan enim, ait, discessit ad horam à te, vt æternum illum reciperes.
	Pollicetur	Vtilitatem, vt si Philemoni aliquando Onesimus fuerit inutilis, iam vtrique, & Paulo, & Philemoni, futurus sit utilisissimus. Indemnitatem, dum sibi rogat imputari, si quod ei damnum ab Onesimo fuerit illatum.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI
AD HEBRÆOS PRO EVANGELIO ET FIDE
Christiana, contra legis antiquæ cultum, & obseruantiam,
Liber Bibliæ LXIII. Secundæ Partis Quarti libri,
Decimus quartus.

ORDINIS RATIO.

Quamuis hæc epistola ratione temporis quo scripta est, sit ferè vltima, est tamen doctrinæ ordine facile prima, tum quod lingua Hebraica, in qua scripta est, aliis omnibus sit antiquior; tum quia hic de veritate legis agitur evangelicæ, in reliquis verò de euangelii obseruantia potissimum fuit dictum. Sed certum est, Euangelii veritatem in promissionibus veteris testamenti de venturo Messia etiam tunc multis seculis ante extitisse, quam de eius obseruantia vllum scriptum haberetur verbum.

490 Partitionum Theologicarum

VBI ET QUANDO SCRIPTA, CUIVSQVE MINISTERIO hæc epistola fuerit transmissa.

Ordine temporis est hæc epistola penultima, scripta est enim proximè ante secundam ad Timotheum editam, quæ (ut diximus) omnium fuit postrema. Theodoret. in Præfat. ad omnes D. Pauli epistolas. Missa autem fuit ex Italia. Theophylact. ibid. & D. Athanas. in Synopsi, per Timotheum filii Apostoli Pauli spiritualem. cap. ultimo hic ad Hebræos, & Lyranus in prolixo huius epistolæ proœmio.

AD QUOS SCRIPTA SIT.

Hebræi, ad quos hoc loco scripsit Apostolus, dicuntur illi, qui ex Iudæis ad Christum sunt conuersi. Interpretantur autem Hebræi, transitores vel transeuntes, qui quæ radicem cordis in amore præsentis mundi non plantauere, sed assiduis desideriis ad superna transeunt, qui peregrinationem terræ non diligunt pro habitatione Patriæ, sed veram Patriam inquirunt, ipsi sunt verè Hebræi, & ad se scriptam esse credant hæc epistolam. Anselmus hic in præfatione epistolæ ad Hebræos.

QUONAM HAEC EADEM SCRIPTA sit epistola, & quomodo, ex Chrysoft.

Sed quonam ad eos epistolam misit? Mea opinione, Hierosolymam, & in Palæstinam. Sed quomodo scribit? Quemadmodum & baptizabat, non habens mandatum ut baptizaret. ait enim se nõ missum ad baptizandum. Nec tamen vetitus erat, sed operæ auctarium hoc fecit. Ex qui poterat his non scribere, pro quibus vel deuoueri volebat? Chrysoft. hic in præfat.

IN QVA LINGVA EDITA SIT hæc epistola.

Hanc epistolam fertur Apostolus ad Hebræos conscriptam, Hebraica lingua misisse, cuius sensum & ordinem retinens Lucas Euangelista, post excessum B. Apostoli Pauli Græco sermone composuit. Author argumenti, huic epistolæ in sacris Bibliis præfati.

DE EPISTOLAE HUIUS AVTHORE dubitatio.

Hanc epistolam multi Pauli esse aiunt, quidam verò negant. August. De ciuitate Dei, lib. 16. cap. 2. Nam creditur vel Barnabæ esse, iuxta Tertullianum, vel Lucæ Euangelistæ, iuxta quosdam, vel Clementis Romanæ postea Ecclesiæ episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermonem, vel certè quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter inuidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputauerit. Hieron. in Catal.

RATIO DVBITANDI DE PAULO PRIMA, ex Hieronymo.

Epistolam quæ ad Hebræos scribitur, quidam Pauli non esse contendunt, eò quod non sit eius nominis intitulata. Hieron. in dicta præfatione ad epistolas Pauli.

SECUNDA DVBITANDI RATIO.

Ob sermonis styliq; distantiam, quod hæc dictione non nihil politiori concepta videatur, quàm reliquæ D. Pauli epistolæ. Hieron. ibidem. & in Catal.

OPINIO HAC DE RE COMMVNIS.

Sed vsus ecclesiæ Catholice communis, & temporis longi præscriptio manifesta, contrarium iam diu non semel obtinuit, estque hæc de re constans Patrum ferè omnium sententia, huius epistolæ non alium esse auctorem, quàm Diuum Paulum, ut quæ & semper, & vbique, & ab omnibus ferè, aut maiori saltem parte habita & credita sit ipsius Pauli.

RESPONSIO HIERONYMI AD PRIMAM dubitandi rationem.

Si propterea, inquit, non est Pauli, quia eius non habet nomen, ergo nec alicuius erit, quia nullius nomine intitulatur. Quod si absurdum est, eius magis censenda est, quæ tanto suæ doctrinæ fulget eloquio. In præfat. in omnes epistolas Pauli, quæ Hieronymo ascribitur.

CVR HIC NOMEN SVVM TACVERIT

Paulus, ex eodem.

Sed quia apud Hebræorum ecclesias quasi destructor legis falsa suspitione habebatur, voluit tacito nomine de figuris legis & veritate Christi reddere rationem; ne odium nominis in fronte prætulati, vilitatem lectionis excluderet. Hieronymus ibidem, & in Catal.

DE EODEM, SENTENTIA AVGVSTINI.

Paulus in hac epistola, inquit Augustin. principium & salutationem propterea dicitur obmisisse, ne Iudei qui aduersus eum pugnaciter oblatrabant, nomine eius offensi, vel inimico animo legerent, vel omnino legere non curarent, quod ad eorum scripserat salutem. August. in epistola ad Roman. inchoat exapost. ex sententia Clementis Alex. apud Nicephorum. lib. 4. hist. eccles. cap. 3. & Euseb. lib. 6. hist.

RESPONSIO AD SECVNDAM DVBI-

tandi rationem.

Nec sanè mirum, si eloquentior videatur in proprio, id est in Hebræo, quam in peregrino sermone, id est in Græco, quo cæteræ epistolæ scriptæ sunt. Hieron. in d. præfat. & in Catal.

ALIA RESPONSIO EX HVIVS EPI-
stolæ argumento.

Apertissima demum illa ratio videtur, quæ in huius epistolæ continetur argumento. In primis, ait, videndum est, cur Apostolus Paulus in hac epistola scribenda, non seruauerit morem suum, vt vel vocabulum nominis sui, vel ordinis describeret dignitatem. Hæc causa est, quod ad eos scribens, qui ex circuncisione crediderant, quasi Gentium Apostolus, & non Hebræorum, sciens quoque eorum superbiam, suamq; humilitatem ipse demonstrans, inferius officii sui noluit anteferre. Nam simili modo etiam Ioannes Apostolus propter humilitatem in epistola sua nomen suum eadem ratione non protulit. Author argument. epistolæ ad Hebræos.

.III.

PRO EADEM RESPONSIONE SENTENTIA

Michaelis à Medina.

De sermonis autem distantia, quamvis ea ratio quam affert Hieron. multum ardeat, sunt tamen qui putent, hanc epistolam non tantum leporis ab autore contraxisse, quantum nunc habet. Sed insuper multum illi ex translatione in Græcum sermonem à Luca, vel Clemente accessisse, cum non tam verbis, quam sententiis in traducendo inhaerent: quod, vt erant apostolici sensus consultiissimi, & eiusdem Apostoli comites indiuisi, & discipuli, absque vlla infidelitatis notâ facere potuerunt. Quæ sententia & veterum opiniones, quas Hieron. refert, quæ Luca, Barnabæ, aut Clementi eam epistolam tribuebant, in concordiam adducuntur, dum compositio quidem Apostolo Paulo, elegantia verò & dicendi lepor, vni istorum tribuitur. Mich. à Medina. De recta in Deum fide, lib. 6. cap. 25.

ALIA DE RE EADEM CENSURA

eiusdem Medinæ.

Est & magnopere cum ratione conueniens illa sententia, quæ credit inuentionem quidem eorum, quæ in hoc scripto tractantur, esse Apostoli Pauli, dispositionem verò amanuensis scribæ, ita vt, quod frequentissimè solet accidere, immò, quod est in quotidiano vsu iis, qui non tantum laboris pondus sustinent, locos tractandos, docto & eleganti amanuensi tribuerint, amanuensis verò dictionem polluerit. Neque enim hac ratione definit esse Pauli, quemadmodum neque Regis aut Pontificis literæ, quarum ipsi locos suggerunt, si scribantur à Notario, non erunt Regis aut Pontificis.

Porrò Paulum in scribendis epistolis amanuensi ministro, quem modo secretarium aut notarium vocamus, fuisse, vsum, ex fine eius epistolæ, quam ad Roman. scribit, aperte cognoscitur. Saluto, inquit, vos ego Tertius, qui scripsi epistolam. Fuit enim is Tertius D. Pauli notarius, cuius permisso nomen suum epistolæ inseruit. Medina. ibid.

DE HVIVS EPISTOLÆ AVTHORITATE

Ex D. Melchiore Cano. TABULA II.

Hæreticum esse, epistolam ad Hebræos ex canonicarum scripturarum numero reicere.

ARGVMENTVM I.

Primo, quoniam aduersatur definitioni omnium Pontificum, & Conciliorum sacros libros enumerantium: vt Innocentii primi, atque Gelasii, Concilii 3. Carthag. cap. 27. Florentini insuper, ac Tridentini, denique Laodicensis Can. 59. Quod vtique concilium manifestè confirmatum est à Synodo Trullana.

II.

Deinde probatur hæc conclusio, quoniam epistola ad Hebræos recepta est in Concilio Niceno, vt auctor est D. Thomas in Commentariis super eandem. Rem vero adeo grauem vix S. non adstrueret, nisi compertam habuisset.

III.

Præterea manifestè id ostenditur ex Concilio Ephesino, cuius verba sunt cap. 10. Pontificem, & apostolum confessionis nostræ factum esse Christum, diuina scriptura commemorat. Si quis ergo Pontificem, & Apostolum nostrum negat esse factum ipsam Dei verbum, anathema sit. Hæc enim Concilium. Id autem non alio loco nisi in epistola ad Hebræos Apostolus dixit. Diuina igitur scriptura est, ex cuius etiam folius auctoritate efficax argumentum trahitur ad hæresim reuincendam.

IIII.

Quod si post tam præclara, & summorum Pontificum, & Conciliorum testimonia sanctos auctores in huius sententiæ confirmationem citare voluerò, vereor mihi illud obiiciatur, quod afferam in re non dubia testes minime necessarios. Atqui non est leue argumentum, quod ex communi omnium sanctorum consensione ducitur.

Atque vt Græcos scriptores præteream, quorum omnium (vt Hieronymus ad Dardanum ait) manet ad vnum firma consensio; vtq; Latinos omitam reliquos, D. Augustinus constantissimè vbique tenet hæc epistolam esse canonicam. Nam & lib. 2. de doct. Christ. cap. 8. in canonem sanctarum scripturarum refert. & lib. 3. de Trinit. cap. 11. ita solidam credit huius epistolæ auctoritatem, vt ab ea (sicut ne ab aliis quidem diuinis scripturis) aberrare non liceat. Vide eundem lib. 1. de baptis. par. siue de pecca. meritis, cap. 17.

V.

Cumque post Augustini tempora omnes Sancti, omnes Theologi, omnes Catholici, pro canonica eam epistolam habuerint, quid est quod iuniores isti in meridianam lucem tenebras inferre conantur? nisi volunt vniuersam Ecclesiam abhinc mille annos in summo errore, inque magna huius questionis ignoratione versatam, cuius videlicet vsu cunctis gentibus nomine Apostoli hæc epistola legitur. Causus lib. 2. de locis Theologicis, cap. 9.

PAVLO HANC EPISTOLAM

adscribendam esse, ex eodem.

Cum hæreticum sit, hanc epistolam à sacris scripturis excludere, certè temerarium est (ne quid amplius dicam) de huius epistolæ auctore dubitare. Quem Paulum fuisse certissimis testimoniis confirmatur.

Origenes

Origenes in primis lib. 1. Commentariorum super Marthæum, & refertur ab Eusebio lib. 6. ecclesiast. hist. cap. 18. Ego dico, ait, quod ipsa manifestissime est Pauli Apostoli, & semper omnes antiqui maiores nostri eam ut Pauli Apostoli suscepimus. & opinio usque ad nos pervenit, quod sermo eius est Græco sermone compositus, vel per Clementem Romanæ urbis Episcopum, vel per Lucam.

Clementis item Alexandrinus apud Eusebium 6. Ecclesiast. hist. lib. cap. 11. Manifestè (inquit) est Pauli, scripta quidem Hebræo sermone tanquam Hebræis, sed à Luca in Græcum interpretata.

Eusebius quoque in eandem sententiam iuit 3. lib. hist. ecclesiast. cap. 38. ubi cum dixisset Clementem Romanum Episcopum in epistola ad Corinthios nomine Pauli testimonio huius epistolæ usum, contra quod subiicit: Vnde constat, quod Apostolus hanc epistolam tanquam Hebræis mittendam patrio eam sermone conscripserit: & ut quidam tradunt, Lucam Evangelistam, alii autem Clementem interpretatum esse, quod & magis verum est, quia & stylus ipse epistolæ Clementis cum hac concordat, & sensus nimirum veriusque scripturæ plurimam similitudinem ferunt. Hactenus Eusebius, & cap. 3. eiusdem libri, Pauli manifestè 4. sunt epistolæ.

Dies me deficiet, si velim enumerare authores Græcos, qui hanc epistolam Paulo tribuerunt. Nec minus si commemorarem etiam Latinos. Quid enim referam Athanasium in epistola ad episcopos Africanos, & lib. 11. de fide Trinitatis? Quid Cyrillum 1. libro thesaurorum, cap. 9. Quid Chrysostomum infinitis propè locis? Quid Ignatium? Quid Irenæum? Quid Damascenum? Quid Anacleum in epistola 3. de ordinatione Episcoporum? Quid Higinum in epistola 1. ad omnes Christi fideles? Quid Concilium Laodicenum? Quid tandem Concilium Ephelinum? Cum omnes Græci scriptores (ut auctor est Hieron. ad Dardanum) hanc epistolam Apostoli Pauli esse una voce fateantur. Theophylactus certe miratur eorum impudentiam, qui hanc epistolam Pauli esse inficiantur, affirmatque eos non secus peccare, quam si à Paulo abesse Christum negarent.

Quid Latini? Nempe fateantur etiam. Fateatur Ambrosius super psalmum, Beati immaculati. serm. 8. & libro de his, qui mysteriis initiantur, cap. 8. Augustinus insuper 2. lib. de doctrina Christiana cap. 8. & sæpe aliis. Item Gregor. 5. lib. Moralium, cap. 3. Gelasius cum concilio 70. Episcoporum, Innocentius Papa, Concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum.

Quid Moror? Mille quingentos abhinc annos Ecclesia legi hanc nomine Pauli apostoli, & audeamus nos in dubium vertere, quod omnes Catholici tot retro seculis sine ambiguitate tenuerunt?

Omitto quod Petrus, nisi me valde opinio fallit, testatur Paulum Hebræis epistolam scripsisse. Nam primam Petri Hebræis scriptam esse, salutatio ipsa aperte docet, At secunda Petri eiusdem quoque scripta est. Ait enim: Ecce iam vobis hanc secundam scribo epistolam. In huius verò fine sic Petrus inquit, Sicut & charissimus frater noster Paulus scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis, &c. vobis scilicet Hebræis, ad quos scribebat Petrus. Vnde facta distinctione, subiungit: Sicut & in omnibus epistolis: ut non obscure intelligeres, quod Paulus Hebræis de consuetudine, & salute Christi idem, & in aliis epistolis scripserit. Non est ergo cur de auctore huius epistolæ quisquam dubitet. Melchior Canus lib. 2. de locis Theologicis, cap. 11.

HIERONYMVS AN DVBITAVERIT.

Negamus Hieronymum accipere hoc loco (quod illi falsissime impingitur) habere sententiam. Nam ut innumera loca silentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epistola nomine Pauli testimonia, ut illud etiam disimulemus, quod de vris illudibus, in Paulo cum quorundam contrarium sensum expressisset, eorum argumenta refellisse profligato loco Hieronymiana sententiæ clarissimus testis est, qui habetur in epistola ad Dardanum de terra promissionis, in hæc verba: Vas electionis loquimur ad Hebræos: Fide qui vocatur Abraham &c. Nec me fugit, quod perfidia Iudæorum hæc testimonia non suscepit. Illud nostris dicendum est, hanc epistolam, quæ inscribitur ad Hebræos, non solè ab ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retro ecclesiis, & Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli apostoli suscipi. Licet plerique eam, vel Barnabæ, vel Clementis arbitrentur, & nihil interesse cuius sit, cum ecclesiastici sit viri, & quotidie ecclesiarum lectione celebretur.

Quod si eam Latinorum consuetudo inter scripturas Canonicas non recipit, nec Græcorum quidem

Te Ecclesiæ

Ecclesie Apocalypsim Ioannis eadem libertate suscipiunt, & tamen nos utraque suscipimus, nequaquam huius temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerumque vtriusque abutuntur testimoniis, non ut interdum de apocryphis facere solent, quippe qui & gentilium literarum raro videntur exemplis, sed quasi canonicis, & ecclesiasticis. Et in epistolam ad Titum cap. 2. Lege (inquit) ad Hebræos epistolam Pauli Apostoli, siue cuiuscunque alterius eam esse putas, quia iam inter Ecclesiasticas est recepta.

Argumenta quæ contra huius epistolæ ad Hebræos auctoritatem adferuntur, doctissime confutata sunt ab eodem R. Melchior Cano in eodem vndecimo capite, & à D. Michaele à Medina, lib. 6. de re etia in Deum fide, cap. 25.

Hic idem Medina magnam habet sanctorum patrum catalogum qui in scriptis suis pro confirmatione ecclesiasticorum dogmatum multa testimonia ex hac epistola desumpserunt: inter quos sunt Clementis Romanus, Cyrillus Alexandrinus, Gregorius Nissenus, Basilii, Hilarius, Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, & Damascenus. Querantur ipsa testimonia cap. 9. eiusdem lib. 6.

QVA OCCASIONE PAVLVS PERMOTVS, HANC scripserit epistolam, ex Ambrosio.

Qua ratione, quove consilio scripserit B. Paulus genti suæ populo Hebræorum, ex ipsius verbis deprehenditur. Timuit eis, ne insuperati temptationibus, ad infidelitatem relaberentur. Nulla enim gens obstinatio animis repugnabat Euangelio Christi, quam Iudæorum, qui Paulo erat insensibilissimi, quod se gentium apostolum profiteretur, quas Iudæi, ut prophanas, & impias abominabantur: quodque legem Moisaicam, quam illi sacrosanctam habebant, & euangelii vice per vniuersum orbem spargi cupiebant, antiquare videretur, adeo ut essent inter hos quoque qui Christi doctrinam receperant, qui putarent legis observationem cum euangelio miscendam.

Hierosolymis igitur, qui crederant variis calamitatibus afficiebantur ab iis qui resistebant euangelio. Nam penes hos erat publica auctoritas: conuiciebantur in vincula, et debantur, diripiebantur illorum bona. Hos itaque consolatur Paulus partim exemplo veterum sanctorum, quorum plerique similibus, aut grauioribus calamitatibus exerciti sunt, quo virtus illorum esset exploratio, spectatioque ut præcipue exemplo Christi, partim spe præmii celestis.

Deinde declarat eoruscante iam Euangelio Christi cessasse umbras legis Moisaicæ, multa repetens ex veteri testamento, & ad Christum accommodans. Docet non ex observatione legis, ad tempus datæ, & imperfectæ, sperandam esse salutem, sed ex fide, quæ veteres, etiam illi probatæ sanctimonie viri, quorum memoria Iudæis erat sacrosancta, Deo potissimum placuissent. Tandem tradit præcepta quædam ad patientiam, & mores Christianos facientia &c. Ambrosius in præfat. epistolæ ad Hebræos.

ARGVMENTVM EX ATHANASIO.

Quoniam Iudæi legi, & umbris illius incumbebant, ob eam causam Paulus Apostolus, Doctor gentium factus, & ad gentes amandus, ut euangelium illis prædicaret, cum omnibus gentibus scripisset, iam deinceps omnibus etiam Hebræis qui ex circumcisione crediderant, epistolam hanc declarationibus, & probationibus instruetam, de Christi aduentu, & de legis umbra, quod illa deseruit, scribit. Et principio declarat, prophetas ob id esse missos, ut de seruatore prænunciarent, & ut post illos seruator ipse veniret. Seruus esse prophetas, & nuncios aduentus ipsius. Ipsum vero Christum filium esse Dei, per quem omnia facta sunt. Et quod hunc filium incarnari, hominemque fieri oportuerit, ut per coporis ipsius oblationem mortem aboleret. Neque enim per sanguinem vituli, aut hirci, sed per sanguinem Christi constare mortalibus salutem.

Ostendit etiam, quod lex neminem reddiderit perfectum, sed umbram habuerit futurorum bonorum, & quod populus requiem per illam non inueniret, sed communis nobis omnibus relicta sit quietis dies. Item quod sacerdotale illud summi sacerdotis munus ab Aarone ad Christum translatum sit, cuius typus fuerit Melchisedec, non è Levi ortus. Et quod patres fide sint, non ex operibus legis, iustificati. Tandem ubi & istos ad morum institutionem adhortatus est, ac tolerantiam eorum propter Christum laudauit, suauitque ut seniores honore afficiant, absoluit epistolam. Athanas. hic in Synopsi.

Ne se putarent Hebræi in aduersitatibus derelictos, inter cætera Paulus duobus eos in hac epistola instruit modis: primò, quæcunque acciderint, iubens ferre fortiter: deinde sperare certum præmium. Deum enim non neglecturum inhonoratum Abelon, & reliquam deiniceps iustorum seriem. Et triplicem illis consolationem adhibet. Vnam exemplo passionis Christi, dicentis non esse potiorum seruum, quam sit ipsius Dominus. Alteram, ostentato credentium præmio. Tertiam, dum docet, qualisnam hæc sit aduersitas: nec per futura solum eos confirmat, quibus minus moueri poterant, verum etiam per præterita, quæ acciderunt ipsorum patribus. Chrysost. in præfatione epistolæ ad Hebræos.

QVIS HVIVS EPISTOLÆ SIT scopus.

Intendit Apostolus principaliter Hebræos in puritate fidei Christianæ confirmare, & à legalibus obseruantis, quibus adhuc detinebantur, prorsus auellere. Anselmus hic in præfatione.

DE PARTITIONE EPISTOLÆ AD HEBRÆOS.

TABVLA 113.

STATVS HVIVS EPISTOLÆ
generis est iudicialis. Tota enim in con-
tentione versatur. Artificium autem dis-
positionis tum demum rectè intellige-
mus, si obseruemus hæc tria

Argumenta Hebræorum, quorum gratia plus illi legum
cærimonis, quam fidei mysteriis tribuere videbantur.

Refutationem, seu potius retorsionem eorundem pro con-
firmatione fidei.

Sententiam, qua D. Paulus prædictam dirimit controuer-
siam.

ARGVMENTA,
quibus Iudæi conuerſi
adhuc iudaizare, &
plus æquo ad legis ob-
ſervationem inclinari,
atque ſic fidei Chriſti-
anæ puritatem obſcure
videbantur, ſunt 14.

Minifterium angelorum, per quos legem ordinatam eſſe ipſe teſtatur Paulus,
3. ad Galat. capite.

Moyſis authoritas, quem eodem loci mediatorem datæ legis idem vocat Pau-
lus iuxta quod ipſe dicit Deut. 5. Ego ſequeſter & medius fui inter Domi-
num & vos in tempore illo, vt annunciarem vobis verba eius.

Pontificatus Aaronis, cuius Maieſtas Eccleſi. 45. his exprimitur verbis excel-
ſum fecit Aaron fratrem eius, & dedit illi ſacerdotium gentis, & beatiſi-
cavit illum in gloria.

Succeſſio ſacerdotii legalis perpetua, quæ promiſſa fuit non ipſi tantum Aa-
ron, ſed ſemini eius in ſecula. d. cap. 45. Eccleſ.

Tabernaculi per Moyſen ad ipſius Dei præſcriptum fabrefacti celebritas.
Exodi 25.

Legis ipſius per ſe conſideratæ dignitas, atque præſtantiæ. De qua Moyſes Deo
ter. 4. Quæ enim alia gens inquit, ſic incluta, vt habeat cæremonias, iuſtaq;
iudicia, & vniuerſam legem?

Sanctimonia eorum, quæ in præſato continebantur tabernaculo: quæ ſancta
dicebantur ſanctorum. De quibus per tota agitur Exod.

Sacrificiorum efficacia, quorum virtute, vt ex toto patet Levitico, credebant
populo omnis generis remitti peccata.

Promiſſiones veteris teſtamenti, ſanguinis effuſione firmatæ. Exodi enim 24.
lecto Domini mandato, hæc verba protulit Moyſes. Hic eſt ſanguis fœde-
ris, quod pepigit Dominus vobiſcum ſuper cunctis his ſermonibus.

Frequentatio hoſtiarum, ſive continuus ſacrificiorum uſus. Vnde propheta
Daniel ceſſationem ſacrificii, abominationem vocat deſolationis, Dan. 9.

Veſtigia maiorum, & eorum circa legis obſervationem religio; Vt ſancti fue-
runt Patriarchæ, & Prophætæ, quorum D. Ioan. in 8. euangelii ſui meminit
capite. Vbi Iudæi de iſtorum gloriantur ſanctitate: Nunquid tu maior es
patre noſtro &c.

Signa, & miracula, quibus in veteri teſtamento Deus legis authoritatem con-
firmavit. Nam ubi lex data eſſet Moyſi, ibi ceperunt audiri tonitrus, & mi-
rare fulgura, totuſque mons Sinai fumigabat. Exod. 19.

DE CONFUTATIONE, SEV. POTIVS
retoritione prædictorum argumentorum.

TABVLA II5.

IN HAC PARTE, PRIVSQVAM
ad confutationem singulorum perueni-
tur argumentorum, illud in primis nota-
tu dignum est: Quod D. Paulus argu-
menta illa pro legis defensione addu-
cta, vno modo infirmat penè omnia, sci-
licet ex collatione, seu comparatione

Christi ad { Angelos,
Mosen,
Aaron,
Reliquos patriarchas,
& prophetas, } Quos illi legis suæ ia-
stabant auctores.

{ Evangelicæ veritatis, & fidei
efficaciæ ad vñbram, tam } Legis, quàm
Ceremoniarum

DE MINISTERIO LEGIS:

TABVLA II6.

Ostendit nobilius esse
ministerium Christi,
quàm Angelorum

Christus enim tâto melior effectus est angelis quan-
to differentius habet nomen. Filius enim agnitus
est Dei, per quem facta sunt secula. Hæres vniuer-
sorum, splendor gloriæ, & figura substantiæ eius,
portans omnia uerbo uirtutis suæ &c.

CONTRA PRI-
mum Hebræorum fun-
damentum in hunc mo-
dum procedit Paulus

Angeli autem spiritus quidem sunt, sed ministri tan-
tum, missi propter eos, qui hæreditatem capient
salutis. cap. 1. per tot.

Insert conclusiõnem euangelicam. Si ergo tam efficax fuit, quod ab angelis
olim prolatum fuerat, ut puniretur quisquis dicto illorum non fuisset ob-
temperans: maiori pœna digni sunt illi, qui Euangelii auctoritatem negli-
gere non verentur. à prin. cap. 2. vsque ad vers. Non enim angelis.

Occurrit obiectioni. Nam etsi de Christo scriptum sit; Ministri eum paulo
minus ab angelis &c. non tamen ob id inferior factus est angelis, sed ideo
humiliatus, & nobis in passionibus factus est frater, vt nos essemus illius
coheredes. dicto uers. Non enim angelis subiecit.

DE AVTHORITATE MOYSIS.

TAVLA 117.

LONGE CHRISTVM

Moise excellentiorem esse,
ac ob id fidei potius quàm le-
gi inharendū esse asserit Pau-
lus in princ. cap. 3. & probat
hoc ipsum tribus rationibus

Primo

Moyſes quidem ſcripturæ teſtimonio. Num. 12. fidelis erat
ſervus in domo Dei. Quæ civitas eſt Dei, & ſanctiſſima
omnium electorum congregatio.

Secundo

Chriſtus autem eo plus præſtitit, quod hanc domum ipſe
ædificavit, & in ea non vt ſervus, ſed vt filius eſt verſatus,
cap. 3. in princip.

Lex Moſaica transgreſſoribus æternam minabatur mor-
tem.

Chriſtus poenitentibus æternam largitur requiem. verſicul.
Quapropter dicit Spiritus ſanctus. Vbi eleganter admo-
dum D. Paulus explicat verba Davidis Pſalm. 94. Hodie ſi
vocem eius audieritis, vſque in fin. d. cap. 3. & 4. vſque ad
ver. Viuus eſt enim ſermo Dei.

Tertio

Tota legis cæremoniæ vis, mortuæ, ac trifierz inhære-
bat literæ.

Dei autem ſermo, viuus eſt, & efficax, ac omni penetrabilior
gladio, ad diuifionem vſque pertingens animæ. d. verſic.
Viuus eſt enim.

DE PONTIFICIA DIGNITATE AARONIS.

TAVLA 118.

OSTENSVRVS

lōge nos tētiū à Chri-
ſto auxilium petere,
quē ab Aaron olim
petebant Iudei, duo
facit hoc loco Paulus

Describit qualita-
tes veri Pōtificis

Cuius virtus penetret cælos.

Qui poſſit compati infirmitatibus noſtris.

Qui ipſe per omnia tentatus ſit, pro ſimilitudine abſque
peccato tamen. verſic. Habentes ergo Pontificem &c.

Oſtendit has qualitates
in Chriſto omnes multo
tuiſſe perfectiores, quàm
in Aaron; Quia

Non ex humanis tantum aſſumptus erat, ſed ſi-
lius etiam Dei, ſacerdos in æternum conſtitu-
tus ſecundum ordinem Melchizedech. capi. 5.
in princip.

Nec clarificauit ſemetipſum, ſed à patre, vt pon-
tiffex fieret, miſſus fuerat.

Didicit ex iis, quæ paſſus erat, compati infirmi-
tibus noſtris: cuius preces, quas in cruce ad pa-
trem obrulit, pro ſua reuerētia ſunt exauditz.

DE SVCCESIONE SACERDOTII LEGALIS.

TABULA 119.

Excusando se cur non plura nunc ea de re disserat, non obscure reprehendit eorum in rebus fidei negligentiam & incuriam. Nam et si Hebraei tum ætate quidem poterant ac debebant esse magistri, eos tamen adhuc vix dum discipulos esse elementarios cōqueritur. Quis ob rem illi nō solido, sed lacteo indigeat cibo, qui grauiiores de fidei doctrina disputationes nō admittant. vers. De quo nobis grādis sermo.

Indicat se nō vel le modo fidei initia pertractare, vt poie de — { Fide & pœnitentia ante baptismum necessaria. Baptismo, Sacramentis primis, scilicet { Manū impositione siue Cōfirmatione. Articulis fidei, { Resurrectione mortuorum. Aeterni iudicii pœnis, capit. 6. in principio.

SVCCESIONI, quam peculiarem esse sacerdotio Aaronis gloriabantur Hebraei, D. Paulus non legis opponit sacerdotium, quod est secundum ordinem Melchisedech. De cuius mysterio hoc loco tangit tantum quatuor

Ratio, cur vellet ea prætermittere, est ista — { Quia impossibile est semel baptizatos, si relabatur, renouari per lacrum regenerationis, sicut enim terra culta, si denud spinas proferat, nō colitur, sed comboritur: sic homo peccans post baptismum, secundo non abluatur. vers. Impossibile est enim &c.

Quod in scriptis sit, secundum ordinem Melchisedech. { Dignitate. Melchisedech enim, qui typum Christi gerebat, interpretatur Rex iustitiz. Idem etiam rex Salem dicitur, qd est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia: neq; initium dierum, neque finem vite habens. Assumptum autem a filio Dei, manet sacerdos in perpetuum c. 7. in principio. { Christi sacerdotium legali excellentius esse, duplici ratione probatur. { Autoritate: quippe qui benedixit Abraham, cui & decimas dedit idem patriarcha: & per consequens etiam Levi & Aaron, qui adhuc in lumbis patris erant. ver. Inuenimus autem eod. Perfectione: Si enim consummatio per sacerdotium Leviticum erat, quid opus fuisse necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech, alium fingere sacerdotem? Huius itaq; aduentum sacerdotium Levi & Aaron fuit translātū ad tribum Iuda & stirpem David. Translato autem sic sacerdotio, eadē opera, ipsa quoque lex, cuius illud erat sacerdotium, in totum translata fuit necessa est. vers. Si ergo cōsummatio.

Christi sacerdotium legali excellentius esse, duplici ratione probatur. { Quod sacerdotium Christi, quod habuerit singulari. Qd scilicet — { iureiurando traditum, ver. Et quicum est. Perpetuum sit futurum. In quo sacerdotio vnicus est sacerdos perpetuus, atque is impollutus, innocens, segregatus a peccatoribus, &c. vers. Et alii quidam. vs. que ad finem cap. 7.

Quia etiam Christus sine sanguine hostiam obtulit, deinde postmodum suum ipsius etiam corpus; propterea ergo apte dictum est, Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech. In æternum verò, eo quod ii qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorum Deus pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerrent. Nam hoc significat, In æternum. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset, In æternum: sed respiciens ad præsentis sacrificios, per quos medius Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cæna modum illis tradidit huiusmodi sacrificii.

DE COLLATIONE VTRIVSQUE TABERNACVLI.

TABVLA 120.

VETVS TESTAMEN-
tum ipsum antiquatum esse ostendit ex collatione tabernaculi veteris & novi, Quæ differunt partim

Loco: veteris enim tabernaculi ministerium, locum tantum habuit in terra, Noui autem tabernaculi, hoc est, ecclesiæ Christianæ pontifex, Officium suum exercet etiam in cælis, ubi sedet in gloria Dei patris.
Materia & efficiente causa, quia tabernaculum illud terrenum tantum fuit factum, hoc autem ipse fuit Deus.
Vsu, maiora namque offeruntur in nouo, quam in veteri testamento.
Fine, quia antiquum illud legis Mosaicæ tabernaculum, figura tantum fuit noui. à princip. cap. 8. vsque ad versic. Nunc autem melius;

DE ANTIQVÆ LEGIS PER SE CONSIDERATIONE præstantia,

TABVLA 121.

FALLI HEBRÆOS, QVOD
maiores potent antiquæ legis dignitatem, quam Evangelii, declarat ex discrimine vtriusque Testamenti

Veteris, quod — Promittit tantum terrena, Esaie 1. vers. Si audieritis me,
Imperfectum fuit, ut patet ex promissione noui, Ieremix 31.
In membranis solum fuerat scriptum.
Noui, quod — Promittit spiritualia, Mathæi 5.
Perfectum est, quia subrogatum in locum imperfecti.
Non atramento, sed spiritu in mente & cordibus scriptum est Christianorum. à d. vers. Nunc autem melius.

DE PARTIBVS TABERNACVLI, ET SANCTIMONIA eorum, quæ in eis retineri solebant. TABVLA 122.

<p>QVAM INFIRMA FUERIT Hebræorum ex his petita argumentatio, patet ex diuisione Tabernaculi</p>	<p>Veteris testamenti in</p>	<p>Sæcta, priorē, scilicet templi partem, in</p>	<p>Quæ erant</p>	<p>Candelabra, Mensa, Propositio panum.</p>
			<p>Quæ ingrediebantur</p>	<p>Omnes sacerdotes Quotiescunque perficienda essent sacra.</p>
		<p>Sancta sanctorū, posteriorem tabernaculi partē, à priori velamine, quodā separata, atq; distincta, atq;</p>	<p>Seruabantur ibi</p>	<p>Thuribulum aureum. Arca testamēti, & i ea <div> <p>Vrna aurea habens manna. Virga Aaronis, quæ frondebat. Tabulæ testamenti.</p> </div> </p>
			<p>Sacri peragendi causa eo ingrediebatur</p>	<p>Non nisi summus pontifex semel tantum in anno. Nec sine sanguine, quem & pro sua, & populi offerret ignorantia.</p>
<p>Novi testamenti, in ecclesiam</p>		<p>Militantem, seu peregrinantem idest huius seculi congregationem, quam ingredi poterant</p>		<p>Sancti patres etiam veteris testamenti, qui & ipsi de ecclesia, & ciuitate erant Dei. Omni tempore.</p>
		<p>Triumphantem, ad quam ante Christi ascensionem, nulli vnquam patuit accessus. Quanto itaque celestis conuersatio, huic terrene societati est præstantior, tanto etiam quæ in ecclesia geruntur Christiana, præstant iis, quæ in veteri continebantur tabernaculo. à princip. cap. 9. vsque ad versicū. Quæ parabola est temporis instantis.</p>		

DE SACRIFICIORVM EFFICACIA.

TABVLA 123.

<p>SACRIFICIA VETERIS legis eam efficaciam non habere, quā habet oblatio Christi, hoc loco non amplius quidem vna, sed euidentissima demonstrat ratione</p>	<p>Hircorum sanguine, aut vitulorum cinere, corporum tantum conferebatur sanctificatio, quæ significatio fuit sanguinis Christi.</p>
	<p>Sanguis autem Christi ipsam confert gratiam, quam sacrificia illa denotabant, & emundat hominum conscientias ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti. d. versū. Quæ parabola est. vsque ad versicū. Et ideo noui testamenti mediator. eod. cap. 9.</p>

DE CONFIRMATIONE PROMISSIONVM

vtriusque testamenti. TABULA 124.

QVOD HEBRAEI
iacabant veteris legis promissiones sanguinis effusione fuisse firmatas, id infringit Paulus ratione

Per e par, quali in priori vsus est parte, quæ ad efficaciam pertinet sacrificiorum, quod scilicet lex noui testamenti, longe preciosiori sanguine roborata sit, quam antiquæ legis pacta.

Alia etiam non minus firmatum enim voluntas testatoris non nisi mortis eius interuentu rata habeatur, atque ea in veteri testamento non intercesserit, sed in nouo: consequens est ut firmitior sit noui, quam veteris testamenti sponsio,

DE IVGI SACRIFICIORVM VSV.

TABULA 125.

Frustra gloriari Iudæos de iugi & continuo veteris legis sacrificio. Nam quod oblationes testamenti

Veteris frequentius repetebantur, id imperfectionis erat indicium. Verum. Non enim, vsque ad finem. cap. 9.

Noui autem testamenti oblatio mortis interuentu semel tantum facta, non solum perfecta, sed omnibus omnium peccatis ablatis sufficiens fuit & idonea: partim

Quia Christus fuit vnus & solus, qui voluntatem diuinam, verissimum Dei sacrificium, in omnibus adimpleuerit.

Quod iam sedeat ad dexteram Dei patris, qui se exhibet tanquam pontificem pariter & hostiam pro totius mundi peccatis oblatum, toto cap. 10.

APPENDIX EX B. CHRYSOSTOMO.

Quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hostia, non multa. Quomodo vna est, & non multa? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum, hoc autem sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed vnus vbique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora, ita etiam & vnum sacrificium. Posses autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit, ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite (inquit) in meam commemorationem. Homil. 17. in epistola ad Hebræos.

DE PATRVM VETERIS TESTAMENTI RELIGIO-
ne in caeremoniarum legis obseruatione. TABULA 126.

<p>PATRES veteris testa- menti Deo nō legis obserua- tione, sed fide potius placuis- se</p>	<p>Fidei definitione, quæ est sperandarum substantia rerum, argumentum nō apparentium, cap. 1. in princip.</p> <p>Ante legē, nempe —</p> <p>Exēplo patrum, qui fue- runt —</p> <p>Eorū quæ acciderunt tēpore da- tæ legis sub Moise, & Iosue, Fide enim —</p> <p>Post iam datam legem, tempore scilicet Iudicium & Prophetarum, qui & ipsi per fi- dem —</p>	<p>Abelis, qui fide meliorem obtulit hostiam, quam Cain. vers. Fide plurimam. eod.</p> <p>Enoch fide translatus, ne videret mortem. vers. Fi- de Enoch. eod.</p> <p>Noe, qui fide apertuit arcam in salutem domus sue, vers. Fide Noe. eod.</p> <p>Abrahæ, qui fide exiens de terra sua, & nesciens quo iret, terram promissam incognitam est in gressus. vers. Fide, qui vocatur Abraham. eod.</p> <p>Isaac, qui de futuris benedixit Iacob & Esau. ver. Fide & de futuris. eod.</p> <p>Iacob, qui moriens singulos benedixit filiorum Ioseph, & adorauit fastigium virgæ eius. vers. Fide Iacob.</p> <p>Ioseph, qui moriens, de professione filiorū Israel vaticinatus est. vers. Fide Ioseph. eod.</p> <p>Natus, occultatus est mēsis tribus & parētibz suis. vers. Fide Moises. 40.</p> <p>Grandis factus, negavit se filium esse Pharaonis. ibid.</p> <p>Reliquit Aegyptum, ibid.</p> <p>Celebravit Pascha. ibid.</p> <p>Filii Israel transierunt mare rubrum, tūquā per- aridam terram. vers. Fide transierunt. eod.</p> <p>Muri Iericho corruerunt. vers. Fide muri. eod.</p> <p>Raab meretrix non perit cum incredulis, exci- piens exploratores. vers. Fide Raab.</p> <p>Vicerunt regna, Operati sunt iustitiam, Adepi sunt repromissiones, Obtulerunt ora leonum, Extinxerunt impetum ignis, Effugerunt aciem gladii, Conualuerunt de infirmitate, Fortes facti sunt in bello, Castra verterunt exterorum, Acceperunt mulieres de resurrectione mor- tuos suos. vers. Et qd adhuc dicā? d. c. 11.</p>

Deinde ex hac probatione concludit, in fide Christiana perseverandum, ac eius nomi-
ne pio cuique quidvis perferendum esse. cap. 11. in princip.

Ad hæc Hebræorum hac in re negligentiam reprehendit, & incuriam. vers. Nondum
enim vsque ad sanguinem restitistis. &c. eod.

Denique modum præscribit, quo hanc virtutem, quam tantope-
re desiderauit in Hebræis, fidei scilicet constantiam, adquire-
re quis ac tueri queat, id quod efficitur —

Vitæ honestate.
Morum sanctimo-
nia. versicul. Pro-
pter quod remis-
sas. eod.

DE SIGNIS, ET MIRACVLIS RECTE DIIV.

dicandis, TABVLA 127.

MAIORA ESSE SIGNA
 & miracula nouæ legis, quæ
 antiquæ, iterum per collatio-
 nem ostendit Testamenti

Veteris, cuius tanta erat asperitas, ut etiam perfecti terrentur, neque
 in tanta, quæ tum erat, conscientiarum perturbatione auxiliatricem
 habebant gratiam. versic. non accessistis, cap. 12. & ibi glossa. in verb.
 Et si bestia tetigerit &c.

Noui, cuius iugum etiam imperfectis suauis est, & onus leue. Ibidem.
 vsque in fin. d. cap. 12. & Matthæi 11.

DE SENTENTIA QVA PRÆFATA CON-

trouersa deciditur. TABVLA 128.

SYMMA HVIVS SENTENTIAE
 hæc est, quod cum legis euangelicæ ra-
 tio, antiquæ legis obseruationem non di-
 gnitate tantum, sed authoritate etiam,
 haud aliter quàm corpus superet um-
 bram; in ea religionis puritate cuius,
 qui modo saluari cupiat, cum omni ti-
 more, & reuerentia sit perseverandum.
 versicu. Itaque regnum. in fin. capit. 11.
 Quod ita futurum putat, si sequamur

Charitatem fraternam, cap. 13. in principio,

Hospitalitatem, ibid.

Castitatem, versic. Honorabile connubium. ibid.

Mediocritatem, versu. Sint mores sine avaritia. eodem.

Sinceram fidem orthodoxæ religionis, spreto doctrinæ va-
 riis & peregrinis, versu. Memento præpositorum. eod.

Sobrietatem & abstinentiam ab cæcis carnalibus, versic. Opti-
 mum est enim gratia. eod.

Gratiarum actionem, versicu. Per ipsam ergo offeramus.
 eodem.

Obedientiam & humilitatem. versic. Obedite præpositis ve-
 stris. vsque ad versic. Orate. Nam, quæ inde sequuntur
 vsque in finem capituli huius decimertii & ultimi, com-
 mendationem continent mutuam, qua D. Paulus hæc
 concludit epistolam.

LECTORI BENEVOLO

AC PIO BARTHOLOMÆVS LAVRENS,

cognomento vulgari Poin, Salutem.

QUAE sequitur hoc loco, id est, facie huius folij altera, de sanctissimi Iesu aut Christi nomine figuræ tabula, ea complures ante annos à me obiter in ocio, licet non absque negotio & labore singulari, confecta fuit, idque in vsum & gratiam eorum, qui vel studiosè pij, vel piè studiosi quidem sint, verum per occupationes varias ac multiplices, quibus assidue & variè distrahuntur, eiusmodi anxijis numerandi, aut supputandi studijs, qualibus in sequenti hac tabula vtendum fuit, insistere nec velint, nec possint. Edendæ autem eiusdem seu Tabulæ seu figuræ nulla se mihi iam pridem apta commodave obtulit occasio, tamen diu anxie expectata, nisi quod paucis quibusdam familiaribus castamo pennæve solum communicaretur. Ea propter cum aliquando tandem post diutinam expectationem, hoc præfens Tabularum siue Partitionum Theologicarum clarissimi doctissimi que viri D. Georgij Ederi Opus hic apud nos edendum obtigisset, tum verò mihi hætenus frustra diuque præstolato, vltius visum non est, opportunitatem ullam aliam, quæ vel commodior, vel aptior esse videri posset, diutius aut petitem, aut præstolatum iri. Missaque hac mea meis cum literis ad supradictum D. Ederum Tabulari descriptione, citius ac facilius, quam spes erat, non modo hoc ipsum quod volui, impetraui: verum plus etiam, immò maius aliquid ac petij, peterè ausus fui, obtinui. Consultus enim seu rogatus à me ipse D. Ederus de hac supradicta Tabula, num videlicet æquo sufferre posset aut vellet animo, si cum bona D. suæ venia, eiusmodi quid suarum Tabularum fini, perinde atque auctarij seu Corollarij non impertinentis instar adijceretur, consultatio nem siue petitionem hanc meam non solum nō reiecit, sed vltro etiam obuijs quodammodo vlnis accepit, voluitque ac iussit, vt antedicta hæc de Iesu aut Christi nomine figuræ Tabula, vel ante suas illarum quatuordecim Apostoli Pauli epistolarum Tabulas, vel certè mox ab earum expeditarum, sine quemadmodum & hic ob oculos factum apparet, infereretur. nam huc, id est, ad ipsum apostolum Paulū, seu ad eius quatuordecim epistolas, eam Tabulam peculiariter ac vnice spectare. Habes studiose lector breuiter ac dilucidè redditam ostensamque sequentis Tabellulæ huc aliunde præter spem insertæ rationem & occasionem. Si proinde tibi hæc ipsa quæ hic sequitur siue Tabula siue figura, videbitur neque ingrata, neque illepidæ, neque inutilis, aut in præsentiarum esse, aut in posterum fore, memineris & noris, editionem hanc eius præsentem, non tam auctori, quam promotori eiusdem D. Georgio Edero acceptum ferri oportere. Id sedulo curaturus, nostram hanc qualemcunque opellam boni consule, mei que in tua hand Dominum Iesum Christum deuotione haud obliturus, benè diuque vale. Coloniz ex officina Quæteliana, quarto Idus Decemb. 1567.

DE SVAVISSIMO, ET SANCTISSIMO CHRISTI IESV

nomine, quoties eius in Paulinis tantum epistolis, & salutaris, & celeberrima fiat mentio, auctore Bartholomæo Laurente Neomagenfi.

NOMINE IESV CHRISTI, seu CHRISTI IESV conjunctionim aut seorsim christi, seorsimq; Iesu, vsus est Apostolus Paulus in suis 14. epistolis quadringentis, ac sexagies, id est, vicibus quadringentis, & sexaginta:

Vt patet in epistola ad

Romanos, bis, ac septuagies, id est, vicibus septuagintaduobus.

Corinthios { Priore, ter & septuagies, id est, vicibus LXXIII,

Altera, octies & quinquagies, id est, vicibus 58.

Galatas, semel & quadragies, id est, vicibus 41.

Ephesios, nouies & quadragies, id est, vicibus 49.

Philippenses, quadragies, id est, vicibus 40.

Colossenses, octies & vicies, id est, vicibus 18.

Thesalonicens { Priore, vicies, id est, vicibus 20.
Altera, quater ac decies, id est, vicibus 14.

Timotheum { Priore, quinquies, id est, vicibus 5.
Altera, quater ac decies, id est, vicibus 14.

Titum, quater, id est, vicibus 4.

Philemonem, nouies, id est, vicibus nouem.

Hebræos, ter & vigies, id est, vicibus 23.

Vnde licet in capite

Primo quinquies, secundo semel, tertio ter, quarto semel, quinto septies, sexto septies, septimo bis, octavo nonies, nono ter, decimo quinquies (vndecimū vacat) duodecimo semel, decimotertio semel, decimoquarto quinquies, et 5. duodecies, decimo sexto octies,

Primo septies ac decies, secundo ter, tertio quater, quarto septies, quinto quater, sexto ter, septimo semel, octavo bis, nono ter, decimo ter, vndecimo quater, duodecimo quater, (decimum tertium, & 14. vacat) decimo quinto quindecies, decimo sexto ter,

Primo octies, secundo quinquies, tertio ter, quarto decies, quinto nouies, sexto semel (seprimū vacat) octavo bis, nono semel, decimo quinquies, et 1. septies, 2. quater, 3. ter.

Primo septies, secundo nouies, tertio vndecies, quarto ter, quinto quinquies, sexto sexies.

Primo vndecies, secundo octies, tertio nouies, quarto septies, quinto decies, sexto quater.

Primo decies ac nouies, secundo octies, tertio nouies, quarto quater.

Primo octies, 2. septies, 3. nouies, 4. quater. Quam inter hæc Iesus pro alicuius discipuli nomine, cognomento Iusti, semel vsurparat.

Primo ter, secundo quater, tertio ter, quarto sexies, quinto quater.

Primo sexies, secundo quater, tertio quater.

Primo septies, secundo semel, tertio semel, quarto semel, quinto bis, sexto ter.

Primo sexies, secundo quater, tertio bis, quarto bis.

Primo bis, secundo semel, tertio semel.

Secundo (nā primū vacat) semel, tertio ter, quarto bis, quinto semel, sexto bis, septimo semel (octauum vacat) nono quater, decimo bis, et 1. semel, 2. bis, 3. quater. Quamuis & inter hæc Iesus semel pro Iosue vsurparat.

Hoc vno est tantum nomine certa salus.

DE EPISTOLIS CANONICIS:

CONTINVATIO.

Distributis per suas partes illis epistolis, quæ ab apostolo Paulo nominatim, vel ad certos populos, vel ad personas scriptæ sunt certas: superest. ut earum nunc epistolarum, quas alij apostoli non vni populo, aut ciuitati, sed vniuersæ scripserunt ecclesiæ Christianæ, ac ob id vel canonicæ, vel catholicæ appellari consueuerunt, fiat distributio.

QVÆ ET QVOT EPISTOLÆ SVNT CANONICÆ.

TABVLA		129.					
VT SEPTEM SVNT spiritus sancti dona, ita se- pi sunt epistolæ canonicæ	Jacobi I. Petræ II. Iohannis III. Iudæ I.	<table><tr><td rowspan="4">} Quæ perti- nent vel ad</td><td>Omnium ecclesiarum membra,</td></tr><tr><td>Diversos hominum ordines, & status.</td></tr><tr><td>Virtutes Theologicas,</td></tr><tr><td>Confirmationem doctrinæ apostolicæ.</td></tr></table>	} Quæ perti- nent vel ad	Omnium ecclesiarum membra,	Diversos hominum ordines, & status.	Virtutes Theologicas,	Confirmationem doctrinæ apostolicæ.
} Quæ perti- nent vel ad	Omnium ecclesiarum membra,						
	Diversos hominum ordines, & status.						
	Virtutes Theologicas,						
	Confirmationem doctrinæ apostolicæ.						

QVARE DICANTVR CANONICAE.

Canonicæ hæ dicuntur epistolæ, vel à sacro scripturarum Canone, id est, authenticæ, quod hæ ad differentiam earum, quas alij sub falso apostolorum ediderant nomine, solæ in catalogum sacrarum scripturarum receptæ sint, & auctoritatem diuinæ habeant scripturæ, vel à regula, quod saluberrima, atque certissima credendorum, agendorumque; hoc est, cum fidei, tum morum, continent præcepta. Glossa, & Dionys. hic in præmio.

QVAM OB REM NON ET PAVLI EPISTOLAE dicantur Canonicae.

Et quamvis propter has rationes etiam apostoli Pauli epistolæ possent dici Canonicae, magis tamen hoc nomen his impostum est epistolis, quod à diuersis authoribus sunt conscriptæ, & ita ab vno eorum peculiare aliquod nomen sortiri nequirent, sed commune eis aliquod tribuendum erat nomen. Nomen utrique condignum, & venerabile. Dionys. libidem.

VNDE APPELLATAE SVNT CATHOLICAE.

Catholicae dicuntur, quod eam contineant fidei doctrinam, quæ vniuersalis est, & à communis apostolorum consensu nihil discrepat. Glossa in d. proem. Augustinus eandem vocauit apostolicas, in lib. de fide, & operibus, cap. 14.

ALIA RATIO EX OECVMENIO.

Catholicae, id est, vniuersales dicuntur hæ, siue orbiculares, quod non distinctim vni genti, aut ciuitati (quemadmodum D. Paulus Romanis, aut Corinthiis) has dedicat epistolas, huiusmodi discipulorum Domini ceteris, sed vniuersaliter fidelibus, siue Iudeis qui dispersi erant, sicut etiam Petrus, aut etiam omnibus Christianis sub eadem fide degentibus. Oecumenius ante Commentar. in epist. Iacobi.

DE DVPLICI EPISTOLARVM CANONICARVM ordine.

TABVLA 130.

DVPLEX EST, VT habeat hoc loco præfatio vulgata, & Glossa harum epistolarum ordo-

Dignitatis, de quo hic in prologo vulgato legitur: Nō ita ordo est apud Græcos, inquit, qui integrè sapunt, & fidem rectam sectantur, epistolarum septem, quæ Canonicae nuncupantur, sicut in Latinis codicibus inuenitur: ut quia Petrus est primus in ordine apostolorum, primæ sint etiam eius epistolæ in ordine cæterarum &c.

Temporis, quo ab authoribus suis sunt editæ. Scripserunt enim hi apostoli eo scilicet ordine, quo eorum scripta in sacris Bibliis communiter collocata sunt.

DE HARVM EPISTOLARVM MATERIA, SIVE argumento, ex præfatione D. Thomæ ad eandem.

TABVLA 131.

MATERIA, IN- quit, huius libri est, con- tempnū mūdane prospe- ritatis, Nā in Canonica	Jacobi	Describitur	Sustinentia aduersitatis . Amor supernæ, & diuinæ charitatis . Fuga carnalis voluptatis . Delectio veterum litera- rum, hoc est, peccato- rum: & superscriptio nouarum, id est, —	Gratiarum, Virtutum, Donorum, Bonorum ope- rum .
	Petri			
	Ioannis			
	Iudæ			

DE HVIVS VOLVMINIS PARTIBVS.

TABVLA 132.

LIBER EPISTOLARVM CA- nonicarum diuiditur secundum numerum	Authorum	In partes	Quatuor. Septem.
	Epistolarum.		

VTRIVSQUE PARTIS PROBATIO, ex Hieronymo.

Iacobus, Petrus, Ioannes, & Iudas septem ediderunt epistolas, tam mysticas, quàm succinctas, & breues pariter ac longas: Breues in verbis, longas in sententijs, vt rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat. Hieron. ad Paulin.

EPISTOLA CATHOLICA

IACOBI APOSTOLI, DE FIDEI FRVCTIBVS,

hominis Christiani operibus, Liber Bibliorum LXV. Partis
secundæ libri quarti, decimus quintus.

RATIO ORDINIS.

Cùm D. Iacobus inter reliquos huius ordinis apostolos omnium scripserit primus, merito eius epistola primum inter Catholicas obtinuit locum, prout explicatius in proxima dicitur epistola Petri prima. Lyran. in prolog. canon. epist.

DE HVIVS EPISTOLAE AVTHORE.

Et si ex nouatoribus aliqui affirmare audent, cùm plures huius nominis fuerint, (vnus enim Zebædi, alter Alphæi dicebatur filius, quibus aliqui etiam addunt tertium, qui, vt Paulus, extra numerum duodecim ad apostolatum sit vocatus) incertum esse, vter ex his, præsentem scripserit epistolam D. Hieron. tamen in libro de viris illustribus ita eum graphicè descripsit, vt dubium esse nemini queat, huius epistolæ eum esse authorem, qui dictus est Alphæi, siue Iacobus minor: Minor, inquam, vocatione ad apostolatum, non virtutum sanctitate & perfectione. Dionys. Carthusian. hic cap. 1. in princip.

VERBA D. HIERONYMI.

Iacobus qui appellatur frater Domini, cognomento iustus, vt nonnulli existimant, Iosephi ex Ioan. 19. alia vxore, vt autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cuius Ioannes in libro suo meminit, filius, post passionem Domini, statim ab apostolis Hierosolymorum episcopus ordinatus, vnā tantum scripsit epistolam, quæ de septem Catholicis est. Hieron. de viris illust. vbi etiam alia de hoc ipso Iacobo ex patribus adducit testimonia, vt sunt hæc quæ sequuntur:

EX

EX EGESIPPO.

Egesippus, inquit, vicinus apostolorum temporum, in quinto Commentariorum libro de Iacobo narrans, ait: Suscepit ecclesiam Hierosolymæ post apostolos frater Domini Iacobus cognomēto Iustus. Hic de vtero matris sanctus fuit: Vinum, & liceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonus est, nec vinctus vnguento, nec vsus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum. Vestibus laneis non utebatur, sed lineis, solusque ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur, ut camelorum duritiem traxisse etus genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum esset.

EX IOSEPHO, ET CLEMENTE.

Sed & Iosephus in xx. libro antiquitatum, & Clemens in septimo hypotyposeon, id est, in forma quoniam, dicunt: Mortuo Festo, qui Iudæam procurabat, Albinum successorem eius missum à Nerone, qui cum necdum ad provinciam pervenisset, Ananus, inquit, Pontifex adolescens, Ananiam filium, de genere sacerdotali, accepta occasione *ἀναρχίας*, Concilium congregavit, & compellens publice Iacobum, ut Christum Dei filium denegaret, contradicentem lapidari iussit. Qui cum præcipitatus de pinna templi, confractis cruribus, femivivus tollens ad cælum manus, diceret: Domine, ignosce eis, quod enim faciunt, nesciunt: sillonis fuisse in cerebro percussus, interiit.

TESTANTVR ETIAM ACTA APOSTOLORVM.

Triginta annos Hierosolymis rexit ecclesiam, usque ad septimum Neronis annum. Iuxta templum ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usque ad obidionem Titi, & ultimam Adriani, notissimum habuit. Quidam è nostris putauerunt eum in monte Oliueti conditam: sed falsa eorum est opinio. Hieron. ibidem.

SENTENTIA VENERABILIS BEDAE.

Dixit de hoc Iacobo Paulus ad Galat. 2. Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbatur columnæ esse, dextræ dederunt mihi, & Barnabæ societatis, ut nos in gentibus, illi autem in circumcisione prædicarent. Beda hic cap. 1. in princip.

AN HAEC EPISTOLA SIT AVTHENTICA.

Seditionis illius, qua etiamnum catholica præmitur ecclesia, author, eo adductus est aliquando blasphemiz, ut hanc epistolam, quam suo de fide, & openbus falso dogmati constanter obistere videbat, à sacro scripturarum Canone, autoritate, seu libidine potius priuata, penitus excludere non sit veritus. Quam blasphemiam aliqui, quos habuit ille dogmatis sui sectarios, hoc prætextu colorare nitentur, quod de illius epistolæ autoritate D. etiam Hieron. & Eusebius Cæsarens. iam olim addubitasse videretur.

QVAE D. HIERONYMI HAC DE RE fuerit sententia.

D. Hieron. sententiam de autoritate huius epistolæ, iam supra recitauimus in hæc verba: Iacobus qui appellatur frater Domini & c. vnam tantum scripsit epistolam, quæ de septem catholicis est, quæ & ipsa ab alio quodam, nomine eius edita asseritur, licet paulatim procedente tempore obtinuerit autoritatem. Hieron. de vitis illustr.

SENTENTIA EVSEBII.

Hactenus de Iacobo, inquit, cuius illa haberetur epistola, quæ prima scribitur inter eas, quæ catholice appellatur. Sciendum tamen est, quod à nonnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorum meminerit eius: sicut ne illius quidem quæ dicitur Iudæ, quæ & ipsa est vna de septem. Nos tamen scimus etiam istas cum cæteris, ab omnibus penè ecclesiis recipi. Euseb. lib. ecclesi. hist. 1. cap. 23.

RESPONSIO AD VTRANQUE AVTHORITATEM.

Illud hoc loco monendum est, neque Hieronymum, ut isti falsò illi imponunt, neque quemquam eorum, quos probatæ fidei tulit antiquitas, de hac epistola dubitasse, sed tantum aliquorum dubitationem, cui tamen ipsi non subscriberent, retulisse. Quod verum esse, non obscure ex vtriusque pater verbis. Nam etsi ab alio edita assereretur, inquit Hieron. paulatim tamen obtinuit autoritatem. Et Eusebius: Nos tamen scimus, ait, etiam istas (Iacobi scilicet & Iudæ) cum cæteris, ab omnibus penè ecclesiis recipi.

Demum, si fuerunt aliqui, qui de hac epistola dubitarint, cum illis, qui fuerint, nesciamus, neque veterum rerum scriptores eorum nomina posteritati mandarint: quis nisi rerum novarum molitor, eisdem sanctissimis, & doctissimis viris, tum Græcis, tum Latinis, qui ex eadem epistola testimonia citant, aut in eam scripserunt commentaria, præponat? Certè si dignæ illorum fuissent dubitandi rationes, nec Hieron. nec Eusebius eas tacuissent. Immo aut illis darent vietas manus, aut easdè diluerent, ut in minoribus controuersis agere solent. Medina de rella in Deû fide. li. 6. c. 23.

HAERETICVM ESSE, EPISTOLAM IACOBI IN canonicas non referre, ex D. Melchiore Cano.

Primo, quoniam Hieronymus in lib. de viris illustr. asserit hanc (licet aliquando fuerit dubitatum) paulatim tamen procedente tempore meruisse authoritatem. Iam ergo vel D. Hierony. ætate epistolam hanc ecclesiæ receperat.

Item, quoniam Innocentius, & Gelasius cum concilio 70. episcoporum, Conciliaque omnia, Carthagenensè, Laodicensè, Florentinum, Tridentinum eam inter sacras reposuerunt.

His adde sanctos antiquos, Urbanum Papam in epistola de communi vita, Alexandrum 5. à Petro, in epistola ad omnes episcopos, Anacletum in epistola de oppressione episcoporum, Marcellum Papam in epistola ad episcopos Antiochenæ provincie, Concilium Mileuitanum canon. 7. Omnes denique iuniores cum veteribus Theologis scholasticis, breuiter omnes Catholicos. vsu quippe Ecclesiæ legitur vbique gentium pro sacra, & apostolica, & quos dixi, hanc epistolam Iacobi apostoli, Iacobi inquam apostoli esse affirmarunt, idque Ecclesiæ vniuersalis vsu confirmante. Temerarium est itaque, ne dicam erroneum, huius epistolæ certitudinem velle aut ex incerto autore, aut ex stylo salutationis (ut alij quidam faciunt) infirmare, idque argumento leuiori, quàm cui respondere debemus. Canus lib. 2. de locis Theologicis cap. 9. & 11.

QVI AVTHORES HVIVS EPISTOLÆ VSI fuerunt testimoniis. TABULA 130.

DIONYSIVS AREOPAGITA.

Iacobi epistola vitur Dionysius Areopagita, in lib. de cælesti Hierarchia, illo loco: Omne datum optimum, Iacobi 1.

IOANNES DAMASCENVS.

In historia Barlaam vsurpat illud, Fides sine operibus mortua est. Iacob. 2.

CYRILLVS ALEXANDRINVS.

Libro de recta fide ad reginas, vsurpat illud, Vnus est enim legislator, & Index &c. Iacobi 4. & dialog. 1. de Trinit. illud: Si quis indiget sapientia, Iacob. 1. Idem lib. de fide ad Reginas, vsurpat illud: Omne datum optimum, Iacob. 1. & illud: Subditi estote Domino, Iacob. 4.

AVGVSTINVS.

In libro de vanitate seculi, cap. 1. vsurpat illud, Auertitia huius mundi inimica est Deo. Iac. 4. Idè in Euangelium Ioan. tractat. 6. & de verbis Apostoli ferm. 16. illud, Demones credunt, & contremiscunt, Iacob. 2. Idem lib. de sancta virginitate, cap. 4. 2. illud, Si quis indiget sapientia, Iac. 1. Idem libro de rectitudine catholice conuers. illud, Beatus vir qui suffert tentationem, Iacob. 1. Lib. de fide & operib. c. 14. 1. 5. & 16. tractat illud, Fides sine operibus mortua est, Iac. 2. Lib. de 4. virtutib. charitatis illud, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi &c. Iac. 2. Lib. de natura, & gratia contra Pelag. c. 58. illud, Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Iac. 4. De visitatione in firmorù, c. 4. illud, Infirmitas, quis in vobis? Iac. 5. & ibidem illud, Confitemini alterutrum peccata vestra, Iac. 5. Lib. de natura, & gratia contra Pelag. & de verbo Dñi ferm. 4. illud: Linguam nullus hominum &c. epist. 29. ad Hieron. exponit illud, Offendēs in vno, factus est oīam reus. Cū similib. alijs penè infinitis, Med. d. li. 6. c. 9.

TEST. 1.

Etia de-
mones
credunt.

TESTIMONIUM ADVERSARIORVM.

Quin ipsi quoque aduersarii, blasphemiam præceptoris sui agnoscetes, rei ipsius veritate permoti, hanc epistolam admittere coacti sunt. Sic enim ad eam scripsit tædem illorum antesignanus quidam, Et si de hac epistola non nihil apud quosdam addubiatum est, tamen quia nulla est causa, ob quam repudianda sit, libenter eam sine controuersia amplectimur, tum propter antiquitatem, tum propter salubria quæ illic continetur præcepta. Et alius in hæc verba: Quare nobis ad recipiendam hanc epistolam satis est: quod nihil continet Christi apostolo indignum, multiplici verò doctrina scaret: cuius utilitas ad omnes Christianæ vitæ partes late patet.

AD QVOS SCRIPSERIT APOSTOLVS

Iacobus.

Duodecim scribit tribubus, quæ sunt in dispersione. Legimus enim: occiso à Iudæis B. Stephano: quia facta est, in illo die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ præter Apostolos. His ergo dispersis, qui persecutione passi sunt propter iustitiam, mittit epistolam. Nec solum his, verum etiam illis, qui percepta fide Christi, necdum operibus perfecti esse curabant, sicut sequentia epistolæ testantur. Nec uero & eis, qui etiam fidei exortes durabant, quin & ipsam lu credentibus, quantum valere, persequi ac perturbare studebant. Beda hic cap. i. in principio.

ARGVMENTVM EX OECV MENIO.

Scribit autem aptam ad docendum epistolam, docens de tentationum varietate, quænam à Deo sit, & quæ à proprio corde hominum, quodque non verbo tantum, sed & opere fidem oporteat ostendere, neque auditores legis, sed effectores iustificari. De diuitibus quoque præcipit, ne in cœtu ecclesiæ præponantur pauperibus, sed potius inceptentur, tanquam saluoli ac superbi.

Et tandem consolatur illos, qui iniuria afficiuntur, eosque hortatur ut longanimes sint usque ad iudicis aduentum: Vbi etiam de Patientiæ commodo, exemplo Iob docuit, præcipit aduocari presbyteros super infirmos, utque studeant ad veritatem conuertere eos, qui seducti sunt, aut qui errant, ait enim, huius mercedem esse à Domino peccatorum remissionem, & ita concludit epistolæ.

ALIVD BREVIVS ARGVMENTVM, QVOD
in Biblijs huic præfixum est epistolæ.

Iacobus Apostolus sanctum instituit clerum de cultura celestium præceptorum, & regula Catholice obseruantiz, & de inuictæ patientiæ Maiestate, & de reuelatione plurimorum, & de reuerentia Magistrorum. Author argumenti ad hanc epistolam.

Partitionum Theologicarum

DE PARTIBVS EPISTOLÆ D. IACOBI

Apostoli, TABULA 134.

QVANDO AD
virtutem pertineat, vi-
tium fugere, D. hic Ia-
cobus eos, qui ex 12.
tribubus dispersi fue-
rant, contra omnis ge-
neris vicia quæ tum in
Ecclesiam irrepsisse vi-
debantur, munire stu-
det armis

- Fortitudinis & constantiæ, à princip. cap. 1. vsque ad vers. Si quis autem
- Spei & fidutiæ, d. ver. Si quis. eod.
- Aequanimitatis, ver. Glorietur. eod.
- Pudicitæ, ver. Beatus vir qui suffert tentationem. eod.
- Verbi Dei, ver. Scitis autem fratres mei. vsque in fin. d. cap. 1.
- Iustitiæ, à principio cap. 2. vsque ad ver. Sic loquimini &c.
- Operum misericordiæ & pietatis, d. ver. Sic loquim.
- Affiduitatis & vigilantæ, ver. Sed dicit aliquis. vsque in fin. cap. 2.
- Lingux temperatæ, In princip. cap. 3.
- Sapientiæ, ver. Quis sapiens? vsque in finem eiusdem cap. 3.
- Humilitatis & obedientiæ, cap. 4. in princip.
- Pœnitentiæ, ver. Appropiate. eod.
- Benignitatis & benivolentiæ, ver. Nolite detrahete. eod.
- Integritatis conscientiæ, ver. Ecce nunc qui dicitis. vsque in fin. cap. 4.
- Mediocritatis, cap. 5. In principio.
- Sobrietatis & temperantiæ, ver. Epulati estis. eod.
- Longanimitatis, ver. Patientes estote. eod.
- Religionis, ver. Ante omnia fratres, eod.
- Charitatis proximi, ver. Confitemini ergo. & orate.
- Correctionis mutuæ, vers. Si quis autem ex vobis. vsque in fin. cap. quinti
& ultimi.

DE FORTITVDINE, ET CONSTANTIA.

TABVLA 135.

CHRISTIANO HOMI- ni in aduersis gaudendum esse, fe- rè tali probat gradatione, Nam	Tentatio	} Operatur	Patientiam,
	Patientia		Perfectionem,
	Perfectio		Vitam eternam, cap. l. versicu. Omne gaudium existimate.

DE SRE, ATQVE FIDVCIA.

TABVLA 136.

NECESSITATIS TEM- pore ad Deum recurrendum, eique fidendum esse, quinque docet argumentis: Quia dat-	Libenter, modo nihil hesi- ter, qui in fide postulat.	} Patet ex versu. Si quis aut ponde- rando di- ctiones,	Postulet,
	Omnibus, uemine excluso.		Qui dat omnibus,
	Liberaliter.		Affluenter,
	Absq; omni exprobratiõe.		Et non improperat,
	Certò.		Et dabitur ei. d. versic. Si quis autem.

DE EQVANIMITATE:

TABVLA 137.

HVIVS VIRTVTIS proprium est, animum in	Prosperis	} Non	Efferre.
	Aduersis		Deicere, versic. Glorietur. d. cap. 1.

DE PVDICITIA, ET CASTITATE.

TABVLA 138.

DESCRIBENS castitatis pugnam cū libidine, docet duo	Deum nō esse, qui nos tentet lasciuia, sed carnem proptiam. Non enim genuit nos Deus, vt simus mali, sed boni, cū potesta- tē dederit omnibus filios fieri Dei. itaq;	Caro	} Parit	Concupi- scitiam.
		Concupi- scentia		Peccatū.
		Peccatum		Mortem.
		Contra eam tamen carnis malitiām siue stimulum, esse hoc quasi remediū, & singulare donum Dei continentiam, cuius præsidio resistetur tenta- tioni, eaq; superatur. vers. Beatus vir qui sustinet temptationem &c.		

PARTITIO DE VERBO DEI.

TABULA 139.

VERBUM DEI, de quo Apostolus a- git in vers. Scitis, fra- tres. d. cap. 1. consistit	Non in	Linguae petulantia, Ira aut contentione verborum, Neque nudo auditu. Non enim qui auditores sunt verbi, iustifi- cabuntur, sed factores.
	Sed in	Manferndine cordis, Bonis operibus, Religione munda & imma- culata, cuius actiones sunt, <table><tr><td>Visitare pupillos, & viduas in tri- bulationem eorum: Immaculatum se custodire ab hoc seculo. d. v. usque in fin. cap. 1.</td></tr></table>
Visitare pupillos, & viduas in tri- bulationem eorum: Immaculatum se custodire ab hoc seculo. d. v. usque in fin. cap. 1.		

DE IVSTITIA.

TABULA 140.

RESPECTVM personarū esse perni- ciosum, tribus qsten- ditur argumētis, tum	Quia respectus eiusmodi per se est iniquus:	
	Quia deus elegit pauperes in hoc mundo,	Diuites in fide, & Haeredes regni.
	Quia diuites plerun- quē sunt	Crudeles & Blasphemi & infideles, esp. 2. à princip. usque ad vers. Sic loquimini.

DE OPERIBVS MISERICORDIÆ ET

Pietatis. TABULA 141.

OPERA PIETATIS & misericordie homini Chri- stiano esse necessaria, propter hec tria	Legem libertatis Christianæ, hoc est, charitatis fraternæ, qua pro- ximum iubemur diligere sicut nos ipsos. ver. Sic loquimini, & sic facite. esp. 1. in verb. sicut per legem.
	Iudicium diuinum. Non enim alij misericordiam consequentur, quam qui ipsi fuerint misericordes. ibidem in verbo, Iudicium enim &c.
	Fidei veritatem. Nihil enim proderit cuiquam, si dicat se habere fidem, opera autem non habeat. d. vers. Sic loquimini. in ver. Quid proderit?

DE ASSIDVITATE ET PERSEVERAN-
tia operibus fidei. TABVLA 142.

TRIA SVNT, QVAE
hominē Christianum ad per-
seuerantiam in operum exer-
cicio mouere debent. opera
enim

Quam quisque fidem habeat, declarant, vers. Sed dicit quis. eod.
cap. 1. in verbo, Ostende mihi fidem sine operibus.

Ex fide profecta, hominem iustificat. Ibid. in verb. Abraham non
ne ex operibus iustificatus est?

Fidem non aget tantum aut ornant, sed perficiunt etiam, eamq;
alias per se mortuam reddunt viuam. Sicut enim corpus sine spi-
ritu mortuū est, ita & fides sine operibus mortua est. in fi. ca. 1.

DE LINGVÆ TEMPERANTIA.

TABVLA 143.

CVM NVS QVAM MAGIS
linguæ noceat procacitas, quā in rebus sa-
cris & Verbi Diuini prædicatione: hinc
Apostolus ad docendi munus non prohi-
bet omnes, nec quosuis admittendos: ad-
missis verò, ab hoc garrulitatis vitio vel in-
primis cauendum esse monet. Idque ob va-
ria & penè innumera eius incommoda, quo-
rum aliqua hoc loco videas enumerata. Lo-
quacitas enim

Parit præsumptionem: volunt enim plures esse Ma-
gistri, cap. 3. in princip.

In multis offendit, ibid. in verb. In multis.

Impedit perfectionem, versic. Si autem quis frequē.
Magna exaltat, vers. Ita & lingua modicum quidem
membrum.

Ignis est lingua mala, & vniuersitas iniquitatis, vers.
Et lingua. eod.

Maculat totam corpus, & inflamat rotam natiui-
tatis, hoc est, cultum vitæ nostræ. vers. Lingua con-
stituitur. eod.

Domari non potest, vers. Omnis enim bestiarum.
Inquietum malum est lingua, plena veneno morti-
fero. vers. Linguam autem nullus hominum do-
mare potest.

DE LOQVACITATIS REMEDIO

Sapientia. TABVLA 144.

SAPIENTIA, DE
qua in vers. Quis sapiens,
hic cap. 3. agit Apostolus,
est duplex

Vera, quæ de sursum venit, &

Primum quidem pudica est:

Deinde pacifica, modesta, suauis,
bonis consentiens, plena miseri-
cordia & fructibus bonis.

Falsa, quæ ut contentiones alit, ita terrena est, animalis & diabolica.

DE HUMILITATE, ET OBEDIENTIA.

TABULA 145.

QVÆ LAVS SIT HUMILITATIS, superbiæ declarat vituperio. Superbia enim mala est, atque detestanda, tum quo ad

Proximum : Nam oriuntur ex ea bella, lites, invidia, cædes, capit. 4. in prior. versic. Vnde bella, & lites io vobis?

Seipsum : Gignit enim in corde hominis præsumptionem, ut quæ à Deo sunt petenda, aut prorsus non petat, aut malè petat. ibidem.

Deum : Quia amicitia huius mundi, inimicitia est Dei. Deus suæ perbiæ resistit, humilibus autem dat gratiam à d. princ. vsque ad vers. Appropiate Deo. eod. cap. 4.

DE POENITENTIA.

TABULA 146.

POENITENTIÆ PARTES, quas describit in dicto versicul. Appropriate, sunt tres —

Contritio, quam describit in verbo, Miseri estote, lugete, & plorate.

Confessio, quæ non obscure in his comprehenditur verbis — Emundate manus peccatores, Purificate corda duplices animæ

Satisfactio, de qua ita scribit Apostolus : Humiliamini in conspectu Domini. eod.

DE MUTUA INTER CHRISTIANOS BENEVO-

lentia retinenda. TABULA 147.

HUIUS OFFICIUM PRÆCIPVVM ferè est, alienæ non detrachere famæ, aut honori. A quo vitio unusquisq; tribus de causis alienissimus esse debet. Qui enim obloquitur proximo

Primum, detrahit legi.

Deinde, quod iniustus est, iudicis sibi sumit partes, atque eas, quæ solius Dei sunt.

Postremo seipsum condemnat, à versicul. Nolite detrachere. vsque ad versic. Ecce nuoc qui dicitis.

DE IN.

DE INTEGRITATE CONSCIEN TIÆ.

TABVLA 147.

CONSCIEN TIÆ IN- Si remere nihil suscipiamus, sed tantum quæ bona scimus facia-
tegritatem duobus seruam- mus.
mus modis — Si in Dei omine omnia aggrediamur. d. ver. Ecce nunc qui dici-
tis, vsque in fio. cap. 4.

DE MEDIOCRITATE AVREA.

TABVLA 148.

MEDIOCRITATEM, CVIVS
ea vis est propria, vt suo quisque contem-
tus viuat, probaturus, vitium detestatur
ei contrarium, scilicet auaritiã. Cuius
mala, & incommoda sunt hæc —

1. Eo adducit hemioem, vt suæ conditionis obliuisci vi-
deatur, cap. 5. In priocip.

Excusat omnem animi prudentiam, vt auaræ fortunæ
secleretur iocoostantiam. ibid.

Tranquillitatem adimit hœmanis mentibus, & grauissi-
mis eas, & soperfluis implicat coris. ibidem.

Excludantur acri a regno celorum. Thesaurizant enim
sibi iram in nooissimis diebus, tristissimam auditori
sententiam, Esuriui, & non dedisti mihi.

Nec fore vnquam ei si odetor sine pauperum oppressio-
oe, qoorum clamor ad aures vsque pertingit Domi-
oi Sabaoth. à d. priocip. cap. 5. vsque ad vers. Epulati
estis. eod.

DE SOBRIETATE, ET TEMPERANTIÆ.

TABVLA 149.

REPREHENDIT DVO, { Gulam, } Quorū effectus, { Ignauia, }
huic virtuti contraria vicia — { & } { & } d. ver. Epulati estis.
{ Luxuriam. } { Crapula } eod. cap. 5.

DE PATIENTIA.

TABULA 150.

- VT MINATVS EST .APO.
stolus paulo ante pauperū oppresso
ribus, ita nunc oppressos solatur, à
- { Spe futuræ liberationis, verſ. Patientes igitur eſtote. d. ca
pit. 5.
 - { Promiſſione aduentus Domini, ibidem.
 - { Exemplo ſanctorum patrum, qui patientia omnes mundi
huius vicerunt perfecutiones.

DE RELIGIONE, ET VERO DEI CVLTV.

TABULA 151.

- V E R O
Dei cultui
- { Repugnat iurandi lenitas, ver. Ante omnia autem fratres mei, nolite inire neq; per
oculum, neque per terram, d. cap. 5.
 - { Conueniunt
 - { Simplex veritas, ver. Sit autem ſermo veſter, Eſt eſt &c. eod.
 - { Sacrificiū laudis, & oratio, ver. Triftatnr aut aliquis veſtrum? oret. eo.
 - { Extrema vñctio, ver. Infirmatur quis in vobis? eod.

DE CHARITATE PROXIMI.

TABULA 152.

- HÆC CONSI-
ſtit in cura ſalutis
- { Proptiæ, per confeſſionem peccatorum, ver. Conſitemini ergo. d. cap. 5.
 - { Proximorum, per orationem mutnam. Quæ quantum apud Deum valeat,
oſtendit exemplo Eliæ. ibid.

DE ADMONITIONE FRATERNA.

TABULA 153.

- QVI CORRIPIT
fratrem peccatorem, duo
facit commoda —
- { Saluat animam eius à morte, verſic. Fratres mei, eodem cap. 5.
 - { Operit multitudinem peccatorum, ibidem. vſque in finem dicti capit. 5.
& vltimi.

EPISTOLA PETRI APOSTOLI

PRIMA, DE NOVO INDUCENDO HOMINE,
sive de reformandis in ecclesia moribus, Liber Biblio-
rum LXVI. Secundæ Partis quarti libri,
decimus sextus.

RATIO ORDINIS.

Petri epistolas, post illam de qua hæcenus dictum est, D. Iacobi epistolam, scriptas fuisse sic declarat Nicolaus Lyranus: Iacobus, inquit, triginta annis rexit ecclesiam Hierosolymitanam post passionem Domini, scilicet usque ad sextum annum Neronis, & tunc fuit martyrizatus. Petrus vñ eo triginta octo, id est, ultimo Neronis anno.

Et certò constat, quòd in ultimo tempore vitæ suæ scripserit. Nam de se ipso testatur 1. Pet. 1. Certum est, quòd velox est depositio tabernaculi mei. Atque sic patet, post diuini scripserit Iacobum. Lyranus in prolog. ad 7. epistolas Catholicas.

DE HUIUS EPISTOLAE AVTHORE D. PETRO, & primum de variis eius nominibus.

Simon obediens interpretatur, eo quòd obediens fuit Domino dicenti: Venisse post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Petrus autem interpretatur agnoscens, eo quòd agnovit, dicens: Tu es Christus filius Dei vivi: vel Petra, id est, firmamentum ecclesiæ. Vnde vicissim audire meruit: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam. Cephas etiam, id est, caput dictus est ecclesiæ. Viterb. in Chronicis, Parte 14. & Isidorus de partibus novi test.

DE EIVS ORIGINE.

Petrus filius Ioannis, frater Andreæ Apostoli, ortus in vico Bethsaida, prouinciæ verò Galilææ, quæ est iuxta stagnum Genezareth, qui primò vocatus est Bariona. Hiero. De viris illustribus, & Viterbien. & Isidorus vbi supra.

DE VITA, ET OFFICIO eiusdem.

Petrus Apostolorum Princeps est, primus confessor Dei, atque discipulus, Pastor humani generis, clauiger æthereus, Christi amator, Christi & negator: qui cum Antiocheni Ecclesiæ 7. perfuisset annis, euangelium prædicauit in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia. Secundo vero anno Claudij, ad expugnandum Simonem Magum peruenit Romam. Vbi annis 15. eiusdem vrbis tenuit Pontificatum, usque ad vltimum Neronis annum, id est, quartumdecimum. ibid.

DE MORTE, ET SEPULTURA eiusdem.

Anno xxxvi. tertio Calendas Iulias, post passionem Christi, à Nerone cruci affixus, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublime pedibus eleuatis, asserens se indignum, quòd sic, vt Dominus, crucifigeretur. Sepultus est Romæ in Vaticano iuxta viam triumphalem, tertio lapide ab vrbe ad Orientem plagam, vbi totius orbis veneratione celebratur. Hieron. Viterbien. & Isidorus vbi supra.

DE B. PETRI APOSTOLI MIRACVLIS.

Mare pedibus gradiendo, caleauit, præteritus languidos umbra sua sanauit. Glândis gressum restituit paralyticis membra reparauit. Viduam defunctam Dorcadem, id est, Tabitham mortuam suscitauit. Ananiam & Saphiram reos perfidiæ, mortis etiam animaduersione damnauit. Simonem magum celum ascendentem, ad terram collisus. Viterbiens. & Ildorus ibidem.

DE EDITIS AB EO SCRIPTIS.

Scriptit duas epistolas, quæ Canonice nominantur quarum, secunda à plerisque eius esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam. Sed & euangelium iuxta Marcum, qui auditor eius & interpretis fuit, huius dicitur. Libri autem eius, è quibus unus actorum eius, scribitur, alius euangelij, tertius prædicationis, quartus Apocalypsis, quintus iudicij, inter apocryphas scripturas reputantur. Hieron. de viris illustribus.

AD QVOS SCRIPSERIT HANC EPISTOLAM Petrus.

Hebræi
Profelyti.

Sicut Paulus Apostolus principaliter ad Gentes, ita Iacobus & Petrus ad Iudæos missi fuerunt. Sub hoc tamen discrimine, ut Iacobus cuius Paulus meminit in secundo ad Galatas capite, prædicaret eis, qui ex circumcisione conuersi fuerunt : Petrus verò illis, qui ex gentibus circumcidebantur primum, & fiebant Iudei : deinde verò ad Christianam conuertebantur fidem. Atque hi sunt, quos idem Petrus in principio huius epistolæ vocauit aduenas, Græcè profelyti dicuntur. Diouyf. Carthuf. hic cap. i. in princip.

Quo profelytorum nomine appellabant Iudæi eos, qui de gentibus nati, in Deum credere, & circumcisione accepta, Iudaico more, iuxta Dei legem, vitam ducere maluerunt. De quorum numero fuere quidam eorum, qui in die sancto Pentecostes, quo apostoli spiritum sanctum in ignis visio ne perceperunt, ad prædicationem eorum Christo crediderunt, dicere scriptura, quòd Iudæi quoque & profelyti adfuerunt. Elechos ergo aduenas dicit, qui de Gentilitate ad agnitionem ac susceptionem diuinæ legis, ac perceptis Sacramentis legalibus ad acceptionem gratiæ fidei peruenire meruerunt. Beda hic cap. i. in princip.

DE EODEM DIONYSIVS.

Omnes
Christiani
viatores,
& ad
uenæ.

Veruntamen verius reor, quòd non eis ducebat, scilicet Profelytis, id est, ex Gentibus qui Indegram religionem amplexi erant : sed Iudæis vniuersis ad Christum conuersis scripsit, quemadmodum Iacobus, siue ante susceptionem Iudaismi fuerint Gentiles, siue non. Omnium namque generaliter habuit curam. Omnes etenim Christiani, viatores & aduenæ vocantur, quia ad veram & ælestem atque perpetuam Patriam tendunt, & in seculo isto, tanquàm in exilio, in terra aliena, in via lachrymarumque valle degunt. Diouyf. Carthuf. ibidem.

VBI ET QVANDO SCRIPSERIT HANC epistolam.

Scribit autem eis à Roma, tempore Claudij Cæsaris. Thomas Aquinas hic cap. i. in princip. & Glossa. in Prolog. eiusdem.

QVID IN EA PERSCRIBERE VOLVERIT.

Primum quidem enarrat & ostendit, quòd fides in Christum à Prophetis annunciata sit, & per ipsos significata redemptio, quæ per ipsius sanguinem fieret : quodque ipsis ac gentibus annunciata sint omnia, ad quæ desiderant angeli prospicere.

Deinde,

Deinde, ubi suavit, ut digne ad eum qui ipsos vocavit, conner sentur: exhortatur ut etiam Regibus honorem deferant, & mulieribus ac viris concordiam præcipit.

Et pauca circa mores exhortatus, significat, quod etiam in infernum facta sit à Domino prædica Etiam in pio salutis, ac resurrectionis: ut qui prius mortui sunt, resurgant quidem & iudicentur in corpore, inferno facta est sed per gratiam resurrectionis perseverent.

Et quod finis omnium deiinceps imminet, debentque omnes parati esse, tanquam iudici ratio- prædica- nem reddituri: & ita concludit epistolam. Oecumenius hic in præfatione, ex Synopsi Athanasij. tio salu- tis.

ARGVMENTVM.

Discipulos Saluatoris inuicti toto orbe diffusos, & peregrinos in hoc seculo monstrat, & præteritæ vitæ penitere suadet, & in novam vitam proficere tota cum sollicitudine exhortatur. Author argumenti vulgaris in hanc epistolam.

IN QVO GENERE ORATIONIS HAEC

ipsa versetur epistola.

Hortatoria simul & expositoria est hæc epistola. Hortatur ad vitam bonam, & constantem in eius perseverantia patientiam. Explicat vim, veritatēque fidei Christianæ, & charitatis officia cum dignitate patientiæ. Clandius Guiliardus hic in argumen.

CVR NONNIHIL VIDEATUR

obscurior.

Obscura est hæc epistola tum propter reconditas sententias, tum propter consensum, & perturbatum sermonis ordinem. Multam quoque præ se fert auctoritatem, & maiestatem apostolicam, atque ideo verè digna apostolorum Principe, paucis quidem contenta verbis, sed sententiis, & reconditissimis grauida mysteriis. Ibidem.

SCOPVS.

Eos qui ex ludæis crediderant, in fide & vitæ integritate confirmat. Oecumenius hic in argu- ment.

PARTITIO.

TABULA 154.

HVIUS EPISTOLÆ summa in duas scinditur partes, in quibus agitur in	Specie } De } Genere }	{	Gratiarum actione, tor. cap. 1. & 2. vsque ad ver. Cha- rissimi, obsecro vos &c. Aliis Christiani hominis virtutibus. à prædicto loco vsque in fin. totius epistolæ primæ.

DE GRATIARVM ACTIONE, PRIMA HVIVS
epistolæ parte. TABULA 155.

PRIMA
hanc prioris
epistolæ par-
tem, si doctri-
næ speciem ra-
tionem, atq;
Methodū, tri-
bus absoluit
quasi mēbris

Primo sex tan-
git beneficia,
Quorum no-
mine pro se
quisque per-
petuas agere
debet gratias

Tertio, septē
esse docet, q̄
nos ad virtūq;
tam ad gratia-
rum actionē,
quā ad vitæ
sanctimoniā
impellere de-
beant. Vide-
licet

Primum est baptisumus, quo regenerati sumus in spem viam, in
hæreditatem incorruptibilem, c. 1. post prin. ver. Benedictus.
Secundum, virtus Dei, qua custodimur per fidem in salutem. ibi-
dem in verbo, Qui in virtute Dei.
Tertium, facultas resistendi omnis generis persecutionibus, quib-
us fides nostra multo rectius, quā aurum probatur in igne.
d. ver. Benedictus. in verbo, Modicum nunc.
Quartum, salus animarum, quæ efficit, ut Christum diligamus
etiam non visum, & in eum credamus non videntes. ver. Quem
cum non videritis, eod.
Quintum, Donum prophetiæ, quo nobis non passiones tantum
Christi prædicant, sed futura etiam posthac gloria revelata est.
Ibidem in verbo, De qua salute exquisierunt.
Sextum, Spiritus sancti missio, cuius beneficio ea, quæ per propheta
promissa fuerant, perfecta sunt omnia, & absoluta. Scipius ab
legal. ver. Benedictus. in verbo, Quibus revelatum est, vtiq; ad ver.
Propter quod. d. c. 1.

Secundo modum præscribit, quo rectissime Deo nos gratos exhibere possimus.
Quod apostolus futurum asserit, Si { Omne fugiamus genus vitiorum,
Et morum sectemur sanctimoniam.

Gratiam, quæ nobis vitæ sibi oblata, & qua in tam sanctam Chri-
sti conversationem vocati, & adoptati sumus, ut sancti simus,
quia & ipse sanctus est, d. ver. Propter quod. eod. cap. 1.
Obligationem, qua ad antiodora excitamur, & vocationi tam digne
& honeste parere tenemur, quicunque filiorum privilegio gau-
dere cupimus. Ibidem in verbo, Quasi filij obedite.
Mutuam inter Deum Patrem, & nos eius filios coniunctionem,
quæ consistit in eo, ut eum, quem nos ut filios diligere scimus,
revereamur vicissim ut Patrem. ver. Et si patrem. eod.
Precij, quo nos redempti sumus, magnitudinem. Non enim au-
ro, aut alia re quavis corruptibili, sed preciosæ genti immaculati
redempti sumus sanguine. versic. Scientes, quod non corrupti-
bilibus. eod.
Regenerationis nostræ dignitatem. Non enim ex corruptibili rena-
ti sumus semine, sed per verbum Dei, cuius virtus movet in
æternum. ver. Animas vestras. vtiq; in fin. s. p. d. cap. 1.
Gustum Domini dulcissimum, quo reficiuntur ij, qui deponunt
omnem malitiam, & omnem dolum, simulationes, invidias, &
omnes detractiones, sicut modò geniti infantes.
Certitudinem fidei nostræ, quæ ædi-
ficata est super lapidem vivū, ab
hominibus quidem reprobatū, à
Deo autem electum, & honorifi-
catum, cui nos tanquā lapides
vivi superædificati, facti sumus

Domus spiritualis,
Sacerdotium sanctum,
Spirituales,
Acceptabiles p-
Iesum Chri-
stum. versic. Ad
quem acceden-
tes. d. cap. 1.

Offerentes
hostias

DE MORIBVS CHRISTIANORVM

Reformandis. TABVLA 156.

IN MORVM REFORMATIO-
ne duplex hominū considerandus est ordo {
Civilis vnus, de quo in secundo agitur capite, à vers.
Charissimi, obsecro. vsque in fin. cap. 4.
Alter ecclesiasticus, cuius ratio in quinto explicatur
capite.

DE STATV HOMINVM CIVILI.

TABVLA 157.

CIVILIS HOMINVM
conditio triplex est {
Seruilis, à d. vers. Charissimi. vsque in fin. cap. 2.
Coniugalis, à principio capitis 3. vsque ad versic. In fide autem,
vnanimes.
Politica. Inde vsque in finem capitis quarti.

DE OFFICIIS ET MORIBVS EORVM, QVI IN

seruili sunt conditione. TABVLA 158.

{ Sibi ipsis abstinentiam à carnalibus desideriis, d. vers. Charissimi, cap. 2.
Proximo bonum præbere exemplum, ibidem in verb. Conuersationem vestrum in-
ter gentes habentes bonam. eod.
Magistratui obedientiam. vers. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter
Deum. eod.
Deo religionem, reuerentiam & timorem. Ibid. in verb. Quasi liberi.
Dominis etiam iniquis & dyscolis morem gerere, ac eorum importunitatem pa-
tienti ferre animo. vers. Serui, subditi estote.

SERVI
debent

Christo imitatio-
nem. Fuit enim
Christus in sua
passione exemplar
omnis

{ Sanctitatis & innocentie,
Veritatis & iustitiæ.
Mansuetudinis, & pa-
tientie,
Humilitatis, & clemen-
tiæ,
Magnanimitatis, & for-
titudinis,
Longanimitatis & mis-
ericordiæ,
Charitatis & amicitie,
Desiderij pro salute hu-
mana.

Quia

{ Peccatum nõ fecit. ver. In hoc
enim vocati estis.
Dolus in ore eius nõ inuentus.
Cum malediceretur, non ma-
ledicebat:
Cum pateretur, non commi-
nabatur.
Tradebat seipsum iniuste indi-
canti.
Iniurias sibi illatas non vindi-
cauit.
Peccata nostra ipse pertulit.
Suo liuore nos sanauit, vt pec-
catis mortui, iustitiæ viu-
amus. à d. vers. In hoc enim
vocati. vsque in fin. c. 2.

SVNT ET CON-
jugum, inter se mu-
tua quedam officia,
quibus alterutrum de
vincti sunt. Hinc apo-
stolus hortatur

Vxores ad

Humilitatem & obedientiam, cap. 3. in principio,

Honestam conversationem, vt morum comitate mari-
tos lucrifaciant. Ibidem.

Cultum & ornatum potius animi, quā corporis, que-
rendum. Ibidē in verbo, Quorum non sit extrinsecus,

Viros vt

Cohabitent vxoribus secundum scientiam. vers. Viri simili-
ter. d. cap. 3.

Cedant interim aliquid illorum moribus propter sexus im-
becillitatem. Ibid. in verbo, Quasi infirmiori vasculo. eod.

Exhibeant eis honorem vt coheredibus gratie vite.

Abstineant interdum etiam à legitimo earum vsu, vt oratio-
ni vacare queant, d. versic. Viri. in verbo, Et non impedian-
tur orationes vestre. eod.

DE POLITICA HOMINVM CONVERSATIONE.

TABULA. 160.

OFFICIA HO-
minis cuiusvis
in Christiana Re-
publica versan-
tis. Apostolus
metitur ex variis
rerum circumstā-
tiis, præcipuè ve-
ro ex duabus —

Collatio
ne homi-
nis ad

Homine, id est, pro-
ximum suū cuius-
cunque sit ordinis:
Quocum tūc rectè
conuersari poterim-
us, si has ample-
ctamur virtutes —

Concordiam, versic. In fide autem omnes vna-
nimes, d. cap. 3.

Humanitatem, vt simus compatientes, frater-
nitatis amatores, misericordes, modesti, ho-
miles &c. ibid.

Pietatem, non reddentes malum pro malo. ibi.
Iusticiam, quæ consistit in eo, vt declinemus à
malo, & faciamus bonum. vers. Declinet à
malo.

Innocentiam, vt si quis spei nostræ rationem à
nobis postulet, semper ad respondendum
parati esse possimus. vers. Dominum autem
Christum sanctificate. vsq. ne in fi. cap. 3.

Seipsum, & corpus siue carnem suam propriam, cuius concupiscen-
tis resistendum, adeoque ipsam mortificandam esse docet aposto-
lus, vt sic animæ salutem integram, & illam retinere queamus.
à prin. c. 4. vsq. ad ver. Omnium autem finis appropinquant. eod.

Cōtem-
platiōe

Finis, ad quæ
omnia sunt di-
rigēda. d. vers.
Omnium autē
finis. In quo
iterum cōside-
randa sunt duo

Media
quib⁹ ad
eum finē
perueni-
tur —

Prudentia, versicu. Estote itaque pruden-
tes. eod.

Vigilia, ibidem in verb. Vigilate.

Oratio, ibidem in verb. In orationibus.

Charitas, vers. Ante omnia autem. eod.

Hospitalitas, vers. Hospitales inuicem.

Donorum Dei liberalis dispensatio, siue
communicatio, versic. Vnusquisque si-
cut accepit. eod.

Summa, vt in omnibus actionibus nostris honorifi-
cetur Deus per Iesum Christum, cui est gloria, &
impetium in secula seculorum: Amen. versicu. Si
quis loquitur, tanquam sermones Dei &c. eod.

Nominis Chri-
stiani. In homi-
ne enim Chri-
stiano, qui hoc
nomen iure su-
stinere cupiat,
requiruntur —

Constantia in fide, ne nonitatis studio hoc, aut il-
luc discurrat, neve in minimo vacillet. ver. Cha-
rissimi, nolite peregrinari in seruire &c. eod.

Fortitudo in persecutionibus, pro Christi nomine
& fide catholica perferendis. vers. Si exprobra-
mini in nomine Christi, eod.

Cautio diligens, ne vel in peccatum incidat, aut
presumptuosus fiat. Nam si vix iustus saluabi-
tur, impius, & peccator vbi parebunt? ibid.

DE STATV ECCLESIASTICO.

TABVLA 161.

IN EC-
clesia alijPRAESVNT
vt pastores, quo-
rum est edocereSVBSVNT
vt oves, quas de-
cent

Cum fide & diligentia, cap. 5. io princip. io verbo, Pascite.

Noo coacte, se spooite, ibidem.

Nec turpis loci gratia, ibidem.

Absque superbia, eod. loco. In verb. Neque vt dominantes io cleris.

Boo exemplo honeste coouerfationis, d. princip. io verbo. Sed forma facti gregis ex animo.

Obedientia, vers. Similiter adolescentes, d. cap. 5.

Humilitas, ac mutua inter eas reuerentia & obsequium, ibid. in verb. Omnes enim inuicem humilitatem &c. Quia deos superbis resistit, &c.

Timor Dei, vers. Humiliamini igitur eod.

Spes firma, ibidem io verbo. Omnem sollicitudinem vestram proicientes in Deum, quoniam ipsi cura est de vobis. eod.

Sobrietas & vigilaotia, vers. Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester &c. eod.

Fortitudo & cooastotia, versic. Cui resistite fortes in fide. eod.

Vtrisque gloria promittitur vite aeternae circa fin. scpe d. cap. 5. & vltimi. Deus ioquit, omnis gratia, qui vocauit vos io aeternam suam gloriam io Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, coosolidabitq;. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

EPISTOLA PETRI APOSTOLI

SECUNDA, DE FIDEI PRÆSTANTIA,

& futura rerum omnium vicissitudine, Liber Bibliæ LXVII,

Partis secundæ libri quarti, decimusseptimus.

RATIO ORDINIS.

Primitivam ecclesiam impugnabant primum Tyranni gladio materiali, persecutionibusq; diversis, hæretici autem doctrinis pestiferis. Quemadmodum ergo in prima epistola excellentissimus apostolici chori venter, hortatus est ad patientiam in adversis, ne persecutionibus cederent: ita in hac eos hortatur epistola, ne hæreticorum decipiantur figmentis. Dionysius Carthusianus hic cap. 1. in princip.

ALIA CONTINUANDI RATIO.

In prima Petri epistola principaliter fit (inquit B. Thomas) instructio in moribus, in secunda principaliter in fide. vel, Secunda inducitur ad confirmationem primæ: vel, Prima secundum Bedæ scribitur inferioribus siue imperfectis, secunda autem maioribus siue perfectioribus.

AD QUOS PETRVS HANC SCRIPSERIT
epistolam.

Hanc epistolam scribit eisdem quibus & præcedentem, scilicet electis profelytis, dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, Bithyniæ. Quos mox in ipsa huius epistolæ fronte sibi cognoscit coæquales, non quia circumcisionem ex lege acceperant, quam ipse vt natura ludens habebat, sed quia eandem, quam ipse Christus illustrante gratia acceperat, sortiti sunt fidẽ, eamq; per opera exercerent iustitiæ euangelicæ, de qua Christus dicit: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarũ & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Beda hic cap. 1. in princip.

DE HVIVS EPISTOLAE AVTHORITATE.

Aliqui hanc epistolam à sacre scripturæ Canone duabus de causis excludere conati sunt, sed frivolis plane & ineptis.

PRIMA DVBITANDI RATIO.

Primum eodem vtuntur argumento, quo Iacobi epistolam oppugnare nitebantur, quod scilicet patrum aliqui de epistolæ huius authore ipsi dubitasse videantur, vt præ Eusebius in ecclesiast. historia lib. 3. ca. 15. & Hieron. de viris illustribus, & in epistola ad Cyprian.

SECUNDA DVBITANDI RATIO.

Secundo hanc epistolam ob id suspectam reddere moluntur, quod phrasi & dictione cum prior diu Petri epistola, non per omnia conueniat.

REFUTATIO PRIMAE RATIONIS.

Contra primum argumentum illud hic obseruare conuenit, quod paulo ante de D. Iacobi dictũ est epistola, Hieronymum & Eusebium de harum epistolarum authoribus non propria dubitasse sententia, aut quod ira sibi videretur, sed quod tale aliorum fuisset iudicium. Quod profecto non quàm tale fuisset, nisi prius vel illi, qui primitus originalem epistolam acceperunt, ante mortem Petri nõ prodidissent, (vt fieri solet) aut alia ratione de eius epistolæ authore dubitari ceptum fuisset.

Vnde ceptæ subinde quoque sunt à curiosulis exquiri rationes, quibus eandem epistolam apostolica authoritate nudatam, è numero sanctarum scripturarum expungerent, ita vt non dictionis iudicium dubitationem, sed dubitatio dictionis iudicium multò ante præcederet.

Quod in aliarum scripturarum censura quotidie contingit: prius enim doctrina accusatur, dein de, si res indigna tali authore videatur, diuersitas styli & dictionis exquiritur, quæ, cum nunquàm authores etiam in eisdem libris sibi respondeant, facile inuenitur. Medina de recta in Deum fide, lib. 6. cap. 13.

REFVTATIO SECVNDÆ RATIONIS.

Negant scriptores ecclesiastici aut ullam, aut tantam styli in his duabus epistolis esse diuersitatem, quæ, cum uulla alia in contrarium extet probatio, authorem merito suspectum reddere possit. Ad hæc, si aliqua sit inter eas discrepantia, eam D. Hieron. ex diuersitate interpretum potius, quam authorum differentia, enatam fuisse putat, Hieronymus, ad Hedib. quæst. 11.

QVIBVS RATIONIBVS HAEC EPISTOLA

probetur esse Petri.

Petri esse probatur hæc epistola, primum ex eo, quod in cap. eius tertio ipse dicit. Ecce vobis charissimi secundam scribo epistolam. Deinde, quod hic quoque transfigurationis illius, cui is Math. 17. interfuit, manifestam facit mentionem, 1. Petr. 1. sicut bene animaduertit B. Gregor. homil. 18. in Ezechielem. Tertio, quod diuini illius apostoli, atque adeo Christi ipsius ubique sapit spiritum, atque virtutem. Loco verò omnium sacrosancta est Catholicæ ecclesiæ authoritas, & patrum antiquorum penè omnium immobilis consensus, qui huius epistolæ tanquam Canonice, & apostolicæ sententiæ pro ascriptione doctrinæ Catholicæ frequentissime vti consueuerunt.

TESTIMONIA PATRVM EX SECVNDA PETRI

epistola. TABULA 162.

ET PRIMVM ANACLETI, B. CLEMENTIS

successoris.

In epistola quam scripsit omnibus episcopis, & cunctis fidelibus, vtitur sententia ista ex ult. cap. epistolæ 1. Petri. Sicut charissimus frater noster Paulus, secundum datum tibi sapientiam scripsit vobis, & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficultia intellectu, quæ indocti deprauant.

AMBROSII.

Qui scribens in cap. 1. epistolæ ad Timotheum, Petri nomine citat ex hac epistola illud, Omnis scriptura diuinitus inspirata, 1. Pet. 1. Et in epist. ad Philippenf. cap. 1. adducit illud, Vt sitis confortes diuinæ naturæ, 1. Pet. 1. Medina lib. 6.

AVGVSTINI.

Libro de verbis Apostoli, nomine item Petri Apostoli adducit illud, Audiuius vocem delatam de celo, 1. Pet. 1. Idem lib. de fide, & operibus illud, Hi sunt fontes sine aqua, 1. Pet. 1. Idem ibidem cap. 2. illud: Si enim refugientes, 1. Pet. 1. Lib. de natura boni aduef. Manichæ. cap. 3. illud, Deus angelis peccantibus, 1. Pet. 1.

ALIORVM COMPLVRIVM.

Sed & alij grauissimi religionis nostræ professores, Origenes, Hieronymus, Chrysostomus, & Didymus, auctoritate huius vti fuerunt epistolæ tanquam Apostolicæ, & canonice. Claudius Guilian. hic in argum.

DE EADEM EPISTOLA, EX D. MELCHIO-

re Cano.

Erroneum est, ne dicam hæreticum, secundam illam epistolam, Petri apostoli esse negare. Aduersatur enim in primis omnibus sanctis. Deinde Innocentio, & Gelasio. Præterea Conciliis Laodiceo, Carthaginensi, Florentino, Tridentino. Denique vsui Catholicæ Ecclesiæ, quæ legit eam in Festo Transfigurationis nomine Petri apostoli.

Contineret enim aliquid falsi, si Petrus apostolus eius author non fuisset. Nam licet argumentum ex salutatione ipsius epistolæ forsitan eluderetur, quod à falsario quopiam esset adiecta: at quod capite 1. illius epistolæ legitur, eludi nulla ratione potest. Hanc vocem (ait) nos audiuius de celo alatam, cum essemus in monte sancto cum ipso. Quod si Petrus non scripsit epistolam, Ioanni autem, Iacobovæ tribuere stultitiæ manifestaræ est, falsam epistolam continere. Quod est hæreticum.

Argu-

TESTIMONIUM ADVERSARIORVM.

Quin illi etiam, quorum sectæ tantopere epistolarum Canonicarum certitudinem labefactare conati fuerunt, ipsi tandem sateri coacti sunt, maiorem esse huius quoque epistolæ auctoritatem, quam quæ vlla ratione expugnari queat. et si enim (inquit illorum quidam) dubitarum est de huius epistolæ auctoritate, (quemadmodum refert Eusebius) nihil tamen est, quod ab eius lectione nos auertere debeat. Et alius Interim omnium consensu adeo nihil habet Petro indignum, ut vim spiritus apostolici & gratiam vbique exprimat.

QVALE SIT IPSIVS DICTIONIS GENVS.

Exhortatoria est hæc epistola, singulis propemodum verbis maxima adducens mysteria. Dum spiritu admonitus diem suæ mortis instare cognosceret, paterno quodam ductus amore, multis saluberrimæ eruditionis ipsi Asianis, adeoque toti ecclesiæ reliquere voluit. Claud. Guillaudus hic in argumeto.

QVOD EPISTOLAE HVIVS SIT ARGVMENTVM.

Docet religionem, quam acceperant, sanctam & veram esse. Deinde hortatur, ut puritati vitæ & innocentiæ studeant: id quæ ut firmiter persistant, & pseudo prophetas venturos facilius vitent, testimonia veræ religionis adducit, quibus illorum veritatis & exitium prænuociaos, omnes illius magis diei, certissimæ quidem, sed oemio tamen cognoscit, admonet. Idem ibidem.

ALIVD ARGVMENTVM.

Simon Petrus per fidem huic mundo sapientes mortuos esse declarat, eisdemque pietatis quantum sit magnitudo, luce ipsa clarius manifestat. Auctor argumenti quod huic præfixum habetur epistolæ.

S C O P V S.

Apostoli scopus in hac epistola is est, ut qui persecutoribus non cesserunt, nec hæreticis villo patio cedant. Glossa hic in principio.

DE MOTIVIS DOCTRINÆ SECUNDÆ

PARTITIO,

TABVLA

163.

SECVND A epistola duas habet partes:

{ Commendationem fidei, cap. 1.

{ Doctrinam de motibus, cap. 2. & 3.

Fides com- menda- tur à	Præmiis, quo rū alia sunt in	Re, vt diuina virtutis dona omnia, quæ pertinent vel ad Spe, Nam præter ista nobis alia etiam maxima, & preciosa promissa dona- ta sunt, ibid.		Vitam Pietatem, ca. 1. in princip.	
	Sanctitate, quæ manifestatur per	Acquisitionem naturæ diuinæ, Liberationem à corruptione eius, quæ in mundo est, conenpiscentiæ. verf. Vt per hoc efficiamini.			
	Vi, & efficacia, quam ne pute- mus ociofam esse aut mortuam, ponit hic fidei effectus per quos- dam veluti gradus. Qui sunt in	Fide Virtute Scientia Abstinētia Patientia Pietate Fraterno- amore	Mini- strare	Virtutem. Scientiam. Abstinētiā. Patientiam. Pietatem. Fraternum amorem. Charitatem, verf. Vos autem ca- ram omnem.	
	Certitudi- ne, quæ pro- batur	Vix ipſius Dei vocis oraculo electus dimiſſo: Hic eſt filius meus dilectus. verf. Accipiens enim à Deo patre. eod. Prophetico testimonio, verſu. Et habemus. vſque in fin. d. cap. 1. Vbi hanc tractationem ita concludit Apoſtolus: Non enim voluntate humana al- lata eſt aliquando prophetia, ſed ſpiritus ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti dei homines.			

DE MORVM DOCTRINA, SECVNDA HVIVS

epistolæ parte. 1. TABULA 165.

HÆC PARS DVO { Fugienda hæreticorum conuerſatione, cap. 1.
habet capita, in quibus agitur de

{ Præparatione ad futurum iudicium, cap. 3.

DE HÆRETICORVM DISSIDIIS.

TABULA: 166.

Causas hæ- resis, quæ sunt—	Vana præsumptio, cap. 2. in princip. in verb. Qui introducunt sectas per- ditionis. Carois libertas, & luxoria. vers. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. eod. Avaritia, ibidem. in verbo, Et in avaritia fictis verbis de vobis oegocia- buntur.	
CAPVT primū con- tinet tria membra, vi- delicet—	Penas noo hæretico- rum tantum, sed lox- trianum animorum oium: Quæ seuerita- tem ostendit exemplo Sodomorum, & Gomor- thorum, quorum ciuitates io cinctem tedat, exemplum sunt eorū, ibidem, in verb. Et ciuitates Sodomorum. eod.	Angelorum, quibus ob semel commissum peccatum vsque- adeo non peperit Deus, vt eos in tartarum inferni detro- fecit perpetuo cruciandos. vers. Si enim Deus angelis. eod. Totius mundi originalis, qui propter impietatem populi, diluvio iam olim extinctus fuit. ibidem. in verb. Et origi- nali mundo.
Mores, & vitam hæ- reticorum, quorum gra- tia illorum conversa- tio optimo cuique sit fugienda, vt sunt—		Ignorantis, vnde Apostolus vocat eos irrationabilia pecora. vers. Hi verò d. cap. 2. Impietas, ibid. in verbo, blasphemantes in corruptione sua peribunt. eod. ibid. in verbo, Si Immunditia, ibid. in verb. Voluptatem existimantes. eod. Gastrimargis, ibid. in verb. Delicias affluentes. eod. Impudicitia, ibid. in verb. Oculos habentes plenos adulterij. Avaritia, ibid. in verb. Cor ex carcerum avaritia. eod. Hypocritis, & inanis gloria, vers. Hi sunt fontes sine aqua. Studium malignum, & voluptas perhera. vers. Superba enim vanitatis loquentes. ibid. in verb. Dolus & mendacium. In errore enim versantibus libertatem promittunt, quam ipsi vt serui corruptionis non habent. ibid. in verb. Libertatem illis promittentes. eod. Ingratitudo, qua post agnitionem retrorsum conuertuntur ab eo, quod illis traditum est sancto mandato, vt carnis ad vomitum, & sus ad lutum, quo prius hærebat. vers. Me- lius vsque in fin. cap. 2.

DE EXTREMO IUDICIO, ET FINE MVNDI.

TABVLA 167.

Proponit suam de extremis temporibus sententiam: Venturos nimirum in nouissimis illis diebus aliquos, qui vt eo libetius, & licet prius omnes carnis concupiscentias possint explere, non vereantur negare vllum omnino, aut bonorum, aut malorum saturum esse iudicium, cap. 3. post principium.

Confirmat hanc sentē tiam per—	Testimonium Prophetarum,	} a quibus hæc omnia mul to ante prædicta fuerant, ibid. in verb. Vbi est pro missio?
	Traditionem Apostolorum,	
	Præceptum Domini saluatoris.	

Causam repetit dubitationis eorum, quos tantam impietatem tam impudenter asserere non puduit. Ex quo enim patres dormierunt, omnia suo perseverantia putabant, vt ab initio erant creata. ver. Ex quo enim eod.

SEPTEM FERE
sunt, Quæ de hoc ne-
gotio diuus hic tra-
ctat apostolus Petrus

Refutat errorem ab ignorantia authorum istius impietatis. versicu. Latet enim eos, celum & terram igni reseruos esse in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum. eod.

Respondet obiectioni: Et si longanimis, & misericors sit Dominus, non eum tamen promissionis suæ vnquam obliuisciturum. Vnus enim dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Hic dies vt sur veniet, in quo cæli magno impetu transient, elementa calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. versicu. Vnum vero hoc.

Excitat, & instruit fideles omnes, quo animo hæc quisque expectare debeat. Saragite, inquit, immaculati, & inuolati ei inueniri in pace: & Domini nostri Iesu Christi longanimitatem, salutem arbitramini. ver. Propter quod charissimi. eod.

Suam doctrinam cum diui Pauli doctrina conuenire, eiusque Pauli scripta à quibusdam male deprauari asserit. Addens denique hanc piam admodum exhortationem: Vos igitur fratres præscientes, custodite ne insipientium errore traducti, excidatis à propria firmitate: crescite vero in gratia, & in agnitione Domini nostri, & saluatoris Iesu Christi. vsq; in finem capitis 3. & vltimi.

EPISTOLA IOANNIS APOSTOLI

PRIMA, DE TRIBVS VIRTVTIBVS THEOLO-

gicis, Fide, Spe, & Charitate, Liber Bibliæ LXVIII.

Secundæ partis Quarti libri, Decimus octauus.

RATIO ORDINIS.

Ioannes non multo post euangelium & epistolas scripsit, scilicet post mortem Domitiani, qui reuersus de exilio, inuenit ecclesiam per hæreticos perturbatam, & tunc scripsit euangelium, & epistolas contra ipsos. Sic ferè Glo. in prolog. ad 7. Canonicas epistolas.

DE SCRIPTURÆ HVIVS AVTHORE.

Autor huius epistolæ est diuus Ioannes apostolus, & euangelista, de cuius vita supra ad euangelium suum satis dictum est, cum etiam quantunt ad differentiam attinet aliorum, qui hoc appellantur nomine.

QVOT D. IOANNES SCRIPSERIT EPISTOLAS,

ex D. Thoma. TABULA 168.

D. IOANNES apostolus tres post se reliquit epistolas	Prima est generalis, ad omnes Christianæ religionis cultores	De affectu, & effectu charitatis	Communiter ad	Deū simul & Et proximū	In epistola prima
	Reliquæ duæ speciales, scriptæ cuiusdā				
	Matronarum	In specie, quo ad		Deū, in secunda epistola.	Proximū, in epistola secunda, & vltima. D. Thomas hic in princip.
	Pacificarum familiarium				

AD QVOS D. IOANNES HANC SCRIPSERIT

epistolam.

Scribit ad omnem ætatem: ad pueros, ad adoleſcentes, ad senes: Quod Deus quidem cognitus sit, diabolica vero energia posthac deuicta sit, abolita morte. Occumen. hic in argumen.

QVA OCCASIONE SIT SCRIPTA HAEC

epistola.

Quibus causis D. Ioannes sanctum scripsit Iesu Christi Euangelium, iisdem penè rationibus ad hoc scriptionis genus permotus esse videtur, videlicet: propter impias hæreses Cerinthi, Marcionis, & Ebionitarum, qui Christum ante Mariam non fuisse contendebant. Beda hic cap. 1. in prin.

QVIBVS DE REBVS HAEC SCRIPTIO

sit instituta, ex Occumenio.

Et primum quidem sicut in euangelio, ita & in hac epistola Theologicè ita stat de verbo, ostendens ipsum in Deo semper esse, docensq; patrem esse lucem, ut hoc etiam modo cognoscamus verbum tanquàm splendorem ex ipso esse. Nec tamen recens hoc apud nos esse mysterium, sed ipsum quidem ab initio, semperque fuisse, nunc autem per Dominum fuisse manifestatū, qui est vita æterna, & Deus verus. Vbi etiam causam ponit aduentus, & manifestationis ipsius, hanc esse dicens, ut dissoluat opera diaboli, nosque à morte liberaremur, & cognoscere patrem, ac ipsum filium Dominum nostrum Iesum Christum,

Deinde tota postmodum epistola de dilectione, & charitate docet, volens ut nolens inuicem diligamus: & ostendens quod nos oporteat mutuo diligere, quandoquidem, & Christus dilexit nos. Cuius rei occasione discrimen ostendit inter timorem, ac dilectionem, & filios Dei, ac filios diaboli. Atque etiam agit de peccato ad mortem, & de eo quod non est ad mortem, & de diuersitate spirituum: ubi distinguit, quis spiritus ex Deo sit, & quis spiritus erroris: Quo pacto cognoscamus filios Dei, ac filios diaboli, de quo item peccato precari debeamus pro his qui peccant, & de quo non oporteat precari: quodque is qui proximum non diligit, non sit dignus vocatione, nec possit dici Christi.

Denique unitatem filii ostendit ad patrem: & quod is qui filium negat, neque patrem habeat. In qua parte disciprat hoc esse proprium Antichristi, dicere non esse filium ipsum Iesum Christum, ut videlicet, eum ille non sit, mendax ipse se esse dicat. Et in fine epistolae, rursum ad memoriam reducit, quod filius Dei vita aeterna sit, Deusque verus, & ut ipsi seruiamus, ac nobis caueamus à simulariis. Oecumen, hic in argumento.

SVMMARIVM EX EODEM.

Exhortatur autem tota epistola credentes in Dominum, ne contristentur, si odio habeantur in mundo, sed gaudeant potius, quod odium mundi ostendar, credentes migrasse ab hoc mundo, ac deinceps aeternam habere conuersationem. ibidem ex Athanasio in Synopsi.

EPISTOLAE EIVSDEM SCOPVS.

Scopus huius epistolae is est, ut illorum coarguat impietatem, qui ecclesiae pacem vesano dogmate turbabant, Cerinthi maxime & Marcionis, qui (ut dictum est) Christum ante Mariam non iussu contendebant. Beda hic cap. 1. in princip.

PARTITIO.

TABVLA

169.

VIRTUTES QVAS VOCANT

Theologicas, D. Ioan. tanto inculcat studio, ut eum in hac prima epistola ad unam, eandemque materiam tertio redire non piguerit. Quia ob id, iuxta eum doctrinae suae modum, in tres diuidemus tractatus, de

Fide	{	Primo, cap. 1. per tot. & cap. 2. in princ.
		Secundo, cap. 4. à princ. vsq; ad vers. Charissimi, diligamus nos &c.
		Tertio, cap. 5. vers. Quoniam omne quod natum est, vsq; ad vers. Et hoc est testimonium. eod.
Spe	{	Primo, cap. 3. per totum.
		Secundo, cap. 4. vers. In hoc perfecta est charitas.
		Tertio, cap. 5. vers. Et hoc est testimonium. vsque in fin.
Charitate	{	Primo, tot. cap. 2.
		Secundo, cap. 4. à vers. Charissimi, vsque ad vers. Timor non est in charitate.
		Tertio, cap. 4. vers. Nos ergo diligamus. vsque in finem.

DE FIDE PRIMO.

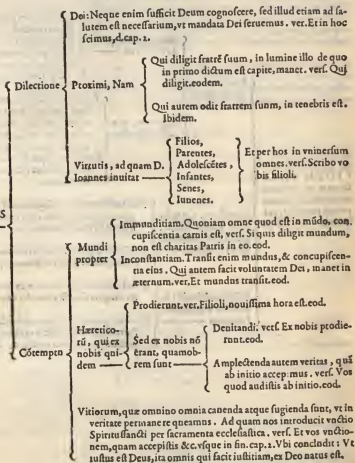
YANVIA 170.

FIDEM CHRI-
stianam ab omnibus
amplectēdam multis
probat rationib⁹, col-
lectis ab

Honesto, qđ
ipsum ostēdi-
tur à	Veritate fidei, quæ est
de verbo vitæ	{ Quod fuit ab initio,
Quod ipsi audierunt: Apostoli,
Quod viderunt,
Quod perspexerant,
Et qđ manibus contrectauerunt,
cap. 1. in princip.
	Dignitate, quæ
patet ex duobus	{ Primò, per fidem contrahitur societas,
non cum omnibus tantū sanctis, sed
etiā cum Deo Patre, & cum Filio
eius Iesu Christo. vers. Qđ vidimus
& audiimus, annūciamus. eodem.
Deinde, vt Deus ipse, ita etiā fides in
Christum, lux est. ver. Quoniā Deus
lux est. eod.
Necessario. Quando
enim omnes sumus,
peccatores, omnes e-
tiā indigemus	fide iustificante. vers. Quoniam si dixerimus nos
peccatum non habere, ipsi nos seducimus, &
non est in nobis veritas. eod.	{ Confessione peccatorum, vt emundemur ab om-
ni iniquitate. vers. Si cōfiteamur peccata nostra.
	Vtīli, quod duplici æ-
stimatur argumento.
Fide enim	{ Et iustificamur. ver. Si autem in luce ambulamus
&c. sanguis Christi emundat nos. d. ca. 1.
Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud
Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est pro-
pitiatio pro peccatis nostris. c. 2. In princip.

DE CHARITATE PRIMO.

TABULA 171.

CHARITAS
constitit in—

DE SPE PRIMO. ID

TABULA 172.

Cut sperandum sit, prima statim verba, quibus tertium aspicatur capitulum, aperiunt: Propter immensam videlicet charitatem quam dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur, & simus. d. princip. cap. 3.

Quid sperare debeamus, quod spem nostram perficiat. Id verò vnicum est æterna Dei fructio. Quæ sanctificat omnes in Deum credentes, sicut & ille sanctus est, in quem credimus, ver. Charissimi, nunc filij Dei sumus, eodem.

Quomodo sit sperandum. Est enim veræ ac viæ spei hæc veluti forma, ut eum, cui credimus, & in quem { Doctrina, } ver. Et omnis qui habet speramus, imitati studeamus, in { Viæ, & } hanc spem in eo, sancti- { Moribus, } sicut se eodem.

IN HVIVS VIRTUTIS DISCUSSIONE D. IOANNES PERPENDIT QUINQUE

Quæ res spem in nobis

Erigere debeat. Ea autem est in meritum Passionis Christi, ut notatur in ver. In hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera Diaboli. eod.

Tueri & promovere possit. Id quod mutua inter homines præstat dilectio. Qui enim proximum suum non diligit, ex Deo non est, ac ob id quomodo in eum sperare potest? Ut probat D. Ioannes exemplo Cain. ver. Omnis qui non est iustus, non est ex Deo.

Quæ sint signa veræ spei

Conscientiæ puritas. ver. In hoc cognoscimus, inquit, quod ex veritate sumus, & in conspectu eius suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Dens corde nostro, & nonit omnia.

Dei ad nos inclinatio, quæ preces nostras clementer exaudit, ver. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus. vsque in fin. cap. 3.

DE FIDE SECUNDO.

TABULA 173.

FIDEI donum

Oritur à Spiritu sancto. Nō ergo debemus credere

Omni spiritui,

Sed probare spiritus, si ex Deo sunt. cap. 4. in princip.

Verfatur circa deitatem Christi, cum humanitate coniunctam. Nam qui solvant Christum, non veram habent fidem. ver. In hoc cognoscitur spiritus Dei.

Discernit

Veritatem } Fideles

Ab

Errorē } Hæreticis, qui fidem veram non habent. versic. Vos ex Deo estis filioli. eod.

DE CHARITATE SECVNDO.

TABVLA 174.

FRVCTVS CHARITATIS enumerantur quatuor

Filius nos facit Dei. Quia charitas ex Deo est, Et omnis qui diligit, ex Deo natus est. ver. Charissimi, diligamus nos. eodem.

Parit in nobis cognitionem Dei. Ibid. in ver. Et cognoscit Deum.

Recipit Christum imitari aequimus, quàm per charitatem, ut cum is prior nos dilexerit, & nos mutuo diligendos esse intelligamus. ver. In hoc apparuit charitas Dei. eodem.

Coniungit ac vnit nos cum Christo, Deus enim charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. ver. Si diligamus, eodẽ.

DE SPE SECVNDO.

TABVLA 175.

SPEI VIRTVS

Proficiscitur ex charitate. Nam ea quæ sine charitate est fiducia, presumptio potius dicenda est, quàm spes. ver. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicii. Excludit timorem. ver. Timor non est in charitate, sed perfecta charitas fortis mittit timorem.

DE CHARITATE TERTIO.

TABVLA 176.

HORTATVR Christianos in fide confirmatos, ad amorem

Dei. ver. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. d. cap. 4.

Proximi, quem amandum esse triplici ostendit ratione, scilicet à

Maiori & incommodo. ver. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt: Deum quem non videt, quomodo potest diligere?

Auctoritatẽ. Nam hoc mandatum habemus à Deo ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. In fin. cap. 4.

Effectu. Charitas enim leuiter facit mandata Dei, ca. 5. post principium, ver. Hæc est enim charitas Dei &c.

Vt utique. Vt enim ex proximi dilectione amor sequitur Dei, ita ex amore Dei dilectio demonstratur proximi. d. princip. cap. 5.

DE FIDE TERTIO.

TABULA 177.

Præstantia cum utilitate coniuncta, verſ. Quoniam omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. ver. Quoniam omne quod natum eſt d. cap. 5.

ITER VM DE
fidei agit

CERTITVDI-
ne & veritate tam
quo ad diuinā, quā
humanam Chriſti na-
turam, quæ probatur

Retum, quas credimus, firmitate. Chriſtus enim in quem credimus, iſ eſt, qui non venit in aqua ſolū, ſed in aqua & ſanguine nos redemit: & in ſumma ea fecit opera, quæ nulla vnquā potuit natura. ver. Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem. eod.

Testimonio di- nino, Quoniam tres ſunt qui te- ſtimonium dant in	{	Cælo,	{	Patet,
				Verbum, & Spiritus ſanctus.
		Ter- ra,	{	Spiritus,
				Aqua, & Sanguis. verſ. Et ſpiritus eſt qui teſtificatur. eod.

Propria cuiuſlibet hominis cōſcientia. Quoties enim mens humana rerum à Chriſto geſtarum & mira- culorum perpendit magnitudinem, velit nolit, re ipſa quibus aſſentire, & experientia conuictus, ve- ritati teſtimonium perhiberet cogitur. Et hoc eſt, quod dicit hoc loco D. Ioan. Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. Qui autem non credit filio, mendacem facit eum: quia non credit in teſtimonium, quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo. ver. Si teſtimoniū hominū accipimus. eod. c. 5.

DE SPE TERTIO.

TABULA 178.

Dediſſe nobis Chriſtum vitam æternam. ver. Et hoc eſt teſtimonium. d. c. 5. Deum præces noſtras exaudire. ver. Et hæc eſt fiducia, quam habemus ad Deum: Quia quodcunque petierimus, ſm voluntatē eius, audit nos, eo. Obſecrationes noſtras etiam pro aliis efficaces eſſe. verſ. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum nō ad mortem, petat: & dabitur ei vita &c. eo. Credentes qui ex Deo ſunt nati, cuſtodiri à peccato, & ab omni maligno conſervari ſpiritu. verſ. Scimus quia omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat. eod.

In omnibus periculis, Deum ſuis etiam in hoc mundo ad eſſe, ver. Scimus quoniam ex Deo ſumus. eod.

Deum iam olim veniſſe, & non ſui tantum, ſed etiam filij ſui dediſſe cogni- tionem. ver. Et ſcimus quoniam filius Dei venit.

Daram & confirmatam eſſe nobis religionem veram & immaculatā, quæ nihil habeat cum idololatia aut ſuperſtitione commune. verſ. Hic eſt verus Deus & vita æternæ.

QV AE VNVS.
quiſque ſperare de-
beat aut poſſit, ea om-
nia ad hos ſeptē poſ-
ſent reduci quaſi ſon-
tes, ſeu regulas gene-
rales

EPISTOLA IOANNIS APOSTOLI

SECUNDA, DE PERFECTIONE FIDEI,

quæ in vera consistit charitate, Liber Bibliorum LXIX.

Partis secundæ libri quarti, decimus nonus.

RATIO ORDINIS EX D. THOMA.

In præcedenti epistola actum est de affectu, & effectu dilectionis ad Deum, & proximū commu-
niter: Hic autem de ea potissimum, quæ ad Deum est, agitur charitate. Thomas hic cap. 1. in princ.

DE HUIVS, ET SEQVENTIS EPISTOLAE auctore.

Negant aliqui hanc, & sequentem epistolam, esse huius euangelistæ, quam sententiam pertinacis-
sime tueri videtur Caietanus. Melch. Canus, de locis Theolog. lib. 2. cap. 10.

RATIO DVBITANDI PRIMA AB authoritate.

Rationes quibus se moueri asserunt, ab authoritate primum petunt Eusebii, & Hieron. Euse-
bius enim Cæsarensis, dum Ioannis apostoli scripta commemorat, postquam euangelium, & vnam
Canonicam, de quibus nulla vnquam fuit controuersia, recensuit: De reliquis autem duabus, ait,
epistolis, & reuelatione, & nunc anceps sententia est. lib. eccles. histor. 3. cap. 24.

Et Hieronymus de viris illust. Reliquæ, inquit, duæ, quarum principium est, Senior Electæ Do-
minæ, & nativæ eius: & sequens, Senior Caio charissimo &c. Ioannis presbyteri asseruntur.

DE ARGVMENTIS PRO SECUNDA DVBITANDI ratione.

Deinde huius rei argumenta esse volunt, quod presbyteratus in iis epistolis mentio fiat, aposto-
latus verbum nullum ponatur. Quodque vterque Iodones Ephesi, & vixerit, & obierit.

CATHOLICA DE HIS DVABVS EPISTOLIS sententia Bedæ.

Quidam putant hanc & sequentem, inquit, epistolam, non esse Ioannis Apostoli, sed cuiusdam
presbyteri Ioannis: cuius sepulchrum vsque hodie demonstratur in Epheso. Cuius etiam Papias au-
ditor apostolorum, & in Hierapoli episcopus, in opusculis suis sæpe meminit.

Sed nunc generalis Ecclesie consensus habet, quod has quoque epistolas Ioannes apostolus scri-
pserit, quæ re vera multam verborum, & hæc similitudinem cum primæ eius epistola ostendunt,
& simili zelo detestantur hæreticos. Beda hic in princ. 1. Ioannis epistole.

EADEM SENTENTIA, PATRVM CONFIRMATA testimoniis.

Sæpe dictas duas epistolas, non esse alterius Ioannis, quam euangelistæ, ac ob id in numero sa-
crarum habendas esse scripturarum, testantur Origen. in Psal. 1. apud Euseb. & lib. ecclesiast. histor.
cap. 18. Clemens lib. 2. Stromat. Damascentus lib. 4. cap. 18. Ildorus Etymolog. 6. cap. 1. August. de
doctr. Christi lib. 2. cap. 8. Hieron. ad Eusebium. Innocentius primus, Gelasius 94. dist. ca. Legimus
Concilium item Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, ac ipsum denique Tridentinum.

Sed & tempore Paschali vniuersalis ecclesia duas has epistolas nomine Ioannis Apostoli popu-
lo legit. Quis autem non ecclesie, conciliis, & sanctis antiquis tunc se committat, quam nouit
illis auctoribus? Certè vel hoc solo, quod semper dictæ sunt Canonice, illis esse credendum est.

sub

sub cuius nomine facta semper ascripta sunt Canon. Si Ioannis cognomēio senioris asseruntur, non sunt profectio canonice. Nec enim quisquam Ioannem presbyterum authorem sacrum existimauit, Sunt ergo Ioannis euangelista. Idem Melchior Canus, de loc. Theolog. lib. 1. cap. 1. r.

RESPENSIO AD PRIMAM DVBITANDI rationem.

Esti Eusebius, & Hieronymus, quibusdam harum epistolarum auctoritatem dubiam fuisse scribant (quod hæreticis quibusdam hominibus, nouandis, & contradicendi studio tam fuit proclive, vt horum aliquos non puduerit, de tota inierim dubitare scriptura) nec tamen vel ipsi, vel alius ex sanctis patribus quisquam, de earum vel authore, vel auctoritate, dubitalse vnquam, sed semper, vt Catholica, & apostolica coluisse scripta, abunde testantur ab illis edita de rebus diuinis opera. Medina de recta in Deum fide, lib. 6. cap. 11.

ALIA RESPENSIO AD SECVNDAM DVBITANDI rationem, cur Ioan. apostolus dictus sit Senior.

Seniorem autem se dicit Ioannes, vel quia iam prouectus erat ætate, quando has scripsit epistolas, vel quia nomen senioris, id est, presbyteri, eum Pontifici, propter maturitatem sapientie, & grauitatis, congruit. Beda vbi supra.

Esti verò ip̃ his duabus epistolis, apostolatus memoria non fiat, quod ad feminam, & viros sibi notissimos, & pro singulari causa, & vbi non erat tam auctoritate, quam amore certandum, scribantur, ipsa tamen doctrina apostolicum odorem, & non alium, quam Ioannis, clarissime insinuat.

Sic licet alius discipulus Ioannes presbyter, Apostoli Ioannis fuerit contemporaneus, non tamen nisi lenissimis rationibus persuaderi possit, illum has duas scripsisse epistolas: præsertim cum & stylus, & materia, cum stylo, & materia prioris epistolæ per omnia conueniat. Quæ ratio etiam obstinatos hæreticos, & qui sua libidine, & indicio priuato scripturas diuine auctoritate euacuatæ sunt soliti, vel sola convincere potest. Nihil enim in his duabus postremis epistolis, quam amor, & dilectionis mandatum, quæ duo Ioannis euangelium, & epistola prior, per singulas periodos spirat, frequentius scribitur. Medina vbi supra.

ADVERSARIORVM TESTIMONIUM.

Postquam vnixis Catholicæ aduersarius quidam varias diuersorum de his epistolis enumerasset opiniones, tandem in hanc nolens volens prolabitur sententiam. Reliqui, inquit, non hanc modò (scilicet secundam) sed & sequentem, quæ Ioannis tertia inscribitur, ab ipso Ioanne Euangelista, dilecto Christi discipulo, & Apostolo scriptam, non sine probabili coniectura affirmarunt. Similes enim videntur primæ, quæ est Ioannis Apostoli, in verbis, & assertionē fidei, & charitatis, aduersus hæreticos.

DE ELECTA ILLA, CUI HAEC scribitur epistola.

Persona illa, cui D. Ioannes hanc scripsit epistolam, quædam matrona erat Babylonia, quæ Electa proprio nomine vocabatur: per quam vniuersalis designatur ecclesia, & per filios eius, minores ab ecclesia geniti in fide. Glo. 1. Ioan. 1. Vsq̃ue adeo autem ad sanctam scribit feminam, vt eandem in his literis non dubitet appellare Dominam. Author argu. quod in Bibliis huic præfixum est epistolæ.

QVA OCCASIONE SCRIPTA SIT HAEC SECVN- da Ioan. epistola, ex Occumenio.

Occasio verò epistolæ fuit hæc: Cum videret filios Electæ illius rectè in fide conuersari, multosq; seductores circumire, ac dicere, non esse aduentum Christi in carnem, contra eos hanc illi scripsit epistolam. Occumenius hic in argumen. & Athanas. in Synopsi.

DE QVIBVS SCRIPSERIT REBVS.

Primum quidem commendat ipsius Electæ filios, quod rectè ambulent. Deinde docens non esse recens mysterium, quod apud nos est, rursum de dilectione exhortatur, & ut maneant in doctrina sibi tradita. Et consequenter docet, eum esse Antichristum, qui ait Christum in carne non venisse. Præcipit autem ne quis suscipiat huiusmodi in domum, neque dicat ipis, Ave. Idem Occum ibid. & Athanas.

DE EPISTOLÆ HVIVS BREVITATE.

Causam brevitatis epistolæ & in hac & in sequenti Ioan. docet hanc esse, quod speraret se ad eos veniurum, suæque præsentia & aspectu additurum quæ decissent, Occumen. in fin. huius epistolæ,

S C O P V S.

Huius epistolæ scopus is est, ut detestatis hæreticorum qui Christum diuidunt opinionibus, vniuersæ persuadear ecclesiæ, extra charitatem non esse fidei perfectionem. Glossa hic in principio.

DE PARTIBVS EPISTOLÆ D. IOANNIS

secundæ. TABULA 179.

UNICO ABSOLUITUR hæc epistola contextu, qui etsi per se planus sit, & brevis; ipsius tamen argumenti tractatio ista videtur continere capita

Congratulationem, in qua gloriatur de profectu, quem honesta matrona Electa vna cum liberis, & subditis suis in fide consecuta fuerat. cap. vnic. post princ. ver. Gaudis sum valde.

Exhortationem	{	Pro retinenda fide Catholica, ac semel, & ab initio suscepta doctrina de	{	Fide,	{	Versi. Et nunc rogo te Domine. eod.
				Spe,		
				Charitate.		

Contra hæreticorum imposturas, & impias nouationes. versic. Quoniam multi seductores exierunt in mundum.

Premiorum, quæ pollicetur D. Ioannes iis, qui in doctrina apostolorum permanserint. versic. Qui permanet in doctrina, hæc patrem, & filium habet.

Pœnæ, quam minatur non ipsis tantum hæreticis, sed iis etiam qui cum illis colludunt. Quos omnes ferè excommunicatio nis fulmine. ver. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert: nolite eum recipere in domum, nec Ane ei dixeritis. circa fin. secundæ huius epistolæ.

EPISTOLA IOANNIS APOSTOLI

TERTIA, DE VERIS DEI FILIIS, QVALES

soli sunt illi, qui bene operantur, siue de hospitalitate,

Liber Bibliæ LXX. Secundæ partis quarti
libri, vigesimus.

CONTINVATIO.

Sicut in præcedenti epistola, de ea agit charitate, quæ est erga Deum, ita in hoc scripta de dilectione agit proximi. Thomas hic in principio.

DE AVTHORE.

Idem huius epistolæ auctor est, qui & Prætorum, Ioannes scilicet Euangelista, & non (ut quidam putarunt) alter ille, qui cognominatus est Presbyter. Quod facile quivis tam ex affectionis, quam orationis similitudine, intelligere potest. Idem Thomas ibid.

DE CAIO, AD QVEM SCRIPTA EST

hæc epistola.

Caius iste cui scribit hoc loco apostolus Ioannes, creditur vir ille fuisse Corinthis, de quo ad Roman. 16. loquitur Paulus: Salutar vobis Caius hospes meus. Et 1. Cor. 1. Neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum, & Caium. Dionysius Carthusian. hic in princip. Erat autem is idem Caius universæ tum hospes ecclesiæ. Omnes enim qui ad se veniebant, & prædicatores, videlicet & auditores verbi, benigne suscipiebat, sicut hæc præfens indicat epistola. Beda ibidem.

ARGVMENTVM.

Caium pietatis causa extollit, atque ut in ipsa pietate maneat, exhortatur: Diotryphen impietatis, & superbiæ causa obiurgat: Demetrio autem bonum testimonium perhibet cum fratribus universis. Author argumenti, quod huic epistolæ præfixi,

P A R T E S.

TABULA 180.

ET HÆC EPISTOLA breuior est, quam ut in multas scindi queat partes. Simpliciter D. Ioannes Caium suum

Extollit ab

Comone-
facit, ut

Aliorum Christianorum testimonio. Post principium epistolæ, ver. Gaudius sum valde.

Honestæ conversatione, ibidem in verbo. Sicut tu in veritate ambulas.

Hospitalitate, verſus. Charissime, fideliter facis &c. Vbi ostenditur, adiuvandos esse eos, qui nomen Dei gratis annunciant.

Caveat sibi à Diotryphe, & eius ambitione, qua tyrannidem suam in ecclesia exercere conabatur, verſus. Sed is qui amat primarum &c.

Studeat verò imitari Demetrium, cui ab omnibus horum reddebatur testimonium, ver. Demetrio testimonium redditur, usque in finem, tertie huius epistolæ.

EPISTOLA IVDÆ CATHOLICÆ

DE FIDE CVM CHARITATE CONIUNCTÆ,

Liber Bibliæ LXXI. Partis secundæ libri quarti,
vigessimus primus.

RATIO ORDINIS.

Ultimo loco ponitur Iudæ epistola, vel quia postremo edita, vel quia minoris famæ, & dignitatis erat. Thomas hic in principio.

DE HVIVS EPISTOLÆ AVTHORE.

Author huius epistolæ est Iudas ille, quem in euangelio Matth. 10. cap. & Marc. 3. vocant Thaddæum, Lucas vero in 1. Actuum Apostolorum capite Iudam Iacobi vocant: qui, ut in lib. de viris illustr. referi Hieronymus, etiam Corculus, id est, proprii cordis castos, appellatus est. Et quamvis etiam frater esset Simonis illius zelotis Apostoli, hic tamen se Iacobi tantum, hoc est, Alphæi, qui minor dici consuevit, vocavit fratrem, eo quod is vti primus Hierosolymitarum Antistes, iniet eos præcipuus haberetur. Dionysius Cathulian. hic in principio, & Thomas ibidem.

AD QVOS SCRIPSERIT HANC
epistolam Iudas.

Scribit D. Iudas apostolus hoc loco eis, qui ex omnibus populis, & nationibus ad fidem conuersi fuerant Christianam. Athanas. hic in Synopsi, & Oecumenius in huius epistolæ argumento.

CONTRA QVOS EDITA SIT HAEC EPISTOLA.

Intendit styli sui aciem contra eosdem vitæ ecclesiasticæ, fideique Christianæ corruptores, quos & Petrus, & Ioannes in suis damnant epistolis. Beda hic in princip.

QVA OCCASIONE AD HOC SCRIPTVM
permotus fuerit Iudas.

Adiaphoron. Quam subingressi essent quidam, qui non id tantum docerent, Peccatum esse adiaphoron quiddam & vulgare, sed etiam Dominum ipsum negare non vetarentur, eorum procacitati, & impietati hac epistola occurrere, ac fratres, immo Christianos omnes, hac epistola in vera religione confirmare voluit. Ex sententia Athanasij, & Oecumenij in ipso huius epistolæ argumento.

DE QVIBVS SCRIPSERIT REBVS.

Argumentum Iudas tractat penè idem, quod sibi præcedentes duo sumpservnt Apostoli, Ioannes scilicet & Petrus. De fide enim, ut illi, agit & charitate. Glossa, & Thomas hic 1° principio.

QVO ORDINE SCRIPSERIT.

Primum quidem exhortatur Christi fideles, ut certent, & permaneant in fide sibi tradita. Deinde, Nō satis detegit huiusmodi seductores, ac præcipit ut cum talibus nullam habeant communionem. Neque est voca- enim satis est, vocatum esse, nisi digne quisque in vocatione sua ambulet. Tandem exhortatur ad tum esse mores, & precatus illis in fide constantiam, concludit epistolam, Athanas. & Oecumen. in argum.

DE EPISTOLÆ HVIVS AVTHORITATE.

Iudas frater Iacobi, parvam quidem, quæ de septem Catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro

de libro Enoch, qui Apocryphus est, in ea assumit testimoniū, à plerisque rejicitur, tamen auctoritatem vetustate iam & vsu meruit, & inter sanctas scripturas computatur. Hieron. in Catalog. Scripturorū Ecclesiastico.

QVIS EX ANTIQVIORIBVS EIVS AV-
thoritate fuerit vsus.

Ex hac epistola Anaeletus beati Clementis successor sumit sententiam, qua dicitur: Vos autem charissimi, memores estote verborum quae praedicta sunt ab Apostolis Domini, qui dicebant vobis: Quoniam in nouissimo tempore venient illutores, secundum desideria sua ambulantes in impietate: Hi sunt qui segregant semetipsos.

DE LIBRO ENOCH, AVGVSTINVS.

Quid Enoch se sepimus ab Adam? Nonne etiam in canonica epistola Apostoli Iudae prophetae praedicatur? Cuius scripta ut apud Iudaeos & apud nos in auctoritate non essent, nimia fecit antiquitas, propter quam videbantur habenda esse suspecta, ne proferrentur falsa pro veris. Nam & proferuntur quaedam, quae ipsorum esse dicuntur, ab eis qui pro suo sensu passim quod volunt, credunt. Sed ea castitas canonis non recipit: non quod eorum hominum qui Deo placuerunt, reprobetur auctoritas, sed quod ista esse non credantur ipsorum. August. lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 38.

D. MELCHIOR CANVS DE EODEM, SIMVL
obiectionibus respondens.

Citat (aiunt) Iudas librum apocryphum. Forsan apud Hebraeos apocryphus non erat, Quod si esset, ut & Hieronymo & plerisque alijs placet, nihil mirum, si ab apostolo Iuda referatur, cum testimonia referat Paulus ex Arato, Menandro, Epimenide, ethaiciis prophanisque poetis. vide Hieronimum in epistolam ad Ephes. cap. 5. & ad Tit. 1.

Atque aliud est, totum librum apocryphum esse quod Hieronymus ait, quia scilicet quaedam in eo libro continerentur quae essent ambigua: aliud, particulam illam quam Iudas citauit, apocrypham esse: quod nec Hieronymus, nec alius ex Catholicis dixit. Nam licet ex alio loco non habemus eam esse prophetiam: at auctoritas Iudae satis, est ut illam verissimè à Spiritu sancto exiisse sentiamus, sicut credimus illa verba, Beatus est magis dare, quam accipere, Iesu Christi esse, quia Paulus dixit. Canus lib. 2. cap. 11. de locis Theologicis.

TESTIMONIUM ADVERSARIORVM.

Adversariorum quidam de hac epistola, contra eos, qui temerè de eius dubitant auctoritate, tale protulit sententiam: Tamen si autem de hac quoque epistola diuersis sententijs inter veteres erratum fuit, quia tamen utilis est lectu, nec quidquam ab Apostolicæ doctrinae puritate alienum continet, iamque olim apud optimos quosque auctoritatem obtinuit, quam libenter alijs adnumeramus.

S C O P V S.

Ea denique Apostolus Iudas scribit intentione, ut eosdem admoneat fideles, ne consentiant haereticis, à fide eos & charitate retrahentibus. Thomas hic in princip.

VTCVNQVE
breuis, vtilissi-
ma tamē hęc est
epistola: Et par-
tes habet tres, vi
delicet

Inuēctiua, qua inuehi- tur contra ipios quos- dam hereti- cos, qui ab initio sta- tim eccle- siaz vnitatē scidere stu- debant, & gratiā Dei in luxuriā transfere conabatur; quos	Primū indi- cat, ac ma- nifestos fa- cit 4. quasi notis	Exhortationē ad omnes omnium ecclesiarum fi- deles, quos instruit ad	Constantiam persēserandi in doctrina ab Apostolis semel tradita. Certamen fidei suscipiendum. Defensionem proprię salutis. statim à principio hu- ius epistolę.
		Secūdo re- sutar, atq; confundit exemplis tribus	Quod homines sint impij; Ad hoc iudicium ex diuina pręscientia olim prę- uū. Gratiā Domini nostri transferentes in luxuriā. Dominum nostrum Iesum Christum solum domi- natorem turpiter negantes. versic. Subintroierūt enim quidam, Præuariantis populi ducti ex Ægypto. Qui postquā à fide semel accepta temerē desecissent, omnes si- mul perducti, & extincti fuerunt. ver. Commonere autem vos volo. Degenerabitum Angelorum, qui propter superbię crimen de cęlo deuersi, vinculis referuātur æter- nis. ibid. in verb. Angelos verō. Fornicantium ciuitatū Sodomę, & Gomorrhę, quę quodd carnīs sequebantur libidinem, non solum igne, & sulphure sunt extinctę, sed etiam æterni ignis sustinent pœnam. ver. Sicut Sodoma, & Go- morrha, & finium ciuitates.
		Tertio de- scribit, ac mores eo- rū suis de- pingit co- loribus, dū hereticos cōfert mo- do cum	Brutis animalibus, versic. Hi autem, quęcunque qui- dem ignorant, blasphemant. Impietate { Cain, } { Balaā, } versic. Vx illis qui in via Cain { Core. } abierunt. Nubibus sine aqua, quę à vento circū- feruntur, Arboribus autumnalibus infructuosīs & his mortuis. Rebus ina- nimatis { Fluctibus maris, despectantibus suas confusiones. Sideribus errantibus. versic. Hi sunt in epulis suis maculę, conuiuantes si- ne timore.
Cautionē, quomo- do heretici sint tra- ctandi: Sunt enim	Cōdemnat deniq; iudi- cio doctri- næ	Propheticę. versic. Prophetauit autem de his septi- mus ab Adam, Enoch &c. Veniet Dominus ar- guere impios. Apostolicę. ver. Vos autem charissimi, memores estis te verborum, quę prædicta sunt ab Apostolis &c. quoniam in nouissimis temporib. veniet illusores.	
		Si spes sit resipiscentię, misericordiā digni, ac ob id consi- landi magis, quā contemnendi, & hortandi vt resipi- scere velint, Si ita à satana sint capti, vt frontem persfruerint, ac om- nem deposuerint pudorem, redarguendi, & fugiendi. Ver. Et hos quidem arguite iudicantes, vsque in fin.	

PARS QVARTI LIBRI TERTIA,

DE NOVI TESTAMENTI

Prophetia.

CONTINVATIO.

Quemadmodum veteris testamenti libri in scripta diuiduntur legalia, historialia, sapientialia, vt vocant, & prophetica: ita noui quoque testamenti librorum alij legales sunt, vt Euangelia, alij historiales, vt acta apostolorum: alij sapientiales, quales apostolicæ sunt epistolæ: alij vero prophetici dicuntur, vt diuina est beati Ioannis reuelatio. Cum ergo absoluta sint, quæ ad tres priores noui testamenti pertinent pars omnia, recte tandem sequitur hæc de totius ecclesiæ decursu prophetia.

ALIA ORDINIS RATIO.

Deus & Dominus pater præuidens tribulationes, quas passura erat sancta ecclesia, postquam ab apostolis suis fundata, disposuit cū filio & spiritu sancto eas tribulationes, earumque præmia reuelare, lacula enim quæ præuidentur, minus lædunt. Anselmus in Apocalypsi in principio.

DE PROPHETIAE HVIVS PRÆ CAETERIS
excellentiæ.

Est hæc prophetia alijs omnibus excellentior, vel quia de Christo & ecclesia magna ex parte iam adimpleta sacramenta denunciat. Vel etiam ideo, quia cum alijs vniuersaria, isti trifaria data est prophetia simul, scilicet de præterito, & præseenti, & futuro. Gilbertus Pictauiensis hic in præfatione. Et hæc prophetia conuenietur in postremo Bibliæ lib. qui inscribitur Apocalypsis B. Ioannis apostoli.

APOCALYPSIS B. IOANNIS

APOSTOLI, DE TOTO VNIVERSALIS

Ecclesiæ statu, Liber Bibliæ LXII, & vltimus, partis
tertiæ libri Quarti, vnicus.

DE HOMINIS RATIONE.

Verbum Apocalypsis, id est, reuelationis, proprie scripturarum est, & à nullo sapientum seculi apud Græcos usurpatum. Hieron. in epist. ad Galat. lib. 1. cap. 11. Liber autem iste Apocalypsis dicitur, id est, reuelatio, quia hic continentur, quæ Deus reuelauit Ioanni, & Ioannes ecclesiæ, quanta scilicet ecclesia passa sit in tempore primiuo, & nūc patiatur, & vniuersis temporibus Antichristi passura sit, quando tanta erit tribulatio, vt si fieri potest, moueantur etiam electi, & quæ pro his & nunc & in futuro præmia sit susceptura, vt quos denunciata supplicia terrent, promissa præmia lætificent. Idem Pictauiensis in citato prius loco.

VNDE ET QVIBVS FACTA SIT HÆC
reuelatio.

Videns Deus pater tribulationes, quas passura erat ecclesia ab apostolis fundata super Petram Christum, vt minus timeantur, disposuit vna cum filio & spiritu sancto eas reuelare. Reuelauit autem tota Trinitas Christo secundum humanitatem, Christus vero Ioanni per angelum, Ioannes ecclesiæ. ibidem.

DE EODEM SENTENTIA DIONYSII
Carthusiani.

Pater revelauit filio, filius angelo, angelus Ioanni, Ioannes dein Christi fidelibus. Dionys. hic cap. 1. in princip.

QUOMODO IOANNI ISTA CONTIGERIT
reuelatio.

In visione, quæ in hoc libro continentur. D. Ioanni fuerunt reuelata. Pictauiens. vbi suprâ. & Anselmus ibidem.

QVOT SINT VISIONVM GENERA.

TABULA 182.

TRIA SVNT
visionem genera. Est
enim visio alia

Corporalis, quando videlicet corporalibus oculis aliquid videmus, vt celum & terram, & cætera corpora.
Spiritalis seu imaginaria, cum videlicet dormientes, vel vigilantes, imagines rerum cernimus, quibus aliquid significatur, sicut vidit Pharaonis ipicas, & Moyses rubum ardere, ille dormiens, ille vigilans.
Intellectualis, quando videlicet spiritui sancto reuelante, intellectus mentis veritatem mysteriorum, sicut est, capimus. Pictauius & Anselmus in d. præfatione.

SVB QVO VISIONVM GENERE ISTA B. IOANNIS
contineatur visio.

Ioannes, quæ in hoc libro referuntur, tercio vidit visionum genere. Non enim figuras tantum vidit spiritu, sed & earum significata mente intellexit. Pictauius ibid.

SED ANSELMVS.

Nam non realiter, inquit, ista vidit, sed diuino sublimine intimante, conuenientia signa passionum designatiua, in intellectu suo configurauit.

DE CAUSA HVIVS REVELATIONIS MATERIALI.

Materia huius prophetiæ sunt septem signa tribulationum designatiua. Anselm. in d. præfat. vel (vt is idem) conditio ipsius ecclesiæ, secundum statum & præsentem & futurum. Secundum præsentem, quod multas persecutiones oporteat hic pati ecclesiam, & contra in præsentem vel in futuro multas dignitates, vt remissionem peccatorum, illuminationem animarum, & cætera talia. In futuro autem obtinere vitam & interminabilem læticiam. Anselm.

DE CAUSA EFFICIENTE, SIVE DE LIBRI HVIVS
autore, testimonium Tertulliani.

Habemus & Ioannis, inquit, alumnas ecclesias. Nam & si Apocalypsin eius Marcion respuit, ordo tamen episcoporum ad originem recensens, in Ioannem statit authorem. Tertullian. lib. 4. aduersus Marcionem.

DE EODEM TESTIMONIUM D. AVGVSTINI.

Apocalypsin scripsit Ioannes Euangelista. Augustin. contra secundam Gaudenii epistolam, lib. 1. cap. 19.

ALIUD D. HIERONYMI TESTIMONIUM.

D. Hieron. hunc librum absolute & sine vlla opinione Ioannis apostoli & Euangelistæ fuisse opus pronunciat. In Patmon, inquit, insulam relegatus, scribit Apocalypsim, quam interpretatur Iustus martyr & Irenæus. Hieron. libro de viris illustribus.

QVIBVS

QVIBVS D. IOANNES HANC EDIDERIT

reuelationem. TABULA 183.

SCRIBIT Diuus Ioānes hanc librum	{	Principaliter VII.	{	Epheso,	{	Et porum episcopis.
		Ecclesiis, quæ sunt		Smyrnæ,		
		in Asia, puta		Pergamo,		
				Thiatyræ,		
				Sardis,		
				Philadelphis,		
				Laodiceæ.		

Per consequens, ecclesiæ vniuersæ. Numero enim septenario vniuersitas designari solet, quandoquidem septem diebus tempus omne enoluitur.

VBI, ET QVANDO D. IOANNES HVNC CON-
scripsit librum.

Vidit autem Ioannes, & scripsit hanc reuelationem in Patmo Insula, in quam à Domitiano Imperatore fuerat relegatus: Pictavius in d. præfat. & Areta hic in principio. Hinc D. Thomas dicit, Ioannem hoc opus 19 ex ilio, Euangelinm vero post reuocationem scripsisse ab exilio.

QVAE ILLI HVIVS SCRIPTIIONIS FVERIT
occafio.

Dum exul D. Ioannes teneretur à Domitiano in Patmo insula, in ecclesiis quibus præerat, multa pullulauerunt, atque inoleuerunt vitia, atque diuersæ hæreses. Erant enim quidam hæretici ibi, dicentes, Christum non fuisse ante Mariam, quia temporaliter de ea natus erat. Quos Ioannes in principio Euangelij sui redarguit, dicens: In principio erat verbum. Et in hoc libro, cum dicit: Alpha, & ω, id est, principium, & finis.

Dicebant etiam quidam, ecclesiam pondere tribulationum ante finem seculi destutam, & pro labore non præmium æternum suscepturam. Horum ergo errores volens destruere Ioannes, ostendit Christum principium esse & finem. Vnde Esaias: Ante me non est formatus Deus, & post me non erit. Et ecclesiam per exercitium tribulationum non desinere, sed proficere, & pro his brauiū æternum recipere. Pictau. in prædicta præfatione.

QVA SCRIPSERIT INTENTIONE.

Intentio huius libri est, inuitare nos ad patientiam, vt per patientiam veniamus ad contemplationem, per contemplationem ad reuelationem, inde ad beatitudinem in Anselmus eod. in loco.

EADEM DE RE SENTENTIA PICTAVII.

Intentio verò eius est, monere ad patientiam, quæ seruanda est, tum quia brevis labor, tum quia præmium magnū. Vel, vt Celsus hic scribit Pannonius, Data est Apocalypsis hæc, vt ex ea regni Christi administrationem, Dei excelsi cōsilia, Christi gloriam, victoriam ecclesiæ, & insignem triumphum perpendamus, ac inde consolemur.

QVARE MAGIS AD PATIENTIAM HOC SCRIPTO

Ioannes, quam ad alias inuitet virtutes.

Ad quod dicitur, quia sicut fides est fundamentum omnium virtutum, sic patientia quodammodo est sustentaculum. Anselmus ibidem.

DE CAUSA FORMALI.

Forma huius libri consistit in modo tractandi, quem hoc loco sic describit Pictaviensis: Primo præmittit prologum, & salutationem, vbi reddit auditores benignos, & attentos: quo præmissis, accedit ad narrationem. Antea narrationem vero ostendit Christum esse æterno, sine principio, & sine

sine fine, inducens ipsum loquentem, Ego sum & c. id est, principium & finis. Postea accedens ad narrationem, distinguit septem visiones, quibus terminatis, iste liber consummatur. Pictauicosis in praezat. ad Apocalypsin.

ALIA FORMA.

TABULA 184.

HOC ITAQUE HABITO, Quod scripta sit in Patmo Apocalypsis, quadrifariam ipsa secari potest, ita ut complectatur ab—

Exordio ad sextum vsque caput, instructiones ecclesiarum Asiae, intermiscens & prophetica de varijs haeresibus, de quibus & Epiphanius in suo Panarion libro.

Sexto capite vsque ad duodecimum, cōtineatur synagoga abrogatio. Duodecimo vsque ad decimum nonum, exitium Gentilismi sub typo pontiffimum Babylonis & Romae, quae habebat septem colles, qui hic dicuntur esse carnua bestiae, super quam metertis, siue idololatria, aut Gentilismus sedet. In his enim vrbibus praecipue vigebat gentilismus.

Decimono capite vsque in finem, agatur de regno Christi in praesenti ecclesia, addita cap. 20. vltima, de ipsius inimicis victoria. Hentenis ante Aretam in Apocalypsim. Plura de libri huius forma, vi de infra in partitionibus per totum,

DE CAUSA FINALI.

Finalis causa est, ut sibi subditos, quibus principaliter scribit, & deinde ceteros animar ad sustinendas tribulationes cum patientia, nō dissidentes de remuneratione. Auct. hic in fine praefationis.

DE GENERE ORATIONIS, QVO IN HAC APOCALYPSI VVS EST IOANNES, SENTENTIA AUGUSTINI.

Et in hoc quidem libro, cuius nomen est Apocalypsis, obscure multa dicuntur, ut mentem legētis exerceant, & pauca in eo sunt, ex quorum manifestatione iadigentur cetera cum labore, maxime quia sic eadem multis modis repetit, ut alia atque alia dicere videatur, cum aliter atque aliter haec ipsa dicere inuestigetur. Verum in his verbis, ubi ait t Absterge Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors iam non erit, neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor: tanta luce disti sunt de seculo futuro, & immortalitate atque æternitate sanctorum: tunc enim solum, atque ibi solum ista non erant: ut nulla debeamus in literis sacris quaerere vel legere manifesta, si haec putauerimus obscura. Augustinus de ciuitate Dei lib. 20. cap. 17.

AN AVTHENTICVS SIT HIC LIBER.

Canonicum esse hunc librum, probant D. Hieron. in d. lib. de viris illustribus in epistola ad Dardanum, & in epistola ad Paulin. & aliis quoque locis. Augustinus in 2. de doctrina Christiana cap. 6. & cap. 16. de vnitae ecclesiae. Epiphani. haeresi 51. Clemens Alexand. lib. 2. paedagog. cap. 12. Dionys. lib. eccles. Hierarchie ca. 3. Origen. apud Euseb. 6. lib. ecclesiast. histor. ca. 18. Ipse quoque Eusebius in chronicis. Dionysius Alexand. ieste Euseb. lib. 7. Ecclesiast. histor. cap. 23. Iustinus mart. apud eundem Euseb. lib. 4. ecclesiast. histor. cap. 8. Irenaeus libro 4. aduersus haereses. Chrysost. referente Suida, Damascenus libro 4. cap. 18. Et recentiores, Beda, Cassiodorus, Rabanus, Ruppertus, Richardus à sancto Victore, qui hunc etiam librum suis illustrarunt commentarijs. Causus in locis Theologicis, lib. 1. cap. 9.

DE EODEM TESTIMONIUM PERCELEBRIS & ANTIQVI SCRIPTORIS ARETAE.

Quidam veterum librum hunc alienum esse dicunt à dictione & lingua Ioannis dilecti, ipsum ad alium referentes. Sed non ita est. Siquidem Gregorius eiusdem cum hoc cognominis (id est, Theologus cognominatus) hunc inter germanos ac legitimos libros connumeravit. Sicut me docet, nō

cet, inquit, Ioannis Apocalypsis. Itemque: De hoc autem, ait, libro à Deo inspirato, S. Basilius, dicit. nonq; sermone Gregorius, ac Cyrillus, Papias, Irenaeus ac Hippolytus ecclesiastici patres fide digni sunt, quibus sine ulla hesitatione credatur, Areta hic in principio.

QUIBUS CONCILIIS HIC LIBER SIT

approbatus.

Præterea Innocentius, Gelasius, Concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, inter libros Canonicos habendam esse Apocalypsin definiunt. Vide distinct. 1. 5. cap. Sancta Romana.

DE EODEM, DECRETVM CONCILII

Toletani quarti.

Apocalypsin, inquit, librum multorum Conciliorum auctoritas, & synodica sanctorum præsulum Romanorum decreta, Ioannis Euangelistæ esse præscribunt, & inter diuinos libros recipiendum constituerunt. Et quia plurimi sunt, qui eius auctoritatem non recipiunt: si quis eum deinceps non receperit, aut à pascha vsque ad Pentecosteu Missarum tempore in ecclesia non prædicauerit, excommunicationis sententiam habebit.

ARGVMENTVM.

Describitur hic status non eius tantum, quæ Aliæ fuérat, sed vniuersalis etiam Ecclesiæ, qualis fuerit olim, qualis nunc sit, & qualis demum sit futura.

ILLVD IPSVM, VSIVS EXPLICATVM

ab Athanasio.

Hoc nomine vocatur hic liber propterea, quod hanc revelationem ipse Ioannes Euangelista & Theologus, in insula Patmo dicta, Dominico die vidit, iussusque conscripsit, vt ad septem ecclesias mitteret, videlicet istas, Ephesum, Smyrnæ, Pergamon, Thiasyræ, Sardensem, Philadelphiam, & Laodiceam.

Quæ vero in hac visione vidit, multa sunt ac differentia, circa finem perditionem etiam Antichristi cum diabolo vidit. Iubetur autem primum scribere singulis prædictarum ecclesiarum angelis secundum quinsque actiones.

DE VARIIS D. IOANNIS VISIONIBVS;

TABULA 185.

Multas itaque & admirabiles visiones vidit, utpotè

I.

Septem candelabra aurea, & in medio illorum similem filio hominis, & interpretationem accipit, candelabra illa esse septem ecclesias, & eum qui in medio erat, esse Dominum.

II.

Deinde ianuam vidit apertam in celo, & Dominum in throno sedentem, & 24. seniores, sedentes super thronos & adorantes Dominum.

III.

Vidit etiam septem sigilla aperiri, & vnoquoque aperto, visio quædam apparebat.

IIII.

Vidit item septem angelos habentes septem tubas, & vnoquoque illorum clangente, fiebat signum. septimo veto clangente, audiuit dicentes: Regnum mundi, Domini factum est.

V.

Et Arcan testamenti vidit in celo.

VI.

Deinde mulierem parturientem vidit, quæ draconem ignitum, qui illam persequabatur, Mulier quidem seruata est in solitudine, draco veto abiectus in ignem.

VII.

Post ista bestiam vidit habentem cornua decem, & capita septem, & diadema eius blasphemia plenum erat. Nomen veto eius non patefecit, sed numerum nominis eius, nempe sexcenti sexaginta sex. Et virgines audiuit canentes, & agnum sequentes.

VIII.

VIII.

Vidit etiam angelum per medium celi volātem, & post hunc alterum, post alterum tertium quoque deinde & nubem candidam vidit, & insidentem illi similem filio hominis, in capite coronam auream habentem, & in manu sua falcem acutam.

IX.

Deiūque septem angelos vidit, habentes plagas septem nouissimas, & phialas aureas plenae da ira Dei.

X.

Post hæc ablatus est spiritus in solitudinem, & vidit mulierem sedentem super bestiam coccineam, habentem capita septem, & indicatum est ei, ex hac futurum esse Antichristum.

XI.

Vidit etiam cælum apertum, & equum album, ac insidentem illi, & nomen eius verbum Dei.

XII.

Deinde vidit bestiam, ac reges terræ bella facere volentes cum eo qui sedebat super equum album. Et apprehensa est bestia, & cum ipso pseudopropheta, qui est Antichristus, & vidit eos abiici in stagnum ignis.

XIII.

Post ista vidit angelum descendentem de cælo, & abicientem saramam cum his qui characterem ipsius habebant, in abyssum, & claudentem supernè, ne posthac amplius seducant gentes, donec consumpti sint mille anni.

XIII.

Martyres deinde vidit, in gloria cum Christo regnantes, & quod satanas post mille annos solutendus sit, & abiiciendus in stagnum ignis cum Antichristo in secula seculorum.

XV.

Post hæc vidit cælum novum, terram novam, ac Hierusalem novam, & fluvium aquæ viue, ac seruos Dei contemplantis faciem eius, & habentes nomen eius in frontibus suis.

XVI.

Cum hæc vidisset Ioannes, prociuit volens adorare angelum, qui sibi hæc omnia ostenderat: at angelus prohibuit illius conatum, dicens: Non me, sed Deū adora: ego enim conseruus tuus sum.

XVII.

Postquam autem ista vidit, audiuit ab ipso Domino nostro Iesu, quod existeret sit, & idem ipse sit verbum Dei, quod posterius nobis temporibus propter nos caro factum est. Homo, inquam, perfectus factus est, & filius hominis vocatus est. Athanas. in Synopsi.

DE PARTIBVS APOCALYPSIS IN GENERE,

ex Beda. TABULA 186.

Apocalypsis S. Ioannis, in qua bella, & incendia intestina ecclesiæ suæ Deus verbis, figurisq; reuelare dignatus est, Septem mihi (frater Eusebi) videtur diuina periochis. In quarum

PRIMA

Post præfationem copiosam, ad roborandam fidem fragiliū, ac Domini passiones, & posteriores gloriās numeratas, similem filio hominis ecclesiā cernit indutum: qui commemoratis his, quæ specialiter in septem Afix gesta, vel gerenda sunt ecclesiis, generales totius ecclesiæ luctus describit, & palmas. Vbi sexto loco consilio subiiciendos ecclesiæ ludos, & tentationem orbis vniuersi futuram, seq; promittit citò esse venturum. Septimo autem, tepidam ponit Laodiceam. Filius enim hominis veniens, potas inueniet fidem in terra?

II.

In secunda Periocha descriptis in sede Dei 4. animalibus, & 24. senioribus, agnum videt apertis septem

septem libri signati sigillis confectus & triumphos ecclesie referat futuros, ubi iuxta consuetudinem libri istius vsque ad sextum numerum ordinem concludit, & pretermisso septimo recapitulat, ac duas narrationes, quasi ordinem secutus, septimo concludit. Sed & ipsa recapitulatio, pro lo-
cis intelligenda est. Aliquando enim ab origine passionis, aliquando à medio tempore, aliquando de sola ipsa nouissima pressura, aut non multo ante dicturus recapitulat. Illud tamen fixum seruat, vt à sexto recapitulet.

III.

Tertia verò periocha, sub specie septem angelorum tuba canentium, varios ecclesie describit euentus.

IIII.

Quarta sub figura mulieris parurentis, & draconis eam persequentis, eiusdem ecclesie labores & victorias aperit: & vtrique militie premia digna pendit. Vbi septem quoque angelorum dicta commemorantur & facta: & ipsi non pariter, vsupra. Hunc enim mystica solertia numerum penè vbique seruat, cum & moris sit eiusdem Ioannis, in euangelij quoque & epistolis, nihil tepi-
de & breuiter dicere.

V.

Quinta autem periocha, per septem angelos septem plagis nouissimas terram perfudit.

VI.

Sexta damnationem meretricis magnæ, id est, impie ciuitatis.

VII.

Septima ortum vxoris agni, secundæ videlicet Hierusalem de cælo à Deo descendentem ostendit. Beda in prologo in Apocalypsin.

PARTIS CUIVSQVE SVMMÆ, EX CÆLIO

pannonio.

Proemio ab initio vsque ad verbum. Ego Ioannes frater vester, cap. 1.

Prima, quæ septem habet epistolas, in quibus plenissimè traditur, quidquid verissimum pertinet Christianismum, à cap. 1. vsque ad quartum.

Secunda, in qua sunt sigillorum mysteria, à cap. 4. vsque ad 8.

Tertia, quæ habet septem angelos tuba canentes, à cap. 8. vsque ad duodecimum.

Quarta, de muliere amicta sole, draconemque mulierem insequente, ac de ore flumen aquarum poss. fugientem in locum desertum mittente. Item de bestiis à mari, terraque ascendentibus, à cap. 11. vsque ad 15.

Quinta, de effusione septem phialarum iracundie Dei vinentis, & de mari vitreo igni mixto, deque his qui vicerunt bestiam, & eorum letitia cantantium carmen letitie agni, à cap. 15. vsque ad cap. 17.

Sexta, in qua describitur Babylō, & agitur de illius ac bestiarum, draconisq. condemnatione. Terrore eorum, qui pereunt: consolatione, qui salui sunt, à cap. 17. vsque ad cap. 18.

Septima, quæ est de sabbato, & gloria quàm electi habituri sunt sub illud tempus, & in seculo futuro, à cap. 19. vsque in finem.

TOTVS HIC
liber Apocalyp-
sis, consistit ex

Narratio-
ne, in qua
septē prin-
cipales cō-
tinentur vi-
siones

DE PARTITIONE PROOEMII.

TAXILA 188

Auctoritatem
ex persona — { Iesu Christi,
Dei patris, } Cap. i. in principio.
Angeli, &
Ioannis.

Necessitatem, i. ibidem in verbo, Quæ oportet fieri cito.

Efficaciam, & utilitatem, vers. Beatus qui legit, & qui audit verba prophetie huius. eod.

Amplitudinem, & sufficientiam, vt quæ non vni, sed septem Asiæ facta sit ecclesiis, & per hoc vniverſæ sufficiant ecclesiæ. ibid. in verbo, Septem ecclesiis, quæ sunt in Asia.

IN PROOEMIO
quod l. continetur huius
libri capite, D. Ioannes
Apocalyp. huius prædixit

Tribulationem, quam passa est ecclesia, quæ signatur per septem candelabra aurea, vers. Et conuersus, vidi septem candelabra aurea.

Materiam, id est, — Et consolationem, quam cadem ecclesia receptura est à Christo, quæ designatur per hoc, quod filius hominis apparuit in medio candelabrorum, id est, in medio ecclesiarum. ibidem in verbo, Et in medio septem candelabrorum.

Reuerentiam, in cuius signum Ioannes ad Christi, veluti supremi omnium Magistri pedes cecidit, vers. Hæc cum vidiſſem, cecidi ad pedes eius.

Modum, atque formam, dum ostendit, quod obscuritatem habeat cum evidentiâ aliqua commixtam. Atque hoc est, quod præcipitur Ioanni, vt divina illa scribat septem stellarum, septemque candelabræ cum mysteriis: septem enim stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum: & septem candelabra, septem sunt ecclesiæ. vers. Scribe ergo vsque in fin. cap. i.

DE PAR.

DE PARTIBVS NARRATIONIS.

TABVLA 189.

QVÆ IN IPSA NARRATIONE, siue toto potius libri huius continentur tractatu, pertinent partim ad Morum informationem, qualis sunt illa, quæ secundo, & tertio habentur capite. Revelationem secretorum futurorum, à tertio capite vsq; in finem.

DE MORVM REFORMATIONE, PRIMA NARRATIONIS PARTE. TABVLA 190.

PARS narratio- nis pri- ma, sep- te absol- uitur e- pistolis, quas D. Ioannes iubetur scribere vel ad	Septem Aut ec- clesias	Ephesinam, Smyrnensem, Pergamensem, Thiatyrensem, Sardensem, Philadelphiensem, Laodicensem.	In quibus coniunctur totidem ad monitio- nes ad	Charitatem, cap. 1. in princ. Spem, versic. Et angelo Smyrnæ. eod. Fidem, versic. Et angelo Pergami. eod. Prudentiam, versic. Et angelo Thiatyræ. eodem. Temperantiam, cap. 3. in principio. Fortitudinem, versic. Et angelo Philadelphie. eod. Iustitiam, versic. Et angelo Laodiceæ. d. ca- pit. 3.	
Episcopos eorundem quos hor- tatur ad		Charitatem, in prima epistola. Magnanimitatem, in secunda. Seueritatem ad ex- tirpandos malè Credentes, in 3. Docentes, in 4. Humilitatem, in quinta. Stabilitatem, in sexta. Sincritatem, in septima epistola.		Quæ in bo- no pastore requiruntur	Omnia Ec Singula D. Thomas cap. 1. Apocalypf.

DE SECRETORVM REVELATIONE, SECVNDA NARRATIONIS PARTE. TABVLA 191.

TRACTATVS HIC QVI ARCANORVM diuinoꝝ considerat reſerationem, respicit aut

Literam,
Myſterium,
Hiſtoriam.

QVO AD LITE ram attinet, in secun- da narrationis parte sex traduntur visio- nes: Quarum	Prima est, quæ septem nobis sigillorum exhibet imaginem. cap. 4. vsque ad principium cap. 8.	
	Secunda, in qua totidem tuba cæcipientes apparent angeli. à cap. 8. vsque ad cap. 12.	
	Tertia commi- xtionem diner- sorum habet si- gnorum,	<div> <p>Mulieris & draconis. Pugnantium item angelorum. Agni & bestiarum, Ceterum quadraginta quatuor milium signatorum. Necnon & septem angelorum,</p> </div>
	Quarta continet	<div> <p>Septem phialas, Et nouissimas plagas.</p> </div>
	Quinta continetur sub figura	<div> <p>Mulieris & bestiarum, Et damnationis earum.</p> </div>
	Sexta, quæ procedit sub metaphora nouæ ciuitatis, & omnium ornamentorum eius, tam quo ad	<div> <p>Fundamentum, Muros, Flunios, Et vitæ lignum.</p> </div>

NOTA.

His aliqui addunt septimam visionem, eamque omnium ponunt pri-
mam, quæ secundo & tertio habetur capite de septem candelabris toti-
demque stellis quam nos grauissimorum auctorum exemplo, sub ea cõ-
plexi sumus parte, quæ morum præscribit reformationem, d. cap. 2. & 3.
suprà in prima huius tractatus parte, Tab. 190.

DE PARTIVM ISTARVM MYSTICO SENSV.

TABULA 193.

	Revelationem veteris testamenti mysteriorum de Christo, Quæ	Ante eius aduentum latuerunt.	
		Per aduentum vero eiusdem salu berissimi, manifesta sunt facta.	
	Predicationem tam	Ipsorum mysteriorum, quàm factæ tandem revelationis.	
MYSTICA EXPO sitione sex visiones prædi ctæ referuntur ad	Commixtionem & pugnam hominum in hac militanti ecclesia degentium, cum	Bonorum, tum Malorum.	
	Punitionem malorum in presenti,		
	Vindictam eorundem in futuro, nõ tantum	Hominum malorum, Sed etiã angelorum.	Tam quoad Culpam quàm cau sam, et
	Premium & retributionem iustorum		

DE HISTORIA EARVNDem.

TABULA 194.

PROFACILIORI huius Partitionis de claratione, no tandi sunt se ptem ecclesie status	Fundationis,	Snb tem po re	Apostolorum & disci pulorum,	His cor re spo det sep tem	Si gilla, An geli, Phis la.	Quorum singula totidem signifi cant status : ita ut primum cor respondet primo statui: secun dum, secundo : & sic de cæteris .
	Persecutionis,		Imperatorum & mar tyrum,			
	Prosperitatis,		Constantini,			
	Discessionis,		Hæreticorum,			
	Pacis & auctio nis,		Caro Magni & aliquot Imp. successorum.			
	Novissimæ per secutionis,		Antichristi & suorum discipulorum,			
Iudicii, i. orum, retri buti onis	Premi & Pena rum,		Aduentus Christi po stremi.			

Aaa 3 STATVVM

STATVM ECCLESIE IN SEX TEMPORA

distributio. TABULA 195.

Primum est, ab apostolorum ætate vsque ad Iulianum apostatam, quo tempore ecclesia clausa & quasi sigillata fuit sub persecutione Imperatorum. Quod tempus prædicitur in prima visione de septem sigillis.

Secundum à Iuliano, Iouiniano & Valentiniano Imperatoribus, vsque ad Mauriciam. Quo tempore Gregorius Magnus summum tenuit pontificatum, & ecclesia fuit quasi sub angelis tuba canentibus, id est, sub persecutionibus hæreticorum, vt in secunda præfiguratur visione.

Tertium à Phoca Imperatore, qui successit Mauricio, vsque ad Constantinum, quem excecavit Irene mater sua: cuius tempore Græcorum imperium translatum est in Germanos, & primum in Carolum Magnum, sub quo & ecclesia passa est persecutionem Draconis, scilicet Coldroe, & bestiarum, scilicet Mahumeti, & persecutiones Saracenorum. Cui tertia correspondet visio.

STATVS Ecclesie secundum descriptionem historiarum, in sex diuiditur tempora: Quorum

Quartum à Carolo Magno primo Germanorum Imperatore, vsque ad Henricum quartum Imperatorem, in quo tempore ecclesia fuit sub quibusdam plagis & phialis iracundie Dei plenis, ratione multiplici schismatis & quorundam aduersariorum. Siue ad restaurationem vsque ciuitatis Hierusalem. De quo tempore in quarta agitur visione.

Quintum à prædicto Heiorico, siue restauratione Hierusalem, vsque ad tempore Antichristi, in quibus ecclesia de Babylone muliere meretrice quandoque	Habuit visionem.	Quod tempus visio repræsentat quinta.
	Succubuit.	

Sextum ab Antichristo vsque ad diem iudicii, post quem erit consummatio mysteriorum Dei, vt ex sexta apparebit visione.

Atque hæc particio ideo dicitur Chronica, quia quæcunque in historiis gesta commemorantur, ea hic prophetice prædicuntur: vt paulo post ex singulis visionum generibus exactius cognoscere licebit.

V I S I O P R I M A,

H O C E S T,

P R O P H E T I A D E S T A T V E C C L E S I Æ P R I M I.

t i u x à C a l o & C l a u d i o I m p e r a t o r i b u s , a d I u l i a n u m v s q u e
a p o s t a t a m i n c l u s i u e .

A D M O N I T I O D E R A T I O N E O R D I N I S

& c o n s i l i j , q u o s e q u e n t e s e x p l i c a n t u r v i s i o n e s .

Vniuersam Apocalypsin ad antiquissimorum interpretum imitationem, in Visiones primam, deinde ipsas Visiones in diuersas pariter sumas Prophetias, de futuris in Ecclesia mutationibus institutas, ita vt singule tabellæ, singulas exhibeant Prophetias, verbis non alijs, quam ipsius Prophetæ & apostoli Ioannis, descripiat: nisi quod alicubi sub hoc signo[] aut gloriæ, aut Patrû breuis aliqua adiecta est interpretatiuncula.

Cum autem coimmuni sanctorum Patrum fere omnium calculo iamdudum omnia pene sint impleta, quæ tum Diuo reuelata sunt Ioanni, singulis cum Prophetijs similem aliquam contulimus rei alicuius in rep. Christiana gestæ speciem, ad quam vel Apostolus ipse respexisse videri, vel quæ ipsius Prophetiæ euentum appotissime declarare & illustrare queat. Atque in ea quidem adplicatione, vt in alijs plerisque harum Partitionum capitibus, diuini illius interpretis D. Petri Aureoli vbique fere secutus sum sententiam.

Quod ideo hic admonuisse oportuit, ne quis suspiceretur, me in adplicandis ad diuinas apostoli Ioannis reuelationes historijs ecclesiasticis, proprio vsum fuisse ingenio. Ipsos vero patres huius coniecturæ assertores, non alio ista animo scripsisse iudico, quam vt ea de re saluum semper atque liberum esset Ecclesiæ Catholice iudicium.

A R G V M E N T V M V I S I O N I S

I . P r i m æ .

Hoc loco totum illud exprimitur tempus, quo fundata est ecclesia Catholica, quibus nimirum inijs Christi cœperit regnum, quas & quantas persecutiones eius ecclesia in ipso statim exordio, ab imperatoribus ethnicis passa, & quibus præfidiis ab eisdem iterum fuerit restituta.

DE PRÆCIPVIS HVIYS VISIONIS PARTIBVS.

TABVLA

196.

Locum, cum dicitur: Post hæc vidi, & ecce osium apertum in cælo. Hoc autem loco cælum etiam militantem, & Catholicam significat ecclesiam, in qua sola residet Deus, sedis aliis omnibus exclusis, cap. 4. in princip.

Sedes posita erat in cælo.

Sedem Rom. cuius caput est Christus.

Thronum
Ecce enim

Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis iaspidis, & Sardinis. Et iris erat in circuitu sedis. vers. Et ecce sedes. eod. cap. 4.

Quæ significat

Stabilitatem fidei. Nam capite illo eam protegente, errare non potest Ecclesia. Promissionem Christi: ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, Luc. 22.

Prima, Christi ostenditur magnificentia, quoad

Cæti cōtorium. mox enim vidit Ioan.

Seditia xliij. Et super thronos xliij. Seniores sedentes &c.

Quæ de signabat

Vniuersos totius orbis episcopos. Omnes omnium Ecclesiarum episcopos. Nam & tempore David viginti quatuor erant Pontifices, & per vices diuina peragebant Sacra.

Thesauri donorum celestium

Doctrinæ, & miraculorum. De throno enim procedebant fulgura, & voces, & tonitrua, quæ multitudinem indicant Doctorum, & sanctorum, qui miraculis, & doctrina sanctam repleuerunt Ecclesiam. vers. de throno eodem.

Quæ de

Gratiæ, quæ est in sacramento Confirmationis, in quo septiformis confertur gratia: Quæ per septem intelligitur lampades, qui septem sunt spiritus Dei. vers. Et septem lampades ardentes.

Mundicie ab omni peccato per Sacramentum baptismatis. vers. Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum.

Testimonium quatuor animalium. vers. Et in medio sedis, & in circuitu quatuor animalia: Quæ representant, vel

Quatuor Eui

Matthæum, Marcum, Lucas, Ioannem.

Iubilum, & laudes gratiarum actiones, quas eisdem exhibent

Christo exhibitæ. vers. Et requiem non habebant. Quatuor animalia, Vngit quatuor seniores, id est, vniuersæ totius orbis ecclesiæ cathedrales. d. c. 4. circa fin.

Quatuor Eui

Preces ecclesiasticas, siue Horarias.

Secunda, libri illius, in quo diuina cōtinetur de rebus futuris præscientia, notat obscuritatē, dum dicitur fuisse

Scriptus

Intus, & Foris

Ca. 5. i. ptin. Et vidit dextera sedētis.

Tertia, summa Christi demonstratur dignitas, ut qui solus habitus sit dignus aperire librum illum mysteriorum diuinorum, ratione

Nobilitatis, quia, vicir Leo de tribu Iuda.

Passionis, quod tanquam agnus fuerit occisus.

Plenitudinis gratiæ, & sanctitatis, quia habebat

Cornua [i. septē dona spū sancti.] septem: Oculos [id est, cognitionis plenitudinem.]

Quarta exhibetur applausus, & congratulatio cum gratiarum actione coniuncta, videlicet

Hominum & Angelorū.

Adclaman

Benedictionem, Gloriam, & Honorem, & Potestatem. vers. Et cum aperuisset. vsque in finem cap. 5.

Quinta, vērō in parte D. Ioannes ipsam tandem adgredirur Prophetiam de statu ecclesiæ primitiæ, qualis futurus sit sub Imperatoribus Gaio, & Claudio vsque ad Iulianum apostatam.

P. R. O.

VISIO
nis primæ
Partes sunt
quinque.
In quarum

PROPHETIA DE PRIMO ECCLESIAE

Statu. TABULA 197.

TOTVS hic status prefigura- tur sub	Apertione sex sigillorum, toto cap. 6. Nam de septima sigilli apertione, in 8. agitur cap. Vbi secunda incipit visio.		
	Imaginem quatuor angelorum,	Stantium super quatuor angulos terre. Tenentium quatuor ventos terre, ne flarent, neque super	Terram Mare, aut Vllam ar- boiem.

Cap. vii.

DE PRIMI SIGILLI APERTIONE.

TABULA 198.

IN SIGILLI primi apertione predicitur libertas predicationis Euan- gelicæ, sub ima- gine	Animalis primi, tanquam vox tonitruum clamantis, & dicentis: Veni & vide. [Quo significatur Euangelista Marcus, qui & ipse diuini euangelii diuulgationem prædixit, vltimo historię suę capite: Euntes, inquit, in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ.]		
	Equis albis, qui Apostolicę doctrinę denotat	Candorem, Velocitatem, qua continuò per totum dis- persa est orbem.	
	Insidentis equo vi- ri, qui Christus est cum	Arcu [predicationis] & Gratia [verbi quam Apostolis	Antè promiserat: Ego dabo vo- bis sapientiam, cui non pote- runt resistere aduersarii ve- stri. Dedit post affluenter.]
	Coronę [Victorię, quę data est Christo:] qui exiuit	Vincens Vt vinceret.	[Quod & fecit dum breui tem- poris spatio, totum mūdum suę subieci fidei. c. 6. in principi. v. Et vidi q̄ aperuisset agnus &c.]

PROPHETIÆ HVIVS EVENTVS.

Contigit hæc Prophetia tempore Tiberii, Gaii, & Claudii, qui Christi Euangelium ab Apostolis per totum orbem prædicari permiserunt. Nam vt Eusebius in secundo historię ecclesiasticę libro, capite verò scribi quarto, diuina prouidentia sensibus Cæsaris ingessit, vt comminaretur periculum omnibus Christianorum aëquatoribus, quo li- Psal. 8. berius Euangelicę predicationi possent incumbere, vt compleretur illa Prophetia, In omnem terram exiuit sonus eorum.

DE

DE APERTIONE SECVNDI SIGILLI:

TABVLA 199.

14. 12.

PER APER-
tionem sigilli se-
cuodi, prima illa
magoa prænota-
tur persecutio ec-
clesiæ Catholicæ,
sub visione

Animalis secundi, dicentis: Veni & vide, [cuius nomioe D. Matthæi intelli-
gunt Euangelium, qui expresse de hac persecutione agit in 24. Euagelii sui
capite: Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos.]

Rufi regui, per quem
Romanum intelligitur
Imperium, quod fuit
rufum vel propter

Sanguinis effusioem à Nerone factam, cuius tam
fuit audius, vt oec à participio manus abstinere
posset.
Impurissima eiusdem Nerois scelera.
Iocundum, quo is idem Romam flagrantem videre
cupiebat.

Viri sedētis super equo
rūso, f. i. Neronis,] cui
data sunt

Sumeret pacem de terra,
Potestas vt
Et vt inuicem se interfeiciat.

Gladius magnus, vet. Et cū aperuisset sigillum se-
cundum, d. cap. 6.

E V E N T V S.

Primus Romanorum Imperatorum omnium Nero, Christianos puniendos esse publico statuit
edicto. Euseb. lib. 1. Ecclesiast. historiz, cap. 16. Vnde Doctores quidam Catholici rationibus non
minus vero similibus, quàm Catholicis, concludere solent, hunc Neronem esse eum, cui ex diui-
na permissioe datus fuit gladius atque potestas, vt summos illos Apostolos, Petrum scilicet &
Paulum, cum aliis per diuersas orbis partes pluribus interficeret, atque primam illam & magoam
in fideles exciteret persecutionem.

m. 14.

p. 14. u. 14. 14. 14.

13. 14. 14. 14. 14. 14.

[14.]

DE TERTII SIGILLI APERTIONE.

TABVLA 200.

TERTII SI-
gilli apertio va-
ricioium expri-
mit de obsidio-
ne & destructio-
ne Hierusalem,
sub mysterio

Animalis tertii, dicentis: Veni & vide. [quod D. interpretantur esse Lucam, qui
19. capite disertis verbis agit, cum de ipsa destructione Hierusalem, tum de
fletu Domini super eandem.]

Equi nigri [quo significatur, Iudeorum gentem nigram surutā & luctuosam.]
Equitantis [per quem nonnulli Titum intelligunt & Vespasianum,] qui itate-
ram habebat in manu sua, [hoc
est, diuioam iustitiam, & equi-
tatē, qua appodebat à parte-

Vnam culpam Iu-
deorum in ——— Christi morte,
Apostolorum persecu-
tione.

Altera poenam, ipsis Iudeis pro hisce delictis
intelligendam.]

Bilibitis tritici [id est, decem Iudei nobiles] dena-
rio vno.

Et tres bilibres hordei [id est, triginta Iudei igoobi-
liores] denario vno.

Et vinum & oleum [hoc est, Christianos plenos vino
charitatis & oleo pietatis] ne leseris. verſ. Et cum
aperuisset sigillum tertium, d. cap. 6.

EVEN.

DE SIGILLI VNIUSPERTIONE

Nota est historia, quæ refert Neronem contra rebelles olim Iudæos misisse Titum & Vespasianum, qui cæsarem secutus libidinem gladio compescerent. Cum autem Nerone interim mortuo, in imperio successissent ei Galba, Otho, & Vitellius, qui & ipsi medico regnaverant tempore, à militibus tum in Iudæa morantibus electus in Imperatorem fuit Vespasianus. Is Romam petenti, Titum filium suum ad prociocitatem oblationis reliquit Hierosolymotum: qui ipsam civitatem Hierusalem cepit anno imperii Patris sui secundo. Ex qua captivitate in tantam servitutem redacta fuit gens Iudaica, ut quemadmodum ipsi Iudæi Christum triginta venderant uompis, ita factu sit, ut duæ libræ, id est decem Iudæi præstarentur, denario vero & sex libræ, id est, triginta Iudæi sortis inferioris, uno intra venderentur denario. Ideo autem Iudæi sub vna numerantur libra, quod Christum & discipulos eius contra legem suam quinarium nefarie occiderint. Christianos autem tunc illos evasisse in oppidum quoddam, Pellam nomine, solum trans Iordanem, testis est Eusebius lib. 3. Ecclesiast. hist. cap. 5.

Quidam, ut Albertus Magnus, per equum nigrum intelligunt hereticos: illi insidentem, præfidentem hereticis, vel hereticam; per stateram, scripturam sacram, quam heretici ad sua impia dogmata stabilienda deperguunt: per bilibrem tritici, majores in Ecclesia: per bilibrem hordei, minores: per deonium, Christi sanguinem: per vitum & oleum, et ceteros, quos ledere non potest hereticus.

DE SIGILLI QUARTIAPERTIONE.

TABULA 201

APERTIO
sigilli quarti, se-
cundam præfigu-
ram sub signa

Animalis quarti, dicentis: Veni & Vide, lo-
sum Iohannem, prædicentem maximam in mundo futuram esse prædicationem, cap. 16.]

Equi pallidi, [quo is notatur ecclesie status, qui tempore imperatoris fuit Domitiani, qui propter invidiam dictus est pallidus.]

Mortis equo insidentis, cuiusdam Gladio, Fame, Moris,

Inferni, qui ipsam insequatur, Bestiæ terre.

mortem. ver. Et cum apertus fuisset sigillum quartum. eod. cap. 6.

quod ipsum fuisse dicunt Aposto-
lum Iohannem, prædicentem maximam in mundo futuram esse prædicationem, cap. 16.]

[Quibus tormentorum
generibus, sancti affi-
ciebantur martyres.]

EVENTVS.

Propter diuturnitatem regni Domitiani, qui in superbiam summam creverat, accidit se, quod Hierusalem nec Patris, nec fratris, sed sua potius capta esset industria. Is vixit paucis diebus, & celeratissime ab his suis vixit, ita postquam D. Iohannes à postolum in Ierusalem non possum immersum, in Pathmon insulam relegasset, secundam hanc & crucientissimam in Christianos per totum orbem excitavit persecutionem. Pro qua tandem hanc luit penam, ut in ipso occideretur palatio.

DE SIGILLI QUINTI APERTIONE.

TABULA 202.

CIRCA SIGILLI
quinti apertionem, persecu-
tionum posteriorum prædi-
citur diuturnitas, cui tamen
vaticinio efficax addicitur co-
solatio, de futura ab omnibus
crumnis liberatione sub ima-
gine

Animarum, quas vidit Ioannes subrus altare, in terfeكتورum scilicet
propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant,
& clamantium voce magna atque dicentium: Viquequo Domi-
ne, sanctus & verus, non iudicas & non vindicas sanguinem po-
strum de his, qui habitant in terra?

Stolarum albarum, quæ datæ sunt illis singula, & dictum est illis,
ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur
conferui eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt, sicut &
illi. ver. Et cum aperuisset sigillum quintum &c. eod. cap. 6.

EVENTVS.

TABULA 203.

Nero, de qua in secundi sigilli dictum est apertione.

Domitianus, quæ in apertione quarti explicatur sigilli.

Trianus,

Antoninus,

Seuerus,

Maximinus,

Decius,

Valerianus,

Aurelianus,

Dioletianus, cuius mysterium mox sequenti, quod de aper-
tione sexti est sigilli, exprimitur schemate.

PRO DECLARATIONE
huius prophetiæ notandum est,
circa primum Ecclesiæ statum de-
cem Christianorum factas fuisse
præcipuas persecutiones, quas in
Ecclesiam Dei, & pios homines
exercuerunt Imperatores decem,

Propter diuturnitatem ergo istarum persecutionum intermediarum animi fideles
de diuina mirabantur iustitia, quam pro iusta inuocabant vltione atque vindicta. Et
hoc est, quod hic Ioannes vidit subrus altare animas interfeكتورum. Et si queratur, quo-
modo anime dicantur esse subrus altare? Potest intelligi hoc ratione corporum san-
ctorum martyrum, qui sepeliebantur in cryptis: in quibus etiam erigebatur altare, &
Missæ, ut ezechiel restantur historiographi, in ipsis martyrum celebrabatur crypsis.

DE APERTIONE SIGILLI SEXTI.

TABULA 204.

CVM SIGILLI SEXTI APER-
tione decima illa, quæ omnium acer-
bissima fuit & longissima, ecclesiæ ape-
ritur persecutio, sub myſterijs

Tertio motus magni, [qui commotionem ſignificat gentiū
ab Oriente vſque ad Occidentem.]
Solis, [id eſt, Chriſti] qui [hominum opinione] factus eſt tū
quā ſaccus cilicinus.
Lunæ, [id eſt, eccleſiæ, quæ tota, propter martyram ſcilicet
neces] facta eſt ſicut ſanguis.
Stellarum, [id eſt, ſanctorum] quæ de cælo [perfectionis
pntā] ceciderunt ſuper terram.
Cæli, [id eſt, euangelicæ prædicationis] quod receſſit ſicut
liber inuolutus.
Montium & iſularum, [id eſt, omnium hincinde tem-
plorum] quæ de locis ſuis remotæ [id eſt, deaſtatz]
ſunt.
Regum, Principum, Tribuneorum, diuitum, fortium, ſer-
uorum, & liberorum, qui ſe omnes in ſpeluncis & in
petris montium abſconderunt. verſic. Et vidi cum ape-
riſſet ſigillum ſextum. dict. cap. 6.

E V E N T V S.

Decimam perſecutionem, ſicut eccleſiaſtica perhibet hiſtoria, in eccleſiam Dei Imperator exer-
cuit Diocletianus cum collega ſuo Maximiano, quā continuauit & adcumulauit Maximinus.
Maximianus enim in Oriente, Diocletianus vero in Occidente ita Chriſtianorum denaſtarunt ec-
cleſias, vt nullus locus eſſet in illorum ditione reliquus, qui non grauiffima aſſigeretur perſecutione.
Templa Deo conſecrata & ſanctis incenſa, ſacræ ſcripturæ codices combuſti, & intra dies tā-
tum triginta, multa millia hominum crudeliſſimè ſunt occiſa. Atque hæc perſecutio aliquot an-
nos durauit, quo tempore Romanus orbis incendijs, proſcriptionibus, & crudeliſſimis innocen-
tiſſimorum hominum cædibus conſlagrare viſus eſt. Porro non pauci patres locum hunc ad Anri-
chriſti perſecutionem referunt, quæ erit omnium immaniſſima. Videat Lector Aretam, Haymonē,
Albertum Magnum, Dionyſium Carthuſianum, &c.

SECUNDA PARS VISIONIS PRIMÆ, DE quatuor angelis stantibus super quatuor angulos terræ.

TABULA 205.

IN HAC SECUNDA primæ visionis parte, explicatur mysterium prophetiæ de futuro persecutionum fine, & tranquillitate quam ecclesia, illis Imperatorum persecutionibus finitis habitura sit, sub figuris	Quatuor angelorum stantium super quatuor angulos terræ, tenentium quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in vllam arborē. Cap. 7. in princip.			
	Alterius angeli ascendentes ab ortu solis, habentis signum Dei viui, & clamantis voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari, ne noceant neque terræ, neque mari, neque vllis arboribus, donec signentur signi Dei in frontibus suis. vers. Et vidi alterum angelum. eod.			
	Numeri signatorum { id est, omnium electorum } ex	Tribus Israel.	} Qui	Stabant ante thronum, & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.
		Omnibus gentibus.		Clamabant, & dicebant, Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. versicu. Et audiui numerum signatorum &c.
	Item	Angellorum qui stabant in circuitu throni.	} Qui	Ceciderunt in facies suas, Et adorauerunt Deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum. Amen. versicu. Et omnes angeli, eod.
		Seniorum, &		
		Quatuor animalium.		
	Vnus de Senioribus, qui huius visionis explicauit mysterium. vers. Et respondit vnus de Senioribus, vsque in fin. cap. 7.			

E V E N T V S.

Huius Prophetiæ eventus colligi potest ex eo, quod Eusebius libro ecclesiasticæ historiæ 8. scriptum reliquit. Nam vbi Diocletianus & Maximianus fasces Romani deposuissent imperij, Galerius & Constantius facti sunt Imperatores. In vrbe porrò Romana Maxentius filius Maximiani tyrannidem exercuit. Constantius autem ex Helena Constantinum genuit Magnam qui mortuo Patre factus est Imperator, & accepit in consortium Imperij Licinium, qui licet primum benignus fuerit Christianis, postea tamen reprobum versus in sensum eorundem factus est persecutor.

Atque hi quatuor Satanae fuerunt angeli, & persecutionum ministri, Maximinus scilicet in Oriente, Senerus in Italia, Maxentius Romæ, Licinius in Aegypto & Alexandria, qui tenebant ventos, [id est, sanctos ecclesiæ Doctores] ne flarent [id est, prædicarent] neque in terram, neque in mari, neque in villas arbores. [id est, apud vllos omnino fideles] Quorum conatibus forti animo Imperator obstitit, angelus ille bonus, qui ab ortu solis ascendere visus est, Constantinus, qui in eo bello, quod contra Maxentium suscepit, in signo crucis sibi de cælo ostenso victor euasit, & ob id publicè edidit edictū, vt in toto orbe Romano omnis homo libere baptizari, & signo crucis Sacro sancto tuto possit cōsignari. Tépla itē vbique reedificari, & in his crucis imaginē depingi, cuiq; liberum

berum esse permittit. Alij hæc quoque de Antichristi tempestate exponunt, idque magis apposite & accommodata ad ea quæ sequuntur. videat Lector scholia Ioannis Gagnazii in hunc locum.

APPENDIX DE ALIA PERSECVTIONE, EX aperitione sigilli septimi.

In principio capituli Apocalypseos octauæ, adhuc alia innuitur persecutio, quæ ecclesiæ sit obueni-
tura, his verbis: [Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in celo quasi media
hora &c.] Quæ prophetia respexit videtur ad id, quod in decimo ecclesiasticæ historiæ libro scri-
ptum legitur, quod Constantino illi Imperatori Christianissimo successerunt Constantius, Constân-
tinus, & Constant filij. Quorum Constantius fuit Artianis, & Iulianum Apostatam creauit Cæsa-
rem, qui de Christiano factus apostata, persecutus est ecclesiam, & fecit in ea silentium à cultu diui-
ni. Verum quia non nisi annis duobus & dimidio fuit in imperio à morte Constantij, aut, vt alijs
placet, anno vno & menses octo, vt qui circa id tempus Perfarum interfectus sit bello, idcirco per-
secutio sua dimidix solum comparatur horæ. Alij hoc silentium rectius interpretantur pacem in
Ecclesiâ exiguo tempore futuram post Antichristi interitum.

VISIO SECUNDA DE PERSECVTIONIBVS HÆRETICORVM,

sive

PROPHETIÆ B. IOANNIS APOSTOLI,

De secundo ecclesiæ statu, qualis fuit à tempore Iuliani Apo-
stata vsque ad Phocam Imperatorem.

PARTITIO.

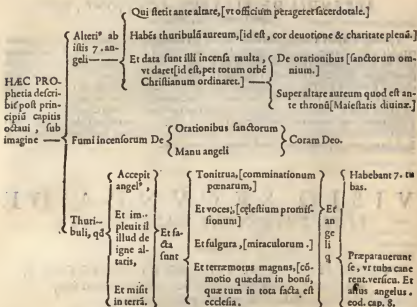
TABULA 206.

VISIO SECUNDA,
qua D. Ioannes septem vi-
dit angelos stantes in con-
spectu Dei, quibus 7. datae
sunt tubæ. versic. Et vidi se-
ptē angelos, cap. 8. &c. octo
continet Prophetias, De

Cultus diuini dilatazione, ver. Et vidi septem angelos. cap. 8.
Hæresi Artiana. ver. Et primus angelus. eod.
Macedonij errore, ver. Et secundus angelus. eod.
Perturbatione hæresis Pelagianæ, ver. Et tertius angelus.
Malis Eutychonæ hæresis, ver. Et quartus angelus. d. cap. 8.
Persecutione Vandalorum & Hunnorum, In princip. cap. 9. versic. Et
quintus angelus &c.
Schismate Laurentij Antipapæ, versic. Et sextus angelus. d. cap. 9. vsq;
in fin. cap. item 10. per tot. & cap. 11. vsque ad versic. Et septimus
angelus.
Restitutum ecclesiæ libertate. d. versic. Et septimus angelus tubæ cecinit.
d. cap. 11. vsque in fin.

DE CVLTVS DIVINI PROROGATIONE,

Prophetia Prima. TABULA. 207.

E V E N T V S.

Referunt quidam hanc Prophetiam ad tempora Valentis & Damasi Papæ. Is enim legitur ad in-
ſtigationem D. Hieronymi tum inſtituiſſe, vt in ſine cuiuſlibet Pſalmi cantaretur, Gloria patri &c.

Quod autem ſeptem angeli, qui ſeptem habent tubas, interim præparauerūt ſe, vt tuba canerēt,
ad ſequentes pertinet hæreticorum perſecutiones, quarum angelus quiſq; ſuum peculiarem præ-
ſeferre videtur quaſi typum. Non ſunt autem hi boni angeli, ſed ſatanæ nunciij: qui tuba canentes,
turbas in eccleſia Dei excitant periculofas, & grauiffimas conſtant perſecutiones.

Alij ſentiunt per angelum ſtante ante altare, vel Chriſtum, vel Michaelem poſſe accipi. Primo
igitur modo angelus ille Chriſtus eſt, altare crux, in quo ſe patri obtulit: thuribulum aureum, cor
pus ipſius diuinitatis fulgore vere aureum & ſuaue oleus: ſtetit ante altare, cum promptum ſe ob-
tulit ad immolandum: habuit thuribulum in manu. oblatuſ eſt enim, quia ipſe voluit. data ſunt il-
li incenſa multa, q̃ preces ſanctorum vim ſuam ex illo habeant: impleuit thuribulum de igni alta-
ris, id eſt, ardore & afflictione paſſionis &c. Plura hinc, vtq̃ue de Michaele poſſint exponi, videat le-
ctor in Scholijs Gagnæij & Dionyſij Carthuſiani &c. Porro per 7. angelos tuba canentes, prædica-
tores omnes intelliguntur.

DE PRIMO ANGELO TVBICINE, SIVE DE
peſte hæreſis Arrianæ, Prophetia ſecunda.

TABVLA 208.

PRIMVS angelus ce- cinit, & fa- cta eſt	Grando [i. ſuperbia hæreticorum.]	Que ſunt	Miſta ſangu- ine, [id eſt, mar- tino ſancto- rum.]	Et cō- buſta eſt	Tertia pars terræ. [id eſt, infe- riorum.]
	&		In terram miſ- ſa, [id eſt, per- vniuerſam ec- cleſiam.]		Pars tertia arborū [i. maiorū.] Et omne viride [i. homines a- tare florentes, vel gens Go- thorum Arriana hæreſi de- prauata] cōbuſta eſt. verſ. Et primus angelus. cap. 8.

E V E N T V S.

Videtur D. Ioannes hic tam præcinniſſe eccleſiæ perſecutionem, quā in ea hæreſiarcha ille ex ci-
uit Atrius, & fautor eius Valens Imperator. Atrius enim cum eſſet laudis vanęque glorię cupidus
in Alexandrinam inſurrexit Eccleſiam, ac vt nouum ſibi compararet nomen, in Deitate quosdam
ſuſcit gradus, aſſerens Patrem filio maiorem, nec eiſdem vtunque ſubſtantię, neque filioſi nati-
re diuinit. Hunc reprehendebat Alexander eius episcopus, ſed cum nollet acquieſcere, ſub Conſta-
tino Magno generalis trecentorum decem & octo episcoporum in Nicea Bithynię vrbe facta eſt
Synodus, in qua hæreſis illa peruerſa, & conuicta fuit, & condemnata.

Nec tamen id malum tam cito potuit ſedari, quin illi qui Arrianis ſanerent partibus. Conſtanti-
num Magnum in ſuam ſententiam pertrahere donarentur. Verum quando id apud eum efficere
non poſſent, eius poſtea adgreſſi ſunt filium Conſtantinum, quem & vicerunt. Succreſſit inde Va-
lens qui ab vxore Arriana ſeducus, in eandem prolapsus eſt hæreſin, & Catholicos atrociter per-
ſecutus eſt. Gothiſ quoque petentibus ſibi aliquos dari episcopos, Arrianæ ſectę miſit ſectatores, à
quibus non fidei ſacramenta, ſed perſidię perciperent execramenta.

Breuitur tam late ſparſa eſt hæc peſtis, vt maior pars totius orbis Chriſtiani eſſet Arriana.

DE SECVNDO ANGELO TVBICINE, SIVE DE
Macedoniana hæreſi Prophetia tertia.

TABVLA 209.

SECVNDS Angelus tuba ce- cinit, &	Tanquam mons magnus igne ardens, [id eſt, hæreſis tumens & ſlagrans] miſſus eſt in mare, [id eſt, in Eccleſiam.]	Et pars tertia	Maris [id eſt, tertia perſona in Trinitate] facta eſt ſanguis, [id eſt lacerata & derurpata, domi aſſeritur tantum eſſe creaturā.]
			Creaturę eorum, qui habebant animas in mari, mortua eſt, [id eſt, non inter baptizatos in illo errore perierunt.]
			Nantium, [id eſt, eorum, qui alios debebant gubernare] interijt. [id eſt, in eundem prolapsi ſup. errorem.] ver. Et ſecūsus an- gelus cecinit, eod. cap. 8.

EVENTS

Angelus hic secundus, hæreticus est Macedonius. Nam vt ex ecclesiastica patet historia, antho-
re Rustico lib. 1. c. ap. 2. p. perfidia Arianaio tres diuina erat sectas. Alij enim cum Ario tenuerūt
filium & spiritum sanctum esse creaturas, licet filius largitate quadam gratiæ, non autem proprie-
tate nature, patri dici queat similis. Quidam vero, qui dicit sunt Eunomiani, per omnia dissimilē
filium Patri asseruerunt, quia oullo genere similis possit esse factura factori. Alij demum stuer-
unt similem quidem filium per omnia patri, sed suum spiritum cum patre & filio nihil habere
commune. Et hi ab autore suo Macedonio, dicit sunt Macedoniani. Atque contra hos etiam hæ-
reticos congregata est secunda vniuersalis Synodus Constantinopoli C. L. Episcoporum, in qua idē
Macedonius, cum pefissima sua hæresi, qua spiritum sanctum creaturam, esse calumolabatur, com-
muni omnium patrum sententia fuit eodemnarus.

DE TERTIO ANGELO TVBICINE, SIVE DE
Persecutione hæresis Pelagianæ, Prophetia quarta.

TABVLA 199.

ET TERTIUS angelus tuba cecinit, &	{	Cecidit de celo [de gremio ecclesiæ]	{	Tertiam partem flumino-	{	Et oomen stel-
		stella magna, ardens tanquam facula, [p[er]fessione moachus]& cecidit in		is, [i. in aquas gratiæ.]		te dicitur ab-
				Et in fontes aquarum, [in aquas baptismatis.]		synthium.
□	{	Facta est tertia pars aquarum in absynthium.	{	Multi hominum mortui sunt de aqua, quia amara facta sunt. ver. Et tertius angelus tuba cecinit. cod. cap. 8.	{	[Propter hæresin i. Pelagianam.]
		Et				

EVENTS.

Imperante Archadio, tuit in Britannia monachus quidam Pelagius, qui doctrina sua hæretica totam iossellauit ecclesiam, & tres impios seminauit errores. De gratia vnum, quo impudenter asseruit, hominem suis viribus absque Dei gratia vitam posse promereri æternam. Alterum de culpa originali, quo ois pudituit illum asserere, infantes nati infantes, ita vt primus homo Adam, ante primum lapsum absq; peccato fuisse dicitur. Tertium de sacro baptismo, dum impie negauit, baptismum auferre infantibus peccatum, vt qui sine peccato nati essent originali. Atq; sic Pelagius fuit angelus tertius, & stella prius in Ecclesia magna, qui perturbauit & in abyssum traxit lætissima diuinæ gratiæ flumina, & sacros baptismatis fontes.

DE QVARTO ANGELO TVBICINE, SIVE DE
Eutylianæ hæresis perturbatione, prophetia V.

TARVLA. 211.

Q V A R - tus ange- lus tuba ce cinit & p- cussa ē ter- tia pars	Solis, [Christi]	} Ita vt obscu- raretur tertia pars eorū, &	{ Diei non luceret pars tertia [propter eos, qui diei Christo, secundæ in Trinitate personæ, diuinā adimuer naturam.]
	Lunæ [Ecclesiæ]		
	Stellarum, [epi- scoporum.]		
			{ Et odisit similiter [id est, hominæ in Christo natu- ræ, quam negant in Christo fuisse hæretici.] ver. Et quartus angelus. d. cap. 8.

EVENTVS.

Duas hoc loco D. Ioannes tangit hereses: vnā Eutychis Abbatis Constantinopolitani, asserentis diuini verbi naturam in carnem fuisse conuersam, ac ob id non concedendum putabat in Christo duas esse naturas distinctas, sed per quandam confusionem vnitas. Aliam Nestorij, qui contra nō solum duas in Christo adstruebat naturas, sed duas etiam Christi fingeat personas, vt Christus alius esset Dei, alius hominis, id est, Mariæ, filius. Huius error in tertia synodo vniuersali, quæ sub Theodosio celebrata fuit Imperatore, illius verò hæresis in quarto concilio generali, quod insistantie Papa Leone, sub Marciano Imperatore fuit conuocatum, à sexcentis & triginta episcopis cōuictus fuit, atque condemnatus. Eutyches ergo diem obmbravit, dum diuinitatem in humanam vertit carnem: Nestorius serò noctem, id est, humanitatem, quam negat à verbi persona fuisse assumptam.

APPENDIX AD PRÆMISSAS QVATVOR angelorum figuras, vbi quæritur.

PRIMO.

Qui fiat, quoties D. Ioannes in præmissis quatuor prophetijs, aduersū aliquid futurum prædicit, toties serè tertiæ tantum meminerit partis, vel maris, vel terræ, vel arborum.

SECUNDO.

Cur de his quatuor hæresibus, Ariana scilicet, Macedoniana, Eutychiana & Nestoriana variatus fuerit, obmissis Manichæi, Montani, Sabellij, & aliorum quàm plurimis hæresibus, non minus, quàm illæ sint, impijs arque perniciosi.

RESPONSIO AD PRIMAM QVAESTIONEM.

Putant D. Ioannem ad tria respexisse hominum genera, ad gentiles scilicet, Iudæos, & eos, qui ex his conuersi sunt, Christianos. Quæcumque ergo de tertia prædixit parte, ea de credentibus & Christianis accipi debere & intelligi.

AD SECUNDAM QVAESTIONEM RESPONSIO.

Pie creditur, D. Ioāni hoc maximè fuisse studio, vt eas prædiceret hereses, quibus vniuersalis per turbata est ecclesia, & totidem vniuersalibus damnata sunt concilij.

DE QUINTO ANGELO TVBICINE, VAE PRIMUM PRECINENTE: SIUE DE VANDALORUM & HUNNORUM PERSECUTIONE.

PROPHETIA SEXTA.

TABULA 212.

(Data est ei clavis putei abyssi [heresis Arrianæ])		(Ascendit fumus putei [doctrina falsa]) [sicut fumus fornacis magnæ. Et de fumo putei obscuratus est sol, [id est, Christus] & aer [id est, spiri- tussanctus : Quos heresis illa Dei tantum dixit esse creaturas.]		
Vi- dit.	Stellam [id est, Gen- sericum Regem Van- dalarum] de cælo [de ecclesia] cecidisse in terram, &c.	Data est potestas, sicut habent potestatem scor- piones.		
	Locustas, q̄ de fumo pu- tei exierant in terram. Quibus	[Fœnum terræ, [homines inci- pientes] Neque omne viride, [id est, proficientes] Neq; oëm arborē, [i. pfectos.]		
		Præ- ceptū est	[Nisi tātum homi- nes, qui nō habēt signū Dei in fron- tibus suis: [id est, hoīes seductos, qui non demon- strant fidē operi- bus] ita tamen, —	
			[Nō occiderēt eos, s. incipiētes, pficiē- tes & perfectos.] Sed ut cruciaretur mensibus quin- que, sub s. Van- dalarū regibus.] Et cruciatus eorū, ut cruciatus scor- pii, qui ut hereti- ci oēs, in fronte blāditias, in cau- da gerit venenū.]	
QVIN- tus angel⁹, [sub quo regnum] si- gnificatur Vandalorū [quod fuit hereticum] tuba ceci- nit, & D. Ioannes —	[Similes equis paratis in prælum. Et super capita earum tanquam coronæ similes auro ; Habebant capillos, sicut capillos mulierum ; Dentes earum, sicut dentes leo- num erant ; Loricæ habebāt, sicut loricæ fer- reas ; Vox earū, sicut vox curruū equorū multorum currentiū in bellū: Caudas similes habebāt scorpionū & aculei erant in caudis earū.]		[Potestas earum, no- cere hominibus mō sibus quique. Habebant super se regem angelū aby- ssi, cui nomē hebrai- cē Abaddon, græcē autē Apollyon, & Latinē habens no- men Exterminans, cap. 9. vsque ad ver. Et sextus.	
	DESCRIBIT similitudines lo- custarū, [i. mo- res hereticorū] Que	Et		

EVEN.

E V E N T V S.

Hic D. Ioannes Vandalorum & Hunnorum prædicit persequutioem, quæ per quique mens, hoc est, per quinque regum duravit successiones. Næ ut tradunt historiz, apud Vandalos quorundam quidam exercitus Romani Bonifacius de Hispania, ubi eos persequiebantur Gothi, ad se innitavit in Africam, inter alios quinque regnarunt reges, qui divina pariter & humana perturbaverunt, Gundericus videlicet, Gensericus eius frater, Hoorichus, Traiamundus & Gildimerus vel Gelimerus. Ac licet hi ecclesiam persecuti fuerint omnes, attamen Gensericus, quintus quasi tribuens, in hæresin prolapsus Arrianam, Africanam profanavit ecclesiam. Deinde filius eius Hoorichus catholicos omnes beneficiis persecutus est scriptis, & episcopos ducentos & viginti misit in exilium, catholicorum ecclesias per Africam claudi iussit, & plebem fidelem graviter insectari. Post Traiamundus per totam Africam itidem omnes catholicas clausit ecclesias, catholicos proscripsit, plebem fidelium persecutus est. Alius verò, pater Gelimerus, aliquot episcopos orthodoxis linguas radicitus fecit extrahi. Qui tamen, D. id sic Gregorio in suo testante Dialogo, eo non obstant, clare nihilominus locuti esse perhibentur, excepto vao, qui in luxuriam postea lapsus, dinovo hoc priuatus dono, obmutuit. Atque hæc Vandalorum persecutio fuit tanta, ut ipsam etiam inuasent Romam. Tandem Belissarius patricius à Iustiniano in Africam missus, Gelimerum illum, qui linguas præcidit episcoporum, Constantiopolim usque duxit, & sic Vandalorum regnam in Africa fuit extinctum.

EPILOGVS VAE PRIMI, CVM PARASCEVE
ad sequentia.

V AE vnum abijt, & ecce veniunt adhuc duo Væ post hæc, &c.

DE SEXTO ANGELO TVBICINE, PRAECINENT
te Væ secundum: Siue de schismate Antipapæ Laurentij, Prophetia.7.

T A B V L A 213.

SEPTIMA
hec Prophetia
in sex diuidi-
tur partes. cõ-
tinet enim

- Diuisionem ecclesiæ, vers. Et sextus angelus, cap. 9.
- Liberationem eiusdem, cap. 10. à princip. vsque ad vers. Et audiui vocem de celo iterum loquentem.
- Continuationem pacis, d. vers. Et audiui vocem. eod.
- Consecrationes & festiuitates ecclesiarum. ver. Oportet te iterum prophetare gentibus. eod.
- Persecutionem ecclesiæ factam per Anthimum patriarcham Constantinopolitanum, vers. Et ciuitatem sanctam calcabuot. d. cap. 10. & cap. 11. io princip.
- Aliam persequutioem, quæ per Totilam Gothorum facta est regem. vers. Et in illa hora factus est terræ motus. eod. cap. 11.

DE PRÆDICTO SCHISMATE INTER DVOS PONTIFICES Laurentium, & Symmachum, prima huius prophetiæ parte.

TABULA. 214.

ET SEX- tus angelus tuba cecini- t, & D. Ioannes	Audi- uit	Vocem vnā [id est, consonā doctrinā] ex quatuor cornibus [id est, quatuor cō- geliis] altaris aurei [id est, Christi] quod est ante oculos Dei, dicentē sexto angelo qui habebat tubā: Solue 4. angelos qui al- ligati sunt i flumine magno Euphrate. Et soluti sunt 4. angeli, qui parati erant in		Horam, Diem, Mensem, Annum,	Vt occiderent ter- tiā partem ho- minū.
		Numerum equestris exercitus, qui erant vices millies dena millia.			
		Vidit in vi- sione	Equos [hæreticos]		
Et qui se debāt su- per eos, [id est de- mones]	Habebant loricas { <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> Igneas, Hyacinthinas, Sulphureas. </div>				
	Capita equorum erant tanquā capita leonum.				
	Et de ore e- quorū pro- cedebant	{ <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> Ignis [inuidiæ] Fumus [execrationis] Et sulphur [luxuriæ] </div>	Et ab his tribus plagis occi- sa est tertia pars hominū. versic. Et sextus angelus. cap. 9.		

E V E N T V S.

Possumus hæc referri ad eam ecclesiæ diuisionem, quæ facta est anno 498. tum scilicet, quādo duo electi sunt papæ, Laurentius & Symmachus. Cum autem Symmachus habito Rauennæ concilio, alteri antelatus esset, antipapæ Laurentio cardinalis adhaesit Paschasius: itaque graue excitatum in ecclesia Romana dissidium est. Tenebat autem tunc Imperium Anastasius, Eutychiana infectus hæresi, qui catholicos persecutus fuit, & multos in exilium relegauit episcopos, eodem nimirum tempore, quo per Italiam regnabat Theodoricus rex & hæreticus Arrianus, qui morte affectus Ioannē Pontificem, Symmachum Patricium, Boethium, & alios quosdam. Plerique alij hæc malant ad ea tempora accommodare, quibus grassabitur persecutio Antichristi. Itaque sextus angelus prædicatores significat, qui Antichristi imminente senitia, fideles confirmabunt. Ij soluent, id est, solutos aut breui soluendos nuntiabunt 4. angelos in magno flumine Euphrate alligatos, id est, demones: vniuersos vi baptismatis interim coercitos & reseratos, sed veniente Antichristo, permitta illis maiori potestate, acriter senituros. Parati enim erunt in horam, & diem, & mensem, & annum, id est, omni tempore & occasione, vt occidant tertiā partem hominum, id est, vere Christianos prauis doctrinis & vitij in anima, minis & supplicijs in corpore. Porro numerus equestris, vices millies dena millia, ita accipiendus est, vt per equites demones, per equos hæretici, tyranni & impij intelligantur. Cætera videat lector in patrum commentarijs.

DE PACE ECCLESIAE RESTITVTA, SECVNDA

prophetiæ septimæ parte.

TABVLA 215.

		Fortem de cælo descendentem, [non cadentem,] sed de gremio ecclesiæ prodeuntem:] Amictum nube, [id est, gratia] Et iris in facie eius, [quæ est signum pacis.] Cuius facies vt sol, [splendor fidei] Pedes eius tanquàm columna ignis, [qui æquitatem signant iustitiæ seruati]am] In manu sua habuit librum apertum.									
P O S T hec Apo- stolus Ioā- nes —	Vi- dit	Posuit pedē suum	{ Dex- trā, Sini- strū,	{ Su- per	{ Mare & Terrā.	{ Et cla- ma- uit	{ Voce ma- gna, quæ- admodū cum leo rugit.	{ Et	{ Cū clamasset, Locuti sunt 7, tonitrua, id est vniuersi Doctores catholici voces suas, id est, Deo reme- munt gratias.		
		Audiuit vocem de cælo dicentem sibi: { Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, { Noli ea scribere.									
		Vidit & audiuit di- ctum angelum leua- re manum suam ad cælum, & iurare per viuentem in secula seculorū, qui creauit	{ Cælum, & ea quæ in eo sunt :		{ Terram, & ea quæ in ea sunt :		{ Mare, & ea quæ in eo sunt.		{ Quia tempus nō erit amplius, sed in die- bus vocis septimi angeli, cum ceperit tu- ba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos prophetas. vers. Et vidi alium angelum. cap. 10. in principio.		

E V E N T V S.

Liberatio illa, quam hoc loco ecclesiæ catholice prædicit B. Ioannes, contigit ei-
dem per sortem illum angelum Iustinum Imperatorem catholicum. Is enim post-
quam Anastasio Imperatori hæretico in Romano successit Imperio, publicum emisit
edictum, quod rectè potest dici liber ille, quem angelus in manu sua tenebat aper-
tum, quo non Arrianam modo, sed hæreses omnes extirpandas esse præcepit. Sed quia
tum adhuc vivebat Theodoricus rex ille hæreticus, ideo prohibetur D. Ioānes ea scri-
bere, quæ septem locuta fuerant tonitrua. Neque enim eo sentiente tutò poterant
Christianam profiteri fidem, nedum publicas Deo decantante laudes: eo quòd multi
qui à Iustino redierant, ab eo fuerint interfecti. Cuius tamen regnum & hæresin in-
teritram, & eius in locum fidem catholicam per vniuersam Italiam successuram ef-
fesse, ex prophetiarum dictis affirmavit cum iuramento angelus, quem manum suam ad
cælum leuare vidit apostolus Ioannes.

DE CONTINIVATIONE PACIS IN RELIGIONE
sub typo deuorati à D. Ioanne libri, tertia septimæ prophetiæ parte.

TABULA. 216.

I D E M Ioannes iterum	{	Audiuit vocem de celo loquentem secum, & dicentem, Vade, & accipe librum apertum de manu angeli, stantis super mare & super terram.	{	Faciet amaricari ventrem tuum: Sed in ore tuo erit dulce tâquam mel.
		Abijt ad angelum, dicens ei, vt sibi daret librum:		
		Qui respondit: Accipe librum, & deuora illum, &		
	{	Et accepit librū de manu angeli, & deuorauit illum: & erat in ore suo	{	Tanquàm mel dulce. Sed cum deuorasset eum, amaricatus est ventris eius. vers. Et audiui vocem de celo iterum d. cap. 10.

E V E N T V S.

Pacem quam feli citer cœpit in ecclesia Catholica Iustinus, eam summo primùm studio promouit eius ex sorore nepos Iustinianus editis de fide catholica & rebus Ecclesiasticis sanctionibus quam plurimis, quibus tranquillitatem altero pede mari, & altero terra præ cæteris egregiè tutatus est. Quas hoc loco librum dicere possumus apertum, quem eadē ecclesia catholica, cuius typum hic diuus gerit Ioannes, summo desiderio deuorauit, ac primùm magnam eius sensit dulcedinem, quæ tamen per heresim Aphthardocitarum, corpus Christi etiam ante passionem immortale dicentium, in quam circa finem vitæ suæ prolapsus est Iustinianus, versa est in amaritudinem. Nam ecclesiam conatus est etiam vi adhibita in suam sententiam pertrahere, & perfectus est catholicos aliquot episcopos; sed frustra eius conatus fuisse. Nam cum Anastasium episcopum Antiochenū, eiusq; sacerdotes in exilium mittere decreuisset, diuinitus percussus ex hac vita excessit, princeps alioqui in multis laudatissimus. Plura hinc scire qui volet, legat Nicephori historiam ecclesiasticam lib. 17. cap. 31. & aliquot præcedentibus.

DE TEMPLORVM SOLENNITATE,
quarta prophetiæ septimæ parte. TAB. 217.

ATQVE tunc Ioan- ni	{	Dixit angelus: Oportet te iterum prophetare--	{	Gentibus, Populis, Linguis, & Regibus	{	Multis.				
	{	Datus est cala- mus similis vir- gis, & dictū est ei: Surge, & metire	{	Templum Dei, Et altare, Et adorantes in eo.	{	Atrium autē quod est ex- tra templū, [i. hereticos & Iudeos]	{	Ellice for- rās, Et nē metiarius illud;	{	Quoniam datum est gen- tibus, ver. Et dixit mihi. vsque in fin. cap. 10. & in princip. 11. cap.

E V E N T V S.

E V E N T V S.

Hic prophetiæ correspondere videtur ritus consecrandi templa, qui ritus hic ad verbum ferè describitur, dum Ioannes dicit sibi datum fuisse calami virgæ, quo metiretur templum & altare. Sic episcopi nostri, quando aliquam consecrant ecclesiam, cæteris primam circumant ipsam, deinde vero interius ab angulo ad angulum, græcum scribunt alphabetum. Vt ergo angelus hic præcepit Ioanni, ne atrium metiretur, sed foras eiectum relinqueret gentibus: ita pius papa Felix eius nominis primus, statuit, ut diuinum sacrificium supra memorias ac sepulcra martyrum offerretur, tanquam locis sacratis.

DE PERSECVTIONE ECCLESIE FACTA PER

Anthimum, quinta prophetiæ septimæ parte.

TABULA 218.

HANC persecutio- nem D. Ioan- nes prædi- cit partim		Verbis expressis: & ciuitatem sanctam [ecclesiam] calcabunt [gentes videlicet, vel potius Eutychiani] mensibus quadraginta duobus [id est, annos tres cū dimidio]	
		In fi- garis	
		Saccis amito- rum, quos dnas olivas & duo vocat candelab- ra, in Dei con- spectu stantia, & dedit eis	Donum prophetandi diebus 1260. [id est, annis tribus cum dimidio] Defensionem, vt si quis voluerit Eis nocere, ignis exeat de ore eorum, & deuoret inimicos eorum. Eos ledere, sic oportet eum occidi.
			Potesta- tem
			Claudendi celum, id est, excommunicandi. Super aquas, conuertendi eas in sanguinem. Et percutere terram omni plaga, quæ uelcūque voluerint.
		Bestiæ, quæ ascendens de abyssu, —	Faciatur aduersus eos [prædictos testes] bellum. Vincet illos. Occidet eos.
			Sed post tres dies & dimidiū spiritus uitæ à Deo intrauit in eos [id est, resuscitati vel alij testes ex- citati sunt.] versu. Et ciuitatem sanctam calca- bunt, cap. 12.

E V E N T V S.

Sunt qui putent hanc quintam prophetiæ septimæ partem non abs re ei persecutioni posse ac commodari, quæ illata est ecclesie per patriarcham Anthimum hæreticum Eutychianum, quæm Agapetus papa in conspectu Iustiniani Imperatoris excommunicatum prius deposuit, ac in locum eius substituit Menam. Posteaquàm autem Agapet in pontificatu successisset Syluerius, Theodo- ra Iustiniani coniunx Augusta periit ab eo, vt dicitur Anthimum restitueret: Quod ubi facere negasset, eiusdem Theodoræ iussu, in insulam Pontiam relegatus est, eiusque in locum Vigilius sub- rogatus. Seruus autem Dei Mena, propter fidei veritatem, multis & grauioribus persequutionibus. Atque in hos duos viros, putà Syluerium & Menam tanquam Christianæ fidei perspicuos testes, recte omnia conuenire existimant, quæ hoc loco de Apocalypsicis illis dicuntur testibus. Verum quando hæc prophetia etiam alia & longe plura habet mystica, poterit eorum explicatio ex sanctorum patrum in hunc locum editis peti commentarijs.

DE PERSECVTIONE ALIA, QVÆ PER GOTHORUM Regem Totilam facta est ecclesiarum Parte septimę Prophetiarum sexta. TABVLA 219.

QVÆ D. IOANNES de hac persecutione præuidit, hæc sunt,

- { Factus est terræmotus magnus [id est, Catholicorum persecutio grauis & acerba]
Decima pars ciuitatis [ecclesiarum] cecidit, [fuit enim Italia deuastata.]
Occisa (unt in terræmotu nomina hominum septem millia;
Reliqui in timorem missi, [id est, fuga conseruati] dederunt gloriã Deo cœli. vers. Et in illa hora. cap. 11.

E. V. E. N. T. V. S.

Postquàm eorum temporum, de quibus in præcedenti persecutione dictam est, iniuria quidã clerico Romano in exilium relegati, & ad metalla damnati fuissent, diuino tandem factum est iudicio, vt Totila rex Gothorum, per Italiam grassaretur, & infinitam trucidaret Christianorum multitudinem. Quæ maxima & grauissima fuit persecutio, in qua & sanctus Herculanius episcopus Perusinus cæsus est, & tota ciuitas Perusina destructa est. Post enim obfessa est Roma, in qua tanta fuit fames, vt quidam etiam ab humana carne non abstinerint. Denique verò Tyrannus ille vrbis per Ostiensem portam ingressus, tuba præcinnente proclamari fecit, vt populi ad ecclesias confugeret. Atque illi tunc liberati & conseruati sunt, qui in sacris ecclesijs sunt reperi. Atque hi sunt, qui in timorem missi & liberati, tandem gloriam Deo dederunt cœli.

EPILOGVS VAE SECVNDI, CVM PARASCEVE ad Væ tertium.

Væ secundum abiit, & ecce væ tertium veniet cito. d. vers. Et in illa hora, cap. 11.

DE SEPTIMO ANGELO TVBICINE, VÆ præcinnente tertium, siue de liberatione ecclesiarum facta per Nar sen Patricium Rom. TABVLA 220.

ET SEPTIMVS angelus tuba cecinit, & factę sunt voces magnę in cœlo, dicentes :

- { Factum est regnum huius mundi Domini nostri, & Christi eius, & regnabit in secula seculorum, Amen.
Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes; Gratias agimus tibi Domine &c.
Et iratę sunt gentes &c.
Et apertum est templum Dei in cœlo, & visa est arca testamenti eius &c.
Et facta { Fulgura, }
 { Voces, } vers. Et septimus angelus tuba cecinit, usque in
 { Terræmotus, & } finem cap. 11.
 { Grando magna. }

EVENTVS.

Angeli huius typum gerere dicunt Narſen dncem olim Romanorum, quem Iuſtitanus Imperator miſit ad depellendum ab Italia ſinibus Totilam regem Gothorum: qui Narſes vocatis in auxilium Longobardis, (quos hic iratas poſſumus intelligere gentes) totum Oſtrogothorum deleuit regnum, atque ſic Italiam ab illa obſidione omnino liberam reddidit atque ſecuram. Qua liberatione facta, Romana eccleſia, & eius epiſcopi, quorum ſigora 24. exprimunt ſeniores, omnes Deo dederunt gloriam, & libere diuinum petegerunt officium. Longobardos, qui & ipſi aliquandiu Romanam perturbauerunt eccleſiam, exterminauit tandem Carolus Magnus. Sub cuius imperio qualis fuerit eccleſiæ ſtatus, ſequenti continetur viſione.

V I S I O T E R T I A D E
T E R T I O E C C L E S I A E S T A T V.

P A R T I T I O.

TABVLA 221.

HIC STATVS continet tempora	{	Gregorij Papæ,	{	à cap. 12. vſque ad cap. 15.
		Heraclij,		
		Philippici.		
		Pippini regis Gallorum.		

P R I M I T E M P O R I S S Y B D I V I S I O.

TABVLA 222.

D E H V I V S T E M P O R I S ſtatu D. Ioannes circa ſinem capitis vn- decimi verſic. Et apertum eſt &c. vbi aliqui capitis duodecimi ſtatuum in- itiũ, quatuor cõplectitur prædicationes,	{	Apertum eſt templum, inquit, Dei in celo, & viſa eſt arca teſtamenti eius in templo eius.	
		Et facta ſunt	{ Fulgura [miraculorum,]
			{ Voces [prædicationum.]

EVENTVS PRÆDICTIONIS PRIMÆ.

Sub templo hic eccleſiam intelligunt Dei, ſive quandam feſtinitatem, quæ de templo manifeſta ta eſt, arca verò ipſum ſignificat Chriſtum, qui in templo fuit præſentatus, cuius memoria ſingulis annis in catholica celebratur eccleſia. Cum enim, Iuſtiniano imperante, Conſtantinopoli grauiffima treuirer peſtis, inſtitutum eſt publico patrum conſilio ſolenne illud feſtum Purificationis beatiffimæ genitricis Dei virginis Mariæ, ſive quod idem eſt, præſentationis Chriſti celebritas.

Feſtũ Pu-
rificatio-
nis Ma-
riæ.

SECUNDÆ PRAEDICTIONIS EVENTVS,

Cõſtat, Papam Gregorinum Magnum, Auguſtinum olim cum alijs viris religioſis pluribus ablegiſſe ad Angelos, vt eos ad Chriſtianam cõuerteret fidem. Vbi Auguſtino tanta miraculorũ cõceſſa

Ccc 2 eſt po-

Augustinus fecit miracula est potentia, vt & cæcis visum, & surdis auditum, & claudis gressum, & mutis loquendo restitueret officium. Atque hæc fulgura miraculorum, & concinatorum tam potentes fuerunt voces, quanquàm scio ab alijs aliter & hæc & pleraque alia exponi.

EVENTVS PRAEDICATIONIS TERTIAE.

Institu-
tio mona-
stiorū.

Terræmotu, cuius hic D. meminit Ioannes, cordium interpretantur commotionem, & ad Dei laudes erectionem. Quæ se tum exercere visa, est quod idem Gregorius septem, & alij subinde plura instituereut passim monasteria, eo potissimum consilio, vt viri sancti à mundo segregati, tanto commodius Dei laudibus & orationibus incumbere possent, quanto à secularibus curis essent abstractiones.

QUARTAE PRAEDICATIONIS EVENTVS.

Grando illa magna potest intelligi persecutio, qua Imperator Mauricius B. affecit Gregorios quem tanto persecutus est odio, vt ei crudelem minaretur mortem. Sed excitauit Deus contra illum alium persecutorem Phocam, qui dictum Mauricium cum vxore & liberis iussit cædi, ipso Mauricio in cuiusque cæde dicente, Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

DE STATV ECCLESIAE SVB HERACLIO.

TABVLA 213.

AD HVNC STA-
tum referuntur o & B.
Ioannis prophe-
tiz, De

Fuga Cosdroæ. In principio cap. 12. vers. Et signum. vsque ad ver. Væ terræ.

Pugna Heraclij & Cosdroæ. d. vers. Væ terræ. eod.

Filij Cosdroæ debellatone. in princip. ca. 3. ver. Et vidi de mari signū &c. vsque ad vers. Si quis habet autem.

Belli huius inter Heraclium & Cosdroam fine. d. vers. Si quis habet aurē.

Lapsu Heraclij in hæresim. vers. Et vidi aliam bestiam. eod.

Multorum martyrum coronatione. cap. 14. In princip. vers. Et vidi, & ecce. vsque ad vers. Et vidi alterum angelum volentem.

Notabili quadā gentium cōuersione. vers. Et alius angelus secutus est. eod.

Græcorum deprauatione. vers. Et alius angelus secutus est eod.

DE COSDROÆ FVGA, SVB IMAGINE MVLIERIS
prægnantis, & draconis præliantis, prophetia prima.

TABVLA 224.

	Mulierem ecclesiam	Amictum solum [Christo.] Lunam [rerum terrenarum mutabilitatem] sub pedibus eius. In capite eius coronam 12. stellarum [doctrinam apostolorum]. Et in vtero [mente] habentem.	Quæ	Parturiens, clamat, & erui- ciatur; ut pariat. Fugit in solitudinem, ubi ha- bebat locum paratum à Deo, ut eam pascat ibi diebus 1260. Pepertit filium, qui rectorus erat omnes gentes in vir- ga ferrea. cap. 1. in princ.
ET SIG- num ma- gnum ap- paruit in cælo. Dicit Ioannes e- nim	Vidit	Magnum rufum, habentem		Capita septem, & Cornua decem.
	Draconem	In capite eius diademata septem. Cuius cauda [mendax prophetia] trahebat tertiam partem stel- larum cæli, & misit eas in retram, Qui stetit ante mulierem, quæ erat paritura.		
	Prælium ma- gnum in cælo inter	Michaelẽ eius- que angelos, & Draconẽ, & suos quoque angelos,	Ex quo prælio	Victoriam reportauerunt angeli boni. Proiectus est draco ille magn⁹ ser- pens antiquus & c. in terram, & angeli eius cum illo missi sunt.
	Auduit vocẽ ma- gnam in cælo di- centem: Nunc sa- cra est	Salus, & Virtus, & Regnum Dei no- stri, & Potestas Christi eius,	Quia	Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusa- bat illos ante conspectum Dei nostri die, ac nocte.
		Et ipsi	Vicerunt eum pro- pter Sanguinem agni, & Verbum testi- monij sui. Non dilexerunt ani- mas suas usque ad mortem.	Propre- rea læ- tamini
				Cæli, & qui habitatis in eis. capit. 12. vsque ad versiculum, Vz terræ. &c.

ADPLICATIO PRIMAE IMAGINIS, DE MVLIERE
amicta sole.

Mulierem hanc multi beatam dicunt esse virginem Mariam, attamen pro catholica etiam accipi-
tur ecclesia. Hæc cum sub Phoca Imperatore varios experiretur cruciatus, clamabat parturiens &
cruciabatur, vsque dum Heraclium peperisset Imperatorem: qui temp. admodum inuenit afflictã
& dissolutam. Nam & Europam Barbari, & Asiam Persæ deuastauerant.

APPLICATIO SECVNDÆ IMAGINIS, DE DRA-
cone serpente antiquo.

Regnante vero Heradio, fuit in Perside rex Cosdroæ nomine, qui bello oppressit Palestinam, & Cosdroæ
civitatem sanctam cepit Hierusalem. Quo in bello multos occidit, & Patriarcham captiuum persecu-
dixit Zachariam, ablata etiam cruce Dominica. Neque his Cosdroas fuerat contentus, sed & tio.

Aphricam [alias & Carthaginiem] occupavit. Ex quibus victorij adeo factus est insolens, ut argentam edificare turrim, in eaque aureum statueret thronum. Ut autem simplici imponeret plebeculæ, & solis ibi quadrigam, & lunæ, & stellarum posuit imagines, ac per meatus quosdam occultos, aquam adspergi curabat, ut sic pluviam de celo quasi demittere videretur. Quo nomine se ab incolis & vicinis gentibus suo imperio subiugatis, & regem regum, & dominum dominantium vocari, immò ut Deum coli voluit. Hicnimurum draco ille fuit rufus & callidus, Lucifero in hoc, quod se Deo æqualem statuere niteretur, per quam similis: Qui septem diademata, hoc est, multa regna, & decem cornua, id est, instructissimos habebat exercitus, quibus stellarum, totius puta orbis terrarum, partem tertiam ad se trahere videbatur: qui sanguinis Christianorum sumentissimus, ante mulierem illam, Catholicam scilicet stetit ecclesiam, cuius filium Heraclium Imperatorem cupiebat devorare. Ipsa vero mulier sine Ecclesia, quæ tum erat in Asia, præ timore Constantiopolim fugiebat, & in Græciam, ubi locum à Deo habebat paratum, ut pascereetur.

APPLICATIO TERTIÆ IMAGINIS, DE PVGNA archangeli Michaelis cum dracone.

Hic tandem fuga tangitur Coldroæ. Heraclius enim anno imperij sui 11. contra Persas armata manu, in qua D. virginis Mariæ gerebat imaginem, proficiscitur, quos etiam debellavit. Quo bello draconem illum Coldroam mox à principio coegit in fugam, ac temporis successu ciuitates, & regiones, quas ille deseruerat, omnes pene deuastabat. Quibus peractis, tum demum in ecclesia vox illa est audita: Nunc facta est salus & virtus, & regnum Dei nostri &c. Nam hoc prælium totum, non de angelis tantum qui spiritus sunt, sed rectius etiam de hominibus intelligendum esse, ex illis maxime patet verbis quæ hic habentur in textu: Et non dilexerunt animas suas usque ad mortem

DE PVGNA HERACLII ET COSDROÆ, Prophetia secunda. TABULA. 225.

P O S T hæc	{	Draco, cum videret se protectum esse in terram, tū	{ Persecutus est mulierem, quæ peperit masculum. Misit serpens ex ore suo post mulierem aquam, tanquā flumen [id est imperium persecutionis] ut eam faceret trahi à flumine.	
		Mulier duas dininitus accepit alas [duo testamenta] aquilæ magnæ, ut volaret in desertum, in locum suum, [ut mundanæ abrenūciaret voluptati] ubi alit.	{ Per tempus, Et tempora, Et dimidium temporis } à facie serpentis.	
	{	Terra [id est, potentia ecclesie terre- na] adinuit mulierem. Nam & —	{	{
		Aperuit os suum, Et absor- buit flumē quod misit draco de ore suo.		
			{ Abijt facere prælium cum reliquis de samine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi. Et stetit super arenam maris. vers. Væ terre & mari, quia descendit diabolus ad vos sciens quod modicum tempus habet, usque in fin. cap. 12.	

E V E N T V S.

Fugam supradictam ad eò Cosdroas tulit indignè, vt temporis successu alios aduersus Heraclium mitteret exercitus: sed bello Heraclius victor euasit, atque sic flumen illud, quod iratus draco, qui propter vasciciem suam, & serpens dictus est, euomuerat, totum absorbuit, & extinxit.

DE FILII COSDROÆ DEBELLATIONE, SVB

immagine bestie. TABULA 226.

E V E N T V S.

De Antichristo potissimum hanc Prophetiam intelligi & posse & debere, communiter hic tradunt Doctores Ecclesiastici penè omnes. Si quis tamen præteritum aliquod exemplum videre cupiat, quod similitudine quadam possit cum ea conferti, non absimile erit, quod de expugnatione Syroꝝ filij Cosdroꝝ scriptum reliquerunt historici. Cum enim ab Heraclio victus esset Cosdroas, filium cum Principibus Persarum & exercitu prægraudi aduersus Heraclium misit vsque ad Danubium. Vbi postquam ab utraque parte diu multumq; pugnatum esset, in id tandem conuentu fuit, vt ipsi belli duces, Heraclius nimirum, & Cosdroꝝ filius, singulare inirent certamen: quod & factum, & filius Cosdroꝝ victus, non tam occisus est. Hunc ergo Syroꝝ sub bestia illa comprehendendi posse putant aliqui, cui Dracō ille sctam dederit potestatem, & cui non absque summa populi admiratione reuiuiscendi datum est bellum facere sanctis, & vincere eos. Multos enim martyrio affecit sanctos, vt Anastasium monachum, cumq; eo monachos 70. & alios Christianos per multos,

DE BELLII HVIVS INTER HERACLIVM, ET
Cosdroam sine, Prophetia Quarta. TABULA 227.

EINEM illius belli prædicat Ioānes his verbis: Si quis habet aures audiat: Qui in-	Captiuitate duxerit,	Oporet eam-	In captiuitatem duci, Gladio occidi.	Hic est	Patientia	Sanctorum. d. versū. Si quis habet aures, cod. cap. 13.
	Gladio occiderit,				Et fides	

E V E N T V S.

Scribunt quidam hoc bellum per septennium fere durasse integrum. Quo illud pertinere videtur, quod supra dictum fuit, mulierem fugisse ad locum, vbi aleretur à Deo per mille ducentos sexaginta dies, qui annos faciunt tres cum dimidio. Item per tempus, & tempora, & dimidium temporis. Vt tempus sit annus, tempora biennium, cum anno dimidio, qui totidem faciunt annos, tres scilicet & dimidium, & sic in summa annos septem. Finis autem belli eius hic fuit: Postquam Heraclius cum filio Cosdroꝝ sibi subiugato, in Persidem ad ipsum venisset Cosdroam, dicitur eum his allocutus esse verbis: Si credere volueris Domino Iesu Christo, & illius re seruum esse confessus fueris, regnum Persarum totum, & vitam tibi dabo illasam. Quod cum recusasset, gladio extra dō, caput ei proprijs amputauit manibus. Nam quod alii dicunt, id Cosdroꝝ fecisse filium, ita intelligendum sentiant, quod is tum Heraclio coniunctus fuerit. Atque sic vt Persæ antea multos in captiuitatem duxerant, ita multi victissimi ex eis, ducti sunt captiui, Heraclius enim multos tum secum reduxit captos antea à Persis, ac crucem Saluatoris sanctam in ciuitatem repperit iuxta Hierusalem. Et quia Cosdroas multos occiderat gladio, & ipse gladio fuit occisus, tumq; probata est fides & patientia Zachariæ patriarchæ, quem Heraclius de Perside in Hierusalem reduxerat.

DE LAPSV HERACLII IN HAERESIN

Monothelitarum, & instauratione Mahumetici Alcorani, sub figura alterius bestiae, Prophetia quinta. TAB. 228.

ET vidit (Iohannes) aliam bestiam ascendentem de terra, quae	Habebat cornua duo similia agni.		Loquebatur sicut draco.				
	Faciebat	Potestatem prius bestiae omnem in conspectu eius.		Terram & omnes habitantes in ea, adorare bestiam, cuius curata est plaga mortis.	Signa magna, ut etiam ignem faceret de caelo descendere in conspectu hominum.		
Seduxit habitantes in terra, ut faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladii, & vixit.	Accepit potestatem, ut		Daret spiritum imagini bestiae.		Et faciet, ut quicumque non adorauerit imaginem bestiae, occidantur.		
			Loquatur imago bestiae.				
Et faciet omnes	Pueros, &	Habere characterem, aut in-	Dextra manu sua,	Et ne quis possit, aut	Emerere,	Characterem,	
	Magnos, &						
	Diuites, &						
	Pauperes, &						
	Liberos, &						
	Servos.		Frontibus suis.		Vedere,	Nomen bestiae.	
						Numerum nominis eius.	

HI C sapientia est: Qui habet intellectum, computet numerum bestiae. Numerus enim hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex. ver. Et vidi aliam bestiam. usque in fin. cap. 13.

EVENTVS.

Ecclesiastica testatur historia, Heraclium Imperatorem in Monothelitarum tandem prolapsum esse haeresin, ut cum Sergio Patriarcha Constantinopolitano assereret, unam tantum in Christo esse operationem. Ut autem dum in Catholica persisteret fide, multis victoriis celebris erat Heraclius, ita post factam religionis mutationem, vires sibi mox labefactae sunt atque diminutae. Insurrexit autem sub Heraclio Princeps quidam Arabum siue Saracenorum, nomine Mahumet, noui cuiusdam & perfide sectae auctor & inuentor, qui cum gente sua barbara ita exagitantur Persas, ut tandem regnum Persarum, cui antea subditi fuerat, suo subiceret dominio.

Heraclio post mutatam religionem diminutae sunt vires. Mahumetis nouae sectae inuictor.

Iste

Iste igitur Mahumetes per hanc designatur bestiam, quæ dno habebat cornua agno similia, eo quod erroris sui assectæ fingerent eum gratiam habere miraculorum: addo vt ei & angelum & agnum, & bouem locutos esse: quin & arborem fici, ad eius vocem se humiliter inclinalle, alferre non vererentur.

Loquebatur autem sicut Draco, id est, sicut Cosdroas. Nam vt ille sibi dininum adrogabat honorem, ita hic etiam vt Deus à suis adorari, aut saltem maximus inter nuncios Dei haberi voluit. Vnde gloriantur Saraceni, nomen Mahumetis fuisse antè creationem mundi in conspectu Dei, & nisi fuisset, nequaquam mundum condidisset.

Potestatem etiam prioris faciebat bestia: Quia regnum Persarum siue (quod idem est) Saracenorum, & continuauit, & erexit.

Seducit habitantes in terra, vt impiæ, quam confixerat, subscriberent sectæ. Id quod eo poruit facilius, quod ex ignis aliquid videretur habere celestis. Vrebatnr enim pro colorandis suis fraudibus & dolis, verbis quibusdam tam ex nouo, quam veteti testamento petitis, vt sic eo facilius & simplices Christianos, & stupidos deciperet Iudeos.

Instituit imaginem bestia, hoc est, summum sectæ suæ post se reliquit Pontificem, quem Saraceni vocant Caliphum, vt ipsum decepti homines adorarent, tanquam habentem spiritum vitæ & potestatem spiritualem. Vnde vt Catholici Christiani Papæ, ita Saraceni in hodiernum vsque diem suo illi obediunt Pontifici.

Mahumethes fraudulenter vsus est verbis diuinæ scripturæ.

Fecit homines habere characterem, dum circumcisionem, dum alia quædam execranda, dumq; falsas instituit ceremonias.

Præcepit ne quis possit emere vel vendere, nisi habeat characterem bestia. Quoniam statuit, vt non solum cum homine, qui leges suas blasphemaret, nec communicare, nec disputare præsumeret, sed statim eos, aliq non expectato iudicio, interficerent.

Cum autem vix vlla vnquam fuerit secta, quæ tantopere Christianæ nocuerit fidei, vt quæ non solum Persidem, Arabiam & Syriam, sed Aegyptum etiam & Aphricam, & partem Hispaniæ infecit non exiguum: ob id proci dubio D. Ioannes tam diligenter tempus illius incolcat sectæ, dicens: Qui habet intellectum, computet numerum bestia &c.

DE NUMERO BESTIAE.

Per numerum bestia, quem D. Ioannes dicit esse D.C.LXVI. secundum expositionem Innocentij tertij, intelliguntur anni sexcentis sexaginta sex, quibus duratura sit secta Saracenorum. Quod tempus si à Mahumete, cuius Tyrannis incepit Anno plus minus D.C.XXXVII. numerare incipiamus, iam ante multos præterijt annos. Vnde & ipsos Mahumetanos fateri aiunt, quod ab annis permultis secta illorum, quæ secundum Prophetas suos proprios diu debuerit cessasse, ex mera tædium durer gratia.

Mahumetis successores. Tum scilicet cum Aurelius nosset suum scriberet cõpedium. Sergius.

Aliqui vero aliam inueniunt computandi rationem, & dicunt: quod post Mahumetis mortem vnusquisque ad suam redierit sectam, atque sic secta eius fuerit dissecta. Quam postea quidam sine cessor eius, & post multa tempora alius de nouo quasi restaurati, ipsamque Alcoranum & corrigi, & abbreviari, & exponi curauerunt. Vnde putant, Saracenorum legem tum demum proprie dici posse inchoatam. Quod si ita sit, non dum præterijt tempus illud à Ioanne prædictum & expressum. Sed quia de futuris humanæ rationis vix certi aliquid statuere concessum est, numeri huius mysterium Spiritus sancti relinquere debet arbitrio.

NOTA.

Mahumetem innotuit pseudo-monachus quidam, nomine Sergius Nestorianus, quem quidam volunt Arrianum fuisse. Idem vero monachus, bestia huius imago dici posse videretur. Vfus est verò etiam Iudæi Talmudistæ opera Mahumetes, & cuiusdam Ioannis Nestoriani, vt ait Ludouicus Viues.

DE MARTYRVM CORONATIONE, SVB
 imagine agni stantis supra montem Sion, Prophetia sexta.

TABVLA 229.

		Agnum statem supra montem Sion, [id est, ecclesiam sanctam.]		
ET lo- os	Vidit	Ercti eo CXLIIL mil- lia, habentes omen—	{ Elos, & nomen } { Patris eius— }	Scriptum lo frontibus suis.
	Aquarū	Cantabāt quasi can- ticū nouū ante—	{ Sedem, Quatuor animalia, Seniores.	{ Cum mulieribus non sunt coin- quinati. Sequuntur agnū quocunq; ient. Hi sunt qui Empti sunt ex hominibus, pri- mitiz Deo, & agno.
Audiuit vocē de cē- lo, tanq̃ vocē—	Toni- trui ma- gai,	Et	Sicut ci- tharodōrū ci- tharizā- tium in citharis suis.	Sine macola enim sunt an- te thronum DEI à prin- cipio, cap. 14. vigine ad vet. Et vidi alterū angelum eod.
		Nemo poterat discere canticum, nisi illa C: XLIIL millia, qui empti fuor de terra.		Et in ore eorum non est inuērum mendacium.

E V E N T V S.

Predicit Ioannes plurimorum sexus vtriusq; martyrum coronationem, quæ contigit circa an-
 num Domini DC. XXXVI. &c. quando Saraceni infestabant Syriam, & captis Damasco, Phe-
 nicæ & Aegypto, ipsam post breuiter obsidionem expugnant Hierosalem: cœnobitas illorum regio-
 rum, quotquot suæ impietati subscribere nollent, crudelissimè trucidarunt partim anno DC.
 XXXVIII. iidemq; Saraceni anno 648. totam etiam Aphricam, Christiano cultui deditam, vi-
 sua tyrannica occuparunt, & numerum pœorum hominum sc̃te infinitum, persecutionibus duc-
 tarunt, plagis item & cadibus cœuentisissis. De quorum numero, præmiis & cantico Dinus hic
 loquitur Ioannes, cum dicit, se vidisse agnum supra montem Sion, id est, in ecclesia triumphante,
 & cum eo CXLIIL millia, qui cum mulieribus [id est, hæreticorum præiuribus] non sunt
 coinquinati: quanquam non ignoro isthuc de virginibus solere patres catholicos apius & ac-
 commodatus interpretari.

DE MEMORABILI QVADAM GENTIVM CON-
uersione, sub figura angeli volantis per medium cœli, Prophetia
septima.

TABULA 230.

ET vi- dit Ioan- nes alte- rum An- gelum—	Volantem per mediũ cœli,	Vt euā- geliza- ret se- denti- bus su- per—	Terram, & su- per	Di- cēs ma- gna vo- ce:	Time Dominiũ:						
	Habētem Euangelĩũ æternũ,		Omnē gentē, & Tribũ, & Linguam, & Populũ,		Date illi honorem, quia venit hora iu- dicii eius, &c.						
					Adora- te eum, qui fecit	<table><tr><td><table><tr><td>Cœlum,</td><td rowspan="2">} ver. Et vidi al- terũ Angelũ; eodẽm. cap. 14.</td></tr><tr><td>Terram, Fountes, aquarum.</td></tr></table></td><td></td></tr></table>	<table><tr><td>Cœlum,</td><td rowspan="2">} ver. Et vidi al- terũ Angelũ; eodẽm. cap. 14.</td></tr><tr><td>Terram, Fountes, aquarum.</td></tr></table>	Cœlum,	} ver. Et vidi al- terũ Angelũ; eodẽm. cap. 14.	Terram, Fountes, aquarum.	
<table><tr><td>Cœlum,</td><td rowspan="2">} ver. Et vidi al- terũ Angelũ; eodẽm. cap. 14.</td></tr><tr><td>Terram, Fountes, aquarum.</td></tr></table>	Cœlum,	} ver. Et vidi al- terũ Angelũ; eodẽm. cap. 14.	Terram, Fountes, aquarum.								
Cœlum,	} ver. Et vidi al- terũ Angelũ; eodẽm. cap. 14.										
Terram, Fountes, aquarum.											

EVENTVS.

Angelum hunc dicunt fuisse Bonifacium Archiepiscopum Moguntinum, qui ablegatus à Gre-
gorio Papa tertio, euangelium æternum prædicauit in Bauaria, Thuringia, Phrisia, alijsq; Germa-
niæ locis, passimq; multos ad fidem conuertit Christianam, & docuit eos timere Dominum, & ado-
rare eum, &c.

DE GRAECORVM DEFECTIONE, SVB
immagine secundi Angeli, Babylonis casum annunciantis,
Prophetia octaua.

TABULA 231.

ET ALIVS ANGE- lus secutus est, dicens:—	Cecidit cecidit Babylon illa magna,	} ver. Et alius Angelus, dict. cap. 14.
	Quæ à vino itę fornicationis sue potauit omnes gentes.	

EVENTVS.

Hic angelus putatur fuisse Martinus Papa dictus Tuderinus. Ipsa autem Babylon imperium
denotat Constantinopolitanum, quod apud Græcos in varios cecidit errores. Id quod partim hoc
accidit modo. Nam à Constantio filio Magni Constantini qui imperii sedē Roma transtulit Con-
stantinopolim, ad defectionem, vique regni Græcorum, non pauci Imperatores Constantinopoli-
tani hæretici fuerunt. Qualis etiam imperator fuit nepos Heraclii, qui dictus est Constant, vel etiā
Constantinus. Cuius hæresim condemnauit Martinus ille Pontifex in Synodo quam Romæ cum
105. celebrauit episcopis contra Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhoro, & Paulum Constan-
tinopolitanos Patriarchas, atque sic Græcorum detestatus est perfidiam. Quæ antea vino fornicatio-
nis sue, hoc est, diuersarum hæresum temulencia & prauidate, multos inebrauit.

DE STATV ECCLESIAE SVB PHILIPPICO

Imperatore. TABVLA 232.

SVB ID TEMPVS ecclesiae res duae accide- runt memoria dignae,	Repudiatio Graecorum,	De quibus agitur ver.	Et tertius angelus,	} cap. 14.
	Vitae monasticae profes- sus.		Hic patientia san- ctorum est.	

DE REPVDIATIONE GRAECORVM, SVB IMAGI-

ne angeli tertij, Prophetia huius partis prima. TABVLA 233.

ET TERTIVS angelus secu- tus est illos, di- cens voce ma- gna: Si quis	Adorauerit	Bestiam, & Imaginem eius.	} Hic	Bibet de vino irae Dei, quod mistum est me- ro in calice irae ipsius.
	Et accepit characterem aut in	Fratre sua, Manu sua,		Cru- ciabi tur Sulphure Fumus tormetorum eorum ascendet in secula seculorum. ver. Et tertius angelus. dict. c. 14.

E V E N T V S.

Philippicum Imperatorem, qui praefuit imperio circa annum Domini DCCXII. in eam impleta tem incidisse ferunt, ut omnes Christi Dinorumque imagines auferti praecipere, datis interim ad Constantinum Papam literis, quibus impia sua dogmata profitebatur. Pontifex autem Constantinus, ea totius populi Romani consilio refutavit, praecipueque, ne haeretici Imperatoris nomen vel in chartis poneretur, vel in monietis, nec eius effigies statueretur in ecclesia, nec vlla eius in sacrificio Missae haeret mentio. Huic ergo Papam Constantinum, tertium putant dici posse angelum, qui clamanit, ut qui turpissimam adoraret bestiam aut imaginem eius, de vino irae biberet divina. Vt autem Philippicus antea Iustinianum interfecerat Augustum praedecessorem suum: ita diuino accidit iudicio, ut eundem Philippicum post Arthemius, qui dictus est & Anastasius, oculis priuauerit, eoque ab Imperio deiecto, sibi eius vendicauerit auctoritatem.

Confessio
Philippi
ci.

Confutatio
eiuf-
dem.

Vltio di-
uina.

DE VITÆ MONASTICÆ INSIGNI PROPECTV,

Prophetia huius temporis secunda. TABULA 234.

HIC EST PATIENTIA sanctorum, qui custodiunt	Mādata Dei,	Et audiuit Ioannes vocem de celo dicentem fibi: Scribe,	Beati mortui qui in Domino moriuntur.
	Et fidem Iesu.		

Amodo dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos. ver. Hic est patientia. cod. cap. 14.

EVENTVS.

Si hæc de ciuili etiam, quod fieri posse aut manr, morte intelligas, insignem hic D. Ioannes prouidit vitæ monasticæ profectum. Nam circa annum 715. cæpobium S. Benedicci apud castrum Calsinum, quod ante annos 110. à Longobardis fuerat deuastatum, concurrentibus in eum locum multis vndique monachis & religiosis, Gregorij secundi Papæ & Pertinacis ciuis Brixiani auxilio iterum restitutum fuit. Circa hæc tempora religionem ingressi sunt Choeret & Ophra reges Anglorum, Carolomanus quoque frater Pipini, Hildericus Rex Francorum, Rachis Longobardorū rex cum vxore & filijs, itemque alij multi monasticam elegerunt vitam, qui quidem mundo, quæ tam forti anno contemnere didicerunt, fuerunt mortui, Deo autem nequaquam ignoti. Opera enim eorum sequuntur illos, & amodo requiescunt à laboribus suis.

DE STATV ECCLESIE TEMPORE PIPINIS

Regis Gallorum. TABULA 235.

AD HOC TEMPVS pertinere videntur Prophetie Ioannis de	Translatiōe regni Francorum in ipsūm Pipinum.
	Aduentu Stephani Papæ in Franciam.
	Caroli Magni institutione in Regno Gallie.

Fine imperij Longobardorum.

DE TRANSLATIONE REGNI FRANCORVM IN

Personam Pipini, sub imagine nubis candidæ, Prophetia huius Partis prima. TABULA 236.

ET VIDIT Ioannes	Nubem candidam.		
	Et super nubem	Sedentem similem filio hominis, [id est, Christum qui apparuit in nube carnis.]	
		Habentem in	

Capite suo coronam auream, [Quia fuit &	{ Rex, & Sacerdos. }
Manu sua falcem acutam, [id est, verbum Domini.] ver. Et vidi, & ecce nubem. cod. cap. 14.	

EVEN.

EVENTVS.

Applicant quidam hanc Prophetiam ad regoom Fraociæ, quod sub appellatione intelligūt nubis. Virum autem huic nubi cum aurea corona, & falce insidentem acuta, præfatum ioterpretantur esse Pipinum. Tradunt enim hunc Pipinum Caroli Martelli Principis victoriosissimi filium, cum Hilderico Fraociæ rex ocio deditus & inertiz, oomioe tantum & titulo Regis esset contentus, administrationis verò onera ipsi reliqueret Pipino, eundem Pipioum Romam scripsisse ad Zachariam Papam, atq; inde responsum petiisse, vter ex his Regis nomine dignior videretur, ille ne qui pondus sustineret diei, an qui ocio delitesceret, & solo regnaret nomine? Cui cum Pōtifex respōdissset, illum potiùs appellandum esse Regem, qui bene Remp. gubernaret: Franci hac respōsione animati, Hilderico Rege in monasterium detrulō, Pipioum sibi statuerunt Regem, qui strenuissimus Rex, latè passim Gallicas protendit vires.

DE ADVENTV STEPHANI PAPÆ IN GALLIAM,
sub imagine Angeli de templo clamantis, Prophetia huius temporis secunda. TABULA 237.

ET ALIJS Angelus exiit	De templo, clamās voce magna	Mitte	Venit hora	Et	Misit qui sedebat super ouebē,
	Ad sedeotera super nubem:	falcem tuā, & mete, quia—	ut metatur. Et atruit messis.		falcem suam in tetram, & Demeffuit eam. ver. Et alios angelus. eod. cap. 14.

EVENTVS.

Volunt quidam hunc Angelum fuisse Stephanum Papam, qui cum vexaretur ab Aistulpho Longobardorum Rege, in Galliam venit, petiturus aduersus eum auxilium à Pipino, quod faciliè impetravit, & eius ope mox ita defatigauit hostem, vt pacem cum Romanis inire cogeretur. Quam vbi paulò post fregisset, atq; secundo Italiam esset adgressus, per Pipioum Papæ tamdiu fuit detentus, vti; dum securam redderet Remp. Romanam, & Pootifici restitueret, quæ vtroque bello fuerant ablata. Alii quidam hanc Prophetiam de Ioanne intelligunt Baptista, nato ex Zacharia, qui gerebat curam templi.

DE SVBSTITVTIONE IN REGNO GALLIAE
Caroli Magni, sub imagine secundi Angeli exeuntis de cœlo, Prophetia tertia. TABULA 238.

ET ALIJS Angelus—	Exiit de templo, quod est in cœlo, [id est, de ecclesia Romana.]	Et alius Angelus, eod. cap. 14.
	Habens ipse falcem acutara, [ad præcidendas oimium hereses.]	

EVENTVS.

Iste angelus fuit Carolus secundus Pipini filius, qui propter rerum preclare gestarum magnitudinem cognominatus est Magnus. Habuit enim duos filios Pipinas: unum Carolomannum, & alterum Carolum Magnum, qui fratri suo Carolomanno successit in regno, habes & ipse falcem, id est, insignem potentiam, probitatem & auctoritatem, quam in profligandis à rep. sua hostibus habuerat Pater.

DE FINE IMPERII LONGOBARDORVM

sub imagine tertii angeli exeuntis de altari, Prophetia huius
temporis Quarta. TABULA 239.

	{ Habebat potestatem supra ignem.		
ET ALIVS angelus exiuit de altari, qui—	{ Et clama- uit voce magna ad eum qui ha- bebat fal- cem acu- tam :	{ Mitte falcem tuam acutam, [id est, iudi- cium Dei, Ioan. 5.]	{ Misit Angelus falcem suam acutam in terram, & Vindemiauit vineam terrę, &
		{ Quoniam mature sunt vitę eius : Et	
		{ Et vindemia botros vi- neę terrę :	{ Misit in lacum ire Dei ma- gnę : & lacus—

EVENTVS.

Misit Deus Ecclesię suę angelum tertium Adrianum Pontificem, qui cum à Desiderio Longobardorum Rege Aistulphi filio, in magnas redactus esset angustias, auxilium implorauit à Carolo Magno. Is pro sua pietate prefato Adriano in Italiam occurrens, Desiderium primum intra Papiam includit, deinde Papiam capta, eum in Gallias perpetuum deportauit in exilium. A quo tempore Longobardorum regnum in totum fuit extinctum. Atque sic ire Dei lacus, extra ciuitatem, id est, ecclesię gremium calcatus, & fama Regis Caroli per mille sexcenta exiuit stadia, hoc est, per vniuersam fere sparsa est terram. Alii hanc Prophetiam de Elia intelligendam esse asserunt. Ut enim primum Domini aduentum precessit Ioannes Baptista : sic secundum, quem intelligunt per hanc visionem angeli exeuntis de altari, precessurus est Elias. Is enim exiuit de altari, & potestatem habuit supra ignem, 3. Reg. 18.

VISIO QVARTA DE

STATV ECCLESIE SVB CAROLO MAGNO, PRP

mo Germanorum Imperatore, siue De visionibus diuinis.

TABVLA 240.

<p>HVIVS VISIO tribus sunt partes, in quibus agitur De</p>	<p>Angelis siue ministris, quantum opera Maie- stas diuina, ad summendam ab improbis visione, vta est. cap. 1. §. à principio vsque ad ver. Et post hæc vidi.</p>	<p>Primam scilicet de mi- nistris. Alteram de dispositio- ne visionum. Atque sic de cem continet hæc Vi- sio Prophe- tias.</p>	<p>Septem de ipsis plagis. Et de Saracenis per- secutione vnam.</p>
<p>Ipsas plagas. Quarum</p>	<p>Septem malis & impijs in- ficiæ sunt persecutio- bus tot. c. 16. Vnam Saraceni siue Turci in Christianum exerce- runt populum. ver. Et vi- di de ore Draconis, eod.</p>	<p>Ex quibus prima & se- cunda translatione imperiæ à Græcis ad Gallos respicere vi- dentur.</p>	<p>DE P</p>

DE SEPTEM ANGELIS, QUI PLAGAS DEI

iudicio decretas exequi debeant.

TABVLA 241.

<p>Aliud signum in celo ma- gnum & mi- rabile, Tanquam mare vitreum [id est, baptismi gurgitem] missum igne, hoc est zelo fidei Chri- stianæ.</p>	<p>Angelos septem, [id est, victores bellis, siue vniuersitatem prædicatorum.] Habentes plagas septem nouissimas, [id est, visiones ex Decreto diuino aduersus im- pios intentatas.]</p>	<p>Quoniam in illis consum- mata est ira Dei.</p>
<p>Et eos qui vice- runt Imaginem eius, Et numerus nominis eius,</p>	<p>Bestiam, Eosque Et ciuitates Et ciuitatem agunt, [id est, Christi]</p>	<p>Stantes super mare vitreum. Habentes citharas Dei [id est, consolationes sanctorum.] Canticum Moysis serui Dei, Dicentes: Magna & mirabilia sunt ope- ra tua Domine Deus omni- potens & visibilis & vterque, sunt via tua, Rex seculorum & Quis non timebit te Domine & magnificabit nomen tuum quia solos pios ex te Quos omnes gentes venient, & ad- adorabunt in conspectu tuorum Quoniam iudicia tua manifesta sunt, cap. 1. §. à principio vsque ad ver. Et post hæc vi- di &c.</p>

Ddd 3 APPLI

Carolus
Magnus
Saxones
ad fidem
adduxit.

Quidam intelligunt hanc prophetiam de Carolo Magno & populo Gallico, ut ipse Carolus cum exercitu suo, angelorum referat personas, & populus Galliarum, sub maris vitrei contineatur appellatione. Galli enim ad fidem conuersi, ex sacro fonte cuius figuram exhibet mare, baptizati sunt, & ignem habuerunt mistum, zelum scilicet erga fidem Christianam. Vitreos etiam possumus intelligere Eihnicos, ut Saracenos ac Hunnos, quos Carolus debellauit, & tum temporis Saxones, quos armis ad fidem Christi conuertisse legitur. Hinc Carolus Canticum Moisis & agni, id est, Ecclesie Romanæ, per vniuersas sparsit ecclesias, & Lutetie insignem instituit Academiam. Ad hanc ecclesiam venturos prædicit, qui adoraturi sint Christum in conspectu Dei: & hoc propter constantiam Gallorum in fide Christi semel suscepta. Nam id huic Genti præ cæteris datum esse aiunt quidam singulare, ut à primo eius Rege Christiano ad hæc nostra usque tempora, nullus Gallorum Rex à fide Catholica defecisse deprehendatur. Vnde Christianissimi hi Reges dici vel soli merentur.

DE PRÆPARATIONE AD EFFUSIONEM
Plagarum, Prophetia secunda.

TABULA 242.

	Apertum tabernaculum testimonij in celis:		
ET POST hæc vidi, & ecce	Exierunt de tem plo septē angeli,	{	Habentes septem plagas,
			Mundo, &
			Vestiti Lapide
			Candido.
			{
	Vnum de quatuor animalibus, dedit septem angelis septem phialas, plenas iracundie Dei viuentis in secula seculorum.		
	Et impletum est templum Dei—	{	Fumo à Maieſtate Dei, &
Nemo poterat introire templum,			
Et			
		{	Donec consummarentur 7. plagæ septem angelorum, versic. Et post hæc vidi, vsque in fin. cap. 15.
		{	De virtute eius.

A P P L I C A T I O .

Per hoc, quod angeli dicuntur mundo lapide vestiti, intelligitur quod diuina potentia & patet in malos vindictæ fuerint nunci. Et quia quatuor animalium appellatione, totidem Euangelistas intelligendos esse, iam sepius dictum fuit, hic vnus tantum animalis expressione, non abs re Lucam significari conijcere possumus, quod is xxi. Euangelii sui capite præ cæteris, plagas mundo obduenturas prædixerit: Erunt signa, inquit, in sole & luna, & stellis &c. Fumus autem, quo templum fuit impletum, orationes sunt piorum hominum, quæ ex cornubiis & templis, per Carolum variis multisque in locis, extructis, Deo quotidie sunt oblata. Denique, ut in hoc templum nemo introire potuit, donec septem complerentur plagæ: ita Christiani ciuitatem Hierusalem, & templum Domini non recuperauerunt vsque ad tempus Urbani pontificis, quo illæ septem plagæ fuerunt consummatæ. De quibus plagis septem sequuntur tabulæ, sub imaginibus septem angelorum totidem effundentium phialas.

DE CONDEMNATIONE DVARVM HAERESVM,
sub imagine phialæ, Prophetia tertia.

TABVLA 243.

ET AVDIVI vocem magnam de caelo, dicentē septem angelis dicibus suis	Ecce, & Effundite se- ptem phia- las iræ Dei in terram.	Et Effudit phia- lam suam in terram.	Abiit pri- mus An- gelus, Et factū est vul- n' seuū & pel- lum in eos, qui adoraverunt bestiam, & ima- ginem eius. in princip. cap. 16. vsque ad vers. Et secon- dus Angelus.	Habebant caracterem be- stia,
--	---	---	---	----------------------------------

E V E N T V S.

Primæ huic effusioni comparatur factum Adriani Papæ, qui contra pseudosynodum Constan-
tinopoli congregatam de abolendis imaginibus, condemnauit hæresin Imperatoris Constantini,
qui imagines sanctorum eiecit ex templis: itemq; alteram Felicianam, quæ asserbat filium Dei in
diuina natura verum esse Deum, in humana verò nō occupatum. Et in diuina natura eum esse
verum filium Dei, in humana verò adoptiuum: ita ut personam Dei & hominis in duas diuide-
rent personas, filii veri vnam, & alteram adoptiuæ. Et hoc fuit vulnus, quod primus angelus
Adrianus infudit habentibus caracterem bestia, id est, similitudinem quandam perfidiæ Mahu-
metæ.

DE INIURIIS QVIBVS A POPVLO ROM. AF-
fectus fuit Leo Papa III. sub figura secundæ Phialæ, Prophetia quarta.

TABVLA 244.

ET SECVN- dus Angelus	Effudit phialam suā in mare. Et factus est sanguis tanquā mortui.	Et omnis anima viuens, mortua est in mari. vers. Et secundus angelus. cap. 16.
--------------------------	--	---

E V E N T V S.

Leo Papa eius nominis tertius, Carolo Magno misit clauem confessionis sancti Petri, cum ve-
xillo urbis Romanæ. Porro Romani eum in publica quadam litania, vel supplicatione capiunt, &
in carcerem coniciunt.

DE VINDICTA, QVAM CAROLVS MAGNVS
sumpsit de Romanis sub imagine tertij phialæ. Pro-
phetia quinta. TABVLA 245.

ET	{	Tertius [angelus] effudit phialam suam super	{	Flumina & Fontes aquarum.	{	Et factus est sanguis.	
{	Auduit [iuan- nes]	{	Angelum aquarum, dicentem : Iustus es Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hoc iudicasti : Quia sanguinem sanctorum & prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere; digni cuim sunt.	{	Alterum, dicentem : Etiam Domine Deus omnipotens, vera, & iusta iudicia tua. vers. Et tertius. cod. cap. 16.	{	

E V E N T V S.

Tertius hic angelus, sub aliquo modo Carolus Magnus, qui papam Leonem pro auxilio ad se fugientem restituit, illiusq; seditionis auctores poena multavit. Sic ergo in phialam & indignationem suam super flumina, & super fontes effudit aquarum, id est, malignos illos, qui flumen malitiae suae effuderunt in Leonem. Alius autem angelus Carolo datus in auxilium, dux fuit; Spoliatus; tertius vero, populus Romanus; qui dixerunt, Iustus es Domine, vera & iusta iudicia tua; quorum Romanorum scito ac precibus ad imperium evectus est Romanum, & à Leone coronatus est Romanorum Imperator, salutatusq; Augustus anno Domini DCCC I.

DE REBELLIONE CRESCENTII, SVB FIGVRA
quartæ phialæ, Prophetia sexta. TAB. 246.

ET QVARTVS	{	angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi affligere homines	{	Aestu, & Ignt.	{	Et	{	Aestuaverunt homines estu magno. Blasphemerunt in omen Dei, habetis pote statē super has plagas;	{	Neq;	{	Egerunt poenitentiam, Ve darent illi gloriā. vers. Et quartus Angelus. cod. cap. 16.

E V E N T V S.

Morruo Othone Imperatore secundo, & tertio Othone regnante, Crescentius quidam Patricius Romanus rebellavit, atque in eam incidit temeritatem, ut Gregorium Papam s. de pontificatu deiceret, eique antipapam substitueret nomine Ioannem. Multi quoq; Romani impie tunc blasphemaverunt nomen Dei, utruoque contemntes solem, id est, utranque potestatem, tam ecclesiasticam, quam secularem.

DE PRÆFATÆ REBELLIONIS VLTIONE,
 seu vindicta per Imperatorem Othonem tertium sub imagine
 quintæ phialæ, Prophetia. 7. TAB. 247.

ET QVINTVS angelus effudit phialam suâ super sedē bestiar: &c	Factum est regnum eius tenebrosū. Manducauerunt linguas suas præ dolore. Blasphemauerunt Deum cæli præ	} Doloribus & } Vulneribus.	} Et non egerunt } penitentiam ex } operibus suis.
---	--	-----------------------------------	--

E V E N T V S.

Prædictam Crescentii impietatem Otho tertius, velut angelus quartus vindicans, phialam effudit super sedem bestiar, id est, consularium Crescentii tyrannicum, quem ex fuga tractum, paulatim membris truncatis, auersæ imposuit asino, & spectaculi loco per urbem Romam circumuectū, ante urbem suspendi mandauit. Vnde dominium eius factum est tenebrosū, & linguam suam comedit præ dolore.

Crescentius impietatis suæ luit pœnas.

DE LIBERATIONE ECCLESIASTICORVM A IV-
 risdictione laicorum, sub figura phialæ sextæ, Prophetia
 octaua. TABULA 248.

ET SEX- tus angelus	} Effudit phialam suam } in flumen illud ma- } gnum Euphraten. } Et succauit aquam eius.	} Ut præparetur viâ regibus ab ortu solis. vers. Et sextus an- } gelus. eod. cap. 16.
------------------------	---	--

E V E N T V S.

Exemplum huius prophetiæ illustrissimū potest esse Gregorius pontifex septimus, prius dictus Hildebrandus, vir eximie sanctitatis & spiritu prophetiæ præditus. Nam is phialam suam effudit super flumen illud magnum, id est, quosdam ecclesiasticos, qui cū incontinentia, simonia, & aliis vitiis essent corrupti, concilio celebrato illis ex sacrorum canonum præscripto & vxoribus interdixit, & concubinis. Ad hæc cū seculares antea principes sibi iurisdictionem in clerum usurpare non vererentur, in eodem concilio id quoque salubriter statuit, nè vllus episcopus, aut prælatus inuelsingam à laico acciperet cuiuscunque conditionis principe.

Sacerdotibus, & vxores prohibet & concubinas.

DE SINGVLARI SARACENORVM PERSE-
 cutione in ecclesiam Christianam, sub figura trium immundorum spiri-
 tuum in modum ranarum, prophetia nona. TAB. 249.

ET vidi de ore	} Draco- } nis, } Bestiar, } Pseudo } prophete	} Exire tres immun- } dos spiritus in mo- } dum ranarum. Sūt } enim spiritus de- } moniorum	} Faciētes signa &c } Procedunt ad re- } ges totius terre, } congregare illos } in prælum ad } diem magnū om- } nipotentis Dei.	} Ecce } Venio sicut fur. } Beatus qui vigilat, & custodit } vestimenta sua, nè nudus am- } bulet, & videant turpitudi- } nem eius. } Et congregabit illos in locum, } qui vocatur Hebraicè Arma- } geddon. vers. Et vidi de ore } draconis. eod. cap. 16.
-------------------------	--	---	---	---

EVEN.

EVENTVS.

Prauidit hoc loco D. Ioannes, paulò post angelum sextum exire de ore draconis, regis scilicet Perfarum & Turcarum: de ore item bestiar, id est, Sulthani Babyloniar, & de ore pseudopphetar, collegii Mahumerani, ires immundos spiritus in modum ranarum, instigatores puta & adiutores Saracenorum contra populum Christianum. Quæ prophetia tum impleta est, quando bello & tyrannide extendit imperium suum in Antiochiam, vsque & Asiam minorem. Beati autem erant Christiani illi, qui tum in constantia fidei perseuerauerunt. ut enim in terra sancta cum Christo compassi fuerunt, ita in loco Armagedduni, id est, conresurrectionis, cum eodem collatibuntur.

DE RESTITVTA ECCLESIAE PACE, PER
Vrbani Papam, sub imagine phialæ septimæ, Prophetia
decima, TABULA 250.

ET SEPTIMUS angelus	Effudit phialam in aerem, &	
	Exiuit vox magna de Templo à throno, dicens: Factū est. Et facta sunt	<p>Fulgura, & Voces, & Tonitrua, & Tremotus magnus, qualis nunquā fuit ex quo homines fuerunt super terram, talis tremotus sic magnus. Ciuitas magna in ires facta est partes. Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis ire eius. Omnis insula fugit, & montes non sunt inuenii. Grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines. Et blasphemauerunt Deum homines propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer, versic. Et septimus angelus, vsque in finem cap. 16.</p>

EVENTVS.

Septimi huius angeli imaginem refert Alexius Imperator Orientalis, qui effudit phialam suam in aerem, dum Vrbano pontifici secundo angustias, quas Christiani ab infidelibus patiebantur Saracenis, per crebras exposuit literas. Qua fama permotus Vrbani, populus occidentalibus persuasit, ut hominum aliquot centena millia signo sanctæ crucis muniti proficiscerentur contra Christiani nominis hostes, videlicet Saracenos, tanta concordia, ut vix vilo tempore vnquā tot homines in vnā coierint sententiam. Tunc etiam terræ factus est motus, & fulgura apparuerunt atque tonitrua. Quin & Cometæ & alia signa multa sunt visa. Ciuitas autem magna, siue multitudo illa Christianorum militum, in tres diuisa est partes. Alii per Hungariam, alii per Sclanoniā, alii vero per Apuliam profecti sunt Constantinopolim. Babylon denique ipsa, hoc est, Saracenisimus, ita fuit labefactius, ut vix vnquā antea maiorem senserit confusionem, ita ut compulsi fuerint Saraceni Christum blasphemare Dominum.

VISIO QVINTA, DE

QVINTO ECCLESIAE STATV A' RESTAV-

ratione ciuitatis sanctæ Hierusalem, vsque ad tempus
Antichristi & diem iudicij extremi,

PARTITIO VISIONIS QVINTÆ.

TABVLA 251.

HAEC VISIO
viginti continet pro-
phetias, siue prædi-
cationes de

Impietate scđæ Mahumetanę, cap. 17. per tot.
Diuina eius impietatis vindicta, à princip. cap. 18. vsque ad vers. Et audiui
aliam vocem.
Causis præfatę illius viuidictę, d. vers. Et audiui aliam vocem.
Tristitia malorum, vers. Et sēbunt. eodem.
Gaudijs bonorum, vers. Exulta, eodem.
Constitū Babylonię cum Sulthano, vers. Et sustulit vñs angelus. eodem.
Victoria & triumpho Christianōrum, à principio cap. 19. vsque ad versic. Et
audiui quasi vocem tubę.
Congratulatione eorum Christianorum, qui tūc remanserant in Syria, d.
vers. Et audiui quasi vocem.
Ipsius Ioannis apostoli congratulatione, vers. Et dixit mihi. eod. cap. 19.
Secundi regis Hierosolymitani successu, versicul. Et vidi cœlum apertum,
eodem.
Prophetia patriarchę Hierosolymitani contra dæmoniacum Saracenorum
vaticinium, vers. Vidi vñm angelum stantem in sole.
Baldvini regis victoria contra Sulthanum, vers. Et vidi bestiam & reges ter-
rę sæpē d. cap. 19. vsque in fin. eiusdem.
Concordia inter Calixtum Papam & Heuricum Imperatorem Quintum,
à princip. cap. 20. vsque ad vers. Et vidi sedes.
Pace imperij & sacerdotij firmata, d. vers. Et vidi sedes. eodem, cap. 20.
Grauissima persecutione Sulthani contra Christianis, versicul. Et animas de-
collatorum. eodem.
Damni ex ea persecutione illati recuperatione, vers. Et qui non adorauerunt.
eodem.
Quodam alio inter pontificem & Imperatorem dissidio, versic. Ceteri mor-
tuorum.
Resurrectione prima, vers. Hęc est resurrectio prima. eodem.
Antichristi persecutione, versicul. Et cū consummati fuerint mille anni,
eodem.
Die iudicij extremi, versicul. Et vidi thronum magnum, vsque in finem d.
cap. 20.

DE IMPIETATE SECTAE SARACENICAE;

Prophetia huius visionis prima.

TABULA 252.

ET VENIT vnus de 7. Angelis, qui habebat 7. phialas, & locutus est cū Ioanne, &—	Ostendit ei damnationem meretricis magnæ, [qua est corpus omnium perditorum, siue reproborum collectio]		{ Quæ sedet super aquas multas, [id est, super multos regnat populos] Cum qua fornicati sunt reges terræ, [homines terreni.] Et inebriati sunt, qui inhabitabant terram, de vino prostitutionis eius.	
	Sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiarum [id est, Diabolum cui insident omnes reprobi.]			
	Habentem	Capita septem, [per quæ intelliguntur omnes reges impij, ab initio Ecclesiæ, vsque in finem existentes.]		Sed quia Macedonũ regnum post interitum Alexandri Magni diuisum est in 4. regna [id est 10. dicuntur cornua]
		Cornua decē [i. septē regna] quæ contra diuinam dimicarunt ecclesiam, vt { Aegyptiorum, Israelitarũ carnaliũ, Babylonorum, Persarũ ac Medorũ, Macedonum, Romanorum, Antichristi. }		
	Circundatam		{ Purpura & Coccino } Hoc est [cruciatam siue plenā sanguine.]	
	Inauratam		{ Auro & Lapide precioso, & Margaritis, } [id est, fucatam ornamentis vtriusque ecclesiæ.]	
	Tenentem in	{ Mann sua poculũ aureũ plenũ }		{ Abominatione, & Immundicia fornicationis suæ. }
		{ Fronte nomen eius scriptum }		
	Ebriam de sanguine	{ Mater }		{ Fornicationum, & Abominationum terræ. }
		{ Sancto rum Martyrũ leu, }		
{ Et miratus est Ioannes, cū videret illam, admiratione magna à princip. cap. 17. vsq; ad vers. Et dixit mihi angelus. }				
Et aperuit ei sacramentum		{ Mulieris, & Bestiæ, quæ portat eam. } { à d. ver. Et dixit mihi. v. que in fin. cap. 17. }		

E V E N T V S.

Hæc de impia Saracenorum secta creduntur esse prædicta, quæ (vt Ecclesiastica testatur historia) in duas dissecta est partes. Saracenorum enim alios Persidem, alios vero Aegyptum inhabitasse legimus. utrique suum habuerunt Sulthanum. Damuata ergo meretrix, secta est Mahumetica, in qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt vino prostitutionis eius, dum relicto vero Dei cultu, prophanos sectantur cultus. Per mulierem autem, Persarum, & per bestiam, Aegyptiorum intelligitur Sulthanus, tum quod hic illo ignobilior, tum quod ille hunc per multos annos ex suis eiecerit sedibus. Cætera huius visionis mysteria partim ab ipso uotatur Ioanne, partim hic à sacris edisferuntur scriptoribus.

DE DIVINA EIVS IMPIETATIS VINDICTA, QVIN-
ta visionis prophetia secunda. TABULA 253.

ET POST hæc vidi alium angelum,	<div> <div>Descendentem de celo,</div> <div>Habentem potestatem magnam,</div> </div>	Et terra illuminata est à gloria eius.	
		Cecidit cecidit Babylon magna, Et facta est habitatio demoniorum.	
	<div> <div>Exclamantem in fortitudine, & dicentem:</div> </div>	<div> <div>Spiritus immundi,</div> <div>Et custodia omnium</div> </div>	<div> <div>De vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, (i. idola coluerunt)</div> <div>Quia Reges terræ cum illa fornicati sunt, et Mercatores de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. à princip. cap. 18. usque ad ver. Et audiui aliam vocem.</div> </div>

E V E N T V S.

Anno Domini M.XCVI. à summo pontifice contra Saracenos cum Ingenti Christianorum exercitu missus fuit in Hierusalem Adamarus episcopus Podiens. cuius opera & consilio crebro debellati fuerunt. Ex quo bello & Hierusalem & Antiochia, atque adeo pleraque in Syria Christianorum potestati subiecta sunt, atque sic Babylon magna, hoc est, prophana illic cecidit secta Mahumetica.

DE VINDICTÆ ILLIVS CAVSIS, PROPHEZIA

quintæ visionis tertia.

TABVLA 254.

ET AV- diui aliam vocem de cælo, dice- tem	Exire de il- la populus meus,	Ne participes sitis de liſtorum eius, Et de plagis eius non accipiat:	Quo- niam	Peruenerunt peccata eius viſque ad cælum. Et recordatus eſt Dominus iniquita- tum eius.	
	Reddite illi ſicut		Et ipſa reddidit vobis. Et duplicare duplicia, (id eſt, pœnas tam de anima, quàm de corpore ſumite) ſecundum opera eius.		
	In poculo quo miſcuit vobis, miſcete illi duplum.				
	Quantum glori- ficauit ſe et in de- licijs fuit, tantum dare illi tormen- tum & luctum: Quia in corde ſuo dicit,	Sedeo Re- gina, & Vidua non ſum, Et luctum non vide- bo.	Et ideo vna die venient plagæ eius, Et igne combure- tur:	Mors, & Luctus, & Famos. Quia fortis eſt Deus qui in dicabit illam. d. verſic. Et audiui aliam vocem de cælo &c. eod. cap. 18.	

E V E N T V S.

Tres enumerat hic D. Ioannes cauſas, propter quas puniti ſuerunt Saraceni, ac etiamnum omnes plerunque puniuntur impij, videlicet Homicidium & malitiam, in verb. Reddite illi ſicut & ipſe Luxuriam, ibi: Quantum gloriſicauit ſe & in delicijs fuit, &c. Et ſuperbiam, dum ait: Sedeo regina, & vidua non ſum &c.

DE TRISTITIA MALORVM SIVE DE POENIS

damnatorum, prophetia quintæ viſionis quarta.

TABVLA 255.

ET FLE- bunt & plan- gent ſuper il- lam	Reges terræ, qui cum illa	{ Fornicati ſunt, & In delicijs vixerunt,	Dicen- tes:	{ Væ væ ciuitas illa magna Babylon, Quoniam vna hora venit iudiciū tuum.	
	Negociatores terræ, quoniam merces eo- rum nemo emet am- plius, merces	{ Auri, Argenti, Lapidis p̄cioſi, Margaritæ, Byſſi, Purpuræ, Serici, Cocci &c.	{ Merca- tores ho- rum à lōge ſta- bunt,	{ Flentes, & Dicentes: Væ væ ciuitas illa magna.	
Et omnis gubernator, & omnes qui in lacum na- uigant, & nautæ, & qui in mari operantur, longe ſteterunt & clamauerunt, dicentes:				{ Quæ ſimilis ciuitati huius magnæ? Væ væ ciuitas illa magna.	verſ. Et flebūt & plangent.

EVEN-

E V E N T V S.

Ista Calamitas à regibus, mercatoribus & omnibus navigantibus, tum maxime visa est, quando Christiani super muros Hierusalem ardemem profecerunt picem, ac tandem totam occuparunt ciuitatem. Nam ubi ex communi decreto præfatam ciuitatem nudis circumiissent pedibus, octauo de hinc die, Idibus scilicet Iulij, quæ feria fuit sexta, leguntur eandem in suam redeiisse potestatem. Atque hinc etiam mystica interpretatione recte colligitur, omnium ætatum mala uisione in extremo pati iudicio.

DE GAUDIIS BONORVM, SIVE DE PRÆMIIS

beatorum & consolatione sanctorum, prophetia quintæ uisionis

quinta. TABVLA 256.

E X V L. { Cælum, &
ta super eis } Quoniam indicauit Deus iudicium vestrum de illa. vers. Exulta super eam, cap. 18.
{ Sancti Apostoli, }
{ Et prophetæ. }

E V E N T V S.

Letitiam hanc ex antedicta victoria ceperunt cælum, id est, totus piorum Christianorum cœtus, S. apostoli, id est, episcopi apostolicis succedentes, & prophetæ, catholici uidelicet cōcionatores.

DE CONFLICTV BABYLONIÆ CVM SVLTHA-

no, prophetia quintæ uisionis sexta.

TABVLA 257.

Hoc imperu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & ultra iā non inuenietur.

ET SVSTV. { Et { Citharædorum, }
vox { Musicorum, } Non audie-
{ Tibia cænētium } tui te am-
{ & tuba, } plius: &
Omnis artifex omnis artis non inue-
nietur in te amplius: &
Molle uox non audietur in te am-
plius: &
Lux lucernæ non lucebit in te am-
plius:
Et uox sponsi & sponsæ nō audietur
adhuc in te.

Quia { Mercatores tui erant prin-
cipales terræ:
In ueneficijs tuis errauerunt
omnes gentes
Et in
ea in-
uen-
t' est
san-
guis
Prophetarum,
Sanctorum, & om-
nium qui interfe-
ci sunt in terra,
uersū. Et insulsi-
uerunt in sanguinem
capitis 18.

E V E N T V S.

Huic prophetiæ aptari potest factum Godefridi regis Hierosolymitanorum primi, qui bellica uirtute Sulthanum Aegyptium cum ingenti exercitu suo coadegit, ut se plurimi in mare præcipites mitterent, atque sic perirent. Quo facto, Saraceni non musico tantum concentu destituti, sed omni commercio humano, atque ipsa adeo uia huius luce priuati sunt.

Ecc 1 DE

DE TRIVMPHO CHRISTIANORVM, SIVE DE
pace Ecclesiæ vniuersali, Prophetia quintæ visionis septima.

TABULA 258.

POST HÆC
audiui quasi vocem

Turbarum multarum in celo, dictum. Alleluia, Quia vera & iusta sunt iudicia eius &c.
Seniores 24. & quatuor animalium, quæ adorauerunt Deum sedentem super thronum, & dixerunt: Amen, Alleluia.
De throno exeuntem & dicentem: Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius, & qui timeatis eum pusilli & magni. Princip. cap. 19. vsque ad versum. Et audiui quasi vocem rubæ magnæ.

E V E N T V S.

Simili gaudio perfulsi sunt ex victoria supradicta 24. seniores, id est, vniuersi Christiani orbis episcopi, & 4. animalia, sanctissimi puta quatuor patriarchæ, atque adeo vniuersa Christi ecclesiæ, cōmuni congratulatione Deo nostro Alleluia, hoc est, laudē dixit & gloriam, & gratiarum actionem.

DE CONGRATVLATIONE EORVM CHRISTIA-
norum, qui tum remanserant in Syria, Prophetia quintæ visionis

OCTAUA. TABULA 259.

ET AV-
diui quasi
vocem

Tube magnæ, &
Sicut vocē aqua-
rum multarum,
Et sicut vocē to-
nitruorum mā-
gnorum,

Di-
cen-
tiū

Alleluia: Quoniam
regnauit Dominus
Deus noster omni-
potens.
Gaudemus & exul-
temus, & demus
gloriam ei:

Venerūt nuptiæ agni, & vxor
eius præparauit se,
Et datū est illi, vt cooperiatur
se byssino splendē & cō-
dido. Byssinum enim sunt
iustificationes sanctorū.
ver. et audiui quasi eo. c. 19

E V E N T V S.

Ad salu-
tem etiā
propria
fidei ope-
ra cōne-
cessaria.

Catholicorum sacræ scripturæ interpretum aliqui, hæc ad eam referunt letitiam, quam ex su-
pradictis triumphis etiam reliqui conceperant Christiani, qui tum in Syria opatum expectabant.
belli Pārici euentum, qui & ipsi adclamabant, Gaudemus, quia venerunt nuptiæ agni, Domini
scilicet Iesu Christi, & vxor eius, id est, Christianorum exercitus ibi existens, præparauit se. Occur-
runt autem in hac prophetia dño, quæ memoria videntur admodum dignæ: vñ, quod exercitus il-
le nō potuerit saluari absque propria operū iustificatione, vel sine propria viæ fidei operibus: Al-
terum, in sacris scripturis verba non in propria semper significatione accipiendā, sed licere etiam
mysticam ex eis colligere significationem, ita vt Ioannem hoc loco byssinum, & alibi cælum, rubā,
tonitruum, equum, bestiam & similia, accepisse videmus.

DE IPSIVS IOANNIS APOSTOLI CONGRATVLATIONE, Prophetia quintæ visionis nona. TAB. 260.

ET Ioanni(angelus) dixit: { Scribe, Beati qui ad carnam nuptiarum agni vocati sunt.
 { Hæc verba Dei vera sunt.
 Cecidit Ioannes ante pedes eius, vt adoraret eum.
 Iterum dixit angelus ei: Vide ne feceris. conferuus tuus sum & fratrum tuorum habetium
 testimonium Iesu. Testimonium enim Iesu, est spiritus prophetiæ. vers. Et dixit mihi, scri-
 be &c. eod. cap. 19.

E V E N T V S.

Prævidens D. Ioannes tam liberationem, quæ populo Christiano contigit circa annum Domini M.XC. præ nimia exultatione & reuerentia, voluit angelum, veluti nunciij huius tam lætæ authorem, adorare. Quem honorem recusavit angelus.

E V T V E

DE SECVNDI REGIS, HIEROSOLYMITANI SVCCESſu, prophetia quintæ visionis decima. TAB. 261.

ET vidi { Cælum apertum.
 { Vocabatur fidelis & verax, & cum iustitia iudicat & pugnat.
 { Oculi autem eius sicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa,
 { habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse. Et
 Vestitus erat veste adspersa sanguine: & vocabatur nomen eius, Verbum Dei. Et
 { Equum album: Exercitus qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo. Et
 { & qui sedebat super eum, { De ore eius procedit gladius ex utraque parte { Reges eas in virga ferrea.
 { acutus, vt in ipso percutiat gentes, & ipse { Calcat torcular vini sutoris iræ Dei omnipotentis.
 { Er habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & Dominus dominantium. vers. Et vidi cælum apertum. cap. 19.

E V E N T V S.

De Christo tam hanc prophetiam, quàm pleræque superiores, intelligi & debere, nemini dubium est. Magnam tamen similitudinem cum hac videntur habere ea, quæ in imperio suo contigerunt Balduino secundo Hierosolymitanorum regi. Nam & in fide erga Deum constans, & in promissis præstandis verus, in iudicio autem pariter & pugnando iustus erat. Oculi eius, pietatis zelo videbantur ignei, & in capite diademata, id est, victorias habuit multas. Vestis eius Sara cenorum sanguine adpersa, & nomen eius, propter prædicationem euangelij, quam promovere solebat, cuiusq; amore patrium reliquerat solum, non iniuria verbum vocabatur Dei. Quem exercitus cæli, hoc est Hospitaliorum, Templariorum, & Teutonicorum milium sequebantur ordines in equis albis, id est, in iustitia & sanctitate, & propter regni Hierosolymitani sua ætate florem, Rex poterat dici regum.

606 Partitionum Theologicarum

DE VATICINIO PATRIARCHÆ HIEROSOLYMITANI, prophetia quintæ visionis yndecima.

TABULA 262.

ET VIDI angelum	{	Stantem in sole, &	{	Regum,
		Clamavit voce magna, dicēs omnibus auibz, quæ volant per medium cœli: Venite & congregamini ad cœnam magnam Dei, vt manducetis carnes		Tribunorum, Fortium, Equorum & sedentium in ipsis, Omnium liberorum, & Seruorum, & Pusillorum, Et magnorum. versicul. Et vidi angelum stantem in sole. cap. 19.

E V E N T V S.

Saracenos perhibent à demone tale accepisse responsum, fore vt breui caperent ciuitatem Hierusalem, ibique sepulcrum destruerent Dōmini, & quod dictu horrendum, crucem Christi in proximo demergerent mari. Contra hoc patriarcha Hierosolymitanus, Christianos tali animauit oraculo, ipsos futuros victores, atque tantam facturos Saracenuum stragem, vt aues cœli de carnibus & sanguine Regum, Tribunorum, equorum, &c. facile queant saturari. Et hoc est quod Ioannes dicit se vidisse angelum, scilicet patriarcham, stantem in sole intelligentiæ ac authoritatis ecclesiasticæ, & clamantem auibz.

DE ALIA REGIS BALDVINI VICTORIA CONTRA TURCAM, Prophetia quintæ visionis duodecima.

TABULA 263.

ET	{	Vidi { Bestiam, Reges terræ, & Exercitus eorum congregatos	{	Ad faciendū prælium cum illo qui	{	Sedebat in equo, Et cū exercitu eius.	{	Atq;	{	Vini missi sunt hi duo in stagnum ignis ardeutis sulphure: Et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius, & omnes aues saturatæ sūt carnibus eorum. ver. Et vidi bestiam. vsq; in fin. cap. 19.
		Et apprehensa est bestia, & cū ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, Qui		Acceperunt charactarem bestię, Et qui adorauerunt imaginem eius.						

E V E N T V S.

Posteaquam rex Baldinus victoria potius fuisset in signi, caesis multis hostium millibus, fortuna tandem inuersa, à Saracenis præuentus capitur, ex qua hostes nominis Christiani insolentiores facti, exercitum ad LX. milia augent militum, quo Christianos omnes à suis prostigarent suabios. Ipsi vero Christiani, quorum vix tria erant millia, in summa angustia constituti, publicum omnibus indicunt ieiunium, adeo vt Niniuitarum exemplo etiam sumentis negata sint pabula, vt Christi eo facilius pro se impetrent auxilium, quo facto, alijs signum crucis, alijs lanceam Domini, alijs alia Christi arma præferentibus, hostibus à quibus circumdati fuerat, progrediuntur in faciem, pro vita & religione dimicaturi. Vbi hostes, fulgore super eos cælitus coruscante, mox in fugam sunt cōuersi, & nō solum à viris, sed fœminis etiam pneris cæsi sunt atque profigati, ita vt eo bello septem millia Saracenorum perirent gladio, quinque vero millia in aquis fuerint submersi. At Christiani nō solum euaserunt incolumes, sed etiam nō diu post Tyrum urbem celeberrimam reliquis adiecerunt prædis. Et hoc est quod prævidit Ioannes bestiam, id est, Regem barbarorum hominum, & ei subiectos, congregatos ad faciendum prælium cum eo, qui sedebat in equo albo, cum Rege scilicet Hierosolymitano, sic vt dictum est, capto atque circumdato. Compræhensa etiam bestia illa cum Propheta, qui ex diaboli suggestione prædixerat civitatem Hierusalem à Saracenis subvertendam, nisi sunt in stagnum ignis ardentis, ita vt anima & corpore simul fuerint occisi.

DE CONCORDIA INTER REGNUM ET SACERDOTIUM, sub Calixto Pontifice & Heinrico V. Imperatore, Prophetia quintæ visionis decimatercia.

TAVLA

264.

ET VIDI ANGELUM	Descendentem de celo. Habentem clauem abyssi, & Catenam magnam in manu sua.	Vt	Nō seducat amplius gētes,	Et post hoc oportet illū solui modico tempore à princip. c. 20. vsq; ad ver. Et vidi sedes.
	Et apprehendit Draconem serpētem antiquum, qui est diabolus, & Satanas, & Ligauit eum per annos mille. Misit eū in abyssum, Clauisit & signauit super illum,		Donec consummentur mille annis.	

E V E N T V S.

Fuit olim controversia inter summos Pontifices, Gregorium scilicet, qui dictus est Hildebrandus, eiusq; successores aliquot, Victorem, Urbanum atque Paschalem &c. & Imperatores aliquos per id temporis Romanos, de iure & modo conferendi dignitates Ecclesiasticas: Quas imperatores pro consuetudine sua, per virgam & annulum, summi verò Pontifices per liberam electionem conferri debere volebant. Tandem circa annum Domini M.C.XXII. Heinricus Romanorum Imperator Quintus, vltro venit Roman, ibiq; huic controversiæ his renunciat verbis: Ego Heinricus Dei gratia Roman. Imperator August. pro amore Dei & S. Rom. Ecclesiæ & D. Papæ Calixti, & pro remedio animæ meæ, Deo & sanctis eius apostolis Petro & Paulo, & Domino Papæ Calixto, sanctæq; Romanæ ecclesiæ dimitto omnem inuestituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesijs fieri liberam electionem & consecrationem. Hanc concordiam prævidit hic Ioannes sub imagine Angeli, Calixti scilicet Papæ, qui habuit clauem abyssi, id est, potestatem absolendi & catenam magnam, siue multitudinem prælatorum & episcoporum, apprehenditq; ligauit, & clauisit per censuram ecclesiasticam antiquum aduersarium, nimirum persecutorem ecclesiæ Catholicæ, nē amplius in Catholicum grassarentur clerum, donec complearetur tempus pacis longioris.

Renūcia
tio Impe
ratoris
Heinrici
Quinti.

DE PACE ILLA IMPERII^I ET SACERDOTII
firmata, Prophetia Quintæ visionis^{is.} xiiij. TAB. 265.

ET VIDI } Sederunt super eas, & } ver. Et vidi sedes &c. eodem.
sedes, &c. — } } cap. 10.
Iudicium datum est illis.

EVENTVS.

Pax illa iotet Regnom & Sacerdotium facta, tempore Lotharij, qui præfatus successit Heinrico, & Innocentij Papæ, anno scilicet M. C. XXXIII. publicè firmata est, posito ab Imperatore Petro Leonis Antipapa, & à Pontifice Innocentio coronato Imperatore, cuius ope fuit restitutus.

DE ALIA GRAVISSIMA PERSECVTIONE
Saladini contra Christianos, Prophetia Quintæ
visionis. xv. TAB. 266.

ET ANIMAS } Testimonium IESV, }
[vidit Ioannes] de } & } ver. Et animas, d. cap. 10.
collatorū propter } Verbum DE I.

EVENTVS.

Animas decollatorum intelligit quidam hoc loco corpora Christianorum, ex eo bello, quod Terræ sanctæ circa annum Domini. M. C. LXXXVI. intulit Saladinus, trucidatorum. Quo & Hierusalem cum plerisque alijs ciuitatibus Saladino subiecta, & Christiani capti omnes, cæu fuerat cum tanta Christiani sanguinis effusione, quanta illis in locis vix antea videretur comperta.

DE SINGVLARI PRÆDICTÆ DESOLA-
tionis restitutione, Prophetia Quintæ visionis
decimasexta. TAB. 267.

ET [EO. } Non adorauerunt bestiam, neque ima- }
rū vidit ani- } ginem eius : } } Vixerunt, & }
mas] Qui } Nec acceperunt characterem eius in } } Regnauerunt }
frontibus, aut in maoibus suis. } } cum Christo }
mille annis. } } des, cap. 10.

E V E N T V S.

Circa annum Domini M. CCXVII. in auxilium Christianorum confluunt tum temporis aliquot Reges, & non pauci Principes, Comites, & Barones, qui omnes cruce signati sunt, & Deo favente recuperant bona Christianis ablata. Quo bello multa millia Saracenorum partim fame, partim gladii perisse dicuntur. Atque hoc est, quod Ioannes dicit se vidisse eos, qui non adoraverunt bestiam, Regem scilicet Aegypti, nec imaginem eius, videlicet Mahometum: nec acceperunt characterem eius, circumcissionem aut cetera Saracenorum execramenta, & Regnum Christianum ad tempus usque tenent Antichristi, quod temporis spatium per mille designatur annos.

DE ALIO QVODAM INTER PONTIFICEM
& Imperatorem Romanum dissidio, Prophetia quintæ
visionis decima septima. T A B. 268.

CAETERI mortuorum—	{	Non vixerunt,	{	vers. Ceteri mortuorum &c. cap. 10.
		Donec consummen- tur mille anni		

E V E N T V S.

Illam innuere videtur imperij vacationem, quæ sub Friderico Imperatore facta est secundo per ecclesiæ censuram atque sententiam. Anno enim M. CC. XXXIX. ortum est inter summum Pontificem & Imperatorem dissidium: quoniam durante, à Friderico secundo Imperatore duo Cardinales cum multis aliis prælatis ad Concilium à Pontifice indictum proficiscentes, Pisius capti fuerunt. Tandem Fridericus cum emendare se nollit, in Lugdunensi Concilio per Innocentium Papam ab Imperio deponitur. Intra quod tempus multi spiritaliter mortui, id est, schismatici facti sunt, nec vixerunt donec consummarentur mille anni, numero definito pro indefinito posito.

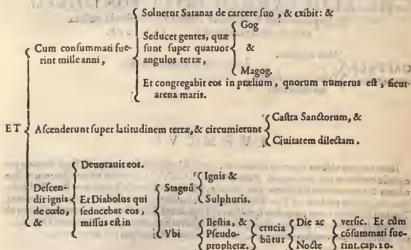
DE RESVRRECTIONE PRIMA, PRO-
phetiæ quintæ visionis. xviii. T A B. 269.

HAEC EST RESVR- rectio prima. Beatus & san- ctus, qui habet partem in resurrectione prima: in his	{	Secunda mors non habet potestatem.	{	Dei & Christi.	vers. Hac est resurrectio prima. cap. 10.
		Sed { Erunt Sacerdotes			
		{ Et regnabunt cum illo mille annis.			

EVENTVS.

Resurrectio prima, hoc loco dicitur spiritualis illa, quæ fit, cum quis à morte animæ, quam illi peccata adferunt, tedit ad vitam gratiæ: & qui prius erat vitis deditus, deinde virtutibus nanat operam: Sicuti secunda carnis, ad gloriam dicitur excitatio. Hæc prima resurrectio tempore Duorum Francisci & Dominici mundo insigniter contigisse videtur, quando tum per illos, tum per vtriusque sectatores quasi totus mundus innovatus est & illustratus.

DE ANTICHRISTI PERSECVTIONE, PROPHETIA quintæ visionis. xix. TABULA 270.

EVENTVS.

Gog & Magog, gentem intelligunt aliqui Tartarorum, quos ultra montes Caspios inclusit Alexander. Hi enim finibus suis egressi, vastauerunt Georgiam, Armeniam maiorem, Turquiam, & potentissimam ciuitatem Baldac. Post Iconium, Alapiam & Damascum inuaserunt. Irruerunt etiam in Hungariam, Poloniam, Russiam, ac tandem ad fines vsq; perueniunt Germaniæ. Nec defunt, qui ex huius gentis insatiabili Monarchiæ obtinendæ cupiditate colligant per eam Antichristum fore introducendum: Quod etiam D. Ioannem hoc loco respexisse putant. Augustinus verò dicit, Gentes Gog & Magog non vnum significare populum, sed totum Diaboli & hominum impiorum corpus. Vnde Apostolus Ioannes dicit eos esse super quatuor angulos terræ, eorumque numerum esse sicut arenam maris. Et hi omnes Antichristi tempore circumibant castra sanctorum, & dilectam persequuntur civitatem, Ecclesiam scilicet sanctam toto orbe diffusam: Sed tandem cum capite suo Antichristi in flagnum mittentur ignis & sulphuris, vbi cruciabuntur die ac nocte.

DE DIE IVDICII EXTREMI, PRO-
phetia quintæ visionis. XX. & vltima. TAB. 271.

Thronum magnum candidum : &			
ET vidi	Sedentem super eum, à cuius conspēctū fugit	{ Terra, & Cælum.	Et locus non est iuuentus eis.
ET vidi	{ Magnos & Pufillos,	{ Stantes in cōspe- ctu thro- ni, &	{ Libri aperti sunt, Et alius li- ber aper- tus est, qui est vitæ.
ET vidi	{ Indicati sunt mortui, ex his, quæ scri- pta erant in libris, secundum ope- ra ipsorum.	{ Dederūt mortuos suos, q in eis erant,	{ Mare, Mors, Infer- nus.
ET vidi	{ Et indicatū est de singulis secū- dum opera ip- sorum.	{ Mare, Mors, Infer- nus.	{ Et indicatū est de singulis secū- dum opera ip- sorum.
ET vidi	{ Infernus & Mors	{ Missi sunt in stagnū ignis : &	{ Hæc est mors secunda. Qui non iuuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis . vers. Et vidi thronum magnum, vlg; in fin. cap. 10.

E V E N T V S.

HAEC EST forma iudicii ex- tremi : cuius D. Ioannes hoc lo- co describit	{ Iudicem, seu sententiam ferentem in verbo, Sedentem super eum.	
	{ Cœtum populi, iudicium siue sententiam expectantem. In verbo, Et vidi mortuos,	
	{ Accusatorem, propriam scilicet cuiusque conscientiam. In verbo, Et libri aper- ti sunt.	
	{ Testes, Sacram videlicet scripturam. ibi, Et alius liber apertus est.	
	{ Sententiam definitivam concludentem & con- firmatam ex libro	
		{ Conscientiæ cuiuslibet priuatæ & Præscientiæ diuinæ.

VISIO SEXTA, DE

SEXTO ET VLTIMO ECCLESIAE STA-

tu post iudicium futuro, siue de Sabbatho & glo-
ria electorum.

TAB. 272.

HACTE-
nus D. Ioannes
de militante,
hic nūc de triū
phate agit ec-
clesia: in—Genere
describit,Innoua-
tionē, &
consum-
mationēElementorum, cap. 21. In princip. Et vidi eodem no-
um &c.Hominum electorum, versic. Et audiui vocem magnam
de thro. eodem.Vniuersorum, versicul. Et dixit qui sedebat in throno.
eodem.Distributionem pramiorum, pro cuiusq; merito, vers. Ego sitienti
dabo &c. eodem.Specie cō-
mendat
eam à

Situ, ver. Et sustulit me in spiritu &c. eodem.

Ornatu & pulchritudine, in verb. Habentem claritatem Dei. eodem.

Aditu & ingressu, ver. Et habebam murum &c. eodem.

Fundamenti robore, ver. Et murus ciuitatis. eodem.

Ambitu, ver. Et qui loquebatur mecum, &c. eod.

Materie nobilitate & præstantia, ver. Ipsa verò ciuitas aurum. eod.

Aedificiorum forma, in verb. Et plateæ ciuitatis aurum &c. eod.

Directore, qui claritas est Dei, ver. Et ciuitas non eget sole &c. eod.

Legibus & moribus, versic. Et portæ eius non claudentur, &c. vsq;
in fin. cap. 22.Vitus ratio-
ne, quæ con-
sistit in—

Potu spirituali, cap. 21. In princip.

Cibo celesti, ver. In medio plateæ &c. eod.

Actione & exercitio eam inhabitantium, ver. Sed sedes Dei & agni.
dict. cap. 21.

EPILOGVS.

TABULA 273.

IN EPILOGO
D. Ioannes ostendit
libri huius—

Authotitatem] ver. Hæc verba fidelissima sunt, dict. cap. 21.

Perspicuitatem quibusdam in eo contentis. ver. Et dixit mihi &c. eodem.

Dignitatem, ver. Ego sum Alpha & ω, &c. eodem.

Vtilitatem, ver. Beati qui lauant stolas suas &c. eodem.

Amabilitatem, vtpote missi ab amantissimo IESV, versic. Ego IESVS

misi angelum meum. &c. eodem.

Summam, quippe qui sit vltimus scripturæ diuinæ coronæ quædam & com-
plementum, vers. Confessor enim omni audienti &c. vsq; in finem totius
libri Apocalypses.

GRATIA DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI

CVM OMNIBVS VOBIS, AMEN.

PARTITIONVM

THEOLOGICARVM

LIBER QVINTVS,

Continens

SVMMAM DOCTRINAE

CHRISTIANAE DE PRÆCIPVIS

Catholicæ Religionis articulis.

ESAÏÆ X. ET ROM. IX.

Verbum autem confirmans, & abbrevians, quia verbum breuiatum faciet Dominus.

B. HIERON. SVPER ESAIAM

lib. 4. cap. 10.

Abbreviatus autem, atque perfectus sermo Evangelicus est, qui pro cunctis la-
cinosæ legis cæremoniis, dedit præceptum brevissimum dilectionis, & fidei: vt
quod nobis fieri noluerimus, ne fecerimus alteri. Vnde & Dominus in Euan-
glio: In his inquit, duobus mandatis pendet omnis lex & Prophetæ.

AVGVSTINVS.

Summa Religionis est, imitari quod colimus.

PARTITIO LIBRI QVINTI.

TABULA 1.

SACRÆ scripturæ largius ac- ceptæ sum- ma alia est	Singularum, quæ	Nos Anacephalæosin, siue recapitulationem quan- dam totius Oeconomiz Bibliorum appellare pos- sumus.	
		D. Athanasius Synopsin diuinæ nuncupauit scri- pturæ.	
	Librorū	Vniuersi om- niū, quæ par- uas conti- net sententias	Cū scripturæ ipsius diuine,
		Tum patrum sanctorum,	Quibus ostendi- tur, Bi- bliorū
	Quævis sit atq; summa, quā ver- bum dicimus abbreviatum.		Quis finis, siue Scopus, ad quē illa quæ in sacris continentur Bibliis, omnia suæ referēda.
Argumenti, siue ma- teriz, ac rerū in li- bris Biblicis cōpre- hensarum: Quis tractatio est Partim	Ecclesiastica. De usu & ap- plicatione scripturarum ad		Singulas totius anni partes,
	Scholastica, quæ complectitur		Vel potius vniuersum vitæ huma- næ statum.
	Rectam Christiani hominis institutionem,		Veræ Ecclesiæ Catholicæ dogmata de præci- pui religionis Christianæ articulis.

ANACEPHALÆOSIS TOTIVS OECONOMIÆ

Biblicæ, continens

SYNOPSIS LIBRORVM TRIVSQVE

Testamenti. TABULA 2.

VN I- uerſa Sa- croſū Bi- bliorū ſcriptu- ra diſtin- guitur i duo Te- ſtamēta,	Verus ſine p̄m̄um (quod Hiero. voca- uit elementa m̄n̄di, quibus Deum discimus) nihil ferē eſt aliud, quā Prophetia noui teſtamenti, Augu- ſtino. contra Fauſtum Manich. lib. 1. 5. cap. 1. Ideo ſic dictum, vel	Quod ſep̄oraliū rerū promiſſiones cōtinent. Idem contra Fauſtum Manich. lib. 4. cap. 2.	Lege veteri ſine de ſta- tu populi Dei.
	Nouum, ſine ſecundum, iuxta Auguſtini lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 54. quod eſt perfectio veteris teſtamenti, ſic dictum, quōd æternæ vitæ contineat promiſſionem. Auguſt. dicto loco contra Fauſtum Manich. lib. 4. cap. 2.	Quia per nouum abole- tur. Idem in Pſal. 104.	
	Vtrūq; inducit ho- mines ad obſeruan- tiam legis, & quidem	Prius veteris, Per Poſterius nouæ,	In 3. b. 3. ſig. de ſig. de Legit perfe- ctione, ſiue de Eccleſiā Chriſtiana.

DE PAR-

DE PARTIBVS LIBRORVM VETERIS Testamenti. TABULA 3.

IN LIBRIS
veteris Testamenti
populus Dei, siue
Reipublicarum
instruitur

Legibus & iudiciis, ex ore Dei prolatis, qualia sunt in Pentateucho, hoc est, in quinque libris Moysis.

Exemplis virtutum & vitiorum, in libris historiarum sacrarum comprehensis.

Forma seu ritu quodam, Deum recte laudandi, de quo in Davidicis agitur Psalmis.

Doctrina, hoc est, Præceptis Philosophiæ celestis, siue recta in Ecclesia Dei conuerfandi scientia, in quem usum quinque illi sapientiales scripti sunt, libri.

Revelationibus diuinis de venturo Messia, quibus populus peccator ad salutem admonetur penitentiam, partim comminatione pernam, partim verò promissione beneficiorum, ut fit in libris Prophetarum.

Consolationibus afflictorum, atque sic præparatione quadam ad crucem, quæ in duobus exprimitur libris Machabeorum.

DE LEGIBVS ET IVDICIIS DIVINIS, quæ in quinque libris continentur Moysis.

TABULA 4.

SVMMARIA
Pentateuchi
expeditur
bis

Generatim in quinque libris Moysis agitur de cõditione seu qualitate

Dominij,
Ministri,
Corporis,
Populi,
Epilogi,

Legis

Statuentis,
Proponētis,
Continētis,
Recipiētis,
Explicātis,

Vt in

Genesi,
Exodo,
Leuitico,
Numeris,
Deuteronomio.

Speciatim
complectitur

Seriem rerum in veteri Ecclesia Dei gestarum tempore Patriarcharum; Hoc est, directione populi per ministerium

Adæ,
Noë,
Abraham,
Isaac,
Iacob,
Ioseph.

Vt in Genesi.

Acta populi Israelitici, ab egressu ex Aegypto in desertum, usque ad ingressum terre promissæ, & hoc in reliquis quatuor lib.

Exodo.
Leuitico,
Numeris,
Deuteronomio.

GENESIS, SEV DE CREATIONE CÆLI ET terræ. TABULA 5.

GENESIS,
ut ait Chrysosto-
mus, est liber cæli
& terræ; in quo
agitur de

Mundi, ac generis humani, rerumque creaturarum omnium ex-
ordio, cap. 1. 2. 3. 4. & 5.
Diluvio & Arca Noë, cap. 6. 7. 8. & 9.
Divisione terræ, cap. 10. & 11.
Confusione linguarum, cap. 11.
Descriptione gentium, siue electione populi Dei, & descensu
eiusdem populi in Aegyptum, à cap. 12. vsque in finem Gene-
sis. Hieron. in epistola ad Paulinum.

Et habet
capit. 50.

EXODVS, ID EST, DE EXITV FILIORVM ISRAEL de Aegypto. TABULA 6.

HIC LIBER
ideò sic dictus est,
quòd earum præci-
pue rerum conti-
neat historiã, quæ
in exitu continge-
runt filiorum Israel
de Aegypto, estq;
inter reliquos Pen-
tateuchi libros se-
rè præcipuus, in
quo agitur de

Vocatione Moysis, & præseruatione eius miraculosa, à cap. 1.
vsque ad cap. 7.
Decem plagis, cap. 7. vsque ad cap. 12.
Corporali exitu filiorum Israel de terra Aegypti, cap. 12.
Liberatione populi Dei ab Aegypciacâ seruitute Per
Transitum maris rubri,
Submersione Pharaonis cum om-
ni suo exercitu, à cap. 13. vsque ad
cap. 17.
Pugna Israelitarum cum Amalech, cap. 17. & 18.
Legè data in monte Sinai, hoc est, decem præceptis ac iudicijs
& instructione populi Dei, cap. 19. & 20.
Mysticis diuinisq; præceptis, id est, de Arca fœderis Domini,
& constructione tabernaculi, Vestibus, &
acalataris, deque Sacerdotum Vnctione, à cap. 20. vsque in fi-
nem Exodi.

Et habet
cap. 40.

LEVITICVS, SIVE DE IIS, QVÆ AD EXTERNVM Dei cultum pertinent. TABULA 7.

LEVITICVS QVI TO-
tius Pentateuchi est quasi vm-
bilicus, & in quo vi Pauli-
no D. scripsit Hieron. singula
Sacrificia, immò singulæ pe-
næ Syllabæ, & vestes Aaron,
& totus ordo Leviticus spirat
cælestia Sacramenta, agit

Sacrificiis & offerendorum, à principio Le-
uitici ad cap. 8.
Sacerdotiis & consecratorum, à cap. 8. vs-
que ad cap. 12.
Edulii & cibariorum, quæ animalia sint
munda, & quæ immunda, cap. 11. & 12.
Purificationis immundorum, à cap. 13. vsq;
ad cap. 23.
Iubilei, Phasæ, & solenniorum, à cap. 23.
vsque ad cap. 27.
Votorum ac promissionum, à cap. 27. vsq; in fi-
nem.
Metalibus, à cap. 29. vsque ad
cap. 31.
Iudicialibus, à cap. 31. vsque ad
cap. 34.
Obsequiis præstandis, & ibi
de legibus Tabernaculi,
Vtensilium,
Indumentorum, à cap. 34.
vsq; in finem huius libr.

Et habet
cap. 27.

NUME.

NVMERI, SEV DE ORDINIBVS FILIORVM
Israel.

TABVLA 8.

ORDINES Si- ue Numeri, in quos Deus opt. max. popu- lum Israel primum di- stribui præcepit, sunt octo, videlicet	Pugnantium, siue bellatorum, à princ. vsque ad cap. 7. Oblatorum, ipso cap. 7.		Et habet ca. 36.	
	Ministrorum	Leuitarum		Eorumq; officia, à cap. 8. vsque ad cap. 13.
		Sacerdotum		
	Exploratorum, à cap. 13. vsque ad cap. 16.			
	Peccatorum	Core, Dathan, & Abiron.		a cap. 16. vsque ad cap. 26.
	Genitorum in deserto, à cap. 26. vsque ad cap. 33.			
	Mansionum in eremo, cap. 33.			
	Præsidiorum, cap. 34. & inde vsque in fin.			

DEUTERONOMIVM, HOC EST, EPITOME
legis Moisaicæ.

TABVLA 9.

CONTINET hic liber repeti- tionē, siue sum- mā, & epitomen	Itineris, & laborum ab Israelitis perpefforum, à principio vsque ad cap. 4.		Et habet ca. 34.	
	Fœderis, & præceptorum	{ Indicialium, Ceremonialiu, Moralium. }		{ a capit. 4. vsq; ad cap. 27.
		Officiorum ecclesiasticorum, qualia in Deuteronomio per discursum hincinde repetuntur plurima.		
		Benedictionum, siue promissionum diul- narum, quæ filiis mandatis Dei obtempe- rantibus paratæ sunt.		{ a cap. 27. vsq; ad cap. 33. & Leuit. 25.
	Maledictionum, siue penarum, quæ in Le- gum transgressores constitutæ sunt.			
Prædictionum, in qua parte Moises iam mortuus, benedi- cendo filiis Israel, quæ cuilibet Tribui euentura erant, bre- uiter exposuit, atque propheta- uit, cap. 33. Quibus peractis ip- se tandem Moises —————			{ Moritur, Detestetur ab Israelitis, Sepelitur à Deo, Substituitur ei Iosue.	

DE EXEMPLIS VIRTVTVM ET VITIORVM,
secunda veteris Testamenti Parte,

S I V E

DE HISTORIA SACRA ET EIVS PARTIBVS.

TABVLA 10.

HISTORIAM
Sacram. D. Augusti
nus in lib. 2. De
Doctrina Christia-
na, cap. 8. facit du-
plicem :

{	Continuâ, id est
perpetua tempo-
rum serie colue-
rentem, vt sunt	{	<p>Quinque libri Moÿsis, de quibus hucusque dictum est.</p> <p>Iesus Naue,
Iudicum,
Ruth, qui tamen magis ad regnorum principia videtur
pertinere.</p> <p>Regnorum quatuor.</p> <p>Paralipomenon duo.</p>
{	Discretam, seu promiscuâ,
tanquam ex diuerso ordi-
ne, quæ inter se non ita con-
nectitur, quales sunt libri	{	<p>Esdræ duo, qui tamen magis subsequi videtur,
ordinatam illam historiam vsque ad Regno-
rum, vel Paralipomenon terminatam.   Tobias,
Iudith,
Hester,
Iob,
Machabæorum duo.</p>

DE HISTORIÆ CONTINVÆ SVBDIVISIONE.

TABVLA II.

IN HAC	{	Per
Duce	{	<p>Moÿsen, de cuius ducatu in secundo Penta-
teuchi actû est lib. videlicet in Exod. &c.   Iosue, cuius Ducatus in eo depingitur li-
bro, qui inscribitur Iesus Naue.   Iudices, vsque ad Saulem Regem,
Reges à Saule vsque ad transmigrationem
Babylonis.   Pontifices, à reditu captiuitatis Babyloni-
cæ, ad tempus prope Christi, quando Ioâ-
nes Hyrcanus, qui descendit de Macha-
beis, primus imposuit sibi diadema re-
giû. Lyranus in lib. Iudicum, in prin. Por-
ro iam ante lib. 2. Iudicum, Regû, & Pon-
tificû meminimus, quibus hoc loco Du-
ces adduntur; vnde fit, vt ibi triplex, hic
quadruplex eius veteris populi gubernâ-
di ratio tradatur: quod tamè parû refert.</p>	{	<p>Imperij
aut   Non re-
gebât p
modum   Alicu-
lus do-
minij,
quod si-
bi Deus
ipse reti-
nuerat :   Ministe-
rii,
Exhorta-
tionis,
&c</p> <p>Côsilij.</p>
parte descri-
bitur quadru-
plex Iudaicæ
Reip. admini-
stratæ ratio.
Deus enim
populû Israel
quatuor gu-
bernauit mo-
dis, videlicet	{	Per	{	<p>Qui ta-
men, Iu-
dices sci-
licet   Sed per
modum</p>	{	

DE PRIMA REIP. IVDAICÆ ADMINI-
strandæ ratione.

TABULA 12. I

DE HAC Reipu. Iudaicæ ratione, par- tim		Actum est in Exodo, de ducatu Moysis.	
{	Dicendum erit in libro Iosue, in quo agitur de	Transitu Iordanis, à princip. vsque ad cap. 6.	{ Et habet c. 24
		Subuersione regnorum hostilium & impiorum, dict. cap. 6.	
		Introductione populi Dei in terram promissio- nis, à cap. 7. vsque ad cap. 13.	
		Diuisione Terræ sanctæ, cap. 13. 14. &c.	
{	Ducis	Ordinatione, & Obitu.	{ cap. 23. & 24.

DE SECVNDÆ REIP. IVDAICÆ FORMA,

hoc est, de ministerio Iudicum.

TAB. 13.

HABETVR hæc forma in libro	{	Iudicum, in quo agitur de	Principibus & Iudicibus ac defensione populi Israel, Victorijs & triumphis habi- tis contra hostes.	{ Et habet cap. 21.
{	Cui adiungitur liber Ruth, in quo agitur de hu- ius formæ	{	Conuersione ad Iudaismum, cap. 1.	{ Et habet cap. 4.
			Vita & moribus, cap. 2.	
			Occasione futurarum nuptiarum, cap. 3.	
			Matrimonio contracto per cessionem pro- pinquioris, inter Booz & Ruth, ex quibus postea descendit Christus.	

Judaicæ formæ, siue de gubernatione populi Israelitici ministerio Pontificum. TABULA 15.

TABVLA 15.

& promiscua.

T A B. 16.

DE ANTIQVA DEVM LAVDANDI FORMA, 10

Parte veteris testamenti quarta. T A B. 17.

LAVDES DIVINAE continētut in Psalterio Da- uidis, siue in lib. Psalmorū, in quo agitur de—	CHRISTI	Diuinitate, Humanitate, Passione, Resurrectione, Ascensione, Aduentu ad iudicium.	Et habet Psal- mos 150.
		Poenis peccatorum, Beneficijs diuinis, & laudibus Dei.	

DE STUDIO SAPIENTIAE, QVARTA VETERIS

Testamenti parte. T A B. 18.

BENE BEATEq; viuēdi praecepta, quae in illis quinque, continentur Libris, quos Maiores nostri appellarunt sapientiales, pertinent vel ad—	Philosophia	Moralem, Naturalem, Theoricam, siue contemplatiuam.	Quibus respondent Libri	Prouerbia de dictis sapientis, ubi agitur de—	Instructione & disciplina incipientium seruire Deo. Correctione morum, & virtutum informatione.	Et habet c. 31.
				Eclesiastes, id est, concionator, in quo agitur de—	Vanitate mundi, Contemptu vultorum, Profectu ambulantium in via Dei.	Et habet c. 12.
Iudicia instruenda,	Populi vniuersi institutionem		A	Cantica Chorum, & Epithalamorum, in quo libro agitur de—	Viri iusti perfectione, Contemplatione animae sanctae, Coniunctione Christi & Ecclesiae.	Et habet c. 8.
				Sapientia, in quo illud agitur de—	Regimine platorum & pseruatione iustitiae. Aduentu & passione Christi, qui est vera sapientia.	Et habet c. 19.
A	A		A	Ecclesiasticus, i. congregator, in quo agitur de—	Obedientia subditorum, Institutione morum, Nobilitate sapientiae, Laude sanctorum.	Et habet c. 31.

DE REVELATIONIBVS DIVINIS, SIVE DE ORA-
culis Prophetarum, quinta veteris testamenti parte. T A B. 19.

PROPHE- tarum nume- ro continetur alii	Improprie & sub qua- dam simili- tudine, vt	Liber Psalmorum, Prouerbia, Cantica canticorū, Eclesiastes, Sapientia, Ecclesiasticus.	De quibus iam suprà lib. 2. in quarta & quinta dictum est parte. De libro Psalmo- rum vide pag. 219.
		Maiores siue principales 4	
Proptie	Minores, id est, minus principales.	Esaia, Hieremias, Daniel, Ezechiel.	Osea, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Michas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Ezechiel, Malachias.

DE MAIORIBVS PROPHEETIS.

TARVLA 20.

<p>Esaias, qui prophetauit</p>	<p>Sub Ozia, Ioathan, Achaz, Ezechia, Regibus Iuda, Esai. r. in princip. Contra { Iudeam & Hierusalem. Deinde etiā contra gentes, videlicet { Babylonem, Philistinos, Damascū, &c. De { Aduentu Christi. { Vocatione gentium, { Regno Iuda & Hierusalem. Hieron. hic in prologo.</p>	<p>Et habet cap. 66.</p>
<p>Hieremias, qui prophetiam suam cōtexuit</p>	<p>In diebus Iosia, Ioachim filii Iosia, & Sedechię eiusdem Iosię filii, vsque ad quintum mensem captiuitatis Hierusalem. Orig. hic Homil. 1. In Iuda & Beniam. Hieronym. De { Futura siccitate, & aduentu regis Babylonii. Arbanas. { Captiuitate Iudeorum & destructione cinitatis Hierusalem.</p>	<p>Et habet cap. 52.</p>
<p>PRINCIPALITER INTER PROPHEETAS NUMERANTUR QUATUOR.</p>	<p>Threni & oratio Hieremię de planctu & Lamentatione propter istam destructionem. Et habet capitula. 5. QVIBVS interferuntur { Baruch, in quo continetur { Prophetia eiusdē que facta est. { Post destructionem Hierusalē per Chaldeos. { Ad captiuos in Babylonia. { De pñciatione reditus populi Israel, & eorum que ventura erant temporibus vltimis. { Et oratio Hieremię, in qua { Prohibetur Idololatria. { Narratur captiuitatis huius causa. { Detegit idolorū salutas & impietas.</p>	<p>Et habet c. 6.</p>
<p>Ezechiel, qui se restituit prophetauit</p>	<p>Tempore captiuitatis, in qua simul cum Daniele fuit. Augnst. in Psal. 64. Eius qui cum eo captiui fuerant. Athanasius. De { Sceleribus Iudeorum, { Ruina Hierusalem, { Et de eius reparatione.</p>	<p>Et habet c. 48.</p>
<p>Daniel, qui p̄dicauit</p>	<p>Eodem scilicet captiuitatis tempore in Babylone. Augstin. de mirabilibus sacre scripture. Populo Iudaico, cui etiam contemporaneus suus prophetauit Ezechiel. De { Mundi Monarchia, & de mutationibus temporum. { Potestate ac eternitate regni Christi. { Historia Susannę. { Destructione Belis, & interfectione Draconis.</p>	<p>Et habet c. 14.</p>

1. Osee qui prophetauit	Sub Ozia &c. & Ieroboam. Vide Gloss. ordinariam Osee. in principio. Contra Samariam, id est, decem tribus Israel, ibidem. De Idololatria populi Israel, signata per mulierem meretricem. De Inundatione pccatorum, cum admonitione, ut filij Israel ad Dñm cōuertantur. Eisdem temporibus, quibus Osee. Vide August. de ciuitat. lib. 18. cap. 27.	Et habet ca. 14.
2. Iob. cuius propheta factus est	Tribui Iuda & Hierusalem. Hieron. hic in prolog. De Consumptione terræ Iudæarū, per græci, bruchū, locustā & rubiginē. De Iudicio futuro, & spiritus sancti effusione.	Et habet ca. 3.
3. Amos qui pcedit	Qñ & Elaias pphetiz suæ habuit exordiu, nēpe sub Ozia. Hier. et Ang. ibid. Contra gentes finitimas, Damascus, Gazam, Aicalon, Azotū, Accaron, Tyrū, Idumæam, Theman, filios Ammon & Moab. Hieron. & Athanas.	Et habet ca. 9.
4. Abdias qui pcedit	De Sceleribus Iudæorum & gentium. De Ira Dei & vindicta super eos ventura. Pœnitentia, ad quam prædicir finale reparationem.	
5. Ionas qui pcedit	Tempore regis Iosaphat. Contra Idumæos, & persecutores filiorum Israel Athanasius.	Et habet cap. 1.
6. Michas à quo edita est ppheta	De venturis super Edom siue Elau calamitatibus. Sub Rege Ozia, & Ieroboam. Niniuitis, sub quo nomine salutem gentium præfiguratur. De subuersione sumra, nisi egerint pœnitentiam.	Et habet cap. 4.
7. Nahum qui tenet suum	Regnante Iothan. Contra Hierusalem & Samariam, contra Achab, & contra pphetas seductos. De Vastatione & captiuitate Samariæ. (res Athan. in Synop.) De Interitum principum Israel & pseudoprophetarum. Ingratitudine & malitia eorumdem.	Et habet ca. 7.
8. Abacuc cuius ppheta est mensuris	Eodem tempore, quo & Michas, Assyriis, & præcipue Ninuiis iterum relapsis De Iudicio & interitu illis obuentum.	Et habet cap. 3.
9. Ieremias qui pcedit	Tempore captiuitatis duarum tribuum sub Manasse. Aduersus Babylonem & Nabuchodonosor, Hieron. ad Chromatium. De Disputatione, quam propheta habuit cum Deo, cur in hac mundo iusti conculcentur, & prospere cedat impiis.	Et habet ca. 3.
10. Aggeus in numeris prophetarū scriptus est	De Passione Christi. Aduentu Domini, & submersione Regni Babylonici. In dieb. Iusie filij Amon regis Iudæ. August. de ciuit. Dei lib. 18. ca. 33. In Hierusalem, & vniuersa Iudæa, ac deinde etiam contra gentes. Athanas.	Et habet ca. 3.
11. Zacharias qui pcedit	De Seruatore & resurrectione eius. De Iudicio Dei contra falsos deos & gentes extraneas. Consolatione populi Israel.	
12. Malachim qui pcedit	Secundum Augustinum lib. 18. de ciuit. Dei. ca. 35. Glossam hic, Post reditum à captiuitate. Zorobabeli, Iesu filio Iosedek, & toti populo, qui erat in Iuda, & Hierusalem. De Reuerfione populi Iudæorum, Reedificatione templi, Renouatione ciuitatis, Aduentu Christi.	Et habet ca. 2.
13. Ieremias qui pcedit	Duobus mensibus post Aggeum. Hieron. hic in prologo. Eisdem, quibus & Aggeus. De Liberatione Iudæorum, & vindicta contra inimicos eorum. De Humiliatone aduentus Christi & passionis eiusdem.	Et habet ca. 14.
14. Ieremias qui pcedit	Eisdem temporibus, quibus Aggeus & Zacharias. Hieron. hic in prologo. scilicet post reditum à Babylone. Ad Israel siue super Israel, & non contra eam. Hieron. hic. De Abiectione populi Iudæorum & sacrificiorum eius. De Aduentu Christi, & vocatione gentium.	Et habet cap. 4.

DE RATIONE CONSOLANDI AFFLICTOS,

ultima veteris testamenti parte. TABULA 22.

QVOMODO NOS ad crucem, & tribulatio- nes perferendas oportet esse animatos, exemplo demonstratur Machabeo- rum in duobus libris—	Primo, in quo agitur de—	Præliis inter Hebræorum duces, & gentem Perfarum. Liberatione populi sub Matarhla, Iuda, Ionatha, Simone.	Et habet cap. 16.
	Secundo, in quo—	Reperitur quædam in primo libro dicta. Tribulatione populi. Denovo Constantia septem fratrum, & supetad- marris eorum in tormentis duntur nõ perpetis ab Antiocho. paucade Liberatione populi per Iudam Machabeum.	Et habet cap. 15.

DE SVMMA LIBRORVM
NOVI TESTAMENTI.

TABULA 23.

IN LIBRIS NO- ui testamenti agitur de ecclesiæ Christianæ—	Capite, & fundamento, quod est Christus. Continet autem hæc pars, di- ctorum, factorumque Christi narrationem historicam. Cotporè, & membris eius, hoc est, de vniuerso Christianitatis statu, in qua parte populus Christianus variis tam fidei præceptis instruitur, quàm tegulis morum.
--	--

DE DICTIS, ET FACTIS CHRISTI, PRIMA

novi testamenti parte. TABULA 24.

FVNDAMENTVM religionis Christianæ, si- ue recta, & vera in Ie- sum Christum fides, in quæmor continetur Euā- gelii, secundum—	Matthæum, in quo principaliter de Christi agitur humanitate. & habet capita 28.
	Marcum, in quo præcipuè de Christi agitur fortitudine, & resurrectione. & habet capita 16.
	Lucam, in quo agitur specialiter de sacerdotio Christi. & habet c. 24.
	Ioannem, in quo diuinitatis Christi aperitur sacramenta. & habet c. 21.

ORIGENES DE RECTA IN DEVM FIDE,
Dialogo I.

Hæc tamen quatuor vnum tantum sunt Euangelium: quia vnum vobis decantant Deum.

DE VNIVERSO ECCLESIAE CATHOLICAE STATV,
secunda noui Testamenti parte. TABULA 25.

IN SECUNDA NOVI testamenti parte, quæ uni- uersalis ecclesiæ cõtinet sta- tum, describuntur ipsius san- ctæ, & catholicæ Ecclesiæ	Initia, vi in Actis Apostolorum.		
	Progres- sus, vi in epistolis	Pauli, quas ad diuersas scripsit Ecclesias.	
		Canonicis, in genere ad omnes ecclesias perscriptis ab aliis Apostolis, videlicet	{ Iacobo, Petro, Ioanne, Iuda,
		Finis, vi in Apocalypsi B. Ioannis, & Apostoli & Euangelistæ.	

DE NASCENTIS ECCLESIAE CATHOLICAE
infantia & initiis. TABULA 26.

INITIA NAScentis Ecclesiæ explican- tis in Actis Aposto- licis, vbi agitur de	Prædicatione Euangelii per vniuersum totius orbis ambitum, & prædicationis huius fructibus, à princip. vsque cap. 11. Priuilegio & officio hominis Christiani, cap. 11. & 12. Conuersione gentium, à cap. 12. vsque in finem.			Et ha- bet ca- pita 28.
	Ecclesiæ catholicæ	Persecutionibus	Per discursum.	
		Et triumphis		

DE DOCTRINÆ ET FIDEI CHRISTIANÆ
progressu. TABULA. 27.

PROGRESSVS Ecclesiæ & fidei Ca- tholicæ non parû pro- motus est Epistolis Apostolorum	Pauli ad—	Ecclesias decem,—	Romanos	1.
			Corinthios	2.
			Galatas	1.
			Ephesios	1.
			Philippenses	1.
	Discipulos quatuor	Quæ per- tinent ad	Colossenses	1.
			Thessalonicenses	2.
			Cum ea quæ dicitur ad Hebræos.	
			Timotheum	2.
			Titum	1.
Iacobi	1.	Quæ per- tinent ad	Philemonem	1.
			Omnia omnium ecclesiarum membra, Diuersas hominum ordines & status, Virtutes & Theologicas, Confirmationem doctrinæ apostolicæ, & falso- rum dogmatum euerzionem.	
Petri	2.			
Ioannis	3.			
Iudæ	1.			

IN EPISTOLA PAVLI AD ROMANOS DE LEGE, ET
operibus, & gratia. TABULA 28.

IN EPISTOLA ad Romanos, per quam diuus Paulus eos reuo- cat ab erroribus genti- liū & caeremonijs legis, ad veram, & catholicam fidem, agitur de	Lege naturæ, cap. 1.	Et habet cap. 16.
	Imperio & pœrellare iudiciaria, cap. 1.	
	Scripta lege Decalogi, cod. 1.	
	Circuncisione & caeremonijs legis Moſaice, cap. 3.	
	Fide & eius iuſtitia, cap. 4.	
	Modo, & forma iuſtificationis, cap. 5.	
AD ROMANOS	Nona lege ſpiritus, ſive gratiæ, cap. 6. & 7.	Et habet cap. 16.
	Lege peccati, ſive culpa originali prædictæ gratiæ legi contraria, cap. 7. & 8.	
	Electiōne Dei gratia, & prædeſtinatione æterna. ca- pit. 11. & inde vſque in finem.	

EPISTOLÆ PAVLI AD CORINTHIOS. TABULA 29.

AD CO- rinthios di- uus Paulus duas ſcri- pſit epiſto- las	Primam de va- rijs fidei dog- matibus, & correctiōne morū, in qua reprehēdit er- rores eorum, qui	Baptiſmi vim ex miniſtrorum æſtimabant ſanctitate, verſ. Obſecro, & torn cap. 3. & 4. Fidei ſimplicitatem ad philoſophiam reducere conabā- tur, eo. c. 1. ver. Verbum crucis, vſq; in ſi. & toto c. 2. Immunditijs, & fornicationibus coingulnati erant, cap. 5. & 6. Marrimonia damnabant. Cū idololatris colludebant, demonijs oblata come- dentes, cap. 8. 9. & 10. Enchariſtiæ cōmunionē pernicioſe abutebantur, c. 11. De donis gratiæ gratis datæ non rectē ſentiebant, ca- pit. 11. 13. & 14. De mortuorum reſurrectiōne malē credebant, cap. 15. Ad colligendas contribuciones in vſus pauperum, tar- diores erant.	Et habet cap. 16.
	Secūdam de fru- ctibus peniten- tiæ, in qua emē- dandos cōſolatūr, & hos tractat lo- cus quaſi cōſes	Deum ſuorum eſſe liberatōrem, cap. 1. Literam occidere, ſpiritum autem viuificare, cap. 3. Per vaſa humilia Deum ſæpe efficere magna, cap. 4. Hic nos exulare, vt in cælo æternam habeamus man- ſionem, cap. 5. Triſtitiā quæ eſt ſecundum Deum, non carere con- ſolatione, cap. 7. Tandem de varijs agit ſuæ doctrinæ deſenſionibus, vſque in finem epiſtolæ.	Et habet ca- pit. 17.

EPISTOLA PAULI AD GALATAS DE RETECTIONE
falsæ doctrinæ, in quam Galathæ per pseudoapostolos abducti
fuerant, TABULA 30.

IN HAC } Fide semel suscepta non temerè mutanda, cap. 1.
epistola agi- } Fidei catholicæ veritate, atque certitudine, d. cap. 1. & 2. }
tur de — } Circumcisionis necessitate falsò præsumpta, cap. 3. & 4. } Et habet cap. 6.
} Iustificacione, ibiq; de operibus carnis, & fructibus spiritus, }
} cap. 5. & 6. }

EPISTOLA PAULI AD EPHESIOS DE LAUDIBVS
constantis in retinenda veræ fidei catholicæ doctrina.

TABULA 31.

IN QVA EPHE- } Gratitudinem Deo pro beneficiis acceptis exhi-
sios hortatur ad — } bendam, cap. 1. 2. & 3. }
} Omnis generis virtutum studia capeſtenda, à c. 3. } Et habet cap. 6.
} vsque in finem, }

AD PHILIPPENSES DE FUGIENDA PRIMATVS
ambitione, & studio humilitatis amplectendo.

TABULA 32.

IN QVA } Instruit simp- } Constantiam in persequendis persecutionibus, cap. 1.
dius Paulus } pliciores ad } Vnitatem fidei, }
Philippenses } Humilitatem veram, } cap. 1.
} Timorem Dei, }
} Patientiam, }
} Præmonet vt sibi caueant à } Pseudoapostolis, quos vocat } Et habet
} Malos operarios, & } capit. 3.
} Concisionem, }
} Solatur à verâ voluptate, quæ ex solidis paratur virtutibus, cap. 4. }

EPISTOLA AD COLOSSENSES DE RECTA AD
Deum via. TABULA 33.

CONTINET } Amorem Christi, eiusque doctrinam, seu fidem }
exhortationem ad } catholicam, cap. 1. & 2. } Et habet cap. 4.
} Honestæ hominis Christiani officia, cap. 3. & 4. }

AD PHILEMONEM, DE POENITENTIBVS ITERVM
in gratiam recipiendis. TABULA 37.

ROGAT Philemonem, { Viscera sua,
ut ignoscat Onesimo per { Commune societatis vinculum, } Et habet cap. vncium.
{ Mutuum inter illos amorem. }

AD HEBRÆOS, DE EVANGELIO, ET FIDE
Christiana, contra legis antiquæ cultum, & obseruantiam.

TABVLA 38.

IN QVA APO- Defectum, & euacuationē legis Moſaice,
ſtius offendit— Perfectionem legis euangelicæ,
Et quòd Chriſtus verus Deus ſit, & verus
homo, Dei, & hominum mediator. } Et habet cap. 13.

DE EPISTOLIS CANONICIS.

TABVLA 39.

IN EPI- stolis —	Jacobi Petri Ioannis Iude.	Descri- buntur	Sufficientia aduersitatis, Fuga carnalis voluptatis, Amor supernæ & diuinæ charitatis. Deletio veterum literarū, hoc est, pecca- torū, & superscriptio novarum, id est,	Gratiarum, Virtutum, Donorum, Bonorum operum.
---------------------	-------------------------------------	-------------------	---	--

EPISTOLA D. IACOBI, DE FIDEI FRVCTIBVS,
& hominis Christiani operibus. TABULA 40.

D. IACOBVS in sua epistola agit de	Fortitudine, & constantia,	cap. 1.	} Et habet cap. 5.
	Spei, & fiducia,		
	Aequanimitate.	cap. 2.	
	Pudicitia,		
	Iustitia,	cap. 3.	
	Operibus misericordiarum,		
	Affiduitate, & vigilantia.	cap. 4.	
	Linguae temperantia,		
	Sapientia.	cap. 5.	
	Humilitate, & obedientia,		
Poenitentia,	cap. 6.		
Benignitate, & beneuolentia,			
Integritate conscientie.	cap. 7.		
Modestitate,			
Sobrietate, & temperantia,	cap. 8.		
Longanimitate,			
Religione,	cap. 9.		
Charitate,			
Corruptione mutua,	cap. 10.		

EPISTOLÆ D. PETRI.

TABULA 41.

D. PETRI duæ extant Canonicæ Epistolæ,	Prima de nouo induendo homine, siue de reformā- dis in Ecclesia moribus. Agitur enim in	Specie de gratiarum actione, cap. 1. Genere de offi- cijs —	Seruorum, cap. 2. Coniugum, cap. 3. Hominiſ politi- ci, cap. 4. Ecclesiasticarum personarum, cap. 5.	Et habet capita. 5.
	Secunda partim de futu- ra rerum immutatione, in qua agitur de	Laudibus fidei, cap. 1. Fugienda hæreticorum consuetudine, cap. 2. Præparatione ad futurum iudicium, cap. 3.		

EPISTOLÆ B. IOANNIS.

TABULA 42.

B. IOAN- nes scrip- sit Epistolæ tres:	Primâ, de virtutibus Theologicis,	Fide, Spe, & Charitate.	Et habet capita. 3. Et habet cap. vnicum. Et habet cap. vnicum.
	Secundâ, De perfectione fidelium, quæ consistit in charitate. vnde	Electam & filios eius commendat. Hortatur ad fraternam charitatem: Monet vt hæreticos deueniat.	
	Tertiâ de veris Dei filiis, quales soli sunt illi, qui bene operantur, siue de hospitalitate. In hac	Extollit pietatem Galatæ, quam exercebat in peregrinis. Exhortatur eundem, vt in ipsa pietate perseueret.	

EPISTOLA IVDÆ CATHOLICA, DE

fide cum Charitate coniuncta.

TAB. 43.

IN QVA D. Iudas Hæreticorū	Impiæritatem detegit, Errores refutat, Mores describit. Doctrinam cōmendat.	His in fine subiicit—	Regulam, quomodo tractandi sint hæ- retici. Et capitulum habet vnicum.

DE MILITANTIS ECCLESIAE FINE,
 & futuro triumphantis Ecclesiae status siue de Prophetia Noui Testa-
 menti, quæ habetur in Apocalypsi B. Ioannis Apo-
 stoli.

TABULA 44.

IN APO-
 calypsi Bea.
 Ioannis A-
 postoli con-
 tinentur vi-
 siones sep-
 tem, —

Prima, quæ septem habet Epistolas, in quibus plenissime traditur,
 quidquid ad verissimum pertinet Christianismum, à principio
 huius libri vsque ad cap. 4.

Secunda, in qua sunt sigillorum mysteria, à cap. 4. vsq; ad octauum.

Tertia, quæ habet septem angelos tuba canentes, à cap. octauo vsq;
 ad duodecimum.

Quarta, de — Muliere amicta sole, Draconeque mulierem insequente,
 ac de ore flumen aquarum post fugientem in deser-
 rum locum mittente.

Bestijs è mari terraque ascendentibus, à cap. 12. vsque ad
 cap. 15.

Effusione septem phialarum iracundiæ Dei vincentis.

Quinta, de — Mari vitreo igni mixto.

His qui vicerunt bestiam, & eorum letitia cantantium
 carmen letitiæ agni, à cap. 15. vsq; ad cap. 17.

Sexta, in qua describitur Babylon, & agitur cum de illius, tum de
 bestiarum draconisque condemnatione, ac de terrore eorum qui
 percuti, & consolatione eorum, qui salui sunt.

Septima, quæ est de Sabbatho & gloria, quam electi habituri sunt
 sub illud tempus, & in seculo futuro, à cap. 21. vsque in finem
 Apocalypicos.

Et habet c. 22

VERSUS F. PETRI A' ROSENHEIM, MONACHI BENE-
dictini, quibus librorum vtriusq; testamenti, & ordinem complectitur, & argumentum,
adiecto vbiq; & libri & capituli cuiusq; Numero Claruit is Petrus, Anno. 1420.

		Libri		Capitula		
LIBRO- rum vete- ris testa- menti, in- ta comu- nem diui- sionem, a- lii dicun- tur	Legales	Genesius.	1	Astra, polum, iuncta terra, Genesiusq; Paires dat.	50	
		Exodus.	2	Bis quinis verbis, simul & plagis patet Exod.	40	
		Leuiticus.	3	Cuncta patent genera sub Leuitico, quibus offert.	27	
		Numeri.	4	Da populo q; sint loca, per tribus Numeris hinc.	36	
		Deuteron.	5	Ecce patens ordo, sequitur legem modò Deuter.	34	
	Hi- sto- ria- les	Iosue.	6	Funiculo Iosue diuidit sorte quoq; terram.	24	
		Indicum.	7	Grandes ludicibus addit sacra scripta triumphos.	21	
		Ruth.	8	Humanus Booz dignam Ruth copulat ad se.	4	
		Regum	9	Inieritum primo lege Saulis, Heli quoq; Regum.	31	
			10	Iam Regum Deuter scribit Regis David acta.	24	
		Parali- pomen.	11	Lecta placet bonitas Salomonis Regia terno.	22	
			12	Mors patet & status in quarto Regum Helisei.	25	
		Esdre	13	Nobile fert iterum sceptrum David Para primo.	29	
			14	Ordo patet, quæ sint Paralipom. regna secundi.	36	
		Tobias.	15	Plebs Cyri iussu redit, ædificat, iuuat Esdras.	10	
16			Quam grauius Nehemias ædificet, docet ipse.	13		
Pro- pheta- les	Iudith.	17	Sacris doctrinis ornat natum bene Tob.	14		
	Hester.	18	Trux dux, quid possit Deus Israel, arte Iudith scit.	16		
	Iob.	19	Vindicta populi, qua pendet Aman, docet Hester.	16		
		20	Ardua sic bella tua Iob patientia vincit.	42		
	Sapien- tiales	21	LIBER PSALMORVM.		150	
		22	Blasditur, sua lux, Salomon, Prouerbia quod sint.	31		
		23	Concitat spem mundi vanam docet Ecclesiastes.	12		
		24	Dulcia sponsus habet cum sponsa cantica cordis.	8		
		25	Ecce sic Sapiens tractando multa reuelat.	19		
		26	Florida scripta liber tenet Ecclesiasticus in se.	51		
	Pro- pheta- les	27	Gentes saluatas ait, & Christum aduocat Isai.	66		
		28	Hinc solidam monuit Hierusalem Hieremias.	52		
		29	Ingemuit stylus euerfam sicens Ierusalem Thren.	5		
		30	Iusta suos fratres Baruch docet & pia facta.	6		
		31	Legem, & stenturas hinc templi scribit Ezechiel.	48		
		32	Mira suis offert Daniel lectionibus Acta.	15		
		33	Nos satis Osee populi dat crimina nosse.	14		
		34	Ore sacro clamat Iohel, vt pœniteamus.	3		
		35	Plus scelus Israel hinc, quam inde, cœcutit Amos.	9		
		36	Quæ cludet Abdias describere, sunt super Elau.	1		
		37	Regem sollicitum reddit Ionas populumq;.	4		
		38	Sultam Samariam nescis reuocare Michæa.	7		
		39	Te sceleris causa Nahum, Ninive, reprobendit.	3		
		40	Vir se custodit Abacuc, sed disputat audax.	3		
		41	Alta timent corda, quæ Sopho die premit itæ.	3		
		42	Blanditur templum bonis Aggeus ædificari.	2		
		43	Confixum tradit obijisse Iesum Zacharias.	14		
		44	Disce tenere Dei legem Malachi; Sacerdos.	4		
		Et hi duo ad histo- ricos pertinent.	Macha	44	Errantant patria pro lege mori Machabæi.	16
			baeoru	45	Frangis tu Princeps Machabæe malosq; secundo.	15

Et hi duo ad histo-
ricos pertineut.

S V M M A 45

S V M M A 104

C A T A

CATALOGVS LIBRORVM NOVI
Testamenti.

		LIBRI		CAPITA						
N O- ui etiā sesta- menti libro- rū per- tinent alijs ad	Legē, sci- licet gra- tiz, vt 4. Euāgelia.	{	Matthæi,	1	Glorificat titulus hominem scribendo Matthæus.	18				
			Marci,	2	Hoc teneat quoniam Marci scriptio Leo surgit.	16				
			Lucæ,	3	Ipsius tu Dominum scriptis Lucas vialum das.	14				
			Ioannis.	4	Iure tuis, Aquila, scriptis Deitas referatur.	11				
	Historiam, vt Acta Apostolorum.			5	ELECTVM vas his scriptis Actus bene pādunt.	18				
	{	Pau- li	Roman.	6	Legē tua, quam Paule doces, das mystica Roman.	16				
			Corin- thios.	7	Multos tu quæris doctrinis Paule Corinthis.	16				
			Galatas.	8	Hos tibi nunc Paule subiectos altera Cor. dat.	13				
			Ephesios.	9	Obiurgat tangens falsos rēdo Galatas Paul.	6				
			Philippen.	10	Paule tuis facis Ephesios scriptis bene firmos.	6				
			Colossens.	11	Quos tua doctrina conuertit Paule, Philipp. stant.	4				
			Thessa- lonicē.	12	Robora tuta dedit Paulus reparans Colossenses.	4				
			Timo- theum.	13	Scripta tenent etiam Pauli Thessalonitenses.	5				
			Titum.	14	Te tua confortet Pauli nunc altera Thessal.	3				
			Philemonē.	15	Vndiq; te sortem Paulus firmat Timothee.	6				
			Hebræos.	16	Alterius vitam doctrina dedit Timo. scripti.	4				
				17	Blandas vt caueas hæreses, te flagitio Tite.	3				
				18	Confidens vult te à Philemone Onesime sumi.	1				
				19	Dat validā normam Paulus scribēs ad Hebræos.	15				
			Sapiē- tiam diui- nam, vt E- pistō- iz	{	Iacobi.		20	Fastum, verbosus, æris cupidos reprobat Iac.	5	
						Petri { 1.		21	Gaudet, vt euadat Domini grex, Pastor ouillis.	5
							2.		22	Nunc vitæ cursum fluidum docet altera Petri.
			Prophetiam, vt Apocalypsis B. Ioannis.	{	Ioannis { 1.		23	Instat, vt esset amor perfectus, prima Ioannis.	5	
						2.		24	Iussit, vt alteruter amor assit dentra Ioannis.	1
						3.		25	Laudat vt ad melius harum trahat vltima Iohā.	1
				{	Iudæ.		26	Multis verba bona Iudæ dant gaudia vitæ.	1	
				27	Nos voluit bene sic Apocalypsis fore cautos.	11				
					S Y M M A	160				
				27	Summa vtriusque te- stamenti					
					{ Librorum 72.					
					{ Capitum 1334.					

ALII VERSVS, QVI LIBRORVM VTRIVSQUE TE-
stamenti non nisi simplicem complectuntur ordinem,
& nomenclaturam.

Genesis, Exo. Leui. Numerorum, Deuteronomi.
Post Iosue, Iudicum, Ruth, Regum, Paralip. Esdræ.
Tobias, Iudith, Ester, Iob, Davidicusque.
Verba dat Eccle. Cantat, Sapir, Ecclesiastic.
Esai. Hieremi. Baruch, Ezech. Danielque.
Ose. Iohel, Amos, Abdi. Ionas, Michæ. Nahum, Abac.
Sophon. Aggeus. Zacha. Malachias, Machabeus.

Mathæus, Marcus, Lucas, postremo Ioannes.
Roma. Corinth. Galat. Eph. Philippen. Colosenses.
Thessal. & Timotheus, Titus, Philemon, Hebræus.
Et Actus, Iacob, Petrus, Ioan. & Iudas, Apoc.

SE Q V V N T V R N V N C
SENTENTIÆ ALIQVOT IPSIVS SCRIPTV-
ræ diuinæ, quæ vniuersam complectuntur totius do-
ctrinæ Christianæ summam.

E S A I AE I.

Quiescite agere peruersè, discite bene facere, querite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupil-
lo, defendite viduam.

T O B I AE IIII.

Quod ab alio oderis fieri tibi, videri ne tu aliquando alteri facias.

P S A L. XXXVL

Spera in domino, & fac bonitatem.

I B I D E M.

Declina à malo, & fac bonum.

E C C L E. VLT.

Time Deum, & mandata eius obserua: hoc est omnis homo.

E C C L E S I A S T I C I II.

Fili, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam.

M A T T H. VII.

Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & prophetæ.

E T XIX.

Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

I T E M XXII.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, Deu-
ter. 6. Hoc est maximum, & primum mandatum.

Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum, Leuitic. 19. In his duo-
bus mandatis vniuersa lex pendet, & prophetæ.

M A R C I XII.

Maïus horum aliud mandatum non est. Et paulò post: Vt diligatur Deus ex toto corde, & ex toto
intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam seipsum, ma-
ius est omnibus holocaustis, & sacrificiis.

LVCÆ

CHRISTVS his addit, Hoc fac, & vices.

IOAN. XIII. & XV.

Hoc est praeceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos.

AD ROMAN. XII.

DILECTIO sine simulatione. Odientes malum, adherentes bono.

ROM. XIII.

NEMINI quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furabens, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo insinatur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

IBIDEM.

ABIICIAMVS ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis.

AD GALAT. V.

OMNIS enim Lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.

IBIDEM.

DICO autem in Christo: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem.

DE OPERIBVS CARNIS, IBIDEM.

TABULA 45.

MANIFESTA sunt autem opera carnis, quae sunt, —	Fornicatio,	I.	Et his similia: qualia qui agunt, regnum Dei non consequentur.
	Immunditia,	II.	
	Impudicitia,	III.	
	Luxuria,	IV.	
	Idolorum seruitus,	V.	
	Veneficia,	VI.	
	Inimicitiae,	VII.	
	Contentiones,	VIII.	
	Acumulationes,	IX.	
	Ira,	X.	
	Rixae,	XI.	
	Dissensiones,	XII.	
	Seors, Inuidiae,	XIII.	
	Homicidia,	XIV.	
	Ebrietates,	XV.	
	Comellationes,	XVI.	

.TABVLA 46.

FRUGTUS AV-
sem spiritus sunt—

Charitas,	}	Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis.
Gaudium,		
Pax,		
Patientia,		
Benignitas,		
Bonitas,		
Longanimitas,		
Manfuerudo,		
Fides,		
Modestia,		
Continentia,	}	+ 221
Castitas.		

EX SENTENTIA PATRVM

S I V E

DE VERBO BREVIATO.

AUGUSTINVS.

Præcepta multa sunt in lege, quibus ipsa bona vita continetur, imperatur, & discitur. Multa omnino præcepta sunt, & innumerabilia: Præceptorum ipsorum paginas vix quisquam enumerat, quanto magis ipsa, quæ voluit? tamen Deus propter eos, qui le possent excusare, vel quia eis non vacat legere, vel quia non norunt legere, vel quia non possunt facile intelligere, venerationem nemo habeat in die iudicii, voluit, sicut scriptum est, consummare, & breviter verbum super terram. Hoc ipsum verbum consummatum, & brevitatem, nec obscurum Deus esse voluit. Ideo brevis, ne non vacaret legere, id apertum, ne quis dicat, non mihi licuit intelligere. Est autem hoc verbum consummans, & brevians: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Et proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet, & propheta. Math. 22. Augustinus de disciplina Christiana, cap. 1.

ORIGENES IN CAP. IX. AD ROM. LIB. VII.

Sic Origenes interpretans illud Pauli ad Rom. 9. ex Iſai. cap. 10. Quia verbum breuiatum faciet dominus: Poſſumus autem, inquit, & tuus doctrinæ verbum dicere breuiatum: vt quod prius lex, & prophete continebant in latitudine præceptorum, valens dominus pronunciaret, & diceret: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex totis viribus tuis, & ex tota anima tua; & proximum tuum ſicut te ipſum. In his duobus mandatis pendet omnis lex, & prophete. In quo prophetas, & legem duobus his ſermonibus breuiat.

QVIBVS IN REBVS CVLTVS CONSISTAT

diuinus. TABVLA 47.

DEVS (vt habetur in glo. {Fide, } Nam Deo nos {Fides exiit, } Aug. in soliloquio
Ecclesiast. 2.) venit colitur {Spe, & } {Spes erigit, }
in T. {Charitate. } {Charitas jungit. }

IDEM AVGVSTINVS DE EODEM.

TABVLA 48.

TRIA SVNT, QVIBVS ET { Fides, }
 scientia omnis, & prophetia militat { Spes, } Aug. lib. 1. de Doctrina Christiana, cap. 37.
 { Charitas. }

CONFIRMATIO EIVSDEM, EX SENTENTIA

D. Pauli.

TABVLA 49.

NVNC autem manent tria hæc { Fides, }
 { Spes, } Major horum est charitas. 1. Cor. 13.
 { Charitas, }

CVR PAVLVS HOC LOCO CHARITATI PRIMAS

tribuat partes.

Non obscurè his verbis D. Paulus innuit, Charitatem inter cæteras virtutes, quas vocant Theologicas, principem tenere locum, cuius rationem reddere videtur D. Augustinus super Ioan. sermone 83. his verbis: Vbi charitas est, quid est quod possit deesse? Vbi autem nõ est, quid est quod possit prodesse? Dæmon credis, nec diligit; nemo diligit, qui non credit. Frustra quidem, sed tamen potest sperare veniam, qui non diligit: Nemo autem potest desperare qui diligit. Itaque vbi dilectio est, ibi necessario fides, & spes: & vbi dilectio proximi, ibi necessario, & dilectio Dei. Qui enim nõ diligit Deum, quomodo diligit proximum tanquam se ipsum, quandoquidem non diligit & seipsum? Est quippe impius, & iniquus. Qui autem diligit iniquitatem, non plane diligit, sed odit animam suam. Hoc ergo præceptum Domini teneamus, vt nos inuicem diligamus, & quidquid aliud præcipit, faciemus, quoniam quidquid est aliud, hic habemus, Augustinus.

DE VIRTVTVM THEOLOGICARVM, FIDEI, SPEI, ET CHARITATIS, vinculo. Augustinus.

- Pia fides sine spe, & sine charitate esse non vult. Sic igitur homo fidelis debet credere, quod non dum videt, vt visionem & speret & amet. Et visibilia quidem rerum præteritarum, quæ temporaliter transierunt, sola fides est, quoniam non adhuc videnda sperantur, sed facta & transacta creduntur, sicut est illud, quòd Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, & resurrexit, nec iam moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Ea verò quæ nondum sunt, sed futura sunt; sicut nostrorū spiritualium corporum resurrectio, ita creduntur, vt etiam videnda sperentur, sed ostendi modo nullo possunt modo. Quæ verò ita sunt, vt neque prætercant, neque futura sint, sed æterna permaneant, partim sunt inuisibilia, sicut iustitia, sicut sapientia; partim inuisibilia, sicut Christi immortale tam corpus, sed inuisibilia intellecta conspiciuntur, ac per hoc & ipsa modo quodam sibi con-
 Rom. 6. gruo videntur: & cum videntur, multo certiora sunt, quàm ea, quæ corporis sensus attingit: sed ideo dicuntur inuisibilia, quia oculis istis mortalibus videri omnino non possunt. At illa quæ visibilia sunt permanentia, possunt, si ostendantur, etiam his mortalibus oculis conspici, sicut fe discipulis post resurrectionem Dominus ostendit, sicut etiam post ascensionem Apostolo Paulo, &
 Io. 10. 17. Act. 7. 9. Stephano Diacono. Proinde ista visibilia permanentia credimus, vt etiam si non demonstrètur, speremus ea nos quandoque visuros. Nec ea tenemur ratione, intellectuque comprehendere, nisi vt ea, quia visibilia sunt, ab inuisibilibus distinctius cogitemus, & cum cogitatione, qualia sunt, imaginamur, satis utique nouimus, eo nobis nota non esse & cætera. Aug. ad Consentiu, Epist. 8 j.

NVN ISTARVM VIRTVTVM ALIA SINE ALIA

existere, aut prodesse queat. Idem.

- Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & Apostolus
 Galat. 3. Paulus: In Christo, inquit, Iesu neque circuncisio, neque præputium aliquid valet, sed fides, quæ
 Iacob. 2. per dilectionem operatur. Sic eam discernens ab ea fide, quæ & dæmones credunt, & contem-
 nunt. Aug. lib. 1 j. de Trinitate, cap. 18.

DE

DE FIDE, PRIMA VERBI ABBREVIATI PARTE.

CONTINUATIO.

A fide scripturarum incipiant, qui cupiunt ad diuinæ magnificentie noticiam peruenire, Aug. super Psal. 8. & Ambr. super Psal. quoque 118. Primum oportet, inquit, ut credamus vera esse Dei summi, quæ in diuini legimus, oracula.

ALIA ORDINIS RATIO.

Fides ianua est, per quam introitur ad intelligendum, & amandum Deum: & signum est, per quod idem agnoscitur Deus: Nisi enim credideritis, ait sancta scriptura, non intelligetis. Ecce enim quomodo non potest Deus agnoscitur, antequam credatur in eum. iode dicit Apostolus: Quomodo ad Rom. iouocabunt, in quem non crediderunt? August. 10 lib. De expositione Dominice orationis, & Sym. 10. boli ad catechumenes, serm. 2.

DE FIDEI NECESSITATE, PAUL.

ad Heb. xj.

Sine fide, ait, impossibile est placere Deo: credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remoueor sit. Et Roman. 14. Omne quod non est ex fide, inquit, peccatum est.

DE NOMINIS NOTIONE.

Fides appellata est ab eo, quod fit. duæ syllabæ sonant, cum dicitur, fides. Prima syllaba est à factio, secunda à dictio. Interrogo ergo te, utrum credas: dicis credo. fac quod dicis, & fides est. Aug. serm. 27. de tempore.

QVOTPLEX FIDEI SIT SIGNIFICATIO,

ex F. Dominico Soto.

Duplex tantum significatur est in hoc nomine, Fides. Significat enim & virtutem moralem, quæ est in voluntate, & intellectualem, quæ est in intellectu. Quæ quidem explicatio, ex ipsa statim omninis etymologia perluet. Etenim & Cicero prius lib. 1. de officiis, & postmodum Augustinus epistola 19. ad Hieron. in duabus syllabis, quarum prima est a fide, secunda verò à dico, adnotauit, fidem eo dici, quia fit quod dicitur.

Vnde fides primam omnium significat constantiam, & veritatem, quæ in diuini quidpiam asserentis, aut promittentis in esse debet: quæ nimirum moralis virtus, fidelitas etiã ouncupatur &c.

Secundo modo accipitur fides, ut est intellectualis virtus: ope assensus quem præbemus enuncianti, aut promittenti nobis aliquid. Quæ quidem notio ex priori nascitur. Cum enim ille, quem fidem primo modo habere scio, (id est, dictorum constantis, & veritatem) mihi asserit quicquid, aut promittit, persuadet quidem mihi, quod dicit, & (quod idem pollet) facit mihi fidem: hoc est, generat in me assensum quo illi credo. Qui quidem proinde assensus, dicitur fides. Dominicus Soto de natura & gratia lib. 1. cap. 6.

ET PAULO POST HANC SENTENTIAM EX

verbis declarat D. Augustini.

Duos ergo si demus huic nomini, Fides, significatus, satis est: Nempe, ut sit fides, quam mihi quispiam dat, dum quidquam asserit, aut promittit, & quam ego vicissim do illi dum credo. Has duntaxat notiones edocet August. de spiritu & littera cap. 31. his verbis: De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus, cum aliquid credimus: non quam damus, cum aliquid pollicemur: nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus: Non mihi habuit fidem: aliter autem, Non mihi seruauit fidem. Nam istud est, Non credidit quod dixi: illud, Non fecit quod dixi. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus Deo: secundum illam verò, qua fit quod promittitur, etiã Deus ipse fidelis est vobis. Hoc enim dicit Apostolus: Fidelis Deus, qui non vos permittit teotari (supra 1. Cor. 10 id, quod potestis. Tantum Augustinus.

DE FIDUCIA.

Ex his colligitur, non esse necessarium, ut alio modo accipiat fides pro fiducia: ut tam nostri quidam, quam aduersarii omnes pro comperto habent. Nam fiducia res est alia à fide, & proles eius. Nec per se propriè est virtus, sed virtutis modus. Est enim, ut scièter ait S. Thomas 1. 2. q. 129. roborata spes ex aliqua firma opinione, seu robur spei, pertinens ad magnanimitatem. Inde enim quod fidem habeo dictis asserentis, aut promittentis, spero & fido ita fore. Quinimmo quoniam ex fide nascitur, à charitate postmodum augetur, & perficitur. Et ideo fiducia à fide nomen trahit, si cuti effectus à causa. Quamobrem firma, certaq; fides exprimitur nomine fidutiæ, veluti causa nomine effectus. Idem Soto cap. 6. lib. 2. de natura, & gratia.

DESCRIPTIO FIDEI, EX EODEM DOMINICO.

Fides catholica, Christianæ familiæ necessaria, ut potè qua Christiani censemur, non est specialis illa, qua indubito credit quisque, ac constituit sibi remitti peccata propter Christum, & esse in gratia Dei, sed illa potius persuasio diuina, atque assensus, quem debemus, præstamusque Deo, omnium in genere, quæ ab ipso sunt, ecclesiæ reuelata per Christum, perque eius prophetas, euangelistas, & apostolos: inter quæ & promissiones ipsæ diuinæ cõnumerantur. Duo hic enunciamus:

PRIMUM EST,

Quod nullatenus dux, sed vna penitus fides est, qua credimus vniuersa reuelata, siue historię sint, siue promissiones, siue præceptiones, aut consilia. Eiusdem enim habitus virtus est, credere, quod Abraham genuit Isaac, & quod in illo promissus est nobis redemptor, quod Christus carnem suscepit, & quod credentibus, & baptizatis promiserit salutem. Atque eiusdem fidei est actus, cre dere promissiones illas, & quasunque alias, quæ sunt in sacra pagina, factas esse à Deo, quod ad hi storiæ pertinet: & certò credere verissimas esse, & firmissimas, quod propriè pertinet ad fidem promissionum, vnde spes nobis erigitur.

SECUNDVM EST,

Quod promissionum assensus, ad fidem catholicam pertinens, non est specialis ille, quo quisque de se credit, seu recipere modò, seu habere iam gratiam: sed ille in genere, quo firmiter credimus, Iesum Christum vniuersalem esse redemptorem, vnum mediatorem Dei, & hominam, & ideo nisi eius merito, nemini vllam condonari noxam: sed quidquid peccatorum à lapsu visque Adam commissum est, & remitteretur, virtute sanguinis sui remitti: atque adeo nemini, nili per ipsum, ad æternam hæreditatem accessum patere. Idem Soto cap. 7. d. lib. 1.

DE FIDEI HVIVS FVNDAMENTO.

Certum, propriumque fidei catholicæ fundamentum, Christus est. Fundamentum enim aliud 1. Cor. 3. ait Apostolus, nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Augustin. Enchirid. ad Laurent. cap. 4.

QVOMODO D. PAVLVS DEFINIAT FIDEM.

Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. ad Hebr. 11. Quam qui habent, fideles vocantur: & qui non habent, infideles. Aug. lib. 13. de Trinit. cap. 2. Veni acier autem fideles sumus, si quod verbis promittimus, operibus complemus. Greg. Homil. 129.

EXPLICATIO EIVSDEM, D. IOAN. GROPPERL.

Substantia, inquam, rerum sperandarum, id est, certitudo, & quasi certa possessio quasdam earum rerum, quas speramus, eo quod eas mentis nostræ oculis sic representet, ac sistat, ut iam illis quodammodo frui videamur. Et argumentum non apparentium, id est, perspicua ostensio, & certa demonstratio rerum non venientium in conspectum, ut de iis persuasi sumus, ac si oculo corporali perviderentur. Giopper. in infinitis opibus suis de doctrinæ noui testamenti summa.

ALIA

ALIA DECLARATIO D. SOTO.

Id est, habitus, seu vis, virtusque mentis, quæ, licet obscure, certò tamen & firmiter assentimur his, quæ speramus aperte videre. lib. 1. de natura, & gratia cap. 7. vel, Fides Catholica, ut est inter omnes Christianos constitutissimum, est assensus certus, & firmus, obscurus quidem, tamen cui non potest subesse falsum. In qua definitione designantur duo :

P R I M O.

Firmitas assensus, cuius causa dicitur substantia, id est, inchoatio rerum sperandarum, quæ robur habet & firmamentum ex obedientia libertatis. Nam rerum, quæ nec videntur, nec ratiocinatione demonstrantur, nunquam haberemur tam firmum assensum, nisi in captiuitatem redigètes intellectum in obsequium Christi.

S E C V N D O.

Subiectum fidei esse intellectiuam potentiam : obiecti autem rationem, ad omnia patere, vniuersæque ambire quæcumque à Deo cõlitis sunt reuelata, siue res gestæ sint, siue mandata, vel monita, siue sua promissa. Hæc enim omnia in spem uos futurorum mittunt. Quocirca in eodem Symbolo utrique copulantur articuli : scilicet, & qui historiales sunt, ut quod Christus natus est, & crucifixus : & præterea qui de sanctorum communionem, & remissione peccatorum constituuntur, tanquam sub eodem obiecto fidei comprehensi, eodem cap. 7.

ILLATIO CONTRA FIDEM SPECIALEM.

Est ergo persuasum, fidem illam commentitiam, quam vocant specialem, ad fidem catholicam minime pertinere. Fides enim Catholica ex sola diuina assertionem, vel promissione pendet : quod autem quisque aptus sit & idoneus promissio beneficio suscipiendo, ex humano assensu & cooperatione etiam pendet, ergo huius fides non est catholica. ibidem.

ALIA ILLATIO ADVERSVS DEFINITIONEM Caluini.

Incongrua ergo est definitio Caluini, quam libro de Institut. relig. Christi. tribuit fidei, nempe quod sit diuina erga nos beneuolentia situta, tertaque cognitio, quæ gratiæ in Christo promissionis veritate reuelatur mentibus nostris, & cordibus obliuatur. Nam si ad promissiones in genere referatur, non est nisi pusilla portio Catholice fidei : si verò ad illam suam specialem certitudinem, quam de se quisque habet extra limites est eiusdem orthodoxe fidei. Soto ibidem.

QVID FIDES CHRISTIANA CONVENIAT cum fide antiqua.

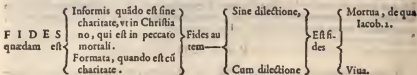
Eadem est fides nostra, quæ & antiquorum : Augustinus lib. de Patientia cap. 11. Antiqui iusto ante incarnationem verbi in hac fide Christi, & in hac vera iustitia, quod est nobis Christus, iustificati sunt : hoc credentes futurum, quod nos credimus factum : gratia salui facti per fidem, non ex seipsis, sed Dei dono : non ex operibus, ne forte extollerentur. Bona quippe opera eorum non præuenerunt misericordiam Dei, sed secuta sunt.

IDEM SVPER IOAN. TRACTAT. 45.

Tempora variata sunt, non fides : quia eadem fides utroque coniungit, & eos qui crediderunt veterum, & eos qui venisse iam crediderunt. Dixeris quidem temporibus, sed utroque per unam fidem ostium, id est, Christum, videmus ingressos. Et alibi : Eundem spiritum habuerunt, qui venturum in carnem Christum prænunderunt, quem etiam illi, qui cum venisse nunciauerunt.

DE PARTITIONE FIDEI.

TABULA 50.

DE FIDE INFORMI, SENTENTIA D. PAVLI.

Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æsonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & houerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & habuero omniem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. 1. Cor. 13.

DE EADEM SENTENTIA D. IACOBI.

Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? non quid poterit fides saluare eum?

ET PAVLOPOST.

Vis scire, ò homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est: offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est: Et suppleta est scriptura, dicens: Crederet Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum? Similiter & Raab meretrix, nonne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eiciens? sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Iacob. 2.

SENTENTIAE HUIUS LIMITATIO D. SOTO.

Ex his verbis quidam elicere conantur, quòd fides mortua non sit fides, tunc quòd eiusmodi fides nihil differat a fide demonum. Vno enim contextu ait Iacobus, quòd fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa: & quod ille, qui hoc modo credit, nihil magis egregium facit quam demones, qui credunt & contemiscunt. Hæc tamen ambo citra negotium dissoluet, qui verba Iacobi æstimate fuerit meditatus.

Non enim refert fidem ad Charitatem, sicuti hominem ad animam, sed sicuti corpus ad animam. Non, inquam, ait sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Viuit enim per animam, & homo, & corpus: sed homo tanquam per formam, quæ pars sui est: corpus autem tanquam per eam, quæ extrinsecus sibi accidit. Et ideo quia Deus, qui est nobis ceu anima vitæ spiritualis, habitat in nobis per charitatem (Deus enim charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo) expuncta charitate, & homo manet spiritualiter mortuus, & fides sua mortua. Attamen, vt corpus absque anima suam retinet integram essentiam corporis, ita et fides absque charitate, suam habet rationem, substantiam, & proprietatem fidei, quæ est assentire dictis Dei.

Neque continuo consequens est, fidem illam mortuam nihil ab illa demonum distare. Ratio enim fidei non solum consistit in certitudine, quam forsân habere possunt demones maiorem, immo clariorem nobis: sed in eo quòd per obedientiam, & voluntatis obsequium (vt in ipsa eius definitione innuebamus) suscipitur. Demones autem non vltro, sed inuitè credunt, & inde fit, vt nostra fides suapte natura illiciat nos ad amorem Dei, illa verò sua nihil aliud, quam timorem illis incutiat, & tremorem. D. Soto cap. 7. lib. 2. de Natura, & Gratia.

DE

DE FIDE FORMATA, D. PAULI

sententia ad Galat. 5.

Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

ET I. TIMOT. I.

Finis autem præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quæ verba sic interpretatur Diuus Augustinus: Cùm enim diceret, charitas: addidit, de corde puro: vt nihil aliud, q̃ id, quod diligendum est, diligitur. Conscientia verò bona, subiunxit propter spem. Ille enim se ad id, quod credit & diligit, peruenturum esse desperat, cui malæ conscientie scrupulus inest. Tertiò, & fide, inquit, non ficta. Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & non diligimus quod non est diligendum, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur. Augustinus libro. 1. de doctrina Christiana, cap. 40.

DE FIDEI EFFECTIBVS, QVOS D. PAVLVS

ad Hebræos per exempla sanctorum patrum veteris enumerat testamenti.

TABVLA 51.

NAM FIDE

I.

Intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent.

II.

Fide plurimam hostiam Abel, quàm Cain, obtulit Deo: per quam testimonium consecutus est, esse iustum, testimonium perhibente muneribus eius Deo: & per illam defunctus adhuc loquitur.

III.

Fide Enoch translatus est, nè videret mortem: & non inueniebatur, quia translulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit, placuisse Deo.

IIII.

Fide, Noë responso de accepto de ijs, quæ adhuc non videbantur, metuens, aptauit arcem in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum: & iustitiz, quæ per fidem est, hæc est institutus.

V.

Fide, qui vocatur Abraham, obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem: & exijt, nesciens quò iret.

VI.

Fide demoratus est in terra promissionis, tanquàm in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob, cohæredibus repromissionis eiusdem.

VII.

Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.

VIII.

Fide obtulit Abraham Isaac, cùm tentaretur: & vnigenitum offerebat, in quo susceperat repromissiones, abiectans quia, & à mortuis suscitare potens est Deus.

IX.

Fide & de futuris benedixit Isaac Iacob & Esau.

X.

Fide, Iacob moriens, singulos filiorum Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgæ eius.

XI.

Fide, Ioseph moriens, de professione filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis mandauit.

XII.

Fide, Moyses natus, occulatus est mensibus tribus à parentibus suis, eò quòd vidissent elegantem infantem, & non timuerunt Regi edictum.

Hhh 4 XIII.

XIII.

Fide, Moyses grandis factus, negavit se esse filium filiae Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuinus assumens thesauro Aegyptiorum, improperium Christi. Adspiciebat enim in remunerationem.

XIII.

Fide reliquit Aegyptum, non veritus animositatem Regis: inuisibilis enim tanquam videns sustinuit.

XV.

Fide celebravit Pascha, & sanguinis effusione, ne qui vastabat primitiis, tangeret eos.

XVI.

Fide transierunt mare rubrum, tanquam per aridum terram: quod experti Aegyptij, deuorati sunt.

XVII.

Fide muri Hiericho corruerunt circuitu dierum septem.

XVIII.

Fide Raab meretrix non perijt cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.

XIX.

Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus euarrantem di Gedeon, Barac, Samson, Iephte, David, Samuel, & prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt re-promissiones, obtinuerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, sortes facti sunt in bello, castra verterunt exteriorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.

Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ne sine vobis consumarentur. Ad Hebr. cap. 11. per totum.

DE DVOBVS ERRORIBVS, QVIBVS HOC seculo doctrina vtræ & catholicæ fidei plurimum obscuratur.

Plures quidem & graues saepe, iisdemque, perniciosi sunt errores hac ætate, quæ sæpe multumque controuersitur de virtute siue efficacia fidei, quæ fideles sumus: quorum tamen duo præcipui, ex quibus cæteri ferè omnes pendere videntur, & connexi sunt & quasi inseparabiles.

PRIMVS.

Quod iustificatio nostra ex sola diuina pollicitatione, absque operibus nostris, dependeat.

SECUNDVS.

Quod certus fieri quisque possit per fidem, se esse in gratia.

CONTRA PRIMVM DISPUTATIO NON MINVS ELEGANS ET diserta, quam grauis, & erudita D. Augustini in lib. de vita Christiana, cap. 13.

PROPOSITIO.

Alios noui, inquit, quos ita insipientiæ & imprudentiæ tenebrosa caligo & ignorantia fallit ac decipit, ut fidem quam habere se suauant, sine iustitiæ operibus apud Deum sibi censeant profuturam: & hoc erroris genere decepti, sine metu crimina nefanda committunt, dum credunt Deum non criminum, sed perfidie tantum vitorem. Et huiusmodi non solum seiplos perisse contenti sunt, sed etiam alios, in quibus nullum diuinæ scientiæ lumen est, suis nituntur laqueis implicare, & impletur in illis Saluatoris nostri sententia, dicentis: Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Nam si nullum crimen, sed sola perfidia condemnatur, ergo securi peccamus & liberi, & siue causa Deus dedit mandata iustitiæ, si sola siue iustitiæ, operibus fides prodest.

CAUSA HVIVS ERRORIS, QVÆ SIT.

Vnde hic tam impius, tam sceleratus, tam perfidus ignorantie error obrepserit, scire non possumus, nisi fortè ex illis, qui hoc exemplo in lege veteri populum seducebant, & secum simul æternæ morti, & perpetuo tradebant interitui, de quibus scriptum est: Nolite audire sermones prophetarum, qui prophetant vobis, quoniam vani sunt ipsi, & visiones à corde suo loquuntur, &

Matt. 15

Hier. 23

tur, & non ab ore Domini. Dicunt enim ijs qui repulerunt verbum Domini, Pax erit vobis, & omnibus qui vadunt in voluntatibus suis. Omni qui vadit in errore cordis sui, dicunt, Non venient super te mala.

ERRORIS HVIVS CONFUTATIO.

Multa quidem nobis, immò totius legis testimonia aderant, quibus tam perniciosum destruere errorem ac sepelire poteramus: sed ne legem diutius fatigemus, sufficiant pauca de plurimis. Respondet illi mihi, cuius talis est sensus: Adam à Deo factus homo primus statim in principio mundi, perdidit, an peccati causa damnatus est? In quo nihil fuisse incredulitatis inuenio, præter solam inobedientiam, cuius causa ille damnatus est, & omnes suo damnantur exemplo. Cain quoque non perdidit causam, sed quia fratrem in ieremiam, condemnatus est. Quid plura? Vniuersus hic mundus ut diluuium in ieremiam, non perdidit causam lego factum fuisse, sed criminum. Sodoma & Gomorra, ut repentinò cremarentur incendio, nullam causam incredulitatis inuenio, nisi peccatorum & scelorum: quod scriptura euidenter demonstrat, & dicit: Homines Sodomitæ, mali & peccatores erant in conspectu Dei valde. Populus ille Iudaicus ut tam frequenter interire videretur, & corripi, nonne peccatorum causa præstabat?

Genes. 13.

SOLVTIONES OBJECTIONVM, QVIBVS CONCILIANTUR SENTENTIAE PAULI & IACOBI DE FIDE, & OPERIBUS.

Sed dicit aliquis: Veteris legis testimonia tantum non accipio, nisi mihi & noui Testamenti exempla proruleris: Accipe Saphiram & Ananiam, quos Apostolica sententia, non perdidit crimine, sed furii & mendacii causa damnant.

Fortian dicitur es mihi: Ut quid ergo Apostolus dicit, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis? Ipsum qui hoc dicit, lego hominem absentem etiam condemnasse, quia uxorem patris acceperat. Intelligenda est ergo scriptura, quæ scientibus conuenire videtur in omnibus, & non nisi solis, à quibus minime intelligitur, discrepare. Iustificari hominem, inquit Apostolus, per fidem: sine legis operibus, dicit, sed non sine illis operibus, de quibus aliter Apostolus audio dicentem: Fides sine operibus mortua est. Paulus enim Apostolus de legis operibus locutus est, hoc est, de circuncisione carnali, & neomenia, & sabbatho, & huiusmodi cæteris, quæ lex fieri ante præceperat, & iam Christi tempore non erant necessaria. Ille verò Iacobus de operibus iustitiæ loquitur, quæ qui non fecerit, verè mortuus est, quauis se simul et esse fidelem.

1. Cor. 5.

Sed dicit aliquis illud Apostoli, dicentis: Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem: Stultie, hoc baptismi impletur in tempore, quo vi baptizetur quis, sola confessio desideratur, & fides. Nam quid tibi ipsius baptismi lauacrum prodest, si sola sine iustitia fides queritur? Baptismo enim peccata ablui, fides omnium tenet. Si deinceps peccanda non est, abluisse quid prodest?

SENTENTIAE CATHOLICAE CONFIRMATIO ex collatione scripturarum.

Audi quid dicat Dominus homini semel sanato: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius eueniat. Hoc & beatus Petrus Apostolus manifestissime docet, ei deterius aliquid, qui post agnitam iustitiam viam peccaverit, euenire, cum dicit: Si enim resurgentes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri Saluatoris Iesu Christi, his rursus impliciti superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim esset illis viam non cognoscere iustitiæ, quam post cognitam reuertens conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. Contingit enim eis illud veri Pronerbi: Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lotus in volutabro luti.

1. Pet. 2.
Prouet. 26.
Hebr. 6.

Hoc & beatus Paulus Apostolus testatur, & loquitur, hominem post baptismi sanctificationem pristino errore peccantem, non sine ingenti penitentia conseruari, dicens: Impossibile est enim, eos qui postquam semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum cælestis, & participes sunt facti spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & protulæ sunt, renouari rursus ad penitentiam, rursus cruciungentes sibi metipsum filium Dei, & ostentui habentes.

V I A

VIA SALVTIS.

Matt. 19 Quendam etiam ad Saluatorem accessisse, & quid faciendo vitam æternam perciperet, interrogasse Euangelista testatur: cui ita à Domino responsum est: Si vis vitam habere, serua mandata. Non dixit, Serua tantum fidem. Nam si sola fides queritur, superflue inuenitur mandata seruari. Sed abiit vi ego Deum mendi aliquid dicam præcepisse superfluum. Sed dicant hoc illi, qui peccando iam filij perditionis effecti sunt, & in hoc tantum solatium se habere credunt, si alios secum potuerint morti perpetue mancipare.

PECCATIS HOMINES DAMNARI
etiam fideles.

Prout. 11. Nam si Deus peccatorem non punit, ubi est illud propheticum, Si iustus vix saluus erit, peccatores iuxta. **70** tot & impis ubi parebunt? Et alibi: Quia peccatores peribunt. Et iterum: Deficient peccatores. **1. Pet. 4.** à terra, & iniqui ita vi non sint. Et iterum: Sicut deficit sumus, ita deficiant: sicut finis, cera à facie ignis sic pereant peccatores à facie Dei. Nullum hic tantum incredulum, & infidelem, sed peccatores audio condemnari. **103. 67.**

NEC SOLAM SVFFICERE FIDEM.

Marth. 7 Et Saluatorem nostrum quodam loco dixisse lego: Non omnes qui dicunt mihi, Domine Domine, intrabunt in Regnum Cælorum, sed qui faciunt voluntatem Patris mei, qui in Cælis est. **Tit. 1.** Vtique isti Christum credebant, qui eum etiam Dominum nuncupabant. Nec ideo illis Cælestis Regni ianua panditur, quia illum ore, quem factis abnegant, consentunt. Negari autem Deum factis, non minus quam verbis, Apostolus dixit: Deum consentunt se nosse, factis autem negant. Et Dominus in Euangelio: Multi mihi dicent in illa die: Nonne in nomine tuo Demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et dicam illis: Nunquam vos cognoui. **Matth. 7** Discedite à me oēs, qui operamini iniquitatem. Usque adeo isti credidisse dicuntur, vt in nomine Domini virtutes etiam operarentur. Nec tamen eis proderit fides, quia iustitiæ opera non fecerunt.

SED NECESSARIA ETIAM
ad salutem sunt opera.

Matt. 25 Itaque si sola fides prodest, cur illi cum angelis Satanæ in perpetuum gehennæ ignibus mancipantur, qui non perfidie causa, sed quia boni nihil fecerunt, iudicantur? licet scriptum est: Et dicet eis rex qui ad sinistram sunt: Discedite à me maligni in gehennam æternam, quam parauit Patet meus Diabolo, & angelis eius. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Non dixit vtiq; quia non credidistis mihi. Vnde intelligi datur, uou eos incredulitatis causa, sed propter bonorum operum sterilitatem esse damnandos.

DISPVATIONIS HVIVS EPILOGVS.

Nemo ergo alterum decipiat, nemo seducas. nisi quis iustus fuerit, vitam non habebit: nisi quis in omnibus Christi mandata seruauerit, partem non potest habere cum Christo: nisi quis terrena despexerit, diuina non accipiet: nisi humana contempserit, non potest habere cælestia. Nec quisq; Christianum se iudicat, nisi qui Christi & doctrinam sequitur, & imitatur exemplum. Hactenus Augustin.

CATHOLICA CONTRA HVNC
errorem assertio.

Salus itaque non offertur per Christum, nisi certo modo qualificatis, sicut demonstrant hæ scripturæ: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei, Ioā. 3. Penitentiam agite, appropinquant regnum Dei, Marth. 4. Nisi penitentiam habueritis, similiter omnes peribitis, Luc. 13. Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis, Ad Hebr. 5. Ecce qualitates fidei, baptismi, penitentiae, & spontaneæ voluntatis, ad obtemperandum Christo prequiruntur. Sonnius lib. 1. Demonstrationum de fide, cap. 6.

D E T E

DETECTIO SECUNDI ERRORIS DE
certitudine gratiæ.

T A B. 52.

C E R- titudo ex duobus x- stimari po- test, vel ex parte—	<p>Obiecti, cuius assensus non potest esse falsus.</p> <p>Subiecti est firmitas assensus illius rei, quæ quis sibi per- suadet, omni depulsa dubie- tate, propter sibi apparen- tem veritatem.</p>	Que- stio au- tē præ- sēs ita expli- catur,	<p>Non litigatur de certitudine ex parte subie- cti. Nemo enim dubitat quin possit quis ex leuitare tam firmum habere assensum, & in dicio suo tam certum de re falsa, quàm Chri- stianus habet de fide catholica, ut hæretici de suis dogmatibus plerique omnes.</p> <p>Sed dubitatio est de certitudine, ex parte objecti, utrum eam quis possit habere, se ef- se in gratia, ut talis assensus esse nequeat fal- sus, magis quàm si esset Catholice fidei.</p> <p>D. Soto de nat. & gratia, lib. 3. cap. 10.</p>
---	--	--	---

SVBDIVISIO DE DVPLICI HVIYS
questionis sensu.

T A B. 53.

AT VERO QVAESTIO PO- test præterea habere duos sensus: —	<p>Primum, secundum præsentem statum, An nunc sci- licet sit quis in gratia.</p> <p>Alterum, an possit habere certitudinem perseveran- tiæ, usque ad finem vite & assecutionis gloriæ.</p>
---	--

CONFUTATIO PRIMI MEMBRI EX LIBELLO

Ioannis Hesselij Contra Nouitiam fidem, quam vocant spe-
ciale, vndecim argumentis. Quorum

PRIMUM est,

Quod hæc fides, qua quisque certò statuit sibi remissa peccata propter Christum: siue ea doctri-
na, qua docetur is habere peccati veniam, qui eam se per Christum habere firmiter statuit, non sit
expressa in symbolo Apostolico, aut Niceno, vel Constantinopolitano, aut Athanasij. Et cum Au-
gustinus libro de fide & symbolo, & in Enchiridio cap. 64. exponat Apostolicum symbolum, atque
expresse illam eius partem [Remissionem peccatorum] huius fidei non meminit: Quinimodò
docet, Deum in ignoscendis criminibus respicere mensuram doloris & cordis contriti. Item Ful-
gentius & Rufinus, aut alij dum ea, quæ fidei sunt exponunt, ne verbum quidem de hac fide fa-
ciunt, &c. proinde nouitia est, & veteri Ecclesie ignota.

SECUNDVM ARGVMENTVM.

Secundò hæc persuasio est in ijs etiam qui integram fidem non habent, sed hæretici sunt: vt in
Eunomio, de quo scribit Augustinus lib. de hæresibus ad Quodvultdeum: Fertur, inquit, usque
ad eò fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quod nihil cuiquam obesset quorūlibet per-
petratio ac perseverantia peccatorum, si huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.

TERTIVM.

Tertiò, hæc persuasio tollit timorem diuinæ scueritatis atque iudicij, dum iubet hominem esse
securum.

QVARTVM.

Quartò, rejicitur hæc doctrina sic: Quisquis carni mente seruit atque peccato, Deo placere nō
potest, iuxta Apostolum [Rom. 8.]. dicentem, Qui in carne sunt, & secundum eam ambulant, Deo
placere non possunt: Sed nemo certus est an dominetur sibi peccatum, & ambulet secundū car-
nem. Igitur nemo certus est se placere Deo.

QVIN-

QVINTVM.

Quintò reijcitur hæc doctrina, quia tollit orationem Dominicam, qua oramus vt d mittantur nobis debita.

SEXTVM.

Sextò, doctrina huius specialis fidei aduersatur doctrinæ scripturæ de baptismo. Nam si fide hæc certus sit homo se esse Dei filium, Deumq; sibi iam propitium: consequens est, baptismum non adhibendum, vt peccata remittantur, vel vt homo renascatur.

SEPTIMVM.

Septimò, hæc persuasio aduersatur Apostoli doctrinæ de recto vsu Eucharistiz. In qua requirit probationem sui ipsius, nè quis indignè manducet aut bibat. Doctrina autem hæc hominem certū esse iubet, atque ita ab omni periculo securum fore pollicetur.

OCTAVVM.

Octauò, hæc vana doctrina euertitur veræ poenitentiz, siue conuersionis ad Deum prædicatio. Cū enim sacra scriptura doceat, veram poenitentiam conuersionemq; præcedere remissionem peccatorum, hæc doctrina contrā asserit, remissionem peccati obtineri ante omnia per hanc fidem: & tum demum sequi veram poenitentiam, & conuersationem secundum Deum. Hinc est Lateri dictum: Qui credit se absolutus, est absolutus, quidquid sit de contritione.

NONVM.

Nonò, aduersatur hæc vana fides potestati soluendi & ligandi, remittendi & retinendi peccata, quam dedit Dominus Petro & Apostolis: Habet enim hæc fides, q peccata sint remissa sola fide, etiam si nemo solutor vel remissor accedat, vt ridiculum iam sit, quod Apostolis suis Dominus dixit: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

DECIMVM.

Decimò, hæc fides adeo noua est & falsa, vt cū sibi ipsi contraria sit, seipsam destruat. Nam nemo cuiquam assentitur, nisi quod verum esse iudicari, etiam priusq; assentatur. Cū itaq; hæc vana persuasio credat homini remitti peccata per eam ipsam fidem, qua credit hoc, uel esse est id verum esse etiam priusq; credat, atq; ideo ipsa fides remissionis, posterior est remissione.

VNDICIMVM.

Postremò, hæc vana persuasio procedit ex exili intellectu Euangelii & verbi Dei, siue potius per ipsam verbum Dei peruertitur. Fides enim in nihil aliud collimare debet, q in Dei verbum: Nullū aut est verbum Dei, dicens cuiuslibet hominum, est ei remissa peccata. Sed Euangelium vnū, & idem est apud omnes Christianos. Vnde Euangelium generalibus euanciatis in scriptura pponitur. At particularia pro personarū varietate mutantur. Ioan. Hæselius, apud quem fufius tractantur.

CONCLUSIO PRIMI HVIVS MEM-
bri catholica.

Nemo potest adeo esse certus suæ propriæ iustificationis, quā est Christianus de articulis fidei. Ratio est, quia certitudo huiusmodi, q quisque sit in gratia Dei, ex duobus poudet: Vtpote ex firmitate diuinæ promissionis, quæ est fides catholica: & ex nostra dispositione, nempe si fecerimus illa, quæ à nobis ipse requirit. Huius autem secundi membri fidem habere non possumus, quanta est fides catholica: ergo neq; tantam vllus de cōmuni lege habere potest, quod sit in gratia. D. Soto cap. i. lib. 3. de natura & gratia.

CONFVTATIO SECVNDI MEMBRI, DE PERSE-
uerantia fidei, ex eodem Hæselio per argumenta octo.

Multo porro vanior est ea fides, qua quisque statuit firmiter, se peruenturum ad vitam æternam, quā qua sibi statuit peccata remissa. Hæc enim etiam de futuris pronunciat, quæ soli Deo nota sunt, iuxta illud Sapientis: Homo futura nullo scire potest uucio. Et, Nè gloriaris in crastinam, ignorans quid superuentura pariat dies. Illa autem tantum de præsentis iustitia. Igitur & eius, licet iam satis sit reiecta, paucis ostendamus vanitatem.

ARGV-

ARGVMENTVM PRIMVM.

Primo igitur, nullam symbolotam, neque Apostolicam, neque Nicenam, neque Constantinopolitanam, neque Athanasij habet, quod quilibet debeat credere, se habiturum vitam æternam. Licet enim credamus vitam æternam, non tamen idcirco credimus nos eam possessuros. Crediunt enim similiter, & mortem impiorum æternam: & tamen nemo debet, etiam si hæc tenet impiè viæti, credere se intraturum ignem æternum.

SECVNDVM.

Secundò, hæc persuasio, qua quis statuit se perueniendum ad vitam æternam, est in hæreticis qui certò non eo perueniunt. Falsà est itaque hæc persuasio, & non innitens veraci verbo Dei.

TERTIVM.

Tertiò, si fides iustificans reddit hominem certum de æterna vita, igitur certum eum facit, quòd in fide perseverabit, quòd sibi certò polliceri potest nemo. Nam sicut Apostolus docet, multum repulsà bona conscientia, naufragium fecerunt circa fidem: & alios præ avaritia à fide excidisse dicit, 1. Timoth. 6.

QVARTVM.

Quartò, hæc persuasio pronunciat de occulta, & inscrutabili Dei prædestinatione. Nam per eam firmiter statuit homo se prædestinatum, securiorque est de æterna sua salute, quam fuit homo, & angeli ante lapsum. At secus Augustinus: Licet, inquit, sancti de suæ perseverantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseverantia sua reperiuntur incerti. Item Hieronymus: Scriptum est, inquit: Ne beatum dixeris quem piam ante mortem, Eccl. 1. 1. Quandiu enim vivimus, in certamine sumus: quandiu in certamine, nulla est certa victoria, quæ etiam Apostolo fortissime præstanti, in futuro seculo referuabatur.

QVINTVM.

Quinto, hac persuasione tollitur solitudo rectè agendi, & ille timor, quem iubet Apostolus: Tu autem fide stas. noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non peperciit, ne forte, nec tibi parcatur. Vide ergo bonitatem & severitatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanferis in bonitate: alioquin & tu excideris. Ad Roman. 11.

SEXTVM.

Sextò, hac persuasione iudicat homo se ipsam, non solum pro præsentì, sed etiam pro futuro tempore, omnibus modis sic inuadens Christi iudicis officium, & peccans in illud præceptum sapientis: Ante mortem ne laudes hominem quemquam. Eccl. 1. 1.

SEPTIMVM.

Septimò, nullum est Dei verbum, quod iusserit cuilibet fideli eum esse perseveraturum in fide, & charitate, & habiturum vitam æternam. Quinimò iam ostensum est, scripturam docere multos à charitate excidere, atque damnari in æternum, ut Saul. Vana itaque hæc persuasio non versatur circa Dei verbum, & proinde non est fides.

VLTIMVM.

Postremò, si statuant, prout statuant, quòd concharam habeant erga se Dei benivolentiam, ita ut hoc anno, mense, vel die, non sint casuri à fide, ut à iustitia, sed protegendi à Deo: manifestè iam patet, non hanc esse fidem qua iustificati fuerant popheiz, aut apostoll. ut si ea, iustificati essent, falsà cerret, seu quæ falsum credidisset pro Dei verbo, in iustificati essent. Hec omnia videri pertrahat R. D. Ioannes Hesselius in dicta sua consutatione, cap. 10. Et Dominicus Soto. lib. de natura, & gratia.

REGVLA, SIVE DECISIO HVIVS CONTROVER-
SIE COMMUNIS.

Aliiter ergo consideratur promissio de venturo Christo, & remissione peccatorum in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pendeat, ut arbitrabantur Iudei: Aliæ verò, ut singulis promissum beneficium applicatur: & secundum hæc considerationem propriè parvulos, qui iustificatur ante usum rationis, promissio pendet ex operibus cuiusque. Quandoquidem hoc modo non est facta promissio cuius absolute, sed sub conditione, si penitentiam egerimus, si vocem eius audierimus. Nam qui audir & didicir, veniat ad me, Ioan. 6. Idem Soto lib. 3. cap. 10. de natura, & gratia.

DEFENSIO FIDEI CATHOLICAE ADVERSVS ALIAM
calumniam, qua criminantur Catholicos docere, vt de salute sua
dubitent homines.

Catholici docent, vt fideant quidem homines se vitam, & veniam accepisse, vel accepturos esse, non tamen hoc tanquam Dei verbum credant, sed timeant ne forte excidant à pietate & vita. Absit autem, vt sic dubitet catholicus de afflictione vite æternæ, vel veniæ, vt ea, quæ ad horum afflictionem sunt agenda, aggredi cesset. Hæc enim dubitatio spei est contraria, & in desperationem degenerat: sicut & timor non obtinendæ veniæ, vel vite, qui tautus est, vt torporem ad orandum pro venia, & viriliter certandum pro vita, inducat. At timor, qui ex propriæ fragilitatis, atque malitiæ, & diuinæ securitatis consideratione oritur, & tamen spei veniæ, & vite coniungitur, humilitatem, & sollicitudinem bene agendi generat, atq; custodit. Hunc timorem docemus: atque ex consequenti illud, in quo fundatur, nempe nos certos non esse de penitentia, & perseverantia nostra. Ioannes Hesselius in confutat. fidei specialis, cap. 14.

DE SIGNIS GRATIÆ DIVINÆ.

TABULA 54.

Quavis autem communi lege, hoc est fidei certitudine, de salute sua nisi ex singulari quodam diuinæ revelationis privilegio, omnino certus nemo esse queat: sunt tamen signa, siue coniecturæ quædã, ex quibus homo Christianus apud Deum se in gratia esse spe bona colligere possit, quorũ in libello quodã antiquo, & pio, qui fundamentũ æternæ inscribitur felicitatis: numerantur sedecim:

SIGNVM PRIMVM.

Detestatio peccatorum: de quo sic diuus inquit Hieronymus: Tunc peccatorum salus incipit, cum quis veraciter pro delictis ingemiscit.

II.

Amor verbi diuini, de quo Io. 8. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Nam verbum Dei est cibus animæ. Non enim in solo pane viuit homo &c. Matth. 4. Vnde D. Augustinus: Nullum, inquit, mains est signum æternæ predestinationis, quam libenter audire verbum Dei.

III.

Patientia in rebus aduersis, eo quodd dicit Apostolus: Flagellat omnẽ filium quem recipit, Hebr. 12. Et, Ego quos amo, arguo & castigo. Apocal. 3.

IIII.

Correctionem libenter admittere, atque ex ea in melius vitam commutare, vt cum Psalmista dicere possit: Tribulationem, & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Psal. 114.

V.

Timentes Deum honore afficere: & præferre eos, quos describit David in Psalmo 13. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? &c. Custodire autem illa præcepta, quæ ibi numerantur ex ordine, manifestum est bonæ gratiæ signum.

VI.

Humilitas: Nam D. Gregorio teste, cuius summum signum electionis est humilitas.

VII.

Dubia in meliorem interpretari potestatem, nec libenter audire obrektiones. Vnde Saluator noster apud Io. 13. cap. In hoc cognoscent homines, inquit, quodd mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinutem.

VIII.

Commissio in uecessitatibus proximorum. Aliter enim, vt D. scribit Gregorius, membra nostri redemptoris non efficiuntur, quam si proximo compatiamur. Hinc Psalmista cecinit: Iocundus homo qui miseretur, & commodat.

IX.

Ininiarum remissio, quam sic commendat August. Vnusquisque talem indulgentiam accipiet, qualem facit proximo.

X. Stru.

X.

Studium probitatis, quando quis frequenter mouetur ab interiori animi sensu, vt deus fieri, & in melius proficere queat.

XI.

Frequens Passiois Christi meditatio, quæ cum gratiarum actione coniuncta sit. Quo pertinet illud Ezechielis: Signa Thau in frontibus eorum, id est, signum cruci. Ezech. 9.

XII.

Bona, & deuota ad mandata Dei inclinatio. Quod signum ab ipso probatum est Salvatore, ac domino nostro, his verbis: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19.

XIII.

Vehemens ad Dei visionem anhelatio, iuxta illud Iob: Teder animam meam vitæ meæ, Iob. 10. Super quo B. Gregorius: Præsens, inquit, vita cedere incipit, cum vita cælestis dulcescit.

XIII.

In omnibus præmissis bona intentio. Sicut enim beatus corporalis est ipsius humani corporis lucerna, sic per radium intentionis illustrantur actionis nostræ merita. Gregor.

XV.

In præfatis virtutibus ad finem vsque perseverantia. De qua Matth. 10. dicitur capite: Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et secundum Gregor. Incassum bonum agitur, si ante terminum vitæ desieratur.

XVI.

Syncera, & perfecta Dei charitas. Nihil enim cætera profunt omnia sine dilectione diuina. Hinc D. Augustinus: Sola, inquit, charitas distinguit inter filios Dei, & filios diaboli.

QVAE FIDEI RATIO POTISSIMUM SEQVENDA,

atq; præ cæteris tenenda sit: ex Ambrosio.

Seruenus præcepta Maiorum, nec hæc editaria signacula ausi rudis temeritate violemus. Librum signatum illum propheticum non seniores, non potestates, non angeli, non archangeli aperite ausi sunt: soli Christo explanandi eius prerogatiua est seruata. Librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? Quem qui resignare coacti sunt, postea tamen dampna sua seculum signant. Qui violare non ausi sunt, confessores, & martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum victoriam prædicamus? Nemo metuat, nemo formidet: plus confert fidelibus, qui minatur. Venerant sunt blanditiæ perfidorum, tunc cauenda, cum id quod negant, prædicare se simulant. Sic decepti sunt, & ante te, qui facile crediderunt, vt ibi perfidæ laqueos inciderent, vbi fidem esse credebant. Qui dicit, inquit, Christum creaturam secundum cæteras creaturas, anathema sit, &c. Ambrosio lib. 3. de fide sanctæ Trinitatis. cap. 7. tom. 1.

DE FIDEI CATHOLICAE LAUDIBVS,

ex Augustino.

Nulle maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla huius mundi maior est substantia, quam est fides catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, penitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines & viduas & coniugales casto pudore conseruat, clericos ordinat, sacerdotes consecrat, in æterna hereditate cum sanctis angelis collocat. August. serm. 1. de verbis Apostoli.

DE SPE, SECVNDA VERBI ABBREVIATI PARTE.

CONTINUATIO.

Sed de fide hactenus, deinceps de spe dicamus, quæ sic affinis videtur fidei, vt & ea propemodum nasci credatur ex fide: Fides enim est, quæ Dei verbo creditur; Spes, quæ expectatur, quod per verbum Dei promissum est: Vt enim expectemus, potissimum fides verbi Dei facit; iuxta prophetam dicentem: Speret in te omnes qui nouerunt nomen tuum. Psalm. 9.

DE NECESSITATE SPEI.

Spem necessariam Christiano, inter cetera sacre scripturæ testimonia, D. Paulus, 6. ad Hebræos capite abundè restatur, cum spem appellat animæ nostræ ancoram tutam, ac firmam, & incedenti vique ad interiora velaminis, hoc est, tabernaculum æternæ beatitudinis, vbi præcursor pro nobis introiit Iesus. Quemadmodum enim ancoræ, fluctuante mari, firmat naues, ne euerantur, aut in saxa impellantur, & constringantur: ita spes in his mundi tempestatibus, de promissis diuinis nos confirmat, vt quæ nobis non in rebus fluxis, sed in cælo fixa est, vbi multæ rerum vices, sed æterna, stabiliq; omnia. Albert. Nouicampian. in Sæpulo Biblico de fide, spe, & charitate.

SPEI DEFINITIO.

Spes autem, quam D. Paulus modo confidentiam appellat, Heb. 10. modo fiduciam, Hebræ. 4. est summi boni, Deo miseranti, potiundi expectatio. Marul. in Enangelistario suo lib. 1. cap. 1. Hoc est, certa rerum bonarum futurarum, quas à Deo promissas fide indubitata credimus, cum patientia expectatio. Nouicampian. ibid.

DEFINITIONIS HVIVS CONFIRMATIO, EX VERBIS

D. Pauli ad Rom. 5.

Iustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei &c.

SPERARE QVIS DICATVR.

Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est quod operatur, charitatis. Augustinus in præfatione in Psalm. 31.

SPES QVID DIFFERAT A FIDE, EX AVGVST.

Quid autem sperari potest, quod non creditur? Potest etiam aliquid quod non speratur, credi potest. Quis namque fidelium, penas non credit impiorum, nec sperat mœnem? Et quisquis eas imminere sibi credit, ac fugaci motu animi exhorret, rectius timere dicitur, quam sperare. Quæ duo Lucanus distinguens, ita complexus ait: Licet sperare timentis. Non autem ab alio Poeta, quando meliore, propriè dictum est: Hunc ego si porui tantum sperare dolorem. Est itaq; fides, & malarum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala, & hoc fide bona, non mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & præsentium, & futurarum.

Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eam pertinentiū, quæ earū spem gerere perhibetur. De qua Apost. ait: Spes quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Cum ergo bona nobis futura esse creduntur, nihil aliud quam sperantur. August. in Enchirid. ad Lauren. cap. 8.

QVOTVPLEX SIT CHRISTIANA PATIENTIA.

Paulus in eo loco, ubi dicit: Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus: non vnus simplicis generis patientiam insinuat, sed duplicem: illam videlicet primum, quæ est longanimitas equanimiter expectandi bonū illud excellsum, quod cū anxie percipimus, diutissimè nobis protrahitur, iuxta illud: Patientes estote vsq; ad aduentum Domini, Iacobi 5. Nam cum spes quæ differtur, affligit animam, dilatio illa in genere malorum est, circa quæ patientia versatur.

Rom. 8.

Sed præterea cum gloria hæc filiorum Dei non nisi plurimis superatis pugnis, subactisq; hostibus obtineatur, quæ spe illius perpetimur, per huiusmodi etiam malorum patientiam, hoc est, solentiam, eandem gloriam expectamus. D. Soro in epistolam Pauli ad Rom. cap. 8.

QVID IN SPE CHRISTIANA TENENDVM,
sequendumque sit.

Omnium Christianorum spes in futurum tempus extenditur, vt quod hic seruimus Deo, alibi nos seruissè lætetur: Hic enim nobis posita sunt certamina, sed in futuro seculo certaminū præmia referuata, iuste siquidem, & prouide diuina sapientia separauit tempus laboris, & præmij. Hic ergo laboramus, hic seruimus Deo, & mandata eius seruamus, vt in futuro seculo, id est, in celorū regno, æterna præmia capiamus. August. serm. 19. de verbis Apostoli: vel iuxta alios, serm. 34.

QVIDVE IN EADEM MAXIME CAVENDVM,
fugendumque sit.

Nihil tam inimicū est spei, quàm retro respicere, id est, in eis rebus, quæ retrolabuntur, & transeunt, speciem ponere, & in iis quæ nondum data sunt, sed dandæ quandoque, nunquàm transibunt, non sperare. Quando autem sciatet tentationibus mundus, veluti pluuia Sodomæ sulphurea, metuendum est exemplum vxoris Loth. Retro enim respexit, & ubi respexit, ibi remansit. In salem conuersa est, vt imprudens prudens condideret exemplo. August. de verbis Domini serm. 29. Idem super Psalm. 95. Debet Christianus, inquit, vt mundo, non seruire mundo, vt habentes, sint tanquàm non habentes.

QVIS VERÆ SPEI SIT SCOPVS.

Tota spes nostra in Deo sit, nihilque de nobis, tanquàm de nostris viribus præsumamus, ne nostrum facientes, quod ab illo est, & quod habemus, amittamus. August. super Psalm. 70. sermon. 1. Factus est enim Christus spes nostra. In illo vides & laborem tuum, & mercedem tuam: laborem in passione, mercedem in resurrectione. Sic ergo factus est spes nostra. Habemus enim deus vitas, sed vnā in qua sumus, alteram quam speramus: In qua sumus, nota nobis est: quam speramus, ignota nobis est. Tolerā in qua es, & habebis, quam nondum habes. Quomodo toleras? vt uō vincaris à tentatore. Laboribus suis, tentationibus, passionibus, morte sua demonstrauit tibi vitam in qua es: resurrectione sua demonstrauit tibi vitam, in qua eris. Nos enim non noueramus, nisi nasci hominem, & mori: resurgere hominem, & viuere in æternum, non noueramus. Suscepit quod noueras, & demonstrauit quod non noueras. Ideo ergo factus est spes nostra in tribulationibus, in tentationibus. Idem in Psal. 60.

DE EODEM.

Noli aliquid à domino tuo sperare, sed ipse dominus tuus sit spes tua. Namque multi de Deo sperant pecuniam, multi de Deo sperant caducos honores, & periueros, vel aliud quodlibet à Deo præter ipsum Deum: sed tu ipsum Deum pete. Nimidū contemptis alijs, perge ad illum, obliuiscens alia, memento illius: relinquens retro alia, extendere in illum. Ipse certè auersum correxerit, ipse ducit rectum. Ergo sit ipse spes tua, qui ducit, & producit. Et paulò post: Sit spes nostra Deus noster. Qui fecit hæc omnia, melior est omnibus: qui fortia, fortior: qui magna, maiori quidquid amaue- ris, ille tibi erit. Disce amare in creatura creatorem: & in factura factorem: ne teneat te quod ab illo factum est, & amittas eum à quo & ipse factus es. August.

Hii 3. DE

DE GRADIBVS SPEI SENTENTIA D. PAVLI

ad Rom. 5.

Secd & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, Spes autem non confundit: Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Rom. 5.

DE EFFECTIBVS SPEI CHRISTIANÆ PER

exempla: NAM SPE

I.

Moises stetit intrepidus ante Pharaonis conspectum, & tandem populum de Ægypto eduxit, Exo. cap. 5. & 6. & c.

II.

Spe in Deum nixi filij Israel, contra Benjamin tribum præliantes, tandem prævaluerunt, Iudic. 10.

III.

Spe confusus in Deum David, dixit ad Goliath: Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo; ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, 1. Reg. cap. 17.

III.

Spe, & confidentia in Deum, Nathan propheta audacter corripuit David post adulterium, 2. Regum 12.

V.

Spe confidens Eliás, dixit Achab: Non ego turbaui Israel, sed tu & domus patris tui, qui dereliquisti mandata Domini, 3. Reg. 18.

VI.

Spe fretus Helisæus, dixit ad Ioram regem Israel: Quid mihi, & tibi est? Vade ad prophetas patris tui, 4. Reg. 3.

VII.

Spe bona confusus Tobias, dixit increpantibus eum: Nolite ita loqui, quoniam filij sanctorum sumus: & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est illis, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Tobiz 2.

VIII.

Spe inuicta sultus Iob, amicis suis respondit: Etiam si Deus occiderit me in ipso sperabo. Iob. 13.

IX.

Sufanna, cum iniuste condemnaretur, erat in angustiis cor eius. sperans autem in domino, libera est. Erat enim cor eius fidutiam habens in domino. Daniel. 13.

X.

Diuina spe armati Matathias, & filij eius, resisterunt nunciis Antiochi Regis, & dixit Matathias: Etsi omnes gentes Regi Antiocho obediant, ut discedant unusquisque a seruitute legis Patrum suorum, & consentiant mandatis eius: ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi Patrum nostrorum. Propitius sit nobis Deus: non est nobis vtile relinquere legem, & insitias Dei. Non audiemus verba Regis Antiochi, nec sacrificabimus, transgredientes legis nostræ mandata, ut eamus altera via, 1. Machab. 2.

XI.

Inuictæ spei fuit mater cum septem filiis: è quibus cum tertius tormentis diris occideretur à Rege tyranno, inquit: E celo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. 2. Machab. 7.

XII.

Abraham, ut dicit Paulus ad Rom. 4. contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Erit semen tuum sicut stellæ cæli, & arena maris. Gen. 13.

XIII.

In Christi autem fidelibus spes diuina, atq; Christiana quantæ virtutis fuerit, testantur gloriosi martyres, qui illi insipientes, mundum & mundi tyrannos deuicerunt. Ideo Seruator noster Io. 14. cap. ad

ad eam adhortatus est Apostolos, dicens: Confidite, quia ego vici mundum, quasi dicat: Sicut ego vici mundum, vici et vos, si veram spem ac confidentiam in me habueritis, mundum vincetis.

Ex quibus omnibus facile constat, quantæ virtutis, & quàm mirabilem operum causâ extiterit spes diuina atq; Christiana.

DE HIS SIGNIS CONCLUSIO

D. Bernardi.

Quis potest dicere, Ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hæc, inquam, dicere potest? reclamante nimirum scriptura, Nescit homo, si sit dignus amore, an odio. Certitudinem vtiq; non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis huius anxietate penitus cruciemur. Bernard. in Sermo. 1. De Septuagesima.

EXHORTATIO D. PAULI AD RETINENDAM IN SPE CHRISTIANA CONSTANTIAM.

Nolite ergo amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Heb. 10. Sed adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Heb. 4.

ALIA D. AVGVSTINI EXHORTATIO.

Spem tuam omni hora in Deo pone: & quidquid tibi accesserit, siue bonum, siue malum, ex toto corde, & cum pura mente semper dic: Deus, in adiutorium meum intende: Domine, ad adiuuandum me festina. Si vis saluus esse, vericulus iste de corde tuo non recedat: cum ipso dormis, cum ipso vigila: August. Sermo. 1. De Ieiunio Quadragesimæ.

DE EIVSDEM.

Deum gratis diligamus, in illo semper speremus, nec hominem, nec Diabolum timeamus. Nec ille, nec iste facit aliquid, nisi quantum permittitur. Permitti ad nihilum potest, nisi quod nobis prodest. Toleremus malis, sitimus bonis: quia & nos sumus mali. Pro nihilo saluos faciet Deus omnes, de quibus desperare non debemus. Ergo de nemine desperemus: pro omnibus quos patimur, oremus; à Deo nunquàm tecedamus. Patrimonium nostrum ipse sit, spes nostra ipse sit, salus nostra ipse sit. Ipse hic consolator, ibi remunerator, vbique viuificator, & vitæ dator: non alterius vitæ, sed illius de qua dictum est: Ego sum via, & veritas, & vita, ut & hic in lumine fidei, & ibi in lumine speciei inquam in lumine viuentium in conspectu Domini placeamus. Idem super Psal. 115.

VERAE CHRISTIANAE SPEI, DVO POTISSIMUM VICIA MAXIMÈ OFFICERE.

Duo sunt vitia generis humani, quibus homines pereunt. Alii sperando, alii desperando. Desperando perit, qui dicit: Ego scio facinora mea, ego noui scelera mea: quomodo fieri potest, ut illa quæ feci, dimittat mihi Deus? Sperando perit, qui dicit: Quid prodest quod dicis, iam faciâ quidquid possum? Hoc perdo, quod non facio: sic me damnaturus est pro vno peccato, sicuti pro multis. Et ideo si illam vitam habiturus sum, vel istam perdere nolo, quare ergo non facio voluntati meam? Quare non eripulo libidines meas? Alius vero timens periculum desperationis, incipit sperando perire, quando dicit: Quandoquaq; fuero conuersus, permittit Deus dimittere mihi: Spero in ipsius misericordia, quia totum mihi dimittit. Sed desperanti dicit Deus, Nolo moriem peccatoris, &c. Speranti vtrq; Ne tardes conuertere ad Dominum, &c. August. Sermo. 7. in sermonibus communibus, ut citatur in Milleloquio. Interim vide familia Sermone 48. & 39. de verb. Domini. Item tractatu 33. in euangel. Ioannis, & Homilia. 1. ex lib. 50. Homiliarum.

EPILOGVS.

Confidimus autem, quia conscientiam habemus bonam, in omnibus bene volentes conuerfari. Heb. 13.

DE CHARITATE,

PARTE ABBREVIATI VERBI

TERTIA.

CONTINUATIO.

Charitatem fidei & spei adiungi debere, inde liquet, quòd fines siue charitate, ut dictum est, poterit quidem esse, sed non prodesse. Fides enim in Christo valet, ait Paulus, quæ per dilectionem operatur. Ad Galat. 5.

DOCTRINA HVIVS, QVAE DE CHARITATE suscipitur, Summa.

Totam magnitudinem diuinarum eloquiorum & latitudinem secunda possidet charitas, qua Deum proximumque diligimus. si ergo non vacat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, omnia scripturarum secreta penetrare, tener charitatem: ibi pendet omnia: Ita tenebis quod ibi didicisti, tenebis etiam quod nondum didicisti. Augustinus in tractatu de laudibus Charitatis, tomo, 9.

DE EODEM, ALIA D. AVGVSTINI sententia.

Quæcumque in ministerio tabernaculi siue templi, multis modis de sacrificijs leguntur diuinitus esse præcepta, ad dilectionem Dei & proximi significandam referuntur. In his enim duobus præceptis, ut scriptum est, tota lex pendet & Propheta. August. lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 5.

DEFINITIO CHARITATIS, EX EODEM.

Charitatem B. Augustinus vocat, morum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum, lib. 3. De Doctrina Christiana, cap. 10.

DE CHARITATIS FORMA.

Qualẽ faciem habet dilectio? Qualẽ formam habet? Qualẽ statutam habet? Quales pedes habet? Quales manus habet? Nemo potest dicere. Habet tamen pedes, qui ducunt ad Ecclesiam: habet manus, nam ipsæ pauperi porrigunt: habet oculos, nam inde intelligitur ille qui eget. Beatus, inquit, qui intelligit super egenum & pauperem. Habet aures, de quibus dicit Dominus: Qui habet aures audiendi, audiat. Non sunt membra distincta per loca, sed intellectum. Totum simul habet, qui habet charitatem. Habita, & inhabitaberis: mane, & manebitur in te. Augustinus primam Canoniam Ioannis, Tractat. 7.

DE CHARITATIS EXCELLENTIA.

Charitas in omnibus Dei donis illa excellit, ut etiam Deus dicta sit. August. ad Julian. epistola 143. Et super primam Canoniam Ioannis Tractatu. 9. Nescio utrum magnificentiùs, inquit, nobis charitas commendari possit, quàm ut diceretur, Deus charitas est. Breuis laus, & magna laus: Breuis in sermone, & magna in intellectu. Quàm citò dicitur, Deus dilectio est? Er hoc breue est. Si uideres, vnum est: si appendas, quantum est? Deus dilectio est: & qui manet in dilectione, in Deo manet, & Deus in illo manet. Sit tibi domus Deus, esto domus Dei. Mane in Deo, & maneat in te Deus. Manet in te Deus, ut te contineat: maneat in Deo, ut cadas, Quia sic de ipsa charitate dicit Apostolus, Charitas unquam cadit,

ADHVC DE PRAESTANTIA CHARITATIS, ex eodem.

Charitas est via Dei ad homines, & via hominum ad Deum. Per charitatem enim venit Deus ad homines, venit in homines, factus est homo. Per charitatem homines diligunt Deum, eligunt Deum, ad Deum currunt, ad Deum perueniunt. Sic etiam familiaris est Deo charitas, ut ipse mansionem habere nolit, ubi charitas non fuerit. Si ergo charitatem habemus, Deum habemus: quia Deus charitas est. Augustinus libro de spiritu & anima, cap. 16.

C H A.

CHARITAS CŪR FIDEI SIMVL ET

Spēi praeferatur

Charitas, quae tertia nobis adiungitur ad fidem & ad spem, maior est supra fidem & spem: quia fides est verum, quae non videtur: erunt autem species, cum vix fuerint: & spēs rei est, quae non tenetur: adueniente ipsa re, non erit iam spēs, quia tenebimus, non sperabimus. Charitas autem non nouit nisi crescere magis magisque. Si enim amamus, quem non videmus quomodo amari sumus, cōtrā viderimus? Desiderium ergo nostrum crescat. Christiani non sumus, nisi propter futurum seculum. August. in Plal. 91.

DE ORDINE CHARITATIS, SIVE DE

duplici dilectionis mandato.

Ordinem esse in charitate, constat ex eo quod habetur Cantica, secundo: Introduxit me Rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Vnde etiam Saluator noster Christus in cap. Matth. 22. duplex nobis praescripsit dilectionis mandatum: Vnum, quod amore Deum complecti debeamus: alterum, quomodo proximus sit diligendus.

DE CONDITIONIBVS AMORIS DIVINI,

primo dilectionis praecepto.

Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc est maximum & primum mandatum. Matth. 22.

DE CATHOLICA ISTARVM CONDITIONVM

explicatione, ex Euangelistario Maruli.

(EX TOTO CORDE)

Deum ex toto corde tunc diligimus, cum nihil eius dilectioni aequamus, sed quaecunque nobis chara sunt, secundo loco habemus, quod nisi praestabimus, Deo frui non poterimus. Ait enim, Qui amat Patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filium aut filia plusquam me, non est me dignus. Matth. 10.

(EX TOTA ANIMA)

Ex tota autem anima Deum diligimus: cum ne vix quidem nostrae parcimus, dum ei obsequimur, nihil nimis eo ut corpus occidat: sed illum potius, qui & corpus & animam potest mittere in gehennam, cum ipse dicat: Qui perdidit animam suam propter me, lauetur eam. Hoc quidem sancti praestiterunt martyres, qui temporalem vitam pro Christo offcentes, accipere meruerunt eternam.

(EX TOTA MENTE)

Ex tota verò mente Deum diligimus, quando fide certissima, quidquid de Deo sancta sentit Ecclesia, complectimur. & cuncta quae vel animo volumus, vel opere implemus, ad ipsius cultum atq; honorem dirigimus: nec quidquam omittimus, quantum in nobis est, quod ad eius dilectionem referri possit.

REGVLA

Diligamus ergo Dominum Deum nostrum toto corde, ne quid illo charius habeamus, tota anima, ne pro illius nomine corporis tormēta, mortemq; ipsam, si casus inciderit, aut quidq; formidēmus: tota mente, ut omnis nostra cogitatio, omnisq; actio ad vnum finem tendat, placēdi videlicet Deo, eiusq; conspectui perpetuo perenniterq; perfruendi. Marul. in Euangelistario suo lib. 4. cap. 1.

DE DILECTIONE PROXIMI, SECVNDO

Christiane Charitatis praecepto.

Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Propheta. Matth. 22.

QVANTVM CHARITATIS FRATRI

debeamus impendere.

Nec illa iam questio moueat, quantum Charitatis fratri debeamus impendere, quantum Deo. Incomparabiliter plus quam nobis, deo: Fratri autem, quantum nobis ipsis. Nos autem ipsos tan to magis diligimus, quanto magis diligimus Deum. Ex vna igitur eademq; charitate Deum proximumq; diligimus: Sed Deum propter Deum, nos autem & proximum propter Deum. August. lib. 8. De Trinitate, cap. 8.

REGV-

rationem, & eam salutem, quæ hominibus pecoribusq; cõmunis est: verũ etiam linguas, sacra-
menta, Prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem
corporis sui, vt ardeant: sed quoniam charitatem non habent, vt cymbala concrepant, nihil sunt,
nihil eis prodest. Non ergo in illis, quannus bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiã non
discipuli mei: sed in hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad-
inuicem. August. in Euangelium Ioannis, Tractat. 65. 1. Cor. 13

QVÆ CHARITATIS VIS SIT.

Quapropter fratres sectamini charitatem, dulce ac salubre vinculum mentium, sine qua Dives
pauper est, & cum quia pauper diues est. Hæc in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus tempe-
rat, in ducis passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate
latissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. Augustinus in Sermone 39. De
tempore.

QVI EFFECTVS.

Charitas in Abel sacrificio grata, in Noe per diluuium secuta, in Abrahæ peregrinationibus mĩ
suetissima, in tribus pueris iugulandis ignes innocenter expectat, in Machabz suis ignes for-
titer tolerat. Casta in Susanna erga virum, in Anna post virum, in Maria præter virum. Li-
bera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confir-
dam, dinina in Christo ad ignoscendum. Quanta est ista animorum salus, scientiæ solida-
mentum, fidei fructus, diuiciæ Pauperum, vita morientium? Ibidem. V. 1. 1. 1.

DE CHARITATIS FRVCTIBVS.

Paulus 1. Cor. 13.

Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non
est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, nõ gaudet super iniqui-
tate, congaudet aut veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas
nanq; excidit, siue Prophetiæ euacuabuntur, siue lingue cessabunt, siue scientia destruetur.

DE LAVDIBVS CHARITATIS.

Charitas causa est, & mater omnium virtutum, quæ si desit, frustra habent ut cetera: si aut adit,
habentur omnia. Omnia sunt facilia charitatẽ. Mandatum Dei non habet graue. Quomodo enim
est graue, cum sit dilectionis mandatum? aut enim quis non diligit, & iam graue est: aut diligit, &
graue esse non potest. August. in tractatu de laudibus Charitatis.

DE EISDEM, EX D. BERNARDO.

O' bona mater Charitas, quæ suæ foueat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat inque-
ros, diuersis diuersa exhibens, sicut filios diligit vniuersos, cum te arguit, mitis est: cum blanditur,
simplex est: piẽ solet seuire, sine dolo mnlcere: patienter nouit irasci, humiliter indignari. Ipsa
est quæ hominum mater & Angelorum, non solũ quæ in terris, sed etiam quæ in celo sunt, pacifi-
cauit. Ipsa est, quæ Deum homini placans, hominem Deo reconciliauit. Bernar. in Epistola. 2.

EXHORTATIO, AD MVTVAM FOVENDAM

charitatem, D. Augustini.

O' Charitas, quàm magnas vires habes? De celo Deum posuisti. O' chara sanitas. O' sancta &
vera charitas, quæ tanta es in terris, quanta eris sanctitas in caelis? Quæ tantũ potes in hac pugna
mortalitatis adhuc sollicita, quantũ poteris in illa perfecta pace secuta? Euigila itaq; omnis anima
Christiana, & si in te eminet virtus Charitatis, quæ omnia sustinet, Domini tui imitari vestigia.
CHRISTVS enim, ait Petrus Apostolus, pro nobis passus est, relinquent vobis exemplum, vt
sequamini vestigia eius. Et si ille propter te de celesti sede ad terrena descendit, tu propter te fu-
ge terrena, appete celestia. Si dulcis est mundus, dulcior est CHRISTVS. Si amarus est mun-
dus, omnia pro te sustinuit CHRISTVS. Via tibi factus est ipse Saluator: surge, ambula. Au-
gust. in tractat. de 4. Virtutibus charitatis.

ALIA EXHORTATIO D. PAVLI.

Itaque consideremus inuicem in prouocatione charitatis & bonorum operum, non deferentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibuidam, sed consolantes, & tanto magis, quanto uidentis appropinquantem diem. Ad Heb. 10.

A DIVINA CHARITATE NOS DIVELLI
non debere, ex eodem.

Psal. 43.

Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ijs qui secundum propositum vocati sunt sancti, &c. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est, Quia propter te mortificamur tota die, & stimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profunditas, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Ad Rom. 8.

EPILOGVS DE TRIBVS HIS VIRTVTIBVS

Theologicis, Fide scilicet, spe & charitate.

CVR HAEC TRIA IN CHRISTIANISMO
ante omnia sint necessaria.

Cum autem prædictæ tres virtutes ad religionem Christianam in primis requirantur, inde inter cetera colligere poteris. Cui Deus is sit, ut quid substantiæ sit, ac utique intelligi possit: tum iudicia exuberantissime sapientiæ diuinæ talia sint, ut nullis mentibus hominis percipiantur: consilia sic instituta, ut eorum rationes nullus creatus intellectus perueniat. De quibus quidem cum Paulus Apostolus, cui tertii cæli mysteria videre contigerat, disliceret, illo tempore contemplantis oborto, exclamauit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? quoniam enim cognouit sensum Domini?

Rom. 11.

Cum [inquam] hæc talia sint, quædam etiam, si sapientiæ spectes mundanam, scandalo: necessario erit hic fides, qua credat unusquisque vera esse, ad quæ vocatur: & spes, qua speret se illa posse consequi: & charitas, qua illa omnia diligat. Cum enim intellectus & voluntas præcipue vires animæ protoplasti, illi in hoc diuinitus inditæ, ut Deum conditorem omnium cognosceret, agnitu [quoad fieri posset] complecteretur: per peccatum uitiatæ fuere in illo, & in nobis ceu stirpe. Intellectus quidem, quo iudicaret, quid eligendum, errore: voluntas verò, qua expecteret quod ratio diceret, carnali concupiscentia.

Rom. 5.

Igitur his remediis opus est fide, [sine qua spes esse non potest] quæ purificaret cor, hoc est, mentem & rationem, ceu fontem animi: & charitate, quæ submoueret prauas cupiditates, ut ad ea tantum seramur, quæ præscripsit Deus. Noui campian. in Scopo Biblico.

DE FIDE ET SPE IUSTIFICAN-
te, sententia Catholica.

Fides illa, Catholicorum iudicio, ad iustitiam ducit, qua Deus creditur paratus omnibus penitentibus & innocentibus se per Christum, in sacramento baptismi vel reconciliationis ignoscere.

I T E M.

Qua creditur quotidiana iustorum peccata condonare innocentibus se per eundem Christum crucifixum, dum ea derelinquunt, & dimittunt peccantibus in se, atque elemosynis insistant.

I T E M

ITEM.

Qua creditur daturus bona opera inuocantibus se per Christum, & perseverantes in illis per eundem Christum resuscitaturus eisq; merit ipsorum bonorum operum vitam æternam redditurus.

Spes autem in Dei potentia, & misericordia cuiq; nascitur, cum primum fuerit bonæ voluntatis, cum primum ceperit esse bonæ conscientia, cum primum desiderium poenitentia, & bonæ vitæ conceperit: Spes, inquam, tali oritur de venia percipienda, & vita bona, aq; æterna.

Huius spei timor connexus est ex consideratione diuinæ iustitiæ, & humanæ malitiæ, crebro nimis, & occultè in corde latentis.

ITEM.

Ex consideratione humanæ impotentia ad benè agendam, & perseverandum, si unquam Dei desit auxilium, quod ille, cui volueris, donat. D. Io. Hesselius contra fidem specialem in principio.

SVMMA SVMMARVM D. AVGVSTINI DE
Trinitate. lib. 13. in fine.

Nunc librum istum ita claudimus, ut admoncamus, quod iustus ex fide vivit, quæ fides per dilectionem operatur, ita ut virtutes quoque ipsæ, quibus prudenter, fortiter, temperanter, iusteq; vivitur, omnes ad eandem referantur fidem. Non enim aliter poterunt esse veræ virtutes, quæ tamen in hac vita non valent tantum, ut aliquando non sit hic necessaria qualiumcunque remissio peccatorum, quæ non sit nisi per eum, qui sanguine suo vicit Principem peccatorum. Ex hac fide & tali vita quæcunque notiones sunt in animo fidelis hominis, cum memoria continentur, & recordatione inspicuntur, & voluntati placent, reddunt quandam sui generis Trinitatem.

Abac. 2.

SCOPVS BIBLICVS ALBERTI NOVICAMPIANI.

DE CREATIONE HOMINIS.

Dens, unus in essentia, trinus in Personis, qui in semetipso beatissime ab æterno mansit, pro cuius temporis, verbo ex nihilo universa propter semetipsum operatus est, ut Salomon ait, non quod iis indigeret, sed ad ostendendam gloriam suam, abundantes in diuitiis gratia suæ in bonitate rationali creaturæ. Ea re igitur hominem ad imaginem, & similitudinem sui creavit, hoc est, naturam compositam rationis, & cogitationis ei impertivit, ut esset, qui opera eius intelligeret, qui illius immanens potestatem, sapientiam, bonitatem admiraretur, prædicaret, viq; cum ceteræ animantes ventri, pabuloq; ferirent, ille in diuina Maiestate suspicienda, ac prædicanda, omnem operam, mentem deniq; omnem collocaret, Deumq; pie colendo, & assidue contemplando, summum bonum consequeretur.

Psal. 32.

Prou. 16.

Eph. 2.

Genes. 1.

Eccles. 17.

DE LAPSV HOMINIS ET MORTE.

Primum autem hominem Deus ita considerat, ut personam obedientem munere, sine interuentu mortis, angelica immortalitas, & beata æternitas sequeretur. At ille non considerans sibi tantum honorem à Deo exhiberi, præcepto diuino non obediens, fructum, quo illi in paradiso constituto Deus interdixerat, ex arbore decerpit, comedit, atque ea ratione transgresso præcepto diuino, primus hominum peccauit, peccatumq; inobedientia sua ex inuidia diaboli, qui illum seductus, profecta, in mundum inuexit tale, tantumq; ut omnes qui ab eo secundum carnem gignerentur, subicerentur in peccato, morti, damnationiq; æternæ, sedati sub iugum, & tyrannidem diaboli.

Rom. 1. 20.

Genes. 3.

Sap. 2.

Rom. 5.

DE CHRISTO PROMISSO.

Eph. 1. Porro Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam Charitatem suam, qua dilexit uos, filium suum seruatorems e missorum pollicitus est ipsi Adamo, Abrahamo, Isaac, & reliquis, qui à peccato & tyrannide diaboli liberaret eos, qui uia fide huic promissioni fiderent, liberationem hanc ab ipso & per ipsum sperantes.

DE LEGE.

Rom. 3. Interim uero dum expectabatur promissus Christus, (quoniam apud omnes ferè homines, lex naturæ ita erat obscurata, ut etiam manifesta scelera, periude ac si scelera non essent, dissimularentur) data fuit lex à Deo, quæ ostenderet peccatum, & terret conturbaretque conscientiam, uon ut per incussos hominibus timores, perimat: sed ut humanas animas, quasi de innocentia securas, ipsa demonstratione peccati reas faciat: quo tandem illæ intelligent peccatum sine gratia uia ci non posse, reatus solitudine ad percipiendam gratiam promissi mediatoris conuerterentur, Galat. 3. utque lege quasi pædagogus, à sceleribus coercerentur, illis que lex esset norma rectè uiuendi. Qui quidem mediator, constituto apud se tempore venire uoluerat, quo abundabat omnis iniquitas, cum diabolus omnem mensuram malitiæ à Christo delendæ impleuerat.

DE ADVENTU CHRISTI.

Isai. 53. Vbi autem aduenit plenitudo illa temporis, natus est ille Christus Iesus, & ante legem & tempore legis multis patribus promissus & prædictus, pœnasque peccato hominis debitas, ceu uerus agnus, uera hostia in cruce persoluit, (id quod futurum hostijs illis in ueteri lege à Deo præscriptis 1. Io. 1. adumbratum erat) eoque modo homines natura filios iræ existentes, Deo Patri reconciliauit, & à tyrannide diaboli, cui propter peccatum erant subiecti, liberauit, ut sine timore de manu inimicorum suorum liberati, illi seruirent in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus suis, Zacharia parente præcursoris Domini, Spiritu sancto repleto, ita uaticinante.

DE FIDE IUSTIFICANTE, QUAE OPERATUR per charitatem, in spe firma fundatam.

Rom. 3. Ut quod, iustitia illa prima amissa, assequi non poterant, nunc adipiscantur iustificati, uelut Galat. 3. Apostolus ait, gratis per gratiam Dei, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus mediatorem per fidem in sanguine ipsius. Quæ quidem fides in Christo ualeat, quæ per charitatem operatur. Hac autem fide suscepta, dat Deus spiritum suum sanctum, quo signat omnes credentes, qui est pignus & arrabo nos certò uitam æternam possidebimus, testimoniumque reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei, simulque diffundit charitatem in viscera nostra, quæ Christianorum est quoddam peculiare insigne, & spem, quam (ut Paulus ait) sicut ancoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora uelaminis, ubi præcursor pro nobis introiit Iesus secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

DE IUDICIO FUTURO.

Act. 1. & Hic autem Christus Iesus, qui à mortuis tertio die resurgens, per quadragintaque dies apparet suis, & loquens illis de regno Dei, in conspectu discipulorum in celum ascendit, spiritumque sanctum illis promissum misit: post interfectum spiritum oris sui honorem peccati, quando mortui resurgent, sedebit in Maiestate sua omnes iudicaturus, & redditurus unicuique propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum, dicendusque his qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Illis autem qui à sinistris: Discedite à me omnes maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Tunc finis erit, Resurgensque Deo Patri tradet.

DE VSV SACRAE SCRIPTURAE
ECCLESIASTICO EX PETRO DE
Natalibus. TABULA 36.

<p>REGNUM illud eorum, de quo in tom agitur scriptum per saluatorem ipsum humanis assimilatur nu- ptiis. Ut autem in nuptiis sex di- uersi plerunque actus intercede- re, atque concu- rere solent: vi- delicet—</p>	<p>Paranymphorum, id est, internunciorum media- torum, quales fuerunt Stipulatio, siue mutui consensus declaratio. Subarratio per oblationem annuli. Nuptiarum solennitas, hec est, spō lx in domum sponū traductio. Matrimonij copula, siue consum- mario. Liberorum procreatio.</p>	<p>Prophe- tae, Patriar- chae. Sic tot- vitz hu- mane cursus, à mundi exordio vsq; in fi- nē eius- dem, in sex diui- ditur tē- pora, in quibus agit de</p>	<p>Tractatione spō saliorum. Mutui consen- sus datione. Subarratione, que per annuli fit dationem. Nuptiarum so- lennitis. Consummatio- ne matrimonij per copulam catnalem. Procreatione liti- dem liberorū.</p>	<p>Atque hic cursus in ecclesia sin- gulis absol- uitur an- nis.</p>
--	---	--	--	--

Kkk : DE

DE PRIMO TEMPORE, QVOD IN SPONSALIORVM
occupatur præparatione, fuitque ab Adam, vsque ad Christum, & hodie
representatur in Ecclesia à principio Aduentus Domini,
vsque ad festum Natiuitatis Christi.

TABVLA 57.

PARA- nymphi harū nu- ptiarum cū Ecce- sia fue- runt—	Pa- triar- chæ,	Legē	Natu- raz, circū- cisio- nis, Moi- sis.	Vnde hoc tē- pus ad- uentus Domini ci, i qua- ruor di- uiditur hebdo- madas, in qua- rum —	Pri- ma, v	Secū- da	Agiť de	Lege natu- ræ, cu- ius duo sunt pcepta :	Ho- nestē viue- re, Ne- minē læde- re.	Vtrūq; tangit Paul. in Epistola Domini- cæ pri- mæ his verbis :	Induamus ar- ma lucis; Sic vt io die ho- nestē ambu- lemus : non comessatio- nibus, & e- brietatibus, non in cubi- libus, & im- pudicitis, Non in con- tentione, & emulatione.			
	Pro- phe- tæ.	Quorum co- loquia de nu- ptiis futuris versantur circa	Prophetias de Messia vē- turo.		Ter- tia	quar- ta		Circuncisione, ad quam respiciens Paulus, in epistola Dominicæ secundæ exclamat, dicens: Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis, ad euacuandas promissiones Patrum.		Scripta lege, cuius respectu Paulus in epistola Dominicæ secundæ, sub persona legislatoris, & ministri, ait: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.				

Testimoniis prophetarum. Vnde Apostolus Paulus induens personam prophete, Christum venturum, & propinquum esse asseuerat, dicens: Gaudete in domino semper: iterum dico, gaudete. Dominus enim prope est. In epistola Dominicæ quartæ.

DE SE-

DE SECVNDO TEMPORE, IN QVO FACTA EST

Verbi, & hominis mutui consensus obligatio, & stipulatio. Quod fuit à Christi incarnatione, vsq; ad eius baptismum, representatur autem à Christi natiuitate vsque ad Septuagesimam.

TABVLA 58.

<p>HOC TEM- pore de ipso agi- tur matrimonio Christi cum Ec- clesia catholica contracto, hoc est, cum populo</p>	<p>Judaico, à festo Natiuitatis, in quo ipse mundo editus, per angelos prius omnium pastoribus reuelatur Iudæis, à quibus vti nouissimis visita- tus est. vsque ad Epiphaniam: Gentili, à festo Epiphaniæ, in quo Christus primi- tiis gentium ista duce nunciatur, à quibus oblatis munetibus adoratur. vsque ad octauas Epiphaniæ. Vtroque, per hoc ipsum matrimonium in ouile- vium coacto. Ab octava Epiphaniæ vsque ad Septuagesimam.</p>	<p>Circa hoc enim tempus ille potissimum D. Pauli legun- tur epistolæ, quibus Christū non ianum Iudæorum, sed & gentium Deum esse pro- bat, enīq; pro vtriusq; sa- lute venisse affirmat: inter quas illa quæ ad Romanam scribitur Ecclesiam, est præ- cipua.</p>
---	--	--

DE TEMPORE SVBARRATIONIS, QVOD FVIT A

Christi baptismate, vsque ad Resurrectionem: Representatur in Ecclesia
 à Septuagesima vsque ad festum Paschæ.

TABVLA 59.

<p>CHRI- stus spō- sam suā Ecclesiā Catholi- cā vti re- ginam il- lustissi- mam tri- plici de- vinxit si- bi annu- lotrium gemarū,</p>	<p>Saphiri co- loris cele- stis, fidei vti delice- tæ per prædicatio- nem quam Christi ipse</p>	<p>Incepit, in ipsa Septuagesima Per seipsum perfecit Dominica sexagesima, sub parabola de- Confirmavit miscuit in Quinquagesima. Quale est illud, quo iuxta eius- dem diei euāgeliū cæco restituitur visus. Quo exemplo significatur genus humanum, à culpæ cæcitate, per verbi diuini prædicationem esse liberatum.</p>	<p>Conducendo operarios in vineam, id est Ecclesiā suam. Mittendo scilicet septuagintaduos Apostolos prædica- tores ante faciem suam. Seminare, id est Christo. Semine, id est verbo prædicationis euā- gelicæ. Prima, Quadragesimæ: quo tempore Christi præ- dicatur ieiunium, quod ipse quadraginta die- bus, & totidem pertulit noctibus. Secunda, vbi Christus ideò in monte Tabor ascen- dit excelsum, ut oraret, solusque orans transfi- gūatus est, quod licet Mathæus prætereat, Marcus tamen & Lucas non reticent. Tertia, quando eleemosynam spiritalis distri- buit gratiæ, sanando ægrotos, ut demoniacum surdum, & mutum. Quarta, in qua Iesus abiit trans mare Galilææ &c. Ioan. 6. Tam animi, quam pertulit à Iudæis— Blasphematus, Expulsus. Quæ corporis, quæ sustinuit in carne Passus, Crucifixus, Mortuus.</p>

DE QVARTO TEMPORE, ET GLORIOSA SPONSÆ

deductione. Quod tempus fuit a Resurrectione Domini, vsque ad missionem Spiritus sancti : & exhibetur in Ecclesia a feriis Paschatis, vsque ad festum Pentecostes.

TABULA 60.

Deducitur de dolo tyranni diaboli, qui fraude pater eius effectus fuerat, per integram octauam Paschatis, vbi dicitur ei : Obliviscere populum tuum, & domum patris tui.			
SVB ID tēpus pro- nuba Chri- sti, quæ cat- holica di- ci ecclesia	Mysticè in- ducitur, co- latur, & do- tatur : Ab octavo Pa- schæ vsque ad Ascen- sionem. Nam in	Prima Dominica post Pascha, glorificatur in corpore Christi, per clau- sas ianuas intrantis, & incomparabili donatur immortalitate. Atque hinc ista Dominica dicitur in Albis, quod stolis candidis Neophyti vestiantur.	
		In reliquis qua- tuor Dominicis sequentibus pia glorificatur in a- nima, cuius do- ctes secundū Au- gustinum sunt	Visio bea- ta, De qui- bus agi- tur i do- minica post Pa- scha
			Secunda, & tertia. Nā tunc legn- tur quædam ex lib. Apocal. vbi fit mentio de 14. senioribus, & de angelis, ac tanta magna sanctorum, instantim ante thro- num, divina fructum visionis.
			Quarta, & quinta, in quibus epi- stolæ leguntur Canonice, quæ præ cæteris mirè Christianam commendant dilectionem.
	In domum sponsi so- lenni ter introducitur. & hoc in persona	Christi, Ex Patrū glorifi- catione,	Vnde tunc in ecclesia cantatur, Ascendit Deus in iubilatione: Et ascendit Deus in altum, capti- uam duxit captiuitatem.

DE CONSUMMATIONE HVIVS MATRIMONII,

quinto humanæ vitæ temporis. Quod in Ecclesia celebratur à festo Pentecostes, vsq; ad octauas Corporis Christi.

TABULA 61.

CONSUMMATIO matrimonij, inter Chri- stum, & Ecclesiam con- tracti, sit per populum	Spiritualtem, per integram octauam Pentecostes, vsq; ad festum Corpo- ris Christi. Quo tempore Christiani homines omnes Christo haud aliter, quàm membra capiti, Spiritus sancti connectuntur vinculo. Corporalem, à festo Corporis Christi, vsq; ad eius octauam, in quo me- moriam venerandæ illius celebratur Eucharistiæ, per cuius sumptionem fideles Christo etiam corporaliter coniungi dicuntur.
---	---

DE

DE SEXTO TEMPORE, SIVE DE PROCREATIONE filiorum Ecclesie: Quorum vita & res gestæ considerantur ab octava corporis Christi, vsq; ad tempus aduentus Domini. TAB. 62.

ECCL. E- st filii, di- citur eius- dem Ecclē sic	Fundato- res, Constru- ctores, Conserua- tores, Defenso- res, Augmen- tatores,	Vi	Apostoli. Doctores. Confes- sores. Marty- res. Sanctę virgi- nes.	Sub- ty- po	Regū Iuda, Salomonis, Iob, Tobię, Esdrę, Iudith, Hester, Machabeorum, Prophetarum.	Israhel & Iuda, Iob, Tobię, Esdrę, Iudith, Hester, Machabeorum, Prophetarum.	Nam isto- rum runc legū- tur libri: vide- licet,	à Festo corporis Chri- sti, vsq; ad calē. Aug. à calēdis Augusti, vi- que ad calē. Septē. Per totum mensem Septembrem. In mense Octobri. Toto mense Nouem- bri, vsq; ad Domini cā aduentus Domini.

A P P E N D I X.

T A B V L A . 63.

SED ET ALIQUA sanctorū festa, etiam in su- perdicta quinq; incidunt tempora. Quorum alia ce- lebrantur tempore.	Tractationis siue consulta- tionis, Stipulationis, Subtractionis, Deductionis, Consummationis.	De qui- bus vide	Petrum de Natalibus, Aloysium Lipomanum de Vitis sanctorum Breuiarium Romanum, & alia. Bede, Vuardi, Adonis, & ceterorū.

ALIA TEMPORVM PARTITIO,

ex Vuilhelmo Durando.

T A B . 64.

VT AN- nus solaris in quatuor diuiditur partes, vi- delicet, in	Hyemem, in qua femina iaciuntur; Ver, in quo seminata deor, & in spi- cas acciunt; Æstatem, in qua Menses albescent, & salce subci- duntur; Autūmnū, in quo p ventilationē gra- na à paleis se- parata, i hor- reis reponun- tur;	Sic & magn vitę p- sentis annus, ab ini- tio se- culi vs- que ad finem mūdi, 4. tem- porū distinguitur varie- tate.	Primū fuit denationis à Dei colui, ab Adam vsq; ad Moysen. Quod tē- pus dicitur ignorantie & cecitatis. Secundum, Reuocationis, à Moysē vsq; ad natiuitatem Christi. Quod tempus dicitur promissionis. Tertium, reconciliationis siue libe- rationis, à natiuitate Christi vsq; ad ascensionem eiusdem. Quod tem- pus dicitur salutis, & tempus accē- ptabile. Quartum, peregrinationis, ab Ascen- sione Domini, vsq; ad diem iudicii, ubi erit consummatio seculi.	Hyeme, i qua regnat obscuritas. Vere, qđ aliquid ha- bet quidē luminis, sed etiam multū ob- scuritatis. Æstate, i qua regnat claritas. Autūno, q & si mul- tū habeat luminis, hēt tñ ali- qd eius ob- scuritatis.

PARTITIONIS HVIVS APPLICATIO AD VSVM

Ecclesiæ Catholicæ, quid in ea per totum agatur annum. TAB. 65.

Confi- deran- tur se- cundū 4. prin- cipales dici partes, videli- cet—	No- ctis,	Deui- ationis.	Despera- tionis.	Hyem- is.	Circūde- derūt me gemitus mortis.
	Auto- re,	Quæ per- tinet ad tē- pus	Reuo- cationis.	Veris	Ad te le- uavi ani- mā meā.
Vespe- re.	Meri- dici,	Recon- ciliatio- nis.	Quod dicitar	Aesta- tis	Quasi modo ge- niti.
		Peregr- natio- nis.	Libera- tionis.	Autū- ni	Dñe, in tua mise- ricordia speravi.
HÆC Qua- tuor tempo- ra—	Natiuita- tis, vt sunt	Circuncisio, Apparitio, Baptismus, Purificatio.		Passio	Hyemi.
	Passionis, cuius partes sunt	Ieiunium, Tentatio.		Natiuitas	Veri.
	Resurrectionis, ad quam pertinent—	Ascensio in cælum, & Spiritus scti mis- sio.	Ex his	Resurrectio	Com- para- tur— Aestati.
	Aduentus ad iudicium, ad quē locum referūtur	Transfigura- tio. Miraculorū operatio.		Aduentus	Autūno.
Represen- tatur. Tempus quidem—	Lapsus, à Septuagesima vsque ad Pascha, recolendo casum & poenā pri- morum parentum, propter eorum culpam.				
	Promissionis, ab aduentu Domini, vsque ad Festum natiuitatis Christi.				
	Reparationis, ab octauis Paschæ, vsque ad octauas Pentecostes.				
	Peregrinationis, ab octauis Pentecostes, vsq; ad Domini aduentum. Cuius temporis ratio in sequentibus explicatur tabulis.				

Hactenus ex Rationali diuinorum officiorum sub initium libri sexti.

DE TEMPORE PEREGRINATIONIS, QUID ILLO
potissimum Catholica respiciat Ecclesia. Ex eodem in fine libri sexti.

TABULA 66.

TOTVM HOC tempus peregrina- tionis non incómo de referri potest ad lectiones sacras il- lius téporis, cuius series fuit, à David vsqne ad Domini aduentum, & quæ à primitiua cœpit Ecclesia. Nam—	Primum	{ Sicut Sauli successit David, 1. Reg. 8. 3. Reg. 5. Sic dæmonum cultui verus superuenit vnus Dei cultus.
	Deindè	{ Quemadmodum Regnum David per Roboam & Ieroboam in scissuras diuiditur, Ità Ecclesiam hæreticorum scindit infania.
		His subiiciuntur præterea libri Salomonis: quia post pugnas hæreticorum, claruerunt in Ecclesia ingenia sanctorum doctorum.
		Sequitur tandem liber Iob, vbi agitur de persecutionibus & cõsolationibus eius. Quia quantumvis in pace floreat Ecclesia, tentationes tamen non de- sunt spiritualium aduersariorum. Quorum quanto occultior est pugna, tã to est difficilior: sed eo gloriosior erit adquisita tandem victoria.

QVÆ VETERIS PRÆCIPVE TESTAMENTI SCLI-
pturæ, singulis anni temporibus in Ecclesia Dei & legi & cantari
confueverint. Ac primum de hyeme, siue primo
illo dispensationis tempore.

TABULA 67.

EARVM RERVM summa, quas hoc tempore catholica contemplatur Ec- clesia, continetur in libris præcipue Moïsis. Cum autè tempus dispensationis à la- nuario, vsq; ad Iunium du- rer exclusæ, singuli eius menses singulis téporibus præteritis rectè possunt ad- plicari. Nam per mensem	Ianuarium, in quo nouus annus inchoatur:	{ Illud tem- p ^o in- nu i- tur,	In quo mundus à diluuió ite- rum renouatus est.
	Februarium, in quo Alle- luia deponitur:		In quo vniuersitas linguarum confunditur.
	Martium, in quo plerūque celebrat quadragesima:		Sub quo Dei populus in Aegy- pto affligitur.
	Aprilem, in quo Paschatis peraguntur solennia:		Quando idem populus à Pha- raonis tyrannide liberatur.
	Maium, in quem Festum incidit Pentecostes:		Vbi adhuc idè ille Dei popul ^o i pmissionis terra gratulabatur.

QVÆ VETERIS TESTAMENTI SCRIPTV-

ræ, peregrinationis tempore in Ecclesia recitari solcant.

T A B V L A 68.

	Iulius & Iulius, quibus historia Rēgū legitur, Regnum Saul & David commemorant.	
	Augustus, in quo liber Sapientie recitatur, Regnum sapientis Salomonis insinuat.	
HVIUS TEM- poris lectiones, præ sertim nocturna- les, sua varietate suoque ordine se- riem designant tem- porum, vel profe- ctuum sanctæ Ec- clesiæ. Nam	Babyloni- cum, quod est in O- riente.	Duas Hebdomadas priores, hi- storia Iob: Quia Regnum illud duravit per duas annuales Heb- domadas, id est, per bis septin- gentos annos. Tot enim anni numantur à tempore Nini, à quo regnum Babylonie incepit, vique ad Cyrum Regem Persa- rum, in quo deficit.
	Reliqui quatuor mensēs pricipa- lia de- notant regna, videli- cet Re- gnum	Septē- bri per
	Persarum, quod est in Meridie,	In reliqua parte Septembris in- nuitur Regnum Persarum, & duæ leguntur historie: eo quod nunc de Persis, nunc de Medis reges assumbantur.
	Græcorū, quod est in Aquilone.	Atque hinc le- guntur in Ec- clesia, Mense quidē
	Romanorū, quod est in Oc- cidente.	Octobri Historia legitur Machabæorum, & Græcorum significat Regnum, sub qui- bus Machabæi fuerunt afflicti.
		Novembri & Decembri leguntur Prophe- tæ, in quibus Regnum representatur Ro- manorum, in quo Christi viget Religio. Propheciæ enim maximè loquuntur de Cristo. Cuius natiuitas est in fine anni, sicut Romanorum regnum est in fine mundi. Et Guillelmo Durand. de officiis diuinis, lib. 6. in fine.

DE RECTA HOMINIS CHRISTIANI INSTITVTIONE.

PERFECTA hominis Christiani Institutio consistit in verbis illis quinque, quibus D. Paulus fidelem Dei populum in Ecclesia instruendum esse suo docet exemplo: Sed in Ecclesia, inquit, volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam, quàm decem millia verborum in lingua, 1. Cor. 14. Hoc est, malo pauca verba loqui, cùm à me, tum ab alijs rectè intellecta, quàm multa sine vero eorum sensu & intellectu. Gloss. ibidem.

QVAENAM QVINQVE ILLA SINT verba. TABULA 69.

SVMMA PAV-
linx huius sententia
ea est, inter Christia-
nos loquendum esse
cum intellectu, vt alii
doceatur. B. Tho. d. c.
14. Epistolæ ad Co. 1.
Quinque autem illa,
quæ in Ecclesia sunt
docenda, hæc sunt, —

{ Credeuda, ad Tit. 3. Hæc loquere,
& exhortare, &c.
Agenda, Matth. vlt. Eūtes in mun-
dum, &c. docentes eos ser.
Vitanda, scilicet peccata. Ecclef.
21. Quasi à facie colubri fuge, &c.
Esai. 58. Annuncia populo meo
scelera, &c.
Sperāda, scilicet merces æterna. 1.
Petr. 4. De qua salute exspectat, &c.
Timenda, pœnæ videlicet æternæ.
Matth. 25. Ite maledicti in ignem
æternum.

{ Fidem, vt credenda.
Virtutes,
Vitia,
Mores, reliqua
quatuor
videli-
cet — Gloria,
Pœna Gloss. ibi-
dem.

DE CREDENDIS, SIVE DE REGVLA fidei Catholicæ, TABULA 70.

CREDENDA sunt, quæcunque ad fidem
pertinent Catholicam. In eorum verò cog-
nitionem ducit præcipuè notitia —

{ Verbi Dei,
Symboli Apostolorum,
Orationis Dominicæ,
Sacramentorum,
Sacrificiorum.

DE VERBO DEI, EX FRANCISCO SÖNNIO.

TABULA 71.

VER bum Dei	Est, quod Deus lo- quitur spiritu suo diuino sive per	Semetipsum, ut in principio orbis conditi ante legem fecit ad Adam, ad Noe, ad Abraham, ad Moysen, ad Heliam, aliosq; sanctos Dei homines, nonnunquam	Fotinfecus quasi o- re ad os. Aliquando intrinse- cus, reuelans in- rus mysteria.
Diui datur inver- bum	Interpositas personas ut solet maiestas regū dās rñsa per interpre- tes. Quo quidē modo patefecit nobis Deus	Pleraque per Prophetas sub tempore legis. Præcipua autem per { Filium suum vnigenitum Christum, Illiusq; Apostolos, ut Paulus docet ad Heb. cap. 1. in princip.	Ante } Legem. Sub } Post }
Non scrip- tum, quod con- stat	Scriptum, cuius partes sunt	Traditione, idest, viuz vocis ministerio. Est enim traditio doctrina quadā verbi diuini, per Apostolicos viros annunciata, & deinde iuxta seriem temporum ex animo in animum transfusa, medio intercurrente verbo, recepta populi consensu, atq; communi vsu fidelium comprobata, citra scriptum, viua tantummodo voce, & eadem vbiq; consueiudine nota. D. Pauli. 1. Corin. 11. Si quis autem videtur contentiosus esse, inquit, nos talem con- suetudinem non habemus, neque Eccle- sia Dei. Augustini epistola 118. Quædam, inquit, to- ta per orbem frequentat Ecclesia, quæ similiter, atque illa, quæ sacre scripturæ præscribitur auctoritas, obseruanda sunt. Ratione. vis enim legis ex consensu resultat: consen- sus autem non minor inest consuetudini, quàm le- gi scriptæ. Nam consuetudinem longus, & appro- batus vsus inducit, quæ nullius impedimenti cla- more, diuino magis, quàm humano videtur rece- pta consilio. Pius Papa.	Litera, quæ occidit, Spiritus qui viuificat. } 1. Corin. 3.
Con- suetu- dine, quæ, & ip- sa est du- plex:	Vniuersa- lis omniū Ecclesiā. Quam scri- ptæ legis vim habe- re, demon- stratur	A- u- thori- tate	Particularis, quam non tota obseruat Ecclesia, sed per loca terra- rum regionesque ad ædificationem fidei & morum, secundum singularum Ecclesiarum speciales condiciones introducta & re- cepta variantur. De quibus censet ipse Augustinus ita dicens: Torum hoc genus rerum liberas habet obseruantias. Nec di- sciplina vlla est in his melior graui prudentique Christiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quan- cunque forte deuenerit, ne ipse cuiquam sit offendiculo, aut alius quispiam sibi. Francisc. Sönnius lib. Demonstrat. 1. cap. 1. 9. & 10.

DE SYMBOLO APOSTOLORVM, SIVE DE
duodecim fidei Catholice articulis, qui regulam & summam continent
fidei Christianæ, ex Institut. D. Ioan. Viguerii. TAB. 72.

Commune & receptum in Ecclesia Partitione sunt 12. pertinent autem partim ad	Diuinitatem, De cuius	Vnitatem Trinitatem	Creationis, Inificationis, Resurrectionis, Glorificationis,	Sub his verbis agitur:	Credo in Deum Patrem omnipotentem. Et in Iesum Christum filium eius unicum &c. Et, in spiritum Sanctum Creatorem celi & terre: Dominum post mentionem de spiritu sancto, (cui attribuitur sanctificationis) additur: Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, Remissionem peccatorum, Carnis resurrectionem, Et vitam æternam.
TESTE CLEMENTE, cum apostoli ad diuersas prouincias iuxta preceptum Domini discessuri essent, in vnum conuenerunt: & symbolis, hoc est, Regulam fidei ediderunt. Articulorum autem, quibus hæc Regula fidei continetur, iuxta	Humanitatem. Agitur de	Incarnatione, quæ per Passionem, Mortem & sepultura.	Conceptiōne facta est, Natiuitatem innotuit. Descensu ad inferos. Resurrectione. Ascensione ad celos, & sessione ad dexteram. Aduentu eius ad iudiciū.	In hæc verba:	Qui conceptus est de spiritu sancto, Natus ex MARIA virgine. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Descendit ad inferos. Tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad Celos, sedet ad dexteram Dei Patris. Inde venturus est iudicare vivos & mortuos.
Secundum aliquos autem sunt quatuordecim	Septem ex parte diuinitatis,	Coniungentes Articulum resurrectionis & glorificationis.	Et septem ex parte humanitatis, diuidentes articulum conceptionis & natiuitatis.		

REGULA.

Quauis autem non sit nisi vna fides, tamen pronuntiantur duodecim Articuli: qui omnes ad vnum reducuntur, qui est credere diuinæ reuelationi. Sic etiam, quauis non sit nisi vna fidei confessio, tamen propter exortas hæreses ponuntur diuersa symbola, hoc est, Regula; (habemus enim Apostolorum, Nicenum, Constantinopolitanum, & Athanasij symbolum) quæ ad vnum reducuntur, videlicet, ut recte cognoscamus solum verum Deum, & quem is misit Iesum Christum, Ioann. 17. Ioannes Viguer. Institut. cap. 10. §. 1. vers. 2.

ALIA SYMBOLI APOSTOLICI PARTITIO
ex Traditione Ecclesiastica.

TABVLA 73.

SYMBOLUM apostolorum in tres diuisione partes, quarum continent Regulam, & sententias, siue locos communes recte fidei de—	DEO Patre,	Quibus attribuitur diuina illa officia seu partes & opera	Creationis, quod continetur sub articulo primo de	DEO Patre.	Caeli & Terræ.		
	Filio Dei,		Redemptionis, quod proponitur in articulo	Secundo de filij Dei	Nomine proprio, In verb. Et in	Iesum, Christum Filium eius unicum, Dominum nostrum.	
					Sacerdotio, Primogenitura, Imperio.		
				Tertio, de incarnatione per	Conceptionem, Natiuitatem.		
				Quarto, de	Passione, Morte, & Sepultura.		
				Quinto, de	Descensu ad inferos, Resurrectione à mortuis.		
				Sexto, de	Ascensione ad celos, Sessione ad dexteram Dei Patris.		
				Septimo, de	Aduentu Christi secundo, Iudicio extremo.		
				Spiritu sancto.	Sanctificationis, seu iustificationis, cuius partes explicantur in quinque sequentibus symboli Articulis.	Octauo, de	Spiritus sancti appellatione.
						Nono, de	Ecclesia, & Communione sanctorum.
Decimo, de	remissione peccatorum.						
		Vndecimo, de	mortuorum resurrectione.				
		Duodecimo, de	immortalitate & vita beatorum æterna.				

RABANVS DE INSTITVT. CLERICORVM.

Symbolum græce & indicium dicitur, & collatio. Est enim signum, per quod agnoscitur Deus, quodque proinde credentes accipiunt, ut nouerint qualiter contra diabolum fidei certamina præparent. In quo quidem pauca sunt verba, sed omnia continentur sacramenta. De totis enim scripturis hæc breuiatim collata sunt ab Apostolis, ut quoniam plures credentium literas nesciunt, vel qui sciunt, præ occupatione seculi scripturas legere non possunt, hæc corderetinentes habeant sufficientem sibi scientiam salutarem. Est enim breue fidei verbum, & olim a Propheta prædictum: Quoniam verbum breuiatum faciet Dominus super terram, Lib. 1. cap. 36.

DE PARTIBVS ORATIONIS DOMINICÆ, EX
Catechismo Catholico & Insti. Viguerij. TABULA 74.

		Prima, pro sanctificatione nominis diuini, ut per vitam nostram Deus Opt. Max. glorificetur.		
ORATIO Dominica nō solum cōtinet quæ desiderare possumus, & vel sola optare licet, sed etiam quo ordine desiderare debeamus. Sunt autem huius precatōnis veluti partes, septem postulationes: Quibus, vel	Appetitus bona	Aeterna & spiritualia, quæ Deo gloriæ sunt apta, quod pertinent petitiō	Secunda pro Regno Dei, quæ petimus	Gratiam Dei, quæ dicitur Regnū. Luc. 17. Christum & meritum eius. Luc. 11. Si in digito Dei. Gloriam & vitam æternam, quæ consistit in clara visione Dei. Ioan. 17.
		Tertia, pro obedientia & gratia implendi omnia mandata & præcepta Dei, ut suæ in omnia & per omnia pateamus voluntati.		
		Temporalia & caduca, quæ nobis aut proximo cuique, ita ad corporis subsidia, quam ad animæ salutem sunt necessaria, ut in petitione Quarta pro pane quotidiano	Corporali, id est, Visu & Amictu. Spirituali, id est, animæ cibo, qui in sacra pines Eucharistia.	
Deprecamur mala, hoc est, triplicia declinamus impedimenta,	Peccati, Tentationis, Poenæ.	In petitione	Quinta, pro remissione peccatorum obtinenda. Sexta, pro victoria tentationū, nē illis aut victi succumbamus, aut consentiamus decepti. Septima, pro liberatione à malo	Diabolo, & Omni impedimento beatitudinis.

ALIA EIVSDEM PRECATIONIS

Dominiæ Partitio. TABULA 75.

<p>ORATIO Dominica petitiones cōtinet septem</p>	<p>Prima spectat ad Deum. Huic impendi petimus laudem, honorem & reuerentiam in toto orbe, cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum.</p>				
	<p>Sex alie spectant ad nos, quibus aut</p>	<p>Preca-mur bona</p>	<p>Summa,</p>	<p>Vitam æternam.</p>	<p>Adueniat regnū tuū. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Panem nostrū quotidianū da nobis hodie.</p>
			<p>Media,</p>		
			<p>Infima,</p>		
		<p>Deprecamur mala</p>	<p>Summa,</p>	<p>Peccata.</p>	<p>Et dimitte nobis debita. Et ne nos inducas &c.</p>
			<p>Media,</p>		
			<p>Infima,</p>		

APPENDIX AVTHORIS, DE ALIA

Partitione orationis Dominice. TAB. 76

ORATIO Dominica dividitur i duas Par- tes : —		Confessionem facit simplicem, qua Dei veniam quodammodo profitemur, in titulare personarum	
Rerum ad salu- tem neces- sariarum Pecunia- rum se- piternam :	Sanctificetur no- men tuum.	Fides,	Partis, Filiij, Spiritus sancti.
	Adveniat Re- gnum tuum.		
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.	Sub qui- bus sepius cogitamus dantur vi- tutes	Charitas.	Quæ Et primum ad salutem continet gradum, Cognitionem scilicet Dei.
	Ex diuinitate no- bis debita nra, sicut & nos di- mitimus debi- toribus nostris.		
Et ne nos indu- cas in tentatio- nem.	Cardi- nalibus qua- tuor :	Prudentia.	Sapientia.
	Fortitudo.		
Sed libera nos à malo.	Temperantia.	Fortitudo.	Intellectus.
	Timor Domini.		
Luxuriam.	Acetiam.	Gulam.	Superbiam.
	Inam.		
Castitas & continentia.	Patientia & mansuetudo animi.	Sobrietas, Abstinencia & leuitas.	Humilitas & obedi- entia.
	Oratio, Lectio, studium, Bonæ operæ.		

DE SACRAMENTIS. ET PRIMVM DE IIS, QVÆ legis antiquæ sunt Sacramenta, ex summa D. Thom.

T A B V L A 77.

SACRAMENTA IN antiqua lege propriè dicebā- tur, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam coo- secrationem, per quam scilicet quodāmodò deputabantur ad cultum Dei. Qui cul- tus vt generaliter quidē ad vniuersum populum, specia- liter tamē ad sacerdotes per- tinebat & Levitas: itā Sacra- menta partim pertinebāt ad populum, partim verò ad sa- cerdotes: & circa utroq; tria erant necessaria. Quorum	Primum erat, institu- tin in statu colendi Dei: & hæc, quo ad	Masculos oēs, Sacerdotes,	Fie- bat per	Circumcisionem, Consecrationem.
	Secundo requireba- tur usus eorum, quæ pertinebant ad diuī- num cultum, & sic	Quantum ad oēs, erat usus Agni Paschalis cum certis solemnitatibus, ad quod nullus admittebatur incircumcisus. Exod. 12. Quo ad sacerdotes, erat oblatio victima- rum & usus Panum propositionis, & alio- rum quæ sacerdotū vībus erant deputata.		
	Tertiò requi- rebat remotionem immunditiarum. Atque hinc	Populi respectu erāt instituta quædam Respectu verò sacerdotum & Leuitarum, in altiora erat	Purificatioes & Expiationes Ablutio Manoū Pedum. Rasio capillorum.	à quibus- dam im- munditijs. Horū ratio- nes vide a- pod Thom. 1.2.q. 101.

QVÆ NVNC Istorvm sacramentorum vis sit.

PROFUNDÈ prima sacramenta, quæ obseruabantur & celebrabantur ex lege, prononciatiua erāt
Christi venturi. Quæ cum suo aduentu Christus impleuisset, ablata sunt, & ideo ablata, quia im-
pleta. Non enim vult soluere legem, sed adimplere. Et alia sunt instituta virtute maiora, vtilitate
meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei reuelata. Augustin. contra Fau-
stum lib. 19. cap. 13.

QVID HAEC DIFFERANT A SACRA- mentis nouæ legis.

PRÆCEPTA eadem (io nouo & veteri testamento,) Sacramenta nouo eadem: quia alia sunt
sacramenta dantis salutem, alia promittentia Saluatorem Sacramenta noui testamenti dant salutē,
Sacramenta veteris testamenti promiserunt Saluatorem. In Psal. 73.

DE SACRAMENTIS NOVÆ LEGIS.

T A B V L A 78.

SACRAMENTVM, VT à B. definitur Augustino, est inuisi- bilis gratiæ visibilis forma, (hoc est, res sensibilibus) ad cultū Dei or- dinata, eiusdem (scilicet gratiæ) imagi- nem gerens, & causa ipsius exis- tens. Sacramenta porro, vt eccle- siae & conciliorū constat authori- tate, neq; plura sunt, neq; paucio- ra, quàm septem: videlicet,	Baptismus,	Ex his	Tria ad salutem sunt ne- cessaria	Baptismus absolutē, Poenitentia post lapsum à baptisimi gratia. Ordo Ecclesiæ: Quia vbi non est gubernator, po- pulus corrumpitur.	
	Confirmatio,				
	Eucharistia,				
	Poenitentia,				
	Extrema unctionio,				Sed alia Sacramenta necessaria sunt tantum, vt ea, sine quibus nō ita con- uenienter habetur finis. D. Thom. in summ. q. 65. par. 3.
	Ordo,				
	Matrimonium.				

DE BAPTISMO.

TABULA 79.

BAPTISMVS est ablutio corpo- ris exterior, facta sub forma præscri- pta verborum. Et est triplex: —	Flami- nis,	Qui fit p	Ablutionē aquæ,	Disse- runt. Nam	Primus à tota pœna liberat & cul- pa; & gratiam in habitu infundit, & characterem imprimit.
	Flami- nis.		Spiritus S. gratiam,		Secundus delet culpam nō semel tantum, sed pluriēs: & habet gratiā in vſu, in quo conſiſtit meritum.
	Sangui- nis.		Effuſionē ſanguinis.		Tertius liberat ab omni tentatio- ne, & confert ſtatim præmiū, quia propriū eſt martyrum ſtatim aue- lare. Compend. Theolog. Verita.

DE CONFIRMATIONE.

TABULA 80.

CONFIRMATIO eſt ſacramentum, quod ba- ptizatis confertur cum impoſitione manuū Epi- ſcopaliū, & ſacri Chriſmatis inunctione. Caniſ. in ſum. doctri. Chriſtia. Cuius effectus ſunt tres: —	Primus eſt Character.
	Secundus robur & firmitas ad pugnandum contra inimicos.
	Tertius eſt deletio alicuius partis reatus pec- catorum poſt baptiſmum commiſſorum. Vigner.

DE EŶCHARISTIA.

TABULA 81.

EŶCHARISTIA eſt cibus & potus ſpi- ritualis, veri corporis & ſanguinis Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vi- ni ſanctificatis ad bonam & optimam conſe- quendam gratiam. Vigner, in Inſtitut. In quo eorum, quæ credenda proponuntur homini Chriſtiano, poſſiſſimū pſiderenda ſunt quinque: —	Primum, de veritate Eucha- riſtiæ.	De quibus vide ſummam doctri- næ Chriſtiænæ de ſacramento Eucha- riſtiæ.
	Alterum, de panis & vini tranſ- ſubſtantiatione.	
	Ternum, de adoratione eius.	
	Quartum, de oblatione & ſa- crificio.	
	Poſtremū, de ſumptione ipſius ſub altera vel utraq; ſpecie.	

DE POENITENTIA.

TABULA 82.

POENITENTIA, quæ ſe- cunda poſt naufragium dicitur tabula, eſt ſignum ſenſibile, ſive imago ſacræ rei, ſcilicet remiſ- ſionis peccatorum, per contri- tionem, confeſſionem, & ſatiſ- factionem ſenſibilem, ac etiam per abſolutionem, cuius cauſa exiſtens. Partes Poenitentię ſunt tres: —	Contritio, quæ eſt dolor de peccatis proprijs, voluntariè aſ- ſumptus propter Deum ſummè dilectum, cum propoſito à ta- libus & alijs omnibus cauendi, & Dei mandata implendi, cum ſpe veniæ conſequentiæ.
	Confeſſio, eſt actus virtutis poenitentię, quo ſpecialis, diſtin- cta, & particularis, ac voluntaria peccatorum, quæ memoriæ oc- curunt, ſit maniſeſtatio, cum ſubmiſſione ſacerdoti poteſtatem clauium habenti facta, cum ſpe veniæ ad remiſſionem conſe- quendam, & cum propoſito in futurum cauendi, & inuincam poenitentiam implendi.
	Satiſfactio eſt ſolutio vel expiatio temporalis pœnæ debitæ pro peccato præterito.

DE EX-

DE EXTREMA VNCTIONE.

Extremę Vnctionis sacramentum, est vnctio sacra infirmorum cum olei liquore, ex olearum baccis expresso, & ab Episcopo consecrato, cum orationibus in nomine Domini, ad depellendam vel alluciuandam egritudinem, & remissionem peccatorum maximę venialium. Iaco. 5. & ibi Beda.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

TABULA 83.

ORDO EST POTESTAS spiritualis, & gratia singularis, quę certis quibuscumque datur personis, per manus impositionem, vt ex professo munus aliquod in Dei gerant Ecclesia. Sum. doct. Ordinem autę Ecclesiasticorum dicunturalii	Maiores,	Presbyterorum, quorum 4. sunt gradus: Diaconorum, Subdiaconorum.	Sacerdotes, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchę.	Horum omnium	Caput & pater ac moderator vniuersalis Ecclesię est summus Pontifex.
	Minores,	Acolytorum, Lectorum, Exorcistarum, Ostiariorum.			Officia singulorum vide in Catechismo Catholico De Sacerdotio & eius gradibus.

DE MATRIMONIO.

TABULA 84.

MATRIMONIUM dupliciter considerari potest,	Vno modo, vt est officium quoddam nature, quod Philosophi & Inreconulti definiunt legitimam viri & mulieris coniunctionem, quę indiuiduam continet vię consuetudinem.
	Alio modo, vt est sacramentum, quo primam ista nature officia includit omnia, & preterea addit, quoddam fuerit contractum in fide filii Dei incarnati, & ecclesię tanquam sponsę. Vigner.

QVAM RATIONEM HABEAT HIC NV-
merus & ordo Sacramentorum. T A B. 85.

PRIMA huius nu- meri & or- dinis ratio sumitur à diuetsis ho- minū con- ditionib ⁹ . nominum enim alii ī Ecclesiā	Ingrédiuntur primū.	Bapti- smus	Tan- quā	Ianua	Fidē	Peccatū originale	
	Deinde pugnā fufcipiunt.	Confir- matio		Robur	Spē	Impoten- tiam.	
	In pugna fame- tentantur ſpiri- tuali.)	Eucha- riſtia		Cibus & refectio	Ad cōfe- quēdā gratiā, hoc eſt, virtu- tes, ſcili- cet	chari- tatē	Mali- tiam.
	Sēpē etiā ſuccū- bunt, & nauſra- giū patiuntur.	Qui- bus parta ſunt reme- dia,		Secunda tabula	Iuſti- tiam ut	cō- tra	Peccatū mortale.
	Minifterio re- rum indigent ſacrarum.	Ordo		Cōmuni- catio re- rū ſpiri- tualium,	Prū- den- tiam		Ignoran- tiam.
	Liberis præci- dis dant operā.	Matri- moniū		Adiuto- rium, & ſocius la- borum	Tem- perā- tiam		Cōcupi- ſcētiam.
	Mox etiam nō opinantes, ite- rū ex hoc euo- cantur ſeculo.	Extre- ma vn- ctio		Viaticum itineris	Forti- tudi- nem		Veniale peccatū.

ALIA RATIO, SVMPTA A MEDICINA:

TABULA 86.

V T medi- cina cor- porā- lis eſt qua- drup- lex,	Curatiua,	Simili modo & ſa- cramē- ta, quę ſpirita- lē præ- bēt me- dicinā- aut —	Curant, vt —	Baptiſmus	Qui- dem	Simul & totaliter.
	Conſerua- tiua,			Pœnitentia		Quantū ad culpā primū, ac deinde pœnam, quouſq; nul- lius pœna homo debitor ſit.
	Præſeruat- iua,			Extrema vnctio		A morbis leuioribus, ſcilicet venialibus, ſicut baptiſmus, & pœnitentia curār à letalibus.
	Augmēta- tiua, ſeu, vt dicūt, me- lioratiua:			Conſeruant ſanitatē ſpiritualem, vt ſpiritus ſanctus ad robur & conſeruationem gratiæ datæ in baptiſmo.		Confirmatio, in qua datur ſpi- ritus ſanctus ad robur & conſeruationem gratiæ datæ in baptiſmo.
				Præſeruant, vt Matrimonium. In melius reſtituunt, vt Ordo.		
				Hęc autem ſimul omnia facit Eu- chariſtia. Nam —		Curat venialia, quę ſunt occaſio ruinę maioris. Conſeruat gratiam inuentam in homine. Auger hęc eadem. Et nihilominus à peccato præſeruat. Compend. Theolo. veritat.

DE SACRIFICIIS LEGIS ANTIQVAE.

TABULA 87.

Holocaustum erat sacrificium, quod offerebatur Deo, specialiter ad reuerentiam Maiestatis ipsius, & ad amorem bonitatis eius, & totum comburebatur. Et significabat sacrificium Christi: qui totum se obtulit Deo Patri pro nobis. Huic sacrificio succedit in noua lege professio religionis approbata, quæ potest dici holocaustum, quia totus homo offertur seipsum Deo, nihil sibi referuans.

SACRIFICIUM dicitur omnis oblatio, quæ offertur Deo in recognitionem supremi Domini, ut solutio decimarum & primitiarum. Erat autem sacrificium in lege antiqua triplex: —

Hostia pro peccato, erat sacrificium quod offerebatur Deo, ut remitteret peccata: & ut eibatur sacrificium remissionis, & hostia pro peccato. Occidebatur enim animal, & effundebatur sanguis illius coram arca Domini, & una pars comburebatur, & alia erat sacerdotis. Per huiusmodi sanguinis effusionem protestabantur offerentes, quod erant digni effundere proprium sanguinem, & occidi, sicut animal illud occidebatur, sic se recognoscentes peccatores, veniam præcabantur. Quædammodum illis qui cum chorda in collo, veniam petunt a Rege. Comburebatur una pars, quia fiebat in honorem Dei: Seruabatur alia sacerdotibus, ad significandum, quod expiatio peccatorum fit a Deo per ministerium sacerdotum. Hoc sacrificium alio nomine vocabatur víctima, quæ etiam aliquando dicitur de holocausto, cum determinatione: & significat etiam sacrificium Christi, qui se obtulit pro nobis hostiam Deo patri, & effudit sanguinem pro peccatis nostris. Vnde Eph. 2. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo patri in odorem suauitatis. Loco huius sacrificij succedit in noua lege sacramentum penitentiae, in quo quis effundit sanguinem peccatorum suorum confitendo, & occiditur, & quasi in partes multas diuiditur per contritionem.

Hostia Pacifica, erat sacrificium quod offerebatur Deo pro gratiarum actione, vel pro salute & prosperitate offerentium, ex debito beneficii accepti, vel accipiendi. Et erat communiter de rebus aridis & odoriferis, & una pars incendebatur, quia fiebat in honorem Dei: alia cedebat in usum sacerdotum, & tertia pars in usum offerentium, ad significandum, quod salus hominis procedit a Deo, mediantibus ministris, & cooperantibus hominibus qui saluantur. Huiusmodi sacrificium figurabat sacrificium Christi, qui reddidit Deo gratias pro nobis, & se obtulit in odorem suauitatis. In eius locum succedit in noua lege orationes, & gratiarum actiones, & omnia quæ ad huiusmodi ordinantur. Horum sacrificiorum rationes vide apud D. Thom. 1. 2. q. 102. & Viger.

DE NOVAE LEGIS SACROSANCTO ALTA-

ris, hoc est, Eucharistiæ seu Missæ, sacrificio.

TABULA 88.

his, noc enī, ucharitiz ieu Minis, sacrificio.

P. 2. V. 2. X. 88.

ECCLESIA Catholica ex nouæ legis præscriptio duplex habet sacrificiū :

Quoddā est, appiatoriū, quod oblatū pro remissione peccatorū, iram Dei placat, & nos Deo reconciliat, vñ est ter sanctum Catholicæ Missæ officium, videlicet Euāgelij sacrificiū, per veteris testamenti sacramenta præfiguratū. Quod

Dicitur { Hæbraicè Missah, Græcè Liturgia, Latine sacrū ministerium, S. Patres p hanc dictiōnem intelligi voluerunt

Totam illam actionem, Quā Christus in extrema cœna executus est, Et exequendam demandauit.

Est sacrosanctæ Passionis Christi commemoratio, in qua panis, & vinum ex Christi institutione consecratur, atq; corpus & sanguis Christi sub panis viniq; specie cœlesti offertur Patri, eademq; in animæ alimouiam accipitur.

Cōtinet duo { Rem oblatam, quæ rursus est duplex, videlicet Oblationem, id est, opus sacrificantium, vbi iterum ad duo respicere oportet, nempe ad

Corpus Christi verum, Et corpus Christi mysticū, quod vna cū capie suo quodammodo offertur. Cereemoniam seu actionem exteriorem, quam sacramentalem dicimus ablationem: Et id, quod intus agitur p fidē. i. spiritualem oblationē, ibidē.

Differt ab hostia crucis duobus modis { Pri- mo { Christus in cœna sub testis alienisq; speciebus, nempe panis & vini, sese obtulit. At in cruce, in propria corporis & sanguinis fuit forma. In cruce sese litauit, quo sua morte & sanguinis fusione gratiam, iustitiam, sanctitatem, & æternum salutem nobis conciliaret. Verum in cœna non eo se obtulit, vt illa ablatione peccata expiaret, neq; ita nobis sacrificare mandauit, tanq; hoc sit vōua quædam satisfactio & redēptio, sed vt ex cœnæ oblatione nouum institueret sacrificium, cuius vñ, redēptionis in cruce obtentę participes esse queamus. Ioā. Fab. De Missa Euāgelica.

Secūdo { Cum vinētū, vt vel i via seruent scolumen, vel redncatur lapsū. Tum mortuorū, vt à penis purgatorij liberentur.

Offerit Deo patri i hoc sacrificio ipsum corpus Christi { Non cruento modo i p̃pria carnis forma. nam ita semel Christus oblatus, est in cruce, Ad Heb. 9. & 10. Sed gloriosum sub specie aliena,

Pro salute

Tam ex Apostolorum traditione, Qd con- silar Quam Ecclesię consuetudine.

Alterum vero sacrificium laudis, gratiarum actionis, & obedientię, quo Deo veluti honorem, & seruitutem & proprię debitam reddimus. Enchirid. i. iustit. Concil. Colon. Atq; hæc quidem sunt communia sacrificia, omni legi, & omni populo credenti, omniq; loco a tēpore peragi possunt, illud autem Missæ sacrificium peculiare est Euangelio, datum Ecclesię ad reconciliandum populum Christianum Deo, nec peragitur nisi in loco sacro. Sonnius in institution. Christiana.

DE PARTIBVS MISSAE CATHOLICAE.

TABULA

89.

Constat Missa Catholica duabus partibus	Altera ad substantiam pertinet, quae colligitur ex verbis Domini, quibus hoc sacramentum instituit Matt. 26. Luc. 22. vbi	Primum benedixit, ac fregit panem: De quo deinde sic testatus est: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Tandem distribuens, dixit: Accipite, & manducate &c.	Ex quibus colliguntur tria	Consecratio, oblatio, Communio.	Addito precepto: Hoc facite in meam commemorationem. Quod ergo Christus ipse, &c.	Pecit, Praecipit	Potuit Hoc est Ecclesia facere &c. Ac debuit.
	Altera ab Apostolis, sanctisque Patribus in celsissimi huius sacramenti honorem ac reuerentiam, deuotionis ac pietatis excitandae gratia, adiecta, condita atque constituta est. Ad quam partem pertinent			Ceremoniae, Cantus, Vestes, Vasa.	Quae nihil aliud continent, quam	Laudes Confessiones Obsecrationes Velpetitiones	Populo, Antiphonibus, Regibus, Enchiridionibus. Colon.

AVGVSTINVS.

Quatuor considerantur in omni sacrificio: Cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro qui bus offeratur, ipse vnus, vernusque mediator, per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnus cum illo manet cui offerebat, vnus in se fecit pro quibus offerebat, vnus ipse est qui offerebat, & quod offerebat. Hæc ex sententia Diui Augustini, De Trinitate lib. 4. c. 14.

CYPRIANVS.

Nam si Iesus Christus Dominus & Deus noster, ipse est summus sacerdos Dei Patris, & sacrificium Deo Patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Cyprian. epist. 3. lib. 1.

AMBROSIVS.

Vmbra in lege, imago in Evangelio, veritas in celestibus. Ante agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, ut peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Ambros. lib. officiorum. t. cap. 48.

DE CÆREMONIARVM, QVÆ IN MISSÆ SACRIFICIO adhiberi solent, interpretatione morali, ex compend. Theolog.

TABVLA 90.

Introitus	Boni operis inchoationem, & duplicatur, ut discamus	Declinare à malo, & Facere bonum.																				
Kyrie eleyso	<table border="0"> <tr> <td>Primis tribus.</td> <td rowspan="3">Modis ad</td> <td>Peccatorum remissionem, quæ committimus</td> <td>Corde,</td> <td rowspan="3">Quantum ad</td> <td>Cōtritionem, Cōfessionem, Satisfactionem.</td> </tr> <tr> <td>Secundis tribus</td> <td></td> <td>Ore,</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Qua novius modis indigemus.</td> <td></td> <td>Opere,</td> <td></td> </tr> </table>	Primis tribus.	Modis ad	Peccatorum remissionem, quæ committimus	Corde,	Quantum ad	Cōtritionem, Cōfessionem, Satisfactionem.	Secundis tribus		Ore,		Qua novius modis indigemus.		Opere,		<table border="0"> <tr> <td>Gratiæ collationem, scilicet</td> <td>Fidei,</td> </tr> <tr> <td>Glorificationem, qua gaudebimus in Deo</td> <td>Spei,</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Charitatis.</td> </tr> </table>	Gratiæ collationem, scilicet	Fidei,	Glorificationem, qua gaudebimus in Deo	Spei,		Charitatis.
Primis tribus.	Modis ad	Peccatorum remissionem, quæ committimus		Corde,	Quantum ad		Cōtritionem, Cōfessionem, Satisfactionem.															
Secundis tribus				Ore,																		
Qua novius modis indigemus.			Opere,																			
Gratiæ collationem, scilicet	Fidei,																					
Glorificationem, qua gaudebimus in Deo	Spei,																					
	Charitatis.																					
CAEREMONIÆ: quibus hoc sacrosanctū pagitur officii Missæ summā p. p. modū totius continet Euāgelij, nec orationes sunt aut superfluz, sed p. ter mysticū, qui sub his hæret, sensum, & moralē habent significationē. Nam —	<p>Orationem.</p> <p>Novæ & veteris legis observationem.</p> <p>Vitæ actiue & contemplatiue perfectionem.</p> <p>Contributui spiritus sacrificium.</p> <p>Statum vitæ.</p> <p>Statum Patriæ.</p> <p>Exultationem angelorum præsentium.</p> <p>Transitum membrorum in corpus Christi mysticum.</p> <p>Filiationem per gratiam.</p> <p>Liberationem per misericordiam, & triplicatur, ut liberemur à malis —</p> <p>Boni operis consummationem.</p>	<p>Supra nos, De nobis ipsis, Iuxta nos de primo.</p> <p>Præteritis, Presentibus, Futuris.</p>																				
Collectæ,																						
Epistola et Euāgelium,																						
Graduale, & Alleluia,																						
Offertorium																						
Secreta																						
Præfatio																						
Hymnus trifolius																						
Canon																						
Pater noster																						
Agnus Dei																						
Cōmunio seu cōplectenda,																						

DE ALIIS

DE ALIIS MISSAE RITIBVS

TABULA 91.

SVNT etiā alia, quę in sacrosācto Missę of- ficio adhi- beri sol- lent: ve- luti —	Indu- mēta, quorū alia —	Presbyte- ris & Epi- scopis sūt commu- nia, vt —	Amictus sine su- perhumeralē, Poderis siue alba, Cingulum, Manipulus, Oratiō siue stola, Planeta.	Quorum omnium mysteria & significatio- nes, tam allegoricas tum morales si quis plenus nosse velit, videat apud D. Abba- tem Tuitiensem de diuin. officiis, Innocen- t. III. de sacro altaris mysterio, D. Vailhel. Du- rand, in rationali diuinor, atque alios Litu- rgię elucidatores.
		Episcopi præter hæc habent propria		
	Vasa & ornamē- ta, vt —	Altare,	Crucem,	Compēd. Theo- log. veritat. li. 6. cap. 18.
		Calix,	Sepulcrum,	
		Patena,	Lapidem superpositum,	
		Corpo- rale.	Sindonem, in qua corpus Do- mini fuit inuolutum.	
		Pet quę, iux- ta significa- tionem al- legoricam, intelligim ^r		

DE AGENDIS, HOC

EST, BENE BEATEQVE VIVENDI

formula, de angusta illa via, quę ad vitam ducit
immortalem. TAB. 92.

AGEND- orum nu- mero con- tinentur —	Virtutes, Præce- pta —	Dei, Ecclesię, Consilia, Euāgelica, Bona opera, & eo- rum fructus, Dona Spiritus san- cti, Gradus beatitudi- nis.	Quę dis- cunt, quia	Virtutes potentias dispo- nunt. Præcepta & consilia ope- ra respiciunt. Dona operibus perfectionem addunt. Fructus facultatem spiri- tui apponunt. Beatitudines ipsius virtu- tibus præmium siue vitę, siue patrię coniungunt.	Virtutibus be- ne operamur, Donis expedi- tē, Vel quia Beatitudini- bus perfectē, Sed fructibus fruiamur Deo. Cōpend. Theo- log.

DE VIRTUTVM PARTITIONE IN GENERE,
ex Viguer, T A B U L A 93.

		Ut habitus diuiditur in habitus		Intellectuales, & A		Appetitiuos seu morales.			
				Intellectus, Sapien- tia, Sciētia.		Ex qui- bus		Vna insita & indelebilis est.	
		Intellectus, q̄ sūt vel in intellectu		Speculatio				Actus, & Habit ⁹	
				Practico, ordinantes co- gnitionē ad operationē immanentē, vt		Synderesis, i. habitus incli- nant hominē ad bonē agen- dum.		Reliquæ acqui- sitz, & delebi- les p̄ oppositos	
						Prudentia.		Qua- rum	
								Prima est naturalis & indelebilis, & princi- pium omnium virtutum moralium primam.	
								Altera acquisita est, & deleri potest per vitia opposita.	
								voluntatē.	
								Per ficit	
								Appetitū irascibile.	
								Concupi- scibile.	

DE VIRTUTIBVS ACQUISITIS, SEV MORALIBVS,
quas vocant Cardinales, ex Vig. & Compend. Theolog. Veritat.

TABVLA 94.

VIRTUTES CARDINALES dicuntur, quia sicut ostiū vertitur in cardine, sic in his vertitur & regitur vita hominis. His enim virtutibus vel in primis homo Christianus	Instruitur	Quoad se, Quoad proximum, In prosperis, Aduersis	Per	Prudentiā, Infortiā, Temperantiā, Fortitudinem.	Quarū vis certatur in rebus	Eligendis, Distribuendis, Utendis, Tolerandis.

DE PRVDENTIA.

TABVLA 95.

PRVDENTIA est recta ratio agibilium, siue vt ait Macrobius, prudētia est ad rationis normam, quæ cogitat quæq; agit, vniuersa dirigere, ac nihil præter rectū velle vel facere. Porro prudentia, vt est virtus Politica,	Est triplex	Pima est cordis, & hæc versatur in	Dispositione præsentium, Recognitione præteritorū, Præuisione futurorum.	Deut. 32. utinam sapieret, & intelligerent, ac nouiss. prouiderent,
Partes habet 8.		Secunda est oris, quæ versatur in moderatione sermōnum. Nam qui moderatur labia, prudentissimus est. Prouer. 10.	Tertia est operis, & hæc consistit in fuga mali, & electione boni. Vnde de Psalmographus: Declina à malo, inquit, & fac bonū. Psal. 36.	Memoriam, Intelligentiam, Solertiā, Circumspectionem, Cautionem.
Opponuntur ei vitia imprudentiæ, quæ ipsius prudentiæ carentia est, siue defectus, videlicet		Præcipitatio, Inconsideratio, Negligentia, Prudentia carnis, Adulatio, Dolus, Sollicitudo.		

DE IVSTITIA.

TABVLA 96.

IVSTITIA est constans & perpetua voluntas ius suū cuique tribuendi, vel vt Macrobius, est seruare vnicuique quod suum est.	Diuiditur in iustitiā	Generalem, quæ ad bonū pertinet publicum, & diuiditur in iustitiā	Legalem & Epikteiā.	Hæc est, & in	Rigorem iuris, & Aequitatem.
Partes eius sunt		Particularem, quæ priuatum respicit cōmodum, & secatur in iustitiā	Distributiuam, quæ versatur circa	Præmia virtutum, Pœnas vitiōrum,	Emptio, Venditio Et omnes penæ contractus.
		Religio, Pietas, Obseruantia, Obedientia, Gratiitudo, Vindicatio, Veritas, Amicitia, Libertas.	Immodestia, Vitiata sunt	Superstitio & sacrilegium, Impietas, Neglectus, Inobedientia, Ingratitudo, Impunitas, Mendacium, Adulatio, Auaritia.	

DE FORTITVDINE.

T A B V L A 97.

FORTITV- do, vt iterum in- quit Macrobius est, animum su- pra periculi me- tum agere, ni- hilq; nisi turpia timere, tolerare fortiter aduersa vel prospera. Et	Verfatur iuret	{ Timores, & Audacias }	Quasi	{ Timorum cohibitus, & Audaciarum moderatus. }
	Cuius actus sunt	{ Adgredi & Sustinere }	Vt	sustinere martyrium.
	Partes habet quatuor:	{ Magnanimitatē, Magnificētiā, Patientiā, Constantiam & Perseuerantiā. }	{ Quibus opponū- tur }	{ Pusillanimitas, Paruificētia, vt vocatur à Philo- sopho, & consumptio. Impatientia, Mollities & pertinacia. }
	Consistit in	{ Adgressione arduorum, Psalm. 30. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum. Contemptu terrenorum, Heb. 11. Moyses negauit se esse filium Pharaonis. Sustinentia tribulationum, Cant. 8. Fortis est vt mors dilectio. Resistentia tentationum, 1. Tim. 4. Non coronabitur nisi qui le- gitimē certauerit. Impugnatione viriorum, Iob 7. Militia est vita hominis super terram. Officium eius est, firmare & conseruare bonum rationis in his, in quibus ma- ximē difficile est firmitatem habere, scilicet in periculis arduis & grauibus. Compend. Theol. verit. & Vig. }		

DE TEMPERANTIA.

T A B V L A 98.

TEMPERAN- tia, secundum eun- dem Macrobinum, est nihil appetere pœnitendū in nul- lo legem modera- tionis excedere, sub ingoratiōis cupi- ditatem domare. Eius sunt	Species 4.	{ Abstinentiā, sobrietatē, Castitas, Pudicitia. }	{ Quibus op- ponuntur }	{ Gula, Ebrietas: Fornicatio, Impudicitia. }
	Partes 5.	{ Continentia, Clementia & man- suetudo, Modestia, & humi- litas, Studiositas, Moderatio. }	{ Quib ^{us} oppo- nuntur }	{ Incontinentia, Ira, sive iracundia & crudeli- tas, Superbia, Curiositas, Immoderatio. }

DE VIR-

DE VIRTUTIBVS THEOLOGICIS.

TABULA 99.

TRES omnino sunt vir- tutes Theo- logice, quæ ho- minum mentibus à Deo cælitus sunt in- fusæ: Nimirū	Fides, quæ hic ac- cipitur pro habi- tu fidei, quo fir- miter assentimur reuelatis à Deo, & est sperandarum substantiarum, argumentum nõ apparentiū. [Heb. 11. Eius	{ Partes sunt duæ	Fides informis, quæ est sine charitate, & in Christiano, qui est in peccato mortali. Fides formata, quæ cum chari- tate est coniuncta. Charitas enim omnium virtutum forma est,		{ Non quidem in intrin- seca, Sed extrinseca.
			Ad itidē duo.	{ Interior, & Exterior.	
	{ Vitia op- posita,	{ Infidelitas, cuius spe- cies siue gradus sunt			{ Titubatio, Simplex discredentia, Hæresis perfecta, Apostasia.
			{ Blasphe- mia,	{ Tribuendo Deo, quod non conveniat: Negando, quod ei conveniat: Tribuendo creaturæ, quod soli cōueniat Deo, & iniuriando sanctis.	
	{ Veniz, Psal. 30. In te Domine speraui, non confundar in æternum.	{ Gratia, Psal. 31. Sperantes autem in Domino misericor- dia circundabit. Gloriæ, Prouerb. 28. Qui sperat in Deo, saluabitur.			
			{ Vitia habet { Desperationem & Præsumptionem.		
	{ Ordinem, qui secun- dum Augustinū est diligere,	{ Primò, quod supra nos est, id est, Deum. Deinde, quod nos sumus. Post hoc, quod iuxta nos est, id est, proximum. Vltimò, quod infra nos est, id est, Nostrum & Proximi.			
			Charitas est fi- nis præcepti, de corde pu- ro, & cōscien- tia bona, & fi- de non ficta. In ea considera- mus	{ Effectus quales sunt	{ Gaudium spirituale, Pax, Misericordia, Beneficentia, Eleemosyna, Correctio fraterna,
	{ Vitia contraria,	{ Odiū, Acedia, Inuidia, Discordia, Contentio, Schisma, Bellum, Duellum, Rixæ, Seditio, Scandalum.			

ORIGENES.

Puro, quòd prima salutis initia, & ipsa fundamenta, fides est. Profectus verò, & augmenta ædifi-
cii, spes est. Perfectio autem, & culmen totius operis, charitas. Origen. in cap. Ro. 4.

Mmm 3 DE PRAE-

DE PRÆCIPVIS VIRTVTVM DIFFERENTIIS.

T A B U L A 100.

VIRTUTES Theologicæ differunt: —	Primū inter se quinque modis:	I. Secundum actus proprios. Nam	{ Fides Spes Charitas. }	{ Facit { Deo assentire, Confidere in Deo, Deum amare.
		II. Ratione subiecti: quia	{ Fides Spes Charitas. }	{ Est in { Rationali, Iracibili, Concupiscibili.
		III. Ratione obiecti,	{ Fides Spes Charitas. }	{ Est circa { Verum, Ardum, Bonum,
		IIII. Ratione affectus,	{ Fides in præsentem sequitur Deum. Spes comitatur in cælum. Charitas perenniter amplectatur.	
		V. Ratione cognitionis, quia per	{ Fide cognoscitur Deus, & veritas. Spem habetur, ut æternitas. Charitatem diligitur, ut bonitas.	
Deinde à Cardinalibus differunt virtutibus: —		I. { Theologicæ mouent ad finem, Sed Cardinales ad ea, quæ mouent ad finem.		
		II. { Theologicarum virtutum finis & obiectum, est ipse Deus; Ad Cardinalium finis est quidam Deus, non tamen obiectum propriè.		
		III. { Virtutes Theologicæ mouent ad opera, ex rationibus sumptis à iure diuino; Sed Cardinales, à iure naturali.		
		IIII. { Virtutes Theologicæ attenduntur, quantum ad actus interiores. Cardinales verò, ad opera exteriora,		
		V. { Virtutes Theologicæ non habentur sine donis, Cardinales verò sine donis haberi possunt.		
		VI. { Virtutes Theologicæ sunt discretivæ actuum in Deum, Cardinales verò in proximum.		
		VII. { In Theologicis habitus generat actus: Sed in Cardinalibus, Actus generat habitus. Compend. Theolog. vernat. lib. 5. cap. 17. & 18.		

DE PRÆCEPTIS
DECALOGI.

AVGVSTINVS.

Decalogus decem præcepta legis habet. Quæ decem præcepta sic sunt distributa, vt tria pertineant ad Deum, & septem ad homines. Hæc decem præcepta, sunt decem chordæ psalterij, quas tãgendo, feras peccatorum occidis. Tangis primam chordam, qua vnus colitur Deus, & cecidit bestia superstitionis. Tangis secundam, qua non accipitur nomen Dei in vaoum, & cecidit bestia erroris nefandarum hæresum. Tangis tertiam, vbi pro spe futuræ quietis spiritnale sabbathom custodis, & interficitur amor seculi. Tangis quartam, vt honorem parentibus deferas, & cecidit bestia impietatis. Non mœchaberis: tangis quintam chordam, & occidis bestiam libidinis. Non occides: tangis sextam, & cecidit bestia crudelitatis. Noo fallum testimonium dices, tangis octaoam, & cecidit bestia falsitatis. Noo concupisces: tangis nonam, & cecidit bestia adulterinæ cogitationis. Noo concupisces rem proximi tui, tangis decimam, & cecidit bestia cupiditatis. Et ita cadentibus omnibus bestijs, securus & innocens in dilectione & humana societate versaris. Augustinus de decem chordis, cap. 9.

DE LEGIBVS TABVLÆ PRIMÆ.

TABVLA. IOI.

D VAE F V E- runt legis antiquæ tabulæ, quarû prior illa potissimû co- tinebat præcepta, quibus instruitur homo Christianus, qualẽ se erga Deû exhibere debeat. Sunt autẽ tria pri- mæ tabulæ præcepta:	Primum de vero vnico Dei cultu, in quo ———	Præci- piun- tur —	Fides, Spes, Charitas	De quibus cum antea duobus io lo- cis dictum sit satis nihil attinet ea hie repetere.
	Secundum, de iurifuran- di religione, siue de illicitis iurationibus. In quo —	Iubemur Deo honorem tribuere.	Vetan- tur —	Periurium, Blasphemia, Votum illicitum, Votorum fractio, Io considerata diuini nominis assum- ptio.
	Tertium, de Sabba- tho, in quo —	Mandatur Sanctificatio	Sabbathi & Festorû,	Secon- dum legis
		Prohi- bentur	Opus seruile, Obmissio cultus diuini, Irreuerentia Sactorum, Ludi, & similia.	

DE PRAECEPTIS TABVLAE
Secundae.

TABULA IO2.

ALTE- ra Tabula, in qua con- tinetur of- ficia homi- nis Chri- stiani erga proximū, septem ha- bet praece- pta	Quartum de Parētibus, & superiori- bus honorā- dis. In quo	Præcipitur no- bis parentum	{ Reuerentia, Obedientia, Subuentio,	Eos	{ Amando, Morem gerendo, Consolando, & iuuando.
		Promittitur vitæ	{ Longitudo & Gloria	In	{ Hæc terra & Futuro seculo.
		Vetatur	{ Irreuerentia, Inobedientia, Ingratitudo.		
	Quintū de homicidijs, in quo	Prohibetur	{ Nominatim homicidium Implicitè omne nocumētum, quo animæ aut corpori proxi- mi nocere possumus: vt sunt		{ Percussio, Mutilatio, Malevolentia, Obmissio subuentionis, Obmissio reconciliationis fraternæ,
			Hunc reduci possunt homicidia spiritualia	{ Vltionem peccandi periculum, Seductio, Scandalum, Obmissio correctionis.	
		Iubentur	{ Concordia, Amicitia, Pax, Patientia.		
	Sextum de illicito conubitu. In quo	Vetatur	{ Adulterium & Omne impuritatis genus.		
		Præcipitur vt	{ Animæ & Corporis	{ Castita- tem ser- uemus.	{ Plura de hoc præcepto, vide infra de Luxu- ria
	Septimū de iniusta possessione, & con- tradictione rei alie- næ. In quo	Prohibetur	{ Furtum, Peculatus, Plagiatus, Sacrilegium, Ra- pinæ, Vrsura, Damnum, Inuenti retentio, Contra- ctus dolosus.		
		Iubentur	{ Restitutio, Satisfactio & Elemosyna.		
	Octauum de fal- sis testimonijs. In quo	Vetatur	{ Nominatim omne mendacium perniciosum. Implicitè etiam omnia pecca- ta ad locutionem pertinentia, quibus saltem inferitur dam- num proximo, vt sunt		{ Calumnia, Derisio, Detra- ctio, Maledictio, Temera- rium iudicium, fufuratio, Adulatio, Simulatio.
		Præcipiuntur	{ Simplicitas & Veritas.		
	Nonum de vxore aliena non concupiscenda. In quo	Prohibentur	{ Nominatim alienæ vxoris appetitio, Implicitè omnia desideria carnalia.		
		Iubeatur, vt	{ Animum, & Omnes omnino sensus puros.		{ Habeamus
	Decimū de habendi cupidine. In quo	Vetatur	{ Nominatim, interior illa voluntatis concupiscen- tia: Implicitè, omnis illicita habendi cupiditas.		
		Præcipi- tur, vt	{ Non tantum manus habeamus liberas, Sed etiam animum innocentem. Method. Confit.		

DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE.

Augustin. Epistola. 118. cap. 5.

Si quid diuinæ scriptoræ præscribit authoritas, non est dubitandum quin ita facere debeamus, ut legimus: Similiter etiam si quid per orbem frequenter Ecclesia. Nam hoc, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniz est.

IDEM AD CASVLANVM.

In his rebus de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt.

QVAE ET QVOT SINT ECCLESIAE

præcepta.

TABVLA 103.

PRÆCIPVA quinque: Staturos Ecclesie Festos dies celebrato.
numerantur, cuique Christiano & scitu, & obseruatio necessaria. Quæ hisce continentur editis: Sacrum Missæ officium diebus Festis reuerenter audito.
Ieiunia certis diebus, remporibusq; indicta obseruato.
Peccata tua sacerdoti proprio annis singulis confiteto.
Sacrosantam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa Festum Paschæ sumito. Canisius in Summa doct.

DE CONSILIIIS EVANGELICIS.

TABVLA 104.

OMNIA enumerare hoc loco non attinet: Principalia verò tria sunt, De	{ Paupertate voluntaria, { Castitate perpetua, { Obedientia religiosa.	{ Porro	{ Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia detelinquunt, ut Christum exemplo Petri & Apostolorum perfecte sequantur.
			{ Castitas eorum est, qui seipsos castrauerunt propter regnum celorum, & uti Terrallian. dixit, se voluntarios probant spadones.
			{ Obedientiam verò præstant, qui, ut seipsos plenè abnegent, non solum à cupiditatibus, verum etiam voluntate sua, quod scriptura admonet, prorsus anertuntur, dum eius quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos abijciunt.

REGVLA DE MANDATORVM OBSERVATIONE

communis, ex Hieronym.

Non ideo putes aliqua contemnenda esse mandata, quia leuiora sunt. Tam enim maxima illa, quàm minima imperata sunt: & contemptus cuiuscunq; præcepti, præcipientis iniuria est. In quouis proposito, in quouis gradu æquale peccatum est, vel prohibita admittere, vel iussa non facere. Hieron. ad Celantiam. Nam iussa, inquit D. Bernardus, sine culpa non negligantur, & sine crimine non contemnantur. Bernard. de præcepto, & dispensat.

DE TRIPLICI GENERE BONORVM

Operum, ex summa doctrinæ Christianæ.

TABULA. 105.

Magnum & generale ieiunium Augustinus vocat, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus.

Deinde, Philosophicum, ut quidam vocat, ieiunium est, parsimonia cibi & potus, moralisque sobrietas, qua temperate etiam ab Ethnicis secundum rectam rationem vivitur.

Tertio Ecclesiasticum est ieiunium, ut pote cum iuxta certum Ecclesie morem atque præscriptum, certis diebus & carniæ esum subtrahimus, & una dumtaxat refectioe contenti sumus.

Ieiunium,
quod est
triplex—

IVSTITIÆ Christiana tam latè pater, ut omnia bona, quæ honestè, iustè ac piè fiunt, in se contineat, nobisq; expetenda & cōsecranda proponat. Porro, & si sint beneficia permulta, quæ ex fide viua proficiſcuntur, & iustitiam Christianam commendat, augent atq; consummant: tria tamē sunt, ad quæ cætera ferè omnia veluti ad fontes referri poterunt, videlicet

Eleemosyna, est beneficium seu munus, quo alterius miseriæ ex nostro commiserationis affectu subuenitur; Hæc in sacris literis persæpe accipitur pro misericordia, quæ (sicut Augustinus affirmat) est alienæ miseriæ quædā in nostro corde compassio, qua vique, si possimus, subuenire compellimur. Opera porro quæ vulgo dicuntur misericordiz, duplicis generis esse inveniuntur, cum alia sint

Corporalia se-
ptem—

Esurientes pascere,
Potum dare sitientibus,
Operire nudos,
Captiuos redimere,
Aegrotos iuuare,
Hospitio Peregrinos susci-
pere,
Mortuos sepelire.

Spiri-
tualia
tandē:

Peccatores corrigere,
Ignorantes docere,
Dubitantibus rectè consu-
lere,
Pro salute proximi Deum
orare,
Consolari mæstos,
Ferre patienter iniurias,
Offensam remittere.

CHRYSOSTOMVS.

Misericordia est salutis præsidium, fidei ornamentum, propiciatio peccatorum: hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostendit. Chrysost. in homil. de misericordia & duab. vi-
duis. Quin etiam si Ambrosio credimus, Omnis summa disciplinæ Christianæ, in misericordia, & pietate est. In 1. ad Timoth. cap. 5.

DE FRUCTIBVS SPIRITVALIBVS
bonorum operum. TABULA 106.

PRAECLARVM
sine fructum parant
opera iustitiae Christianae;
atq; multiplicem
cū in hac, tum in fu-
tura vita. Pietas enim
ad omnia utilis est, 1.
Timo. 4. & Bonorum
laborum gloriosus est
fructus, Sap. 3.

Primum enim haec opera ex viva fide, id est, per charitatem operan-
tem perfecta, non modo signa sunt Christianae vocationis, sed eandem
quoq; nobis confirmant, certamq; faciunt. Quamobrem Petrus Apo-
stolus, qui ad opera bona nunquam non cohortatur, hoc etiam adiecit:
Frater, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem &
electionem faciat. Hoc enim facietis, non peccabitis aliquādo, 1. Pet. 1.

Secundò gratiam credentibus augent, atq; sanctificationem perficiūt,
Apostolo teste, 2. Cor. 7. ut hinc etiam Iacobus affirmet, quòd fides, quae
operibus cooperatur, ex ipsidem quoq; consummeretur, Iacob. 2.

Tertiò fiduciam bonae conscientiae parant, magisque ad orandum &
quidlibet à Deo impetrandum animant. scriptum est enim: fiducia ma-
gna erit coram summo Deo elemosyna omnibus facientibus eam.

Demum id efficiunt, ut laborantes in vinea Christi, denarium diurnū
accipiamus, hoc est, promissam aeternae vitae mercedem, iustitiaeq; coronā,
quam in Ecclesia Dei mandata seruantes, in Christo promeremur. Ait
enim Dominus: Voca operarios, & redde illis mercedem, Matth. 10. Quin
etiam id pronunciat: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Matth. 19.
Et quibus: Qui facit voluntatem Patris mei qui in Caelis est, ipse intrabit in
regnum coelorum, Matth. 7. Canis. in Summa.

CHRYSOSTOMVS.

Quemadmodum vitam vestram ecclesia continet, atq; istam vitam vicissim dispensat. ita si bona ope-
ra habuerimus, Spiritum sanctum habebimus. Et, si spiritum sanctum habuerimus, bona etiam
opera habebimus. Chrysost. Homil. 18. in ca. Rom. 15.

CAELESTINVS.

Tanta erga omnes homines est bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quae sunt ipsius dona: & ad
pro his, quae largitus est, aeterna premia sit donatus: agit quippe in nobis, ut, quod vult, & veli-
mus, & agamus: nec otiose in nobis esse patitur, quae exercenda, non negligenda, donauit, ut &
nos cooperatores simus gratiae Dei: ac si quid in nobis ex nostra viderintur remissione languescere,
ad illius sollicitudinem recurramus, qui sanat omnes languores nostros, & redimit de interitu vitam
nostram, & cui quotidie dicimus: Ne inducas nos in tentationem, &c. Caelestin. Papa in decretis
suis, Canon. 1. epist. 1. ad episcopos Galliae.

DE DONIS SPIRITVS SANCTI

TABVLA 107.

V L T R A virtutes Theo- logicas & mo- rales infusas, fluunt à gratia 7. dona spiri- tus sancti, de quibus Esai. 11. Requiescet so- per eum spiri- tus Domini: Spiritus, in- quam	Sapien- tiæ	Quo- rum alij pertin- ent ad	Intel- le- ctū	Specu- latiū, scilicet	Intel- lectus & sapie- tia.—	Proni- di,	Timor	Super- biam,					
	Intelle- ctus,			Pra- cticū, scilicet	Cōsi- lium & Sci- tia.								
	Consi- lij,		Vim ap- petendi, scilicet ad	Volunta- tem pie- tas, Appeti- tū irasci- bile for- titude, Cōcupi- scibilem timor.	Pet hos su- mus	Cauti, Discre- ti,	Pietas	Sci- entia	Forti- tudo	ex- pel- lat			
	Fortitu- dinis,												
	Scien- tiæ,												
	Pieta- tis,												
	Timo- ris						vt				Consi- lium	Intel- lectus	Sapie- tia
											Humi- les,		Gula,
								Luro- riā. Vi- guer.					

DE FRVCTIBVS SPIRITVS.

TABVLA 108.

A B A p O. stolo Paulus, vt suprà quo- que de ver- bo dictum est breuia- to, duode- cim fructus spiritus nu- merantur.	Primus est charitas, fructus quidem generosissimus, ac radix etiam bonorum omnium, si- ne qua nō possunt prodessē cetera bona, & quæ ipsa non potest haberi sine ceteris bo- nis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit Augustinus.
	Alter fructus est gaudiū, hoc præstans, vt homo spiritualis alacriter lateq; seruiat Deo.
	Tertius, Pax: quæ eo spectat, vt in huius mundi procellis, animi setu erue tranquillitas.
	Quartus, Patientia: quæ in duris ferendis est sita.
	Quintus, Longanimitas: quæ magnitudinē animi in futuris bonis expectandis declarat.
	Sextus, Bonitas: quæ nulli nocet, sed bene vult omnibus.
	Septimus, Benignitas: inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata.
	Octauus, Mansuetudo: quæ omnes iræ motus sedat & mitigat.
	Nonus, Fides in proximum: vt fideles, pactorumque ac promissorum obseruatores simus.
	Decimus, Modestia: quæ omnem fastus, & arrogantis suspensionem excludit.
	Vndecimus, Continentia, qua non solū ab eis, sed etiam ab omni nequitia abstinemus.
	Duodecimus, Castitas: quæ mentem castam in corpore casto conseruat. Capitulum summa.

QVÆNAM SINT EVANGELICÆ
legis beatitudines.

TABULA IO9.

ILLAE sunt, quas & dominicas beatitudines, & benedictiones Ambrosius vocat, quæ apud Matthæum Euangelistam octuagario numero recensentur in hunc modum:
Beati

Pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.
Mites, quoniam ipsi possidebunt terram.
Qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.
Qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
Misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.
Mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
Pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.
Qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Matth. 7.

DE HARVM BEATITVDINVM

ordine & gradibus distinctis.

TABULA IIO.

BEATITVDINVM, quænam secundum substantiam sint octo, tamè iuxta distinctionem graduum sunt septem. Quæ inter sese hoc ordine coherere videntur. Ad integritatem perfectionis requiruntur tria, videlicet

Recessus à malo. Nam malum omne procedit, vel ex	Tumore superbie, Rancore malitiz, Liquore concupiscentiz	Cõtra hæc 3. sunt 3. beatitudines,	Paupertas spiritus, Mansuetudo, Lucus.
Processus in bono, attenditur secundum diuinam imitationem, quæ est secundum duas vias Domini, scilicet	Misericordiam & Veritatem. Psa l. 14.	Secundum has duas vias sumuntur duæ beatitudines, videlicet	Esuries iustitiz, & Affectus misericordiz.
Perfectus status in optimo, attenditur in duobus, scilicet in	Lympida cognitione, Tranquilla affectione.	Et secundum hoc sumuntur duæ ultimæ beatitudines, scilicet	Munditia cordis ad Deum videndum: Et pax mentis ad perfectum fruendum. Comp. Theol.

DE EARVNDËM BEATITVDINI

num vsu.

TABULA III.

PER HAS septem beatitudines excluduntur septem vitia capitalia. Nam

Paupertas spiritualis Mansuetudo Lucus Esuries iustitiz Misericordia Munditia cordis Pax	Excludit	Superbiam. Iram. Inuidiam. Acediam. Avaritiã. Gulam. Luxuriam.	Et	Sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis, quo primo ponuntur digniora: Ita in Beatitudinibus est ordo naturalis, quia digniores ponuntur ultimò.
--	----------	--	----	--

Partitionum Theologicarum DE FUGIENDIS, HOC EST DE VITIORVM CAUTIONE,

sive de spatioſa via quæ ducit ad perditionem.

Y A B V L A 112.

AVGVSTINO TESTE, PECCATUM voluntas est retinendi vel conſequendi quod iuſticia vetat, & vnde liberum eſt abſtinere. lib. de duabus animabus c. 1. Et alibi docet, peccatum eſſe dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei, lib. 21. contra Faſt. c. 17. Ambroſius verò, Quid eſt peccatum, inquit, niſi legis diuinæ præuaricatio, & celeſtium inobedientia præceptorū lib. De Paradifo c. 8. Eſt autem peccatum triplex :

Originale vacamus, quod à primo humani generis parente. Adam tranſuſum, nobisq; in ipſa conceptione contractum, per baptiſmum in Chriſto tollitur. De quo Paulus in hunc modum : Per hominem, inquit, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.

Mortale, quod vitam ſpiritualem eripit, ac mortem adfert animæ peccantis : quæ mors & à Deo, Deiq; Regno ſeparat, & ſupplicio æterno dignum facit, Vnde ſcriptum eſt : Stipendia peccati mors, Rom. 6. Et iniuſtitia, mortis eſt adquiſitio : impij autem manibus & verbis accerſerunt illam Sap. 1.

Veniale, quod eſt actuale quidem, ſed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiusq; à Deo venia fidelibus facile impetratur. Vnde D. Ioannes dixit : Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt, 1. Ioan. 1. vt mentis euagatio, verbum ocioſum, riſus immoderatus, & conſimilia, quæ quotidiana dicuntur, & ſine quibus hæc vita non ducitur.

AVGVSTINVS.

Alia ſunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ. Infirmitas enim & imperitiæ, contraria ſunt virtuti & ſapientiæ : malitia verò contraria eſt bonitati. Quisquis igitur nouit quid ſit virtus & ſapientia Dei, poteſt exiſtimare, quæ ſint peccata venialia. Et quiſquis nouit quid bonitas Dei, poteſt exiſtimare, quibus peccatis certa pœna debeat. & hic & in futuro ſeculo. Qui bene tractatq; probabiliter iudicari poteſt, qui non ſint cogendi ad penitentiam luſtuofam & lamentabilem, quamuis peccata ſateantur : & quibus nulla omnino ſalus ſperanda ſit, niſi ſacrificium obtulerint Deo, ſpiritum contribulatum per penitentiam. Auguſtin. lib. 83. quaſtionum, quaſtione 16.

ALIA

ALIA PECCATORVM PARTITIO.

TABVLA II 34

	Superbia est inordinatus appetitus excellentiæ, & vitiorum omnium mater, princeps ac regina. Eius filiz sunt	{ Præsumptio, Pertinacia, Hypocrisis, Inquantia, Ingratitudo, Contemptus aliorum, Inobedientia, Ambitio, Curiositas. }	{ Quæ vitia curantur { Obedientia & Humilitate.
L et	Avaricia est habendi appetitus inordinatus. Cuius soboles sunt,	{ Proditio, Frans, Fallacia, Periculi, Ingerudo, Corruptela, Sacrilegiu, Furum, Vsuræ, Simonia, Rapina, Violentia, Immisericordia, seu inhumanitas, & durities cordis. }	{ Liberalitate & Eleemosyna.
I N T E R omnia peccata præcipue sunt animaduvertenda ea, quæ dicuntur Capitalia, & sint veluti fontes, vel capita reliquorum. Eiusmodi verò peccata sunt septem, quæ sic numerari solent:	Luxuria est appetitus inordinatus impure & libidinose voluptatis. Gignit autem ex se	{ Mentis cecitatem, Inconsiderationem, Inconstantiam, Præcipitationem, Amorem sui, Odium Dei, Desiderium huius vite nimium, Mortis futuriq; iudicii horrorem, & Felicitatis æternæ desperationem. }	{ His opponuntur virtutes { Castitas. & Continentia.
	Invidia est tristitia de bono alterius, & odium aliens felicitatis. Filias vero procreat	{ Odium, Sufurationem, Detractionem, In aduersis aliorum rebus exultationem, In prosperis afflictionem, Discordiam, Mutationem, Damnum, }	{ Horum remedium est { Non tantum amicorum, Sed etiam inimicorum.
	Gula est cibi ac potus appetitus inordinatus. Habet filias,	{ Inepiam leuitiam, Multiloquium, Scurrilitatem, Spurcitiam, Sensuum & intellectus hebetudinem, Somnolentiam & Nauscam. }	{ Sanantur hæc mala { Sobrietate, & Abstinencia, & Ieiunio.
	Ira est immoderata cupiditas puniendi eum, à quo læsum se quis arbitrat. Eius filiz sunt	{ Rixæ, Tumor mentis, Contumeliæ, Clamor, indignatio, Minæ, Probrum, Vltio, Blasphemia. }	{ Patientia & Mansuetudo.
	Accidia est remissi animi languor ad bene operandum, præsertim verò est tristitia de re spirituali. Gignit	{ Malitiam, Rancorem, Passivam inimitatem, Torporem circa præcepta necessaria, Mæus euagationem, Ociū, Incontinentiam, Desperationem, & Obmissionem, }	{ Deuotione & Plijs exercitiis.

III. PECCATORVM PARTITIO.

T A B V L A. 114.

	<p>Aliena, de quibus præcipitur, Ne comunica-ueris peccatis alienis, 1. Ti. 5. Qd nonem sit modus :</p>	<p>Consilio, vt Caiphas, Ioan. 1. Iussione, sicut David innocentem occidit Uriam, 1. Reg. 11. Consensu, ita peccauit Saulus, in Stephan protomartyris necem consentiens, Act. 7. Irritatione, vt vxor Iob, patientissimo viro petulanter, insultans, quantum in se quidem erat, suasit etiam Deum blasphemare, Iob 1. Laudatione seu adulatione, vt Ecclesiastici male vulgò blandientes, dū eius licentiz palmam fauent & applaudunt. Reticentia culpæ alienæ, vult enim Deus Euangelizantes clamare, & annuntiare populo suo scelera eorum. Esai. 58. Connitentia vel indulgentia. Ita peccant magistratus cū gladium frustra portant, vt Saul dū parceret Amalechitis. 1. Reg. 15. Participacione criminis. Sic Esaias obijcit populo Iudaico : Principes tui infideles, socij furum. Esai. cap. Praua defensione. Aduersus hoc peccatum, diuinum intonat otaculū : Vt qui dicitis malum bonum, & bonum malum. Esai. 5.</p>			
<p>S V N T præterea peccata quæ dī, quæ dicuntur</p>	<p>In Spiritum sanctū, quibus gratia diuinitus oblata, contemptum abijcitur. Eiusmodi 6. recensentur :</p>	<p>Præsumptio de misericordia Dei, vel Diuina misericordia confidenter abuti. Desperatio. De gratia Dei vel salute sua prorsus desperare. Agnitæ veritatis impugnatio. Veritatem religionis aduersus suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare. Fraternalis charitatis inuidentia. Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienæ salutis & victorum fraternalium successum. Obstinatio. Obstinato animo in crimine scienter persistere. Impenitentia. Absque penitentis proposito peruetæ vitæ finem nullum facere.</p>			
<p>Clamantia in cælum, quæ præ cæteris manifestum habent improbitatem. Eiusmodi quatuor è scriptura numerantur :</p>		<table border="0"> <tr> <td data-bbox="445 873 642 1048"> <p>Homicidium voluntarium, Peccatum Sodomiticum, Oppressio pauperum, Merces operariorum defraudata.</p> </td><td data-bbox="642 917 735 1019"> <p>De quorū atrocitate & penis agitur</p> </td><td data-bbox="735 873 937 1048"> <p>Gen. 4. 9. Psalm. 54. Genes. 13. 18. 19. Ezech. 16. Exod. 3. 7. 14. Esai. 1. 1. 3. 10. Iacob. 5. Eccles. 34. Deut. 14.</p> </td></tr> </table>	<p>Homicidium voluntarium, Peccatum Sodomiticum, Oppressio pauperum, Merces operariorum defraudata.</p>	<p>De quorū atrocitate & penis agitur</p>	<p>Gen. 4. 9. Psalm. 54. Genes. 13. 18. 19. Ezech. 16. Exod. 3. 7. 14. Esai. 1. 1. 3. 10. Iacob. 5. Eccles. 34. Deut. 14.</p>
<p>Homicidium voluntarium, Peccatum Sodomiticum, Oppressio pauperum, Merces operariorum defraudata.</p>	<p>De quorū atrocitate & penis agitur</p>	<p>Gen. 4. 9. Psalm. 54. Genes. 13. 18. 19. Ezech. 16. Exod. 3. 7. 14. Esai. 1. 1. 3. 10. Iacob. 5. Eccles. 34. Deut. 14.</p>			

DE TIMENADIS, SIVE

DE POENIS MALORVM.

TABVLA IIJ.

Dicitur ab emerita iam vita, hoc est acta & absoluta: Vnde etiam mortui, quasi emeriti appellantur.

Definitur ab Augustino, priuatio vitę, notum tantū habens, non essentis. Augustinus contra Pelagianos.

Mors, qua nihil est miserabilius. hęc

Est quadruplex,

Corporis, quę sit enim ab eo tollitur anima.

Animę, cum ab ea aufertur gratia Dei. Hanc mortē, quę prima vocatur, sequitur mors gehennę & eternę damnationis, quā Ioan. in Apocalypsi 20. vocat secundam.

Est & alia mors propria Christianis & pijs omnibus, quę spiritalis dicitur siue transformatoria, qua homo moritur peccato, & viuic Deo, & ob id dicitur spiritalis.

Eius

{ Causa }
{ Origo }

Est { Peccatum }
{ Diabolus. } Ioan. Carten. de 4. nonissimis.

TRIA sunt, quę vnumquęque maxime a peccato abstrahere, & possunt, & debent videri licet

Iudicium, quo nihil est terribilius, præsertim filiis huius seculi obstinatis peccantibus. Est autem secundum Richardum, Iudicium triplex

Primum est vniforme, hoc est, iudicium præsentis Ecclesię, quę non iudicat nisi de sola qualitate retributionis, & in genere tantum, secundum quod boni bonis, & malis mala reddentur: sed numerum, & quantitatem retributionum nescit.

Secundum dicitur multiforme, quod quilibet experitur in morte, accipiendo sententiam de omnibus bonis & malis, quę gessit: sed non omnia bona vel mala, statim recipit, quia recipit in anima tantum, & non in corpore.

Tertium dicitur omniforme, id est, vltimum iudiciū, quando recipit vnusquisque secundum numerum & quantitatem, siue bona, siue mala, in corpore & in anima. Compen. Theo.

Infernus, cuius pena nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Vbi scriptura testis, Fletus est & stridor dentium, Math. 8. 4. 2. 2. 4. 15. Lu. 13. Porro infernus

Est lacus sine mensura, profundus sine profundo, plenus ardore incomparabili, plenus furore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebrę, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Hug. lib. 4. De anima cap. 15.

Iuxta modum culpę pena distinguitur, & secundum modum criminis, vnusquisque damnatus in inferni igne cruciabitur.

In quo Erit frigus intolerabile, ignis inextinguibilis, vermis ignis immortalis, fletor intolerabilis, tenebrę palpabiles, flagellaz cedentium, horrida visio demonum, cōfusio peccatorum, desperatio omnium bonorum. Erunt enim miseris mors sine morte, defectus sine defectu: quia mors ibi semper incipit, & deficere nescit. Gregorius.

DE FORTITVDINE.

T A B V L A 97.

FORTITV- do, vt iterum in- quit Macrobius est, animum su- pra periculi me- tum agere, ni- hilq; nisi turpia timere, tolerare fortiter aduersa vel prospera. Et	Verfatur inter	{ Timores, & Audacias, }	Quali	{ Timorum cohibitus, & Audaciarum moderatus.
	Cuius actus sunt	{ Adgredi & Sustinere }	Vt	sustinere martirium.
	Partes habet quatuor:	{ Magnanimitatē, Magnificēciam, Patientiam, Constantiam & Perseuerantiam. }	Quibus opponū- tur	{ Pusillanimitas, Paruifcientia, vt vocatur à Philo- sopho, & consumpcio. Imparientia, Mollities & pertinacia.
	Consistit in	{ Aggressione arduorum, Psalm. 30. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum. Contemptu terrenorum, Heb. 11. Moises negauit se esse filium Pharannis. Sustinentia tribulationum, Cant. 8. Fortis est vt mors dilectio. Resistentia tentationum, 2. Tim. 2. Non coronabitur nisi qui le- gitimē certauerit. Impugnatione vitiorum, Iob 7. Militia est vita hominis super terram. Officium eius est, firmare & conseruare bonum rationis in his, in quibus ma- ximē difficile est firmitatem habere, scilicet in peticulis arduis & grauibz. Compend. Theol. verit. & Vig.		

DE T E M P E R A N T I A.

T A B V L A 98.

TEMPERAN- tia, secundum eun- dem Macrobinm, est nihil appetere pœnitendū in nullo legem modera- tiōis excedere, sub iugo rationis cupi- ditatem domare. Eius sunt	Species 4.	{ Abstinentia, sobrietas, Castitas, Pudicitia. }	Quibus op- ponuntur	{ Gula, Ebrietas: Fornicatio, Impudicitia.
	Partes 5.	{ Continentia, Clementia & man- suetudo, Modestia, & humi- litas, Studiōsitas, Moderatio. }	Quibz oppo- nūtur	{ Incontinentia, Ira, siue iracundia & crudeli- tas, Superbia, Curiositas, Immoderatio.

DE VIR-

DE VIRTUTIBVS THEOLOGICIS.

TABVLA 99.

TRES omnino sunt vir- tutes Theo- logice, quæ ho- minum mētib⁹ à Deo cælus sunt in- fufæ: Nimirū	Fides, quæ hic ac- cipitur pro habi- tu fidei, quo fir- miter assentimur reuelatis à Deo, & est sperandarum substantia rerum, argumentum nõ apparentiū. [Heb. 11. Eius—	Partes sunt duz—	Fides informis, quæ est sine charitate, & in Christiano, qui est in peccato mortali. Fides formata, quæ cum chari- tate est coniuncta. Charitas enim omnium virtutum forma est,		{ Non quidem intrin- seca, Sed extrinseca.	
		Ad⁹ iudē duo,	{ Interior, & Exterior.		{ Corde creditur ad iustitiā, Ore autem fit confessio ad salutem.	
	Vitia op- posita,	{	Infidelitas, cuius spe- cies siue gradus sunt		{ Titubatio, Simplex discredentia, Hæresis perfecta, Apostasia.	
					{ Tribuendo Deo, quod non conueniat: Negando, quod ei conueniat: Tribuendo creaturæ, quod soli cõueniat Deo, & iniuriando sanctis.	
	Spes consequitur fidē, quæ est certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia, & (si respi- ciamus rem cre- ditam) ex meritis proueniens. Ea—	{	Est tri- plex:		{ Veni, Psal. 30. In te Domine speraui, non confundar in æternum. Gratiæ, Psal. 31. Sperantes autem in Domino misericor- dia circundabit. Gloriæ, Prouerb. 28. Qui sperat in Deo, saluabitur.	
					{ Desperationem & Præsumptionem.	
	Charitas est fi- nis præcepti, de corde pu- ro, & cõscien- tia bona, & fi- de non ficta. In ea considera- mus	{	Ordinem, qui secun- dum Augustinū est diligere, —		{ Primò, quod supra nos est, id est, Deum. Deinde, quod nos sumus. Post hoc, quod iuxta nos est, id est, proximum. Vltimò, quod infra nos est, id est, Nostrium & Proximi.	
					{ Gaudium spirituale, Pax, Misericordia, Beneficentia, Eleemosyna, Correctio fraterna, Odium, Acedia, Inuidia, Discordia, Contentio, Schisma, Bellum, Duellum, Rixæ, Seditio, Scandalum.	
	Effectus quales sunt	{	Vitia contraria, —		{ Interiores. Exteriores.	
					{	

ORIGENES.

Puto, quòd prima salutis initia, & ipsa fundamenta, fides est. Profectus verò, & augmenta ædifi-
cii, spes est. Perfectio autem, & culmen totius operis, charitas. Origen. in cap. Ro. 4.

Mmm 3 DE PRAE-

DE PRÆCIPVIS VIRTVTVM DIFFERENTIIS.

T A B V L A 100.

VIRTUTES Theologicæ differunt :	Primū inter se quinque modis :	I. Secundum actus proprios. Nam	{ Fides Spes Charitas . }	{ Facit { Deo assentire, Confidere in Deo, Deum amare.
		II. Ratione subiecti : quia	{ Fides Spes Charitas . }	{ Est in { Rationali, Iracibili, Concupiscibili.
		III. Ratione obiecti,	{ Fides Spes Charitas . }	{ Est circa { Verum, Arduum, Bonum,
		IIII. Ratione affectus;	{ Fides in præfenti sequitur Deum. Spes comitatur in cælum. Charitas perenniter amplexatur . }	
		V. Ratione cognitionis, quia per	{ Fide cognoscitur Deus, & veritas . Spem habetur, ut æternitas . Charitatem diligitur, ut bonitas . }	
Deinde à Cardinalibus differunt virtutibus :		I. { Theologicæ mouent ad finem , Sed Cardinales ad ea, quæ mouent ad finem .		
		II. { Theologicarum virtutum finis & obiectum, est ipse Deus : Ad Cardinalium finis est quidem Deus, non tamen obiectum propriè .		
		III. { Virtutes Theologicæ mouent ad opera, ex rationibus sumptis à iure diuino : Sed Cardinales, à iure naturali .		
		IIII. { Virtutes Theologicæ attenduntur, quantum ad actus interiores . Cardinales verò, ad opera exteriora .		
		V. { Virtutes Theologicæ non habentur sine donis , Cardinales verò sine donis haberi possunt .		
		VI. { Virtutes Theologicæ sunt discretivæ actuum in Deum , Cardinales verò in proximum .		
		VII. { In Theologicis habitus generat actus : Sed in Cardinalibus, Actus generat habitus . Compend. Theolog. veniat. lib. 5. cap. 17. & 18.		

DE PRÆCEPTIS
DECALOGI.

AVGVSTINVS.

Decalogus decem præcepta legis habet. Quæ decem præcepta sic sunt distributa, vt tria pertineant ad Deum, & septem ad homines. Hæc decem præcepta, sunt decem chordæ psalterij, quas tãgendo, feras peccatorum occidis. Tangis primam chordam, qua vnus colitur Deus, & cecidit bestia superstitionis. Tangis secundam, qua non accipitur nomen Dei in vanum, & cecidit bestia erroris nefandorum heresum. Tangis tertiam, vbi pro spe futurz quietis spirituale sabbathum custodis, & interficitur amor seculi. Tangis quartam, vt honorem parentibus deferas, & cecidit bestia impietatis. Non mœchaberis: tangis quintam chordam, & occidis bestiam libidinis. Non occides: tangis sextam, & cecidit bestia crudelitatis. Non falsum testimonium dices, tangis octauam, & cecidit bestia falsitatis. Non concupisces: tangis nonam, & cecidit bestia adulterinz cogitationis. Non concupisces rem proximi tui, tangis decimam, & cecidit bestia cupiditatis. Et ita cadentibus omnibus bestijs, securus & innocens in dilectione & humana societate versaris. Augustinus de decem chordis, cap. 9.

DE LEGIBVS TABVLÆ PRIMÆ.

TABVLA. IOI.

DVAE FVERUNT legis antiquæ tabulæ, quarû prior illa potissimû continebat præcepta, quibus instruitur homo Christianus, qualẽ se erga Deû exhibere debeat. Sunt autẽ tria primæ tabulæ præcepta:

Primum de vero vnius Dei cultu, in quo ———	{	Præci- piun- tur —	{	Fides, Spes, Charitas	{	De quibus cum antea duobus in lo- cis dictum sit satis nihil attiner ea hic repetere.
Secundum, de iurisiuran- di religione, siue de illicitis iurationibus. In quo —	{	Iubetur	{	Deo honorem tribuere.	{	
Tertium, de Sabba- tho, in quo —	{	Vetan- tur —	{	Periurium, Blasphemia, Votum illicitum, Votorum fractio, In considerata diuini nominis assum- ptio.	{	
	{	Mandatur Sanctificatio	{	Sabbathi & Festorum,	{	Secundum legis
	{	Prohi- bentur	{	Opus seruile, Obmissio cultus diuini, Irreuerentia Sacrorum, Ludi, & similia.	{	Verba & Mentem

DE PRAECEPTIS TABULAE

Secundæ.

TABULA 102.

Quartum de Parētibz, & superiori- bus honorā- dis. In quo	Præcipitur no- bis parentum	Reuerentia, Obedientia, Subuentio.	Eos	{	Amando, Morem gerendo, Consolando, & iuuando.
	Promittitur vitæ	Longitudo & Gloria	In	{	Hæc terra & Futuro seculo.
Quin- tū de homi- cidijz, in quo	Vetantur	Itreuerentia, Inobedientia, Ingratitudo.		{	Percussio, Mutilatio, Malevolentia, Obmissio subuentionis, Obmissio reconciliationis fratrum,
	Prohibetur	Nominatim homicidium Implicitè omne nocumētum, quo animæ aut corpori proxi- mi nocere possumus : vt sunt		{	Vitronem peccandi periculum,
Sextum de illicito concubitu. In quo	Iubentur	Concordia, Amicitia, Pax, Patentia.		{	Seductio, Scandalum, Obmissio correctionis.
	Vetantur	Adulterium & Omne impuritatis genus.		{	Plura de hoc præcepto,
Septimū de iniusta possessione, & con- trectatione rei alie- nz. In quo	Præcipitur vt	Animæ & Corporis		{	Castita- tem ser- uamus.
	Prolibentur	Furtum, Peculatus, Plagiarus, Sacrilegium, Ra- pinæ, Vsuræ, Damnum, Inuenti retentio, Contra- ctus dolosus.		{	vide infra de Luxu- ria
Octauum de fal- sis testimonijs. In quo	Iubentur	Restitutio, Satisfactio & Eleemosyna.		{	
	Vetantur	Nominatim omne mendacium perniciosum. Implicitè etiam omnia pecca- ta ad locutionem pertinētia, quibus saltem inferor dam- num proximo, vt sunt		{	Calumnia, Derisio Detra- ctio, Maledictio, Temera- rium iudicium, Insuratio, Adulatio, Simulatio.
Nonum de vxore aliena non concupiscenda. In quo	Præcipiuntur	Simplicitas & Veritas.		{	
	Prohibentur	Nominatim alienæ vxoris appetitio, Implicitè omnia desideria carnalia. Animum, & Omnes omnino sensus		{	Habeamus puros.
Decimū de habendi cupiditate. In quo	Vetantur	Nominatim, interior illa voluntatis concupiscen- tia : Implicitè, omnis illicita habendi cupiditas.		{	
	Præcipi- tur, vt	Non tantum manus habeamus liberas, Sed etiam animum innocentem. Method. Confit.		{	

ALTE-
ra Tabula,
in qua con-
tinetur of-
ficia homi-
nis Chri-
stiani erga
proximū,
septem ha-
bet præce-
pta

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

Augustin. Epistola. 118. cap. 5.

Si quid divinae scripturae praescribit auctoritas, non est dubitandum quin ita facere debeamus, ut legimus: Similiter etiam si quid per orbem frequenter Ecclesia. Nam hoc, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimae insaniae est.

IDEM AD CASVLANVM.

In his rebus de quibus nihil certi statuit scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt.

QVAE ET QVOT SINT ECCLESIAE

praecepta.

TABVLA 103.

PRAECIPVA quinq; Statutos Ecclesiae Festos dies celebrato.
 numerantur, cuique Christi Sacrum Missae officium diebus Festis reuerenter audito.
 tiano & sciri, & obserua Ieiunia certis diebus, temporibusq; indicta obseruato.
 tu necessaria. Quae hisce Peccata tua sacerdoti proprio annis singulis confitetur.
 continentur edictis: — Sacrosanctam Eucharistiam ad minimum semel in anno, idque circa
 Festum Paschae sumito. Canisius in Summa doct.

DE CONSILIIIS EVANGELICIS.

TABVLA 104.

OMNIA enumerare hoc loco nō artinet: Prin- cipalia verò tria sunt, De	{	Pauupertate voluntaria,	{	Pauupertas ad eos pertinet, qui semel omnia derelinquunt, ut Christi exemplo Petri & Apostolorum perfecte sequantur.
		Castitate p- petua,		Castitas eorum est, qui seipsos castrauerunt propter re- gnum celorum, & ut Tertullian. dixit, se voluntarios pro- bant spadones.
		Obedientia religiosa.		Obedientiam verò praestant, qui, ut seipsos plenè abne- gent, non solum à cupiditatibus, verum etiam voluntate sua, quod scriptura admonet, prorsus aueruntur, dum eius quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos abijciunt.

REGVLA DE MANDATORVM OBSERVATIONE

communis, ex Hieronymo.

Non ideo putes aliqua contemnenda esse mandata, quia leuiora sunt, Tam enim maxima illa, quam minima imperata sunt: & contemptus cuiuscunq; praeccepti, praecipiens impietas est. In quouis proposito, in quouis gradu aequale peccatum est, vel prohibita admittere, vel iussa non facere. Hieron. ad Celantiam. Nam iussa, inquit D. Bernardus, sine culpa non negliguntur, & sine crimine non contemnuntur. Bernard. de praeccepto, & dispensat.

DE FRUCTIBVS SPIRITVALIBVS
bonorum operum.

VTABVA 106.

PRAECLARVM
sine fructum patiunt
opera iustitiae Christianae,
atque multiplicem
com in hac, tum in fu-
tura vita. Plerum enim
ad omnia utilis est, 1.
Timo. 4. & Bonorum
laborum gloriosus est
fructus, Sap. 3.

Primum enim haec opera ex viva fide, id est, per charitatem operan-
tem perfecta, non modo signa sunt Christianae vocationis, sed eandem
quoque nobis confirmant, certamque faciunt. Quamobrem Petrus Apo-
stolus, qui ad opera bona nunquam non cohortatur, hoc etiam adiecit:
Fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem &
electionem faciat. Hoc enim facientes, non peccabitis aliquando. 1. Pet. 1.

Secundo gratiam credentibus augent, atque sanctificationem perficiunt,
Apostolo teste, 1. Cor. 7. ut hinc etiam Iacobus asserat, quod fides, quae
operibus cooperatur, ex iisdem quoque consummetur, Iacob. 2.

Tertio fiduciam bonae conscientiae pariunt, magisque ad orandum &
quidlibet à Deo impetrandum animant. scriptum est enim: Fiducia ma-
gna erit coram summo Deo elemosyna omnibus facientibus eam.

Denique id efficiunt, ut laborantes in vinea Christi, denarium diurnum
accipiamus, hoc est, promissam aeternae vitae mercedem, iustitiaeque coronam,
quam in Ecclesia Dei mandata seruantes, in Christo promeremur. Ait
enim Dominus: Voca operarios, & redde illis mercedem, Matt. 20. Quia
etiam id pronunciat: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Matth. 19.
Et quibus: Qui facit voluntatem Patris mei qui in Caelis est, ipse intrabit in
regnum caelorum, Matth. 7. Canis. in Summa.

CHRYSTOMVS.

Quemadmodum vitam vestram esca continet, atque istam vita vicissim dispensat. ita si bona ope-
ra habuerimus, Spiritum sanctum habebimus. Et, si spiritum sanctum habuerimus, bona etiam
opera habebimus. Chrysost. Homil. 18. in ca. Rom. 15.

CAELESTINVS.

Tanta erga omnes homines est bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quae sunt ipsius dona: &
pro his, quae largitus est, aeterna praemia sit donatus: agite quippe in nobis, ut, quod vult, & veli-
mus, & agamus: nec otiosa in nobis esse patitur, quae exercenda, non negligenda, donauit, ut &
nos cooperatores simus gratiae Dei: ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissione languisces-
se, ad illum sollicitè recurremus, qui sanat omnes languores nostros, & redimit de interitu vitam
nostram, & cui quotidie dicimus: Nè inducas nos in tentationem, &c. Caelestin. Papa in decretis
suis, Canon. 1. 1. epist. 1. ad episcopos Galliae.

V I T R A virtutes Theolo- gicas & mo- rales infusas, fluunt à gratia 7. dona spiri- tus sancti, de quibus Efai. 11. Requiescet su- per eum (spiri- tus Domini; Spiritus, in- quam	Sapien- tiæ	Quo- rum alij per- tinent ad	Intel- lectu	Specu- latiuū scili- cer	Intel- lectus & fapiē- tia.—	Per hos su- mus	Proni- di,	Timor	Super- biam,
	Intelle- ctus,			Matu- ri,	Inui- diam,				
	Confi- lij,			Pra- cticū, scili- cer	Cōfi- lium & Sciē- tia.—		Cauti,		Iram,
	Fortitu- dinis,			Vim ap- petendi, scilicet ad	Volunta- tem pie- tas, Appeti- tū irasci- bile for- titudō, Cōcupi- scibilem timor.		Discre- ti,		Acci- diam,
	Sciē- tiæ,				Mise- ricor- des, Ani- mosi,		Auari- tiam,		
	Pieta- tis,								Gulā,
	Timo- ris						Humi- les,		Sapiē- tia

DE FRVCTIBVS SPIRITVS.

AB APO-
stolo Paulo,
vt suprà quo-
que de ver-
bo dictum
est breuia-
to, duode-
cim fructus
spiritus nu-
merantur.

Primus est charitas, fructus quidem generosissimus, ac radix etiam bonorum omnium, sine qua non possunt prodesse cetera bona, & quæ ipsa non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit Augustinus.
Alter fructus est gaudiū, hoc præstans, vt homo spiritualis alacriter lateq; seruiat Deo.
Tertius, Pax: quæ eo spectat, vt in huius mundi procellis, animi seruetur tranquillitas.
Quartus, Patientia: quæ in duris ferendis est sita.
Quintus, Longanimitas: quæ magnitudinē animi in futuris bonis expectandis declarat.
Sextus, Bonitas: quæ nulli nocet, sed bene vult omnibus.
Septimus, Benignitas: inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata.
Octauus, Mansuetudo: quæ omnes iræ motus sedat & mitigat.
Nonus, Fides in proximum: vt fideles, pactorumque ac promissorum obseruatores simus.
Decimus, Modestia: quæ omni fastus, & arrogantæ suspitionem excludit.
Vndecimus, Continentia, quæ non solum ab elcīs, sed etiam ab omni nequitia abstinemus.
Duodecimus, Castitas: quæ mentem castam in corpore casto conseruat. Canis. in summa.

QVÆ NAM SINT EVANGELICÆ

legis beatitudines.

TABULA 109.

ILLAE sunt, quas & dominicas beatitudines, & benedictiones Ambrosius vocat, quæ apud Matthæum Euangelistam octonario numero recensentur in hunc modum: Beati

Pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.
Mites, quoniam ipsi possidebunt terram.
Qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.
Qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
Misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.
Mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
Pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.
Qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Matth. 7.

DE HARVM BEATITVDINVM

ordine & gradibus distinctis.

TABULA 110.

BEATITVDINVM, quamvis secundum substantiam sint octo, nam iuxta distinctionem graduum sunt septem. Quæ inter sese hoc ordine coherere videntur. Ad integritatem perfectionis requiruntur tria, videlicet

Recessus à malo. Nam malum omne pcedit, vel ex—	Tumore superbix, Rancore malitiæ, Liquore concupiscentiæ	Cōtra hæc 3. sunt 3. beatitudines,—	Paupertas spiritus, Mansuetudo, Luctus.
Processus in bonum, attenditur secundum divinam imitationem, quæ est secundum duas vias Domini, scilicet—	Misericordiam & Veritatem. Psa l. 24.	Secundum has duas vias sumuntur duæ beatitudines, videlicet—	Esuries iustitiæ, & Affectus misericordiæ.
Perfectus status in optimo, attenditur in duobus, scilicet in—	Lympida cognitione, Tranquilla affectione.	Et secundum hoc sumuntur duæ virtutes, scilicet—	Munditia cordis ad Deum videndum: Et pax mentis ad perfectum fruendum. Comp. Theol.

DE HARVNDEM BEATITVDINVM vsu.

TABULA 111.

PER HAS septem beatitudines excluduntur septem vitia capitalia. Nam—

Paupertas spiritualis Mansuetudo Luctus Esuries iustitiæ Misericordia Munditia cordis Pax	Excludit	Superbiam. Iræ. Invidiam. Acediam. Avaritiā. Gulam. Luxuriam.	Er	Sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis, quo primo ponuntur digniora: Ita in Beatitudinibus est ordo naturalis, quia digniores ponuntur ultimò.
---	----------	---	----	--

DE FVGIENDIS, HOC EST
DE VITIORVM CAVTIONE,

sive de spatiosa via quæ ducit ad perditionem.

T A B V L A 112.

AVGVSTINO TESTE, PECCATVM voluntas est retinendi vel consequendi quod iusticia vetat, & vnde liberum est abstinere. lib. de duabus animabus c. 1. Et alibi docet, peccatum esse dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei, lib. 21. contra Faust. c. 17. Ambrosius verò, Quid est peccatum, inquit, nisi legis diuinæ præuicatio, & celestium inobedientia præceptorū lib. De Paradiso c. 8. Est autem peccatum triplex:

Originale vacamus, quod à primo humani generis parente. Adam transfusum, nobisq; in ipsa conceptione contractum, per baptismum in Christo tollitur. De quo Paulus in hunc modum: Per hominem, inquit, peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.

Mortale, quod vitam spiritualement eripit, ac mortem adfert animæ peccantis: quæ mors & à Deo, Deiq; Regno separat, & supplicio æterni dignum facit. Vnde scriptum est: Stipendia peccati mors, Rom. 6. Et iniusticia, mortis est adquisitio: impij autem manibus & verbis accersierunt illam Sap. 1.

Veniale, quod est actuale quidem, sed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiusq; à Deo venia fidelibus facile impetratur. Vnde D. Ioannes dixit: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est, 1. Ioan. 1. vt mentis enagatio, verbum nesciosum, risus immoderatus, & consimilia, quæ quotidiana dicuntur, & sine quibus hæc vita non ducitur.

AVGVSTINVS.

Alia sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ. Infirmitas enim & imperitiæ, contraria sunt virtuti & sapientiæ: malitia verò contraria est bonitati. Quisquis igitur nouit quid sit virtus & sapientiæ Dei, potest existimare, quæ sint peccata venialia. Et quisquis nouit quid bonitas Dei, potest existimare, quibus peccatis certa pœna debeatur & hic & in futuro seculo. Qui bene tractat, probabiliter iudicari potest, qui non sint cogendi ad penitentiam luctuosam & lamentabilem, quauis peccata sarcantur: & quibus nulla nemo iud salus speranda sit, nisi sacrificium obulerint Deo, spiritum contribulatum per penitentiam. Augustin. lib. 83. questionum, questione 16.

ALIA

ALIA PECCATORVM PARTITIO.

TABULA II 3.

	Superbia est inordinatus appetitus excellentiæ, & vitiorum omnium mater, princeps ac regina. Eius filiz sunt	{ Præsumptio, Pertinacia, Hypocrisis, Inconstantia, Ingratitudo, Contemptus aliorum, Inobedientia, Ambitio, Curiositas.	{ Quæ vitia curantur	{ Obedientia & Humilitate.
Avaritia est habendi appetitus inordinatus. Cuius soboles sunt.	{ Proditio, Fraus, Fallacia, Pericurius, Iniquitudo, Corruptela, Sacrilegiū, Furtum, Visura, Simonia, Rapina, Violentia, Immisericordia, seu inhumanitas, & durities cordis.	{ vitantur	{ Liberalitate & Eleemosyna.	
I N T E R omnia peccata præcipue sunt animadvertenda ea, quæ dicuntur Capitalia, quæ sunt veluti fontes, vel capita reliquorum. Eiusmodi verò peccata sunt septem, quæ sic numerari solent.	Luxuria est appetitus inordinatus impurus & libidinosus voluptatis. Gignit autem ex se	{ Mentis cecitatem, Inconsiderationem, Inconstantiam, Præcipitationem, Amorem sui, Odium Dei, Desiderium huius vite nimium, Mortis futuriq; iudicii horrorem, & Felicitatis æternæ desperationem.	{ His opponuntur virtutes	{ Castitas. & Continentia.
	Invidia est tristitia de bono alterius, & odii alienæ felicitatis. Filias vero procreat	{ Odium, Sufurationem, Detractionem, In aduersis aliorum rebus exultationem, In prosperis afflictionem, Discordiam, Murmurationem, Damnum.	{ Horum remedium est Charitas	{ Non timor amicorum, Sed etiam inimicorum.
	Gula est cibi ac potus appetitus inordinatus. Habet filias,	{ Ineptam lætitiā, Multiloquium, Scurritatem, Spurcitiam, Sensuum & intellectus hebetudinem, Somnolentiam & Nauseam.	{ Sanantur hæc mala.	{ Sobrietate, Abstinētia, Ieiunio.
	Ira est immoderata cupiditas puniendi eum, a quo læsum se quis arbitrat. Eius filiz sunt	{ Rixæ, Tumor mentis, Contumelia, Clamor, indignatio, Minæ, Probrum, Vitiū, Blasphemia.	{ Iram compescunt	{ Patientia & Mantuetudo.
	Acedia est remissi animi languor ad bene operandum, præsertim verò est tristitia de re spirituali. Gignit	{ Malitiam, Rancorem, Passivam inimitatem, Torporem circa præcepta necessaria, Mæus euagationem, Ociū, Incontinentiam, Desperationem, & Obmissionem.	{ Quæ pelluntur	{ Deuotione & Pijs exercitiis.

Non 2 III. PEC.

III. PECCATORVM PARTITIO.

T A B U L A 114.

		<p>Consilio, vt Caiphas, Ioan. 1. Iussione, sicut Dauid innocentem occidit Vriam, 1. Reg. 11. Consensu, ita peccauit Saulus, in Stephani protomartyris necem consentiens, Act. 7.</p>
{	Aliena, de quibus præcipitur, Ne comunica-ueris peccatis alienis, 1. Ti. 5. Qd nouem sit modus :	<p>Irritatione, vt vxor Iob, patientissimo viro petulanter, insultans, quantum in se quidem erat, suasis etiam Deum blasphemare, Iob 1. Laudatione seu adulatione, vt Ecclesiastici malè vulgò blandientes, dū eius licentiæ palmam fauent & applaudunt. Reticiencia culpæ alienæ, vult enim Deus Euangelizantes clamare, & annuntiare populo suo scelera eorum. Esai. 58. Conniuentia vel indulgentia. Ita peccant magistratus cū gladium frustra portant, vt Saul dum parceret Amalechitis. 1. Reg. 15. Participatione criminis. Sic Esaias obijcit populo Iudaico : Principes tui infideles, socij furum. Esai. 1. cap. Praua defensione. Aduersus hoc peccatum, diuinum intonar otaculū : Vt qui dicitis malum bonum, & bonum malum. Esai. 5.</p>
		<p>Præsumptio de misericordia Dei, vel Diuina misericordia confidenter abuti. Desperatio. De gratia Dei vel salute sua prorsus desperare. Agnitæ veritatis impugnatio. Veritatem religionis aduersus suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare. Fraternæ charitatis inuidentia. Pertinaci invidia concitari grauiter ob alienæ salutis & virtutum fraternarum successum. Obstinatio. Obfirmato animo in crimine scienter persistere. Impenitentia. Absque penitentia proposito peruersæ vitæ finem nullum facere.</p>
S V N T fiterè pec- cata qua- dā, quæ di- cuntur	In Spiritum sanctū, quibus gratia diuinitus oblata, contēptim abijcitur. Eiusmodi 6. recententur :	<p>Clamantia in cælum, quæ præ ceteris manifestum habent improbitatem. Eiuscemodi quatuor è scriptura numerantur :</p>
		<table border="0"> <tr> <td> <p>Homicidium voluntarium, Peccatum Sodomiticum, Oppressio pauperum, Merces operationum defraudata.</p> </td> <td> <p>De quorū atrocitate & penis agitur</p> </td> </tr> </table>
<p>Homicidium voluntarium, Peccatum Sodomiticum, Oppressio pauperum, Merces operationum defraudata.</p>	<p>De quorū atrocitate & penis agitur</p>	
		<p>Gen. 4. 9. Psalm. 54. Genes. 13. 18. 19. Ezech. 16. Exod. 3. 7. 14. Esai. 1. 1. 3. 10. Iacob. 5. Eccles. 34. Deut. 14.</p>

DE TEMENADIS, SIVE

DE POENIS MALORVM.

TARVLA. 115.

Dicitur ab emerita iam vita, hoc est acta & absoluta: Vnde etiam mortui, quasi emeriti appellantur.

Definitur ab Augustino, priuatio vite, nomen tantu habens, non essentiu. Augustinus contra Pelagianos.

Mors, qua nihil est miserrabile. hęc

Corporis, quę sit cum ab eo tollitur anima.

Animę, cum ab ea aufertur gratia Dei. Hanc mortę, quę prima vocatur, sequitur mors gehennę & æternę damnationis, quę Ioan. in Apocalypsi 20. vocat secundam.

Est & alia mors propria Christianis & pijs omnibus, quę spiritualis dicitur siue transformatoria, quia homo moritur peccato, & vivit Deo, & ob id dicitur spiritualis.

Eius {Causa} Est {Peccatum} {Origo} {Diabolus.} Ioan. Carten. de 4. nonisimis.

TRIA sunt, quę vnumquęque maxime a peccato abstrahere, & possunt, & debent: videlicet

Iudicium, quo nihil est terribilius, præsertim filiis huius seculi obstinētē peccantibus. Est autem secundum Richardum, Iudicium triplex

Primum est vniforme, hoc est, Iudicium præsentis Ecclesię, quę non iudicat nisi de sola qualitate retributionis, & in genere tantum, secundum quod bonis bonis, & malis mala reddentur: sed numerum, & quantitatem retributionum nescit.

Secundum dicitur multiforme, quod quilibet expetit in morte, accipiendo sententiam de omnibus bonis & malis, quę gessit: sed non omnia bona vel mala, statim recipit, quia recipit in anima tantum, & non in corpore.

Tertium dicitur omniforme, id est, vltimum iudiciu, quando recipit vnusquisque secundum modum & quantitatem, siue bona, siue mala, in corpore & in anima. Compē. Theo.

Infernus, cuius pena nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Vbi scriptura teste, Fletus est & stridor dentium, Matth. 8. & 12. 24. 25. Lu. 13. Porro infernus

Est lacus sine mensura, profundus sine profundo, plenus ardore incomparabili, plenus fetore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebrę, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Hug. libr. 4. De anima cap. 15.

Iuxta modum culpę pena distinguitur, & secundum modum criminis, vnusquisque dampnatus in inferni igne cruciabitur.

Erit frigus intolerabile, ignis inextinguibilis, vermis iuuenortalis, fetor intolerabilis, tenebrę palpabiles, flagella cedentium, horrida visio demonum, cōfusio peccatorum, desperatio omnium bonorum. Erunt enim miseris mors sine morte, defectus sine defectu: quia mors ibi semper incipit, & desicere nescit. Gregorius.

In quib

DE SPERANDIS, HOC

EST, DE RERVM SPERANDARVM

conditionibus, siue de præmijs bonorum. TAB. 116.

PRÆMIUM
Christiani certaminis, est æternæ gloriæ coronæ decem stellarum, quarum—

- Prima est, Memoria sine oblivione.
- Secunda, Ratio sine errore.
- Tertia, Voluntas sine omni perturbatione.
- Quarta, Impassibilitas, in quam corpus nostrum surget sine corruptione.
- Quinta, Claritas, qua configurabitur claritati corporis Christi.
- Sexta, Agilitas, ut secundum mobilitatem cogitationum nostrarum sit agile.
- Septima, subtilitas, quæ, quantumlibet spiritum, vel solidum erit impenetrabile.
- Octava, Diligere proximum in omni veritate tanquam seipsum.
- Nona, Videre proximum suum in puritate diligentem se, sicut diligit semetipsum.
- Decima, Deum perfecte diligere, sed plus quam seipsum.
- Vndecima, Diligere seipsum tantummodo propter Deum.
- Duodecima, Videre Deum diligentem se supra quam diligit seipsum. Bernar.

PAVLVS 1. Corint. 2.

Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum.

APOCALYP. 21.

Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit in eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, & absterget omnem lachrymam ab oculis eorum; & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ primò abierunt.

AVGVSTINVS.

Ecce venale est regnum Dei, erue, si vis: nec multum existimes de te magna propter præcij magnitudinem, tantum valet, quantum habes. noli querere quid habeas, sed qualis sis. Res ista valet tantum, quantum es. tu te da, & habebis illam. Sed malus sum, inquires, & fortè me non accipit, dando te illi, bonus eris.

DOGMA TA VERA

ECCLESIAE CATHOLICAE DE PRAECI-

puis Christianae Religionis Articulis, sanctorum Patrum
testimonijs confirmata, ex Tabulis Lindani.

I. DE REGVLA FIDEI.

Quicumque fide verè Christiana & Evangelica Deo placere studet, non solum recipit symbo-
lum quod Apostolorum & est & dicitur, sed scripturam etiam vniuersam Canonicam, insuper &
quæcunque per traditionem Apostolorum initio accepit Catholica Christi ecclesia.

DE PECCATO ORIGINALI.

Infantes oēs nasci peccato originali infectos. Orig. Peri Archon. & ad Rom. 6. Aug. Epistola 28.

DE SACRAMENTIS.

I.

Sacramenta esse septem, hoc est, sacra & efficacia diuinæ gratiæ, & beneficij signa, quibus Chri-
stus Dominus nos sibi facrat, sanctificat & sanat, ex Concil. vniuersalis 8. Florent. An. 1438. toto
ex orbe Christiano congregato.

II.

Eadem esse efficacia signa, per quoscunque ministros, etiam malos publicè, adeoque Doctores
impios. Augustin. contra Epistolam Parme. cap. 2.

DE BAPTISMO.

I.

Baptismum Christi esse alium à baptismo Ioannis baptistæ. Patres in Concil. Niceno exactis A. 19.
Græciæ. Consentunt Basilii, Chrysost. Nazian. Hieron. Augustinus.

II.

Infantes esse Baptizandos. Orig. ad Rom. 6. August. Epistola 28.

III.

Infantes sine baptismo non saluari. Augustin. ibid. Ioan. 3.

IIII.

Paruos Christianorum renasci, non nasci Dei filios Augustin. ibid. Ioan. 3.

V.

Exorcismum baptismo præmittendum. August. serm. 10. de verbis Apostol.

VI.

Abrenunciacionem præmittendam. Dionys. Areopagit. De Ecclesiast. Hierat.

VII.

Aquam fontis consecrandam. Basil. cap. 27. De spiritu sancto. Aug. lib. 6. contra Iul. ca. 8. Exorcis-
mus

VIII.

Baptismum requirere aquam elementum. Chrysost. Homil. 24. in Ioan. August. Epist. 28. Abrenu-
ciatio.

IX.

Baptizatos, esse oleo ungendos. Basil. d. c. 27. De spiritu sancto. Dionys. Areopagita, Michael. Cōsecra-
tio aque
Ioan. 3.
Ephes. 5.
Vnctio.

X.

Baptismum plene tollere peccata semel omnia, ita vt non sint. 1. Cor. 6. Ephes. 5. Qui semel lo-
tus est non eget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Ioan. 13. Concupiscentiam igitur reli-
quam, non esse peccatum propriè, sed eius effectum, & causam, ad peccatum inuitatèrem. Rom. cap.
8. August. De nup. & concu. lib. 1. cap. 23. & 26. Vide 2. cont. Iulian. lib. 6. cap. 5. 6. & 8.

DE CONFIRMATIONE.

I.

Confirmationem esse sacramentum. A. 10. 18. Concil. Florent. Cyprian. sermo. de ablutione pe-
dum, & epist. 12. lib. 1. August. lib. 5. contra Donatist. cap. 20.

I I.

Chriftus. Confirmationem habere chrismatis illinitionem. Cyprian. vbi antea. Flavianus cum Synodo.
Michael Syngelus.

I I I.

Episcopum huius esse administrum. Fabian. Martyr cum Synod. Hieron. contra Lucife.

D E E V C H A R I S T I A .

I.

Eucharistiam esse Sacramentum, quo vegetati, in Christo manemus, fontemur, alimur, & excre-
scimus in virum adultum. Ioan. 6. Concil. Florent.

I I.

Lue. 12. Eucharistiam continere verum ac præsens Christi Domini corpus, de Virgine natum, & in cru-
1. Co. 12. ce passum. Iustin. Apol. 1. Irenæus lib. 4. cap. 32. Euseb. lib. 1. Evangelic. demonstrat.

I I I.

Eucharistiam fieri ex vino aqua permisto. Cyprian. Epistola. 3. lib. 2. Concil. 6. Constan. & aliis.

I I I I.

Eucharistiam fieri verbis Sacerdotis, non fide suscipientis. Iustin. Apolo. 2. Basil. de Spiritu sancto
cap. 27.

V.

Lue. 22. Eucharistiam non habere panem & vinum, sed meras eorum species ac qualitates tantum, non
1. Co. 11. item substantias. Iustin. Apol. 2. Irenæus lib. 4. cap. 34.

V I.

Sacri- Eucharistiam esse non solum alimentum, sed & holocaustum, hoc est, Sacrificium, non commemo-
cium. rativum tantum, aut Eucharisticum etiam, sed & propitiatorium, quod tam defunctis prodest,
Cypri. 11. quam vivis. Sic Apostoli, testibus Chrysostomo Homil. 69. ad populum Antiocheum, & ad Philo-
2. Epist. 1. lip. cap. 1. Damasc. Oratione in defunctos. August. sermone 32. de verb. Apostoli: & tota Africana
Malac. 1. Ecclesia ante Cypriani ætatem, teste ipso epist. 9. lib. 1.

V I I.

August. Eucharistiam sub utraque sui specie verum ac totum Christum habere, Concil. Florent. Qui al-
Enchir. 110. teritatem igitur accipit, totum etiam accipere Christum: Vnde nō est necessarium Laicis, utriusque
Cōio sub utraque specie, utriusque
Vide Aug. specie, utriusque
Vide Aug. specie, utriusque
118. vnde ca. 6. Val-
ali peti-
argumē-
tū, & ad
hanc rem
tūcā ar-
que cōsti-
tūcā mi-
riñcē ido-
neum.
Cōserva-
no Euc-
haristia.
Adoratio
Gestatio.

V I I I.

Eucharistiam recte servari, quia patres præfati Apostolici servabant: Irenæus apud Euseb. lib. 5.
cap. 23. Concilium Nicenum cap. 14. Hieronymus ad Iovinianum, & de Exuperio Epistola ad
Rust.

I X.

Adorandam esse ipsa postulat religio, quæ Deum vbi que agnoscit Deum, siue cum Magis in do-
muncula, siue in Eucharistia cum Augustino, epistol. 120. cap. 17. & in Psal. 21. ac D. Eusebio Emi-
feno. 4. Homil. in Pascha.

X.

Gestationem verò probet ipse pīj operis finis & usus, in quem circumsertur: siquidem non ad
Theatricum gestatur spectaculum, sed ad excitandum fidelium & piorum spectatorum fidem &
pietatem, ut pro ea necessitate, cuius aut depellendæ, aut impetrandæ gratiæ circumsertur, orent
ardentius, ac comprecantur confidentius, maximum sibi à Deo optimo Patre per filium interces-
sorem hic præsentem, & illic pro nobis interpellantem polliciti patrocinium, & impetrandi an-
ximum. Vide Irenæum apud Eusebium libro. 5. cap. 23. Solenniter transmittabatur Romæ Eucha-
ristia Episc. Catholicis,

XI.

Eucharistiæ mysteria ritè celebrari, si vel vnus de sacrificio edat, sit enim quod Dominus fieri iussit, Hoc facite tam enim sit per vnum, quàm per multos: quos nullus excludit, sed sua ipsi culpa suam animarum famem non communicando sæpius augent. Sic olim infirmi soli. Sic & Chrysostomus conquirebatur, quòd solus altari assisteret.

DE MISSA.

Missam, id est, sacram illam Apostolicam actionem, cuius in fine populo dicitur: Item, Missa est: id est, dimissio, ritè pro quolibet fieri Christianorum vsu ac necessitate. Ang. de ciuitate Dei lib. 12. cap. 8. pro fuga da Cacadamoooum vexatione. Sic & Missa Basil. & Chrysost. pro pace, fructibus, nauigantibus &c.

DE POENITENTIA.

Quia homo dum in hac vita degit, per liberum suæ voluntatis arbitrium, tam in actionibus salutis, quam ciuilibus, potest ex bono fieri malus, (sicuti & contra gratia adiutus) ideo & poenitentia sacramentum est à Christo Domino omnibus à baptisni gratia lapsis necessarium, Acto. 8. Fides autem, huius sacramenti fons est, immo quasi basis, non pars, sicuti nec baptisni. Porro illa fides, qua quis firmiter credit, & certo statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seseque possessurum vitam æternam non fides est, sed temetitas, non spiritus sancti persuasio, sed humanæ audaciæ præsumptio scripturis aduersaria, & Patribus Orthodoxis ignota, qui illa spe certa docent adulteros expectanda per sacramenta & pietatis opera. Sed illa fides ad poenitentiam agenda est idonea in adultis qua verbo Dei credimus tam comminanti quàm promittenti, potissimum vero Christum Iesum, oobis propitiorem, propositum in sanguine suo. Acto. 8. Rom. 3. Quamquam hæc fides, symbolo Apostolico delineata, vti ad salutem non sufficit, ita nec ad impij Iustificacionem. Desiderat enim veram animi conuersionem seu contritionem, Confessionem & Satisfactionem, tres Euangelicæ poenitentia partes. Coodil. Florent. Acto. 8. Ioan. 10.

DE CONTRITIONE.

Contritio est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito consistendi ac satisfaciendi.

DE CONFESSIONE.

Confessio est diserta peccatorum (post legitimam & seriam conscientie inquisitionem) occurritur, etiam occultorum, enumeratio, sacerdoti ritè ordinato facta, vt ab eis per illum absoluantur, Ioan. 10. Quorum remiseritis peccata. Leo epist. 90.

DE SATISFACTIONE.

Satisfactio est perfolutio pænæ perunquæ adhuc debita post remissionem culpam, quam permittente ioterdum, docet suo exemplo Dauid. 1. Reg. 12. Huc faciunt Canones poenitentiales Concilij Nice, & ætate Cypriani. Perficitur hæc per præces, ieiunia, & similia pia opera, quæ Deo Opt. Max. ita sunt grata, vt eius iram placare possint, eumque reddere propitium. 3. Reg. 21. Cyprian. lib. 1. epist. 3. & 8. sermo de elemosyn. 1. August. Enchirid. 7. 1. & 10. Matth. 12. de Niniuitis. Hieron. 2. contra Iovinianum.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

I.

Porro quia religio Christiana sua quoque habet mysteria, & sacra coram Deo peragenda, non ea per quemlibet fieri voluit Christus non testamenti Archipresbyter, sed eos quos ad illa ordinauit. Vnde & ordo sacramentum, quo vna cum spiritus sancti communionem, consecratis potestas confertur sacra illa mysteria peragendi. Hic potro varios habet gradus, sed Clericorum præcipui sunt sacerdotes, quibus solis secundum Ecclesiæ ritum ordinatis data est à Christo potestas consecrandi verum eius corpus & sanguinem, eadem offerendi peccataque dimittendi August. lib. 2. contra Epistolam Parme. cap. 13. lib. 1. De Baptis. contra Donat. cap. 11.

II. In-

Missâ priuata.

Liberi Arbitrium. Fides Iustificans adultos inpijs. Fides specialis. 1. Cor. 7. August. homil. 30. de Poenitentia. Ioan. 10. August. ubi supra. Tertulian. de poenit. Cypria. ser. de lapsis.

Heb. 5. 1. Timo. 3. vide quæst. vt te. & non ui testament. quæst. 9.

I I.

Inter hos quidē sunt Episcopi illis maiores & dignitate & potestate, sicuti inter eos præstāt alii Patriarchæ, & ijs omnibus, totiq; adeo Christiano gregi Ecclesiæ Rom. Episc. D. Petri Apostolorū principis successor. Vnde omnes ei obedire tenentur tanquā familie Christi seruo præposito, atq; Christi Vicario, Epiph. Aerio. Ambros. in 1. ad Timot. 3. Hierony. epistola ad Damas. August. lib. 1. cap. 5. 1. contra lit. Petil. Cyprian. lib. 1. epist. 3.

Hunc sacerdotum ordinem Christus Dominus duplici armavit autoritate, præter Apostolicū docendi ministerium, puta leges ferendi, & excōicandi, qua suam gubernati voluit Ecclesiam.

DE ECCLESIA.

August. e. 4. cōr. epistola Fundamenti. Hierony. cōtra Lucifer. Est autem ecclesia visibilis hominum cœtus, à Christo Domino & Apostolis collectus, in hunc vsque diem perpetua successione continuatus, in vna fide Apostolica sub Christo capite & eius in terris Vicario, Pastore, ac summo Pontifice agens. His enim notis ab omnibus Diaboli conuenticulis seceratur. Extra hanc vnā veram Catholicā & apostolicā ecclesiam nulli speranda est salus. Hieron. ad Damas.

DE HAERETICIS.

August. epist. 75. Sunt autem extra eam, non modo qui excommunicantur, (qua pœna mortifera nihil est atrocius aut formidabilius in omni terrarum orbe) sed etiam Hæretici omnes, id est, quotquot aliquē fidel. articulum pertinaciter aut noī credunt, aut aliter credunt, quā illa vna Christi ecclesia, siue hic in scripturam relatus sit, siue non. Fidei enim Christianæ Regula est verbum Dei, siue per apostolos euangelizatum, Matih. 26. 1. Pet. 1. siue à spiritus sancto alias ecclesiæ reuelatum, Ioan. 14.

REGULA.

Vnde certa fide tenenda sunt, non solum quæ scripturis expressē sunt prodita, sed etiam quæ per traditionem ecclesiæ Catholicę credenda accepimus, & quę definita sunt super fidei & morum negotiis per Cathedram Petri, vel per Concilia generalia legitime congregata. Augustin. de Ciuitate Dei, lib. 19. cap. 18.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE.

I.

August. 15. Ceterum quod ad legislatiuam attinet potestatem, ecclesiæ pastoribus à Christo datam, obseruandum est, quidquid de festis, ieiuniis, Litiis, & aliis salurem promouentibus præcipiūt, quod neglectum, aut non obseruatum, conscientiam hominis facit ream, etiam extra casum scādali. Augustin. de hæres. Aerij.

II.

Quadragesimā igitur & quatuor tempora, vigiliis vstas & alia ieiunia, carnum abstinentiam, & aliorum pro regionum varietate seruare debet Christianus, cum opinione necessitatis, sicut & sexta feria, & Sabbatho, & diebus Rogationum à carnibus abstinere, ac publicis Christianorum consuetudinibus se accommodare. Augustin. epist. 118. cap. 5. lib. 19. contra Faust. cap. 20.

DE LIBERTATE EVANGELICA.

Hæc atque id genus cætera libertatem ængelicā adeo non impediūt, nedum tollunt, vt eam magis promoueant, atque eius finem facilius nobis conciliant, sicuti nec obedientia ciuili Magistratus, aut voti & iuramenti obligatio. Est enim à peccatis libertas, & iis omnibus, quæ animum quoquo modo impediunt, quo minus Deo totus seruiat. Epiph. Aerio.

DE MATRIMONIO.

Verū quia post Baptismum nobis manet carnis stimulus, & Ecclesia est propaganda, nē quis igitur illo victus, à gratia excidar, institutum est à CHRISTO Matrimonium, quo sacramento CHRISTI cum ecclesia coniunctionem significante coniugibus gratia datur, qua adiuti,

adiuti, inra matrimonij casu peragant, liberosque Christo Domino educant atque instruant: quod propterea tam est indissolubile, ut nullo casu post consumationem dissolui queat, altero superstitere, qualiscunque tandem fuerit, & si ob fornicationem liceat dimittere, nunquam tamen alteram licet ducere. Concil. Mile. cap. 17. August. de nupt. lib. 1. cap. 10. & de bon. coniug. cap. 7.

Marc. 10.
1. Cor. 7.

DE VOTO CASTITATIS.

Sed quia hoc vitæ genere virginitas, & continentia Deo optimo gratior est, ideo rectè voto formata, sicut & alia Deo optimo offertur, cuius tanta est obligatio, ut si quis post contrahat, non modo sit irritum, sed in cestum etiam connubium, quod & de clericis maiori Ordine initiatis est sentiendum. Vide Epiphani. in Apostolicis. Hieron. contra Iovinian. August. in Ioviniana. In Psal. 73. de civitate Dei lib. 17. cap. 4.

1. Cor. 7.

DE EXTREMA VNCTIONE.

Quo denique fortiores mortis acerbissimæ agonem depugnemus, ac peccatorum reliquijs expiati, sponso nostro Christo Iesu hoc exilio libere att præsentemur, appositum est a Christo Domino sacramentum, quod Vnctione, quam dicimus extremam, confertur. De hac locutum esse David. Iacobum, testatur Chrysost. lib. de sacerdot. Innocent. epistola ad Eugubinum.

Iacob. 5.
Concil.
Florent.

DE SECVRITATE SALVTIS.

Quancumque interim nemo nostrum sine peccatis vivit, sed quæ Dei iram, ut non merentur, aut à regno non excludant, ita oratione Dominica, elemosyna, ieiunio, &c. purgantur assidue. Ceterum quam diu inter hostes infestissimos diabolos versamur, nullam nobis esse securitatem, sed curâ timore ac tremore incolarum nostri tempore salutem esse operandam, ut per bona opera vocationem nostram certam ac firmam faciamus, semper solliciti, ne qui stamus, concidamus, peccati fallacia decepti. Porro dum cadimus, ac scelere nos polluinus, peccatione mortali offendimus, non si dem semper, nisi infidelitatem, amittimus: semper vero spiritum sanctum à nobis expellimus, iramque Dei sempiternam commerentur.

1. Ioã. 1.
August.
Enchirid. c. 70.
71. & 76.
2. Pet. 1.
1. Cor. 10.
Heb. 3.
Sap. 1.

DE BONIS OPERIBVS, ET eorum meritis.

Hæc septem Catholicæ Christi Ecclesiæ Sacramentis adiuti, & instructi, vitam vivimus Christianam, quæ cum actuosa sit, fieri non potest, ut bonorum operum sit sterilis. Hæc autem opera bona Deo non modo grata sunt, eique per se (quia ex Christi spiritu, immo in Deo sunt facta) placita, verique cultus, Luc. 1. sed materiam etiam tam præmiorum hac in via, quam postea vitæ adeo ipsius æternæ. Sunt enim ita fusa & perfecta, ut eis legem Dei pii impleant, Rom. 12. Immo vii verum Dei iudicium sustinere queant. 1. Timoth. 4. 1. Ioan. 4. August. Epist. 106.

Philipp. 1.
1. Cor.
15.
Ioan. 3.

II.

Ad hæc non satis modo profunt authoribus, dum iram Dei placent, ne nos iudicet ac pñiat, sed & alijs quoque, pro quibus ea pii aut suspiciant, aut Deo offerunt, ad peccatorum adeo expiationem tam mortuorum quam vivorum: ut Deus videlicet misericordius cum eis agat, quam alioquin erat acturus. Hæc August. verba vide scilicet. 32. de verb. Apost. Enchir. cap. 61. & 110. vide de civitate Dei lib. 21. cap. 17.

Legis imple-
tio.
1. Cor. 11.

DE INDVLGENTIIS.

Quin etiam prisca illa Apostolica Ecclesia, propter aliorum piorum opera, penitentibus olim ex more mitigabat penam alioqui luendam, teste Cyprian. lib. 3. epistol. 15. 16. & 18. Tertullian. de peniten. Immo isti Corinthio incesto aliquid penitentiae agendæ remissi & donavit Paulus, ait Theodoretus & Occumenius & Theophylactus 1. Cor. 1. propter Timothei preces, & aliorum colligentium tristitiam. Quare indulgentiæ, quæ penarum sunt remissio, & imminutio, salutares sunt, ac verè, quod sonant, efficiunt. Concil. Latetanen. & Viennæ.

1. Cor. 2.

DE PURGATORIO.

2. Mach.
12.

Quia vero Christianorum, hac vita exuli defunctorum, tria sunt genera. I. Beatorum cum Christo regnantium: II. Damnatorum, infinitate tormentorum miserum: III. Purgandorum à peccatorum reliquijs, sicut primum nullo nostro eget auxilio, & secundum nullo iuari potest patrocinio, ita tertium varijs modis iuari, & à pœnis, quas pendit, potest liberari, non viuorum tantum precibus, eleemosynis ac ieiunijs &c. sed salutari etiam Dominici corporis sacrificio, ait August. sermo. 32. de verb. Apostol. de ciuitate Dei 27. cap. 13. Enchirid. 110. Immo ipsi apostoli pro mortuis offerendum docuere, ergo & purgatorium agnouerunt, teste Chrysost. Homil. 69. ad Antioch. August. loco iam commemorato, Gregorio Nyss. & tota totius Africanæ Ecclesiæ synodo, Cyprian. lib. 1. Epistola. 9. Tertul. de exhortatione castitat.

DE VENERANDIS IMAGINIBVS
& reliquijs sanctorum.

Beatos aut homines recte veneramus, ac imaginibus colimus atque festis, ex traditionibus Apostolorum. Eorum reliquias honoramus, quas & peregrinationibus cohonestamus. August. Epistola 103. quum apud eas Deus per sanctos miracula operetur, quos rite ad auxilium ferendum aut mala deprecanda inuocamus: Vt eorum meritis & intercessione adiuuemur. Augustinus de Ciuitate Dei lib. 22. ca. 8. & contra Faust. lib. 20. c. 21. Vide & D. Hieron. in Threnos, & plura apud eundem Lindanum. Tab. 1. numero 32. & seq. & Tab. 5. numero 4.

DE FUTURO IUDICIO.

Porro illæ purgandorum animæ, à pœna peccatis debita suo absolute tempore, non dormiunt usque ad iudicium, sed cum Christo suo Domino regnant in cœlis beate: quo ut & omnes pii transierat Dei filios suos fratres, venturus est ad iudicium. Sed quo demum anno aut mense, omnibus est incognitum, ut credentibus & viuentibus in eo reddat vitam æternam, qui vero non crediderunt, aut credentes malè egerunt, ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ambros. in Lucam 22. cap. August. in Psal. 119. August. de ciuitate Dei lib. 8. cap. 53.

August. Hæc mea fides est, quia fides Catholica est. Hilar. Veritatis autem ministros vera decet profiteri. Ambros. Christum enim negat, qui non omnia, quæ Christi sunt, confiteretur.

CONFESSIO CATHOLICA
ACADEMIAE LOVANIENSIS,
de Articulis controuersis.Sacra-
menta.

ARTICVLVS PRIMVS.

Credendum est, septem esse Ecclesiæ Sacramenta, à Christo instituta: Quæ sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema Vnctio, Ordo, & Matrimonium. Per quæ, quamuis æterna, & corporalia signa Deus inuisibiliter, sine per bonos, sine per malos ministros, nostram salutem operatur.

Baptis-
mus.

Baptismus ad salutem omnibus est necessarius, etiam infantibus, per quem peccata plane tolluntur, & fiunt filij Dei ac hæredes vitæ æternæ: nec vnquam est iterandus.

III.

Pœnitentiæ sacramentum (quod post Baptismum omnibus relapsis est ad salutem necessariū) Fornicatio, omplexatur Contritionem, Confessionem & Satisfactionem.

IIII.

Contritio est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum propositio confitendi & satisfaciendi. non autem (ut quidam hoc seculo perniciosè docent) terror conscientie: propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis debitum. Preparat tamen hic terror & gehennæ metus, ad veram animi contritionem.

V.

Confessus, diligentiam legitimā adhibere debet, qua sacerdoti iudici suo, manifestet omnia peccata sua mortalia, etiā occultata cordis, ut ab eis per illum absolatur: cuius absolutionis minister est solus sacerdos secundum Ecclesiæ ritum consecratus.

VI.

Satisfactio, est perfolutio pœnæ plerumque adhuc debite, remissa iam culpa. Nam omnem pœnam peccato debitam semper condonari, culpa remissa, erroneum est, & scripturis factis adversatur.

VII.

Certa fide tenendum est, hominem habere liberam arbitriam, quo potest malè, & cum gratis Dei bene agere, & post mortale peccatum admissum, Deo adiuuante pœnitere, & peccatorum remissionem consequi.

VIII.

Ad iustificacionem ante omnia necessaria est in adultis fides, qua certò credimus, Christum Iesum Dei filium, nobis propiciatorem à patre propositum esse pro peccatis nostris in sanguine, à pater, sine qua nullis nostris operibus, nullaque pœnitentia iustificatio obtineri potest: sicut nec fide sola sine pœnitentia & proposito vivendi secundum mandata Dei.

IX.

Fides qua quis firmiter credit, & certò statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, sequè possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, immò eisdem adversatur; etiam si firma & certa spe expectare debemus in hac quidem vita per sacramentum baptismi & pœnitentiæ peccatorum remissionem, ipso seculo autem suscipio vitam æternam.

X.

Itaque quādiū inter hostes nostros & adversarios potestates hic vivimus, nulla nobis est securitas sed cum timore & tremore iuxta sententiam Apostoli, nostram salutem operari debemus. Et secundum varias animorum nostrorum affectiones, nunc magis sperare, nunc magis timere, simpliciter tamen magis, & frequentius de misericordia Domini sperandum est, quàm formidandum de severitate.

XI.

Opera bona omnibus adultis sunt ad salutem necessaria, & cum ex fidei & charitatis spiritu proficiuntur, ita grata sunt Deo, ut eis tanquam iustam mercedem vitæ retribuat æternam.

XII.

Confirmatio & Extrema Unctio, sacramenta sunt à Christo instituta: sed non, ut duo præcedentia, ad salutem necessaria: ex contemptu tamen illa omittere, mortale peccatum est.

XIII.

In Eucharistiæ Sacramento est ipsa verum corpus Domini nostri Iesu Christi, illud ipsum quod de virgine natum, & in cruce passum est.

XIIII.

In Eucharistia non manent panis & vinum, sed hæc in corpus & sanguinem Christi, admirabili potentia verbi ipsius, sunt conuersa, manentibus tantum panis viniq; speciebus. Unde certa

fide tenendum est, sacram Eucharistiā sanctā à nobis adorari sive in Missa, sive extra Missam ubi-
cunque reposita fuerit, aut quovis in supplicationibus publicis a sacerdote circumferatur.

XV.

Comm. Non est Laicis necessaria ad salutem communio sub utraque specie: iustus q; de causis ab Eccle-
sia sanctum est, ut illis sub vna tantum panis specie Sacramentum communicetur, in quo carnem
que spe- & sanguinem, atque ita totum Christum sub vna specie sumunt.

XVI.

Sacrifi- Sacrificium Missæ ex institutione Christi tam vivis prodest, quam defunctis.

cium
cui vinis
& defun-
ctis.

XVII.

Potestas Solis sacerdotibus secundum Ecclesiæ ritum ordinatis, data est à Christo potestas consecrandi
vetum corpus Christi & sanguinem.

di.

XVIII.

Matr- Matrimonium contractum & consummatum inter Christianos, est indissolubile: quallsunque
moniu. fiat alter coniugum, sive adulter, sive sterilis, sive hereticus.

XIX.

Nunquam licet Christiano post divortium contrahere matrimonium, vivente eo cum quo
prius legitime contraxerat.

XX.

Matrimonia contracta, contra Canones ipsa dirimentes, simpliciter sunt irrita & nulla.

XXI.

Ecclesia. Firma fide tenendum est, unam esse in terris veram atq; Catholicam Christi Ecclesiā, eamq;
visibilem, quæ ab apostolis fundata, in hanc usque nostram ætatem perdurans, retinet & suscipit
quicquid de fide & religione traditur, tradit, & iraditura est cathedra Petri, super quam Christus à Chri-
sto suo ipso fidei edificata, ut in his quæ fidei sunt, & religionis, errare non possit.

XXII.

Extra hanc nulli speranda est salus: suntq; extra eam heretici, schismatici & excommunicati: un-
de vehementer formidanda est excommunicatio: hec humana, sed divina est excommunicandi po-
testas.

XXIII.

Summ' Unus est Ecclesiæ summus pastor, cui omnes obediunt tenentur, ad cuius iudicium controuer-
sæ, quæ super fide & religione existunt, sunt referendæ.

Poufex.

XXIV.

Summam hanc præposituram primus omnium gessit sanctus Petrus verus Christi in terris, vi-
carius, & totius familie eius pastor: Post Petrum vero ex Christi institutione omnes deinceps Pou-
tifices, Petri in Cathedra successores.

XXV.

Traditio Certa fide tenenda sunt, non solum quæ scripturis expresse sunt prodita, sed etiam quæ per tra-
ditionem Ecclesiæ Catholicæ credenda accepimus, & quæ definita sunt super fidei & morum ne-
gocijs per Cathedram Petri, vel per Concilia generalia legitime congregata:

XXVI.

Constitu- Constitutiones Ecclesiasticæ de ieiunij, festis, & abstinentia ciborum, alijsq; multis, obligan-
tiones, in conscientia, etiam extra casum scandali.

Sanctos-

XXVII.

Rectè fit in Ecclesiā, quod sanctos in oculis cum Christo agentes veneramus & invocamus, ut
pro nobis orent, quorum etiam meritis & intercessione Christus nobis hic multa largitur, alijs
peraturo: non largiturus per quos etiam miracula multa in terris operatur.

rum ve-

peratus:

XXVIII.

Peregrina- Qua propter sancti & religiosi faciunt, qui loca eis dicata, una cum ipsorum reliquijs religio-
nauones la pietate visitant, & hoc modo ab ipsis opulationem querunt.

XXIX. Gra-

XXIX.

Gratus est etiam Dei imaginum usus: recteq; coram eis procumbimus, inuocaturi sanctos *Imagines* quos representant.

XXX.

Firmiter credendum est, post hanc vitam Purgatorium esse animarum, in quo soluitur pena peccatis adhuc debita. Eisdem tamen subuenitur sacrificio altaris, oratione, ieiunio, elemosyna, alijsq; bonis operibus viuorum, sicut & indulgentijs, quo citius ab ea liberentur. *Purgatorium.*

XXXI.

Animæ defunctorum purgatur, mox regnant cum Christo in celis, & animæ impiorum hinc mi grautes, sempiternis inferni traduntur supplicijs.

XXXII.

Rectè vota Deo facimus, tam monastica, quàm alia: & facta, obligant apud Deum, nec aduersan- *Vota* tur libertati Evangelicæ: quæ à peccatis libertas est & iis, quæ spiritum nostrum quoquo modo im pediunt, quo minus totus Deo seruiat: non autem, à voti vel iuramenti obligatione, nec ab obo- dientia magistratus Ecclesiastici, vel secularis.

Anno à Natiuitate Domini M. D. XLIIII. mensis Decembris, die sexta, Facultas Theolo- gix congregata per instrumentum in collegio Theologorum super Articulis præcedentibus, proba- uit hos articulos sub forma quæ scripti sunt.

DECLARATIO FIDEI ET RELIGIONIS CHRISTIANÆ Academix Parisiensis.

ARTICVLVS PRIMVS:

Certa & firma fide credendum est, baptisma omnibus etiàm paruulis, ad salutem necessarium *Baptis.* esse, ac per ipsum dari gratiam spiritus sancti.

II.

Eadem fidei constantia est tenendum, homini inesse liberam arbitriam, quo potest benè vel malè agere, & per quod, si etiam in peccato mortali fuerit, Deo adiuuante, ad gratiam resur- *Libera arbitrium.* gere valet.

III.

Nec minùs certum est, adultis & ratione vtentibus, post peccatum mortale admissum, necessa- *Pœnitentia* riam esse pœnitentiam, quæ in contritione, & confessione sacramentali vocaliter sacerdoti facièda, similiter & in satisfactione consistit.

IIII.

Ad hæc peccatorem non sola fide, sed & bonis operibus iustificari, quæ ad eò necessaria sunt, vt sine illis nemo aditus vitam consequetur æternam. *Iustificat.*

V.

Quilibet Christianus renetur firmiter credere, in consecratione Eucharistiæ panem & vinum conuertri in verum Christi corpus & sanguinem, remanentibus trā panis & vini speciebus, sub qui- *Eucharist.* bus realièr verum Christi corpus continetur, quod ex virgine natum est, & in cruce passum.

VI.

Sacrificium missæ est ex Christi institutione valens pro viuis & defunctis. *Missæ.*

VII.

Non est Laicis ad salutem necessaria communio sub vtraq; specie, recteq; certis ac iustis de cau- *Com. sub vtraq; spe- cie.* sis olim ab Ecclesia sancitum est, vt illis sub vna tantùm panis specie communicetur.

VIII.

Paginas obsecrandi, & absolubdi.

Porro solis sacerdotibus secundum Ecclesie ritum ordinaris data est à Christo potestas consecrandi verum Christi corpus, & in foro penitentiz à peccatis absolubendi.

IX.

Sacerdotes mali.

Quos certum est(enim si mali & in peccato mortali fuerint)consecrare verum Christi corpus, si quidem illud consecrare intendant.

X.

Confirmatio Vncio extrema.

Ceterum Confirmatio, & Vncio extrema, sunt duo sacramenta à Christo instituta, per quæ datur gratia Spiritus sancti.

XI.

Miracula sanctorum.

Nec dubitandum est, sanctos & in hac mortali vita, & in Paradiso agentes, miracula operari.

XII.

Inuocatio sanctorum.

Sanctum est, & Deo maximè gratum, orare beatam Dei genitricem Mariam, & sanctos, qui in cælo sunt, vt sint pro nobis aduocati & intercessores apud Deum.

XIII.

Ij itaque sancti beatam cum Christo vitam degeutes, non solum sunt imitandi, sed & venerandi, & orandi.

XIII.

Peregrinat.

Ob idq; religiosè faciunt, qui loca eis dedicata ex deuotione visitant.

XV.

Si quis in templo, aut extra templum, prius sua oratione ad Beatam Virginem, aut Sanctorum aliquem recurat, quàm ad Deum, non peccat.

XVI.

Imagines.

Nec vilo modo addubitandum est, quin genu flectere coràm imagine Crucifixi, & Beatæ Mariæ, & Sanctorum, ad rogandum Christum & sanctos, opus sit bonum, ac pium.

XVII.

Purgatoriū.

Ad hæc firmitè credendum est, & nullatenus dubitandum, Purgatorium esse, in quo animæ detentæ, oratione, ieiunio, elemosyna, alijsq; bonis operibus iuuantur, vt citius liberentur à poenis.

XVIII.

Ecclesia:

Tenetur, & quilibet Christianus firmitè credere, vnā esse in terris vniuersalem Ecclesiam visibilem, in fide, & moribus errare non valentem, cui omnes fideles in his, quæ sunt fidei, & morū, obedire adstringuntur.

XIX.

Quod si quid in scripturis sacris controuersiz, aut dubij oriatur, ad præfatam Ecclesiam definire spectat, & determinare.

XX.

Traditio.

Est, & certum, multa esse credenda, quæ non sunt expressè, ac specialitè tradita in scripturis sacris, quæ tamen per traditionem Ecclesie sunt necessarè recipienda.

XXI.

Excommunicatio.

Eodem veritatis firmamento recipiendum, potestatem Excommunicandi, esse de iure diuino immediatè à CHRISTO Ecclesie concessam, & ob id maguoperè timeudas esse censuras Ecclesiasticas.

XXII.

Concilium Oecumenicum.

Certum est, Concilium generale legitimè congregatum, vniuersalem representans Ecclesiam, in fidei, & morum determinationibus errare non posse.

XXIII.

Summus Pontifex.

Nec minus certum, vnum esse iure diuino summum in Ecclesia CHRISTI militante Pontificem, cui omnes Christiani parere tenentur: Qui quidem potestatem habet, & indulgentias conferendi.

X X I I I I.

Constitutiones Ecclesiasticæ, ut de Ieiunio, delectu ciborum, de abstinencia à carnibus, alijsque multis, verè obligant in foro conscientiz, etiã omni seclulo scandalo.

X X V.

In eodẽm conscientiz foro vota obligant, etiã si monastica sint, perpetuz scilicet continentiz, paupertatis, & obedientiz.

Constitutiones Ecclesiasticæ.

Anno Domini M. D. X L I I. Die decima mensis Martij, Facultas Theologiz congregata per iuramentum in collegio Sorbonæ, super articulis præcedentibus, probauit hos articulos sub forma, qua scripti sunt.

E P I L O G V S
EX VINCENTIO LIRINENSI.

L

Quæ propriæ sint veræ & Catholicæ religionis Notæ.

In ipsa Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, ut id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est enim verè propriè: Catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia verè vniuersaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fit, si sequamur Vniuersitatem, Antiquitatem, Consensionem. Sequemur autem Vniuersitatem hoc modo: Si hæc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: Antiquitatẽ verò ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos Maiores, ac Patres nostros, celebrare manifestum est: Consensionem quoque itidem, si in ipsa veritate omnium, vel certè penè omnium sacerdotum pariter, & Magistrorum definitiones, sententiasque, sectemur.

I I.

Quis verus & germanus sit Catholicus.

Ille est verus & germanus Catholicus: qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui CHRISTI corpus diligit: qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiã auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis permanens, quidquid vniuersaliter antiquitãs Ecclesiam Catholicã tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumque decernit. Quidquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos nouum, & inauditum, subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere.

Quæ optima hæresum extirpandarum sit ratio, & primùm de inueteratis vitandis hæresibus.

R E G V L A.

Antiquas & inueteratas hæreses quasque, vel Schismatum, vel Hæresion prophanitates, nullo modo nos oportet, nisi aut sola, si opus est, scripturarũ authoritate convincere, aut certè iam antiquitũs vniuersalibus sacerdotum Catholicorum Concilijs conuictas, condemnatasque vitare.

Vt recentibus occurrendum sit hæresibus, & prophanis nouitatibus.

R E G V L A I I.

Quum primùm mali cuiusque erroris putredo, erumpere cõperit, & ad defensionem sui quedam Sacræ legis verba futuri, eaque fallaciter, & fraudulenter exponere, statim interpretando Canonĩ Maiorum sententiæ congregandæ sunt, quibus illud quodcunque exurgerit notitiam, Ooo 3 ideoque;

714 Partitionum Theologicarum Liber v.

Idēque prophanum, & absque vlla ambage prodatur, & sine vlla retractatione damnetur.

REGVLA II.

Sed eorum duntaxat parum sententię conferendę sunt, qui in fide & communione catholica sanctę, sapienter, constanter vincentes, docentes & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt.

REGVLA III.

Quibus tamen hac lege credendum est, vt quidquid, vel omnes vel plures vno eodemq; sensu manifestę, frequenter, perseveranter, velut quodam consentiente sibi Magistrorum Concilio, accipiēdo, tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo, ratoque habeatur.

REGVLA IIII.

Quidquid verő, vnus, quauis ille sanctus & doctus, quauis episcopus, quauis confessor, & martyr, pręter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, & occultas, & priuatas opinunculas, à communis & publicę, generalis sententię autoritate secretum sit, nec cum summo æternę salutis periculo, iuxta sacrilegam hęreticorum, & schismaticorum cōsuetudinem, vniuersalis dogmatis antiqua veritate dimissa, vnus hominis nouitium secletur errorem.

IIII.

AXIOMATA EX EODEM, DE ISTARVM Regularum vsu & praxi.

AXIOMA PRIMVM.

Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua particula, ab vniuersalis fidei communione præciderit? Quid itaque, nisi vt pestifero corruptoque membro sanitatem vniuersi corporis anteponat?

AXIOMA II.

Quid si nonnulla aliqua contagio non iam portinnoculam tantum, sed totam pariter ecclesiā cōmaculare conetur? Tunc item providebit, vt antiquitati inhęreat, quę prorsus iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci.

AXIO. III.

Quid si in ipsa vetustate duorum aut trium hominum, vel certę ciuitatis vnus, aut etiam prouincię alicuius error deprehendatur? Tunc omnino curabit, vt paucorum temeritati vel insidię, si qua sunt vniuersaliter antiquitus vniuersalis concilij decreta, præponat.

AXIO. IIII.

Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorum consulas interrogetq; sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnus tamen Ecclesię Catholię communione & fide permanentes, Magistri probabiles extiterint: & quidquid non vnus, aut duo tantum, sed omnes pariter vno eodemque consensu apertę, frequenter, perseveranter tenuisse, scripisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum,

IN SVMM A.

Quod si neque Apostolica definita, neque Ecclesiastica decreta temeranda sunt, quibus secundum sacrosanctam Vniuersarię & Antiquitatis consensionem cuncti semper heretici iure meritoque damnati sunt, necesse est profecto omnibus deinceps Catholicis, qui sese Ecclesię matris legitimis filios probare student, vt sanctę sanctorum Patrum fidei inhęreant, adglutinentur, immoriantur: Prophanas verő prophanorum nouitates derelictas, horrescant, insecutentur, persequantur,

LAVS DEO, PAX VIVIS, ET REQUIES DEFVNCTIS.

CAECILIUS

VENETIIS,
Apud Dominicum Nicolinum.
M D LXXII.

VENETIIS.
Apud Dominicum Nicolinum.
MDLXXII.

716

DE PARTITIONES
CATECHISMI
CATHOLICI, EIVS
NIMIRVM,

QVI EX DECRETO CONCILII TRIDENT.

*Pij V. Pont. Max. iussu ad parochos
primum editus :*

Nunc verò facilioris cognitionis gratia, in luculentam hanc
Epitomen. & commodas aliquot Tabulas, sic
digestus atq; distributus est,

*UT OMNI HOMINVM, ET AETATI, ET
conditioni magnoperè vsui esse possit :*

Per D. GEORGIUM EDERVM FRISING. S. Cæsareæ
Maiestatis Consiliarium &c.

PAVLVS AD TIT. III.

*Hæc sunt bona, & vtilia hominibus. Stultas autem questionēs, & genealogias,
& contentiones, & pugnas legis deuota : Sunt enim
inutiles & vana, &c.*

VENETIIS, Apud Dominicum Nicolinum.

M D L X X I I.

DE PRAECIPVIS CATHOLICI CATHECHISMI PARTIBVS.

T A B V L A I.

	<p>Scripturam, quae diuinitus inspirata, vtilis est ad</p>	<p>Docendum, Arguendum, Corrapiendum, Erudiendum in iustitia,</p>	<p>Vt perfect⁹ sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus, 1. Timoth. 4. 2. Timoth. 3.</p>	
<p>OMNIS doctrinae rō, q̄ fidelibus tradenda sit, verbo Dei cōtinetur; qđ distributā est in —</p>	<p>Traditiones: sed qm̄ q̄ diuinitus tradita fuerunt, multa sunt & varia; vt nec itā facile, aut omnino cōprehendi, aut mente cōprehensa, memoria teneri possint, vt cūm se obrulerit docendi occasio, eorum parata sit & prompta explicatio: sapientissimē maiores nostri, totam hanc vim & rationem salutaris doctrinae, in 4. hae capita reductam distribuerunt, videlicet: in</p>	<p>Sym- bolū</p>	<p>Quae Christianae fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationē & gubernationem, siue ad humani generis redemptionē spectant, siue ad bonorum praemia & malorum poenas per tinent, symboli doctrina continentur.</p>	
		<p>Apo- stolo- rum,</p>		<p>Ad hae quatuor genera, vniuer- se scrip- turae vis atq; do- ctrina re- ferri pr. Nā oīa</p>
		<p>Sacra- mentā.</p>		
		<p>Deca- logū,</p>		
		<p>Dñi- cā o- ratio- nem.</p>		
<p>Quidquid deniq; ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione comprehenditur.</p>				

P A R S P R I M A.

DE SYMBOLO APOSTOLORVM, SIVE DE

Myserio sanctissimae Trinitatis, ab Apostolis sub 12. fidei
Catholicae articulis comprehenso.

ORDINIS RATIO.

SANCTI patres initiandis Christo Domino, & in eius disciplina instituendis hominibus a fidei doctrinae initium fecerunt, quam ad salutem esse necessariam, nemo iure dubitabit, praesertim cūm scriptum sit: Sine fide impossibile est placere Deo. Cūm enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, alior sit, quā vt humanae mentis acie perspicui possit, necesse ei erat, ipsius a Deo cognitionem accipere. Hae verō cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius virtus efficit, vt id iam habeamus, quod a Deo traditū esse sanctissimae matris Ecclesiae authoritas comprobabit. Nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus auctor est, qui est ipsa veritas.

PARTITIO SYMBOLI APOSTOLICI.

TABULA 2.

QVÆ IGI-

tur primū Chri-
stiani homines
tenere debēt, illa
sunt, q̄ fidei du-
ces doctoresq̄;
sancti apostoli,
diuino spiritu af-
flati, duodecim
symboli articu-
lis distinxerunt.

Est autem hoc symbolum nihil aliud, quā Christianæ fidei formula, seu profes-
sio & compēdium, quod apostoli symbolum appellarunt, siue quia ex varijs sen-
tentijs, quas singuli in commune contulerunt, conflata est: siue quia ea veluti
uota, & tessera quadam vterentur, qua desertos & subintroductos falsos fratres,
qui enangelium adulterabant, ab ijs, qui verē Christi militiæ sacramento se obli-
garent, faciliē possent internoscere.

Vt in vna, diuinæ naturæ prima per- sona & mirum creationis opus describatur	Snb his	Primi	Deum,
		articuli verbis CREDO in	Patrem omnipotentem, Creatorem celi & terre.

Atque in hoc
symbolo myste-
riū totius Tri-
nitatis cōpre-
hensum est. Nā
vt maiores no-
stri, qui in hoc
argumento piē
& accuratē per-
fati sunt, obser-
uauerunt, in
tres potissimū
partes itā distri-
burū videtur,

In altera, secūda p- sona, & humanæ redēptio- nis myste- riū, in se- quētibz sex articu- lis,	Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Do- minum nostrum.
	Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Ma- ria virgine.
	Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus,
	Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mor- tuis.
	Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.
	Indē venturus est iudicare viuos & mortuos.

In tertia, item tertia persona, caput & fons sanctitatis no- stræ, varijs & apertissimis sen- tentijs concluditur in poste- rioribus quinque articulis,	Credo in Spiritum sanctum.
	Sanctam Ecclesiam Catholicā, sanctorum communionem.
	Remissionem peccatorum.
	Carnis resurrectionem.
	Et vitam æterham.

Eas autem sententias similitudine quadam à patribz nostris frequenter vsurpata, Articulos
appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur, itā etiā in hac fidei con-
fessione, quicquid distinctē & separatim ab alio nobis credendum est, rectē & appositē ar-
ticulum dicimus.

Catholici Tridentini.

5

DE SYMBOLI HVIVS NECESSITATE

atq; certitudine, deq; credendi vtilitate. TAB. 3.

Cum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorū singulatim, vel vniversē certam, & firmam fidē habere oportet: tum verō illud primō, ac oecessariō omnibus credēdum est, qd veluti veritatis fundamentū, ac summa de diuinę essentię vnitatē, ac triū personarū distinctiōe, earumq; actionibus, quę præcipua quadam ratione illis attribuantur, Deus ipse nos docuit.

I.

Nē quis existimet, fidei notitiam minūs certam esse, qd ea non cernantur, quā nobis credenda fides proponit, diuinum lumen quo ea perspicimus, tametī rebus perspicuitatem noo asserat, oos tamen de his dubitare non finit.

II.

Eum qui cœlesti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim cū iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumq; rationem, & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidē præcepit, quę efficit, vt animus in æternę veritatis notitia conquietetur: Cū, teste Apostolo, Deus verax, omnis autem homo fili mendax. Ad Roma. 3. Fides itaque, seclusa omni non solū ambiguitate, sed etiā demonstrandi studio, tenenda est.

III.

Verū illud præterea monendum est, eum qui dicit, credo, præterquā qd intimum mentis suę assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, qd animo inclusum habeat, aperta fidei professione prę se ferre, summaq; alacritate palām fateri, ac prædicare.

IGITUR CREDENDI

vox, hoc loco putare, exilimare, opinari, non significat: sed vt docent sacre literę, certissimā assensionis vim habet, quā mens Deo, sua mysteria aperiēti, firmē constanterq; assentitur. Quamobrem is credit, (qd huius loci explicationem attinet) cū aliquid sinē vlla hæsitatiōe certum, & persuasum est. In quo assensu hæ tenendę sunt veluti Regulę:

Oportet enim fideles —

- Habere eum spiritum, quo sanctus propheta, dixit: Credi, propter quod locutus sum. Psal. 115.
- Imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: Non possumus, quā vidimus, & audiimus, non loqui. Act. 4.
- D. Pauli præclara illa voce excitari: Noo erubescō Euangelium: Virtus enim Dei est, in salutem omni credenti. Rom. 1.
- Item, quo maximē huius sententię veritas confirmatur: Corde creditur ad iusticiam, ore autem confessio fit ad salutem. Roma. 10.

ARTICVLVS I.

CREDO IN DEVM PATREM

Omnipotentem, Creatorem cœli, & terrę.

RATIO ORDINIS.

Hinc iam Christianę sapientię dignitatem, & præstantiam, ex eaq; quantum Diuinę bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimā, maximęq; expectandę cognitionem, quasi fidei gradibus ascendere. In hoc enim multū inter se differunt Christiana philosophia, & huius seculi sapientia, quod hæc quidem naturalis tantū luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quę sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non

nisi post longos labores vix tandem inuisibilia Dei contemplatur, primamq; omnium rerum causam & authorem agnoscit, atq; intelligit: contrā verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, vt in cœlum nullo labore penetrare possit, atq; diuino splendore collustrata, primū quidem æternū ipsum luminis fontem, deindē quæ infra ipsum posita sunt, intueri: vt nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorum principem, cum summa animi iucunditate ex- periamur, & credentes exultemus læticia inenarrabili, 1. Petr. 2.

DE DEO.

TABULA 4.

RECTE
igitur fide-
les, primò
se credere
profitentur
in Deum—

Cuius maiestatem ex Hieremiæ sententia incomprehensibile esse dicimus. Hier. 32. Lucem enim, vt ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. 1. ad Tim. 6. Cùm enim ad Moisen loqueretur, Non videbit me (inquit) homo, & viuere. Exod. 33. Nam vt mēs nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perueniar, necesse est eam omninò à sensibus abstractam esse: cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus.

Cui etiam philosophi bonorum omnium perfectam vim & copiam tribuerunt, vt ab eo, tanquàm à perpetuo quodā, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atq; naturas perfecta bona dimanent: quem sapientem, veritatis authorem & amantem, iustum, beneficentissimū, & alijs nominib. appella- uerunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur: cuius immensam, & infinitam virtutem, omnem complementem locum, & per omnia pertingentē esse dixerunt

Sed ex diuinis literis hoc multo melius constat { Via, }
& illustrius, vbi dicitur inter alia, Ego sum — { Veritas, } Ioan. 14.
{ Et vita. }

Cognos- { Naturam, id est, huma- } Ex duqm luminis naturalis,
cimus — nam philosophiam, { Ab effectibus,
per — { Fidem, qua { Primū, æternum ipsum luminis fontem asse-
{ Deindē, quæ infra ipsum posita sunt, intuemur.

Quem { Confitemur vnum solum, & non plures esse Deos. Nam cū Deo sum-
mam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non potest, vt id, quod
summum, atq; absolutissimū est, inneniatur in pluribus. Quod si cui atiqd
ad summum deest, e oipso imperfectum est: quare nec Dei natura illi con-
uenit. Deuter. 6. Exod. 20. Esa. 44. 48. 41, Ad Ephes. 4.

DE TRINITATE. TAB. 5.

CRE-
dimus
antem

Vnitatem in essentia diuinitatis,	Distinctio- nem in per- sonis. Tres enim sūt in diuinitate personæ,—	Patris, qui à nullo ge- nitus est.	Nō tres personas suis tan- tū modo proprio- tatis distind- guantur: Siquid	Pater inge- nitus est,	Atq; ita tuus per sonarū eandem essentia condite- mus: vt in consen- sione vera ad- prietur que dei- tati,	Et in personis pro- prietatem.
		Filij qui ante omnia se- cula à patre genitus est.		Filius à pa- tre genitus,		Et in essentia vni- tatem,
		Spiritus sancti, qui itidē ab æ- terno, procedit ex		Spiritus san- ctus ab ætroq; procedit.		Et Trinitate quæ licitam pīe & slō colendi credimus.
		Paire & filio.				

DE DEO

DE DEO PATRE, PRIMA SANCTISSIMÆ
Trinitatis Persona, siue de opere creationis. TAB. 6.

PATREM,
ex humanis re-
bus ducta simi-
litudine, sic di-
cimus, quem
admodum eū, a
quo familia p-
pagata est, cu-
susq; consilio
& imperio re-
gitur, patrem
vocabant: ita
hac ratione fa-
ctū est, vt Deū
quem omniū
rerum opificē
& rectorem
agnoscebāt, pa-
trem appellari
voluerint, Quē
Symbolū Apo-
stolicum con-
fiteretur

Omnipotētem.
Quo noīe, quod
oībus in Trini-
tate personis est
commune, intel-
ligimus, nihil ef-
se, nihil animo
& cogitatione
fingi posse,
quod Deus effi-
cere nequeat. Va-
let autem hac
confessio ad-

Fi-
dē

Augendam. Nam cum Deum omnipotentem agnosci-
mus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium re-
rum scientiam habere, omnia item eius ditioni & impe-
rio subiecta esse.

Constituendam. Nulla enim res iam ad fidem & spem
nostram constituendam valet, quā si fixum in animis
nostris teneamus, nihil omnino a Deo fieri posse.

Omnem animi modestiā, & humilitatē uos instituit. Vñ &
Petrus: Humiliamini, inquit, sub potēti manu Dei. 1. Pe. 5.
Immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda & celebra-
nda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato ani-
mo esse non potest, quin sepius exclamet. Fecit mihi magna
qui potens est. Luc. 1.

Denique hac fide prę-
cipuē multos nos esse
oportet, cum vel

Admiranda aliqua opera ad pro-
ximorum vsum & utilitatem edere
cogimur:

A Deo precibus impetrare, ali-
quid volumus.

celi,
sub
quo
conti-
nen-
tur

Ornatus siderū cū distinctione temporū.
An-
geli,

Boni, quos cum bona volūtare,
id est, cum amore casto; quo illi
adhærēt, creauit, simul in eis. &
cōdēs naturā, & largiens gratiā.
Mali, qui a Deo parente, & crea-
tore suo defecerunt, ex altissimis
illis sedibus deturbati, atq; in
obscurissimū terrę carcerem in-
clusi, æternas superbiz suę po-
nas luunt.

Non ex ma-
teria ali-
qua sed ex
nihilō.

Nulla vi, aut
necessitate,
sed sua spon-
te ductus.

Cre-
torem

Super stabilitatem suā fundatū Deus ver-
bo suo iussit in media mūdi parte consiste-
re, effecitq; vt ascenderent montes, & de-
scenderent campi in locum, quem funda-
uit eis: ac nē aquarū vis illam innūdaret,
terminum posuit, quem non transgredie-
tur, neq; conuellerentur operire terram.
Nou solum arboribus, omniq; herbarum
& botan varietate conuestiuit, atq; orna-
uit, sed innumerabilibus etiam animatū
generibus, quemadmodum antea aquas
& aera, ita etiam terras compleuit.

Deo
autem
mundum
fabri-
catus
est,

Propter so-
lam bouita-
tem suam.

Sine exem-
plo aut for-
ma extra ip-
sum posita
quam seque-
retur.

Et
ter-
rę
quā

Ex qua
sic for-
mauit
homīnē,

Vt nō quidē naturę ipsius vi,
sed diuino beneficio immorta-
lis esset & impassibilis:
Ad imaginem & similitudinē
suam.
Libero arbitrio & impe-
rio rationis.
Dono iustitię originalis.
Ac vt ceteris animatib. pesseret.

Vt quę ab
ipso effecta
sunt infini-
ta sua virtu-
te cōseruet.

SVMMA ARTICVLI PRIMI.

His primi articuli verbis ea sententia subiecta est: Certo credò, ac sine vlla dubitatione profiteor, Deum Patrem, primam scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti virtute cælum ipsum & terram, & omnia quæ cæli & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tueri ac regit, neq; solum eum corde credo & ore confiteor, verum summo studio ac pietate ad illud, veluti summum & perfectissimum bonum, contendo.

SENTENTIAE HVIVS CONFIRMATIO.

Hæc omnia breuiter quidem Propheta complexus est illis verbis: Tui sunt cæli & tua est terra orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti. Psal. 88. Sed multo etiam breuius Patres Niceni concilij, additis in Symbolo duobus illis verbis, Visibilem & Inuisibilem, significauerunt. Quæcunque enim rerum vniuersitate comprehenduntur, atq; à Deo creata esse confitemur, ea vel sub sensum cadunt, & visiblea dicuntur: vel mente & intelligentia percipi à nobis possunt, quæ inuisibilem nomine significantur.

REGVLA.

Nec verò ita Deum creatorem atq; effectorem omnium credere oportet, vt existimemus, perfectio absolutæq; opere, ea quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius virtute constare potuisse. Nam quemadmodum, omnia vt essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est, ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius providentia adesset, atq; eadem via, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. Sap. 11.

ALIA REGVLA.

Non solum autem Deus vniuersa quæ sunt, sua providentia tueri, atq; administrat, verum etiam quæ mouentur, & agunt aliquid, innuma virtute ad motum, atque actionem ita impellit, vt quantum vis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultissima via ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur, Attingat à fine vique ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Sap. 8.

EPILOGVS.

Atque hæc de primi Articuli explicatione satis fuerint, si tamè illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctæ & indiuiduæ Trinitatis personis commune esse. Nā hoc loco, ex Apostolorum doctrina, patrem creatorem cæli & terræ confitemur: tu scripturis sacris legimus de filio, Omnia per ipsum facta sunt, Ioan. 1. & spiritus sancto, Spiritus Domini ferebatur super aquas, Gene. 1. & alibi, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritus oris eius omnis virtus eorum, Psal. 3.

A R T I C V L V S I I.
ET IN IESVM CHRISTVM FILIVM.
cuius vnicum, Dominum nostrum.

CONTINVATIO.

Cum igitur ex altissimo concidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat, hominum, aut angelorum viribus. Quare reliquum erat illud ruinæ & malorum subsidium, vt Dei filij infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitam tolleret peccati vim, & nos reconciliaret Deo sanguine suo.

Catholici Tridentini.

9

DE FILIO DEI, SECVNDA IN DIVINA

Trinitate persona: siue de generis humani redemptione. I. 1. 7.

I E S V M: Proprium enim hoc nomen est eius, qui Deus, & homo est, quod Saluatorem significat, non quidē fortuito, aut hominum iudicio & voluntate, sed Dei consilio, & praecepto illi impositum. Quae autem praeterea nomina praedicta sunt Dei filio dinominis imponenda, ad vnum hoc, **I E S V S**, nomen referuntur. Cum enim cetera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum vniuersae salutis humanae vim, rationemque complexum est.

CHRISTVM, quod vnde significat, ac honoris, & officij nomen est, nec vnus rei propriū, sed commune multorum. Nam

SECVNDAM in Trinitate personam aspi-
temur

Veteres illi patres nostri **CHRISTOS** appellabant

Et **I E S V S CHRISTVS** Saluator noster cum in mundum venit, triū personarū partes, & officia suscepit,

Sacerdotes, qui populum assiduū precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur.

Reges, quibus populorum gubernatio commissa est: ad eosque pertinet maximē legum auctoritatem tueri, & innocentium audaciam viciari.

Prophetas etiā videnti mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij, coelestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores, salutaribus praeceptis, et futurorum praedictione hortati sunt.

Prophetarum, qui vos Dei voluntatem docuit, & à cuius doctrina nobis terrarum Partis celestis cognitionem accepit.

Sacerdotis, nō quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leviticis tribus sacerdotes extiterunt, verū ex illo, de quo Dauid Propheta cecinit: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Psal. 109.

Qui, ut angelus testatus est, regnabit in domo Iacob in aeternū, & regni eius non erit finis. Luc. 1.

Quod quidem **CHRISTI** regnum spirituale est, atque aeternum, in terris quoque inchoatur, in caelis perficitur.

Ac regis quidem officia admirabili providentia suae praestat Ecclesiae, ipse eam regit, ipse ab hostiū impetu, atque insidijs tuetur, ipse ei leges praescribit: ipse non solum sanctitatem, & iusticiam largitur, verū etiam ad perseverandū facultatem, & vires praebet.

Quos Deus propter meritis dignitatem vangi praeceperat.

Atque ob earum causarum **CHRISTVS** dicitur, & est vnus, ad illorum munerū summationem.

Filius eius vnicus: quibus verbis ostenditur, **I E S V M CHRISTVM** esse filium Dei, verum Deum, & verum hominē, genitum quidem, ut Deum, ante omnium seculorū aetates ex Patre: ut hominem verò, natum in tempore ex Maria Virgine, & quanquā duplicem eius naturam agnoscamus, vnum tamē filium esse credimus. vna enim persona est, in quam diuina & humana natura conuenit.

Dominum nostrū. Multa in sacris literis de Salvatore nostro dicuntur, quorum alia habet à natura

Diuina: vnde verē dicimus **CHRISTVM** esse omnipotentem, aeternum, immensum.

Humana: vnde de illo dicimus, passum, mortuum, & sepultum esse, & resurrexisse.

Veraque, ut hoc loco, cum dñm nostrū dicimus, & hoc, quia

Pari est aequalis, Redemptor noster facti, atque à peccatis nos liberasti.

S Y M M A.

Hoc igitur credendum est, filium eiusdem esse naturae, eiusdem potestatis, & sapientiae cum Patre, ut in Symbolo Niceano expressiōis cōtineatur. inquit enim: Ex **I E S V M CHRISTVM** filium eius virginem, & ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.

A R T I C.

ARTICVLVS III.

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITU

sancto, Natus ex Maria virgine,

CONTINVATIO.

Maximo quidē & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos à durissimâ tyranni seruitute in libertatem vindicauit, ex ijs quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At vero si consilium etiam, & rationem, quæ potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil diutius in nos beneficentia, ac bonitate illustris, nihil magnificentiùs esse videbitur,

DE INCARNATIONE CHRISTI

TABVLA. 8.

QVI	De Spiritu sancto: in qua conce- ptione tria sunt expen- denda	Conceptus est { In utero virginis, Non ex virili femine, Sed supra omnem naturæ ordinem, Spiritu sancti virtute.			
		Primum, cum dicimus Dei filium Spiritu sancti virtute conceptum esse, vnâ hanc diuinæ Trinitatis personam, incarnationis mysterium non confecisse, sed tres illas personas omnes, eius fuisse authores, iuxta illam Christianæ fidei Regulam: Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque vnâ magis quàm aliam, aut vnâ sine alia agere.			
		Secundum: solent tamen sacræ	Patri	{	Summam omniū
		literæ earum rerum, quæ omni-	Filio		rerum potestatem,
		bus personis communes sunt,	Spiritu		Sapientiam.
		aliam alijs tribuere. Nam	sancto		Amorem.
		Supra naturæ ordinem, quod simul atque beata virgo Angelî verbis assensitens dixit, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, statim sanctissimum Christi corpus formatum, eiûque anima rationis compos coniuncta est: atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus & perfectus homo fuit.			
		Tertium: in hoc my- sterio effe- cta sunt quedam	Naturæ vî, quodd ex purissimo virginis matris sanguine Chri- sti corpus formatum credimus, in eoque naturam agnoscimus humanam tum illud omnium hominum corporibus commu- ne sit, vt ex matris sanguine formentur.		
		Est homo factus	{	Ea ratione, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis expli- care.	
Ob eum finem, ut nos homines filij Dei renasceremur.					
Postea ex sepulchro clauso & obliuato egressus est, atque ad discipulos clausis ianuis introiit.					
Natus ex Maria virgine,	{	Sine vlla maternæ virginitatis dimi- nutione, quo mō			
		Solis radij concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte ledunt.			
		Egenus, & vt peregrinus in dinerforio, in vili p̄cepto, media hyeme, Luc. 2.			

S V M M A.

Huius Articuli hæc est sententia, cum ipsum Iesum Christum unicum Dominum nostrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero virginis, non ex virili semine, ut alii homines, sed supra omnem naturæ ordinem Spiritu sancti virtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat.

INCARNATIONIS FILII DEI MYSTERIVM, QVANTO pietatis studio sit recolendum, Regula Prima.

Deus Carnis nostræ humilitatem & fragilitatem subire voluit, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. q̄ homo fuerit, qui idem verus & perfectus Deus sit.

REGVLA II.

Cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, ut quemadmodum illi in diuersorio Bethleem locus, ubi nasceretur, defuit: ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire non possit, ubi in spiritu nascatur.

REGVLA III.

Ut ille Spiritu sancti virtute, supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctus q̄, atque ideo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, & deinde veluti nouam creaturam, in vocatione Spiritus ambulare, sanctitatem illam ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet.

ARTICVLVS IIII.

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRV-
cifixus, mortuus, & sepultus.

CONTINVATIO.

Hoc articulo veluti fundamento quodam, Christiana Religio, & fides nititur, eoq; posito, reliqua omnia rectè constructa sunt. Nam si quid aliud humane menti & intelligentiæ difficultatem affert, certe crucis mysterium, omnium difficilimū existimandum est, vixq; percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere.

DE PASSIONE CHRISTI.

TABVLA 9.

Corpore. Nam captus, irrisus, varijs iniuriarum & cruciatuum generibus affectus, de-
mum in crucem sublatos est.

Animæ, quod ad inferiorem eius partem attinet. Nam quod humanam naturam verè
adsumpsit, necesse est fateri, etiam animo grauissimum dolorem sensisse. Quis enim per
sonæ diuinæ, humanæ naturæ coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilo mi-
nus passionis acerbiter sentit, quàm si ea coniunctio facta non fuisset, cum in vna Chri-
sti persona, vtriusq; naturæ diuinæ & humanæ, proprietates seruatæ sint: Atque idcirco,
quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permansit: rursus vero quod impassi-
bile & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem
retinuit.

Eo tempore, quo Pontius Pilatus Iudeam provinciam procuraret: Ut tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior
ludæam provinciam procuraret: Ac ut ijs verbis declararetur, illam saluatoris prædi-
Quod hoc loco ideo tam diligen-
ter obseruari videmus: ctionem exitu comprobata esse: Tendant, inquit, eu-
gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifi-
gendum. Matth. 20.

QVOD IE-
sum mortuum
esse dicimus

Id significamus, eius animam à corpore diuisam esse, neque tamen concedimus diuinitatem seiunctam à corpore, quin potius constanter credimus, & confitemur, anima eius à corpore diuisa, diuinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam semper fuisse.

Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quòd tunc mortuus est, cum ipse mori decreuit, Isai. 53. & locum & tempus in quo moreretur, ipse sibi constituit, Ioan. 10.

DE GENERE MORTIS.

TABULA II.

GENVS HOC
mortis, id est crucis, à Salvatore delectum est: vel

Quia ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius videretur, quemadmodum certè nullum turpius, atque indignius esse potuit:

Vt ynde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Serpens enim, qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis.

DE CHRISTI SEPVLTVRA.

TABULA 12.

QVOD
Christum
sepultum
fuisse con-
firmemur

Hoc quidem veluti Articuli pars non constituitur, quòd uouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat, cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaretur atque eluceat.

Hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse.

Neque
verò

Illud præcipue, Deum sepultum esse. nam cum diuinitas nunquam diuisa fuerit à corpore, quod in sepulcro conditum est, rectè confirmemur Deum sepultum esse:

Sed

Deinde hoc loco
duo imprimis
sunt obseruanda:

Alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse, de quo propheta ita variatus erat: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Psal. 15.

Alterum est, quod ad omnes huius articuli partes pertinet, sepulturam scilicet passionem eius, & mortem Christo Iesu, ut homini, non ut Deo, conueniret. uam pati, & mori, in humanam tantum naturam cadunt, quauis Deo etiam hæc omnia tribuantur, quoniam de illa persona, quæ simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, rectè dici perspicuum est.

EXHORTATIO AD CONTEMPLATIONEM
Passionis Dominicæ.

Vtinam verò hæc mysteria in animis nostris assidue versentur, & vnà cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus, vt deinde, abiecta omni forde peccati, ad nouam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem ipsius gratia & misericordia, digni simus qui cælestis Regni & gloriæ participes efficiamur.

QVÆ RES IN HAC CONTEMPLATIONE
potissimum sint spectandæ. TABULA 13.

Quis ille sit, qui hæc omnia patitur, atque, vt vno verbo complectamur, patitur Iesus Christus, Deus & homo, patitur Creator pro ijs, quos ipse condidit, patitur Dominus pro seruis, patitur is, per quem Angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia.

Quanta fuerit Passionis huius acerbitas. Quod sic aestimatur,

Ac primum quidem, nulla fuit eius corporis pars, quæ gravissimas pœnas non senserit.

Præterea omnium & generum & ordinum homines conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Psal. 2.

Iam verò in cruce ipsa acerbissimam, an ignominiam, an vitæque simul queremus? Augebat verò pœnarum magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio & habitus, quod quanto ceteris fuit perfectius & temperatius, eo actiore sentendi vim habuit.

IN CHRISTI
Passione hæc
maximè sunt cõ
sideranda

Ob quam causam passus fuerit Christus, si quis querat, hæc potissimam suif. se inueniet, præter hereditariam labem primorum parentum, vitia & peccata, quæ homines à mundi origine, vsque ad hanc diem admissèrunt, ac deinceps vsque, ad consummationem sæculi admittunt.

In quem finem
hæc omnia pati
voluerit, ex quo
colliguntur pas
sionis huius cõ
moda,

Primum igitur Domini Passio, peccati liberatio fuit.

Deinde, à Dæmone tyrannide nos eripuit.

Pœnam, præterea peccatis nostris debitam persoluit.

Tum verò quia nullum gratis & acceptius Deo sacrificium offerri potuit, Patri nos reconciliauit, enimque nobis placatum & propitium reddidit.

Postremo, quoniam peccata iustitiam, cœlorum etiam adiutum, communi generis humani peccato interclusum, nobis patefecit.

Verum præter hæc immensa beneficia, illud etiam maximum consecuti sumus, vt in hac vna Passione, omnium virtutum clarissima exempla habeamus, Patientiæ, humilitatis, charitatis, mansuetudinis, obedientiæ, constantiæ, &c. Vt verè dicere possimus, Saluatorem nostrum, quæ cunq; vitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia vno passionis die in seipso expressisse.

ARTICVLVS V.

DESCENDIT AD INFEROS,
tertia die resurrexit à mortuis,

CONTINVATIO.

Maximè quidem refert nosse gloriam sepulturę Domini nostri Iesu Christi, de qua proximè dictum est. Sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo & spoliatis inferorum sedibus deportauit.

DE DESCENSV AD INFEROS.

TABVLA 14.

IN HOC
primo Arti-
culi quinti
membro, tria
iu primis cō-
siderari de-
bent,

Quę differē-
tia sit inter
descensum
Christi & a-
liorum. Dis-
fert autē bi-
farīam

Quibus de
causis Chri-
stus ad Infe-
ros descēde-
rit. Quarum

Pri-

mo,

Præ-

terea

Prima

est,

ut

ereptis

Dæmonū

spoliis,

sanctos

illos

Patres,

ceterosq;

pios ē

carcere

liberatos,

nō

solum

qui

post

Aduentum

Domini

in

lucem

editi

erant,

sed

qui

illum

post

Adam

anteceſſerāt,

secū

adduceret

in

cælō

: vel

qui

vsq;

ad

finem

seculi

futuri

sunt,

passionis

suz

beneficio

dignos

redderet.

Est

illa

præterea

causa,

cur

descēderit

ad

Inferos

Christus

Dominus,

vt

ibi

etiam

quemadmodum

in

cælo

&

in

terris,

vim

suam

potesta-

temq;

declararet,

&

omnino

, vt

in

nomine

eius

omne

geuultu

reſte-

retur,

cœlestium,

terreſtrium,

&

Inferuorum.

Philip. 2.

Est enim teterrimus & obscurissimus carcer, vbi perpetuo & inextinguibili igne damuatorum animę simul cum immūdis spiritibus torquētur, qui etiā gehēna, abyſſus, & propria ſignificatione Infernus vocatur.

Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animę ad definitum tempus cruciatę, expiantur, vt eis iu æter- nam Patriā ingreſſus patere poſſit, in quam nihil co- inquinatum ingreditur, Apoc. 21.

Tertium poſtremo receptaculi genus est, in quo animę ſanctorum ante Christi Domini aduentū excipiebā- tur: ibiq; ſine vllō doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtēti, quęta habitatione fruēbantur. Iſorum igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahę Saluatorē expeſtabant, Chriſtus Dominus ad Inferos deſcen- dens liberauit.

Cæteri enim omnes captiui deſcenderant.

Iſpe verō inter mortuos liber & victor, ad proſligandos Dæ- mones, à quibus illi ob noxam incluſi & conſtricti teue- bantur, deſcendit.

Alij omnes, qui deſcēderunt, partim pœnis acerbisſimis tor- quebantur, partim verō, vt alio doloris ſenſu carerent, tamē Dei adſpectu priuati, & ſpe beatę glorię, quam expe- ctabant, ſuſpenſi torquebantur.

At Chriſtus Dominus deſcēdit, non vt aliquid pateretur, ve- rū vt ſāctos & iuſtos homines, ex miſera illius custodię moleſtia liberaret, eiſq; paſſionis ſuz ſuſtū impartiret.

Prima eſt, vt ereptis Dæmonū ſpoliis, ſanctos illos Patres, ceterosq; pios ē carcere liberatos, nō ſolum qui poſt Aduentum Domini in lucem editi erant, ſed qui illum poſt Adam anteceſſerāt, ſecū adduceret in cælō : vel qui vsq; ad finem ſeculi futuri ſunt, paſſionis ſuz beneficio dignos redderet.

Eſt illa præterea cauſa, cur deſcēderit ad Inferos Chriſtus Dominus, vt ibi etiam quemadmodum in cælo & in terris, vim ſuam poteſta- temq; declararet, & omnino, vt in nomine eius omne geuultu- retur, cœleſtium, terreſtrium, & Inferuorum. Philip. 2.

S V M M A.

In priori parte hoc nobis credendum proponitur, Chriſto jam mortuo, eius animam ad Inferos deſcendiſſe, ibiq; tam diu manſiſſe, quā diu eiſdem corpus in ſepulcro ſuit.

R E G V.

REGVLA I.

Eadem Christi persona, eodem tempore & apud inferos fuit, & in sepulchro iacuit: propterea quod, quanvis anima à corpore discesserit, nunquam tamen diuinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

REGVLA II.

Verum & si Christus ad inferas descendit, nihil de eius summa potestate detractum est: neque eius sanctitatis splendor macula aliqua adpersus, cum potius hoc facto, verissima esse omnia, quæ de illius sanctitatis celebrata erant, cumquæ filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissime comprobatum sit.

DE RESVRRECTIONE CHRISTI A MORTVIVS.

TABVLA 15.

VERVM
vz hui' Ar-
ticuli vim
& sensum
melius per-
spiciamus,
tria nobis
inuestigan-
da & co-
gnoscenda
sunt:

<p>Primum qui-
dē, quare
necesse fue-
rit Christi
resurgere:
quod idē
factum cō-
fitemur,</p>	<p>Ut Dei iustitia ostenderetur, à quo maximè decebat eū extolli, qui vt illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat.
Præterea, vt fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest.
Deinde, vt spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, cetera spe niximur, fore vt nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse est.
Postremo, vt salutis & redemptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberauit: resurgens verò, præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus.</p>
<p>Deinde, quæ à re-
surrectione chri-
sti exempla pete-
re debeamus, ne
pe duo, quorum</p>	<p>Alterum est, vt, postquam peccati maculas eluimus, nonum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceat.
Alterum est, vt in eo vitæ instituto ita perseueremus, vt, adiuuante Domino, à iustitiæ via, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus.</p>
<p>Quantū vi-
liatis Domi-
ni resurre-
ctio fide-
lis atque
rit. Nam</p>	<p>In resurrectione Deum esse immortale, plenum gloria, mortis & diaboli victorem, agnoscimus, quod de Christo Iesu sine ulla dubitatione credendum & confitendum est.
Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit, tum quia eius mysterij causa efficiens fuit, tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus.
In summa: hoc maximè resurrectione sua Dominus effecit, vt qui antea vnà cum illo peccatis & huic seculo mortui eramus, cum illo etià ad nouam vitæ institutionem & disciplinam resurgeremus.</p>

S V M M A.

Postquam Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die vespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati prædictis permisso, corpus Domini è cruce depositum, in propinqui horri monimentum nouum inuulerunt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, summo mane illius anima corpori iterum coniuncta est.

NECESSITAS.

Huius Articuli fidem cum D. Augustinus admiraretur, ita scripsit: Non magnam est, credere quia mortuus est Christus: hoc & pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt quia mortuus est. Fides Christianorum, resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse.

REGVLA I.

Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum

B 2 esse.

esse, quod multis alijs commune fuit, sed sua vi ac virtute resurrexisset, quod proprium in illo fuit & singulare.

R E G V L A I I.

Quia illud etiam præcipuum Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc divino resurrectionis beneficio affectus est. Ad Coloss. 1. Apoc. 1. Nam & si ante Christum multi alij à mortuis excitati sint, omnes tamen ea conditione reuixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus Dominus ita resurrexit, morte subacta & oppressa, ut mori amplius non possit.

R E G V L A I I I.

Nec id prætereundum est, quod tertia die Christus resurrexisset dicitur. Vt enim diuinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem seculi differte noluit: Rursus verò, ut eum verè hominem, verèq; mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die resurrexit, quod temporis spatium ad veram mortem comprobendam satis esse videbatur.

A R T I C V L V S VI.

ASCENDIT AD COELOS, SEDET AD
dexteram Dei Patris omnipotentis.

C O N T I N V A T I O.

De Christo Iesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet, eum perfectio iam & absoluto redemptionis nostræ mysterio, ut homo est, in celum corpore & anima ascendisse: nam ut Deus est, nunquam ab eo absuit, ut qui diuinitate sua loca omnia compleat.

DE ASCENSIONE CHRISTI. Tab. 16.

HIC Arti- culus do- b ^r cō stat sentē tijs :	Ascen- dit ad celos: Quib ^r verbis expri- mitur	Causa propter quas Christ ^{us} Dñs in celos as- cendit.	Modus as- censionis, quo doce- mur	Ascendisse Christū sua virtute, non aliena vi sublatum, quæadmodū Elias, qui igneo curru in celum euectus est. 4. Reg. 2. Neque vero solum ut Deum præpotenti diuinitatis virtute in cœ- los ascendit, sed etiam ut homo est.
			Primum. nascendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donata fuerat, non tenebris huius & obscuræ habi- tationis loci, sed altissimū & splendidissimū cœli domiciliū conueniret. Deinde, ut regnū suum non esse ex hoc mundo, se ipsa comprobaret. Sed illud etiam Dominus nosse in celum ascendens efficere voluit, ut nos eum ascendentem mente & desiderio prosequeremur, & in cœ- lum nos cogitatione conseruamus.	
				Ascendit etiam in cœlū ex Apostoli snia, ut apparet nunc vultui Dei nobis, & apud Patrem Advocati officio fungatur. Heb. 9. 1. Ioan. 1. Parauit deniq; nobis locū, quod ē se facturū pmiserat, atq; omniū no- strū noī caput ipse Iesus Christus venit in cœlestis gloriæ possessione, Primum enim fidei nostræ merito maximus cumulus accessit. Nam fides earum rerum est, quæ sub adspēctum non cadunt, atq; ab ho- minum ratione ac intelligentia remotæ sunt.
				Præterea ad confirmandam spem in cordibus nostris magnū habet momentum, inde enim in magna spe sumus, fore ut nos etiam eius membra illuc ascendamus, atq; ibi cum capite nostro cōiungamur. Deinde hoc quoq; vel maximum beneficiū consecuti sumus, quod amorem nostrum ad cœlum rapuit, ac diuino spiritu inflammasuit. Accedit etiā, quod in terris domum suam, id est, Ecclesiam amplificauit, quæ Spiritu sancti virtute, & ductu gubernaretur, varia dans ho- minibus dona, secundum mensuram donationis suæ.
				Ad extremum verò, Christi ascensus, non solū veluti exēplar nobis propositus est, quod aliter spectare, & spiritu in cœlum ascendere disci- mus, sed diuinā etiā virtutem, qua id efficere possumus, largitus est.
				Sedet ad dexterā Dei Patris omnipotentis: Quibus verbis vrimur ad explicandū Christi glo- riam, quā ut homo præ cæteris omnibus adeptus est, eumq; in Patris dextera esse conste- mat. Sedere autē, hoc loco non situm & figuram corporis significat, sed eā regis, summæq; patriis ac gloriæ firmā & stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat. Quam gloriā adeo constat propriā & singularem Domini esse, ut cuius alij creature nature conuenire non possit. Ad quem enim Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis? Heb. 1.

REGVLA I.

In huius Articuli explicatione illud primum obseruare oportebit, cetera omnia miseria ad ascensionem, tanquam ad finem, referri, in eoq; omnium perfectionem & absolutionem contineri.

REGVLA II.

Præterea alia Symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, summam eius humilitatem & contempionem ostendunt. At verò q̃ eum superiori articulo à mortuis resurrexisse, nunc vero in cœlum ascendisse, & ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam diuinamque Maiestatem declarandam, magnificentiùs dici aut admirabilius potest.

ARTICVLVS VII. INDE

VENTVRVS EST IVDICARE VI-

uos, & mortuos.

CONTIN VATIO.

Tria sunt Domini nostri Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera: redemptionis, patrocinij & iudicij. cum autem superioribus Articulis ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, ascensu etiam in cœlum, nostrum causam, & patrocinium in perpetuum suscepim conser, lequitur, vt eius iudicium hoc articulo declararetur.

DE IVDICIO EXTREMO.

T A B V L A I 7.

Venturus est, Acto. 1. Sacra autem litteræ duos filii Dei aduentus esse testantur:	<p>Alterum cum salutis nostræ causa carnem assumpsit, & homo in virginis aluo effectus est.</p> <p>Alterum, cum in consummatione seculi, ad iudicandos omnes homines veniet, & is vocatus dies Domini, quæ sicut fut veniat. 1. Thessa. 5.</p> <p>De die autem illa & hora nemo scit. Mar. 13.</p> <p>Signa tamen, quæ scriptum iudicium hoc antecessura testatur, tria sunt præcipua:</p>
Inde iudicet vos & mortuos. Acto. 1. In quo iudicio tria sunt consideranda —	<p>Prædicatio Evangelij in vniuerso orbe. Matth. 24.</p> <p>Discessio, } 2. ad Thessa. lon. 2.</p> <p>Antichristus. }</p> <p>Primo est, cum vniuersusq; nostrum migrare vitam statim ad Dei Tribunal sistat, ibiq; de oib; iustissimè quæstio h̃r, quæcunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit vnq;. Atque hoc priuatiù vocatur iudicium.</p> <p>Alterù vero, cum vno die atque vno in loco oēs simul homines ad tribunal iudicis stabūt, vt omnib; oīum seculorū hominib; inspectantibus, & audientibus, singuli, qd̃ de ipsis decreit & iudicatum fuerit, cognoscāt: hoc autem generale iudicium appellatur.</p> <p>Deinde forma: Quæ autem iudicij forma & ratio futura sit, cum ex Danielis oraculis, tum ex Sanctorum Euangeliorum & Apostoli doctrina, facile erit cognoscere.</p> <p>Christus. n. Saluator ñr, lætis oculis pios a dextris stantes intuẽs, ita de illis iudicium summa cum benignitate prononciabit, Venite benedi. In Psis mei, possidete regnū, quod paratū est vobis à constitutione mūdi. Mat. 25.</p>
Postremo sententia, quæ à Iudice pronuncian- da sit:	<p>Deinde ad eos qui a sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiā in eos effundet his verbis: Discedite à me maledicti in ignē æternū, qui paratus est diabolo, & angelis eius.</p> <p>Ex quibus verbis Theologi duplicem colligunt penam: Damni vnā, quæ damnati, priuantur ad aspectu Dei. ibi, Discedite. Alteram sensus, quod sensu corporis percipiatur. ibi, In ignem æternū.</p>

S V M M A.

Huius Articuli ea vis est & ratio, summo illo die Christum Dominum de vniuerso hominum genere iudicaturum esse. Hæc autem veritatis formula, iure vna ex duodecim fidei Christianæ Articulis constituta est, vt si quorum animi in providentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur.

R E G V L A I.

Verùm Christo Domino non solum vt Deo, sed etiam vt homini hoc iudicium datum esse, sacra literæ declarant. Quamvis enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit; præcipuè tamen filio eam tribuimus, q̃ ipsi quoq; sapientiam conuenire dicimus.

R E G V L A II.

Decebat autem maxime, à Christo Domino hoc iudicium exerceri, vt, cùm de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicè videre, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere.

R E G V L A III.

Ac præterea equissimum erat, vt homo ille qui iniquissimis hominum sententiis cõdemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur.

A P P E N D I X.

DE NECESSITATE IVDICII GENERALIS: QUÆ CAUSA

fuerit, cur præter priuatum de singulis, alterum etiam de vniuersis hominibus iudicium exerceretur.

CAUSA PRIMA.

Cum vel ipsi hominibus mortuis interdum superstites sint filii Parentum imitatores, reliqui sint liberi, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores: quibus rebus ipsorum mortuorum præmia, & pœnas angeri necesse est, cùm hæc vel vtilitas, vel calamitas ad plurimos pertinet, non prius finem habitura sit, quàm extremus veniat mundo dies, æquum erit de vniuersa hac re cõtè, aut perperam factorum dictorumq; ratione perfectam quæstionem haberi, quod fieri non poterat, nisi factò communi omnium hominum iudicio.

SECUNDA CAUSA.

Accedit etiam, quoddam pocius fama sepe lædatur, impii verò innocentie laudè commendentur: diuinæ iustitiæ ratio possit, vt pii ereptam iniuria apud homines exultationem in publico vniuersorum hominum conueniunt & iudicio recuperent.

CAUSA TERTIA.

Deinde verò boni & mali homines quæcunq; in vita egerunt, cum nõ sine corporibus egerint, omnino sequitur, vt benefacta siue malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt.

QUARTA CAUSA:

Postremò, quoniam in aduersis, & secundis hominum rebus, quæ promiscuè nonnunquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia & iustitia geri ac gubernari, par fuit, non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro seculo constitui, verum etiam publico ac generali iudicio decerni, quo omnibus notiora & illustriora fierent, atque vt Deo iustitiæ & prudentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniuria illa querela, qua sancti etiam viri deplorent interdum, vt homines, solebant, cum improbos valentes opibus, & honoribus florentes, animaduertent.

EPILOGVS.

Atque sic proposito iudicio pios recreari, impios terreti oportebat, vt cognita Dei iustitia, illi nè delicerent, hi à malis, æterni supplicii metu atq; expectatione, reuocarentur.

2. COR. 3.

Omnēs nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

ECCLESIASTICI 7.

In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

ARTI

ARTICVLVS VIII.

CREDO IN SPIRITVMSANCTVM.

CONTINVATIO.

Hactenus, quæ ad primam & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quânam propo-
siti argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt, sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in sym-
bolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu sancto traduntur, explicentur.

DE SPIRITV SANCTO, TERTIA SANCTIS.

simæ Trinitatis persona, siue de sanctificatione Ecclesiæ, TABULA. 18.

Nominis notione, quod est	Commune etiam Proprium Spiritui sancto nomen tribu- rum non est, cum eius productio, spiratio & processio appelletur. Procedit enim à	{ Patri & Filio }	{ uterq; enim & & Sanctus.	{ Spiritus est, & Sanctus.
HVIVS Articuli explica- tio confi- ditur in —	Vt intelligamus spiritum sanctum eque ac patrem, & Filium, Deum esse, eisdemque lem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum ac sa- pientissimū, eiusdemque cum Patre, & Filio naturæ, id cum pluribus sacre scripturæ re- stimonijis, tum communi probatur baptizandi formula, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si enim pater Deus est, & filius Deus, omnino fateri cogimur, etiam Spiritus sanctum, qui cum eis pari honoris gradu coniungitur, Deum esse.	{ Sapiencie, Intellectus, Consilij, Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis, Timoris Dñi.	{ Hæc Spiritus sancti dona vo- catur, ex quibus Christianæ vi- tæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an Spiritus sanctus in nobis sit.	{ Tanquàm ab vno & princípio æterna p- cessione, & tertia dē in Trinitate psona.

REGVLA.

Proinde, quæcunque bona & beneficia à Deo in nos collata sunt, (quid autem habemus, quod à
Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus? 1. Cor. 4.) ea nobis spiritus sancti concessa & munera
data esse, pio & grato animo agnoscere debemus.

EPILOGVS.

Verum præ ceteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos sa-
cit, signa quoque spiritui promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. Hæc enim meum
nostram ætissimo amoris vinculo Deo iungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi, no-
uam vitam insituiamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & verè simus,
1. Ioan. 3.

ARTICVLVS IX. CREDO

SANCTAM ECCLEIAM CATHO-
licam, Sanctorum Communione.

CONTINVATIO.

Pendet hic à superiori, quia cum iam demonstratum sit, spiritum sanctum omnis sanctitatis
fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitatem douatam confitemur.

DE EC-

DE ECCLESIA CATHOLICA.

TABULA 19.

San- cti Ec- cle- sia Ca- rho- lici: quæ	Di- ci- tur	Domus & ædificium Dei, 1. Timot. 3. Grex ouium Christi, quarum ille ostium est. Sponsa Christi, 1. Cor. 11. ad Ephes. 5. Corpus Christi, ad Ephes. 1. ad Colos. 2. Significat Ecclesia euocationem: verum scriptores postea vsurpant pro concilio, & co- munionem. Est, vt ait S. Augustinus, populus fidelis, per vniuersum orbem dispersus.	Et hæc singula plurimum valent ad fi- deles excitandos, vt se dignos immen- sa Dei clementia & bonitate præbeat, qui eos, vt populus Dei essent, elegit.
		Aliis re- bus pu- blicis.	
	Dis- fert ab	Ille enim humana ratione & prudentia nituntur. Hæc autem, Dei sapien- tia: vocauit enim nos—	Intimo quidem spiritus sancti afflatus, qui ho- minum corda aperit. Extrinsecus autem, Pastorum & prædicato- rum opera ac ministerio.
		Synagoga, id est, cõgre- gatione populi fidelis olim sub lege positi. Nã, vt docet Augustinus—	Hoç ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena & cadu- ca tantum bona spectaret: Christianus verò populus, meritò non synagoga, sed Ec- clesia dicitur: quia terrenis & mortalibus rebus cõ- temptis, cœlestes & æternas tantummodo consecretur.
HIC Arti- culus com- plecti- tur—	Dini- ditur in	Triumphantem, quæ est cœtus ille clarissimus & felicissimus beatorum spiri- tuum, & eorum qui de mundo, de carne, de iniquissimo Dæmone triumphau- runt, & ab huius vitæ molestiis, liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur.	Bonorum, qui nõ solum fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiã spiritus gratia, & charitatis vinculo in- ter se coniuncti, & colligati sunt. Improbiorum, qui eorundem quidem sacra- mentorum participes, eandem quoque quam boni fidem profitentur, & vita ac moribus sunt dissimiles.
		Militantem, quæ est cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris viuunt, & ideo militans vocatur, quòd illi cũ immanissimis hostibus, mudo, carne, Satana perpetuum sit bellũ. In qua duo sunt hominum genera:	
	Notas seu proprietate- res habet quatuor: vt sit	Vna: Nam vna, inquit, est columba mea, vna est speciosa mea. Cant. 6. Sancta vel Catholica, id est, vniuersalis: quoniam à solis ortu vsq; ad occasum, vnus. fidei splendore diffunditur. Augustinus, Apostolica: Etenim spiritus sanctus qui Ecclesie præsidet, primũ quidem Apostolis tributus est: deinde verò summa Dei benignitate, semper in Ecclesia mansit.	Quòd Deo consecrata dedicataq; sit. Quia veluti corpus cum sancto capite Christo Domino, to- tius sanctitatis fonte, coniungatur.
		Societatem sanctorum, ad quam nos inuitat D. Inaunes Euangelista: Vt & vos, in- quit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & cum filio eius Iesu Christo, 1. Ioan. 1. Est autem hic articulus non solum quædã reinter- pretatio superioris, doctrinaq; vberiorum fructuum, sed etiam quis vsus myste- riorũ esse debeat, quæ symbolo continetur, declarat. Vnitatis enim spiritus, quo Ec- clesia Catholica regitur, efficit, vt quidquid in eam collatum est, commune sit.	Qui in charitate vitã Chri- stianam degunt, iustiq; & chari Deo sunt.
Sanctorũ commu- nionem, hoc est	Com- munio- nem	Sacramentorũ, quibus fideles veluti sacris vinculis Christo cõnectuntur. Non eorum tantum, quæ homines charos Deo, ac iustos reddunt, Sed gratia etiam gratis da- te, vt sunt, scientia, Pro- phetia, donũ linguarũ, ac miraculorum.	Quibus fru- itur
		Membra verò mortuã, fru- ctũ eorũ spirituale nõ per- cipiunt, tamen huius corpo- ris mēbra esse nõ desinunt.	

QVI HOMINES A CATHOLICA EXCLV.
dantur Ecclesia.

TABULA 20.

AB EC-
clesia ex-
cluduntur

Tria tan-
tummo-
do homi-
num ge-
neta:—

Primo quidem Ethnici & infideles, quod in Ecclesia nunquam fuerūt, neque eam unquam cognouerunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt.

Deinde vero heretici atque schismatici, quia ab Ecclesia deficiuerūt.

Neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quā irāsfugae ad exercitium pertinent, à quo defecerunt.

Non negandum tamen, quin in Ecclesia potestate sint, ut qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur.

Postremo etiam excommunicati, quod Ecclesiae iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant.

De ceteris autem, quantum improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est, idque fidelibus tradendum assidue: ut si forte Ecclesiae Antistitum vira flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certo sibi per suadeant.

ARTICVLVS X.

REMISSIONEM PECCATORVM.

CONTINVATIO.

Hunc articulum, non solum dinimum aliquod mysterium, etiam ad salutem comparandam maxime necessarium continere, satis illud indicat, quod Saluator noster Paulo ante ascensum in caelum, de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligenter scripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & praedicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierosolyma. Luce 24.

DE REMISSIONE PECCATORVM.

TABULA 21.

ARTI-
coli huius
summa
haec est, in
Ecclesia ca-
tholica re-
periri—

Non so-
lum re-
missionē
peccato-
rum, in
qua tria
maxime
sunt spe-
cianda:

Quis virtutis sit, peccata remittere. Constat enim ab vno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium autorem, quam ad summā eius bonitatem, & potentiam tam munificum opus referendum esse. Ego sum, inquit ipse Dñs per prophetā, qui deleo iniquitates tuas. Isai. 43.

Qua ratione Deus clementissimus pater, mundi peccata delere constituerit, sanguine enim vnigeniti filii sui, scelera nostra expiari voluit, ut poenam quam nos pro peccatis comeruimus, vltro ille solueret, iustusque pro iniustus dānaret, innocēs pro reis morte acerbissima afficeret.

Quibus veluti instrumentis haec conferatur vntas. Nam per sacramenta solum si eorum forma seruetur, peccata remitti possunt; aliter vero nullum ius à peccatis soluendi Ecclesiae datum est.

Primos omnium Christus Saluator noster vt homo, cum idem verus Deus esset, hoc munus à celesti patre traditū accepit.

Deinde Christus eam potestatem episcopis & presbyteris in Ecclesia concessit: Accipite, inquit, spiritus. Quorū remisistis peccata remittuntur eis: & quorū retinueritis, retenta sunt. Io. 20. Verū Christus sua auctoritate, ceteri vt Christi ministri, peccata dimittunt.

Se d etiam potestatem peccata remittendi in ea esse, qua si ritē & secundum leges, à Christo Domino praescriptas, sacerdotes vtiuntur, verē peccata remitti, & condonari credendum est. Hoc vero admirabile, & diuinum munus antequam Deus homo fieret, nulli creatae naturae impartitum est, sed—

REGV.

REGVLA I.

Neque veto existimandum est, hanc potestatem certis quibusdam peccatorum generibus definitam esse. Nullum enim tam uesarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat. Quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & scelestus fuerit, quem si erratorum suorum verè poeniteat, certa ei veniæ spes proposita esse non debeat.

REGVLA II.

Sed neque hæc eadem potestas ita circumscribitur, ut præfinito solum aliquo tempore ea uti liceat. Nam quacunque hora peccator ad salutem redire voluerit, ieiiciendum non esse docuit Saluator noster Matth. 18.

REGVLA III.

Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne tam ampla veniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definiti declarauimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddantur: in altero enim cum iniuriosi & contumeliosi in hanc diuinam potestatem manifestè deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiat: in altero vero magnopere vetendum est, ne morte occupati, frustra peccatorum remissionem confecti fuerint, quam tarditate & procrastinatione merito amiserunt.

ARTICVLVS XI. CARNIS RESVRRECTIONEM.

CONTINVATIO.

Magnam huius articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabilieudam, id maxime ostendit, quòd diuinis literis non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. Quod quidem cum in alijs symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest hoc veluti firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixa esse. Nam ut Apostolus tatiocinatur, Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra inanis est & fides vestra. 1. Cor. 15.

DE CARNIS RESVRRECTIONE.

TABVLA 22.

Definitio. Est autem resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum unde cecideris, reuocatio: & inier præcipua Dei numeratur opera. Quemadmodum enim omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

Significatio. Nam resurrectio hominum, in hoc articulo carnis resurrectio appellatur: ut duarum partium, animæ & corporis quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus, corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire, animam vero incorruptam mauere intelligamus.

AD HV-
ius articu-
li explica-
tionē perti-
nent resur-
rectionis

Differentia. Neque enim par omnino Condicio est futura, sed resurgenti: { Qui bona fecerunt, iu resurrectionem vitæ,
Qui vero mala egerunt, iu resurrectionem iudicij. Ioan. 5.

Qualitas. Non enim corpus taurum resurget, sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc vitæ, inquit, in corporibus existeret: Qui enim vel ab ipso ortu, oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi atque omni no manci, & quibusvis membris debiles, integro ac perfecto corpore resurgent.

Causa finalis. Idcirco autem corpora excitanda sunt, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. 2. Cor. 5.

Habebunt autem sanctorum rediuiua corpora insignia, quedam & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sunt, quam vnquam antea fuerint. Præcipua vero sunt quatuor illa, quæ doctores appellantur, ex Apostoli doctrina à Patribus obseruata. De quibus in sequenti vide tabula.

DE DOTIBVS ANIMAE BEATAE.

TABVLA 23.

Prima est, impassibilitas, munus scilicet & dos, quæ efficit, ne molesti aliquid pati, vllove dolore aut incommodo affici queant.

Altera claritas, qua sanctorum corpora, tanquam sol fulgebunt, quam Apostolus in eodem gloriam, ad Philip. 3. modo claritatem appellat, 1. Corint. 13. Est vero claritas hæc fulgor quidam, ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis, quæ anima fruiatur.

QVATVOR
dotes habebunt
corpora rediui-
ua, quarum —

Tertia est illa, quæ agilitatē vocant, quæ corpus ab ehere, quo nunc premitur, liberabitur: faciliusque in quancunque partem animæ voluerit, ita moueri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat.

Quarta ea est, quæ vocatur subtilitas: cuius virtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eiq; seruiet, & ad nutum præsto erit. Seminatur enim corpus, animale, inquit Apostolus, surget corpus spirituale. 1. cor. 15.

DE RE-

Partitiones Catechismi DE RESURRECTIONIS FRUCTIBVS.

T A B V L A. 24.

INTER FR-
uctus, qui ex resur-
rectionis articulo
capitular, sunt ij:

Quod in eorum morte, qui nobis necessitudine vel benevolentia coniuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur.

In omnibus etiam alijs ærumnis & calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio, summam nobis doloris leuationem asseret.

Præterea hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram ab omniq; proflus peccati labe puram, agere quàm diligentissimè curent.

Contra vero nulla res maiorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesq; à sceleribus auocandos, quàm si sepius admoneatur, quibusnam malis & cruciatibus improbi afficiendi sunt, qui extremo illo die procedent in resurrectionem iudicii.

A R T I C V L V S X I I . ET VITAM AETERNAM.

CONTINUATIO.

Sancti Apostoli duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ vitæ articulo claudi, & terminari voluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitæ præmium: tum vero, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos versaretur, doceremurq; in ea mentem, & cogitationes nostras omnes desigendas esse.

D E V I T Æ Æ T E R N Æ P R Æ M I O, E T gloria beatorum, & primum quid eo nomine intelligatur.

T A B V L A 25.

VITA AETER-
na, cuius gloriam ocu-
lus non vidit, nec au-
ris audivit, nec in cor
hominis ascendit, 1.
Cor. 2. dicitur —

Interdum quidem Regnum Dei, Christi, celorum, Paradisus, sancta ciuitas, noua Hierusalem, domus patris, perspicuum tamen est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandâ fans esse. Altior enim, & præstantior quædam res est vitæ huius felicitas, quam ut proprio vocabulo perfecte significare eius rationem possimus.

Hoc loco non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam demones, sceleratq; homines addicti sunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significat.

QVIBVS IN REBVS VERA CONSISTAT beatitudo siue felicitas. T A B. 26.

Malorum liberatione: Non enim esurient beati, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque villos æstus, Apocal. 7. Sed absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt, Apocal. 21.

CON-
sistit hæc fe-
licitas in

Bonorum adeptio-
ne. Quæ in re illa
distinctione vti
oportebit, quam à
gravissimis diui-
narum rerum scri-
ptoribus accepi-
mus. Ij enim duo
bonorum genera
esse statuunt, quo-
rum alterum

Ad beatitudinis naturam pertinet, quæ quidem essentialis di-
citur beatitudo, & in eo sita est, ut Deum videamus, eiusque
pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectionis
fons & principium. Hæc est vita æterna, inquit Christus Domi-
nus, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Ie-
sum Christum: Quam sententiam sanctus Ioannes videtur in-
terpretari, cum ait: Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei
erimus, quoniam vide-
bimus eum sicuti est. Si-
gnificat enim beatitudi-
nē ex ijs duobus constare:
Tum quod Deū intuebimur, qua-
lis in natura sua ac substantia est.

Tum, quod veluti dij efficiuntur:
Nam qui illo fruuntur, quāvis prop-
riam substantiam retineant, admira-
bilem tamē quandam & propriē di-
uinam formam induunt, ut Dij po-
tius, quā homines videantur.
Ipſam beatitudinem cō-
sequitur, quæ bona ac-
cessoria dicuntur. Ad il-
lam enim accedūt quæ-
dam ornamenta communia, quæ quoniam ab humana ratione
minus remota sunt, vehementius quoque animas nostras com-
mouere & excitare solēt. Huius generis ea sunt, de quibus Apo-
stolus ad Romanos videtur intelligere: Gloria, & honor, & pax
omni operanti bonum. Infinita vero esset omnium oblecta-
tionum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit: ac
ne cogitatione quidem fingere eas possumus.

QVIBVS REBVS VITA ÆTERNA SIT comparanda.

Adquiritur ab hominibus, si fide, & charitate instructi, & in oratione & sacramentorum saluta-
ri vſo perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exercent. Iſa enim Dei miseri-
cordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, ut aliquando impleatur, quod di-
ctum est per prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fidurię,
& in requie opulenta. Eſa. 32.

REGVLA I.

Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcumque vobis iucunda in hac vita contingere,
vel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum perti-
neant, earum rerum omnium copijs beatam celestium vitam circumsuere.

REGVLA II.

Homines Christiani etiam hic spe beati merito dicentur, si abnegantes impietatem ac secularia
desideria, sobrii & iusti & piè vixerint in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum glo-
riæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Tit. 2.

C PARS

PARS SECVNDA CATECHISMI

CATHOLICI DE SACRAMENTIS.

Et primum de eorum numero. TAB. 27.

Catholicæ igitur Ecclesiæ Sacramenta, quemadmodum ex scripturis probatur, & patrum traditione ad nos peruenit, & conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neq; plura, neq; pauciora numerentur, ex ijs etiã rebus, quæ per similitudinem à naturali vita ad spirituale transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit.

HOMINI enim ad viuendum vitamq; conseruandam, & ex sua rei; publicæ utilitate traducendâ, hæc 7. necessaria videntur:	{ Ut scilicet in lucem edatur. Augeatur. Alatur. Si in morbum incidat, sanetur. Imbecillitas vitium rescia- tur. Ut magistratus nunquam de- sint, quorum auctoritate & imperio regatur. Ut legitima sobolis propaga- tione seipsum & humanū genus conseruet.	{ Qui- bꝰ re- spon- dere vidē- tur	{ Baptismus, veluti cæterorū ianua, quo Chri- sto renascimur. Confirmatio, cuius virtute fit, ut diuina gra- dia augeamur & roboremur. Eucharistia, quæ tanquàm cibo verè cœlesti, spiritus noster alitur & sustinetur. Pœnitentia, cuius ope sanitas amissa restitu- tur, postquam peccati vulnera accepimus. Extrema vñctio, qua peccatorū reliquæ tol- luntur, & animi virtutes recreantur. Ordo, quo publica sacramentorū ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrarq; oēs functiones exequendi potestas traditur. Matrimonium, quo ex maris & feminae legi- tima & sancta cōiunctione, filij ad Dei cul- tum & humani generis conseruationem procreentur, & religiosè educantur.

QVID referat, numerum tenere sacramentorum.

Quæ quidem cognitio hanc utilitatem asserit, quod populus eo maiori pietate omnes animi sui vires ad laudandam & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuerteret, quo plura salutis ac beate vitæ adinuenta, nobis diuinitus parata esse intellexerit.

DE DVPLICI SACRAMENTORVM

definitione. TAB. 28.

DEFINITIO Sacramēti, est alia	{ Nominis, Verūm apud Latinos Patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, Sacra- menti nomen aliquā rem sacram, quæ in occulto latet, declarat, quem- admodum Græci ad eandem rem significandam, mysterij vocabulo vsi sunt.	{ Nam profani authores sacramenti nomine obligationem illā significari voluerunt, cum iurati aliquo seruitutis vinculo obstringimur, ex quo iusurandum, quo se milites fidelem operam reipub. præstaturus polli- centur, sacramentum militare dictum est.
Rei.	{ Sacramentum enim, teste Augustino, est signum rei sacræ: vel ut alijs verbis, in eandem tamen sententiam, dictum est. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibile signum, ad nostram iustificacionem institutum. Item Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctita- tis, & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet,	

DE SI.

DE SIGNIS ET REBUS SIGNATIS, SIVE
de signorum & rerum signatarum qualitate atq; differentia.

TABULA 29.

RERVM
omniū, quæ
sensib⁹ per-
cipiuntur,
duo sunt ge-
nera. Aliæ
enim

Ob idiuentæ
sunt, vt aliqd
significant, vt
scriptura, ve-
rilla, imagi-
nes, tubæ, &
alia huiusce-
modi multa.
Atq; hæc pro-
priè appellan-
tur signa, quo-
rum dicitur alia

Diui-
nitas
data,
in q-
bus
tria
sunt
confi-
derā-
da

Naturalia, quæ præter se ipsa alterius rei notitiā in animis nostris
gignunt, veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur.
Cōstituta atq; ab hominibus inuēta sunt, vt & colloqui inter se, &
alijs animi sui sensu explicare, vicissimq; aliorum sententiam &
consilia possint cognoscere, quorū nonnulla ad oculorum, ple-
raq; ad aurium sensum, reliqua ad ceteros sensus pertinent.

Primò signa quæ-
dā à Deo homini-
bus commendata
sunt & instituta,

Ve aliquid tantū significarent, vel
admovent, cuiusmodi fuerunt
legis purificationes, panis azymus,
& alia permulta.
Ve non significandi modo, sed efficiē-
di etiam vim haberēt. Quo in ge-
nere sacramenta vovæ legis vime-
randa sunt.

Deindè hæc mystica signa nō
solum sanctitatē & iustitiā
nostrā, sed præterea duo alia
cum ipsa sanctitate consue-
ta declarant: videlicet

Christi redemptoris pas-
sionem, quæ sanctitatis
causa est.
Viam æternā, celestemq;
beatitudinē, ad quam
sanctitas nostra tanquā
ad finem referri debet.

Postremò, vnicuiq; sacra-
mentorū triplicē significā-
di vim inesse sacri docto-
res tradiderunt: tum quia

Alicuius rei præteritæ me-
moriā aliterat,
Aliam præsentem indicet ac
demonstret,
Aliam futuram prænūciet.

Non alterius rei significandæ, sed sua tantū causā efficiē-
tes penè res, quæ natura constant, haberi possunt. Quod verò ad propriam sacra-
menti definitionem attinet, diuinarum rerum scriptores, facti æ rei nomine Dei gra-
tiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium diuinarum virtutum habitu exornat, de-
monstrant: huic enim gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam meritiò
putarūt. quippe cū eius beneficio auimus voster Deo consecratur & coniugatur.

QVÆ HVIVS DOCTRINÆ DE SIGNORVM
natura atque differentia sit utilitas.

Neq; verò parūm proderit, si fidelis populus sacramenta ad signa pertinere intelle-
xerit: ita enim fiet, vt quæ illis significantur, continentur atq; efficiuntur, sancta & au-
gusta esse faciliùs sibi persuadeat: cognitaq; eorum sanctitate, ad diuinam erga nos be-
neficientiam colendam ac venerandam magis excitetur.

DE QUATVOR IN SACRAMENTIS
obseruandis.

TABVLA 30.

IN SA-
cramenti
obseruanda
est

Materia, quæ dicitur ele-
mentum.
Forma, quæ communi vo-
cabulo verbū appellat.

Nam ex his duobus quodlibet conficitur Sacramen-
tum. Vnde D. Augustinus: Accedit verbum, inquit, ad
elementum, & fit Sacramentum.

Causa effe-
ctum pro-
ducens, quæ
est duplex,

Principalis, Deus. Nam cum Deus sit qui homines iustos efficiat,
ipsa verò sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quedam instrumen-
ta sunt: parer, vnum eundemq; Deum in Christo iustificationis & Sa-
cramentorum authorem agnoscendum esse.

Velut instrumentalis,
Ministri Ecclesiæ. Nô
minus enim ministro
rû officio, quàm ma-
teria & forma ad sa-
cramenta conficienda
opus est,

Atq; hi quidem ministri, quoniam in sacra
illa functione nou suam, sed Christi personâ
gerunt: ea re sit, vt, siue boni, siue mali sint,
modo ea forma & materia vianur, quam ex
Christi instituto semper Ecclesia catholica ser-
uauit, idq; facere proponât, quod Ecclesia in
ea administratione faciât, verè sacramenta cõ-
ficiant & conferant.

Meminerint tamen sacramentorum mini-
stri, sacramenta diuinam quidem virtutem,
quæ illis inest, nonquam amittere: at verò
imprè ea admittentibus, æternam perni-
ciem & mortem adferre,

Causa, cur
sacramenta
institui o-
portnerit.
Plures au-
tẽ eius rei
causæ nu-
merari so-
lent, qua-
rum

Prima, est humani ingenii imbecillitas. Siquidem natura ita com-
paratum videmus, vt ad earum rerum notitiam, quæ mente atq; intel-
ligentia compræhensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur,
nemini adspirare liceat.

Alterâ verò causa est, quod animus noster haud facillè commouetur
ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Christus cum nobis
peccatorum veniam, cœlestem gratiam, & spiritus sancti communi-
cationem pollicitus est, quædam signa oculis & sensibus subiecta in-
stituit, quibus eum quali pignori obliuioni obligatum haberemus, atq; ita
fidelem in promissis futurum, nunquam dubitare possemus.

Tertiâ causa fuit, vt illa tanquam remedia, vt scribit S. Ambrosius,
atq; euangelici Samaritani medicamenta, ad animarum sanitatem, vel
recuperandam, vel tuendam præsto essent.

Sed quarta etiâ causa accedit, cur sacramentorum institutio ne-
cessaria videri possit: vt scilicet ootæ quædam & symbola essent, qui-
bus fideles internoscerentur.

Præterea aliâ etiâ iustissimâ fuisse causam sacramenta institue-
di, ex illis Apostoli verbis: Corde creditur ad iustitiam, ore autẽ con-
fessio fit ad salutem, Rom. 10. ostendi potest. Sacramentis enim fidem
nostram in hominû conspectu profiteri, & ootam facere videmur.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non solum ad fidẽ in ani-
mis nostris excitandam & exercendam, sed etiâ eam charitatem in-
flammandam, qua amare inter nos debemus, cum archissimo vinculo
nos colligantes, & vnus corporis membra effectos esse, ex sacrorum
mysteriorum communione recordamur.

Postremò, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendũ est,
homanẽ mentis superbiam edomant ac comprimunt, nosq; ad humi-
liatẽ exercent, dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur,
vt Deo obtemperemus, à quo antea impiè defeceramus, vt mudi ele-
mentis seruircmus.

DE SA-

DE SACRAMENTORVM DIFFERENTIIS.

T A B V L A 31.

NOVAE legis sacra- menta dif- ferunt à —	Sacra- mentis anti- quæ legis,	Tum	Quod in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruaretur: quo etiam fiebat, vt incerta admodum & obscura essent.
			Nostra verò formam verborum ita præscriptam habent, vt si forè ab ea discedant, sacramenti ratio constare non possit: ob eamq; rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum.
	Scipis, & hoc duobus modis :	Tum quod	Illà veteris legis sacramenta, cum infirmà essent, egenaq; elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. Quare vt signa tantum earum retin, quæ mysticis nostris efficiendæ essent, instituta sunt.
			Hæc verò nouæ legis sacramenta ex Christi latere manantia, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruendum Deo viuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur.
		Necessita- te. Ex his .n. tria p̄ c̄ teris sunt necessaria.	Baptisimum, n. vnicuiq; sine vlla adiunctione necessariū esse Saluator his verbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Ioan. 3. Penitentia verò illis tantummodò necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato, obstrinxerunt.
	Ordo præterea eisdem non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesie omnino necessarius est.		
			Dignitate, quæ si in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate & mysteriorum numero ac magnitudine, longè cæteris antecellit.

DE SACRAMENTORVM EFFECTIBVS.

T A B V L A 32.

DVO præci- puè sa- crame- torum nume- rantur effectus:	Ac principem quidem locum meritis gratia illa obtinet, quam vfitato à sacris doctores nomine iustificancem vocamus. ita enim Apostolus aperitissimè nos docuit, cum inquit, Christum dilexisse Ecclesiam, & seipsum tradidisse pro ea, vt illam sanctificare, mundans eam lauacro aquæ in verbo, Ad Ephes. 5.		
	Aliæ verò sa- cramentorū ef- fectus est, Cha- racter, quem aut imprimunt. Character æt	Describitur à D. Paulo, his verbis: Vinxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, 1. Cor. 1. Est veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquam potest, eiq; perpetuò iphæret.	
		Præstat hoc:	Tum, vt apti ad aliquid sacri suscipiendum vel per agendum efficiamur?
			Tum, vt aliqua nota alter ab altero internoscatur.
-A-	Proprius triū est sacramen- torum, vide- licet	Baptismi, Confirmati- onis, Ordinis.	Nam hæc tria tantum sacramenta characterem imprimunt, neque vllò vnquam tempore iteranda sunt.

DE CÆREMONIIS, IN SACRAMENTORVM
adminiftratione adhibenda. TABULA 33:

MERITO QUIDEM
à primis vſq; Eccleſiæ tem-
poribus illud ſemper ſerua-
tum eſt, vt ſacramenta ſo-
lennibus quibuſdam cære-
monijs adminiſtrarentur.

Primum enim, maximè decuit, ſacris myſterijs eum religionis cultu
tribuere, vt ſancta ſanctè tractare videremur.
Præterea, quæ ſacramento efficiuntur, cæremoniæ ipſæ magis decla-
rant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum ſanctitatem in
animos fidelium altius imprimunt.
Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur & diligenter obſer-
uant, ad ſublimem rerum cogitationem erigunt, fidemq; in eis
& charitatem excitant.

R E G V L A.

Cæremoniæ tametſi prætermitti ſine peccato non poſſunt, niſi aliud facere ipſa neceſſitas cogat:
tamen ſi quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera ſacramenti ratio-
ne imminui credendam eſt.

DE SACRAMENTORVM VENERATIONE
& vſu. TABULA. 34.

IN SACRA
mentorum ex-
plicatione duo
potiſſimū effi-
cienda ſunt :

Primum eſt, vt fideles intelligant, quanto honore & cultu & veneratione hæc di-
uina & cœleſtia munera digna ſint.

Alterū verò, vt quoniam
à clementiſſimo Deo ad
communem omnium ſalu-
tem propoſita ſunt, iſ-
piè & religioſè vtantur :
quod futurum eſt, ſi di-
ligenter expendant,

Primum, à Domino Saluatore noſtro, à quo nihil niſi
perfectiſſimum proficiſci poteſt, inſtituta eſſe.
Præterea, cum adminiſtrantur, Spirituſſancti, intima
cordis noſtri permeantis, efficaciſſimum numen
præſtò eſſe.
Deinde, admirabili & certa curandarum animarum vir-
tute prædita eſſe.
Tum, per ea immenſas illas Dominicæ Paſſionis diui-
tias ad nos derivari.

Poſtremò verò conſiderandum etiam illud eſt, totum Chriſtianum ædificium ſic-
miſſimū quidem lapidis angularis fundamento inniſi : verum niſi verbi Dei præ-
dicatione & Sacramentorum vſu vndiq; fulciatur, magnoperè verendum eſſe, nè
magna ex parte labefactum concidat. Vt enim per Sacramenta in vitam ſuſcipi-
mur, ita hoc veluti pabulo alimur, conſeruamur, augemur.

R E G V L A.

Omnibus Sacramentis hoc commune eſt, vt per illa virtus Paſſionis Chriſti
Domini communicetur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO,
ac primùm de vera huius Mysterij significatione.

TABULA 35.

Et si in sacris literis non solum eam ablutionem, quæ cum Sacramento coniuncta est, sed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad passionem translatum est, significat:

Tamen apud Ecclesie scriptores, non quavis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum Sacramento coniungitur, nec sine præscripta verborum forma ministratur: qua quidem significatione Apostoli ex Christi Domini instituto frequentissime vti sunt.

Ex ipsius
voci si-
gnifica-
tione, quæ
Græcam
esse ne-
mo igno-
rat: Por-
rò—

Alia quoque
nomina ad
eandem rem
significandâ
S. Patres v-
surparunt.
Nam Diuus

Augus-
tinus

Chryso-
stomus

Diony-
sius

Appel-
lanit
bapti-
smum

Sacramentum fidei, quod illud suscipien-
tes, uniuersam Christianæ religionis fi-
dem profiteantur.

Expurgationem, veteris videli-
cet fermenti.

Tum { Christi { Sepulturam,
Plantationem,
Cruce[m].

Principium sanctissimorum mandato-
rum, quod veluti ianua sit, qua in Christianæ
vitæ societatem ingredimur.

Alij, quia fide corda nostra illuminantur, quam in baptismo profiteamur, hoc Sacramentum illuminationem vocant. nam & Apostolus ita inquit ad Heb. 10. Rememoramini præstinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinistis passionum, tempus nimirum quo baptizati erant, significans.

Definitione rei. Et si verò multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior & commodior esse videtur, quam ex verbis Domini apud Ioannem, & Apostoli ad Ephesios, licet intelligere. Nam cum Saluator dicat, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei: Et Apostolus, cum de Ecclesia loqueretur, Mundans eam lauacro aquæ in verbo: ita fit, ut rectè & appositè definiatur, Baptismum esse Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. Vnde sentiendum est, hoc Sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa & solennia verba necessariò adhibentur, quemadmodum semper sancti Patres docuerunt, quod apertissimè illo D. Augustini testimonio demonstratur: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.

Declaratione materie & forme, quæ in sequentibus continentur tabulis.

DE MATERIA BAPTISMI.

TABULA

36.

MATERIA, SIVE ELEMENTUM huius Sacramenti, est omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluvij, siue paludis, siue putei aut fontis, quæ siue vlla adiunctione aqua dici solet. Quantum vero baptismi naturæ & virtuti consentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua institueretur, ex his potest animadverti:

Quoniam hoc sacramentum omnibus, sine vlla exceptione, ad consequendam vitam necessarium erat, idcirco aquæ materia, quæ nunquam non præsto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idonea est.

Deinde aqua effectum baptismi maxime significat: ut enim aqua sordes abluit, ita etiam baptismi vim atque efficaciam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat.

Accedit illud, quod quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismi cupiditatum ardor magna ex parte restituitur.

DE BAPTISMI FORMA

TABULA

37.

		Ego te baptizo in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti.		
BAPTISMI	Forma hæc est:	Apud Grecos hæc: Baptizatur servus Christi in nomine		{ Patris, Et filij, Et Spiritus S
	Modus est triplex. Nā qui hoc sacramentum iniungitur, vel	{ lu aquā merguntur, Aqua in eos infunditur, Adspersione aquæ tinguntur.	{ Ex his autem ritibus quicunque servetur,	{ Baptismus verè perfici creditur est. Aqua enim in baptismo adhibetur, ad significandam animæ abluionem quam efficit. Quare Baptismus ab Apostolo laucarū appellatur, ad Ephes. 5.
Duo diuerſa sunt tempora:	{ Alterum, cum Saluator eum instituit. tunc enim à Domino hoc sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse à Ioanne baptizatus, sanctificandi virtutem aquæ tribuit. Testantur enim sancti Gregorius Nazianzenus & Augustinus, eo tempore aquæ vim generandi, in spirituales scilicet vitam, datam esse.			
	{ Alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Nā inter sacros scriptores cōuenit, post Domini resurrectionem, cum Apostolis præcepit. Euntes docete omnes gentes &c. ex eo tēpore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de baptismo teneri corpisse.			

QVI PROPRII SINT MINISTRI

baptismi TABULA 38.

H V I V S Sacramēti ministro- rū triplex est ordo:	{ Ac in primo quidē Episcopi & Sacerdotes collocandi sunt, qui- bus datum est, vt iure suo, non extraordinaria aliqua potesta- te, hoc munus exercent.		{ Mulier, si mares ad sunt.	
	{ Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Epi- scopi aut Sacerdotis concessū, non licere hoc Sacramentum administrare, plurima sanctorum Patrum Decreta testantur.			
	{ Extremus ordo illorum est qui cogente neces- sitate sine solennibus ce- remoniis baptizare pos- sunt: nam hoc munus, cum necessitas cogit, permissum est etiam	{ Laicis, Fœminis, Iudæis, Infidelibus, Hæreti- cis.	{ Id efficere eis pro- posuim fuerit,	{ Non tamē bapti- zare de- bet
			{ Si tamē Quod Ecclesia Catholica in eo ad- ministracionis ge- nere efficit.	

Causa, cur ad baptismum præter Sacramēti ministros adiungerētur, hæc est:
Vt enim in lucem edui, nutrice & pedagogo indigēt: ita ei necesse est, vt
qui ex baptismi fonte Spiritualem vitam vivere incipiunt, alicuius fidei
& prudentiæ committantur, à quo ad omnē pietatis tōnē instrui possint.

HIS MINI-
stris ex vetustissima
Ecclesiæ consuetu-
dine adhiberi solēt
Patrini, qui olim
suscepiores, spon-
sores, seu fideiussor-
es communi voca-
bulo à rerum diui-
narum scriptorib.
vocabantur. In qui-
bus considerantur
hæc

Officium, quod est, vt spirituales filios per-
petuo commendatos habeat, atq; in iis quæ
ad Christianæ vitæ institutionem pertinent,
curent diligenter, vt illi tales se in omni vi-
ta præbeant, quales eos futuros esse solenni
cæremonia sponponderunt. Admonebant
autem eos ex sententia D. Augustini, vt—
Castitatem custodiant,
Iustitiam diligant,
Charitatem teneant.
Et ante omnia, Symbolum &
orationem Dominicā eos
doceant.
Decalogum etiam, & quæ sint
prima Christianæ religio-
nis rudimenta.

Numetus, Plures enim nō baptizatū de ba-
ptismo suscipiant, sed vt vnus tantum siue vir, siue mulier, vel ad summū
vnus & vna, Tridentino Concilio statutum est.

Qui Patrini adfiscisci debeant vel non: Præter parentes enim, quibus non li-
cet eam curationem suscipere, hæretici in primis, Iudæi & infideles ab
hoc munere omnino prohibendi sunt: vt qui in ea cogitatione, & cura
semper versentur, vt fidei veritatem mendaciis obfurent.

DE BAPTIZANDO EX QUALITATE ET
differentia: & primum de baptizandis adultis: TABULA 39.

BAPTIZAN- tur Adulti, perfe- ctum iam ratio- nis vsum habentes, qui scilicet ab infidelibus ori- untur. Atq; hi quidem	{	Ad certum tempus	{	Differen- di sunt, tribus de causis	Primum ad fidem Christianam suscipiendam cohortandi, alliciendi, invitandi sunt.	
					Admonendi præterea sunt, ne ultra tempus ab Ecclesia præscriptum, baptismi Sacramentum differant. Nam	Quo serius ad baptismum veniunt, eo diutius sibi carendum esse cæterorum sacramentorum usu & gratia.
						Deinde etiam maximo fructu privari, quem ex baptismo percipimus.
						Primo, quoniam ab Ecclesia diligenter providendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto animo accedat, voluntas eorum qui baptismum petunt, magis exploratur atque perspicitur.
					Deinde, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectius.	
					Præterea maior religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschæ, & Pentecostes diebus, solenni cæremonia baptismum suscipiant.	
				Nō differendi, si	Vitæ periculum instare videatur.	
					Ac præsertim si illi ablundi sint, qui iam fidei mysteria plene perceperint.	

DE BAPTISMO PARVULORVM.

TABULA 40.

ETIAM PVE- ros infantes bapti- zandos esse, idq; ab apostolica traditio- ne Ecclesiam accepisse, communis patrū sententia, & auctoritas cōfirmat. Nam	Primo credendum est, noluisse Christum Dominum baptismi Sacramentum & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. Matth. 19. Mar. 10.	
	Præterea, cum legimus totam aliquam familiam à Paulo baptizatam esse, satis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse, 1. Cor. 1.	
	Deinde circumcisio, quæ figura fuit baptismi, cum morem maxime commendat. Pueros enim octavo die circumcidi solitos, nemo est qui ignoret.	
	Postremo, cum per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint: multo magis per Christum Dominum possunt gratiam & iustitiam consequi, ut regenerentur in vitam: quod quidem sine baptismo fieri nullo modo potest.	

REGVLA.

Neque enim dubitare licet, quin fidei Sacramenta, cum abluuntur, accipiant, non quia mentis suæ assensione credant: sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint: un minus, fide (ut D. Augustini verbi loquamur) vniuersæ societatis Sanctorum muniantur.

BAPT-

BAPTIZANDOS VT AFFECTOS ESSE

oporteat.

TABVLA 41.

QVI BAPTIZANDI SUNT, sic affecti esse debent

Vt velint, præparatumq; illis sit, baptismum suscipere. Neque veto in pueris quoque infantibus eam voluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesie voluntas, quæ pro illis sperdet, obsecura esse non possit. Vbi notandum est, amentes & furiosos

Qui cum aliquando compotes mentis essent, insaniam deinde inciderunt, nisi vitæ periculum imminere, & antequam suere inciperent, voluntatis baptismi suscipiendi significationem dederunt, baptizandos non esse.

Quod si in mentis præstare nunquam fuerunt, eos in fide Ecclesie non secus, ac pueris, baptizandos esse, Ecclesie autoritas & consuetudo satis declarat.

Præterea fides etiam, ad consequendum Sacramenti gratiam maxime necessaria est, iuxta illud: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. *March. 16.* Deinde, ut quemlibet admissum scelus, & male actæ vitæ poeniteat, atque aut idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuatur, opus est.

DE EXIMIIS BAPTISMI FRVCTIBVS.

TABVLA. 42.

Effectus Baptismi sunt saluberrimi, ijdemq; complures.

P R I M V S.

Ad primum baptismi proprius effectus, est peccatorum omnium, sine originis vitæ, sine nostræ culpa contractæ sint, remissio, cuius rei causa à Domino, & saluatore nostro institutum esse, clarissimis verbis Apostolorum princeps, vel alia testimonialia amittamus, explicauit, cum inquit: Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum, *Act. 2.* Nam & si in baptizato concupiscentia, vel fomes remanet illa tamen verè peccati ratione non habet, sed manet tantum infirmitas: reatus autem concupiscentiæ in baptismo soluitur.

S E C V N D V S.

Iam verò, in baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam & scelerum poenitentiam à Deo benigne condonantur. Exceptum tamen eo poenarum genere, quæ civilibus iudicijs ob graue aliquod scelus per soluendæ sunt, a quibus per baptismum nemo liberatur.

T E R T I V S.

TABVLA. 43.

Efficere præterea baptismus post huius vitæ curriculum, poenarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem: Si quidem merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Quod si quærat aliquis, cur statim post baptismum, & in hac vita eum non restituamur gradum, in quo Adæ fuerat collocatus? id quidem duobus principalibus de causis factum esse responditur: quarum

Prima est, quòd nobis, qui per baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quàm ipsi capiti nostro tributum esset.

Alterà vero illa est, ut scilicet tanquàm segentem, & materiam victus haberemus, ex qua deinde vberiter gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequeremur.

Huc accedit, quòd si per baptismum, præter dona cælestia, quibus anima renatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, quin multi, præsentis potius vitæ commoda, quàm futuræ spectatæ gloriæ cōsecrantes, ad baptismum veniant.

Q V A R T V S.

Neque solum à malis, quæ verè maxima dicenda sunt, huius sacramenti virtute liberamur, verò etiam eximiis bonis & muneribus augemur. Animos enim noster diuina gratia repletur, quæ iusti & filii Dei effecti, æternæ quoque salutis hæredes institumur. Est autem gratia, non solum per quæ peccatorum sit remissio, sed diuina qualitas in anima inherens, ac veluti splendens quidam & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores & splendiores reddit: Huic autem additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animâ cum gratia diuinitus infunduntur.

QVIN.

Q V I N T V S.

Ad hæc per baptismum etiam Christo capiti tanquam membra copulamur & connectimur, ex cuius plenitudine in omnes, qui iustificantur, divina virtus & gratia diffunditur.

S E X T V S.

Tum etiam per baptismum signamus charactere, qui ex animo deleri nunquam potest ex cuius vi & natura ab Ecclesia definitum est, baptismi Sacramentum nulla ratione iterandum esse. Vnus enim Dominus, una fides, unum baptisma. Neque vero quisquam potest, eum ab Ecclesia iterari, eum, adhibita huiusmodi verborum formula, aliquem abluere, de quo incertum est, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterum non baptizo: Si vero nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti. ita enim non impie iterari, sed sancte cum adiunctione baptismum administrari dicendum est. At tamen ea baptismi forma in illis tantum permittitur, de quibus, te diligenter perquisita, dubium relinquatur, an baptismum rite susceperint.

S E P T I M V S.

Præterea vero, quæ ex baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quo reliqua omnia vi dentur referri, quod scilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusum unicuique nostrum patefacit.

Hæc autem, quæ in nobis baptismi virtute efficiuntur, ex ijs planè intelligi possunt, quæ in Salvatoris baptismò contigerant. Vt enim in illo cæli aperti sunt, & Spiritus sanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens apparuit, ita eis qui baptizantur, divinitus numinis charismata impartiantur, & Cælorum lanua referatur: non quidem, ut simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miseriarum expertes, quæ in beatam vitam eadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequantur.

E P I L O G V S.

Atque hi quidem sunt baptismi fructus, quos, si quidem Sacramenti vim spectemus, quæ ad omnes pertinet dubitari non potest: sin autem quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plus minusve ecclesiæ gratiæ & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, pervenire, omnino fieri oportet.

DE SOLENNIBVS SACRI BAPTISMATIS cæremonijs, & primum de ijs, quæ ante baptismum adhiberi solent

T A B U L A 44.

O M N E S In primis aqua paranda est qua ad baptismum uti oportet. Consecratur enim baptismi fons addito mysticæ vñctionis oleo, neque id omni tempore, sed certis quibusdam diebus.

ex cæremoniæ & preces Afferuntur, vel etiam adducuntur, qui baptismò initiandi sunt, ad ecclesiæ fores, quod indigni sint, qui domum Dei, antequam Christo se addiderint, ingrediantur.

ationes & præ- Tum vero sacerdos ab eis exquirat, quid nam ab Ecclesia petant.

tria capita Quo cognito, primum eos Christianæ fidei doctrina, quam in baptismò profiteri debent, in finit, id autem catechismo efficitur.

redigendæ Si is qui in lituitur, adulta ætate fuerit, ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet: si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, solennemque sponsonem facit.

sunt. Ac pri- Sequitur exorcismus, qui ad expellendum diabolum eiusque vires frangendas, & debilitandas, sacris, & religiosis verbis ac precationibus conficitur.

um quidē Sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, quo significatur, eum fidei doctrina & gratiæ dono consecratum esse, ut à peccatorum putredine liberetur, sapientiamque bonorum operum percipiat, & divini sapientis pabulo delectetur.

illarum ge- Obfirmantur præterea signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures, quæ omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque eius intelligere ac servare possit.

nus est, quæ Postea vero illi nares, & aures saliva liniuntur, statimque ad baptismi fontem mittitur, quo intelligamus, sacræ vñctionis eam vim esse, ut menti ad cælestem veritatem perspicendam lumen afferat.

aniquæ ac-

cedat ad bap-

tismi fon-

tem, servan-

tur. Igitur

DE CÆREMONIIS, QUÆ IN IPSO
seruantur Baptismo. TABULA 45.

ALTERVM GENVS
earum est cæremouiarum, quæ
cum ad ipsum fontem veniunt
est, adhibentur: ex quibus
Christianæ religionis summam
licet cognoscere.

Sacerdos enim ter conceptis verbis eum, qui baptizandus est, interroget: Abrenuncians Satanz, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? at ille, aur eius nomine Patrinus, ad singulas interrogationes respondet, Abrenuncio.

Deinde ad ipsum baptismi fontem consistens, interrogatur à Sacerdote, hoc modo: Credis in Deum Patrem omnipotentem? cui ille respondet, Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem suam solvui religione proficitur.

Sed cum iam baptismum administrare oportet, quærit Sacerdos ab eo qui baptizandus est, num baptizari velit: quo quidem per se, vel eius nomine, si infans sit, Patriuo anveniente, statim in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, salutari aqua eum abluit. Quia in re illud præcipue monere oportet, non quia libet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum: simulque ab eo, qui baptizat, non ante aut post ablutionem verba Sacramenti, quæ formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuntianda esse.

DE IIS CÆREMONIIS, QUIBVS ECCLESIA
Catholica peracto utitur baptismo. TAB. 46.

TERTIVM VERO CÆ-
remoniarum genus est earum,
quæ, peracto iam baptismo, ad-
di solent: Postquam enim Ba-
ptismus absolutus est,

Primum Sacerdos summum baptizati verticem Chrismate perungit, ut intelligat se ab eo die Christo capiti tanquam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, & eare Christianum à Christo, Christum verò à Chrismate appellari.

Indo it postea baptizatum veste alba.
Quo Symbolo significari sancti Patres docent tum

Resurrectionis gloriam, ad quam per baptismum nascimur.

Nitorem & pulchritudinem, quæ, dilutis, peccatorum maculis, anima in baptismo ornatur.

Innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus servare debet.

Et deinde cereus ardens in manum traditur, qui ostendit, fidem charitate inflammaram, quam in baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse.

Ad extremum verò, vœnen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem & religionem, in sanctorum numerum relatus est.

DE CONFIRMATIONIS

SACRAMENTO, AC PRIMVM DE
MYSTERII HVIVS NATVRA.

TABVLA 47.

		Non ab eo, vt quidam non minus imperitè, quàm impiè, s'inxerūt, q̄ olim qui infantes baptizati erant, cū iam adulti essent, ad Episcopū adducebantur, vt fidem Christianam quam in baptismo susceperant, confirmarent, ita vt Confirmatio nihil à catechesi differre videatur, cuius consuetudinis nullū probatum testimonium afferri potest.			
	Dicitur	Sed ab eo nomen rei impositum est, quòd huius Sacramenti virtute, Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosq; ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit: nec verò confirmat solū, sed auget etiam.			
		Qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro chrismate vngitur, additis solēnibus verbis &c. nisi aliud Sacramēti efficientiam impediāt, nouæ virtutis robore firmior, atq; ad eò perfectus Christi miles esse incipit.			
	Idcirco vocatur quoniam	In confirmatione verā & propriā facti rōnē Cathol. ecclesia semp agnoui, quod complures sanctissimi declarant viri, in quibus sunt	Melchιάdes, Clemens, Vrbānus, Fabianus, Eusebius, Dionys. Areo. Euseb. Cæsar. Ambrosius, Augustinus.	Ro. Pōt. Ex tui- bus sa- cre scri- ptu- tis	Nolite contristare spiritū sanctum Dei, in quo signati estis. Ephes. 4. Sicut vnguētū in capite, qđ descendit in barbā, barbā Aaron. Psal. 132. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum scđm, qui dat* est nobis. Ro. 5. j.
CON- firmatio	Differt à baptismo. Constat enim varietatē gratiæ quā singula Sacramēta tribuūt, & rei sensib* subiectæ, quæ ipsam gratiam significat, et dicere, vt varia quoq; & diuersa Sacramēta sint. Vtriusq; discretimē Miltiades pontifex ita describit:	In summa,	<ol style="list-style-type: none"> 1. In baptismo homo ad militiam recipitur; 2. Et in confirmatione coarmatur ad pugnam. 3. In fonte baptismatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam; 4. Confirmatione autē, perfectionē ad gratiā ministrat. 5. In baptismo regeneramur ad vitam, 6. Post baptismum ad pugnam confirmamur. 7. In baptismo abluiamur, 8. Post baptismum roboramur. 9. Regeneratio per se saluat in pace baptismum recipientes; 10. Confirmatio armat atque instruit ad agones. 		
			Quantum in naturali vita generatio ab incremento distat, Tātum Baptismus, qui regenerandi vim hēt inter se differūt Et confirmatio, cuius virtute fideles augeantur, & perfectum animi robur assumunt.		
	Originem duxit ab ipso Christo	Primum sic allocutus est Apostolos suos, Sedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto. Deinde, Spiritum sanctū in die Pentecostes in corda effudit discipulorū.			
	Qui	Quam admirabilem effusionem describit S. Lucas 2. Act. capite.			
	Instituta est,	Non quidem ad salutis necessitatem, vt sine ea, saluus quis esse non possit, sed vt eius virtute optime instructi & parati inueniremur, cū nobis pro Christi fide pugnandum esset.			
		A nemine tamen prætermitti debet, sed potius maximè cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur.			

DE SACRAMENTI HVIVS PARTIBVS.

TABVLA 48.

		A Græcis accepto, & profani scriptores quodlibet vnguenti genus significanti:	
PARTES huius Sacra- menti sunt	Materia, quæ chris- ma ap- pellatur: Quo no- mine	illi tamen, qui res di- uinas tradunt, ipsam cōmuni loquendi cō- suetudine, ad illud tã tcommodo vnguētōm accommodarunt, qđ solenoi Episcopi con- secratione conficitur	Oleo, quod cūm pingue sit, & natura sua dimanet ac diffuset, grātīe plenitudinem ex- primit, quæ per spiritum sanctum à Christo capite in alios redūdat atq; effunditur. Vñxit enim eom Deus oleo letitiæ p̄te confortibus suis. Psal. 44. ac de plenitudine eius nos om- nes accepimos: Ioan. 1. Et Balsamo, cuius odoratus cūm sit iucun- dissimus, quid aliud significat, quàm fideles, cum Sacramento confirmationis perficiūtur, eam virtutem omnioim suauitatem effunde- re, vt illud Apostoli queant dicere: Christi bonus odor sumus Deo? 1. Cor. 2. Diuina potestas, quæ vt principalis causa in Sacramento operatur, in verb. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Robur animi & spiritus, quod per sacra- mentum fide libus ad salutem tribuitur. In verb. Confirmo te Chrismate salutis. Signum, quo oratur is, qui iō certamen Christianæ militiæ desceosurus est. In verb. Signo te signo crucis.
	Forma, quæ ab- soluitur his	Verbis: Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, In nōmine Patris, & Fi- lij, & Spiritus sancti. In qbus verbis hæc tria obseruanda sunt	
IN Cō- firmā- dorū	Aetate illud obseruandum est, omnibus quidem post baptismum confirmationem posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis vsum habuerint. Quare si duodecimus annos oōo expectandus videatur, vsq; ad septimum certe hoc Sacramentom differre, maxime conuenit, q̄ pueri, qui adhuc vīu rationis ca- rent, apti non sunt ad eam pugnari, quæ pro fide Christi suscipienda est.		
	Ex his verò efficitur, vt qui adulta iam ætate con- firmandi sunt, si quidem huius Sacramenti gratiā & dōa cōsequi cupiant, eos	Non solum fidem & pieta- tem asserre, Sed grauiora etiam pecca- ta, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat.	Vnde laudabilis olim fuit Ecclesiæ consuetudo, vt nō nisi ieiunio hoc Sa- crāmētōm suscipereot.
Huius Sacra- menti mi- ister	Solus est Episcopus, quem eius cōsecratiōis ordinariā pote- statem habere ostendunt		Sacre literæ. Acto. 8. Testimonia clarissima factorum Patrum atq; Pontificum—
	Patris etiam, vt in baptismo fieri demonstratum est, iō hoc Sacramento adhi- beri solet.		Urbanus, Eusebij, Damasci, Innocētijs, Leonis, Augustini.

DE CONFIRMATIONIS EFFECTIBVS.

TABVLA 49.

CONFIRMA-
tionis effectus præ-
cipui numerantur
tres

Primum, Confirmatio hoc cum cæteris Sacramentis commune habet, ut nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat: ex quo sequitur, ut peccata etiam condonet ac remittat: Quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem nobis licet.

Sed præter hæc, quæ cum alijs communia censenda sunt, primum quidem illud propriè confirmationi tribuitur, quod baptismi gratiam pericit. Qui enim per baptismum Christiani effecti sunt, quasi insantes modo geniti, teneritatem adhuc & molliem quandam habent: ac deinde Chrismatis Sacramento aduersus omnes carnis, mundi & Diaboli impetus robustiores fiunt: & eorum animus in fide omnino confirmatur, ad confitendum & glorificandum nomen Domini nostri Iesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inuentum esse, nemo dubitabit.

Habet præterea Confirmatio eam vim, ut characterem imprimat: quo fit, ut nulla vnquâ ratione iterari possit: quod etiâ in baptismo supra obseruatum est, ac de Sacramento Ordinis quoque suo loco planius exponetur.

DE SACRAMENTI HVIVS RITIBVS,
& cæremonijs.

TABVLA 50.

RESTAT
nunc, ut aliqua
etiâ de ritibus &
cæremonijs, qui-
bus in hoc Sacra-
mento administrân-
do Catholica Ec-
clesia utitur, bre-
uiter perstringan-
tur. Qui igitur cõ-
firmantur, facto
Chrismate

In fronte vnguntur. Nam hoc Sacramento Spiritus sanctus in animos fideles sese infundit, in eisque robur & fortitudinem augeat, ut in spiritali certamine viriliter pugnare, & uequistimis hostibus resistere queant.

Sed illud quoque solenni religione in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pætecoeste præcipuè hoc Sacramentum administraretur, quod hoc maxime die: Apostoli, Spiritu sancti virtute roborati & confirmati sint: cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacra vocatione cogitanda essent.

Deinde verò, qui vnctus & confirmatus est, ut meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere, ad omnia aduersa inuidio animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Episcopo ceditur.

Postremò autem Pax ei datur, ut intelligat se gratiæ celestis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omni sensum, consecutum esse.

DE EUCHARISTIAE
SACRAMENTO, ET PRIMVM CVR

sit instituta Eucharistia. TABVLA 51.

EUCHA-
ristia duabus de
causis à Christo
instituta est,

Altera est, ut celeste animæ nostræ alimentum esset, quo vitam spiritualem tue-ri & conseruare possemus.

Altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur. Etenim hoc Sacramentum non solum thesaurus est celestium diuitiarum, quo si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus & amorem: sed in eo præcipua quædam ratio inest, quæ ei pro immensis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referte possumus.

DE VARIIS HUIUS SACRAMENTI NOMINIBUS, & alijs quibusdam. TABULA 52.

			<div> <div>Bonam gratiā, tū quia</div> <div> <div>Vitam æternam de qua ad Ro. 6. scriptū est, Gratia Dei vita æterna, præsignificat. Christum Dominum, qui vera gratiæ atque omnium charismatum fons est, in se continet.</div> </div> </div>
	Encharistia, quod verbum Latine redere possumus, vel		<div> <div>Gratiarum actionem, siquidem cū hanc hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro vniuersis in nos beneficiis Deo agimus.</div> </div>
	Varia habet nomina: interdum enim appellatur		<div> <div>Sacrificium, de quo mysterio Paulo post latius dicendum erit.</div> <div>Cōmunio, quod verbū ex illo Apostoli loco sumptū esse liquet, vbi ait: Calix benedictionis cui benedicimus, nonne cōmunicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? 1. Cor. 10.</div> <div>Sacramētum pacis & charitatis, quo nihil nos studiosius seruare, quā pacem & charitatem profitemor.</div> <div>Viaticū, tum quia</div> <div> <div>Spirituālis cibus est, quo in huius vitæ peregrinatione sustentamur.</div> <div>Viam nobis ad æternā gloriam, & felicitatē monit.</div> </div> <div>Cœna, quod in illo nouissimæ cœnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.</div> </div>
	Inter septem vero Sacramenta numerandum esse, conuincitur	<div> <div>Infinitis penē factorum scriptorū testimonijs.</div> <div>In eo signa sūt externa & sensib. subiecta.</div> <div>Habet deinde gratiæ significationē & efficiētiā.</div> <div>Præterea de Christi institutione, neq; euāgelistæ, neq; Apostolos dobitandī locū relinquunt, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.</div> </div>	<div> <div>Quæ omnia cū in vnam conueniant ad Sacramen veritatem cōfirmandā, nullis alijs argumentis opus esse prospicitur.</div> </div>
HOC ipsum Encharistia Sacramentū	Constat duobus	<div> <div>Visibili scilicet elementorum specie,</div> <div>Et inuisibili</div> <div> <div>Carne & Sanguine</div> </div> </div>	<div> <div>Ipsius Domini nostri Iesu Christi.</div> <div>Augustinus.</div> </div>
	Differt à reliquis Sacramentis:		<div> <div>Cetera Sacramenta materiæ vsu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit: At vero ad Encharistia perfectionem satis est ipse materiæ consecratio: vtrunq; enim Sacramentum esse non desinit, quāuis in p̄sente asseruerit.</div> <div>Deinde in conficiendis alijs Sacramentis, nulla sit materiæ, atq; elementi in aliam naturam mutatio: In Encharistia vero, quod panis & vinum ante consecrationem erat, confecta consecratione, verē est corporis & sanguinis Domini substantia.</div> <div>Deniquē Encharistia fonti, cætera riuius comparantur,</div> </div>
	Tria nobis indicat.		<div> <div>Prīmam est, Christi Domini Passio, quæ iam præterijt.</div> <div>Alterum est, diuina & cælestis gratia, quæ præsens ad animam alendam & conferendam hoc Sacramento tribuitur.</div> <div>Tertium est, quod futurum prænuñciat, æternæ iocunditatis & gloriæ fructus, quem in cælesti Patria ex Dei promissione cipiemus,</div> </div>

QVÆ SACRAMENTI HVIVS SIT MATERIA.

TABULA 53.

EST
itaque
duplex
Sacramenti
huius
MateriaAltera,
Panis.

Azymus Christus enim ipse primo azymoru die, quo nihil fermentati domi habere Iudeis licebat hoc Sacramentum confecit atque instituit

Neq; tñ ea qualitas adeo necessaria existimāda est, vt si illa pani desit, sacm confici non possit: vtrunq; enim panis genus, veram & propriam panis rōnem, & nomē habet: quanq; nemini licet privata auctoritate, vel potius temeritate, laudabilē Ecclesie sue ritum immutaret; atq; eo minus id facere Latinis sacerdotibus permittum est, quibus præterea pontifices maximi præceperunt, vt ex azymo tantum Sacra mysteria conficerent.

Quam multa autem materia ad Sacramentum conficiendum vt oporteat, definitum non est: cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.

Dominum Salvatorem vino in huius Sacramenti institutione vsum esse, Catholica Ecclesia semper docuit, cum ipse dixerit, Non bibam amodo de hoc genere nimine vitis, vsq; in diem illum. Marth. 26. Marc. 14.

Altera, vinum ex vitis fructu expressum cui modicum aquæ permittum sit. Nam

Primum, qd id a Christo Dño factum esse, Conciliorum auctoritate, & S. Cypriani testimonio comprobatur.

Deinde, q sanguinis & aquæ, quæ ex eius latere exierūt, hac pmmissione memoria renouat.

Tum vero aquæ, vt in Apocalypsi legim⁹, populū designat: quare aqua vino admixta, fidelis populi cum Christo capite coniunctionem significat.

Quævis aquæ admiscēda ita graues rōnes sint, vt eā sine mortali peccato prætermittere nō liceat: ea tñ si desit, sacm constare pōt.

Modicā aquā infundendam esse, Nam Ecclesiasticorū scriptorum sententia & iudicio, aqua illa in vinum conuertitur. Deniq; plurib. Decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem, & vinum, offerre liceat.

QVID HÆC DVO PANIS ET VINI

Symbola significent.

TABULA 54.

HÆC
duo Sym
bola

Primum Christum nobis significat, vt vera est hominum vita, ipse enim Dominus ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ioan. 6.

Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id valent, vt eam cognitionem accipiant homines, esse in sacramento corporis & sanguinis Domini veritatem.

Afferet etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorū mutatio ad adubrāndū qd sit in anima. Vt enim & si nulla extrinsecus panis & vini mutatio apparet, tñ eorū substantia in carnem & sanguinem Christi verè transit: ita & tamen in nobis nihil immutatū vsq; interius tamen ad vitam renouamur, dū verā vitam Eucharistie sacramēto accipimus.

Accedit ad hæc, qd cum vnum Ecclesie corpus ex multis membris compositū sit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quā panis viniq; elementis. Panis enim ex multis granis cōfici, & vinum ex multitudine racemorū existit, atque ita nos cum multi simus, huius diuini mysterii vinculo arctissime colligari, & itaq; vnum corpus effici declarant.

QVAM

QVAM APTE SACROSANCTA MYSTERIA

sub panis & vini specie administrentur. TABULA 55.

SVMMA
Dei providē-
tia hic suspi-
cienda venit.
Nam

Primum sapientissime factum est, ut sanctissimum corpus & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & vini nobis administraretur, quorum quotidiano & communi alimento maxime delectamur.

Adiuncta etiā
sunt duæ illæ
vilitates, qua-
rum

Prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus: quas facile effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur.

Alterā est, quod dum corpus & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod vere sit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam, plurimum valet.

FORMA CONFICIENDÆ EVCHARISTIÆ

quæ sit. TABULA 56.

FOR-
ma con-
secra-
tionis

Panis est hæc: Hoc est
corpus meum.
Vini hæc est, Hic est
calix sanguinis mei,
noui & æterni testa-
menti, mysteriū fidei, q-
d vobis, & p multis
effundet in remissio-
nē peccatorum. Mat.
26. Mar. 14. Lu. 22.

Vt autem
separatim
duæ fiant
consecra-
tiones opti-
mo iure
institutum
est: —

Primo enim ut passio Domini, in qua sanguis à corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in cōsecratione sanguinem effusum esse meminimus.

Deinde maxime cōsecratum fuit, ut quoniā sacramento ad alendam animam, utendum nobis erat, itaquā cibis & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est.

VSVS HVIVS SA-
cramenti consistit in

Preparatione,
Sumptione,
Communicatione
tempore & ritu.

Quarum explicatio tribus proxime sequenti-
bus continetur tabulis.

DE PRÆPARATIONE AD SACRAM

Synaxin.

TABULA 57.

P RÆ-
paratio
alia est

Primum, ut fideles discernant mensam à mensa, hanc sacrā ab aliis prophā-
nis, cœlestem hunc panem à communi.
Alterum, ut unusquisque à seipso, quærat, num pacem cū aliis habeat, num
proximos verē, atque ex animo diligit.
Deinde cōsciētiā nostrā scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali
aliquo peccato contaminati simus, cuius penitere necesse sit, ut prius contri-
tionis & confessionis medicamento illud eleuatur.
Præterea taciti cū animus nostris cogitemus, quā indigni simus, quibus
diuinum hoc beneficium à Domino tribnatur.
Exquiramus etiā à nobis ipsis, an illud Petri vsurpate nobis liceat: Domi-
ne, tu icis, quia amo te. Ioan. 21.

Corporis. Nam
Ieiunii ad sacram mensam accedere debemus.
Postulat etiā tanti Sacramenti dignitas, ut qui matrimonio iun-
cti sunt, aliquot dies à concubitu vxorum abstineant.

D 4 DE SA

DE SALVTARI SACRÆ EVCHARISTIÆ

sumptione, TABVLA 58.

TRES EV-
charistię sume
de distinguun-
tur rationes.
Alij enim—

Sacramentum tantum accipiunt, vt peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait indignè manducare & bibere corpus Domini.

Spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio & voto propositum cælestem illum panem comedunt, fide vias iacentes, quæ per dilectionem operatur.

Sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt: qui cum ex Apostoli doctrina prius se probauerint, ac veste nuptiali ornati ad diuinam hac mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt vberissimos fructus.

DE COMMUNICANDI TEMPORE

& ritu. TABVLA 59.

ADMO-
nendi sunt
fideles—

Omnibus quidem eam legem propositam esse, vt sacram Eucharistiam accipiant.

Exci- ta— Qui nondum rationis vsum propter ætatis imbecillitatem habent, vt
 pi- iofantes.
 men eos— Amenribus præterea, qui tunc à pietatis sensu alieni sunt, Sacramen-
 ta dare minime oportet.

VTRVM autem singulis mēsis, vel hebdoma-
 dis, vel dieb. id magis expediat, certa omnibus regu-
 la præscribi non potest, sed certissima est illa B. A. u-
 gustini: Sic viuere, vt quotidie possis sumere. Olim tñ
 iancitū est, vt fieret hæc sumptio ab oib. quotiānis

Ter: Natali Domini, Resurrectione, Pentecoste.

Semel ad min⁹ in Pascha.

Vt in Concilio

Agatheos primo, & aliis multis.

Lateranens. sub Innocentio 3.

Quod ad communicandi ritum pertinet, Ecclesie lege interdictum est, ne quis sine ipsius Ecclesie autoritate, præter sacerdotes corpus Domini in sacrificio conficientes, sub vtraq; specie sacræ Eucharistiam sumat. Quæ consuetudo ab Ecclesia multis ob causas approbata est, potissimum ad conuellendam eorum hæresin, qui negabant sub vtraque specie totum Christum esse, sed corpus tantum ex angine sub panis, Sanguinem autem sub vini specie contineri assererant.

DE EFFECTIBVS ET PRÆCIPVIS HVIVS
Sacramenti fructibus. TABVLA. 60.

1. Fons est omnium gratiarum, cum fountem ipsum celestium charismatum & donorum Christum Dominum in se contineat.

2. Quos vsus corpori panis & vinum adfert, eos omnes animæ salutis & iucunditatis, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ sacramentum præbet.

3. Gratia in animam influit, cum enim purè & sanctè accipit, qui de seipso dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

Qui enim pietatis & religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, Christi corpori tanquàm viua membra inseruntur, siquidem scriptum est: Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Nec tamen hoc ita intelligendum est, penitus ac necesse non sit, vt qui re ipsa hoc sacramentum vtiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non viuit, sacra mysteria non prodesse. Non enim reuocandæ ad vitam animæ, sed in vita conseruandæ causæ instituta sunt.

ADMIRABILES
huius Sacramenti
fructus. Nō

4. Vti corpus cibo naturali non conseruatur modo, sed etiam augetur, gustusq; non uam quotidie ex eo voluptatem & suauitatem percipit. ita etiam sacre Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficiatq; vt spiritus diuinarum rerum delectatione magis commoueat.

5. Remittuntur Eucharistia, & condonantur leuiora peccata, quæ venialia dici solent.

6. Eucharistia nos à criminibus puros & integros, atque à tentationum impetu incolumes seruat: carnis libidinem cohibet ac reprimat, & concupiscentiæ ardorem restringit.

7. Sacre Eucharistiæ summa vis est ad æternam gloriam comparandam: & eius gratia fideles, dum hanc vitam degunt, & summam conscientie pacis & tranquillitatis perfruuntur, eiusq; virtute recreati, non secus atque Elias, qui sub cineribus panis fortitudine ambulauit vsque ad montem Dei Oreb, cum ex vita emigrandi tempus aduenit, ad æternam gloriam & beatitudinem ascendunt.

QVÆ PRÆTEREA IN HOC SACRAMENTO
mysteria sint consideranda. TABVLA. 61.

TRIA SVNT MAXIME
admitanda, atq; suscipienda,
quæ in hoc Sacramento verbis
consecrationis effici fides Catholica
sine ulla dubitatione credit ac
fretur

Primum, est verum Christi Domini corpus, illud idem, quod natum ex virgine, in cælis sedet ad dexteram patris, hoc sacramento contineri.

Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere, quauis nihil magis à sensibus alienum & remotum videri possit.

Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, & si verba consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ulla re subiecta esse, mira quadam atq; inexplicabili ratione.

DE VERITATE CORPORIS ET SANGUINIS Christi in Eucharistia. TABULA 63.

Distinctio eorū, quæ in hoc sacramento nõ eadem omnia ratione, aut virtute cõtiuentur	<p>Quædam enim sunt, quæ ex vi & efficientia cõsecrationis in sacramento esse dicimus. Nam cum verba illa efficiant, quidquid significant: id esse in sacramento ex vi sacramenti, diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod verborū forma exprimitur, ita si contingeret, vt aliquid ab alijs rebus omnino seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in Sacramento esse, cetera non item esse docuerunt.</p> <p>Quædam verò in Sacramento continentur, quòd illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimuntur. Sic quia corpori, quod cõsecratione efficitur, sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in sacramento erunt omnia: non quidem ex cõsecrationis virtute, sed ex concomitantia, hoc est, vt ea quæ corpori coniuncta sunt.</p>
CIRCA primū hoc membrū, quatuor sunt obseruanda	<p>Probatio huius doctrinæ, de veritate corporis & sanguinis Christi: Quam Catholici esse, demonstratur ex</p> <p>Ipsi verbis { Christi, dicentis, Hoc est corpus meum: Et Mic est sanguis meus, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Pauli. 1. Cor. 10. & 11.</p> <p>Communi sententia patrum, præcipuè vero { Ambrosij, Chrysostomi, Augustini, Cyrilli, &c.</p> <p>Authoritate Conciliorū, speciatim { Vercellensis, Turonensis, Romanorum duorum, Lateranensis sub Innocentio. 3., Constantiensis, Florentini, Tridentini, &c.</p> <p>Authoritate symboli Apostolici. { Cum enim Dei summam omnium rerum potestatem fideles credūt, & cõsentunt, credant etiam necesse est, potestati ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistie Sacramento admiramur & collimus. Deinde cum credunt sanctam Ecclesiam Catholicam, necessario sequitur, vt simul credant eam esse, quam explicamus, huius sacramenti veritatem.</p>
Concomitantia, ex qua ostenditur	<p>Totum Christum vsq; adeo tam in panis, quam in vini specie cõtine ri, vt quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam sanguis, & totus Christus vere inest, sic contra in vini specie non solū sanguis, sed corpus & totus Christus verè insit.</p> <p>Neque vero solum in vtraque specie, sed in quauis vtriusque speciei particula, totum Christum contineri. Sic enim Augustinus scripsit reliquit: Singuli accipiūt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos inuitur, sed integrum se præbet in singulis.</p>
Vtilitates & fructus, quos capiūt fideles ex huius sacramenti cõtemplatione.	<p>Primum enim intelligunt, quanta sit Evangelicæ legis perfectio, cui datum est id re ipsa habere, quod signis tantum & figuris Moisaicæ legis tempore adumbratum fuerat.</p> <p>Præterea fideles hoc Sacramento Christi Saluatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur, qua naturam, quam à nobis sumperat, à nobis nunquam subtrahere, sed quātum fieri posset, esse versariq; nobiscum voluit.</p>

DE TRANSUBSTANTIATIONE, SIVE CON-
uersione panis & vini in verum corpus & verum sanguinem
Christi. TABULA 63.

CVM IN
Sacramēto
Eucharistię
tota vni⁹ rei
substantia in
totā alteri⁹
rei substan-
tiā transeat.
reclē & sa-
piēter à ma-
ioribus no-
stris ista cō-
uersio ap-
pellata est
Transubsti-
tatio. Quę
& ipsa

																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								</
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	----

Primum, quod in eius sacramēti institutione ipse dixit: Hoc est corpus meum. vocis enim Hoc, ea vis est, vt omnem rei præsens substantiam demonstret. Quod si panis substantia remaneret, nullo modo verē dici videretur: Hoc est corpus meum.
Deinde Christus dñs apud Ioan. 6. Panis, inquit, quē ego dabo, caro mea est, pro mūdi vita: Panem videlicet carnem suam vocans.

Ratione: Etenim si est verum Christi corpus sub panis & vini specie post consecrationem: oīno necesse est, cū ibi antea nō eēt, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum cōuersione factū esse. At vero fieri nō posse constat, vt corpus Christi in Sacramēto sit, quod ex vno in alium locum venerit: ita enim fieret, vt a celi sedibus abesset: quoniam nihil mouetur: nisi locum deferat, à quo monet. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationē quīdem cadere hoc pōt. Relinquitur ergo, vt in Sacramēto sit corpus Domini, quod panis in ipsum conuertatur. quare nulla panis substantia remaneat necesse est.

Modo ipsius conuersionis: quę ita sit, vt tota panis substantia diuina virtute in totam corporis Christi substantiam, sine vlla Domini nostri mutatione, conuertatur. Neq; enim Christus antegeneratur, aut mutatur, aut augeſcit, sed in sua substantia totus permanet.

Prima est, quo pacto ea mutatio fieri possit, curiosius non inquirēdū sed potius fide quid hoc sit, cognoscendū. Quia in re fideles animos suos ista voce prænuntiare debent. Nō erit impossibile apud Deū omne verbū.
Altera est, Christum Dominum in hoc Sacramēto, vt in loco nō esse, etenim locus res ipsas consequitur, vt magnitudine aliqua præditę sint Christum vero Dominum ea ratione in sacramento esse non dicimus, vt magnus aut parvus est, quod ad quantitatem pertinet, sed vt substantia est. Substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem aut quantitatem conuertitur. Nemo vero dubitat, substantiam æquē in patib, atque in magno spatio contineri.

Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum, atq; admirabile videatur, quod quidem, iā duobus aliis explicatis, facile probari potest. Panis videlicet & vini species in hoc Sacramento sine aliqua re subiecta consistere. Nam cū antea demonstratum sit, corpus Domini & sanguinem vere in Sacramento esse, ita vt nulla amplius sublit panis & vini substantia, quoniam ea accidentia Christi corpori & sanguini inherere non possunt, relinquitur, vt supra omnem naturę ordinem ipse se, nulla alia re utā, sustentent. Hęc perpetua & constans fuit Catholicę Ecclesię doctrina.

DE EVCHARISTIA VT EST SACRIFICIUM

TABULA 64.

Exprimitur in Malachia, his verbis: Ab ortu solis, usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda &c.

Præfiguratur in Melchisedech sacrificio. ipse enim Saluator sacerdos secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declaratans, corpus & sanguinem suum in extrema cæna sub speciebus panis, & vini Deo patri obtulit.

Institutum est à Christo in extrema illa nocte, cum hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans: Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Eos enim, quemadmodum à sancta synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit: præcepitque, ut ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent & offerrent.

Habet præter Sacramenti vim, etiam sacrificij ratione: Quod

PORRO Eucharistia

Differt à sacramento	Primo,	{ Sacramentum consecratione perficitur. Omnis vero sacrificij vis in eo est, ut offeratur.
	Secundo,	{ Ut sacramentum est, iis qui dinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illius vilitates, quæ supra commemoratæ sunt: Ut autem sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet.

Fit uni Deo, nam & si Ecclesia interdum Missas in memoriam & honorem sanctorum celebrare consuevit, non tamen illis sacrificium, sed uni Deo, qui sanctos immortalis gloria coronauit, offerri docuit.

Offeritur quotidie in Missa dinina. Neque enim cruenta & in cruenta hostia duæ sunt hostiæ: sed vnum idemque sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatum est: quemadmodum vna est & eadem hostia Christus videlicet Dominus noster, qui seipsum in ara crucis semel tantummodo cruentum immolauit. Sacrosanctum autem missæ sacrificium.

Est non solum laudis & gratiarum actionis, aut nuda commemoratio sacrificij, quod in cruce factum est, sed verè etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus & propicius redditur.

Prod. fit	Nō solum	{ Immolanti, & Sument:
	Sed omnibus etiam fidelibus, siue illi	{ Nobiscum in terris viuant, Iam in Dñō mortui, nondū plane expiati sūt.

EX QVO FACILE RERSPICITVR.

Omnes Missas, communes censendas esse, ut quæ ad communem omnium fidelium vilitatem & salutem pertineant.

DE

D E P O E N I T E N T I A E

SACRAMENTO: ET PRIMVM DE EIVS

natura atq; substantia. T A 2. 65.

P P

P O E N I
tētiē roties
loc^o datur,
q̄noties p^o
baptisū
peccare cō
tingit. Vn
de illa san
cti Hiero
nymi, sen
tentia, ab
oib^{us} rerū
sacra^o scri
ptorū^o ma
gnopere cō
probatur,
pniam esse
secūdā post
nāfragiū
tabulam.
Quēat vo
cis huius
vis sit atq;
ptas, satis
apparet ex

Signi
fica
tiōe,
quē d
mūti
plex:

Primum. n. penitentia de ijs dicitur,
quibus aliquid displicet, qd̄ antea pla
cuerit, nulla habita ratione huius cogi
tationis, bonumve an malū fuerit. Sic
omnes pœnitent, quorum tristitia secun
dum seculum est, non secundū Deum.
Altera est penitētia, cū quis ex scelere
admissio, qd̄ quidē antea placebat, dolo
rē non Dei, sed suū ipsius causa suscipit.
Tertia est, cū nō solum admissi sce
leris causa intimo animi sensu dolem^{us},
vel eius doloris externū etiam aliquod
signum damus, verūm vnius Dei cau
sa in eo morere sumus.

Verū in
ter has
pnāe si
gnifica
tiōes ma
gnūm di
scrimen
obserua
re oportet:

Prima enim in vitiō po
nenda est.

A 2

Altera est quādam com
moti & perturbati ani
mi affectio.

Tū ad virtutem
pertinere.
Tū sacramētū
dici
m^{us} Tū sacra
mentū hui^{us} loci p
pria est.

Virtu
te, ca

Intima dicitur penitentia, & est illa cū ad Deū nos ex animo con
uertimus, & cōmissa à nobis scelera detestamur & odio habemus: si
mulq; illud nobis certū & deliberatū est, malū vitiū cōsuetudinēq;
corruptosq; mores emendare, nō sine spe veniē, à Dei misericordia cō
sequendē. Quōd at̄ intima hęc pnia ad virtutē pertineat, apertū osten
dunt multa, quę de pnia tradita sunt precepta. Lex. n. de ijs māditi
onibus, quę suscipiuntur cū virtute, præcipit. Negare præterea nemo
potest, quin dolere, quando, quomodo, & quatenus, oportet virtutis
sit: hoc autem vt rectē fiat, penitentię virtus præstat.

T I I
Ad quā
licer as
scēdere
his ve
lut gra
dibus:
Quā
do ac
cipit
pro

Primū itaq; Dei misericordia nos præuenit, cordaq; nostra
ad se conuertit. Quōd cū precaretur Propheta: Cōuer
te inquit, nos Domine ad te, & conuertemur. Tū ten. 5.

Deinde hoc lumine illustrati, p̄sidē ad Deū animo tendi
mus. Credere. n. oportet accedentē ad Deū, vt testatur apo
stolus, q̄a est, & requirētib^{us} se remuneratō sit. ad Heb. 11.

Præterea motus timoris consequitur, & suppliciorum
acerbitatē p̄posita, animū à peccatis reuocat.

Huc deinde accedit spes impetrandę à Deo misericor
dię, qua erecti, vitiā & mores emendare constitūmus.

Postremo charitate corda nostra accenduntur, ex quā li
beralis ille timor, probis & ingenuis filiis dignū oritur at
que ita vnum illud vitiū, ne qua in re Dei manifestatē le
damus, peccandi consuetudinem omnino desinim^{us}.

Vrenim baptisimus Sacramētum est, quia peccata omnia,
ac præsertim quod originē contractū fuit, delet: eadem
ratione penitentia, quę peccata omnia, post baptisimū
voluntate vel actiōe inscripta, tollit, verē & p̄prie sacra
mentum dicendum est.

Deinde quod caput est, cū illa quę extēsiue, tū p̄
nitente, tum à sacerdote sumit, delectant ea, quę interius ef
ficiuntur in anima, quis neget penitentiā verā & propria
sacramenti ratione præditā esse?

Quāq; hoc aperte indicat illa Salmatoris verba, Mat. 16.
Tibi dubio elanes regni colorum: & quodcunq; solueris tu
per terram, erit solūm & in cœlis. Absolutio enim sacer
dotis verbis enunciata, remissionem illam peccatorum si
gnat, quam in anima efficit.

DE POENITENTIAE MATERIA

& forma,

TABULA 66.

S A- cra- mēti hui⁹	Quasi mate- riā di- cūt a- lij	Actus penitē- tis —	Contritionem, Cōfessionem, Satisfactionē.	Et hoc	Non quia verā materiæ rōnem nō habeat: Sed quia eius generis materia non sint, quę extrinsecus adhibeatur, vt aqua in ba- ptismo, &c.
		Peccata ipsa: vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, quę vi ignis consu- muntur: ita peccata, quę penitentia delentur, rectē huius Sacramenti materia vocari possunt.			
	Forma est: Ego te absoluo. Atq; hanc formam	Licet col- ligere —	Non solum ex illis verbis: Quęcumq; solueritis su- per terram, erunt soluta & in caelis: — Sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis traditam accepimus.		
			Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam necessariæ, sed vt ea remoueantur, quę sacramenti vim & efficien- tiam illius culpa, cui administratur, impedire possent.		

Primum est, vt peccatum aboleat, omnemq; animæ culpam & maculam
abtergat.
Alterum, vt pro sceleribus admissis Deo satisfaciatur: quod quidem ad su-
littiam referri perspicuum est. Nam & si inter Deum & homines propria
iustitiæ ratio intercedere non potest: aliquam tamen esse iustitiam constat,
cuiusmodi est inter Patrem & filios, inter dominum & seruos.
Tertium, vt homo in Dei gratiam redeat, in cuius offensionem, & odium
propter peccati sordiditatem incurrit. Hæc vero tria satis declarant, peniten-
tiam ad virtutem spectare.

DE INTEGRIS POENITENTIAE

partibus.

TABULA 67.

EST AV- tem huius sa- cramēti pro- prium, vt præ- ter materiā & formā, quę omnibus Sa- cramētis com- munia sunt, partes etiam habeat illas,	Quę tanq̃ to- tā integramq; poenitentiam constituunt,	Contritionem, Confes- sionem, Satisfac- tionē.	Hę aut par- tes dicuntur in- tegrę, ex quib- us penitentia ita constitui- tur, vt	Quamvis, q̃ ad eius naturam atti- net, contritio, & confessio, quibus homo iustus efficiatur, satis sit.			
				Tamen nisi tertia etiā pars, i. Sa- tisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit necesse est.			
				Quarum parū du- plicem rati- onem as- serre possu- mus,		Vnam, q̃ animo, verbis, & re ipsa peccata in Deum committitur. Quare cōsentaneum fuit, vt nos ipsos Ecclesię clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimū numen à nobis violatū esset, ipsdē etiā eius iram placare, & peccatorum veniā ab eo impetrare conaremur.	
						Alteram, quod penitentia sit veluti quedam delictorum compen- satio, ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quē peccatum commissum est, constituta. Quare & voluntas compēnsandi requiritur, in quo maximē contritio veritatur: & penitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat necesse est, vt pro scelerū magnitudine penam constituere in eum possit: ex quo tum confes- sionis, tum satisfactionis ratio & necessitas perspicitur.	

DE CON-

DE CONTRITIONE, PRIMA
pœnitentiæ parte. TABULA 68.

Quid sit. Eam verò ita definiunt patres in Concilio Tridentino: Cōtritiō est animi dolor ac deſteſtatō de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cetero. Et paulo poſt de contritiōis motu ſubjicitur: Ita demum preparat ad remiſſiōnem peccatorum, ſi cum fiducia diuinæ miſericordiæ, & voto præſtandi reliqua, quæ ad ritē ſuſcipiendum hoc Sacramentum requiruntur, coniunctus ſit.

Prīmū enim neceſſe eſt, peccata omnia, quæ admiſimus, odiſſe & dolere: nē, ſi quædam tantum doleamus, ſicta & ſimulata, neque ſalutariſ pœnitentiæ à vobis ſuſcipiatur. Nam qui offendiſ in vno, factus eſt omnium reus, Iacob. 1.

Alterum eſt, vt ipſa contritiō, conſtendi & ſatiſfaciendi voluntatem coniunctam habeat: de quibus poſtea ſuo loco agetur.

Tertium eſt, vt pœnitens vitæ emendandæ certam & ſtabilem cogitationem ſuſcipiat. Hoc verū propheta his verbis aperit hinc docuit: Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciū & iuſtitiā: vita viuet, & non morietur, &c. & paulo poſt: Cum auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudiciū & iuſtitiā, ipſe animam ſuam viuificabit, Ezech. 18.

Denique curandum eſt, vt quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur ac condonetur. Niſi enim dimiſerim hominibus, nec Pater noſter demitter nobis peccata noſtra. Matth. 6.

Porro veræ contritiōis ea ſis eſt, vt illius beneficiū omnium delictorum veniā ſtatim à Domino impetremus. Id ſatis aperte declarat Prophætæ verba illa: Dixi, cōſitebor aduerſum me iniquitatē meam Dño, & tu remiſiſti impietate peccati mei, Pſal. 31.

Ut omnes conſcientiam ſuam frequenter excutientes videant, num quæ à Deo, ſive eccleſiaſticis ſanctiſſimis præcepta ſunt, ſeruariar.

Quæ ſe quiſque ratione ad cōtritiōnem exercere poſſit. quæ in re admauendi ſumus.

Quod ſi quis alicuius ſceleris reum ſe eſſe cognuerit, ſtatim ſeipſum aduſor; ſupplexque à Domino veniam expſcat, & ſpæritum ſanctum conſecranda, ſum ſatiſfaciendi, ſibi dari poſtulet.

In primis vero diuinæ gratiæ præſidio ſe adiuuari petat, nē in poſterum eadem illa peccata admittat, quæ admiſiſſe vehementer pœnitet.

Curandum erit præterea, vt in peccatum ſibi quiſque ſummum odium cōcitet.

Tum, quia ſumma eſt illius ſeditas & turpitudō:

Tum, quia grauiffima damna & calamitates nobis aſſert.

DE CONFESSIONE, SECVNDA POENITENTIAE
parte, ac primùm de eius natura & efficientia. TABVLA 69.

Definitio: Eâ igitur definiunt	Esse peccatorum accusationem, quæ ad Sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut veniam virtute clauium impetremus.		
	Huic ferè concordant Patres, veluti cum sanctus	Augustinus inquit: Confessio est, per quâ morbus laevis, spe veniæ aperitur.	Quarum utraque, & in superiori definitione continetur, faciliè ad eam referri poterit.
Gregorius: Confessio est peccatorum detestatio.			

IN CON-
fessione vi-
dendum est.
quæ sit

Integra & absoluta, quod adeo necessarium est, ut si quis dedita opera alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia verò tantam confiteatur, non solum ex ea confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam nouo scelere se obstringat.

Non dissoluta, nè forte nimis remisse conscientiam nostram scrutati sumus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse, meritò videri possimus.

Nuda, simplex & aperta, non artificiosè composita, ut à nonnullis fit, qui potius vitæ suæ rationem exponere, quàm peccata cōfiteri vident.

Condi-
tiones, curan-
dum est e-
nim sedulo, ut Con-
fessio sit

Prudens & verecunda: neque enim nimis multis verbis agendum est, sed quæ ad cuiusque naturam & rationem pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt.

Secreta: in quo tum confitenti, tum sacerdoti maxime laborandū est, ut eorum sermo in confessione secreto habeatur. Quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per literas, quoniam ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata confiteri liceat.

Frequens. Nulla enim res fidelibus adeo curæ esse debet, quàm ut frequenti peccatorum confessione animam studeant expiare. Etenim cum aliquis mortifero scelere vrgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quàm statim peccata sua confiteri. Nam ut sibi quisque diuturnum vitæ spatium polliceri queat, turpe profectò est, cum in eludendis corporis aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, nè animæ splendor turpissimis peccati maculis obsoleat.

DE QVIBVSDAM AD CONFESSIONEM
pertinentibus. TABVLA 70.

TABVLA 70.

IN CON-
fessione faciē
da adhibere
conuenit —

**Enume-
tationem** { Mortalium, quæ omnia sacerdoti aperire oportet.
Peccatorum { Sine culpa prætermitti, multisque alijs ra-
Venialium, { tionibus expiari possunt.
quæquidem { Vultur tamen, quod pioſum uſus demon-
ſtrat, conſitemur.

{ Circumſtantiarum, quæ prauitatem valde, vel { Augent,
Minuunt.

**Ratio-
nem** { Temporis. Sancta enim Eccleſia in Concilio Lateranenſi inbet quidẽ
ſemel ſaltem quotannis fideles omnes peccata ſua conſiteri: verũ, ſi-
quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet, conſideremus, iſpeſſo quouis, vel mo-
ris periculũ imminet, vel aliquis rem tractare adgreſſus, cuius tractatio
hominis peccatis contaminato non conueniat, veluti cũ Sacramenta ad-
miniſtramus, aut percipimus, toties confeſſio prætermittenda non eſt.

{ Aetatis, in qua illud vniuerſe ſtatendum videtur, ab eo tempore confeſ-
ſionem puero indiſcãt eſſe, cũ inter bonũ & malũ diſcernendi
vim habet, in cuiusq; mentem dolus cadere poſſet.

{ Qui eſiãt ad Sacramentũ rationem non iſpeſcant, eius tamen dignita-
tem magis ante oculos ponunt, & conſentium animos pietate acceſ-
ſos, ad Dei gratiam facilius conſequendam præparans. Cũ enim aper-
to capite, ad pedes ſacerdotis abiecti, demiſſo in terram vultu, ſuppli-
ces manns tendentes, aliãq; huiusmodi Chriſtianæ humilitatis ſigna-
dantes, quæ ad ſacramentũ rationem neceſſaria non ſunt, peccata con-
ſitemur, ex his perſpicue intelligimus, tum in ſacramento celeſtem
vim agnoſcendam, tum à nobis diuinam miſericordiam ſummo ſtudio
requirendam, atque eſſaſſandam eſſe.

**Cræmo-
nias, &
ricus** —

DE CONFESSIONIS INSTITVTIONE

& ministro.

TABVLA 71.

Confessio Christo Deo, qui bene omnia, & vnus salutis nostrę causa fecit, ob eius summam bonitatem & misericordiam inditura est.

C O N- fessionis minister debet ef- fe	{	Legiti- mus, & idone ^{us} , qualis est	{	Sacerdos, qui ha- beat potestatem	{	Ordinis,	{	Ordina- riam,	{	Vr ex ecclesiasticis sã-
				Et intelli- gionis.		Delega- tam.		tionib ^{us} fatis apparet.		
				Quonquã si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non darur: quilibet Sacerdos, & peccata condonare, & ab excommunica- tionis vinculo absolvere potest.						
- ultra sit:	{	Pre- ditus	{	Scientia, & Pruden- tia:	{	Quz in eo requirunt ^{ur} vt in	{	Indice, cui scientia non vulgaris est necessaria, qua & peccata intelligat, & ex varijs peccatorum generibus, quz grauia, quz leuia sint, pro cuiusque hominis ordine, & genere indicare possit.		
								Medico, qui summa quoque prudẽtia indiget, vt ea remedia ægrotis adhibeantur, quz ad illius animi sanandam, & in posterum contra morbi vim muniẽ- dam aptiora esse videantur.		

DE CONFESSIONIS UTILITATE,
& necessitate.

TABULA 72.

EST itaque confes- sio nõ tñm	{ Vtilis ad	Consequendam scelerum remissionem, Mores emendandos, Cnhibendam peccandi consuetudinem: etenim cõsistendi verecundia, delin- quendi cupiditati & licentiæ tanq̃ frenos inijcit, & improbitatem coercet:
		Sed etiam necessaria, qđ quidem pulcherrima trãslatione à Dominò aperte significa- tum videmus, cùm huius sacramenti administrandi potestatem, clauem regni cœlorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi ueniri potest sine eius opera, cui clauẽ cõ- missæ sunt: sic intelligimus neminem in cœlum admitti, nisi fores à sacerdotibus, quo- rum fidei clauẽ Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus planè clauim vsus in Ecclesia esse videbitur: ac frustra is, cui clauis potestas data est, quempiam cœli aditu prohibebit, si tamen alia via introitus patere queat.

DE CONDITIONIBVS, AD CON-
fessionem verè pœnitentibus necessarijs.

TABULA 73.

QVARE cũ fidelũ saluti animi studium sue- currendum sit, sacerdo- tes in pœni- tente dilige- nter obserua- bunt	{ Si veram peccatorum suorum contritionem ha- beat, certumque illi sit, in posterum à peccatis absti- nere, adiuueatur, vt	Prò tãto & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat, ab eoq; cœlestis gratiæ præsidium petere nun- quàm desinat. Nullum patiatur esse diem, quin aliud de passionis Domini mysterijs meditetur, ad enm q; imitandum, & summa charitate amandum, ipse se excitet atque in- flammet.
		Sin adeo peccata sua non doleat, vt verè contritus dicendus sit, conetur magno contritionis desiderio eum afficere, vt deinde huius præclari doni cupiditate in- centus, illud à Dei misericordia petere & efflagitare, in animum inducat. In primis autem reprimenda est, quorundam superbia, qui scelera sua excusatio- ne aliqua vel defendere, vel minora facere nituntur. Perniciosa autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam verecundia impediti, peccata confiteri non audent. Alij sunt, qui, vel quòd rarò peccata confiteri solent, vel quòd nullam curam & engitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, ne commissa confessione expedire, nec, vnde eius officij initium ducendum sit, satis sciunt.

CAVTIO.

Si audita confessione, sacerdos indicauerit, ueque in numerandis peccatis diligentiam, ueque
in detestandis dolorum pœnitenti omnino defuisse, absolui poterit. Sin autem vtrunq; in eo de-
siderari animaduertit, author illi & suus erit, vt maiorem curam in excutienda conscientia adhi-
beat, hominemque, vt blandissime poterit, tractatum dimittet.

DE SATISFACTIONE,

TERTIA PARTE POENITENTIÆ:

ac primum de eius necessitate. TABULA 74.

D V O	Macula,	{	Ac	{	Semper, culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium apud inferos constitutum, condonetur:
funt, quæ	&				
peccatū			uis		
cōsequū	Pœna.				
tur —					

Verum quia de causa factum sit, ut pœna omnis poenitentiae Sacramento, æque ac baptismo non condonetur, præclare à sancta Tridentina Synodo explicatū est his verbis: Divinæ iustitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiatur, qui ante baptismum per ignorantiā deliquerint: aliter vero, qui semel à peccati & demonis servitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et divinam Clementiam decet, ne ita nobis absq̃, vlla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leniōta putantes, velut iniurijs & contumelijs Spiritui sancto, in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ.

DE SATISFACTIONIS SIGNIFICA-

tione

TABULA 75.

S A T I S- facere, ut nonnulli definiunt, est —	Deo debitum honorem impendere, quod non potest, nisi qui peccata vitare omnino constituat.
	Causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quā sententiam, alij assenserunt: satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quicquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque à pœnis tēpore definitis, quibus tenebamur, absolvimur.

QVOD ad hūc locū pertinet, satisfactionis nomē theologī pro ea compensatione usurpatū, cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid persolvit. Ita sit, ut satisfactio variè accipiatur —

Ac prima quidem & præstantissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiam si Deus summo iure nobiscum velit agere, quicquid a nobis debeatur, cumulatè persolutum est. Hæc vero eiusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium & placatum reddit, eamque vni Christo Domino acceptam serimus, qui in cruce, precio pro peccatis nostris soluto, plenissime Deo satisfecit.

Alterum satisfactionis genus, quæ & Canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimo & ecclesiæ vsu receptū est, ut cum poenitentes à peccatis solvantur, pœna aliqua eis irrogetur: cuius pœnæ solutio, satisfactio vocari consuevit.

Eodem vero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis non quidem à Sacerdote constitutam, sed sponie nostra susceptam, atq̃, à nobis ipsis repetitam sustinemus. verum hæc ad poenitentiam, ut sacramentum est, minime pertinet:

Sed illa tantum Sacramenti Pars censenda est, quam diximus ex præcepto Sacerdotis Deo pro peccatis dependi, hoc adiuncto, ut statuta cum animo & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio vitare.

IN SATISFACTIONE QUÆ SINT
inspicienda. TABULA 76.

FREQUENTISSIMÆ { Misericordiam, qua peccata & pœnas æternas illi debitas con-
à S. Augustino docemur, dno donat.
hæc in pœnitentia animadu-
tenda esse, Dei { Iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.

QUÆ RES AD VERAM SATISFACTIO-
nem requirantur. TABULA 77.

SED DVO { Primum est, ut is qui satisfacit, iustus sit ac Dei amicus. opera enim, quæ sine
fide & charitate sunt, nullo modo Deo grata esse possunt.
præcipuè in Sa- { Alterum, ut eiusmodi opera suspiciantur, quæ natura sua dolorem & mole-
tisfactione re- { stiam asserant. Et si vero vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum Caritas
quiruntur — { efficiat, ut quæ per se grauissima sunt, ne sentiantur quidem, non tamen co-
minus satis faciendi vim habent. Siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita
eius amore & pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciari, aut nihil
fete incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

DE SATISFACTIONIS PARTIBVS.

TABULA 78.

OMNE SATISFA- { Orationem, { Quæ respon- { Animæ, {
ctionis genus, ad hæc tria præ- { Ieiunium, { dent tribus { Corporis, { Quæ omni à
cipuè conferendum est, videlicet { Eleemosynā. { bonis, { Externis. { Deo accepimus.

Nam cum omne { Concupiscentia carnis, { Hisce morbi cau- { Ieiunium,
quod in mundo { Concupiscentia oculorum, { sis totidem oppo- { Eleemosyna,
est, aut sit — { Superbia vitæ: { nuntur medicinæ, { Oratio.

Cum sint etiam, quos { Deus, { Deum oratione placamus,
peccatis nostris offen- { Proximus, { Iterum { Eleemosyna proximo satisfacimus,
dimus — { Nos ipsi: { Ieiunio nos ipsos castigamus.

QVÆ SATISFACTIONIS SIT VTILITAS.

TABVLA 79.

HABET
Satisfactio
nō paruas
utilitates :

Primo enim magnopere à peccato reuocant, & quasi freno quodam coercent hæc Satisfactorie poenæ, cautioreſq; & vigilantiores in poſterum penitentes efficiunt.

Accedit, vt tanquam teſtificaciones quædam ſort doloris, quem ex peccatis commiſiſ capimus, qua ratione Eccleſiæ ſit ſatis, quæ noſtris ſcelerbz grauiter offenſa eſt.

Præterea penitentiz noſtræ exempla alios docent, quomodo ipſi vitam inſtituere debeant.

Deinde verò huiuſmodi poenarum perfeſſione conſequimur, vt capiti noſtri Ieſu Chriſti, in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, ſimilitudinem & imaginem geramus. Ni hil. n. tam deforme viden poteſt, vt à S. Bernardo dictum eſt, quàm ſub ſpiſoſo capite delicatũ eſſe membrum.

Ad hæc, Satisfactionis quantaviſ ſit, ex eo colligitur, quòd tota à Chriſti Domini paſſionis merito pendet. A quo etiã honeſtiſ actionibz duo illa maxima bona conſequimur :

Alterũ eſt, vt immortalis gloriæ præmia mereamur, ita vt calix etiam aquæ frigide, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat.

Alterum, vt pro peccatis noſtris ſatisfaciamus. Neque verò id perfectiſſimam Chriſti Domini ſatisfactionem obſcurat, ſed multo clariorem & illoſtiori reddit. Chriſtus enim Dominus tanquã caput in mēbra, & vitis in palmites, gratiam ſuam in eos, qui ſibi per charitatem coniuncti ſunt, continēter diſfundit. Quæ quidem gratia bona opera noſtra ſemper antecedit, comitatur, & conſequitur, & ſine qua mereri & ſatisfacere Deo nullo modo poſſumus.

QVAESTIONVM, VNVS PRO ALTERO ſatisfacere poſſit.

In eo verò ſumma Dei bonitas & clementia, maximis laudibz & gratiarum actionibz prædicanda eſt, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, vt vnus poſſet pro altero ſatisfacere : quod quidem huius partis poenitentiz maximè proprium eſt. Vt enim q; ad contritionem & confeſſionem attinet, nemo pro altero dolere aut conſiteri poteſt : ita qui diuina gratia præditi ſunt, alterius nomine poſſunt, quod Deo debetur, perſoluere. quare ſit, vt quodam pacto alter alterius onera portare videatur. Ad Gala. 6.

SENTENTIAE HVIVS CONFIRMATIO.

Nec verò de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus eſt, qui in Apoſtolorum Symbolo, ſanctorum communionem conſecramur. Nam cum omnes eodem baptiſmo abluti, Chriſto renaſcamur, eorundem Sacramentorum participes ſimus, in primis verò eiudem corporis & ſanguinis Chriſti Domini cibo & potu recreemur : hoc apertiſſimè demonſtrat, nos omnes eiudem corporis eſſe membra. Quemadmodum igitur neq; pes ſux tantum, ſed etiam oculorum vilitatis cauſa, munere ſuo fungitur : neq; rurfus quod oculi vident, ad illorum propriam, ſed ad communem omnium membrorum vilitatem referendum eſt : ita communia inter nos ſatisfactionis officia exiſtimari debent.

LIMITATIO EIVSDEM.

Neque tamen id ſine vlla exceptione verum eſt, ſi comoda omnia, quæ ex ea capiuntur, ſpectemus. Nam ſatisfactionis opera, medicinz etiam & curationes quædam ſunt, quæ poenitenti ad ſanandos prauos animi affectus præſcribuntur, quo quidem vilitatis fructu eos, qui per ſe non ſatisfaciunt, proriuſ carere perſpicuum eſt.

DE EX-

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO, ET PRIMUM DE huius vnctionis natura &c.

TABULA 80.

Hoc sacramentum ideo extrema Vnctio appellatum est, quia omnium sacrarum vnctionum, quas Dominus Saluator noster Ecclesie suae commendauit, vltima administranda sit. Quare haec ipsa vnctio à Maioribus nostris Sacramentum etiam Vnctionis infirmorum, & Sacramentum exuentium dicta est.

Verbis D. Iacobi Apostoli, infirmis quibus in vobis inquit, inducat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, vngentes enim oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

Nam quod condonari peccata Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramenti vim & naturam, Iacob. 5.

Auctoritate conciliorum, cum aliorum plurimum, tum Tridentini, quod hanc Catholicae Ecclesiae de extrema vnctione doctrinam fuisse perpetuam ita declarat, ut in eos omnes anathematis poenam constituerit, qui aliter docere aut sentire audeant.

Testimonio: Innocentij, Dionisij, Ambrosij, Chrysostomi, Gregorij Magni.

Non quidem Partium continuatione, quae diu di non possint:

Et si vero ex pluribus rebus & verbis constituitur, est tamen vnum,

Sed perfectione, cuiusmodi sunt cetera omnia, quae ex pluribus rebus constant:

Vnum, inquam, signum est, & vnius rei, quam significat, efficientiam habet.

QUATVOR PRÆCIPVE AD EXTREMAM.

Vnctionem requiruntur.

TABULA 81.

Author est Deus. cum enim demonstratum sit, extremam Vnctionem veteri & propriè in Sacramentorum numero habendam esse: illud etiam sequitur, eius institutionem à Christo Domino profectam esse, quae postea à S. Iacobo Apostolo fidelibus proposita & promulgata est.

Minister, Sacerdos. Non tamen quisque, sed proprius Pastor, qui habeat iurisdictionem ordinatus.

Materia est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet non ex quauis pingui & crassa materia, sed ex oleatum bacis tantummodo expressus. Aptissime autem haec materia illud significat, quod vi Sacramenti interius in anima efficitur. Nam vi olei ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit, ita Sacramenti virtus animae tristitiam ac dolorem minuit.

Forma vero Sacramenti, est verbum & solennis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas actiones adhibet, cum inquit: Per istam sanctam vnctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, siue narium, siue tactus vitio deliquisti.

Adhibetur quidem hoc Sacramentum, ut praeter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitate etiam restituat egrotis; tamè quia non semper sequitur, ut aegri à morbis conualescant, ob eam causam precatio forma constituitur, ut à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis collati & perpetuo ordine ex ea parte efficere non solet.

Aliorum Sacramentorum forma vel est, ut cum dicimus, Baptismo te, aut Signo te &c. Tanquam ab imperantibus pronuncietur, ut Accipite potestatem &c. Haec vna extremae Vnctionis forma precatio quadam absque.

DE VN.

DE VNCTIONIS EXTREMÆ OLEI
monijs, & ritibus.. TABLA 82.

Prentiones, quibus sacerdos ad ægroti salutem impetrandam vitior. Nullū enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur, ac rectè quidem, quoniam eo potissimum tempore fideles pijs obsecrationibus adiuvandi sunt.

Ac primū ex-
cipiunt, qui sa-
no & firmitate cor-
pore sunt, ijs. n.
extremā vnctio-
nem tribuendam
non esse.

Et Apostolus docet, cum in-
quit: Infirmatur quis in vobis?
Iacob. 5.

Et ratio ostendit, siquidem
obeam rem instituta est, nō mo-
do vt animæ, sed etiam vt corpō
et medicinam afferat.

Omnes præterea, qui rationis vsu carentes, d hoc
Sacramentum suscipiendum apti non sunt.

Et pueri, qui nulla peccata admittunt, quorū re-
liquias sanare huius Sacramenti remedio opus sit.

Amētes itē & furiosi, nisi interdū rōnis vium ha-
berēt, & eo potissimū tpe pji animi significationem
darent, petentique vt sacro oleo vngerentur.

Personarum. Quā
uis enim hoc. Sa-
cramentum ad om-
nes pertinet, quā-
dam tamen homi-
num genera exci-
piuntur, quibus
administrandum
non est.

Observa-
tionem, si-
ue rationē
habendam

Partium corporis nō enim totum
corpus, neq; omnes corporis partes
vngendæ sunt, sed ea tantum mem-
bra, in quibus potissimum sciendi
vis eminet, puta

Oculi
Aures
Nares
Os
Man^{us}
Renes
Pedes

Visionem.
Auditum.
Odoatū.
vel Gūstū.
Tactū.
Libidinem.
Ingressum.

Temporis.
Nam hæc
vnctio tūc
est adhi-
benda

Cū graui morbo affligamur, ac vi-
te periculum impendat.
Semel tantum in vna eademque
ægotiatione.
Sed quoties postea quispiā aliud
vire discriminē incidit, toties eiusdē
facti subditiū ei poterit adhiberi.

Ex quo patet in
eorum Sacramen-
torum numero,
quæ iterari solēt,
reponendam es-
se hanc vnctio-
nem.

Prepara-
tionem ad
suscipien-
dā sacram
vnctionē.
vbi isthæc
curanda
sunt.

Primum, quoniam nihil magis huius Sacramenti gratiam impedit,
quā alicuius peccati mortiferi conscientia, seruanda est Catholice Ec-
clesiæ perpetua consuetudo, vt ante extremam vnctionem penitentia
& Eucharistiæ Sacramentum administreretur.

Deinde ægroti persuadendum est, vt ea fide se vngendum sacerdoti
præbeat, quā olim, qui ab Apostolis sanandi erant, seiplos offerre con-
sueverant.

In primis autem animæ salus, deinde corporis valetudo, cum illa ad-
iunctione, si ea ad æternam gloriam prostrata sit, expectanda est.

Nec vero dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ & solennes preces
à Deo audiantur, quibus Sacerdos non suam, sed Ecclesiæ & Domini
nostri Iesu Christi personam gerens, vitior.

DE SA-

DE SACRAMENTI HVIVS EFFECTI-
bus seu fructibus. TABULA 83.

EXPLI- Vna est, hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, & vt communi nomine appellantur, venialia remittit: exitiales enim culpæ, penitentia Sacramento tolluntur.

Altera est Sacre vñctionis utilitas, quod animam à languore & infirmitate, quam ex peccatis contrahit, & a cæternis omnibus peccati reliquijs liberat, eamq; pio & sancto gaudio replet.

Præterea fidelibus arma & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus aduersarii vim & imperum frangere, & illi fortiter repugnare possint.

DE ORDINIS SACRAMENTO,
ET PRIMUM DE VINOMI-
nis, atque Sacramenti ratione. TABULA 84.

CVM NATURALI instinctu homines agnoscerent Deum colendum esse: psequens erat, vt in quauis Republica, alig Sacrorum & diuini cultus pcuratori prefigerent, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur. Atq; hæc quæ potestas in lege Evangelica

Est celestis, omniemq; angelorum etiam virtutem superat, neq; à Sacerdotio Moïsaico, sed à Christo Domino, qui non secundum Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedec, ortum habet. Is enim, qui summam potestate gratia tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quauis virtute defuit, & Sacramentis adstridit, Ecclesie suæ reliquit. quare ad eam extendendam certum ministri instituti sunt, & solenni religione consecrati, quæ quidem consecratio, Ordinis Sacramentum, vel sacra ordinatio vocatur.

Quid significet. Est enim ordo, si propriam eius vim & notitiam accipiamus, dispositio superiorum & inferiorum rerum, quæ inter se ita apte sunt, vt vna ad alteram referatur. Cum inque in hoc ministerio multi sint gradus, & varis functiones, omnia vero certa ratione distributa sunt & collocata, recte & commode ordinis nomen ei impositum videtur.

Dini- ditur in Po- testate	Ordinis, q ad ve- rū Chri- sti Domi- ni corp- in sacro- sancta Eu- charistia refertur. De quo hoc loco queruntur duo:	Num inter cetera Ec- clesie Sa- cramenta; sacra ordi- natio nu- merata sit. Et quidem habere eā propriis Sa- cramenti ra- tionē, pro- batur	Au- tho- rita- te	Sacra- scri- pturæ, ex ver- bis	Christi Ioan. 20. Matth. 18. Sicut misi me Pater, & ego mitto vos, Accipite Spiritum sanctum: quo- rum remiseritis peccata remittun- tur eis, &c. Pauli, 2. Tim. 1. Admoneo te, vt re- suscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manū mearū.

Concilij Tridentini.

Ratione: Nam cum Sacramentum sit rei sacre signū, id vero quod hac consecratione extrinsecus fit, gratia & potestate significet, quæ illi tribuit, qui cōsecratur omnino sequi perspicuum est. Ordinem vere ac propriè sacramentum dicendum esse.

Quare Episcopus ei qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificium &c. Quibus verbis perdocuit Ecclesiam, potestatem cōsecrandæ Eucharistie characteris animo impresso tradi, cui gratia adiūcta sit ad illud munus ritè & legitime obeundum.

Iurisdictionis, quæ tota in Christi corpore mystico versatur, ad eam enim spectat, Christianum populum gubernare & moderari, & æternam celestemque beatitudinem dirigere.

DE ORDINIBVS, ET PRIMVM

de prima tonsura. TABULA 85.

Quæ est preparatio quædam ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus preparari solent: ita tunc, tonso capillo, Deo dedicantur, tanquam aditus ad Ordinis Sacramentum illis aperitur.		
ORDINES incipiendi sunt à prima tonsura	Quæ tondendi morem.	Primùm omnium Apostolorum Principem introduxisse ferunt. Deinde etiam meminere eius vetustissimi & gratissimi Patres ———— Dionysius Areopagita, Hieronymus, Augustinus,
	Ex sit in capite ad	Similitudinē coronæ, & hoc, vel ad ———— Memoriam Coronæ, quæ spinis contexta, Saluatoris nostri capiti fuit imposita. Declarandam regiam dignitatem, quæ ipsi maximè, qui in sortem Domini vocati sunt, conuenire videtur.
		Figuram circuli, quæ omnium perfectissima est, ad significandam, vel perfectioris vitæ professionem à clericis susceptam, vel externarum rerum contemptionem, animiq; ab omnibus humanis curis vacuitatem.
Porro qui sic tondentur, Clerici dicuntur, quod nomen illis tunc primùm imponitur, & ab eo deductum est, quòd Domini sortem, & hereditatem suam habere incipiant.		

DE ORDINVM NUMERO ET GRADIBVS,

ac primùm de minoribus Ordinibus. TAB. 86.

HI ORDINES septenario cōtinētur numero. Ex quib⁹ alij dicuntur minores	Nam post primam tonsurā ad Obsequium ordinis primus gradus fieri cōsuevit. eius munus est ————	Templi clauēs & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus ne quis propius, quàm par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientem interpellaret.
	Secundus ordinis grad⁹ est Lectoris mun⁹. Ad quæ pertinet ————	In Ecclesia, veteris & noui testamenti libros clara voce & distincta recitare. Prima Religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere.
	Tertius est ordo Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur.	
	Acolytorum quartus est gradus. Eorum munus est ————	Ministros maiores, Subdiaconos & Diaconos, in altaris ministerio assistari, eisq; operam dare. De cetera lōmina deferunt, cū Missæ sacrificium celebrant, præcipuè verò cū Euangelium legitur. ex quo & Ceroferarij alio nōmine vocati sūnt.

DE SACRIS ORDINIBVS,
quid dicuntur Majoress, TABULA 87.

ALII ORDINES, Maiores, & facti dicuntur. Qui tribus distinguuntur gradibus —

In eorum primo gradu subdiaconus collocatur: cuius munus est —

Secundum gradum Diaconus obtinet: cuius ministeriū latius patet, scilicet semper habitum est. Ad eum enim pertinet —

Tertius omniumque Sacrorum ordinum summus gradus est, Sacerdotiū. Qui vero illo præditi sunt, eos veteres Patres appellant interdum —

Diacono ad altare inservire. Sacra enim lintea, vasa, panem, & vinum ad sacrificij usum necessaria parare debet. Nunc Episcopo & Sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missæ sacrificio abluunt.

Epistolam etiam, quæ olim à diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam testis ad sacrū assitit, prohibeique ne sacerdos sacra faciens, à quopiam perturbari possit.

Episcopum perpetuū sequi, concionantem custodire, ei; & Sacerdoti sacra facienti, vel alia Sacramenta administranti, præstare esse, & in Missæ Sacrificio Evangelium legere.

Peruestigare, quinam in urbe piæ & religiosæ, quivè secus vitam traducant, &c.

Licet ei præterea (si ablit Episcopus & Sacerdos) Evangelium explanare, non tamen è superiori loco. ut intelligatur, hoc eius proprium munus non esse.

Non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maximè necessaria est.

Sed multò magis, propter morum gravitatem, doctrinam, & prudentiam.

Tum quia Deo consecrati sunt:

Tum quia ad eos pertinet, Sacramenta administrare, sacrasque res & divinas tractare.

DE SACERDOTIO.

TABULA 88.

DVPLEX in Sacris literis describitur Sacerdotium.

Interior, quo omnes fideles, postquam aqua salutaris abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipue verò iusti, qui Spiritum Dei habent, & divinæ gratiæ beneficio, Iesu Christi summi Sacerdotis viâ membra effecti sunt. hi enim fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis suæ spirituales Deo hostias immolant. Quo in genere bonæ omnes & honestæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Apocal. 1. 1. Pet. 1. Rom. 1. 2.

Externum verò Sacerdotium non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus convenit, qui legitima manuum impositione, solemnibusque sanctæ Ecclesiæ ceremoniis institui, & Deo consecrati, ad aliquod proprium sacramque ministerium ascribuntur. Et hoc tantummodo Sacerdotium ad Ordinis Sacramentum pertinet: De quo plura in sequenti habes tabula.

DE SACERDOTIO EXTERNO.

T A B V L A 89.

SACER- dotii ex- terni	Munera sunt duo, q̄ ad sacerdotem at- tinet. Quorum	Alterum est, vt sacramenta ritè	{ Conficiat & Administret.		
		Alterum, vt populum fidei suæ commissum, ijs rebus & institu- tis, quæ ad salutem uecessaria sunt, erudiat.			
	Gratus sunt di- gnitatis & pote- statis va- rij: Quo- rum	{ Primus est eorum, qui Sacerdotes simpliciter vocantur : quorum func- tiones hæcenus declaratz sunt.			
		{ Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt : vt non solum cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum vigilantia & cura prospiciant. Quare in sacris litteris Pastores quoniam sæpè appellantur, sed & pontifices dicuntur, ac- cepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appel- lare consueuerunt.			
		{ Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt, qui Metropolitani etiam vocantur, q̄ illarum urbium antistites sunt, quæ tan- quam matres habeantur illius Proninciæ.			
		{ In quarto gradu Pa- triarchæ collocantur, i. Primi supremique Patres. Atq; olim in vniuersa Ecclesia, præ- ter summū Ro. Ponti- ficem, quatuor tantū Patriarchæ numera- bantur, Videlicet	{ Constantinopolitanus, etsi ad eū post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij Maie- statem altiore locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiam Mar- cus Euangelista iussu Principis Apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, vbi Petrus sedem primò locauit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quæ Ecclesiam Iacobus frater Domini rex it.		
	Minister, vt & reliquorum or- dinum, est Epi- scopus. Nam		{ Præter hos omnes Catholica Ecclesia Ro. Pontificem Max. quem in Ephe- sina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum totius orbis terra- rum, Patrem & Patriarcham appellat, semper venerata est. Qui pius Pa- ter ac Moderator, vniuersali Ecclesiæ vt Petri successor, Christi q; Domi- ni verus & legitimus Vicarius, præsidet.		
			{ Quamuis nonnullis Abbatibus permissum sit, vt minores & non sacros ordines interdum administrent. Subdiconos, Diaconos, & Sacerdotes vnu tantum Episcopus ordinat. Episcopi, ex Apostolorum traditione, quæ perpetuò in Ecclesia custodita est, à tri- bus Episcopis consecrantur.		

HVIVS IGI-
tur tanti officij,
putà sacerdotij,
onus nemini te
merè imponen-
dū est, sed ijs tm̃,
qui illud vitæ sã-
ctitate, doctrina,
fide, prudẽtia su-
stinere possint.
Nec verò quisq̃
sumit sibi hono-
rem, sed qui vo-
catur à Deo tan-
quã Aaron. Vo-
cari aut̃ à Deo di-
cuntur, qui à le-
gitimis Ecclesiæ
ministris vocan-
tur. Sunt autem
in sacris suscipiẽ-
dis Ordinib. hæc
animaduertẽda:

Quanta cir-
cūspẽctio-
ne ad Sa-
cros ordi-
nes sit acce-
dendū. Est
enim cauẽ-
dum dili-
genter,

Quæ in Sa-
cerdote po-
tissimū re-
quirantur.

Qui ab
hoc officio
excludan-
tur.

Nẽ eq̃ cõ-
silio ad
hãc viuẽ-
di rōnẽ se
cõuertãt,

Vt quæ ad victum vestitumq̃; necessaria sunt, parent,
itã, vt præter quæstum, nihil aliud in Sacerdotio, quẽ-
admodum vulgò cæteri omnes in quouis fordidi arti-
ficij genere, spectare videantur.

Vt honores & dignitates obtineant.

Vel, vt diuitijs affluant, quales sunt, qui, nisi opulen-
tum aliquod ecclesiasticum beneficium ijs deferatur,
nullam sacri ordinis cogitationem habent. Hi verò
sunt, quos Saluator noster mercenarios appellat, &
quos Ezechiel dicebat, semetipsos, & non oues, pa-
scere. Ezech. 34.

Sed hoc sibi proponant, opus est, vt non solum Dei gloriam in om-
nibus rebus quærant, quod quidem cum omnibus, tũ maximè fi-
delibus commune esse constat: sed etiam, vt alicui certo Ecclesiæ
ministratio addicti, in sanctitate & iustitia illi seruiant.

Primum itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, vitæ & morum
integritas requiritur. Quare sanctam illam consuetudinem in
Ecclesiâ seruari animaduertimus, vt qui sacris initiandi sunt,
prius penitentis Sacramento conscientiam purgate diligenter
studeant,

Præterea in Sacerdote non solum ea cognitio requirẽda est, quæ
ad Sacramentorum vsum & tractationem pertinet, sed etiam sacra-
rum literarum scientia, ita instructū esse oportet, vt populo Chri-
stianæ fidei mysteria & diuinæ legis præcepta tradere, ad virtutem
& pietatem incitare, à vitijs reuocare fideles possit.

Pueris enim, & furiosis, vel amentibus, qui vsu rationis carent,
hoc Sacramentum dandum non est. Aetatem autem legitimam, ex
facti Concilij Tridentini Decretis licet cognoscere.

Excipiuntur etiam serui: neque enim diuino cultui dedicari de-
bet, qui non sui iuris, sed in alterius potestate est:

Viri præterea sanguinum & homicidæ, quia Ecclesiastica lege re-
pelluntur, atq̃ irregulares sunt.

Spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non sunt
procreati: decet enim, vt qui sacris addicuntur, nihil in se habeant,
quo ab alijs meritò contemni, ac despici posse videantur.

Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni cor-
poris vitio deformes, aut manci sunt. ea enim fœditas & debilita-
tionem offensionem habet, tũ verò Sacramentorum administra-
tionem impediatur necesse est.

DE QVIBVSDAM ALIIS HVC
pertinentibus. TABVLA 9^a.

Plurimū Sacramē- ti istī ^o ex- plicationē pro fu- tūram	Primum ipsi Pastoribus, quod dum in huius argumenti tractatione versantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commouentur.		Eodem pietatis studio assiciantur : Earum rerū cognitionē percipiant, quibus instructi, viam sibi ad vltiores gradus faciliē munite possint.
	Deinde alij Ecclesiasticis, qui in fortē Dñi vocati sunt, partim vt—		
	Postremò etiam reliquis fidelibus, vt quo honore digni sunt Ecclesiæ mini- stri, intelligant—	In vniuer- sum oēs : Illi maxi- me, qui	Sua sponte & voluntate illud vitæ genus sequi velint. Liberos suos adhuc infantes, ecclesiæ ministerio spe destinari.
PRAE- terea ve- rò obser- uanda sūt etiā hæc :	Sacerdotij nobilitas & excellentia. Nam cū Episcopi & Sacerdotes, tāquā Dei interpretes & interueniētes quidam sint, qui eius nomine diuinam legem & vitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt : perspicuū est, eam illorum esse functionem, qua nulla maior excogitari possit. Quare meritò non solum Angeli, sed Dij etiam, quod Dei immortalis vim & nomen apud nos teneant, appellantur. Quauis autem omni tempore summam dignitatē obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes ceteris omnibus honore longè antecellunt. Potestas enim tū corpus & sanguinem Domini nostri conficiendi & offerendi, tū peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque in intelligentiam superat: necdum ei aliquid par aut simile in terris inueniri queat;		

Sacramenti huius effectus. Quauis enim ordinis Sacramentum, maxime ad Ecclesiæ utilitatem & pulchritudinē spectet, tamen—	In eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficit.
	Deinde aliam quoque gratiam hoc Sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sacratissimum Eucharistiæ Sacramentum refertur. Atque hæc etiam character spiritualis dicitur, quod qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur.

REGVLA.

Quemadmodum Saluator noster à Patre, Apostoli autem, ac discipuli in vniuersum mundum à Christo Domino missi sunt: ita quotidie sacerdotes eadem, qua illi, potestate præditi, ad consumptionem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi mittuntur.

ALIA REGVLA.

Qui verò in hoc ministerium seipsos arroganter inferunt, atque intrudūt, de his Dominum intellexisse, docendum est, cū inquit: Non mirerem Prophetas, & ipsi currebant. Quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

DE MATRIMONII

SACRAMENTO: ET PRIMVM DE

natura eius, atq; significatione. TAB. 92.

MATRIMONIUM
Christiano
rum

Dicitur { Matrimonium ab eo, quod semina idcirco maximè nubere debet, ut mater fiat: vel quia prolem cōcipere, parere, educare, matris munus est.

Coniugium à coniungendo, q legitima mulier cum viro, quasi vno ingo adstringatur.

Nuptiæ, quia (ut inquit S. Ambrosius) pudoris gratia puellæ se obnubarent: quo etiam declarari videbatur, viris obediēte, subiectasq; esse oportere.

Definitur ex communi Theologorum sententia, viri & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.

**Deus
ipse**

Non solum instituit, Gen. 1. & 2. Matth. 19. Verum, ut sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam & indissolubile nodū ei addidit, cum ait: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Matth. 19.

**Natura-
lis coniū-
ctio: qd
quidē —**

Prima est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expedita societas, muni auxilij spe conciliata, ut alter alterius ope adiutus, vitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustinere queat.

**Tribus
de cau-
sis fieri
debet,
quarū**

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum & diuitiarum hæredes relinquatur, quam ut veræ fidei & religionis cultores educetur. Tob. 6.

Tertia est, ut qui sibi imbecillitatis suæ cōscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonij remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. 1. Cor. 7.

**Dupli-
cem ha-
bet ra-
tionem:
consi-
deran-
dum, est
enim,
vel vi-**

Sacramentum, quæ ratione eius natura multo præstior est, & omnino ad altiorem finē refertur. Quodd autem matrimonij sit Sacramentū, conuincitur —

Testimonio sacræ scripturæ: Nam Paulus de matrimonio scribēs ad Ephesios, Sacramētum hoc, inquit, magnū est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Ad Ephes. 5.

Authoritate Concilij Tridentini, cui, grauissima adiuncta est ratio. Gratiam enim, quæ huic inest Sacramento, non significat tantum, sed etiam tribuit, in quo maxima sacramenti ratio inest.

DE MATRIMONII COMMENDATIONE.

TABULA 93.

- TRIA**
Matrimonij
sunt bona
- Primum est proles, hoc est, liberi, qui ex iusta & legitima suscipiuntur vxore, id enim tanti fecit Apostolus, vt diceret, Saluabitur mulier per filiorum generationem. 1. Timoth. 2.
 - Alterum est Fides, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus, sed fidelitas quædam, qua maritus vir vxori, & vxor viro, ita se obstringit, vt alter alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumq; illud coniugij sœdus, nunquam se violaturum polliceatur.
 - Tertium, sacramentum, vinculum scilicet matrimonij, quod nunquam dissolui potest. Nam (vt est apud Apostolum) Dominus præcepit, vxorem a viro non discedere, quòd si discesserit, manere inanptam, aut viro suo reconciliari: & vir vxorem non dimittat 1. Cor. 7.

- OFFICIA**
coniugum
sunt hæc
- Viri,**
 - Vxorem liberaliter & honorifice tractare.
 - Alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse,
 - Tum vt ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt.
 - Tum, ne inerti ocio languescat: à quo vitio se rē omnia fluxerunt.
 - Familiā rectè constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio cōtinere.
 - Vxoribus,**
 - Subditam esse viro suo &c. de quibus habetur. 1. Petr. 3.
 - Filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare.
 - Domum se libenter continere, nisi necessitas exire cogat: idque sine viro permisso nunquam facere audeat.
 - Meminiſſe semper, secundum Deum, magis quam viram, neminem diligendum, eone plaris faciendum esse neminem: cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non aduersantur, morem gerere & obtemperare, summa eius alacritate animi oporteat.

- DE vſu** matrimonij
duo illa
maxime docendi
sunt fideles
- Primum quidem est, non voluptatis aut libidinis causa matrimonio operâ dandam esse, sed eo vtendum intra illos fines, qui à Domino præscripti sunt, iuxta præceptum Apostoli: Qui habent vxoress, tanquam non habentes sint. 1. Corin. 7.
 - Alterum est, vt Deum orandi & obsecrandi causa, à matrimonij officio interdum abſineant, vt non modo hanc vitam piè & placide traducant, sed æternæ etiam, Dei benignitate consequendæ, verâ & stabili sp̃e, quæ non confundit, nitantur.

PARS CATECHISMI

CATHOLICI TERTIA: DE PRÆCEPTIS

Dei in decalogo comprehensis.

TABULA 94.

Decalogum, legum omnium summam & Epitomen esse, sanctus Augustinus literis cōmēdauit.

CUM MVLTAE locutus sit Dñs, duæ tamen tm tabulæ dantur Moisi lapideæ, quæ dicuntur Tabulæ testimonii futuri in arca. Exod. 10. in quibus continentur decem præcepta, pertinentia partim ad	{	Deum, nempe tria hæc: {	Noo habebis Deos alienos coram me.
		{	Non assumes nomē Domini Dei tui in uacuo.
			Memento, ut diem sabbati sanctifices.
			Hooora patrem tuum, & Matrem tuam, ut si loogeuus fueris tertiam, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.
{	Proxi- mū, vi- delicet hæc se- ptem:	{	Non occides.
			Non merchaberis.
			Non furtum facies.
			Noo loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.
{	Non coo- cupisces	{	Domum proximi tui.
			Nec desiderabis uxorem eius, noo seruum, oō ancillam, oō bouem, oō alium, nec omoia quæ illius sunt.

Cætera omnia, quæ præcepit Deus, ex his decem præceptis pendere intelliguntur, si diligenter querantur, ut rectè iorelligantur: quo modo hæc ipsa rursus decem præcepta ex duobus illis, dilectionis scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pœdet & propheta. Matth. 22.

IN DECALOGO QVÆ SINT SPECTANDA.

TABULA 95.

Inter cætera, quæ animos hominū ad huius legis iussu seruando possunt impellere, illud maxime vini habet, Deum esse huius legis authorem. Quauis enim per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis authorem.

QVAM piæ ac suppliciter Dei legem colere oportet, hoc facile potest animaduerti,	{	Nam primum triduo a tequā seruetur lex, Dei iussu dictum est omnibus ut vestimenta lauant, uxores oō attigerent, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam legem. Exod. 19.
O Bseruatio legis	{	Deinde, cum ad montem essent adducti, uode Dominus illis per Moysen leges erat laturus, vni Moisi dictum est, ut in montem asceoderet, quod Deus maxima cum maiestate uelit, & locum tonitruis, folguribus, igne, densis quæ oculis circumfudit, ac loqui cum Moise cepit, ei quæ leges dedit.
{	Noo est difficilis, quod vel una hac ratione ex Augustinio probari poterit, cū dicit, Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini, amare, amare, inquam creatorem beneficium, patrō amantissimum, deinde etiam, & carnem suam in fratribus suis? At uero qui diligit, legem impleuit. Nihil autem amari difficile.	{
{	Sed tamen necessaria, sit enim Apostolus, noo præputium, noo circumcisionem aliquid esse, sed obseruationem mandatorum Dei. Quod uero eandem sententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Christo tantum dicit ualere, intelligimus plane eam oouam creaturā in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat.	{

FRVCTVS obseruatæ legis describuntur Psal. 118. Nec uero oobis est seruanda lex.	{	Tām oostre uilitatis gratia,
{	Quam Dei causa, qui suam hominū generi lege uoluntatē aperuit, quam cū cæteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi, multo est æquius.	{

DE

DE ALIIS QVIBVSDAM, QVÆ COLLIGVNTUR
ex diuinis verbis, quibus lex Dei promulgata est.

EXODI XX.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI
eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis &c. TABULA 96.

EX HIS
verbis ani-
maduer-
tendum est,

Vnam ex vniuersis orationibus à Deo delectam esse, quam populus invocaret suum, & cui se cognoscendum & colendum præberet, non quòd ceteras iustitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus: sed quòd ipsi Deo sic placuit potius, ut gentem exiguam, & inopem augeret, & locupletaret, quo eius potentia & bonitas orior apud omnes esset, & illustrior.

Deum Hebræos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima seruitute premi, diuexariq; permisisse ob eam rem, ut doceremur, amicos Dei fieri non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris: itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tùm verò, ut ad Dei cultu transfari intelligeremus, quanto feliciores demum sint ij, qui Deo, quam qui mundo seruiant.

Post amplius quadrigentis annis Deum promissa præstinisse, ut ille populus fide ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus à se perpetuo pendere vult, atque io eius bonitate omnem spem suam collocare, ut in præcepti explanatione dicitur.

Locum, ac tempus, quibus hanc legem populus Israel à Deo accepit diligenter notandum esse: nempe postquam eductus ex Aegypto in desertum venit: ut beneficii recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam legem aprior redderetur.

APPLICATIO.

Et si vero ea verba, quibus dicitur, Qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis, Iudeis tam videntur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis: tamen si interiorem salutis viuificæ rationem spectemus, magis ad Christianos homines pertinent, qui non ex Aegyptiaca seruitute, sed à peccati regione, & potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis suæ translati sunt, ad Coloss. 1. cuius beneficii magnitudinem intuens Hieremias, prædixit illud: Ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur ultra: Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de vniuersis terris, ad quas cieci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: & quæ sequuntur Hierem. 16,

P R A E C E P T V M P R I M V M

DE VERO VNIVS DEI CVLTV TABULA. 97.

NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

HIS
verbis
duplex
cōtine-
tur præ-
ceptū,

Iubendi: Nam quod dicitur, Non habebis Deos alienos corā me: eā habet sententiā cōiunctam: Me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptū

Prohibendi, ut sunt illa verba, Non habebis deos alienos coram me, qualoquendi formula legislator vñs est:

Fidei,
Spei,
Charitatis.

Non quòd satis explicata non esset hæc sententiā affirmatione præcepti: Me vnum Deum coles &c. Si enim Deus est, vnus est &c.

Sed propter cecitatem plurimorum, qui olim Deū verum se colere profitebantur, multitudinem tamen deorum venerabantur.

DE PRÆ-

DE PRÆCEPTI HVIVS TRANSGRESSORIBUS.

TABVLA 98.

PECCANT AVTEM IN hoc præceptum, qui fidē spem & charitatem non habent: quorum peccatum latissimè patet. Sunt enim in hoc numero

Qui in hæresim labuntur.

Qui nō credūt ea, q̄ sancta mater Ecclesia credēda pponit.

Qui somnijs, angurijs, ceterisq̄, vanissimis reb. fidē habēt.

Qui de sua salute spē abijciūt, nec diuinę bonitati cōfidūt.

Qui dinitijs tantum, Qui corporis valetudine ac viribus nituntur: quæ solum ab ijs explicata sunt, qui de vitijs & peccatis conscripserunt.

DE VENERATIONE SANCTORVM,

TABVLA 99.

Verum illud etiam in præcepti huius explicatione ac curatè docendū est, Venerationem & inuocationem sanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ celestis gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum sanctorumq̄ cinerum cultū quem semper Catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui edicente rege, nē se pro rege quisquā gerat, aut regio cultu atque honore affici patiatur, cōtinuo putet nollere regem, suis vt Magistratibus honos deferatur?

Spiritus S. qui ait, Suli Deo honor & gloria: idem præcepit, vt honore parentes & seniores afficeremus.

Venerandi sunt, quod Præterea viri sancti, qui vnum Deum colebant, reges tamen, vt est in diuinis literis, adorabant, id est, supplices venerabantur. Cur non igitur angelicis spiritibus, tanto maiorem honorem habebimus, quanto beate illz mentes dignitate Regibus ipsis antecellunt?

Adde charitatem, qua nos angeli diligunt, qua ducti pro iis pronuntiant, quibus præsent, vt ex scriptura facile intelligitur, preces fundunt, quod etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum quidē est: nostras enim Deo preces offerunt & lachrymas.

SANCTI itaq; angelici & hominum beatorum spiritus &

Et inuocandi, & perpetuo Deū intuentur, & patrociniū salutis nostræ, sibi delatorum, libentissimè suscipiunt. Quæ sententia confirmatur

Sacre scripture testimoniū { Tum Genesis { 32.
 { Tum alijs plurimis.
 { Niceni alterius,
 { Conciliorum { Gangrensis, &
 { Tridentini.

Aniho { Sanctorū patrum, & in iis Augustini, qui testatur multa Deum non concedere, nisi mediatoris ac deprecatoris opera & officium accesserit.

Consuetudine ab apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuo retēta & conseruata.

REGVLA.

Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, vt sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis atq; inuocandis, & sacris eorum reliquiis cineribusq̄; venerandis, Dei gloria minuat: vt eo maxime augeatur, quo magis hominum spem excitat, confirmat, & ad sanctorum imitationem cohortatur.

LIMITATIO.

Et Si vero angelos Christiani adorare dicuntur, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. Vnde quod legimus, interdū angelos recusasse, nē se homines veneratētur, eo fecisse intelligendum est, quod sibi eum honorem haberi volebant, qui soli Deo deberent. Apocalyp. 19. 22.

DE IMA-

DE IMAGINIBVS SANCTORVM.

T A B V L A 100.

NON FACIES TIBI SCVLPTILE, NEQVE OMNEM

similitudinem, quæ est in coelo, & quæ in terra deorsum &c.

Non adorabis ea neque coles.

Quidam hoc alterum præceptum existimantes duo postrema, ipsa vnius præcepti vi contineri voluerunt, vt sanctus Augustinus illa extrema diuidens, hæc ipsa verba ad primum præceptum pertinere voluit. Quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur.

HOC
aut præ-
cepto—

Non omni
nò prohibe-
tur ars pin-
gendi, hu-
gendi, aut
sculpendi:
Nam—

Primum in scripturis iussu Dei simulacra & imagines effectas legimus, Cherubim, serpentis &c.

Deiude nemo tùm rudis est, cùm sanctissimæ Trinitatis aliqua persona qui busdam signis exprimitur, quæ tam in veteri quàm in nouo testamento apparuerunt, vt illa imagine diuinitatem credat exprimi, sed potius illis declarari intelligat proprietates aliquas, aut actiones quæ Deo tribuuntur.

Angeli etiã cum humana species, tùm alæ affiguntur: vt intelligant fideles, quàm propensi sint in humanum genus, & tanquàm parati ad ministeria Domini exequenda: omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Ad Heb. 1.

Præterea cùm Christus Dominus eiusq; sanctissima mater, ceteriq; omnes sancti humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorū imagines pingi atq; honorari, sanctum & grati animi ceruissimum argumētum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monimenta, & œcumenicæ synodi, & tot sanctissimorum doctissimorumq; patrum, inter se consentientium, scripta confirmant.

Sed imagines ob eam rem veritate sunt, nè quid simulacris quasi dijs colendis, de vero Dei cultu detraherentur. Duplici autem potissimum ratione, quòd ad hoc præceptum attingit, Dei maiestatem vehementer lædi perspicuum est:

Altera, si idola & imagines, tanquàm Deus colantur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quòd ab eis sit aliquid petendum, vel q̃ fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant, quod passim sacræ literæ reprehendunt.

Altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis cōspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, vt inquit Damascenus, qui sub adspēctum non cadit, qui corporis cōfers est, qui nullis terminis circūscribi, nec vlla figura describi queat, possit exprimere?

R E G V L A.

Non solum autem licere in Ecclesia imagines habere, & illis honorem & cultum adhibere certum est, cùm honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa: verum etiã maximo fidelium bono ad hanc vsque diem factum constat: vt ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima synodo, quæ est secunda Nicæna, intelligitur.

P R A E C E P T V M . S E - C V N D V M , D E L I C I T I S E T I L L I C I - t i s i u r a t i o n i b u s . T A B V L A . I O I .

N O N A S S V M E S N O M E N D O M I N I D E I t u i i n v a n u m .

I N H V I V S
p r æ c e p t i e x p l i -
c a t i o n e , i d p r i -
m u m c o ñ e t , c ũ
e o , q u o d l e x f i e -
r i p r o h i b e t ,
c a r ũ e t i a m r e -
r n m p r æ c e p t i o -
n e m c o i u n d a
e s s e , q u a s p r æ -
s t a r e h o m i n e s
d e b e n t . i t a f a -
n e , v t l e g i s h u -
i u s , f i n e e d i c t i
d i u i n i d u p l e x
o i n o f i t r a t i o :

Vna, qua
iubemur,
diuino no
mini ho
norē tri
buere. Mo
di autem
quibus
Deus fit
laudand⁹,
sunt va
rii.

Præterea Dei
nomen hono
re prosequi
mur, cū fidei
faciendæ causa
testamur De
um: Qui mo
dus à superiori
bus valdē dif
fert. Nam

Primū igitur laudatur Deus, cū in omnium conspectu Deum
ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumq; salutis no
stræ authorem, quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus.

Itemq; cū verbo Dei, quo voluntas eius enunciat, sanctè & di
ligenter operamur: in eius meditatione assiduè versamur, stu
diosè illud aut legendo, aut audiendo addiscimus, perinde vt cuius
que personæ & muneris aptum & consentaneum est.

Deinde diuinum nomen veneramur & colimus, cū officii & re
ligionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus, tū
prosperis, tū aduersis, illi singulares gratias agimus.

Neque verò minus Dei nomen honoratur, si fidenter opem eius im
ploramus, quo scilicet aut nos ab aduersis rebus liberet, aut ad easdē
fortiter perferendas constantiam & robur largiatur.

Quæ suprà enumerauim⁹, ita suapte natura bonæ
sunt atque expetenda, vt nihil beatius, nihil homi
ni optabilius possit esse, quàm si in illis sedulo ex
quendis seipsum dies noctesq; exerceat.

At iusiurandum licet bonum sit, eius tamen fre
quens vsus iniurine est laudabilis. Est enim ea de cau
sa tantum institutum, vt esset tanquàm remedium
quoddam humanæ imbecillitatis, & ad proban
dum, quod dicimus, necessarium instrumentum.
Nisi ergo gravis & iusta causa subit, inreinrando
vti non est salutare: quod si sæpius adhibeatur,
tantum abest vt prosit, vt magnum detrimentum
asserat.

Altera, qua vetamur diuinum nomen in vanum assumere, Apparet eum
gravi peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandū fertur.
Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiam verba declarant: Non assumes
nomen Dei tui in vanum: quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestū adeo,
ac nefarium sit, nimirum ppter ea, quòd eius maiestas minuitur, quæ nos Deum
& Dominum nostrum esse prouincit.

DE IURISVRANDI RELIGIONE

siuè de licito iuramento.

TABVLA 102.

IN EO
Iureiuran-
do, quo
Dei nomē
honorari
dictū est,
attendun-
tur

Formulæ variæ { Primum, iurare nihil aliud, nisi Deum testari, quacumque, id forma, & conceptione fiat.
Est etiam illud iusiurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut per sacra Dei Evangelia, per crucem, per sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus, in quibus Diuinæ maiestatis splendor elucescit.
Eadem ratio est illius iurisiurandi, quod per execrationem profertur, quale est illud sancti Pauli: Ego testem Deum inuoco in animam meam, 1. Cor. 1. Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio, tanquam mendacij vltori, subiicitur.

Genera duo { Primum, quod affectorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præfenti, aut præterita, religiosè affirmamus: ut Apostolus in Epistola ad Galatas: Ecce coram Deo, quia non mentior. ad Galat. 1.
Alterum verò promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore, pro certo pollicemur, & confirmamus: ut Bethabez David iurans per Dominum Deum suum promisit, Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipsius locum successorum.

Tria, quæ ad iusiurandum requiruntur, { Veritas, quam iureiurando necessariam esse, David quoque indicat illis verbis: Qui iurat proximo suo, & non decipit. Psal. 14.

Iudicium: neque enim iusiurandum temerè, & inconsideratè, sed consultò & cogitatò adhiberi debet. Itaque iuraturus { Primum quidem consideret, utrum necessariè cogatur: necne: remque totà accurate expendat, an eiusmodi sit, ut iureiurando indigere videatur.
Tèpus præterea spectet, locū attendat, aliaque multa, quæ rebus adiuncta sunt, circūspiciat: nō odio, nō amore, auranimi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi & necessitate.

Institiam, quæ maxime in promissis requiritur. Quare si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat.

Quod his omnibus seruatis, tutò iurare liceat. { Lex Domini præcipit: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruires, ac per eum iurabis, Deut. 6. Et Psal. 62. Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. & c.
Apostolos iurasse, ex D. Pauli epistolis apparet.
Interdum & ipsi iurant angeli. Apoc. 10.
Quin etiam & Deus ipse iurauit, angelorum Dominus Genes. 22. Exod. 33. Psal. 109. Ad Hebr. 6.

Ortus etenim iusiurandum à fide originem ducit, quia homines credunt, Deum toti veritatis esse autorem, qui nec decipi vnquam possit, nec alios decipere: cunctis oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui denique vniuersis rebus humanis admirabili providentia consulit, mundumque administrat.

Finis iusiurandum enim eo tendit, atque id omnino spectat, ut hominis iustitiā & innocentiam probe, finemque litibus & controuersijs imponat.

DE IRRELIGIOSIS SIVE ILLICITIS
iurationibus. TABULA 103.

Hoc præcepto prohibetur, nè homines falsum iurent. Nam qui à tanto scelete non refugit, vt Deum falsò testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippè qui aut illi inscitæ notâ iniurit, dum ipsi alicuius rei veritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis & pravi affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare.

Non is solum, qui quod falsum scit, verum esse iurando affirmat: sed ille etiam, qui iureiurando id asserit, quod cum verum sit, tamen ipse falsum putat.

Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod verò exultimat, & tamen re vera falsum est: nisi quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, vt totam rem com pertam, atque exploratam haberet.

Eiusdem verò peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut si fuit, quod promissit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se voti spoliione Deo obligauerint, non præstant.

Præterea in hoc præceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iniuriarum committibus vna est: vt si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum.

His adiungi debent illa iurandi genera, quæ à cõtempnũ quodam proficiuntur, cum quis iurat se non obtemperaturum consilijs Euangelicis.

Præterea hanc legem is violat, & iudicio peccat, qui, quod verum est iurat, idq; ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longè petitis. Nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo versatur.

IVRAT
autè falsò

Falsò præterea iurat, qui per falsos Deos iurat. Quid enim est à veritate alienius, quàm mendaces, & fictitios Deos, tanquàm verum Deum testari?

Dei enim verbum summa iniuria afficit, quicunq; sacram scripturam à recta & germana eius sententia, ad impiorum dogmata, & hæreses flectit.

Præterea scdis, & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cum eius verba, & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæq; nefatij homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famulos, & si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina synodus animaduerti iubet.

Deindè vtij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non inuocat.

At verò longè magis detestabili scelere seipsum adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam sanctorum nomen cum Deo regnantium, imparo & cõtaminato ore blasphemare, atque execrari audent.

QVÆ POENA IN LEGIS HVIVS TRANS-
gressores constituta sit. TAB. 104.

NON ENIM HABEBIT INSONTEM

Dominus eum, qui assumpserit nomen
Domini Dei sui frustra.

PRO DECLARA-
tione huius quasi
appendicis aduer-
sum cit

Summa ratione factum esse, ut huic præcepto minz adiungerentur: quo quidem & peccati gravitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: qui cum hominum perditione non delectetur, nè ipsius iram & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos detretet, nimirum ut illum beneuolum potius, quàm iratum experiamur.

Quanta sit hominum procliuus, ad hoc peccatum cōmittendum: ut nō satis fuerit legem ferre, nisi etiam minz adderentur. Incredibile enim est, quantum propriæ imbecillitatis cognitio & cogitatio utilitatis habeat.

Nullum à Deo certum supplicii constitutum fuisse, sed tantum vniuersè minari, quicunq; se hoc scelete adstrinxerit, non impune laturum.

PRAECEPTVM TERTIVM

DE SABBATHI ET FESTORVM

Sanctificatione. TABULA 105.

MEMENTO VT DIEM SABBATHI

Sanctifices, &c. Exod. 20.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè atque ordinè præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam quem intus sensibus pie colimus, fide & spe adducti, quam in eo positam habemus, nō possumus eum non externo cultu venerari, eidemq; grauias agere.

AT VERO
hoc præcep-
tum à cæte-
ris Decalogi
legibus

Differt,
quod

Reliqua decalogi præcepta, naturalia sunt & perpetua, neq; mutari vlla ratione possunt.

Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum & constans est, sed mutabile: nequè ad mores, sed ad caeremonias pertinet. neq; naturale, quoniam non à natura ad id edocti aut instituti sumus, ut illo die potius, quàm alio, externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus à Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit.

Conuenit
eisdem,

Non ritu & caeremonijs, quæ sunt antiquatæ: sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæq; ius attineat. Nam Dei cultus ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à natura tantè existit: cum illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinent, versemur.

DE TERTII PRÆCEPTI PARTIBVS.

Ex quinto capite Deuteronomij. TA 2. 106.

Verus ac proprius huius præcepti sensus ed spectat, vt homo & animo & corpore in eam curâ incumbat, vt statuto aliquo tempore, à negocijs corporisq; laboribus feriatas, Deum piè colat ac veneretur.

ET RE-
ctè in qua-
tuor partes
diuidui
potest, in
quarum

Prima a-
gitur de

Significa-
tione, quæ
est duplex:

Primò Sabbathum, Hebraicum nomen, si Latine interprete-
ris, cessatio dicitur: Sabbathizare propterea, cessare & re-
quiescere, Latino vocabulo appellatur. Et hac significatione
accipitur pro septimo die, quo Deus ab omni opere, quod fe-
cerat, requieuit.

Postea verò non solum septimus hic dies, sed ob eius dignita-
tem, ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est, in quem
sensum Phariseus apud sanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in
sabbatho. cap. 18.

Sanctificatione, hoc
est, ipsa cessatione, q̃
fit à corporis labori-
bus, & à negocijs. At
que sic die sabbathi

Dicimus esse religiosum, diuinisq; actionibus &
sanctis rerum officijs consecratum.

Tum plenè & perfectè celebramus, cum pietatis
& religionis officia Deo præstamus: Hocq; planè
Sabbathum est, quod Esaias delicatū appellat, quo-
niam festi dies sunt veluti delicie Domini & pio-
rum hominum. Itai. 58.

Altera demonstratur,
diè septimum Dei cul-
tui diuinitus dedica-
tū esse, Quem Dñs in
Exod. cap. 10. & apud
Ezechiel. 31. caput.
Signum vocat.

Signum est, inquit, inter me & vos, in generationibus vestris,
vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.

Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius
admirandæ vniuersitatis.

Signum præterea fuit Israelitarū memoriæ traditum, quo
admoniti, se Dei auxilio à durissimo Aegyptiacæ seruitutis
iugo, solutos ac liberatos esse meminissent.

Et signum item tum spiritualis, tum celestis sabbathi, qd
in sancta quadam & mystica quiete consistit, vimirum cum
verus homo, Christo consepultus ad vitam renouatur, atque
in ijs actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, stu-
diosè se exercet.

DE RELIQUIS DVABVS PARTIBVS.

T A B V L A 107.

RELI-
quæ sūt
adhuc
partes
duæ, vi-
delicetTertîa, in ijs verbis,
Sex dies operaberis
&c. quibus fideles ad
monentur,Quar-
ta de
scribi
tur,Quibus in
operib. at-
que actioni-
bus Chri-
stiani ho-
mines die-
bus festis
exercere se
debeant. Il-
læ verò e-
iusmodi
sunt, vtNè ociosi & desidiosi vitam traducant: sed potius Apostolicæ vo-
cis memores, uogocium suum quisque agat, & opetetur mani-
bus suis, sicut ab eo præceptum fuerat.Vt sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, nè aliquid eorū
quæ alijs hebdomadæ diebus fieri agi ve oporteat, in diem fe-
stum reiiciatur: atque ita animus à diuinarum rerum cura stu-
dioq; auocetur.Ad Dei templum accedamus, eorū loco sincera, piæq; animi atten-
tione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus.Diuina Ecclesiæ Sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta
sunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus.

Peccata sacerdotibus sæpè consisteamur.

Sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum crebrò percipiamus,
Attentè præterea diligenterq; sacras audiamus conciones.In præcibus diuinisq; laudibus frequenter nos exercemus.
itemq; in ijs officijs, quæ pietatem continent, pauperibus & egenis
elemosynam tribuendo, ægros homines visitando, morientes,
qui quæ dolore afflicti iacent, piè consolando.Quæ facere prohibeamur, videlicet, vt quæcunq; diuinum cultum impedire pos-
sunt, omnino vitemus. Facile enim perspicitur, omne seruile operis genus
prohiberi, non quidem ea re, quòd sua natura aut turpe, aut malum sit: sed quoniam
mentem nostram à diuino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit: quo
magis peccata fidelibus vitanda sunt, quæ non solum animum à diuinarum re-
rum studio auocant, sed nos à Dei amore protus seiuungunt.

APPENDIX DE RELIQUIS FESTIS

Ecclesiæ.

TABULA 108.

ALIOS AUTEM DIES festos ab Ecclesiæ initio, & con- sequentibus deinde temporibus, Apostoli, & sancti patres nostri instituerunt, ut piè & sanctè Dei beneficentiam memotiam cole- remus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies —	Qui ob redèptionis nostræ my- steria, religioni cōsecrati sunt.		In quo- rum vi- doria	Dei bonitas & po- tentia laudatur. Ipsi debiti hono- res tribuuntur. Atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur.
	Dein- dè qui dedi- cantur	Sanctissimæ Virgini Mariæ, Tū verò Apostolis, Ac Martyribus. Cæterisq; sanctis cū Christo regnātib*.		

PRAECEPTVM QVARTVM,

DE PARENTIBVS, ET
superioribus honorandis.HONORA PATREM TVVM, ET MATREM
tuam, ut sis longævus super terram, &c.QVID PRAECEPTA SECVNDÆ TABVLAE
differant à præcedentibus primæ tabulæ præceptis.

TABULA 109.

DIFFERVNT præcepta primæ ta- bulæ, à legibus ta- bulæ secundæ, quin- que modis —	{	I.	{ Superioribus tribus præceptis, de quibus dictum est, quasi subiecta materies, quam tractent, est Deus, id est, summum bonum. Cæteris verò, proximi bonum.
		II.	{ Illis summus, } Amor est propositus. His proximus }
		III.	{ Illa finem, } Spectant. Hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, }
		IIII.	{ Charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei cau- sa, summè diligendus est. Charitas autem proximi, à charitate Dei ortum habet, atque ad eam, tanquam ad certam regulam, dirigenda est.
		V.	{ Quòd Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus, satis dignè tri- buitur, in quem amor angèri infinitè potest. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circumscribi- tur: iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos.

DE QVART-

DE QVARTI PRÆCEPTI EXPLI-
catione. TABVLA IIO.

Honorare qd fit. Est enim de aliquo honorificè sentire, & quæ illius sunt, maxime putare oia. Huic autè honori hæc omnia cōiuncta sunt, { Amor, obsequia, Obedientia, Et cultus.

Illi præcipiunt, ex quibus generati sumus: Ecclesie præfides, Pastores & sacerdotes. Ij, quibus aut { Imperium, Magistratus, Potestas } Commissa est.

Patres qui vocetur, nepè

Quorū procuratio, fidei, probitas, sapientiaque alii commendant ut: cuiusmodi sunt

{ Tutores, Curatores, Pædagogi, Magistri.

Senes, & ætate cōfecti, quos etiam vereri debemus.

IN HAC explicatio-
ne hæc ca-
pita diligen-
ter imprimis
sunt pertra-
ctanda, —

Ut sint obseruandi Paren-tes: ita videlicet,

Ut quem eis tribuimus, honor ex amore atq; intimo animi sensu depre-
tus videatur.

Alia præterea sunt honoris officia, quæ in Parentes cōferri debent, cum à Deo suppliciter petimus, ut eiisdè benè & facilliter omnia eueniant, ut in maxima gratia & honore sint apud homines, ut ipsi Deo, ac sanctis, qui in celis sunt, commendatissimi sint.

Item pa-
rentes ho-
noramus,
cū — { Nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemque cō-
ferimus,
Eorum rectè facta moresque imitatur.
Consilia eorum nō modo exquirimus, verum et sequimur.
Eis subuenimus, ea impertientes, quæ videtur cultusque
desiderat.

Quando sint honorandi. Et
honoris quidem officia pa-
rentibus tribuere semper
debemus,

Sed tum maxime, cū periculosè ægrotant.
Atque etiā mortuis quod sit, si iis funus
facimus, si exequias cohonestamus, si hono-
rem sepulture impertimus: si iusta & sacri-
cia anniuersaria curamus, si quæ ab ijs le-
gata sunt, diligenter persoluimus.

Quoddam præmium, quamque consentaneum
iis propositum sit, qui diuino huic præcepto
obediunt: Quibus promittitur.

vñs
vitz

{ Non solūm sempiternū,
ac beatū.
Sed etiam eius, quā i his
agim⁹ terrib. Pietas. n. ad
oia vilis est &c. r. Tim. 4.

P R A E C E P T U M V.

DE HOMICIDIIS.

TABULA III.

NON OCCIDES.

Primum bestias occidi, prohibitum non est: quoniam si illis vesci, à Deo hominibus est concessum, fas item est illas occidi.

Alterum permixtum cædis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex legi præfcripto iudicioq; in facinorosos homines animaduertunt, & innocentes defendunt.

Qua ratione nè illi quidem peccant, qui iusto bello nõ cupiditate, aut crudelitate impuls, sed solo publicæ utilitatis studio, vitam hostibus adimunt.

Neque huius præcepti teus est, qui non sponte, neque meditato: sed fortuito hominem occidit: in quo tamen duabus de causis peccari potest.

Alteri, si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit: ut si quis gravidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur.

Alteri si non omnibus circumspectis, negligenter & incautè aliquem occiderit.

Deniquè si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non tenetur.

Que hac
præcepti
lege non
vetantur
Nam—

Alteri,
Ne occi-
damus :
quod à
vobis fie-
ri veti-
tum est,
sunt ta-
men cæ-
des aliæ

C V M
autè Dñs
huius le-
gis vim
explica-
ret, in
eo duo
contine-
ri ostendit—

Pro-
hibitq;

Quales
sunt reli-
que cædes
omnes : si-
ue enim
spectes —

Eos

Qui cædem faciunt, nemo planè excipit, non divites, non potentes homines, nõ domini, non parentes: sed delectu oĩ & discrimine remoto, occidere veritè est omnibus.

Qui interficiuntur : nam ad omnes hæc lex pertinet, nec quisquam est tam humilis & abiectæ conditionis homo, quin legis huic vi defendatur.

Multiplici
cædis
faciendæ
modo,
nemo
est qui
excipia-
tur.

Nõ solè enim suis eniq; manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno vitæ homini eripere nõ licet:

Sed consilio, ope, auxilio, vel alia quacunq; ratione, id fieri prorsus veritè est.

Ad hæc homini Christiano, ne ita sciquidè licet, nisi iusta subit causa: cum lex spiritualis non manus solè puras, sed animū èt castum syncerumq; vos habere iubet.

Quin etiam, si quis perfectam huius legis ratione expèdat, nec malis illa resistere permittitur, sed inimicis etiam benefacere iubemur. ibid. & ad Ro. 12.

Quarum præcipuum est, remediū, ut intelligant fideles, quàm nefarium sit peccatum, hominis cædes, id quod ex placitis maximisque sanctarum literarum testimonijs perspicitur potest.

Alterum, quod facere iubemur, ut concordia amicitia, charitateq; inimicos cõplectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta deniq; incommoda patienter feramus,

DE VIR-

DE VIRTVTIBVS HVIC VITIO CONTRA-
rijs, secunda huius præcepti parte. TABULA 112.

Quæ quidem eo spectant, ut pacem cum omnibus habeamus. Matth. 7.

Patientia, in qua nos animas nostras possessuros esse, saluator do-
cet. Luc. 21.

Charitas, qua
sine ulla excep-
tione omnes
sunt comple-
ctendi. Eius
veluti comi-
tes sunt

Benignitas, atq; benefi-
centia, cuius officium
in ijs rebus maximè
verisat

Ut pauperibus suppeditemus res neces-
sarias, cibum esurientibus, siccantibus po-
tū demus, nudos vestiamus: & quo quis-
que opis nostræ magis indiget, eo in illū
plus liberalitatis conferamus.

Hæc officia, quæ per se sunt illustria, eo
sunt illustriora, si inimicis præstentur.

Manfuerudo, nam si charitatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia quæcun-
que ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia co-
lere, ea lege præscribi intelligemus.

Q V AE
verò nobis
hoc præce-
pto seruanda
iubent, hæc
sunt

Remissio ini-
uriarū. Ple-
nissimū enim
Charitatis of-
ficium illud
est, ut iniu-
rias, quas ac-
cepim⁹, & quo
animo remit-
tamus, atq;
condonemus:
Quod vi pla-
nè efficiam⁹,
adhibenda
sunt

Præ-
cipuè
tria:

Primū, ut qui se iniuriam accepisse putat, ei maximè per-
suadeatur, illam detrimen⁹ aut iniuriæ præcipuam causam
non fuisse, quem ipse vlcisci cupit. Quæcūque enim in hac
vita patimur, à Domino, qui iustitiæ omnis misericordiæq;
parens est & author, proficiuntur. Quò illud pertinet,
quod granier & erudit⁹ S. petra tradidit Chrysosto. Neminē
scilicet, nisi à seipso, lædi.

Alterū, q
duo præ-
cipua com-
moda com-
plectitur,

Postremo consideranda
sunt incommoda eorū,
qui illatas sibi iniurias
condonare nolunt.

Vñ, quòd aliena debita remittētib⁹ pro-
misi⁹ Deus, fore ut ipsi etiam peccatorum ven-
iam impetrent.

Alterū, quòd nobilitatē quandam atq; per-
fectionē assequimur, ad eò ut quodam modo
Dei similes efficiamur, qui solem suum oriri
facit super iustos & iniustos.

Odiā enim non solum pec-
catum graue est,

Sed etiam diuturnitate peccā-
di grauius inhaeret;

Et de peccatū diaboli, qñ qui-
dē ipse ab initio homicida fuit.

Ac primum omnium & maximum est, Sal-
uatoris nostri plenissima illa pietatis oratio,
quā pro persecutoribus suis habuit Luc. 23.
cuius exemplum ad imitandum nobis propo-
nere debemus.

Alterum autē remedium, ab Ecclesiastico
propositū est, ut mortem atq; illū iudicij diē
recedemur: Memorare, inquit ille, nouissi-
ma tua, & in æternū nō peccabis. Eccles. 7.

Deinde alia quoque
remedia opportu-
na, quæ sanctarum
litterarum monu-
mentis tradita sunt.

A X I O M A.

Ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maius ve remedium inuenias, quàm obli-
uionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te aut tuos te aut oratione violant.

P R A E C E P T V M V I.

DE ADVLTERIIS ET ALIIS CAR-
nis operibus.

TABVLA 113.

NON MOECHABERIS.

Adulteriũ, quod est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. Etenim si maritus cum muliere soluta rem habeat, suum ipse torum violat: si verò solutus vir alienam cognoscat uxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur.

Omne impuritatis & impudicitiae genus quo polluitur corpus. Quae sententiam non tantum ex D. Ambrosij & B. Augustini scriptis, sed ex sacerdotis literis tum veteris, tum novi testamenti licet cognoscere. Immo verò omnem intimam animi libidinem hoc præcepto veritatem esse, tum ipsius legis vis significat, tum Christus Dominus docuit.

Altera,
qua di-
sertis
verbis
vetatur

H V I V S
quoque. Præ-
cepti du-
plex vis est:

Præcipue ve-
rò ob eam rem
adulterium di-
sertè vetitum
est

Quia præter turpitudinem, quæ illi cum alijs intem-
perantiae generibus communis est, iniustitiae quoque
peccatum non solum in proximum, sed etiam in ciuile
societatem adiungit habet.

est illud item certum, qui se à cæterarum libidinum
intemperantia non abstinere, eum ad hanc, quæ adol-
terij est, incontinentiam facile labi.

Altera, quæ eam sen-
tentiam inclusam ha-
bet, ut animi corpo-
risque castitatem co-
lamus. ubi fideles—

Docendi sunt, ac vehementer hortandi, ut pudicitiam &
continentiam omni studio colant, mudentque se ab omni
inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificatio-
nem in timore Dei.

In primis autem admonendi sunt, quandoque castitatis vir-
tus in diuino illo virginitatis proposito magis eluceat, ta-
men ipsi etiam conuenire, vel qui celibem vitam agunt, vel
matrimonio iuncti, à vetita libidine puros se, & integros
seruant.

DE OPORTVNIS VITII HVIVS RE-
medijs.

TABVLA II4.

QVONIAM
verò multa à san-
ctis Patribus tradi-
ta sunt, quibus do-
cemur domitas ha-
bere libidines, &
coercere volupta-
tes, in hac quoque
tractatione diligen-
tissimè versandum
est. Hæc autè eius-
modi sunt, q̄ consi-
stunt p̄ artium in-

Cogitatione,
quale inprimis
est, vt in-
telligamus,
quanta sit huius
peccati turpi-
tudo & perni-
citas. quæ cogi-
tatio paratur
ex varijs sa-
ctæ scripturæ
testimonijs
& argumētis.

Adiunctione:
Quorum

Primum enim omne peccatum, quodcūq; feceris homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. 1. Cor. 6.

Deinde, id quod sceleratius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra quæ Christi sunt, ea meretricis facit ibidem.

Est præterea homo Christianus, vt Apostolus testatur, item plenum spiritus sancti, quod violare nihil aliud est, nisi ab eo spiritum sanctum eicere ibid.

Tum, qui adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam, turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Prover. 6.

Denique & si mortem, qua olim afficiebantur, & lapidibus obruebantur adulteri, effugiant, intolerabiles tamen dolores, ac penarum cruciatus, quibus sæpè plectuntur, nō effugiant. Nam mente cæci, quæ pœna grauissima est, ita fiunt, vt neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum, deniquè nec vitæ suæ rationem habeant: hocq; pacto adeo nequam & inutiles fiunt, vt nihil graue eis committi debeat, & ad nullum ferè officij munus idonei sint.

Primum illud est, vt ocium maxime fugiamus.

Deinde crapula magnopere est vitanda.

Est etiam oculorum cohibenda lasciuia.

Vestium quoque fugiendus est ornatus elegantior & exquisitus.

Turpis obscenique sermonis cauenda procacitas:

Delicatiores ac molliores cantus, ac salutationes, itemq̄ue.

Libri obscenè & amatorie scripti, panterq̄ue.

Imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præ se ferant, vitandæ.

Deniq; ad libi-
dinis vim op-
primendam ma-
ximè valent

Frequens cōfessionis & Eucharistiæ vsus.
Assidua, ac pie quidem præces, cum ele-
mosynis atque ieiunio coniunctæ.

Vigiliæ item, ac piæ peregrinationes, atque
alia afflictationū genera, quibus corpus est exer-
cendum, sensuumq; appetitiones reprimendæ,

P R A E C E P T V M V I I.

DE FURTIS ET ALIIS INIVSTI-

tiae operibus, Siue de iniusta possessione & vsu rerum
aliarum.

TABULA IIS.

NON FURTVM FACIES.

Non id modò intelligi, cùm occultè ab inuito Domino ali
quid auferatur:

EST AV- tè hoc prae- ceptū què- admodum superiora, diuissum in duas Par- tes, Quarū	Altera, apertè est an- nuncia- ta, & ve- tat	Furtū, in quo illud animad- uertendum est, furti nomine	Sed etiam cùm aliquid alienū contra volunta- tem scientis Do- mini possideretur. varijs autem no- minibus iniusta possessio nota- tur. Aut enim	Priuatum quid priuato adimi- tur, Snrripitur pu- blico, Homo liber vel seruus alienus in seruitutē ab- ducitur, Res sacra eripi- tur,	Et ap- pella- tur	Furtum. Peculatus. Plagiatus, Sacrilegium.

Rapinam, quæ in hoc differt à furtō, quòd rapinas tantummodo illi fa-
cere possint, qui potentia & viribus præstant: furtum vero latius patet, &
ad plura pertinet.

Sed præter ipsum furtum, id est, externam actionem furandi, etiam ani-
mus & voluntas Dei lege prohibetur. Est enim spiritualis Lex, quæ ani-
mum, fontem cogitationum & consiliorum, inspicit. De corde enim, in-
quit Dominus, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicatio-
nes, furti, falsa testimonia &c.

Alterius sententia & vis, qua iubemur benigni & liberales esse in proximos, in
priorè occulta est & inuoluta, De qua in tertia post hanc dicitur tabula.

DE FVRTORVM GENERIBVS.

TABVLA II6.

FVRTORVM
tam multa sunt ge-
nera, vt ea dinume-
rare sit difficilissimū :

Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo in-
tentas, occupatas, aut ademptas retinent.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis vendendisq; rebus fraudes ad-
hibent.

Graviores & iniquiores in hoc furtorū genere sunt ij, qui fallaces & cor-
ruptas merces vendunt pro veris & integris: quivē pondere, mensura, nume-
ro, ac regula decipiunt emptores.

Furtum etiam apertum est operariorum, & artificum, qui totam, & inte-
gram mercedem exigunt ab alijs, quibus ipsi iustam, ac debitam operam nō
dederunt.

Nec verò distinguuntur à furibus serui Domini notum, rerumq; custodes
infidi.

Furtum præterea facere videntur, qui fictis simularisq; verbis, quivē fal-
laci mendicite pecuniam extorquent, furtum mendacio cumulant.

Illi quoque in furum numero reponēdi sunt, qui cum ad priuatū aliquid,
vel publicum officium conducti sunt, nullam vel parvam operam nanantes,
munus negligunt, mercede tantum, ac precio fruuntur. Reliqui furtorum
multitudine, à solerti avaritia, quæ omnes pecuniarum vias novit, excogitatas,
persequi longum est, & vt diximus, difficilissimum.

DE RAPINARVM VARIETATE.

TABVLA II7.

RAPINAE
anem lauius patet.
Nam

Qui debitam operarii mercedem non persolunt, sunt rapaces. In
hoc crimine rapacitatis includuntur etiam, qui vestigalia, tributa, deci-
mas, & reliqua huius generis non dissolunt, vel intervertūt, & ad se trans-
ferunt.

Hoc etiam refertur feneratorum in rapinis acerrimi & acerbissimi, qui
misera plebem compulant, ac trucidant vsuris.

Item rapinas faciunt nummarii iudices, qui venalia habēt indicia, & pre-
cio muneribusq; deliniti, optimas tenuiorū, & egentium causas euertunt.

Fraudatores creditorum, & inficiatores, quiq; sumpto temporis spatio ad
soluendum, sua vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damna-
buntur eodem crimine rapinarum.

Qui etiam ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt
acerbis, & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdīctum, quæ ad eorū
corpus tuendum sunt necessaria, rectè rapaces vocantur.

Ex raptorum denique numero sunt, qui in frugum inopia comprimunt
frumentum, faciuntq; vt sua culpa catiores, ac duriores sit annona: quod etiam
valet in rebus omnibus, ad victum & ad vitam necessariis.

DE SECUNDA HVIVS PRÆCEPTI

parte, hoc est, De ijs quæ tacite hac lege præcipiuntur. TAB. 118.

Primum Satisfactio vel restitutio. Pecatum enim non remittitur, nisi restitatur ablatum. Hac autem restitutionis lege tenetur non is solum, qui furtum fecit, sed omnes præterea, qui furti participes fuerunt. Sunt autem plura eorum hominum genera—

Ac primum est eorum, qui furari imperant: qui non modo sunt ipsi furtorum socij, & authores, sed etiam in illo furum genere detestrimi.

Alterum eorum, qui cum iubere non possint, fautores sunt, atque impulsores furtorum.

Tertium genus est eorum, qui cum furibus consensisse.

Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, iudè luctum ipsi etiam faciunt.

Quintum genus est furum, qui cum furti possint præhibere, tantum abest ut illis occurrat, & obstant, ut eorum licentiam permittant, atque concedant.

Sextum genus est eorum, qui cum & furtum factum, & ubi factum sit, cerò sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant.

Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quiq; illis receptaculum præbent, ac domicilium: qui omnes, & satisfacere debent ijs, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt.

Ne huius quidem sceletis omnino sunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores.

Nec verò etiam ab eadè culpa sunt alieni filijfamilias & vxores, qui pecunias à Patribus & viris subripiunt.

H A E C D E
vetitis, nunc ad
iussa veniamus:
in quibus locum
habet—

Alterum Eleemosyna. nam huic præcepto etiam illa subiecta sententia est, ut pauperum, & inopum misereamur, eorumq; difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officiis subleuemus. Quod argumentum, quia sæpissimè & copiosissimè tractandum est, perendum est ex virorum sanctissimorum, Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Gregorii Nazauzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclare scripserunt.

Est etiam Christianæ pietatis, nisi sit aliundè facultas bene inrendi de ijs, quibus ad victum aliena misericordia opus est, vitandi etiam oculi causa, labore, opera ac manibus ea querere, quibus inopum indigentiam leuare possint: Hinc Apostolus Paulus: Qui furabatur, inquit, iam non furetur: magis autem labores, operando manibus quod bonum est, ut habeat, vnde tribuat necessitatem patienti.

Consulendum denique est frugalitati, parcendumq; bonis alienis, ut ceteris graues, aut molesti sumus. Quæ temperantia sanè quàm elucet in omnibus Apostolis, sed maximè eminet in D. Paulo: cuius illud est ad Thessalonicens. Memores estis, fratres, laboris nostri & fatigationis: nocte & die operantes, ut quem vestrum grauaremus, prædicauimus in vobis Euangelium Dei. 1. Thess. 2.

DE EXCVSATIONIBVS FVRTORVM.

T A B V L A

119.

Ecce nobilium hominū non ferendæ delitiz, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarunt, nō cupiditate, aut auaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendæ causæ amplitudinē familiæ & Maiorum suorum, quorum existimatio ac dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur.

Non desunt, qui non iam illam asserant causam splendoris & gloriæ, sed victus & vitæ commodiorē siccitate & elegantiam, qui resellendi docendiq; sunt, quā impia sit eorum & actio, & oratio, quā illi commoditate anteferat Dei volūtati & gloriæ: et si quæ potest esse in furto comoditas, quod summa incommoda consequantur?

Quid, quod audire licet interdum fures, qui nihil se ed peccare contentant, quod detrahant aliquid locupletibus & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ac ne sentiant quidem? misera sanè & pestifera defensio.

Putat alius satisfactionem suam accipi debere, quod tam furandi consuetudinem cepit, ut nō facile possit ab illa mente & actione desistere. Qui nisi audierit Apostolum dicentem, Qui furabatur, iam non furetur: vellet, pollet, etiam consuetudinem capiet xeruoꝝum suppliciorum.

Nonnulli sunt, qui excusant se occasione data alteri aliquid ademisse, est enim illud tritum sermone prouerbum: Fures qui non sint, fieri occasione. Qui hac ratione fuit de uersaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus.

Sunt qui furari se dicunt vlciscendi causā, quod ab alijs eadem iniuriis sint affecti, Quibus ita respondendum est: Primum, nemini licere iniurias persequi: deinde nō posse quouam rei suæ iudicem esse: tū multo minus concedi, ut penas ab alijs repetant eorum, quæ alij in eum peccauerūt.

Postremò quidā furtū satis illa ratione defensum, rectumq; arbitrantur, quod cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi si lud furto dissoluāt. Quibus cum ita agendum est, nullum esse graviorē ære alieno: & quo magis prematur humanū genus, quā debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimos: Dimitte nobis debita nostra: quare illud infamissimi hominis esse, plus velle Deo debere, idest plus peccare, ut quod debet hominibus, dissoluat.

R E G V L A.

Vna est ratio seruandæ & amplificandæ copias & opes, Maiorumq; gloriæ, si fideles Dei voluntati paruerint, si eius præcepta seruauerint: i quibus contemptis, fundatæ & optimè constitutæ opes euertuntur, Reges ex regio solio & summo gradu honoris præcipientes exturbantur: in quorū locum infimi interdum homines, & qui summe in odio illis fuerunt, diuinis vocantur.

PRAECEPTVM OCTAVVM,

DE FALSIS TESTIMONIIS,

& iudicandi temeritate.

Y A 2. 120.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM

tuum falsum testimonium.

Falsum testimonium

Illud præcipue, quod in iudicio falso dicitur à iurato. Deinde, omne testimonium non modo in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum possit asserre, Levit. 19.

Detestabilis libido, & consuetudo detrahendi alteri. Est vero sciendum

Nunc tantum adhibenda calumniæ offendi hominum estimationem, sed & angendis amplificandisque criminibus & si quid occultum ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, graue aut turpe sit ad famam, eam rem qui ubi, quandoque, quibus non necesse sit, perualgarit, is obrectator & maledicus iure dicitur. Verum totius obrectationis nulla capitalior est, quam eorum, qui Catholice doctrinae eiusque prædicatoribus obrectant, vel malarum doctrinarum & errorum magistros extollunt laudibus.

Nec verò ab horum hominum numero & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obrectatores, sed illis libenter assentiuntur.

In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se committunt, magnopereque, ferendis discordijs delectantur.

Pecant denique in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blanditijs, & simulatis laudibus insinuant in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniâ, & honores aucupantur, dicentes, ut est apud Prophetam, malum bonum, & bonum malum. Isa. 5.

Quo graui damno quisquam affici possit.

Plenissimum verò impietatis est mendacium, eum quis in religionem, vel de religione mentitur.

Sed illis etiam maledictis, & probis grauitèr offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famulos vocant, & alijs huius generis contumelijs.

Præterea ioco, vel officij causa, fallere mendacio, etsi nemo in illo, vel damnum, vel lucrum fecerit, tamè omnino indignum est. Nā ex iocosis mendacijs capiunt homines mendiandi consuetudinē: vnde veniunt in opinionem, non esse veraces.

Postremo, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur: nec modo, quæ simulatè dicuntur, sed quæ ita sunt, eum scelere coniuncta sunt.

Mendacium. Fugietum est autem omne mendaciorum genus, sed illud imprimis

Altera inbens, ut, simulatione, fallacijsque sublati, dicta & facta nostra simplici veritate metiamur. Cuius officij Apostolus Ephesios illis verbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, erescamus in illo per omnia. Ad Ephes. 4.

VERVM hoc præcepto eadē ratione & via progrediendum est, quā in ceteris progressi sumus, ut videlicet animaduertantur in eo duæ leges:

DE IVSTITIA VNICVIQVE INVIOLABILITER
ministranda, secunda videlicet octauæ præcepti parte.

TABVLA 121.

H V I V S præcepti etiã ea vis est, vt nō solum pro hibeat falsum testimoniũ, sed vetũ etiã dici imperet. Vbi admonetur & instru- antur	Iudices,	{ Vt insit & ex legibus forensia iudicia exercentur. Nè ve occupent homines, & vsurpent iudicia. Nè re & causa incognita sententiam ferant, quo iu vitio fuit sacerdotum & scribarum consilium, qui de S. Stephano iudicauerunt, Act. 7. Nè condemnent innocentes, aut nocentes absoluant. Nè pretio aut gratia, nè odio, aut amore moueantur.				
	Testes, qui	{ Licet extra iudicium possint interdum ve- rum tacere : In iudicio tamen, vbi legitimè interrogan- tur à iudice, vera oĩ- nò pateficienda sunt.	{ idq; tam	{ Pro Reis, Quàm acto- ribus.	{ Quo loco ca- nendũ tamen est testi- bus,	{ Nè sciz memo- riz nĩmiũ eõsĩs, quod exploratũ non habeat, id pro certo asseri- ment.
	Patroni causarũ & Aduocati,	{ Vt Patrocinio suo nō desint necessarijs hominum temporibus, & egentibus benignè subueniant. Nè iniustas causas defendendas suscipiant, neq; calumnia lites protrahant, nec alani avaritia. Quodd ad mercedem attinet laboris & operæ suæ, illa iure & æquo metiantur.				
	Petitores verò & accusatores monendi sunt, nè cuiquam, amore, aut odio, aut cu- piditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent.					
Pij deniq; omnes, vt in congressibus & colloquijs verè semper & ex animo lo- quantur, nihil dicant, quod alterius exaltationi possit officere, ne de illis quĩz dem, à quibus lædi se & exagiarĩ intelligunt, cum illud propositum habere de- beant, sibi cum illis eam necessitudinem & societatem intercedere, vt membra sint eiusdem corporis.						

APPENDIX.

Est in humanis rebus maximas vñs veti testimonij, quod sunt innumerabiles res, quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quàm testimoniorum veritas in ijs rebus, quas nec ipsi sciunt, neq; tamen licet ignorare. De qua extat illa S. Augustini sententia : Qui veritatem occultat, & qui proditi mendacium, uterq; reus est : ille, quia prodesse non vult : hic, quia nocere desiderat.

DE INCOMMODIS MENDACIORVM.

TABVLA 122.

AD EIICIEN-
dum tantum flagitiū,
ea proponenda sunt
mala, quæ mendaciū
consequuntur. Quæ
cū sint innumerabi-
lia, fontes & capita in
commodorum & cal-
umniarum sunt com-
monstranda.

Ac primū, in quantam cadat Dei offensionem, quantumve eius ordinem incurrat homo vanus & mendax, facillè intelligitur ex nono Prouerbiū capite. Iam quis ei præstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deum, quod minùs grauissimis afficiatur supplicijs?

Deinde, quid impurius aut sordius, vt S. inquit Iacobus, quàm in eadem lingua, qua benedicimus Deum & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt, ita vt fons de eodem foramine emanet dulcem & amaram aquam?

Maximum verò etiam illud in mendacio incommodum est, quod ferè est in sanabilis animi morbus. Peccatū enim, quod inferendo falso crimine, aue proximi famæ & existimationi obtrectando, commissum est, nõ remittitur, nisi calumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciatur iniuriarum.

Præterea latissimè patet hoc detrimentum, & in cæteros diffunditur: quia vanitate & mendacio fides ac veritas tolluntur, ætissima vincula societatis humanæ.

DE VITANDIS MENDACIORVM

excusationibus. TABVLA 123.

SVNT QVI
se in vanitate ora-
tionis excusant, &
mendacium prudē-
tiū exemplo defen-
dunt: quorum esse
aiūt in tempore mē-
titi: hi, quod veris-
simum est, docendi
sunt, Prudentiam
carneis, mortem ef-
fe, Rom. 8.

Qui causam sui mendacij conferunt in eos, à quibus sunt mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus seipsos vlcisci, neque malū malo commpensandum esse, sed potius vincendum in bono malo.

Iis qui asserunt humanæ naturæ imbecillitatem & fragilitatem, tradendū erit hoc officij præceptum, vt diuinum auxilium implorent, neq; infirmitati humanitatis obtemperent.

Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueverunt, vt dent operam, vt contrariam consuetudinem capiant verè loquendi, præsertim cū qui vsu & consuetudine peccant, grauius delinquant, quàm cæteri.

Et quoniam non desunt, qui se regant excusatione cæterorū hominū, quos passim mentiri & peierare contendūt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos & corrigendos.

Alii se ita defendentes, quod vera dicendo, sepe incommodo sunt affecti, sic refellendi sunt, esse illam accusationem, non defensionem, cū sit officiū Christiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quàm mentiri.

Restant dno
genera eorū,
qui se in mē-
dacio excu-
sant: —

Alteri, qui dicant se iocī causa mentiri, qui ab hoc vitio abducendi, & docendi sunt, quantum in eo genere peccandi cōsuetudinem augeat vsus mentiendi: & illud tuculcandum, omnis ociosi verbi reddendam esse rationem.

Alteri, se idem facere, vtilitatis gratia, quippè qui bene nec emetent, nec venderent, nisi mendacium adhiberent. Hi acerbius etiam obiurgandi, & illius admonendi sunt sententia: Querite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adiciuntur vobis. Matth. 3.

PRAECEPTVM IX. ET X.

DE REBVS ALIORVM

non concupiscendis.

I X.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI

X.

NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON

seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec

omnia, quae illius sunt.

CONTINVATIO.

Cum superioribus legis praeceptis nos quibusdam quasi praesidijs munisset Deus, ne quis nos ipsos aut nostra violaret: hoc adiuncto praecepto, maxime providere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi laederemus: quod facile futurum fuit, si omnia cupere, atque optare, liberum nobis, atque inuegitum esset.

ARGVMENTVM.

In his duobus praeceptis, quae postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem ferè constitui, quae cetera praecepta seruentur. Nam quod his verbis praescriptum est, eo spectat, ut si quis studet superiora legis iusta seruare, hoc maxime faciat, ne concupiscat: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximasaget, Sabbathum colet, id est, quiete perpetua fruatur, Maioremque venerabitur: neminem denique neque te, neque verbis, neque villo alio modo laedet. Nam stirps, ac semen malorum omnium, est praua concupiscentia: quae qui incensum sunt, praecipites feruntur in omne flagitiorum, & seclerum genus.

SVMMA.

Hac igitur non concupiscendi lege praescripta, illud à Deo proutsum est, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quaeque incitari solemus, huius legis vi quodammodo excussi, nos minus urgeant, maiusque propter temporis spatium nos, molesta illa cupiditatum sollicitudine liberati, ad ea praestanda pietatis, & religionis officia habeamus, quae ipsi Deo multa maximeque debemus. Atque sic intelligamus, legem Dei eiusmodi esse, quae non externis solum munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu seruanda sit.

DE NECESSITATE NONI ET DECIMI

praecepti.

TABVLA 124.

VERVM

horum prae-

ceptorum du-

plex fuit ne-

cessitas, —

Altera, ut sexti, septimi; praecepti sententia explicaretur. Nam etsi quodam naturae lumine intellectum est, alienae uxoris potiusque cupiditatem phiberi, vetito adulterio: (nam si concupiscere liceret, fas item esset potius tamen plerique ex ludis peccato obcreant, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent id à Deo phibitum esse.

Altera, quae aliquando distincte explicataeque vetantur, quae sexto & septimo explicatae non prohibebantur: nam exempli causa, septimum praeceptum prohibuit, ne quis iniuste concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem venit, ne villo modo quis concupiscat, & si iuste legeque id assequi possit, ex cuius appetitione proximo damnum importari videat.

IN QVIBVS HAEC DVO PRAECEPTA

conueniant aut discrepent.

TAB. 125.

HAEC duo

praecepta —

Conueniunt: habent enim haec singula praecepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid vetent, partim iubeant.

Discrepant inter se. Nam — Altera concupiscentia solum spectat, quod vtile sit, quod fructuosum.

Alteri propolitur sunt libidines, & voluptates.

H 4 DE CON-

DE CONCVPISCENTIA, ID EST, PECCATI fomite, qui ex peccato originem habuit, & perpetuò nobis infixus inheret.

TABVLA 126.

QVARE sciendū est, Concupiscētiā esse comotionem quādam ac vim animi, qua impulsī homines, quas nō habent, res iucundas appetūt. Et est triplex

Naturalis, hoc est, recta concupiscendi vis, quæ Deo auctore, à natura nobis insita est. Vt sunt appetitus comedendi, bibendi, calefendi, frigeſcendi &c. Quæ si moderata sit, suisq; finibus contineatur, sæpe etiam non mediocres utilitates præbet. Nam

Spiritualis, qua ad eorum appetitionem incitatur, quæ carni repugnāt. Hęc vique adeò non est prohibita, vt ad eam ipsam sacra nos literæ adhortentur: Concupiscite sermones meos, Sap. 6. Et, Trāsite ad me omnes, qui concupiscitis me, Eccl. 12. itaq; hoc interdicto, nō ipsa concupiscendi vis, qua tum ad bonū, tum ad malū vt licet, sed vsus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia & peccati fomes vocat, ac si animi assensuoue adiunctā habeat, semper in vitij numerāda est omnino, phibet.

Malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera.

Et si res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit, quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus aut Ecclesia prohibet. vt fuerunt in veteri testamēto aurū & argentū, ex quibus idola cōstita erāt.

Ob eam præterea causam hæc cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam quæ appetuntur, aliena sunt, vt domos, seruis, ancilla, ager, vxor, bos, asinus, & alia multa: quæ cum aliena sint, ea concupiscere vetat diuina lex.

Illud primū efficit, vt assiduis precibus Deū oremus, supplices quæ ab eo petamus, quæ maximè cupimus. Oratio enim, cupiditatis nostræ interpres est.

Efficit præterea, vt chariora sint nobis Dei munera, quò enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eò charior illa nobis res est atque iucundior, cū eam adepti sumus.

Tum vero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, vt maiore pietate gratias Deo agamus.

DE IIS QVÆ DVOBVS HIS PRÆCEPTis interdicta sunt. TABVLA 127.

EX HAC interpretatio- ne animaduertimus hæc duorū præceptorū lege vetitum nobis esse

Priorē quidē,

Nē diuitias auide ex petamus, neque alienis opibus, potentia, nobilitati inuideamus: sed statu nostro, qualisquis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus.

Alienæ deinde gloriæ appetitionem veritam esse, intelligere debemus: nam hoc item ad domum pertinet.

Non solum autem quæ magna sunt, vt domum, nobilitatem & gloriā concupiscere nobis non licet, sed etiam parua, qualiaqualia illa sint, siue animata, siue inanimata.

Postremā verò, ne alienam concupiscamus vxorē, qua lege concupiscendi libido prohibita censetur

Non quidem ea tantum, qua adulter alterius vxorem appetit:

Sed etiam, qua affectus aliquis, alterius vxorem in matrimonium ducere concupiscit.

Atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt.

Sic quæ ad Dei cultum religionemq; est consecrata, nullo pacto licet illam vxorem appetere.

DE ALIIS

DE ALIIS CVPIDITATIS VITIIS

TABVLA 128.

IAM VERO qui præ cæteris hoc cupiditati vitio laborât, quosque propterea ad coleodum hoc præceptum diligentius cohortari oportet, illi sunt, —

Qui lusionibus non hoæstis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntor.

Mercatores item, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, atque id ægè ferunt, ut alij præter ipsos sint, qui vendat aut emant, quo carius vendere, aut vilius emere ipsi possint.

Qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Milites etiam, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat.

Medici item, qui morbos desiderant.

Iureconsulti, qui causarum litiumque vim, capiamque concupiscunt, Tum artifices, qui questus avidi, omnium, quæ ad victum cultumque pertinent, penuriam expetant, ut inde plerimum lucri faciant.

Qui alienæ laudis gloriæque avidi, atque appetores sunt, non sine aliqua famæ alterius obtreddatione, idque præterit, si qui illam appetunt, ignavi nulliusque precij sint homines: Fama enim & gloria, virtutis atque iudicij non ignavi aut inertis, præmium est.

DE REMEDIIS ADVERSVS NOXIAS

concupiscentias TABVLA 129

Si diuini assiluat, cor non apponamus, easque pietatis & diuinarum rerum studio abicere parati sumus, & in subleuandas pauperum miseras, libenter pecnnias erogemus.

Si definit facultates, egestatem equo & hilari animo feramus: & quid si rebus nostris diuini liberalitatis viemur, rerum alienarum cupiditatis restringemus.

Ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult.

SED VT REMEDIA pateant, quæ ad tollendum hoc cupiditatis vitium accommodata sunt, explicanda altera præcepti ratio est, quæ in eo consistit: Vt —

Sed & ad huc cupiditatum ardorem restinguendum, plurimum etiam hoc potest, si quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus —

Primum vero illud Incommodum est, quod quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis, ac potestas,

Alterum præterea incommodum est, quod ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quoddam omnia peccata manant, Omne enim, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. 1. Ioan. 2.

Tertium incommodum in eo est, quoniam recti animi iudicium his cupiditatibus obscuratur.

Opprimitor præterea concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à magno illo agricola Deo iositum est. Marc. 4.

PARS ROMANI CATECHISMI QUARTA, DE ORATIONE

Dominica, & primùm.

DE ORATIONIS MODO.

Præcipua cura id agendum est, ut pii homines intelligant, quid à Deo & quomodo orandum sit. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet divina illa formula, quam Christus Dominus Apostolis, & per illos eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam religionem susciperent, notam esse voluit, cuius verba atque sententiæ sic animo, ac memoriâ comprehendere oportet, ut in promptu habeamus.

DE NECESSITATE ORATIONIS.

TABULA 130.

verbis Christi: Oportet semper orare, Luc. 18.

P R A E C E P T U M
orationis non solum cõsiliij causa traditum est, sed etiam necessarij iussu vim habet. Quod declaratur

Tum præterea

Quòd tam multis indigemus bonis & commodis, ad animum & corpus tuendum necessarijs, ut ad precationem confugere oporteat, tanquam ad viam omnium optimâ & indigentiae nostræ interpretem, & conciliatricem eorum quibus egemus.

Nam cum nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profectò est, ut quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expectamus: quas preces tanquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum: præsertim cum quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non liceat impetrare.

Singulari cõsilio Dei. Posset enim Deus etiam non petentibus, ac non cogitantibus quidem, abundè nobis omnia dilargiri: quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitæ necessariat: sed beneficentissimus parens vult ut filijs invocari: vult nos quotidie ritè petendo, petere fidèntibus: vult impetratis istis, quæ postulamus, indies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem.

DE VUTILITATE ORATIONIS.

TABULA 131.

Primus est is, quòd orantes, Deo honorem habemus, siquidē est quoddam religionis argumentum oratio, quæ in diuinis literis hymniamai comparatur.

Sequitur fructus amplissimus & iucundissimus, orationis cū à Deo preces audiuntur, est enim ex sancti Augustini sententia, cæli clauis oratio. Nam ascendit, inquit, precatio, & descendit Dei miseratio. Licer alta sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam.

Inest etiam omnino in precatione singularis gaudij cumulus, quam obtem sic loquebatur Dominus: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrū sit plenum. Ioan. 16.

Accedit eo etiam ille fructus, quòd orādo, animi virtutes & exercemus & augemus, maximè vero fidem.

Amplificatur etiam charitas Dei: nam illum authorem agnoscetes omnium bonorum, viliatumque nostrarum, quanta cura possumus maxima charitate amplectimur.

Valen autem maximè hæc tanquàm orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos: inquit enim sanctus Hilarius: Aduersus diabolum armaque eius, orationum nostrarum sonitu certandum est.

Præclarum præterea illum orationis fructum assequimur, quòd cū proclives sumus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, patitur se Deus nostris cogitationibus concipi, vt dum illum oramus, & mereti eius contendimus munera, accipiamus innocentie volumtatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemur.

Postremò, ex sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. Nihil enim est, quod æquè Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas, æquè retardet & reuocet à furore, vt preces piorum hominum.

HABET AV-
rem hæc necessitas iu-
cundissimam vtilita-
tem, quæ fructus ex
se edit vberrimos:
Quorum

DE PARTIBVS ET GRADIBVS.

orationis. TABULA 132.

Partes præcipue	Postulatio, & Gratiarum actio.	Nam ad Deum accedimus, vt cultū ei ac venerationem adhibentes,	vel	Ab eo aliquid impetremus, De beneficijs, quibus assidue ab eius benignitate ornatur & augemur, ipsi gratias agamus.
	Vtranque hanc maxime necessariam partem orationis Deus ipse pronunciauit ore Danidis, illis verbis: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Psal. 49.			

S V N T orationis	Gradus vtriusq; officij, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, sunt multi: Quorum	Summa est is, quo pii & iusti homines vtuntur. Alius est eorum, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere & ad Deum ascendere. Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucē acceperunt, veruntamen diuina benignitate exigui illorum naturæ lumen accedente, vehementer excitantur ad studium cupiditatemq; veritatis: quam vt doceantur, summis precibus petunt. Postremus est gradus eorum, quos uō modo facinorosi ac flagitiorum non penitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sepe à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseuerare. Horum oratio à Deo non auditur.	Singulorum exempla vide hic in ipso Catechismo Tridentino.
-------------------	---	---	--

DE IIS QUÆ PETENDA SVNT.

TABULA 133.

A D E O iusta & honesta petenda sunt. Bonorum aut, alia	{ Summè sunt bona, vt Deo: Itaque	Primo ad Deum, qui summum est bonum, summū studium desideriumque referamus.
		{ Deinde cupiemus ea, quæ cum Deos nos maxime coniungant. Quæ verò nos inde seiuuant, aut causam aliquam afferant disunctionis, ab omni studio & cupiditate nostra remouenda sunt.
	{ Corporis & externa	{ Vt sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem ac materiam sepe dant peccato (qua re fit, vt non omnino pie aut salubriter petantur) erit illa petitio his prescribenda finibus, vt hæc vitæ comoda postulentur necessitatis causa. Ingenij autem bona & ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrinæ, petere non licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam ad salutem profutura sunt.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

TABVLA 134.

ORAN- dum est au- tem pro—	Viris	In genere omnibus, sine vlla exceptione, vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis: nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, ut preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. 1. Tim. 2.		
		In spe- cie	Primum pro pastoribus animarum, quod ab Apostolo eius exemplo monemur. Scribit enim is ad Colossenses. ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostium sermonis, Coloss. 4. & in actus Apostolorum: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro, Act. 12.	Vt
			Secundo loco pro principibus, ex eiusdem Apostoli sententia. quanto enim publico bono principibus pijs & iustis utamur, nemo ignorat. Itaque rogandos est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus praeferant.	
		Præterea pro psequen- tibus, & calumniantibus nos. Illud etiam B. Au- gustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptam con- suetudinem ab Apo- stolis preces, & vota faciendi pro—	Infideli- bus & ido- lorum cul- toribus, Iudeis,	Eis donec fides, & ab im- pietatis errore liberentur. Discussa aforum caligine, lucem veritatis accipiant. Redeunt ad sanitatem, Catholicæ doctrinæ præcep- tis erodiantur.
			Hæreti- cis, Schisma- tici,	Com sanctissimæ paren- tis Ecclesiæ communione, iterum veræ charitatis no- do iuncti copulentur.
Mortuis, ut ab igne Purgatorii liberentur: quæ preces, ut satis dictum est, cum de sacrificio Missæ loqueremur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt.				

QVIS ORANDVS SIT.

TAB. 135.

	Principe loco orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur natura vis, quæ hominum insita est mentibus.								
DEVM	Quod verò secundo loco cofugimos ad auxilia sanctorum, q in cælo sunt, id longè alia sit ratione. Nam	Primum	Deum precamur, ut ipse vel						
			A sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus ut						
			Deinde deus adhibemus formulas, modo differentes. Nam ad						
			<table border="0"> <tr> <td>Bona det,</td> <td>A malis liberet.</td> </tr> <tr> <td>Nostri patrociniū suscipiant.</td> <td>Nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus.</td> </tr> <tr> <td>Deum propriè dicimus: Misere nobis, Audi nos.</td> <td>Sanctum, Ora pro nobis.</td> </tr> </table>	Bona det,	A malis liberet.	Nostri patrociniū suscipiant.	Nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus.	Deum propriè dicimus: Misere nobis, Audi nos.	Sanctum, Ora pro nobis.
Bona det,	A malis liberet.								
Nostri patrociniū suscipiant.	Nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus.								
Deum propriè dicimus: Misere nobis, Audi nos.	Sanctum, Ora pro nobis.								
	<p>Quantum licet etiam alia quadam ratione petere à sanctis ipsis, ut nostri misereantur. Sunt enim maxime misericordes. Itaq; precari possumus eos, ut conditionis nostræ miseria permoniti, sua nos apud Deum gratis, ac deprecatione iuuent.</p> <p>Quo loco illud maxime cauendum est omnibus, nè, quod Dei proprium est, cuiquam præterea tribuant.</p>								

DE PRÆPARATIONE ADHIBENDA.

T A B V L A 136.

EST IN DIVI-
nis literis: Ante ora-
tionem præpara ani-
mam tuam, & uoli
esse quasi homo qui
tentat Deū. Eccl. 18.
Teotat enim Deum
is, qui cū benè orat
malè agit: & cū lo-
quatur cum Deo, à
p̄cibus animus eius
aberrat. Quare cū
tantū ioterfūt, quo
quoisq; animo Deo
preces faciat, tradēq;
suor fidelibus hęc pre-
catōōōm vix: —

Primus igitur gradus ad orationem erit, verè humilis, ac demissus ani-
mus, scelerum quoq; recognitio: quibus sceleribus intelligat, qui ad Deū
accedit, se non modò dignum oōo esse, qui quicquam impetret à Deo, sed
qui ne io eius quidem conspectum veniat, oraturus.

Sequitur angor quidam io recordatione delictōrū, vel saltem aliquis
doloris sensus ob eam causam, quòd dolere non possumus: quorū utriusq;
vel certè alterum, nisi à penitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

Sed quia suor quædam scelera, quæ maxime obstant, quo minùs in pre-
catione Deus oostre postulationi concedat, vt cades; & illatā vis, manus
abstinendę sunt ab hac crudelitate, & violentia.

Fugienda est ira, ac dissidium, quæ magis ooperè etiā impediunt, oē pre-
ces audiantur.

Videndum est præterea, nè nos implacabiles cuiquam præbeamus in
ioiuria: nam sic affecti, Deum precibus adducere noo poterimùs, vt nobis
ignoscat.

Cauendum quoq; est, oē duri simus, & inhumani egentibus. Nam qui
obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & noo exau-
dietur. Prou. 21.

Quid dicemus de superbia? Quæ quantopere Deum offendat, testis est
illa vox: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Iacob. 4.
1. Petr. 5.

Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Sa-
lomonis: Qui declinat aures suas nè audiat legem, oratio eius erit execrabi-
lis. Prouerb. 28.

Est verò ad hanc quoq; præparationem animi fides oecessaria: quæ
si desit, neque de somni patris omnipotentia, neq; de illius misericordia: *quæ*
vnde tamen orantis fidentia oritur, habetur cogitio, quemadmodum doc-
cuit ipse Christus, Dominus Omnia, inquit, quæcunq; petieritis in oratio-
ne credentes, accipietis. Matth. 21. De huiusmodi fide scribit sanctus An-
gustinus: Si fides deficit, oratio petijr. Fides enim est, quæ preces fundit,
preces facit, vt omni dobitatione sublata, stabilis ac firma sit fides. Po-
stulet ergò vnusquisq; in fide, oihil hæsitans. Iacob. 1. Vide plura de hac
fide io ipso Catechismo.

Sed tum maxime, & fide & spe vigentes, omoia à Deo optata conse-
quomur, cum ad ipsius Dei legem ac voluntatem, omnem mentem, actio-
nem & orationem oostram cooformabimur.

QVÆ RATIO IN ORANDO

requiratur.

TABVLA 137.

Preci- di ra- tio a- lia	Spiritalis, quæ fit in spi- ritu & veritate. Orat autē eo modo, qm̄ intm̄, ac flagrans animi studiū ad- hibet.	A ^l spi- ritua- li verò precā- di ra- tione	Non quidē excludimus, vocale. Nam incendit animi studiū, & reli- gionem orantis inflammāt:
Alia itemq;	Vocalis, quæ propriā ha- bet vtilitatem, & necessi- tatem.		Veruntamen principatū iure tribuēdum dncimus illi, quæ à ve- hementi animo proficiſcitur, quā Deus, cui patet occultæ hominum cogitationes, audis, etiamſi non ore proferatur.
QVÆ aū sit opti- ma ratio be- nē peendi, et priuatim, ac publicē orandē, tra- dendum est. Itaque est—	Priuata, cuius pronunciatione vtimur, vt intimum studiū, & pietatem adiuuet.		
In vtra quē ra- tione	Pudica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem i nſtituta eſt, & in qua certis ſtatib; temporib; linguz officio ſuperſedeti nullo modō poteſt.		
Requi- ritur cū pri- mis—	Prohi- betur qdem		
Vt ad ora- tionē adhi- beant—	Multiloquium, à quo nos dehortatur Chriſtus: Orantes, in- quit, Nolite multam loqui, ſicut Ethnici faciunt: putant enim, qudd in multiloquio ſuo exandiantur. Matth. 6.		
Gratiarum actionem, Idē; a poſtolorū exemplo, qui hanc conſuetudinem perpetuō ſeruauerunt.	Cum autem prohibeat loquacitatem, lōgas tamen preces, quæ à vehementi, ac diuturno animi studio proficiſcunt, tantū abeſt vt rejiciat, vt etiam ſuo exemplo nos ad eam rationem cohorre- tur, qui non modo noctes in precatione conſumpſit, ſed ter eun- dem ſermonem repetijt, Matth. 26.		
Ieiunium, quod certē maximē eſt cum oratione ſociatum. nam qui cibo & potu ſunt onuſti, horū mens oppreſſa eſt ſic, vt neq; Deum inſtueri, neq; quid ſibi velit oratio, cogitare poſſint.	Affiduitas, quæ quāntam vim habeat, iudicis illius exemplo, Dei filius oſtēdit, qui cū nec timeret Deum, nec hominem re- ueretur, victus affiduitate, ac diſſenſia viduz, etus poſtulationi conceſſit. Luc. 18.		
Electoſynam, quæ magnam & ipſa cū oratione ſocietatem habet.	Vult etiam Dei ſillus orationem noſtram ad patrem ſuo no- mine peruenire, quæ eius merito & gratia deprecatoris id pou- dus aſſequitur, vt à cœleſti Patre audiat. Ioan. 16.		

DE PROOEMIO PRÆCATIONIS DOMINICÆ,
quod his continetur verbis :

PATER NOSTER QUI ES IN COELIS.
& primò, quid sibi velit hæc prima vox, PATER, qua Dei iussu &
institutione utimur in hac præcatione.

TABULA 138.

PROOEMIUM
hoc, si spectes verba,
breuissimū est: si res
æstimes, grauissimū
mysteriorumq; plenis-
simū. Nā primum
quòd ad vocem atti-
net patris, eam adhi-
bit Christus, quòd
orantibus amore si
duciamque conciliet.
Atq; hinc discimus,

Vt erga
nos affectus
sit Deus.
Quid. n. in
cūdius est
patris no-
mine? qd
indulgētiā
sonat, &
charitatē.
Quibus in-
tationibus
patris no-
men Deo
cōueniat,
doceri pōt
ex locis

Quid nos
vicissim de
beamus a-
māssimo
patri Deo,
vbi agen-
dum est.

Creationis: nam cūm Deus hominem creauerit ad imaginē
suam, nec illam cæteris animantibus impartiuerit, ex hoc sin-
gulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium homi-
num, nec fidelium modò, sed etiam infidelium, Pater in diu-
nis scripturis appellatur.

Gubernatio-
nis, à qua su-
mere licet ar-
gumentum,

Quòd prospiciendo & consulendo, vilitati
hominū, præcipuo quodam curæ & pro-
videntiæ modo nobis præstat patriam cha-
ritatem.

Indè illius providentia etiam angelis da-
tum est hoc negociū, vt custodiant humanū
genus, singulisq; hominibus præstò sint, nè
gratius aliquod detrimentum accipiant.

Redemptionis, quòd sic eminet inter duo superiorea, vt bene-
ficētissimus Deus, parensq; noster summam in nos benigni-
tatem tertio hoc beneficio cumulata illustrat. Est. n. præ-
stantissima hæc eius in nos charitas, qua redempti, admirabi-
lem in modum Dei euasimus filij, Ioan. 3. Atq; huius quidē
pondere redemptionis, & spiritum sanctū accepimus, & Dei
gratia dignati sumus. Cuius vim & efficaciam adoptionis ex-
planat sanctus Ioannes ad hunc modum: Videte qualem cha-
ritatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus.
Epistola 1. cap. 3.

Primò, vt intelligat fidelis populus, quem amorem ac pietate-
tem, quam obedientiam, ac veneratiōem creatori, gubernatori,
ac redemptori præstare, qua spe ac fiducia illum inuoca-
re oporteat.

Deinde rebus non tantūm secundis, sed etiam aduersis &
& calamitatibus Deum conseruare nobis amorem suum.
Cūm enim tangit nos manus Domini, minime id hostiliter
facit Dominus, verū percutiendo sanat, & plaga veniens à
Deo, est medicīna. Nam visitat quidem in virga iniquitates
nostras, & in verberibus peccata nostra, misericordiam autē
suam non aufert à nobis. Iob. 19. Psal. 88.

DE VOCE (NOSTER) 2 ED

TABULA. 139.

Ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraternè amare debeant: Omnes, n. inquit, vos fratres estis: Vnus est enim pater vester, qui in cœlis est. Matih. 23. Quare etiam in epistolis fideles omnes, Apostoli fratres appellant.

Ex dono ac
iure diuine
adoptionis,
cōsequi ne
cessario,

Ex quo item conficitur illa consecratio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se fideles vniuersi fraternā necessitudine coniungantur, sed quia homo est vnigenitus Dei filius, fratres etiam eius & nominentur, & sint.

Tum nē se alijs alij præferant insolentius, sed communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter & fraternè se gerant. Nam & si in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus, tamen illa varietas graduum & munerum, fraternæ necessitudinis conjunctionem minimè tollit. Quia non est Deus alius is, ex quo diuites & reges nati sunt, ab eo, quo pauperes, & qui in Regum potestate sunt, extiterunt: sed vnus Deus, & parens, & Dominus omnium.

Pri-
mū,

Igit
curi-
dum
esse,

ut

Cum has preces facturus es, Christiane, memineris te tanquam filiū ad patrem Deum accedere. Itaque cum precationem orditis, & illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut seruum ad Dōminum adire inuitum ac timidum, sed ut ad patrem filium voluntarium, securumq; confingere iusserit.

Qua memoria & cogitatione, quo vicissim studio & pietate tibi orandum sit, consideres. Danda est tibi opera: te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, id est, ut oratio & actiones tue non indignæ sint diuino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus.

Deinde, quā hanc ex animo vocem proferre debeamus. Id quod D. Chrysostomus sententia declaratur, qui Deum, inquit, libenter Christianum audire nō solum pro se, sed pro altero deprecantem: pio se orare, naturæ est: pro altero, gratiæ: pro se necessitas cogit, pro altero fraternæ charitatis horiatur, quibus illa subiungit: Incundior est Deo, quā charitas statetna commendat, quā ea, quæ necessitate pronunciat.

H A C
voce admo-
nemur

DE SECUNDA ADIECTIONE, QUOMODO

Deus sit in cœlo. A TABULA 140.

HÆC verba, Qui es in cœlis,	{	Ita accipienda sunt: Etsi præfens adsit Deus in locis & rebus omnibus, nullis terminis definitus, tamen in divinis scripturis sæpè dicitur habere domicilium suum in cœlo. quod idè factum videmus, quòd cœli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, idemq; manent incorrupti, præstantes vi, magnitudine ac pulchritudine ceteris corporibus, certisq; ac stabilibus motibus præditi.
		Meminerint, mentem animumq; esse referendū ad cœlū: quantūq; spei ac fiducie affert eis patris nomen, in Christianæ humilitatis ac pietatis adiūgat præstans illa natura ac diuina maiestas patris nostri, qui est in cœlis.
		Intelligent quid petendum sit. Omnis enim postulario nostra, quæ ad huius vitæ vsum, ac necessitatem pertineat, nisi cūm celestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est & indigna Christiano.
		Non obliuiscantur illius D. Pauli sententia: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram, Coloss. 3.

DE POSTVLATIONVM NUMERO ET ORDINE.

TABULA 141.

CVM STVDIJ & desiderij nostri nuncia sit & interpretes oratio, tum re dē & ratione petimus, cūm postulationū ordo sequitur ordinem rerū expetēdatur. Petitiones aut orationis Dominicæ sunt septem, quarum alię petent ad	DEI laudē & gloriā, vt tres priores:	Sanctificetur nomen nomen. Qui- bus peti- mus, vt	Dei nomen notius sit gē- tibus. Regnū eius amplificet. Plures quo- tidie obe- diāt diuino numini.	Quæ- ritur, vide- licet	No- men, Re- gnū, Obe- dien- tia,	Sūt	Non in illo ip- so sunt iqui- mo bono, Sed assumun- tur extrinsec. Et ad has sin- gulas petiti- ones referri pos- sunt verba il- la: Sicut in cœ- lo & in terra.
Ad ea q; no- bis a- ur p- ximo cuiq; opus sunt: q; sunt qua- tuor.	Pacē nostrum quotidianū da nobis hodiē. Et dimitte no- bis debita nra, sicut & nos di- mittimus debi- toribus nris. Et nē nos idu- cas i tērationē. Sed libera nos à malo.	Quæ quidē idē optā- da, ac peten- da sunt, vel	Quòd ita diuinus or- do postu- lar. Quòd illis adiumētis, ad diuino- rum bono- rū adeptio- nem indi- gemus.	In qui- bus à Dei p- scrip- tione nulla ex pte ē decli- nādū. Quæ at petitio sūt vel	Pra- ua, Re- cta,	Erit certa iudi- candi nota ex po- stulā- tis	Cōsilio, & Propo- sito.

PETITIO PRIMA,

DE DIVINI NOMINIS

Sanctificatione.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

RATIO ORDINIS.

Vt ordine procederet oratio, Saluator noster Petitionem hanc de summo bono Principem & caput constituit Petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut primo cuius opus sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsiq; Deo studium, & desiderium eius rei nostrum exponere.

DE PETITIONIS HVIVS SVMMA:

TABVLA 142.

C V M
autē pe-
tim⁹, vt
sanctifi-
cet no-
mē Dei:
id senti-
mus, vt
angeas
sāctitas
et gloria
Divini
nominis. Por-
rō —

Vt verissimum illud est, diuinum nomen per se sanctificatione non egere, cum sanctū & terribile sit, Psal. 110. quemadmodū ipse Deus suapte natura sanctus est: neq; ei vlla sanctitas, quæ ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere:

Ita nō id docemur hac petitione, vt eodem modo sanctificetur in terra, quo in celo, id est, vt amplitudine terrestris sanctificatio cœlestem exæquet, hoc enim fieri nullo pacto potest: sed vt ex charitate, & intimo animi studio id agatur.

Quemadmodum cœlites summa consensione, gloria, & f̄dicatione effeunt Deum, vt idem contingat orbi teriarum, & oēs gentes Deum cognoscant, colant, & venerentur, vt nulli planē mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianam religionem, & se totos Deo dicantes credant, ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neq; quidquā esse purum, aut sanctum, qd̄ non à sanctitate diuini nominis oriatur.

Pertinet verò optatum, & postulatio nostra non minus etiā ad eos, qui flagitijs, & sceleribus contaminati, puram baptisimi integritatem, & innocentia stolam amiserunt, vt ad cor, & sanitas redeuntes, lacramento penitentis redimant pristinam sanctitatem, sc̄que ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant.

Oramus deniq; lumen, vt suum Deus præferat omnium mentibus, quo videre possint omne datum optimum, & omne donum perfectum descendens à Patre Innum, ad nos diuinitus esse delatū, quo temperantiam, iustitiam, vitam, salutem, omnia deniq; animi, corporis, externa, vitalia, ac salutaria bona, illi accepta reserant, à quo, quemadmodū prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt.

PETITIO SECVNDA,

DE REGNO COELESTI POSTVLANDO.

ADVENIAT REGNV M TVVM.

SVMMA.

Et si hæc Petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, Christus tamen Dominus eam separatim etiam adhiberi iussit à cæteris, vt, quod petimus, summo studio queramus. inquit enim: Querite primū Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adicientur vobis, Matth. 6. Et quidem tanta vis & copia cœlestium munerum hac petitione continetur, vt omnia complectatur, quæ ad corpoream & spiritualem vitam tuendam sint necessaria.

I 4 DE PRÆ-

DE PRÆDICATIONE REGNI CÆLE-

stis in Genere. TABULA 143.

REGNUM CÆ- leste, quod altera hac Pe- nitione postulamur, eius- modi est, ut eò referatur ac terminetur omnis Euā- gelij prædication. Nam & inde	Hoc idem postea re- gnum Salu- ator hu- mani gene- ris ipse	Sanctus Ioan. Baptista exorsus est ad penitentis cohortari, dum Penitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Matth. 3.
		Et in illo salutari sermone, quo beatitudinis vias discipulis in monte monstravit: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Matth. 5. Atque etiam cum retinere cupientibus attulit illā causam necessariæ perfectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei. Lucæ 4.
		Prædicare postea iussit Apostolos: & illi qui se ire ad se- peliendum Patrem suum velle dixerat, respondit: Tu va- de, & annuncia regnum Dei. Luc. 9.

REGNUM DEI QUID SIT.

TABULA 144.

V O C A - bulū regni Dei, factis literis va- rias habet significa- tiones. Nā	Primum communis quædam regni Dei significatio, quæ frequens est in diuinis li- teris, est non solum eius potestatis, quam habet in omnem hominem, retumque vni- uersitatem, sed etiam prouidentie, qua cuncta regit & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, sunt omnes fines terræ. Psal. 94.	
	Item Dei regno declaratur præcipua illa ac singularis prouidentie ratio, qua Deus pios & sanctos homines tuetur & curat. De qua propria & eximia quadam Dei cura dictum est illud à Dauide: Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Psal. 121.	
	Ex Apostoli sententia, regnum Dei, iustitia est inquit enim: Regnum Dei est iusti- tia, & Pax, & gaudium in spiritu sancto. Ad Rom. 14. Id autem regnum iustitia, di- citur, quia Christi Domini iustitia constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus. Regnum Dei intra vos est. Nam & si Iesus Christus per fidem re- gnat in omnibus, qui gremio ac sinu sanctissimæ Matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen mo- do regit eos, qui præstanti fide, spe & charitate præ- diti, se tanquam pura quædam & vicia membra Deo præbuerunt: & in his Dei gratiæ regnum esse dicitur.	Necesse est aut prius po- nere regnū gratiæ, neque enim fieri pōt, vñ illo regnet Dei gloria, nisi eiusdem gra- tia in illo regna- rit. Est verò
Est verò etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Christum Dominum apud sanctum Mattheū lo- quentem audimus, Venite benedicti Patris mei: possidere paratum vobis regnum à constitutione mundi, Matth. 25.	Gratia, ipsius sen- tentia Saluato- ris, fons aque salientis in vi- tam æternam loā. 4. Gloriam au- tem quid esse di- cemus, nisi gra- tiam quandam perfectam & ab- solutam?	

QVID HAC PETITIONE PRÆCIPVE

contineatur.

TABULA 145.

HIS IGI-
tur expositis,
quæ commu-
nē regni Dei
sententiā de-
clarant, quid
sibi hæc peti-
tio propriē
velit, dicen-
dum est. Peti-
mus autem à
Deo —

Ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur, ut se ad fidem Christi Domini & ad accipiendam veri Dei cognitionē conuertant infideles & Iudæi, & schismatici ac heretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesię Dei communionem, à qua desciscerunt, reuertantur, ut compleatur, & ad exitum perducat, quod Isaię ore dixit Dominus: Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende &c. Ad dexteram enim & ad sinistram penetrabis, quia dominabitur tui, qui fecit te. Isai. 54.

Verum quia sunt ipse Ecclesia, qui verbis consentientes Deū, factis negantes, deformatam fidem præ se ferant, in quibus propter peccatum Dæmon habitat, ac domatur tūquā in proprijs domicilijs: peumus etiam, ut ad eos venias regnum Dei: quo illi, peccatorum disculla caligine, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem.

Petimus deniquē, ut solus in nobis vivat, solus regnet Deus. nē sit posthac mortuus locus, sed ut illa absorbeat in victoria Christi Domini nostri, qui disiecto ac dissipato omni hostium principatu, potestate & virtute, suo omnia subijcit imperio.

QVIBVS COGITATIONIBVS ET MEDI-

tationibus instructus, has piē Deo preces facere quis possit.

TABULA 146.

H O R-
tandus est
autem po-
pulus fide-

Ut vim ac sententiam intueatur illius similitudinis, à Salvatore introductę: Simile est regnum colorum thesaurorum abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vedit vniuersa quę habet, & emit agrum illum. Nam qui noverit Christi Domini divitias, is præ illis omnia conicmet: huic facultates, opes, potentia sordescunt. Nihil enim est, quod illi summo præcio comparati, immo verò quod in conspectu eius stare possit.

Proficiet autem ad impertandum maxime, quod petimus, si, qui sumus ipsi nobiscū repntemus, id est, Adam progenies, iuxta paradiso eiectionē & exules: quorum indignitas ac peruersitas summum Dei odiū ac sempiternas penas postulare. Quare dimisso tum & abiecto animo sumus oportet.

Nostra etiam erit plena Christianę humilitatis oratio, & omnino nobis ipsi diffidētes, illius more publicani confugiētes in Dei misericordiam, totumque eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sic elargitus, quò frater, clamare audeamus, Abba Pater.

Suscipiemus et illā curā & cogitationē, quid agēdū quid cōtra vitandum sit, ut ad celestē regnum peruenire possimus, non enim à Deo ad oculum, & ad inertiam vocati sumus: Quinimodò, inquit, Regnum celorum vim patitur, & violenti rapiunt illud, Matth. 11. Et: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Matth. 19.

Quare vehementer ad exitum petimus à Dei spiritu, nos ut omnia lubet ē suę voluntate facere, satanę ut tollat imperium, nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat: ut vincat & triumphet Christus, ut vigeant eius leges toto orbe terrarum: ut decreta seruentur: nullus ut proditor aut defector eius sit: sed tales se præbeat omnes, ut in Regis Dei conspectum non dubitanter veniant, & consuetum illa ex omni eternitate possessionem adeant. regni celestis, ubi beati cum Christo sempiterno quo fruuntur.

PETITIO TERTIA, DE OBEDIENTIA ERGA DEI VOLUNTATEM declaranda.

FIAT VOLUNTAS TVA.

CONTINUATIO.

Cum à Christo Domino dictum sit, Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum celorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in celis est, ipse intrabit in regnum celorum, Matth. 7. quicumque in illud cœleste regnum pervenire cupiant, id à Deo petere debet, ut fiat voluntas eius. Quamobrem hæc petitio posita est statim post regni cœlestis postulationem.

QUÆ SIT HUIUS PETITIONIS VIS.

Traditur hoc loco remedium & regula salutaris, ad quam Christiani hominis vita dirigenda & conformanda sit. Hoc verò illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deum; fiat voluntas tua. Voluntatis autem nomine hoc loco comprehensa sunt vniuersa, quæ nobis ad cœlestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineat. Omnis denique, quicumque nos Christus Dominus per se, vel per ecclesiam suam facere aut imperatit, aut prohibuerit: De qua voluntate ita scribit Apostolus; Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei. Ad Ephes. 5. 1. Pet. 2.

QUAS HABEAT PARTES, ET QUID hac petitione contineatur. TABULA 147.

PETIMVS AVTEM.

IN PRIMIS.

Vt Pater cœlestis facultatem concedat obtemperandi diuinis iussis, & inseruiendi ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris: ut ad nutum & voluntatem eius omnia faciamus, ut ea colamus officia, de quibus in factis literis admonemur: ut ipso duce & authore reliqua omnia præstemus, quæ eos decet, qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi Domini secuti, qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: ut parati simus omnia perpetui potius, quam vel minimum ab eius voluntate discedere.

II.

Secundo loco, cum illud precamur. Fiat voluntas tua: detestamur opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia luxuria, &c. Ad Galat. 5. Petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram voluntatem sua voluntate moderet.

III.

Precamur etiam, vt Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat, quod diuinum mysterium, absconditum à seculis & generationibus, notum ac per uulgarum sit apud omnes.

IIII.

Formam præterea, & præscriptionem huius obedientiæ postulamus, vt videlicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo & seruant beati angeli, & colit reliquus cælestium animarum chorus, vt quemadmodum illi sponse & summa cum voluptate obediunt diuino uimini, sic nos Dei voluntati, quomodo ipse maxime vult, libentissimè pareamus.

V.

Gratiarum item actionem continet hæc Petitio Veneramur enim eius sanctissimam voluntatē, & maximo perfusi gaudio, summis laudibus & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certò sciamus cum omnia bene fecisse. cum enim constet, esse omnipotentem Deum, necessario sequitur, vt omnia eius nutu facta esse intelligamus. Cum verò etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus: nihil ex eius operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suam impertuerit bonitatem, confitemur.

EPILOGVS.

Certò statuendum est, nihil horum, quæ nobis molesta occurrunt, sine Dei voluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse, ideoque non debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini voluntas fiat: & illud beati Iob, sicut Domini placuit, ita factum est.

PETITIO QVARTA,

DE REBUS AD VITÆ SVSTENTATIONEM necessarijs.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANUM da nobis hodie.

CONTINVATIO.

Quarta Petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ & corporis subsidia propriè ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem ac rationem precatio Dominica, vt postulationem rerum diuinarum, consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam vt ad Deum, tanquam ad vltimum finem, referuntur homines: sic humane vitæ bona, ad diuina eadem ratione diriguntur.

QVID HAC PETITIONE POSTV-

letur.

TABULA 148.

		Corporalem, quo vocabulo non abundantem & exquisitam ciborū ac vestibū copiā, sed necessariam ac simplicē intelligere debemus: vt panis nomine quod satis sit & vestium ad tegendum, & cibi ad vescendum, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue qd cūque aliud, intelligamus.	
		Verbū Dei cibus est animę. Sapiētia enim inquit: Venite, comedite panem meum: & bibite vinum, quod misici vobis: Proverb. 6.	
		Ipse Christus Dominus, panis est & animę cibus, qui in Sacramēto Eucharistię substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis reductor ad Patrem: de quo dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: Ioan. 6.	
P E- tim⁹ autē hoc loco,	Panem	Spiritualem, quo significātur omnia, quęcumq; in hac vita ad spiritus & animę salutem & incolumitatē requiruntur. Non est autem vnus generis esca, quę spiritus & animę vitam continet. Nam &—	
	Primū, huius, quā in terris agim⁹, vitę sub sidia, sanctorum Patrum ita sententium auctoritate: sub hac pre- scriptio- ne—	Nostrū, & hoc iterum quo ad	Corporalem, non quia cum nobis opera nostra, siue Deo parare possumus, sed quia necessarius est, & à patre omnium Deo, qui omnes sua providentia alit animantes, nobis attributus.
			Spiritualem, qui & ipse nos docet, quia fidelium modo hominum est, id est, eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, penitentię sacramento sordes eluunt peccatorum, & diuinum sacramentum sumunt & colunt quanta maxima sanctitate ac veneratione.
		Quotidianū, quod & ipsum intelligendum est de Pane—	Cum vocī subiecta est ea ratio frugalitatis ac parsimoniz, quā proxime diximus: nō. n. multiplicē, aut delicatū cibū postulamus, sed eum qui naturę necessitati satis faciat.
		Tam corporali,	Est etiam illa huius ratio nominis, q̄ assidue petendū est, vt in hac consuetudine amandi & colendi Deum teneamur: nobisq; omnino persuadeamus, id quod est, vitā ac salutem nostram ex Deo pendere.
		Quā spiritali, cuius duplex est rō:	Altera, q̄ in sacris Christianę Ecclesię mysterijs, quotidie, & offertur Deo, & dat piē sanctęq; postulātib⁹.
			Altera, quod quotidie sumendum est: vel certe ita viuendum, vt quotidie quo ad eius fieri possit, dignē sumere queamus.
		Da: qua voce monemur, vt infinitam Dei potentiam piē sanctęq; colamus & veneremur, in cuius manu sunt omnia.	
		Nobis, numero multitudinis dicimus, & non mihi, Tum—	Quia proprium illud est Christianę Charitatis, nō vt quis quam de se vno sit sollicitus, sed vt præterea de proximo laboret, & in cura suę utilitatis, memoret etiam aliorum.
			Quia quę alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, vt solus is ea possideat, vel in illis luxuriosē viuat, sed vt cū alijs cōmunicet, quę necessitati superfluerint.
		Hodie: quę vox admonet nos communis infirmitatis. Et habet hæc sententia illam necessariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione singulis vtendum esse.	
		Deinde vero non id solum petimus à Deo, nobis vt illo vti liceat, quod nostro sudore ac virtute peperimus eius adiumento benignitatis, id enim verē dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postulamus, vt rectē paris, rectē item, ac prudenter vtī possimus.	

QVÆSTIO

QVÆSTIO.

1. Sed quæ diuitibus hic est imposita necessitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum panem, cum rebus omnibus abudeat?

RESPONSO.

2. Hæc illis necessitas est orandi in hunc modum, oon ut dentor eis, quorum Dei benignitate habent copiam, sed oon, quæ abunde illis adsuat, amittant.

ADMONITIO AD DIVITES.

Quamobrem, ut scribit Apostolus, hinc discant diuites, oon sublimè sapere, ooque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat oobis omnia abunde ad fruendum: 1. Timoth. 6.

QVÆ PETITIONIS HVIVS SIT
causa.

Huius autem necessitatæ Petitionis hæc causam assertit Chrysostomus, oon solum ut nobis suppetat cibus, sed ut cum nobis suppeditet Domini maous, quæ salubrem atq; adeo salutarem vim inferos pani quotidiano, efficit ut & cibus corpori prosit, & corpus animæ seruiat.

REGVLA COMMVNIS.

Sed in hac præcatione ad illud præcipuè cohortandi sunt fideles, ut cum rectè & consilium & industriam suam posuerint in comparandis rebus vitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant, suumq; desiderium ad eius referant voluntatem, qui oon dabit in æternum fluctuationem iusto. Psal. 54. Nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequetur: vel oon concedet, & id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec vtile, quod pijs à Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quàm illis ipsis.

ALIA REGVLA DIVITIBVS
maxime necessaria.

Extremum illud erit in hois tractatione Petitionis, ut meminerint diuites, facultates suas & copias Deo acceptum referre, cogitentque se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuunt indigentibus.

PETITIO QVINTA,
PRO REMISSIONE PECCATORVM
obtinenda.

ET DIMITTÈ NOBIS DEBITA NOSTRA,
sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

CONTINVATIO.

Ingressimur hic ouam peccandi rationem. Nam hæc oon à Deo oon solum æterna & spiritalia bona, sed caduca, & quæ ad hanc vitam pertineant, commoda petiuimus: ounc verò mala deprecamur & animæ & corporis, & huius, & sempiternæ vitæ.

K QVÆ

QVAE HVIVS PETITIONIS SVMMA SIT.

Continet autem hæc Petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Iesum Christum cumularum est humanum genus. Id enim docuit Isaias: Dimittebat, inquit, iniquitas domui Isaac: & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. Isai. 27. Quod David etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum percipere poterunt, his verbis: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, Psal. 31.

QVOMODO AFFECTOS ESSE OPORTEAT

cos, qui ad hanc Petitionem sunt accessuri. TAB. 149.

Primum necesse est, ut is qui ad hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat. Facile autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum, in factis literis huius rationis admonentem: est enim illud apud Davidem: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad vanum. Psal. 13. 52. In eandem sententiam loquitur Salomon: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Eccl. 7. Quod illud etiam pertinet. Quis potest dicere, Mundum est cor meum, Purus sum à peccato? Prouer. 20.

I I.

QVONIAM
ad impetrandum, quod
postulamus, requiri-
tur recta postulandi
ratio,

Deinde, ut eius sensu, ac dolore moueatur. Siquidem in necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leuiter recordari. Nam ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, & dolorem inurat necesse est, ita ut non solum facinorum, ac flagitiorum suorum meminerint fideles, sed ut molestè dolenterque meminerint, ut cum angantur intimis sensibus, conferant se ad Patrem Deum, à quo, ut in hærentes euellat scelerum aculeos, suppliciter petant.

I I I.

Tum ut sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse voluntate, ut ijs qui peccauerunt, ita ut diximus, affectis & comparatis, ignoscat: ut forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa veniæ desperatio consequatur, quæ olim Cain & Iudæ animum occupauit, qui Deum modò vindicem, & vitotem, non etiam nitentem, & misericordem existimauerunt. Genes. 4. Matth. 27. Nam omnino sub hac Petitione illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut verè penitentibus libenter ignoscat. Quare nemini dubium esse potest, quin illo auctore, in nostra potestate sit, uobis Dei gratiam reconciliare.

QVID IN HANC PETITIONEM VENIAMT.

T A B V L A 150.

Dimitte: Hoc verbo ad ignoscendum propfiam esse diuinam voluntatem confirmatur. Quæ testificatio fidem auget, spem alit, charitatem ioullamat.

Nobis. Ità dicimus, nōo mihi, q̄ fraternā necessitudo & charitas, quæ inter omnes homines iotercedit, à nobis singulis postulat, vt de comuni proximorum salute solliciti, cū pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur.

QVID AVTEM
sibi hæc Petitio velit, ex ipsa formula, quam, vt cæteras, et, ipse præscripsit Saluator ooster, cognoscere licet: ait enim,
Et

Debita. Pro cuius vocis declaratiooe, tria hoc loco sunt expendenda:

Primum scire oportet, mioimè petere nos, oobis vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omninò Deo debemus, & cuius debiti solutio ad salutem est necessaria.

Neq; verò, quia debiti nomine etiam obedientia, cultus, veneratio, & cætera huius geeris officia contineotur, postulamus, vt non amplius ea debeamus: sed precamur, vt liberet à peccatis. Sic enim sanctus Lucas est ioterpretatus, qui peccata pro debitis posuit, Luc. 11. ob eam causam, q̄ illis committendis rei efficiamur Deo, & debitis pœnis proposti, quas vel satisfaciendo, vel patiēdo pendimus.

Non solum autem nos debitores esse, sed etiam nō esse soluendo licet intelligere, cū peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quare coofugiendum oobis est ad Dei misericordiam: cui quia par iustitia respooder, cuius est retioentissimus Deus, vtendū erit deprecatione, & patrociniio Passiois Domini nostri Iesu Christi: siue qua oemo voquàm veniam delictorum impetrauit, à qua omnis & satisfaciendi vis & ratio, tanquàm ex fonte profuxit.

Nostra: quod longè aliter, atque Panem nostrum, dicimus. Noster eoim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur. At peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntate suscipiuntur, quæ peccati vim non haberent, nisi essent voluntaria.

QVÆ IN HAC PETITIONE VLTERRIS

sint observanda. TABULA 151.

Similitudinis vim habet, cum videlicet à Deo petimus, ut quemadmodum vos iniurias & contumelias remittimus ijs, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet.

Est præterea conditionis nota, in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur: Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra: Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Matth. 6.

Nam & Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut si volumus Deum nobis veniam cōcedere delictorum, parcamus illis ipsi necessè sit, à quibus iniuriam accepimus.

C O N-
sideran-
dum au-
tem est q̃

Error exitiosus sit eorum, qui cum nondum animum inducere possint, ut obliti iniurias, ament inimicos, inani & pravo commoveantur timore, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione, atque propterea precatione Dominica uō vtuntur: quorū error duabus his rationibus illis eripiendus est:

Nam quiuis vnus ē fidelis numero p̃ces has facit totius Ecclesiæ noīe, in qua p̃ios esse aliquot necesse est, q̃ debitoribus ea, quæ hic cōmemorantur, debita remisit.

Accedit eō, q̃ id à Deo petēs, vnā etiā petimus, quidquid ad illud impetrandum in eam petitionē à nobis necessariō confitendū est. Atq; sic etiā petimus, quō nobis Deus eam det mentem, ut ijs, qui læserint, ignoscamus, & inimicos diligamus.

Precatio, ut
omnino fru-
ctuosa sit, hæc
in ea sit cura
meditatioq̃
adhibēda, —

Primum nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur nisi penitenti: itaque vos ea Charitate & pietate preditos esse oportere, quæ penitentibus conueniat: conuenire autem maxime ijs, subiecta quasi oculis, propria flagitia, atq; facinora lachrymis expiare.

Cum hæc cogitatione coniungenda est cautio in posterum eorum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum Parentem Deum. In his curis versabatur David; cum diceret: Et peccatum meum contra me est semper. Psal. 50. Et alio loco: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Psal. 6.

Proponat sibi præterea vnusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui à Deo precibus impetrarunt veniam delictorum, ut publicani illius stantis à longē, Luc. 18. Peccatrici mulieris, Lu. 7. & Petri stentis amare, Matth. 26.

REGVLA.

In hac Petitione sic affecti sumus oportet, ut dolentè peccata nostra recognoscentes, ad Deum tanquam ad parentem, non quasi ad iudicem confugiamus: à quo, non vt ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, posulemus.

ALIA REGVLA.

Quicunq; cupit in se esse maximè misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatq; omnem offensionem, & pro hostibus libentissimè deprecetur, omnem captans occasione de illis ipsis benè promerendi. Nihil enim inuisius est, nisi fingi potest, quā is, qui cum hominibus duos sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

P E T I -

ET NE NOS INDVCAS IN
tentationem.

A r. verò, quoniam qui se Deo dicauerunt, in terris cœlestem vitam agentes, ij maxime o mniū
 satane in curibus petuntur, hos acerbissime odit, his in singula temporis momenta struit insidias;
 necessarij fideles confirmandi sunt, ij qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione, de monum vim
 perhorrescunt, vt ipsi temptationum fluctibus agitati, in hunc precationum portum confugiant.

Difficilissima sunt praelia ac pericula, in quibus assidue versamur, dum anima est in hoc mortali corpore, quos vndique caro, mundus & satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotumvisque est, qui magno suo malo non expetiri cogatur? Quis non his laceatur stimulis? quis non hos sentiat aculeos? quis subiectis non vtriusque ardentibus facibus? & quidem tam varij sunt ictus, tam diuersae impetitiones, ut difficilimum sit grauem aliquam plagam non accipere.

Ac præter hos inimicos, qui habitant, & vident nobiscum, sunt præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptum est: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiz in cælestibus, Ap. Ephel. 6.

Spiritualia autem nequitiæ, sicut & principes & potestates, Apostolus ipsos nuncupat demones: est enim & carnis & spiritus nequitia: carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines & voluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiæ, sunt mala studia & prave cupiditates, quæ ad superiorem pertinent animæ partem: quæ tanto peiores sunt quàm reliquæ, quanto mens ipsa & ratio altior est atque præstantior.

DE DVOBV5 TENTATIONVM GENERIBV5.

TABVLA 152.

SVNT
aut duo
tentatio-
num ge-
nera:

Vno modo, tentare est periculum facere de eo, qui tētetur, vt ab ipso quod cupimus, eliciētes, verū exprimamus. Qui tentandi modus in Deum minimē cadit. Quid enim est quod nesciat Deus? Omnia, n. inquit, nuda & aperta sunt oculis eius. Ad Heb. 4.

Deut. 13. Tentat vos Dominus Deus ve-
ster, vt palām fiat, vtrū diligatis eum,
an non. Quomodo etiam tentare dicitur
suos Deus, cū inopia, morbo, &
alijs calamitatū generibus premit: qđ
probandę eorum patientię causa facit,
& vt alijs documentum sint Christiā-
ni officij.

Est alterū ten-
tandi genus,
cū longius
p̄grediendo,
aliud quæri
solet in par-
tem, vel

Bonā, cū ea re tentatur ali-
cuius virtus, vt illa p̄specta &
cognita; is commodis & ho-
noribus augeatur, eiusq; exē-
plum ceteris imitādum pro-
ponatur, ac deniq; omnes ob
idipsum ad Dei laudes excitē-
tur, quę tentandi ratio sola
conuenit in Deum. Huius
exēplum tentationis est illud

In hanc partem legimus Abraham
esse tentatum, vt filiū immolaret, quo
facto fuit is obedientię & patientię exē-
plum singulare ad memoriā hominū
sempiternam. Gen. 22.

Malam, cū homines ad
peccatū, aut exitiū impel-
luntur, quod propriū Dia-
boli officium est: is enim
eo animo tentat homines,
vt decipiat, agatq; p̄cipi-
tes. Quamobrem Tenta-
tor in diuinis literis ap-
pellatur. In ijs verō ten-
tationibus modō

Intimos nobis admouens stimulos, ani-
mę affectiones, & commotiones adhibet
administras.

Nos exagitans extrinsecus, exteris re-
bus vitur, vel prosperis ad efferendos, vel
ad frangendos aduersis.

Nunquā habet emissarios & excūsato-
res perditos homines, imprimisq; hereti-
cos, qui sedentes in cathedra pestilentię,
malarum doctrinarum mortifera semina
dispargunt, vt illos qui nullum delectum
aut dilectum habent virtutis & vitiorum
homines per se procliuē ad malum, in-
tantes ac p̄cipitantes impellant.

QVIBV5 MODIS DICAMVR INDVCI IN

tentationem. TABVLA 153.

DICI-
mur autē
induci in
tentatio-
nē, cū
tētationi-
bus suc-
cūbimur.
Induci-
mur verō
in tētatio-
nem do-
plicitur:

Primum, cū de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis im-
pulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationē inducitur. Quia nemini est
peccati author Deus, immō verō odit omnes qui operantur iniquitatem. Psal. 5.

Deiñdē dicitur nos in tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neq; operam
dat, quō tētemur, tentare tamen dicitur, quia cū possit prohibere, nē id accidat, aut
nē tētationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos & pros tentari qui
dem sinit, veruntamen sua gratia sustentatos non desert.

Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cū eius beneficijs, quę nobis
ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris substantiam, vt prodigus ille filius,
dissipamus, viuendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Luc. 15. Quamobrē
id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus: Inuentū est mihi mandatum, quod
erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Ad Roma. 7.

QVID

QVID HAC POSTVLATIONE PETAMVS.

TABVLA 154.

QVID VERò in hac precat
tionis parte po
stulemus, vidē
dum est.

Non enim id pe
timus,

Nè omnino tentemur. Est enim hominum vita tentatio super terram, Est autem ea res vilis, & fructuosa hominum generi. nam in tentationibus nos ipsos, id est, vires nostras cognoscimus. Quamobrem etiam humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterq; decertantes, expectamus immarcescibilem coronam glorie.

Sed petimus, nè dinino præsidio deserti, tentationib; vel decepti assentiamur, vel cedamus afflictis: vt præstò sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ vires, in malis recreet, ac reficiat. Quare

Et generationem Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus:

Et nominatim, cum singulis affligimur, ad precationem confugere oportet.

Ergò postulamus nè morem geramus cupiditatibus, nè defatigemur in tentationibus sustinendis, nè declinemus de via Domini, vt tam in rebus incòmodis, quàm in prosperis, equitatem animi, constantiamq; seruemus, & nullâ nostri partem Deus in tutela vacuam reliquat.

Petimus deniq; vt Satanam conterat sub pedibus nostris.

QVÆ IN HAC PETITIONE MAXIME

cogitare & meditari oporteat.

TAB. 155.

IN HAC precat
tione e
rit illa opti
ma ratio,

Si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, viribus nostris diffidamus, & omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnam animam habuerimus, præsertim cogitantes, quàm multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus.

Cogitent etiâ fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum Dominum, qui victoriam ex illo certamine retulit. Vincitur autem Satanas

Non

- Ocio,
- Somno,
- Vino,
- Comessatione,
- Libidine.

Sed

- Oratione,
- Labore,
- Vigilia,
- Abstinencia,
- Continentia,
- Castitate.

Ait enim:

- Vigilate, & Orate,
- Nè intretis in tentationem. Matth. 26.

PETITIO SEPTIMA, DE MALORVM DEPRECATIONE.

SED LIBERANOS A MALO.

CONTINUATIO.

Postrema hæc petitio est instar omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationem cōclulit cuius etiam vim & pondus ostendens ea vñs est orandi clausula, cūm à vita migraturus, Deum patrem pro hominum salute, deprecaretur. Rogo enim, inquit, vt serues eos à malo. Ioan. 17,

ARGVMENTVM.

Ergo hæc precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmavit Christus, quasi quadam epitome (summarum complexus est vim & rationem ceterarum petitionum. Cūm enim id, quod ea prece cōtinetur, impetrauerimus, nihil, auctore sancto Cypriano, remanet, quod vltra adhuc debeat postulari, cūm semel protectionem Dei aduersus malum petimus : qua impetrata, contra omnia, quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti.

DE DVPLICI HVIVS PETITIONIS discrimine,

TABVLA 156.

	Primum hæc & proxima petitio, q	<div> <div> <div>Ille vitacionem culpæ,</div> <div>Hæc potius liberationem.</div> </div> <div>Postulamus.</div> </div>
SED diffe- runt	Deinde infidelium, & Christianorum hominū preces : petit enim	<div> <div> <p>Vehementer illi etiam à Deo, vt possint ex morbis vulneribusque conualefcere, sibi vt ex vrgētibz vel imminentijs malis euadere liceat : sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remedijs, natura, vel hominum industria comparatis : qui etiam sibi datum, etiam si cātionibus, si beneficijs, si demonum opera cōsistum sit, sine vlla religione adhibent, modo aliqua valetudinis spes ostendatur.</p> <p>Longè alia est ratio Christianorum, qui in morbis & in omnibus aduersis rebus habent summum perfugium & præsidium salutis Deum : vñm illum omnis auctorem boni & liberatorem suum agnoscunt ac venerantur. Remedijs vero quæ incit ad sanandum vis, insitam à Deo esse pro certo habentes : tantumque illa egrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Dens : Est enim à Deo data hominū generi medicina, quæ morbos sanaret.</p> </div> </div>

QVÆ PETITIONIS HVIVS VIS SIT

atque ratio.

TABVLA 157.

Non omnino petere nos hoc loco, vt à malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur, vt ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, vt Dei gratia adiuvante, vir rursus in infirmitate perficeretur. 1. Cor. 12. Hæc, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest vt à Deo petant, vt auferantur.

SEQUI-
tur huius
vis & ratio
Petitionis,
vt fideles
intelligat.

Sed omni-
no huic
voci eam
subiectam
esse vim—

Vt à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intus exteriusq; malis eripiamur: Vt tuti simus ab aqua, ab igne, à fulgure: ne grâdo noceat frugibus, ne annonæ caritate, seditionibus, bello laboremur.

Petimus à Deo, vt morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, prodiiiones, insidias, ceteraq; omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terri ac piei solet hominum via: omnes denique flagitiorum & facinorum causas auertat.

Neque hæc solum, quæ omniū consensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quæ penè omnes bona consistunt, diuitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam: petimus, inquam, ne ad malum, & ad animæ nostræ exitium hæc conuertantur.

Oramus etiam Deum, ne mortis opprimamur repentina: ne in nos iram Dei concitemus: ne quæ impios manent, supplicia subeamus: ne igne purgatorii torqueamur: à quo vt alij liberentur, piè & sanctè precamur. Hanc petitionem & in Missâ, & in Litanijis sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsentia futura mala deprecari.

QVIBVS MODIS HOMINES A MALIS

liberari dicantur.

TABVLA 158.

NON VNO
autè modo Dei nos
benignitas eripit à
malis. Nam—

Impendentes prohibet calamitates: quomodo legimus, magnum illum Isac esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitauerat Sichimitarum caedes, Genes. 35.

Et quidem beati omnes, qui cum Christo Domino in cælis regnât, omnibus malis Dei ope liberati sunt. Nos autem, qui in hac petegratione versamur, ab omnibus incommodis solatos esse minime vult, sed eripit à quibusdam. & si sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus ijs, qui rebus premuntur aduersis.

Præterea à malis homines liberat Deus, cum illos in summum discremen adductos, integros seruat & incolumes: quod & pueris illis in ardentem fornacem coniectis, & Danieli contigisse legimus, quem lennes nihil læserunt, quemadmodum neque pueros flamma vnlauit. Daniel. 3. & 6.

DÆMON CVR DICATVR MALVS.

TABVLA 159.

MALVS VERò etiam ex sententia sanctorum Basilij Magni Chrysostomi, & Augustini præcipiè dicitur dæmon, quòd

Hominum culpæ, id est, sceleris & peccati author fuit: quo etiam ministro vitur Deus in repetendis poenis à sceleratis, & facinorosis: dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur. Et si nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis inferre, & capitali nos infectatur odio. Quòd si nobis & fide armatis & innocentia tentis nocere non potest: tamen nullum finem facit tendendi nos externis malis, & quacunq; potest ratione diuexandi. Quamobrem Deum precamur, vt nos à malo liberare velit.

CVR A MALO, ET NON A MALIS,
petamus nos liberari.

Dicimus autem, à malo, non à malis, ob id, quòd mala, quæ in ois à proximis proficiuntur, illi assignamus tanquam authori & impulsori. Quo minus etiam proximis irasci debemus: quin odium & iracundiam in ipsum satanam convertere oportet, à quo homines ad inferendam iniuriã impelluntur. Itaque si te aliquis læserit proximus, cùm præces facis parenti Deo, pete, vt non modo te liberet à malo, id est, ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs: sed illum ipsum eripiat proximum ex diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudem inducuntur.

DE REMEDIIS QVIBVS RES VIN-
cuntur aduersæ.

TABVLA 160.

ILLVD DENIQUE sciendũ est,

Si in precibus, & votis non liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, vt tolerauerit ea patiuntur. Quare minime nos indignari, aut dolere par est, quòd preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad eius autum ac voluntatem referre oportet, existimantes id vtile, id esse salutare, quod Deo placeat vt ita sit, non autem id quod secus nobis videatur.

Dum in hoc vitæ curriculo versamur, fideles ad omne incommodum & calamitatem genus non solum æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere. Omnes enim, inquit Apostolus, qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur, 2. Timoth. 3. Item, Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei. Act. 14. Rursum, Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Luc. 24. Noo enim equũ est, seruum maiorem esse Domino suo: licenti turpe est. sententia sancti Bernardi, membra esse delicata sub spinoso capite.

EPILOGVS ORATIONIS DOMINICÆ PER HANC VOCEM, AMEN.

CONTINVATIO.

Vt antea edocti fuimus de præparatione, quæ adhibenda sit prins, quàm aggrediamur ad diuinam precationem: sic nunc id fideles admonendi sunt, vt clausulæ ac finis ipsius precationis causam, rationemque cognoscant.

DE CLAV,

DE CLAVSVLÆ HVIVS SIGNIFICATIONE.

TABVLA 161.

VERBVM AMEN,
variè à multis est in-
terpretatum. Nam

{ Septuaginta interpretes veteres, Fiat
Alij reddiderunt, Verè.
Aquila conuertit, Fideliter.

{ Et què adeo frequens fuit hæc
Hebræa vox in ore Saluatoris,
vt spiritui sancto placuerit, vt
in Ecclesiâ Dei retineretur.

Est aurem huic voci illa quodammodo subiecta sententia : Scito tuas auditas esse preces : Habet enim vim respondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Cuius sententiæ testis est Apostolus in Epistola ad Corinthios : Quotquot enim, inq, promissiones Dei sunt, in illo est, ideò & per ipsum AMEN Deo, ad gloriam nostram. 2. Cor. 1.

DE EIVSDEM CLAVSVLÆ FRV-

ctibus.

TABVLA 162.

NON SO-
lum autem consequi-
mur postrema hac
parte precationis, vt
nostræ preces audian-
tur, sed quædam etiã
maiora ac præclario-
ra, quàm vt verbis ex-
plicari possint.

{ Nam cum orando homines cum Deo colloquantur, vt sanctus Cypria-
nis ait, fit quodã inexplicabili modo oranti diuina Mæstas propior, quã
cæteris : quem præterea singularibus ornat muneribus : vt qui piè Deum
orant, quodam modo cum ips, qui ad ignem accedunt, comparari possint :
qui si algent, calefcunt : si calent, æstuant : Sic illi assilentes ad Deum, pro
modo pietatis ac fidei ardentiores euadunt : inflammatur enim eorum ani-
mus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino
cumulantur diuinis muneribus. Est enim illud proditum sanctis literis :
Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Psal. 20.

{ Ommino, qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac
maiestate admirabiliter perfruantur. Mane adstabo, inquit propheta, & vi-
debo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Hæc quò magis no-
scunt homines, eò Deum vehementiori cultu, ac pietate venerantur : eò
etiam sentiunt incundius, quàm suauis sit Dominus, & quàm verè beati
sint omnes, qui sperant in eo, tum verò clarissima illa luce circumfusi, quã-
ta sit eorum humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerant.

QVO AFFECTV PRECATIO DOMINICA
concludenda sit.

Quare qui se confert ad sacras preces, fide speque munitus, Parentem adeat Deum, vt se id con-
sequi possit, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

Fiat fiat.

FINIS.

1013104

VENETIIS, Apud Dominicum Nicolinum.

M D L X X I I.

1

